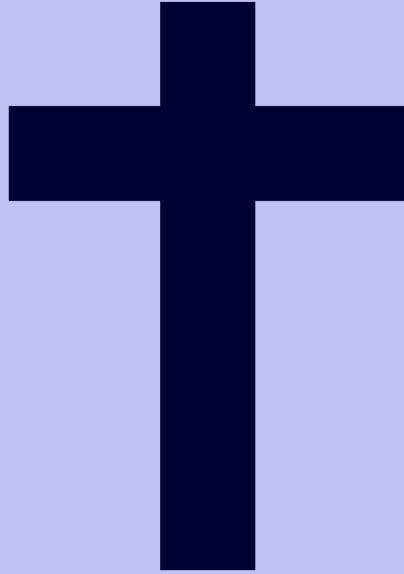

QARAAKYA QUA TIMWATORA

The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora)
Language of Papua New Guinea

QARAAKYA QUA TIMWATORA
The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora) Language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Omwurna-Toqura long Niugini

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Omwunra-Toqura (South Tairora) (Tairora, South)

Dialect: Omwunra-Toqura

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
73e2f29d-4ca4-50e6-a471-722ac8ab5666

Contents

FRT	1
Matiu	3
Maaki	86
Ruku	137
Ioni	219
Kyaiqa Varora	276
Romeni	351
1 Korinti	389
2 Korinti	428
Karesia	453
Epesaasi	467
Piripai	480
Korosi	489
1 Tesaronaika	498
2 Tesaronaika	506
1 Timoti	511
2 Timoti	522
Taitaasi	530
Pirimoni	535
Hivuru	537
Iemisi	568
1 Pitaa	578
2 Pitaa	589
1 Ioni	596
2 Ioni	605
3 Ioni	607
Iuti	609
Qovarama Kyora	612
Bible reading	655

Qaraakya Qua Timwatora
The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora) language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Omwurna-Toqura long Niugini

Qaraakya Qua Timwatora

The New Testament in the Omwunra-Toqura (South Tairora) language of
 Papua New Guinea
 [omw]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2000, Bible League International

Print publication, 2000 by Bible League International

Web version

© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa. Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Hini mpo mouku mwia nrutu

Omwunra-Toqura[tab]Pata nrutu

MATIU

Matiuva Iesusiva nrohurara tura

*Iesusi Karaisira okyara mwihua nyutu
(Ruku 3:23-28)*

¹ Iesusi Karaisira okyara mwataamama vahiro. Evarahaamuvavata Ntevitivavata mwitanahua mwia haivaqahuatana varura.

² Evarahaamuva Aisaakira qova varuvaro
Aisaakiva Iaikopura qova varuvaro
Iaikopuva Iutaaravata mwia qata
vakyaanramwu sova varuvaro

³ Iutaava Peresikya Saraakya sova varuvaro
mwitanahua nyova Temaava varura.
Peresiva Hesaroninra qova varuvaro
Hesaroniva Raminra qova varuvaro

⁴ Ramiva Aminantaapura qova varuvaro
Aminantaapuva Nasoninra qova varuvaro
Nasoniva Saramoninra qova varuvaro

⁵ Saramoniva Mpoasira qova varura.
Mpoasira mwia nrova Rehaapiva varura.

Mpoasiva Ompetira qova varura.
Ompetira mwia nrova Rutiva varura.
Ompetiva Iesira qova varuvaro

⁶ Iesiva Ntevitira qova varura.
Ntevitiva nronraqama viro vunyaa vaisivanto varura.

Ntevitiva Soromoninra qova varura.
Soromoninra nrova tauraaqama kyero
Iuraiaara nraatavanto varura.

⁷ Soromoniva Riampoaminra qova varuvaro
Riampoamiva Apaisaara qova varuvaro
Apaisaava Esara qova varuvaro

⁸ Esava Sihosapatira qova varuvaro
Sihosapativa Soraaminra qova varuvaro
Soraamiva Asaiaara qova varuvaro

⁹ Asaiaava Sotaaminra qova varuvaro
Sotaamiva Ehaasira qova varuvaro
Ehaasiva Hesekaiaara qova varuvaro

¹⁰ Hesekaiaava Manasaara qova varuvaro
Manasaava Emosira qova varuvaro
Emosiva Sosaiaara qova varuvaro

¹¹ Sosaiaava Sekonaiaaravata mwia
qatanramwuvata sova varura.
Mwi entara mpo mwatanaahua

ekyaa Isareri rupa kyeta sitaqita
mwatukya mpo Papironini uro kyovaro

¹² Sekonaiaava Siatierira qova varuvaro
Siatieriva Serapaperira qova varuvaro

¹³ Serapaperiva Apaiaatira qova varuvaro
Apaiaativa Eraiaakiminra qova varuvaro
Eraiaakimiva Esora qova varuvaro

14 Esova Setokira qova varuvaro
Setokiva Ekiminra qova varuvaro
Ekimiva Eraiaatira qova varuvaro

15 Eraiaativa Eriesaara qova varuvaro
Eriesaava Mataaninra qova varuvaro
Maataniva Iaikopura qova varuvaro

16 Iaikopuva Iosepira qova varuvaro
Iosepiva Mariaara mwia vaativanto varura.
Mariaava Iesusira mwata tora.

(Tirenramwu Iesusirara Karaisirave, Mesaiaave, Kotiva titai vaisirave tunanra.)

17 Iesusi Karaisira kuua okyara vahirero Evarahaamunraqaatairo Ntevitiraqaa mwia haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua varura. Ntevitiraqatairo Papironini rupaqita uro kyo entaraqaa mwia haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua varura. Papironini rupaqita uro kyoraqatairo Karaisiva qovara hu entaraqaa mwia haivaqahua 14 nramwu mwi okyarahua varura.

Iosepiva taqovaro Mariaava nraaqiara tuaqama vura

18 Iesusi Karaisira mwatato okyarava mwataamama vahiho. Mwia nronra Mariaara Iosepira qati titovaro hia mwikyantiri nrohu vakya Mariaava taqovaro Kotira mwanraquravanto mwia nraaqiara mwuvaro mwiva nraaqiara tuaqama vura.

19 Mwiva nraaqiara tuaqama viro varuvaro mwia vaativanto Iosepiva kyuqe vaisi ntapihi kyero nrohi varu vaisiva variqarora tiro, mwiva tiqaro, Nte nraakye qora suqaa Mariaara titaariro kyauruankyorave. Kyai mwia uqeta kyena titaariro quarive, tiro.

20 Iosepiva mwitaama riero vaitero ruvaata taqe varuvaro Kotiva tito vaisiva, nyaamwunyaava mpovanto qovarama viro tiqaro, Ntevitira mwaaquo, Iosepio, hia aatu hiqara Mariaara varaante. Kotira mwanraqura mwiva nraahu mwia nraaqiara mwiharo mwiva nraaqiara tuaqama viho.

21 I nraatavanto qoraisi nraaqiara mwata tairara e mwia nrutu nteqarama Iesusirave qiante. Iesusiva nraakye qora kyaahaqama nyatero mwihua uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyatero mwihua huvantu kyaaninranra tira, e mwia nrutu nteqara Iesusirave qiante, tura.

22 Haaru Kotiva nai poropeti vaisi nroqitairo timwa to quava qutaa vahiarive tiro, Kotiva tito vaisiva qovarama viro mwitaa tura. Haaru Kotira qua qovarama kye varuva, poropeti vaisivanto mwitaama tiro:

23 Nraakiara hia qoraisivatama kyero nrohiari nraakyeva nraaqiara tuaqama viro nraaqiara mwataananrove. Mwihua mwianra
(Aisaiaa 7:14)

Imaanuerivave tivarave, tura.
Imaanuerira mwi nrutura okyara vahirero mwataamama vahiho: Kotiva tirivata varivave, tura.

24 Iosepiva vaitoraqitairo siviro mwiva Kotiva tito vaisiva tu quara riero mwiva tunte hiro Mariaara uro varatero varurama.

25 Mwiva hia Mariaaravata nrohuvoro Mariaava qati variqiro viro uro qoraisi nraaqiara mwata tovaro Iosepiva mwia nrutu nteqaro, Iesusivave, tura.

2

Mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua Iesusira uro taqora

1 Herotiva nronraqama viro varu entara Mariaava Vetarahemini Iutia mwataqaa variqaro Iesusira mwata tero. Mwiva mwia mwata tero

varuvata vaisi mponramwuvanto mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua huari nri ntora vevasaita Ierusaremini nri ntora.

² Mwinramwuhua nri nteta kyapara hita tiqata, Nraaqiara mpo Iutaaqa ntaqikyiani vaisira tanave mwata taiharo variho? Tirenramwu huari nri ntainani variqata mwia qovora taqeta mwia nrtutu tuaaherarera nrunrahuave, tita.

³ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Herotiva mwivavata mwi quara riero nrihanrama viro mwiva mwianra airi nraato tiqaro varura. Ekyaa Ierusaremini varuhuavata mwi quara rieta airi nraato tiqata varuvaro

⁴ Herotiva vaisi nronranramwuanra aakyara ntero. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisinramwuhua vunyaahuave, mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwiva mwihuara aakyara ntovata nrita ntuvaantuama varuvaro Herotiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tanave Kotiva titairaro tumuani nraaqiarara Karaisira mwia nrova mwia mwata taani mwatava vaiho? tiro.

⁵ Herotiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Vetarahemi Iutia mwataqaave. Haaru Kotira qua qovarama kye varu vaisiva mwaa quara qara ntumwa tero tiqaro:

⁶ Vetarahemi Iutia mwataqaa vahiaravave.

Nraakye qoravanto iara hia gumina mwatukyave tivarave.

Iqitairo nronra vaisivanto qovarama quaninranra tita, nraakye qoravanto iara nrtutu vataa mwatukyave tivarave.

Iqitairo vunyaa vaisivanto qovarama viro mwiva Kotira nraakye qora Isareriqaa kyuqema kyero ntaqikyiqiro quaninrave, turave. (*Maikaa 5:2*)

Haaru poropeti vaisivanto mwitaa turara tita, tire.

Karaisirara Vetarahemiqi mwata taananrove turo, tita.

⁷ Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva tuqeta kyero mpo okyara mpo okyara taqo vaisinramwuhua nruhua nyanrama kyero tiqaro, Taireve qovora mwiva qovarama viho? tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwinramwuhua Herotira timwa mwuvaro riero mwiva mwinramwuhua Vetarahemini sitero tiqaro, Nkyenramwu uqinrakyey mwi nraaqiarara puua hirerata quate. Nkyenramwu mwia puuama kye taqetama vaakyama nivata nrumu timwa mpivaqey ntevata uro nraaqiara mwia nrtutu tuaahera mwataankye, tiro.

⁹ Herotiva mwitaa tuvata mwihua aanraqaa vi varuvaro qovoravanto vaakya mwihua huarivanto nri ntonani variqata taqova mwihua vuni mwiva nraante vuva uro nraaqiara mwiva varuraqa ra kyero mwiaqa vahura.

¹⁰ Mwiaqaa vahuvata mwihua qovora mwia taqeta mpoqama kyeta gamwatora. ¹¹ Mwinramwuhua nraamwuqi vera nteta taqovaro nraaqiara mwiva nai nronra Mariaakyantiri varuvata mwihua taqetama mwatasata tori kyauru ravi variqata mwia nrtutu tuaahereqatama mwia gamwata mwateta. Mwihua gamwata mwateta mwiaqaataita mpo inraikya mpo inraikya tuaqitai ohi kyeta koriqo ututo inraikyarave, munra kyuqey mwunta quani inraikyarave, vahamwenra kyuqerave, ohi kyeta mwatora.

¹² Mwia mwi kyeta varita vaite varuvaro Kotiva ruvaatakyaa mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia Herotira uro timwa mwiate, tuvata mwihua sivita mpo aanraqaamateta nkyiari mwaatanianra nrumu ntanteta vurama.

Iesusira vitero Isipini aatu vurama

¹³ Mwihua vuvaro Iosepiva vaite varuvaro Kotiva tito vaisiva qovarama viro ruvaatakyaa mwia timwa mwinro tiqaro, Sivira ena nrahesi nraaqiaravata sitera Isipini aatu quante. Mwini uro variraqey nte qakyo uro

mponanre qianinra riaante. Herotiva i nraaqiara puaama kyero ru kyarero uti variho, tiro.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iosepiva siviro entaqi nraahu nai nraaqiaravata nai nraatavata sita varero Isipinianra vuva uro mwini ¹⁵ variqiro vi varuvaro Herotiva qutu vurama. Herotiva qutu vuvaro mwiagaatairo haaru Kotira qua qovarama kye varu vaisiva tu quava qutaa vahurama. Haaru mwiva Kotiva mwataama tiho tiro: Nte Isipisaina ntena maaqu nraanraanrinro mwiva nriananrove, tura. *(Hosaiaa 11:1)*

Herotiva nraaqiaranramwu ru kyora

¹⁶ Herotiva variqaro taqovata huari vu nri ntonanyaa vaisinramwu mwia qua nteqakye hia mwia timwa mwinraitita, vuvaro mwia mpoqama kyero raraqa tovaro variqaro uro mpo hu vaisihua sitero tiqaro, Ekyaa qoraisi nraaqiara taara ihi varaahuave, hia taara ihi varaahuave, Vetarahemini variahuavata, mwia vara ututu variahuavata, ekyaa ru taiqa kyaate, tiro. Mwiva qovoravanto qovarama vu entara huari vu nri ntonanyaahua timwa mwito quara rieqaro taara ihi varehuavata, hia taara ihi varehuavata, ru taiqa kyaate, tura.

¹⁷ Mwihoa ru taiqa kyaate tuvaro haaru Kotiva poropeti vaisi Ieremaiaara nroqitairo tu quava mwivauma vahiho. Mwataama tiro:

¹⁸ Ramaa mwatukyaqitairo nronraqama kyero ntate variani quara nraakye qora rievareve.

Tiri taatova Reseriva nai nraisiara ntate variananrove.

Mwia nraisi ekyaa qutu virara tiro, mwia mwutukya qihaakya hiariva hia variraro mwiva nronraqama kyero ntate variananrove, tura. *(Ieremaiaa 31:15)*

Isipisairo nrunra

¹⁹ Herotiva variro qutu vuvaro Iosepiva Isipini varuvaro Kotiva titova qaiqaa qovarama viro Iosepira ruvaatakyaa ²⁰ timwa mwinro tiqaro, Sivira nraaqiaravata, mwia nronravata, sita varera Isareri mwata Iutiaani nrumu ntantera quante. I nraaqiara ru kyarera hiahua qutu quavo, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iosepiva siviro nraaqiaravata, mwia nronravata, sita varero Isarerinianra viro.

²² Mwiva mwinianra viqaro riovaro Akerausiva nai qora Herotira mwaata varero Iutiaqaa ntaqikiyi varuvaro Iosepiva mwini quaro tiro aatuma kyero varuvaro Kotiva ruvaatakyaa qaiqaa timwa mwuvaro mwiva hia Iutiaani virairo qaqira kyero

²³ Karirini uro mwatukya mpo Nasaretini nai nrahesi nraaqiaravata varura.

Nasaretini uro varuvaro haaru Kotiva nai poropeti vaisinramwu nroqitairo tu quava qutaa vahiho. Mwi quava Iesusirara mwataama tiro:

Nraakye qoravanto mwianra Nasaretinyaa vaisive tivarave, tura.

3

Ioninra nramanri nyi varu vaisirara tura (Maaki 1:2-8; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

¹ Mwi entara Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nri ntero Iutiaani qumina mwataqa variqaro nraakye qora timwa nyinro tiqaro, ² Nkye uaqia hi kyaiqara uti varira qaqira kyaate. Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikiyari entava qaumatoma vaiho, tura.

³ Haaru Ioniva hia varu entara Aisaiaava poropeti vaisivanto variqaro mwi vaisiva qovarama quananrove tura. Aisaiaava Ioninranra mwataama tiro:

Mwiva qumina mwatani variro aakyara ntero tiqaro,

Nronravanto quani aanranra terama mwateta

mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwivauma qio quarive qiananrove, tura. *(Aisaiaa 40:3)*

⁴ Ioniva tuavaaqa ututova vahirero kameri quara mwia kyaahi nraahu vara kyero ututero reti tavaarana rupa tora. Mwiva hia kyara vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqavata, voravanto kuruto nramanrinravata, nraahu nreqanro varura.

⁵ Ioniva qua timwa nyi varuvata nraakye qora Ierusaremisaitave, ekyaa Iutiasaitave, Iotaani nramanri tokya hini hini varuhuave, mwihua hisai hisai ntuvaantuama vita ⁶ nkyiari qora kyaiqa varora timwa qovarama kyovaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro nramanri nyi varura.

⁷ Ioniva variqaro taqovata Parisivantovata, Saitiusivantovata, nramanri vararerata mwiva hunani nruvaro mwiva mwihuara tiqaro, Nkye quaiha nraaqiaravantoma variavo. Kotiva nraakye qora rirera uti varihata tava nkyiara aatu ntugema kyeta quate tihatave nkye mwaini nte hunani nriavo?

⁸ Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyarerata uti varivera, nkye kyuqe kyaiqa varaivaqe tire taqaare.

⁹ Nkye hia nkyeta vaitutu hira qua tiqata, Evarahaamuva tiri tiqova varihatara tita, tire qio varuro, qiate. Kotiva qiove tirera, ori mwaanramwuhua vaisi tuemwa vita Evarahaamunra nraisi varivarave.

¹⁰ Kotiva kyatari teqa kyarero kyaari okyaraq i terama taiho. Hia kyuqe tamwa riaaninra mwiva teqaaqama kyero kyairaro qiama itamwa kyaananrove, tiro.

¹¹ Nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hiani aanranraqaa nraahu virerata utuavana nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Ni naakiara nrianriva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove. Mwiva qia itaaninra votihira nkyi nyiananrove. Mwiva nronravanto ni naatara kyaariva nriananrove. Nte qumina vaisi variqananra tina, nte hia qio mwia kyuqu nraamwu varaqina uro mwianinrave.

¹² Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitata hirero uro ntero ntitatama kyero nronra nraahu nai kyavoiqotairo vaqitaqiro uro nai nraamwuqi vatero qumina kyapivata mwanrevata vaqitaqiro uro hia qipa quani qiaraqi tuto kyairaro itamwa kyaananrove, tiro. Ioniva mwi quara turama.

*Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Maaki 1:9-11; Ruku 3:21-22)*

¹³ Ioniva nramanri nyi varuvaro mwi entara Iesusiva Karirisairo Ioniva mwia nramanri mwianrive tiro, mwiva varura Iotaani nramanriqi viro.

¹⁴ Mwiva mwini uro ntovaro Ioniva Iesusirara tiqaro, Qaqao, e nramanri ni mpiataara vaiharama e nianra nramanri ni mpiante ti variaro, tiro.

¹⁵ Ioniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Mate qati kyera nramanri nraahu ni mpiante. Kotiva avuqavu hi quara timwa taira, mwi quara taretana riemwaqita virerave, tiro. Mwitaa tuvaro Ioniva eo timwa kyero Iesusira nramanri mwinro.

¹⁶ Nramanri mwuvaro Iesusiva nramanriqitairo qatinani mwaanri ntovaro mate mwiqiara nyaamwuvanto qatua vuvaro Ioniva taqovaro Kotira mwanraquravanto nyaamwa minrunra voti huva tuminro Iesusiraqaa

varuvaro ¹⁷ nyaamwusairo quavanto tiqaro, Mwaa ni maaquve. Ni mutukyavanto mpoqama kyero mwianra vaiho. Nte mwianra qamwateqanama varuqo, tiro. Tura.

4

Iesusiva uaqia hi kyaiqara utuarive tiro Saataaniva mwia mwataara hura (Maaki 1:12-13; Ruku 4:1-13)

¹ Iesusiva nramanri varovaro Saataaniva mwia mwataara hiarive tiro, Kotira mwanraquravanto Iesusira vitaqiro uro hia vaisivata varura quminasata kyora. ² Kyovaro Iesusiva mwini 40 entara variqaro hia kyaravata nrovoro kyara nraataa huvaro varura. ³ Kyara nraataa huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero Iesusirara tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, ori mwaanramwunranra tiraro mpereti tuemwa virara nraante, tiro.

⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro, Vaisivanto kyara nraaninranra nraahu riemwaqiro quariva hia qio qati variqiro quanarove. Mwiva ekyaa Kotira nroqitairo qiani quara riemwaqiro viqaro qioma qati variqiro quanarove, turave, tiro. *(Lo 8:3)*

⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro Ierusalemi Kotira nraamwu qiata nai verani vahuraqa uro kyero mwiaqaa mwia mwaamwianrama tero ⁶ tiqaro, E qutaaqama kyera Kotira mwaaquvanto varirera, mwaaqaataira mpua mwatani hatohira quante. Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro, Kotiva iara rieqaro mwiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema kyeta ntaqikyivarave, turave.

E ena kyuqu oriqa ntuteqa kyerorave tita, nyaamwunyaahua nkyiari kyauquqo i tu vareta vivarave, turave, tiro. *(Ihi 91:11-12)*

⁷ Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qua mpo vahiva tiqaro, Nronravanto i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia mwataara hiante, turave, tiro. *(Lo 6:16)*

⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro taaqi nritarora qiataqaa kyero ekyaa vunyaa vaisivanto nkyiari mwata mpoqaa mpoqaa ntaqikyura ekyaa mwi mwata maatara mwia kepukya inraikya rirante nraamwutero tiqaro, ⁹ E ni kyuqu tarani tumu ntira variqara ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte ekyaa mwi inraikyara i mwianinrave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Saataanio, hiante quante, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro, Mwanriqavanto Kotiva nronravanto varirara tira, e mwia nrutu nraahu tuaahereqara mwia kyaiqa nraahu varaqira quante turave, tiro. *(Lo 6:13)*

¹¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia mwini kyero vuvata nyaamwunyaahua tumu Iesusira kyaahaqa hura.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa tohara tora (Maaki 1:14-15; Ruku 4:14-15)

¹² Iesusiva riovata Ioninra ntavaaqavu kyeta karavuqi kyaavaro variho tuvaro riero, Iesusiva nrumu ntantero Karirini vura.

¹³ Mwiva mwini vuva hia uro Nasareti nai mwaatani variraitiro, uro Kapenaamini variqiro vura. Kapenaami mwiva Kariri kyaarera tokyasataa vahura. Mwi mwatava vahirero Sepiuraaninravata, Napatarairavata mwata vahura.

¹⁴ Iesusiva mwini uro varuvaro haaru Aisaiaava Kotira qua qovarama kyo quava qutaa mwivau vahura. Aisaiaava haaru mwataama tiro:

¹⁵ Nte Sepiuraaninra mwataravata, Napataraira mwataravata, tinerave. Mwi mwatava kyaarera tokyani vahirave.

Iotaani nramanri vaiharo mwi mwatava uromwi vaihata mwi mwataraga Kariri mwataga mpo mwatanaa mpo mwatanaahua variarave.

¹⁶ Mwihua kyokiraqi variqita vita, mwiaqaataita omwavanto nronraqama kyero itaaninra tagevarave.

Mwihua kyokiraqi variavaro

qutu qua okyarava mwihua ntumwaqu kyaihata variavaro mwiaqaatairo omwavanto ntuvaahama nyatarero uti varirave, tura. (*Aisaiaa 9:1-2*)

¹⁷ Mwi entaraqaatairo Iesusiva nai kyaiqa toharama kyero nraakye qora timwa nyiqiro viro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva qaumato vahirara tita, nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaate, tiro. Turama.

*Iesusiva vaisi taaratana taaratana nyaanrama kyero sitora
(Maaki 1:16-20)*

¹⁸ Iesusiva Kariri kyaarera tokyasataa viqaro taqovata qate vakye taaratana varura. Vakyaava Saimoniva mwia mpo nrtu Pitaava varuvaro mwia qatavanto Enturuva varura. Mwitanaahua tavukya kyaiqa vare varuhua variqatara tita, mwitanahua nramanriqi vahe nte varura.

¹⁹ Mwitanaahua vahe nte varuvaro Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana ni naakiara ni pataqita nriate. Nkye tavukya vahe ntamwa kyeta varaantema kyetama nkyetana ni pataqita nrivaqena nte nkyi nyaamwutaarita nkye vaisi sitevarave, tiro.

²⁰ Mwitaa tuvata mate mwiqiara mwitanahua nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vataqita vurama.

²¹ Mwitanaahua mwia vataqita vuvaro Iesusiva pataqia viqaro taqovata vaisi mpotana Sepetira mwaaqutana Iemisivavata mwia qata Ionivavata varura. Mwitanaahua mpotuqi variqata nkyiari sora Sepetiravatama kyeta vahe terahi varuvaro Iesusiva mwitanahua nyaanrama kyovata
²² mwitanahua mate mwiqiara nkyiari mpotuvata nkyiari soravata mwini kyeta Iesusira vataqita vurama.

*Iesusiva qua mwakyaakya timwa nyinro nriqa vuhua kyuqema nyatora
(Ruku 6:17-19)*

²³ Iesusiva Karirini mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqaro mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwakyaakya timwa nyiqanro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara, kyuqe qua timwa nyiqiro vi varuvata tauma rumpuara utuhuave, nriqa vuhuave, mwihua varuvaro Iesusiva mwihua kyuqema kyovata qio varura.

²⁴ Iesusiva mwitaamaqiro vi varuvaro mwia quavanto ekyaa Siriaani vuvata mwi mwatanaahua nkyiari nraakye qoraqaa mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua, tauma rumpuara utuhuave, nronraqama kyero nriqa vuhuave, vaana kyapata varuhuave, mwamwanta ntirintiri hi varuhuave, hini mwamwanta qutu vu vaisihuave, mwihua mwihua ekyaa sitaqita Iesusiva hunani uro kyovaro mwiva mwihua kyuqema kyovata qio varura.

²⁵ Iesusiva aanrani vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vi varura. Karirisairove, Ntekaporisi mwatukyanramwuqitairove,

Ierusaremisairove, Iutiasairove, Iotaani nramanri qarahi hisataasairove, nraakye qoravanto hisai hisaita ntuvaantuama vita mwia vataqita vura.

5

Iesusiva taaqiqaa variqaro mwakyaakya timwa nyunra

¹ Iesusiva variqaro taqovata airi nraakye qora ntuvaantuama vita varuvaro mwiva taaqiqaa uro mwatakyaa viro varuvata mwia nraaqiaranramwuvata mwiva varunani uro varuvaro

² Iesusiva mwakyaakya tohara tero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro,

³ Nte Kotiva hi inraikyarara vehiqamama varuqo ti vari nraakye qorahua mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwihuaqa ntaqikyiqiro vi varirata mwihua mwia nraakye qorama varivarave.

⁴ Mwutukya uaqia hirata ntate varihua, mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema nyataanarove. Kotiva mwihua mwutukya qihaakyama nyataanarove.

⁵ Tirema variqata hia nkyiarivata uaqiama nyaterara riehua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwaa mwatara mwihua kyaama tairara tita, mwihua mwia varevarave.

⁶ Ntapihi kye nrohi okyarara kyakya hiarihua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyatero mwi okyararaqo mwihua qioqama nyataanarove.

⁷ Mpohuara po kye ti nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyatero mwihuara po kye timwa nyataanarove.

⁸ Qutaqama kye Kotira nraahu vataqi vihua, mwihua varivaro Kotiva mwihuama kyuqema nyataanarove.

Mwi nraakye qorahuama Kotira taqevavarave.

⁹ Ntaqirera hivata vaitutu hi vari nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwihuara ni nraaqiarave tiratama varivarave.

¹⁰ Kotirara riegata ntapihi kye nrohi varivata mwia kyaara mwihua uaqiama nyate vari nraakye qorahua, mwihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove.

Kotiva mwihuaqa ntaqikyiqiro vi varirata mwihua mwia nraakye qorama varivarave.

¹¹ Nkye ni pataqi vi varivata mwia kyaara nkyiara uaqia hi quara timwaqi vita, nkyi uaqiama nyateta, nkyiara mpo qua mpo qua unra quave, uaqia hi quarave, nkyiara timwaqi vi varivata, nkye ni pataqi vi varivaro Kotiva nkyi kyuqema nyataanarove.

¹² Nkyi uaqiama nyataantema kyeta haaruvata vaisi mpo uhua Kotira qua govora hu vaisihua uaqiama nyatorave. Nkyi mwitaama kyeta uaqiama nyataivata nkye qamwateqa variate. Kotiva nkyi kyaiqa kyuqe kyaiqara riegaro mwia qiata nyaamwuni kyuqe inraikya nkyini terama tairave.

Nkye hore voti hiahuave tura

(Maaki 9:50; Ruku 14:34-35)

¹³ Mwaa mwataraga nraakye qora variavata nkye mwihua utaqaa variqata nkye hore votima kyeta variavo. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, hia qio qaiqaa utu kyairaro qiakyaa hianarove. Horevanto uaqiama virera, qio uaqiama virave timwa kyeta mwia qaqira kyavata nraakye qoravanto mwiaqaa ntamwaqita vivarave.

*Nkye omwa voti hiahuave tura
(Maaki 4:21; Ruku 8:16, 11:33)*

¹⁴ Mwaa mwataraqa nraakye qora variavata nkye omwavanto itaintema kyeta variavo. Mwatukya mpovanto taaqigaa vahiariva hia uqeta vahiananrove.

¹⁵ Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwia ntumwaqu tairave. Qaqao, nraamwuqi variahuavata ekyaa taqaate tiro, omwa qupi kyero virira nyaamwuni hiritairave.

¹⁶ Nkye mwia votima kyeta nraakye qora suqaa qoqaa nrohiqata omwavanto itaintema kyeta variqita vivata mwihua nkye kyuge kyaiqa vare varira taqeta, nkyi sova nyaamwuni varira mwia nrtutu tuaaheraqita quate.

Mosesiva qua mwaanra timwa torara tura

¹⁷ Nkye nianra tiqata, Mosesiva timwato quaravata, poropeti vaisinramwuvanto timwato quaravata, vara qaqira kyarero nrivave, tivorave. Nkye nianra mwitaama kyeta nraato rievora. Hia nte mwihua qua qaqira taiqa kyarerave. Mwi quava qutaa mwivau vahiarive tina, ntevata nruvave.

¹⁸ Nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ekyaa mwaanra qua mwiva qati nraahu vahiqiro quanarove. Mwi quaraqitairo ekyaa quave pata uapaa qua mwi quavavata vahiqiro viraro ekyaa inraikyavanto govarama quanarove.

¹⁹ Mosesivavata poropeti vaisinramwuvantovata timwato quava vaiharo mpovanto mwi quaraqitairo pata uaqia nteqa kyero mpohuaravata tiqaro, Nkye mwi quara pata uaqia vahira qioma nteqa kyevarave, tirera, mwi vaisiva variro nyaamwuni Kotiva ntaqikyianinrani viraro Kotiva mwi vaisirara, E ni nraaqiara mwatumwi mpiato nraahu variaravama variaro, qianarove. Vaisi mpovanto Mosesira quavata poropeti vaisi quavata riemwaqiro viqaro mpohuaravata mwi quara riemwaqita quate tirera, mwi vaisiva variro nyaamwuni Kotiva ntaqikyiani mwatukyarani viraro Kotiva mwianra, E ni nraaqiara nritarera virito variaravama variaro, qianarove.

²⁰ Nte nkyi timwa nyinrenrave. Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara qia vaisinramwuhavata, mwihua nkyiari riemwa kyeta tiqata, Tire Kotira qua riegata ntapihi kye nrohi varuro, ti variarave. Nkye hia mwihua nraatara kyeta kyuge aanraqaa vivera, nkye Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi hia qio vivarave.

*Mpohua ru kye okyarara tura
(Ruku 12:57-59)*

²¹ Haaru Mosesiva nkyi haivaqahuara timwato quara nkye mwi quara riarave. Mwataama tiro: Hia mpora ru kyaante. Mpora ru kyaari vaisiva, mwiva quaqaa variananrove, turave.

²² Mwiva mwitaa tura kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyianri. Nai qata vakyaara raraqa taariva, mwi vaisivavata mpora ru kyaiva quaqaa varintema kyero quaqaa variananrove. Nte qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrave. Nai qata vakyaara mwaaquvantove qiani vaisira mwia vitaqira uro nronra kaanasorinramwuvanto varinani kyairaro mwiva qua varaarive. Nai qata vakyaara e uera vaisivanto hia vu nraatovata vahivave qiari vaisiva, mwivavata mpora ru kyero qua varaintema kyero qua varairaro mwia uro qutu quahua vi mwatara qiaqi tuto kyaananrove.

²³ Mwi quara riegarama e mwaanra nraamwu nronraqi variqara mpo inraikya Kotira mwinra mwia qamwata mwatarera hira taqairaro i qata vakyaa mpovanto iqaa qua vataariva qati vahirera,

²⁴ Kotira mwinrenra hina inraikyara mwiaqaa qati vatera, uro ena qata vakyaa mwiavata variqara mwi quara nraante timwa ntapihi kyera mwiaqaataira uro mwi inraikyara Kotira mwiqanra qamwata mwataante.

²⁵ Mpovanto iqaa qua vatarero i vita varero ko nraamwugiara virara mwikyantiri aanrani viqarama qamwanrama kyerama mwi quara ntapihi kyaante. E hia mwitaa hiraitira, ko nraamwugi viraro ko rie vari vaisiva iqaa qua vatero pipo titairaro i vitaqiro uro karavuqi kyaananrove.

²⁶ Nte qutaa qianinra riaante. E karavuqi variqira vira karavu kyoqaa hiqara hia ekyaa mwi munimanra kyairaro hia qio i qamwanrama titairara vinanrave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Nraata vaati ntugeqaa hi okyarara tura

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Haaru Mosesiva timwato quava mpo qua nkye riarave. Mwi quava mwataama tiro: Hia mpora nraatavata mpora vaativata api nrohianta, turave. ²⁸ Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Vaisivanto nraakye taqero nai nraatoqitairo nraahu riero, Nte mwiavata nrohina variataarave, qianinranra Kotiva tiqaro, E vaakyama nraata vaati ntugema kyera hiaro, timwa kyero mwi vaisiraqaa qua vataanarove.

²⁹ Mwianra riegara e kyaatutanyaa vuqotaira taqe variqara uaqia hi kyaiqara uti varirera, qaiqaavata mwitaamaqina quankyo tira, mwia vauru kyera qaqira kyaante. E vu kuaiku nraahu vahirara hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, nyaamwuni qioma vinanrave. E vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira vira nraakiara qutu viraro i qia nronra itaaninraqi tuto kyaananrove.

³⁰ E kyauqu kyaatutaqotaira uaqia hi kyaiqara uti varirera, e mwitaamaqina quankyo tira, mwia teqa kyera qaqira kyaante. E kyauqu kuaiku vahiariva hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, nyaamwuni qioma vinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro i qia nronra itaaninraqi tuto kyaananrove.

Nai nraata ekyaara titaani okyarara tura

³¹ Haaru Mosesiva timwato quava mwataama tiro: Vaisivanto nai nraata qaqira kyarero hiqaro nai nraata qara mpo mwinro, Nte mwia qaqirama kyauqo, timwa kyero qara mwiananrove, turave.

³² Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Mwia nraatavanto hia mpo vaisintiri api nrohiraitiro variraro mwia vaativanto mwia qaqira kyairaro mwia nraatavanto vaisi kyaata varairera, Kotiva mwitaama qiananro: Mwi nraakyeva qaraakya vaisintiri nrohiqaro nraata vaati ntugema kyaihome qiananrove. Mwia vaati hoqarenaava mwia qaqira kyaiharo mwia kyaara mwitaa iho. Mwitaa ihana nte mwia vaati i tauraanaanraqa qua vatena qaraakya vaati mwiaqaavata qua vataaninrave, qiananrove, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Kyauqu nriqiqaa vate okyarara tura

³³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Haaru Mosesiva qua mpo nkyi haivaqahuara timwato quara nkye mwi quaravata ntapihi kyaarave. Mwataama tiro: E kyauqu nriqiqaa vatera tiqara, Kotira vuqaa variqanama nte qutaama mwitaa hirerave, tina quara nteqa kyerorave. Kotira nrutu nteqara timwa tena quarara riegara varaante, turave.

³⁴ Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Kyauqu nriqiqaa vateqata, tire qutaa mwitaa hirerave, tiqatama hia Kotira nrutu nteqata mwitaa

qiate. Hia mpo inraikya mpo inraikya nrtutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Kotiva nyaamwuni mwatakyaa viro varirara tita, mwianra rieqatama hia nyaamwu nrtutu nteqatama, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate.

³⁵ Kotiva nai kyugu tutu kyero mwaa mwataragaa mpiami vatero varirara tita, mwianra rieqatama hia mwaa mwatara nrtutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Ierusaremivanto nronra vunyaa vaisivanto variari mwatukyava vahirara tita, mwianra rieqatama hia mwi mwatukyara nrtutu nteqatama, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate.

³⁶ Hia nkyeta qiata nrtutu nteqata, Tire qutaa mwitaa hirerave, qiate. Nkye hia qio nkyeta qiata kyaahiara, Egara kyaahive, upi kyaahive, vahiente tivarave. Nkye hia qio mwitaa tirara tita, nkye qumina nkyeta qiata nrtutu nteqata, Tire mwitaa hirerave, tivorave.

³⁷ Nkye variqata mwitaa hirerave tivera, nkye qati eo nraahu tiqatama mwitaa hiata. Hia mwitaa hivera, qati hiave nraahu qiata. Hia mpo qua mpo quanti qiate. Mpo qua mpo quavanto Saataaninraqaatairo qovara hiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

*Ru vunti okyarara tura
(Ruku 6:29-30)*

³⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro: Mosesiva qua mpo timwatora nkyevata riarave. Mwataama tiro: Mpovanto i vu vauru kyairara, e nai vuvata qioma vauru kyananrave. Mpovanto i vai ntuvihau kyairera, e nai vaivata qioma ntuvihau kyananrave, turave.

³⁹ Mwi quara vaihana kyai nte nkyi qaiqaa timwa nyiankye. Uaqia hiari vaisiva mpovanto nkyi uaqiama nyatairerata hiam nkye nai uaqiama mwataate. Mpovanto i nraatokyai ntuteqa kyairera, hia nai ntuqutiraitira, mwia qaqira kyairaro hini nraatokyaivata ntuteqa kyaarive.

⁴⁰ Mpovanto i sioti vararero i vita varero ko nraamwuqi uro kyarero uti varirera, ena sioti mwiqanrama kyairaro i vaqatuavata varaarive.

⁴¹ Mpovanto i antua kyero, Nte hu inraikyara quqira vaini mpona uro mataante, tirera, vara quqira uro nyianrani mwataante.

⁴² Mpovanto mpo inraikyara i kyapara hirera, mwia mwiate. Mpovanto iara mpo inraikya mpiraqe qakyo varaqina nrumu ina mwiankye tirera, eo tira mwia mwiate, tiro. Iesusiva turama.

*Nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate tura
(Ruku 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro: Haaru nkyi haivaqahua tu quara nkye riarave. Mwihoa mwataa turave: Ina nramwunaanranra nraahu i mwutukyavanto vahiarive. Nramwutaara uaqiama mwatena vu nraatova vahiarive, turave.

⁴⁴ Kyai nte qaiqaa nkyi timwa nyiankye. Nkyeta nramwuta mwihuara nkyi mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama nyatehuara Kotira kyapara hivaro mwiva mwihoa kyaahaqama nyataarive.

⁴⁵ Nkye mwitaa hiqatama nkye nkyi sova nyaamwuni varira mwia nraaqiarama varivarave. Kotiva tiharo huarivanto kyuge vaisiqaa itero uaqia hia vaisihuaqaa itairave. Kotiva vati vara kyaiharo vativanto ntapihi kyeta nrohi varia vaisihuaqi tumihanro hia ntapihi kyeta nrohi varia vaisihuaqivata tuminrave. (Nkyevata nkyeta sova hintema kyeta kyuge vaisiaravata qora vaisiaravata kyugemaqita quate.)

⁴⁶ Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi mwutukya vahirera, Kotiva nanra inraikyara rieqarove nkyi kyugema nyataanaro? Taakisi

vare variahua mwihua hia kyuqe vaisi variqatavata mwihua nkyiari hena vaisiara mwutukya vaihata variarave. ⁴⁷ Nkye nkyeta nramwunaahua nraahu qua mwanteta kyauqu nyivera, nkye nanra kyuqe inraikyaqove Kotira qua hia riaahua nraatara kyevara? Nkye mwihua votima kyeta nraahuma varivarave.

⁴⁸ Nkyi sova nyaamwuni variva, mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, avuqavuma kyero nrohi varivave. Nkye mwia votima kyeta avuqavuma kyeta nrohiqata variqita quate tuqo, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

6

Vehi nraakye qora kyaahaqama nyate quara tura

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyiqiro viro tiqaro, Nkye mpohuara kyuqe hinerata, uqeta kyeta mwihua kyaahaqama nyataate. Hia qoqaa tiri mwahuta qiate tita mpohua kyaahaqama nyataate. Nkye vaisivanto taqaate tita, mpohua kyaahaqama nyataivera, nkyi sova nyaamwuni variva mwiva hia mwianra rieqaro nkyi mpo inraikya nyiananrove.

² E mpovanto mwi quara rieqara mpo inraikya vehi vaisi mwinrenra hiqara uqeta kyera mwiate. Hia nraakye qora suqaa nronraqama kyera aakyaaraitaira nraanrama kyera mwiate. Mpo vaisinramwuvanto kumwaanriqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahua, mwihua mwaanra nraamwuqi variqatave, aanrani viqatave, nraakye qora suqaa nronraqama kyeta ntoma vuateqata nyaanrama kyeqata vehi nraakye qora munima nyi variarave. Mwihua hia vehi nraakye qora mwihuara nronraqama kyeta rieqata mwitaa hiavo. Mwihua tiri mwahuta qiate tiqata mwitaa hiarave. Nte nkyi timwa nyuqo. Mwihua nraakye qoravanto mwahuta timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

³ E mpovanto munimave, mpo inraikyave, vehi vaisi mwinrenra hiqara uqeta kyera mwiate. I nraaqani variarivavata hia mwia mwinanra taqaarive. ⁴ E mwitaa hiraro mwi inraikyava uqeta kyero vahiarive. Mwitaa hiraro i qova ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwiva mwianra rieqaro i kyuqema mwataanarove.

Mwataama kyeqata Kotiravata qua qiate tura

⁵ Nkye Kotiravata qua tirerata kumwaanriqama kyeta kyuqe kyaiqa vare variahua hia mwihua hiantente hiate. Mwihua mwahuta tirara qamwateqata mwihua mwaanra nraamwuqive, nraakye qora ntuvaantuama vita varia aanranraqaave, variqata Kotirara aakyaara nte variarave. Nte qianinra riaate. Mwihua nraakye qoravanto mwahuta timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

⁶ E mpovanto ena qora Kotiravata qua tirera enanraa varirera ena nraamwuqi vera ntera qesa tita tera uqeta kyera i qova uqeta varira vatama kyera qua qiante. E mwitaa hiraro i qova ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwiva i kyuqema mwataanarove.

⁷ Nkye Kotiravata qua tiqata hia qumina airi qua ntikara qiate. Mpo mwatanaahua hia Kotira qua rias nraakye qorahua mwitaa ti variarave. Nkyevata mwihua hiantente hivorave. Mwihua tiqata, Qaiqaavata qaiqaavata qumina qua qiararo tiri mwanriqavanto tiri qua qio riaanarove, qiarave.

⁸ Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkye hia Kotirara ntumwa hiamwa hia entara Kotiva vaakya nkye ekyaa inraikyara aara ntaara ntapihi kyaiho.

⁹ Nkye qio mwataama kyeqata Kotiravata qua qiate:

Tiri tiqova, e nyaamwuni variaravave.

Tire kyuqema kyeta i nrtu kyuqera tuaaherauro.

¹⁰ E tiriqaa ntaqikyina entava qamwanrama nrianrive. Nyaamwunyaahua i kyakya hira vataqi quantema kyera e tiri kyaahaqa hiraqe tire mwatani variarahuvata i kyakya hira vataqi quare.

¹¹ Tire mate kyara nraananra tiri timwiate.

¹² Tiri apiqama timwa taavata tire mwi quara qaqira kyaurantema kyera tire i apiqama mwatauna quara nruka timwa taante.

¹³ Uaqia hi kyaiqava tiri mwataara hiankyo tira, e tiri tivita vare viraqe tire kyuqe hi aanranraqaa quare.

E tiri kyaahaqa hi variraro Saataaniva hia tiri uaqiama timwataarive.

[E vunyaava kepukyaqama kyera ntaqikyini variaravave. I nrtutu nraahu tuaaheraqi quararo i nrtutuvanto qati nraahu vahiqiro quanarove. Qutaave.]

Mwitaa timwa kyeqata Kotiravata qua qiate, tiro. Iesusiva turama.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpohua nkyi uaqiama nyataivata nkye qaqira kyeta hia nkyiarivata uaqiama nyataivera, nkyi sova nyaamwuni variva, mwivavata nkyi uaqia hi quara qaqirama kyaananrove. ¹⁵ Nkye mwihua uaqia hi kyaiqara utirara qati nraahu riemwaqi vivera, nkyi sovavata nkye uaqia hi kyaiqara uti quara qati nraahu riemwaqiro quanarove, tiro.

Kotirara rieqata kyara aurama te quara tura

¹⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Nkye kyara aurama tarera hita, hia unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare varia vaisihua hiante hiate. Nraakye qoravanto mwihua kyara aurama tera taqeqata po qiate tita, mwihua ua viri rateqata nrohi variarave. Nte qianinra riaate. Mwiuhua nraakye qoravanto po timwa nyataavata vaakyama nkyiari kyoqaa vara kyaavo.

¹⁷⁻¹⁸ E mpovanto kyara aurama tarera hiqara uqeta kyera aurama taante. Nraakye qoravanto iara qatima kyara nre variho qiate tira, ena viri hiqama kyera qiata qaahi ntumwa kyera nrohianta. Mwitaa hiraro i qova uqeta variva ekyaa uqeta vare varia kyaiqara taqe variva, mwivama i kyuqema mwataananrove.

*Nyaamwuni kyoqaa ntuvaantua hirara tura
(Ruku 12:33-34)*

¹⁹ Hia mwaa mwataraga variqata kyoqaa ntuvaantuama taate. Mwaa mwataraga kyoqaa ntuvaantuama taavaro uapaa tove hakuavantove, puataqataivave, mwi inraikyara nramwa kyero vara uaqiama kye variarave. Mpuara vaisivantovata ntukuraa kyeqata mwi inraikyara vare variarave.

²⁰ Mwata mwaaqa vatera eqeta nyaamwuni uapaa tove hakuavantove, puataqataarivave, mpuara vaisivantove, hia nkyi kyoqaa vara kyeta uaqiama kyenani vataate.

²¹ Nkye mwaa mwataraga kyoqaa ntuvaantuama taivera, nkye mwaa mwataraga vahiani inraikyarara nraahu mwutukya vahirata riemwaqita vivarave. Nkyi kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwuni vahiani inraikyarara nraahu mwutukya vahirata nronraqama kyeta riemwaqita vivarave.

*Vuvanto omwa votima kyero iteqaro mwamwanta ntuvaahama mwatero
(Ruku 11:34-36)*

²² Vuvanto omwa votima kyero iteqaro mwamwanta ntuvaahama mwatero. I vuvanto kyuqema vahirera, ekyaa i mwamwantaqi kyuqema kyero ntuvaahaananrove.

²³ I vuvanto uaqia hirera, i mwamwantavanto kyokiraqima vahiananrove. I utaqivata hia ntuvaaharaitiro kyokira rirera, qikye, i utaqi anoma kyero kyokira ruananrove.

*Kotiraravata munimanravata tura
(Ruku 16:13)*

²⁴ Kyaiqa vaisi mpovanto hiam qio kuaa vakya nronra vaisi taaratanaqaa kyaiqa varaananrove. Mwiva mwitaa hirera, mporara mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva mpora qua riero mpora qua qoririma kyaananrove. E hiam qio Kotiravata munimavata kuaa vakya vataqira vinanrave.

*Hia mpo inraikyara uahivaro nkyi mwutukyavanto nronraqa hiarive tura
(Ruku 12:22-31)*

²⁵ Mwi quara rieganama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqita virarave, kyara nrenranrave, nramanri nrenranrave, nkyeta nyamwantarave, tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara mwi inraikyarara airi nraato tivaro nkyi mwutukyavanto nronraqa hiarive. Nkye qati variqi viva vuni vaiharo kyara nreva nraakiaranima vaiho. Nkyi mwamwantavanto vuni vaiharo nkye tuavaaqa ututeva nraakiaranima vaiho.

²⁶ Nyaamwa hiteta nrohi variahua taqaate. Mwihua hia kyara vara tu kyeta vantuqita uro nraamwuqi vate variarave. Nyaamwavanto variavaro nkyi sova nyaamwuni variva mwihua kyara ruara hirave. Nyaamwa qumina inraikyaqaavata Kotiva ntaqikyivi variva nkyi nraakye qoraqaa hiave Kotiva kyuqema kyero ntaqikyiananro?

²⁷ Nkyiqitairo ta vaisivave nte qamwanrama qutu quankyo tiro, qati variani entara mponramwu tomaqa taananrove? Hiam qio vaisi mpovanto mwitaa hiananrove.

²⁸ Nkye nanraqamave nkyeta tuavaaqa utirara nronraqama kyeta rie variavo? Maunra paira mwukyauqi vahirara riegata variate. Mwi inraikyava hia kyaanta huvu kyero tuavaaqa haqire varirave. ²⁹ Nte nkyi timwa nyuqo. Haaru Soromoniva kyuqema kyero mwunruqama tova hia maunra pairavanto itero ntuvaahaira nraatara kyairave.

³⁰ Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva hiave nkyivata kyuqema kyero tuavaaqa utu nyataananrove? Qikye, Kotiva nkyi kyaahaqama nyate variva varihata nkye hia mwianra kepukyaqama kyeta riaavo.

³¹ Kotiva nkyi kyaahaqama nyate varirara tita, hia nkye nronraqama kye vu nraato tuqi viqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nramanrive nraananrave? Nanra tuavaaqave utuananrave? timwaqita quata.

³² Kotira qua hia rias nraakye qorahua, mwihua mwitaa timwaqita vi variarave. Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkyi sova nyaamwuni variva nkye ekyaa mwi inraikyarara aara ntaara ntapihiki kyeroma variho.

³³ Nkye Kotiva nkyiqa ntaqikyianinranravata, mwiva nkyiara avuqavuma kye nrohiate qianinranravata, nronraqama kye riemwaqita quate. Nkye mwitaa hivaro Kotiva nkye aara nte inraikyaravata hini mwi inraikyaravata nkyi nyiananrove.

³⁴ Hura qovara hiani inraikyarara hia nronraqama kyeta riaate. (Nkye mate mwaa iherara variahuave.) Hura vari nraakye qorahua hura qovara hiani inraikyarara qio riemwaqita vivarave. Kuaa enta kuaa enta mwiva nanrianra muaanravata nraahu vahivave, tiro. Iesusiva turama.

7

*Nkye hia mpora kyaiqa pupiteqata mwia kyaiqa tukya hiate tura
(Ruku 6:37-38, 41-42)*

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva timwa nyiqiro viro tiqaro, Kotiva nkyita kyaiqavata tukya hiankyo tita, nkye hia uaqiama vu nraato tiqata mpora kyaiqa tukyama kye mwiva mwitaa mwataa hivave qiate.

² Nkye mpora kyaiqa tukyama kyeta mwitaa mwataama vahirave tivaro Kotiva nkyita kyaiqavata tukyama kyero mwitaa mwataama vahiravema qiananrove. Nkye mpohua kyaiqa tukya hira kuaa mwivauma Kotiva nkyitavata tukya hiananrove.

³ E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqetaira taqeqarama hia ena vuqi kyatari aka nronravanto viqetaira taqera hiaro?

⁴ Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena qata vakyaara kyaiqe i vuqitaina mwata mwumwu qatinani venta kyaankye ti variaro? Hia mwitaa qiante.

⁵ E kyuge kyaiqa varauqo tiqara unraqanraa hi variaravave. Tauraqama kyera ena vuqitaira kyatari aka venta kyera mwiaqaataira kyugema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata mwumwu venta kyenarave.

⁶ (Mpo hia vaisihua quara vairi votima kyeta variarave.) Nkye Kotirani kyugema kyero kyotataqama vahiani inraikyara hia vairi mwiate. Nkye kyukyukyakaara hia quara hianani kyaate. Nkye mwitaa hivaro mwi inraikyara ntamwa ntautiqama kyero mwiaqaatairo tuqasaa viro nkyita kutuananrove.

*Iesusiva Kotira kyapara hiate tura
(Ruku 11:9-13)*

⁷ Nkye Kotira kyapara hivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive. Nkye puaamaqi vitama qio mwi inraikyara puaama kyevarave. Nkye qesa ntuqutivaro Kotiva qatua nyataarive.

⁸ Kotira mpo inraikyara kyapara hiariva qioma varaananrove. Mpo inraikyara puaamaqiro quariva qioma taqaananrove. Qesa ntukuakua hiani vaisira qatuama mwataananrove.

⁹ Nkyi nraaqiara sohuaqitairo tavave mwia mwaaquvanto qamaanra nyaanru tiraro mwia qova ori mwiananro? Mwia qova hama mwitaa hiananro.

¹⁰ Mwia mwaaquvanto tavukyara nyaanru tiraro mwia qarurave mwiananro? Mwiavata hama mwitaa hiananro.

¹¹ Nkye hia kyuge hia nraakye qorahua variqatavata nkye nkyeta nraaqiara kyuge inraikya nraahu nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo? Nkyi sova nyaamwuni variva nkyi nraatara kyero mpo inraikyara nyaanru qiani vaisira kyuge inraikya nraahu mantaquma kyeroma mwiananrove.

¹² Nkye mpohuara tiri mwitaa mwataama kyeta kyugema timwataate tintema kyeta nkye mwihua mwitaama nyataate. Mosesivavata poropeti vaisinramwuvata timwato quava mwia okyara mwitaamama vairo.

*Aanra taaratananra tura
(Ruku 13:24)*

¹³ Qesa taaratana vahirave. Mpo pata vaiharo mpo nronra vahirave. Nkye qesa pata mwina nraahu quate. Nraakye qora ekyaara taiqa vinaniara qua aanrava, aanra nronra qihaakya hiva vaiharo mwi aanranraqaanaa qesavantovata nronra vaihata nraakye qora airivanto qesa mwina vi variarave.

¹⁴ Nraakye qora ekyaa enta kyuqema kyeta qati nraahu variqita quananianra, vi qesava pataqia vaiharo mwinamate qua aanravavata pataqia mwukyaari tukye qua aanrava vaihata kuaiqia kuaiqiavanto nraahu mwi aanranra puaama kyeta vi variarave.

Unra qua timwa nyi vari vaisihuara tura
(Ruku 6:43-44, 13:25-27)

¹⁵ Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire Kotira qua nkyi timwa nyi varuro, tiqata unra ti variahua mwihua nyaatu rauriqata variate. Mwihua sipisipi nraantantamwa kyeta nrohiqatavata mwihua mwaatira utaqi qaakyau vairima variarave.

¹⁶ Nkye mwihua nrohi varira taqetama mwihua qora okyara ntapihi kyevarave. Vaisivanto uaini tamwa hiqirero mwiva hia auqururoraqaatairo hiqirave. Mwiva fiki tamwa hiqirero hia uvi auqu vataa kyatariqaatairo hiqirave.

¹⁷ Mwia votima kyero kyuqe kyatarivanto kyuqe tamwa nraahu rie vaiharo qora kyatarivanto qora tamwa nraahu rie varirave.

¹⁸ Kyuqe kyatarivanto hiamu qora tamwa riaananrove. Qora kyatarivanto hiamu kyuqe tamwa riaananrove. ¹⁹ Kyatari hia kyuqe tamwa riara mwia teqa kyeta qiaqi tuto kye variarave.

²⁰ Nte qaiqaa nkyi timwa nyuqo. (Unraqama kye tiqata, Tire Kotira qua timwa nyi varurahuave, qiahua nkye mwihua nrohi varira taqetama mwihua qora okyara ntapihi kyevarave, tiro.) Qio nkye mwi vaisihua varaqita vi kyaiqara taqetama nkye ntapihi kyeta mwihua qora kyaiqa taqevavarave tuqo.

²¹ Hia ekyaa nraakye qora nianra tiri nronravantove ti varihua Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi vivarave. Ni kova nyaamwuni varira mwia qua riemwaqiro quariva, mwiva nraahuma mwia mwatukyaqi quanarove.

²² Nraakiara ekyaa entaqaa nraakye qora airivanto nianra tiqata, Po, nronrao, nronrao, i nrtutu nteqata Kotira qua ti variavanarave. I nrtutu nteqata tire vaisiqitai vaana airi siteta i nrtutu nteqata nronra kyaiqa varaavanarave, tivarave. ²³ Mwihua mwitaa tivagena nte, Qaqao, hia nkyi taqauhuave. Nkye qora kyaiqa vare variahuave. Niqaataita nyianrani quate, qianinrave.

Nraamwu taaratananra tura
(Ruku 6:47-49)

²⁴ Ni qua riero nte tuntema kyero vare variani vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave. Mwi vaisiva vu nraato vataava kepukya nraamwu hoqa taani vaisira votima kyeroma varianarove.

²⁵ Mwi vaisiva oriqa nai nraamwu hoqa tairara tiro, vativantove, humwunravantove, toqa vaururuvantove, nronraqama kyero nteqaro mwia venta kyaaninrave tiharovata mwi nraamwuva hia tuma ntiraitiro, kepukyaqama vahirave.

²⁶ Ni qua riero qaqira kyero hia nte tuntema kyero variani vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave. Mwi vaisiva hia vu nraatovata vahiva nai nraamwu nruqasata hoqa taani vaisira votima kyero varianarove.

²⁷ Mwi vaisiva nai nraamwu nruqasata hoqa tairara tiro, vativantove, humwunravantove, toqa vaururuvantove, nronraqama kyero nteqaro mwia nraamwu venta kyaiharo nraamwuvanto tuto ntiharos humwunravanto raaqu kyairarama tuqo, tiro.

²⁸ Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa nyi taiqa kyovata nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua tiqata, Qikye, mwiva nraahumwa mpo qarama kyero qua ti variho.

²⁹ Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisihua timwa timwiantema kyero timwa timwiho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyeroma ti variho, tita tura.

8

Tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisira Iesusiva kyuqema kyora (Maaki 1:40-44; Ruku 5:12-14)

¹ Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero taaqi mwia mwini kyero tumi varuvata nraakye qora airivanto mwia nraakiara mwia vataqi vi varura. ² Vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuaravanto uaqiama kyova uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro variro tiqaro, Nronrao, e ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni rumpuara kyuqema matenanrave, tiro.

³ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqaa vatero tiqaro, Nte kyaahaqa hiataa ihana nte i mwitaama mwatarerave. Nte i rumpuara tavanta quarive tuqo, tuvaro mwia rumpuaravanto mwia mwamwanta vauruqiro vuva qamwanrama kyero tavanta vuvaro mwiva qio varura.

⁴ Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia mpohua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate variari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua rieqarama munra quani qiara quratarata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.

Iesusiva ntaqi varu vaisira mwia kyaiqa vaisi kyuqema mwatora (Ruku 7:1-10)

⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero Kapenaamini vuvaro Romeni vaisivanto 100 ntaqu vaisihuaqaa ntaqikiyi varuva Iesusira uro qintorama kyero po kye tiro tiqaro,

⁶ Nronrao, ni kyaiqa vaisi mwamwantavanto hia qakyaaharo nronraqama kyero nriqa viharo variho, tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio nrinraquetana mwiva hinani quarahua nte uro mwia kyuqema kyaankye, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva qaqaqo tiro, Nte kyuqe vaisi variariravauma e ni nraamwuqi qio vinanrave. E mwaini variqara mwianra kyuqema quante tiraro mwiva kyuqema quarive.

⁹ Nte i votima kyena vaisiqaa ntaqikiyi varuvave. Nte ntaqi vaisira mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiara mwitaa hiante tuqaro mwiva mwitaa hirave, tiro.

¹⁰ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva qikye timwa kyero tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyianinra riaate. Mwi vaisiva mpo mwatanaava variqaro nronraqama kyero nianra rieqaro nianra mwiva qioma ni kyaahaqama mataananrove tirave. Hia nte mwiva tintema kyero qua ti vaisira Isareri vaisiqitaina mpo puuama kyauqo.

¹¹ Mwaa quara riaate. Nraakiara nyianra mponasai mponasaita nraakye qora airivanto Kotira mwatukyaqi nrumu variqata mwihua nkyi haivaqara Evarahaamunravata, Aisaakiravata, Iaikopuravata variqata kyara nrevarave.

¹² Mwihua varivata mwaa mwatanaahua tire Kotira nraakye qorama varuro ti variahua, mwihua mwi kyarara uro nraanre tivaro mwihua ntavaaqavu kyero mwaaqani mwaati tuto kyairata mwihua kyokira ru-aninraqi varita ntateqata nkyiari aanrai teti nreqata varivarave, tiro.

¹³ Iesusiva mwitaa timwa kyero nronra vaisi mwianra tiqaro, Ena mwaatani quante. E nianra ni kyaahaqama materavave qiananranra tiro, i quavanto mwivauma vahiananrove, tiro. Mwitaa tuvaro mate mwiqiaara mwia nrotuavata mwia kyaiqa vaisi nriqa vuva taiqa vuvaro qio varura.

Pitaara nrinraatarara kyugema kyora
(Maaki 1:29-31; Ruku 4:38-39)

¹⁴ Iesusiva Pitaara nraamwuqi uro ntero taqovaro Pitaara nrinraatarara mwia mwamwanta qiara utovaro vaite varuvaro

¹⁵ Iesusiva uro mwia kyauquqaa tu varovaro mwia nriqa vuva taiqa vuvaro mwi nraakyeva siviro mwihua kyara uta nyinrenro uti varura.

Nraakye qora airintikara kyugema nyatora
(Maaki 1:32-34; Ruku 4:40-41)

¹⁶ Iesusiva mwini varuvaro entama vuvata mwi mwatanaahua vaanavanto utaqi varuhua sitaqita Iesusiva varunani uro kyovaro Iesusiva quaqo-tairo vaana titamwa kyovata nritareta vuvaro Iesusiva nriqa vuhuavata kyugema kyovata qio varura.

¹⁷ Iesusiva mwitaamaqi uro vuvaro Aisaiaava poropeti vaisivanto haaru timwato quava qutaa mwivau vahura. Aisaiaava Iesusira okyarara mwitaama tiro:

Mwi vaisiva tiri nriqa quaninra taiqa kyaananrove.

Mwiva tiri nriqa quaninra kyugema kyaananrove, tura. (Aisaiaa 53:4)

Iesusira vataqi virevata uti varuhua
(Ruku 9:57-60)

¹⁸ Iesusiva taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia vara ututu varuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai kyaareraqaa qareta vutura hini tokyani uro variare, tura.

¹⁹ Qakyo mwini virera huvaro vaisi mpovanto mwaanra okyara ti varu vaisiva uro ntero Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variarao, nte i nraaqiara varirerave. E mpona mpona vinanra nte ivatama kyena nraahu virera teramama varuqo, tiro.

²⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, (E ni pataqira virera hiqara paparuqa hiorave.) Qaakyau vairivanto nkyiari nruaun-rutaaraq i vaite variarave. Nyaamwavanto nkyiari nraamwuqi vaite variarave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava vaitaani nraamwuva hia vaiho, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwia vataqi nrohi varu vaisiva mpovanto tiqaro, Nronrao, kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa kyena nritarena i vataqi quankye, tuvaro ²² Iesusiva qaqaqo tiro, E ni pataqira nriante. Qutu qua vaisihua votima kye variahua qioma qutu quani vaisira quntamwa tevarave, tiro.

Iesusiva toqa vaururuara qao tuvaro tirema vahura
(Maaki 4:36-41; Ruku 8:22-25)

²³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mpotuqi mwaanri ntovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiavatama kyeta vurama.

²⁴ Mwihua kyaarera mwiaqaa vi varuvaro mate mwiqiaara toqa vauruvanto kyaareraqaa nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqi nri vi

varuvaro nramanrivanto mpotuqi mwaanri ntero mpotu rauru kyarero uti varura. Mwihua rauru kyaaqara hi varuvaro Iesusiva mwiqi vaite varuvata²⁵ mwia nraaqiaranramwu Iesusiva vaitonani uro mwia vaurama kyeta tiqata, Nronrao, sivira tiri kyaahaqa hiante. Tire nramanri nreta qutuarava pataqia vaiho, tita.

²⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye nanraqamave aatu hiavo? Nkye nianra kepukyaqama kyeta riaataara vaihata hia mwitaa hiavo, tiro. Mwitaa timwa kyero Iesusiva siviro toqa vaururuaravata, nramanrianravata tiqaro, Qio eqaante, tuvaro nramanrivanto itomwi viro tirema vahurama.

²⁷ Tirema vahuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nro qaqaama teta kyauqu ntukikinraaqata kyeta tiqata, Qikye, mwiva nataa hi vaisivave variho? Toqa vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tura.

*Iesusiva vaisi taaratana utaqitairo vaana titamwa kyora
(Maaki 5:1-17; Ruku 8:26-37)*

²⁸ Mwihua mwitaa timwa kyetama mpotuqi vuhuama vutura qarahi hini Kataraani uro ntovata vaisi taaratanavanto mwihua uro qintorama kyora. Mwitanaahua vaana kyapata varutanahua vaisi quntamwa tora ori ataamwuqi variqata mwitanahua mpoqama kyeta vaisi ntugutirerata uti varuvata nraakye qoravanto mwitanahua nyaatu aatu hiqata hia mwitanahua varu aanranra mwini vi varura.

²⁹ Mwitanaahua ori ataamwuqitaita uro Iesusira qintorama kyeta aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvantove. Tiritana nataa hirerarave nrianro? Tiritana ruari entava hia nrihanra e qamwanrama kyera tiritana rirerarave nrianro? tita.

³⁰ Mwitanaahua mwitaa tuvaro vutura mposata quara airivanto uhiqa nre varuvata³¹ vaisi taaratana utaqi varu vaanahua Iesusirara po tita tiqata, E tiri titairera e tiri titairaqe tire quaraq i uro variare, tita.

³² Mwitaa tuvaro Iesusiva qio quate tuvata mwihua nritareta uro quaraq i varuvata quara mwihua hianteta okai qoraqahuraqi tutontita nramanriqi ntumwa vita nramai nreta qutu vura.

³³ Mwitaa huvata quaraq i ntaqikiyi varuhua taqeta hianteta uro mwatukya nronraqi quara qutu vuhuara timwa nyita vaana utaqi varu vaisitananravata timwa nyuvata³⁴ mwi mwatukyaraqinaahua ekyaa mwihua Iesusira hunta kyarerata vuhua uro nteta mwianra tiqata, Po, e hia tiri mwaata mwaini variante. Sivira mwaaqaataira quante, tita.

9

*Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira kyugema kyora
(Maaki 2:1-12; Ruku 5:17-26)*

¹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero nrumu nteronramanriqaama tero nai mwaatani uro ntora.

² Uro ntovata vaisi mponramwuvanto vaisi mpo hini mwamwanta qutu vura taintamaqita Iesusiva varunani uro kyovaro Iesusiva ntapihi kyovata mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwi vaisira kyugema kyaananrove, tu vaisihua varuvaro mwiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, kepukyaqama kyera variante. E Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwatauqo, tiro.

³ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua qaqaao timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa vaisiva mwitaa tiqaroma Kotirara uaqia hi quarama ti variho, tita.

⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara ntapihhi kyero mwihuara tiqaro, Nanraqamave nkye uaqia hi quara nkyeta su nyaatoqi mwitaama kyeta riaavo?

⁵ Nkye nianra tiqata, Mwiva gumina vaisi variqarora tiro, hiam qio nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataanrove, qiarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyuqema kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaama kyero ntumwahiamwama nyatero mwihuara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqaro ni nronraqama kyaihana nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte mwaa vaisirara mwataa tirerave, tiro. Mwitaa timwa kyero Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira mwianra tiqaro, Sivira ena taintavata tu varera ena mwaatani quante, tiro.

⁷⁻⁸ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva siviro nai mwaatani vuvata mwini ntuvaantuama vuhua mwi kyaiqara taqeta aatu hita Kotira nrtutu tuaahereta tiqata, Kotiva mwi vaisira kepukyaqama kyaiharo mwi kyaiqara varaiho, tita turama.

Iesusiva Matiura nraanrama kyero vitora

(Maaki 2:13-17; Ruku 5:27-32)

⁹ Iesusiva mwiaqaatairo vuva viqaro taqovaro vaisi mpovanto Matiuva taakisi vareqaro haraara nraamwuqi varuvaro mwiva mwianra tiqaro, Ni pataqira nriante, tuvaro Matiuva siviro mwia vataqiro vurama.

¹⁰ Mwia vataqiro vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro Matiura nraamwuqi kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, uaqia hi kyaiqara uti varuhuavata, Iesusira vatama kyeta kyara nre varura.

¹¹ Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta Iesusira nraaqiaranramwuanra qaqaao tita, Nanraqamave nkyi nronravanto taakisi vare variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, kuaaqi kyara nre variho? tita.

¹² Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qati variahua hia totaava hinani vi variarave. Nyiqa vihua nraahu totaava hinani vi variarave.

¹³ Tire ntapihhi kyeta nrohi varurahuave qiahua hia nte mwihua nyaanranrenra tumuvave. Nte uaqia hi kyaiqara uti varia nraakye qorahua nyaanranrenrana tumuvave. Kotira mpukuqi qara ntumwato quava Kotirara mwitaama tiho:

Vaisivanto quara rukyero mpianinranra

hia nte mwianra qamwataaninrave.

Vaisivanto mporara po kye timwa mwateqaro kyaahaqama mwataaninra

nte mwianrama qamwataaninrave, turave. *(Hosaiaa 6:6)*

Nkye mwi quara okyarara nraato tita uro puaama kyeta taqeta riemwaqita quate, tiro.

Kyara aurama terara Iesusira kyapara hura

(Maaki 2:18-22; Ruku 5:33-39)

¹⁴ Iesusiva mwitaa tuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto Iesusiva hunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Tirevata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara aurama te varuro. Nanraqamave i nraaqiaranramwuvantovata hia kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.

¹⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye varaari vaisiva nai vataahuavata varirera, tavave mwia vataahua mwihuara kyara aurama taate qiananro? Qaqaao, hia mpovanto mwitaa qiananrove. Mpo

enta nri ntairata mwihuaqitai nraakye varaani vaisira vara qatinani kyairata mwi entaraqaataitama mwia vataahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

Hia haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi tutaate tura

¹⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi ntupema vira haqirarero hiro hiamu qaraakya tavuna toqa kyero mwiaqaa taaqau tero haqiraananrove. Nraakiara tuavaaqa mwia hiqairaro qaraakya tavuna haqirama taariva viro qiquqama viraro nrihi tuavaaqa mwivavata nronraqama kyero ntupe hiankyo tiro, hia mwitaa hirave.

¹⁷ Qaiqaa tirerave. Hia mpovanto qaraakya uaini tati kyero memenra pahiqo ututai taqura haaruaa taquqi qaiqaa vara kyero raurirave. Mpovanto mwitaa hirera qaraakya uainivanto tapitero taqu mwia takuma viraro qatinani ntamwa viraro taqu mwivavata uaqiama quanarove. Mwitaa hiankyo tiro vaisivanto memenra pahiqo ututai taqura qaraakya taqu vara kyero qaraakya uaini rauri variharo uainivantovata taquvantovata qio vahirave, tiro.

Mwaanra nraamwuqaa ntaqikiyi varu vaisira nraamwunranravata nraakye mporavata tura

(Maaki 5:22-43; Ruku 8:41-56)

¹⁸ Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwaanra nraamwuqaa ntaqikiyi varu vaisiva mpovanto uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro tiqaro, Ni naamwunravanto qutuma viho. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro qati siviro variarive, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva siviro nai nraaqiaranramwu kyapata mwi vaisira vataqiro viro.

²⁰ Aanraqaa vi varuvaro nraakye mpovanto nriqa vuvaro 12 ihia qati nraahu tora taqamwaqiro vu nraakyeva Iesusira mwoqani uro variqaro Iesusira vaaqa viti kyaatu kyero.

²¹ Mwi nraakyeva nai riero tiqaro, Nte mwia vaaqa viti kyaatu kyaariro ni nriqa viva taiqa viraqe qioma varianinrave, timwa kyero Iesusira vaaqa viti kyaatu kyora.

²² Kyaatu kyovaro Iesusiva tuqasaa viro mwia taqero tiqaro, Ni naamwunrao, kepukyaqama kyera variante. E nianra ni kyaahaqa hiarivave qiararoma i mwamwantavanto kyugema viho tuvaro mate mwiqiaara mwi nraakyeva kyugema viro varura.

²³ Iesusiva vuva uro mwaanra nraamwuqaa ntaqikiyi varura mwia nraamwuqi vera ntero taqovata mpo uhua po kye tiqata ntate ntoma vaarara vuute varuvata mpo uhua nronraqama kyeta ntate varuvaro

²⁴ Iesusiva tiqaro, Nkye tumitaretu quate. Mwi qiaatarava hia qutu viho. Qati vaitema variho, tuvata mwihua nai mwianra nraahu raima mwatora.

²⁵ Iesusiva mwihua sitovata veva ntovaro mwi qiaatarara vatoraqi vera ntero mwia kyauquqa tu varovaro mwi qiaatarava qati sivura.

²⁶ Iesusiva mwitaa hu quava ekyaa mwi mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa riemwa ntora.

Iesusiva vaisi taaratana su qipa vuhua ntapairi kyora

²⁷ Iesusiva mwiaqaatairo aanraqaa vuvata vaisi taaratanavanto vu qipa vu tanahua mwia vataqi vita mwia nraanramaqita vita tiqata, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwataante, tita.

²⁸ Mwitanahua mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva nraamwuqi vera ntero varuvata mwitanahua mwiva varunani uro ntovaro Iesusiva mwitanahua kyapara hiro tiqaro, Nkyetana nianra gutaave mwiva tiritana tivu ntapairi timwataanroveve qiavo? Tivaqena riaankye, tuvata mwitanahua, Nronrao, eo, tita.

²⁹ Mwitanahua mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua suqaa nai kyauqu vatero tiqaro, Nkyetana nianra guta mwitaa hiananrove qiavenama nkyitana su ntapairi nyatauqo, tuvaro ³⁰ mwitanahua suvanto ntapairi vuvata qio taqeta. Mwitanahua qio taqe varuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero timwa nyinro tiqaro, Hia mwi quara mpohuavata timwa nyiate, tiro.

³¹ Iesusiva qao tu quara mwitanahua qaqira kyeta uro mwi quara mpohua mpohua timwa nyiqi vi varuvaro mwi quava mwi mwataraqi viro nrinroma vura.

Iesusiva hia qua tu vaisira kyuqema kyora

³² Mwitanahua vuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo vitaqita uro Iesusiva varunani kyora. Vaanavanto mwi vaisiraqi varuvarora tiro, mwiva hia qua tuvata mwia vitaqita Iesusiva varunani uro kyovaro

³³ Iesusiva vaana mwia titovaro nritarovaro mwi vaisiva qua tuvata nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua, Qikye, tire Isarerivanto haaruvata hia mwataa hi kyaiqara taqaunanrave, tita.

³⁴ Mwihua mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto qaqao, tita. Vaana vunyaava mwia kyaahaqa hi variharoma Iesusiva vaana site variho, tura.

Iesusiva nraakye qorara po timwa nyatora

³⁵ Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya nronra mwatukyaqivata pata mwatukyaqivata nrohiqaro mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa nyiqiro viqaro mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhuavata kyuqemaqiro vura.

³⁶ Mwiva mwitaamaqiro vi varuvata nraakye qora airivanto mwiva hunani ntuvaantua hita vita nrita hi varuvaro Iesusiva mwutukyavanto mwihuara ua huvaro mwiva tiqaro, Po, vaisivanto hia ntaqikyihata sipisipinramwu nkyiariara api nrohita hia qio nkyiari kyaahaqa hiraitita, pupohaihata varia sipisipihua votima kyetama mwaa nraakye qorahua nrohi variavo, timwa kyero mwihuara po kye timwa nyatero.

³⁷ Iesusiva nraakye qorara po kye timwa nyatero nai nraaqiaramwuanra tiqaro, Taqaate, kyara airivanto keko tihata mwia vantu vareta nrinhua hia airivanto variavo.

³⁸ Nkye aakyo qora kyapara hivaro mwiva kyaiqa vaisi mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate, tiro. (Iesusiva kyara keko tiho tura mwiaqaa ntumwa kyero nraakye qorara tura.)

10

*Iesusiva nraaqiara 12 nramwu nyutu
(Maaki 3:13-19; Ruku 6:12-16)*

¹ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero sita vatero mwinramwuhua nraakye qoraqitaita vaana siteta nataa nataama nriqa quarihuave kyuqema nyataate tiro, mwiva mwinramwuhua nronraqama kyora.

² Mwiva nronraqama kyo vaisihua nyutu vahirero:
Vuni Saimoninra. mwia nrutu mpo Pitaara,
mwia qata Enturura,
Sepetira mwaaqu Iemisira,

Iemisira qata Ioninra,

³ Piripira, Pataromiunra, Tomaasira,

Matiura taakisi vare varu vaisira, Arapiaasira mwaaqu Iemisira, Tatiaasira,

⁴ Saimoninra. mwia nrtutu mpo Serotira,

Iutaasi Isikeriotira. mwiva Iesusira nramwutaahua suqaa govarama kyo vaisira.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu kyaiqa nyinro sitovata vura (Maaki 6:7-13; Ruku 9:1-5)

⁵ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitero qua timwa nyinro tiqaro, Nkye vihuama hia mpo mwatanaa mwaatani quate. Hia Sameriaa nraakye qora mwatukyaqivata quate.

⁶ Nkye hia mwini viraitita nkye sipisipivanto raupirima viva apiqama vintema kyeta variahua Isareri nraakye qoraqi nraahu quate.

⁷ Nkye uro variqata mwitaamama timwa nyiate. Kotiva nkyiqa ntaqikyiariva nkyi qaumatoma nri ntaiho, qiate.

⁸ Nkye nriqa vihua kyuqema nyataate. Nkye qutu vihua sivuma kyaate. Nkye mwamwanta vauruqiro quani tauma rumpuarava vaisiqaa vahianinra nruka nyataate. Nkye vaanavanto vaisi utaqi variahua sitaivata nritaraate. Nte hia nkyiara munimanra nyaanru tiraitina qati nkyi nronraqama kyaurara tita, nkyevata nraakye qora qatima kyuqema nyataate.

⁹ Hia nronra munimave, pata ori munimave, ntumwa vareta quate. ¹⁰ Nkye virera hita hia kyara tuaqi ntita, tuavaaqave, kyuqu nraamwuve, kyauruve, mwi inraikyara hia vararaitita, qatima quate. Nkye kyaahaqama nyatarera ihua mwihuama nkyiqa ntaqikyiate.

¹¹ Nkye nronra mwatukyaqive, pata mwatukyaqive, uro ntetama nkyi qamwata nyataani vaisira puaama kyetama mwia nraamwuqi nraahu variqita vita mwi mwatukyara kyetama quate.

¹² Nkye nraamwuqi vera ntarera hita, mwiqi varihua qua mwanteqatama, Nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variate, qiate. ¹³ Nkye mwitaa tivata mwiqi varihua nkyi kyuqema kyeta sita vataivera, Kotiva mwihua mwutukya qihaakyama nyataanarove. Mwihua hia nkyi kyuqema kyeta sita vataivera, Kotiva mwihuaqitairo mwutukya qihaakya hira mwia vara kyaananrove.

¹⁴ Mpo nraamwuqinaahuave, mpo mwatukyaqinaahuave, hia nkyi qamwata nyateta hia nkyi quavata riaivera, nkye nkyetaqaatai ntuvendrauma kyeta mwi mwatukyaraqi tuto kyeta quate.

¹⁵ Nte qutaqama kyena nkyi timwa nyianinra riaate. Nkyi qua hia rie nraakye qorahuaqaa Kotiva nronra muaanra vataanarove. Haaru Sotomiqi varuhuavata, Komoraqi varuhuavata, uaqia hi kyaiqara nraahu uti varurave. Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma mwi vaisihuaqaa pataqia qua vatero nkyi qua hia rie nraakye qorahua mwihuaqaa nronraqama kyeroma qua vataanarove, tiro. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyunrama.

Iesusira nraaqiaranramwu uaqama nyaterara tura

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro, Nkye mwaa quara riaate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi votima kyeta vivata mpo ihua qaakyau vairi votima kyeta nkyi uaqiama nyatarerata uti varivarave. Mwianra rieqatama nkye qaruravanto rauru kyeqaro nrohintema kyeta nrohiate. Nyaamwa mpohiva hia nai hena nyaamwavata ntaqintema kyeta nkyevata hia mpohua uaqiamaqita quate.

¹⁷ Nkye vaisi mponramwuanra rauriqata variate. Mwihua nkyi ntavaaqavugita uro nkyiari kaanasori nraamwuqi kyeta nkyiqa qua vatevarave. Nkye mwaanra nraamwuqi varivata nkyi ntuqutu kyeta vatevarave.

¹⁸ Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavugita uro nronra vaisi suqaavata, vunyaa vaisi suqaavata, kyevarave. Nkyi uro kyaiavata nkye mwihuavata mpo mwatanaa mpo mwatanaavata ni qua nraahu timwa nyiate.

¹⁹⁻²⁰ Mwi entara nkyi ntavaaqavugita uro kyaiavata hia nkyi mwutukya-vanto nronraqa hirata, Nanra quave qiananrove? qiate. Mwi entara hia nkye nkyeta nraato tu kyeta tiraitita varivaro nkyi sora mwanraquravanto nkyiara mwitaa mwitaa qiate tiqaro nkyi nroqitairo qua qiananrove.

²¹ Nraakiara mpo hihua nkyiari qatave nkyiari vakyaarave qovarama kyaiavata ru kyevarave. Mwihua qohua nkyiari nraaqiara qovarama kyaiavata ru kyevarave. Mwihua nraaqiaranramwuvanto nkyiari nyohua sohua qua hia riaraitita, mwihua ru kyaate tivata ru kyevarave.

²² Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi qoririma nyatevarave. Mwitaamaqita vivaro hia qamwanrama pupohairaro mpo enta mpo enta kepukyaqama kyero variqiro vi variari vaisiva, mwiva qio variraro ekyara entaqaa Kotiva mwia vitaananrove.

²³ Nkye mwi mwatukyaraq i varivata nkyi qoraqama nyateqata nkyi ru kyarera utivera, nkye aatu ntugema kyeta mpo mwatukyaqi quate. Nte qianinra riaate. Nkye Isareriqi nrohiqata ni qua hia ekyaa mwatukyaqi timwa nyi taiqa kyaiavaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuaninrave.

²⁴ Qumwanraa vaisivanto nai qua mwaanra timwa mwi vari vaisira hia nraatara kyairave. Kyaiqa vaisivantovata hia nai nronra vaisi nraatara kyairave.

²⁵ Qumwanraa vaisivanto variqi viro nai qua mwaanra timwa mwi variari vaisira nraantantamwa viro mwiaqaatairo mwiva nte qioma kuaa qarama varuqo qiananrove. Kyaiqa vaisivanto variqi viro nai nronra vaisi nraantantamwa viro mwiaqaatairo mwiva nte qioma kuaa qarama varuqo qiananrove. Mwihua nianra e vaana vunyaava Pierisepuriva variaro qiarave. Mwihua vaakya uaqia hi nrutura mwia ni mpiahuara tita, mwihua nraakiara nkyi ni nraaqiaranramwuvata anoma kyeta uaqia hi nrutura nyivarave.

Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura

(Ruku 12:2-7)

²⁶ Nkye mwi quara rieqatama hia vaisi nraatu aatu hiqata variate. Mpovanto taqaankyo tiro ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara ekyaa mwi inraikyara qoqaa nraahu qovarama kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove.

²⁷ Mate nte kyokiraqi variqana nkyi timwa nyi varu quara nkye nraakiara ntuvaahaaninraqa variqata timwa nyiate. Mate nte tirema kyena nkyi timwa nyi varuqata rias quara nraakiara mwatukyaqaa variqata aakyara ntamwa kyeta qiate.

²⁸ Nkyi mwanraqura hia rukyaraitita mwamwanta nraahu rukye vaisihua hia mwihua nyaatu aatu hiate. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Vaisivanto qutu viro qutu vihua qiaqi vinani viraro Kotiva mwia mwamwantavata mwia mwanraquravata qio ru taiqa kyaarivama variho.

²⁹ Qio qutaave vaisivanto pata munima kuaaru kyero uapaa nyaamwa varairave? Nkye uapaa nyaamwave qiara Kotiva mwiaqaavata ntaqikyima

variho. Kotiva hia qiove tirera, uapaa nyaamwa mwiva hiamu qio tumu ntuananrove.

³⁰ Kotiva nkyiqa ntaqikyiqaroma nkyi okyara ekyaa tage variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekyaa kyaara ntumwa tairave.

³¹ Nkye uapaa nyaamwa nraatara kyaahuave. Kotiva uapaa nyaamwaqaa ntaqikyiqaro nkyiqaavata nritarero kyuqema kyero ntaqikyiri varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate, tiro.

Hia aatu hiraitiro nte Iesusira nraaqiarama varuqo qiani vaisirara tura (Ruku 12:8-9)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero timwa nyiqiro viro tiqaro, Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variqaro nianra vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, ntevata ni kova nyaamwuni varira vuqaa variqana vutu kyena tiqana, Nai mwi vaisivavata ni nraaqiarama variho, qianinrave.

³³ Mpovanto nraakye qora suqaa variqaro nianra tiqaro, Qaqao, hia nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, ntevata ntena kova nyaamwuni varira vuqaa variqana nai mwi vaisirara tiqana, Qaqao, mwiva hia ni nraaqiarama variho qianinrave.

Nraakye qora ntainra kyarera tumuvave tura (Ruku 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ Nkye nianra tiqatama, Mwiva tumu varihatara tita, nraakye qora mwatani varihua mwaateraqama kyeqata variqita vivarave, qiavo. Nkye mwitaave qiavo? Qaqao, nte mwatani tumu varurara tita, mwatani varihua ni nramwutaaqa hiqata varivaro nronraqama kyeta ntaqiva qovara hiananrove.

³⁵ Ni kyaara qovavata mwaaquvantovata nramwutaaqa hiqata varivarave. Ni kyaara nrovavata nraamwunravantovata nramwutaaqa hiqata varivarave. Ni kyaara mwia nraaqutuvanto nai nraaqutuntiri nramwutaaqa hiqata varivarave.

³⁶ Vaisi mpovanto varirata mwia vataahua mwia nraamwuqi varihua mwihuama mwia nramwutaaqa hivarave.

³⁷ Mpovanto nianra mwutukya vahianinravata nraatara kyero nai nronranrave, nai qorarave, mpoqiavata mwutukya vahiariva mwi vaisiva hiamu qio ni nraaqiara variananrove. Mpovanto nianra mwutukya vahianinravata nraatara kyero nai mwaaquarave, nai nraamwunranrave, mpoqiavata mwutukya vahiariva mwi vaisiva hiamu qio ni nraaqiara variananrove.

³⁸ Mpovanto hia nai rukye hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrrianriva, mwiva hiamu qio ni nraaqiara variananrove.

³⁹ Vaisivanto nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riariva, mwi vaisiva ekyarama qutu quanarove. Vaisi mpovanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa entama qati variqiro quanarove.

Mwia qiata kyuqe kyoqaa varerara tura (Maaki 9:41)

⁴⁰ Nte nkyi sitaarita vivaro vaisi mpovanto nkyi qamwata nyateqaro mwiva nivatama qamwata mataananrove. Mwiva ni qamwata mwateqaro ni kova ni titairavatama qamwata mwataananrove.

⁴¹ Kotira qua qovarama kyero timwa nyi variari vaisiva, poropeti vaisivanto nri ntairaro vaisi mpovanto mwia qua riarera qamwata mwatairera, Kotiva poropeti vaisi mwia kyuqema mwataintema kyero mwi vaisiravata

kyuqema mwataanarove. Avuqavuma kyero nrohi variari vaisiva nri ntairaro vaisi mpovanto mwianra avuqavuma kyero nrohi vari vaisirave kyaiqe mwia qamwata mwataankye tirera, Kotiva avuqavuma kyero nrohi vari vaisira kyuqema mwataintema kyero mwi vaisiravata kyuqema mwataanarove.

⁴² Vaisi mpovanto ni nraaqiara pata mporu taqero mwiva Iesusira nraaqiarave timwa kyero qamwata mwateqaro antaani nramanrinra kyaqa kyero mwia mwinrenra, Kotiva hia mwi vaisira qaqira kyaraitiro, mwia kyoqaa kyuqema kyero mwataanarove, tiro. Iesusiva turama.

11

Ioniva nramanri nyi varuva nai nraaqiara mponramwu sitovata Iesusira kyapara hinerata vura

(Ruku 7:18-35)

¹ Iesusiva mwi quara nai nraaqiaranramwu timwa nyitero mwiva mwini kyero mwakyaakya nraakye qora timwa nyinrenro Karirini mpo mwatukya mpo mwatukyaqiaara vura.

² Iesusiva mwini vuvaro Ioniva karavuqi variqaro riovaro Kotiva tito vaisiva nronra kyaiqa vare varuvaro mwiva nai nraaqiaranramwu sitovata mwinramwuhua uro Iesusira ntumwahiamwa hita tiqata,

³ Kotiva titairaro nraakiara nrianriva qutaa e mwaa mwivave? Tire vaisi mpo vekiave variananrave? tita.

⁴ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu mwaini nrumu variqata taqaarave, riarave, nrumu ntanteta uro Ioninra timwa mwiate.

⁵ Vu qipa quahua qatima tage variavo. Kyuqu uaqiama vihua qatima nrohi variavo. Rumpuara taumavanto mwamwanta nre vari nraakye qorahua mwamwanta tavanta vihatama variavo. Nraato tita vihua qaiqaa qioma riaavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraakye qora Kotira qua kyuqe qua nrumu rie variavo. Mwi quara mwi quara uro Ioninra timwa mwiate.

⁶ Nianra hia taara nraato tiraitiro kepukyaqama kyero kuaa vu nraato nraahu riemwaqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove, tiro.

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto nrumu ntante vi varuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vuhua Ioninranra timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya taqarerata qumina mwatani vurave? Toqavanto omwa ahikya tiharo hini viro hini nrinro hira taqarerata vurave?

⁸ Nkye hia mwia taqarerata viraitita, mpo nanra inraikya taqarerata vurave? Kyuqe tuavaaqa ututo vaisira taqarerata vurave? Qaqao, kyuqe tuavaaqa utute varia vaisihua hia qumina mwataqa variarave. Mwi vaisihua vunyaa vaisi nraamwuqi nraahu variarave.

⁹ Nkye nanra inraikya taqarerata vurave? Kotira qua govarama kyaani vaisira poropeti vaisi taqarerata vurave? Eo, mwivave. Qio kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai vaisira taqorave.

¹⁰ Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwataama tiro: Taqaante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaariro mwiva nraante i vuni viqaro i aanra terama mwataanarove turave, tiro. *(Marakai 3:1)*

¹¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihuara tiqaro, Kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva

nramanri nyi vari vaisiva ekyaa mwihua nraatara kyaivama variho. Ioniva mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo nai vara mwataniqa hiariva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove.

¹² Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qovarama vu entaraqaatairo ntaqi varia vaisihua Kotiva ntaqikyiani quara ntumwaqu kyarerata Ioninra ntavaaqavu kyaahua mwaa entara nivata ntavaaqavu kyarerata uti variarave.

¹³ Haaru poropeti vaisinramwuvantovata, Mosesivavata, Kotiva ntaqikyiani quara timwa qovarama vi varuvaro Ioniva qovarama vurave.

¹⁴ Ioniva varirero mwiva nkyi haivaqava Iraisava qaiqaa mwatani qovarama quari vaisivama variho. Nkye mwi quarara qutaave tivera, nkye Ioninranra mwiva Iraisavavema tivarave.

¹⁵ Nkyi nyaato vahirera, nkye mwi quarara nraato tita mwia okyara ntapihiate, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Mwaa entara varia nraakye qorahua, mwihua nanra inraikya votima kyetave variavo? Nte nanra quaga ntumwa kyena qiaritave nkye mwi quara ntapihi kyeta rieverave? Kyaiqe nkyi timwa nyiankye. Mwihua nraaqiara uapaahua mwatukyaqaa ntuvaantuama vita ntarerata variante hiavo. Nkyiari hena nraaqiara mpo hiahua nyaanrama kyeta tiqata, ¹⁷ Tire ntoma vaara vuataurata nkye ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire nteqatama ntate ihira turata nkye ntataataara vaihatama hia ntataavo qiarave. Mwaa entara varia nraakye qorahua mwihua votima kyeta variarave.

¹⁸ Ioniva nri ntero kyara aurama tero hia uainivata nrovata mwihua mwianra tiqata, Vaana kyapata varivave, turave. ¹⁹ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nri ntena kyaravata nramanrivata nrauqata mwihua nianra tiqata, Mwia taqaate. Mwiva mpoqama kyero kyara nre varivave. Mwiva uaini nrengano uera nte varivave. Mwiva taakisi vare variahuavata, uaqia hia vaisihuavata, totiqahia varivave, qiarave. Mwihua nianra mwitaa ti variarave. Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara riemwaqira virava taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro.

*Mpo mwatukyanramwuanra po kye timwa nyatora
(Ruku 10:13-15)*

²⁰ Iesusiva mwatukya mwinramwunraqi airi kyaiqa nronra kyaiqa vara nyatovata mwi mwatanaahua hia uaqia hu aanranra qaqira kyaraitita varuvaro Iesusiva po kye timwa nyatero mwi mwatanaahuara tiqaro, ²¹ Po, nkye Korasinivantovata Vetasaitavantovata nkye tagevarave. Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero haaru mpovanto nronra kyaiqa Taiaa mwatanaahuave Saitoni mwatanaahuave vara nyatarerave tutirio, mwi mwatanaahua mpo mwatanaahuara tita, vaakyama qainaama tuavaaga ututeta nkyiari mwamwantaqa qaupa quteta uaqia hi aanranra qagirama kyotirio.

²² Nte nkyi suqa nronra kyaiqa varauqata nkye hia uaqia hi aanranra qaqira kyera mwia kyaara ekyara entaqaa Kotiva ko tiqaro Taiaa mwatanaahuagaavata Saitoni mwatanaahuagaavata qua nronra vatero nkyiqa qua nronra mpoqiavatama vataananrove.

²³ Po, nkye Kapenaamiqi variahu nkye tiqata, Kotiva tiri nronraqama kyairaqeta nyaamwuni quanarave, qiavo. Qaqao, hiave. Kotiva nkyi vara kyero qaqira kyairata nkye qutu vihua varira qiaqima uro varivarave. Nte nkyi suqa nronra kyaiqa varauntema kyero haaru mpovanto Sotomi mwatukyaqi variqaro mwi mwatanaahua nronra kyaiqa vara nyataankye tutirio, mwi mwatanaahua uaqia hi aanranra qaqira kyovaro Kotiva hia

mwi mwatukyara taiqa kyovaro mwaa entara mwi mwatukyava qatima vahitirio.

²⁴ Nte nkyi suqa nronra kyaiqa varauqata nkye hia uaqia hi aanranra qaqira kyera mwia kyaara nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva ko tiqaroma Sotomi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero nkyi Kapenaamiqinaahuaqaa qua nronra mpoqiavatama vataananrove, tiro.

Iesusiva nai qorara aakyara ntora
(Ruku 10:21-22)

²⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi entara Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, e nyaamwuqaavata mwataqaavata ntaqikyari variaravave. E mwi inraikyara mwi inraikyara uqeta tera nronra vaisi ekya okyara taqaa vaisihua hia nyaamwutaraitira, qumina nraakye qora nyaamwute variananranra tina, nte i nrtutu tuaaherauqo.

²⁶ Eo, ko, qio e ena kyakya hiraqa mwitaa hiataa iharara tira, mwitaa hiaro, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Ni kova nianra ekya inraikyaqaa ena ntaqikyante tirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu okyara ntapihirave. Ni kova nai nraahu ni okyara ntapihi kyairave. Hia qumina vaisivanto ni kora okyarara ntapihirave. Nte mwia mwaaquvanto nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa hiraqena timwa nyianrihua mwihuavata ni kora okyara ntapihi rieverave, tiro.

Niqaatai nrumu tekya hira varaate tura

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nronra muaanra ntai inraikyara ventaqu vaantaqu ihata vare variavaro pupohaihata variahua nte nkyiara tirerave. Nkye nte hiarinani nrivaqena nte nkyi qati varira nyianrita nkye tekya hiata, tuqo.

²⁹ (Purimakauvanto qua riaarive tiro kyatari kofi kyero vaataariqaa rupatairaqaa ntumwa kyena tirerave.) Nkye kyatari nte nyianinra vara kyeta nkyeta qumwuqa vataivaqe nte ntena kyaiqa nkyi nyaamwu taankye. Hia nte ntena nutu tuaaheraraiti, nte qihaakyama kye varurara tita, nkye qioma tekya hivarave.

³⁰ Nte nkyi qumwuqa kyatari qu nyataariva kyuqema kyero vahiananrove. Nte nkyiqa muaanra vataariva vuvua taananrove, tiro. Iesusiva turama.

12

Mwaanra entara tura
(Maaki 2:23-28; Ruku 6:1-5)

¹ Mwi entara Iesusiva mwaanraqa aakyo utaqi kyakuma voti hura uiti tutoraqi nrohi varuvata mwia nraaqiaranramwu nraataa huvata uiti tamwa nteqa kyeta uru mwia nre varura. ² Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta Iesusirara tiqata, Ena nraaqiaranramwu taqaante. Mwaanra entaqaa hia mwitaa hiata qiarama mwihua mwitaa hi variavo, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwia vatama kyeta nruhuavata, nraataa huvata varuvaro Ntevitiva mwi entara mwitaa hura mwi quara nkye hia qaraqia kyaara ntumwa kyeta riaarave iho?

⁴ Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nreqanro nteqa kyero nai mwiavatama kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua

nraahu nraataara vahuvaro qumina vaisivanto hia qio nraananrove tu quara Ntevitiva qumina vaisivanto mwi kyarara nreqanronra tiro, mwi quara nteqa kyorave.

⁵ Nkye Mosesira qua mpo hia kyaara ntumwa kyeta riarave iho? Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwaanra entaqaa Kotira nraamwuqi mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variarave. Mwi hua mwaanra entaqaa mwi kyaiqara varaqita viqata qao timwa taa quara nteqakye variavaro quavanto hia mwihuaqaa vahirave.

⁶ Nkye Kotira nraamwuanra nronraqama kyeta rie variarara nte nkyi timwa nyinrenrave. Kotira nraamwu nraatara kyauva nte mwainima varuqo. ⁷ Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Vaisivanto quara rukyeqaro mpi kyaiqara hia mwi kyaiqarara ni mutukya ntihana varuqo. Vaisivanto mporara po kye timwa mwateqaro kyaahaqama mwataira, nte mwi kyaiqararama ni mutukya ntihana varuqo, turave. *(Hosaiaa 6:6)*

Nkye mwi quara okyara ntapihi kyeta riegata nrohiatirio, nkye hiam qati varia vaisihuaqaa qua vate variatirio.

⁸ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqana qioma ntena kyakya hiani kyaiqara varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva vaisi mpo kyauqu kyuqema kyora
(Maaki 3:1-6; Ruku 6:6-11)*

⁹ Iesusiva mwini kyero vuva uro mwihua mwaanra nraamwu mpoqi varura. ¹⁰ Varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu tapanra vuva varuvata mwiqi varuhua Iesusiraqaa qua vatarera uti variqata mwia ntumwahi-amwa hita tiqata, Vaisivanto mwaanra entaqaa hena vaisi mwamwanta kyuqema mwatairera, mwiva mwitaa hiqaro tiri mwaanra qua nteqave kyaananro, hiave nteqa kyaananrove? tita.

¹¹ Mwi hua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkyi-iqitairo vaisi mpo sipisipivanto mwaanraqa mwata quvuteraqi ntumwa virera, mwi vaisiva nai sipisipi pati mwaanri qatinani kyaananrove iho, hiave pati mwaanri kyaananrove? (Mwiva mwaanra entaqaa nai quara pati mwaanri kyaananrove.)

¹² Vaisivanto sipisipi nraatara kyairara tiro, vaisivanto mwaanra entaqaa vaisi mpo kyuqema mwatairera, hiam Mosesira mwaanra qua nteqa kyaananrove. Mwitaa hiqaro mwiva kyuqe kyaiqa varaananrove, tiro.

¹³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Ena kyauqu tutuante, tuvaro nai kyauqu tutuvaro mwia kyauquvanto kyuqema viro hini kyauqu votima viro vahura.

¹⁴ Mwaanra entaqaa mwia kyauqu kyuqema kyovata Parisi vaisinramwu veva nteta viqata Iesusira ru kye quara nai timwa mwi nai timwa mwi hi varura.

Kotiva Iesusirara ni kyaiqa vaisima variho timwa tora

¹⁵ Mwi hua mwia ru kyarerata qua ti varura Iesusiva riero mwi mwatuk-yara kyero vuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vuvaro Iesusiva mwihuaqitai nriqa vuhua ekyaa kyuqema kyero ¹⁶ mwihuara tiqaro, Hia nte kyaiqa varaaninranra mpohua timwa nyiate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitaamaqiro vuvaro haaru Aisaiaava vetato entaqaa tu quava mwivau vahura. Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho, tiro:

18 Ni kyaiqa vaisi taqaate.

Nte mwia vara mwaamwianra taurave.

Ni mutukyavanto mwianra vaihana

nte mwianra qamwateqana varuqo.

Nte ntena mwanraqura mwiaqaa vataariro

mwiva avuqavu hiani okyarara

mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ekyaa timwa nyiananrove.

19 Mwiva hia antua qua tiraitiro,

hia aakyara ntamwa kyero timwaqiro virata

aanraqaataitavata nraakye qoravanto

hia mwia qua rieverave.

20 Omwave quntove ntavaka viro vahianinra

mwiva hia mwini ekyara nteqa kyaananrove.

Omwa qipa virera uti varianinra

hia mwiva ekyara qipa kyaananrove.

Mwiva mwitaa hiqaro qihaakyama kyero variqiro viraro

avuqavu hiani okyarava nritarero vahiananrove.

21 Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua mwia nrutu

rieqatama mwiva nraahu tiri kyaahaqa hiarivave

tivarave, tura.

(Aisaiaa 42:1-4)

Kotiva mwitaa tiho timwa kyero haaru Aisaiaava mwitaa tura.

Vaana mwihua vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variho tura

(Maaki 3:20-30; Ruku 11:14-23, 12:10)

22 Iesusiva varuvata mpo uhua vaisi mpo vita vareta nrunra. Vaanavanto mwia utaqi varuvarora tiro, mwi vaisiva vu qipa vuva variqaro hia quavata tiraitiro varuvaro Iesusiva mwia kyuqema kyovaro mwi vaisiva qio taqeqaro qio quavata ti varura.

23 Mwitaa huvata nraakye qora mwini varuhua mwi kyaiqara taqeta nrihanrama vita Iesusirara tiqata, Qikye, Ntevitira mwaquvanto qovara hiariva mwaa mwi vaisivave iho? tita.

24 Mwihua mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara rieta qaqao tita, Pierisepuriva vaana vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variharora tiro, mwiva qio vaana site varihata nritareta vi variavo, tita.

25 Parisi vaisinramwuvanto mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua su nyaato tura ntapihi kyero mwihuara tiqaro, Kuaa mwatanaa variqaro tukyama viro nai ri nai ri hi variariva qamwanramama taiqa quananrove. Ta mwatanaavave, ta mwatukyaraqinaavave, ta nraamwunraqi varihuave mwitaa hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave.

26 Saataaniva ntaqikiyi variari vaanahua utaqqa ntainra vita nai ri nai ri hivera, nataama kyerove Saataaniva mwihuaqaa ntaqikiyiqiro vi variraro kepukyaqama vahiananrove.

27 Nkye nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukyaqama kyaiharora tiro, mwiva vaana site varivave. Nianra mwi quava qutaa vahirera, mpo tava nkyi vaisi mponramwu kyaahaqa hi varihatave mwihuavata vaana site variavo? Nkye nianra qia quarara nkyi sataqita nrohi varia vaisihuama unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi varia vaisihua ti quava nkyi tu varaananrove.

28 Kotira mwanraquravanto ni kepukyaqama kyaihana nte vaana site varuqo. Mwi quava qutaa qua vahirera tita, nkye mwianra rieqatama Kotiva tiriqaa ntaqikiyiari entava nri ntaiho qiate.

²⁹ Qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrave. Nraamwu qova kepukya vaisivanto variraro mpuara vaisivanto hia mwia rupataraitiro, mwia nraamwuqitairo hia qio mpuara varaananrove.

³⁰ Hia nivatama kyero variariva, mwi vaisiva ni nramwutaama variananrove. Mpovanto ni sipisipi hia nyaanrama kuaaqaa mataariva varirera, mwi vaisiva ni sipisipi sataqiro uro mpona mpona raupirima kyaarivama variananrove.

³¹ Mwianra rieqanama nte nkyi timwa nyuqo. Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara mpo qara mpo qara hianinra utirave, uaqia hi quara mpo qara mpo qarama kye mpohuara tirave, Kotiva ekyaa mwi quara nruka nyaterovata vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara qianinra hiam nruka mwataanarove.

³² Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara uaqia hi quara tirera, Kotiva mwi vaisira qua nruka mwataanarove. Vaisi mpovanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara tirera, Kotiva mwaa entaravata, nraakiaravata, hia mwi vaisira qua nruka mwataanarove.

Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra nraahu riairave, tura (Ruku 6:43-45)

³³ Kyatarivanto kyuqe kyatari vahirera, kyuqe tamwa riaanarove. Uaqia hiari kyatariva vahirera, uaqia hi tamwanra riaanarove. Vaisivanto kyatari tamwa mwia taqeqaro mwi kyatarirara kyuqe kyatarive, uaqia hi kyatarirave, qianarove.

³⁴ Nkye quaiha uaqia hira nraaqiarama variavo. Nkye uaqia hia vaisihua variqata nkye nataama kyetave kyuqe qua tivarave? Mwia mwutukyaqive mwia nraatoqive mpo inraikya varaariva vaiharo nrovanto timwa qovara hirave.

³⁵ Vaisi kyuqeva nai qiataqitairove vu nraatoqitairove kyuqe kyaiqa varaariva vaiharora tiro, mwiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave. Uaqia hi vaisiva nai qiataqitairove vu nraatoqitairove uaqia hi kyaiqara utuariva vaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara uti varirave.

³⁶ Nte qianinra riaate. Nraakiara ekyaa entaqaa Kotiva ko tiqaroma mwaa entara nkye mpo qua mpo qua qumina qua ti varirara rieqaroma Kotiva nkyiara nkye nanraqamave mwi quara mwatani varu entara turave, qianarove.

³⁷ Nkye mwaa entara kyuqe qua nraahu timwaqita vivera, mwi entara nkyita quavanto nkyi huvantu nyataanarove. Nkye mwaa entara uaqia hi quara timwaqita vivera, mwi entara nkyita quavanto nkyita rupaananrove, tiro. Iesusiva turama.

Nronra kyaiqa tinraamwutaante tura (Maaki 8:11-12; Ruku 11:29-32)

³⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata Parisi vaisi hininramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusirara tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, nronra kyaiqa tirinramwu tivuqaa varairaqetama tire i okyara taqetama qutaama e Kotiva titaihara tumuanra vaisiva variaro qiare, tita.

³⁹ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Uaqia hi kyaiqara nraahu uti variahuave, Kotirara qumimaqama kyeqata nrohi variahuave, mwitaa hiahuama nronra kyaiqa tinraamwutairaqeta qutaave qiare ti variarave. Hia nte nkyi suqaa nronra kyaiqa vararerave. Kotiva haaru nkyi haivaqara poropeti vaisi Ionaanra mwitaama kyontema kyero Kotiva ni-vata mwitaa hianarove. Mwianra rieqatama nkye nianra Kotiva titavave tivarave.

⁴⁰ Tavukya nronravanto mwia atahu kyovaro Ionaava taarampo enta entaqivata iheravata tavukya vikyokyaqi varurave. Kuaa qarama kyena nte-vata mwatani mwatatai nraaqiarava taarampo enta mwata utaqi variqina quaninrave.

⁴¹ Ionaava taarampo enta tavukya vikyokyaqi variro mwiaqaatairo uro Niniveqi varuhua Kotira qua timwa nyuvata mwi mwatanaahua qamwanrama kyeta mwia qua rieta uaqia hu aanranra qaqira kyeta varurave. Nraakiara ekyaara entaqaa mwi mwatanaahua Kotiravatama kyeta variqata nkyiqa qua vateqata mwitaama tivarave, Tire Ionaanra qua rieqatama uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Ionaanra nraatara kyo vaisiva nkye varunani uro ntovata nkye hia mwia qua riorave, tivarave.

⁴² Haaru vetato entaqaa nkyi haivaqava Soromoniva mpo okyara mpo okyara taqe varuva varuvaro vunyaa nraakye mpovanto mwia qua riarero vevara nai nyianra taisairo uro Soromoninra qua riorave. Mwi nraakyevea mwitaa hurara tiro, mwivavata nraakiara ekyaara entaqaa nkyiqa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina Soromoninra qua riarerana nriavarave. Nkye haaru varuvaro Soromoninra nraatara kyo vaisiva varuvata nkye hia mwia qua riorave, qiananrove, tiro. Iesusiva turama.

*Vaana okyarara tura
(Ruku 11:24-26)*

⁴³ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaanavanto vaisi utaqitairo nritarero quariva aahara mwataqaa viqaro kyai nte ho hiankye timwa kyero taqairaro hia ho hiariva vahiraro ⁴⁴ mwiva nai tiqaro, Kyai nte nrumu ntantena vaakya qaqira kyau nraamwunra vaisi utaqi uro qaiqaa variankye, timwa kyero uro taqaiharo mwi nraamwuva qumina vaiharo ntupi kyero hiqama kyero avuqavuma taiva vahirave.

⁴⁵ Mwiaqaatairo vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu nai mwiavata nraatara kyeta uaqia hi kyaiqara uti variahua nyaanrama kyero sita varero uro mwi vaisira utaqi varirave. Nraakiara mwi vaisiva vaana airi kyapata variqaro anoma kyero uaqiama viro varirarama tuqo. Mwaa entaravata uaqia hi kyaiqara uti varihua, mwihuavata uaqiama vita varivarave, tiro.

*Iesusira nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nrunra
(Maaki 3:31-35; Ruku 8:19-21)*

⁴⁶ Iesusiva mwi quara nraakye qora timwa nyi varuvata mwia nrovavata mwia qatanramwuvata nri nteta mwia qua timwa mwinrenrata mwaatani sivita varuvaro ⁴⁷ mpovanto Iesusira uro timwa mwinro tiqaro, I nrohua qata i qua timwa mwinrenrata nrumu mwaataqa variavo, tiro.

⁴⁸ Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Tahuave ni ntohua kata pakyya variavo? tiro.

⁴⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara mwinramwuhuaqa kyauqu tutiro tiqaro, Mwaahuama ni ntohua kata pakyya variavo. ⁵⁰ Ni kova nyaamwuni varira mwia qua rieqata nrohi variahua, mwihuama ni kata pakyya, ni nunra nakyya, ni ntohua variavo, tiro.

13

*Kyara humwu isaqiro vuraqa ntumwa kyero tura
(Maaki 4:1-9; Ruku 8:4-8)*

¹ Kuaa mwi entara Iesusiva nraamwu mwiqitairo veva ntero uro kyaarera tokyasataa mwatakyaa viro mwini variankye tuvata ² nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia ututuma tovarora tiro, mwiva qaqira kyero uro mpotuqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro nramanriqaa varuvata nraakye qoravanto nramanri tokyasataa varuvaro ³ Iesusiva mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra. Mwiva mwitaama tiro:

Vaisi mpovanto kyara humwu isarero vurave. ⁴ Mwiva kyara humwu isaqiro vuvaro mpo huva aanra tokyani tumu ntuvoro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.

⁵ Mpo huva ori mwataqaa tumu ntuvoro mwatavanto hia vevatoqama vahu mwatava vahuvarora tiro, tumu ntiro qamwanrama qupiqa vuvaro ⁶ huarivanto nri ntero iteqaro aaharama kyovoro mwia tuqavanto hia mwataqi vevato vuvara tiro, aaharama vurave.

⁷ Mwitaa huvaro mpo huva uakukya uvi auquqahuva qupiqoraqi tumu ntiro uakukyavatama kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu kyovoro hia tamwa riorave.

⁸ Mwitaa huvaro kyara humwu hinivanto kyuqe hu mwataraqaa tumu ntiro kyuqema kyero qupiqeqaro uro kyuqe tamwa airi riemwa torave. Airi riemwa tovaro mpo huva mwiavata nraatara kyero mpoqiavata riemwa tovaro qaiqaa mpo huva mwiavata nai nraatara kyero nronraqama kyero riemwa torave.

⁹ Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

*Mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra mwia okyara tura
(Maaki 4:10-12; Ruku 8:9-10)*

¹⁰ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri nteta mwia ntumwahiamwa hita tiqata, E nanraqamave nraakye qora hia qua vutu kye timwa nyinraitira, mpo quaqaa ntumwa kyeqara timwa nyi variaro? tita.

¹¹ Mwiwua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara uqetatai quara, mwi quara nkyiara mwiwua qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye qorara hia mwi quara riaate turave. Mwitaa turara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwiwua timwa nyi varuqo.

¹² Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwia qua mpoqiavata riaarive. Mwiva mwitaamaqiro viqaro Kotira qua mpoqiavata riaananrove. Kotira qua hia riaariva variqiro viraro mwiaqaatairo pataqia tutaaninra mwia ntavihikye varairaro mwiva qumina variananrove.

¹³ Nraakye qoravanto taqeqatavata hia ntapihi kyeta taqe variarave. Mwiwua qua rieqatavata hia ntapihi kyeta riaarave.

Mwiwua mwitaa hiarara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mwiwua timwa nyi varurave.

¹⁴ Nraakye qoravanto mwitaa hi variarara tiro, haaru vetato entaqaa Aisaiaava Kotira qua qovarama kyo quava mwaa entara mwivauma vahiyo. Mwiva mwitaama tiro:

Mwaa mwatanaahua su nyaatovanto qumimaqama vihatara tita, mwiwua qua riemwaqita viqatavata hia qua ntapihi riaarave. Mwiwua taqamwaqita viqatavata hia ntapihi kyeta taqaarave.

¹⁵ Mwiwua su nyaato mwutukyavanto kepukaqama vihata mwiwua nkyiari nyaato titateta nkyiari su qipateta variarave. Mwiwua hia mwitaa hiraitita, mwiwua nkyiari suqotaita taqeqata

nkyiari nyaatoqotaita riegata
ni qua ntapihi kyeta riegata
uaqia hi aanranra qaqira kyaivaqenavauma
nte mwihua kyuqema kyaaninrave, turave.

(Aisaiaa 6:9-10)

Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho, turave.

¹⁶ Qio, nkyenramwu vuqotaita kyuqema kyeta taqe variqata nraatoqo kyuqema kye rie variarara tita, nkye qamwateqatama varivarave.

¹⁷ Haaru vetato entaqaa poropeti vaisivantove, kyuqema kyeta nraahu kyuqe aanraqaa nrohi varu vaisihuave, mwihua nkye mate taqaa inraikyara taqaare tura hia taqorave. Mwihua nkye mate riasa quara riasa tura hia riorave, tiro.

*Kyara humwu isaqiro vura mwia okyara tura
(Maaki 4:13-20; Ruku 8:11-15)*

¹⁸ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu rie varivaqena nte kyara humwu isaqiro vu vaisiraqaa ntumwa kyena timwa nyu quara, mwi quara okyara nkyi timwa nyiankye.

¹⁹ Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara, vaisi mpovanto mwi quara hia ntapihi kyero riaraitiro variharo Saataaniva nri ntero mwia mwutukya vu nraatoqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave. Mwi vaisiva kyara humwuvanto aanra tokyani tumu ntira votima kyeroma variho.

²⁰ Kyara humwu mpo huva ori mwataqaa tumu ntu okyarava vahirero mwataamama vahiho. Vaisi mpo hiahua Kotira qua rieta, mwi quarara qamwata kyeta variavaro ²¹ quavanto hia mwihua mwutukyaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua hia mpuahaama variqata mwi quara rieta. Mwi quara kyaara mwihua uaqiama nyatarera uti variavata mwihua tiri rivorave timwa kyeta Kotira qua qamwanrama kyeta qaqira kyaarave.

²² Kyara humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva mwia okyaravanto vahirero mwataamama vahiho: Mpo hiahua Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraikyara nronraqama kyeta riegata munimanrave mpo inraikya mpo inraikyara qamwateqata mwia varerara nraahu nronraqama kyeta riemwaqita viqata Kotira qua qaqira kyaavaro Kotira quavanto hia mwihuaqi vahiqiro virave.

²³ Kyara humwu mponramwuvanto kyuqe hu mwataraqaa tumu ntura okyaravanto vahirero mwataamama vahiho: Mpo hiahua Kotira qua ntapihi kyeta rieta mwiaqaataita mwihua Kotira qua riemwaqita viqata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variavata mpohua Kotira qua riemwaqita viqata mwihuavata nraatara kyeta mpoqiavata kyuqe kyaiqa varaqita vi variavata qaiqaa mpohua Kotira qua riemwaqita viqata mwihuavata nraatara kyeta Kotira kyaiqa varaarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Uaqia hi humwunravata uiti humwu hisatoraqi hisorara tura

²⁴ Iesusiva variqaro mpo quaqaa ntumwa kyero nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva vahirero mwaa quara votima kyero vaiho. Vaisi mpovanto kyuqe humwu uiti humwu nai utaqi isorave.

²⁵ Isatovata ekyaahua entaqi vaita vita hia taqovaro mwia nramwutaa mpovanto nri ntero uiti isatoraqi uakukyavata isatorave. (Mwi uakukyava vahirero mwia vekiavata mwanrevata uiti voti iharo mwia tamwa nraahu hia kuaa qara hirave.) Mwia nramwutaavanto uaqia hi humwunra isatero vuvaro ²⁶ uitivanto uakukya vatama kyero kuaaqi qupiqero qauma tamwa

riarero utuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto taqovaro mwi uakukyava uiti vatama kyero qupiqero vahurave.

²⁷ Taqeta mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uro aakyo qora kyapara hita tiqata, Nronrao, e kyuge humwu isataanrave iho? Taisairove mwi uakukyava qovarama viho? tita.

²⁸ Mwitaa tuvaro aakyo qova tiqaro, Qikye, ni nramwutaa mpovanto uakukya ni utaqi isataiho, tuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Qiove tire uro mwi uakukyara ntaru kyaananrave? tuvaro ²⁹ mwiva qaqaqo tiro, Hia uakukya mwia ntaru kyaate. Nkye uakukya ntariqata uiti vatama kyeta ntaru kyevorave.

³⁰ Qati kyaivaro uitivantovata uakukyavantovata kuaaqi qupiqaarive. Uitivanto peqaqama viraqe nte ni kyara vantu vareqata nria vaisihuara mwitaama qianinrave, Nkye mwi uakukyara nraante teqa kye rupa kyeta varaqi uro qia quara tetama mwiaqaataitama uiti teqa kyeta varaqita ni kyara nraamwuqi uro mataate, qianinrave, turave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

*Maasiteti uruqaa ntumwa kyero timwa nyu quara
(Maaki 4:30-32; Ruku 13:18-19)*

³¹ Iesusiva variqaro nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quava mwaa quara votima kyeroma vaiho. Mwiva maasiteti uru votima kyeroma vaiho. Vaisivanto maasiteti uru varaqi uro nai utaqi vara tutorave.

³² Mwia uru mwiva pata uapaaqiani vahirave. Mwia vara tutaiharo qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyaravata nraatara kyero kyatari nronra vaiharo nyaamwavanto mwia kyaaraqi nraamwu hoqateta variarave, tura. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

*Taupatairaqaa ntumwa kyero timwa nyu quara
(Ruku 13:20-21)*

³³ Iesusiva variqaro nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyari quava mwaa quara votima kyeroma vaiho. Mwiva taupataira votima hirave. Nraakyevanto mpereti utarera hiqaro uiti parauaa vara kyero mwia kyotaarive tiro taupataira vara kyero parauaa vatama kyero tuqasaa kyaiharo taupataiva utaqi vaiharo mperetivanto uqenra viro kyota virave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

*Iesusiva nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyu quara okyarara tura
(Maaki 4:33-34)*

³⁴ Iesusiva nraakye qora mpo qua mpo qua timwa nyinrenro mwiva hia vutu kyero timwa nyinraitiro, mwiva mpo quaqaa ntumwa kyeqaro nraahu timwa nyiqiro vura.

³⁵ Mwiva mwitaa timwaqi vuvuvaru haaru vetato entaqaa poropetivanto tu quava qutaa mwivau vahura. Mwi quava mwataama tiro: Nte nraakye qora qua timwa nyinrenra hina hia vutu kyena timwa nyinraitina, mpo quaqaa ntumwa kyeqana timwa nyinrenrave. Mwaa mwatara ututo entaraqaatairo qua uqeta kyero vataqi vi quara hia riaara nte mwi quara okyara nkyi timwa nyinrenrave, tura.

(Ihi 78:2)

Uaqia hi humwunra uiti isatoraqi hisora okyarara tura

³⁶ Iesusiva mpo quaqaa mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyiqiro viro mwiaqaatairo mwiva nraakye qora mwini kyero nraamwuqi vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva varuraqi uro nteta Iesusirara tiqata, Vaakya qiana quara mwia nramwutaavanto uakukya mwia utaqi isato quara mwi quara okyara tiri timwa timwinrage riaare, tita.

³⁷ Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyuqe humwu isai vaisirara tura nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte mwaa mwivave.

³⁸ Vaisi mwia aakyo okyaravanto vahirero ekyaa mwaa mwatavama vaiho. Kyuqe humwu mwia okyaravanto vahirero Kotira qua rias nraakye qorahuama variavo. Uakukya mwia okyaravanto vahirero hia Kotira qua rias nraakye qorahua Saataaninra nraaqiarama variavo.

³⁹ Mwia nramwutaavanto uakukya humwu isato vaisira okyaravanto vahirero mwiva Saataanivave. Kyara vantu vareta nru entara okyaravanto vahirero nraakiara mwaa mwatava taiqaani entavama vaiho. Kyara vantu vareta nru vaisihua okyaravanto vahirero mwihua nyaamwunyaa vaisinramwuve.

⁴⁰ Mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uakukya teqa kye rupa kyeta varaqi uro qiaqi quara tontema kyero, nraakiara mwaa mwatava taiqaani entaraqaa mwitaa hiananrove.

⁴¹ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqi vina mwaa mwatava taiqaani entaraqaa nte nyaamwunyaahua sitaarita mwihua uto nte ntaqikyu mwataragaataita hia kyuqe nraakye qora ni nraaqiaranramwu uaqiama nyate varihuavata, ekyaa uaqia hi kyaiqara uti varihuavata, rupaqita ⁴² qia nronra itaaninraqi tuto kyavata mwihua qiaqi variqa atura ntiqata ntataqi viqata nkyiari anrai teti nreqata varivarave.

⁴³ Mwihua mwini uro tuto kyavata avuqavuma kyeta nrohi vari nraakye qorahua huarivanto itaintema kyeta itamwaqi vivaro Kotiva mwihua sova mwihuaga ntaqikyiqiro virata variqi vivarave. Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Nronra munima vahu inraikyara mwataqi tuqetato quaraqaa ntumwa kyero tura

⁴⁴ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Mwiva nronra munima vahi inraikyara uqeta taira votima kyeroma vaiho. Mwataqi mwi inraikyara uqeta taiva vaiharo vaisi mpovanto mwia puaama kye taqero, mwiaqaatairo mwiva qamwata kyero mwi inraikyara qaiqaa uqeta tero uro mwi mwatara kyoqaa hiankye timwa kyero mwiva ekyaa nai vatai inraikyara nyinro munima vara kyero uro mwi mwatara kyoqaama kyero varero uro nronra munima vahi inraikyara uqeta taira mwivavata varairave, tiro.

Kyau mwukyaari voti hiraqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

⁴⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisi mpovanto kyau mwukyaari voti hira kyoqaa hirero mpo mwatukya mpo mwatukya puaahi vari vaisira votima kyeroma vaiho.

⁴⁶ Mwi vaisiva nronra munima vahira mwi inraikyara puaama kyero uro nai vatai inraikyara mpohua nyinro munima varaqi uro mwia vatai vaisira mwinro kyau mwukyaari voti hira nronra munima vahira mwia varairave, tiro.

Vaheqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

⁴⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto vahe nramanri nronraqi mpiami kyaavata tavukya airi mpo qara mpo qara hiahua mwiqi viqetaa quara votima kyeroma vaiho. Vahe nramanri nronraqi mpiami kyaavata tavukya airivanto mwiqi viqeteta ⁴⁸ piqavita variavata vaisivanto vahe mwia nranraqita uro nramanri tokyani kyeta mwiqitai tukyama kyeta tavukya kyuqe hiahua vara kyeta mpo tuaqi ntumwa teta uaqia hiahua vara kyeta qaqira kyaarave.

⁴⁹ Nraakiara ekyaara entaqaa mwia votima kyero vahiananrove. Mwi entara nyaamwunyaahua tumu nteta nraakye qora tukyama kyeta ntapihi kyeta nrohi varihua qati kyeta, uaqia hi kyaiqara uti vari nraakye qorahua ⁵⁰ sitaqita uro qia nronra itaaninraqi tuto kyaivata mwihua mwiqi variqata atura ntita ntateqata nkyiari aanrai kutiqata varivarave, tiro.

⁵¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nkye mwi quara mwi quara nkyi timwa nyunra ntapihi kyetave ri-aayo? tuvata mwinramwuhua eo tuvaro ⁵² mwiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira haaruaa qua okyara timwa nyi vari vaisihuaqitairo mpovanto Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quararavata qutaave timwa kyero Kotira nraaqiaraqama quariva, mwi vaisiva nraamwu mpo qova votima kyeroma variro. Mwi vaisiva nai nraamwuqi mpo inraikya mpo inraikya vatairaqitairo haaruaa inraikya kyuqe inraikyavata, qaraakya inraikya kyuqe inraikyavata, vare varirave, tiro.

*Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora
(Maaki 6:1-6; Ruku 4:16-30)*

⁵³ Iesusiva nraakye qora mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyi taiqa kyero mwiva mwi mwatukyara kyero ⁵⁴ nai mwaatani nrumu ntantero uro mwaanra nraamwuqi variqaro mpo qua mpo qua timwa nyuvata nraakye qoravanto nrihanrama vita tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara kyuqe qua riailho? Tava mwia kepukya mwihanrove mwiva nronra kyaiqa vare variho? tita.

⁵⁵ Mwihua mwitaa timwa kyeta qaqao tita, Mwi vaisiva nraamwu hoqe vari vaisira mwaaquvantoma variho. Mariaava mwia nrovama variho. Iemisivavata, Iosepivavata, Saimonivavata, Iutaasivavata, mwinramwuhua mwia qatanramwuma variavo.

⁵⁶ Mwia nrunranramwu mwaini tirivata variavo. Taisairo mwiva mwi kyaiqara mwi kyaiqara okyara taqairave? tita.

⁵⁷ Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusirara tiqata, Mwiva hia nronra vaisive. Mwiva qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho, timwa kyeta mwia qoririma mwatora.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poropeti vaisivanto mpo mwatani iro variraro mwi mwatanaava mwianra nronra vaisive tiroma mwianra qamwata mwataanarove. Mwi vaisiva nai mwaatani uro nai nramwunaahua vatama kyero varirata mwia nramwunaahua mwianra qumina vaisima tiri votima kyero nraahuma variho tivarave, tiro.

⁵⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatanaahua mwianra qumina vaisivanto hia tiri qio kyaahaqa hiarivave turara tiro, Iesusiva mwini variqaro nronra kyaiqa pataqiatana nraahu vara nyatora.

14

Ioninra nramanri nyi varu vaisira ru kyora

(Maaki 6:14-29; Ruku 3:19-20, 9:7-9)

¹ Mwi entara Herotiva vunyaa vaisivanto Kaririqaa ntaqiki variqaro nraakye qoravanto Iesusirara ti varu quara riora.

² Riero Herotiva nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Qikye, mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati siviro nrohi variho. Mwiva qaiqaa qati siviro nrohiqarora tiro, mwiva nronra kyaiqa qio vare variho, tiro.

³⁻⁴ Tauraqama Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinamainra varero varuvaro Ioniva Herotira timwa mwinro tiqaro, E ena qata nraata hia varaataara vaiharama varaaro, tuvaro mwi quara kyaara Herotiva vaisi mpo titovaro Ioninra ntavaaqavu kyero mwia rupaqiro nrumu karavuqi kyora.

⁵ Herotiva Ioninra ru kyaataa huvaro nraakye qora nraatu aatu hiqaro hia mwia ru kyora. Nraakye qora Ioninranra poropeti vaisivantove tuvarora tiro, Herotiva nte mwia rukyaarita ni inronra hivorave timwa kyero varura.

⁶ Mwitaamaqi viro Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa vaisi mponramwuanra aakyara ntovata nrita ntuvaantuama vuvoro Herotinamainra nraamwunravanto mwihua ihi ntamwa nyatovaro Herotiva mwia tagero mpoqama kyero gamwata mwatero ⁷ nai kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vahianinra ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro mwi mwanraatava nai nronra kyapara huvaro mwia nrova mwi quara qiante tuvaro mwi mwanraatava Herotirara tiqaro, Ioniva nramanri nyi vari vaisira mwia qiata taanuqa vatera varaqira nrumu ni mpiante, tiro.

⁹ Mwitaa tuvaro Herotiva vunyaava varuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro variqaro mwiva vaakya kyauqu nriqigaa vateqaro kyara nranrenrata nrumu varu vaisihua suqaa timwa to quarara rieqaro mwiva vaisi mpo titero mwi mwanraatava tintema kyera mwitaa hiantu tuvaro ¹⁰ mwi vaisiva uro karavugitairo Ioninra nrunta pehi kyero ¹¹ Ioninra qiata taanuqa vatero varaqiro uro mwi mwanraatara mwuvaro mwiva nai nronra uro mwunrama.

¹² Ioninra vataqi nrohu vaisihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uto quntamwa teta mwiaqaataita mwihua uro Iesusira timwa mwunra.

Iesusiva kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra

(Maaki 6:31-44; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

¹³ Ioninranra Iesusira uro timwa mwuvaro Iesusiva mwi quara riero mwini kyero mpotuqi mwaanri ntero nai nraaqiaranramwu kyapata nkyiariaraa varirerata hia vaisi varunani vuvata nraakye qora airivanto mwihua vu quara rieta mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita mwihua mwatantuna Iesusira vataqita vura.

¹⁴ Vuvaro Iesusiva mpotuqi nramanriqaa vuva uro ntero taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvaro mwiva mwihuara po kye timwa nyatero mwihuaqitairo nriqa vu nraakye qorahua kyugema nyatora.

¹⁵ Iesusiva mwini varuvaro huarivanto tumi vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani uro nteta tiqata, Mwaini quminasatave. Enta hiankyorave. Nraakye qora mwaahua sitairata uro mwatukya vahianinraqitaita kyara kyoqaama kyeta nraate, tita.

¹⁶ Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaero tiro, Hia mwihua sitaivata quate. Nkyetavanto mwihua kyara nyivata nraate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua qaqaero tita. Tire taqauraro mwaini mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahuma vaiho, tita.

¹⁸ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwi kyarara mwaini vara ni mpiate timwa kyero ¹⁹ nraakye qorara mwukyausata mwatakya vita variate timwa kyero mwiva mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyugeve timwa kyero mpereti nteqa kyero mwi kyarara nai nraaqiaranramwu nyuvata mwihua nraakye qora ekyaa tukyama kyeta nyuvata ²⁰ mwihua ekyaa qio nronra. Ekyaa nraakye qoravanto qio nrovata mwiaqaataita mwia nraaqiaranramwuvanto ntu-tantuto tuara tua nronra varetu mwihua nreqata viti vaati kyo kyarara utu kyeta tua 12 nramwu piqa kyora.

²¹ Mwi entara vaisi nraahu 5,000 vanto nrovata nraakye nraaqiara airivantovata mwi kyarara nronra.

*Iesusiva kyaareraqa kyuquqo ntamwaqiro vura
(Maaki 6:45-52; Ioni 6:16-21)*

²² Iesusiva kyara nyitero mwiaqaatairo nai nraaqiaranramwu sitero tiqaro, Nkye mpotuqi mwaanri nteta kyaareraqaama teta hini tokyani nkye nraante vi varivaqe nte nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani mwaatani quate, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva nraakye qora nkyiari mwaatani sitamwa kyero mwiaqaatairo Kotiravata qua tirero verara taaqiqaa vuvaro entama vuvaro mwiva mwini nanrianraa varura.

²⁴ Varuvaro mpotuvanto nramanri utaqaa vuvaro toqavanto mwihua virera hunasairo nruvarora tiro, nramanrivanto mpotu ventaqiro vi varura.

²⁵ Toqa ti varuvaro nramanrivanto mpotu ventaqiro vi varuvaro qaumakyaqa qaatatarero huvaro Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro viro mwihua hunani vuvata ²⁶ mwia nraaqiaranramwuvanto taqovaro mwiva kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro nruvata mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata vaanave tiqata nronraqama kyeta aatu hi variqata qua aakyara nte varuvaro ²⁷ Iesusiva qamwanrama kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta qati variate. Ntema nruqo. Hia aatu hiate, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, gutaa e varirera, tirage ntevata kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqina e hiananrani quankye, tiro.

²⁹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio nriante, tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava mpotuqitairo mwaamwi ntero kyaarera mwutuqaa kyuquqo ntamwaqiro Iesusiva hunani viro.

³⁰ Mwiva mwini viqaroma qio quaninrave timwa kyero taqovaro toqavanto nronraqama kyero tuvaro mwianra rieqaro mwiva aatu hi varuvaro mwia kyuvuvanto nramanriqi mwatanianra vi varuvaro mwiva Iesusirara aakyara ntero tiqaro, Nronrao, ni tu varaante, tuvaro ³¹ Iesusiva qamwanrama nai kyauquqo viti kyero mwia tu varero tiqaro, E toqavanto tirara nraahu rieqara hiaman nianra kepukyaqama kyera riaaro. Nanraqamave e taara nraato tutaaro? tiro.

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwikyantiri mpotuqi mwaanri ntovaro toqavanto qamwanrama taiqa vura.

³³ Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwu mpotuqi varuhua Iesusirara qamwateqata mwahuta timwa mwateta tiqata, E qutaama Kotira mwaaquvanto variaro, tura.

Kenesaretiqinaahua nriqa vuhua Iesusiva kyuqema nyatora

(Maaki 6:53-56)

³⁴ Mwinramwuhua mwitaa timwa kyeta mpotuqi nramanriqaamateta Kenesaretini uro ntora.

³⁵ Uro ntovata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta qua vara kyovaro ekyaa mwia nraaqani vahu mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa mwi mwatanaahua nriqa vu nraakye qorahua sitaqita nrumu Iesusiva varunani kyetama ³⁶ Iesusirara po tita tiqata, Kyairata mwihua i vaaqa vitiqaa kyaatu kyaivaro mwihua nyamwanta kyuqema quarive, tuvata Iesusira vaaqa vitiqaa tu varohua kyuqema nraahu vura.

15

Kotiva timwa tai quava nraaquhua taatohua quavata nraatara kyairave tura

(Maaki 7:1-13)

¹ Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusira taqarerata Ierusaremisaita nri nteta Iesusira kyapara hita tiqata, ² Nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto tiri haivaqahua timwa to quara nteqa kye variavo? I nraaqiaranramwuvanto hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre variarave, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye mpo, nanraqamave Kotiva vatai quara hia riaraitita, nkyeta qua nraahu riemwaqita vi variavo? ⁴ Kotiva mwitaama tiro: Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante, timwa kyero Kotiva qaiqaa tiqaro, Nai nronra qorara uaqia hi quara ti variari vaisira ru kyaate, turave.

⁵ Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita, nkyeta riemwa kyeta nkye tiqata, Vaisi mpovanto nai nrohua qohuara tiqaro, Nte nkyitana kyaahaqa hiqana nyinrenra hiani munimanra hia nkyitana nyinraitina, Kotira mwinrenrave, tirera, ⁶ mwi vaisiva qioma nai nrohua qohua qaqira kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quananrove, qiarave. Nkye unra qua timwa kyeqatama nkyi haivaqahua timwa to quara nraakye qora timwa nyiqata nkye Kotira qua ru kyeta hiavo.

⁷ Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava haaru variqaro nkyiara ntapihi kyero qua qara ntumwa torave. Aisaiaava Kotira qua qovarama kyeqaro Kotiva mwitaama tiho, tiro:

⁸ Mwaa mwatanaahua nroqitaita nraahu ni nutu tuaahere variavaro mwihua mwutukyavanto hia nianra vaihata variarave.

⁹ Mwihua mwaanra tiqatama nkyiari nraaquhua qua nraahu timwa nyiqatara tita, mwihua quminama ni nutu tuaahere variavo, turave. *(Aisaiaa 29:13)* Aisaiaava haaru nkyiara mwitaa turave, tiro.

Nanra inraikyavantove vaisi uaqiama kyaiharo hia kyotataqama viro varirave tura

(Maaki 7:14-23)

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora nyaanrama kyero mwihua tiqaro, Mwaa quara riegatama ntapihi kyeta nraato tuate. ¹¹ Vaisi nroqi viqete vari inraikyava hia mwia vara uaqiama kyairave. Mwia nroqitairo nrinte vari inraikyava mwi inraikyava mwia vara uaqiama kye varirave, tiro.

¹² Iesusiva mwi quara timwa kyero varuvata mwia nraaqiaravanto mwiva hunani uro nteta tiqata, E hiave ntapihi kyera hiaro? Parisi vaisinramwuvanto e vaakya timwa nyiana quara rieta uaqia hi quarave timwa kyeta hia mwianra qamwataavo, tita.

¹³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni kova nyaamwuni variva taqairaro mwiva hia vara tuani inraikyava qupiqairaro mwiva mwi inraikyara tuqa vatama kyero ntaru kyaananrove, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva Parisi vaisiara tiqaro, Hia mwihuara nronraqama kyeta riaate. Mwihua vu qipa vihata variahua hia aanra taqaraitita variqata vu qipa quahua kyaata mponramwuvata aanra nyaamwutarerata uti variahuave. Vu qipa quari vaisiva nai hena vu qipa quani vaisira aanra nraamwutankye qianinra mwitanahuaqama ontiqi ntuqutu vivarave, tiro.

¹⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Vaakya nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyera timwa nyiana quara tiri timwa timwinraqe tire mwi quara okyara ntapihi kyeta riaare, tuvaro

¹⁶ Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyevata mwinramwuhua votima kyeta hiave ntapihi riaavo?

¹⁷ Nkye hia ntapihiarave iho? Kyaravanto nroqima tero viva mwiaqaatairo raraqi viro mwiqitairo qatinani tumi tarairave.

¹⁸ Vaisi mwutukyaqi vahi inraikyava nroqaatairo qatinani nrintaiva, mwi inraikyava vaisi vara uaqiama kyairave.

¹⁹ Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi inraikyarara riaiva nri varirave. Vaisi rukyaarivave, mpora nraatara nrohiarivave, api qaraqiro nrohiarivave, mpuara varaarivave, unra qiarivave, mpora nrutu mwatani tumi quarive tiro unra qua qiarivave, mwiqitairo nri varirave.

²⁰ Mwi inraikyava mwi inraikyava vu nraato mwutukyaqitairo nri ntero vaisi vara uaqiama kyaiharo Kotiva mwi vaisirara uaqia hi vaisirave tirave. Vaisivanto hia kyauqu hiqama kyero kyara nraanriva hia mwia vara uaqiama kyairaro Kotiva mwianra uaqia hi vaisirave qiananrove, tiro.

*Iesusiva mpo mwatanaa nraakye kyaahaqama mwatora
(Maaki 7:24-30)*

²¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatara kyero uro mpo mwataqaa mwatukya taaratana Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varura.

²² Mwini uro varuvaro mwi mwataraqaanaa nraakye mpovanto Kenaani nraakyevanto Iesusiva varunani uro ntero Iesusirara nronraqama kyero aakyara ntero tiqaro, Nronrao, Ntevitira mwaaquo, nianra po timwa mataante. Vaanavanto ni naamwunra utaqi variharo mwiva uaqiama kyero variho, tiro.

²³ Mwi nraakyevea mwitaa tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani uro vuavi raavira tita, tiqata, Mwi nraakyeera kyaahaqama kyairaro quarive. Mwiva tiri tivataqiro nriqanro aakyara ntamwaqiro nrihanro tiri pupohama timwiho, tita.

²⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Isareri vaisivanto sipisipi votima kyeta raupirima quavaro Kotiva ni titaihana nte mwi mwatanaahua nraahu kyaahaqama nyatarerana tumuvave, tiro.

²⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi nraakyevea nrumu Iesusira vuqaa tumu ntiro variro tiqaro, Nronrao, qati ni kyaahaqama mataante, tuvaro

²⁶ Iesusiva qaqao tiro, Nte nraaqiara kyara vara kyena vairivanto hinani kyaankyorave, tiro.

²⁷ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwitaa tuvaro mwi nraakyeva tiqaro, Nronrao, vaisivanto kyara nreqanro viti vaati kyaira qati vairivanto nrainrave, tiro.

²⁸ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nraakye nianra kepukyaqama kyera riaaro. Nanra inraikyara i mwutukya vahiariva qutaa qovara hiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mate mwiqiara mwia nraamwunravanto kyuqema viro varura.

Iesusiva airi nraakye qora kyuqema nyatora

²⁹ Iesusiva mwi mwatara kyero Karirini kyaarera tokyasataa vuva uro taaqiqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varuvata ³⁰ nraakye qora airivanto mwiva hunani vita. Mwihua kyuqu uaqiama vuhuave, vu qipa vuhuave, mwukyaari ntanrenra vuhuave, nro tita vuhuave, mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhuave, ekyaa mwihua sitaqita uro Iesusira kyuqutarasata kyovaro mwiva mwihua kyuqema nyatora.

³¹ Iesusiva mwihua kyuqema kyovata nraakye qoravanto taqovata nro tita vuhua qio qua tuvata, mwukyaari ntanrenra vuhua ntapihi varuvata, kyuqu uaqiama vuhua qati varuvata, vu qipa vuhua qati taqe varuvata, nraakye qoravanto mwihua taqeta vaimwateta kyauqu ntukikinraaqateta Kotira nrtutu tuaahereta tiqata, Qikye, Kotiva kyuqema kyero Isareri vaisiqaa ntaqikyari variho, tura.

*Iesusiva 4,000 vaisi kyara nyunra
(Maaki 8:1-10)*

³² Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro, Nte nraakye qora ntuvaantuama vita variahuara nronraqama kyena po tuqo. Mwihua taarampo enta ni vatama kyeta variqi viqatama mwihua nkyiari kyara nramwa taiqa kyaavo. Nte mwihua nkyiari mwaatani sitaarita vivaro kyara nraataa hirata tantu vaantuantakyaa vivorave, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Mwaa gumina mwataqaave. Taisaita kyara vara kyetave mwihua nyiananrave? Nraakye qora airintima mwaini variavo, tita.

³⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Nataama mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7 nramwu vaihata tavukya pata mponramwuvata ntumwa tauro, tita.

³⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qorara mwatasata mwatakyaa quate timwa kyero ³⁶ mpereti 7 nramwuvata tavukyavata vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero mwi kyarara nteqa kyero tukyama kyero nai nraaqiaranramwu nyuvata mwihua vara kyeta nraakye qora nyuvata ³⁷ ekyaa mwihua mwi kyarara qio nronra. Mwihua qio nrovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua nreta viti vaati kyora utu kyeta ntutantuto tuara 7 nramwu piqa kyora.

³⁸ Mwi kyarara 4,000 vaisivanto nrovata nraakye nraaqiara airivantovata nronra. ³⁹ Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva mwihua nkyiari mwaatani sitovata vuvaro mwiva mpotuqi mwaanri ntero Makataaniniana kyaareraqama tero vura.

16

*Nronra kyaiqa mpo tiri tinraamwutaante tura
(Maaki 8:11-13; Ruku 12:54-56)*

¹ Iesusiva mwini vuvata Parisi vaisinramwuvantovata, Saitiusi vaisinramwuvantovata, Iesusiva varunani uro nteta kyai mwia mwataara hiqata

taqaare timwa kyeta Iesusirara tiqata, E tiri tivuqaa nronra kyaiqa mpo tinraamwutairaqeta tire mwia taqetama tire iara tiqata qutaama Kotiva mwia titaiharo tumivave qiare, tita.

² Mwhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwhua timwa nyinro tiqaro, Nkye taqaavaro enraihanro vuhero vehohaara utihata nkye tiqata hura vuhaananrove qiarave. ³ Nkye toqaqi taqaavaro nyaamwuqi kyokira rutaihata mate vati ntuananrove qiarave. Nkye nyaamwuqi taqeqatama huari itaani okyararave, vati ntuan okyararave, ntapih taqeqatama nkye nanraqamave mwaa entara qovara hiani okyarara hia ntapihavo?

⁴ Uaqia hi kyaiqara nraahu uti varia vaisihua Kotirara qumimaqama kyeta api nrohi variahuama nronra kyaiqa tinraamwutairaqeta i okyarara qutaave qiare ti variavo. Hia nte ntena okyara mwhua nyaamwutena nronra kyaiqa varaaninrave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utuntema kyero nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu rieqatama nkye ni okyara taqetama nkye nianra Kotiva titai vaisivave tivarave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi vaisinramwuhua mwini kyero vura.

Nkye Parisi vaisinramwuanravata Saitiusi vaisinramwuanravata rauriqata variate tura

(Maaki 8:14-21)

⁵ Iesusira nraaqiaranramwuvanto taunru kyeta hia mpereti vararaitita, qati kyaareraqaa qareta vura.

⁶ Iesusiva tiqaro, (Taupavanto utaqi viro mpereti vara ugenra kyaiharo kyotairave.) Parisi vaisivata Saitiusi vaisivata mwhua taupa mwia votima kyeta variavo. Nkyenramwu mwhuara rauriqata variate, tiro.

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia vareta nrunanra mwianrave mwitaa tiho? tita.

⁸ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwhua ti varu quara ntapih kyero tiqaro, Qikye, nianra kepukyaqama kyeta riaataara vaihata nkye nianra hia kepukyaqama kyeta rie variavo. Nkye nanraqamave mpereti hia vare nrianra kyaara airi qua ti variavo?

⁹ Nkye hia ntapih kyeta riaraitita, nkye taunruve kyaavo? Nte mpereti kyauquru vara kyena vaisi airi 5,000 vaisi nteqa kyena nyiavara nkye mwhua nreta kyora viti vaati utu kyeta nataama tua piqa kyorave? Hiave nkye mwianra riaavo?

¹⁰ Nte 4,000 vaisi mpereti 7 nramwu nteqa kyena nyiavara mwhua nre-qata viti vaati kyo kyarara nkye utu kyeta nataama tua piqa kyorave? Nkye hiave mwianravata riaavo? ¹¹ Nte vaakya tu quara nkye nanraqamave hia ntapih kyeta riaavo? Nte mpo quaqaa ntumwa kyena hia mperetia tuqo. Nte nkyiara tiqana, Parisi vaisinramwuvata Saitiusi vaisinramwuvata mwhua taupa votima kyeta variarara tita, nkye mwhuara rauriqata variate tuqo, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvaro mwinramwuhua su nyaatovanto ntapih vuvata riovaro Iesusiva hia mperetivatama kyeta utaara taupara tiraitiro, mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyiqanro Parisi vaisinramwuvata Saitiusi vaisinramwuvata timwa taa quara mwianrama rauriqata variate tiho, tita.

Pitaava Iesusira okyarara tura
(Maaki 8:27-30; Ruku 9:18-21)

¹³ Iesusiva mwatukya mpo Sisariaa Piripai nraaqani uro ntero nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nraakye qoravanto ta vaisivave tiqatave variavo? tiro.

¹⁴ Mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Mpo hiahua iara mwiva Ioniva nramanri nyi varuvave ti variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisaaavave ti variavata, mpo hiahua iara tiri haivaqava Ieremaiaavave, nraahumwa mpo poropetivanto qaiqaa qovarama viro variho ti variavo, tita.

¹⁵ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Qio nkyenramwu mpo? Nkyenramwu nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava Iesusira timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titai vaisiva Mesaiaavantove. Kotiva qati variqiro vi varira e mwia mwaaquvantoma varira hiaro, tiro.

¹⁷ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, E Ioninra mwaaqu Saimonivave. E nianra mwitaa qiararo Kotiva iara gamwate variho. Hia qumina vaisivanto ni okyarara i vu nraato mwihanra ntapihiananrave. Ni kova nyaamwuni variva, mwivama mwi quara i timwa mwihanra e ntapihiananrave.

¹⁸ Nte iara mwitaa tireranave, I nrtutu Pitaavave. Orivave. Nte ori nronraqa ntena nraamwu hoqa tarerave. Mwi nraamwuva Kotira nraakye qoravantoma varivarave. Qutira inraikyavantovata hia qio mwi nraamwunra nraatara kyaananrove.

¹⁹ Nte i kiqa mwianrinra e nraante qesa qatua nyatairata nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyianinraqi qio vivarave. E mwatani variqara mpo inraikya qora inraikyara qao timwa tairaro Kotivavata nyaamwuni variqaro i qua kuaa qua mwia vataqiro viqaro qao timwa taananrove. E mwatani variqara mpo inraikyara hia qao timwa tairaro Kotivavata nyaamwuni variqaro i qua kuaa qua mwia vataqiro viqaro hia mwi inraikyarara qao qiananrove, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kepukyaqama kyero timwa nyinro tiqaro, Hia mpohua timwa nyita nianra mwiva Kotiva titai vaisiva, Mesaiaavanto variho qiate, tiro.

*Iesusiva nai qutu quaninranra timwa nyunra
(Maaki 8:31-9:1; Ruku 9:22-27)*

²¹ Mwi entaraqaatairo Iesusiva nai qutu quaninranra nai nraaqiaranramwu vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Nte Ierusalemmini quarita mwini nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaika vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhuvata, mwihua ni uaqiamaqita vi varivaqena nte nriqa quani inraikyara varaqina quarita ni ru kyaivaqena nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava mwia vita uhini kyero mwianra qaqaqo tiro, Nronrao, haunri Kotiva mwihua kyairata i mwitaama mwatevorave, tiro.

²³ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tuqasaa viro Pitaara inronra hiro tiqaro, Saataanio, nyianrani quante. Hia ni aanra antuaante. E hia Kotiva riaintema kyera rie variaro. E qati vaisivanto rie variantema kyerama rie variaro, tiro.

²⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero, nai ru kyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrianrive.

²⁵ Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.

²⁶ Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekyaa inraikya ntuvaantuama kyero vatero mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava mwia qiove kyaahaqa hiananro? Hia qiove. Mwiva hia kyoqaa utu kyero qaiqaa qati variqiro quananrove.

²⁷ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nraakiara qaiqaa nyaamwusaina kepukyavanto uro ntantena tuminrenrave. Mwi entara ni kora okyara kyuqe hiariva niqaatairo itero ntuvaathe variraqe nte nyaamwunyaahua kyapata tumu variqana ekyaa nraakye qoravanto kyaiqa varerara rieqanama nkyiari kyoqaa nyianinrave.

²⁸ Nte gutaa qua qianinra riaate. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita variahua, mwihua hia vaakya qutu vivarave. Mwihua qati varivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina nte vunyaa vaisiqama vina variarita mwihua qutu vivarave tuqo, tiro.

17

Iesusira mwamwantavanto nai nraahumwa mpo mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura

(Maaki 9:2-13; Ruku 9:28-36)

¹ Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira mwia qata Ioninravata, mwinramwuhua sita varero taaqigaa nkyiariaraa varirerata vura.

² Mwini uro varuvaro Iesusira mwamwantavanto nraahumwa mpo mwamwanta kyuqu vuvaro mwia virivanto huarivanto itaintema kyero ntuvaahe varuvaro mwia tuavaaqavata mpoqama kyero takyuqiro ntuvaahe varura.

³ Mwia mwamwantavanto mwitaama kyero kyuqu vuvaro varuvata mwia nraaqiara taaramponramwuvanto variqata taqovata Iraisakya Mosesikya mwihua haivaqahuatana qovarama vita variqata Iesusiravatama kyeta qua ti varura.

⁴ Mwitanahua Iesusiravatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Nronrao, kyugemama tirenramwu i vatama kyeta mwaini varuro. E qiove tirera, tire haraara nraamwu taaramponramwu iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisarara mpo, hoqa nyataare, tiro.

⁵ Pitaava mwi quara qati nraahu ti varuvaro tonamwu takyuqiro ntuvaa-hova mwihua ntumwaqu kyovaro quavanto tonamwugitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu, ni mutukyavanto mwianra mpoqama kyero nti vari nraaqiaravama variho. Nte mwianra qamwateqanama varuqo. Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro.

⁶ Quavanto mwitaa tuvata mwia nraaqiara taaramponramwu mpoqama kyero nyaatuqa tovata virianasaita mwataqaa tumu ntita varuvaro

⁷ Iesusiva uro ntero nai kyauquqo mwihuaqa tu varero tiqaro, Mwaaahua, siquate. Hia aatu hiqata variate, tuvata ⁸ mwinramwuhua tuaahera kyeta taqovaro Iesusiva nanrianraa varuvaro vaisi mpo mwitanahua hia varura.

⁹ Taaqi mwiaqaataita tumi varuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Mateqa taqaa inraikyara hia mpohuavata timwa nyiate. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nraakiara nte qutu quaninraqitaina qaiqaa qati sivina varianinra mwi entaraqaataitama timwa nyiqita quate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra okyara ti varia vaisihua mwitaama timwa nyita tiqata, Iraisaaava tiri haivaqava nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti variarave. Mwi-hua nanraqamave mwitaa ti variavo? tita.

¹¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio mwihua gutaa ti variarave. Iraisaaava nraante nrumu ekyaa inraikya ntapihi kyero terama tarero nrianrivama variho.

¹² Qio nte nkyiara tiqana Iraisaaava vaakya nrumu varurarama tuqo. Mwiva nrumu varuvata vaisi mpo uhua hia mwia ntapihi kyeta taqaraitita, Iraisaaava nkyiari kyakya huntama kyeta mwia qoraqama mwatorave. Mwi vaisihua ni mwatani mwatatai nraaqiararavata qoraqama matevarave, tiro.

¹³ Iesusiva mwitaa tuvaro mwihua nyaato ntutoraa vuvata riovaro Iesusiva Iraisaaava ntumwa kyero Ioniva nramanri nyi varu vaisirara tura.

*Iesusiva nyaako mpoqitairo vaana titamwa kyora
(Maaki 9:14-29; Ruku 9:37-42)*

¹⁴ Mwinramwuhua taaqigaatai tumu nte taqovata airi nraakye qora ntu-vaantuama vita varuvaro vaisi mpovanto uro Iesusira vuqaa tori kyauru raviro tiqaro, Nronrao, ni maaquara po kye timwa mwataante.

¹⁵ Mwiva ueraqama viro anoma kyero uaqiama viro variho. Airi enta mwiva qiaqi ntumwa viro nramanriqi ntumwa viro hi variho. ¹⁶ Nte mwia vitaqina nrumu i nraaqiaranramwuvanto varianani kyauqata mwihua mwia kyugema mwataare tita taqaavaro hia qioqa hirave, tiro.

¹⁷ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua api nrohi variahuave. Nkye hia Kotirara qutaqama kyeta rie variavo. Qikye, nkye ni qio pupohaira uti variavana nte nataa nataama entave nkyi kyapata variqina quaninrave? Nte nataa nataama entave variqana nkyi kyaahaqa hianinrave? Qio nraaqiara mwia viteta nte varura mwaaqaa nriate, tiro.

¹⁸ Timwa kyero Iesusiva vaana titamwa kyovaro nraaqiara mwia utaqi-tairo nritarero vuvaro mwiaqatairo mwia mwamwantavanto kyugema vuvaro qio varura.

¹⁹ Qio varuvata mwia nraakiara mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Tire vaana mwia titauro nanraqamave hia nritarero viho? tita.

²⁰ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkyenramwu hia Kotirara kepukyaqama kyeta rie variahuara tita, vaana titaavaro hia nritaraiho. Maasiteti uruve hovante pata uru qiani vahirave. Nkyenramwu Kotirara riemwaqita viva mwi urura votima kyero vahirera, nkyenramwu qioma mwaa taaqirara mwaaqaataira sivira vutuni quante tivaro taaqi-vanto quananrove. Nkye mwitaama kyeta Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vivera, nkye ekyaa kyaiqa qioma varevarave.

²¹ [Nkye hia Kotirara aakyara nteta kyaravata aurama teqata nkye hia qio mwi vaanahua sitevarave, tiro.] Mwitaa turama.

*Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qati siquaninranra vutu kyero timwa nyunra
(Maaki 9:30-32; Ruku 9:43-45)*

²² Iesusira nraaqiaranramwuvanto Karirini ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita ²³ uro vaisi kyauquqi

kyaiyata ni ru kyaiyagena qutu vina taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia huvata varura.

Taakisi kyorara tura

²⁴ Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata Kapenaamini uro ntovata Kotira nraamwuqaa ntaqikyigata taakisi vare varuhua nri nteta Pitaara kyapara hita tiqata, I nronra vaisivantovata mwi taakisira kye varirave iho? tita.

²⁵ Tuvaro Pitaava eo tiro, Mwivavata kye varirave, tiro.

Mwitaa timwa kyero Pitaava nraamwuqi vuvaro Iesusiva nraante Pitaara ntumwahiamwa hiro tiqaro, Saimonio, Mwatani variahua mwihua vunyaahua ta mwatanaahuaqitaita taakisi vare variarave? Nkyiari mwatanaahuaqitaitave vare variavo? Mpo mwatanaahuaqitaitave vare variavo? Tiraqena riaankye, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Mwihua mpo mwatanaahuaqitaita taakisi vare variarave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Tire hia mpo mwatanaahua variraitita, tire Kotira nramwunaavanto variqatara tita, tire taakisi kyaarava hiamahirove.

²⁷ Qio mwihua tiriara tivorave. Mwianra rieqarama uro kyaareraqi huku tuto kyairaro tauraaqama kyero tavukya nrianriva nrumu ruvirara pati kyera mwia nro ntapahu kyera mwiqitaira munima vara kyera nianravata enanravata taakisiqa hianta, tiro. Mwitaa turama.

18

Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove tura

(Maaki 9:33-37; Ruku 9:46-48)

¹ Mwi entara Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusiva varunani uro nteta tiqata, Kotiva ntaqikyiraqi tavave nronraqama viro vunyaa vaisivanto variho? tita.

² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara pataru nraanrama kyero mwihua suqaa vatero ³ tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkye hia nraaqiara mwaa votima vita varivera, nkye hiamahirove qio Kotiva ntaqikyiani mwatuk-yaraqia vivarave.

⁴ Kotiva ntaqikyianinraqi vunyaa vaisivanto varirero hirera, mwiva nai nrutu vara mwataniqama kyero nraaqiara mwaa votima kyeroma variarave. Mwi nraaqiarara voti hiarivama vunyaa vaisivanto variananrove.

⁵ Vaisi mpovanto nraaqiara mwaa voti hianinra qamwata mwateqaro nivatama qamwata mataananrove.

Mpohua uaqia hi aanranra nyaamwutevorave tura

(Maaki 9:42-48; Ruku 17:1-2)

⁶ Nraaqiara pata mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra nraamwutairera, mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Mwi vaisiva hia nraaqiara mwia uaqia hi aanranra nraamwutaraitiro variraro mwia nruntaqi ori nronra kyaantaru kyero kyaareraqi tuto kyairaro ntaqutu virage huvigarave qiataarave.

⁷ Po, mwatani vari nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihua mwataara hiananrove. Uaqia hi kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po timwa mwatauqo. (Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.)

⁸ I kyauquvantove, i kyauquvantove, uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera qaqira kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiku vahiarivave, kyuu kuaiku vahiarivave, nyaamwuni vira qioma qati variqira vinanrave. Uaqia hi kyaiqara utiqarama kyuu taaratanave, kyauqu taaratanave, vahiariva variraro hia qipaani qiaragi i tuto kyaankyorave.

⁹ E vu hiniqotaira taqe variqara uaqia hi kyaiqara uti varirera, qaiqaavata mwitaamaqira quankyorave tira, ena vu hini vauru kyera qaqira kyaante. E vu kuaiku nraahu vahirara hia uaqia hi kyaiqara utiraitira, qioma nyaamwuni vinanrave. E vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira virava nraakiara qutu viraro i qia nronraqi tuto kyaananrove.

¹⁰ Nkye taqeqata variate. Nraaqiara pata mwaahua varivata nkye mwihuaqitaita pata mporuara uagua tita mwianra qumina nraaqiararuve tivorave. Nyaamwunyaahua mwihuaqaa ntaqiki variatia hia mwihuara qumina nraaqiarave tiraitita, mwihuara riegata ni kova nyaamwuni varira nraaqani variarave, tiro.

*Sipisipi raupirima vuraqa ntumwa kyero tura
(Ruku 15:3-7)*

¹¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, [Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte raupirima qua nraakye qorahua sitarera tumuvave.] ¹² Nte mwaa quara qianinra nkye nataamave riaavo? Vaisi mpovanto sipisipi 100 vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwiva hiave 99 sipisipi hini mwinramwuhua qati varihua taaqiqaa kyero raupirima quani sipisipira puua hirero quanarove? ¹³ Mwiva mwianra puamaqiro viro uro mwia puama kyairera, mwiva tiqaro, Raupirima kyaurama ntena puama kyena vitauqo, timwa kyero mpoqama kyero mwianra qamwateqaro sipisipi 99 hia raupirima quahuara hia nronraqama qamwataananrove.

¹⁴ Mwia votima kyero ni kova nyaamwuni variva mwaa nraaqiaranramwuhuaqitairo mpovanto raupirima quankyo timwa kyeqaro varirave, tiro.

I qata vakyaavanto i uaqiama mwataaninranra tura

¹⁵ I qata vakyaa mpovanto i mpo inraikya uaqiama mwatairara e mwianra tirera hiqarama uro mwia vita kyera nkyetaraatana nraahu variqata mwi quara avuqavu hiate. Mwiva i qua riirera, mwia vita varera mwiaqaataitaitana nkye kyugema kyeta kuaaqi qioma variqita vivarave.

¹⁶ Mwiva hia i qua riirera, uro vaisi kuaikuve taaratanave sitaqira nrinrata mwitanahuavata nrumu variqata i qua riegatama qio qutaama tira hiaroma tivarave.

¹⁷ Mwitaamaqita vivaro mwi vaisiva nkyinramwu qua hia nraahu riirera, mwiaqaataira ekyya Kotira nraakye qora ntuvaantuama kyera ena qua mwia ekyya mwihuavata timwa nyiante. Mwi vaisiva Kotira nraakye qora ntuvaantuama tehuara hia riirera, ekyya mwiaqaataita nkye mwi vaisira titeqatama tiqata, E mpo mwatanaa votima kyerama variaro. E taakisi vare varia vaisihua votima kyerama variaro, qiate.

¹⁸ Nte qianinra riaate. Nkye mwatani variqata mpo inraikya mpo inraikya uaqia hiani inraikyarara qao timwa taivaro Kotivavata nyaamwuni variqaro mwianra qao timwa taananrove. Nkye mwatani variqata mpo inraikya mpo inraikyarave hia qao timwa taivaro Kotivavata nyaamwuni variqaro hia mwi inraikyarara qao timwa taananrove, tiro.

¹⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte qaiqaa qianinra riaate. Nkyiqitai vaisi taaratanavanto kuaa vu nraato vateta Kotirara kyapara

hivaro ni kova nyaamwuni variva mwitanahua tintema kyero nyiananrove. ²⁰ Taaratanave, taarampotanavantove, ni kyaiqarave tita ntuvaantua hivera, qio nte mwinramwuhua utaqaa varianinrave, tiro.

Nai hena vaisiqaa qua vahura hia qaqira kyo vaisiraqa ntumwa kyero tura

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava uro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, ni kata pakyaa mpovanto ni uaqiama matairera, nte nataama nanive mwianra hia iqaa qua vatena qaqira kyarerave qianinrave? Kyauquru hisai taara nanive mwitaa hianinrave?

²² Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia nte iara kyauquru hisai taaranani mwia qua qaqira kyaante tuqo. Nte iara mwia qua 500 nani qaqira kyaantema tuqo, tiro.

²³ Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Nronra vaisi mpovanto nai kyaiqa vaisinramwu nyito munimanra ntena vararerave turave.

²⁴ Timwa kyero tohara kyero vare varuvata mwia kyaiqa vaisi mpo vitaqita mwiva huraga kyovaro mwi vaisiva nronra munima 1,000,000 kinaa vara kyero nramwa kyova vahuvaro ²⁵ mwiva mwi munimanra nai mwianriva hia qioqama kyero vahuvaro mwia nronra vaisivanto tiqaro, Mwi vaisiravata mwia nraata nraaqiaravata, mwiva ekyaa inraikya vataaninravata, mpohua nyita munima varaqita nrumu ni mpivaqena nte mwiva vara nramwa kyai munimanra hiniqama ntena varaankye, tiro.

²⁶ Mwiva mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto tumu ntiro tori kyauru raviro po kye tiro tiqaro, E variraqena nte qakyoma kye mwi munimanra puaamaqina vina uro ekyaa puaama kyena ina mwiankye, tiro. ²⁷ Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwianra po kye timwa mwatero tiqaro, Qio nte iara po kye timwa mwateqanama mwi munimanra qaqira kyauqo. Hia nina mpiante. Qaqira kyera quante, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva veva ntero vuva uro taqovaro kyaiqa vaisi mpovanto nai mwia henava mwia munima 10 kinaa vara nramwa kyova nruvaro mwiva mwia uro nruntana tutero ntaquti variro mwianra tiqaro, Ni munima nramwa kyaananra qamwanrama kyera nina mpiante, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro mwia henava mwiva tumu ntiro tori kyauru raviro po kye tiro tiqaro, E variraqena nte mwi munimanra qakyo puaama kyena i mwiankye, tuvaro ³⁰ mwi vaisiva hia mwia qua riaraitiro, nai hena vaisi mwia karavuqi kyero tiqaro, Ni munima nramwa kyaananra ekyaa nina mpiragenama i huvantu kyaaninrave, tiro.

³¹ Mwitaa timwa kyero nai hena vaisi mwia karavuqi kyovata kyaiqa vaisi mponramwuvanto mwia taqovaro uaqia huvata e uaqiama hira hiaro timwa kyeta uro nronra vaisi timwa mwuvaro ³² mwia nronra vaisivanto nai kyaiqa vaisi nraanrama kyero timwa mwinro tiqaro, E uaqia hi kyaiqara uti variara vaisivama variaro. E nianra po kye timwa mataante qiarana nte e nramwa kyaana munimanra nronra munima ekyaa qaqira kyena hia nina mpiante turave.

³³ Nte iara po tuntema kyera evata ena henanranra po timwa mwataataara vaihara hia mwitaa hiaro, tiro.

³⁴ Mwitaa timwa kyero mwia nronra vaisi mwia mpoqama kyero raraqa tovaro nai kyaiqa vaisi karavuqi kyero tiqaro, Mwiva karavuqi variqaro nai nramwa kyai munimanra ekyaa nina mpiarive, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye nkyeta mwutukyaqitaita nkyeta sata sakyaahua nkyi uaqiama nyate quara hia qaqira kyaraitita qati nraahu riemwaqita vivera, nkyi sova

nyaamwuni variva nkyeta uaqia hi kyaigara utua quaravata qati nraahu riemwaqiro quanarove, tiro. Iesusiva turama.

19

*Vaisivanto nai nraata qaqira kyaaninranra tura
(Maaki 10:1-12; Ruku 16:18)*

¹ Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero Karirisairo Iutia mwata Iotaani nramanri qaradini vuvata ² nraakye qora airivanto mwia vataqita vuvaro mwiva mwini variqaro mwihua nriqa vuhua kyuqema nyatora.

³ Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwiva hunani uro nteta Iesusirara api qua qiarive tita mpo qua mwia kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto mpo qua mpo qua vahiraro mwi quara kyaara nai nraata qaqira kyaananrove? Mwiva mwitaa hirera, mwiva tiri mwaanra qua nteqave kyaananrove? Tirage riaare, tita.

⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkyenramwu hiave Mosesiva qara ntumwa to quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataamama vahiro. Nyaamwuvata mwataavata ututova, Kotiva tauraaqama kyero vaisivata nraakyevata utu kyero tiqaro, ⁵ Vaisivata nraakyevata ututaurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri kuaaqi variqi vita mwitanahua kuaa mwamwanta varivarave turave.

⁶ Mwitanahua hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, kuaa mwamwanta nraahu variarave. Qio Kotiva mwitanahua kuaaqa taaqau tairara tiro, mpovanto mwitanahua ntainra kyaankyorave, tiro.

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Qutaa Kotiva mwitaa turave. Qio nanraqama Mosesiva mpo qua turave? Mosesiva timwa to quava mwataama tiho, Vaisivanto nai nraata qaqira kyaariva qaravata mwinro qioma qaqira kyaananrove turave, Mosesiva nanraqama mwitaama kyero qua timwa torave? tita.

⁸ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahua mwutukyavanto kepukyaqa huvata hia Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva qihaakyama kyero qio mwitaa hiate, timwa kyero mwi quara timwa torave. Haaru tauraaqama kyero mwata ututo entara hia mwitaama vahurave.

⁹ Nte nkyiara mwitaama tuqo, Nraakyevanto hia vaisi mpovatama kyero nrohiraaitiro variraro mwia vaativanto mpo qua kyaara mwia qaqira kyero mpo nraakye varairera, mwi vaisiva qaraakya nraakyeentiri nrohiqaroma mwiva nraata vaati ntugema kyeroma mwiavata mpuaraqama kyeroma nrohiananrove tuqo, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusirara tiqata, Qikye, vaisivanto mwitaama kyero nraata varaariva vahirera, vaisivanto hia nraata vararaitiro qati variarive, tita.

¹¹ Mwia nraaqiaranramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia ekyaa vaisivanto nkye qiante hita hia nraata vararaitita qati varivarave. Kotiva kepukyaqama mwataari vaisiva mwiva nraahu qati variananrove.

¹² Mpo qara mpo qara hi okyara qaara mpohia vaisihua hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua mwata kyaavaro mwihua mwamwanta hia kyuqema vaihatara tita, hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua mwamwanta uaqiama kyaavata tita, mwihua hia nraata varaarave. Mpohia vaisihua Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyirara rieqata tire Kotira kyaiqa vararerave timwa kyeta hia nraata varaarave. Mwi quara ntapihi kyero rie variariva, mwi vaisiva mwi quara riemwaqiro quanarove, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva nraaqiaraqaa kyauqu vatero mwihua kyugema nyatora
(Maaki 10:13-16; Ruku 18:15-17)*

¹³ Iesusiva varuvata nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sita vareta Iesusiva mwihuaqaa nai kyauqu vateqaro Kotirara aakyara tiraro mwihua kyugema nyataarive timwa kyeta Iesusiva varunani sitaqita uro kyarera utuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Qati kyaivata mwihua nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove, tiro.

¹⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai kyauqu nraaqiara mwihuaqaa vatero mwihua kyugema nyatero vura.

*Qaraakya vaisivanto airi inraikya vatorara tura
(Maaki 10:17-31; Ruku 18:18-30)*

¹⁶ Mpo enta vaisi mpovanto Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte kyuge kyaiqa nataa hianinra Kotira vara mwataaninraqaatainave nte ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave kyuge kyaiqara ni kyapara hira hiaro? Kotiva kuaikuvanto kyugema varivave. I ekyaa enta qati variqira quataa hirara, e Kotiva timwa to quara ekyaa mwi quara riemwaqira quante, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva kyapara hiro tiqaro, Qio nte nanra quave Kotiva timwa toraqitaina riemwaqina quaninrave? tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Mwaa quara timwa torave: Hia vaisi ru kyaante. Hia mpora nraatavata nrohiante. Hia mpuara varaante. Hia mpora unra qiante.

¹⁹ Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante. *(Kyatura 20:12-16)*
E enanra i mwutukya vahintema kyera ena hena vaisiaravata i mwutukya vahirara variante, turave. *(Wok Pris 19:18)*

Mwi quara timwa tora riemwaqira quante, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte ekyaa mwi quara qiananra riemwa ntapihi kyauvama varuqo. Nanra inraikyavantove qati vaihana nte hia qioqa huqo? tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E mpoqiavata kyuge vaisivanto varirera, uro ekyaa ena vatena inraikyara nyinra munima vara kyera hia mpo inraikya vate nraakye qorahua nyinranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwiaqaataira e ni pataqira nriante, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwiva mwi quara riero airi inraikya vatorara tiro, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte qianinra, riaate. Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraq i mwukyaari tukyeqatama vivarave.

²⁴ Nte qaiqaa timwa nyianinra riaate. (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraananrove? Hia qio mwitaa hiananrove.) Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi qio ntuqiaraaninravauma, airi inraikya vataari vaisiva Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraq i qio quanarove, tiro.

²⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quarara airi nraato tita tiqata, Qikye, airi inraikya vatehua Kotira mwatukyaraq i hia qio vivera, nai tavave qio mwini quanarove? tita.

²⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua taqero tiqaro, Mwatani varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiama qio vivarave. Kotiva kyaahaqa hirata mwihua qioma vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare varivave, tiro.

²⁷ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante, tirenramwu i vataqita virera hita, ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro. Tire mwia qiata nanra inraikyave varaananrave? tiro.

²⁸ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhwara tiqaro, Nte qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa vare varirara taunru kyaaninrave. Ekyaa inraikya qaraakyaqama kyero vahiani entaraqaa nte mwatani mwatatai nraaqiarava, nte mwi entara takyuqi variani inraikyara peqa inraikyavata kyena nyaamwuni nronra taintaqaa mwatakyaa vina variarita nkye ni nraaqiara 12 nramwuvanto ni pataqita nrihua, nkyevata tainta 12 nramwugaa mwatakyaa vita variqata Isareri vaisi 12 okyara mwihuaqaa ntaqikyiqata mwihua qua avuqavu hivarave.

²⁹ Vaisi mpovanto nai mwaatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, nai mwatave, qaqira kyero ni kyaiqarave tiro qariva, mwi vaisiva mwia qiata nai kyoqaa vareqaro hia kuaa nani varaananrove. Mwiva mpogiyavata vareqaro 100 nani varairaro mwia mwoqaga Kotiva mwianra e ekyaa enta ekyaa enta qati nraahu variqira quante qiananrove.

³⁰ Mate nraakye qora airivanto vuni variahua, qakyo mwihua tumitaret nraakiarani varivarave. Mate mwaa nraakiarani variahua, mwihua qakyo nritareta vunima varivarave, tiro.

20

Uaini vara tutoraqi varohuaqaa ntumwa kyero tura

¹ Kotiva ntaqikyiariva vahirero mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiani quara votima kyero vaiho. Mwata airi vahu vaisiva vaakya toqa entaqi siviro nai uaini vara tutoraqi kyaiqa varaate tiro, kyaiqa vaisiara puua hirero vurave.

² Vuva uro vaisi mponramwu puaama kyero tiqaro, Nkyenramwu mate ni kyaiqa vara mataivaqe nte mwi entarara rieqana nkyi kuaiqia kuaiqia munima kuaa kinaa kuaa kinaa nyiankye, tuvata eo tuvaro nai aakyoqi sitaqiro uro kyero.

³ Uro kyero varuvaro huarivanto nrinro viri sataqa huvaro mwiva maaketiqi vuva uro taqovata vaisi mponramwuvanto qumina varuvaro ⁴ mwiva mwihuara tiqaro, Nkyevata uro ni aakyoqi ni kyaiqa vara mataivaqe nte nkyita kyaiqara rieqana kyoqaa nyiankye, tiro.

⁵ Tuvata mwihuavata mwini vuvaro mwiva varuvaro huarivanto virini qiataqa nrinro ihera mwutukyaqa huvarovata, huarivanto tuminro vititoqa huvarovata, mwiva vaisi sitarero vaakya hunte hiro.

⁶ Aakyo qova kyaiqa vaisi qati nraahu sitaqiro vuvaro kyaiqa taiqeva qau-maqa huvaro qaiqaa maaketiqi uro taqovata vaisi mponramwuvanto qati nraahu sivita varuvaro mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye nanraqamave mate qumina varita hiavo? tuvata ⁷ mwihua mwia timwa mwita tiqata, Hia vaisi mpovanto tiriara kyaiqa varaate tihatama tire qumina varuro, tuvaro mwihuara tiqaro, Qio nkyevata uro ni uaini aakyoqi kyaiqa varaate, tiro.

⁸ Mwitaa timwa kyero varuvaro enta hirero huvaro aakyo qova nai kyaiqaqaa ntaqikyu vaisirara tiqaro, Kyaiqa vaisi ekyaa nyaanrama kyera mwihua nkyiari kyoqaa nyiante. E nraakiara nria vaisihua nraante munima nyiqi vira uro vaakya vuni nria vaisihuaqaa taiqa kyaante, tiro.

⁹ Mwitaa tuvaro mwiva kyaiqa taiqarera hunani nruhua nraante munima kuaa kinaa kuaa kinaa nyinro.

¹⁰ Nyiqiro viro vaakya toqaqi nru vaisihua munima nyinrenro huvata mwihua tiqata, Tiri munima mpoqiavata timwiananrove, tuvaro mwiva mwihuavata kuaa kinaa kuaa kinaa nraahu nyinro.

¹¹ Kuaa qarama kye nyuvata mwihua mwi munimanra vareta aakyo qorara nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, ¹² Qaqao, kyaiqa taiqaarava qaumaqa ihata nria vaisihua kyaiqa pataqia nraahu vara kyetama kuaa kinaa kuaa kinaa varaavo. Tire vaakya toqaqi nrunrahua huari nronraqi kyaiqa varaqi vurarama e nraakiara nria vaisihua nyianrantema kyerama tirivata timwinra hiaro. Nanraqamave mwitaa hiaro? tita.

¹³ Mwihua mwitaa tuvaro aakyo qova vaisi mpora tiqaro, Ni vaisio, hia nte i uaqiama mwatauqo. Qio qutaa nte vaakya toqaqi iara ni kyaiqa varairaqe nte i kuaa kinaa mwiankye tuqara e eo qiananrave?

¹⁴ Ena munimavata varera ena mwaatani quante. Nte ivata nraakiara sita tauhuavata kuaa qarama kyena nyiataa ihana nyunrave.

¹⁵ Nte ntena munimanra tina, hiave nte ntena kyakya hianinraqa nkyi tukyama kyena nyianinrave? Nte qihaakyama kyena ntena munima nyuqanra nanraqamave e kyaruntira hiaro? turave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro taiqa kyarera hiro tiqaro, Mwia votima kyeta mwoqani varihua qakyo vuni utu vivarave. Vuni utu vihua qakyo mwoqani tumi vivarave, tiro.

Iesusiva taarampo nani nai qutu viro qati siquani quara vutu kyero timwa nyunra

(Maaki 10:32-34; Ruku 18:31-33)

¹⁷ Iesusiva Ierusalemianra aanrani viqaro nai nraaqiara 12 mwinramwuhua nraahu sita kyero tirema timwa nyinro tiqaro,

¹⁸ Taqaate, tirenramwu Ierusalemianrama vi varuro. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava mwini uro ntaariro ni qovarama kyero uro Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, nyiananrove. Nyinrata mwihua nianra mwia ru kyaate timwa kyeta ¹⁹ ni pitaqita mpo mwatanaahua kyauquqi uro kyaivata mwihua nianra raima mateta kyaanta vara kyeta mwiaqotaita ni moqasata ntuteqaateqama mateta mwiaqaataita uro kyatarigaa ni rutaivaqena nte qutu vinama taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Iemisikya Ionikya nronra vaisi varirara mwihua nyova Iesusira kyapara hura

(Maaki 10:35-45)

²⁰ Mwi entara Sepetira mwaaqutana nyova mwitanahua sita varero Iesusiva hunani vuva uro mwia vuqaa variqaro kakataama viro mwataqi tumu ntiro variqaro nai kyaahaqama mwataaninranra Iesusira kyapara hura. ²¹ Iesusira kyapara huvaro mwiva mwia nai kyapara hiro tiqaro, Nanra inraikyarave qiaro? tiro.

Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Qiove mate mwaa e eo timwa tairata nraakiara e nronraqama vira vunyaa vaisivanto varinanraqa ni maaqutana nronraqama kyairata mpovanto i kyauqu kyaatutani variraro mpovanto i kyauqu kyaantaaqani variarive, tiro.

²² Mwi nraakyeva mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua tiqaro, Nkyenramwu mwitaama kye ni kyapara hiqatama hia mwi quara okyara ntapihiraititama, mwitaa qiavo. Nte nriqa quaninra nramanri voti hira

nraaninra nkyetanavatave nrevarave? tuvata mwitanahua tiqata, Qioma nraananrave, tita.

²³ Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaama nkyetanavata mwi nramanrinra mwia nrevarave. Ni kyauqu kyaatutanivata, kyaantaagani-vata, mwata kyaavi varitana hia ni kyaiqa vahirave. Ni kova vaisi taaratana terama kyero vatai vaisitanama mwini mwata kyaavi varivarave, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara hini 10 mwinramwuhua mwi quara rieta mwi qate vakyetana inronra hura.

²⁵ Mwinramwuhua mwi vaisitana inronra hi varuvaro Iesusiva ekyaa mwinro mwaanro mwinramwuhua nyaanrama kyero qio eqaate tiro, Mpo mwatanaahua ntaqikyiqi qua okyarara nkye riarave. Mwiwuhua vunyaa vaisivanto nritare viritoqama variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara tirini varaate ti variarave. Mwiwuhua nronra vaisinramwuvanto tiqata, Nte nronravanto varuqo. Ni qua nraahu riemwaqi quate, ti variarave.

²⁶ Nkye hia mwiwuhua hianta hiate. Nkyiqitairo mpovanto nronraqa hirero hiqaro mwiva nkyi kyaiqa vara nyataarive.

²⁷ Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero hiqaro mwiva karavu vaisi votima viro nkyi kyaiqa vara nyataarive.

²⁸ Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraakye qorara ni kyaiqa vara mataate tina, tumuvave. Nte nraakye qora mwiwuhua kyaiqa varaqi vina, airi nraakye qora kyaahaqama nyatarera mwiwuhua rieqanama qutu virerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva turama.

*Vu qipa vu vaisitana Iesusiva ntapairi kyora
(Maaki 10:46-52; Ruku 18:35-43)*

²⁹ Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata Ieriko kyeta vi varuvata nraakye qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvata ³⁰ vaisi taaratanavanto vu qipa vu tanahua aanra tokyani variqata riovaro Iesusiva nritarero viqaro tuvata mwitanahua aakyara nteta tiqata, Nronrao, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwa taante, tita.

³¹ Mwitanaahua mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwitanahua inronra hita tirema variate tuvata mwitanahua hia mwiwuhua qua riaraitita, nronraqama kyeta aakyara nteta tiqata, Nronrao, Ntevitira mwaaquo, qati tiritananra po kye timwa timwa taante, tita.

³² Mwitanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva nrumu siviro variro tiqaro, Nivanto nkyitana nataa hiarive titatanave nkyetana nianra aakyara nte variavo? tiro.

³³ Mwitaa tuvata mwitanahua timwa mwita tiqata, Nronrao, tiritana tivu ntapairi timwa taanterama i nraanre varuro, tita.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahuara po timwa nyatero mwitanahua suqaa nai kyauqu viti vatovaro mwitanahua suvanto qamwanrama ntapairi vuvata qio taqeta mwiaqaataita Iesusira vataqita vura.

21

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro Iesusiva Ierusalemi vura

(Maaki 11:1-11; Ruku 19:28-40; Ioni 12:12-19)

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusalemi qaumato vahuvata mwiwuhua Mpetapaasi Oripa taaqi mwemwaqi vahu mwatukyaraqi uro nteta Iesusiva nai nraaqiara mpotana sitero ² tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqi uro ntetama ntonki nraante taqevare. Ntonkivanto

nai nraati vatama kyero kyaantaru taivaro varianinra uro mwitanahua huvantu kyeta sitaqita nrumu ni mpiate.

³ Vaisi mpovanto nkyitana kyapara hirata mwitaama qiate. Tiri nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro qiate. Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nkyitananra qio qamwanrama varaqita uro mwiatemala qiananrove, tiro.

⁴ Haaru vetato entaqaa poropeti vaisivanto tu quava mwivauma vahiarive tiro, Iesusiva mwitaa tura. Haaru poropeti vaisivanto Kotira qua govarama kyero mwataama tiro:

⁵ Nkye Ierusaremiqinaahua mwitaa timwa nyiate.

Nkyi vunyaa vaisivanto nkye hianani nri variho.

Mwiva qihaakya hivara tiro,

qihaakyama kyero ntonki mwoqaqaa nri variho.

Mwi ntonkiva qaraakya ntonkivantoma variho, tura. *(Sekaraiaa 9:9)*

⁶ Mwiva tu quava mwivauma vahiarive tiro, Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitovata mwitanahua Iesusiva tuntema kyeta vuhua uro

⁷ ntonkivata mwia nraativata vitaqita nrumu kyeta mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari tuavaaqa ntonkiqa vuti mwatovaro Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.

⁸ Varuvata nraakye qoravanto nkyiari tuavaaqavata aanravau vuti mwatovata nraakye qora mpo uhua kyatari mwanre teqeqita nrumu aanravau vuti mwatora. ⁹ Vuti mwatovata Iesusira vuni vuhuvata mwoqani vi varuhuvata aakyara nteta tiqata,

Ntevitira mwaaqu nrtutu tuaaheraate.

Nronravanto nai nrtutuqa nri vari vaisira kyugema mwataiho. *(Ihi 118:26)*

Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrtutu tuaaheraate, tita.

¹⁰ Mwitaa timwaqita vi varuvaro Iesusiva Ierusaremiqi vuvata ekyaa mwi mwatanaahua hianteta vitare nritare hi varita tiqata, Qikye, Ta vaisivave nriho? tuvata ¹¹ nraakye qora mpo uhua tiqata, Mwaa vaisiva Iesusivave. Mwiva poropeti vaisivanto Nasareti Karirisairo nrivave, tita.

Iesusiva Kotira nraamwuqitairo munima kyaiqa vare varuhua vara veva kyora

(Maaki 11:15-19; Ruku 19:45-48; Ioni 1:13-22)

¹² Iesusiva uro Kotira nraamwu nronraqi vera ntero taqovata kyoqaa uti varu vaisihua mwiqi kyoqaa uti varuvaro mwiva mwihua vara veva mwaatani kyero, munima tuqasaqi varu vaisira tainta vara rauru kyero, nyaamwa nyiqanro munima vare varu vaisira taintavata vara rauru kyora.

¹³ Mwitaama kyero mwihuara tiqaro, Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava tiqaro,

Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara aakyara nte varia nraamwunrave tivarave, turave. *(Aisaiaa 56:7)*

Nkye mwaaqi variavaro mpuara vaisivanto uqetaa mwatukyara votima kyeroma mwaa nraamwuva vaiho, tiro.

¹⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiqi varuvata vu qipa vu vaisihuavata, kyugu kyauqu ntanrenra vuhuvata, mwiva hunani nruvaro Iesusiva mwihua kyugema nyatovata qio varura.

¹⁵ Iesusiva mwihua kyugema nyatero nronra kyaiqa vare varuvata nraaqiaravanto Kotira nraamwuqi varita tiqata, Ntevitira mwaaqu mwia nrtutu tuaaheraate, tita.

Mwitaa ti varuvata Kotira nraamwuqaa ntaqiki vari vaisihuavata, mwi inraikyara taqeta Iesusira

inronrama mwateta Iesusirara qaqao tita, ¹⁶ E hiave nraaqiaravanto qua ti variara riaaro? tita.

Mwita tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, nte nraaqiara qua riauqo. Nkyevata mpo, nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntiqata taqaarave? Mwitaama tiro:

E nraaqiara nraamwa nraahuavata kyaahaqa hiarata mwihua i nrtu kyugema kyeta tuaahere variavo, turave, tiro. *(Ithi 8:2)*

¹⁷ Iesusiva mwita timwa kyero mwiva mwihua mwiqi kyero veva ntero mwatukya mwiavata kyero Mpetaanini enta mwiqi varirero viro.

*Iesusiva tuvaro qakyaakya voti hu kyatariva tamusa vura
(Maaki 11:12-14, 20-24)*

¹⁸ Mwia qanranraa toqaqi Iesusiva uro ntantero Ierusareminianra vuvato kyara nraataa hura. ¹⁹ Nraataa huvaro taqovaro qakyaakya voti huva fikivanto aanra tokyani vahuvato mwiva uro mwia tamwa hiqo kyero nraankye tiro taqovaro mwanrevanto nraahu vahuvato mwiva mwi kyatarirara tiqaro, E hia qaiqaavata tamwa rienanrave, tuvaro mwiaqaatairo mwi kyatariva tamusa viro.

²⁰ Mwi kyatariva tamusa vuvata Iesusira nraaqiaranramwu mwia taqeta qikye tita, Nataama kyerove kyatari mwituava qamwanrama tamusa viho? tita.

²¹ Mwihua mwita tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyenramwuvata hia taara vu nraato tiraitita, nianra kuua vu nraato tuteta qioma nte mwaa kyatarirara tuntama kyeta tivarave. Nkye hia mwi kyaiqara nraahu varevarave. Nkye nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qio varevarave. Nkye mwaa taaqiraravata tiqata, Nramanriqi kyavuhu quante, tivaro qioma mwita hiananrove.

²² Qikye, nkye mpo inraikyara Kotirara kyapara hiqatama mwiva gutaama mwi inraikyara timwiananrove tiraqaataitama nkye qio varevarave, tiro.

*Iesusirara tava i mwi kepukyara mwihanrave e mwita hiaro tura
(Maaki 11:27-33; Ruku 20:1-8)*

²³ Iesusiva mwita timwa kyero uro ntantero Kotira nraamwuqi uro variqaro nraakye qora qua timwa nyi varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwinramwuhua mwiva hunani uro nteta mwia inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? tita.

²⁴ Mwihua mwita tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nraante nkyi kyapara hiarita nkye nte qiani quara qio timwa mpivera, nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara varaurara nkyi timwa nyiankye.

²⁵ Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave, qumina vaisivantove, mwia nronra qama kyovaro mwi kyaiqara varorave? Nkye timwa mpivaqena riaankye, tiro.

Iesusiva mwita tuvata mwihua nai kyapara hita nai kyapara hita tiqata, Tire nanra quave qiananrave? Tire tiqata Kotiva mwia nronraqama kyorave qiarera, mwiva tiriara nkye nanraqamave Ioninra quara hia gutaave qiavo qiananrove.

²⁶ Tire tiqata qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave qiarera, tire nraakye qora ntuvaantuama vita variahuara aatu hiananrave. Ekyaa nraakye qoravanto Ioniva poropeti vaisivanto varurave ti variarave, tita.

²⁷ Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusirara tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwitaa qiavana nte nina nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

Qoraisi nraaqiara taaratana vato vaisiraqaa ntumwa kyero timwa nyu quara

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte tirera hiani quara mwaanra nkye nataamave riaavo? Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana vatorave. Mwia qova nai mwaaqu tauraarara tiqaro, Ni maaquo, Mate uro uaini aakyoqi kyaiqa varaante, tuvaro ²⁹ mwia mwaaqu tauraava tiqaro, Qaqao, hia quataa ihana hia virerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva variqaro mpo vu nraato tu kyero nai qora uaini aakyoqi kyaiqa vararero vurave.

³⁰ Mwiva vuvaro mwia qova nai nraaqiara nraakiaraara mwianravata uro kuaa qua mwia nraahu tuvaro mwiva qumina eo timwa kyerovata hia viraitiro qaqira kyero varurave, tiro.

³¹ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwia nraaqiaratanaqitairo ta nraaqiarava nai qora qua riorave? tuvata mwihua tiqata, Mwia vakyaava tauraava nai qora qua riorave, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwi quara rieqatama nte tirera hiani quara ntapihi kye riaate. Taakisi vare variahuavata, api nrohi varia nraakyehuavata, variavata nkye mwihuara uaqia hia nraakye qorahuave qiahua, mwihua nkyi nraatara kyeta Kotiva ntaqikyiraqi mwihua nraante vi variarave.

³² Haaru Ioniva nri ntero ntapihi kye vahi aanranra nkyi nyaamwutaankye tuvata nkye mwia quara hia qutaa quave turave. Taakisi vare variahuavata, api nrohi varia nraakyehuavata, Ioninra quara qutaave turave. Nkye variqata taqovata mwihua Ioninra quara qutaave tuvata nkye hia mwihua hunte hurave. Nkye mpo vu nraato tu kyeta uaqia hi aanranra qaqira kyeta Ioninra quara qutaa quave qiataara vahuvata nkye hia mwitaa hiraitita varurave, tiro.

Uaini tutoraqi hia kyuqema kyeta ntaqikyi varu vaisihuaqaa ntumwa kyero tura

(Maaki 12:1-12; Ruku 20:9-19)

³³ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye rie varivagena nte mpo quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyiankye. Mwata airi vahu vaisiva uaini vara tintero, mwia vara ututu tutukya utu tero, mwata quvu kyero uaini tamwa tatianinra ututero, haraara nraamwu mpuahaantaqi variqata mpuara vaisiara taqeravata ututorave. Mwiaqaatairo mwiva nyianra mpo mwatani virera hiro, vaisi mponramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye ni uaini aakyoqaa ntaqikyi mate varivaqe nte quankye, timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.

³⁴ Mwini uro varuvaro uaini hiqi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mponramwu sitero tiqaro, Uro ni aakyoqaa ntaqikyi varihua tivata uaini ninanivata hiqvu nyivata vare nriate, tuvata mwihua mwini vurave.

³⁵ Mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyi varuhua mwia kyaiqa vaisinramwu ntavaaqavu kyeta mpo kyaamwuuqo ntuqutu kyeta vateta, mpo ru kyeta, mpo oriqo ntuqutu kyeta vatorave.

³⁶ Mwitaa huvaro aakyo qova qaiqaa vaisi kyaata airiqama sitovata mwihua tauraa mponramwu huntama kyeta mwihuavata kuaa qarama nyatorave.

³⁷ Mwitaa huvaro aakyo qova nraakiara ekyaara nai mwaaqu kuaiqia titero tiqaro, Mwihua mwia taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama mwia kyugema mwatevarave, tiro.

³⁸ Mwitaa timwa kyero mwia titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqiky varuhua mwia taqeta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa vaisiva nai qova qutu viraro nai qora mwataavata ekjaa inraikyavata varaarivama variho. Nrivaqe mwia ru kyaararo mwiva vararera hiari inraikyava tirini nraahu vahiarive, tita. ³⁹ Mwihua mwitaa timwa kyeta mwia ntavaaqavu kye aakyoqitaita mwaaqani mwaati kyeta mwia ru kyorave, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Aakyo qova uaqia hia vaisihua mwihua ekjaa ru taiqa kyero mwiaqaatairo mwiva ni aakyoqaa ntaqikyiqata ninavata mpiate tiro, vaisi nraahumwa mponramwuma sita vataanarove, tita.

⁴² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riarave? Mwataama tiro: Ori nraamwu hoqeqata ori mpora hia kyuge orive timwa kyeta qaqira kyaa oriva puhaqama viho. Kotiva mwi orira nronraqama kyairara tita, tire mwia taqeta kyuge kyaiqave turo, turave. *(Ihi 118:22-23)*

⁴³ Nte mwi quara rieqanama nkyiara mwataama tuqo. Nkye mwia mwaaqu uaqiama mwatera kyaara Kotiva nkyiara hia ni nraakye qorave qiananrove. Mwiva nkyi qaqira kyero mpo mwatanaahuara mwihua ni nraakye qora varivaqena nte mwihuaqaa ntaqiky variarita mwihua kyuge kyaiqa vara mataate, qiananrove.

⁴⁴ [Mwi oriraqaa tuto ntuariva ntupepaa hiro pataqia pataqia utu quanarove. Mwi oriva vaisiqaa tumu ntirera, mwi vaisira ntuqutu kyero mwumwu ntamwa kyero kyaananrove, tiro.]

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqaa ntaqiky varuhuaavata, Parisi vaisinramwuvata, variqata ntapihi kyovaro Iesusiva uaini aakyoqaa ntaqiky varuhuaqaa ntumwa kyero mwihuara tuvata ⁴⁶ mwia ntavaaqavugita uro ko qiare timwa kyeta taqovata nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua Iesusirara poropeti vaisivantove tuvata mwihua nyaatu aatu hiqata hia mwia ntavaaqavu kyora.

22

Nraakye varovata kyara nronraqaa ntumwa kyero tura (Ruku 14:15-24)

¹ Iesusiva qaiqaa nraakye qora qua timwa nyinrenro mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

² Mwiva mpo qua tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara vahirero vunyaa vaisi mpovanto nai mwaaquvanto nraakye varaaninranra rieqaro kyara tera taarama kye vatora votima kyero vaiho.

³ Vunyaa vaisivanto mwihua mwihua nyaanrama tero tiqaro, Nraakiara nkye nivatama kyeta kyara nraate, tiro. Timwa kyero variro kyara nrenra terama tero nai kyaiqa vaisi sitero tiqaro, Nkye uro mwihua timwa nyivata

mwihua nrumu kyara nraate, tuvata uro timwa nyuvata mwihua hia quataa huvata hia vurave.

⁴ Hia vuvaro vunyaa vaisivanto nai kyaiqa vaisi mponramwu qaiqaa sitero tiqaro, Nte nyaanrama tau nraakye qorahuara mwataama qiate. Nte kyara terama tauqo. Ntena kuvata mpo quara nraati kyugeravata rukye toqa uta vatauqo. Ni maaquvanto nraata varaaninra nrumu taqeta mwi kyarara nraate, qiate, tiro.

⁵ Mwiva mwitaa tuvata mwiva nyaanrama to nraakye qorahua hia mwia qua riaraitita, mwihua nkyiari kyaiqa nraahu varaqita vurave. Mpovanto nai aakyoqi vuvaro mpovanto nai kyooqaa kyaiqa vararero vuvata ⁶ mponramwuvanto vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisinramwu ntavaaqavu kyeta ntuqutu kye vateta ru kyorave.

⁷ Mwitaa huvaro vunyaa vaisi mwia nai mpoqama kyero raraqa tovaro nai ntaqu vaisihua sitovata mwihua uro nai kyaiqa vaisinramwu rukyo vaisihua nkyiari rukyeta mwihua mwatukyave nraamwuve qia quara kyorave.

⁸ Mwiaqaatairo vunyaa vaisi mwiva nai kyaiqa vaisi mponramwu nyaanrama kyero tiqaro, Ni maaquvanto nraata varaani kyarara nte terama tauqo. Nte nraakye qora nyaanrama tena taqauqaro mwihua kyaiqavanto hia qioqa iharo mwihua ni kyara nrevavata hia qioqa iho. ⁹ Nkye mwihua qaqira kyeta uro hisai hisai aanra ntuvaantua hiraqa ta nraakye qorahuave taqavata varihua mwihua sita kyeta mwihuara tiqata, Vunyaa vaisivanto kyara nraaninra nkyevata uro nraate qiate, turave.

¹⁰ Mwitaa tuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto aanrasaita ta nraakye qorahuave taqohua kyugehuave, uaqia uhuave, ntuvaantuama kyeta sitaqita uro kyovata mwihua kyara nro nraamwunra piqa kyorave.

¹¹ (Mwi entara nraata varaani kyarara nranrenrata nru vaisihua qesana nri ntovaro qesana ntaqikyuva mwihua tavunaqotairo mwunruqama to vata uro mwatakyaa vita varura. Vunyaa vaisi mwia tavuna rupa varo vaisiva nraahu qio mwiqi mwatakyaa quarive tura.)

Mwihua nraamwuqi huvai vuvaro vunyaa vaisivanto taqovaro qesanatairo hia tavuna varo vaisiva nraamwuqi varuvaro ¹² mwiva mwi vaisirara tiqaro, Qikye, ni vaisio, e hia qesanataira ni tavuna ruparaitira, e tanama kyerave mwaqi vera ntera hiaro? tuvaro mwi vaisiva hia qio qua turave.

¹³ Hia qua tuvaro vunyaa vaisivanto nai kyaiqa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira kyuqu kyauqu rupa kyeta uto mwaatani upi hiraqi kyaate. Mwiva mwini variro ntateqaro nai aanrai kutiqaro variarive, turave, tiro.

¹⁴ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva tiqaro, Kotiva airi nraakye qora nyaanramatairaqitairo mpoqiatana nraahu sitaananrove, tiro.

*Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Maaki 12:13-17; Ruku 20:20-26)*

¹⁵ Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwiqitai veva nteta uro ntuvaantuama vi varita tiqata, Nanra quave kyapara hiararo Iesusiva api qua qiananrove? Kyai mwaa quara kyapara hiare, timwa kyeta ¹⁶ mwihua nkyiari sataqi nrohu vaisihua mponramwu siteta Herotira nramwunaahua mponramwuvata sitovata mwihua Iesusiva varunani uro nteta tiqata,

Mwaanra ti variara vaisivao, e mwaanra okyara timwa timwianrata tire taqaurara e qutaa qua ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu

hiraitira, vaisi nronranravata, qumina vaisiaravata, kuaa qua nraahu ti variaravave. ¹⁷ Tire mwaa quara qiananranra e nataamave riaaro? Tire Kotira qua rieqatama qiove tire Romeni mwihua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riarave.)

¹⁸ Iesusirara api qua qiarive tu quara Iesusiva vaakya ntapihi kyero mwiva tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye nanraqamave nivanto api qua qiarive tita mwitaa ti variavo?

¹⁹ Taakisi munima kuaiqia ni naamutaivaqe taqaankye, tiro.

Mwitaa tuvata mwi munimanra kuaaru mwuvaro ²⁰ Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virive vaiho? Tara nrutuve vaiho? tiro.

²¹ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Kotiva hianinra Kotira mwiate, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuqe qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikin-raqata kyeta Iesusira mwini kyeta vurama.

Qutu vita qaiqaa qati sivi okyarara Saitiusivanto Iesusira kyapara hura (Maaki 12:18-27; Ruku 20:27-40)

²³ Mwi entara Saitiusinramwuvanto Iesusiva varunani uro ntora. Mwi vaisihua nkyiari mwaanra qua rietama tiqata, Vaisivanto qutu quariva ekyaara qutu viro hiamu qaiqaavata siquanarove, ti varu vaisihua uro nteta Iesusira kyapara hita tiqata,

²⁴ Mwaanra ti variarao, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiqaro mwitaa timwa torave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataarive, turave.

²⁵ Tire qua qiananra riaante. Haaru mwaini qate vakye 7 nramwu varurave. Sakyaava nraakye mpo varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro qutu vuvaro mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero ²⁶ mwivavata qati variqiro viro uro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mpo mwia nanaava mwi nraakyaera varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vuvata qio mwitaamaqi vita ekya mwi qate vakyenramwuhua mwi nraakyaera varateta hia nraaqiara mwataraitita, qati qutita vurave. ²⁷ Qutu vuvaro nraakye mwivavata variro qutu vurave.

²⁸ Nraakiara nraakye qora qutiraqitaita qaiqaa qati sivi entaraqaa mwi nraakyeva tara nraatave varianarove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.

²⁹ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua qara ntumwa tora hiave ntapihi hiavo? Nkye Kotira kepukyara hia riarave. Nkye hia ntapihiahua tita, nkye api qua qiavo.

³⁰ Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivi qati variqi vi entara hiamu nraakye qora nai vare nai vare hivarave. Mwihua nyaamwunyaahua votima kyeta qati varivarave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qaiqaa qati sivi vari okyarara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hia Kotira mpukuqi mwaa quara qara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta riarave? Kotiva mwitaa turave:

³² Nte Kotiva nte i haivaqahua mwanriqavanto varuqo. Nte i haivaqahua Evarahaamunraqaave, Aisaakiraqaave, Iaikopuraqaave, ntaqiky i varuvave, turave. *(Kyatura 3:6)*

Qio riaate. Qutu viro taiqavi inraikyaraqaa hia Kotiva ntaqikyivi varivave. Qutu viro qaiqaa siviro qati variqiro vi inraikyaraqaa Kotiva ntaqikyivi varivama variho, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwini ntuvaantuama vuhua mwia qua rieta tiqata, Qikye, Iesusiva okyara quama timwa timwiho, tita.

Nanra quave Kotiva vuni vatai quava vaiho? tura
(Maaki 12:28-31; Ruku 10:25-28)

³⁴ Parisi vaisinramwuvanto riovaro Iesusiva Saitiusi vaisinramwuvanto tu quara nraatara kyovata mwihua ntuvaantuama vuraqitairo ³⁵ vaisi mpovanto mwaanra okyara timwa nyi varu vaisiva Iesusirara api qua qiarive tiro, mpo qua Iesusira kyapara hiro tiqaro,

³⁶ Mwaanra ti variarao, Kotiva qua timwa toraqitairo nanra quavantove nronraqama kyero vuni vahi quava vaiho? tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa ena mwutukyaqitairave, ekyaa ena mwanraquraqitairave, ekyaa ena vu nraatoqitairave, mwianra nraahu mwutukya vahirara variante, turave.
(Lo 6:5)

³⁸ Qio mwi quava okyara qua vuni vahi quava vahirave. ³⁹ Mwi quara nraakiara okyara qua mpo vaiho. Mwi quava vuni vahi quara votima kyeroma vaiho. Mwitaama tiro:

Inanra mwutukya vahintema kyero ina nramwunaanranravata i mwutukya vahiarive, turave. *(Wok Pris 19:18)*

⁴⁰ Mwi quavavata okyara qua puha rataara votima kyero vaiharo ekyaa mpo qua Mosesiva timwa to quavave, poropeti vaisivanto timwa to quavave, mwi quatanaraqaa hiriviro vahirave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mesaiaara kyapara hura
(Maaki 12:35-37; Ruku 20:41-44)

⁴¹ Parisi vaisinramwu mwini ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro,

⁴² Nkye Kotiva titai vaisira Mesaiaara nataamave riaavo? Mwiva tara okyaraqitairo mwatataarivave variananrove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwiva tiri haivaqara Ntevitira okyaraqitairo qovara hiananrove. Mwiva Ntevitira nraisima variananrove, tita.

⁴³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? Haaru vetato entaqaa Ntevitiva varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro Ntevitiva Mesaiaara tiqaro, Mwiva ni nronravantove turave. Ntevitiva mwataa turave:

⁴⁴ Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro, E nritarera ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqena nte i nramwutaahua ru taiqa kyena nraatara kyaarira e mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera variante, turave. *(Ihi 110:1)*

Ntevitiva mwitaa turave, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa kyapara hiro tiqaro, Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? tiro.

⁴⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwianre tita quara puua huvaro hia vahuvata mwihua mwi entaraqaataita aatu hiqata qaiqaavata mpo qua mwia kyapara hiarorave timwa kyeta varura.

23

*Parisi vaisiaravata mwaanra okyara ti varu vaisihuaravata tura
(Maaki 12:38-39; Ruku 11:43, 46, 20:45-46)*

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora mwini ntuvaantuama vita varuhuaravata nai nraaqiaranramwuanravata tiqaro, ² Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, Mosesiva timwa to quara kyuqe qua nkyi timwa nyiqi vi variara ³ nkye mwia riemwaqita quate. Nkye mwihua qua mwia nraahu rieqatama hia mwihua nrohiantema kyeta nrohiate. Mwihua mpohuara nkye mwitaa mwataa hiate timwa kyeqata nkyiari hia mwitaa hiraitita, mwihua uaqiama kyeqata nrohi variarave.

⁴ Qikye, mwihua nronraqama kyero muaanra ntai quara rupa kyeta varaqita uro nraakye qoraqaa qu nyateta mwihuara qu varaate timwa kyeta mwihua hia nkyiari kyauqu tutu kyeta nraakye qora kyaahaqa hi variarave.

⁵ Nraakye qoravanto mwihua mwahuta qiate tita, Parisivanto Kotira kyaiqa vara mwate variarave. Mwihua Mosesiva tu quara qara ntumwa kyeta qapugama kyeta nkyiari tiriqa quteta, kyaataaqivata ruperteta, tavuna mpuahaa kyugera rupa vareta nraakye qoravanto mwihua taqaate tita, mwatukyaqaa nrohi variarave.

⁶ Mwihua omwata nraanraqaa uro variqata vaisi nronravanto mwatakyaa viqata varianani variare timwa kyeqata variarave. Mwihua mwaanra nraamwuqi uro variqata kyuqe taintaqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. ⁷ Nraakye qoravanto mwihua kyugema kye qua mwanteqata mwaanra qua ti vari vaisivave qiate tiqata maaketiqi mwihua kyakyama kyeqata nrohi variarave.

⁸ Nkyevata kuaa qara hivorave. Vaisi mpovanto nkyi qua mwantero nkyiara tiqaro, E vaisi nronra mwaanra qua ti variaravave, qiankyorave. Mpovanto mwitaa tirera, nkye mwianra, Hia qaiqaavata mwitaa qiante, qiate. Tire qata vakyaama varuro, qiate. Tiri mwaanra qua timwa timwi variva kuaikuvanto nraahuma variho qiate.

⁹ Nkyi sova kuaikuvanto nyaamwuni varirara tita, hia mwatani variani vaisira mpora tiri tiqovave qiate.

¹⁰ Nkye vaisi mpora tiri qiata vaisive tivorave. Nkye tiqata, Kotiva titaiva Mesaiavanto, mwiva nraahuma tiri qiata vaisivanto variho, qiate.

¹¹ Nkyiqitairo mpovanto nronra vaisi varirera, mwi vaisiva nkyini kyaiqa vara nyataariva variarive.

¹² Nai nrutu tuaaherariva variraro Kotiva mwia nrutu vara mwataniqama kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqama kyaariva variraro Kotiva mwia nrutu tuaahera kyaananrove, tiro.

Mwaanra okyara ti varu vaisihuaravata Parisi vaisiaravata po kye timwa nyatora

(Maaki 12:40; Ruku 11:39-52, 20:47)

¹³ Mwaanra okyara ti variahuavata, Parisi vaisivata, nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye nraakiara uaqiama virara rieqanama nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyiraqi virera uti variavata nkye qesa mwihua suqaa vahira vara mwatumwi tite variavo. Mwitaa hiqata nkye nkyeta mwihua hia Kotiva ntaqikyiraqi viraitita, mpohua mwiqi vinerata uti variavata nkye mwihua aanra tite variavo.

¹⁴ [Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye vita raupirima virara

nte po kye tuqo. Nkye tetoqa nraakye mwihua nraamwu mpuara vare varita tiqata, Mpovanto tire uaqia hi kyaiqara utuananra taqero tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita nkye nraakye qora suqaa variqata Kotirara mpuahaaqama kyeta aakyara nte variarave. Po, mwia kyaara nkyiqa qua vahiariva nronraqama kyero vahiananrove.]

¹⁵ Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nte nkyiara po kye tuqo. Nkye airi vaisi vara uaqiama kyarerata uti variarave. Vaisi mpovanto nkyi qua rieqaro nkyi vataqiro quarive tita, nkye mwia puua hirerata kyaarera nronra teqa vareta nyianrani nrohiqata mwia puama kyeta mwia nkyeta kyaiqa nraamwutaavaro mwiaqaatairo mwi vaisiva nkyivata nraatara kyero mpoqiavata uaqia hi vaisiva varirave. Nkye utuaraqaara mwiaqaa qua nronravantoma vahiananrove.

¹⁶ Nkye mpohua aanra nyaamwutarerata uti variavaro nkyita su qipa vihua variavo. Nkye nraakiara vita raupirima virara nte po kye tuqo. Nkye nraakye qora mwaanra okyara timwa nyiqata mwitaama tita, Vaisivanto Kotira nraamwu nrtutu nteqaro nai kyauqu nriqaaqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava hia mwia tutaananrove. Vaisivanto Kotira nraamwuqi vahira kori munima nrtutu nteqaro nai kyauqu nriqaaqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva hia mwi quara nteqa kyaarive, qiarave.

¹⁷ Nkye mwitaa tiqatama api quama qiavo. Nkyi su qipa vihata variavo. Kotira nraamwuvanto vuni vahi inraikyavama vaiho. Kori munimavanto Kotira nraamwuqi vaiharora tiro, Kotira nraamwuvanto mwi munimanra vara kyotataqama kyairave.

¹⁸ Nkye mwaanra qua apiqama kyeta nraakye qora timwa nyita tiqata, Quara rukyeta Kotira mwi varia taintara vaisivanto mwi taintara nrtutu nteqaro nai kyauqu nriqaaqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava hia mwia tutaananrove. Vaisivanto mwi taintaraqaa rukyero vatai quarara nrtutu nteqaro nai kyauqu nriqaaqaa vatero tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hirerave, tirera, mwiva qiari quava mwia tutaananrove. Mwiva mwi quara hia nteqa kyaarive, qiarave.

¹⁹ Nkye mwitaa tiqatama api qua ti variavo. Nkyi su qipa vihata variavo. Tainta mwiaqaa rukyeta vataa quarava hia tainta mwia nraatara kyero vuni vahi inraikyava vahirave. Kotira nraamwuqi vahi taintava vuni vahivara tiro, quara mwia vara kyotataqama kyairave. ²⁰ Vaisivanto kyauqu nriqaaqaa vateqaro mwiva tainta mwia nrtutu nteqaro mwiva tainta mwiaqaa vahi inraikyaravatama, nrtutu ntaiho. ²¹ Vaisivanto nai kyauqu nriqaaqaa vatero Kotira nraamwu nrtutu nteqaro mwiva hia nraamwu nrtutu nraahuvauma ntero, mwiva nraamwu nrtutu-vata, nraamwuqi varira Kotira nrtuvatatama, nterove.

²² Vaisivanto nai kyauqu nriqaaqaa vatero nyaamwu nrtutu nteqaro mwiva hia nyaamwu nrtutu nraahuvauma ntero, mwiva Kotiva mwatakyaa vi taintara nrtuvata nteqaro mwi taintaraqaa mwatakyaa viro varira Kotira nrtuvatatama nterove.

²³ Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara raupirima virara rieqanama nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye uapaa kyara haantave, honti mperu mwia nraahu Mosesira qua riemwaqita viqata ntainra kye Kotiranive, qiara nai mwi variarave. Nkye mwi quara nraahu riemwaqita virerata uti variqata mwaanra qua mpovanto mwi quara nraatara kyero vahira, mwi quara nkye hia rie variarave. Ntapihi kye

ko ti okyararave, po kye timwa nyate okyararave, Kotirara kepukyaqama kyeta rie okyararave, nkye mwi quara mwi quarara hia nronraqama kyeta rie variarave. Nkye pata qua rieqatama mwi quaravata, nronra quavata, riemwaqita quataarave.

²⁴ Nkye mpohua aanra nyaamwutarera uti variavaro nkyita su qipa vihata variavo. Nkye nramanri nraanre tita taqaavaro upauvanto mwiqi vaihata nkye mwia qatinani vara kyeta aasau nronravanto mwiqi vahira mwiavatama kyeta nrapitama kye variarave.

²⁵ Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye raupirima virara nte nkyiara po kye timwa nyatauqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hiqe variahuave. Nkye nkyeta pahi nraahu hiqama kyaavaro nkyi utaqi vaisi rukyevave, mpuara varevave, nkyetara nraahu rieqata vare varivave, mwi inraikyava nraahu vaiho. ²⁶ Nkye Parisi vaisi mwaahuao, nkyi su qipa vihata variahuave. Nkye kaapuvata tanuvata utaqi nraante hiqama kyaivaro mwaaqanivata kyuqema vahiarive.

²⁷ Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara vita raupiri hirara nte nkyiara po kye tuqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Vaisi quntamwa teta simenti ntamwa kyeta mwiaqaa penti eqarori qutaara nkye mwia votima kyeta variarave. Simentiqaa penti eqarori qutaara taqeqaro mpovanto kyuqema kyero vaiho tiharovata mwataqi qutu vira mwukyaarivata tapitai inraikyava nraahuma vaiho.

²⁸ Mwia votima kyeta nraakye qoravanto nkyi mwaaqani taqeqata vaisi kyuqe hiahuave qiavarovata nkyi utaqi unra qua ti variavavata, uaqia hi kyaiqara uti variavavata, piqairave.

²⁹ Mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, Parisi vaisivata, nkye nraakiara vita raupiri hirara nte nkyiara po kye tuqo. Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkyi haivaqahua haaru variqata poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varu vaisihua rukyeta quntamwa torave. Mwihoa quntamwa toraqaa nkye kyuqema kyeta haraara nraamwu hoqa nyate variarave. Nkyi haivaqahua variqata avuqavuma kyeta nrohu vaisihua rukyeta quntamwa toraqaa nkye ntupi kyeta kyuqe hi variarave.

³⁰ Nkye mwihoa nyaisivanto tiqata, Tire haaru mwi vakya variavaratiri, hiamu tire teta haivaqahua nraantanteta poropeti vaisi mwihoa ru-avaratirio, qiarave.

³¹ Nkye tiqata, Tiri haivaqahua haaru poropeti rukyohua tire mwaa mwihoa nyaisima varuro, qiarave. Nkye mwitaa qiavaro nkyeta qia quavama nkyita tutaiho. ³² Qio nkyeta haivaqahua uaqia hi kyaiqara tohara taara varaqita uro taiqa kyaate.

³³ Nkye quaihavanto variavo. Nkye quaiha nraaqiaravanto variavo. Kotiva nkyi ko timwa kyero qia nronraqi tuto kyaananrove. Hia qio nkye mwiqitaita ntuqema kyeta vivarave.

³⁴ Nte qianinra riaate. Nte poropeti vaisive, kyuqe vu nraato vataa vaisive, kyuqe qua timwa nyi vaisihuave, sitaarita nkye mwihoa mponramwu ru kyeta mponramwu rukyeta kyatariqaa hiriteta mponramwu nkyeta mwaanra nraamwuqi sitaqita ntuqutu kyeta vateta mponramwu mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita ntuqutu sataqita nrohivarave.

³⁵ Mwianravata rieqaro haaru mpo vaisinramwu ru kyo quavavata nkyi-qaama vahiananrove. Tauraaqama kyero Everira qumina rukyoraqaatai tohara kye mwihoa ruqi nrita nrumu ekyaara Mperekaiaara mwaaqu Sekaraiaara rukyorave. Mwia rukyarerata Kotira nraamwuvanto hini

vahuvaro, quara rukye qia quara mwate varu taintava hini vahuvaro, Sekaraiaava Kotira kyaiqa vareqaro utana varuvata mwia rukyorave. Ekyaa mwihua rukyo quavavata nkyiqaama vahiananrove.

³⁶ Nte qianinra riaate. Mpohua mpohua Kotira nraaqiara rukyo quava, ekyaa mwi quava mate mwaa entara variahuqaama vahiananrove, tiro.

Iesusiva Ierusalemi taqovaro mwia ua huvaro po tura
(Ruku 13:34-35, 19:41-44)

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Po, Ierusalemiqinaa nraakye qora tuaavo, Ierusalemiqinaa nraakye qora tuaavo, nkye Kotira poropeti vaisinramwu ru kyaahuave. Kotiva sitai vaisihua variavata nkye ori pati kyeta mwihua ntuqutu kyaahuave. Kokoraaravanto nai nraatiqaa nraakya iri kyero qutaintema kyena nte airi nani nkyiara po timwa kyena nkyiqa ntaqikyiankye tuqata nkye ni qoririma kyeta ni qaqira kyaavo.

³⁸ Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma vahiananrove.

³⁹ Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaataita hia ni taqaraitita varivagena nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ntapihi kyeta ni taqeta nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema mwataate tivarave, tiro.

24

Kotira nraamwu ntukuraakurama kye taiqa kyerara tura
(Maaki 13:1-2; Ruku 21:5-6)

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero Kotira nraamwu mwini kyero virera utuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Kotira nraamwu kyuqera mwaa taqaante, tuvaro ² Iesusiva eo tiro, Nkye mate nraamwu mwaa mwivavata kyuqe inraikya mwiqi vahiravata taqaavaro vahirave. Nte qianinra riaate. Nraakiara ori taaqautaava mpoqiavantovata hia nai mwoqaqa nai mwoqaqa vahiananrove. Nraamwu mwaa ntukuraakurama kyaivaro tumu ntiro orivanto mumuni utu quanarove, tiro.

Iesusiva nraakiara airi muaanravanto qovara hiananrove tura
(Maaki 13:3-13; Ruku 21:7-19)

³ Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Oripa taaqiqaa mwatakya viro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari nraahu mwiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Vaakya qiarava taireve qovara hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hiraqeta tire mwiaqaa vitama kye taqetave tire iara mwiva qaiqaa tuminranro mwaa mwatara taiqaani entava qaumatoma vaiho qiananrove? tita.

⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto nkyi unra qua timwa nyianinranra rauriqata variate. ⁵ Nraakiara vaisi airivanto qovarama vita ni nutu nteqata Kotiva ni titaihana nruvave tivata airi nraakye qoravanto mwihua unra quara qutaa quave tivarave.

⁶ Nkye varivata ntaqiqata qua vora ntaivata hia aatu hiate. Ntaqi quava aanrasairo nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi variva nri ntairata nkye ekyaara enta nri ntaiho tivorave. Mwi inraikyava nraante qovara hiananrove.

⁷ Mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata ntaquanarove. Qiata vaisivanto qiata vaisivata ntaquanarove. Mpo mwataqi mpo mwataqi nronraqama kye aara nte entava vahiananrove. Mpoqi mpoqi mwatura tuananrove.

⁸ Ekyaa mwi inraikyava qovarama virata hia ekyaara enta nri ntaiho qiate. Nraaqiara mwatarero qakyo atura ntuariva vaiharo vuni nriqa vi

inraikyara pataqia tohara taintema kyero, muaanra vahiani entava qati tohara taiho, qiate.

⁹ Mwi entara nkyi ntavaaqavuqita uro kyaivata nkyi uaqiama nyateta nkyi ru kyevarave. Mwi entara nkye ni nraakye qora varivatara tita, mwia kyaara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave.

¹⁰ Mwi entara nianra gutaa mwivave tihua airivanto qaqira kyeta nramwutaavanto nrivata nkyiari henahua qovarama kyeta vitira mwivave mwaa mwivave timwa kyeta mwihua nramwutaaga hivarave.

¹¹ Mwi entara airi vaisivanto qovarama vita variqata nte Kotira qua qovarama kye varuvave timwa kyeqata airi nraakye qora unra aanra nyaamwutevarave. ¹² Mwi entara uaqia hiari kyaiqava nronraqama kyero vahirata airi nraakye qoravanto mpohuara mwutukya vahianinra qaqira kyevarave.

¹³ Mwi entara hia pupohairaro kepukyaqama kyero variqiro viqaro uro kyuqe aanra taiqa kyaani vaisira, mwiam Kotiva vitairaro nyaamwuni uro variananrove. ¹⁴ Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara timwa nyiqi vivata ekyaa mwata mwaaqaa varihua mwi quara riaivaro qio mwiaqaatairo ekyaa enta nri ntaananrove, tiro.

*Anoma kyero qora inraikyavanto qovara hianinranra tura
(Maaki 13:14-23; Ruku 21:20-24)*

¹⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakiara nkye taqaivaro uaqia hiari inraikyava vaisi vehi utu kyaari inraikyava qovarama quananrove. Vetato entaqaa poropeti vaisi Ntanieriva mwi inraikyara qora inraikyara turave. Nkye taqaivaro mwi inraikyava Kotira nraamwu turuarani hia qumina vaisivanto vera nteta vari nraamwunraqi uro sivi variananrove. (Mwaa quara kyaara ntirava ntapihi kyera riaante.) ¹⁶ Mwiva mwini uro varirata lutiaani varihua sivita hiantamwa teta verara taaqiqaa quate.

¹⁷ Mwi entava nri ntairaro nraamwu aatareqani variariva hiantero virera hiro hiam nraamwuqitairo vera ntero mpo inraikyavata varaarive, qatima hiantero quarive. ¹⁸ Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hiam hiantero nai vaaqatua vararaitiro, qatima hiantero quarive.

¹⁹ Mwi entara nraaqiara tuaqama quari nraakyevave, nraamwa mwi variari nraakyevave, po, anoma kyero mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove.

²⁰ Hia kyuqema kyero huari itaani entaraqaaave, mwaanraqaaave, mwi entava nri ntairata nkye hianteta quare tira mwukyaari tukyevarave. Mwianra rieta nkye Kotirara aakyaara tivaro huari kyuqema kyero itaaninraqa mwi entava nrinrata nkye qio aatu quate.

²¹ Po, nraakiara mwi entava nri ntairata muaanra nronra vareta atura ntiqata varivarave. Nraakye qoravanto uaqiama vita varivarave. Haaru mwata mwaa ututo entaraqaatairo hia mwitaa hi entavavata qovara hurave. Nraakiaravata hia mwi entara voti hiariva qaiqaavata qovara hiananrove.

²² Mwi entava mpuahaa enta vahiratavauma, ekyaa nraakye qora taiqa vivaro hia mpoqiavantovata variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara rieqaroma mwi entara qiquqama kyaananrove.

²³ Mwi entara mpovanto nkyiara Kotiva titaiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tirera, hia mwia qua riaate.

²⁴ Mwi entara airi vaisivanto qovarama vivaro mpovanto unra tiro tiqaro, Nte Mesaiaave, tiraro mpovanto, Nte Kotira qua qovarama kye varuvave, tiraro mwitaamaqita viqata airi unra ti vaisihua qovarama vivarave.

Mwihua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua mwihua tiri quara qutaa quave tiqata uaqia hi aanraqaa quate tita, nronra kyaiqa varaqita vivarave.

²⁵ Qio nkye hia mwi vaisihua quara qutaa quave qiate tina, nte mwaa entara variqana nraakiara qovara hianinranra mate nkyi timwa nyi varuqo. (Nte nraakiara tumu qoqaa variarita ekyaa nraakye qora ni tagevarave.)

²⁶ Mwi quara riemwaqita vivaro nraakiara mpovanto nkyi timwa nyiqanro nianra mwiva qovarama viro qumina satama variho tirera, hia mwini ni taqarerata quate. Nkyi timwa nyiqanro nianra mwiva nraamwu mwiqi uqeta viro variho tirera hia mwia quara qutaave qiate.

²⁷ Aaquakya tiharo ekyaa nyaamwuvanto ntuvaahama vintema kye-nama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqaama tumuaninrave.

²⁸ Taraqaave qutu quari inraikyava vahianinra mwiaqaama memonravanto ntuvaantua hivarave, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura
(Maaki 13:24-27; Ruku 21:25-28)

²⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nraakiara muaanra nronra vareqata atura nti entava taiqa viraro mwi entaraqaatairo qamwanrama huari vuvanto entama viraro toravanto hia itairaro qovoravanto tumu nti tumu nti hiraro nyaamwuni kepukya inraikya vahiva ekyama qakyaa qakyaa hiananrove. *(Aisaiaa 13:10, 34:4)*

³⁰ Mwi entara nraakye qoravanto nyaamwuqi mpo inraikya qovara hianinra tageqatama qio mwia nianra mwiva tuminrenro tera iho tivarave. Mwihua mwitaa timwa kyeta ekyaa mwata maata vahintema varihua kyora mwata hivarave. Mwihua kyora mwata hi variqata tage varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumi variarita ni tagevarave.

Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero ntuvaahero ante anta hi variraqena nte kepukyavanto tumi ³¹ variqana nyaamwunyaahua sitaarita ntomavanto nronraqama kyero nruqua tirata mwihua uro mwata mpoqitai mpoqitaita Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa ntuvaantuama kyeta sitevarave, tiro.

Iesusiva fikiqaa vitama kye taqaate tura
(Maaki 13:28-31; Ruku 21:29-33)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye fiki kyatari vitama kye tageqatama mpo qua ntapihi kyeta riaate. Kyatari mwiva tamwa riemwa taiqa kyero vairo mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Huari nronra itaari entava qaumatoma vaiho, qiarave.

³³ Mwia votima kyeta nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwia vitama kye taqeta nianra mwiva tumuani entava qaumatoma vaiho tivarave.

³⁴ Nte qutaama tuqo. Mwaa entara varihua hia ekyaa qutu vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

³⁵ Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto nraahuma qati vahihiro quananrove.

Hia mpovanto nte tumuani entara ntapihi kyairave tura
(Maaki 13:32-37; Ruku 17:26-30)

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Ta iherarave, huari vuvanto taraqaave, vahiraqe nte tumuaninrave? Hia vaisi mpovanto ntapihi kyairave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihiarave. Ntenavata

mwatani mwatatai nraaqiarava variqana hia mwianra ntapihurave. Kotiva ni kova, mwiva nraahu mwi entarara ntapihirave.

³⁷ Noaava varu entara nraakye qoravanto utuntema kyero nraakiara nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa vahiananrove.

³⁸ Mwi entara hia vati nramanrive, humwunravanto ntumwaqu kyo entara nraakye qoravanto kyara nreta, nramanri nreta, nraata vaati vareta, mwitaamaqi vi varuvaro Noaava nramanriqaanaa nraamwuqi viqetero varuvaro ³⁹ vati humwunravanto nrivi varuvaro mwihua su nyaatovanto ntapihi vuvata tiqata, Qikye, tire taiqa quara entava nri ntaiho, tuvaro nramanrivanto mwihua ntaqutu taiqa kyorave. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nte uro ntantena tumuani entaraqaavata nraakye qoravanto kuaa qarama kyeta varivarave.

⁴⁰ Mwi entara vaisi taaratanavanto aakyoqi kyaiqa vare varivaqena nte kuaiku nraahu vitena mpo mwia kyaaninrave. ⁴¹ Mwi entara nraakye taaratanavanto kyara taiti nti varivaqena nte mpo vitena mpo mwia kyaaninrave. ⁴² Nkye nkyi nronravanto tumuani entara hia ntapihiahuara tita, nkye taqe variqata variate.

⁴³ Qio mwaa quara rieqata variate. Nraamwu qova variqaro mpuara vaisivanto nrianinra ntapihi kyero nai nraamwuqaa ntaqikyivi varitiri, hiam mpuara vaisivanto nraamwuqi viqetero mpuara varaitiri. ⁴⁴ Mwi quara rieqatama nkyevata terama teta variqi viqatama ni pekya variate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nkye nianra hia tumuananrove ti entara, mwi entaraqaama nte tumu ntaaninrave, tiro.

*Kyuqema kyero kyaiqa varai vaisiraqaavata uaqiama kyero kyaiqa varai vaisiraqaavata ntumwa kyero timwa nyunra
(Ruku 12:41-48)*

⁴⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kyaiqa vaisi kyuqeva nai nronra vaisiara rieqaro kyuqema kyero kyaiqa vare variari vaisiva, mwiva nataa hiarivave variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nronra vaisivanto nyianrani virera hiro mwi vaisira nronraqama kyero tiqaro, Ena kyaiqa vaisi hini mwihuaqaavata ntaqikyiqara mwi entara mwi entara kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero ⁴⁶ quariva nrohiro uro ntantero nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisivanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, nrumu taqero mwia kyuqema mwatairaro mwiva qamwataanarove.

⁴⁷ Mwiva kyuqema mwatero mwi vaisirara tiqaro, Nte qaiqaa i nronraqama kyaarira e nte vataani inraikyaraqaa ekyama ntaqikyinanrave, qiananrove, tuqo.

⁴⁸ Kyaiqa vaisi mwiva qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, uaqiama kyero kyaiqa vareqaro nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto qakyoma kyeroma uro ntantero nriananrove, timwa kyero ⁴⁹ mwiaqaatairo nai hena kyaiqa vaisi mwihua ntuqutu kyero uro mpoqama kyeta uera nramanri nre variahua kyapata kyaravata nramanrivata nramwaqiro virera, ⁵⁰ mpo enta, mwia nronra vaisivanto mwi entaraqaa hiam nriananrove qiani entaraqaa, nrihanrama mwatero mwia nronra vaisivanto uro ntantero nrumu mwia kyaiqa taqero ⁵¹ nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero mwia titero tiqaro, Unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare vaisihua uaqia hi mwatara varenani evata quante, tiraro ntateqata vai kutinani mwiva quanarove, tiro. Iesusiva turama.

¹⁷ Mwiva mwitaa huvaro 2,000 kinaa varo vaisivavata veva ntero vuva uro mwi munimanraqotairo kuaa qarama kyero kyaiqa vareqaro mpo 2,000 kinaavata varorave.

¹⁸ Mwitaa huvaro 1,000 kinaa varo vaisiva veva ntero hia mwiaqotairo kyaiqa utiraitiro uro mwata quvu kyero mwi munimanra uqeta kyero mwataqi quntamwa tero gumina varurave.

¹⁹ Mwitaa huvaro mwihua nronra vaisivanto mponani uro mpuahaama vari kyero uro ntantero nri ntero munima nyunra mwia ntapihirera hurave. ²⁰ Ntapihirera huvaro 5,000 kinaa varo vaisiva nri ntero mwi munimanra vatama kyero 5,000 kinaa mpovatama kyero mwinro tiqaro, Nronrao, E nianra 5,000 kinaaqaa ntaqikyiki mataante qiaranama nte mwi munimanraqaa ntaqikyiqanama kyaiqa vara kyenama 5,000 mpoqiavata varauqo, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwia timwa mwinro tiqaro, E nianra riemwaqira viqarama kyuqema kyera varaaro. E pata inraikyaqaa kyuqema kyera ntaqikyiki mataananranra tina, nte i nronraqama kyaarira e nronra inraikyaqaa ntaqikyinanrave. Qio nrinra ni vatama kyera qamwateqara variante, tiro.

²² Mwitaa tuvaro 2,000 kinaa varo vaisivavata nri ntero tiqaro, E ni 2,000 kinaa mpira mwiaqaa ntaqikyianate qiarana nte mwiaqaa ntaqikyiqana kyaiqa utu kyena 2,000 kinaa mpovata varauqo, timwa kyero mwi munimanra mwuvaro ²³ mwia nronra vaisivanto tiqaro, E nianra riemwaqira viqarama kyuqema kyera varaaro. E pata inraikyaqaa kyuqema kyera ntaqikyiki mataananranra tina, nte i nronraqama kyaarira e nronra inraikyaqaa ntaqikyinanrave. Qio nrinra ni vatama kyera qamwateqara variante, tiro.

²⁴ Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi 1,000 kinaa varova nri ntero tiqaro, Nronrao, nte ntapihi kyauqara e kyaiqara vuavi raavira ti variara vaisivave. E hia ena vara tutaana kyarara vanti variaravave. E hia kyera humwu isataananraqaataira uro kyera vare variaravave. ²⁵ Nte mwianra rienama i nraatu aatu hiqanama hia i munimaqo kyaiqa utiraitina, mwata quvu kyena mwiqi quvu ntamwa kyena inani uqeta mwataurave. Qio mwaa taqaante. Ena munima mwaa ena varaante, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro mwia nronra vaisivanto mwianra tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Qumina aanra nrohinanranra nraahu rieqara hia kyuqema kyera kyaiqa vare variaravama variaro. Qutaave nte mpohua vara tutaara vantina mpohua isataaraqaatairo qupiqaira vantuqo?

²⁷ E mpo mwitaa hiqara nanraqamave hia ni munima varaqira uro mpenki nraamwuqi mataaro? E mpenkiqi vatairaqena nte uro ntantena nrianriva mwi munimanra varena mpoqiavata mwiqitaina varaataarave, tiro.

²⁸ Mwitaa timwa kyero mporara tiqaro, Mwi vaisiraqitaira 1,000 kinaa mwia vara kyera 10,000 kinaa vatai vaisira mwianate.

²⁹ Kyuqema kyero airi inraikyaqaa ntaqikyiki mate vari vaisira nte mpoqiavata mwianrinro mwiva mantaquma kyeroma varaananrove. Hia mpo inraikyaqaa ntaqikyiki mate vari variansi vaisiraqaatana nte mwiva nanra inraikyaqaiave vataaninra ekyaama vara kyaaninrave, tiro.

³⁰ Mwia nronra vaisivanto mwitaa timwa kyero tiqaro, Qio uaqia hi kyaiqa vaisira mwia vitaqita uro mwaaqani kyaivaro kyokiraqi ntateqaro nkyiari aanrai kutiqata variraqi variarive, turave, tiro. Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyunra.

Ekyaa entaqaa nraakye qora tukya hianinranra tura

³¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiar-avave. Nraakiara nte nronraqama vina vunyaa vaisivanto variqana nyaamwusaina tumuanrita nyaamwunyaahua ni vatama kyeta tumi vari-vage tumu ntena nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vina varianinrave.

³² Variarita ekyaa mwata maata vahintema vari nraakye qorahua ni puqaa ntuvaantuama vivaqe nte mwihua ntainra kyena taaratanaqaa variate qianinrave. Sipisipi qova nai sipisipivata memenravata ntainra kyero ³³ sipisipi nai kyauqu kyaatutani sita vatero memenra sita nai kyauqu kyaantaqani vataintema kyena, nte mwatani vari nraakye qo-rahua taaratanaqaa ntainra kyaaninrave.

³⁴ Nte mwitaama kyena taaratanaqaa ntainra kyena vatenama nte vunyaa vaisivanto variqana nte ni kyauqu kyaatutani varihuara tiqana, Nriate. Ni kova nkyi kyugema nyataihua variavo. Haaru mwaa mwatara ututo entaraqaatairo Kotiva nkyiara rieqaro nkyita kyaama tero terama tai mwatukyaraqi nrita variate. Nkye ni kyugema mataahuave.

³⁵ Ni kyara nraataa ihana varuqata nkye ni kyara mpiarave. Ni nramanri nraataa ihana varuqata nkye ni nramanri mpiarave. Nte mpo mwatanaa vaisivanto varuqata nkye nianra qamwateqata nkyeta nraamwuqi ni pitaqita uro kyaarave. ³⁶ Nte hia tuavaaqa vatauqata nkye ni tuavaaqa mpiarave. Nte nriqa vihana varuqata nkye kyugema kyeta niqaa ntaqikyarave. Nte karavuqi varuqata nkye nrumu ni taqaarave, qianinrave.

³⁷ Nte mwitaa qiarita ntapihi kyeta nrohi vari nraakye qorahua nianra mwitaama tivarave, Nronrao, taire tire i taqaurara kyara nraataa ihara variarata tire i kyara mwunanrave? Taire tire i taqaurara nramanri nraataa ihara variarata tire i nramanri mwunanrave? ³⁸ Taire tire taqaurara e mpo mwatanaa hiarata tire i vitaqita teta nraamwuqi kyaunanrave? Taire tire taqauraro i tuavaaqa hia vaihara variarata tire i tuavaaqa mwunanrave?

³⁹ Taire tire taqaurara i nriqa vihara variananrave? Taire tire i taqarera karavuqi vunanrave? tivarave.

⁴⁰ Mwihua mwitaa tivaqe nte vunyaa vaisivanto variqana mwihua nkyiari timwa nyina tiqana, Nte qianinra riaate. Nkye ni kata pakya hia nrutu vahianinra mpo kyaahaqa hiqatama nkye nivatama kyaahaqama mataarave, qianinrave.

⁴¹ Nte mwitaa timwa kyena ntena kyauqu kyaantaqani varihuara mwitaama qianinrave, Nkye nte varunasaita quate. Kotiva nkyiara uaqiama quate tiro, tirave. Kotiva Saataaninravata, Saataaninra tovevaana mwihuaravata, rieqaro qia nronra itaira terama kyero vataira nkye mwini quate.

⁴² Ni kyara nraataa ihana varuqata nkye hia kyara mpiarave. Ni nramanri nraataa ihana varuqata nkye hia ni nramanri mpiarave.

⁴³ Nte mpo mwatanaa vaisivanto varuqata nkye hia nianra qamwateqata ni pitaqita nkyeta nraamwuqi kyaarave. Nte hia tuavaaqa vatauqata nkye hia ni tuavaaqa mpiarave. Nte nriqa vihanave, karavuqive, varuqata nkye hia nrumu ni taqaarave, qianinrave.

⁴⁴ Nte mwitaa qiarita mwihuavata tivarave, Nronrao, taireve tire taqaurara i nraataa ihara variaro? Taireve i nramanri nraataa ihara variaro? Taireve e mpo mwatanaa vaisivanto variaro? Taireve e tuavaaqa hia vaihara variaro? Taireve i nriqa vihara variaro? Taireve e karavuqi variaro? Taire e mwitaa mwitaama variarata tire hia i kyaahaqa hunanrave? tivarave.

⁴⁵ Mwihua mwitaa tivage nte qianinrave, Nte qianinra riaate. Nkye hia nrtutu vahianinra mpo hia kyaahaqa hiqatama nkye nivatama hia kyaahaqama mataarave, qianinrave.

⁴⁶ Nte mwitaa qiarita mwia kyaara mwihua nkyiari kyoqaa vareta ekyaa enta atura ntiqata variqi vivata ntapihhi kyeta nrohi vari nraakye qorahua nkyiari kyoqaa vareta ekyaa enta kyuqema kyeta qati variqita vivarave, tiro. Iesusiva turama.

26

Iesusira ru kye quara ntuvaantua hita tura
(Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

¹ Iesusiva mwi quara mwi quara timwa nyi taiqa kyero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, ² Nkye ntapihhi kyaarave. Taara enta nritarairaro haaru nyaamwunyaava qati vekiya nyatorara rieqata omwata nre entava nriananrove. Mwi entaraqaa ni ntavaaqavuuqita uro kyaiyata ni kyatariqaa rukyeta hiritevarave, tiro.

³ Iesusiva mwi quara nai nraaqiaranramwu timwa nyitero varuvata Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvata, Iutaa nronranramwuvantovata, mwihua Kaiapaasira nraamwuqi uqeta kyeta ntuvaantuama vita. Kaiapaasiva Kotira nraamwuqaa ntaqikyiqaro vunyaa vaisivanto varura ⁴ mwia nraamwuqi ntuvaantuama vita Iesusira ntavaaqavuuqita uro rukyerara uqetakye qua tita tiqata, ⁵ Omwata nraana entaraqaa mwia ntavaaqavu kyaarata nraakye qoravanto inronramaqita ntaqivorave, tura.

Nraakye mpovanto Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora
(Maaki 14:3-9; Ioni 12:1-8)

⁶ Iesusiva Mpetaanini Saimoninra nraamwuqi uro varura. Saimoniva tauraa varuvaro tauma rumpuaravanto mwamwanta nre varura. ⁷ Iesusiva mwi vaisira nraamwuqi uro varuvaro nraakye mpovanto vera ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura nronra munima kyora ori taquqi varero uro Iesusiva taintaqaa kyara nre varuvaro mwia qiataqaa rauru mwatero.

⁸ Mwia qiataqaa rauru mwatovata mwia nraaqiaranramwuvanto taqeta nraakye mwia inronra hita tiqata, Nanraqamave mwitaama kyero vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho?

⁹ Vahamwenra mwia nyita nronra munima vara kyeta vehi nraakye qora nyiataarave, tita.

¹⁰ Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro, Nkyenramwu nanraqamave nraakye mwia inronra hi variavo? Mwiva mwitaa hiqaroma ni kyuqema mate variho. ¹¹ Vehi nraakye qora mwihua ekyaa enta nkyivata variqita vivarave. Nte nraahuma hia ekyaa enta nkyivata variqina quaninrave.

¹² Nraakye mwaava vahamwenra qu mateqaroma ni quntamwa terara tera hi variho. ¹³ Nte qutaa qianinra riaate. Nraakiara ni qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqatama mate nraakye mwaava niqaa vahamwenra qu matairara rieqatama mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyivata rieverave, tiro.

Iutaasiva Iesusira nramwutaa kyauquqi kyero munima varaani aanranra qua timwa kyero taaqau tora
(Maaki 14:10-11; Ruku 22:3-6)

¹⁴ Iesusiva mwitaa tuvaro Iesusira nraaqiara 12 nramwugitairo mpovanto mwia nrtutu Iutaasi Isikeriotiva veva ntero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwu varunani vuva ¹⁵ uro mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte Iesusira qovarama kye nkyi kyauquqi nrumu kyaankyera, nkye nanra kyoqaave ni mpivarave? tuvata mwihua ori munima 30 nramwu kyaara ntumwa kyeta mwuvaro Iutaasiva mwi munimanra varero ¹⁶ mwi entaraqaatairo mwihua kyauquqi Iesusira kyaani aanranra puaamaqiro vura.

*Iesusiva nai nraaqiara kyapata vekyahu nyato kyarara nronra
(Maaki 14:12-21; Ruku 22:7-14; Ioni 13:21-30)*

¹⁷ Hia kyoto mperetira omwata nre iherava nri ntovata vuni nrinto entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro terama mwataarara e vekyahu nyato entarara rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.

¹⁸ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye Ierusalemu uro vaisi mpora mwitaama qiate, Mwaanra qua tiri timwa timwi vari vaisiva tiqaro, Mwaa entava ninima qovarama viho. Nte ntena nraaqiara kyapata i nraamwuqi vekyahu nyato kyarara nranrenrave tiho, qiate, tiro. ¹⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva tuntuma kyeta mwi kyarara terama kyeta vatora.

²⁰ Terama kyeta vatovaro enta huvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro kyara taintaqaa mwatakyaa variro kyara nre varura.

²¹ Kyara nreqaro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto ni qovarama kyero nramwutaahua kyauquqi kyaananrove, tiro. ²² Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwutukya uaqia huvata mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Iesusira kyapara hita tiqata, Nronrao, e nianrave qiaro? Hia nte mwivave, hia nte mwivave, timwaqita vita.

²³ Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva tiqaro, Mpereti vara kyeta taretana kuua vakya mwaati tanuqi ntaarava, mwi vaisivama ni qovarama kyaananrove. ²⁴ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kye rukye quara haaru qara ntumwa torave. Qio mwi quava mwivauma vahiananrove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara po timwa mwatauqo. Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata torave, tiro.

²⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Iutaasiva mwia qoqama kyaariva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwaanra ti variarao, e nianrave qiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, nte iarama tuqo, tiro.

*Mperetiaravata uainianravata timwa tora
(Maaki 14:22-26; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)*

²⁶ Iesusira nraaqiaranramwu kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero Kotirara kyugeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa vara kye nraate. Mwaa ni mamantama iho, tiro.

²⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyugeve timwa kyero mwinramwuhua viti nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwihua mwaa nraate.

²⁸ Mwaa ni nraanrema iho. Kotiva nraakye qoravata qaraakya qua vataari quava mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwia kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto raururiva airi nraakye qora kyaahaqa hiqaro mwihua uaqia hiani quara nruka nyataanrove.

²⁹ Nte qianinra riaate. Mwaa entaraqaataina nte hia uaini nranraitina qati variqi quarita, nkye ni kova ntaqikyianinraqi nivata uro varivaqe nte mwi entaraqaa nkyi kyapata qaraakya uaini nraaninrave, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara ihi timwa kyero veva ntero Oripa taaqigaara vurama.

*Pitaava nte hia Iesusira taqaurave qianinranra Iesusiva tura
(Maaki 14:27-31; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)*

³¹ Mwihua mwini vuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mate entaqi ni kyetama aatu ntugeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mate mwivauma vahiananrove. Mwataama tiro: Sipisipi qaa ntaqikyiani vaisira Kotiva rukyairata sipisipi mwihua aatu ntugeqaa hita nkyiariara nkyiariara api mpona mpona vivarave, turave. *(Sekaraiaa 13:7)*

³² Qio nraakiara ni vara qati sivuma kyairaqe variqana nkyi vuni nte nraante Karirini quaninrave, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Ekyaa mwaahua i kyeta aatu vivaqe nte nraahu ivatama kyena varianinrave, tiro.

³⁴ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate entaqi kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra tiqara, Hia nte mwi vaisira taqaurave tinanrave, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Nte hia iara hia mwia taqaurave qianinrave. Ivatama kye ni ru kyaivaqenavata hia nte mwitaa qianinrave, tiro.

Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwinramwuhuvata mwi quara nraahu tura.

*Iesusiva Kotirara uro aakyara ntoro
(Maaki 14:32-42; Ruku 22:39-46)*

³⁶ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvatama kyero kyaqamwa ututoraqi mwia nrutu Kesemani mwiqi uro ntero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye mwaini mwatakya vi varivaqe nte uro vururaqaa Kotirara aakyara ntaankye, tiro.

³⁷ Timwa kyero Pitaaravata, Sepetira mwaqutanavata nraahu sita varero mwini vuvaro mwia hia kyakya huvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro ³⁸ mwiva taarampo mwinramwuhua tiqaro, Ni mutukyavanto mpoqama kyero ua iharo ni ru kyaqara ihana varuqo. Nkyenramwu mwaqaa nivatama kye variqata vu ntapairi kyeta taqeqatama variate, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva hia mpuahaqama viro uro virianasairo tumu ntiro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, e qiove tirera nte nriqa vi inraikyara nramanri votima kye nraaninra e qatinani vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira vataqira quante, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero nrumu ntantero nai nraaqiara taaramponramwu kyonani tumu taqovata mwinramwuhua vuruara huvata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Nanraqamave nkye nivatama kyeta pataqiaqa variqata hia vu ntapairi kyeta viti viri taqeqata variavo?

⁴¹ Saataaniva nkyi mwataara hiankyo tita nkye taqe variqata Kotirara aakyara nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa hiataa iharo nkyi mwamwantavanto nraahu hia qio kepukyaga ihata variavo, tiro.

⁴² Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa uro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, nte mwaa nramanrinra nraaninra hia e qatinani vara kyaraitira qati nraante tirera, nte i kyakya hira vataqina virerave, tiro.

⁴³ Mwitaa timwa kyero qaiqaa uro ntantero tumu taqovata mwia nraaqiara taaramponramwu vuruara huvata vaite varura.

⁴⁴ Vaite varuvaro Iesusiva qaiqaa mwinramwuhua kyero vuva uro Kotirara taarampo nani aakyara nteqaro vaakya tuntuma kyero nraahu qaiqaavata tura.

⁴⁵ Kotirara aakyara ntamwa kyero Iesusiva uro ntantero tumu taarampo mwinramwuhua tiqaro, Qikye, nkyenramwu qati nraahuve ho hiqata vaite variavo? Qio taqaate. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaqavugita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kye iheravama nri ntaiho. ⁴⁶ Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyero nramwutaa kyauquqi kyaari vaisivama mwaa nri variho, tiro.

*Iutaasiva Iesusira qovarama kyovata mwia ntavaaqavu kyora
(Maaki 14:43-50; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)*

⁴⁷ Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwia vatama kyeta airi vaisivanto paipavata kyanta kyaamwuvata tu vareta uro ntora. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaahuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.

⁴⁸ Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra vaakya mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte uro mwia qua mwanteqana mwia mota kyaani vaisira mwia mwivave. Nkye mwia uro ntavaaqavu kyaate, tiro. ⁴⁹ Iutaasiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua kyapata uro ntero mwiva qamwanrama kyero Iesusira nraaqani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variarao, varirave, timwa kyero mwia mota kyero.

⁵⁰ Iutaasiva mwia mota kyovaro Iesusiva tiqaro, Ni vaisio, mpo inraikyara nrinanra qamwanrama kyera utuante, tuvata Iutaasira vatama kyeta nruhua uro Iesusira ntavaaqavu kyeta tuqara tutovaro ⁵¹ mwiaqaatairo Iesusira nraaqiara mpovanto paipa nai tuaqitairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo nraato teqa kyora. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.

⁵² Teqa kyovaro Iesusiva qao tiro, Ena paipa veva nai tuaqi ntumwa taante. Paipaqotaita ntaquahua nkyiarivata paipaqotaita ru kyaarave.

⁵³ E hia ntapihiananrave iho? Ni kyaahaqa ihua ni kora kyapara hiariro mwiva qamwanrama kyero nyaamwusairo nyaamwunyaahua ntaqihua mwaanra 12 nramwu sitairata qioma tumivarave.

⁵⁴ Nte mwitaa qiarita mwihua tumivera, nataama kyerove haaru qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiananrove? tiro.

⁵⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiaqaatairo Iutaasira vatama kyeta nru vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamaninra vatama kyero ntaqirero uti vari vaisira votima kyeta ni ntavaaqavirerata paipavata kyaamwuvata vare nriavo? Nte mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuqata nkye hia mwi entara ni ntavaaqavuarave.

⁵⁶ Haaru poropeti vaisinramwuvanto mwaa inraikyava qovara hianinranra qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mate mwaa inraikyava qovarama viho, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia qaqira kyeta aatu ntugeqaa hita vurama.

*Iutaa vaisi nronranramwu suqaa Iesusira uro kyora
(Maaki 14:53-65; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni 18:13-14, 19-24)*

⁵⁷ Iesusira ntavaaqavu kyeta tutohua mwia vitaqita uro Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi Kaiapaasira nraamwuqi kyovata nraamwu mwiqi mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, vaakya ntuvaantuama vita varura.

⁵⁸ Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro Kaiapaasira nraamwu vahuvaro mwatukyaqaa uro ntero tutukyaqaa mwaati ntero utaqi viro mwi inraikyava qovara hianinra taqarero nraamwu mwiaqaa ntaqikiyi varu vaisihua vatama kyero varura.

⁵⁹ Pitaava mwaatani varuvata nraamwuqi Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varuhuavata, ekyaa mwiqi ntuvaantuama vita varuhuavata, Iesusira rukyarerata Iesusiraqaa unra qua vatarerata mpo quara puua huvaro ⁶⁰ hia vahuvata airi vaisivanto Iesusirara unra qua ntumwa kye tura. Api qua nraahu timwaqita vuvata vaisi taaratanavanto sivita ⁶¹ Iesusirara tiqata, Mwaa vaisiva mwitaa tihata turetana riaunanrave. Mwiva tiqaro, Nte qioma Kotira nraamwu nronra ntapairi kyena taarampo enta variqana qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave tirave, tita.

⁶² Mwitanahua mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa vaisivanto siviro Iesusirara tiqaro, Mwitanahua mwitaa tiqata iqaa qua vate variavo. E mpo nkyiaritananra nanra quave tinanrave? tuvaro ⁶³ Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa vunyaa vaisivanto Iesusirara tiqaro, Nte Kotira vuqaa variqana mwia nrutu nteqanama iara qutaa qua qiantema tuqo. Qutaave Kotiva i titaihara e tiri kyaahaqa hirera Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaquvanto variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tiro.

⁶⁴ Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivave. Nte qianinra nkye riaate. Nkye nraakiara taqe varivage nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa vina varina tonamwuqi tumuaninrave, tiro.

⁶⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, mwiva Kotirara uaqia hi quara tiho. Vaisi mpovanto mwiaqaa qua vataaninra qumina nraanrevorave. Taqaate. Nkye rie variavaroma mwiva Kotirara uaqia hi quara tiho. ⁶⁶ Mwia kyaara nkye Iesusirara nanra quave tivarave? Tivage riaankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia uaqia hi kyaiqava nritaraiho.

Mwia kyaara mwia ru kyaarava nraahuma vaiho, tita.

⁶⁷ Mwihua mwitaa timwa kyeta uro Iesusira viriqi taara vihi kyeta kyauquqo mwia ntugutu kyeta mwia vu nraato ntumwa kyeta vateta ⁶⁸ vireraqama kyeta tiqata, Mesaiaao, e qutaa qua qovarama kyera vaisiva varirera, hia taqaraitira i ntugutuani vaisira nrutu ntaante, tita.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura

(Maaki 14:66-72; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Nraamwuqi mwitaamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatukyaqa mwatakyaa viro varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto Pitaara nraaqani uro ntero mwianra tiqaro, Evata Iesusira Karirinyaa vaisi mwikyantiri variaravave, tiro.

⁷⁰ Mwiva mwitaa tuvaro Pitaava mwihua suqaa variqaro qaqaqo tiro, E qiana quara nte hia ntapihurave, tiro. ⁷¹ Mwiva mwitaa timwa kyero uro nraihana varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto mwia taqero mwini sivita

varuhuara tiqaro, Vaisi mwaava Iesusira Nasaretinyaanra vatama kyero varivave, tiro.

⁷² Mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Hia nte mwi vaisira taqaurave, tiro.

⁷³ Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata mwini sivita varu vaisihua Pitaava hunani uro nteta mwianra tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu mwi mwananaahua variavara qutaqama kyera evata kuaa mwanana mwivama variaro. Mwiwua mpo qarama kyeqata mwaa quara ti variantema kyerama evata mwaa quara ti variaro. Qio e mwaa mwivave, tita.

⁷⁴ Mwiwua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Nte hia qutaa qua qiankyera, Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti varia vaisira hia nte taqaurave, tiro.

Pitaava mwitaa timwa kyovaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tuvaro ⁷⁵ Iesusiva Pitaara timwa mwu quava Pitaara nraatoqi ntumwa viro. Iesusiva Pitaarara tiqaro, Kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tinanrave, tura. Pitaava mwi quara riero mwiva mwaqani mwaati ntero vuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro nronraqama kyero ntatora.

27

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora (Maaki 15:1; Ruku 23:1-2; Ioni 18:28-32)

¹ Mwia qanranraa toqa entaqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwiwua nronra vaisinramwuvantovata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, qua timwa kyeta Iesusira ru kyaananrave timwa kyeta ² mwiaqaataita mwiwua Iesusira seniqotaita rupa kye vitaqita uro Pairaativa huraqi kyora. Pairaativa Romeni kirapava varura.

Iutaasiva qutu vura (Kyaiqa Varora 1:18-19)

³ Iutaasiva Iesusira qovarama kyo vaisiva taqovata mwiwua ko timwa kyeta Iesusiraqaa qua vatetama mwia ru kyarerata uti varuvaro mwiva po hia nte mwitaa hiataara vaihana mwitaa hurave timwa kyero 30 munima mwunra varero uro ntantero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwiwua nronranramwuvata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, mwiwua varuraqi uro ntero tiqaro,

⁴ Nte qumina vaisi hia uaqia hi kyaiqara uti vaisirama uro nkyi kyauquqi tuta kyauqatama nkye mwia ru kyarerata uti variavo. Nte qora inraikya utu kyauqo, tiro. Timwa kyero munima mwia mwiwua nyinrenro tuvata mwiwua qaqao tita, Tire nataave hiananrave? Hia tiri kyaiqave. Mwi inraikyava ina kyaiqama vaiho, tita.

⁵ Mwiwua mwitaa tuvaro Iutaasiva munima mwia varaqiro uro Kotira nraamwu mpoqi hia qumina vaisivantovata vera nte varuraqi tuto kyero vuva uro vaanta hiri vura.

⁶ Iutaasiva munima mwia tuto kyero vuvata Kotira nraamwuqaa ntaqikyu vaisihua mwi munimanra utu kye vateta tiqata, Mwaa munimanra qutaru munimave. Tire mwaa munimanra Kotira nraamwuqi vataana munimanra vatama kyeta kuaaqi vataarorave. Mwitaa hiqata tire mwaanra qua nteqa kyaarorave.

⁷ Tave utiqata aatapai mwata vare varia mwatava qatima vaiho. Nrivaqe mwaa munimanraqo mwi mwatara kyoqaama kyaare. Tire mwi mwatara

kyoqaama kyeta vataararo mpo mwatanaavanto mwaini qutu vivaqe tire mwihua mwi mwataraqaa quntamwa taare, tita.

Mwitaa timwa kyeta munima mwiaqotai ⁸ mwi mwatara kyoqaama kyorara tita, mate mwaa entara nraakye qoravanto mwi mwatarara Qutaru Mwatave ti variara.

⁹ Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varuhua mwitaama kyeta mwi mwatara kyoqaa hurara tiro, haaru vetato entaqaa Ieremaiaava poropeti vaisivanto qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahura. Ieremaiaava mwitaama tiro: Isareri vaisi mponramwuvanto qua timwa kyeta vateta 30 munima, mwianra qutaru munima vahiananrove ti vari munimanra, ¹⁰ mwi munimanra varaqita uro kyetama tave uti mwatara kyoqaa hivarave. Nronravanto ni qua timwa mpintema kyetama mwihua mwi mwatara varevarave, tura. *(Sekaraiaa 10:11-12)*

*Pairaativa Iesusira ntumwahiamwama mwatora
(Maaki 15:2-5; Ruku 23:3-5; Ioni 18:33-38)*

¹¹ Mwihua Iesusira vitaqita uro kirapava Pairaativa varuraqi kyovaro Iesusiva mwia vuqaa siviro varuvaro Pairaativa mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivave, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa vaisi nronranramwuvata, mwihua mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro mwiva hia mwihua qua hiniqa hiraitiro, tirema varura.

¹³ Tirema varuvaro Pairaativa qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwihua airi qua iqaa vateta mwia kyaara i inronra hi variavara e hiave mwihua ti varia quara riaaro? tuvaro

¹⁴ Iesusiva hia qua mpovata mwihuara tiraitiro, tirema kyero varuvaro mwiaqaatairo nronra vaisi Pairaativa mwianra airi nraato ti varura.

*Iesusira kyatariqaa rutaate tura
(Maaki 15:6-15; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39-19:16)*

¹⁵ Mpo ihi mpo ihi vekiya nyato kyarara nro entaraqaa kirapava vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto ta vaisirave huvantu kyaante tura mwi vaisira huvantu kye varura.

¹⁶ Mwi entara karavu vaisi mpo mwia nrutu Varavaasiva qora vaisivanto varuvatara tita, airi nraakye qoravanto mwi vaisira nrutu ntapihi kyora. Karavu vaisi mpo huvantu kyeta tite varu okyarava mwitaama vahuvata ¹⁷ mwi entaraqaa nraakye qoravanto mwianra rieqata ntuvaantua hita varuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Ta karavu vaisirave huvantu kyaariro quananrove? Nte Varavaasirave huvantu kyaaninrave? Iesusira mwianra tiqata Mesaiaavantove ti variara, nte mwiave huvantu kyaaninrave? tiro.

¹⁸ Pairaativa ntapihi kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva nronraqama quankyorave tita mwianra raraqa tovata mwihua mwia vitaqita uro mwia kyauquqi kyora.

¹⁹ Pairaativa ko nraamwuqi mwatakyaa viro varuvaro mwia nraatavanto qua vara kyero tiqaro, Po, mwi vaisiva hia mpo inraikya utu kyairaqaa qumina qua vaterorave. Mwia qati titairaro quarive. Nte entaqi mwiaqaa ruvaata taqauqaro ni uaqia ihana varuqo, tiro.

²⁰ Mwia nraatavanto mwitaa tuvata mwia qua riaankyorave timwa kyeta Kotira kyaiqa vare varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa

mwhua nronra vaisinramwuvata, kepukyaqama kyeta qua nraakye qora timwa nyita tiqata, Varavaasira huvantu kyera timwinra Iesusira rukyaante qiate, tita.

²¹ Mwitaama kyeta rapateqata tuvaro Pairaativa kyapara hiro tiqaro, Mwi vaisitanahuaqitaina ta vaisirave huvantu kyaaninrave? tiro. Mwitaa tuvata mwhua tiqata, Varavaasirave, tita.

²² Mwhua mwitaa tuvaro Pairaativa qaqaqo, tiro, Iesusira mwianra Mesaiaavantove qiarave. Mwia mpo nte nataave hianinrave? tiro. Mwitaa tuvata ekyaa mwhua tiqata, Mwia kyairata kyatariqaa rutaate, tita.

²³ Mwhua mwitaa tuvaro Pairaativa mwhua kyapara hiro tiqaro, Nanra kyaarave nte mwia kyaarita kyatariqaa rutevarave? Nanra uaqia hi inraikyarave utu kyaiho? tiro. Mwitaa tuvata mwhua nronraqama kyeta aakyara nteta tiqata, Mwia kyairata kyatariqaa rutaate, tita.

²⁴ Nraakye qoravanto mwitaa ti varuvaro Pairaativa taqovaro mwia quavanto hia qio vahuvoro mwiva tiqaro, Nraakye qora utaqatairo mpo inraikyavanto siquankyorave, timwa kyero nramanri tanuqi rauru kyero nraakye qora suqaa variqaro nai kyauqu hiqama kyero tiqaro, Qio taqaate. Mwia qutaru quavanto hiamu niqaa vaiho. Mwi quava nkyitaqaama vaiho, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qoravanto tiqata, Mwia qiove, mwi quava titaqa vahiqaro tire mwatataarahuaqaavatama vahiananrove, tita.

²⁶ Mwhua mwitaa tuvaro Pairaativa mwhuara rieqaro Varavaasira huvantu kyero nai ntaqu vaisihua Iesusira kyaantaqo ntuqutuute tuvata mwia ntuqutu kyeta vatovaro mwiaqaatairo mwia kyatariqaa rutaate tiro, Pairaativa mwia nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

*Ntaqu vaisihua Iesusira vireraqama mwateta mwia ntuqutura
(Maaki 15:16-20; Ioni 19:2-3)*

²⁷ Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyovata mwhua mwia vitaqita uro kirapara nraamwuqi kyeta mwhua nkyiari hena ntaqu vaisihuvavata ekyaa ntuvaantuama kyeta Iesusira vara utaqi vateta mwia vara ututu variqata ²⁸ mwia tuavaaqa qatinani vara kyeta mwia vireraqa hiqata vunyaa vaisi tuavaaqa utu mwatarera nraanre tuavaaqa utu mwatora.

²⁹ Mwiaqaataita mwhua tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta Iesusira qiataqaa qu mwateta mwia kyauqu kyaatutani kyaamwu tu mwateta. Mwhua mwitaa mwitaama kyeta mwia vireraarora hinerata Iesusira vuqaa tori kyauru ravita tiqata, Iutaa nraakye qora vunyaa vaisio, varirave? timwa kyeta ³⁰ mwiaqaa taara vihi kyeta vateta kyaamwu mwia kyauquqi tu mwatora mwia vara kyeta mwiaqotaita mwia qiataqa ntuqutura. ³¹ Mwitaamaqita vita vireraarora hita raima mwateta taiqa kyeta mwhua tuavaaqa utu mwatora vara kyeta nai tuavaaqa utu mwateta mwia kyatariqaa ru tarerata viteta vura.

*Iesusira kyatariqaa ru kyeta hiritora
(Maaki 15:21-32; Ruku 23:26-43; Ioni 19:17-27)*

³² Ntaqu vaisihua Iesusira kyatariqaa rukyeta hiritarerata mwatukyaqitaita mwaaqanianra aanraqaa viqata vaisi mpovanto Sairininyaanra mwia nrtutu Saimoninra qintorama kyeta mwianra kepukyaqama kyeta tiqata, E Iesusira rute kyatarira vara quqira uro mwiate, tura.

³³ Timwa kyeta Iesusira vitaqita uro quminasata Korokotaave tunani kyora. Korokotaa mwaa quaraqitai tirera Qiata Mwukyaarisatave tunani Iesusira uro kyeta ³⁴ uaini mwiqi ukavu inraikyaravatama kyeta tuqasaa tora mwuvaro Iesusiva pataqia nreqaro taqero qaqira kyero hia nronra.

³⁵ Iesusiva hia nrovata mwihua mwia kyatariqaa ninriqotaita ruteta mwia tuavaaqa vara kyeta kaati ruantema kyeta ori tuto kyeqata mwia tuavaaqa ntainra kyeta vareta ³⁶ mwiaqaataita mwihua mwatakyaa vita variqata mwia tage varura.

³⁷ Mwia qiatani qua mpo ko timwa mwato quara qara ntumwa kyeta kyatariqaa rutovaro mwi quava mwitaama tiro:

MWAA IESUSIVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama kyero vahura.

³⁸ Mwihua Iesusira vatama kyeta vaisi mpotana ru tora. Mwitanahua nkyiari hena vaisi ru kyeqata mpuara vare varu vaisitanahua varuvata mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ruteta mpo mwia kyauqu kyaantaaqani rutora.

³⁹ Mwitaama kyeta rutovata nraakye qora vitare nritare hiqata nru ntumwa kyeta mwaunru miqi mwateta Iesusirara uaqia hi quara timwa mwateta tiqata, ⁴⁰ Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi kyenama taarampo enta varina kyaiqa varaqi viqanama qaiqaa hoqa taiqa kyaan-inrave qiananrave? Qio, e Kotira mwaacquvanto varirera, ena kyaahaqa hianta. Enavanto kyatariqaataira mpiami ntaante, tita.

⁴¹ Mwihua mwitaa ti varuvata kuaa qarama kyeta Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwianra raima mwateta tiqata,

⁴² Mwiva mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiave qio nai kyaahaqa hiananrove? Mwi vaisiva Isareri vunyaa vaisivanto variho. Kyai tire variqata taqaararo mwiva nai kyatariqaatairo mpiami ntero tuminraqeta tire mwianra gutaave qiare. ⁴³ Mwiva nanrianra tiqaro, Nte Kotirara kepukyaqama kyena riemwaqina vuvave. Nte Kotira mwaacquve tirave. Qio kyai variqata taqaararo Kotira kyakya hiraro mwia kyaahaqa hianinra taqaare, tita.

⁴⁴ Mwihua mwitaa tuvata mpuara vaisitana mwia tataaqa ru tohuavata mwihua tuntama kye kuaa qua mwia nraahu timwa mwatora.

Iesusiva qutu vura

(Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30)

⁴⁵ Mwitaa huvaro huarivanto nrinro virira qiataqaa vahuvoro ekyaa mwi mwata maatara entama vuvaro qaiqaa huari vitira tavaarana tuminro vahuvoro enta huva vivura.

⁴⁶ Huarivanto tuminro vitito vahuvoro Iesusiva nai quaqitairo aakyara ntero tiqaro, *Eri, eri rama sapakitani. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira kyera hiaro?* tiro.

⁴⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqarama nraanre variho, tuvaro ⁴⁸ mpovanto hiantero nramanri kyaqo inraikyara tavuna nrihi voti hura vara kyero uaini uka vuraqi mwaati ntamwa kyero herika mpontaqiaqa huairi kyero mwia nraanrive tiro mwia nroqi viri ntamwa tora.

⁴⁹ Mwitaa huvata mpo uhua tiqata, Kyaiqe variqata taqaararo Iraisava mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tita.

⁵⁰ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa paa tiro aakyara ntamwa kyero qutu vura.

⁵¹ Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraamwuqi tauha votima kyeta tavuna nronra hiritova virisairo utaqaa nrahituqiro mpiami tumunra. Mwitaa huvaro mwatura tuvaro ori nronra airivanto ntuvuraavurama vuvaro ⁵² vaisi haaru quntamwa to mwatava qatua vuvata mwiqinaahua Kotira nraakye qoravanto qutu vuhua airivanto sivita varuhua ⁵³ Iesusira

qaiqaa qati vara sivuma kyo entaraqaataita mwihua Ierusaremini qovarama vuvata airi nraakye qoravanto mwihua taqora.

⁵⁴ Ntaqu vaisihua vunyaa vaisivantovata, mwiavata nrumu ntaqu vaisihua mponramwuvata, varuvaro Iesusira kyatarigaa hiritovaro varuvata mwihua Iesusiraqaa ntaqiki variqata mwatura turave, mpo inraikya mpo inraikya qovarahura taqeta, mwiagaataita mwihua nronraqama kyeta aatu hita tiqata, Qikye, qutaa mwaava Kotira mwaaquvanto varivama qutu viho, tura.

⁵⁵ Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasataita variqata vutu taqe varura. Mwi nraakye hua Karirisaita Iesusira vataqi viqata mwia kyaiqa vara mwate varuhua varura.

⁵⁶ Mwi huaqitai mponramwu nyutu vahirero, Mariaava Makataranyaava mpo, Mariaava Iemisikya Ionikya nyova mpo, Sepetira mwaaqutana nyova mpo varura.

Iesusira quntamwa tora

(Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-55; Ioni 19:38-42)

⁵⁷ Enta huvaro Arimatianyaava airi inraikya vato vaisiva uro ntoro. Mwia nrtu Iosepiva, mwiva Iesusira vataqiro vi varu vaisiva varura.

⁵⁸ Mwi vaisiva Pairaativa varuraqi uro ntero Iesusira mwamwanta mpiraqe varaqina quntamwa taankye tuvaro Pairaativa nai ntaqu vaisihua sitero tiqaro, Uro Iesusira mwamwanta vara mwia mwiate, tuvaro

⁵⁹ Iosepiva uro Iesusira mwamwanta kyatarigaatairo itu kyero garaakya tavuna eqarori tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero ⁶⁰ varaqiro uto nai nraakiara quntamwa terara rieqaro ori haqa kyero vatoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqiro mwia nrona tita tero vura.

⁶¹ Mariaava Makataranyaavavata, mwia qamwava mpo Mariaavavata, mwitanahua vutura hini mwatakyaa vita variqata vutu mwia quntora taqe varura.

Iesusira quntamwa toraqi ntaqikyura

⁶² Mwia qanranraa Saarareqa Kotira nraamwuqaa ntaqikyuhavata Parisi vaisinramwuvata uro Pairaatira vatama kyeta ntuvantuama vita variqata ⁶³ mwianra tiqata, Nronrao, tire riauraro unra ti vari vaisiva mwiva nai qati varu entara tiqaro, Nte taarampo enta vari kyena qaiqaa qati siquaninrave turave. Mwiva mwitaa turara tira, ⁶⁴ e ntaqua vaisihua sitairata mwihua mwia quntamwa taaraqaa taarampo enta variqata ntaqikiqita quate. Mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia mwamwanta mwiqitaita mpuara varaqita mpona kyeta nraakye qorara unra tiqata, Mwiva qati siviho, tivorave. Mwihua mwi entara unra tiva vaakya unra qua timwa tairavata nraatara kyaananrove, tita.

⁶⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa timwa nyinro tiqaro, Qio nkye ntaqua vaisihua sitaqita uro kyavata mwihua mwia quntamwa taaraqaa kyuqema kyeta ntaqikiyate, tiro. ⁶⁶ Mwiva mwitaa tuvata mwihua uro tita tora ori mwiaqaa mwukya rateta ntaqu vaisihuara tiqata, Mwaini variqatama kyuqema kyetama ntaqikiyiqi quate, turama.

28

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura

(Maaki 16:1-10; Ruku 24:1-10; Ioni 20:1-18)

¹ Saarare Iutaa mwaanra entavanto taiqovaro mwia qanranraa ntuvahama vuvata Saanteqaa Mariaava Makataranyaavavata, mwia qamwava Mariaavavata, Iesusira quntamwa toraqi taqarerata vurama. ² Vuvaro

gamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero tuvaro nyaamwunyaava mpovanto nyaamwusairo tumu oriqo qesa tita tora mwia rataa qatinani kyero ori mwiaqaa mwatakyaa viro varura.

³ Mwia virivanto vahirero aaquakya votima kyero vahuvaro mwia tuavaagavanto vahirero tonamwu turomunra voti huva varuvata ⁴ mwiaqaa ntaqikyivi varu vaisihua mwia taqeta nronraqama kyeta aatu hi varita kyuqu kyauqu ntuvata tumu ntita qutu quahua nraantantamwa kyeta varura.

⁵ Mwihua mwitaama vita varuvaro nyaamwunyaava nraakye mwitanahuara tiqaro, Hia aatu hiate. Nte ntapihi kyauqata nkyetana Iesusira kyatarigaa rutaa vaisira puua hirerata nriavo.

⁶ Mwiva hia mwaini variho. Mwiva nai nkyi timwa nyintema kyero qatima siviho. Nrita mwia veta vataaraqi taqaate.

⁷ Mwiqi taqetama hianteta uro mwia nraaqiaranramwu timwa nyiate. Mwiva qutu viraqitairo siviro mwiva nraantema nkyi suni Karirini vi variho. Nkyenramwu mwini uro variqata mwia taqevare. Qio nte mwi quarama nkyi timwa nyuqo, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvata nraakye mwitanahua mwia quntamwa to mwatara mwia mwini kyetatana hianteta vuvoro hini mwamwantavanto aatu hi varuvata hini mwamwantavanto qamwate varuvata hianteta Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenrata vurama.

⁹ Mwitanahua hianteta vi varuvaro gamwanrama kyero Iesusiva mwitanahua qintorama kyero tiqaro, Varitanave, tuvata mwitanahua qamwata kyeta uro tumu ntita variqata mwia kyuqu tu vareta mwianra qamwata kyeta mwia nrtutu tuaahere varuvaro

¹⁰ Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Hia aatu hiate. Uro ni kata pakyaanramwu timwa nyivata mwihua Karirini vihua mwini uro ni taqaate, tiro.

Iesusira quntamwa toraqaa ntaqikyuhua tu quara

¹¹ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye mwitanahua mwiva tunte hita aanraqaa qati vi varuvata Iesusira quntamwa toraqaa ntaqikyivi varuhua ntaqu vaisihua mponramwuvanto Ierusalem uro nteta ekyaa mwi inraikyava qovara hurara Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwu timwa nyunra.

¹² Timwa nyuvata mwiaqaataita nronra vaisi mwihua uro mponramwuvata sita kyeta qua timwa kyeta kuaa qua vateta ntaqu vaisihua munima nronraqama kyeta nyita ¹³ tiqata, Nkyenramwu mwitaama qiate. Tire entaqi vaite varurata mwia nraaqiara nramwuvanto nrumu mwia mwamwanta mpuara vara kyaavo, qiate. ¹⁴ Pairaativa mwi quara riairera, tire uro mwia qua timwa mwianrata nkye hia qua varevarave, tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihua mwihuaqitaita munima vareta mwihua tuntema kyeta mwi quara nraahu nraakye qora timwa nyiqi vita mate mwaa entaravata Iutaavanto Iesusirara mwi quara nraahu viti viri timwa nyiqita vi variara.

Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vura

(Maaki 16:14-18; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23; Kyaiqa Varora 1:6-8)

¹⁶ Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto Karirini taaqi mwiaqaa uro variate tunani vuhua ¹⁷ uro nteta taqovoro Iesusiva varuvata mwia qamwata mwateta mwia nrtutu tuaahere varura. Mwia nrtutu tuaahere varuvata mwia nraaqiara hinivanto mwianra taara nraato tita tiqata, Qutaa mwivave variho? ti varura.

¹⁸ Iesusiva mwihua nraaqani uro ntero tiqaro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte nyaamwunivata mwatanivata vahi inraikyara ekyaa mwi inraikyaraqaa ntaqikiyi varuvave.

¹⁹ Nkye ekyaa mwata maata varihua uro timwa nyivata mwihua ni nraaqiaraqama quate. Mwihua ni nraaqiaraqama vivata nkye nramanri nyiqata ni kora nrutu nteqata, ni mwia mwaaqu nrutu nteqata, Kotira mwanraqura nrutu nteqatama, nramanri nyiate.

²⁰ Mwitaa hiqatama ekyaa nkyi timwa nyu qua mwakyaakyara mwihua-vata timwa nyitama mwi quara riemwaqita quate, qiate. Qio riaate. Nte nkyivata variqina quariro mwaa mwatava taiqaananrove, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

MAAKI Maakiva Iesusiva nrohurara tura

*Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nraakye qora timwa nyu quara
(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)*

¹ Iesusiva Kotira mwaaquvanto varura. Mwia qua kyuqe qua mwia okyara vahirero mwataamama vahiho. ² Haaru mpo enta Aisaiaava Kotira qua qovarama kyero qara ntumwa tero tiqaro, Taqaante, ni qua nraakye qora timwa nyiani vaisira nte titaariro mwiva i vuni viqaro i aanra terama mwataananrove. *(Marakai 3:1)*

³ Mwi vaisiva qumina mwataqaa variqaro aakyara ntero tiqaro, Nronravanto quani aanranra terama mwateta mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwi aanranraqaama qio quarive qiananrove, tura. *(Aisaiaa 40:3)*

⁴ Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava tohare varu entara mwi quara qara ntumwa tovaro airi ihi vi vuvaro mpo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraakye qora nramanri nyiqanro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyeta qora kyaiqa vare varira qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye qora kyaiqa vare vari quara nruka nyataarive, tiro.

⁵ Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiasaitave, Ierusaremisaitave, ekyaa mwi mwatanaahua hisai hisai mwiva qua tunani vita uto variqata mwihua nkyiari qora kyaiqa vare varura timwa qovarama kyovaro Ioniva nramanri mwihua nyunra.

⁶ Ioninra tuavaaqa vahirero mpo quara kameri kyaahi vara kyero ututo tuavaaqava vahuvaro mwiva mwia nraahu ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva hia kyara vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqa nrenro voravanto kuruto nramanrinra nreqanro mwi kyarara nraahu nre varura.

⁷ Ioniva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nrianri vaisiva kepukyavanto ni naatara kyero nronra vaisivantoma variananrove. Mwiva nronra vaisivanto varihana nte qumina vaisi variqananra tina, hia nte qio kakataama vina nai kyuqu nraamwuma tai kyaantara huvantu mwataan-inrave. ⁸ Nte qati nramanri nkyi nyi varuqo. Mwiva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove, tiro. Ioniva mwitaa turama.

*Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Matiu 3:13-17; Ruku 3:21-22)*

⁹ Mwi entara Iesusiva Nasareti mwatukya Karirisairo nri ntero Ioniva varunani utontero vuvaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro Iesusira nramanri mwunra.

¹⁰ Nramanri mwia mwuvaro Iesusiva nramanriqitairo qatinani mwaanri ntero taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo Kotira mwanraquravanto nyaamwa minrunra voti huva tumu ntero Iesusiraqaa varura.

¹¹ Tumu Iesusiraqaa varuvaro quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro: E ni maaquvanto variararo ni mutukyavanto iara mpoqiavata vaiho. Nte iara qamwateqanama varuqo, tiro.

*Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)*

¹² Quavanto nyaamwusairo mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Kotira mwanraquravanto Iesusira vita varero qumina mwataqaa hia vaisivata varu mwataqaa uro kyovaro varura.

¹³ Mwini uro kyovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva Iesusirara qora kyaiqa varaarive tiro, mwia mwataara hiqaro taqovaro Iesusiva hia mwia qua riaraitiro, hia qora kyaiqa utura. Iesusiva mwitaamaqiro viqaro qaakyau vahikurivanto nrohi varunani varuvata nyaamwunyaa vaisinramwu tumu mwiaqaa kyuqema kyeta ntaqikyari varura.

*Iesusiva Karirini uro nai kyaiqa toharora
(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)*

¹⁴ Mwi entara mpo uhua Ioninra ntavaaqavu kyeta viteta karavuqi uro kyovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro, ¹⁵ Mwi entava nri ntaiho. Kotiva nkyiqa ntaqikyari entava qaumaqa iho. Nkye qora kyaiqa uti varira qaqira kyeta nte kyuqe mwakyaakya timwa nyianinra nkye mwi quarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate, tura.

*Iesusiva Saimonikya Enturukya nyaanronra
(Matiu 4:18-20)*

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero vuva Kariri rumpua tokya sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturukyantiri variqaro vahe nte varura. Mwitahanua tavukya kyaiqa vare varutanahua vahe nte varuvaro ¹⁷ Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana ni naakiara nriate. Nkyetana vahe ntamwa kyeqata tavukya varaantema kyeta ni naakiara nriqata nraakye qora sitevarave, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mate mwiqiara nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vatavare vurama.

*Iesusiva Iemisikya Ionikya nyaanronra
(Matiu 4:21-22)*

¹⁹ Mwitahanua mwia vatama kyeta vuvaro Iesusiva pataqiaqa viqaro taqovata Sepetira mwaaqutana Iemisivavata, mwia qata Ionivavata, mpo-tuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

²⁰ Mwitahanua vahe haqire varuvaro qamwanrama kyero Iesusiva mwitanahua nraanrovata mwitanahua rieta nkyiari sora Sepetiravata, mwia kyaiqa varo vaisihuavata, mpotuqi kyeta Iesusira vatama kyeta vurama.

*Iesusiva vaana titovaro nritarero vura
(Ruku 4:31-37)*

²¹ Mwitahanua Iesusira vatama kyeta vuvaro Iesusiva vuva Kapenaamini uro variqaro mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwiqi varuhua mwakyaakya timwa nyinro. ²² Iesusiva nraakye qora timwa nyi varuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva nanra quave tiri timwa timwiho? Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhua qiantema kyero ti variho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyero ti variho, tura.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaanra nraamwu mwiqi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva nraamwuqi vera ntero qua aakya ntero tiqaro, ²⁴ Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri ntutuqutu taiqa kyarerarave nrianro? Nte i okyara ntapihiki kyauva e nrianro. Kotiva i titaihara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarava variaro, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva mpoqama kyero mwi vaisira tu varero qakya qakyaama kyero qua aakyara timwa mwatero qatinani nritarero viro.

²⁷ Vaanavanto nritarero vuvata mwiqi ntuvaantuama vita varuhua kyauqu ntukikinraaqata kyeqata nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra inraikyavantove govarama viho? Mwaa quara qaraakya quave. Mwi vaisiva kepukya qua tihatama vaanavantovata mwia qua riaavo, tura.

²⁸ Mwhua mwitaa timwaqi vita nrita huvata ekyaa Karirini varuhuavata mwi quara riora.

*Iesusiva Saimoninra nrinraatarara kyaahaqama kyovaro qati sivura
(Matiu 8:14-15; Ruku 4:38-39)*

²⁹ Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Iemisikya Ionikya sita varero vuva uro Saimonikya Enturukya nraamwuqi vera ntero varura.

³⁰ Saimoninra nrinraatarara mwamwanta tutoqa huvaro taintaqaa vaite varuvata mwihua mwianra Iesusira timwa mwita.

³¹ Timwa mwuvaro Iesusiva mwia uro taqero mwia kyauquqa tu varero mwia mwaamwianrama kyero. Mwitaama kyovaro mwia mwamwanta-vanto kyugema viro naitarama vahuvaro mwi nraakyeva siviro kyara uta nyinrenro tera hura.

*Iesusiva nriqa vuhua kyaahaqama kyovata qati varura
(Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41)*

³² Iesusiva mwi mwatukyaraqi varuvaro huarivanto vikyovaro entama vuvata nraakye qora nriqa vuhuavata, vaanavanto utaqi varuhuavata, sita vareta Iesusiva varunani uro kyora. ³³ Mwitaa huvata ekyaa mwi mwatukyaraqinaahuavata Iesusiva varu nraamwunra qesa mwina nrumu varita huvai kyora.

³⁴ Huvai kyeta varuvaro Iesusiva nraakye qora airintikara mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua kyugema nyatovaro mwihua nriqa vuva taiqa vuvata qio varura. Qio varuvaro vaanavantovata airi vaisiqi varuhua sitamwa kyovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvaro Iesusiva vaana mwihuara qao tiro tiqaro, Hiavata qua qiate, tiro. Vaanavanto Iesusira ntapihhi kyovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

*Iesusiva Karirini nrohiqaro qua mwakyaakya timwa nyunra
(Ruku 4:42-44)*

³⁵ Mwia qanranraa hia qaatatovaro Iesusiva siviro veva ntero uro hia vaisivantovata varunani Kotiravata qua tirero vura.

³⁶ Mwini vuvaro Saimoniva nai henahuavatama kyero mwia puua hirero viro. ³⁷ Vuhua uro Iesusira puuama kyeta mwinramwuhua mwianra tiqata, Qutaara e mwaini variarata ekyaa mwaa mwatukyaraqinaahua iara puua hi variavo, tita.

³⁸ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Varaivaqenramwu mpo mwatukya mpo mwatukyavata nrohiqata qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyianre. Nte mwakyaakya mwihua timwa nyinrenra nruvave, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero mwinramwuhuavata sita varero Karirini nrohi variqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro viqaro vaisi utaqitairo vaanavata sitamwa kyovata nritare vurama.

*Tauma rumpuara utu vaisira kyaahaqama kyora
(Matiu 8:1-4; Ruku 5:12-16)*

⁴⁰ Iesusiva mwakyaakya timwa nyiqiro vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuara utu vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tori kyauru raviro Iesusirara po kye tiqaro, E ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni tauma rumpuara nruka matenanrave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaisirara po kye timwa mwatero, nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana i mwitaama mwatarerave. I mwamwantara kyuqema quarive tuqo, tuvaro ⁴² mwia tauma rumpuaravanto qamwanrama tavanta vuvaro mwiva qio varura.

⁴³ Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwi vaisirara kepukyaqama kyero tiqaro, ⁴⁴ Hia mpohuavata timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesiva mwaanra qua timwa tora rieqarama Kotira mpo inraikya mwinrata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwanta kyuqema viho qiate, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva hia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti timwa nyi viri timwa nyi huvata ekyaa vaisi riovaro mwia kyaara Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya qoqaa quariva hia vahuvoro mwiva qaqira kyero hia mwatukyani viraitiro, qumina sata variqiro vuvata nraakye qora hisai hisaita mwia taqarerata nrunrama.

2

*Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira kyuqema mwatora
(Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26)*

¹ Iesusiva Karirini nrohi ntero nrumu ntantero Kapenaamini uro varuvata mwi mwatanaahua Iesusiva nrumu variho tu quara rieta ² mwihua airivanto uro Iesusiva varu nraamwunraqi ntuvaantuama vita nraamwu mwiavata ru piqa kyeta qesanavata huvaigu kyovaro mpovanto mwiqi vera ntaariva hia qioqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

³ Iesusiva timwa nyi varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hini qutu vura taintama vare nrunra. Erahiamuaantema vaisinramwu mwia taintama vareta nrunra. ⁴ Mwinramwuhua nri nteta Iesusira nraaqani quanarave tita, taqovata nraakye qora airivanto varuvata mwinramwuhua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwinramwuhua qaqira kyeta nraamwu qiata tahiporaqaa mwaanri nteta mwi vaisira vara mwaanri vateta, Iesusiva nraamwu utaqi varuvata mwinramwuhua Iesusiva varura mwina mpiami ntukuraa kyeta. Qio ntukuraa kyeta nriqa vu vaisira taintaqa vatora qakyomakye kyaqi vuvaro mwi taintava nraakye qora utaqaa uto vahura.

⁵ Vahuvoro Iesusiva riovata mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwaa vaisira Iesusiva qio kyuqema kyaananrove, tu vaisinramwuhua varuvaro Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua raaquta kyaananra nte mwi quara nrukama mwatauqo, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua mwiqi varuhua riemwaqi vita tiqata, ⁷ Qaqao, mwi vaisiva nanraqamave mwitaa tiho? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqiama mwate variho. Hiam qumina vaisivanto variqaro nai hena vaisiara, E Kotira qua raaquta

kyaananra nruka mwatauqo, qiananrove. Kotiva mwiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

⁸ Mwihua mwitaama nraato riovaro Iesusivavata mwihua su nyaato tura ntapihi kyero tiqaro, Nkye nataamaqive mwitaama riaavo? ⁹ Nte mwaa vaisira hini mwamwanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwatauqo, tuqatama nkye nianra tiqata, Qaqao, i quavanto unra quave. Hia qutaa qovara hiananrove, qiarave. Qio mwaini riaate. Nte mwi vaisirara tiqana, Sivira ena tainta tu varera quante, qiariro qiove ni quara mwiva mwitaa hiananrove? Nkye timwa mpivaqena riaankye, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaani quara nruka kyaaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte mwate mwaa vaisirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa timwa kyero Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro, ¹¹ Sivira ena tainta tu varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora mwia taqe varuvaro mwi vaisiva siviro mpiami nai tainta tu varero vuvata mwihua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Mwaa kyaiqara nraahumwa mpo qara hi kyaiqara hia taqauna kyaiqarave, tura.

*Iesusiva Rivaira nraanronra
(Matiu 9:9-13; Ruku 5:27-32)*

(Mwi entara taakisi vare varu vaisihua mponramwuvanto taakisi vareqata hini munima nkyiari tuteta hini munima nraahu nkyiari nronra vaisi nyunra. Mwitaa huvata qumina nraakye qoravanto taakisi varo vaisihua ekyaa mwihuara mpuara vaisi nraahuma variavo tura.)

¹³ Iesusiva Kapenaamini vari kyero mwiaqaatairo nrumu ntantero Kariri nramanri tokyasataa vuvata nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyinro. ¹⁴ Mwiaqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaaquvanto, opisi nraamwuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro. Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro Iesusira vataqiro vurama.

¹⁵ Iesusiva Rivaira nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiaranramwuvata kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, vaisi mponramwu mwihuara uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, nraamwu mwiqi variqata kyara nre varura.

¹⁶ Iesusiva vaisi mwinramwuhua kyapata kyara nre varuvata Parisi vaisi mwaanra okyara ti varuhua taqovaro Iesusiva taakisi vare varuhuavata, uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, kyara nre varuvata mwihua Iesusira nraaqiaranramwu kyapara hita tiqata, Nanraqamave Iesusiva uaqia hia vaisihua kyapata kyara nre variho? tita.

¹⁷ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani vi varirave. Ta vaisihuave tiqata, Tire avuqavuma kyeta nrohi varurahuave qiahua, nte hia mwihua nyaanranrenrana tumuvave. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenrana tumuvave, tiro.

*Kyara auramaterara tura
(Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39)*

¹⁸ Mwi entara Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate varuvata vaisi mponramwuvanto Iesusira kya-para hita tiqata, Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate variavo. Qio nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto hia kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.

¹⁹ Mwi hua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye vararera qiari vaisiva nai vataahuavata qati varirera, qiove mpovanto mwia vataahuara kyara aurama taate qiananro? Qaqao, hiam qio mpovanto mwitaa qiananrove. Nraakye vararera qiari vaisiva qati varirata mwia vataahua hia kyara aurama taraitita, qatima kyara nrevarave.

²⁰ Mpo enta nri ntairata mwihuaqitai nraakye vararera qiani vaisira tu vareta qatinani vara kyaivata mwi entaraqaataita mwia vataahua ti atura ntiqata kyara aurama tevarave, tiro.

²¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiam tavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taqaqautero haqiraanrove. Tavuna qaraakya mwia toqa kyaariro qiqu vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nronraqama kyero nrahituankyo tiro, hia mwitaa hirave.

²² Qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaanrove. Mwitaa hiraro uainivantovata memenra pahivantovata uaqiama quananrove. Memenra pahiqotai ututaa taqura qaraakya taqu vara kyeta mwiqi nraahu qaraakya uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tu quara okyaravanto mwataa-mama vahiro. Mwia votima kyeta hiam haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi kuairama kyeta tutaate, tura.)

Mwaanra tu entarara tura
(*Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5*)

²³ Mpo enta mwaanra tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwu kypata aakyo utaqi kyakuma votihura uiti vara tutoraqi vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto viqatama uiti tamwa nteqa kyeqa nramwaqita vi varuvata ²⁴ Parisi vaisivanto mwihua taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwihua taqaante. Mwaanraqaa qao timwa tai inraikyarama mwihua vareta hiavo, tita.

²⁵ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwiavata nruhua mwihuvata, kyara nraataa huvata varuvaro Ntevitiva kuaa qara hura mwia nkye hia mpukuqi kyaara ntumwa kyeta riaarave?

²⁶ Apaiataava Kotira kyaiqa vara mwate varuva vunyaa vaisivanto varu entaraqaa Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nrenro nteqa kyero nai mwia vatama kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvoro qumina vaisivanto mwi kyarara nrenro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kotiva vaisiara rieqaro mwaanra enta vahiananrove turave. Kotiva hia mwaanra entara rieqaro vaisi utu tairave.

²⁸ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqanama ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

3

Mwaanra tu entaraqaa Iesusiva vaisi kyauqu kyuqema kyora (Matiu 12:9-14; Ruku 6:6-11)

¹ Mpo enta Iesusiva mwaanra nraamwuqi vera ntero taqovaro vaisi mpovanto kyauqu hini kukokaqama vuva varuvata ² mwiqi varuhua mponramwuvanto tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva vaisi kyauqu kukoka mwia mate mwaanra tuna entaraqaa kyuqema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, tita.

³ Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira taqe varuvaro Iesusiva kyauqu hini kukoqama vu vaisirara tiqaro, E nrinra vaisi variara utaqaa sivira variante, tuvaro mwiva siviro varuvaro ⁴ Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tirenramwu teta mwaanra qua riegatama mwaanra qiana entaraqaa nataa hiani kyaiqarave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqamave mwataanarave? Mwia uaqiamave mwataanarave? Mwaanra qiana entaraqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative variananrove? Tire qaqira kyeta mwi vaisira ruve kyaananrave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia quavata tihua tirema varuvaro

⁵ Iesusiva taqovata mwihua hia mwi vaisirara po kye tiraitita, kapera viri rate varuvaro mwia kyaara Iesusira mwutukyavanto uaqia huvaro mwia raraqa tovaro mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu ntatutaante, tuvaro mwiva nai kyauqu ntatuta kyovaro kyuqema vura.

⁶ Mwia kyauquvanto kyuqema vuvata Parisi vaisi mwinramwuhua mwaanra nraamwuqitai veva nteta uro Herotira vataqita nrohuhua kya-pata ntuvaantua hita variqata Iesusira nataama kyetave ru kyaananrave timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hi varura.

Nraakye qoravanto hisai hisaita uro Iesusira taqora

⁷ Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero kyaarera tokyasata uro varuvata nraakye qora airivanto Karirinyaahuave, Iutianyaahuave,

⁸ Ierusalemiqinaahuave, Itumianyaahuave, Taiaaqinaahuave, Saitoniqinaahuave, Iotaani nramanri vutura qarahi hini varuhuave, mwihua Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurara rieta, mwihua Iesusiva varura nramanri tokyani ntuvaantuama vita varura.

⁹ Nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nraakye qoravanto ni ntaqutivorave. Mpotu terama kyeta vataivaqena mwiqi mwaanrintena variankye, tiro. ¹⁰ Iesusiva nraakye qora airi kyuqema kyovatara tita, nriqa vuhua mwia tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

¹¹ Mwihua mwitaa hi varuvata nraakye qora mponramwu vaanavanto mwihua utaqi varuhua, mwihua Iesusira taqeta mwia vuni tumu ntita variqata aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaquvantove, tita. Vaanavanto mwihua utaqi varu vaisihua mwitaa tuvaro

¹² Iesusiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Hia ni okyarara qiate. Tirema variate, turama.

Iesusiva vaisi 12 nramwu sita vatora (Matiu 10:1-4; Ruku 6:12-16)

¹³ Iesusiva mwini vari kyero uro taaqi mporuqa variqaro nai mwutukya vahu vaisihua nraahu nyaanrovata mwihua uro varuvaro

¹⁴ Iesusiva vaisi 12 nramwu kyaara ntumwa kyero mwihuara nte mwihua sitaarita ni qua vareta timwa nyiqi quate timwa kyero, mwihua nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkyenramwu ni airuqama mateta ni qua

timwa nyiate tinama, nte nkyi sita vatauqo. ¹⁵ Nkyenramwu vaana titaivaro nritarero quarive tina, nte nkyi kepukya nyinrenrave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitora:
Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrtutu ntamwatero
Pitaavave tiro.

¹⁷ Iemisikya Ionikya. Mwitannahua Sepetira mwaaqutana
varura. Iesusiva mwitannahua mpo nrtutu
Poanesisi-huatanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai
tirera, Nyaanruva Nruqua Ti Varirave, tita.)

¹⁸ Enturura, Piripira
Pataromiunra
Matiura
Tomaasira
Iemisira. mwiva Arapiaasira mwaaqu
Tatiaasira
Saimoninra. mwia nrtutu mpo Serotira

¹⁹ Iutaasira. mwi vaisiva Iesusira ntavaaqavu kyaate tiro,
mwia qovarama kyo vaisiva.

Iesusiva 12 vaisi mwi vaisinramwuhua sitora.

*Mpo uhua Iesusirara ueraqama vi vaisivama variho tura
(Matiu 12:24-32; Ruku 11:14-23)*

²⁰ Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero nraamwunianra nkyiari
mwaatani vuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwia taqarerata ntu-
vaantuama vita varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara
nraanriva hia qioqa huvaro varuvata

²¹ Iesusira vataahua mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qikye, mwiva
ueraqamama viho. Kyai uro mwia vitaare, timwa kyeta vurama.

²² Mwaanra okyara ti varu vaisihua mponramwuvanto Ierusaremisaita
tumunte mwitaama tita, Vaana vunyaava Pierisepurivama Iesusira utaqi
variho. Pierisepuriva mwia utaqi variqaro mwia kyaahaqa hi variharoma
Iesusiva vaisiqitairo vaana tite variho, tita.

²³ Mwhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwhua nyaanrovata vaini nruvaro
mpo quaqaa ntumwa kyero mwhuara tiqaro, Saataaniva nataama kyerove
nai henanra titairaro nritaraanrove.

²⁴ Kuaa mwatanaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai
ntaqi ihua hia qio varivarave.

²⁵ Kuaa nraamwunaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai
ntaqi ihua, mwhuavata hia qio varivarave.

²⁶ Saataaniva ntaqikiyi vari vaanhua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi
varivaro Saataaniva hia mwhuaqaa ntaqikiyiqiro viraro mwhua kepukya-
vanto taiqaananrove.

²⁷ Mpuara varaiva hia kepukya vaisi mpo nraamwuqi qumina vera ntero
mpo inraikya varairave. Mpuara varaiva vuni kepukya vaisi mwia nraante
rupa kyero vatero mwiaqaatairo vera ntero mpo inraikya mwiani mpuara
varairave.

²⁸ Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakye qoravanto uaqia hiani kyaiqara
mpo qara mpo qara hiani kyaiqara uti vari quarave, uaqia hi quara
mpohuara ti vari quarave, Kotiva qioma ekyaa mwi quara mwi quara
nraakye qora qati nruka kyero taunru nyataanarove.

²⁹ Vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara ti vari quara Kotiva
mwaa entaravata nraakiaravata mwi quara hia nruka kyero taunru ny-
ataanarove, tiro.

³⁰ Iesusirara vaanavanto mwia utaqi variho tuvarora tiro, mwiva mwitaa tura.

*Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra
(Matiu 12:46-50; Ruku 8:19-21)*

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata, nri nteta mwaata qesaqa sivi varita tiqata, Iesusira tivaro tumuanrive, tuvata ³² nraakye qora airivanto Iesusira tataaqa mwatakyaa vita varuhua Iesusira timwa mwita tiqata, I nrovavata, i qatanramwuvata, mwaataqa variqata iara tumuante qiavo, tita.

³³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro, Tavave ni ntova variho? Tahuave ni kata pakyaa variavo? tiro.

³⁴ Mwitaa timwa kyero mwia tataaqa vara ututu mwatakyaa vita varuhua taqero tiqaro, Mwaahuama ni ntohua ni kata pakyaa variavo.

³⁵ Ni kova nyaamwuni varira mwia qua rieqata nrohi variahua, mwi-huama ni kata pakyaa variavata, ni nunra nakyaa variavata, ni nto-huamwanra varita hiavo, tura.

4

*Uiti humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:1-9; Ruku 8:4-8)*

¹ Iesusiva kyaarera tokyani uro variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiankye tuvata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia ututuma kyovarora tiro, Iesusiva qaqira kyero mpotu mpoqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro nramanriqaa varuvata nraakye qoravanto nramanri tokya sata varura.

² Mwihua mwataqaa nramanri tokya sata varuvaro Iesusiva mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra.

³ Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vurave. ⁴ Mwiva kyara humwu isaqiro vuvaro mpohuva aanra tokyani tumu ntuvoro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.

⁵ Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuvoro mwatavanto hia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama qupiqa vu-
varo ⁶ mwia tuqavanto hia mwataqi vevato vuraqaara tiro, huarivanto nri ntero itovaro aaharama vurave.

⁷ Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto uakukya qupiqoraqi tumu ntiro uakukya vatama kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu kyovoro hia tamwa riorave.

⁸ Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto kyuqe hu mwataqaa tumu ntiro kyuqema kyero qupiqeqaro kyuqe tamwa riorave. Mpo huva airi tamwa riemwa tovaro mpo huva uro mpoqiavata riemwa tovaro mpo huva uro mwiavata nraatarero mpoqiavata riemwa torave, tiro.

⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa nyi taiqa kyero tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

*Iesusiva hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa ntumwa kyeqaro nraakye qora timwa nyu okyarara tura
(Matiu 13:10-17; Ruku 8:9-10)*

¹⁰ Iesusiva qua timwa nyi taiqa kyovata nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa varuvata mwia nraaqiara 12 nramwuvantovata, mpo uhuavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tu okyarara hia ntapihiraitita, Iesusira kyapara huvaro ¹¹ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye

qoraqaa ntaqikyiani quara uqetatai quara, mwi quara Kotiva nkyiara qati kyairata mwi quara okyara riaate tirave. Mwitaa timwa kyero mpo nraakye qora qatinani varihua mwi quara okyara hia ntapihi kyera timwa nyiante tihananra tina, nte mwi quaraqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyinrenrave.

¹² Nte mpo quaqaa ntumwa kyena qiarita nraakye qoravanto tageqatavata hiama ntapihi kyeta tagevarave. Mwihua ni qua rietavata hiama ntapihi kyeta rieverave. Mwihua ni qua riegata nkyiari uaqiahi kyaiqara qaqira kyaivarovauma Kotiva mwihua uaqiahi kyaiqara vare quara nruka nyataanarove, tiro.

(Aisaiaa 6:9-10)

Uti uru isaqiro vura mwia okyara ntapihi kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyunra

(Matuu 13:18-23; Ruku 8:11-15)

¹³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhua tiqaro, Nkye mpo? Nte mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara hiave nkye ntapihi ri-aavo? Nkye hia mwi quara okyara ntapihi kye riaivera, nte nraakiara mpo quaqaaavata ntumwa kyena qiani quara, nkye nataama kyetave qio mwivavata ntapihi kyeta rieverave? ¹⁴ Nte vaakya mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara tirerave.

Vaisivanto humwu isatora mwi quara okyara vahirero Kotira quama vaiho.

¹⁵ Humwu aanraqaa tumuntu quara mwia okyara vahirero nraakye qora mponramwuvanto mwi humwunra votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero mwihua su nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

¹⁶ Mpohia nraakye qorahua ori mwataqaa tumu nti humwunra votima kyeta variarave. Mwinramwuhua Kotira mwakyaakya rieta mwi quarara qamwata kyeta variavaro ¹⁷ quavanto hia mwihua mwutukyaqi vihata mwi nraakye qorahua hia mwi quara mpo enta mpo enta riaraitita variavata mwi quara kyaara mpo hiahua mwihua uaqiama nyatarerata uti variavata mwihua tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwanrama qaqira kyeta varia nraakye qorahua variarave.

¹⁸ Mpohia nraakye qorahua uakukya qupiqairaqi isato humwunra votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta ¹⁹ mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraikyara nronraqama kyeta riemwaqi viqata muni-manrave, mpo inraikyarave, qamwata kyeqata mpo inraikya mpo inraikya vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira kyaavaro Kotira quavanto hia mwi nraakye qorahuaqi vaihata variarave.

²⁰ Mwihua mwitaa hiavata mpohia nraakye qorahua kyuqe mwataqaa isato humwunra votima kye variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta mwi quarara qutaave timwa kyeta, mwi quara riemwaqi vita kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita quarave. Mpohia nraakye qorahua mwi quara riegata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua nraatara kyeta uro mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua kyaiqavata nraatara kyeta uro nai mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva omwanra mpo quaqaa ntumwa kyero tura
(Ruku 8:16-18)*

²¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Omwa qupi kyero taini uro vatairave? Tave vara kyero ntumwaqu tairave iho? Tainta mwemwaqi veta vatairave iho? Qaqao, hia mwitaa hiraitiro, omwa qupi kyero tuaahera kyero qoqaa mwaanri vatairave. ²² Nraakiara ekyaa ugeta taani inraikyara qoqaama qovarama kyaananrove. Ntumwaqutaani inraikyara ekyaa qoqaama qovarama kyaananrove.

²³ Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye qua riaara mwia ntapihi kyeqata riaate. Nkye nanra tukyaqaave mpohua nyitave mpohua vara nyatera mwi tukyaraqaama Kotiva nkyitavata nyiqanro mwiaqaa mpoqiavatama nyiananrove.

²⁵ Kotira qua riaariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwiva mwia qua mpoqiavatama riaanarove. Kotira qua hia riaariva variqiro viraro mwiva nanra inraikyave tutaaninra mwia vara kyairaro mwiva qatima variananrove, tiro.

Kyara humwukyanaa qupiqaaninranra mpo quaqaa ntumwa kyero tura

²⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva ntaqikyiariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto kyara humwu isatero ²⁷ mwiaqaatairo mwiva uro vaihero siviro qaiqaa vaihero siviro mwitaamaqiro vi variharo kyara humwuvanto nai ntukohiro qupiqe varirave. Vaisivanto kyara humwu mwiva qupiqaaani okyarara hia ntapihiharo ²⁸ nai mwataqi vaihero naiqama kyero qupiqairave. Tau-raaqama kyero uru mwiva ntukohiro turu vera kyero uro tamwa riemwa taiharo tamwa mwiva peqaqa hirave. ²⁹ Peqaqama viharo vaisivanto paipa varero uro tamwa mwia teqa kyeqaro varairave, tiro.

*Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:31-32; Ruku 13:18-19)*

³⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyiqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqikyiva nanra inraikya votima kyerove vaiho? Mwianra rieqana nanra quaqaaave ntumwa kyena qianinrave?

³¹ Qio mwia maasiteti kyatari mwia tamwa votima kyeroma vaiho. Uru mwiva nai pata qiani vahirarama tuqo. Vaisivanto uru mwia vara kyero mwataqi tutaiharo ³² qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyara tutaaravata nraatara kyero nritarero kyatari nronra vaiharo mwia kyaaravantovata nronra vaiharo nyaamwavantovata mwia kyauquqaa nraamwu hoqatero mwia aamanaqi varirave, tiro.

³³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwi quara voti hira mpo qua mpo quaqaaavata ntumwa kyeqaro timwa nyiqiro viro nraakye qoravanto ntapihi kyeta rie quara nraahu mwihua timwa nyunra.

³⁴ Mwiva nraakye qora qua timwa nyinrenro hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa ntuma kyeqaro timwa nyiqiro vuvata nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa nai nraaqiaranramwu kyapata variqaro mwi quara okyara ntapihi kyero mwinramwuhua timwa nyunra.

*Toqa vaururu utura Iesusiva inronra huvaro taiqora
(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)*

³⁵ Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqenramwu nramanri nronra mwaa qara vare vutura hini tokyani

quare, tiro. ³⁶ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyeta Iesusiva varu mpoturaqi mwaanrinteta mwia vita vareta vuvata mpotu mponramwuvanto mwihua vatama kyeta vurama.

³⁷ Mwihua nramanri mwiaqaa vi varuvaro gamwanrama kyero toqa vaururuvanto nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqiro nrivi varuvaro nramanrivanto mpotuqi mwaanrintero piqa kyarero uti varuvaro ³⁸ Iesusiva mpotu vitiqi turuma ntumwa kyero vaite varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia uro vaurama kyeta tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tirinramwu nramanrivanto ntaqutu kyaaninranra e hiave nronraqama kyera riaaro? tita.

³⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo siviro toqa vaururu mwia inronra hiro kyaarera mwianra tiqaro, Qati tirema vahiante, tuvaro toqavanto taiqa vuvaro nramanrivanto utomwi tirema vahura.

⁴⁰ Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiara mwihuara tiqaro, Nanra inraikya nraatuve aatu hi variavo? Nkye hiave nianra kepukyaqama kyeta rieta hiavo? tiro.

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto aatu hita kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwaa nai nataahi vaisivave? Toqa vaururuvantovata, nramanrivantovata, mwia qua riainho, tita tura.

5

Iesusiva vaisi mpoqitairo vaana titamwa kyora (Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)

¹ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa timwa kyeta mpotuqi vuhua kyaareraqa qara vareta hini tokya Kekesaani uro ntovaro

² Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpovanto ori ataamwuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta kyora.

³⁻⁴ Mwi vaisiva vaisi qunte varura ori ataamwuqi variqiro vi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro varuvata mpo uhua seni vara kyeta mwia rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaisiva airi kyaanta kyuqu kyauqu rupa tora ntapihiqaro ntukekaama kyora. Qaiqaavata mwitaama kyeqata mwia rupa taare tuvaro mwiva seni ntukekaama nraahu kyorara tiro, mpovanto mwia rupaariva hia varura. Mwia nraatarariva hia varuvaro ⁵ mwi vaisiva entaqivata, iheravata, vaisi qunte varura ori ataamwuqi viro nrinro hiqaro qua aakyara timwaqiro viro taaqiqaavata nrohiqaro qua aakyara tiqaro oriqotairo nai mwamwanta toqaaqamaqiro vi varura.

⁶ Mwi vaisiva variqaro nyianrasairo Iesusira taqero hiantero uro mwia kyuqutarani tumu ntiro variqaro ⁷ mpoqama kyero aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nai virini variva varihara e mwia mwaaquvanto variaro. Ni nataa hirere nrianro? Kotirara rieqara hia ni ruantema tuqo, tiro.

⁸ Iesusiva vuni mwi vaisirara tiqaro, Uaqia hiara vaanavao, mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaananranra ena nrutu qiante tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nutu Airivave. Tire airivantoma mwaa vaisiraqi varuro, tiro. ¹⁰ Mwitaa timwa kyero mwi vaanava qaiqaavata airi nani Iesusirara po kye tiro tiqaro, Hia mwaa mwataragaataira tiri titaante, tiro.

¹¹ Mwitaa timwa kyeta vuru taqovaro mwi entara quara airintivanto uhiqa nre varuvata ¹² vaananramwuvanto Iesusirara po kye tita tiqata, Qati tiri titairaqe quara mwihuaqi viqetaare, tuvaro

¹³ Iesusiva mwihua qati kyovata vaana airivanto mwi vaisiraqitai nritareta uro quara mwihuaqi viqeteta varuvata mwiaqaataita quara 2,000 nramwuvanto hianteta okai veva vahuraqi ito ntamwanra nramanriqi kyavuhu vuvaro nramanrivanto ekyaa mwihua ntaquti kyora.

¹⁴ Quaravanto nramanriqi ntumwa vita qutu vuvata quaraqa ntaqikyu vaisinramwuhua taqeta mwiaqaatai hiantamwa teta mwatukya nronraqi uro mwi quara timwa nyita aanranivata viqata viti viri timwa nyiqi vuvata mwi mwatanaahua mwi inraikyara taqarerata nrumu ¹⁵ Iesusiva varunani taqovaro vaakya vaana airivanto mwia utaqi varu vaisiva qati mwatakyaa viro tuavaaqa utu tero mwia vu nraato ntapihi vuvaro varuvata mwihua mwia taqeta aatuma kyeta varura.

¹⁶ Mwihua mwi vaisira taqeta aatu hiqata varuvata vaisi mponramwu vaakya mwi inraikyara taqohua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaama kyaiharoma mwi vaisiva kyuqema viho, timwa kyeta quaravata timwa nyuvata ¹⁷ mwi mwatanaahua mpoqama kyeta aatu hita Iesusirara tiqata, E tiri mwataqaataira quante, ti varura.

¹⁸ Mwi mwatanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri nte varuvaro vaakya vaanavanto utaqi varu vaisiva Iesusirara po kye tiro tiqaro, Kyai ntevata ivata quankye, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Hia mate nivatama kyera vinan-rave. E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema kyero kyaahaqama mwatairara ena nramwunaahuavata timwa nyiante. Kotiva iara po kye timwa mwatai quara uro ena nramwunaahuavata timwa nyiante, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara kyero uro kyauqurutana mwatukya vahunani nrohiqaro Iesusiva nai kyuqema mwatorara nraakye qora timwa nyiqiro vuvata ekyaa mwia qua riohua mwi quara rieqata mwihua nkyiari kyauqu ntukikinraaqa teqata varura.

Iairaasiva Iesusira uro hunta kyora
(*Matiu 9:18-26; Ruku 8:40-56*)

²¹ Mwi mwatanaahua Iesusirara hia tiri mwaatani variante tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri ntero nrumu ntantero kyaareraga qara varero hini tokyani vuvata mwini nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwiva varunani ututuma vita varura.

²² Varuvaro vaisi mpovanto mwi mwatukyaraqi mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varuva, Iairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwia kyuqutarani tumu ntiro Iesusirara ²³ po kye tiro tiqaro, Ni naamwunravanto qaumama qutu quananrove. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro mwia nriqa quariva taiqa viraro qati variarive, tiro. ²⁴ Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwikyantiri vurama.

Nraakye mpovanto Iesusira vaaqa vitiqa kyaatu kyora

Iesusiva Iairaasikyantiri vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita viqata hisai hisaita mwia rataaqi vi varuvaro ²⁵ nraakye mpovanto ekyaa enta tora taqamwaqiro vuvavata mwihuaqi varura. Mwi nraakyeva 12 ihiaara tora taqamwaqiro viqaro nronraqama kyero nriqa vuvaro variqaro ²⁶ mpo totaa mpo totaahuara ni kyaahaqa hiate timwa kyero, munima nyuvata mwihua hia mwia kyaahaqa hiraitita, mwia munima nraahu nramwa kye varuvaro mwia mwamwanta mpoqiavata uaqiama vuvaro varura.

²⁷⁻²⁸ Mwi nraakyeva nraakye qora utaqi variqaro Iesusiva kyaiqa varo-rara rieqaro Iesusira nraakiara nriqanro nai riero tiqaro, Nte mwia tu-avaaqaqa kyaatu kyaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa quarive, tiro.

Nraakye mwiva mwitaa timwa kyero Iesusira vaaqaa kyaatu kyovaro ²⁹ qamwanrama kyero mwia nraanre ntova aaharama vuvaro mwiva taqovaro mwia mwamwantavanto qio vahura.

³⁰ Mwia mwamwantavanto kyuqema vuvaro varuvaro Iesusiva qamwanrama kyero taqovaro mwia kepukya hinivanto vivuvaro mwiva tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhua kyapara hiro, Tavave niqa tu varaiho? tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqatama, Nai tavave iqa tu varaiho? Ena taqaante, nraakye qora airivanto i nraaqani viqata i rataaqi vi variavo, tita.

³² Mwitaa tuvaro Iesusiva qati nraahu vaisi viri mwia puaama kyarero aitutu hi varuvaro ³³ nraakye mwiva nai mwamwanta kyuqema vurara riero mwia nraatu hiqaro kyuqu kyauqu nti varuvaro uro Iesusira kyuqutarani tumu ntiro mwi quara ekyaa qoqaa timwa mwuvaro ³⁴ Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, Ni naamwunrao, e nianra mwiva ni kyaahaqa hiananrove qiararoma i mwamwantavanto kyuqema viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra sivuma kyora

³⁵ Iesusiva mwi quara qati ti varuvata Iairaasira nraamwuqitaita vaisi mponramwu nri nteta Iairaasira hunta kyeta mwianra tiqata, I nraamwunravanto qutuma viho. Haunri mwaanra ti vari vaisira ntavaaqavu tero, tuvaro ³⁶ Iesusivavata mwinramwuhua qua riero mwaanra nraamwuqaa ntaqikiy varu vaisirara tiqaro, Hia aatu hiante. Nianra kepukyaqama kyera rieqara variante, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira qata Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero ³⁸ Iairaasira nraamwuqi uro ntero taqovata nraakye qora nronraqama kyeta ti atura ntiqata ntate varuvaro ³⁹ Iesusiva nraamwuqi vera ntero tiqaro, Nanranre nkye ntate variavo? Mwi qiaatarava hia qutu viho. Mwiva qati vaitema variho, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira quara raima mwateta varuvaro Iesusiva ekyaa nraakye qora vara veva mwaatani kyero qiaatara mwia nrohua qohuavata, taaramponramwu nai sita tohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwiva qutuvata vatoraqi uro ⁴¹ mwia kyauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi*. mwaa qiaatararuvao, nte iara siquantema tuqo, tiro.

⁴² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi qiaatarava qamwanrama siviro nrohi varura. Mwiva 12 ihi vara kyo qiaatarava siviro nrohi varuvata mwinramwuhua mwia taqeta nrihanrama vita mpoqama kyeta kyauqu ntukikinraaqate varuvaro ⁴³ Iesusiva mwinramwuhua kepukyaqama kyero tiqaro, Qio mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate. Mwaa qiaatarara kyara nraahu mwiate, turama.

6

Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora

(Matiu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

¹ Iesusiva mwi mwatara kyero nai mwaatani vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia vatama kyeta vurama.

² Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaanra entaqaa uro mwaanra nraamwuqi qua mwakyaakya timwa nyi varuvata nraamwu mwiqi nraakye qora airivanto varuhua mwia qua rieta kyauqu ntukikinraaqateta

tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara riainho? Mwiva kyuqe okyara mpo vu nraato mpo vu nraato taisairo vara qirove tiho? Tava mwi kyaiqara okyara mwia nraamwute variharove mwiva nronra kyaiqa vare variho.

³ Mwiva taintave mwitaa inraikya uti varivama variho. Mwiva Mariaara mwaaquve. Iemisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave mwihuama mwia qatanramwu variarave. Mwia nrunranramwuvata mwaini variarave, tita. Mwitaa timwaqi viqata Iesusira nramwunaahua mwianra qumina vaisive timwa kyeta, mwia qoririma mwatora.

⁴ Mwihua mwitaa huvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Poropeti vaisi Kotira qua timwa nyi variariva mpo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama mwianra qamwateqaroma mwia nrtutu tuaaheraananrove. Mwi vaisiva nai mwaatani variqaro nai nrunra qata kyapata variraro mwia nramwunaava mwianra qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho timwa kyero hiamu mwia nrtutu tuaaheraananrove, tiro.

⁵ Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto Iesusirara qumina vaisive tura kyaara Iesusiva hia qio nai mwatukyaqi nronra kyaiqa varaariva vahuvoro mwiva nriqa vuhua pataqiatanaqaa nraahu nai kyauqu vatovata kyuqema vura. ⁶ Mwia nramwunaahua mwianra hia qio tiri kyaahaqa hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mpo mwatukya mpo mwatukya sitovata vurara tura
(Matuu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatukyaraqitairo Iesusiva siviro vintante nrintante mpo mwatukya mpo mwatukya variqi viqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqiro vura.

⁷ Iesusiva nai nraaqiara nyaanrama kyero taaratana taaratana sitovata 12 mwinramwuhua mpona mpona vura. Mwiva mwihua siteqaro vaisiqitaita vaana sitaivata qatinani nritareta quate tiro, mwiva mwihua kepukya nyiqanro qua mwitaama tiro: ⁸ Nkyenramwu virera hiqatama hiamu mpo inraikya mpo inraikya vareta viraitita, aanraqaa kyauru quru vare vira nraahuma vareta quate. ⁹ Hiamu kyarave tuave munimave vareta quate. Kyuqu nraamwu mwia nraahuma vara ututaate. Hia soti taaratana ututaate. Kuaiqia nraahu utu vareta quate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwaa quaravata tiqaro, Nkyenramwu vivaro ta mwatanaavave nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaikuqi nraahu variqita vitama mwi mwatukyara kyeta quate. ¹¹ Nkye vivaro ta mwatanaahuave hia nkyi qamwata nyateta nkyi qua hia riarera utivera, nkyetaqaatai ntuvendrauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa nyita tiqata, Nraakiara nkyetama taqevavarave, qiate, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa timwa kyero sitovata mwia nraaqiaranramwuvanto uro viti viri timwa nyita tiqata, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hi aanranraqaa quate, tita.

¹³ Mwitaa timwaqi viqata vaisi utaqi vaana varuhua sitovata qatinani nritare vuvata airi vaisi nriqa vuhua, mwihua qiataqaa vahamwenra qu nyateqata kyuqema nyatovata qio varura.

Nramanri nyi varu vaisira Ioninra rukyora
(Matuu 14:1-12; Ruku 9:7-9)

¹⁴ Mwitaa huvaro ekyaa mwi mwatanaava Iesusirara nai timwa mwi nai timwa mwi hi varuvorora tiro, Herotiva vunyaa vaisivanto mwi mwatara Kariri mwataqaa ntaqikiyi varuva, mwivavata Iesusira nrtutu

riora. Nraakye qora hini uhua Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho. Mwiva qati siviro nrohi variqarora tiroma nronra kyaiqa qio vare variho, tita.

¹⁵ Hini uhua mwitaa tuvata hini uhua qaqao tita, Mwi vaisiva tiri haivaqava Iraisava qovarama viho, tita. Mwitaa tuvata mpo uhua Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varuhua, Iesusiva mwihua votima kyeroma variho, tita.

¹⁶ Nraakye qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qikye, mwi vaisiva nramanri nyi varu vaisivama variho. Nte qiavaro mwia nrunta teqa kyova Ioniva, mwivama qutu viraqitairo qati siviro nrohi variho. Mwiva qutu viraqitairo qati siviro nrohi variqarora tiroma, mwiva nronra kyaiqa qio vare variho, tiro.

¹⁷⁻¹⁸ Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinamainra varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi nani Herotirara tiqaro, E ena qata nraata hia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwia kyaara Herotiva nai nraata Herotinamainranra tu quara rieqaro mwiva naivanto vaisi mpo titovaro Ioninra ntavaaqavu kyero rupaqiuro uro karavuqi kyora.

¹⁹ Kyovaro Ioniva karavuqi varuvaro Herotira nraatavanto Herotina-
maiva varuvaro Ioniva mwianra tu quava mwia raraqa tovaro Ioninra rukyarera utuvaro hia mwia rukyaari aanrava vahura. ²⁰ Ioniva vaisi kyugeva avuqavuma kyero nrohi varurara tiro, Herotiva mwianra rieqaro mwia nraatu aatu hiqaro hia mwia rukyaate tiro. Mwitaa timwa kyero Herotiva Ioniva ti varu quarara qamwateqarovata mwiva mwia quara taara nraato tura.

²¹ Mwitaamaqi vuvuro mpo enta Herotinamaiva Ioninra rukyaari aan-
rava qio vahura. Mwi quara okyaravanto mwataamama vahiro. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nronra vaisi kyara nyinrenro mwihua nyaanronra. Mwiva ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyari varu vaisihuave, airi inraikya vato vaisihuave, mwiva mwihua nyaanrama kyero kyara nyinro.

²² Kyara nyuvata mwihua nre varuvaro Herotinamainra nraamwunra-
vanto nrumu mwihua ihi ntamwa nyatero. Mwiva ihi nte varuvata Hero-
tivavata mwiva kyara nyuhuavata mwi mwanraatara qamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraamwunranra qamwatero mwianra tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vaiho? Ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte gutaama tuqo. E nanra inraikyarave tiraqena nte i mwianinrave. Mwata hini nte ntaqikyianinranra tiraqena nte ntainra kyena i mwianinrave, tiro.

²⁴ Herotiva mwitaa tuvaro mwanraata mwiva veva ntero uro nai nronra ntumwahiamwa hiro tiqaro, Nto, nte nanra inraikyarave qiariro ni mpiananrove? tiro. Mwitaa tuvaro mwia nrova tiqaro, Ioniva nramanri nyi vari vaisira mwia qiata mpiante qiante, tiro.

²⁵ Mwia nrova mwitaa tuvaro mwia nraamwunravanto hiantero uro vunyaa vaisi Herotirara tiqaro, Qamwanrama kyera Ioniva nramanri nyi vari vaisira nrunta teqa kyera tanuqa varaqira nrumu mpiante, tiro.

²⁶ Mwanraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutukyavanto uaqia huvarovata mwiva vaakya kyauqu nriqiqaa vatorara rieqaro, kyara nran-
renrata nru vaisihuaravata rieqaro tiqaro, Nte mwanraata mwianra tu quara nteqa kyaankyorave, timwa kyero ²⁷ mwiva karavu vaisiqaa ntaqikyari varu vaisira mpo titero tiqaro, Ioninra qiata qamwanrama kyera varaqira nrumu mpiante, tuvaro mwiva uro karavuqitairo mwia nrunta teqa kyero

²⁸ mwiaqaatairo mwia qiata tanuqa vatero varaqiro nrumu mwanraata mwia mwuvaro mwiva varero uro nai nronra mwunra.

²⁹ Mwitaama kyovata Ioninra nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta mwihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uro quntamwa kyora.

*Iesusiva pata kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra
(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)*

³⁰ Iesusiva nronraqama kyero sitovata vu vaisihua nrohita uro ntante nrumu ntuvaantuama vita Iesusira nraaqani variqata mwihua nkyiari kyaiqa varoravata, nkyiari nraakye qora timwa nyu quaravata, Iesusira timwa mwunra.

³¹ Mwi entara nraakye qora airivanto Iesusira taqarerata vita nrita hi varuvarora tiro, Iesusivavata mwia nraaqiaranramwuvata hia kyuqema kye kyara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Vivaqenramwu uro qumina sata tetaraa variarata nkyenramwu ho hiate, tiro.

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhua sita varero mpotuqi mwaanri ntero kyaareraqaama tero qumina sata varirerata vurama.

³³ Mwinramwuhua vuvata airi nraakye qoravanto mwihua taqeta tiqata, Mwihua mate mwinima vivarave, timwa kyeta mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita mwihua hianteta kyaarera tokyasataa mwataqaa vuhua uro Iesusiva mpotuqima tero virera hunani mwihua nraante uro ntoro.

³⁴ Mwihua nraante uro ntovaro Iesusiva nraakiara uro ntero mpotuqitairo mwatani mwaamwi ntero nraakye qora airivanto ntuvaantuama vuhua taqero mwihuara po kye timwa kyero tiqaro, Qikye, vaisivanto hia mwihuaqaa ntaqikiyi varihata sipisipivanto nkyiariaraa nrohi varia sipisipihua votima kyeta mwaa nraakye qorahua api nrohi variavo, tiro. Mwitaa timwa kyero mwini variqaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

³⁵ Iesusiva timwaqiro vuvaro huari mpuani tumi vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivanto mpuani tumi viharo mwaini qumina satave. ³⁶ E nraakye qora mwaahua sitairata mwihua uro kyara vahiani mwatukyaraqi nrohiqata kyara ky-oqaama kye nraate. Mwihua hia kyara ntumwa vareta nriahuave, tita.

³⁷ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaao tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Tire nronra munima 200 kinaa mwia kyetave kyara vara kyeta mwihua nyiananrave? tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Mpereti nataamave ntumwa taavo? Nkye uro taqaate, tuvata mwihua uro taqeta nrumu timwa mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahuma ntumwa taavo, tita.

³⁹ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nkye mwukyau mwaa mpo sata mpo sata ekyama mwatakyaa vita variate, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwihua mpo sata 100 nramwu mwatakyaa vita varuvata mpo sata 50 nramwu mwatakyaa vita varuvata mwitaamaqi vita ekyaa nraakye qoravanto mwatakyaa vita varura.

⁴¹ Mwatakyaa vita varuvaro Iesusiva mpereti hini kyauqu mwinramwunravata, tavukya taara mwitanavata, vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyuqemave timwa kyero, mpereti nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Qio nkye varaqita uro nyivata mwihua nraate, timwa kyero

tavukya taara mwitanavata tukyama kyero nraakye qora mwihua ekyaa nyuvata ⁴² ekyaa mwihua vikyokyama nronra.

⁴³ Vikyokyama nrovata Iesusira nraaqiaranramwu mwiaqaataita nraakye qoravanto mperetivata tavukyavata nreqata viti vaati kyora utu aatuma kyeta tua nronra ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

⁴⁴ Mwi entara 5,000 vaisi airivanto mwi kyarara nronra.

*Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro vura
(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)*

⁴⁵ Iesusiva mwihua kyara nyinro mwiaqaatairo gamwanrama kyero nai nraaqiaranramwu sitero tiqaro, Nkye nraante mpotuqi mwaanrinte kyaareraqaamate vutura qarahi hini Vetasaitaani vi varivaqenama nte nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani quate, tiro. ⁴⁶ Mwitaa tuvata mwihua vuvaro Iesusiva verara taqiqaa Kotirara aakyara tirero viro.

⁴⁷ Iesusiva Kotirara aakyara tirero vuvaro entama vuvata mpotuqi vuhua kyaarera tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nanrianraa qatinani variro.

⁴⁸ Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavanto mwihua virera hunasairo nriqanro mpotu vente varuvata mpotuqi varuhua mwukyaari tiqata nramanri ntainraqita vura. Mwitaamaqita vuvaro qauma qaatatarera huvaro Iesusiva mwihua hunta kyarero kyaarera mwutuqaa nrinro.

⁴⁹⁻⁵⁰ Mwiva nriqanro mwihua nraatara kye quankye tiro, utuvata mwihua taqovaro Iesusiva kyaarera mwutuqaa nri varuvata mwihua mpogama kyero nraatuqa tovata vaanave timwa kyeta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwihua oi aai ti varuvaro Iesusiva gamwanrama kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta variate. Ntema nruqo. Hia aatu hiate, tiro.

⁵¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata varuvaro toqavanto taiqa viro tirema vahuvata mwihua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqate variqata ⁵² Iesusiva mpereti taaraqia airiqama kyero nraakye qora nyunranra hia mwihua su nyaato ntapihuvata hia Iesusira okyarara ntapihi kyeta riora.

*Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vuhua kyuqema kyora
(Matiu 14:34-36)*

⁵³ Mwihua vutura hini vantara Kenesaretini uro nte mwaamwi nteta mpotu rupate ⁵⁴ mwataqaa virera huvata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta, Qio mwaa mwivave, tita.

⁵⁵ Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta uro vutusai vurusaita nriqa vu nraakye qorahua sitaqita tumu Iesusiva variho tunani kyora.

⁵⁶ Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mpo mwatukya mpo mwatukya pata mwatukyave, nronra mwatukyave, uta aakyoqi vahu mwatukyarave, Iesusiva mwini nrohi varuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita mwatukyaqaa kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Qiove nriqa vi nraakye qorahua i tuavaaqa vitiqaa kyaativarave? tuvaro Iesusiva qiove tuvata ekyaa mwiaqa kyaatu kyo nraakye qorahua kyuqema nraahu vura.

7

*Kotiva timwa tai quava vaisivanto timwa tai quaravata nraatara kyero vahira
(Matiu 15:1-9)*

¹ Parisi vaisinramwuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata Iesusira taqarerata Ierusaremisaita nrumu Iesusiva varunani ntuvaantuama vita variqata ² taqovata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto variqata Parisi

vaisi mwihua qua mwaanra okyara qaqira kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre varura.

³ Mwi entara Parisi vaisinramwuvata ekyaa Iutia mwatanaahuavata nkyiari haivaqahua timwa to quara riegata mwitaa mwitaama kyeqata mwihua nkyiari kyauqu hiqe varura. Mwihua hia kyauqu hiqohua hia kyara nronra. ⁴ Mwihua uro maaketiqi nrohita uro ntanteta nrumu varita hia nkyiari kyauqu hiqama kyaraitita, hia kyara nronra. Mwihua haivaqahua kaapu hiqe okyararave, tanu hiqe okyararave, mpo okyara mpo okyara timwa nyuvata mwihua riemwaqi viqata nrohi varura.

⁵ Mwihua mwi quara riemwaqita nrohi varuhuara tita, Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusira kyapara hita tiqata, Tiri haivaqahua qua timwa tora i nraaqiaranramwuvanto nteqa kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre variavo. Nanraqamave mwihua mwitaa hi variavo? tita.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava haaru variqaro nkyiara avuqavuma kyero qara ntumwa torave. Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mwaa mwatanaahua nroqitai nraahu ni nutu tuaahere
variavaro mwihua mwutukyavanto hia nianra vaiho.

⁷ Mwihua mwaanra tiqatama mwihua nkyiari haivaqahua qua nraahu timwa nyiqata mwihua quminama ni nutu tuaahere variavo, tura.

(Aisaiaa 29:13)

Aisaiaava mwitaama kyero qara ntumwa torave. ⁸ Kotiva nkyiara mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qaqira kyetama vaisivanto timwa taa quara nraahuma riemwaqita nrohi variarave, tiro.

⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Qio kyuqema hiavo. Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qoririma kyeta nkyi haivaqahua timwa to quara nraahu riemwaqita vi variahuave.

¹⁰ Mosesiva Kotiva timwa to quara riero nkyiara tiqaro, Ena nrohua qohua nrotu tuaahera nyataante. Nai nrohua qohuara uaqia hiani quara ti variani vaisira rukyaate, turave.

¹¹ Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita, nkyeta riemwa kye nkye tiqata, Vaisivanto nai nrohua qohuara tiqaro, Nte nkyitana kyaahaqa hirera tu munimanra hia nkyitana nyinraitina, Kotirani vatarerave, tirera, ¹² mwi vaisiva qioma nai nrohua qohua qaqira kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quanarove, qiarave. ¹³ Nkye unra qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa kyetama nkyita haivaqahua timwa nyu quara mwia nraahuma nraakye qora timwa nyi variavo, tiro.

Nanra inraikyavanto vaisi uaqiama mwataiharo Kotiva mwianra uaqia hi vaisirave tura

(Matiu 15:10-20)

¹⁴ Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vuhua nyaanrama kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa nte tirera hiani quara kyuqema kyeta riegatama variate. ¹⁵ Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia vaisi uaqiama mwataiharo Kotiva mwianra mwiva uaqia hi vaisirave qianarove. Vaisi utaqitairo qovara hi inraikyava vaisi vara kyero uaqiama kyairave.

¹⁶ Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihii kyeta riaate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva vaakya tu quara okyarara mwia kyapara huvaro ¹⁸ Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyi su nyaatovata mpo? Nkyi su nyaatovanto hiave ntapihiri riaiho? Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia qio vaisi uaqiama mwataiharo Kotiva mwianra mwiva uaqia hi vaisivave, qiananro. ¹⁹ Vaisivanto kyara nraihanro hia mwi kyarava mwia vu nraatoqive mwutukyaqive viraitiro, qati vaisi raraq i to vahi ro qio mwiqitairo qatinani tumitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara timwa nyiqanro mwi quaraqotairo nraakye qoravanto ekyaa kyara qio nraivaro Kotiva hiana nkyiara uaqia hia vaisihuave qiananrove, tura.

²⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero qua mpo tiqaro, Vu nraatoqinaa inraikyavanto, mwutukyaqinaa inraikyavanto, mwi inraikyava mwi inraikyava vaisi uaqiama kyaiharo Kotiva mwi vaisirara uaqia hi vaisirave tirave. ²¹ Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva nriho. Vaisivanto nraakyevata api nrohivariva vu nraatoqitairo nriho. Mpuara varaarivavata mwiqitairo nriho. Vaisi ru kyaarivavata mwiqitairo nriho. Mpora nraata vaatiara nrohivarivavata mwiqitairo nriho.

²² Mpova hi inraikyarara mwutukya ntiraro varaariva vu nraatoqitairo nriho. Airi munimave mpo inraikyave vaterovata qaiqaa kyaatavata nraahu vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nriho. Unra qua qiarivave, hia nai mwamwantaga kyugema ntumwa quarivave, mpova hi inraikyarara vairiqa hiarivave, mpora nrutu vara mwataniqa hiqaro qiarivave, nte nronra vaisive qiarivave, api nrohianinranra nraahu riemwaqi quarivave, ²³ ekyaa mwi inraikyava vaisi vu nraato mwutukyaqitairo nri ntero vaisi uaqiama kyaiharo Kotiva mwia kyaara mwianra uaqia hi vaisirave qiananrove, tiro.

Mpo mwatanaa nraakyevanto Iesusira kepukyara riovaro Iesusiva mwia kyaahaqama kyora

(Matuu 15:21-28)

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatara kyero uro mpo mwatani Taiaavata Saitonivata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro hia mpovanto ni taqaarive timwa kyero, nraamwu mpoqi varuvaro nraakye mpovanto mwiva varura vaakya ntapihiri kyora. ²⁵ Ntapihiri kyero nraakye mwia nraamwunraqi vaanavanto varu nraakyeva Iesusiva varuraqi uro ntero Iesusira nraaqani mwia kyugusata tumu ntiro varura. ²⁶ Mwi nraakyeva nai mpo mwatanaava hia Iutaa mwatanaava, mwiva Siria mwata Ponisiaqi mwatatova varura. Mwi nraakyeva Iesusirara po kye tiro tiqaro, Ni naamwunraqitaira vaana titairaro qatinani nritaraarive, tiro.

²⁷ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Qaqao, nte nraaqiara nraante kyara mwinrenrave. Nte nraaqiara kyara vara kyena vairi nyiankyorave, tiro. (Mwi quara okyara mwataamama vahi ro: Iesusiva tiqaro, Kyai nte Iutaa mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankye. Nte mpo mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankyorave, tiro.)

²⁸ Tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, e qutaa qiararovata, vairivanto tainta mwemwaqi variqaro nraaqiaravanto kyara viti vaati nreqata kyaara nrainrave, tiro.

²⁹ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyugema tira hiaro. E mwitaa qiarananra tina, nte vaana mwia titauqaro qatinani nritaraiho. I nraamwunravanto qio variho. Qio ena mwaatani quante, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai mwaatani vuva uro ntero taqovaro vaanavanto mwia nraamwunraqitairo nritarero vuvaro mwi qiaatarava taintaqaa kyuqema vaite varurama.

Nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu vaisira Iesusiva kyaa-haqama kyora

³¹ Iesusiva Taiaani variro mwiaqaatairo Saitoninivata uro variro mwisairo vintantero kyauqurutana mwatukya vahunanivata vintantero mwisairo kyaarera nramanri Karirini tumu ntora.

³² Mwini tumu varuvata mpo uhua vaisi mpo vitaqita uro Iesusiva varunani kyora. Mwia nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu vaisira vitaqita uro Iesusiva varunani kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Ena kyauqu mwiaqaa vatairaro kyuqema quarive, tita.

³³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qoraqitairo vaisi mwia vitero uro nkyiariaraatana variqata Iesusiva nai kyauqu vukahiyo vaisi mwia nraatoqi veta vatero quaantu vihi kyero mwia mwaaqinriqaa vatero ³⁴ nyaamwuni taqeqaro mwia ua huvaro po timwa kyero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave*. Qatua quante, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro mwia nraato tita vuva qamwanrama qatua vuvaro qio riero varuvaro mwia mwaaqinrivantovata qio vahuvaro qua ntapihi kyero ti varura.

³⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwia nramwunaahuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mwaa inraikyara taqaara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira qua hia riaraitita, mwi quara viti viri timwa nyiqita vura. ³⁷ Mwihua viti viri mwi quara timwa nyiqi vuvata mwi quara riohua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Mwiva ekyaa kyaiqa kyuqema kyero vare varivave. Mwiva nraato tita quahua kyuqema kyaihata qio riarave. Mwiva hia qua qiahua kyuqema kyaihata qio qua ti variarave, tura.

8

Iesusiva qaiqaa pata kyara airiqama kyero nyunra
(*Matiu 15:32-39*)

¹ Mwi entara nraakye qora airi kyaatavanto Iesusira taqarerata nrumu ntuvaantuama vita varura. Mwihua hia kyara mpoqianivata ntumwa taraitita, qati varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro, ² Nte nraakye qora mwaa variahuara po tuqo. Mwihua taarampo enta ni vatama kyeta variqi viqata nkyiari kyara nramwa taiqa kyaavo. ³ Nte mwihua nkyiari mwaatani sitaarita mwihua nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata aanraqaa tumu ntivorave. Mpo hiahua nyianrasaitavata nriahuave, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mwihua qaqaio tita, Mwaa qumina mwukyauqaave. Taisaitave kyara varaananrave, tita.

⁵ Tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro, Nkyenramwu nataama mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7 nramwu ntumwa tauro, tita.

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantua uhuara tiqaro, Mwatasata mwatakyaa quate, timwa kyero mpereti 7 nramwu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, mwi kyarara nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro nraakye qora nyiate, tiro. Tuvata mwihua nraakye qora ntuvaantua uhua nyunra.

⁷ Nyuvaro Iesusiva tavukyavata vatora vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero tiqaro, Tavukyavata tukyama kyeta nyiate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwihua nyuvata nraakye qoravanto qioqama kyeta nronra. Qio nreta viti vaati kyora mwia nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 7 nramwu piqa kyora. ⁹ Mwi entara 4,000 nraakye qora airivanto mwi kyarara qio nronra.

¹⁰ Qio mwiaqaatairo Iesusiva nraakye qora sitero mwiva nai nraaqiaranramwu kyapata mpotuqi mwaanri ntero kyaarera nramanri qara varero Ntamanutaa mwatani viro.

*Parisivanto Iesusirara nronra kyaiqa tirivata tinraamwu taante tura
(Matuu 16:1-4; Ruku 12:54-56)*

¹¹ Iesusiva Ntamanutaa mwatani vuva uro ntovata Parisi vaisinramwu Iesusiva hunani nri nteta Iesusira inronrama mwatarerata mwia mwataara hiqata taqaare timwa kyeta tiqata, E nronra kyaiqa tiri tivuqaa varairaqeta tire tage iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

¹² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia nraakye qorahua nanraqamave tiqata nronra kyaiqa tinraamwu tairage tire i okyarara qutaave qiare ti variavo? Nte qutaa qianinra riaate. Mate mwaa entara variahua varivagena nte hia ntena okyara mwihua nyaamwu tegana nronra kyaiqa vararerave, tiro. ¹³ Iesusiva mwitaa timwa kyero qaqira mwihua mwini kyero mpotuqi mwaanrintero kyaareraqaama tero vutura hini tokyanianra viro.

*Parisi vaisi kyaiqa nraatu rauriqata variate tura
(Matuu 16:5-12)*

¹⁴ Kyaareraqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpereti taunru kyeta hia vararaitita, kuaiqia nraahu mpotuqi vatovaro ¹⁵ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, (Taupatai inraikyava mperetiqi viharo mperetivanto kyotairave.) Parisivantovata Herotivavata taupataira votima kyeta variavo. Nkye mwihua nyaatu aatu hiqata variate.

¹⁶ Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia varaunanra mwianra rieqarove mwitaa tiho? tita.

¹⁷ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua ti varu quara riero tiqaro, Nkye nanraqamave mpereti hia varaara kyaara airi qua ti variavo? Hiave nkyi su nyaatovanto ntapihi vihata ntapihi kyeta riaavo? Nkyi nyaato tita vihatave nkye hia ntapihi kyeta riaavo? ¹⁸ Nkye su nyaato vataahua nkye hiave ntapihi kyeta rieta taqaavo? Nkye nte kyaiqa varaurara taunruve kyaavo? ¹⁹ Nte 5,000 nraakye qora mpereti kyauquru nteqa kyena nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio tire mwi entara tua 12 nramwu piqa kyaavananrave, tita.

²⁰ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Qio nte 4,000 nraakye qora mpereti 7 nramwu nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Tuvata mwihua tiqata, Qio tire tua 7 nramwu mwi entara piqa kyaavananrave, tita.

²¹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Nkye nte mwi kyaiqara varaurara ntapihi kyeta riaataara vaihata nkye taunru kyeta mpereti kuaiqia vare nrianranra airi qua ti variavo.) Nkyi su nyaato ntapihi virata

ni okyarara riaataara vaihata nkye nataamaqitave ni okyarara hia ntapihi riaavo? tiro.

Iesusiva vaisi mpo vu qipa vura ntapairi mwatora

²² Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuhua Vetasaitaani uro nteta mwini varuvata mpo uhua vu qipavu vaisira vita vareta Iesusiva varunani uro kyeta Iesusirara po tita tiqata, Vaisi mwaaqaa ena kyauqu vatairaro qio taqaarive, tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva vu qipavu vaisira kyauqu tu varero vitaqiro uro mwatukya mwaaqani kyero mwini variqaro mwia vuqaa taara vihi kyero nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia kyapara hiro tiqaro, Mpo inraikya qiove taqera hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwia vu qauma ntapairi virera huvaro mwiva vutu taqero tiqaro, Nte vaisi taqe varuqata mwihua kyatari votima kyetama nrohi variavo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa nai kyauqu mwia vuqaa vatovaro mwia vuvanto ntapairi vuvaro mwiva kyugema kyero ekyaa inraikya taqero.

²⁶ Vaisi mwiva ntapihi kyero taqovaro Iesusiva mwia titero tiqaro, Hia mwi mwatukyaraqi nrumu ntantera viraitira, ena mwaatani quante, tiro. Turama.

Pitaava Iesusira okyarara tura

(Matiu 16:13-20; Ruku 9:18-21)

²⁷ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata uro Sisariaa Piripai qaumato vahu mwatukyaraqiara viro. Aanraqaa viqaro nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nraakye qoravanto nianra tavave timwa kyeqatave ti variavo? tiro.

²⁸ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mpo hiahua iara Ioniva nramanri nyi varivave qiavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisaavave ti variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaisi mpovanto qaiqaa qovarama viro nrohi variho ti variavo, tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro tiqaro, Qio nkyenramwu mpo? Nkye nianra ta vaisiva varihove qiavo? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, Mesaiaavantove. E Kotiva titai vaisiva variaro, timwa kyeqatama tire varuro, tiro.

³⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhwara kepukyaqama kyero tiqaro, Hiavatama mwi quara mpohua timwa nyiate, tiro.

Iesusiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyunra

(Matiu 16:21-28; Ruku 9:22-27)

³¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qua tohara tero vutu kyero nai nraaqiaranramwu mwiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa quani inraikyara airi vararerave. Nronra vaisivantovata, Kotira kyaika vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisivantovata, nianra qumina vaisive timwa kyeta, ni qoririma matevarave. Mwihua mwitaa hiqatama ni ru kyaivaqena nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

³² Iesusiva mwi quara vutu kyero qoqaa timwa nyuvaro Pitaava Iesusira vita uhini kyero qaqaqo tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro

³³ Iesusiva tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu taqero Pitaara inronra hiro tiqaro, Saataanio, nyianrasata quante. Hia ni puqaa variante. E hia Kotiva riaintema kyera riaaro. E qumina vaisivanto riaintema kyera rie variaro, tiro.

³⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantua uhuavata nai nraaqiaranramwuvata nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrrianri vaisiva mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero vaisi rukyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nrriananrove.

³⁵ Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quanarove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro ni kyaiqa vararero ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekya enta qati variqiro quanarove.

³⁶ Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekya inraikya ntuvaantuama kyero mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava nataama kyerove mwia kyaahaqa hiananrove? Hia mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove.

³⁷ Vaisivanto qutu viro nanra kyoqaave mwinro qaiqaa qati variqiro quanarove? Hia mwiva mwi entara qio kyoqaa utu kyero qaiqaa qati variqiro quanarove.

³⁸ Mwaa entara mwatani varia nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utiqatama Kotira qaqira kyaavo. Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata mpoqama kyero kyaurariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara nte tumuani entaraqaa naivata kyaurira inraikya vara mwianinrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto niqaatairo itero ntuvaahe variraqena nyaamwunyaahua vatama kyena tumuaninrave. Mwi entara nte mwi vaisira naivata kyaurira inraikya vara mwianinrave, tiro. Iesusiva turama.

9

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte gutaa qianinra riaate. Vaisi mponramwu mwaini mate mwaa sivita variahua hia qumina qutu vivarave. Kotiva nraakye qoraqaa kepukyaqama kyero ntaqikiyari entava nrrianinra mwihua taqeta qutu vivarave, tiro.

Iesusira mwamwantavanto nai nraahumwa mpo mwamwanta kyuqu mwamwanta kyuqu vura

(Matiu 17:1-13; Ruku 9:28-36)

² Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero taaqi nronraqa nkyiariaraa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwihua suqaa Iesusira mwamwantavanto kyuqu viro vahuvaro ³ mwia tuavaaqavantovata mpoqama kyero itero takyuqi varura. Hiam qio vaisi mpovanto hiqama tairaro mwitaama kyero takyu quanaro.

⁴ Mwitaama kyero mwia mwamwantavanto kyuqu viro vahuvata mwia nraaqiara taaramponramwuvanto variqata taqovata Iraisakya Mosesikya mwihua haivaqahuatana govarama vita variqata Iesusira vatama kyeta qua ti varura.

⁵ Mwitanahua Iesusira vatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, kyugemama tirenramwu i vatama kyeta mwaini nrunrahua varuro. E qiove tirera, tire haraara nraamwu taaramponramwu iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro. ⁶ Mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata varuvarora tiro, Pitaava nanra quave qianinrave tiro, mwi quara turama.

⁷ Mwitaa tuvaro tonamwuvanto qovara hiro mwihuaqaa ntumwaqu kyovaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maaqu mwianra ni mutukya nti variva variho. Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro. ⁸ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto gamwanrama kye tuqasaqasa hiqata taqovaro hia mpovantovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusiva nraahu nanrianraa varura.

⁹ Mwitaa huvata mwihua taaqi mwiagaataita tumi varuvaro Iesusiva mwinramwuhuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mateqa taqaa inraikyarara hia mpohua gamwanrama kyeta timwa nyiate. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte nraakiara qutu vina qaiqaa qati sivina varianinraqaataita nkye qioma timwa nyiqita vivarave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Iesusiva tuntema kyeta hia mpohuavata timwa nyinraitita, nkyiari nraahu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Iesusiva nai qaiqaa siquaninranra tira nataa hi quarave tiho? tita.

¹¹ Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra okyara timwa nyi varia vaisihua tiri timwa timwita qiarave. Iraisava tiri haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti variarave. Nanraqama mwihua mwitaa ti variavo? tita.

¹² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwihua gutaa ti variarave. Iraisava nraante ekyaa inraikya ntapihi kyero terama tarero nrianrivama variho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mpo? Nanra qua nianra qara ntumwa tova vahirave? Nianra mwiva airi nriqa quani inraikyara varaqiro virata mwiagaataita mwihua mwia qoririma mwatetama mwianra qumina vaisive tivarave tiro, qara ntumwa torave.

¹³ Qio nte nkyiara tiqana Iraisava vaakya nrumu varurarama tuqo. Mwiva nrumu varuvata vaisi mponramwuvanto mwia nkyiari kyakya huntama kyeta mwia uaqiama mwatorave. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Nraakiara mwia mwitaa hirave tura mwivau mwia mwitaa hurave, tiro.

Iesusiva nraaqiaraqitairo vaana titovaro nritarero vura

(Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43)

¹⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara hininramwu kyonani tumu taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihua mwini variqata Iesusira nraaqiaranramwu kyapata inronra hi varura.

¹⁵ Mwihua tumu ntovata mwini ntuvaantuama vita varuhua gamwanrama kyeta Iesusira taqeta nrihanrama vita hianta uro mwia qua mwan-tovaro ¹⁶ Iesusiva nai nraaqiara hini mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Nanra inraikya kyaarave nkye mwihua kyapata inronra hi variavo? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro nraakye qora utaqitairo vaisi mpovanto mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, vaanavanto ni maaqu utaqi variharo mwiva hia qio qua tihanana tina, nte e hiananrani vitena nruqo.

¹⁸ Vaanavanto ni maaqu ntavaaqavu kyero mwia mwataqaa tuta kyaiharo mwia nroqitairo taaraparavanto nrihanro nai vai kutiharo ekyaa mwia mwamwantavanto ntapihi viro kepukyaqama vivihirave. Nte i nraaqiarara vaana titaivaro nritarero quarive tuqata mwihua mwitaa hiare qiavaro vaanavanto hia nritare virave, tiro.

¹⁹ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua Kotirara qumimaqama kyeta hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni pupohaira uti variavana nte nataama nanive nkyi kyapata varianinrave? Nte nataama entave variqana nkyi kyaahaqa hianinrave? Qio nraaqiara mwia vita vareta mwaini nriate,

²⁰ tuvata vite nruvaro vaanavanto Iesusira taqero nraaqiara mwia vara mwataqaa tuta kyovaro tuqasaaqasa hi varuvaro mwia mwamwanta ntirintiri hi varuvaro taaraparavanto mwia nroqitairo mpo uti varura.

²¹ Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwia qora kyapara hiro tiqaro, Taire tohara kyerove mwitaa iho? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nraaqiara pataru variharo mwitaamaqiro virave. ²² Vaanavanto mwia rukyaankye tiro, mwia vara qiaqive nramanriqive tuta kyairave. E tiri qio kyaahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri kyaahaqa hiante, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, E tiqara, E qio tiri kyaahaqa hiravave variaro qiananrave. E hiave ntapihira hiaro? Kotirara kepukyaqama kyero riariva ekyaa kyaiqa qio varaananrove, tiro. ²⁴ Tuvaro nraaqiara mwia qova qamwanrama kyero tiqaro, Qio nte Kotirara riemwaqina vuvu hiama qioqa iho. Evata ni kyaahaqa hiraqena nte Kotirara kepukyaqama kye riemwaqina quankye, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua hisai hisai vaini nruvaro Iesusiva vaana inronra hiro tiqaro, E hia qua qiara vaanavave. E nraatora hiara vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira nritarera quante. Hia qaiqaavata nraaqiara mwiaqi viqetera variante, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaana mwiva nronraqama kyero aakyara ntero nraaqiara mwia vara ntuqutuvuvaro ntirintirima eqero mwiva qutu vuhua nraantantamwa kyero ntumwa viro vahuvata nraakye qoravanto tiqatama, Mwiva qutuma viho, tita. ²⁷ Tuvaro Iesusiva mwia kyauquqaa tu varero mwia vara mwaamwianrama kyovaro qio qati siviro varura.

²⁸ Nraaqiara mwiva qio qati siviro varuvaro Iesusiva mwiaqaatairo uro nraamwuqi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia tirema kye nanrianraa ntumwahiamwa hita tiqata, Tire vaana mwia titauro hia nritarero virave. Nanraqamave tire hia qio mwitaa huro? tita.

²⁹ Mwiwua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaananra hia qio qati titaivaro nritarero quanarove. Kotirara aakyara nteqatama titaivaro qio nritarero quanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qati siquaninranra vutu kyero timwa nyunra (Matiu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwi mwatara kyeta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapihira kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyianriva vahuvarora tiro, mpovanto tire quanarova puaama kyero taqaankyo tiro uqeta kye sitero vura. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita uro vaisi kyauquqi kyaivata ni ru kyaivaqena qutu vina taarampo enta vari kyenama qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara okyara hia ntapihira riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata hia mwi quara okyarara kyapara hura.

Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove tura

(Matiu 18:1-5; Ruku 9:46-48)

³³ Mwinramwuhua vuhua Kapenaamini uro ntovaro Iesusiva nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiara mwiwua kyapara hiro tiqaro, Nkyenramwu aanrani nriqata nanra qua timwa kyetave inronra hiavo? tiro. ³⁴ Mwitaa tuvata mwiwua hia qua tiraitita, tirema varura. Mwinramwuhua aanrani nriqata mwitaama tita, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa

vaisivanto variananrove? tura. Mwitaa turara tita, mwihua kyauriqata hia Iesusira timwa mwita.

³⁵ Mwinramwuhua hia qua tuvaro Iesusiva mwatakyaa viro mwihua nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nronraqama quataa hiani vaisira okyara nkyi timwa nyiankye. Vaisi mpovanto nronraqama quataa hiariva hiama vuni uro variqaro nronraqama quanarove. Mwiva nronraqama quataa hiraro nraakiarani variqaro ekyaa nraakye qora kyaiqa vaisi variarivama nronraqama quanarove, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vita kyero mwihua suqaa vatero mwia kyavuhu kyero tutero tiqaro, ³⁷ Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara mwataa hianinranra qamwateqaro kyuqema mwataariva mwiva niyatama mwitaama mataananrove. Mwiva mwitaa hiqaroma Kotiva ni titairavatama qamwata mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

*Vaisi mpovanto Iesusira nrutu nteqaro kyaiqa varora
(Ruku 9:49-50)*

³⁸ Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwi vaisiva hia tirivata i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta, mwia antua tauro, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Hia mwi vaisira antuaate. Mpovanto ni nutu nteqaro nronra kyaiqa varero mwiaqaatairo mwiva hia qamwanrama kyero nianra uaqia hi quara qiananrove.

⁴⁰ Mpovanto hia tiri nramwutaqa hiariva varirera, mwi vaisiva tiri nramwunaavama variananrove, tiro. ⁴¹ Nte qianinra riaate. Nkyi nramanri nraataa hirata varivaro mpovanto nkyiara Iesusira nraaqiarave timwa kyero, nramanri nkyi nyianri vaisiva variraro Kotiva hia mwia taunru kyaraitiro, mwia kyoqaa kyuqema kyero mwiananrove, tiro.

*Mpora uaqia hi aanranra nraamwuterorave tura
(Matiu 18:6-9; Ruku 17:1-2)*

⁴² Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vaakya kyavuhu kyero tutorara tiqaro, Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua riariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra mwia nraamwutairera, mwia kyaara mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Vaisi mwia nruntaqi ori nronra kyaantaru kyero kyaareraqi tuto kyaivaro mwi vaisiva hia nraaqiara pata mwia uaqia hi aanranra nraamwutaatarave.

⁴³ Mwi quara rieqarama i kyauqu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara uti variraro i qia iteqaro hia qipaantinraqi tuta kyaankyorave.

⁴⁴ [Mwi mwataraqi mwimwivanto
qutu quani mwamwantara qati nraahu
nramwaqiro vi variananrove.

Qiavanto iteqaro hiama qipa quanarove.]

⁴⁵ I kyuuqu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyuuqu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyuuqu taaratana vahiariva variraro i qia nronraqama kyero itaaninraqi tuta kyaankyorave.

⁴⁶ [Mwi mwataraqi mwimwivanto
qutu quani mwamwantara

qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.
 Qiavanto iteqaro hiam qipa quananrove.]

⁴⁷ I vu hinivanto uaqia hi kyaiqara utirera, vauru kyaante. E vu kuaigia nraahu vahiariva qioma Kotiva ntaqiky mwatukyaraqira vira qati variqira vinanrave. I vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro i qia nronraqi tuto kyaankyorave.

⁴⁸ Mwi mwataraqi mwimwivanto

qutu quani mwamwantara

qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.

Qiavanto iteqaro hiam qipa quananrove.

(Aisaiaa 66:24)

⁴⁹ Hore aatai ntema kyero qiaqotairo ekyaa nraakye qora aataananrove.

⁵⁰ Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, hiam qio qaiqaa utu kyairaro qiakyaa hiananrove. Qio nkye hore kyuqera votima kyeta varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

10

Nraakye qaqira kye okyarara Iesusiva timwa nyunra

(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)

¹ Qio Iesusiva mwi mwataro kyero Iutiaani vuva uro Iotaani nramanri qarero vutura hini tokyani vura. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

² Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua qiarive tita, mwihua mpo qua Iesusira kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto nai nraata qaqira kyaananrove? tita.

³ Tuvoro Iesusiva nkyiari kyapara hiro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Mosesiva nanra quave nkyiara mwitaa mwitaa hiate tiqaro timwa torave? tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvoro mwini ramwuhua tiqata, Mosesiva mwataa timwa torave: Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyarero hiqaro qara mpo ntumwa kyero nai nraata mwiniro tiqaro, Qio i qaqira kyauqo, timwa kyeroma titaanarove, turave. Mosesiva qua mwitaama kyero timwa torave, tita.

⁵ Mwitaa tuvoro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahumwanra mwutukyavanto kepukyaqa huvata hia mwihua Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara timwa torave.

⁶⁻⁷ Tauraqama kyero hia mwitaama vahurave. Taura Kotiva nyaamwuvata mwatavata utu kyero vatero tiqaro, Nte vaisivata nraakyevata utu kyena vataurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri taaqau vita mwitana kuaa mwamwanta votima kyeta varivarave.

⁸ Mwitana hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, mwitana kuaa mwamwanta nraahuma varivarave, turave.

⁹ Kotiva naivanto vaativata nraatavata vara kuaaqaa taaqau tairara tiro, hia mpovanto mwitanahua ntainra kyaarive, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwu Iesusira mwi quara okyarara kyapara huvaro

¹¹ Iesusiva mwini ramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaariva, mwi vaisiva qaraakya nraakyeentiri nrohiqaroma mpuraqama kyeroma mwikyantiri nrohiananrove. ¹² Mwia votima kyero nraakyevanto nai vaati qaqira kyero qaraakya

vaisi varaariva, mwi nraakyeavavata qaraakya qoraisi mwikyantiri nrohiqaroma mpuaraqama kyero nrohiananrove, tiro.

*Iesusiva nraaqiaranramwuqaa nai kyauqu vateqaro kyugema nyatora
(Matiu 19:13-15; Ruku 18:15-17)*

¹³ Iesusiva varuvata nraakye qora mwihua nkyiari nraaqiara sita vareta Iesusiva nai kyauqu mwihuaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro kyaare tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.

¹⁴ Mwitaa huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranramwu nkyiari inronra hiro tiqaro, Qaqao, nkye nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove. ¹⁵ Mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara votima kyero Kotira qua riariva, mwi vaisiva hiam Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi quanarove, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara mwihua kyavuhu kyero tutero nai kyauqu mwihuaqaa vateqaro mwihua kyugema nyatora.

*Airi inraikya vato vaisirara tura
(Matiu 19:16-30; Ruku 18:18-30)*

¹⁷ Iesusiva aanrani virera huvaro vaisi mpovanto hiantero nrumu Iesusira kyapara hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyugevave. Nte nataa hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuge kyaiqa Kotirani vara mwataaninraqaatainave nraakiara nte ekjaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave nianra vaisi kyugevave qiaro? Kotiva nraahuma kyugeva variho. ¹⁹ E Kotiva timwa to quarara riaante. Mwia quavanto mwataama kyero vahirave:

Hia mpora rukyaante.

Hia mpora nraakyaera nrohiante.

Hia mpuara varaante.

Hia unra qua qiante.

Hia unra utu kyeqara mpova hiani inraikyara varaante.

Ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante,

turave.

(Kyatura 20:12-16)

Kotira quavanto mwitaama kyero vahirave, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nraaqiarakjaa variqana nte mwi quara riegana mwitaa mwitaamaqina nrunrave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusira mwutukyavanto mwi vaisirara vahuvoro mwia taqeqaro mwia timwa mwinro tiqaro, E kuaa inraikyara nraahu aara ntaaro. Uro ena vatena inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera vehi nraakye qora ntainra kyera nyinranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwi quara riero inraanra viri ratero varura. Mwiva airi inraikya vatovara tiro, hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero mwia mwutukyavanto uaqia huvaro vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu vara ututuma kyero taqero tiqaro, Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqikyari mwatukyaraqi mwukyaari tu kyeta vivarave, tiro.

²⁴ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta, Qikye tita, Iesusiva nataa hi quarave tiho, tuvaro Iesusiva qaiqaavata nraahu mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyari mwatukyaraqi virerata mwukyaari tukyeqatama vivarave.

²⁵ (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraanrove? Hia qio mwitaa hiananrove.) Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraariva qio vahirarove, airi inraikya vataarivavata Kotiva ntaqikyĩ mwatukyaraqi qio quananrove, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia quara airi nraato tiqata qikye tita, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyinani hia qio virera, nai tarave Kotiva vitaananrove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua itutuma kyero taqero tiqaro, Mwatani varihua nkyiari kepukyara hiam qio vivarave. Kotiva kyaahaqa hirata qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqita virera hiqata ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

²⁹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte gutaa qua qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa varerara taunru kyaaninrave. Vaisi mpovanto nai nraamwu maatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nronra qorave, nai nraaqiarave, nai mwatave, mwini kyero nianra riero ni kyaiqara riero quariva, ³⁰ mwi vaisiva mwia qiata kyoqaa vareqaro hia kuua nani varaananrove. Mwiva mate mwaa mwataraqaa kyoqaa vareqaro airi nani varaananrove. Mwiva nraamwuve, qata vakyaave, nrunra nrakyaave, nrohuave, nraaqiarave, mwatave, mwi inraikyara mwi inraikyara airi inraikya varaananrove. Ni qua varaari vaisiva varirata mwia kyaara mwia uaqiama mwataivaro variananrove. Qio ni qua vataariva qutu viraro Kotiva mwianra ekyaa enta qati variqira quante qiananrove.

³¹ Mate nraakye qora airivanto vuni variahua qakyo tumitareta nraakiaranima varivarave. Mate nraakiarani varihua qakyo nritareta vunima varivarave, tiro.

Iesusiva taara mpo nani nai qutu viro qaiqaa siquaninranra nai nraaqiaranramwu vutu kyero timwa nyunra

(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

³² Mwihua Ierusareminianra aanraqaa vi varuvaro Iesusiva nraante nanrianraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata nraakye qora mponramwuvanto Iesusira vataqita nruhuavata aatu hiqata nri varura. Mwitaamaqi vi varuvaro mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero nkyiariaraa sita varero viqaro nraakiara naiqaa qovara hiani inraikyara qaiqaa timwa nyinro tiqaro, ³³ Riaate. Tire Ierusaremini uro variarata vaisi mponramwuvanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaqavuqita uro kyavata Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisihua mwihua vunyaa vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, mwihua nianra mwia ru kyaate timwa kyeta, ni pitaqita uro Romeni mwatanaahua kyauquqi tuta kyavata ni ru kyevarave.

³⁴ Mwi mwatanaahua nianra raima mateta, niqaa quaantu vihiteta, kyaantaqo ni ntuqutu kye vateta, ni rukyaivaqena qutu quaninrave. Nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro. Iesusiva turama.

Iemisikya Ionikya nkyiaritana nronraqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matiu 20:20-28)

³⁵ Sepetira mwaaqutana Iemisikya Ionikya Iesusiva varunani uro nteta Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e mpo inraikya

tiritana quara eo timwa kyera mwitaama timwa taanterama nrunro, tita.
³⁶ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyitana nataave hianinrave? tiro.

³⁷ Tuvata mwitanahua tiqata, Nraakiara e kepukyavanto nraakye qoraqaa ntaqikyigara nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vira variqara e tiraro tiritanaqitairo mpovanto nronraqama viro i kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variraro mpovanto nronraqama viro i kyauqu kyaantaqani mwatakyaa viro variarive. Tiretana mwianra rieqatama i kyapara huro, tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaero tiro, Nkyetana hia ntapihiki kyeta vu nraato tiraitita, apiqama kyeta ni kyapara hiavo. Kaapuqitai nramanri nraantema kyena nte nriqa quani nramanrinra nraaninra, qiove nkyetana-vata nrevarave? Nte nriqa quani inraikyara nramanri varaantema kye varaaninra, qiove nkyetana-vata varevarave? tiro.

³⁹ Tuvata mwitanahua tiqata, Tiretana qioma mwitaa hiananrave, tuvoro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte nramanri nraaninra nkyetana-vata nrevarave. Qutaama nte nramanri varaaninra nkyetana-vata varevarave.

⁴⁰ Ni kyauqu kyaatutanivata kyaantaqaqanivata mwatakyaa vita vari vaisitanahuara hiama ni kyaiqa vaiho. Ni kova vaisi taaratana teramataihua, mwitanahuama mwiaqaa mwatakyaa vita varivarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini 10 nramwuvanto mwi quara rieta mwia kyaara Iemisikya Ionikya inronra hura.

⁴² Mwinramwuhua mwitanahua inronra hi varuvaro Iesusiva mwinramwuhuvata mwitanahuavata nyaanrama kyero eqaate tiro, Mpo mwatanaahua ntaqikyiqi vi varia okyarara nkye ntapihiarave. Mwi-hua qiata vaisivanto nritareta virito variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara vara timwataate ti variarave. Mwi-hua nronra vaisivanto tiqata, Tire nronravanto varuro. Tiri qua nraahu riemwaqita quate, ti variarave.

⁴³ Nkyenramwu hia mwi-hua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto nronra varirero mwiva nkyi kyaiqa vaisi nraante variro nraakiara nronraqama quanarove.

⁴⁴ Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero qiariva, mwiva rupa tai vaisira votima kyero nkyini kyaiqa vara nyataanarove.

⁴⁵ Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraakye qoravanto nini kyaiqa vara mataatera tumuvave. Nte nraakye qorani kyaiqa varaqina viqana airi nraakye qora kyaahaqama nyatena mwi-huara gutu virerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi kyora
 (Matiu 20:29-34; Ruku 18:35-43)*

⁴⁶ Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierikoni uro ntero mwi mwatukyara nraatarero virero huvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaisiva Vatimiaasira, Timiaasira mwaaquvanto variqaro mpo inraikya mpiate timwa kyeqaro nyaanru ti varu vaisiva aanra tokyani mwatakyaa viro varura. ⁴⁷ Mwiva mwini variqaro riovata mpo uhua tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi variho, tuvoro riero mwiaqaatairo mwiva paatiro Iesusirara aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaqu, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁸ Vu qipa vu vaisiva mwitaa tuvata airi nraakye qoravanto mwia inronra hita tiqata, Tirema variante, tuvoro mwiva hia mwi-hua qua riaraitiro, qaiqaa paatiro aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaqu, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁹ Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva nrumu mwiaqaa siviro variro tiqaro, Nraanraivaro nrianrive, tuvata mwihua vu qipa vura nraanrama kyeta tiqata, Qio qamwateqara variante. Siquante. Mwiva ima nraanraiho, tita.

⁵⁰ Mwihua mwitaa tuvaro vaisi mwiva nai vaaqa qutora vara qatinani kyero siviro Iesusiva sivi varunani vuvaro ⁵¹ Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Nivanto i nataa hiarive tirave nrianro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e ni pu ntapairi kyaanterama nruqo, tiro.

⁵² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio quante. E nianra mwiva qio ni kyaahaqa hiananrove qiararoma i vu ntapairi viho, tiro. Mwitaa tuvaro mwia vuvanto qamwanrama kyero ntapairi vuvaro mwiva qio taqero. Mwiva qio taqeqaro Iesusira vataqiro aanraqaa vurama.

11

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Ruku 19:28-40; Ioni 12:12-19)

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwihua Mpetapaasivata Mpetaaani mwatukyanivata uro ntora. Mwatukya mwitanava Oripa taaqi mwemwaqi vahura.

² Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqi vivaro nkyi suvanto vaakyama ntonki mpo kyaantaru tera taqaananrove. Mwia qaraakya ntonki hia vaisi mpovanto mwia mwoqaga mwatakyaa viro varirave. Nkyetana uro mwia puaama kyeta mwia ntatu kyeta vitaqita nrumu ni mpiate. ³ Mpovanto nkyitananra nanrave uti variavo tirera, nkyetana mwitaama mwia timwa mwiate. Tiri nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro. Pataqia vari kyero qaiqaa vara kyairaro nriananrove, qiate, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mwatukya mwiqi uro nte taqovaro ntonkivanto aanraqaa qesana kyaantarutova varuvata mwitana mwia huvanti varuvata ⁵ vaisi mponramwu mwini sivita varuhua tiqata, Nkyetana nanraqamave mwia huvanti variavo?

⁶ tuvata mwitanahua vaakya Iesusiva tu quara timwa nyuvata qio vitaate tita.

⁷ Tuvata mwitanahua qaraakya ntonki mwia vitaqita uro Iesusira mwunra. Uro mwita mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari vaaqa ntonki mwoqaga vuti mwatovaro Iesusiva mwiaqaa mwaanrintero mwatakyaa viro variro aanraqaa vura.

⁸ Aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto Iesusirara qamwateqata nkyiari tuavaaqa aanravau vuti mwatovata hini uhua aakyoqitaita kyatari mwanre teqaqita uro aanravau vuti mwatora.

⁹ Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraakye qorahuavata, mwia mwoqani nri varu nraakye qorahuavata, aakyaara nteta tiqata, Kyai mwia nrutu tuaaheraare.

Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira kyuqema mwataiho.

(Ihi 118:26)

¹⁰ Tiri haivaqava Ntevitiva

kepukyaqama kyero ntaqikyintema kyero mwivavata ntaqikyiqiro quaninranra tiro, Kotiva mwia kyuqema mwataiho. Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrutu tuaaheraate, tita.

¹¹ Mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva Ierusaremini uro ntora. Uro ntero Kotira nraamwu nronraqi verantero ekyaa inraikya mwiqi vahura taqamwa ntero, veva ntero entama virera huvaro nai nraaqiara 12 nramwu kyapata nrumu ntantero Mpetaanini vura.

Fiki hia tamwa riora
(*Matiu 21:18-19*)

¹² Mwia qanranraa mwinramwuhua Mpetaanisaita uto ntanteta nri varuvaro Iesusira nraataa huvaro ¹³ mwiva taqovaro vutura mposata fiki, mwia tamwa nre varu kyatariva vahuvaro mwia mwanre airi vahura. Mwia tamwa vahirera hiqu kyena nraankye timwa kyero, Iesusiva taqovaro hia mwia tamwa rio entava vahuvarora tiro, mwanre nraahu ntora.

¹⁴ Mwanre nraahu ntovaro Iesusiva fiki mwia inronra hiro tiqaro, Qio, nraakiara hia mpovantovata iqaatairo hiqu kyero nraanrive, tiro. Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvata mwi quara riora.

Iesusiva Kotira nraamwuqi vura
(*Matiu 21:12-17; Ruku 19:45-48; Ioni 2:13-22*)

¹⁵ Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierusaremini uro ntero Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa kyaiqa varo vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare varura. Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwihua vara veva mwaatani kyero, munima mwukyaari tuqasaaqi varu vaisihua taintavata vara rauru kyero, nyaamwa nyiqata munima vare varu vaisihua taintavata vara rauru kyero.

¹⁶ Mwitaama kyero mwiva mwi nraamwunra aatareqanianra tiqaro, Mwaini hia aanravanto vaiho. Nkye kyoqaa mwitaa inraikya vareqata hia mwaini vitare nritare hiate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyinro tiqaro, Kotira mpukuqi mwitaama qua qara ntumwa tova vahirave. Nraakye qora mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ni nraamwuanra Kotirara aakyara nte varia nraamwunrave tivarave, turave. (*Aisaiaa 56:7*)

Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto tuqeta kye ntuvaantua hia nraamwunra votima kyeroma vaiho, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa varo vaisihuavata, mwihua Iesusira qua rieta mwia kyaara Iesusira rukye aanranra puua hi varura. Mwihua taqovata qati nraakye qoravanto Iesusiva tu quarara gamwateqata kyauqu ntukikinraaqate varuvata mwinramwuhua mwianra rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.

¹⁹ Iesusiva Ierusaremini varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai nraaqiaranramwuvata Ierusaremini kyero vurama.

Fiki aaharama vura
(*Matiu 21:20-22*)

²⁰ Mwia qanranraa toqaqi mwinramwuhua uto ntanteta nriqatama mwia nraaqiaranramwuvanto taqovaro fiki mwia kyauqu kyaaravantovata tuqavantovata aaharama viro vahuvaro

²¹ Pitaava Iesusiva mwi kyatarirara tu quara riemwa tero Iesusirara tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Fiki e inronrama taarava tamusama viho, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyenramwu Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita nrohiate. ²³ Nkyenramwu mwitaamaqi viqata mwaa taaqirara tiqata, Tumitarera kyaareraqi ntumwa quante, tivarave. Mwitaa tiqata hia taara

nraato tiraitita, qutaagama mwitaa hiananrove tivera, Kotiva nkyinramwu kyaahaqa hiraro taaqivanto tumitarero kyaareraqi ntumwa quananrove.

²⁴ Nte mwianra rieqanama nkyiara mwitaa tirerave. Nkye mpo inraikya vararerata Kotirara aakyara nteqata qutaama mwi inraikyara ni mpiananrove tiqatama nkye mwi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya qio varevarave.

²⁵ Nkye sivi variqata Kotirara aakyara nteqatama mpovanto nkyi uaqiana nyataani quava vahirera, nkye mwi quara hia riemwaqi viraitita, mwi vaisira qua taunru kye qaqira kyeta Kotirara aakyara qiate. Nkye mwitaa hivaro nkyi sova nyaamwuni variva nkye uaqia hi kyaiqara uti quaravata qaqira kyero taunru nyataananrove. ²⁶ [Nkye hia mpohuaqa qua vahira qaqira kye taunru kyaivera, nkyi sova nyaamwuni variva hiana nkyitaqaavata qua vahianinra qaqira kyero taunru kyaananrove], tiro.

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwi kyaiqara varaqira vi variaro tura

(Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuvata uto ntero Ierusalem uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwu nronraqi vera ntero nrohi varuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iutaa nronra vaisivata, mwihua Iesusiva hunani uro nteta ²⁸ Iesusira mwia inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nraante nkyi kyaparama nyataarita nkye nte qiani quara qio timwa mpivera nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara varaaninranra nkyi timwa nyiankye. ³⁰ Tava Ioninra nronraqama kyovarove mwiva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho, qati vaisivantove iho? Nkye ni timwa mpivaqena riaankye, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire nanra quave qiananrave? Mate tire tiqata, Kotiva Ioninra nronraqama kyorave, qiarera, Iesusiva tiriara, Nkye nanraqamave Ioninra quara hia qutaave qiavo? qiananrove. ³² Qaiqaa mate tire tiqata, Vaisivanto nraahu Ioninra nronraqama kyorave, qiarera, mwi quavavata hia qioqa hiananrove, tura. Qati nraakye qoravanto Ioninranra Kotira qua qovarama kyo vaisivave turara tita, mwihua qati nraakye qora nyaatu aatu hiqata hia mwitaa tita.

³³ Mwihua mwitaa timwa kyeta mwiaqaatai Iesusirara tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihunrave, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye mwitaa qiavana nte nina nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro. Iesusiva turama.

12

Uaini vara tutoraqi hia kyuqema kyeta ntaqikyu vaisihuara tura

(Matiu 21:33-46; Ruku 20:9-19)

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini vara tutero mwia vara ututu tutukya ratero mwata quvu kyero uaini tatianinra ututero haraara nraamwu mpona vaimwanraanra nraamwu hoqa kyero vatorave. Mwiaqaatairo nyianra mpo mwatani virero hiqaro mpo uhua timwa nyinro tiqaro, Nkye

ni uaini aakyoqaa ntaqikiyi mate varivaqe nte quankye, timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.

² Mwini uro varuvaro uaini hiqu entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titero tiqaro, E uro ni aakyoqaa ntaqikiyi mate varihua tiratama uaini ninanivata hiqu kye mataate, turave.

³ Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi mwate varu vaisihua mwia kyaiqa vaisi mwia ntavaaqavu kyeta kyaamwuqotaita ntuqutu kyeta vateta, hia uaini hiqu kye mwia mwinraitita, qati titovaro nrumu ntantero vurave.

⁴ Qati nrumu ntantero vuvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi mwate varuhua mwia qiata raarahitima kyeta kyaaurira inraikya mwunrave. ⁵ Mwitaa huvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo qaiqaa titovaro vuvata mwia rukyorave. Qio mwitaamaqi vita, hini nai kyaiqa vaisi titohua kyaamwuqotaita ntuqutu kyeta, hini rukyorara tuqo.

⁶ Mwia kyaiqa vaisi taiqa kyovaro vaisi kuaiqia nraahu varura. Mwi vaisiva aakyo qora mwaaquvanto varuvaro mwia qora mwutukya-vanto mwianra mpoqiavata vahu vaisiva varuvaro mwia qova mwiavata nraakiara ekyaara titero tiqaro, Mwi hua ni mwaaqu taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama mwia kyuqema mwatevarave, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero mwia titovaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi varu vaisihua mwia mwaaqu taqeta, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwia qova qutu viraro mwaa vaisiva nai qora mwatavata, mwitaa inraikyavata, varaarivama variho. Nrivaqe tire mwia rukyaararo mwiva vararero hiani inraikyava tirini nraahu vahiarive, turave.

⁸ Mwi hua mwitaa timwa kyeta mwia mwaaqu ntavaaqavu kye rukyeta mwaaqani mwaati qaqira kyorave, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi hua kyaparama nyatero tiqaro, Mwi hua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? Aakyo qova nri ntero nai aakyoqaa ntaqikiyi vaisihua ru taiqa kyero kyaata mpo vaisinramwuanra tiqaro, Nkyema ni aakyoqaa ntaqikiyi mataate, qiananrove, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwi huara tiqaro, Nkye hiave Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataama tiro:

Ori nraamwu hoqeqata

ori mpo hia kyuqerave timwa kye qaqira kyaava,

mwi oriva puhaqama viho.

¹¹ Kotiva mwi orira vara kyero nronraqama kyaihata

tire mwia kyaiqa taqeta kyuqerave tunanrave, turave. *(Ihi 118:22-23)*

Kotira mpukuqi mwitaama kye gara ntumwa torave. Nkye hiave mwi quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronra vaisinramwuvanto ntapihi riovoro Iesusiva uaini utaqaa ntaqikiyi mwato vaisihuara tiqaroma mwi huaqaa ntumwa kyero tuvata mwi hua Iesusira ntavaaqavu kyeta ko qiare tura. Mwitaa timwa kyeta nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vuhua tiri inronra hivorave tita, mwi hua nraatu hiqata Iesusira kyeta vurama.

Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura

(Matiu 22:15-22; Ruku 20:20-26)

¹³ Iutaa vaisi nronranramwuvanto vari kyeta mwiaqaatai mwi hua Parisi vaisi mponramwuvata, Herotira nramwunaahua mponramwuvata, siteta

tiqata, Nkye Iesusira kyapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiaqa qua vataare, tita.

¹⁴ Tuvata mwihua Iesusiva hunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqaurara e kyuqe qua nraahu ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu hiraitira, nronra vaisiaravata, qumina vaisiaravata, kuua qua nraahu ti variaravave. E vaisivanto Kotira vataqita vi aanranra ntapihi kyera timwa nyi variaro. Qio mwaa quara timwa timwinraqe riaare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riaahuave.) Mwia taakisi mwiananrave hiave mwiananrave? tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwihua nroqaataita kyuqe kyuqe ti variqata mwihua su nyaatoqitaita Iesusira uaqiama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nanraqamave nkyenramwu nivanto api qua qiarive tita mwitaa qiavo? Qio munima mpoku vara kyaivaqe nte taqaanky, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvata munima mwia kuaaru mwuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvata mwihua Sisaarave tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwita, Kotiva hianinra nai mwiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwi quara rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuqe qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

Saitiusi vaisinramwuvanto qutu vita qaiqaa qati sivrara Iesusira kyapara hura

(Matiu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

¹⁸ Saitiusi vaisivanto Iesusiva varunani uro ntora. Saitiusi mwihua nkyiari mwaanra qua rieqatama mwihua tiqata, Vaisivanto qutu viro qio mwiva ekyarama qutu viro hiam qaiqaavata siquanarove, ti varu vaisihua uro nteta ¹⁹ Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua timwa timwiqanro mwitaa turave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavanto ve vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataanarove, turave.

²⁰ Tire qiarara e riaante. Haaru gate vakye 7 nramwu varurave. Mwihua sakaava toharenaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro ²¹ mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu vuvaro mwia qata mwia nanaava nraakye mwia varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvarave.

²² Qio mwitaamaqi vita ekyaa mwinramwuhua nraakye mwia varateta hia nraaqiaravata mwataraitita, ekyaa qati nraahu qutu vurave. Qutu vuvaro nraakiara nraakye mwivavata variro qutu vurave.

²³ Nraakiara nraakye qora qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi nraakyeva tara nraatave varianarove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu vara torave, tita.

²⁴ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua qara ntumwa tora hia ntapihi kyaahuave. Nkye Kotira kepukyavata hia ntapihi kyaahuave. Qutaara hia ntapihi kyaahuara tita nkye api qua ti variavo.

²⁵ Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivita qati variqita vi entara hiama nraata vaati vare okyarava vahiananrove. Mwiuhua nyaamwunyaahua votima kyetama varivarave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qutu vihua qati sivrara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hiave Kotira mpukuqi Mosesiva mwaa quara qara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta ntapihi riaavo? Kotiva mwitaa turave. Nte mwanriqa Kotivave. Nte i haivaqara Evarahaamunraqaa ntaqikyina, Aisaakiraqaa ntaqikyina, Iaikopuraqaa ntaqikyuvave, turave.

²⁷ Qio riaate, Kotiva mwanriqavanto hia qutu viro taiqavi inraikyaraqaa ntaqikyivi varivama variho. Nraakye qoravanto qaiqaa qati sivi okyarara nkyi su nyaatovanto hia ntapihi vihata api rieqata ti variarave, tiro.

*Nanra quave Kotiva vuni vatai quava vaiho tura
(Matiu 22:34-40)*

²⁸ Iesusiva Saitiusi vaisi kyapata qua ti varuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva uro variqaro riovaro Iesusiva Saitiusi vaisi qua nraatara kyeqaro kyuqe qua nraahu ti varuvaro mwi vaisiva Iesusira kyapara tiro tiqaro, Kotiva qua timwa taiva nanra quavantove vuni vahi quava vaiho? tiro.

²⁹ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaa quava vuni vahi quavama vaiho. Mwataama qara ntumwa torave:

Nkye Isareri mwatanaahua riaate.

Tiriqaa ntaqikyivi variva Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto variho.

³⁰ Ekyaa ena mwutukyaqitairave,
ekyaa ena mwanraquraqitairave,
ekyaa ena vu nraatoqitairave,
ekyaa ena kepukyaqotairave,
Kotirara nraahu mwutukya vahirara variante,
turave. (Lo 6:5)

³¹ Mwi quava vaiharo mwia nraakiara okyara qua mpo vaiho. Mwitaama tiro:

Enanra mwutukya vataarantema kyera

ena henanranravata

mwutukya vahirara variante. *(Wok Pris 19:18)* Qio mwi quatanava vuni vahi quatanavama vaiho. Hia mpo quavanto mwi quatanava nraatara kyairave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqema kyera ntapihima qiara. E qutaama tiqara, Mwanriqa Kotiva kuaiqiavanto nraahu variho qiara. Hia mwanriqa mpovantovata variho, qiara.

³³ E qutaama tiqara, Vaisivanto mwutukyaqitairove, kepukyaqotairove, Kotirara mpoqama kyero mwutukya ntiraro variananrove. Vaisivanto nai henanranra nanrianra mwutukya vahintema kyero mwianravata mwutukya vahiarive, qiananrave. Mwi quatanava vuni vahi qaro hini qua nraatara kyairave. Mpo qua Kotira kyaiqa vara mwateqata quara rukyeta qia quara mwate varia quaravata, mwi quatanava nraatara kyairave, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro vaisi mwiva kyuqema kyero tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Kotiva iqaa ntaqikyiariva i qau-matoma vaiho, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata vaisi kyaatavantovata Iesusiva tiri qua nraatara kyaankyo tita, hia Iesusira qaiqaavata nrumu mpo qua mpo qua kyapara hura.

*Iesusiva Mesaiaara kyapara hura
(Matiu 22:41-46; Ruku 20:41-44)*

³⁵ Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Mwaanra okyara ti varia vaisihua tiqatama, Kotiva titaariva Mesaiaavanto Ntevitira okyara kuaa okyara mwiqinaa vaisivantoma variananrove, qiarave. Mwihoa nataama kyeta mwi quara ntapih kyetave mwitaa tivarave?

³⁶ Haaru Kotira mwanraquravanto kyaahaqa huvaro Ntevitiva nai mwitaa turave:

Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,
E nritarera ni kyauqu kyaatutani
mwatakyaa vira variraqena

nte i nramwutaahua ru taiqa mwataarira

mwihuaqaa kyuku ntamwa tera variante, turave. (Sng 110:1)

Ntevitiva mwitaa turave.

³⁷ Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi qio variananrove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuhua mwia qua rieqatama qamwateqata varura.

*Mwaanra okyara ti varu vaisihuara tura
(Matiu 23:1-36; Ruku 11:37-54, 20:45-47)*

³⁸ Iesusiva qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Vaisi mponramwu mwaanra okyara ti variahua, nkye mwihuara rauriqata variate. Nraakye qoravanto mwihua tiri taqeta qua mwanteqata qamwata timwataate tita, mwihua mpuahaa tuavaaqa kyugera utu vareta nraakye qora suqaa maaketiqi nrohi variarave.

³⁹ Mwihoa mwaanra nraamwuqi vera nteta uaqia hi taintara qaqira kyeta, kyuge taintaqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. Mwihoa omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, uro vaisi nronravanto mwatakyaa vita variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.

⁴⁰ Mwihoa tetoqa varia nraakye hua nraamwuve mpo inraikyave vataara mpuara vareta tiqata, Mpohua tire qora inraikya utunanra taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita mwihua nraakye qora suqaa variqata Kotirara mpuahaama kyeta aakyara ti variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa qua nronraqama kyero vahiananrove, tiro.

*Vehi nraakye vanto munima pataqia Kotira mwunra
(Ruku 21:1-4)*

⁴¹ Kotira nraamwuqi taqu mpo vahuvata mwiqi nraakye qoravanto Kotira kyaiqara rieqata munima kye varura.

Qio Iesusiva qua taiqa kyero uro taqu mwia tataaqa mwatakyaa viro variqaro nraakye qoravanto munima taqu mwiqi kyeqata vi varuvaro Iesusiva tage varura. Mwiva taqovata airi inraikya vatohua munima airi mwiqi kyora.

⁴² Kye varuvaro vehi tetoqa nraakye vantovata nri ntero munima patarutana nraahu taquqi kyora.

⁴³ Munima pataqiarutana mwiqi kyovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Taqaate, Vehi nraakye tetoqavanto kyai munimava airi inraikya vataahua airi munima kyaaravata nraatara kyaiho. ⁴⁴ Airi inraikya vataahua nkyiari munima hini nraahuma taquqi kyaavo. Nraakye mwiva vehi variqaro nai vatai munimanra ekyama kyaiho, tiro. Iesusiva turama.

13

*Kotira nraamwu akukyaaraqama kyeta ntapairi kyerara tura
(Matiu 24:1-2; Ruku 21:5-6)*

¹ Iesusiva Kotira nraamwuqitairo veva ntovaro mwia nraa qiara mpovanto tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Mwaa nraamwuva kyuqe hi nraamwunrave. Mpo ori mpo ori nronraqotaita vara kyeta hoqataa nraamwuva kyuqe nraamwuma vaiho, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mate e nronra nraamwu tage variaro. Nraakiara ori naiqaa naiqaa taaqautaava hia mwitaama kyero vahiananrove. Mwaa nraamwunra ntapairiqata mwia venta kyaivaro tumu ntiraro orivanto ntuvuraa vura hiro api mpona mpona vahiananrove, tiro.

*Iesusiva nraakiara airi muaanra qovara hiananrove tura
(Matiu 24:3-14; Ruku 21:7-19)*

³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva uro Oripa taaqiqaa mwatakyaa viro varura. Oripa taaqivanto mwaa hini vahuvaro Kotira nraamwuvanto vutura qarahi hini vahura. Mwitaama vahuvata Pitaavavata, Iemisivavata, Ionivavata, Enturuvavatama kyeta mwinramwuhua nraahu vuhua Iesusiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, ⁴ E vaakya Kotira nraamwuanra qiananra taireve qovara hiananrove? Nanra nanra inraikya qovara hiraqeve tirenramwu mwi inraikyaraqaa apeqama kyeta tageqata mwi entava nrianriva qaumatoga iho qiananrave? E tiri timwa timwinrage riaare, tita.

⁵ Mwiuhua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api timwa nyiankyo tita, rauriqatama variate.

⁶ Nraakiara airi vaisivanto nri nteta ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruvave. Nte mwaa mwivave, tivata airi nraakye qoravanto mwiuhua unra quara qutaa quave tivarave.

⁷ Nkye varivaro nronraqama kye ntaqi quava nraaqasairove mponasairove nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi inraikyava qovara hiananrove. Mwitaa hirata nkye mwianra rieqata mwi entava ekyaara enta nri ntaiho tivorave.

⁸ Mpo mwatanaavanto mpo mwatanaanravata ntaquananrove. Qiata vaisi mpovanto nai hena qiata vaisi mpovata ntaquananrove. Mpo mwata mpo mwata mwaturavanto tuananrove. Mpo mwata mpo mwata kyarara aarantevarave. Mwi inraikyava mwi inraikyava qovarama virata hia ekyaara enta nri ntaiho qiate. Qakyo atura ntumwa kyero nraaqiara mwataariva vaiharo vuni pataqia toharaintema kyero, muaanra ntaani entava qati toharama taiho, qiate.

⁹ Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata variate. Mpo hi vaisihua nkyi ntavaaqavugita uro nkyiari kaanasoriqaa kyeta, nkyiqa qua vatevarave. Nkye mwaanra nraamwuqi varivata nkyi kyaamwuqo ntutu kyeta vatevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavugita uro kamaninra nronra vaisi suqaave, vunyaa vaisinramwu suqaave, kyaivata mwi entara nkye ni qua ntapihi kye timwa qovarama kyevarave.

¹⁰ Ni qua kyuqe qua ekyaara mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi vivata ekyaama riemwa ntevarave. ¹¹ Nraakiara mwiuhua nkyi ntavaaqavugita uro ko tirera hivaro, hia nkyi kyuqu kyauqu ntirata nanra quave qiananrave qiate. Mwi entara hia nkyeta su nyaatoqitaita riemwa kyeta tiraitita varivaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hiqaro mwi quara qiate tirata mwi quara nraahu qiate.

¹² Nraakiara vaisivanto nai qatave nai vakyaarave qovarama kyairata ru kyevarave. Mwia qova nai nraaqiara qovarama kyairata ru kyevarave. Nraaqiaravanto nkyiari nyohua sohua nramwutaaqa hiqata ru kyaate tivata mwihua ru kyevarave.

¹³ Mwi entara nkye ni nraakye qoravanto varivatara tita, mwia kyaara ekyaa qati nraakye qoravanto hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave. Mwitaa mwataivarovata hia qoriri hiraitiro, kepukyaqama kyero variqi viro uro taiqa kyaani vaisira, mwiamia Kotiva vitaananrove.

Anoma kyero qora inraikyavanto nraakiara qovara hianinranra tura (Matiu 24:15-28; Ruku 21:20-24)

¹⁴ Nraakiara nkye taqaivaro anoma kyero qora inraikyavanto qovarama viro hia mwianra variante qianinra mwinima mwiva siviuro variananrove. Mwaa quara kyaara ntirava ntapihi kyera nraato tuante. Nraakiara mwi entara mwi inraikyava qovarama virata nraakye qora Iutiaani varihua sivita hianteta verara taqiqaa quate.

¹⁵ Mwi entara nraamwu qesana variariva hiam nraamwuqi vera ntero mpo inraikyavata vararaitiro, mwiva mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyero qatima hiantero quarive. ¹⁶ Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hia nai vaaqa vararero nrumu ntantero viraitiro, mwiva mwia qaqira kyero qatima hianta quarive.

¹⁷ Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraakyehuavata, nraamwa nyi vari nraakyehuavata, hia kyuqema varivarave. Nte mwi nraakyehuara po tuqo.

¹⁸ Hia huari itaani entaraqaa aatu quaro tita nkye Kotirara aakyaara tivaro huari itaani entara nyianrive. ¹⁹ Po, nraakiara mwi entara muaanra vahiariva nronraqama kyero vitarero vahirata nraakye qora hia kyuqema kyeta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muaanrava hia qovara hurave. Nraakiaravata hia mwitaa hiani muaanrava qaiqaavata qovara hiananrove.

²⁰ Mwi entara mpuahaa enta vahiratavauma ekyaa nraakye qoravanto taiqa vivaro hia kuaiqiavantovata qati variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua rieqaroma mwi entara vara qiquqama kyaananrove.

²¹ Mwi entaraqaa nkyiara Kotiva titai vaisiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tivera, hia mwihua quara qutaave qiate. Mwi entaraqaa vaisi mpovanto qovarama viro unra tiqaro, Nte Mesaiaavantove, tiraro mpo vaisivanto tiqaro, Nte Kotira qua qoqama kye varu vaisivave, qiananrove. Mwihua mwitaa timwaqi viqata airi unra vaisivanto qovarama vivarave.

²² Mwihua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua mwihua tirinramwu quara qutaave tiqata api aanra quate tita, nronra kyaiqa varaqi vivarave.

²³ Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa nkye rauriqata variate. Nkye hia mwi vaisihua quara qutaave qiate tina, nte mwaa entaraqaa variqana nraakiara qovarama quani inraikyarara nkyi timwa nyi varuqo, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura (Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nraakiara muaanra vahiani entava taiqa viraro mwi entaraqaatairo huarivanto qipa viraro toravantovata hia itairaro ²⁵ aahoquravantove, qovoravantove, tumu nti tumu nti hiraro

nyaamwuni kepukya inraikya vahiariva
ekyaa qakyaa qakyaa hiananrove.

(Aisaiaa 13:10, 34:4)

²⁶ Mwi inraikyava mwitaa hirata ekyaa mwata maata varihua taqe varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumuanrita ni taqavarave. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuqiro ante anta/atipetipa hi variraqe nte kepukyavanto tumuaninrave.

²⁷ Nte tumiqana nyaamwunyaahua sitaarita mwihua mwatani uto hisai hisaita Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa ntuvaantuama kyeta sitevarave, tiro.

Iesusiva qaampuakya voti hurara tura
(Matiu 24:32-35; Ruku 21:29-33)

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye qaampuakya riegatama mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate. Mwi kyatariva tamwa riemwa taiqa kyero vahiro mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta tiqata, Huari nronra itaani entava qaumaqa iho, qiarave.

²⁹ Mwia votima kyeta, nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta nianra tiqata, Mwiva tumuani entava qaumatoga iho, tivarave. ³⁰ Nte qutaama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari nraakye qorahua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

³¹ Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quanarove, tiro.

Hia mpovanto nte tumuani entara ntapihirave tura
(Matiu 24:36-44)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte taireve, nanra huari vuqaave, tumuaninra? Hia vaisi mpovanto mwi entara ntapihirave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihirave. Ntenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara hia ntapihi kyaurave. Kotiva ni kova mwiva nraahuma mwi entara ntapihirave. ³³ Mwi entava nrianinra nkye hia ntapihiahuara tita, nkye taqe varita rauru kyeqa teramate variate.

³⁴ Mwi entava nrianinranra tirera nanra quaqa ntumwa kyenave qianinrave? Mwaa quaraqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisi nronravanto nyianrani virera hiro nai kyaiqa vaisinramwuanra tiqaro, Nte quarita nkye mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varivaqe nte uro ntantena nriankye, timwa kyero mpo kyaiqa mpo kyaiqa mwihua nyinro vaisi mpora tiqaro, E qesana variqara vaimwanraanra ntaqikiyi variante, timwa kyero qio vurave, tiro.

³⁵ (Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro), Mwi quara riegatama nkyevata taqeqata variate. Taireve mwihua nronra vaisivanto nyianrasairo uro ntantero nriananrove? Enta hirera hianinranive? Enta mwutukyaqive? Kokoraaravanto nruqua qianinranive? Qaatata viraro togaqive nriananrove? ³⁶ Mwiva qamwanrama nri ntero taqairata nkye vaite varivorave. ³⁷ Nkye mwianra riegatama nte nkyinramwuanravata ekyaaahuaravata mwitaama tina, Nkye taqe variqata variate tuqo, tiro.

14

Nronra vaisinramwuvanto Iesusira rukye quara qaiqaa turama
(Matiu 26:1-5; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

¹ Mpo ihi mpo ihi mwi mwatanaahua nyaamwunyaava vekyahu nyatoraravata, hia kyoto mperetiraravata, rieqata mwi entaraqaa mwi kyarara nronra. Mwi entara mwi kyarara nreva taara enta qati vahuavata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaahuavata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira ntavaaqavuqita uro rukyerara uqetake qua tiqata ² mwitaama tita, Tirenramwu vekyahu nyato kyarara nraana entaraqaa Iesusira ntavaaqavu kyaararo nraake qoraqitairo ntaqi inraikyava qovara hiankyorave, tura.

*Nraake mpovanto vahamwenra Iesusira qiataqa qumwatora
(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)*

³ Mwi entara Iesusiva Mpetaanini Saimoninra nraamwuqi uro varura. Tauraa mwi vaisira tauma rumpuaravanto utuvaro varu vaisira. Iesusiva mwi vaisira nraamwuqi uro kyara nre varuvaro nraake mpovanto vera ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura, nronra munima kyora, ori taquqi varero uro taqu hira kinta kyero Iesusira qiataqaa rauru kyero qumwatora.

⁴ Mwia qiataqaa rauru kyero qumwatovata hini uhua nraamwu mwiqi varuhua mwi nraakya *nununrama mwateta/nriqi humumuse* nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qaqao, nanraqamave mwitaama kyero vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho? ⁵ Mwiva vahamwenra mwia nyinro nronra munima 300 kinaa vara kyero vehi nraake qora nyiataarave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwia kyaara mwi nraakya inronra hi varura.

⁶ Mwihua mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qati kyaivaro mwi nraakeva variarive. Nanraqamave nkye mwia inronra hiavo? Mwiva mwitaa hiqaro ni kyuqema mataiho.

⁷ Vehi nraake qora mwihua mpo enta mpo enta nkyi kyapata variqi vivarave. Nkye mpo enta mwihua kyaahaqa hiataa hirata qioma kyaahaqa hivarave. Nte nraahuma hia nkyi kyapata airi enta varianinrave.

⁸ Mwi nraakeva taqaiharo mwi kyaiqava mwianra qioqa hirama variho. Nte qati variani entaraqaa mwiva nraante vahamwenra qumateqaroma ni quntamwa terara tera hi variho.

⁹ Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakiara ni qua mwakyaakya ekya mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi viqata mwaa nraakeva mate vahamwenra mwaa ni qu matai quaravatama timwa nyivata rieverave, tiro.

*Iutaasiva Iesusira qovarama kyarero veva ntero vura
(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)*

¹⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo mpovanto Iutaasi Isikeriotiva mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama kyaani quara timwa nyinrenro vuva Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwu timwa nyuvata ¹¹ mwihua mwia quara qamwata kyeta tiqata, E mwitaa qiarata tire qutaqama kyeta munima i mwinrenrave, tuvaro mwiaqatairo Iutaasiva Iesusira mwihua kyauquqi kyaani aanranra puua hi varura.

*Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vekyahu nyato kyarara nronra
(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14, 21-23; Ioni 13:21-30)*

¹² Mpereti hia kyotorara nro entanramwuva nruvata toharo entaraqaa sipisipi nraati rukyo entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusira

kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro terama mwataarara e vekyahu nyato entarara rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.

¹³ Tuvoro Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana Ierusalemi mwatukya nronraqi vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu kyaga varero nrianriva nkyitana qintorama kyairata mwia vataqita vivaro ¹⁴ mwiva nraamwuqi vera ntairata nkyetanavata mwiqi vera nteta nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara tiqaro, Ta rumunraqive nte ntena nraaqiaranramwu kyapata vekyahu nyato kyarara nraaninrave tiho, qiate.

¹⁵ Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nkyitana rumu nronra verato vahi rumunra taintavata mwiqi teramataiharo vahiraqi nyaamwutairata qio rumu mwiqi kyara terama taate, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua uro mwatukya nronraqi taqovaro ekyaa inraikyara tu quava avuqavuma kyero mwivau vahuvata mwitanahua vekyahu nyato kyarara terama kyeta mwatora.

¹⁷ Terama kyeta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara kyapata nruva nraamwu ¹⁸ mwiqi kyara nre variro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto nramwutaahua suqaa ni qovarama kyaananrove, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvoro mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia huvata mwihua kuaqia kuaqiavanto Iesusira kyapara hita tiqata, Nianrave tira hiaro? Nte hia mwivave. Nte hia mwivave, timwaqita vita.

²⁰ Mwitaa tuvoro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyi 12 nramwuqitairo mpovanto nai mpereti vara kyero ni vatama kyero tanuqi mwaati ntamwa kyero nre variariva mwi vaisivama ni qovarama kyaananrove.

²¹ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kyeta rukyerara haaru qara ntumwa torave. Mwi quava qutaa mwivauma vahiananrove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara nte po tuqo. Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata kyairave, tiro.

Mperetiaravata uainianravata timwa tora

(Matiu 26:26-30; Ruku 22:15-20; 1 Korinti 11:23-25)

²² Mwitaa tuvata kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa kyarara varaate. Mpereti mwaa ni mamantama iho, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, viti nyuvata ekyahua kaapu mwiqitaita nronra.

²⁴ Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri mwaa ni nraanrema iho. Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi kuairama viro varirero qaraakya qua vatarerove. Mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto tuminro airi nraakye qora kyaahaqa hiananrove.

²⁵ Nte qianinra riaate. Nte mate mwaa entaraqaataina tohara kyena hia uaini nranraitina, qati variqi vina nraakiara Kotiva ntaqikyianinraqi variqana mwi entaraqaa qaraakya uaini nraaninrave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara ihi timwa kyeta veva nteta Oripa taaqiqaa vurama.

Pitaava nraakiara qiani quara Iesusiva nai timwa mwunra

(Matiu 26:31-35; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)

²⁷ Mwinramwuhua mwini varuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu ni kyeta ntugeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove. Mwitaama tiro:

Sipisipi qaa ntaqiki vaisira Kotiva rukyairata
sipisipi mwihua nkyiariara nkyiariara
mpona mpona vivarave, turave.

(Sekaraiia 13:7)

²⁸ Qio nraakiara ni qati vara sivuma kyaira qe variqana nkyi suni nte nraante Karirini virerave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaava qa qao tiro, Ekyaa mwinramwuhua i kyeta aatu ntugema kyeta viva qevata nte nraahu ivatama kyena mwaini varianirave, tiro.

³⁰ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nani nianra tiqara, Hia mwia ntapihurave, tinanrave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepukyaqama kyero qa qao tiro, Hia iara tiqana, Nte hia ntapihurave, qianinrave. Ivatamakye ni rukyaivaqenavata nte hia mwitaa qianinrave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwihuavata kuaa qua mwia nraahu tura.

*Kyaqamwa ututura Kesemaniqi Iesusiva vurama
(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)*

³² Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva uro kyaqamwa ututura mwia nrtutu Kesemaniqi uro ntero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkyenramwu mwaana mwatakyaa vita variva qe nte vuturaqi uro Kotiravata qua qiankye, timwa kyero ³³ Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero viro.

Mwinramwuhua nraahu sita varero vuvaro mwia hia kyuqe huvaro ³⁴ taarampo mwinramwuhua tiqaro, Ni mutukyavanto nronraqama kyero muaanra ntero niqa piqaro ni rukyaa qara ihanama varuqo. Nkyenramwu nivatama kyeta mwaqaqa variqatama vu ntapairi kyeta viti viri taqe variqata variate, tiro.

³⁵ Mwitaa timwa kyero mwiva pataqia vututo viro uro mwataqaa tumu ntiro Kotira kyapara hiro tiqaro, Mpo aanra vahirera, nte hia muaanra vahi aanranraqaa quankye, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Po hiave, ko, e ekyaa kyaiqa qio vare variaravave. Nte nriqa quani nramanrinra nraani kaapura e mwi kaapura vara qatinani kyaante. Nte mwitaa qiariravata hia ni mutukya vahira vataqira quante. Ena mwutukya vahira vataqira quante, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero uro ntantero nai nraaqiara taaramponramwu kyonani nrumu taqovata mwinramwuhua suvanto tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve variaro? Nanraqamave nkyenramwu nivata pataqia variqata hia vu ntapairi kyeta viti viri taqe variqata variavo?

³⁸ Nkyiara mwihua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, Saataaniva nkyi mwataara hiankyora mwianra rieqata taqe varita Kotirara aakyara nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa hiataa iharo nkyi mwamwantavanto nraahu hia kepukyaqa ihata variavo, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwihua mwini kyero uro Kotiravata qua tirero mwiva vaakya tu quara mwi quara nraahu qaiqaa tiro timwa taiqa kyero ⁴⁰ uro ntantero nrumu taqovata mwia nraaqiaranramwu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwihua sivita kyauriqata Iesusira timwa mwi quava hia vahuvata varuvaro ⁴¹ Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua timwa taiqa kyero uro ntantero nrumu taqovata mwihua qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyenramwu tekya hiqatave vaite variavo? Qio taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiho.

Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ntavaaqavugita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kyevarave.

⁴² Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyaari vaisiva nrima variho, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyora
(*Matiu 26:47-56; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12*)

⁴³ Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwugitairo Iutaasiva uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwiavata vaisi airivanto paipavata, kyaamwuvata, tu vareta vura. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.

⁴⁴ Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra mwihua timwa nyinro mwitaama tiro: Nte mwia qua mwantegana mota kyaani vaisira mwia mwivave. Nkye mwia ntavaaqavu kyeta mwiaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi vita uro kyaate, tiro.

⁴⁵ Iutaasiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapata uro ntero mwiva qamwanrama kyero Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, timwa kyero mwia mota kyero.

⁴⁶ Iutaasiva Iesusira uro mota kyovata Iutaasiravata nruhua uro Iesusira ntavaaqavu kyovaro ⁴⁷ Iesusira nraaqasairo mwia nraaqiara mpovanto paipa nai tuaqitairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo nraato teqa kyovaro tumu ntura. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.

⁴⁸ Mwitaama kyovaro Iesusiva Iutaasiravata nru vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamaninravatama kyeta ntaqua vaisihua sitarerata nriantema kyeta ni pitarerata paipavata kyaamwuvata varetave nriavo?

⁴⁹ Nte mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuqata nkye mwi entara hia ni ntavaaqavuarave. Kotira mpukuqi mwitaa hirara qara ntumwa tova vaiho. Mate mwi quava mwivauma vahiananrove, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyovata ekyaa mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyeta aatu ntugeqaa hita vivura.

⁵¹ Qaraakya vaisi kuaikuvanto nraahu tavuna eqaroritua rupertova Iesusira vataqiro virera utuvata mwihua mwia taqeta uro mwiavata ntavaaqavu kyaare tita, ⁵² tavuna mwi tuara nraahu tu varovaro mwi vaisiva tokyavanto hiantero vura.

Iutaa nronra vaisi suqaa Iesusira uro kyora
(*Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Mwia nraaqiaranramwuvanto aatu vuvata mwihua Iesusira vita vareta Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi uro kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqikyivi varuhua ekyaa hininramwu nronraqama vuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua ekyaa nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita varura.

⁵⁴ Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava vutura nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva vunyaa vaisi nraamwu maata vahunani uro ntero utaqi mwaati ntero mwatukya mwiaqaa ntaqikyivi varuhua kyapata mwatakya viro variqaro qia taare varura.

⁵⁵ Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraamwuqi kyaiqa varuhua nronranramwuvata, ekyaa nronra vaisi mwiqi ntuvaantuama vita

varuhavata, Iesusiraqaa qua vateta mwia rukyaare tita, mpo quara puua huvaro hia vahuvata qumina mwia rukye quarara puua hi varura.

⁵⁶ Hia qua vahuvata vaisi airivanto apiqama kyeta Iesusiraqaa unra qua nraahu vateta ti varuvaro mwihua quavanto mpo qua mpo qua vahiho, hia kuua qua vahura.

⁵⁷ Mwitaa timwaqita vuvata mpo uhua Iesusiraqaa unra qua vateta tiqata, ⁵⁸ Iesusiva mwitaa tihata tire riaunanrave. Mwiva tiqaro, Nte Kotira nraamwu vaisivanto nkyiari kyauquqo hoqataara ntapairi kyena nte taarampo enta variqana hia kyauquqo vareqana qaiqaa nraamwu mwia hoqa kyaaninrave, tirave, tita.

⁵⁹ Mwi vaisihua mwi quaravata tiqata hia ntapihhi kyeta kuua qua turama.

⁶⁰ Mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa vaisivanto mwihua suqaa siviho Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwihua mwitaama kyeta iqaa qua vateta ti variavo. E mpo? Mwihua mwi quara iara qia e nanra quave nkyiari timwa nyinanrave? tiro.

⁶¹ Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaave Kotiva i titaihara e tiri kyaahaqa hirava Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaquvanto variaro? Tiri timwa timwinraqe riaare, tiro.

⁶² Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwaa mwivave. Nkye nraakiara taqaivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani varina tonamwuqi tumuaninrave, tiro.

⁶³ Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua vunyaa vaisivanto nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, qumina vaisi kyaatavanto mwiaqaa qua vatehua nyaanrevorave.

⁶⁴ Riaate. Nkye airivanto variavaro mwiva Kotira vuqaa variqaro uaqia hi quara tiho. Mwia kyaara nkye nanreve Iesusirara tivarave? Tivaqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia qora kyaiqavanto nritaraiho. Mwia kyaara mwia rukyaarava nraahuma vaiho, tita.

⁶⁵ Mwitaa timwa kyeta hini uhua uro Iesusiraqaa taara vihikye mwiaqaataita Iesusiva hia qio taqaarive tita, mwia vuqaa tavunaqo rupateta vireraqama kyeta mwia ntuqutu kyeta tiqata, Tavave i ntuqutiho? Hia taqaraitira, i ruani vaisira nrtutu tiraqe riaare, tita. Mwitaamaqi vita Iesusira uaqiama mwatovata piponramwuvantovata mwia vita kyeta kyauquqo ntuqutuqita vurama.

Pitaava Iesusirara hia taqau vaisirave tura

(Matiu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Nraamwuqi Iesusira uaqiamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatukyaqaa mwatakyaa viro varuvaro vunyaa vaisi mwia kyaiqa nraakye mpovanto nritareqaro taqovaro ⁶⁷ Pitaava qia taare varuvaro mwia ntapihhi kyero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretinyaa vaisintiri variarave, tiro.

⁶⁸ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, E nanra quave qiaro? E qiana quara nte hiam ntapihuqo, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero uro nronraanrana varuvaro kokoraaravanto nruqua tiro.

⁶⁹ Pitaava mwini varuvaro kyaiqa nraakye mwiva qaiqaa mwia taqero mwini sivita varuhuara tiqaro, Vaisi mwiva mwia nramwunaave, tuvaro

⁷⁰ Pitaava qaqaqo hiave nraahu tiro.

Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata qaiqaa mwini sivita varuhua Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu Karirinyaahua variavara qutaama evata mwinyaavama variaro, tita.

⁷¹ Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Nte unra qiankyera Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti varia vaisira nte hia mwia taqaurave, tiro.

⁷² Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto qaiqaa nruqua tuvaro Pitaava mwiaqaatairo Iesusiva timwa mwu quara mwianra riero. Iesusiva Pitaara timwa mwiqanro mwitaama tiro: Mate entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nanima nianra tiqara, Nte hia mwia taqaurave tinanrave, tu quara mwianra riovaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro Pitaava ntatora.

15

Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora
(*Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku 23:1-5; Ioni 18:18-38*)

¹ Mwia qanranraa toqaqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, ekyaa kaanasorinramwuvata, mwihua ntuvaantuama vita variqata mwihua qua ti okyarara timwa avuqavuma kyeta Iesusira seniqotaita mwia rupa vareta Pairaativa kamaninra nronra vaisivanto varuraqi uro kyora.

² Uro kyovaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tiro.

³ Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro
⁴ Pairaativa mwihua qua rieqaro qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, E hiave mwia hiniqama nkyiariara tinanrave? Mwihua airi qua kyaara i inronra hi variavo, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa hia qua tiraitiro, kepukyaqama kyero varuvaro Pairaativa airi nraato ti varura.

Iesusira kyatariqaa rutaate tura
(*Matiu 27:15-26; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39-19:16*)

⁶ Mpo ihi mpo ihi vekiya nyato kyarara nro entaraqaa kamaninra vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto mwi vaisira huvantu timwa taante tuvaro mwi vaisira huvantu nyate varura.

⁷ Mwi entara vaisi mponramwuvanto kamaninravata ntaqura kyaara karavuqi varuvaro mwi vaisinramwuhuaqitairo mpovanto mwia nrutu Varavaasiva mwiva vaisi rukyora kyaara karavuqi varura.

⁸ Qio mwi entaraqaa nraakye qoravanto ntuvaantuama vita variqata karavu vaisi huvantu kyaaninra mwianra rieqata ntuvaantuama vita varuvaro
⁹ Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte karavuqitaina ta vaisirave huvantu nyataaninrave? Iutaa mwatanaa vunyaa vaisi mwiave nte huvantu nyataaninrave? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

¹⁰ Pairaativa ntapihii kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva nronraqama quankyorave tita, Iesusira inronrama mwateta mwihua mwia vitaqita uro Pairaatira kyauquqi tuta kyora.

¹¹ Pairaativa karavu vaisi tarave huvantu nyataaninrave timwa kyero, nraakye qora kyapara huvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua

mwihoa nronra vaisinramwuvanto uro nraakye qora utaqaa variqata kepukya qua mwihoa timwa nyita tiqata, Hia Iesusira huvantu timwa taante. Varavaasira huvantu timwa taante qiate, tita.

¹² Mwi nraakye qorahua rapateqa tuvata mwihoa Varavaasira huvantu timwa taante tuvaro Pairaativa qaiqaa nraakye qora kyapara hiro tiqaro, Nkye Iesusirara tiqatama, Iutaa vunyaa vaisivantove, qiarave. Nte mwi vaisira nataave hianinrave? tiro.

¹³ Mwitaa tuvata mwihoa aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa qaiqaa mwihoa kyapara hiro tiqaro, Mwiva nanra uaqia hi kyaiqara utu kyaihatave mwitaa qiavo? tuvata mwihoa qati nraahu paatita aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

¹⁵ Mwihoa mwitaa tuvaro Pairaativa nraakye qora qamwata nyatarero Varavaasira huvantu nyatero mwiaqaatairo nai ntaqu vaisihuara Iesusira kyaamwuqo ntuqutuute tuvata mwihoa mwia kyaamwuqo ntuqutu kyovaro mwiaqaatairo mwia kyatariqaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

*Ntaqu vaisihua Iesusirara raivuvuma mwateta mwia ntuqutura
(Matiu 27:27-31; Ioni 19:2-3)*

¹⁶ Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi Iesusira tuta kyovata mwihoa mwia vitaqita uro kamaninra nraamwuqi kyeta mwihoa nkyiari hena ntaqu vaisihua ekyaa nyaanrama ntuvaantuama kyeta ¹⁷ mwia vireraqa hiqata vunyaa vaisi tavuna nraanre tavuna rupa mwateta mwiaqaataita tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta Iesusira qiataqaa qumwa tora.

¹⁸ Mwitaa kyeta nkyiari kyauquqiri tiriqa vateqata kumwaanri mwitaa tita tiqata, Iutaa vunyaa vaisio, variqarave? tita.

¹⁹ Mwitaa timwa kyeta mwihoa kyaamwuqotaita mwia qiata ntukamu kyeta, mwiaqaa taara vihi kyeta, mwia vuqaa tori kyauru ravi variqata qati vireraqama kyeta mwia qamwata mwateqata varura.

²⁰ Mwitaaqi viqata vireraqama kye raima mwateta mwiaqaataita mwihoa nraanre tavuna rupa mwatora huvantu kyeta nai tuavaqa utu mwateta mwia kyatariqaa ninri rukyeta hiritarerata Iesusira vita vareta vurama.

*Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritora
(Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 19:17-27)*

²¹ Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritare tita, mwia vita vareta mwatukya mwaqani aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto mwia nrtu Saimoniva mwatukya nronraqi virera huvata mwihoa mwia antua kye kepukyaqama kyeta tiqata, Iesusira ru kyeta hirite kyatarira vara quqira uro mwataante, tuvaro Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Saimoniva mwata Sairininyaava mwiva Arekisantaakya Rupukya sova varura.

²² Mwihoa Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani kyora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qiata Mwukyaariqaave*, tunani Iesusira uro kyora.

²³ Uro kyeta uaini mwiqi ukavu inraikyara tuqasaa kye vato nramanrinra mwia mwinrenra huvaro Iesusiva hia nrenro.

²⁴ Hia nrovata mwihoa mwia kyatariqaa ninriqotai rukyeta mwia tuavaqa vara kyeta tahua tahuave qio varevarave timwa kyeta, kaati ruantema kyeta ori tuto kyeqata mwia tuavaqa ntainra kyeta varora.

²⁵ Toqaqi huarivanto nrinro virisataqa huvata Iesusira kyatarigaa rutora.
²⁶ Mwia kyatarigaa ruteta Iesusira qiatani qua mpo, mwia ko timwa mwato quara qara ntumwa teta kyatarigaa rutora. Mwi quava mwitaama tiro: IUTAA VUNYAA VAISIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama kyero vahura.

²⁷ Mwhua Iesusira kyatarigaa ruteta Iesusira vatama kyeta vaisi taaratana rutora. Mwitanahua mpuara vare varutanahua varuvata mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ninri ruteta mpo Iesusira kyauqu kyaantaaqani ninri rutora. ²⁸ [Iesusira vatama kyeta mwitaama rutorara tiro, Kotira mpukuqi qua mpo qara ntumwa tova mwivau vahura. Mwitaama tiro: Mwiva uaqia hi vaisihua vatama kyero variananrove, tura.]

²⁹ Mwitaama kye rutovata nraakye qoravanto vitare nritare hiqata viri taqeta nkyiari mwaunru miqi kyeqata Iesusirara uaqia hu quara timwa mwateta tiqata, Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi kyenama taarampo entaqaa kyaiqa vareqanama qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave, qiaravave? ³⁰ Qio ena kyaahaqa hiante. E kyatarigaataira mpiami ntaante, tita.

³¹ Mwhua mwitaa ti varuvata mwhua tuntema kyeta Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwhua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwhua Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiama qio nai kyaahaqa hirove.

³² Mwiva Kotiva titai vaisiva Mesaiavantove, Isareri vunyaa vaisivantove, qiavata riaunanrave. Kyai tire variqata taqaararo mwiva kyatarigaatairo mpiami ntero tuminrenra, tire mwianra qutaave qiare, tita.

Mwhua mwitaa tuvata mwhua nraantanteta mpuara vaisitana Iesusira vatama kyeta rutotanahua, mwitanahuavata mwia uaqia hu quara timwa mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30)

³³ Mwitaa huvaro ihera mwutukya tavaara ekyaa mwi mwataragaa entama tero vahiqi vuvaro huarivanto vitira tavaarana tumi vuvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

³⁴ Qaiqaa ntuvaahama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aakyara ntero tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapakitani*. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira kyera hiarao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia qua rieta tiqata, Mwiva Iraisara tiri haivaqara nraanraihio, tuvaro ³⁶ mpovanto hiantero ukavu uaininra kyaqa kyero kyaamwu kati kyero mwiaqaa huairi kyero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Kyai variqata taqaararo Iraisava mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vura.

³⁸ Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraamwuqi tauha voti hura tavuna nronra hiritova virisairo utaqaa nrahituqiro tuminro mpiani tumu kyora. ³⁹ Ntaqu vaisihua vunyaava Iesusira ruto kyatarira nraaqani varuva taqovaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qikye, qutaama vaisi mwaava Kotira mwaaqu variva qutu viho, tiro.

⁴⁰ Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasata variqata taqe varura. Mwinramwuhuaqitairo hininramwu nyutu vahirero. Mariaava Makataranyaava mpo, Mariaava Iemisiva nraakiaraa vaisi mwiavata Iosisiravata nyova mpo, Saromeva mpo, mwhua mwini varura.

⁴¹ Nraakye mwinramwuhua Iesusiva Karirini nrohu entara mwia vataqita nrohiqata mwia kyaiqa kyaahaqama mwato nraakyenramwuhua varuvata nraakye mponramwuvata mwini varura. Mwihua Iesusiratama kyeta nruhua Ierusaremini varura.

Iesusira quntamwa tora

(Matiu 27:57-61; Ruku 23:50-55; Ioni 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Entama virera huvaro Iosepiva Arimatianyaava nri ntora. Mwi vaisiva vaisi kyuqeva kaanasorivanto variqaro Kotiva ntaqikyiani entava nrianinranra taqeqaro mwia vekya varuva nri ntero, hura Iutaa mwaanra enta vahianinranra riero hia aatu hiraitiro, uro Pairaatirara Iesusira mwamwantara kyapara hiro tiqaro, Mwia mpiraqe varaqina uro quntaakye, tiro.

⁴⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusiva qamwanrama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaisira mpo nraanrama kyero kyapara huvaro mwi vaisiva tiqaro, ⁴⁵ Qio qutaama qutu viho, tuvaro Pairaativa Iosepirara tiqaro, Qioma mwia mwamwanta varaqira uro quntamwa tenanrave, tiro. ⁴⁶ Mwitaa tuvaro Iosepiva eqarori tavuna kyoqaama kyero Iesusira mwamwanta kyatariqaatairo itu kyero eqarori tavuna mwiaqotairo qapugama kyero uro vaisi quntarera ori vaurutoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqiro uro mwia nrona tita tora.

⁴⁷ Mariaava Makataranyaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatora.

16

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura

(Matiu 28:1-8; Ruku 24:1-12; Ioni 20:1-10)

¹ Saarareqa Iutaavanto mwaanra tu entava taiqovata Mariaava Makataranyaa nraakyevantovata, mwia qamwava Iemisira nrovavata, Saromevavata, mwi nraakyenramwuhua munima kyeta kyuqema kyero mwunta vu inraikyara vareta Iesusira mwamwantaqa qumwatarerata vura.

² Saante toqaqi huarivanto mate nrintoraqi mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqiara vura. ³ Aanrani viqata mwinramwuhua nai kyapara hi nai kyapara hi tiqata, Tire mwini uro ntaararo tavave ori nronra qesana titataara vara kyaananrove. Ori mwia nronra nrusi ntamwa taarave, tita.

⁴ Mwitaa timwa kyeta mwinramwuhua nri nteta taqovaro ori nronra mwia nrusi venta kyovaro qatinani vahura.

⁵ Orivanto mwitaama vahuvata taqeta mwinramwuhua oriqi vera nteta taqovaro vaisi mpo qaraakya vaisivanto eqarori tuavaaqa ututo vaisiva mwiqi hini kyaataaqi mwatakyaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwia taqeta aatu huvaro ⁶ mwiva mwihuara tiqaro, Hia aatu hiate. Iesusira Nasaretinyaanra kyatariqaa rutaa vaisira, nkyenramwu mwianrave puua hi variavo? Mwiva hia mwaaqi variho. Mwiva qatima siviho. Nkyenramwu mwaini taqaate. Mwaaqi mwia vataaraqi hiamu variho.

⁷ Qio mwaa quara vareta uro mwia nraaqiaranramwuvata, Pitaaravata, timwa nyiate. Mwitaama timwa nyiate. Mwiva nraante nkyi suni Karirinima viho. Nkyenramwuvata mwini vita uro mwia taqevare. Tauraa qati variqaro mwianra nkyi timwa nyunra mate mwivauma vaiho. Mwi quara timwa nyiate, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvata aatu hiquatara tita, mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqitaita veva nteta hiantamwa teta aanrani viqata hia mpo-huavata timwa nyinraitita, vura.

*Iesusiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa qovarama vura
(Ioni 20:11-18)*

⁹ [Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo sivirowuni mwiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa nraante qovarama vura. Haaru Iesusiva nraakye mwia utaqitairo vaana 7 nramwu sitovata nritare vu nraakya vuqaa qovarama vuvaro ¹⁰ Mariaava uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenro vuva uro taqovata mwihua Iesusirara ntate varura. ¹¹ Ntate varuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva qatima sivirowu variho. Nte ntena puqotaina mwia taqauqo, tuvata mwihua hia mwia quara qutaave tura.]

*Iesusiva nai nraaqiara mpotana suqaa qovarama vura
(Ruku 24:13-35)*

¹² Mwi entara Iesusiva nraahumwa mpo qarama kyero nai nraaqiara taaratana suqaa qovarama vura.

¹³ Mwitana hia aanraqaa vi varuvaro Iesusiva qovarama vuvata mwihua mwia taqeta uro ntanteta nrumu hini mwihua timwa nyuvata mwihua hia mwitana hia quara qutaave tura.

*Iesusiva nai nraaqiara 11 nramwu suqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23)*

¹⁴ Qio nraakiara ekyaa Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto kyara nre varuvaro Iesusiva mwihua suqaa qovarama vura. Iesusiva qati sivirowu varuvata mpo uhua mwia taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata mwihua mwi quarara unra quave timwa kyeta varuvarora tiro, Iesusiva nkyiari suqaa qovarama virowu mwia kyaara mwihua inronra hiro tiqaro, Nkye mwi quarara qutaave qiataara vaihatama nkye kepukyaqama kyeta variqata hia qutaave qiavo, tiro.

¹⁵ Mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwata maata nrohiqata ekyaa nraakye qora kyuge qua mwaa timwa nyiate. ¹⁶ Timwa nyivaro ni quara qutaave timwa kyero, nramanri varaani vaisira, mwiamama Kotiva qio vitaananrove. Ni quara hia qutaave qiani vaisira Kotiva hia mwia vitaraitiro, mwiaqaa qua vataanarove.

¹⁷ Ni quara qutaave tihua, mwihuama nronra kyaiqa mwataa hianinra qio varevarave. Mwi hua ni nutu nteqatama vaana titaivata vivarave. Mwi hua nraahumwa mpo mwatanaa quavata qio tivarave.

¹⁸ Mwi hua quaiha tu varaivaro mwi inraikyava hia mwihua ruananrove. Mwi hua tuhi nramanri nraivaro tuhi nramanrivanto hia mwihua ruananrove. Mwi hua nriqa vihuaqa kyauqu vataivata mwihua kyugema vivarave, tiro. Turama.

*Kotiva Iesusira vitovaro nyaamwuni vura
(Ruku 24:50-53; Kyaiqa Varora 1:9-11)*

¹⁹ Nronravanto Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata qua timwa nyi taiqa kyovaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva mwini nronraqama virowu Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa virero vurama.

²⁰ Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwata maata vahuntama nrohiqata Iesusirara timwa nyi varuvaro nronravanto Iesusiva mwihua kyaahaqa hi varuvaro mwihua kyaiqavanto kepukyaqama virowu nritarero vahuvatara tita, nraakye qoravanto taqovaro mwihua quavanto qutaa qua nraahu vahura.]

RUKU

Rukuva Iesusiva nrohurara tura

¹ Nronra vaisi Tiopiraasio, Iesusiva tiri utaqaa variqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara airi vaisivanto mwi quara qara ntumwa torave.

² Tauraaqama kye vaisi mponramwuvanto nkyiari suqotaita mwi inraik-yara taqeta, mwiaqaatai tiri timwa timwuvata vaisi airivanto mwi quara qara ntumwa torave.

³ Nronra vaisio, ntevata mwi quara okyaraqaatana ntapihi riarerave timwa kyena, airi enta kyaparamaqi vina mwi quara qio ntapihi kyena riena, evata ntapihi kyera riaante tina, mwaa quara okyaravata, tavaaravata, mwutuvata, qara ntumwa tena.

⁴ Vaisi mponramwuvanto i timwa mwu quara ntapihi kyera riaante tina, ntevata mwaa quara ntapihi kyena i timwa mwinrenrave.

Sekaraiaakya Irisavetikya

⁵ Herotiva vunyaa vaisivanto Iutaa mwataqaa ntaqiky varu entara vaisi mpovanto Sekaraiaava mwaanra kyaiqa vareqaro nraakye qorara rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva varurama. Mwiva Avaisaara kuaa okyaravanto varura. Mwia nraata mwia nrutu Irisavetiva mwivavata Eroninra kuaa okyaravanto Kotira kyaiqa vare varu okyarahua varurama.

⁶ Sekaraiaakya Irisavetikya mwitanahua Kotira vuqaa avuqavuma variqata Kotira qua ekyaa qua riemwaqi vi varurama.

⁷ Mwitaamaqi viqata hia nraaqiaravata mwatorama. Irisavetiva ehaaraqa huva hia nraaqiara mwataraitiro, qatitana variqi vita kyonta nyaapaiqa hurama.

⁸⁻⁹ Mpo enta Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mponramwuvanto kyaiqa vara taiqa kyeta uro mwaatani varuvaro Sekaraiaava varaari iherava nruvata mwia vataahuavata mwia kyaahaqa hiqata Kotira nraamwuqi kyaiqa vararerata nrunrama. Mwihua kyaiqa vararera hiqata santu vera kyeqata kyaiqa *ntuqaqaama/puhama* kyeta Sekaraiaarara, E Kotira nraamwuqi variqara Kotirani kyuqe munra quarive tira, qia quara mwataante, tuvaro Sekaraiaava nronravanto hu nraamwunraqi nanrian-raa vera ntero mwunta vu inraikyara vara kyero qiaqaa quararero viro.

¹⁰ Mwiva mwiqi variqaro mwi kyaiqara vare varuvata qati nraakye qoravanto mwaatasata ntuvaantua hita Kotirara aakyara nte varura.

¹¹ Mwihua Kotirara aakyara nte varuvaro Sekaraiaava nraamwuqi varuvaro qamwanrama Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwiaqaatairo qovarama viro munra quani taintara tataaqa mwia kyauqu kyaatutani sivi viro varuvaro ¹² Sekaraiaava mwia taqero nrihanrama viro aatu hiro.

¹³ Aatu hi varuvaro Kotiva titova tiqaro, Sekaraiaao, hia aatu hiante. E Kotirara aakyara nteqara ntumwahiamwa hiananra Kotiva riaino. I nraatavanto Irisavetiva qoraisi nraaqiara mwata taananrove. Mwi nraaqiarara nrutu nteqara Ioninrave qiante.

¹⁴ Mwia mwata taaninranra evata nraakye qora airivantovata mwianra qamwatevarave.

¹⁵ Mwiva Kotira vuqaa vaisi nronravanto varianinrave. Mwiva uainivata mwi nramanrinra voti hianinravata hia nraanrive. Mwia mwata taani entaraqaatairo Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero mwiaqaa ntaqikyiraro variqiro quananrove.

¹⁶ Isareri mwatanaa mwaahua airivanto mwia qua rieqata uaqia hi aanranra qaqira kyeta uro ntante Kotirara tiri nronravantove timwa kyeta Kotira aanraqaa vivarave.

¹⁷ Kotiva i nraaqiara titairaro mwiva nraante urontero nkyi haivaqava Iraisaava kepukyaqama kyero varontema kyero mwiva airi nraakye qora kyaahaqa hianinrave. Ioninra qua rieqatama vaisivanto antua qua qaquirakye nkyiari nyaaqumwanravata qamwateqa varivarave. Ioniva qua timwa nyinrata Kotira qua raaqu kyehua qaiqaa ntapihi kye riemwaqi viqata varivarave. Ioniva nraakye qora terama tairata mwihua nronra vaisi vekya variate, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro Sekaraiaava Kotiva titorara tiqaro, Qaqao, e tinanranra nte nataama kyenave qutaave qianinrave? Nte nyaapaiqama vuqaro ni naatavantovata kyontaqama viho, tiro.

¹⁹ Tuvaro Kotiva titova mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Keviriarivave. Nte Kotira vuqaa sivi varuvave. Kotiva ni titaihana nte kyuqe mwakyaakya tumu i timwa mwuqo. ²⁰ Qio riaante. E ni quara hia qutaave tinanra mwia kyaara i nrovanto tita virara hia qio qua tinanrave. Mwitaa variqira viraro i nraatavanto nraaqiara mwata tairarama qaiqaa qua tinanrave. Nte iara qianinra qutaama qovara hiananrove, tiro.

²¹ Kotiva titova nyaamwunyaa vaisivanto mwitaa ti varuvata mwaatani varu nraakye qorahua Sekaraiaara vekya variqata taqovaro nraamwuqi mpuahaama varuvata mwihua airi nraato tita tiqata, Nataa hiqarove mwiva hia vaakya veva ntaiho? timwa kyeta taqe varuvaro ²² Sekaraiaava veva ntovata mwihua taqovaro qua qiankye tura hia qio qua tura.

Mwiva hia qua tuvata mwihua tiqata, Sekaraiaava mwiqi variharo mpo inraikyavanto mwia vuqaa qovara iharoma mwia nrovanto tita viharo hia qio qua tiho, tita. Tuvaro Sekaraiaava qua qiankye tura hia qua tiraitiro, kyauquqo nraahu piaateqaro varurama.

²³ Mwiva kyaiqa varo iherava taiqa vuvaro mwiva nrumu nterero nai mwaatani uro varurama. ²⁴ Uro varuvaro mwia nraatavanto Irisavetiva nraaqiara tuaqa hurama.

Irisavetiva nraaqiara tuaqa hiro mwiva tora hini kyauquruara nraamwuqi nraahu tuqeta kyero varurama. ²⁵ Mwiva tiqaro, Kotiva nianra po tirave. Tauraaqama hia nraaqiara mwataraitina, kyauriqa varurave. Mate mwaa entara nte nraaqiara tuaqa hina hia kyauriraitina varuqo, tiro. Mwitaa turama.

Keviriariva nyaamwusairo tumu Mariaara timwa mwunra

²⁶ Irisavetiva nraaqiara tuaqa huvaro 6 tora nritarovero Kotiva qaiqaa Keviriarira titovaro mwiva Nasareti mwatukya Karirini tumu ntora.

²⁷ Keviriariva Iosepira tito nraakyera qaraakya nraakye mwakyaakya timwa mwinrenro tumunrama. Iosepira okyara varirerata Ntevitira nai haivaqara kuaa okyara varurama. Iosepira tito nraakyera nrutu Mariaava.

²⁸ Kotiva titova tumu nterero verante Mariaarara tiqaro, Varirave hiaro? I kyuqema mwatai nraakyevariario. Nronravanto ivata variho, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Mariaava mwia qua riero nronra nraato riero tiqaro, Nataa iharove nianra mwitaa tiho? tiro.

³⁰ Mwitaa tuvaro Kotiva titova tiqaro, Mariaao, hia aatu hiante. Kotiva iara qamwateqaro variho. ³¹ E riaante. E nraaqiara tuaqa hira qoraisi nraaqiara mwata tera mwia nrutu nteqara Iesusirave qiante. ³² Mwiva nronra tuero nronra vaisima variananrove. Mwianrama Kotiva nai virini

nyaamwuni varira mwia mwaaquve tivarave. Nronravanto Kotiva Ntevitiva nai haivaqava ntaqikyiani kyaiqara mwia mwianinrave. ³³ I nraaqiaravanto Iaikopura okyaraqama ekyaa enta ekyaa enta ntaqikyianinrave. Mwiva ntaqikyiani kyaiqava hia taiqaaninrave, tiro.

³⁴ Keviriariva mwitaa tuvaro Mariaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove mwitaa hiananrove? Hia nte qoraisi varauvave, tiro.

³⁵ Mariaava mwitaa tuvaro Kotiva titova timwa mwinro tiqaro, Kotira mwanraquravanto ivata variraro Kotira pegavanto i ntumwaqu taaninrave. E mwata terava Kotira kyaiqa nraahu varaari vaisiva varirata mwianra Kotira mwaaquve tivarave, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, I vataava Irisavetiva kyontaqama vivavata mwiva nraaqiara mwataaninrave. Mwi nraakyerara ehaaraqa hivave qiavaro mwiva nraaqiara tuaqa iharo 6 tora nritaraiho. ³⁷ Kotiva ekyaa kyaiqa qio nraahu vare varivama variho, tiro.

³⁸ Kotiva titova mwitaa tuvaro Mariaava tiqaro, Nte Kotira kyaiqa nraahu varaarivama varuqo. Qio e tinantema kyero Kotiva ni mwitaa hiarive, tiro. Mwitaa tuvaro Kotiva titova tumu ntantero vurama.

Mariaava Irisavetira uro timwa mwunra

³⁹ Kotiva tito vaisiva tumu ntantero vuvaro Mariaava qamwanrama kyero siviro Iutiaani mwatukya mpo taaqiqi vahuraqi Irisavetira timwa mwinrenro vurama. ⁴⁰ Vuva uro Sekaraiaara nraamwuqi vera ntero Irisavetira qua mwantora.

⁴¹ Qua mwante varuvaro Irisavetira vikyokyaqitairo nraaqiaravanto qakyaa huvaro Kotira mwanraquravanto Irisavetira kepukyaqama kyero kyaahaqa huvaro ⁴² Irisavetiva aakyara ntero tiqaro, Airi nraakye variavaro Kotiva i nraahuma kyuqema mwataiho. E mwata tena nraaqiararavata Kotiva kyuqema mwataarive.

⁴³ I nraaqiara vunyaa vaisi kepukyavanto variqaro niqaa ntaqikyiariva varihara e mwia nrova variqarama e ni qumina nraakye nrumu taqarera nrianro.

⁴⁴ E vaakya ni qua mwantaarana nte i qua rie varuqaro nraaqiaravanto ni pikyokyaqitairo qakyaa iho. ⁴⁵ Nronravanto mwi mwakyaakyara timwa mwihanra e mwia quara qutaa mwitaa hiananrove qiananranra tiro, Kotiva i kyuqema mwataihara qamwateqara variaro, tiro.

Mariaava ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaherora

⁴⁶ Irisavetiva mwitaa tuvaro Mariaava Kotira nrutu tuaaheroro tiqaro,

⁴⁷ Nte ntena mwutukyaqitaina Kotira nrutu tuaaherauqo. Kotiva ni kyaahaqa hiariva variharora tiro, ni mwanraquravanto qamwateqaro variho.

⁴⁸⁻⁴⁹ Nte Kotira kyaiqa nraakye qumina nraakye varuqaro Kotiva ni nraahu kyuqema matairave.

Kotiva kepukyavanto variqaro nronra inraikya ni mwitaama matairara tita, mate varihuavata, nraakiara varihuavata, nianra Kotiva nronraqama kyero mwi nraakyerera kyuqema mwatairave tivarave. Kotira okyaravanto vahirero nai avuqavuma kyero vahirave.

⁵⁰ Haaruvata, matevata, qakyovata, ta nraakye qorahuave, Kotira qua riaahua

mwihua Kotiva po tiro kyuqema nyatairave.

⁵¹ Mwihua nkyiari nyutu tuaahera kyeta ntuvaantuama vita uaqia hi kyaiqara vararerata uti variavaro Kotiva nai kyauqu kepukyaqo mwihua raaputa mpona mpona kyairave.

⁵² Kotiva nronra vaisi vara mwatumwi qumina vaisiqama tero qumina vaisi vara nronraqama taiharo nronraqama virave.

⁵³ Nraataa hi vaisihua Kotiva kyara nyihata nreta qio variarave.

Airi inraikya vataira Kotiva titaiharo hia mpo inraikyavata vararaitiro, qati virave.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kotiva nai kyauqu nriqaaqaa vatero timwa tai quara vataqiro viqaro tiri Isarereri nraaqiara kyaahaqa hirave. Mwiva haaru Evarahaamunranra tiqaro, Nte iaravata, i nraisi mwihuaravata, ekyaa enta ekyaa enta po tina kyuqemaqina virerave, tu quara hia taunru kyairave, tiro.

⁵⁶ Mariaava mwitaa timwa kyero Irisavetikya variqiro viro taarampo tora vara kyero nrumu ntantero nai mwaatani vurama.

Irisavetiva Ioninra mwatora

⁵⁷ Irisavetiva nraaqiara mwataari entava nri ntovaro mwiva mwi entara qoraisi nraaqiara mwata kyora. ⁵⁸ Mwata kyovata mwia nramwunaahua-vata, mwi mwatanaahuavata, riovaro Kotiva Irisavetirara kyuge huvata mwihua uro Irisavetiravata variqata nraaqiara mwianra gamwatarerata nrunra.

⁵⁹ Mwihua nri ntovaro 8 enta nritarovaro mwi nraaqiarava qoraisi nraaqiara varuvata tita, mwia mwamwanta toqarerata ntuvaantuama vita. Ntuviaantuama vita variqata mwihua mwia nrutu nteqata mwia qora nrutu Sekaraiaavave qiare tuvaro ⁶⁰ mwia nrova qaqaqo tiro, Nte mwia nrutu Ionivave tirerave, tiro.

⁶¹ Mwiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia i okyaraqii mwi nruturu vahirama e mwi nruturu ntaaro, tita.

⁶² Mwitaa timwa kyeta mwihua Sekaraiaaraqaa kyauqu piaateqa mwia kyapara hita, E ena mwaaqu nanra nrutuve mwinanrave? tuvaro

⁶³ Sekaraiaava kyauqu piaateqaro pepaa vara mpiate tuvata pepaa vara mwuvaro Sekaraiaava mwataama kyero qara ntiro, Mwia nrutu Ionivave, tiro.

Mwitaama qara ntumwa tovata mwihua nrihanrama vita.

⁶⁴ Nrihanrama vuvaro gamwanrama Sekaraiaara nrovanto qatua vuvaro mwiva qio qua tiro. Mwiva qio qua tiqaroma Kotira nrutu tuaaherero.

⁶⁵ Mwitaa ti varuvata mwia nramwunaahua mpoqama kyeta aatu hi varurama. Mwi quava ekyaa Iutiaani vuvata ⁶⁶ nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwi nraaqiarava nataa hiari vaisivave variananrove? tita. Mwihua taqovaro Kotiva kyaahaqa hi varuvaro mwi nraaqiarava varurama.

Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro Sekaraiaava ihi tura

⁶⁷ Kotira mwanraquravanto mwia qora Sekaraiaara kepukyaqama kyero kyaahaqa huvaro mwiva Kotira qua mwataama tiro:

⁶⁸ Kotiva nronravanto tiri Isareriqaa ntaqikiyi varivave.

Nrivaqe mwia nrutu tuaaheraare.

Mwiva tiri nai nraakye qora kyaahaqa hiro

huvantu kyarero nriho.

⁶⁹ Kotiva tiri haivaqara Ntevitira nraisi mpo vara mwaamwianrama taiharo mwi vaisiva kepukyavanto variqaro tiri huvantu kyairaqe qio variare.

⁷⁰ Haaru Kotiva kyaahaqa huvata mwia kyaiqa vaisinramwu mwia qua qovarama kyeta nraakye qora timwa nyiqata ⁷¹ Kotiva mwitaa tiho tura, Nkyi nramwutaahua nkyi ru kyevorave tinama, nte nkyi kyaahaqa hinerave.

Nkyi uaqama nyate varihua nkyiqa ntaqikyiqi vivorave tinama, nte nkyi huvantu kyarerave turave.

⁷² Kotiva tiri haivaqahuara tiqaro, nte nkyiara po timwa nyatena nte nkyivata variqana qua vataura hia taunru kyarerave, turave.

⁷³⁻⁷⁴ Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero tiri haivaqara Evarahaamunranra tiqaro, Nraakiara e mwatara terahua mwihua nramwutaahua mwihua ru kyevorave tina, mwihua nte vaitutuma nyataaninrave.

Nte mwihua vaitutuma nyataarita mwihua hia nramwutaahua nraatu aatu hiraitita,

⁷⁵ mwihua qati variqi viqata ni puqaa variqata ni kyaiqa nraahu kyugema kyeta vareqata avuqavuma kyeta nrohivarave, tiro.

⁷⁶ Sekaraiaava mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiarara tiqaro, Ni maaquo, nraakiara nraakye qoravanto iara tiqata, Kotiva nyaamwuni variva vaisi mwia kyaahaqa hi variharo mwiva Kotira qua ti variho tivarave.

Nronravanto nrinrenra hirara e nraante viqara mwia aanra terama mwatenanrave.

⁷⁷ Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyatero mwihua huvantu nyataani quara, e nraante timwa nyinanrave.

⁷⁸ Kotiva tiriara nronraqama kyero po tiqarora tiro, mwiva ntuvaahaani vaisira titairaro mwiva tire variananrani tuminro ⁷⁹ tire quturahua kyokiraqi variananra ntuvaahama timwa taananrove.

Mwiva tiri tivitairaqe tire mwaateraqaama kyeta kyugema variare, tiro.

Sekaraiaava mwitaa turama.

⁸⁰ Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto nronra tuemwa vuvaro mwia mwanraquravantovata kepukyaqama vura. Mwiva qumina mwataqaa variqiro viro vaisiqama viro mwiaqaatairo mwiva Isareri mwatanaahua suqaa nri ntoro.

2

Mariaava Iesusira mwatora (Matiu 1:18-25)

¹ Mwi entara Romeni mwatanaahua vunyaa vaisivanto Sisa Okasitaasiva taakisi vararera hiro tiqaro, Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa nrutu vataate, tiro. ²⁻³ Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora nkyiari mwaatani nrutu vatarerata nrumu ntateqata vurama. Sairiniaasiva Siriaa mwataqaa

ntaqikyu entara mwihua nrtutu vatorama. Nrtutu varo okyarara mwi entara tohara kyeta varora.

4-5 Nraakye qora nkyiari nyutu vatarerata vuvaro Iosepivavata Nasareti-sairo siviroyo nai tito nraakya Mariaaravata vita varero Kariri mwata kyero uro Ntevitira mwatukya Vetarahemini Iutaa mwatani nrtutu vatarero vurama. Iosepiva nai haivaqara Ntevitira okyaravantora tiro, mwini vurama.

Iosepiva Mariaara vita varero vuvaro Mariaava nraaqiara tuaqama vuva airi tora nraatara kyero mwiva nraaqiara mwataari entava qaumaqa huvaro 6-7 mwiva Iosepikyantiri Vetarahemini uro ntora. Uro nte taqovata airi nraakye qora nrtutu vatarerata nrtutu variqatama ekyaa nraamwu piqa kyovaro Mariaava purimakauvanto kyara nro nraamwunraqi variqaro qoraisi nraaqiara mwia nraamwu nraaqiara mwata kyero, mwia qapuqama kyero purimakauvanto kyara nro tanunraqi mwaati mwata tora.

Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro nraaqiara mwia taqora

8 Mariaava nraaqiara mwata tovata entaqi vaisi mponramwu mwi mwataraqaa mwukyau vahunani variqata mwihua sipisipiqaa ntaqikyi varura. 9 Mwiqi varuvaro Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mpovanto qamwanrama mwihua suqaa qovarama vuvaro Kotira kepukya inraikyavanto nronraqama kyero iteqaro ntuvaahe varuvata sipisipiqaa ntaqikyi varuhua taqeta nronraqama kyeta aatu hi varura.

10 Aatu hi varuvaro Kotiva tito vaisiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hi ate. Nte nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenrana tumuqo. Mwi mwakyaakyara ekyaa nraakye qora rieta qamwateqatama varivarave.

11 Mate nkyi haivaqara Ntevitira mwatukyaqi nraaqiara mpo mwata taiho. Mwiva nkyi kyaahaqa hiarivave. Mwiva nronravanto Kotiva titai nraaqiaravave. 12 Ni quara qutaave tirerata nkye vita uro taqaivaro mwi nraaqiarara mwata kyero qapuqama kyero purimakauvanto kyara nre vari tanunraqi mwaati mwata tairaro vaite varianinrama taqevare, tiro.

13 Kotiva titova mwitaa tuvata qamwanrama nyaamwunyaahua ntaqi varuhua airivanto qovarama vita variqata Kotira nrtutu tuaahereta tiqata, 14 Kotiva nai virini varivarave.

Tire mwia nrtutu tuaahere varuro.

Mwatani Kotiva qamwata nyate vari vaisihua mwaateraqaama variate, tita.

15 Mwihua mwitaa timwa kyetama nyaamwuni tumu ntanteta vuvata sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nri-vagenramwu Vetarahemini nronravanto qua timwa timwinra uro taqaare, tita. 16 Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta vura.

Nrtutu taqovaro Iosepiva Mariaakyaantiri varuvaro nraaqiaravanto purimakauvanto kyara nro tanunraqi vaite varura.

17 Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua uro mwia taqeta tiqatama, Kotiva nyaamwunyaa vaisi titaiva mwaa nraaqiarara mwitaa mwitaamama timwa timwiho, tita.

18 Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua mwitaa tuvata mwi quara riohua qikye timwa kyeta airi vu nraato tiqata varura. 19 Mariaava mwi quara nraatoqi vatero nrohiqarovata mwianra rie varura.

20 Sipisipiqaa ntaqikyu vaisihua nrtutu ntanteta mwihua nyaamwunyaa vaisivanto tu qarara qutaave timwa kyeta, mwihua vaakya taqeta rieta hurara rieqata Kotira nrtutu tuaaheraqi vurama.

Iesusira nrtutu ntamwa tora

²¹ Iesusira mwata tovaro 8 enta nritarovaro qoraisi nraaqiara varuvata tita, mwia mwamwanta toqa kye entava nrintovata mwi entaraqaa mwia nrtutu nteqatama, Iesusivave, turama. Haaru qumina enta, Mariaava hia nraaqiara tuaqa hu entara Kotiva nyaamwunyaa vaisi titova mwi nrtutura mwiate tura rieqata mwi nrtutura ntamwa tora.

Kotira nraamwuqi vura

²² Mariaava nraaqiara mwata tero Mosesiva mwaanra timwa to quara rieqaroma mpo entanramwu vari kyero mwiva kyotataqama quari entava nri ntovata mwivavata, Iosepivavata, Iesusira vita vareta Kotira mwinrenrata Ierusaremini vurama. ²³ Nronravanto mwaanra tu quara qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Ekyaa qoraisi nraaqiara nraamwuqama kyera mwata tenanra Kotira mwinranro mwiani variarive.

²⁴ Mwi entara e Kotira nraamwuqi uro ntera nyaamwa taaratana minrunra voti hira mwinranro Kotirani qiaqaa kyairaro itamwa taiqa kyaarive, tura.

(Wok Pris 12:1-8)

Mariaakya Iosepikya mwi quara rieqatama Ierusaremini vura.

²⁵ Ierusaremini uro varuvaro mwini vaisi mpo Simioniva varura. Mwi vaisiva avuqavuma kyero nrohiqaro Kotira nrtutu tuaahere varuva variqaro mwiva Isareri mwanraahuaqa ntaqikyiani vaisirara tage varura. Tage varuvaro Kotira mwanraquravanto mwiavata variqaro ²⁶ vuni mwia timwa mwinro tiqaro, E hia qati qutu vinanrave. E nronravanto titaani vaisira, Mesaiaa mwia taqera qutu vinanrave, tura.

²⁷ Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvaro Simioniva varuvaro mwi entara Kotira mwanraquravanto mwia vitero Kotira nraamwuqi vuvata Iesusira nrohua qohua nkyiari mwaanra qua rieqatama Iesusira vita vareta Kotira nraamwuqi vuvaro

²⁸ Simioniva nraaqiara mwia taqero mwia kyavuhu kye tutero Kotira nrtutu tuaaherero tiqaro,

²⁹ Nronrao, e haaru turava mate qutaama govarama viho.

E qioma ni ena kyaiqa vaisi titairaro ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe quankye.

³⁰⁻³¹ Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwanraahua taqaate tira, e tiri kyaahaqa hianinra mwia titaarana nte mate ntena puqotaina mwia taqauqo.

³² Mwiva omwa votima kyero itamwaqiro vi varirata nkyiariara qumina mpo mwanraahua mpo mwanraahua i okyara ntapihi kyeta tagevarave.

Mwi vaisiva i nraakye qora Isareri kyaahaqa hiraro mwihua nrtuvanto nronraqa hiarive, tiro.

³³ Simioniva mwitaa tuvata Iesusira nrohua qohua airi nraato tita tiqata, Qikye, nanra quave mwiva Iesusirara tiho? tuvaro

³⁴ Simioniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, E mwitanahuavata mwihua nraaqiara mwiavata kyuqema nyataante, tiro. Timwa kyero mwiva mwia nronra Mariaara timwa mwinro tiqaro,

Riaante. Kotiva titai nraaqiarava mwaava varirata Isareri vaisi mpo nramwuvanto mwiagaatai tumu ntita uaqiama vi varivata mponramwuvanto mwia qamwata mwanra mwiavata kyuqema varivarave.

Kotiva nai okyara nraakye qoravanto taqaate tiro, nraaqiara mwia titaiva varirata

nraakye qora airivanto mwia qoririma mwatevarave.

³⁵ Nraakye qora airivanto vu nraato tutera mwiva qovarama kyaananrove.

E variraro nraamwunruqa taari inraikyava paipa voti hiariva i mwutukya ruananrove, tiro.

³⁶ Simioniva Mariaarara mwitaa tuvaro poropeti nraakye Kotira qua qovarama kyeqaro timwa nyi varu nraakyeve Anaavavata varura. Mwia gova Panueriva Asara okyaravanto varura. Anaava qoraisi varatero 7 ihi vara kyovaro ³⁷ mwia vaativanto qutu vuvaro mwiva mwiaqaatairo tetoqaqama kyero variqiro viro kyontaqama viro airi ihi 84 ihi vara kyero, mwiva mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi uro nteqaro entaqivata, iheravata, Kotira nrtutu tuaahereqaro kyara aurama tero Kotirara aakyara ntamwaqiro vi varura.

³⁸ Mwitaa huvara tiro, mwi entara Anaava Kotira nraamwuqi vera ntero Iesusira taqero nraaqiara mwianra rieqaro Kotirara kyuqeve tura. Mwitaa tuvata mpo uhua mwini varita Kotiva mwihua kaahaqa hirata Ierusalemiqi kyuqema varirara vekya varura. Mwi nraakye qorahua varuvaro Anaava Iesusira okyarara mpo qua mpo qua mwihua timwa nyunra.

Nasaretini tumu ntanteta vura

³⁹ Anaava mwitaa tuvata Iosepikya Mariaakya nronravanto mwaanra qua tura rieqata ekyaa mwi kyaiqara vara taiqa kyeta, mwitanahua nraaqiara mwivavata viteta tumu ntanteta nkyiari mwaata Kariri mwata Nasaretini vurama.

⁴⁰ Mwini varuvaro nraaqiara mwiva nronra tuero kepukyaqama viro varuvaro mwia vu nraatovanto kyuqema vahuvoro Kotira kyuqe huva mwivavata vahura.

Iesusiva 12 ihi vara kyero Kotira nraamwuqi vura

⁴¹ Iesusira nrohua qohua mpo ihi mpo ihiqi Ierusalemimi uro variqata vekyahu nyato entaraqaa kyara nreta tumu ntanteqata nkyiari mwaatani vivi hurama. ⁴² Iesusiva 12 ihi vara kyovaro vekyahu nyato kyarara nre entava nri ntovata Mariaakya Iosepikya Iesusiravata viteta nauqaa hunte Ierusalemimi mwi kyarara nranrenrata vurama.

⁴³ Uro mwini mpo entanramwu variqata mwi kyarara nramwa kyeta tiqata, Kyai teta mwaatani tumu ntante quare, timwa kyeta vuvaro Iesusiva nraahu Ierusalemimi varuvata mwia nrohua qohua hia mwianra riaraitita vita.

⁴⁴ Mwitanahua tiqata, Mwiva vaakyama mpo hiahua kyapata viho, timwa kyeta aanraqaa kuua enta uro vaiteta tiqata, Kyaiqe mwia puaama kyeta taqaare, timwa kyeta nkyiari nramwunaahuaqi puaama kyeta taqovaro ⁴⁵ hia mwihua utaqi huvata Mariaakya Iosepikya nrumu ntanteta Ierusalemimi mwianra puua hirerata vurama.

⁴⁶ Ierusalemimi nrumu ntanteta uro taarampo enta mwianra puamaqi vita taqovaro mwiva nraamwu nronra Kotira nraamwuqi variqaro nronra vaisi Iutaa mwaanra okyara timwa nyi varu vaisihua utaqaa mwatakyaa viro variqaro vaisi nronra mwihua qua rieqaro mwihua kyapara hi varura.

⁴⁷ Iesusiva nronra vaisinramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata nronra vaisinramwu qua tuvaro Iesusiva mwihua qua rieqaro mwiva nkyiari timwa nyuvata mwihua tiqata, Qikye, nronra tuaahua qiantema kyero mwaa nraaqiarava qua ti variho, tita.

⁴⁸ Mwihua mwitaa ti varuvata mwia nrohua qohua nri nteta taqovaro Iesusiva vaisi nronranramwu utaqaa mwatakyaa viro varuvata mwitanahua tiqata, Qikye, mwiva vaisi nronra utaqaa variqaroma qua ti variho, timwa kyeta mwia nrova tiqaro, Ni maaquo, nanraqamave tiritana mwitaama timwa taaro? Tiretana i nrohua qohua iara nronra vu nraato tita i puua hirerata nrunro, tiro.

⁴⁹ Mwia nrova mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nkyetana nanraqamave nianra puua hi variavo? Nkyetana hiave ntapihiaivo? Nte ntena kora kyaiqa vare variarivama varuqo, tiro.

⁵⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua hia mwi quara okyara ntapihura.

⁵¹ Hia ntapihuvoro Iesusiva mwiaqaatairo siviro nai nrohua qohua vatama kyero nrumu ntantero Nasaretini uro variqaro mwitanahua qua riemwaqiro viqaro hia mwitanahua qua raaqiraitiro varura. Mwia nrova Iesusiva tu qua qianinra nai nraatoqi vatero nrohiqaro riemwaqiro vura.

⁵² Iesusiva nronra tuemwa vuvaro mwia vu nraatovanto ntapihi vuvaro kyuqe vu nraato vahuvaro Kotira mwutukyavantovata nraakye qora mwutukyavantovata mwianra vahurama.

3

*Ioniva nraakye qora mwakyaakya timwa nyunra
(Matiu 3:1-12; Maaki 1:2-8; Ioni 1:19-28)*

¹ Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Taiperiaasi Sisaava ntaqikiyiqi viqaroma 15 ihi vara kyovaro mwi entara Pontiaasi Pairaativa kirapava vunyaaava Iutia mwataqaa ntaqikiyi varuvaro Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikiyi varuvaro Herotira qatavanto Piripiva Ituriaa mwataqaavata Terekonaitisi mwataqaavata ntaqikiyi varuvaro Raiseniaasiva Apirini mwataqaa ntaqikiyi varura.

² Mwitaa huvaro Anaasivavata Kaiapaasivavata nronraqama vita Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vare varu vaisihuaqaa ntaqikiyi varura. Mwi entara Sekaraiaara mwaaqu Ioniva qumina mwata, hia vaisivanto varunani varuvaro Kotiva mwianra ni qua timwa nyiante tuvaro ³ Kotiva tuntema kyero Ioniva Iotaani nramanrivanto tumunani viro nrinro hiqaro qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi inraikyara utua quara nruka nyataarive, tiro. Ioniva mwitaa ti varura.

⁴ Haaru qumina vakya Kotiva kyaahaqa huvaro poropeti vaisi Aisaiaava mwitaama tiro:

Mpovanto qumina mwatani variqaro aakyara ntero tiqaro,
Nronravanto quaninra aanra terama mwateta
mwia aanra ntapihi mwataivaro
mwiva mwivauma qio quarive.

⁵ Nkye nrunro aakuntu vahianinraqi quvu ntahirama kye,
taaqi nronrave, taaqi patave, nkye mwia teqa kyaivaro
aanravanto ntapihi vahiarive.

Aanra vi nteqe nri nteqe hianinra teqa kyaivaro
kuaavau ntapihi kyero vahiarive.

Aanra uaqia hiro ori uvi auquqa hiariva vahianinra
teqa kyeta kyuqema taivaro vahiarive.

⁶ Ekyaa mwata maata vahintema varihua
Kotiva mwitaama kyero nraakye qora huvantu nyatero
sitaaninra mwia okyara taqevare, tura.

(Aisaiaa 40:3-5)

Asaiaava haaru qumina vakya mwi quara tuvaro Ioniva nri ntero qutaa mwi quara turama.

⁷ Ioniva mwitaa ti varuvata nraakye qora airivanto nramanri vararerata nruvaro Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye quaiha uaqia hira nraaqiarama variavo. Kotira raraqa taiharo nraakye qora rirero uti variho. Tava nkyiara tiqaro, Nkyivata ruarivaarave. Hianta aatu quate, tihatave nkye mwaini nte hunani nriavo?

⁸ Nkye qutaaqama kyeta uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivera, nkye mpo kyuge kyaiqa nraahu varaivaqe taqaare. Nkye nkyeta tiqata, Evarahaamuva tiri haivaqavave, tiri tiqovave, varurara tita, tire mwia nraaqiaravanto variqata tire qio varuro, tivorave. Kotiva mwitaa hiataa hiraro mwiva qioma nkyi qaqira kyero ori mwaahua tuqasaa kyairata vaisi varita Evarahaamunra nraaqiara varivarave.

⁹ Kotiva kyatari tuqirero kyaari kyatari okyaraqi terama taiho. Hia tamwa kyugera riaaninra teqa kyero qiaqi kyairaro itamwa kyaananrove, tiro.

¹⁰ Ioniva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Qikye, mwi quara rieta tire nataave hiananrave? ¹¹ tuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto sioti taaratana vaterava hia vataaninravata mpoku mwianta. Kyara vaterava hia vataaninravata ntainra kyera mwianta, tiro.

¹² Mwitaa tuvata taakisi vare varuhua nramanri vararera nruhua mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variarao, mpo tire? Nataave hiananrave?

¹³ tuvaro Ioniva mwihuavata timwa nyinro tiqaro, Nkye taakisi vareqata kirapara qua rieqata ntapihi kyeta taakisi varaate. Hia nkyeta riemwa kyeta mpoqiavata varaate, tiro.

¹⁴ Ioniva mwitaa tuvata qaami vaisivanto mwia kyapara hita tiqata, Mpo tire? Tire nataave hiananrave? tuvaro Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia uro mporara i ntuqutu kyaarorave munima timwianta qiate. Hia unra timwa kyeta mporaqa qua vataate. Nkye qaami kyaiqa vareqata munima varera mwianra qiove qiate, tiro.

¹⁵ Ioniva mwitaa tuvata nraakye qora mwihua Kotiva titaani vaisira Mesaiaa mwia vekyaqa hiqata varuhuara tita, mwihua nkyiari rieta tiqata, Mwaa vaisivave Mesaiaavanto tiri kyaahaqa hiariva variananrove? tita.

¹⁶ Mwihua mwitaa ti varuvaro Ioniva riero mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nkyi nyi varuqo. Nronravanto ni nraataariva ni naakiara nri variho. Nte qumina vaisivantora tina, nte mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara hama qio huvantu mwataaninrave. Nkye nramanri varaantema kyero mwiva Kotira mwanraquravata, qiavata, nkyi nyiananrove.

¹⁷ Mwiva nai kyavoi kyauquqi tu varero kyakuma voti hira ntitatama kyero nronra mwia vaqitaqiro uro nai kyara nraamwuqi vatero kyapivata mwanrevata vaqitaqiro uro hia qipa quani qiarraqi tuto kyairaro itamwa kyaananrove, tiro.

¹⁸ Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto ntapihi kyeta mwia qua riaate tiro, Ioniva mpo qua mpo qua mwihua timwa nyinro. Iesusiva nriani quara kyuge qua mwihua timwa nyunra.

Herotiva Ioninra karavuqi kyora

¹⁹ Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikiyi varuvaro Ioniva Herotira inronra hiro tiqaro, Herotiva hia nai qata nraata Herotinamainra varaataarave. Mwiva mwi kyaiqaravata uaqia hi kyaiqara kyaatavata uti varivave, tiro.

20 Ioniva mwitaa tuvaro Herotiva mwia kyaara Ioninra karavuqi kyora. Mwitaa hiqaro Herotiva uaqia hi kyaiqara mpoqiavata utura.

Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(*Matiu 3:13-17; Maaki 1:9-11*)

21 Ioniva nramanri nyi varu entara mwiva Iesusiravata nramanri mwunra. Iesusiva nramanri varero Kotirara aakyara nte varuvaro nyaamwuvanto qatua vuvaro 22 Kotira mwanraquravanto nyaamwusairo nyaamwa minrunra votihuva tuminro Iesusiraqaa tumu vahuvoro quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaro.

Ni mutukyavanto iara vaiho.

Nte iara gamwateqana varuqo, tiro. Tura.

Iesusira haivaqahua nyutu
(*Matiu 1:1-17*)

23 Iesusiva 30 ihi vara kyero mwiaqaatairo nai kyaiqa toharama kyero varaqiro vuvata nraakye qoravanto mwianra Iosepira mwaaquve tura.

Iosepiva Hiraira mwaaquvanto varuvaro

24 Hiraiwa Mataatira mwaaquvanto varuvaro

Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro

Rivaiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro

Merakaiva Ianainra mwaaquvanto varuvaro

Ianaiva Iosepira mwaaquvanto varuvaro

25 Iosepiva Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro

Matataiaasiva Emosira mwaaquvanto varuvaro

Emosiva Neaminra mwaaquvanto varuvaro

Neamiva Esaraira mwaaquvanto varuvaro

Esaraiva Nakaira mwaaquvanto varuvaro

26 Nakaiva Meatira mwaaquvanto varuvaro

Meativa Matataiaasira mwaaquvanto varuvaro

Matataitaasiva Semenira mwaaquvanto varuvaro

Semeniva Iosekira mwaaquvanto varuvaro

Iosekiva Iotaara mwaaquvanto varuvaro

27 Iotaava Ioanaanira mwaaquvanto varuvaro

Ioanaaniva Resaara mwaaquvanto varuvaro

Resava Serapaperira mwaaquvanto varuvaro

Serapaperiva Siaritierira mwaaquvanto varuvaro

Siaritieriva Neraira mwaaquvanto varuvaro

28 Neraiva Merakaira mwaaquvanto varuvaro

Merakaiva Etaira mwaaquvanto varuvaro

Etaiva Kosaaminra mwaaquvanto varuvaro

Kosaamiva Erametaaminra mwaaquvanto varuvaro

Erametaamiva Eaara mwaaquvanto varuvaro

29 Eaava Iosuaara mwaaquvanto varuvaro

Iosuaava Eriesaara mwaaquvanto varuvaro

Eriesaava Ioriminra mwaaquvanto varuvaro

Iorimiva Mataatira mwaaquvanto varuvaro

Mataativa Rivaira mwaaquvanto varuvaro

30 Rivaiva Simioninra mwaaquvanto varuvaro

Simioniva Iutaara mwaaquvanto varuvaro

Iutaava Iosepira mwaaquvanto varuvaro

Iosepiva Ionaaminra mwaaquvanto varuvaro
 Ionaamiva Eraiakiminra mwaaquvanto varuvaro
³¹ Eraiakimiva Meriaara mwaaquvanto varuvaro
 Meriaava Menaanra mwaaquvanto varuvaro
 Menaava Matataara mwaaquvanto varuvaro
 Matataava Netaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Netaaniva Ntevitira mwaaquvanto varuvaro
³² Ntevitiva Iesira mwaaquvanto varuvaro
 Iesiva Ompetira mwaaquvanto varuvaro
 Ompetiva Mpoaasira mwaaquvanto varuvaro
 Mpoaasiva Saramoninra mwaaquvanto varuvaro
 Saramoniva Nasoninra mwaaquvanto varuvaro
³³ Nasoniva Aminantaapira mwaaquvanto varuvaro
 Aminantaapiva Atimininra mwaaquvanto varuvaro
 Atiminiva Anainra mwaaquvanto varuvaro
 Anaiva Hesaroninra mwaaquvanto varuvaro
 Hesaroniva Peresira mwaaquvanto varuvaro
 Peresiva Iutaara mwaaquvanto varuvaro
³⁴ Iutaava Iaikopura mwaaquvanto varuvaro
 Iaikopuva Aisaakira mwaaquvanto varuvaro
 Aisaakiva Evarahaamunra mwaaquvanto varuvaro
 Evarahaamuva Teraara mwaaquvanto varuvaro
 Teraava Nehora mwaaquvanto varuvaro
³⁵ Nehova Seraakira mwaaquvanto varuvaro
 Seraakiva Riura mwaaquvanto varuvaro
 Riuva Perekira mwaaquvanto varuvaro
 Perekiva Ipaara mwaaquvanto varuvaro
 Ipaava Siraara mwaaquvanto varuvaro
³⁶ Siraava Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Kenaaniva Apaakisatira mwaaquvanto varuvaro
 Apaakisativa Seminra mwaaquvanto varuvaro
 Semiva Noanra mwaaquvanto varuvaro
 Noaava Remekira mwaaquvanto varuvaro
³⁷ Remekiva Metusaraara mwaaquvanto varuvaro
 Metusaraava Inokura mwaaquvanto varuvaro
 Inokuva Ieretira mwaaquvanto varuvaro
 Ieretiva Mahararira mwaaquvanto varuvaro
 Maharariva Kenaaninra mwaaquvanto varuvaro
 Kenaaniva Inosira mwaaquvanto varuvaro
³⁸ Inosiva Setira mwaaquvanto varuvaro
 Setiva Ataamunra mwaaquvanto varuvaro
 Ataamuva Kotira mwaaquvanto varura.

4

Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matuu 4:1-11; Maaki 1:12-13)

¹ (Ioniva Iesusira nramanri mwi kyovaro mwiagaatairo) Kotira mwanraquravanto Iesusiraqi piqa kyovaro Iotaani nramanri kyero nrumu ntan-tero vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia vitero hia vaisivata varura gumina mwataqaa uro kyora. ² Uro kyovaro Iesusiva 40 enta mwini varuvaro Saataaniva Iesusiva mwia quara eo tiro mwia vataqiro quarive

tiro, Iesusira mwataara hura. Iesusiva mwi entara variqiro viqaro hia kyara nrovaro nraataa huvaro varura.

³ Iesusira nraataa huvaro varuvaro Saataaniva nri ntero tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, ori mwaahuara tirata mpereti tuemwa vivara nraante, tiro. ⁴ Tuvoro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho: Vaisivanto hiamu kyara nraahu nramwaqiro viqaro qati variqiro quanarove, turave, tiro. (Lo 8:3)

⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vitaqiro uro veraraqaa vatero qamwanrama kyero vaisivanto ekyaa mwata maataqa ntaqikyari varura, ekyaa mwi mwatara mwia nraamwutero tiqaro,

⁶ Mwaa inraikyara ekyaa ni mpiharoro nini nraahuma vaiho. Nte mwaa inraikyara vaisi mpo mwiataa hiraga qioma mwianinrave. Nte qioma mwaa inraikyara i mwianrinro i nrutuvanto nronraqama virara e mwi inraikyaraqaa ntaqikyiqira vinanrave.

⁷ E ni nutu nraahu tuaahera matairera, nte qioma ekyaa mwaa inraikyara i mwianinrave, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho: Kotiva nronravanto varirara tira, e mwia kyaiqa nraahu vara mwatara mwia nrutu nraahu tuaaheraante, turave, tiro. (Lo 6:13)

⁹ Mwitaa tuvaro Saataaniva mwia vita varero Ierusaremini vuva uro Kotira nraamwu qiataqaa nai nyaamwuni vahuraqa kyero tiqaro, E qutaa Kotira mwaaquvanto varirera, mwaqaataira kyavuhu vira mwatasata mpuamu ntaante.

¹⁰ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiho: Kotiva tirata nyaamwunyaahua iqaa kyuqema ntaqikyivarave, turave.

¹¹ Qaiqaavata tiqaro, E ena kyugu oriqa ntuteqa kyerorave tita, nyaamwunyaahua nkyiari kyauquqotaita i tu vareta vivarave, turave, tiro. (Ihi 91:11-12)

¹² Saataaniva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Qaqao, Kotira mpukuqi vahi quava tiqaro, Nronra Kotiva i mwanriqavanto varirara tira, e hia mwia mwataara hianta, turave, tiro. (Lo 6:16)

¹³ Mwitaa tuvaro Saataaniva Iesusira qumina mwataara hi taqero, kyai qaiqaa mpo enta mwia mwataara hiankye timwa kyero, Iesusira qaqira mwini kyero vurama.

Iesusiva Karirini nai kyaiqa toharora

(Matiu 4:12-17; Maaki 1:14-15)

¹⁴ Saataaniva vuvaro Kotira mwanraquravanto Iesusira kepukya mwuvaro mwiva nrumu ntantero Karirini uro varura. Mwini uro varu quara ekyaa mwi mwataraqaa varu nraakye qorahua riemwa ntora.

¹⁵ Iesusiva mwihua mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro qua timwa nyi varuvata nraakye qoravanto mwia nrutu tuaahereta mwia qamwata mwatora.

Nasaretinyaahua mwia qoririma mwatora

(Matiu 13:53-58; Maaki 6:1-6)

¹⁶ Iesusiva Karirini uro nrohiqaro nai tauraa nraaqiarakya varu mwatukyara Nasaretini uro ntero mwaanra tu entaraqaa mwaanra

nraamwuqi nauqaa huntema kyero mwiqi viro. Mwiqi variqaro mwiva Kotira mpuku kyaara ntirero sivuvaro

¹⁷ Aisaiaava qara ntumwa to mpukura mwuvaro Iesusiva mpuku ququrama tora huvantu kyero mwaa quara qara ntumwa tora puama kyero kyaara ntiro tiqaro,

¹⁸ Nte kyuce mwakyaakya vehi nraakye qora timwa nyinrenra huqaro nronravanto ni qiataqaa vahamwenra qu mateqaro ni nronraqama kyero mwaa mwi vaisivave timwa kyero ni mwatama taihana nruqanro mwia mwanraquravanto nivata variqaro ni kyaahaqa hi variho.

Mwiva ni titero mwitaama nraakye qora timwa nyiante turave.

Rupataa nraakye qorahua qioma qati vivarave, qiante.

Vu qipa vihua vu ntapairi kyeta taqaate, qiante.

Uaqiama nyataavata muaanraqi variahua qioma qati vivarave, qiante.

¹⁹ Nronravanto nraakye qora kyaahaqa hiqaro qamwata nyataari entava nri ntaaninra mwianra nraakye qora timwa nyiante.

Mwitaama kyera timwa nyiante, turave, tiro.

(Aisaiaa 61:1-2)

²⁰ Aisaiaava qara ntumwa to quara Iesusiva kyaara ntumwa kyero mwiaqaatairo mpuku ququrama kyero vaisi viti mwinro uro mwatakyaa viro. Iesusiva mwatakyaa viro varuvata mwaanra nraamwuqi varuhua mwia nraahu taqe varuvaro ²¹ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaakya kyaara ntugata raa quava mate qutaa mwivauma vaiho, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwianra tiqata, Iesusiva vaisi kyucevave. Qikye, mwia nroqitairo kyuce qua nriho, tita. Mwitaa timwa kyetavata qaiqaa mwianra tita, Qaqao, mwiva Iosepira mwaquvantoma variho, tita.

²³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nraakye qora mpo quaqaa ntumwa kyeqata qia quaraqitaita nkye nanra quave nianra tivarave? Mwihua mpo qua tiqata, E totaavanto hirera, enavanto ena mwamwanta kyaahaqa hianta, qia quarave nianra tivarave? Nkye qaiqaa mwaa quarave nianra tivarave? Kapenaamini variqara nronra kyaiqa varaaro qiavata riaunanra e mwaqi ena mwatukyaqivata variqara mwi kyaiqara varaanteve, tivarave. Nkye nianra mwitaave tivarave? tiro.

²⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poropeti vaisivanto nai mwaatani varirata mwia nramwunaahua hia mwia qua rieverave. ²⁵ Riaivaqe nte nkyi timwa nyiankye. Haaru nkyi haivaqava Iraisava qati varu entara mwaini Isareri mwatani huari nronraqama kyero itamwaqiro vuvaro taarampo ihi 6 torara hia vati ntuvoro hia mwi mwataraqaa kyaravata vahuvata mwi entara tetoqa nraakye airinramwuvanto varurave.

²⁶ Mwihua varuvaro Kotiva hia Iraisara mwi nraakye hua varunani titaraitiro, mwiva Iraisara titovoro mwiva mpo mwatanaa nraakye tetoqavanto Sarepaati mwatukya Saitoni mwaatani varura kyaahaqa hirero vurave.

²⁷ Haaru nkyi haivaqava mpo, Iraisava poropeti vaisivanto varu entara Isareri mwatani vaisi airinramwu rumpuaravanto mwamwanta nramwaqiro vuhua varuvaro Iraisava hia mwihuaqitairo vaisi mpo kyaahaqa hiraitiro, mwiva mpo mwatanaa vaisi, Neamaaninra nraahu Siriaa

mwatanyaanra, kyaahaqa huvaro mwia rumpuaravanto tavanta vurave, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra nraamwuqi varuhua mwi quara riovaro mwihua raraqa tovata ²⁹ sivita Iesusira ntavaaqavu kyora. Nasareti mwatukya mwiva taaqigaa vahuvatara tita, mwihua mwia ntanrauqita uro okaiqi tuto kyarera huvaro

³⁰ Iesusiva nraakye qora uta mwiaqaa vitarero qati vivura.

*Vaanavanto utaqi varu vaisira qua
(Maaki 1:21-28)*

³¹ Iesusiva vuva Karirini vau mwatukyara Kapenaamini uto ntero mwini variqaro mwaanraqaa nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuvata mwihua Iesusira qua rieta ³² qikye tita, Mwiva nronra vaisi votima kyero kepukya qua timwa timwi variho, tita.

³³ Mwitaa ti varuvaro vaana uaqia hu inraikyava mwia utaqi varu vaisiva paatiro aakyaara ntamwa kyero tiqaro, ³⁴ Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri uaqiama timwa tarerarave nrianro? Nte i ntapihi kyauqo. Kotiva i titaihara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarave, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

Mwitaa tuvaro vaana mwiva nraakye qora suqaa mwi vaisira vara kyero tuto kyovaro mwiva mwatasata tumu ntuvoro vaana mwiva hia vaisi mwia riraitiro, mwiaqitairo nritarero qatinani viro. ³⁶ Vaanavanto nritarero qatinani vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqaa teta nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva nataama kyero mwitaa tiharove nritaraiho? Mwiva nronra vaisi votima kyero kepukya qua ti varihata vaanavanto mwia qua rieta mwihua nritareta vi variarave, tita.

³⁷ Mwihua mwitaa timwaqita vita nrita huvata ekyaa mwi mwatara vara ututu varuhua mwi quara riemwa ntora.

*Pitaara nrinraatarara kyaahaqama kyora
(Matuu 8:14-15; Maaki 1:29-31)*

³⁸ Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Saimoninra nraamwuqi uro varuvaro Saimoninra nrinraatarara nriqa vuvoro mwia mwamwanta qiara utovoro varuvata mwihua uro Iesusirara mwia kyaahaqa hianta tuvaro ³⁹ Iesusiva uro nraakye mwia nraaqani siviro variqaro nriqa vu inraikyara mwia titovoro mwiva taiqa vuvoro nraakye mwiva siviro qamwanrama kyero kyara mwihua nyunra.

*Iesusiva nriqavu nraakye qorahua airi kyuqema nyatora
(Matuu 8:16-17; Maaki 1:32-34)*

⁴⁰ Mwitaa huvaro huarivanto mpuani qio vi varuvata mwi mwatanaahua nkyiari nramwunaahua mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua sita vareta Iesusiva varunani uro kyovoro mwiva nai kyauqu kuaa kuaa mwihuaqaa vatovata ekyaa mwihua kyuqema vura.

⁴¹ Vaanavantovata airi nraakye qora utaqitaita nritare viqata aakyaara nteta tiqata, E Kotira mwaaguvanto variaro, tita. Mwihua mwitaa tiqata Iesusiva Mesaiaavanto varura mwia okyara ntapihi kyovarora tiro, Iesusiva mwihua inronra hiro tiqaro, Tirema variate, tiro. Tura.

*Iesusiva Iutaa mwatanaahua qua mwakyaakya timwa nyunra
(Maaki 1:35-39)*

⁴² Mwia qanranraa qaata tovaro Iesusiva mwi mwatukyara kyero gumina mwatani vuvata nraakye qoravanto mwia puua hirera vuhua uro mwia puuama kyeta Iesusiva hia mponani quarive tita mwia antuovaro ⁴³ Iesusiva qaqao tiro, Nte Kotiva ntaqikyiani mwakyaakya kyuqera mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana timwa nyinrenrave. Kotiva mwi kyaiqarara ni titaihana nte tumuvave, tiro.

⁴⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva vuva uro Iutiaani nrohiqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

5

Iesusiva tuvaro Saimoni Pitaava tavukya airi varora (Matuu 4:18-22; Maaki 1:16-20)

¹ Mpo enta Iesusiva Kenesareti rumpua tokyasataa siviro varuvata nraakye qora airivanto Kotira qua riarerata nai rataaqi nai rataaqi hi varuvaru ² Iesusiva taqovaro mpotu taaratana nramanriqitai ventaqi nrumu tokyani vatova vahura. Tavukya kyaiqa vare varuhua mpotu mwia mwini kyeta vahe haqirarerata vuvaro mpotuvanto mwini vahuvaro ³ Iesusiva vuva uro Saimoninra mpotuqi mwaanri ntero variro Saimoninranra tiqaro, Venta kyairaro pataqia nramanriqi uromwi vahiarive, tiro. Mwitaa tuvaro venta kyovaro Iesusiva mpotuqi mwatakyaa viro variqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyinro.

⁴ Iesusiva mwakyaakya timwa nyi taiqa kyero mwiva Saimoninranra tiqaro, Nkyenramwu mpotu ventaqita rumpua utani uro kyetama vahe ntamwa kyetama tavukya varaate, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Saimoniva qaqao tiro, Nronrao, tirenramwu entaqi gumina kepukyaqama kye kyaiqa utuqi vita hia tavukya mpokuvata varaunanrave. Qio e mwitaa qiarata tire vahe vara kyeta tuto kyarerave, tiro.

⁶ Saimoniva mwitaa timwa kyero mwivavata mpo uhuavata vahe nramanriqi kyovaro tavukya airivanto vaheqi viqetovaro muaanra ntovaro vahevanto ntupema virera utuvata ⁷ mwihua nkyiari henahua mpotu mpoqi varuhua kyauqu kyaakyamwu huvata nrumu mwihua kyaahaqa hita tavukya mwia pati mwaanri mpotu taara mwitana piqa kyovaro mpotutana muaanra nteqaro nramanriqi vi quaqara hi varura.

⁸ Saimoni Pitaava taqovaro mwitaama vahuvaro mwiva uro Iesusira vuqaa tumu ntiro tiqaro, Nronrao, nte uaqia hi kyaiqara uti varuvave. E ni kyera quante, tiro.

⁹ Mwitaa timwa kyero mwivavata mwivavata varuhua tavukya airi varorara rieqata airi nraato ti varura. ¹⁰ Sepetira mwaagutana Iemisikya Ionikya Saimoninravata kuaa kyaiqa mwia vare varutana tavukya airi varora mwianra kyauqu ntukikinraaqa teta airi nraato ti varura. Mwitaa huvaro Iesusiva Saimoninra timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hiante. Mate mwaa iheraraqaataira e tavukya varaarantema kyera nraakye qoravata sitenanrave, tiro. ¹¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mpotu ntanrauqita uro nramanri tokyani vateta ekyaa inraikya qaqira kyeta Iesusira vataqita vura.

Iesusiva tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisira kyuqema kyora (Matuu 8:1-4; Maaki 1:40-45)

¹² Mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi uro varuvaro tauma rumpuaravanto uaqiama kyo vaisiva mwini varuva Iesusira taqero uro mwia vuqa tumu ntiro nai viri mpiami mwataqi vatero po tiro tiqaro, Nronrao, e ni kyaahaqa hiataa hirera, e qioma ni mamanta kyuqema matenanrave, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana mwitaama mwatarerave. Nte iara kyuqema quante tuqo, tuvaro tauma rumpuaravanto mwia mwamwanta nre varuva qamwanrama tavanta vuvaro mwiva qio varura.

¹⁴ Qio varuvaro Iesusiva mwianra kepukyaqama kyero tiqaro, Hia mpo-hua timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate variari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesira mwaanra qua riegarama munra quani qiara qurairata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwantavanto kyuqema viho, qiate, tiro.

¹⁵ Iesusiva qao tuvarovata mwi quava viro nrinro huvata nraakye qora airivanto mwi quara rieta tiqata, Kyai tirevata Iesusiva varinani uro mwia qua riararo mwiva tirivata kyuqema timwataarive, timwa kyeta mwiva hunani nrumu ntuvaantua hura. ¹⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwihua kyero Kotiravata qua tirero mpo nani hia vaisivata varunani uro varurama.

*Mwamwanta hia qakyaa hu vaisira Iesusiva kyuqema kyora
(Matiu 9:1-8; Maaki 2:1-12)*

¹⁷ Mpo enta Iesusiva mwakyaakya timwa nyi varuvata Parisinramwuvata, mwaanra okyara tuhuavata, mwia qua riarerata ntuvaantuama vita varura. Mwihua ekyaa Kariri mwata hini hini vahu mwatukyaraqi-naahuave, Ierusareminyaahuave, hisai hisaita nrumu mwatakya vita varuvaro Kotiva Iesusira kepukyaqama kyovaro mwiva nraakye qora nriqa vuhua kyuqema nyataariva varura.

¹⁸ Varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hia qakyaa hura taintamaqita nri nteta tiqata, Kyai nraamwuqi vera nteta Iesusira vuqaa kyaare, timwa kyeta taqovata ¹⁹ nraakye qora airivanto varuvata mwihua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwihua qaqira kyeta nraamwu qiataqa mwi vaisira vara mwaanri vateta nraamwu qiata mwia mpona ntapairi kyeta vaisi mwia taintaqaa vateta kyaantaqo rupa kyeta qakyoma kye kyaqi vuvaro Iesusira nraaqani uto vahura.

²⁰ Mwia viteta nru vaisihua kepukyaqama kye rieta tiqata, Qioma Iesusiva mwi vaisira kyuqema kyaananrove, tura Iesusiva ntapihi kyero mwiva mwamwanta hia qakyaa hu vaisira mwianra tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua nteqa kyaananra nte i nrukama mwatauqo, tiro.

²¹ Mwitaa tuvata mwaanra okyara tu vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, qaqao tita nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisivave? Mwiva mwitaa tiqaro mwiva Kotira uaqiama mwate variho. Hiam qumina vaisi mpovanto nai hena vaisiara tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauqo, qiananrove. Kotiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

²² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua su nyaatoqi mwi quava vahura taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Nanraqamave nkye mwitaama kyeta riaavo? ²³ Nkye nianra tiqata, Mwiva qumina vaisi variqarora tiro, hiam qio nai hena vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataananrove, qiarave. Qio mpo kyaiqa mpo? Qiove nte mwaa vaisira kyuqema kyaaninrave? Nkye ni timwa mpivaqe riaankye, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaama kyero mwihua kyaparama nyatero mwihuara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihana nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaaninra nruka mwataaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte vaisi mwaanra mwaa quara tirerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwamwanta

hia qakya hu vaisirara tiqaro, Sivira ena taintavata varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwihua su mwiaqaa siviro nai taintavata tu varero Kotira nrutu tuaaheraqiro viqaro nai mwaatani vura. ²⁶ Mwiva vuvata mwiqi varuhua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqa teta mwihua aatu hita Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, nataa hi kyaiqarave? Tire mate nraahumwa mpo qara hi kyaiqara taqauro, tita. Mwitaa turama.

Jesusiva Rivaira nraanronra
(*Matiu 9:9-13; Maaki 2:13-17*)

²⁷ Iesusiva veva ntero taqovaro taakisi vare varu vaisiva mwia nrutu Rivaiva taakisi vare varu nraamwunraqi mwatakyaa viro varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni naakiara nriante, tiro. ²⁸ Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro ekyaa nai kyaiqa varo inraikyara kyero Iesusira nraakiara vurama.

²⁹ Rivaiva nai nraamwuqi Iesusirani kyara uta mwatovata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, mpo vaisinramwuvata, ntuvaantuama vita mwia nraamwuqi mwatakyaa vi variqata kyara nre varura.

³⁰ Mwiqi varuvata Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara tu vaisinramwuhua Parisi qua riohuavata, mwihua uro nteta Iesusira nraaqiaranramwuanra nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, Qaqao, nkye nataamaqive taakisi vare varia vaisihuavata, Kotira qua raaqute varia vaisihuavata, kyara nre variavo? tita.

³¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani virave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani virave. ³² Tire avuqavuma kye nrohi varurahuave qia nraakye qorahua. hia nte mwihuara qora aanra qaqira kyaate tirera tumuvavauma iho. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenra tumuvave, tiro.

Kyara aurama terara tura

³³ Mwitaa tuvata mwihua Iesusirara tiqata, Ioninra vataqi nrohi varuhuvata, Parisi vaisi qua rie variahuavata, kyara aurama teqata Kotirara aakyara nte variavo. I vataqi nrohi variahua hia mwitaa hiraitita, qatima kyaravata nramanrivata nre variavo, tuvaro ³⁴ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye vararera hiari vaisiva nai vataahuavata varirata qiove nkye mwihuara kyara auramate variate tivarave? Hiam qio mwitaa tivarave.

³⁵ Mpo enta nri ntairaro nraakye varaani vaisira nai vataahuagaataita qatinani vara kyaivata mwi entaraqaataitama mwia vatahua ntateqata kyara aurama tevarave, tiro.

³⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiam tavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taaqautero haqiraananrove. Mpovanto mwitaa hirera, mwiva qaraakya tavuna uaqiama kyaananrove. Qaraakya tavuna toqa taarivavata haaruanaa tavunavantovata hia kuaa qarama vahiananrove.

³⁷ Nte qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraqa mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivanto qumina rauru viraro memenra pahivantovata uaqiama quananrove.

³⁸ Hia mwitaa hiraitita, qaraakya uaini qaraakya taquqi rauruarave.

³⁹ Haaruaa uaini nranra hiva hiama qaraakya uainianra mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva tiqaro, Haaruaa uaini mwiva qiove, tirave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

6

*Iesusiva mwaanra tu entara okyarara tura
(Matiu 12:1-8; Maaki 2:23-28)*

¹ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata aakyo utaqi kyakuma voti hira uiti tutoraqi nrohi varura. Nrohiqatama mwia nraaqiaranramwu uiti tamwa nteqa kyeta kyauquqi ntautiqama kyeta mwia uru nre varura. ² Nre varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwihua taqeta qaqao tita, Mwaanra entaqaa qao timwa tai inraikyarama mwinramwuhua uti variavo, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, nai mwia vatama kye nruhuavata, kyara nraataa huvata mwihua mwitaa hu quara nkye hiave qaraq i kyaara ntumwa kyeta riaavo? ⁴ Mwi entara Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nreqanro nteqa kyero mwiavata nruhua hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvaro Ntevitiva qumina vaisivanto nreqaro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqana ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

*Mwaanra entaqaa Iesusiva vaisi mpo kyauqu kyuqema kyora
(Matiu 12:9-14; Maaki 3:1-6)*

⁶ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwuqi uro variqaro mwakyaakya timwa nyi varuvaro vaisi mpovanto mwia kyauqu kyaatuta kukokaqama vu vaisiva varura. ⁷ Mwi vaisiva varuvata mwaanra okyara tu vaisinramwuhavata, Parisi vaisinramwuvata, variqata Iesusiraqaa qua vatarerata uti variqata qua puua hita tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva mate mwaanra entaqaa vaisi kyauqu kukoka mwia kyuqema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, timwa kyeta mwihua Iesusira apeqa hi varura.

⁸ Apeqa hi varuvaro Iesusiva mwihua nkyiari su nyaatoqi riemwa to quara ntapihi kyero kyauqu kukoka mwianra tiqaro, Sivira mwaini vaisi utaqaa nrumu variante, tuvaro mwi vaisiva siviro vaisi utaqaa varuvaro ⁹ Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte nkyi kyapara hiarita nkye mwia hiniqama ni timwa mpiate. Tire teta mwaanra qua riegatama mwaanra entaqaa nanra nanra kyaiqave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqave hiananrave, mwia uaqiamave mwataanarave? Mwaanra entaqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative variananrove, tire mwia ruve kyaananrave? tiro.

¹⁰ Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa vaisi mwiqi varuhua itutuma kyero taqero mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu tutuante, tiro. Mwitaa tuvaro nai kyauqu tutu kyovaro mwia kyauquvanto qamwanrama kyero naitarama vahura.

¹¹ Mwia kyauqu naitarama vahuvata mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Tire Iesusira nataamave kyaananrave? tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mwatama kyero sitora
(*Matiu 10:1-4; Maaki 3:13-19*)

¹² Mwi entara Iesusiva Kotiravata qua tirero taaqigaa mwaanri ntero mwiaqaa uro variqaro entaqi Kotiravata qua timwaqiro vi varuvaro
¹³ qaatata vuvaro mwiva mwiavata nrohu vaisihua nyaanrama kyero mwihuaqitairo vaisi 12 nramwu sita kyero mwihua nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkye *aposerive*. nkye ni qua uro timwa nyi vaisihuama varivarave, tiro.

¹⁴ Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitero:
Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrtutu nteqaro

Pitaavave tura,
Enturura. mwiva Saimoninra qata,
Iemisikya Ionikya,
Piripira,
Patoromiunra,

¹⁵ Matiura,
Tomaasira,
Iemisira. mwia Arapiasira mwaaqu,
Saimoninra. mwia nrtutu mpo Seriotira,

¹⁶ Iutaasira. mwia qora nrtutu Iemisira,
Iutaasi Isikeriotira. mwiva nraakiara Iesusira qovarama kyaariva varura.

Iesusiva airi nraakye qora kyaahaqama nyatora
(*Matiu 4:24-25; Maaki 3:7-12*)

¹⁷ Iesusiva mwi vaisinramwuhuvata sitero taaqigaatairo uro ntantera tumu tunrenra sata siviro varura. Varuvata mwia vataqi nrohuhua airivanto mwini varuvata airi nraakye qora Iutia mwata mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaitave, Ierusaremisaive, vevara nampisini Taiaa mwatukyave, Saitoni mwatukyave, mponatai mponatai mwihua ntuvaantuama vita
¹⁸ Iesusira qua rieta Iesusiva mwihua nriqa quani inraikyaravata taiqa kyaarive tita mwihua nrumu ntuvaantua hita varura. Vaanavantovata varu vaisihua mwihuavata nri ntovaro Iesusiva vaana titamwa kyero mwihua kyugema kyora.

¹⁹ Iesusiva mwihua kyaahaqa huvaro mwia kepukyavanto airi nraakye qora kyaahaqama nraahu kyovatarata tita, ekyaa nraakye qoravanto mwia kyaatu kyarerata uti varura.

Iesusiva qamwateta ntateta hirara timwa nyunra
(*Matiu 5:1-12*)

²⁰ Iesusiva nai vataqita nrohuhua taqero mwihuara tiqaro,
Nkye vehi nraakye qora variahua nkye qamwataate.
Kotiva nkyiqa ntaqikyivi varirata
nkye mwia nraakye qora varivarave.

²¹ Mate kyara nraataa ihata varia nraakye qorahua
nkye qamwateqata variate.
Nkye nraakiara kyara vikyokyama nrevarave.
Mate ntate varia nraakye qorahua
nkye qamwateqata variate.
Nkye nraakiara raihiqata varivarave.

²² Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni pataqita vi varivata mwihua mwia kyaara nkyi nramwutaaqa hivarave, nkyi qoririma nyatevarave, nkyiara uaqia hi quara tivarave, nkyiara uaqia hi kyaiqara vare variavo tivarave. Nkyiara mwitaa mwitaa tivata nkye qamwateqata nraahu

variate. ²³ Mwihua nkyi mwitaa hiara mwianra nkyini nronraqama kyero nyaamwuni kyoqaa vahirara rieqatama mate nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata nronraqama kye qamwataate. Haaru mwihua haivaqahuavata poropeti vaisinramwu kuaa qarama kyeta uaqiama nyatorave.

²⁴ Nkye airi inraikya mate mwaa vateta

mwianra qamwataahua nkyiara po kye tuqo.

Nkye ekyaarama qamwataavo. ²⁵ Nkye mate mwaa entara

kyara nraavaro vikyokya ihata variahuave.

Po, nraakiara nkyi kyara nraataa hiananrove.

Nkye raihiqata variahuave.

Po, nkye nraakiara nkyi mwutukyaqitairo uaqia hirata

ntateqata varivarave.

²⁶ Mate mwaa entara nraakye qora

nkyi qamwata nyateqata nkyi nyutu tuaaheraahua,

nte nkyiara po tuqo. Nraakiara nkye taqavarave.

Haaru mwihua haivaqahua unra qua tu poropetihua

kuaa qarama nyatorave.

*Nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate tura
(Matiu 5:38-48)*

²⁷ Mate nkye ni qua rie variahuave nte nkyi timwa nyinrenrave. Nkye nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata variate. Nkyi uaqiama nyaterara nraahu rie vaisihua varivata nkye mwihuama kyuqema nyataate.

²⁸ Nkyiara qoraqama quate tiqata nkyiara uaqia hi quara ti vaisihua, nkye mwihuara rieqata Kotirara aakyara nteqata, Kotio, mwihua kyuqema nyataante, qiate. Nkyi qoraqama nyatehuara rieqatama Kotira nraanraivaro mwiva mwihua kyaahaqa hiarive.

²⁹ Mpovanto nkyi nraatokyai ntuteqa kyairera, tuqasaa kyaivaro hini nraatokyaivata ntuteqa kyaarive. Mpovanto nkyi vaaqatua varero mwiva nkyi tuapakyaaravata vararera hirata hia gao qiate.

³⁰ Mpovanto mpo inraikyara nyaanru tirata qati nraahu mwiate. Mpovanto nkye vate inraikyara varairera, hia qaiqaa tita timwiate qiate. ³¹ Nkye mpohuara tiri mwitaa mwitaama timwataate tiqata vu nraato tintema kyeta kuaa qarama kye nkyiarivata mwitaa mwitaama nyataate.

³² Nkyiara mwutukya vahiarihua hia mwihuara nraahu nkyi mwutukya vahiarive. Nkyiara mwutukya vahiarihuara nraahu nkyi mwutukya vahirera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiam mpo inraikyava varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuava mwihua variqata nkyiariara mwutukya vahi vaisihua mwihuara nraahu mwutukya vaihata variarave.

³³ Nkye nkyita kyuqema nyataahuara nraahu kyuqema nyataivera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiam mpo inraikyava varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata mwitaa hiarave.

³⁴ Nkye tiqata, Ina mwinrenrave timwa kyero iqitai quahaqa varero qamwanrama ina varaqi nrumu mwiani vaisira mwia nraahu mwivorave. Nkye mwitaa hivera, nanra kyuqe inraikyave Kotiraqaatai varevara? Hiam mpo inraikyava varevarave. Nkye ntapihiarave. Uaqia hi kyaiqara uti variahuavata nkyiari hena vaisi nyita tiqata, Mwihua kuaa qarama kye tita timwivarave, qiarave.

³⁵ Hia nkye mwihua hianta hiate. Nkye nkyeta nramwutaahuara mwutukya vahirata mwihua kyuqema nyataate. Mpohua nkyiara munimave, mwitaa inraikyave, timwivaqe nraakiara nkyita nyianre, tivera, nkye

apiara votima kye nyiate. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva mwia qiata kyuqema kyero nkyi kyoqaa nyiananrove. Hia mpo vaisiara kyuqeve ti variahuavata, uaqia hi kyaiqara uti variahuavata, mwinro mwaanro mwitanahua Kotiva kyuqema nyate varirave. Kotiva kyuqe kyaiqa mwitaama kyero vare varirara tita, nkyevata mwitaa hivera, nkye qutaa Kotiva nyaamwuni varira mwia nraaqiarama varivarave.

³⁶ Nkyi sova Kotiva po kye timwa nyate varintema kyeta nkyevata po kye timwa nyateqata variate.

*Nkye ko riasa vaisihua variantema kyeta varivorave tura
(Matiu 7:1-5)*

³⁷ Nkye hia mpohua kyaiqara pupiteqata hia kyuqe hi kyaiqarave qiata. Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyita kyaiqaravata hia kyuqe kyaiqavema qiananrove. Nkye hia ko riasa vaisihua votima kye variqata mporara tiqata, Iqaa qua nronra vahiananrove, qiata. Nkye mwitaa tivaro Kotiva nkyitaravata tiqaro, Nkyiqa qua nronra vahiananrove, qiananrove. Nkye mpohuara tiqata, Nkye tiri uaqiama timwataa quara qaqira kye hia mwianra riemwaqi virevave, tivera, Kotivavata nkyitara tiqaro, Nkye ni qua nteqa kyaa quara qaqira kyena taunru nyataaninrave, qiananrove.

³⁸ Nkye mpohua nyivaro Kotiva nkyitavata nyianrive. Mwiva rauru kyero raturu kyairaro itomwi viraro mpoqiavata kyoku kyairaro musaaqiro qatinani rauruananrove. Nkye nataama tukya mpohua nyinra mwi tukyaraqama Kotiva nkyitavata nyiananrove, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Vu qipa quari vaisiva hiam qio nai henanra vu qipa quaninra kyauqu tuvare viqaro aanra nraamwu taananrove. Mwiva mwitaa hirera, mwitanahuaqama ontiqu tumu ntivarave.

⁴⁰ Qua riemwaqiro vi vaisiva hiam nai mwia qua timwa mwi vaisira nraatarero. Qua riemwaqiro vi vaisiva riemwaqiro viro ekyaa okyara taqero mwiaqaatairo mwitanahua kuaa qarama varivarave.

⁴¹ E nanraqamave mwata mwumwuvanto ena qata vakyaa vuqi viqe taira taqeqara ina vuqi kyatari aka nronravanto viqe taira hia taqera hiaro?

⁴² Kyatari aka nronravanto i vuqi viqetero vaihara nanraqamave ena qata vakyaara tiqara, Ni katao, kyai i vuqitaina mwata mwumwu venta kyaanke, ti variaro? E kyuqe kyaiqa varauqo tiqara unra uti variaravave. Ena vuqitaira kyatari aka nraante venta kyera, mwiaqaataira kyuqema kyera taqeqarama ena qata vakyaa vuqitairavata qio mwata mwumwu venta kyananrave.

*Uaqia hi kyatariva uaqia hi tamwanra riirave tura
(Matiu 7:16-20, 12:33-35)*

⁴³ Kyuqe kyatarivanto hia uaqia hi tamwanra riirave. Uaqia hi kyatariva hia kyuqe tamwa riirave.

⁴⁴ Vaisivanto kyatari tamwa taqeqaro mwi kyatarira ntapihi kyero nrutu ntairave. Vaisivanto fiki hiqirero mwiva hia auqu vataa kyatarikaatairo hiqirave. Mwiva uaini kyuqera hiqirero mwiva hia mwaahikaatairo hiqirave.

⁴⁵ Kyuqe vaisivanto mwia mwutukyaqi kyuqe kyaiqa varaariva piqaiharora tiro, mwi vaisiva kyuqe kyaiqa nraahu vare varirave. Uaqia hi vaisiva mwia mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara utuariva piqaiharora tiro, mwiva uaqia hi kyaiqara nraahu uti varirave. Nrovanto mwaatira mwutukyaqi piqai inraikyara mwia nraahu timwa qoqa hirave.

*Nraamwu taaratanaqaa qua ntumwa kyero tura
(Matiu 7:24-27)*

⁴⁶ Nkye nanraqamave nianra nronrao, nronrao, tiqatavata hia ni qua riaavo? ⁴⁷ Nte hunani nrinro ni qua riero nte tunte tunte hiani vaisira okyara nkyi timwa nyinrenrave.

⁴⁸ Mwi vaisiva nraamwu kepukyaqama kyero hoqa tai vaisira votima kyeroma variananrove. Mwiva nraamwu hoqarera hiro mwata quvuqiro viro uto oriqa nraamwu tura ratero nraamwu hoqa tairave. Mpo enta vati humwunravanto nraamwu vara kyarera utiharo nraamwu mwia kyuqema kyero hoqa taivara tiro, kepukyaqama kyero vahirave.

⁴⁹ Ni qua riero qaqira kyero hia nte tunte tunte hiari vaisiva, mwiva nraamwu uaqiama kyero hoqa taira votima kyeroma variananrove. Mwi vaisiva mwata quvu kyero hia ori mwataqaa nraamwu tura rataraitiro, verasata rakyero hoqa taiharo vati humwunravanto nraamwu mwia vara kyaiharo ntaputama viro uaqiama virarama tuqo, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

7

*Iesusiva qaami vaisi kyaahaqa hura
(Matiu 8:5-13)*

¹ Iesusiva mwi qua mwakyaakyara timwa nyi taiqa kyero mwiva mwihua kyero Kapenaamini vura.

² Mwini vuvaro Romeni vaisi ntaqu vaisihua 100 nramwuqaa ntaqikyivi varura mwia kyaiqa vaisi nriqa vuvaro mwiva qutuariva qaumaqa hura. Mwitaa huvaro nronra vaisi mwia mwutukyavanto nai kyaiqa vaisiara mpoqiavata vahuvaro variqaro ³ mwiva Iesusirara riero Iutaa nronra vaisinramwu sitero tiqaro, Nkye uro Iesusirara nrinra ni kyaiqa vaisi kyuqema mwataante qiate, tuvata ⁴ mwinramwuhua Iesusiva varunani uro ntetama po kye tita tiqata, Romeni vaisi mwiva kyuqe vaisivantove. E mwia uro kyaahaqa hianta. ⁵ Mwi vaisiva tiri Iutaa nraakye qorara mwutukya vaiharo variqaro mwiva naivanto mwaanra nraamwu mpovata hoqa timwa tairave, tita.

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuavata vuva nraamwu qaumato uro ntovaro Romeni vaisi mwiva nai vataahua sitero tiqaro, Nkye uro Iesusira timwa mwiqata mwitaa qiate, Nronra vaisio, e qumina mwaini toqaamwu tu kyera nrinronrave. Nte kyuqe vaisi variariravauma e ni nraamwuqi qio nrinanrave.

⁷ Nte kyuqe vaisi variqanavauma e hinanrani qio quaninrave. E mwini variqara qua nraahu tiqara, E kyuqema quante, tiraro ni kyaiqa vaisivanto kyuqema quarive. ⁸ Nte qaami vaisi variqana nte niqaa ntaqikyivi varia vaisihua qua rie varurave. Ntevata ntaqua vaisihua mponramwuqaa ntaqikyivi varurave. Nte mwihuaqitaina vaisi mpora quante tuqaro mwiva virave. Nte vaisi mpora nriante tuqaro mwiva nrinrave. Nte ntena kyaiqa vaisiaravata mwitaa mwitaa hianta tuqaro mwiva ni qua riero mwitaa hirave, timwa kyero mwihua sitovata vita.

⁹ Vuhua uro Iesusira mwi quara timwa mwuvaro Iesusiva nrihanrama viro tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhuara tiqaro, Nte nkyi timwa nyuqo. Mwi vaisiva mpo mwatanaava eqero nronraqama kyero nianra mwiva ni kyaahaqa hiananrove tihana taqauqo. Hia nte nkyi Isareriqitairovata mpovanto mwitaama kyero qua ti vari vaisira taqaurave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Romeni vaisi mwiva sitohua nrumu ntanteta uro taqovaro mwia kyaiqa vaisivanto kyuqema viro nraamwuqi varura.

Tetoqa nraakye mwaaquara tura

¹¹ Mwia nraakiara pataqia vari kyero Iesusiva mpo mwatukya mwia nrtutu Nenini vuvata mwia nraaqiaranramwuvata airi nraakye qoravanto-vata mwia vataqita vura.

¹² Iesusiva uro mwi mwatukyara nronraanrana taqovata mwi mwatukyaraqitaita nraakye qoravanto qutu vu vaisira quntarerave timwa kye varetta nrunrama. Tetoqa nraakye mwaaqu kuaiaqvanto varuva qutu vuvata airi nraakye qoravanto mwi nraakyera vatama kyeta nruvaro ¹³ nronravanto Iesusiva mwi nraakyera taqovaro mwia mwutukyavanto mwianra ua huvaro mwianra tiqaro, Hia ntataante, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero uro kikera/tainta tu varovata vaisi mwia varohua mwiaqaa ra kyeta varuvaro Iesusiva tiqaro, Qaraakya vaisi mwaavao, nte iara siquante tuqo, tuvaro ¹⁵ qutu vu vaisiva siviro mwaamwianra viro quavata tuvaro Iesusiva mwi vaisira nai nronra mwinro.

¹⁶ Mwitaa huvata mwihua ekyaa mpoqama kyero nyaatuqa tovata Kotira nrtutu tuaahereta tiqata, Poropeti vaisi nronravanto tiri utaqaa qovarama viho. Kotiva hia tiri nai nraaqiaranramwuanra taunru kyaiho, tita.

¹⁷ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwakyaakya mwiva ekyaa Iutaa mwatanivata, Iutaa vara ututu vahu mwatukyaranivata, mwi quava viro nrinro huvata ekyaa riemwa ntora.

Nramanri nyi varu vaisiva Ioniva nai nraaqiara taaratana sitovata uro Iesusiva kyapara hura
(Matuu 11:2-19)

¹⁸ Iesusiva mwitaamaqiro viqaro mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvata Ioninra nraaqiaranramwuvanto uro Ioninra timwa mwuvaro mwiva nai nraaqiara taaratana nyaanrama kyero tiqaro, ¹⁹ Nkyetana uro nronra vaisi mwia kyapara hiqata mwitaama qiate, Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwivave hiaro? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwitana sitovata ²⁰ mwitanahua vuhua Iesusiva varunani uro nteta tiqata, Ioniva nramanri nyi variva tiritana titero tiqaro, Iara mwia mwitaama kye uro ntumwa hiamwa hiate, tiho, Nraakiara nrinrenra hiarava qutaa e mwaa mwivave? Tire qati nraahuve vaisi mpo vekya variananrave? qiate, tihata nrunro, tita.

²¹ Mwitanahua mwitaa tuvaro mwi entara Iesusiva nraakye qora airi nriqa vuhuave, vaanavanto utaqi varuhuave, mwihua kyuqema nyatero vu qipa vuhua airi mwiva ntapairi kyova varura.

²² Mwiva variqaro Ioniva sito vaisitana timwa nyinro tiqaro, Nkyetana mwaini nrumu variqata taqaarave, riaarave, nrumu ntanteta uro Ioninra timwa mwiate. Vu qipa vihua qaiqaa taqe variavo. Kyuqu uaqiama vihua qati nrohi variavo. Tauma rumpuaravanto utihua tavanta vihata qati variavo. Nraato tita vihua qaiqaa qua qatima riaavo. Qutu quahua sivita qatima variavo. Vehi nraakye qoravanto Kotira qua mwaanra kyuqe qua mwaanra nrumu riaavo. Ekyaa mwi quara uro Ioninra timwa mwiate. ²³ Nianra hia taara vu nraato tiraitiro, kepukyaqama kyero kuaa vu nraato nraahu tuqiro vi variariva, mwivama qamwateqaro variananrove, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvata Ioniva sitotanahua nrumu ntanteta vuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vita varuhua Ioninranra timwa nyinro tiqaro, Nkye haaru nanra inraikya taqarerata qumina mwataqaa

vurave? Toqavanto tiharo omwa ahikyavanto hini viro hini nrinro hira taqarerata vurave iho?

²⁵ Nkye hia mwia taqarera vurave. Nkye nanra inraaikya taqarerata vurave? Tuavaaga kyugera ututo vaisira taqarerata vurave iho? Qaqao, tuavaaga kyugera uti varia vaisihua hia guminasata variarave. Mwi vaisihua nronra vaisi vuni variahua nraamwuqi nraahu variarave.

²⁶ Nkye nanra inraikya taqarerata vurave? Kotira qua qovarama kyora poropeti vaisi taqarerata vurave? Qutaave, mwia taqarerata vurave. Qio kyai nte nkyi timwa nyianrita riaate. Nkye mwi entara poropeti vaisi nraatara kyai vaisira taqorave. ²⁷ Kotira mpukuqi Kotiva Ioninranra mwitaama tiro:

Taqaante, ni qua timwa nyiani vaisira nte titaariro
mwiva nraante i vuni viqaro i aanra
terama mwataanrove, turave, tiro.

(Marakai 3:1)

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Kyai nkyi timwa nyianrita riaate. Mwatani mwatataa nraakye qorahua variavaro Ioniva ekyaa mwihua nraatara kyaivama variho. Ioniva mwitaama variharo nraakiara Kotiva ntaqikyiani nraakye qorahuaqitairo pataqia variariva mwiva nraahuma Ioninra nraatara kyaananrove, tiro.

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraakye qoravata, taakisi vare varuhuavata, mwihua Ioniva nramanri nyuhuara tita, mwihua Iesusira qua rieta tiqata, Qutaagama kyero Kotiva avuqavu hi varivave, tita.

³⁰ Mwihua mwitaa tuvata Parisinramwuvata mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua hia Ioniva tiri nramanri timwianrive tuhuara tita, mwihua Kotiva hinani vi aanranra mwoqa mwunra.

³¹ Mwihua mwitaama varuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa entara varia nraakye qorahua nanra inraikya votima kyetave variavo? Kyai nkyi timwa nyiankye. ³² Mwihua nraaqiaranramwuvanto mwatukyaaqaa tutiqarerata mwatakyaa vita variantema kyeta variavo. Nraaqiara mwihua tutiqeqata nkyiari henahuara tiqata, Tire ntoma vaara vuata varurata nkye ihi ntaataara vaihatama nkye hia ihi ntaavo. Tire tutiqeqata nkye ntate ihira turata nkye ntataataara vaihatama nkye hia ntataavo, qiarave. Mate mwaa entara variahua mwihua votima kyeta variavo.

³³ Ioniva nramanri nyinrenro nri ntero mwiva kyara aurama tero uainivata hia nrovata nkye mwianra vaana kyapata varivave qiarave.

³⁴ Nte mwatani mwata taiva nri ntena, nte kyaravata nramanrivata nrena nruqatama nkye tiqata, Mwi vaisira taqaate. Mwiva inraanrama kyero kyara nre varivave. Mwiva uaini nrengano ueraqama vi varivave. Mwiva taakisi vare variahuvata, uaqia hia vaisihuavata, totiqa hi varivave, qiarave.

³⁵ Qio quavanto kyuqe qua vahirera, mwi quara riemwaqiro quariva taqairaro kyuqe qua nraahu vahiananrove, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva Parisi vaisi nraamwuqi vuvaro nraakye mpovanto Iesusiraqaa vahamwenra qu mwatora

³⁶ Mpo enta Parisi vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Nrinra ni nraamwuqi kyara nraante, tuvaro Iesusiva mwia nraamwuqi kyara nranrenro vuva uro mwia nraamwuqi mwatakyaa viro kyara nre varura.

³⁷ Mwiqi nre varuvaro mwi mwatukyaraqi nraakye mpovanto airi vaisivata api nrohi varu nraakyeva Iesusiva Parisi vaisi mwia nraamwuqi kyara nre varurara riora. Riero mwiva ori taqu vahamwenra kyuqe mwunta vura varero uro ³⁸ Iesusiva kyuqu tututero kyara nre varura mwia kyuqu tarani

variqaro ntate varuvaro mwia nruqunruvanto Iesusira kyuquqaa tumu ntuvuro nai qiata kyaahiqo nruka kyero mwia kyuqu mota kyero vatero vahamwenra kyuqe mwunta vura mwia Iesusira kyuquqaa qu mwatero.

³⁹ Qu mwate varuvaro Parisi vaisi mwiva Iesusirara nrinra ni nraamwuqi kyara nraante tuva taqero nai riero tiqaro, Iesusiva poropeti vaisivanto varitirio, mwiva mwia tu varai nraakyera okyara ntapihiro mwiva uaqia hi kyaiqara utiravata ntapihitirio, tiro.

⁴⁰ Parisi vaisi mwiva mwitaama riovaro Iesusiva mwianra tiqaro, Saimonio, nte qua mpo i timwa mwinrenrave, tuvaro Saimoniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, qio timwa mpiraqe riaankye, tiro.

⁴¹ Tuvuro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Vaisi taaratanavanto kuaa vaisi mwiaqaataita munima vararera huvaro mwiva vaisi mpo 100 kinaa mwinro vaisi mpo mwia 10 kinaa mwunrave.

⁴² Nyuvata mwitanahua mwi munimanra nramwa kyeta nai mwiva hia qioqa huvata varuvaro mwiva mwitanahuara tiqaro, Hia nkyitana nyitau munimanra nina mpiate qianinrave. Qaqirama kyauqo, turave, tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Saimoninra kyapara hiro tiqaro, Mwitanahuaqitairo tavave munima nyi vaisira mwianra nronraqama kyero qamwataananrove? tiro.

⁴³ Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoniva tiqaro, Qio munima nronraqama kyero varai vaisivama nronraqama kyero mwianra qamwataananrove, tiro. Tuvuro Iesusiva tiqaro, Ntapihikiyerama tira hiaro, tiro.

⁴⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro Saimoninranra tiqaro, Mwaa nraakyera taqaante. Nte i nraamwuqi nrumu varuqara e hia nramanrigotaira ni kyuqu hiqama mataararo mwaa nraakyeve nai nruqunruqotairo ni kyuqu hiqama materoma nai qiata kyaahiqotairo ni kyuqu nruka mataiho. ⁴⁵ Ni qua mwanteqarama e hia ni motaararo mwaa nraakyeve nte nri ntauraqaatairo ni kyuqu motaqiro vi variho. ⁴⁶ E vahamwenra hia ni qiataqaa qu mataararo mwaa nraakyeve vahamwenra mwunta vira ni kyuquqaa qu mate variho.

⁴⁷ Mwianra rieqanama nte iara mwataama tina. Nraakye mwaava Kotira qua airi qua nteqa kyaihana nte ekyaa mwi quara nruka mwataurara tiro, mwiva nronraqama kyero ni qamwata mate variho. Nte vaisi mpo qora qua pataqia nruka mwataariva mwiva ni pataqia qamwata mataananrove, tiro.

⁴⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraakye mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotira qua nteqa kyaananra nrukama mwatauqo, tiro.

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvata nraamwu mwiqi kyara nranrenrata nrumu varuhua nkyiari nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwaa ta vaisiva variqarove Kotira qua nteqa kyaananra nruka mwatauqo tiho? tita.

⁵⁰ Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, E nianra gutaqama kye rieqara ni kyaahaqa hiarivave qiararoma Kotiva i vitaiho. I mwutukya qihaakyama vahirara quante, tiro. Iesusiva turama.

8

Nraakye mponramwuvanto Iesusira vataqi vura

¹ Mwia nraakiara mpo enta Iesusiva mwatukya mpoqi mpoqi nrohiqaro Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara kyuqe qua timwa nyiqiro vura. Mwia nraakiara 12 nramwuvanto mwia vata vuvata ² nraakye mponramwuvantovata mwia vata vurama. Nraakye mwinramwuhua tauraa vaanavanto mwihuavata varuhuave, nriqa vuhuave, varuvaro

Iesusiva mwihua kyuqema nyatovata mwihua Iesusira vataqita vurama. Mariaava mwianra Makataranyaavave tura tauraa Iesusiva mwiaqitairo vaana 7 nramwu titovata nritare vu nraakyeva varuvaro ³ nraakye mpo Iohaanaanra mwia vaativanto Kusaava vaisi nronravanto variqaro Herotira opisi nraamwuqi kyaiqa vare varura. Nraakye mpo Susaanaavavata, airi nraakyevata, Iesusira vataqi viqata nkyiari munima kyeqata Iesusiravata mwia nraaqiaranramwuvata kyaahaqamaqita vurama.

*Kyara humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 13:1-9; Maaki 4:1-9)*

⁴ Mwatukya mpoqi mpoqitaita nraakye qora Iesusiva hunani nrumu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, ⁵ Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vurave. Mwiva isaqiro vuvaro mpohuva aanraqa tumu ntuvata vaisivanto vita nrita hiqata kyuqu nte kyovaro nyaamwavanto nrumu nramwa kyorave.

⁶ Humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuva qamwanrama qupiqa viro aahara mwataqaara tiro, aaharama vurave.

⁷ Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntuva uakukya kyapata qupiqovaro uvi auqu vahu uakukyava ntumwaqu kyovaro hia qupiqorave.

⁸ Humwu mponramwuvanto mwata kyuqeraqi tumu ntuva kyuqema kyero qapiqero uro tamwa airi riemwa torave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyera qiananra mwia okyara tiri timwa timwinrage tire riaare, tuvaro ¹⁰ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara uqeta taira, mwi quara Kotiva nkyiara mwihua qati kyairata mwi quara okyara riaate timwa kyero, qumina nraakye qorara mwi quara okyara hia vutu kyera timwa nyiante tirara tina, nte mpo quaqaa ntumwa kyena mwihua timwa nyunrave.

Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana

mwihua timwa nyianrita mwihua taqeqatavata

hia ntapihi kyeta taqeqarave.

Mwihua mwi quara rieqatavata

hia mwia okyara ntapihivarave.

(Aisaiaa 6:9)

¹¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaakya mpo quaqaa ntumwa kyena timwa nyunra mwia okyara timwa nyinrenrave. Humwukyanaa mwia Kotira quama vaiho.

¹² Humwu aanraqaa tumu ntu quara mwia okyara vahirero vaisi mponramwuvanto Kotira qua riaavaro Saataaniva nri ntero tiqaro, Mwihua huvantu kyero sitaankyorave, timwa kyero mwihua su nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

¹³ Humwuvanto ori mwataqaa tumu ntiro vahura, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwi quarara pataqia qamwata kyeta variavaro quavanto hia mwihua utaqi tuqa tuta kyero vaihata mwihua Kotira qua riemwaqita quavaro mpovanto tiqaro, Nriwaqe uaqia hi kyaiqara utuare, tihata mwihua mwia qua rieta Kotira qua qaqira kyaarave.

¹⁴ Humwu mponramwuvanto uakukya uvi auqu vahuraqi tumu ntu quara, mwia okyara vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta mwiaqaataita mwihua nkyiari vataa inraikyararave, kyaiqarave, nkyiari

mwatani variqata qamwaterarave, mwi inraikyarara nraahu nronraqama kye rieqata, mwihua Kotira qua qaqira kyeta hia kyuqe tamwa riaintema kyeta riarave.

¹⁵ Humwu mponramwuvanto mwata kyuqe hiraqi tumu ntiro vahura, mwia okyaravanto vahirero nraakye qoravanto Kotira qua rieta nkyiari su nyaato mwutukyaqitai mwi quarara riemwaqita vita kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe tamwa riaintema kyeta riemwataarave, tiro.

Iesusiva omwaqaa qua ntumwa kyero tura
(Maaki 4:21-25)

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwaa quara timwa nyinro tiqaro, Hia mpovanto omwa qupi kyero tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Hia mpovanto omwa qupi kyero tainta mwemwaqi veta vatairave. Vaisivanto omwa qupi kyero mpohuavata omwa mwia taqaate tiro, nyaamwuni viri vatairave.

¹⁷ Mate mwaa entara uqeta taaninra nraakiara vara qovarama kyero qogaa nraahuma vataananrove. Mate ntumwaqu taaninra nraakiara puama kyero omwa itaaninraqaa uro vataananrove.

¹⁸ Vaisi mpovanto mpo inraikya vataaninra Kotiva mpoqiavata mwiananrove. Vaisi mpovanto hia mpo inraikya vataariva tiqaro, Nte pata inraikya nraahu vatauqo, qianinra mwiavata Kotiva ekyaa vara kyaananrove. Kotiva mwitaa hirara tita, nkye raurukyega mpo qua mpo qua rieqata variate, tiro.

Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra
(Matu 12:46-50; Maaki 3:31-35)

¹⁹ Iesusiva mwini varuvata mwia nrovavata mwia qatanramwuvata mwia taqarerata nruhua nrumu taqovata nraakye qora airivanto Iesusira vara ututu varuvatara tita, hia qio Iesusira nraaqani vura.

²⁰ Mwihua varuvaro mpovanto Iesusira timwa mwinro tiqaro, I nrovavata i qatanramwuvata mwaataqa i taqarerata nrumu variavo, tuvaro
²¹ Iesusiva mwiqi ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Kotira qua rieqata nrohi variahua mwihuama ni ntovave, ni kata pakyahuave, variavo, tiro. Mwitaa turama.

Iesusiva toqa vaururuara qao tuvaro tirema vahura
(Matu 8:23-27; Maaki 4:35-41)

²² Mpo enta Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivaqe kyaarera nronra mwaa qareta vutura hini quare, timwa kyero mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata viro. ²³ Mwihua nramanriqaa vi varuvaro Iesusiva mpotuqi vaite varuvaro nronraqama kyero toqa vaururu utiqaro nramanri ventaqiro viro mpotuqi mwaanri ntero piqa kyovata mwihua nramanriqi rauru viva qaumaqa huvata ²⁴ Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwiva vaitonani uro mwia vaurama kye tiqata, Nronrao, nronrao, tire qaumama nramanriqi ntumwa quanarave, tuvaro Iesusiva siviro toqa vaururuaravata nramanrianravata qio eqaante tuvaro toqa vaururuvanto taiqa vuvaro nramanrivanto tuminro tirema naitarama vahura.

²⁵ Tirema vahuvato Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Tanave nkye nianra kepukyaqama kyeta riaava vaiho? tuvata mwihua aatu hiqata kyauqu ntukikinraaqa teta tiqata, Qikye, mwaa nai ta vaisivave iho? Mwiva qua tiharo toqa vaururuvantovata nramanrivantovata mwia qua rie variho, tita. Mwihua mwitaa turama.

*Iesusiva vaana kyapata variqiro nrohi varu vaisira kyuqema kyora
(Matiu 8:28-34; Maaki 5:1-20)*

²⁶ Mwihua mpotuqi vuhua vutura Kekesaa mwatani uro ntora. Kariri rumpua vutura qarahi hini Kekesaa mwata vahura.

²⁷ Mwihua mwini uro ntovaro Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpo mwi mwatukyaraqinaava vaana kyapata variqiro nrohi varuva uro Iesusira qintorama kyora. Vaisi mwiva hia tuavaaqavata utuva, hia nraamwuqivata vaitova, mwiva vaisi qutuvata varaqita uro ori ataamwuqi vate varuraqi vaitaairo vi varura.

²⁸ Mwiva Iesusira taqero paa tiro kye vu tiro Iesusira vuqaa nrumu tumu ntiro aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nronravanto nyaamwuni varihara e mwia mwaquvanto variaro. E ni nataa hirerarave nrianro? Po, nte iara hia ni ruantema tuqo, tiro.

²⁹ Iesusiva vaanana vaisi mwiaqitaira nritarera quante turara tiro, vaana mwiva mwitaa tura. Mwi mwatanaahua vaisi mwiva aatu quankyo tita, mwia seni vara kyeta kyuqu kyauqu rupa tovaro vaanavanto airi nani mwi vaisira tuqara tutovaro mwiva seni mwia ntupe paama kyovaro vaanavanto mwia vara kyovaro vaisi mwiva qumina mwatani vi varura.

³⁰ Mwitaa huvaro Iesusiva vaana mwia kyapara hiro tiqaro, Ena nrtu qiante, tuvaro mwiva Iesusira timwa mwinro tiqaro, ni nutu Airivave, tiro. Vaana airivanto mwi vaisiraqi varuvara tiro, mwiva mwitaa tura. ³¹ Vaana mwihua Iesusirara po kye tita tiqata, Hia tiri mupi vaanavanto variaraqititaante.

³² Mwitaa timwa kyeta taqovaro quara airivanto vaini taaqiqaa uhiqa nre varuvata vaana mwihua tiqata, Tiri titairage tire quara utaqi uro variare, tuvaro Iesusiva qiove tuvata ³³ vaana mwihua vaisi mwia kyeta quara mwihua utaqi vuvata ekyaa quara mwihua okaiqi hianteta vuhua utontamwanra kyaareraqi ntumwa vita nramanri nreta qutu taiqa vura.

³⁴ Quararamwu nramanri nreta qutu vuvata mwihuaqaa ntaqikyuhua mwia taqeta hianta vuhua uro mwatukyaqi varuhua ekyaa viti viri timwa nyuvata ³⁵ mwi mwatanaahua mwia taqarerata vuhua Iesusiva varunani uro nteta taqovaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro titamwa kyo vaisiva tuavaaqa ututero Iesusira nraaqani mwatakyaa viro mwia vu nraatovanto naitarama vuvaro varuvata mwihua aatu hita.

³⁶ Mwihua aatu huvata vaisi mpo uhua vaakya mwia taqohua nraakye qora mwihua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaa mwitaama kyaiharo vaisi mwiva kyuqema viho tita.

³⁷ Mwitaa tuvata Kekesaa mwatanaa mwihua mpoqama kye aatu hita Iesusirara tiqata, Tiri mwaata mwaisaira quante, tuvaro Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero vurama.

³⁸ Mwiva virera huvaro vaanavanto nritarovaro varu vaisiva Iesusirara po tiro tiqaro, Kyai nte ivatama kyena quankye, tuvaro

³⁹ Iesusiva qaqaqo tiro, E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema mwatairara nraakye qora timwa nyiante, tiro. Timwa kyero Iesusiva mwia titovaro mwiva nai mwatukyani uro ntero Iesusiva mwia kyuqema mwatorara timwa nyiqiro vurama.

*Iairaasiva Iesusira hunta kyero vura
(Matiu 9:18-26; Maaki 5:21-43)*

⁴⁰ Iesusiva nrumu ntanero kyaarera nronra vutura hini tokyani uro ntovata mwia vekya ntuvaantuama vita varu nraakye qorahua mwia qamwata mwatora.

⁴¹ Mwitaa huvaro vaisi mpovanto mwia nrtu Iairaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa ntaqikyí varuva uro ntero Iesusira kyuqusata tumu ntiro po kye tiro tiqaro, Qati ni nraamwuqi nriante. ⁴² Ni naamwunra kuaiku 12 ihi varaiwa qutu quariva pataqia vaiho, tiro.

Nraakye mpovanto Iesusira tuavaaqaqa kyaatu kyora Mwitaa tuvaro Iesusiva Iairaasiravata vuvata nraakye qora airivanto Iesusira vataqita viqata nai rataakye nai rataakye hi varura.

⁴³ Mwitaa huraginaanra nraakye mpovanto nriqa vuva 12 ihiara tora taqamwaqiro viqaro mpo totaa mpo totaahua uro taqero munima nraahu taiqa kyovaro hia mpovanto mwia kyaahaqa huvaro mwia ruva qati nraahu vahuvoro ⁴⁴ mwi nraakyeva nraakye qora utaqi variro Iesusira mwoqani viqaro Iesusira tuavaaqa vitiqaa kyaatu kyovaro mwia nriqa vuva taiqa vura.

⁴⁵ Mwitaa huvaro Iesusiva kyapara hiro tiqaro, Tavave niqaa tu varaiho? tuvata mwihua tire hiave tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, nraakye qora airivantoma i tataaqa nriqata nai rataakye nai rataakye hi variqata ivata qakya hiavo, tuvaro ⁴⁶ Iesusiva qaqaqo tiro, Mpovanto ni tu varaiho. Nte ntapihi kyauqaro ni kepukya hinivanto niqitairo viho, tiro.

⁴⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai riero tiqaro, Qikye, vaakyama Iesusiva ni ntapihi kyaiho, timwa kyero kyuqu kyauqu nti varuvoro uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro nraakye qora suqaa variqaro Iesusira timwa mwinro tiqaro, Ni mamanta kyugema quarive tinama, nte i tuavaaqaqa kyaatu kyauqo. Nte mwitaa huqaro ni nriqa viva qamwanrama kyero taiqa viho, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ni naamwunrao, e nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i nriqa viva taiqa viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra kyugema kyora

⁴⁹ Iesusiva mwitaa ti varuvoro Iairaasira nraamwuqitairo vaisi mpo titova nri ntero Iairaasira timwa mwinro tiqaro, I nraamwunravanto qutuma viho. Mwaanra ti vari vaisira hia ntavaaqavu taante, tuvaro ⁵⁰ Iesusiva mwi quara riero Iairaasirara tiqaro, Hia aatu hiante. Nianra kepukyaqama kyera riemwaqira vi variraro i nraamwunravanto qio variarive, tiro.

⁵¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwia nraamwuqi uro ntero quminahua mwiqi varuhua sitero uto mwaatani variate timwa kyero Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, nraaqiara mwia nrohua qohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwia qutu vuvata vatoraqi viro.

⁵² Ekyaa nraakye qora mwihua nraaqiara mwianra ntate varuvoro Iesusiva tiqaro, Hia mwianra ntataate. Qiaatara mwiva hiama qutu viho, qati vaitema variho, tiro.

⁵³ Tuvata qiaatara mwiva qutu vurara tita, mwihua Iesusira quara raima mwatovoro Iesusiva qiaatara mwiva qutu vuraqi vera ntero ⁵⁴ qiaatara mwia kyauquqaa tu varero mwianra vera kyero tiqaro, Mwaa qiaataravao, siquante, tiro.

⁵⁵ Mwitaa tuvaro nai mwanraqura naiqi nruvaro mwiva qamwanrama sivuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara kyara mwiate tiro.

⁵⁶ Mwitaa tuvata mwia nrohua qohua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varuvoro Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Mate mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Mwitaa turama.

9

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu sitovata vura (Matiu 10:5-15; Maaki 6:7-13)

¹ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero mwihua vaisiqi-taita vaana siteta nriqa vihua kyuqema nyataate tiro, mwihua nronraqama kyero kepukya nyinro tiqaro,

² Nkye uro Kotiva ntaqikyiki quara nraakye qora timwa nyiqatama nriqa vihuavata kyuqema nyataate, tiro.

³ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye virera hita qatima quate. Hia kyauru guru terave, tuave, kyarave, munimave, tuavaaqa kyaatave, vareta quate. ⁴ Nkye vivaro ta mwatukyaraqitairove nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaaqi nraahu variqi vitama mwi mwatukyara kyetama quate.

⁵ Nkye vivaro ta mwatukyaraqitairove hia nkyiara qamwatero hia nkyi sitairera, mwi mwatukyara qaqira kyeta nkyetaqaatai ntuvanrauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa nyita tiqata, Nraakiara nkye tagevarave, qiate, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotira qua kyuqe qua timwa nyiqi viqata nriqa vuhuavata kyuqema nyatora.

Herotiva Iesusira okyarara airi nraato tura (Matiu 14:1-2; Maaki 6:14-16)

⁷ Iesusivavata, mwia nraaqiaranramwuvata, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varuvaro mwi quava viro nrinro huvaro Herotiva Kariri mwataqaa ntaqikyiki varuva, mwivavata mwi quara riero Iesusira okyarara airi nraato ti varuvata vaisi mponramwuvanto tiqata, Ioniva nramanri nyi varuva qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho, tuvata ⁸ mpo uhua tiqata, Qaqao, tiri haivaqava Iraisaava qovarama viho, tuvata mpo uhua qaqao tita, Tiri haivaqava haaruaa poropeti vaisi mpovanto qati siviro nrohi variho, tura.

⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Herotiva nai tiqaro, Nte Ioninra nrunta teqa kyaavarave. Mwihua mpo qua mpo qua ti varia vaisiva mwiva ta vaisivave? tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva Iesusira taqarero uti varura.

Iesusiva kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra (Matiu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ioni 6:1-13)

¹⁰ Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata vuhua uro ntanteta nrumu mwihua nkyiari nrohu mwakyaakyara Iesusira timwa mwuvaro mwivavata riero, mwiaqaatairo Iesusiva hini nraakye qora mwihua mwini kyero nai nraaqiaranramwu nraahu sitero Vetasaitaani vuvata ¹¹ mwini kyo nraakye qorahua mwihua riovaro Iesusiva Vetasaitaani virera huvata mwihuavata mwia vataqita vuvaro Iesusiva mwihua qamwata nyatero Kotiva ntaqikyiani quara timwa nyinro nriqa vuhuavata kyuqema nyatora.

¹² Iesusiva mwitaamaqiro vuvaro huari vuvanto tumi vuvata Iesusira nraaqiara 12 nramwuvanto Iesusiva hunani nri nteta tiqata, Nraakye qora titairata mpo mwatukya mpo mwatukya vaisi varinani uro vaiteqata kyara vara nraate. Mwaini qumina satave, tita.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira timwa mwita tiqata, Tire mpereti hini kyauquruvata, tavukya taaratanavata nraahuma vatauro. Nraakye qora airivanto variavo. Tire munima nronraqama kyetave mwihua kyara vara nyiananrave? tita.

¹⁴ Vaisi kyaara ntirerata 5,000 vaisi airivanto varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkye nraakye qorara tivata ntainra vita mposata 50 nramwu varivata mposata 50 nramwu varita mwitaamaqi vitama ekyaa mwatakyaa vita variate, tiro.

¹⁵ Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwihua ntainra kyovata ekyaa mwatakyaa vita varuvaro ¹⁶ Iesusiva mpereti hini kyauquruvata, tavukya taaratanavata, vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyugeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tavukya tukyama kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, tukyama kyeta mwihua nyiate, tiro.

¹⁷ Nyuvata ekyaa mwihua vikyokyama nreta viti vaati kyovaro qati vahura, Iesusira nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

*Pitaava Iesusira okyarara tura
(Matiu 16:13-19; Maaki 8:27-29)*

¹⁸ Mpo enta Iesusiva nanrianraa variqaro Kotiravata qua ti varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwiva hunani nri ntovaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Qati nraakye qoravanto nianra ta vaisirave tiqatave ti variavo? tuvata ¹⁹ mwinramwuhua tiqatama, Mponramwuvanto iara mwiva Ioniva nramanri nyi varu vaisivave ti variavata mponramwuvanto iara mwiva Iraisaavave ti variavata mponramwuvanto iara mwiva haaruaa poropeti vaisivanto qati siviro nrohi varivave ti variarave, tita.

²⁰ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua tiqaro, Mpo nkyenramwuve? Nkye nianra ta vaisivave tiqatave variavo? tuvaro Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, E Kotiva titaiva, Mesaiaavanto variaro, tiro.

²¹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva kepukyaqama kyero qao timwa tero mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mpohuavata hia timwa nyiate, tiro.

*Iesusiva nai qutu quaninranra tura
(Matiu 16:20-28; Maaki 8:30-9:1)*

²² Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Nte nriqa quani inraikyara varaqina quarita Iutaa nronra vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, mwihua ni qoririma matevarave. Ni rukyaivaqe nte taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva, mwiva nai mwutukya vahiani inraikyara qaqira kyero vaisi rukyeta hiritaa kyatarira mwia mpo enta mpo enta vara qu varero ni naakiara nriananrove.

²⁴ Mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra nraahu nronraqama kyero riaariva, mwi vaisiva ekyarama qutu quananrove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quananrove.

²⁵ Vaisivanto qati variqiro viqaro ekyaa mwata mwaaqaanaa inraikya ntuvaantuama kyero vatero mwiva nai qutiro viro raupirima virera, nataama kyerove mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove? Hia qio mwia kyaahaqa hiananrove.

²⁶ Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata kyauruariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte nraakiara tumuani entaraqaa nai mwi vaisiravata kyauruaninrave. Mwi entara

ni kora peqa okyaravanto niqaatairo ntuvaahе variraqe nte nyaamwun-yaahuavata tuminrenrave. Mwi entara nte nai mwi vaisiraravata kyauru-aninrave.

²⁷ Nte qutaama tuqo. Vaisi mponramwuvanto mate mwaa mwaini sivita variahua, mwinramwuhua hia qumina qutu vivarave. Mwinramwuhua Kotiva ntaqikyianinra taqetama qutu vivarave, tiro.

*Iesusira mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura
(Matiu 17:1-13; Maaki 9:2-13)*

²⁸ Iesusiva mwi quara timwa nyi taiqa kyero kuaa uiki vara kyero mwiva Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero Kotiravata qua tirero taaqigaara vura.

²⁹ Iesusiva Kotiravata qua ti varuvaro mwia virivanto kyuqu viro mpo qarama vuvaro mwia tuavaaqavanto eqarori tuavaaqa iterо takyuqi varuvata ³⁰ qamwanrama kye vaisi mpotanavanto qovarama vita Iesusira vatama kyeta qua ti varura. Mwitana nyutu Mosesivavata Iraisavavata.

³¹ Mwitanaqaatairo nyaamwuni Kotiva hu inraikyava iterо takyuqi varuvata mwitanahua Iesusiravata variqata Iesusiva Kotiva tuntema kyero Ierusalem qutu quani quara timwaqi vura.

³² Mwi hua ti varuvata Pitaaravata, mwia henahua mwitanahuavata, suruara huvata vaita kyeta sivita taqovaro Iesusiraqaatairo nyaamwun-yaa inraikyavanto iterо takyuqi varuvaro varuvata vaisi taaranavanto Iesusira vatama kyeta sivita varura.

³³ Iesusiravata varu vaisitanahua virera huvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Nronra vaisio, kyugemama tirenramwu ivatama kyeta varuro. E qiove tirera, tirenramwu haraara nraamwu taaramponramwu hoqa taare. Iara mpo, Mosesirara mpo, Iraisarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro. Pitaava hia nai tu quara ntapihiritiro, apiqama kyero mwi quara tura.

³⁴ Pitaava mwitaa ti varuvaro tonamwuvanto qovarama viro mwihua ntumwaqu kyovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi inraikyara taqorara aatu hi varura.

³⁵ Mwitaa huvaro quavanto tonamwugitairo tiqaro, Mwaa ni maaquve. Nte mwaa mwi vaisirave timwa kyena mwia mwatama taurave. Nkya mwia qua nraahu riaate, tiro.

³⁶ Mwi quara timwa nyi taiqa kyovata mwinramwuhua taqovaro Iesusiva nanrianraa varuvata mwihua tirema variqata mwi entara mwi inraikyara taqorara hia mpohuavata timwa nyunra.

*Iesusiva nyaako mpoqitairo vaana titovaro vura
(Matiu 17:14-21; Maaki 9:14-29)*

³⁷ Mwia qanranraa mwinramwuhua taaqi mwiaqaatai utonte vuvata nraakye qora airivanto nrumu Iesusira hunta kyora.

³⁸ Hunta kyovaro vaisi mpovanto nraakye qora utaqitairo aakyara ntero tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, po, qati e nrinra nrumu ni maaqu taqaante. Mwia ni nraaqiara kuaiqia mwata taurave.

³⁹ Vaanavanto tauraa ni maaqu tuqara tutaiharо mwiva qua aakyara timwa kyeqaro mwiva kyuqu kyauqu tuto tuto/ato ato hi variharо taara-paravanto nraahu mwia nroqitairo nri varirave. Mwitamaqi viqaro vaanavanto hia qamwanrama mwia tuta kyaraitiro, qati nraahu mwia tutero variqaro mwia mpoqama kyero ntuqutu kyarero uti variho. ⁴⁰ Nte i nraaqiaranramwuanra tiqana, Po, qati vaana mwia titaate, tuqata mwihua mwia titaavarovata hia nritarero virave, tiro.

⁴¹ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua nkye kyuqe aanraqaa nraahu nrohiataara vaihata nkye hia avuqavu hi aanranraqaa nrohi variavo. Nkye Kotirara qumimaqama kyeqatama hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni popohaira uti variavana nte nataama entave nkyi kyapata variqi viqanave nkyi kyaahaqa hianinrave? tiro.

Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mwianra tiqaro, Ena mwaaqu vita varera nriante, tuvaro ⁴² mwiva nai mwaaqu vita varero nri varuvaro vaanavanto mwia mwaaqu ntutahaa kyovaro mwiva mwatasata tumu ntuvoro kyuqu kyauqu *tuto tuto/ato ato* hi varuvaro Iesusiva vaana mwia inronrama kye titamwa kyero, nyaako mwia vara qioqama kyero mwia vitaqiro iro nai qora mwunra.

⁴³ Mwia mwuvata ekyaa nraakye qoravanto kyauqu ntukikinraqata kyeta tiqata, Qikye, Kotiva kepukyavanto variho, tita tura.

*Iesusiva nai qutuaninranra qaiqaa vutu kyero timwa nyunra
(Matiu 17:22-23; Maaki 9:30-32)*

Nraakye qoravanto Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa varorara kyauqu ntukikinraqate varuvaro

⁴⁴ Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte nkyi timwa nyiani quara hia taunru kyaate. Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavuqita uro vaisi kyauquqi kyevarave, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwi quara okyara hia ntapihi kyeta riora. Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwi quara hia ntapihi kyeta riaate tiro, mwi quara okyaravanto uqeta vahuvata mwihua aatu hiqata hia mwi quara okyarara Iesusiva kyapara hura.

*Tiriqitairo tavave vunyaa vaisivanto variananrove tura
(Matiu 18:1-5; Maaki 9:33-37)*

⁴⁶ Iesusira nraaqiaranramwuvanto tavave tiriqitairo vunyaa vaisivanto variananrove timwa kyeta inronra hi varuvaro

⁴⁷ Iesusiva mwihua su nyaatoqi vahu quara ntapihi kyero Iesusiva nraaqiara pata mporu vita kyero nai nraaqani vatero ⁴⁸ mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara pata mwataa hianinra gamwata mwateqaro mwiva nivatama gamwata mataananrove. Mwiva nianra gamwateqaro mwiva Kotiva ni titairaravatama gamwata mwataananrove. Tavave nkyiqitairo pataqiaru utu quariva, mwivama nkyi vuni variqaro nrutu nronra vataava variananrove, tiro.

*Vaisi mpovanto Iesusira nrutu nteqaro kyaiqa varora
(Maaki 9:38-40)*

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Nronrao, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwiva hia tirivatama kyero i vataqiro nrohi variva mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta mwia antua kyauro, tiro.

⁵⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva Ioninravata, hini mwihuavata, timwa nyinro tiqaro, Nkye hia mwitaa hiataarave. Hia mwia antua kyaate. Mpovanto hia nkyi uaqiama nyataariva, mwiva nkyi kyaahaqa hiarivama variho, tiro. Iesusiva turama.

Sameriaavanto hia Iesusira gamwata mwatora

⁵¹ Iesusira vitero nyaamwuni quariva qaumato vahuvoro Iesusiva Ierusalemmini quari vu nraatova nraahu vahuvoro mwiva aanraqaa viro.

⁵² Aanraqaa viqaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu sitovata mwihua nraante vuhua uro Sameriaani mwatukya mpoqi uro nteta Iesusiva vaitaaninra tera hirera huvata mwi mwatanaahua qaqaqo tita, ⁵³ Iesusiva Ierusalemianra nrinrenra hiamu qio mwaini vaitaananrove, tura.

⁵⁴ Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiaratana Iemisikya Ionikyatana mwi quara riovaro raraqa tovatatana mwihua Iesusirara tiqata, Nronrao, e qiove tiraqe turetana nyaamwunianra aakyara qiararo qivanto tumu mwi mwatanaahua itamwa taiqa kyaarive, tita.

⁵⁵ Mwitanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva tuqasaaviro mwitanaahua inronra hiro tiqaro, Hia mwitaa hiate, tiro.

⁵⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mpo mwatukyaqiara vurama.

Iesusira vataqita virera uti varuhua
(Matiu 8:19-22)

⁵⁷ Mwihua aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto uro ntero Iesusirara tiqaro, Nte i nraaqiara varirerave. E taini tainive vinanrani nte i vataqina virerave, tiro.

⁵⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Haunri e paparuga hiro-rave. Qaakyau vairivanto nai nraamwu nruaunru tairaqi vaite varirave. Nyaamwavanto nai nraamwuqi vaite varirave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava vaitaari nraamwuvu hia vaiho, tiro.

⁵⁹ Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mpora ni pataqira nriante tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Kyai nte ntena kora nraante uro quntamwa tena nrumu i vataqina quankye, tuvaro ⁶⁰ Iesusiva qaqaqo tiro, Qutu qua vaisihua votima kye varihua mwihua qioma qutu quaninra mwia quntevarave. E uro Kotiva ntaqikyiani quara nraakye qora timwa nyiante, tiro.

⁶¹ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte i vataqina vireranave. E qiove tiraqe nte quariva uro ntena nramwunaahua kyauqu nyina vuqo timwa kyena nriankye, tiro.

⁶² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qaqaqo, ni kyaiqa tohara tero mwiaqaatairo mpo inraikyara rieqaro ni kyaiqa qaqira kyero quari vaisiva hia qio Kotiva ntaqikyani mwatukyaraqi quanarove, tiro.

10

Iesusiva vaisi 72 nramwu sitovata vura

¹ Nronravanto mwitaa timwa kyero mwiva vaisi 72 nramwu nronraqama kyero mwihua sitero tiqaro, Nkye taaratana taaratana viqata nte virera hiani mwatukyara mpo mwatukya mpo mwatukya nkye nraante ni puni quate, tiro.

² Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kyara airivanto keko tihata mwia vantu varetu nrihina hia airivanto variavo. Nkye aakyo qora kyapara hivaro mwiva kyaiqa vaisi mponramwuvata sitairata uro kyara vantuate.

³ Qio nkye quate. Nte nkyi sitaarita nkye sipisipi nraati votima kyeta qaakyau vairi varinani vivarave. ⁴ Nkye viqatama hiamu munimave, tuave, kyuu nraamwumate inraikyarave, varetu quate. Aanraqaa viqatama hia nkyi antueqata qua tihua qua mwantaate.

⁵ Nkye nraamwuqi uro nteta nraamwuqi varihua qua mwanteqata mwataama qiate, Kotiva nkyi qamwata nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakyama vahirata variate, qiate.

⁶ Nkye mwitaa timwa kyeta taqaivaro vaisi mpovanto mwi quarara qamwata kyero varirera, Kotirara aakyara nteqata mwi vaisira qamwata mwataante qiate. Taqaivaro mpovanto mwi quarara hia qamwata kyero varirera, hia mwi quara mwia mwiate.

⁷ Kyaiqa vaisivanto nai kyogaa varairara tita, nkye mwatukya mpoqi uro variqata nraamwu kuaaqi variqi vivata mwihua nkyi kyarave nra-manrive nyinra mwia nraahu nreqata variate. Hiama mpo nraamwu mpo nraamwuqi nrohiqata kyara vara nraate.

⁸ Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua nkyi qamwata nyateta tirivata variate tivera, mwihua nkyi nyi kyarara mwia nraahu nreqata ⁹ mwi mwatukyaraqi nriqa virata varihua kyugema nyateta mwi mwatanaahuara tiqata, Kotiva ntaqikyiariva qaumatoma vaiho, qiate.

¹⁰ Nkye mwatukya mpoqi uro ntaivata mwi mwatanaahua hia nkyi qamwata nyateta hia tirivata variate tivera, qaqira kyeta aanraqaa nrumu variqata ¹¹ nkyetaqaatai ntuyenrauma kyeta mwitaama timwa nyiate, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva entava qaumato vaihata tire mwi quara nkyi timwa nyinrenrata nrunrahuave. Nrunrata nkye tiri qoririma timwataavata, hia qaiqaavata uro ntanteta nriananrave, qiate.

¹² Nraakiara Kotiva ekyaara entaqaa ko qiani entara Sotomi mwatanaahua qua nronra varaivata nkye mate ni qua rieta qoririma kye varihua nkyema qua nronra mpoqiavata varevarave.

*Nraakye qora Iesusira qoririma mwatohuara po tura
(Matiu 11:20-24)*

¹³ Po, nkye Korasini mwatukyani variahuave. Po, nkye Vetasaitaa mwatukyani variahuave. Nkye taqevareve. Nte nkyi suqaa nronra kyaiqa varauntema kyero mpovanto Taiiaa mwatanaahuaqivata Sotomi mwatanaahuaqivata vara nyatotirio, mwi mwatanaahua qamwanrama kyetama tuavaaqa nrihi kyaama vara utu vareta hora vara qu vareta qora aanra qaqirama kyotirio.

¹⁴ Ekyaara entaqaa Kotiva mwi mwatanaahuaqaa qua nronra vatero nkyiqa qua nronra mpoqiavatama vataanarove.

¹⁵ Po, nkye Kapenaami mwatanaahua nkye tiqata, Tire nronraqama vita nyaamwuni quanarave, qiavo. Qaqao hiave. Nkye hia ni qua riara kyaara Kotiva nkyi vara kyero qiaqi kyaananrove, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkyi qua riari vaisiva ni quavata riaanarove. Nkyi qoririma nyataariva nivata qoririma mataananrove. Ni qoririma mataari vaisiva Kotiva ni titairavatama qoririma mwataanarove, tiro.

Iesusiva 72 vaisinramwu sitohua uro ntanteta nrunra

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi 72 nramwu sitohua uro nrohita qaiqaa uro ntanteta mwihua qamwata kyeta nrumu Iesusirara tiqata, Qikye, nronrao, tire i nrotu nteqata vaanavata sitaurata nritare quavo, tita.

¹⁸ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nte taqe varuqaro Saataaniva nyaamwusairo aaquakyaavanto tintema kyero tumu ntiho. ¹⁹ Nkye riaate. Nte nkyi nronraqama kyauqata nkye varivaro quaihave, vaisi ruani tovesivave, varirata nkye mwivau qatima kyuqu ntamwaqi vivarave. Nkye qioma nkyeta nramwutaa Saataaninra nraatara kyaivaro hiama nkyi ruanarove.

²⁰ Nkye vaanavanto nkyi qua riara, mwianra hia qamwataate. Nkyi nyutu nyaamwuni qara ntumwa taira, mwianra rieqatama nkye qamwataate, tiro.

Iesusiva qamwatora
(*Matiu 11:25-27, 13:16-17*)

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama kyovaro mwiva qamwata kyero variqaro Kotirara tiqaro, Ko, e nronravanto nyaamwuvata mwatavata ntaqiky variaravave. E mwi inraikyara mwi inraikyara tugeta tera hia nronra vaisi ekyaa okyara taqaa vaisihua nyaamwutaraitira, mwi inraikyara qumina vaisi nyaamwute variananranra tina, nte i nrtutu tuaaheraugo. Eo ko, e ena mwutukya vahira mwitaa hiataa iharara tirama, mwitaa hiaro, tiro.

²² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Ni kova nianra ekyaa inraikyaaqaa ntaqikyante tirave. Hia qumina vaisivanto ni mwia mwaaqu okyara ntapihiarave. Ni kova nai nraahu ni okyara ntapihi kyairave. Hia qumina vaisivanto ni kora okyara ntapihiarave. Nte mwia mwaaquvanto nraahu mwia okyara ntapihi kyaurave. Nte tahuave timwa nyiataa hiraqe timwa nyianrihua, mwihuavatama ni kora okyarara ntapihi kyeta riemwaqita vivarave, tiro.

²³ Iesusiva mwitaa timwa kyero tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu nkyiariaraa timwa nyinro tiqaro, ²⁴ Nkye mate mwaa entara taqaarara qamwataate. Haaru nronra vaisive, poropeti vaisive, vunyaa vaisive, mwihuavata mate nkye taqaa inraikyara taqaare tura, hia taqorave. Nkye mate mwaa entara rie varia quara, mwihuavata riaare tura hia riorave, tiro. Mwitaa turama.

Nai nramwutaa kyaahaqa hu vaisirara tura

²⁵ Mwaanra okyara ti varuva mpovanto nri ntero Iesusiva api qua qiarive tiro Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nataa hiani kyaiqara varaqina quaninraqaatainave ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

²⁶ Tuvaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Kotira qua mwaanra qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwia okyaravanto nataamave vaiho? tiro.

²⁷ Tuvaro vaisi mwiva tiqaro, Mwia qara ntumwa tova mwataama tiho:

Iqaa ntaqikyira Kotirara ekyaa mwutukyaqitairave,
vu nraatoqitairave, mwanraquraqotairave,
ena kepukyaqotairave,

Kotirara nraahu i mwutukya vahiarive.

(*Lo 6:5*)

Inanra mwutukya vahintema kyero

ina nramwunaanranravata i mwutukya vahiarive,
turave, tiro.

(*Wok Pris 19:18*)

²⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio e mwitaamaqira viqarama ekyaa enta qati variqira vinanrave, tiro.

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varuva Iesusira qua nraatara kyaankye tiro tiqaro, Qaqao, tavave ni nramwunaa mwiva variho? tiro.

³⁰ Tuvaro Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto Ierusalemisairo mwatukya mpo Ierikonianra uto ntero vurave. Mwiva aanraqaa vi varuvata mpuara vaisi mponramwuvanto mwia ntavaaqavu kyeta mwia tuavaaqa ntupema kye vareta, mwia ntutu kyeta vate vuvaro aavata ntumwa viro aanraqaa vahurave.

³¹ Mwiva aanra mwiaqaa vahuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva mwia nramwunaa kuaa mwatanaavanto tumiqaro aanra mwiaqaa taqovaro mwi vaisira ntutu kyeta kyova vahuvaro mwiva vitira aanra tokyaa hisataa tumitarero vurave.

³² Vaisi mwiva qati tumitarero vuvaro vaisi mpovanto mwia kuaa mwatanaa Rivaira okyaravanto, mwivavata Kotira kyaiqa vara mwate

varuva tumu ntero mwia aitutuma kyero taqero, qaqira kyero nai henaanra mwia nraantantero vitira aanra tokya hisataa tumitarero vurave.

³³ Vaisi mwivavata qati vuvaro Sameriaa vaisi mpovanto hia mwia nramwunaava, nanrianra mpo mwatanaa vaisivanto aanra mwiaqaa viqaro vaisi mwia taqero mwianra po kye timwa mwatero ³⁴mwia nraaqani uro variqaro vahamwenraqovata, uainiqovata, mwia mwamwanta teqa tora hiqama kyero rupa mwatero mwia kyavuhu kyero nai ntonkiqa mwaanri vatero, mwia vitaqiro uro munima kyeqata vaite varu nraamwunraqi kyero mwiaqaa ntaqikiyi varurave.

³⁵ Mwia qanranraa mwiva virera hiro 2 kinaa nraamwu qora mwinro tiqaro, Vaisi mwiaqaa kyugema kyera ntaqikiyi variraqe nte quariva nrohina uro ntantena nrianriva nrumu nataama munimave mwiaqaa kyenandra ina mwiankye, turave, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwaanra okyara ti varu vaisira kyapara hiro tiqaro, Mpuara vaisivanto vaisi mwia aavata ntuqutu kyeta vate vuvaro mwiva varuvata vaisi taarampotanavanto mwia tumu taqorave. Taarampo mwitanaqitairo tavave mwia nramwunaa votima kyero variho? tuvaro ³⁷mwaanra okyara ti varu vaisiva tiqaro, Mwianra po kye tiqaro kyaahaqa hu vaisivave, tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Evata uro vaisi mwiva hunte hiante, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva Mataakya Mariaakya uro taqora

³⁸ Iesusiva nai nraaqiara kyapata Ierusalemianra aanra vuraqaa vuva mwatukya mpoqi uro ntovaro nraakye mpo, mwia nrtu Mataava Iesusira qamwata mwatero nai nraamwuqi vitaqiro uro kyora.

³⁹ Iesusiva mwiqi variqaro qua okyara timwa nyiqinro vuvaro Mataara nrunravanto mwia nrtu Mariaava Iesusira nraaqani mwatakyaa viro variqaro mwia qua rie varura.

⁴⁰ Mariaava rie varuvaro Mataava kyara tera hiqaro airi kyaiqa nai nraahu varovaro mwia uaqia huvaro mwiva Iesusirara tiqaro, Nronrao, ni nunravanto hia ni kyaahaqa ihana nte ntena nraahuma kyara tera hi varuqo. E hiave mwia taqaaro? E mwianra tiraro mwiva nrumu ni kyaahaqa hiarive, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvaro nronravanto nai timwa mwinro tiqaro, Mataao, Mataao, e mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kyera rie variaravave. ⁴² E kuaa inraikya vuni vahi inraikyarara nronraqama kyera riaataarave. Mariaava ntapihi kyeroma nrumu variqaro mwi inraikyara riainho. Hia mpo inraikyavanto mwia antua kyaarive, tiro. Iesusiva turama.

11

Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate tura (Matiu 6:9-15, 7:7-11)

¹ Mpo enta Iesusiva mpoqi uro variqaro Kotiravata qua ti varura. Mwiva Kotiravata qua timwa taiqa kyovaro mwia nraaqiara mpovanto tiqaro, Nronrao, Ioniva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro mwataama kyeta Kotiravata qua qiate turave. Evata tiri timwa timwinraqe tire ntapihi kyeta Kotiravata qua qiare, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwataama kyeta Kotiravata qua qiate:

Ko,

I nrtu kyotata nrtu kyugera tire tuaaherauro.

E tiriqaa ntaqikiyiqira vina entava qamwanrama nrianrive.

³ Tire ekyaa enta kyara nraananra tiri timwiante.

⁴ Mpohua tiri uaqiama timwa taavata
tire qaqira kyaunantema kyera evata
tire i qua nteqa kyaana quara nruka timwa taante.
E tiri tivita vare vi variraqe

tire hia uaqia hi kyaiqara utuare, qiate. Mwitaa timwa kyeqata Kotiravata qua qiate.

⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nte qati qua mpo tirerave. Nkyiqitairo mpovanto enta mwutukya nai qata vakyaa nraamwu qesaqaa uro ntero tiqaro, Ni vaisio, qamaa taarampoqia ni mpiante. ⁶ Ni toti mpovanto nyianrasairo nriva ni nraamwuqi nri ntaiharo kyara hia vaihanave, tiraro mwia qata vakyaa mwiva tiqaro, Qaqira kyera quante. ⁷ Nte qesa tita tena ntena nraaqiararavata vaitema varuqo. Hia nte sivina kyara i mwinrenrave, qiananrove.

⁸ Mwitaa tiraro mwiaqaatairo mwiva raaquta kyero nyaanru timwaqi viraro haunri mwiva mwitaa timwaqi ro quankyorave tiro, kyara mwia mwiananrove. Hia mwiva mwianra mwiva ni kata pakyaave timwa kyero mwianra rieqaro mwia kyara mwiananrove. Mwiva nai qata vakyaa mwiva pupohama kyero nyaanru timwaqi ro quaninra, mwianra riero mwiva siviro mwia mwiananrove tuqo.

⁹ Mwianra rieqatama nte nkyi timwa nyianinra riaate. Nkye Kotirara nyaanru tivaro mwiva mwi inraikyara nkyi nyianrive. Nkye puaamaqi vita uro puaama kyaate. Nkye qesa ntuqutivaro Kotiva qesa qatua ny-ataarive. ¹⁰ Kotirara nyaanru qiariva qioma varaananrove. Mpo inraikyara puaamaqi ro quariva qioma puaama kyaananrove. Qesa ntuqutuani vaisira qatuama mwataanarove.

¹¹ Nkye nraaqiara sohuaqitai tavave mwia mwaaquvanto tavukya mpiante tirara e mwia qarura mwinanra? Hia mwitaa hinanrave.

¹² I nraaqiaravanto kokoraara uru mpiante tirara e uapaa tovesivanto vaisi kutuaninrave mwia mwinanrave? Hia mwitaa hinanrave.

¹³ Nkye uaqia hia vaisihua variqatavata nkye kyuqe inraikya nraahu nkyeta nraaqiara nyi variarave. Nkyi sova Kotiva mpo? Mwiva nkyi nraatara kyero qihaakyama kyero nyi varivama variho. Mwiva nkyi sova nyaamwuni variva variraro mpovanto mwia mwanraqurara nyaanru tiraro Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura mwiananrove, tiro. Turama.

Pierisepuriva Iesusira kyaahaqa hi variho tura

(Matu 12:22-30; Maaki 3:20-27)

¹⁴ Vaana hia qua tuva vaisi utaqi varuvaro vaisi mwivavata hia qua tuvaro mpo enta Iesusiva vaana mwia titovaro nritarero vuvaro mwiaqaatairo mwi vaisiva qio qua tuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua qikye timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

¹⁵ Mwitaa huvata hini uhua qaqao tita, Pierisepuriva vaana vunyaava Iesusira kyaahaqa hi variharo Iesusiva vaana site variho, tita. ¹⁶ Mwhua mwitaa tuvata vaisi mponramwuvantovata Iesusira mwataara hiare tita Iesusirara tiqata, E nronra kyaiqa mpo tiri tivuqaa varairaqe tire taqeta iara gutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

¹⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nraato tuto quara ntapihi kyero, mwihua timwa nyinro tiqaro, Kuaa mwananaavanto ntainra vita nai ri nai ri hivera, mwihua qamwanrama taiqa vivarave. Nraamwu kuaaqi varihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hivera, mwihua kytita nkyiariara nkyiariara mpona mpona uro varivarave.

¹⁸ Saataaniva ntaqiki variarihua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi varivera, qiove mwiva kepukyaqama kyero vahiananro? Hia qiove. Nkye nianra tiqata, Pierisepuriva mwia kepukya mwihanro mwiva vaana site variho, qia quava ¹⁹ qutaa qua vahitiri, tava nkyi sataqi nriahua mwihua kyaahaqa ihatave vaana tite variavo? Nkye nianra qia quara nkyi sataqita nrohia vaisihua unra quave tivarave. Nkyi sataqita nrohi vaisihua ti quava nkyi tu varaananrove.

²⁰ Kotiva ni kepukya mpihana nte vaana site varuqo. Mwi quava qutaa qua vahirara tita, nkye mwianra riegatama Kotiva tiriqaa ntaqikiyari entava nri ntaiho qiate.

²¹ Vaisi kepukyavanto huru kyaamwu terama kyero nai nraamwuqaa ntaqikiyiqiro viharo mwiva vatai inraikyava qio vahirave. ²² Mwiva variraro vaisi kepukya mpovanto mwia nraatarariva nri ntero mwivata ntaqiro mwia nraatara kyero mwiva nraamwu qova huru kyaamwu tutero qio ntaqirerave qiani inraikyara mwiaqaatairo ntavihi kyero varero, mwiva vataani inraikyara vara kyero mpohua nkyiariara nkyiariara nyiananrove.

²³ Mpovanto hia ni kyaahaqa hiariva varirera, mwiva ni uaqiama mataarivama variananrove. Mpovanto hia ni kyaahaqa hiqaro ni quara ntuvaantua hiariva, mwi vaisiva ni quara sataqiro mpona mpona uro kyaarivama variho.

Vaana okyarara tura
(*Matiu 12:43-45*)

²⁴ Vaanavanto vaisi utaqitairo nritarero uro aahara mwataqaa nrohiqaro kyai nte tekya hiankye timwa kyero taqairaro hia tekya hiariva vahiraro mwiva nai tiqaro, Kyai nte nrumu ntantena vaakya qaqira kyau nraamwunra vaisi mwia utaqi uro qaiqaa variankye, timwa kyero ²⁵ uro taqairaro nraamwu mwia ntupi kyero hiqama kye avuqavuma taiva vaiharo ²⁶ vaana mwiva uro nai hena vaana 7 nramwu, mwia nraatara kyeta qora kyaiqa uti variahua, mwihua nyaanrama kyero sitero uro vaisi mwia utaqi variananrove. Vuni vaisi mwiva vaana kuaiqiatama kyero variqaro mwiva uaqiama viro varirave. Nraakiara mwiva vaana airi kypata variqaro anoma kyero uaqiama viro varirarama tuqo, tiro.

Qamwate okyarara tura

²⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye qora ntuvaantuama vita varuraqitairo nraakye mpovanto vera kyero tiqaro, Qikye, i mwata kyero nraamwa mwi nraakyeva, mwiva mpoqama kyero qamwateqaroma variho, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Kotira qua riegata nrohiahua, mwihuama qamwateqata varivarave, tiro.

Nronra kyaiqa tiri tinraamwutaante tura
(*Matiu 12:38-42; Maaki 8:12*)

²⁹ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora airivanto mwia qua riarerata mwia vara ututu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwaa entara varia nraakye qorahua anoma kye uaqia hi kyaiqara uti variqata Kotirara hia riaraiqata nrohi variarave. Mwihua nronra kyaiqa tinraamwu tairaqa taqeta tire qutaave qiare ti variarave. Hia nte mwihua suqaa ntena okyara nyaamwu tena nronra kyaiqa varaaninrave. Kotiva haaru nkyi haivaqara Ionaanra utu kyontema nivata mwitaa hiananrove. Mwianra nraahu riegatama nkye nianra Kotiva mwia kyaahaqa hi varivave tivarave.

³⁰ Ionaava mwitaa mwitaa huvata Niniveqinaahua mwianra ntapihi kyeta tiqata, Kotiva mwia kyaahaqa hi variho, turave. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua ni okyarara ntapihi riaate tina, nte Ionaava hinte hianinrave.

³¹ Haaru nkyi haivaqava Soromoniva kyuge vu nraato vahuvaro mpo okyara mpo okyara taqe varuva varuvaro nraakye mpo vunyaava mwia qua riarero nai vevara nyianrasairo nrumu Soromoninra qua riorave. Mwi nraakyevea mwitaa hurara tiro, mwiva nraakiara ekyaara entaqaa variqaro nkyiqa qua vateqaro mwitaama qiananrove. Nte nyianrasaina Soromoninra qua riarerana quavarave. Nkye haaru varuvaro Soromoninra nraatara kyo vaisiva nkyi nraaqani varuvata nkye hia mwia qua riorave, qiananrove.

³² Haaru Ionaava Kotira qua timwa nyuvata Niniveqinaahua uaqia hu aanranra qaqira kyorave. Mwi mwatanaahua mwitaa hurara tita, mwihua nraakiara ekyaara entaqaa nkyiqa qua vatevarave. Mwihua mwitaama tivarave. Tire Ionaanra qua rieta uaqia hi aanranra qaqira kyaavananrave. Nkye varuvaro Ionaanra nraatara kyo vaisiva Kotira qua nkyi timwa nyuvata nkye hia mwia qua riorave, tivarave.

*Vuvanto mwamwanta omwave tura
(Matiu 5:15, 6:22-23)*

³³ Hia mpovanto omwa qupi kyero amaatainani vatairave. Mwiva hia tave vara kyero mwiaqaa ntumwaqu tairave. Nraakye qoravanto vera ntehua ntapihikye taqaate tiro, mwiva omwa qupi kyero virira nyaamwuni vatairave.

³⁴ I vuvanto omwa votima kyero ite variho. I vuvanto kyugema vahiraro i mwamwantavanto ntuvaahaananrove. I vuvanto uaqia hirera, i mwamwantavanto ekjaa enta hiraqi vahiananrove.

³⁵ Qio rauri variqara variante. I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava hia vahiraro enta hiani inraikyava vahiankyorave.

³⁶ I mwamwantaqi ntuvaahaani inraikyava nraahu vahiraro hia enta hiani inraikyava mpoqiavata vahirera, i mwamwanta ekyaama omwa votima kyero kyugema kyero itaananrove, tiro.

*Parisi vaisinramwuanra tura
(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 20:45-47)*

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyi taiqa kyovaro Parisi vaisi mpovanto ni nraamwuqi nrinra kyara nraante tuvaro Iesusiva mwikyantiri uro mwia nraamwuqi variqaro kyara nranrenro mwatakyaa viro varura.

³⁸ Varuvaro Parisi vaisi mwiva taqovaro Iesusiva hia kyauqu hiqaraitiro, kyara nranrenra uti varuvaro mwiva nrihanrama viro airi nraato tuvaro

³⁹ Iesusiva nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nkye Parisi vaisinramwuvanto kaapuvata tanuvata mwaaqani nraahu hige variarave. Nkyi mwaatira utaqi mpuara varevavata, uaqia hi kyaiqara utivavata nraahuma vaiho. ⁴⁰ Nkye ueraqa hiahuave. Kotiva nkyi mwaaqani pahi ututaiva mwiva nkyi mwaatira utaqivata ututairave. ⁴¹ Nkye mwaatira utaqi vahi inraikyara vehi vaisi kyaahaqamaqi vivaro nkyi mwamwantavanto qioma takyuqu viro vahiananrove.

⁴² Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye Kotira qua hini pata quaqia nraahu rieqatama nkye avuqavuma kyeta nanra inraikya aakyoqi tutaara ntainra kyeta 9 nramwu nkyeta vareta kuaiqia Kotira mwi variarave. Nkye mwi quara pata quaqia nraahu rieqatama Kotira qua nronra qua vahira nkye

hia rie variarave. Ntapihi kyeta ko ti okyararave, Kotirara mwutukya vahiani okyararave, nkye mwi quara qaqira kyeta hia nronraqama kyeta riaarave. Nkye Kotira qua pata qua nraahu rieqatama mwia qua nronra quavata riaataara vaihata hia riaarave.

⁴³ Nkye Parisi vaisinramwu nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye mwaanra nraamwuqi nronra vaisivanto varia taintaraqaara nraahu uti variarave. Nraakye qoravanto nkyiara nronra vaisive timwa kyeta kyakyama kye qua mwantaate tita, nkye maaketiqi gumina gumina nrohi variarave.

⁴⁴ Nkye nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye nanra inraikya votima kyetave variavo? Vaisi quntamwa taaraqa hia taqaraitita, nraakye qoravanto mwiaqaa nrohiqata gumina mwataqaave qiavo. Nkye mwitaama kyeta variavata nraakye qoravanto nkyi taqeqata hia nkyi uaqia hi kyaiqara taqaraitita, nkyiara vaisi kyuqe hiahuave ti variavo.

⁴⁵ Iesusiva Parisi vaisiara mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva mpovanto qaqao tiro, Mwaanra ti variara vaisio, e Parisi vaisiara tiqarama tiriavata uaqia hi quara qiaro, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwiavata timwa mwinro tiqaro, Nkye mwaanra okyara ti variahua, nkyevata nraakiara raupirima vira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkye gumina nraakye qorara ekyaa mwi quara mwi quara riemwaqi quate ti variavata mwihua nkye muaanra ntai quara mwihuaqaa vataara toqaamwu tu kyeta vara qu vare variavata nkye hia nkyeta kyauqu mpoqiavata tutu kyeta mwihua kyaahaqa hi variarave.

⁴⁷ Nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Nkyi haivaqahua Kotira qua ti varu vaisihua poropetinramwu rukyeta quntamwa taaraqaa nkye ori ntamwa kyeta mwunruqa hi variarave.

⁴⁸ Nkye mwitaa hiqata nkyeta haivaqahuara kyuqe hiavo qiarave. Nkyi haivaqahua Kotira qua tu vaisihua poropetinramwu rukyovave. Mwiha mwitaa hiavata qaiqaa nkye variqatama mwihua quntamwa taaraqaa mwunruqa hi variarave.

⁴⁹ Nkye mwitaa hiarara tiro, Kotiva ekyaa inraikya ntapihi kyaiva tiqaro, Ni qua ti varihua poropeti vaisinramwu sitaarita vivata mwihua mwinramwuhua mponramwu rukyeta mponramwu sataqita viqata uaqiama nyatevarave, tirave.

⁵⁰ Mwaa mwatara ututo entaraqaatai Kotira poropeti vaisi ruqi nrita mate mwaa rua quava, ekyaa mwi quava nkyi mate mwaa varihuaqaama vahiananrove. ⁵¹ Tohara kyero Everira rukyovata mwiaqaataita poropeti vaisi ruqita vita uro Sekaraiaaravata rukyovave. Sekaraiaara rukyovave hita qia munra quaninra quaro taintara vahuvaro Kotira nraamwu kyotata vahuvaro mwia utana mwia rukyovaro mwia nraanre raururave. Qio nai poropeti ekyaa rukyovara kyaara Kotiva mwaa entara vari nraakye qorahuaqaa qua vataananrove.

⁵² Nkye mwaanra okyara ti varia vaisihua, nkye nraakiara raupiri hira mwianra rieqanama nte nkyiara po tuqo. Kotira okyara quavanto vaihata nkye kiqa tutetama hia qesa mwia qatua kye viqeteta mwi okyarara taqaavo. Nkye nkyeta qesa mwia hia qatua kyeta viraitita, nkye mpohuavata virera hiavata mwihua antue variarave, tiro.

⁵³ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqitairo veva ntovata mwaanra okyara tuhuavata, Parisi vaisinramwuvata, raraqa tovata Iesusirara uaqia hi quarama tiho timwa kyeta nrivaqe tire qaiqaavata riaararo uaqia hi

quara tirera, koqi vitaqita vataare tita. ⁵⁴ Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusiva api qua qiarive tita, mpo qua mpo qua Iesusira kyapara hura.

12

Parisi vaisi unra kyaiqara rauriqata variate, tura
(*Matiu 10:26-27*)

¹ Mwitaa huvata airi tauseni nraakye qoravanto Iesusira taqarerata nrumu variqata nai rataakye nai rataakye hi variqata nai kyuqu nai kyuqu ntatami varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nraante qua timwa nyinro tiqaro, Qamaa pataqia taupatairaqaatairo ekyaa viro ntera vintema kyeta Parisi vaisivanto nkyivata vara uaqiama kyevorave. Mvihua kyuqe kyaiqa varauro timwa kyeqata vaisi suqaa kumwaanri hi variararama tuqo. Nkye mwihua nraantantevorave.

² Mpovanto taqaankyo tiro mate ntumwaqu taani inraikyara, nraakiara vara qosata kyaananrove. Mate uqeta taani inraikyara nraakiara qovarama kyairaro qoqaama vahiananrove. ³ Nkye kyokiraqi variqata ti quara nraakiara qaata taaninraqaama rieverave. Nkye qesa tita teta mwaanrinra nraamwuqi variqata tirema kyeta qua tira, nraakiara mwi quara qesaqaatairo aakyara ntamwa kyero qiananrove.

Kotirara nraahu aatu hiqata variate tura
(*Matiu 10:28-31*)

⁴ Ni mwatanaa tuaavo, nte qianinra riaate. Nkyi nyamwanta nraahu rukyehua hia mwihua nraatu aatu hiate. Mvihua nkyi rukyeta hia nkyi mwanraquravata qio rukyevarave. ⁵ Nkye tara nraatuve aatu hiqata varivarave? Kyai nte nkyi timwa nyiankye. Nkye Kotira nraatu aatu hiqata variate. Mwiva kepukyavanto variqaro vaisi rukyero mwiaqaatairo qioma mwia qutu vihua vinani tuto kyaarivama variho. Eo, nte nkyiarama tuqo, Nkye Kotira nraatu aatu hiqatama variate.

⁶ Qutaa vaisivanto munima taararu kyeqaro pata nyaamwa hini kyauquru varairave? Nkye riaate. Kotiva pata nyaamwa mpoqiaru hia taunru kyaraitiro, mwiaqaavata kyuqema kyero ntaqikiyi varirave.

⁷ Kotiva nkyiqa ntaqikiyaroma nkyi okyara, ekyaa tage variva, mwiva nkyi qiata kyaahivata ekyaa kyaara ntumwa tairave. Nkye qumina nyaamwa nraatara kyaarave. Kotiva qumina nyaamwaqaavata ntaqikiyivara tiro, nkyiqaavata nritarero kyuqema kyero ntaqikiyi varirara tita, hia aatu hiqata variqita quate.

Iesusira nrutu timwa qovara hirara tura
(*Matiu 10:19-20, 32-33, 12:32*)

⁸ Nte qianinra riaante. Vaisi mpovanto nraakye qora suqaa variro timwa qovarama kyero nianra tiqaro, Nte mwia nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa variqana timwa qovarama kyena tiqana, Nai mwi vaisivama ni nraaqiarama variho, qianinrave. ⁹ Mpo vaisivanto nraakye qora suqaa variro tiqaro, Hia nte Iesusira nraaqiarama varuqo, tirera, nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqanama nraakiara ntevata nyaamwunyaahua suqaa mwi vaisirara tiqana, Mwiva hia ni nraaqiarama variho, qianinrave.

¹⁰ Vaisi mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qora qua tirera, Kotiva mwi vaisira qora qua qioma nruka mwataanrove. Vaisi mpovanto Kotira mwanraqurara qora qua tirera, Kotiva hia mwia qora qua nruka mwataanrove.

¹¹ Nraakiara ni kyaara nkyi rupaqita uro mwaanra nraamwuqive, ka-maninra vuqaave, vunyaa vaisi suqaave, uro kyaivata mwi entara hia aatu hiqatama nanra quave qiananrave qiate.

¹² Mwi entara Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hiqaro mwitaa mwitaa qiate tirata nkye mwi quara timwa nyiate, tiro.

Airi inraikya vato vaisiraqaa qua ntumwa kyero tura

¹³ Nraakye qora ntuvaantua huragaatairo vaisi mpovanto Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, ni kova qutu virero hiro nianravata ni pakyaararavata nai hi inraikyarara ntainra kye varaate tirave. Mwitaa tiharo ni pakyaava nai nraahu varero hia nivata ntainra kyero mpiho. Evata tiraro mwiva nivata ntainra kyero mpiarive, tiro.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qaqao, mwaa vaisivao, Tava ni nronraqama kyaihanave nte mwi quara mwi quara qio avuqavu hianinrave? tiro.

¹⁵ Mwitaa timwa kyero Iesusiva ekyaa nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nkye rauriqata variate. Nkye airi inraikyave airi munimave varera mwianra nraahu nronraqama kyeta riegata variqi vivorave. Nkye tiqata, Airi inraikya vateqata qioma variqi qunanrave, tivorave. Hia airi inraikyavanto nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqema kyeta variqi vivarave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyara vara tu kyero vatovaro inraanrama vahuvoro vantiqiro vatero ¹⁷ nai timwa kyero riero tiqaro, Nte mwaa kyarara ta nraamwunraqive vataaninrave? Ekyaa ni nraamwuqi kyaravanto piqama viho, tiro.

¹⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kyaiqe nte ekyaa nraamwu ntapairi kyena, qaiqaa nraamwu nronra airi hoqa kyena mwiqi kyaravata hini mpo inraikyavata vataankye. ¹⁹ Nte mwi kyaiqara vara taiqa kyena mwitaama qianinrave, Nte kyuqemama varuqo. Airi kyara airi inraikya vaihana nte airi ihi qati variqi viqana mwaa kyararavata nramanrivata nramwaqi viqana kyuqema kyena varianinrave, tiro. ²⁰ Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Kotiva mwia timwa mwinro tiqaro, Hia i vu nraatovata vahivave. Mate entaqi e qutu vinanrave. E qutu viraro e ninive tina inraikyara mpovanto varaananrove turave, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa timwa nyinro qua taiqa kyero mwiva tiqaro, Vaisivanto mpo inraikya mpo inraikya ntuvaantua hianinranra nraahu riemwaqiro vi variraro Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E vatera inraikyava qumina inraikyave. Nte taqauqara e vehi vaisi nraahuma variaro. E qumina qutu vinanrave, qiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

*Hia mpo inraikya mpo inraikyara ua hiate tura
(Matiu 6:25-34)*

²² Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mwi quara rieganama nte nkyiara mwitaama tuqo, Nkye qati variqi virarave, nkye kyara nrenranrave, nkye tuavaaqa utirarave, hia mwi inraikyara mwi inraikyarara airi nraato tuate.

²³ Nkye qati variqi viva vahirero tauraanaa inraikya vaiharo nkye kyara nreva mwiva vahirero nraakiaraanaa inraikyama vaiho. Nkyi mwamwamtavanto tauraanaa inraikya vaiharo nkye tuavaaqa ututeva nraakiaraanaa inraikyama vaiho.

²⁴ Nkye nyaamwanra nraato tuate. Nyaamwavanto hia kyara vara tu kyero vantuqiro nai nraamwuqi vate varirave. Nyaamwavanto variavaro

Kotiva mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro kyara nyinrave. Qio nkye nraakye qoravanto nyaamwa nraatara kyaahuara tiro, Kotiva nkyiqa kyuqema kyero ntaqikyiananrove.

²⁵ Nkyiqitairo tavave nte mwata mwaaqa mpuahaama variankye timwa kyero mwianra airi nraato tiqaro mpo entanramwu tomaqa kyaananrove? Hiamu qio mpovanto mwitaa hiananrove.

²⁶ Nkye pata kyaiqa mwia hia qio vare variahuara tita, nkye nanraqa-mave mpo inraikya mpo inraikyara airi nraato ti variavo?

²⁷ Uakukyaqi qupiqai maunranra rieqata variate. Mwi maunrava hia kyaanta huvu kyero nai tuapakyaara hutairave. Haaru vunyaa vaisivanto Soromoniva kyuqema kyero mwunruqama torave. Maunra pairavanto iteqaro Soromoniva mwunruqama toravata nraatara kyairarama tuqo.

²⁸ Kotiva mwivama uakukyaqi vahi maunranra mwunruqama mwatairave. Mwi maunrava mate vahirata hura qia qura kyaivaro itamwa kyaananrove. Qio Kotiva qumina uakukyaqi pataqia vahi maunranravata mwunruqama mwataivara tiro, mwiva nkyi nraakye qoraqaa ntaqikyiqaro mwiva hiave nkyivata tuavaaqa utu nyataanarove? Qikye, nkye Kotirara tiqata, Mwiva hiamu qio tiri kyaahaqa hiananrove, timwa kyeqata hia mwianra kepukyaqama kye rie variavo.

²⁹ Kotiva nkyi kyaahaqama nyate varirara tita, nkye hia nronra nraato tiqata, Nanra kyarave nraananrave? Nanra nramanrive nraananrave? timwaqi quate. ³⁰ Mwatani variahuara hia Kotirara rias nraakye qorahua mwihua mwitaamaqi viqata mwi inraikyara mwi inraikyara puua hirerata uti variarave. Nkye hia mwihua hianta hiate. Nkyi sova nkye ekyaa mwi inraikyara varerara ntapihi kyeroma variho.

³¹ Kotiva nkyiqa ntaqikyianinra nkye mwianra nraante nronraqama kyeta riemwaqi viqata Kotira kyaiqa vare varivaro Kotiva kyara mwiaavata, tuavaaqa mwiaavata, nkyi nyiananrove, tiro.

Nyaamwuni kyoqaa ntuvaantua hirara tura

(Matiu 6:19-21)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkyenramwu varirerata nkye ni sipisipinramwu variavo. Hia aatu hiate. Kotiva nkyi sova nkyiara qamwateqaro varivara tiro, mwiva nraakiara nkyiqa ntaqikyianinra nkye mwiva ntaqikyianinra mwatukyaqari varivarave.

³³ Nkyeta vate inraikyara mpohua munimanra nyivata mwihua vareta nkyi munima nyivata nkye uro mwi munimanra vehi nraakye qora nyiate. Hia munima pausi mwatani taiqaaninraqi nkyeta kyoqaa vataate. Nkye munima pausi nyaamwuni ekyaa enta qati vahianinraqi nkyeta kyoqaa vataate. Mwini vate inraikyara hia mpuara varairaro hia uapaa tovesivanto nraananrove.

³⁴ Nkye mwaa mwataraqaa kyoqaa ntuvaantuamaqi vivera, nkye mwaa mwataraqaa vahiani inraikyarara nraahu riemwaqi vivarave. Nkyi kyoqaa nyaamwuni ntuvaantuama viro vahirera, nkye nyaamwunianra nraahu nronraqama kyeta riemwaqi vivarave.

Teramate taqe variqata variate tura

(Matiu 24:42-44)

³⁵ Nkye sivita tuavaaqa tuqara kye ututeta omwa qupi kyeta terama teqata variate. ³⁶ Nkye kyaiqa vaisi mwaanramwuhua hianta hiate. Kyaiqa vaisinramwuvanto variavaro mwihua nronra vaisivanto nraakye ntumwuanani viva urontante nrumu qesa ntukuakua hiqaro taqaihatama

mwia kyaiqa vaisinramwuvanto qamwanrama qesa qatua mwataarave. Nkyevata qesa qatuararerata terama teqata variate.

³⁷ Mwihua nronra vaisivanto nri ntero taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua mwihua qamwataate. Mwihua mwitaama varivaro mwihua nronra vaisivanto mwihua kyara nyiani tuavaaqara vara kyuqinra kyero ututero nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Mwatakyaa vi varivaqe nte nkyi kyara nyiankye, timwa kyero kyara nyiananrove.

³⁸ Enta mwutukyaqive, kokoraara nruqua qianinraqaave, nronravanto uro ntantero nrumu taqairata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto hia vaite variraitita, qati sivita teramate varihua, mwihua qamwateqata variate.

³⁹ Qio nkye mwaa quara riegata variate. Nraamwu qova variqaro mpuara vaisivanto mwi entarama nriananrove timwa kyero mwiva nai nraamwuqaa ntaqikiyi varitirio, mpuara vaisivanto hiamu qio mwia nraamwuqi vera ntero mpuara vararaitirio.

⁴⁰ Mwi quara riegatama nkyevata teramate variqata ni pekya variqi quate. Nkye ni mwatani mwatatai nraaqiarara hiamu tumuananrove ti entara, mwi entaraqaa nte tumuaninrave, tiro. Iesusiva turama.

*Kyaiqa vaisi taaratanaqaa ntumwa kyero tura
(Matiu 24:45-51)*

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, tiriara nraahu riegaraave mwi quaraqaa ntumwa kyera timwa timwianro? Ekyaa huara riegaraave mwi quara tira hiaro? tiro.

⁴² Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyaiqa vaisi kyuqeva nai nronra vaisiara riegaro kyuqema kyero kyaiqa vare vari vaisiva, mwiva ta vaisira votima kyerove variananrove? Mwiva kyaiqa vaisi mwataa hiarivama variananrove. Mwia nronravanto nyianrani virera hiro vaisi mwia nronraqama kyero tiqaro, Ema kyaiqa vaisi hini mwihuaqaa ntaqikiyiqarama mwi entaraqaa mwi entaraqaa kyara tukyama kyera nyiante, timwa kyero ⁴³ quariva uro nyianra mponani nrohiro nrumu taqairaro mwia kyaiqa vaisivanto mwiva tintema kyero kyaiqa vare varirera, mwiva mpoqama kyero qamwataanarove.

⁴⁴ Mwianra riegana nte nkyi timwa nyuqo, Mwia nronra vaisivanto mwi vaisirara tiqaro, Nte qaiqaa i nronraqama kyaarira e ekyaa nte hu inraikyaraqaa ntaqinkyinanrave, qiananrove.

⁴⁵ Mwia kyaiqa vaisivanto qaqira kyero hia mwitaa hiraitiro, nai riemwa kyero tiqaro, Qaqao, ni nronravanto hiamu qamwanrama nriananrove, timwa kyero mwiaqaatairo nai henahua kyaiqa nraakye qora mwihua ntuqutu kyero vatero kyara airi nramwaqiro viro uainivata nrenro uera ntero mwitaamaqiro vi varirera, ⁴⁶ mpo enta mwia nronravanto hiamu mwi entaraqaa nriananrove qiani entaraqaa uro ntantero nrumu mwia kyaiqa taqero nai kyaiqa vaisi mwia ntuqutu kyero vatero mwia titero tiqaro, E ni qua hia riaahua varianani quante, qiananrove.

⁴⁷ Kyaiqa vaisi mpovanto variraro mwia nronravanto mwi kyaiqara varaante tiraro mwi quara riero qaqira kyero hia mwi kyaiqara vararero tera hiraitiro, qati variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia nronraqama kyero kyaamwuqo ntuqutu mwataanarove.

⁴⁸ Kyaiqa vaisi mpovanto variqaro mwiva hia nai nronra vaisi kyakya hira ntapihiraitiro, mwivavata uaqia hi kyaiqara uti variraro mwia kyaara mwia nronravanto mwia pataqia ntuqutuananrove.

Airi inraikya varehua varivaro Kotiva mwihua airi inraikyara nina mpiate qiananrove. Airi inraikya mpoqiavata varaari vaisiva variraro Kotiva mwianra airi inraikya mpoqiavata nina mpiante qiananrove. Kotiva vaisi mpo pata kyaiqa nraahu mwianinra mwianra tiqaro, E mwiqiara nraahu varairage nte qiove qianinrave, qiananrove. Kotiva vaisi mpo nronra kyaiqa mwianinra mwianra tiqaro, E mwia nraahu varairage nte qiove qianinrave, qiananrove.

Nraakye qora ntainra kyarera tumuvave tura
(*Matiu 10:34-36*)

⁴⁹ Nte qia tuta kyaariro itaarive tina, mwaa mwataragaa tumuvave. Qikye, mwi qiava vaakya ite varirage qiove qiataarave.

⁵⁰ Nte nramanri mpo varaaninra hiamu varauqo. Nte mate mwia vekya varuqaro ni anoma kyero muaanra ntaihana varuqo. Nte mwitaama kye variqi vina mwiaqaatai mwi nramanrinra varena nte qio varianinrave. (Iesusiva mwi quara mwitaa tiqaro mpo quaqaa ntumwa kyero nai qorir-ima kyeta ru kyaivaro qutu quaninranra tura.)

⁵¹ Nkye nianra tiqatama, Nraakye qoravanto mwaateraagama vita variate tiro, mwiva tuminrave, qiarave? Qaqao, hia nte mwitaama variate tina, tumuvave. Nraakye qoravanto ntainra vita variate tina, nte tumuvave.

⁵² Mwaa entaraqaataita hini kyauquruvanto kuaa nraamwuqi variahua ntainra vita taarampoqiavanto nramwutaaga hiqata taara mwitanahua vatama kyeta ntaqivarave.

⁵³ Qova nai mwaaquntiro ntaqiraro mwaaquvanto nai qokyantiri ntaquananrove. Nrova nai nraamwunrantiri ntaqiraro nraamwunravanto nai nrokyantiri ntaquananrove. Nraakye mpovanto nai nraaqutuntiri ntaqiraro mwiva naivata ntaquananrove, tiro.

Mate mwaa entara okyara hia vitama kye taqaavo tura
(*Matiu 16:2-3*)

⁵⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua timwa nyinro tiqaro, Nkye taqaavaro tonamwuvanto vutusairo nriqanro kyokira rutaihata nkye tiqata, Vati ntirerove, qiavaro vati ntirave.

⁵⁵ Nkye taqaavaro toqa vaururuvanto nrihata nkye tiqata qio vuhaananrove qiavaro vuhairave.

⁵⁶ Qikye, nkye unraqanraama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye mwi inraikyara mwi inraikyaraqaa qio vitama kye taqeta, nanraqa-mave nkye mwaa entara qovara hiani okyarara hia vitama kyeta taqaavo?

I ko tirera hirara vaakya avuqavuma kyaante
(*Matiu 5:25-26*)

⁵⁷ Nkye nraato tu kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaare qiataara vaihata nkye nataamaqive hia mwi kyaiqara varaavo? ⁵⁸ Mpovanto iqaa qua vatero ko nraamwuqi i vita varero virero hirera, e mwikyantiri aanrani viqarama mwi quara avuqavu hianta. Mwiva i vita varero ko riaani vaisiva hinani uro kyairaro mwiva i vita porisi mwinranro porisivanto i karavuqi uro kyaankyorave.

⁵⁹ Nte qianinra riaante. E hia karavuqitaira qamwanrama taiqenanrave. Ekyaa munima hia nai mwinraitira, hia qio vinanrave, tiro. Iesusiva turama.

13

Uaqia hi aanranra qaqira kyaate tura

¹ Mwi entara vaisi mponramwuvanto nri nteta Iesusira timwa mwita tiqata, Karirinyaa vaisinramwuvanto quara ru kyeta Kotira qamwata mwataare tuvaro kamaniva mpo, mwia nrutu Pairaativa nri ntero mwi vaisinramwuhua ru kyovaro mwihua nraanrevanto quara vaakya rukyora mwia nraanre vatama kyero vahurave, tita.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Karirinyaa vaisinramwu mwitaama kye qutu vurara tita, nkye nataamave riaavo? Nkye tiqata, Mwiuhua qora kyaiqavanto Karirinyaa vaisi hini mwihua qora kyaiqa nraatara kyaihove, qiavo?

³ Hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua qutu vuntama kyetama qutu vivarave.

⁴ Haaru Siroamini ori nraamwu mpuahaa nraamwuvanto ntuvuraa viro tumu ntiro vaisi 18 nramwu rukyorave. Mwi vaisinramwuhua mpo? Nkye mwinramwuhua nana quave qiavo? Nkye tiqata mwinramwuhua qora kyaiqavanto Ierusareminyaahua qora kyaiqa nraatara kyovaro mwia kyaara nraamwu mwiva ntuvuraa viro mwihua ntuqutu taiqa kyorave. Nkye mwitaamave qiavo?

⁵ Qaqao, hiave. Nte qianinra riaate. Nkyevata hia qora aanra qaqira kyaivera, nkyevata mwinramwuhua votima kyetama qutu vivarave, tiro.

Qaampuakya voti hura fikiqaa ntumwa kyero tura

⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai utaqi fiki kyatari mpo vara tutorave. Mwi vaisiva vara tutero vari kyero mpo enta kyai uro mwia tamwa hiqum kye nraankye timwa kyero uro taqovaro hia tamwa riorave.

⁷ Hia riovaro nai kyaiqaqaa ntaqikyari varu vaisirara tiqaro, Taqaante. Nte taarampo ihiaa vina nrina hiqana mwaa kyatariva tamwa riaaninra vekya varuqaro hia tamwa riairave. E mwaa teqa kyera qaqira kyaante. Mwi kyatariva qati vahiqaro kyuqe mwata taiqa kyaankyorave, tuvaro ⁸ mwia kyaiqa vaisivanto qaqao tiro. Kuaa ihiaa mwia qati kyairaqa nte mwia okyaraqum onti quvu kyena tapitaani mwatara varaqina mwiqi vatena quvu ntamwa taarimo tamwa riairave.

⁹ Mpo ihiqi taqairaro mwi kyatariva tamwa riairera, e mwia qati kyaante. Hia tamwa riairera, e qioma teqa kyera qaqira kyananrave turave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

Iesusiva mwaanraqaa mwoqa ntavako nraakyaera kyugema kyora

¹⁰ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva mwaanra nraamwu mpoqi qua timwa nyi varuvaro ¹¹ nraakye mpovanto mwiqi varura. Vaanavanto nraakye mwiavata varuva mwia nrifa vu inraikyara mwuvaro nraakye mwiva 18 ihiaa nrifa vuvaro variqiro vura. Mwia mwoqavanto ntavaka vuvaro mwiva hia ntatuta variraitiro, kakataama viro nraahu varura.

¹² Iesusiva mwia taqero mwia nraanrama kyero tiqaro, Mwaa nraakye-va, i nrifa viva taiqama viho, ¹³ timwa kyero nai kyauqu mwiaqaa viti vatovaro nraakye mwiva qamwanrama kyero mwaamwianra viro variqaro Kotira nrutu tuaahereqaro varura.

¹⁴ Kotira nrutu tuaahere varuvaro Iesusiva mwaanra entaqaa mwi nraakyaera kyugema kyorara tiro, mwia kyaara mwaanra nraamwuqaa ntaqikyari varu vaisira raraqa tovaro nraakye qorara tiqaro, Kyaiqa enta 6 nramwuma vaiho. Mpovanto nkyi nyamwanta kyugema kyaarive tita, mwi entaraqaa nraahuma nriate. Hia mwaanra entaqaa nkyi mwamwanta kyugema kyaarive tita nriate, tiro.

¹⁵ Vaisi mwiva mwitaa tuvaro nronravanto Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Nkye ekyaa mwihua mwaanra entaqaa nkyeta purimakauve, ntonkive, nraamwuqitai ntatu kyeta sitaqita tumu nramanri nyi variarave.

¹⁶ Nraakye mwaava nkyi haivaqara Evarahaamunra nraisivanto variharo Saataaniva 18 ihara mwi nraakya rupa tairave. Qioma mwaanra entaqaa kyaahaqa hiqana huvantu kyaaninrave, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nramwutaahua mwi quara rieta kyaurita varuvata qumina nraakye qora mwihua Iesusiva kyaiqa varorara rieqata Iesusira qamwata mwatora.

Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 13:31-32; Maaki 4:30-32)

¹⁸ Iesusiva tiqaro, Kotiva ntaqikyariva nanra inraikya votima kyerove vahiho iho? Nkye mwianra ntapihhi kyeta riaate tina, nte nanra inraikyaqaa ntumwa kyenave qianinrave?

¹⁹ Qio nte maasiteti uruqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisivanto maasiteti uru aakyoqi isa taiharo mwia uru pata mwiqiava ntukohiro qupiqero kyatari nronra vaihata nyaamwavanto kyauqu kyaara mwiqi nrumu vari vaite hiarave, tiro.

Mpereti nrakyo tairaqaa ntumwa kyero tura

(Matiu 13:33)

²⁰ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiro, Kotiva ntaqikyariva nanra inraikya votima kyerove vahiho iho? ²¹ Mwiva taupataira votima kyeroma vaiho. Nraakyevanto mpereti utarera hiro parauaa vara kyero mwiva nrakyo taarive timwa kyero, taupataira vara kyero paraua vatama kyero tuqasaa kyaiharo taupataiva ekyaa viro nrinro hiro mpereti ugenra kyaiharo nrakyo tairave, tiro.

Qesa patara tura

(Matiu 7:13-14, 21-23)

²² Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusalemianra viqaro mwatukya nronraqivata, pataqivata, kyuqe qua mwakyaakya timwa nyinro.

²³ Mwitaamaqiro vuvaro vaisi mpovanto tiqaro, Nronrao, nraakiara Kotiva tiriqitairo pataqiatanave tivitaanarove? tiro. Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro,

²⁴ Nyaamwunianra quava qesa pataqiave. Nkye mwukyaari mwata kyeta qesa mwina quate. Nte nkyi qutaa timwa nyuqo. Nraakye qora airivanto quare tiravata hia qio vivarave.

²⁵ Nraamwu qova qesa tita tairata nkye mwaatani varivorave. Nkye mwaatani varita qesa ntuqutita tiqata, Nronrao, qesa qatua timwa taante, tivaro mwiva, Qaqao nkye tainyaahuave. Nte hia nkyi taqauhuave, qiananrove.

²⁶ Mwiva mwitaa tirata nkye tiqata, Qaqao, tire ivatama kyeta kyara nraunrahuave. E tiri mwatukyaqi variqara qua timwa timwianrahuave, tivaro mwiva qaiqaa tiqaro, ²⁷ Nkye tainyaahuave? Nkye uaqia hi kyaiqara uti variahuave. Hiante mwaisaita quatemala, qiananrove, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye nraakiara taqaiavata nkyi haivaqahua Evarahaamuvavata, Aisaakivavata Iaikopuvavata, ekyaa poropeti vaisinramwuvata Kotira mwatukyaqi varivata nkye mwaaqani varita ntateqata nkyeta aanrai teti nreqata varivarave. ²⁹ Nraakiara huari vu nri ntainyaahuave, huari vu vinanyaahuave, mwaa hini

tokyanyaahuave, vitira hini tokyanyaahuave, mwihua nrita ntuvaantua hita Kotira mwatukyaqi kyara nrevarave.

³⁰ Mate mwoqani varihua nritareta vunima varivarave. Mate vuni varihua tumitareta mwoqanima varivarave, tiro.

Iesusiva Ierusalemiqinaahuara mpo kye tura
(*Matiu 23:37-39*)

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwu nri nteta Iesusirara tiqata, Sivira nritarera mpo mwatukyani quante. Herotiva vunyaa vaisivanto i ru kyarero uti variho. E mwaini variraro mwiva i ru kyaankyorave, tita.

³² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkye uro qaakyau vairi mwia timwa mwiate. Nte matevata huravata vaana siteqana nraakye qora kyuqema nyatarerave. Mwitaamaqi vina mpora taarampo enta mwiqiaraqaa ntena kyaiqa taiqa kyarerave. Nkye mwia mwitaama timwa mwiate.

³³ Nte matevata huravata mporavata Ierusalemimi virerave. Hia qumina mwataqaa poropeti vaisi ru kyevarave. Ierusalemimima ru kyevarave.

³⁴ Po, Ierusalemiqinaa nraakye qora tuaavo. Po, Ierusalemiqinaa nraakye qora tuaavo. Nkye Kotira poropeti rukyaahuave. Kotiva titai vaisihua variavata nkye ori pati kyeta mwihua ntugutu kyaahuave. Koko-raaravanto nai nraatiqaa nraakya iri kyero ntumwaqu taintema kyena nte qaiqaavata qaiqaavata nkyiara po timwa kyena nkyiqa ntaqikyirera huqata nkye ni qoririma mataavo.

³⁵ Mwia kyaara Kotiva nkyi qaqira kyairaro nkyi mwatukyaqi hia vaisivata varivaro qumina mwata nraahuma vahiananrove. Nte qianinra riaate. Nkye mwaa entaraqaaita hia ni taqaraitita, variqi vivaqe nte qaiqaa tumu variarita nkye mwi entara ni ntapihi kyeta taqeqata nianra tiqata, Kotiva titai vaisiva tumiho. Mwia kyuqema mwataare tivarave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

14

Kyuqu kyauqu kyoto vaisira kyuqema kyora

¹ Mpo enta mwaanraqaa Iesusiva Parisi mwihua nronra vaisi nraamwuqi kyara nranrenro vuvata mwiqi varuhua mwiaqaa vu vate varura.

² Mwitaa huvaro Iesusira tataaqa vaisi mpo mwia kyuqu kyauqu kyota vuvu varuvaro Iesusiva mwi vaisira taqero ³ mwaanra okyara tuhuavata, Parisivata, kyapara hiro tiqaro, Tire mwaanraqaa vaisi kyaahaqa hiqata mwia mwamwanta kyuqema mwataarera, tire teta mwaanra qua nteqave kyaananrave, hiave nteqa kyaananrave? Nkye tivage riaankye, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia qua mpoqiavata tuvaro Iesusiva vaisi mwia vita kyero mwia mwamwanta kyuqema kyero titovaro vura.

⁵ Vuvaro Iesusiva mwiqi varuhuara tiqaro, Nkyiqitairo mwia mwaaquvantove, mwia kauvantove, mwata quvu teraqi ntumwa virata nkye hiave mwi entaraqaa mwia ntanrau mwaanri kyevarave? tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nai timwa mwi quava hia vahuvata tirema varura.

Nkyiari vara mwataniqa hi quara tura

⁷ Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro taqovata kyara nranrenra nruhua mponramwuvanto tainta kyuqeraqaa nraahu mwata kyaavirerata uti varuvaro Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro,

⁸ Vaisi mpovanto nraakye ntumwinrenra hiro iara nrinra kyara nraante tirara hia enanasaira uro tainta nronra kyuqeraqaa mwatakyaa vira

variante. E mwiaqaa variraro nraamwu qova nronra vaisi mpo nraanrama kyero ⁹ iara tiqaro, Tumitarera e uto mpuani variraro nronra vaisi mwaava tainta mwiaqaa mwatakyaa quarive, qiankyorave. Mwiva mwitaa tirera, e mwiqi nronraqama kyera kyauriqarama uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira varinanrave.

¹⁰ Hia mwitaa hiraitira, mwataa hianta. Kyara nranrenra hiro i nraanrainranra virava uro nraakye qora mwoqani mwatakyaa vira variante. E mwitaa hiraro nraamwu qova nri ntero iara tiqaro, Ni totio, hia mwini variante. Nrumu mwaini tainta kyugeraqaa mwatakyaa quante, tirara e nraakye qora suqaa uro tainta nronraqa mwatakyaa vira variqara e nrtu nronra varenanrave.

¹¹ Nai nrtu nraahu tuaaheraariva variraro nraakiara mwia nrtu vara mwataniqa hiananrove. Nai nrtu vara mwataniqama kye variariva variraro nraakiara mwia nrtu tuaahera kyaananrove, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa timwa kyero vaisi mpovanto mwianra nrinra ni nraamwuqi kyara nraante turara tiqaro, Nraakye qora kyara nyinrenra hira hia ena toti vaative, ena qata vakyaave, ena vataahuave, i nraamwu-naahua airi inraikya vatehuave, hia mwihua nyaanraante. E mwihua nyaanrama kyera nyinrenra mwihua mwia hiniqama kyeta inavata mwivarave.

¹³ Nraakye qora kyara nyinrenra hira vehi nraakye qorave, kyuqu kyauquara ihuave, vu qipaarihuave, mwihua nyaanraante.

¹⁴ E mwitaama varihua nyaanrama kyera aaqaa nraahu nyinranro Kotiva mwianra riero i qamwata mwatero i kyugema mwataanrove. Nraakiara Kotiva kyuge nraakye qora qati vara sivuma kyaaninraqaa Kotiva ina kyogaa mwiananrove, tiro.

*Nronraqama kyero kyara nyiani vaisiraqaa ntumwa kyero tura
(Matu 22:1-10)*

¹⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mpovanto mwiqi kyara nre varuva Iesusirara tiqaro, Qikye, Kotira mwatukyaqi kyara nrehua qamwateqata varivarave, tuvaro ¹⁶ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Vaisi mpovanto kyara nronraqama kyero tera taarama kyero vatero nraakye qora nyaanranrenra tuhua timwa nyitero tiqaro, Mwi entara kyara nraaninraqi nriate, tiro. Mwitaa timwa kyero varuvaro ¹⁷ mwi entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi titero tiqaro, Uro tirata nriate. Ekyaa inraikya terama taiho, qiante, turave.

Tuvaro mwia kyaiqa vaisivanto uro timwa nyuvata ¹⁸ mwihua kuaiqia kuaiqiavanto tiqata, Po, mpo inraikyavanto ni antua kyaihana nte hia quaninrave, tita. Vuniqama kyero mpovanto mwia kyaiqa vaisiara tiqaro, Nte mwata mpo kyoqaama kyena varauqo. Nte mwia uro taqarerave. Po, hia qio ivatama kyena quaninrave, ¹⁹ tuvaro mpovanto tiqaro, Nte kyaiqa vare varia purimakauhua kyauqurutana kyoqaama tauqo. Nte kyaiqa vareqana mwihua mwataara hirerana vuqo. Po, hia qio ivatama kyena quaninrave, tuvaro ²⁰ mpovanto tiqaro, Nte mateqa nraata varauqo. Po, hia qio quaninrave, tiro.

²¹ Ekyaa mwihua mwitaa nraahu tuvaro kyaiqa vaisi mwiva nrumu ntan-tero uro mwihua tu quara nai nronra vaisi timwa mwuvaro mwia raraqa tovaro nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Hiantera mwatukyaqi virava uro aanra nronraqaatairave, aanra pataqaatairave, vehi vaisivata, kyuqu kyauquara ihuavata, su qipa quarihuavata, kyuqu are aremaqita nrohuhuavata, sita varera nriante, turave.

²² Tuvaro mwiva tuntema kyero uro sitaqiro nrumu kyero tiqaro, E qiarantema kyena sitaqina nrumu kyauqaro tainta hini qati nraahu vaiho tuvaro ²³ mwia nronravanto tiqaro, Mwatukya mwiqi qaqira kyera virava uro aanraqaatairave, aakyoqitairave, api nraakye qora taqerahua mwihua vuavi raavira tirata nrumu ni nraamwu piqa kyaate. ²⁴ Nte i timwa mwuqo. Tauraaqama kyena nyaanrama tau nraakye qorahua hiama qio ni kyara nrevarave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

Iesusira vataqiro virera hu vaisirara tura
(*Matiu 10:37-38*)

²⁵ Nraakye qora airivanto Iesusira vataqita vi varuvaro Iesusiva tuqasaa viro mwihua timwa nyinro tiqaro, ²⁶ Vaisi mpovanto ni nraaqiara varirero nte hunani nrinrenra hiro mwiva nai nrohua qohuave, nraata nraaqiarave, nai qata vakyaahuave, nai mwata mwaqa qati variqiro quaninranrave, nronraqama kyero riemwaqiro viqaro nianra hia nronraqama kyero ri-aariva hiama qio ni nraaqiara variananrove.

²⁷ Mpovanto hia nai rukye kyatarira vara qu varero ni pataqiro nrinrenra, mwiva hiama qio ni nraaqiara variananrove.

²⁸ Nkyiqitairo vaisi mpovanto nraamwu nronra hogarera hiro mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro nraato tuqiro viro kyatariarave, mpo inraikyarave, qioma munima kyaaninrave timwa kyero, nraamwu ho-qairave.

²⁹ Mwiva hia mwitaa hirera, mwiva nraamwu hoqeqaro nraamwu tura nraahu ratairaro munima taiqa viraro hia hoqa taiqa kyairata nraamwu mwia taqehua raima mwateta tiqata,

³⁰ Qikye, vitira taqaate. Mwi vaisiva nraamwu tohara tero hia qio taiqa kyaiho, tivarave.

³¹ Mpo quavata tirerave. Vunyaa vaisi mpovanto nai henanra mpovata ntaqirera hiro, mwiva tauraaqama kyero mwatakyaa viro variqaro nai ntaqua vaisihua kyaara ntumwa kyero taqero tiqaro, Nte qiove mwia nraatara kyaaninrave, hiave qio mwia nraatara kyaaninrave? tirave. Mwiva taqairaro mwia ntaqi vaisihua 10,000 nraahu varivaro mwia nramwutaara ntaqi vaisihua 20,000 varivera, mwiva ni nraatara kyaankyo tiro tiqaro, ³² Kyai ni nramwutaa mwiva nyianrani variraqe nte vaisi mpo titaariro mwiva uro mwianra qao tiro mwaateraqaama variare qiananrove, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Mwia votima kyeta nkye hia mpo inraikya mpo inraikya tutaara qaqira kyaivera, nkye hiama qio ni nraaqiara varivarave.

Iesusiva horeqaa ntumwa kyero tura
(*Matiu 5:13; Maaki 9:50*)

³⁴ Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, tire hia qio qaiqaa utu kyaararo qiakyaa hiananrove. Tire mwia qaqira kyaaninrave.

³⁵ Mwitaama quani horera hia qio kyara kyaahaqa hiraro kyaravanto kyuqema kyero qupiqaananrove. Kyaravanto kyuqema kyero qupiqaarive tita hia mwi horera purimakau raha kyapata qio vatevarave. Nkyi nyaato vahiarihua hivera, nkye mwi quara ntapihi kyeta riaate, tiro.

15

Sipisipivanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura
(*Matiu 18:12-14*)

¹ Mpo enta taakisi vare varuhuavata, qora kyaiqa vare varuhuavata, Iesusira qua riarerata nri nteta varuvata

² Parisi vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, *nrtutu nraunru/nrunru nraanru* tita tiqata, Qaqao, mwaa vaisiva qora kyaiqa uti varia vaisihua qamwata nyatero mwihua kyapata kyara nre variho, tita.

³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaa quaraga ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, ⁴ Nkyiqitairo vaisi mpovanto 100 sipisipi vataariva taqairaro sipisipi mpovanto raupirima virera, mwi vaisiva nataave hiananrove? Mwiva 99 sipisipi mwihua utaqi kyero mpo sipisipi raupirima quaninra puua hirero quananrove. Mwiva puamaqiro viro uro mwia puama kyero taqaananrove.

⁵ Mwiva mwia puama kyero qamwata kyero vara nai qumwuqa qu varero ⁶ uro mwaatani mwia kyero mwiavata variahua nyaanrama kyero tiqaro, Nkye nrumu nivatama kye qamwataate. Ni sipisipi raupirima vihana nte mwia puama kyauqo, qiananrove.

⁷ Nte qianinra nkye ntapihi kyeta riaate. Mwia votima kyeta 99 nraakye qora hia qora aanra nrohuhua varivata nyaamwuni varihua mwihuara qamwate variqata taqaivaro qora kyaiqa varaari vaisiva kuaiqiavanto qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua mpoqama kyeta qamwatevarave.

Munima raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

⁸ Nte qaiqaa mpo quaqaa ntumwa kyena tinerave. Nraakye mpovanto ori munima kyauqurutana vataiva taqaiharo munima kuaiqia raupirima virave. Mwitaa hiraro mwiva nataave hiananrove? Mwiva omwa qupi kyero nraamwuqi ntupi kyero mpoqi mpoqi puamaqiro viro taqaananrove.

⁹ Mwiva puama kyero varero nai totivaativata, mwiavata variahuavata, nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Nkye ni vatama kyeta qamwataate. Nte munima raupirima kyaura puama kyena varauqo, qiananrove.

¹⁰ Nte qianinra riaate. Mwia votima kyero qora kyaiqa varaari vaisiva qora aanra qaqira kyairera, mwianra rieqata nyaamwuni varihua qamwate varivarave, tiro.

Mwia mwaaquvanto raupirima vuraqaa ntumwa kyero tura

¹¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mpovanto qoraisi nraaqiara taaratana mwata tovaroma ¹² mwia mwaaqu nraakiaraava siviro nai qorara tiqaro, Ena vataana inraikyara nraakiara ntainra kyera ni mpirerave tinanra mate nraahu ni mpiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwia qova nai vato inraikyara ntainra kyero nai mwaaqutana nyunrave.

¹³ Nyuvaro mwia mwaaqu nraakiaraava pataqia variro nai hu inraikyara mpohua nyiqanro munima varero nyianra mpo mwatani vuva uro mwini variqaro qora vaisi kyapata qora kyaiqaqaa munima vare vura taiqa tuto kyorave.

¹⁴ Taiqa tuto kyovaro mwiaqaatairo nronraqama kye aara nto entava nri ntovaro mwiva vehi vaisi variqaro ¹⁵ uro mwi mwataragaanaa vaisi mpoqaa kyaiqa vararero viro. Vuvaro mwi vaisiva tiqaro, Uro ni quaraga ntaqikiyiqara mwihua kyara nyiante, turave.

¹⁶ Tuvaro mwiva quara kyara nyi variro tiqaro, Qikye, quara kyara nyiqana viti vaati ntenavata nraataarave, tuvaro mwia kyara mwianri vaisiva hia varura. ¹⁷ Mwia nraataa huvaro varuvaro mwia vu nraato ntutoraa vuvaro mwiva riero tiqaro, Ni kora kyaiqa vaisi airinramwuvanto variavaro airi kyara vaihata mwihua nreqata variavana nte mwaini variqana kyarara huqo. ¹⁸ Kyai nte sivina ntena kova hinani nrumu

ntantena quankye. Nte urontena ntena korara mwitaama qianinrave. Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqara utu nyatauqo. ¹⁹ Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave. E ni vara mwataniqama kyairaqe nte i kyaiqa vaisi nraahu variankye. Nte quariva uro mwitaa tirerave, tiro.

²⁰ Mwitaa timwa kyero mwiva siviro nai gova hunani nrunra. Nai qora nraamwu qaumato nruvaro mwia gova nyianrasairo vutu mwia taqero qamwata kyero hiantero uro nai mwaaqu ntavaaqavu kyero mwia kyuquqama mwatero varuvaro ²¹ mwia mwaaquvanto tiqaro, Ko, nte Kotiravata ivata uaqia hi kyaiqarama utu nyatauqo. Mwia kyaara nte hia qio i nraaqiara kyuqeva varianinrave, tiro.

²² Mwitaa tuvaro mwia gova nai kyaiqa vaisi timwa nyinro tiqaro, Hianteta nkye uro tuvaaga kyugera varaqita nrumu mwiate. Kyaatamwata inranravata varaqi nrumu humwataate.

²³ Purimakau nraati kyugera rukyeta utaate. Mate tire mwia qamwata mwataanrave. ²⁴ Ni maaquvanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Ni maaquvanto raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo, tiro. Mwitaa timwa kyero nai mwaaqu qamwata mwatero kyera vara kyero mwia vaahaqama mwatorave.

²⁵ Mwia vaahaqama mwate varuvaro mwia vakyaava kyaiqa varonasairo nri ntero riovata ²⁶ ihi nte variqa tuvaro mwiva nai qora kyaiqa vaisi mpo kyapara huvaro mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, ²⁷ I qatavanto vevaisairo nri ntaiharo i gova mwianra qamwateqaro purimakau nraati kyugera ru kyero uta mwataiho. I qata kyugema nai vitero qamwateqaroma mwitaa iho, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro mwia vakyaara raraqa tovaro kyaruru ntumwa kyero tiqaro, Hia nte nraamwuqi virelave, timwa kyero mwaatani varuvaro mwia gova veva ntero mwianra po qati nraamwuqi nriante tuvaro mwiva mwitaama tiro:

²⁹ Nte airi ihara i kyaiqa vaisi votima kyena i kyaiqa vareqana hia nte mpo entavata i qua raaquta kyaurave. Nte ntena toti qamwata nyataankye tuqara e hiana memenra nraati mpoku ntuqutu ni mpiaro.

³⁰ I nraaqiara mwaava api qaraqita nrohia nraakyehuavata e hiana inraikyara varaqiro mwihuaqaa uto taiqa kyero nrihanrama e purimakau nraati kyugera qumina ntuqutu kyera mwinra hiaro, tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro mwia gova qaqaqo tiro, Ni maaquo, e mpo enta mpo enta ni vatama kyera variaravave. Nte hu inraikyara ekyaa inraikya mwia tetatana hunanrave. ³² I qatavanto qutu viho tuqaroma qati nri ntaiho. Mwiva raupirima viho tuqaroma qati nrihana vitauqo. Mwitaa ihatara tita, tire mate mwia qamwata mwatarerave, turave, tiro. Iesusiva mwi quara turama.

16

Kyaiqaqaa ntaqikiyi varu vaisiva uaqiama kyero kyaiqa varoraqaa ntumwa kyero tura

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Haaru vaisi mpovanto munima airi vatova varuvaro vaisi mpovanto mwia kyaiqa vareqaro mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyurave. Mwiva hu inraikyaraqaa ntaqikiyi varuvaro mpovanto nri ntero tiqaro, E hiana inraikyaraqaa ntaqikiyi variva e hiananra hini nramwa kye variho, tuvaro ² munima vato vaisiva mwiva mwia nraanrama kyero tiqaro, E nanra varaana quarave nte riauqo? Nte hu inraikyara ntaqikiyi qara varenanra qara ntumwa tairaqa taqaankye. E hia nte hu inraikyaraqaa ntaqikiyanrave. E taiqenanrave, tiro.

³ Mwitaa tuvaro kyaiqa vaisi mwiva riero tiqaro, Po, ni nronravanto nte kyaiqa varauraqaatairo ni taiqama kyaananrove. Nte nataave hianinrave? Hia nte kepukyaqama kyena onti quvuaninrave. Nte mpohuara nianra po tiqata munima mpiate qianinra kyauruaninrave, tiro. ⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva kyai nte mate mwitaa mwitaa hiariro nraakiara ni titairata nraakye qora nianra qamwateqata ni pitaqita uro nkyiari nraamwuqi kyaate, tiro.

⁵ Mwitaa timwa kyero nai nronra vaisiqitaita munima vareta qakyo mwianre tu vaisihua nyaanrama kyero vuni nru vaisira mwia kyapara hiro, Ni nronravanto iqi vataiva nataamave qati vaiho? tuvaro ⁶ mwiva tiqaro, Mwiva niqi vataiva vahamwenra 100 taqu vaiho, tuvaro mwia munimaqaa ntaqikyuva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 50 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero vaisi mpora tiqaro, Mpo e, iqi vataiva nataamave qati vaiho? tuvaro mwiva tiqaro, Uiti tua 100 tuama qati vaiho, tuvaro mwiva tiketi mwinro 100 qaqira kyera 80 nraahu tiketiqaa qara ntumwa taante, tiro.

⁸ Mwiva vato inraikyaraqaa ntaqikyiqaro mpuara vare varu vaisiva mwitaamaqiro vuvuro mwia nronravanto taqero tiqaro, Qikye, vaisi mwihua mwia toti variate tiro, mwiva vu nraato tuqiro viro mwiva mwitaa hi variho turave. Mwatani varia vaisihua nkyiari hena vaisi kyoqaa nai mwi nai mwi hiqata nkyiari riemwa kyeta kyoqaa kyaiqa varaqi quarave. Mwihoa kyoqaa kyaiqa vareqata omwa itainani nria vaisihua nraatara kye variarave, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mwatani variahua apiqama kyeta tuto kye varia munimanra nkye mwi munimanra vara kyetama avuqavuma kyeta totiqaa hiqata nyiate. Mwitaa-maqita vivaro munima taiqa virata nkye ekyaa enta qati variqi vi nraamwunraqi vivaro nkye munima nyi vaisiva nkyi qamwata nyataanarove.

¹⁰ Vaisi mpovanto pata kyaiqaqia vareqaro mwiva mwi kyaiqara avuqavuma kyero varairera, mwi vaisiva nronra kyaiqavata avuqavuma kyero varaanarove. Vaisi mpovanto pata kyaiqa varero mpuara utiqaro varairera, nronra kyaiqavata mpuara utiqaro varaanarove.

¹¹ Nkye mwata mwaaga variahua apiqama kyeta kye varia munimanra hia kyuqinra kyeta ntaqikyivera, Kotiva hia nkyiara, Nkye ni kyoqaa qutaa kyoqaaqaa ntaqikyivarave, qiananrove.

¹² Nkye mpova hiani inraikyaraqaa hia kyuqema kyeta ntaqikyivera, Kotiva nkyiara, Nkye nkyeta vate inraikyaraqavata hia kyuqema kyeta ntaqikyivarave, timwa kyero hiana nyiananrove.

¹³ Hia kyaiqa vaisi mpovanto vaisi nronra taaratanaqaa kyaiqa varaanarove. Mwiva mwitaa hiqaro nronra vaisi mpora mwia mwutukya vahiraro mporara hia mwia mwutukya vahiananrove. Mwiva nronra vaisi mpora kyugerave timwa kyero mpora uaqia hiravema qiananrove. Airi inraikya vatevave, munimavantove, nronra vaisi votima kyero nkyiqa ntaqikyivarirera, nkye munima varerara nraahu riemwaqi viqata hia Kotira kyaiqavata qio varaqi vivarave, tiro.

Iesusiva qua mwaanra mponramwu tura

¹⁴ Iesusiva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovaro mwihua mwutukyavanto munimanra nraahu vahuvatara tita, mwihua Iesusiva qua turara raima mwatora.

¹⁵ Raima mwatovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwihua nkyiara avuqavu nrohi varia vaisihuave qiate tita, nkye nraakye qora suqaa avuqavuma kyeta nrohi variarave. Nkye mwitaa hiavaro Kotiva nkyi mwutukyaqi uaqia hi kyaiqara taqe varirave. Mwatani variahua tiqata, Kyuqe inraikyave, ti variara mwi inraikyarara Kotiva tiqaro, Uaqia hi inraikyara qumina inraikyave, ti varirave.

¹⁶ Haaru hia Ioniva varu entara Mosesira qua mwaanravantovata poropeti vaisi qua mwaanravantovata vahurave. Mwiaqaatairo Ioniva nramanri nyi varuva nri ntero qaraakya qua kyuqe qua Kotiva nkyiqa ntaqikyiani quara timwaqiro vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora nkyiarinasai kepukyaqama kyeta Kotira mwatukyaqi vincerata uti variarave.

¹⁷ Qio nkye riaate, Haaruaa mwaanra qua qatima vaiho. Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro Kotira qua nronravantovata patavantovata qatima vahiananrove.

Nraakye qaqira kye okyarara tura
(*Matiu 5:31-32, 19:9; Maaki 10:11-12*)

¹⁸ Vaisivanto nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaiva, mwi vaisiva Kotira qua mwaanra nteqa kyairave. Mpovanto qaqira kyai nraakyaera varai vaisiva, mwivavata Kotira qua mwaanra nteqa kyairave, tiro.

Rasarusirara tura

¹⁹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto airi inraikya vatova kyuqe tuavaaqa nraahu ututero mpo enta mpo enta qiakyaa hu kyarara nraahu nreqanro varurave.

²⁰ Mwiva mwi kyarara nraahu nreqanro varuvata vaisi mpo mwia nrutu Rasarusira vitaqita uro airi inraikya vato vaisira nraamwu qesana kyovaro varura. Mwi vaisiva hia mpo inraikyavata vatova vehi vaisivanto varuvaro rumpuaravanto nraahu ekyaa mwia mwamwantaqa vahuvaro ²¹ variqaro mwiva airi inraikya vato vaisiva kyara nreqanro viti vaati qaqira kyora mwia nraahu utu kyeqaro nranrenro varura. Rasarusiva mwini varuvaro vairinramwuvanto vitare nritare hiqata mwia rumpuara pahi varurave.

²² Hia mpo inraikyavata vato vaisiva qutu vuvata nyaamwunyaahua mwia vitaqita uro Evarahaamuva nai haivaqava varunani kyorave. Uro kyovaro airi inraikya vato vaisiva mwivavata variro qutu vuvata mwataqi quntamwa torave. ²³ Quntamwa tovaro mwiva qutu vuhua varunani variqaro atura nti varurave. Atura ntiqaro mwiva vuru taqovaro Rasarusiva Evarahaamukyantiri qamwateqaro nyianrani varurave.

²⁴ Mwini varuvaro mwiva Evarahaamunranra aakya ntero tiqaro, Evarahaamuo, ko, e qati nianra po kye timwa mataante. E Rasarusira titairaro mwiva nai kyauqu uro nramanriqi mwaamwi ntamwa kyero tumu ni maaqinriqaa vatairaro tututaarive. Nte qia nronraqi variqana atura ntiqana varuqo, tiro.

²⁵ Mwiva mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqaqo tiro, Ni maaquo, e riaante. E tauraa qati varuna entara e kyuqe inraikya vatoraro Rasarusiva qora inraikya nraahu vatorave. Mate mwiva mwaini variqaro qamwateqaro varihara e mwini atura ntiqara variaro.

²⁶ E qaiqaavata rie variraqe nte qua mpoqiaavata i timwa mwiankye. Nte varuqara e variararo tiri utaqaa okai nronrama vaiho. Mwaisaita mwini vivorave, mwisaita mwaini nrivorave tiro, okai nronra utaqaa vatairave, tiro.

²⁷ Evarahaamuva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Po, ko, nte iara qati ni qua riaante tuqo. E Rasarusira titairaro mwiva ni kora nraamwuqi uro ntero ²⁸ ni kata pakyaa kyauquru variahua timwa nyianrive. Mwiuhavata mwaini nriqa vinani nrivorave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqaqo tiro, Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, qara ntumwa to quava vahirave. Mwiuhua mwi quara qioma rieverave, tiro.

³⁰ Tuvaro qati varu entara airi inraikya vato vaisiva tiqaro, Hiave, Ko, Evarahaamuo, qutu quarive nrumu ntantero uro timwa nyinrata mwihua mwia qua riegatama qora aanra qaqira kyevarave, tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva qaqaqo tiro, Mwiuhua Mosesira quavata poropeti vaisi quavata hia riaivera, mwihua qutu quariva nrumu ntantero uro qiani quaravata hiam qio rieverave, turave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

17

Uaqia hi kyaiqarara tura

(Matiu 18:6-7, 21-22; Maaki 9:42)

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nraakye qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hiananrove. Uaqia hi kyaiqara qovarama kyaani vaisirara po kye timwa mwatauqo. Nraakiara mwi vaisiva taqaananrove.

² Nraaqiara mpo uaqia hi aanranra nraamwutaani vaisiva variraro nraakiara Kotiva mwi vaisira uaqiama kyeroma ntuqutu mwataanarove. Kotiva mwi vaisira mwitaa hianinranra rieqaro mwi vaisiva mwataama qiari. Qikye, eqaataara qumina nte mwi nraaqiarara uaqia hi aanranra nraamwutaurave. Haaru hia mwitaa hiava entara ni nuntaqi ori nronra sutukye ni rumpua nronraqi tuto kyaataarave, qiananrove. ³ Nkye uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauru kyeqata variate.

E taqairaro i qata vakyaavanto Kotira qua nteqa kyairera, mwianra hia qaiqaavata mwitaa hiantente qiante. Mwiva tiqaro, Nte po tuqo. Hia qaiqaavata mwitaa hirerave, tirera, e tiqara, Mwi quara matema qaqira kyauqo, qiante. ⁴ E taqairaro mwiva kuaa enta 7 nani i uaqiama mwatero nrumu iara po hia mwianra riera taunru mataante tirera, e eo timwa kyera 7 nani mwianra tiqara, Nte mwi quara qaqira kyena hia iqaa qua vataaninrave, qiante, tiro.

Kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita virara tura

⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara 12 nramwuvanto tiqatama, E tiri kyaahaqa hiraro tire Kotirara riemwaqita quarava nronraqa hiarive, tita.

⁶ Mwitaa tuvaro nronravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotirara riemwaqi viva masiteti uru pataqia votima kyero vahirera, nkye kyatari vitirara tiqata, E tuqa rirante ntarira uro kyaareraqi qupiqaante, tivaro kyatari mwiva nkyi qua riaanarove, tiro. Iesusiva turama.

Kyaiqa vaisivanto nai kyaiqa varaaninranra tura

⁷ Iesusiva tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto variraro mwia kyaiqa vaisivanto kyaiqa varaaninranra qati quaqama kyena tirerave. I kyaiqa vaisivanto i kyaiqa vareqaro uro kyatu quvu tero uro sipisipiqa ntaqiki tero nrinranra e nanreve mwianra tinanrave?

⁸ E hiam mwianra tiqara, Hiantente ena kyera nrumu nraante, tinanrave. Mwi vaisiva qumina kyaiqa vaisivanto variharara tira, e mwianra tiqara,

Nrumu nini kyara nraante terama kye matera kyara utaa tavunanra rupa varera kyara varaqira nrumu mpiraqe nramwa kyaarira nraakiara ena kyara nraante, tinanrave.

⁹ Kyaiqa vaisi mwiva i kyaiqa taiqa kyairara e mwianra kyugeveve tinanrave? Qaqao, e hiamu mwitaa tinanrave. Mwianra tiqara, Mwia ena kyaiqama varera hiaroma, tinanrave.

¹⁰ Mwia votima kyeta nkyevata Kotira kyaiqa uro taiqa kyeta hia mwianra rieqata Kotirara qamwata timwa taante qiate. Nkye mwataama qiate. Tire gumina kyaiqa vaisi nraahuma varuro. Tire mwi kyaiqara vareqata tire teta kyaiqa vaisi kyaiqa nraahuma varauro, qiate, tiro. Iesiva turama.

Rumpuara taumavanto mwamwanta nre varuhua kyuqema kyora

¹¹ Iesusiva Ierusareminianra viqaro Sameriaa mwata hini vahuvuro Kariri mwata hini vahura mwia utaqaa vuva ¹² mwatukya mpoqi uro ntovata vaisi kyauqurutanavanto Iesusira uro qintorama kyeta. Rumpuara uaqia huva mwihua mwamwanta nre varuhua vutura nyianrasatataita aakyara nteta tiqata,

¹³ Iesusio, e nronravantove. Qati tirinramwuanra po kye timwa timwa taante, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Kotira kyaiqa vare varia vaisihua hianani vivata nkyi mwamwanta itutuma kye taqaate, tuvata mwihua Iesusiva tuntuma kyeta aanraqaa viqata taqovaro mwihua rumpuaravanto tavanta vuvaro mwihua nyamwantavanto kyuqema vuvata mwihua qio varura.

¹⁵ Mwihua qio varuvuro mwihuaqitairo kuaiqiavanto nraahu nai rumpuara tavanta vura taqero nrumu ntantero aakyara ntamwa kyero Kotira nrutu tuaaheraqiro vura.

¹⁶ Vuva uro Iesusira kyuqusata tumu ntiro variqaro Iesusira qamwata mwate varura.

Vaisi mwiva Sameriaa nyaava varuvuro Iesusiva mwianra tiqaro, ¹⁷ Nte vaisi kyauqurutana kyuqema nyataurave. Vaisi 9 nramwu tainive quavo?

¹⁸ Nanraqamave mpo mwatanaa vaisi mwaava nraahu Kotira nrutu tuaaherarero nriho? tiro.

¹⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva vaisi mwianra tiqaro, Qioma sivira quante. E nianra ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i mwamwanta kyuqema viho, tiro. Iesusiva turama.

Kotiva ntaqikyianinranra tura

(Matiu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Parisi vaisinramwuvanto uro Iesusira kyapara hita tiqata, Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiariva taireve qovara hiananrove? tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwiva qovara hianinra nkye hia vuqotaita qio taqevareve.

²¹ Hiamu mpovanto Kotiva ntaqikyianinra taqero mwinima vaiho mwainima vaiho qiananrove. Kotiva nraakye qora mwihua utaqi variqaro mwihuaqaa ntaqikyiananrove, tiro.

²² Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiqata, Qikye, Iesusiva kuaa enta nraahu tirivata variraqe tire qiove qiataarave, tiqatama hia qio ni taqevareve.

²³ Mwi entaraqaa vaisi mponramwuvanto nkyiara tiqata, Iesusiva mwinima variho. Mwainima variho, tivata nkye hia mwihua qua rieqata mwihua vataqita quate.

²⁴ Aaquakyaa tiqaro ekyaa nyaamwu ntuvaahama kyaintema kyenama nte mwatani mwatatai nraaqiarava qoqaa tumuaninrave.

²⁵ Qakyo qoqaa tuminrenra hiarita mate mwaa entara vari nraakye qorahua nronra muaanra nraante mpivage varaarita mwihua ni qoririma matevarave.

²⁶ Noaava varu entara nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utuntema kyeta nte mwatani mwatatai nraaqiarava tumuani entaraqaa nraakye qoravanto mpoqia mpoqia utivarave.

²⁷ Noaava varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqita vita nraata vaati varaqita vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunraqi viqetovaro humwunravanto nronraqama kyero ntero mwihua ekyaa ru taiqa kyorave.

²⁸ Nte tumuani entava Rotiva qati varu entara votima kyero vahiananrove. Rotiva qati varu entara nraakye qoravanto kyarave nramanrive nramwaqi vita, nkyiari kyoqaa kyaiqa varaqi vita, nraata vaati varaqita vita, kyara vara tuqi vita, nraamwu hogaqi vita mwitaa mwitaamaqita vuvaro ²⁹ Rotiva Sotomi mwatukyaqitairo vuvaro nyaamwusairo qiavanto vati votima kyero ntiqaro mwi mwatanaahua ekyaa itamwa taiqa kyorave.

³⁰ Nte qovarama quani entara nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata nkyiari kyaiqa nraahu varaqi vivarave.

³¹ Mwi entara vaisivanto nraamwu aatareqani variariva nai vataani inraikyara vararero nraamwuqi hiama vera ntaarive. Vaisi mpovanto kyaiqa varaariva nrumu ntantero nraamwuqi hiama quarive.

³² Rotira nraatavanto apiqama viro taiqa vurara nkye riaate.

³³ Nte qutu quankyo tiro qati varianinranra nronraqama kye riaariva qutu quananrove. Hia nai qutuaninranra nronraqama kye riemwaqiro quariva, (mwiva qutu viro mwiaqaatairo) ekyaa enta qati variqiro quananrove.

³⁴ Mwi entara entaqi vaisi taaratanavanto taariqaa vaite varivaro kuaiku nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro variananrove.

³⁵ Mwi entara nraakye taaratanavanto kyara taiti ti varivaro kuaiqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwinima kyairaro variananrove. ³⁶ [Vaisi taaratanavanto utaqi kyaiqa vare varivaro kuaiqia nraahu nyaamwuni vita varero viro mpo mwia mwini kyairaro variananrove], tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, Tainive mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hiananrove? tuvato Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutu quani inraikyava vahianinra mwiaqaama memonravanto ntuvaantua hivarave, tiro.

18

Hia kyuqema kyero ko rio vaisiraqaa ntumwa kyero tura

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra mwihua Kotirara aakyara ntamwaqi vivaro hia pupohairata qaqira kyaate tiro, mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, ² Haaru qua avugavu hi varu vaisiva iaasiva mpo mwatukyaqaa variqaro mwiva hia Kotira nraatu aatu hu vaisiva hia nai hena vaisiaravata nronraqama kyero rie varu vaisiva varurave. ³ Mwiva varuvaro tetoqa nraakyevantovata mwi mwatukyaqaa varurave. Mwi nraakyeva ekyaa enta ko rio vaisiva

varunani nri ntero tiqaro, Vaisi mpovanto ni qoraqama matairara rieqara e ni qua avuqavuma mataante, turave.

⁴ Mwitaa timwaqiro vuvaro airi enta ko rio vaisiva hia mwia kyaahaqa hiataa huvaro hia mwia kyaahaqa hurave. Mwitaamaqiro viro ekyaara mwianra tiqaro, Nte Kotiraravata vaisiaravata hia nronraqama kyena riauva ⁵ tetoqa nraakye mwaavata hia kyaahaqa hiataa ihana varuqaro mwiva airi nani nte hunani nri variqaro ni antue variho. Kyai nte mwia qua riena avuqavuma mwataariro mwiva hia mpo enta mpo enta qaiqaavata nte hunani nriqanro ni pupohama mataarive, turave, tiro.

⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nronravanto tiqaro, Riaante. Hia kyuqe iaasiva hia mwi nraakyaera kyaahaqa hiataa huvarovata mwia kyaahaqa hurave.

⁷ Kotira nraakye qoravanto entaqivata, iheravata, mwianra aakyara ntamwaqi vivaro Kotiva hiave mwihua qua riero kyaahaqama nyataananrove? Kotiva qakyoma kyerove mwihua kyaahaqa hiananrove? ⁸ Qaqao, nte qianinra riaate. Kotiva mwihua qua riero qamwanrama kyero mwihua kyaahaqama nyataananrove. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava qaiqaa tumuani entaraqaa Kotira qua rieqata mwianra aakyara ntamwaqi vihua mpoqiani varivarave iho, hiave varivarave? tura.

Parisi vaisiqaavata taakisi varo vaisiraqaavata ntumwa kyero tura

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Vaisi mponramwuvanto tiqata, Tire nraahuma kyuqe hurahua variqata avuqavumakye nrohi varurata mpohua hia kyuqe hia huama variavo qiarave. Kyai nte mwitaa qia vaisihuara mwaa quaraqaa ntumwa kyena qiankye, timwa kyero tiqaro,

¹⁰ Vaisi taaratanavanto Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara ntarerata vurave. Mpo Parisi vaisivanto vuvaro mpo taakisi vare varu vaisiva vurave.

¹¹ Mwitanahua Kotira nraamwuqi vera ntovaro Parisi vaisi mwiva uro nanrianra mposata variqaro Kotirara aakyara nteqaro mwitaama tiro: Kotio, Hia nte mpohua votima kyena varuvara tina, nte iara kyuqema tuqo. Hia nte mpohua nraantantena munima mpuara vare varuvave. Hia nte api qora kyaiqa utuqina nrohi varuvave, Hia nte mpora nraatavata mpuaraqama kyena nrohuvave. Hia nte viti vaisiva taakisi vare vari vaisira votima kyena varuvave.

¹² Nte kuaa uiki mwiqi variqana i kyaiqara rieqana taara enta kyara aurama teqana varuvave. Nte ntena hu inraikyaraqaatai munima vara kyena kyauqurutanaqitaina avuqavuma tukyama kyena kuaiqia ina mwi varurave, turave.

¹³ Parisi vaisivanto mwitaa ti varuvaro taakisi vare varu vaisiva vutura nyianra sata siviro variro kyauriqaro hia tuaahera kyero nyaamwunivata taqaraitiro, nai mwetokya ntuqutiro tiqaro, Kotio, po nte hia kyuqe huvama varuqo. E nianra po kye timwa mataante, turave, tiro.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Kotiva Parisi vaisivanto tu quara hia riaraitiro, taakisi vare varu vaisira qua nraahu riero mwiva uaqia hi kyaiqara utura nruka mwatovaro mwi vaisiva nrumu ntantero nai nraamwuni vurave. Nai nrutu nraahu tuaaheraaninra Kotiva mwia nrutu vara mwataniqama kyaananrove. Nai nrutu vara mwataniqa hianinra Kotiva mwia nrutu tuaaherama mwataanarove, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva nraaqiarara qamwateqaro kyuqema nyatora
(Matiu 19:13-15; Maaki 10:13-16)*

¹⁵ Nraakye qoravanto nkyiari nraaqiara sitaqita Iesusiva mwihuaqaa kyauqu vatero kyuqema nyataarive tita nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto tiqata, Siteta mwihuavata quate, tura.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva nraaqiara mwihua nyaanrama kyero tiqaro, Nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikiyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove.

¹⁷ Nkye mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara nraantantamwa kyero variqaro Kotira qua riaariva hiama qio Kotiva ntaqikiyi mwatuk- yaraqi quanarove, tiro.

*Airi inraikya vato vaisiva Iesusiravata qua tura
(Matiu 19:16-30; Maaki 10:17-31)*

¹⁸ Iesusiva varuvaro Iutaa vaisi nronravanto mwia ntumwahiamwa hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave. Nte nataa hiani kyaiqara Kotira vara mwataaninraqaatainave nte nraakiara ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqamave nianra vaisi kyuqevave qiara? Kotiva nraahuma kyuqeva variho. ²⁰ E Kotiva timwa to quara riaanarave. Mwia quavanto mwataa tirave:

E hia mpora nraatantiri api nrohiante.

E hia mpora ru kyaante.

E hia mpuara varaante.

E hia unra qua mporaqaa vataante.

E ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante, turave. (*Kyatura 20:12-16*)

E mwi quara timwa tova vahira riemwaqira quante, tiro.

²¹ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Nte nraaqiara patakyaa mwi quara riemwaqina nruvama mate mwaa varuqo, tiro.

²² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia qua riero mwia timwa mwinro tiqaro, Mwitaa hirera, e kuaa inraikya nraahu hia utuaro. E ekyaa ena vataana inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera ntainra kyera vehi nraakye qora nyinranro nyaamwuni ini mpo inraikya vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva airi inraikya vatovara tiro, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varura.

²⁴ Mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varuvaro Iesusiva mwia taqero tiqaro, Airi inraikya vate vari vaisihua mwukyaari tu kyeta Kotira mwatukyaqi vivarave. ²⁵ (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraanarove? Hia qiove.) Qio nte qianinra riaate. Kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi qio ntuqiarairarove, airi inraikya vataarivavata Kotira mwatukyaqi qio quanarove, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwi quara rietama Iesusira kyapara hita tiqata, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikiyaninraqi hia qio virera, nai ta vaisivave qio variraro Kotiva mwia vitaananrove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwatani varihua mwihua nkyiari nraahu variqata hiama qio vivarave. Kotiva mwihua kyaahaqa hiratama mwihua qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqi virera hiqata, teta hunanra ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Eo, qutaama tira hiaro. Nte qianinra riaate. Vaisivanto Kotiva ntaqikiyani kyaiqarara rieqaro nai mwaatave,

nai nraatave, nai qata vakyaahuave, nai nrohua qohuave, nai nraaqiarave, mwiva mwihua mwihua mwini kyero Kotira kyaiqa vararero viraro ³⁰ Kotiva hiama eqaananrove. Kotiva mwi vaisira mate mwaa entaravata mwia qiata airiqama kyero mpo inraikya mwiananrove. Mwinro nraakiaravata mwinranro mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quanarove, tiro.

*Iesusiva nai qutu quaninranra qaiqaa tura
(Matiu 20:17-19; Maaki 10:32-34)*

³¹ Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nraahu sita mpo sata kyero timwa nyinro tiqaro, Riaate. Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Tirenramwu Ierusalemni quararo haaru poropeti vaisinramwuvanto nianra ekyaa qua qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove.

³² Ni ntavaaqavugita uro mpo mwatanaahua kyauquqi kyavata mwi mwatanaahua nianra raima mateta, nianra uaqia hi quara timwa mateta, niqaa taara vihivarave.

³³ Mwitaamaqi viqata mwihua ni kyaamwuqo ntuqutu mateta, ni pitaqita ru kyavaga nte taarampo enta variariro (Kotiva ni vara qati sivuma kyairaga) nte qati variqi quaninrave, tiro.

³⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto hia mwia qua ntapihi kye riora. Mwi quara okyaravanto uqeta viro vahuvata mwihua tiqata, Iesusiva nanra quave tiho? Hia tirenramwu mwia qua ntapihuro, tita. Turama.

*Iesusiva vu qipavu vaisira ntapairi kyora
(Matiu 20:29-34; Maaki 10:46-52)*

³⁵ Iesusiva Ieriko qaumato vuvaro vaisi mpovanto vu qipa vuva aanra tokyani variqaro mpo inrakya mpo inraikyara nyanru tiqaro mpiate ti varu vaisiva variqaro riovata ³⁶ nraakye qora airivanto mwisaita nritareqata vi varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Taqaate. Nanra inraikyave uti variavo? tuvata ³⁷ mwihua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi variho, tura.

³⁸ Tuvoro mwiva aakyara ntamwa kyero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvata nraakye qoravanto mwia vuni varuhua mwia inronra hita tiqata, Eqera tirema variante, tuvoro mwiva hia mwihua qua riaraitiro, qaiqaa nraahu aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaquo, qati e nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvoro Iesusiva uro mwiaqaa siviro variqaro vu qipa vu vaisira mwia viteta nte hunani nriate tuvata mwia vitaqita nrumu mwiva hunani kyovaro Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, ⁴¹ Nivanto i nataa hiarive tirave e nianra aakyara nte variaro? tiro. Tuvoro mwiva tiqaro, Nronrao, e ni pu ntapairi kyaanterama nte iara aakyara tuqo, tiro.

⁴² Mwitaa tuvoro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Vu ntapairi kyera taqaante. E nianra mwiva ni kyaahaqa hianinrave qiararoma i vu ntapairi viho, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvoro qamwanrama kyero mwia vuvanto ntapairi vuvaro qio taqeqaro mwiaqaatairo mwiva Kotira nrutu tuaahereqaro Iesusira vataqiro vuvata nraakye qora ntuvaantuama vita varuhua mwihuavata mwia taqeta Kotira nrutu tuaahere varura.

¹ Iesusiva Ierikoqi urontero mwatukya mwiqi vi varuvaro ² taakisi vare varuva nronra vaisi Sakiaasiva airi inraikya vatova mwini varura. ³ Mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva nai nataa hi vaisivave iho? timwa kyero mwia taqaankye tuvata airi nraakye qora ututuma vita varuvaro mwiva qiqu vaisiruvantora tiro, hia qio Iesusira taqaaqara hura.

⁴ Mwitaa huvaro mwiva hiantero Iesusiva quani aanranraqaa mwiva nraante uro ntero Iesusira taqarero kyatariqi nriviro varura.

⁵ Mwiqi varuvaro Iesusiva nri ntero tuaahera kyero viri mwia taqero Sakiaasirara tiqaro, Sakiaasio, qamwanrama mpiami ntaante. Mate nte i nraamwuqi uro varianinrave, tiro.

⁶ Mwitaa tuvaro Sakiaasiva qamwanrama mpiami ntero mpoqama kyero qamwata kyero Iesusira vitero uro nai nraamwuqi kyovata ⁷ nraakye qoravanto taqetama nrutu nraunru tita tiqatama, Mwi vaisiva qora vaisi mpuara vaisi nraamwuqima viho, tura.

⁸ Mwitaa tuvaro Sakiaasiva siviro nronra vaisi Iesusira timwa mwinro tiqaro, Nronrao, riaante. Nte iara rieqanama ntena hu inraikyara utaqaa ntainra kyena hini vehi nraakye qora nyinrenrave. Nte taakisi vareqana mpora munima unra timwa kyena mpoqiavata varaankyera, hia nai kuaa nani mwinrenrave. Nte erahiamuaantema nani mwinrenrave, tiro.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mate mwaa nraamwunraqi vera ntena taqauqata nkye uaqia hi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa vincerata uti variavo. Mwaa vaisiva Evarahaamunra kuaa okyaravantoma variho.

¹⁰ Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nte raupirima vi vaisihua puaama kyaariro Kotiva sitaarive tina nruvave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

*Nai kyaiqa vaisi 10 nramwu munima nyunraqa ntumwa kyero tura
(Matiu 25:14-30)*

¹¹ Iesusiva qua timwa nyuvata nraakye qoravanto mwi quara rieta nkyiari rieta tiqata, Iesusiva Ierusaremi qaumatoma nrumu variho. Kotiva mwia kepukya mwinranro mwiva nronraqama viro tiriqaa ntaqikyari entava qaumato vaiho, tita.

Mwihua nkyiari riemwa kyeta mwitaa ti varuvaro ¹² Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro, Nronra vaisi mpovanto tiqaro, Nte nyianra mpo mwatani uro variarita ni nronraqama kyaivagena nte vunyaa vaisiqama vina uro ntantena nrinrenrave, turave. ¹³ Timwa kyero mwiva virera hiro nai kyaiqa vaisi kyauqurutana nyaanrama kyero mwihua munima 20 kinaa 20 kinaa nyinro tiqaro, Mwaa munimanraqotaita uro kyoqaa kyaiqa vare varivagenama nte uro ntantena nriankye, turave.

¹⁴ Mwitaa timwa kyero vuvata mwi mwataraqi varuhua hia mwi vaisirara kyakya huvata mwihua vaisi mponramwu siteta tiqatama, Nkye mwia nraakiara viqatama mwitaama qiate. Mwi vaisiva uro nronraqama viro vunyaa vaisi vari viro uro ntantero hiamu nrumu tiriqaa ntaqikyiananrove qiate, turave.

¹⁵ Mwi mwatanaahua mwitaa timwa kyeta varuvaro nronra vaisi mwiva mpo mwatani uro varuvata mwia nronraqama kyovaro mwiva mwini variro uro ntantero nrumu nai kyaiqa vaisi haaru munima nyuhua nyaanrama kyero tiqaro, Nte munima nyunraqo kyaiqa utu kyeta nataamave varaavo? tiro.

¹⁶ Tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, Munima 20 kinaa mpiarana nte mwiaqo kyaiqa utu kyena 200 kinaa varauqo, turave.

¹⁷ Mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, E kyugema kyerama kyaiqa

varaaro. E pata kyaiqa kyuqema kyera varaananra nte mwianra rieqana nronra kyaiqa i mwinrenrave. Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya kyauqurutanaqaama ntaqikyinanrave, turave.

¹⁸ Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananraqo nte kyaiqa utu kyena 100 kinaa varauqo tuvaro ¹⁹ mwi vaisirara tiqaro, Nte i nronraqama kyaarira e mwatukya hini kyauquruqaa ntaqikyinanrave, turave.

²⁰ Mwitaa tuvaro mwia kyaiqa vaisi mpovanto nri ntero tiqaro, Nronrao, munima 20 kinaa mpiananra mwaa ena qati varaante. Nte mwi munimanra tavunaqo qapuqama kyena uqeta taurave.

²¹ E kyaiqara vuaviraavira ti variarava variarana nte i nraatu aatu hiqana varuqo. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara uro api vanti variaravave, turave.

²² Mwitaa tuvaro nronravanto tiqaro, E kyaiqa vaisi uaqia hiaravama variaro. Nte ina qua mwianra rieqana nte iqaa qua vatarerave. E nianra tiqara, E kyaiqara vuaviraavira ti variaravave. E mpohua hia inraikyara api varaaravave. E mpohua vara tutaara api vanti variaravave, qiananrave.

²³ E mpo, mwitaa timwa kyera nanraqamave hia mwi munimanra mpenki nraamwuqi uro vatera hiaro? Mwitaa hiaratiri, nte vuva uro ntantena nrumu variqana mwi munimanravata, mwiqi vataanranra rieqana munima pata mpoqiatanavatama varautirio, turave.

²⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva mwini sivi varuhwara tiqaro, Mwi vaisira munima mwia ntavihi kyeta munima 200 kinaa vatai vaisira mwiate, tuvata ²⁵ mwihua qaqaqo tita, Mwi vaisiva munima 200 kinaa vaakya vataivave, tuvaro ²⁶ mwiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Mpo inraikya vaakya vataari vaisiva mpoqiyavata varaananrove. Hia mpo inraikya vataari vaisiva variraro mwiva hiani inraikyara pata mwiqiara vara kyaananrove, turave.

²⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Vaisi mponramwuvanto nianra hia mwutukya ntihata hia tiriqaa ntaqikyiananrove qia vaisihua, mwihua sitaqita nrumu ni puqaa kyeta ru taiqa kyaate, turave, tiro. Iesusiva turama.

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matuu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ioni 12:12-19)

²⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusareminianra mwiva nraante viro.

²⁹ Mwiva vuva Mpetapaasivata, Mpetaanivata, Oripiti taaqi nrunroqi vahu mwatukyatanata qaumato nrintero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, ³⁰ Nkyetana vutu mwatukyaraqi quate. Nkyetana vihua uro taqaivaro mwi mwatukyaraqi ntonki qaraakya kyaantaruru taariva variananrove. Mwi ntonkira hia vaisivanto mwia mwoqaqa mwatakyaa viro nrohi ntonkirave. Nkyetana uro mwia puaama kyetama ntatu kyeta mwaini vitaqita nrumu mpiate. ³¹ Mpovanto nkyitananra nanraqamave nkyetana mwia ntati variavo tirera, nkyetana mwitaamama timwa mwiate, Tiritana nronravanto mwianra tihata nrunro qiate, tiro.

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwitanahua sitovata vuhua uro taqovaro Iesusiva tuntama kyero vahura.

³³ Mwitanahua ntonki ntati varuvata ntonki mwia qohua mwitanahuara tiqatama, Nkyetana nanraqamave mwia ntati variavo? tuvata ³⁴ mwitanahua tiqata, Tiritana nronravanto mwianra tihatama nrunro, tita. ³⁵ Mwitanahua mwitaa timwa kyeta ntonki mwia vitaqita Iesusira uro mwita.

Uro mwita mwihua nkyiari vaaqa ntonki mwia mwoqaga vuti mwateta Iesusira kyaahaqa huvaro Iesusiva mwiaqaa mwaanri ntero mwatakyaa viro varura.

³⁶ Iesusiva mwatakyaa viro aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwatarerata nkyiari vaaqa aanravau vuti tovaro ³⁷ Iesusiva Ierusalemi qaumato Oripi taaqigaatairo vu aanranraqaa uro ntovata mwia vataqi nruhua airivanto ntuvaantuama vita aakyara ntamwaqi viqata Iesusirara kyuqeve tiqata mwia kyaiqa taqorara rieqata Kotira nrtutu tuaaheraqita vurama.

³⁸ Mwihua tiqata,

Nronravanto nai nrtutuqa nri vari vaisira
kyugema mwataiho.

(Ihi 118:26)

Kotiva nyaamwusairo

tiri mwaateraqama timwa taananrove.

Kotiva nyaamwu virini varihata

tire mwia nrtutu nronraqama kyauro, tita.

³⁹ Nraakye qoravanto mwitaa timwaqita vi varuvata Parisi vaisinramwuvanto mwini varuhua Iesusirara qaqaqo tita, Mwaanra ti variara vaisivao, ena nraaqiaranramwuanra tirema variate qiante, tuvaro ⁴⁰ Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mwihua tirema varivera, aanraqaa vahi oriva, mwivama aakyara nteqaro ni nutu tuaaheraanrove, tiro.

Iesusiva Ierusalemiqaahuara ntatora

⁴¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero Ierusalemi qaumato nri ntero mwatukya nronra mwia taqero mwianra ntatero tiqaro, ⁴² Po, e mwaateraqaama vi vari aanranra taqaataara vaihara hia taqaananrave. Mwi aanrava tuqeta vaiharara tira, hia taqaaro.

⁴³ Mpo enta nri ntairata i nramwutaahua i rirerata i vara ututuma teta vasaamwunra tokyasataa mwata quvukye ntamwa teta mwiaqaatai ivata ntaqivarave. Mwitaa hiqata ena kyaahaqa hina aanranravata titaa titama kyeta i antua tevarave. ⁴⁴ Mwihua i nraatara kyeta ivata, i utaqi vari nraakye qorahuavata, ru taiqa kyevarave. Kotiva i kyaahaqa hiari entava vaihara e hia mwianra riaaro. Mwia kyaara i taiqa kyeta ekyaa ori nraamwu taaqau vahianinra ekyaa ntuvuraavurama kyaivaro hiana kuaiqiavantovata qati vahiananrove, tiro.

Iesusiva Kotira nraamwuqitairo nraakye qora vara veva kyora

(Matuu 21:12-17; Maaki 11:15-19; Ioni 2:13-22)

⁴⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero uro Kotira nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa uti varu vaisihua mwiiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare varuvaro Iesusiva mwihua sata veva mwaatani kyero tiqaro, ⁴⁶ Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama turave:

Nraakye qoravanto ni nraamwuanra Kotirara aakyara

nte nraamwunrave tivarave, turave.

(Aisaiaa 56:7)

Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto uqeta vita variqata mpuara vare varia nraamwunra votima kyero vaiho, tiro. ⁴⁷ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwiaqaatairo mpo enta mpo enta uro Kotira nraamwuqi variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiqiro viro.

Mwitaamaqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihua vata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua Iesusira rukyaare tita taqovata ⁴⁸ nraakye qora airivanto Iesusira qua nraahu riaataa huvata rie

varuvata nronra vaisinramwuvanto mwia rukye aanranra puua huvaro hia vahura.

20

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwitaamaqira vi variaro tura (Matiu 21:23-27; Maaki 11:27-33)

¹ Mpo enta Iesusiva Kotira nraamwuqi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhua-vata, nronra vaisi mponramwuvantovata, mwihua nri nteta ² Iesusira inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? Tiraqe riaare, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyai nte nkyi nraante kyapara hiankye. ⁴ Tava Ioninra nronraqama kyovaro Ioniva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho? Qumina nraakye qoravantove iho? Nkye timwa mpivaqe riaankye, tiro.

⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kyapara hita tiqata, Tire nataave qiananrave? Tire tiqata, Kotiva mwia nronraqama kyorave, qiararo mwiva tiriara nkye nanraqamave Ioninra quara hia qutaave qiavo qiankyorave. ⁶ Tire tiqata, Qumina vaisivanto mwia nronraqama kyorave, qiarata nraakye qora mwaaqi ntuvaantuama vita variahua oriqa tiri aavata ntugutu kyevorave. Qumina nraakye qora mwaaahua Ioninranra mwiva poropeti vaisivanto Kotira qua ti varuvave ti variarave, tita.

⁷ Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira timwa mwita tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihuro, tita.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye hia ni timwa mpiavana ntevata ni nronraqama kyaihana mwaa kyaiqara varaura okyara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro.

Uaini aakyo vara tutoraqaa ntumwa kyero tura (Matiu 21:33-46; Maaki 12:1-12)

⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwaa quaraqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini aakyoqi vara tutero mwiaqaatairo nyianrani virera hiro vaisi mpo uhura tiqaro, Nkye ni aakyoqaa ntaqiky mate varivaqe nte nyianrani quankye, timwa kyero nai mwaata mwini kyero mpo mwatani mpuahaama varirero vurave.

¹⁰ Mwini uro varuvaro uaini hiqum entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titero tiqaro, Uro ni aakyoqaa ntaqikyiahua tirata ninanivata uaini hiqumye mataate, tuvaro mwini vuvata mwia kyaiqa vaisi mwia ntugutu kyeta vatovaro mwiva hia uainivata vararaitiro, qati uro ntantero nrunrave. ¹¹ Nruvaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata mwivata ntugutu kye vateta kyaurira inraikya mwuvaro mwivavata qati uro ntantero nrunrave.

¹² Mwitaa huvaro aakyo gova nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata aakyoqaa ntaqiky varuhua mwivavata ntugutu kye teqaqama kye vateta vitaqita mwaaqani mwaati tuto kyorave.

¹³ Mwitaa huvaro aakyo gova tiqaro, Nte nataave hianinrave? Kyai nte ntena maaqu mwianra mpoqiavata ni mutukya vahira titaarita mwianra mwia mwaaquvantove timwa kyetama mwia kyugema mwatevarave, turave.

¹⁴ Mwitaa tuvaro mwia mwaaquvanto vuvata mwia aakyoqaa ntaqikyuhua mwia taqeta tiqata, Mwaa mwia mwaaquvanto nriho.

Nrivaqe mwia ru kyaararo mwia aakyovanto tirini vahiarive, turave. ¹⁵ Mwitaa timwa kyeta mwihua aakyoqitaita mwia vara mwaati mwaaqani kyeta ru kyorave, tiro. Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwiuhua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? ¹⁶ Aakyo qova nri ntero aakyoqaa ntaqikiyiki vaisihua ru taiqa kyero mpohuarama ni utaqaa ntaqikiyiki mataate qiananrove, tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora mwiqi ntuvaantuama vita varuhua qaqaqo tita, Hiama mwiva mwitaa hiananrove, tuvaro

¹⁷ Iesusiva mwihua taqero mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwaa quava Kotira mpukuqi qara ntumwa tova nanreve tiho? Mwi quara okyara ni timwa mpivaqe riaankye. Mwitaa tiho:

Ori nraamwu hoqeqaro ori mpo,
hia kyuqe hirave timwa kyero qaqira kyaiva,
mwi oriva puhaqama viho, turave.

(Ihi 118:22)

¹⁸ Ori mwiaqaa tuto ntuaninra toqa ntupepaama pataqia pataqiana kyaananrove. Mwi oriva vaisi mpoqaa tumu ntirera, vaisi mwia rukyero mumuni utu kyaananrove, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua tiqata, Mwiva mwi quara tiriqaa ntumwa kyero tiho, timwa kyeta Iesusira mwiqi tu varaare tuvata nraakye qora airivanto varuvata mwihuara aatu hita hia mwia tu varora.

*Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matuu 22:15-22; Maaki 12:13-17)*

²⁰ Mwiuhua nraakye qora nraatu aatu hiqata hia Iesusira tuvararaitita, qatinasaita mwia aitutuhi variqata vaisi mponramwu siteta tiqata, Nkye gumina vaisi nraantantamwa kyeta uro variqata mwia qua riemwaqita vivaro mwiva api qua tirata nrumu tirivata hunta kyaivaqe uro kamanira nronra vaisi timwa mwianranro mwiva nrumu Iesusira tu varaarive, tita.

²¹ Mwitaa tuvata vaisi mwinramwuhua uro Iesusirara mwitaa tita, Mwaanra ti variarao, tire taqaurara e nraakye qora ntapihi kyeqara qua mwakyaakya timwa nyi variaravave. E nronra vaisiaravata, pata vaisiaravata, kuaa qarama kyera nraahu qua qiaravave. E vaisivanto Kotira aanraqaa virara ntapihi kyera timwa nyi variaro.

²² E mwaa quara tiri timwa timwinraqe riaare. Tire Kotira qua riegata qiove tire Romeni mwihua nronra vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrove? tita.

²³ Mwitaa tuvaro mwiva api qua qiarive tita tu quara Iesusiva ntapihi kyero, mwiva mwihuara tiqaro, ²⁴ Munima mpoqia vara kyaivaqe taqaankye, tiro. Tuvata mwihua munima mporu vara kyovaro taqero tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro. Tuvata mwihua tiqata, Sisaarave, tura.

²⁵ Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwianra riegatama nkye Sisaava hianinra nai mwiate. Nkye Kotiva hianinra nai mwiate, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusiva nraakye qora suqaa api qua tiraqe mwia tuvaraare tita taqovarovata mwiva hia api qua tuvata mwihua Iesusiva qua tura rieta qikye tita, Mwiva tiri quavata nraatara kyero kyuqe quama tiho, timwa kyeta mwihua kyauqu ntukikinraqata kyeta tirema varura.

Saitiusi vaisinramwuvanto qutu vita qaiqaa qati sivorara Iesusira kyapara hura

(Matiu 22:23-33; Maaki 12:18-27)

²⁷ Vaisi mponramwu Saitiusi vaisinramwuvanto tiqata, Vaisivanto qutu viro ekyarama taiqa viro hiam qaiqaa siquanarove, ti varuhua uro Iesusira kyapara hita tiqata, ²⁸ Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiri timwa timwiqanro mwitaama qua vatorave. Vaisi mpovanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove mwia vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata kyero nai qora mwaatana vataarive, turave.

²⁹ Tire qiananra riaante. Haaru gate vakye 7 nramwu varurave. Mwinramwuhua sakyava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro ³⁰ mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati qutu vurave.

³¹ Mwiva qutu vuvaro mwia nanaava nraakye mwia varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro mwiaqaataita hini mwihuavata mwitaamaqi vita uro ekyaa qutu vurave.

³² Mwihua ekyaa qutu vuvaro nraakye mwivavata nraakiara variqi viro qutu vurave. ³³ Nraakiara nraakye qoravanto qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi nraakyeve tara nraatave varianarove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu varatorave, tita.

³⁴ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Mate mwaama mwatani varia nraakye qorahua nai vare nai vare hiavo. ³⁵ Nraakiara Kotiva taqairata nyaamwuni virara qioqa ihua mwihua qati vara sivuma kyairata mwihua mwini uro qati variqi viqata hiam nraata vaati varevarave. ³⁶ Mwihua nyaamwunyaahua votima kyeta variqata hia qaiqaa qutu vivarave. Kotiva mwihua nkyiari quntamwa teraqitairo qati vara qaiqaa sivuma kyaaninranra tita, mwihua Kotira nraaqiarama varivarave.

³⁷ Vaisivanto qutu viro qaiqaa qati siquaninranra nkyi haivaqava Mosesiva mwi quara gara ntumwa torave. Kotiva qia ite varu kyatariraqitairo Mosesirara qua tu entara Mosesiva Kotirara mwitaama kyero gara ntumwa tero tiqaro, Kotiva Evarahaamunraqaavata, Aisaakiraqaavata, Iaikopuraqaavata, ntaqikyivi varivave, turave.

³⁸ Qio riaate, ekyaa enta variva, Kotiva hia qutu viro taiqavi inraikyararaqaa ntaqikyivi varivama varirave. Mwiva qati variqi vi inraikyararaqaa ntaqikyivi varivama varirave. Vaisivanto qutu viharo Kotiva qati varihuaqaa ntaqikyintema kyero mwiva mwanraquraqaa ntaqikyivi varirave, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara tuhua hinivanto tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqe quama nkyiari hiniqama kyera timwa nyianro, tita.

⁴⁰ Mwihua aatu hiqata hia qaiqaavata Iesusira kyapara hiare timwa kye mwitaa tura.

Iesusiva Mesaiara mwihua kyapara hura

(Matiu 22:41-46; Maaki 12:35-37)

⁴¹ Iesusiva mwihua kyaparama nyateqaro mwitaama tiro: Mpo hia vaisihua tiqata, Kotiva titaariva Mesaiavanto Ntevitiva mwatataaninra mwi naaquntaraqaanaavama varianarove, ti variarave. Nanraqamave mwihua mwitaa ti variavo?

⁴² Ntevitiva nai gara ntumwa to mpukuraqi nai tiqaro, Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,

E nritarera ni kyauqu kyaatutani
mwatakyaa vira variraqe

⁴³ nte i nramwutaahua nraatara kye ru taiqa kyaarira
e mwihuaqaa kyuqu ntamwa taante, turave.

(Ihi 110:1)

⁴⁴ Ntevitiva haaru mwitaama kyero qara ntumwa torave. Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianianranra tiqaro, Ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesaiaavanto Ntevitira nraisi variananrove? tiro.

*Mwaanra okyara tu vaisihua qora kyaiqara rauriqata variate tura
(Matiu 23:1-36; Maaki 12:38-40; Ruku 11:37-54)*

⁴⁵ Iesusiva mwihua kyaparama nyatovata nraakye qora mwiqi varuhua mwia qua rie varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro,
⁴⁶ Mwaanra okyara ti varia vaisihuara rauriqata variate. Nraakye qoravanto mwihua taqeta qua mwanteqata qamwataate tita, mwihua tavuna mpuahaa kyuqera rupa vareta maaketiqi nraakye qora suqaa nraahu nrohi variarave. Mwihua mwaanra nraamwuqi vera nteta tainta uaqia hiraqa eqeta kyuqeraqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, vaisi nrtutu vaihua variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.

⁴⁷ Mwihua tetoqa nraakye nraamwuvata, mpo inraikya mpo inraikyavata, mpuara vareta tiqata, Mpohua tiri uaqia hi kyaiqara taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivo, tita, mwihua nraakye qora suqaa Kotirara mpuahaama kyeta aakyara nte variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa nronraqama kyero qua vahiananrove, tiro. Iesusiva turama.

21

*Vehi nraakyevanto munima pataqia Kotirani taquqi kyora
(Maaki 12:41-44)*

¹ Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro taqovata airi inraikya vato vaisihua nri nteta Kotira kyaiqara riegatama munima nronraqama kye taquqi mwaati kye varura.

² Iesusiva taqe varuvaro tetoqa nraakye hia mpo inraikyavata vatova vehi nraakyevanto nri ntero mwivavata taquqi munima uapaara taararu mwaati kyora.

³ Mwiqi mwaati kyovaro Iesusiva tiqaro, Taqaate. Vehi tetoqa nraakyevanto kyai munimava ekyaa inraikya vataahua kyaa munimanravata nraatara kyaiho. ⁴ Airi inraikya vate variahua mwihua nkyiari munima hini nraahu taquqi mwaati kyaavo. Mwi nraakyeva vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaa kyaiharo hia kyaravata vara nraanriva vaiho, tiro. Iesusiva turama.

*Kotira nraamwu ntuarakuraakurama kye taiqa kyerara tura
(Matiu 24:1-2; Maaki 13:1-2)*

⁵ Vaisi mponramwuvanto Kotira nraamwuanra tiqata, Nraamwu kyuqera mwia taqaate. Nraakye qoravanto Kotirara riegata munima kyaavata ori kyuqera vara kyeta nraamwu kyuqera hoqa taarave, tita. ⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mate nraamwu mwaa taqe variarave. Nraakiara ori nai mwoqaga nai mwoqagaa taaqau kye vataava hia mwitaama vahiananrove. Nraamwu mwaa ntuarakuraakurama kyeta kyaivaro hia ori mpoqiavantovata nai mwoqaga nai mwoqagaa vahiananrove, tiro.

*Muaanra airivanto qovara hianinranra tura
(Matiu 24:3-14; Maaki 13:3-13)*

⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwaanra ti variarao, taireve mwitaa hiananrove? Nanra inraikyavanto qovara hiraqe tire mwiaqaa vitama kye taqetave mwi entava nrianriva qaumato vaiho qiananrave? Tiri timwa timwinrage riaare, tita.

⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwi quara nkyi api timwa nyiankyo tita rauriqata variate. Nraakiara vaisi airivanto nrinte ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruva, nte mwaa mwivama varuqo. Qio mwi entava nri ntaiho, tivarave. Mwi-hua mwitaa tivata hia mwihua sataqita quate.

⁹ Nkye variqata riaivaro mpo mwatanaava mpo mwatanaanravata ntaqirata nkye hia aatu hiate. Kamaniva nai henanra mpovatama kyero ntaquqiro virata nkye hia aatu hiate. Mwi inraikyava nraante qovara hiananrove. Mwitaa mwitaa hirata hia ekyaara enta nri ntaiho qiate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaavata timwa nyinro tiqaro, Mpo mwatanaava mpo mwatanaanravatama kyero ntaquananrove. Vunyaa vaisi mpovanto vunyaa vaisi mpovatama kyero ntaquananrove.

¹¹ Nraakiara ekyya mwata vahiarintema nronraqama kyero mwatura tuananrove. Kyaravanto hia vahirata aara nte entava mpoqi mpoqi vahiananrove. Nyiqa quari entava vahiananrove. Nyaamwuqi nraatuqa taani inraikyara mpo inraikya mpo inraikya taqeta tiqata, Qikye, mwaa nanra inraikyave taqauro, tivarave. ¹² Qakyo mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hirata nkyi nraante ntavaaqavu kyeta uaqiama nyatevarave. Mwi-hua nkyi sitaqita uro mwaanra nraamwuqi nkyi ko timwa kyeta nkyi karavuqi sitaqita uro kyevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivatara tita, nkyi ntavaaqavugita uro nronra vaisi vunyaahua suqaa kyevarave.

¹³ Nkyi sitaqita uro kyera mwi entara nkye ni qua mwihua timwa nyiva nkyiara kyuqe entama vahiananrove.

¹⁴ Mwi-hua nkyi ko tirera hivata hia nkye nkyeta nraato tu kyeta mwi quara mwi quara tirerave qiate. ¹⁵ Nte mwi entara nkyi kyaahaqa hiarita nkye kyuqe qua kepukya qua tivarave. Nkye mwitaa tivata nkyi uaqiama nyatehua hia nkyi qua qio nraatara kyevarave.

¹⁶ Nraakiara nkyiqa qua vataate tita, nkyi nyohua sohuave, nkyi sata sakyaahuave, nkyi kuaa nraanrevantove, nkyi totivantove, mwihuama nkyi qovarama kyaivata nkyi ntavaaqavu kye sitevarave. Nkyi ntavaaqavu kyeta nkyi mponramwu ru kyevarave.

¹⁷ Ekyaahua nkyiara Iesusira nraaqiarave tiqatama mwia kyaara mwihua hia nkyiara mwutukya vahirata varivarave. ¹⁸ Mwi-hua mwitaa hivata nkye hia aatu hiate. Nkye qioma varivarave. Hia nkyi qiata kyaahi kuaiqiavantovata raupiri hiananrove. ¹⁹ Nkye kepukyaqama kyeta varivera, nkye ekyya enta qioma qati variqi vivarave, tiro.

*Ierusaremi ntamwa kyaivaro taiqa quani entarara tura
(Matiu 24:15-21; Maaki 13:14-19)*

²⁰ Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Nkye mpo enta taqaivata ntaqi vaisihua Ierusaremi mwatukya vara ututuma taivatama nkye mwitaama qiate, Ierusaremi ntamwa kyaivaro taiqaari entava nrintaiho, qiate.

²¹ Mwi entara Iutiaani varihua aatu ntugema kye hiantamwa teta verara ora tatari taaqini quate. Mwi entara Ierusaremiqi varihua mwiqitai sivita hianta aatu ntugema kyeta verara taaqiqaara quate. Mwi entara Ierusaremi mwia tokya vaikya varihua mwatukya mwiqi hia quate.

²² Mwi entara Ierusaremini varihua nkyiari uaqia hi kyaigara utira kyaara Kotiva mwihua ruananrove. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahiarive tiro, mwi entara mwi inraikyava qovara hiananrove.

²³ Mwi entara nraaqiara tuaqa hitave, nraamwa nyi vari nraakyehuara po tuqo. Mwi entara mwihuara hia kyuqe enta vahiananrove. Mwi entara mwaa mwataraqaa varihua tiqata, Qio matema raupirima quanarave, tivarave. Mwi entara Kotira raraqa tairaro mwaa mwatanaahua ntuqutuananrove.

²⁴ Mwi entara mpo mwatanaahua nri nteta paipa mpuahaaqotaita mwaa mwatanaahua mponramwu rukyeta hini mwihua ntavaaqavu vareta mpo mwata mpo mwatani uro kyevarave. Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riehua Ierusaremiqi nrohiqata mwi mwatukyara ntamwa ntautigaatiqama kyevarave. Mwi hua Ierusaremini variqi vivaro Kotiva qiove timwa taari entava taiqa virata vivarave.

Iesusiva nai qaiqaa tumuaninranra tura

(Matiu 24:29-31; Maaki 13:24-27)

²⁵ Nraakiara nyaamwuqi huariqaave, toraqaave, qovoragaave, vitama kye taqetama nraakye qoravanto tiqata, Qikye, po, nanra inraikyavanto qovarama virera uti variharove mwitaa iho? tivarave. Nraakiara vevara kyaarera nramanri nronravanto nronraqama kyero nteqaro taku takaa hi varirata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kyuqu kyauqu ntirata aatu hiqata varivarave.

²⁶ Nraakiara nyaamwuqi vahiaru inraikyava apiqama kyero vahiqaro qakyaa qakyaa hi varirata nraakye qoravanto mwia taqeta mpo inraikyavanto qovara hianinra vekya variqata nataave hiananrove timwa kyeta nraatuqa tero vuqitairo nriwu nriwu hirata tumu ntivarave.

²⁷ Mwitaa hi varirata mwihua taqe varivaqena nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumi variarita ni taqevare. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyuqi variraqe nte kepukyavanto tumuaninrave.

²⁸ Nraakiara mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaama kye tohara tairata nkye mwaamwianrama vita qiata tuaahera kyeta vateqata tiri kyaahaqa hiariva qio vainima vaiho qiate, tiro.

Iesusiva fikiqa ntumwa kyero tura

(Matiu 24:32-35; Maaki 13:28-31)

²⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kyatari qaampuakya tamwa voti hiraravata mpo kyatariaravata riaate.

³⁰ Nkye taqaivaro mwiva mwunri ntairata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Huari nronraqama kyero itaari entava qaumaqa iho, tivarave.

³¹ Mwia votima kyeta nkye taqaivaro mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hirata nkye mwiaqaa vitama kye taqeta tiqata, Kotiva tiriqaa ntaqikiyari entava qaumatoma vaiho, qiate.

³² Nte qutaama tuqo, Mwaa mwataraqaa varihua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

³³ Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quanarove.

Nkye rauriqata variate tura

³⁴ Nkye rauriqata variate. Nkye kyara airi nreta uera nramanri nreqata mwata mwaaqanaa inraikyara nronraqama kyeta riemwaqita vivorave.

Nkye mwitaamaqita vivaro mwi entava nrihanrama nyatero nri ntairata nkye hia terama teta varivorave.

³⁵ Mwi entava mwaanra tita taintema kyero ekyaa mwata mwaaga varihuaqa qovara hiananrove. ³⁶ Nkye rauru kyeqa variqi viqatama Kotirara aakyara ntaivaro mwiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye nraakiara nrriani inraikyara nraatara kyetama ni mwatani mwatatai nraaqiarara vugaa qio sivita varivarave, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mpo entanramwu variqaro Kotira nraamwuqi ihera nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqanro entaqi uro Oripi taaqiqaa vaitata hura.

³⁸ Mwiva mwitaamaqiro vuvata nraakye qoravanto nai vaaota toqaqi nrumu Kotira nraamwuqi variqata Iesusira qua riora.

22

Mwihua Iesusira ru kyarerata uti varura

(Matiu 26:1-5, 14-16; Maaki 14:1-2, 10-11; Ioni 11:45-53)

¹ Hia kyoto mperetirara nro entara mwia nrtu vekyahu nyato entarave tuva nri ntovata ² Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, tiqata, Tire qumina Iesusira ru kyaarata nraakye qoravanto tiriara tivorave. Nataama kyetave tire mwia ru kyaananrave? tita.

³ Mwitaa ti varuvaro Iutaasi Isikeriotiva, mwiva Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo varuvaro Saataaniva mwia mwutukyaqi viqetero kyaa-haga huvaro ⁴ Iutaasiva siviro Iesusira qovarama kyarero uti variqaro Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronra vaisivata, Kotira nraamwuqaa ntaqikyaru varu pipohuavata, mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mwitaa mwitaa hiaritama nkye Iesusira ntavaaqavu kyaate, tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwihua qamwata kyeta tiqata, Tire i munimave mwiananrave? tuvaro Iutaasiva eo timwa kyero ⁶ mwiaqaatairo variro tiqaro, Kyai nte taqaarita hia airi nraakye qoravanto mwiavata varivaqena mwi entara nte mwia uqeta kyena qovarama kyaankye, tiro.

Iesusiva tuvata vekyahu nyato kyarara tera hura

(Matiu 26:17-25; Maaki 14:12-21; Ioni 13:21-30)

⁷ Iutaasiva mwitaa timwa kyero varuvaro hia kyoto mperetira nro entava nri ntovaro (mwi entaraqaa haaru nyaamwunyaava hia mwihua haivaqahua ru kyaraitiro,) mwihua vekyahu nyatero (nritarero uro Isipi nraaqiara ru kyo) entarara rieqatama mwi mwatanaahua sipisipi nraati rukye entava nri ntora.

⁸ Nri ntovaro Iesusiva Pitaakya Ionikya sitero tiqaro, Nkyetana uro vekyahu nyato kyarara terama taivaqe tire nraanre, tuvata ⁹ mwitanahua mwia kyapara hita tiqata, Taraqive mwi kyarara terama taananrave? tuvaro ¹⁰ Iesusiva tiqaro, Qio mwaini riaate. Nkyetana mwatukyaqi uro nteta vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu kyaqa kyero varero aanraqaa nrriariva nrumu nkyitana qintorama kyairata nkyetana mwia vataqita vivaro mwiva nai nraamwuqi viqetairata nkyetanavata mwiqi vera nteta ¹¹ nraamwu qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari vaisiva iara tiqaro, Taraqive nte ntena nraaqiara kyapata vekyahu nyato kyarara nraaninrave? tiho, qiate.

¹² Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nraamwu nronra mpo mwaanrini mwoqaqa vahira nkyitana nyaamwu tairata nkye mwiqima kyara terama taate, tiro.

¹³ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua vuhua uro taqovaro ekyaa in-raikyavanto Iesusiva tunte tuntema kyero vahuvata mwitanahua vekyahu nyato kyarara terama tora.

*Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nronra
(Matiu 26:26-30; Maaki 14:22-26; 1 Korinti 11:23-25)*

¹⁴ Mwitanahua kyara terama tovaro kyara nrenraqaa vahuvaro Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhuavata taintaqaa mwatakyaa viro varura.

¹⁵ Mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qakyo nte nriqavi inraikyara vararera hiqanama nte mwaa vekyahu nyato kyarara nkyivata variqana nraaninranra vuni nronraqama kye rieqana varura mwia mate nkyivata nranrenrave. ¹⁶ Mwaa entaraqaataina hia qaiqaa vekyahu nyato kyarara nraaninrave. Nraakiara ekyaa Kotiva ntaqikyari inraikyava qovarama virata nkye ntapihivage nte mwi entaraqaa qaiqaa nraaninrave, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero tiqaro, Mwaa kaapura vara kyeta nkye ekyahua mwiqitai nraate. ¹⁸ Mate mwaa entaraqaataina nte hia uaini nraanriva qati variqina quariro nraakiara Kotiva ntaqikyari entava nri ntairaqena nranrenrave, tiro.

¹⁹ Mwitaa timwa kyero mwiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni mamantama iho. Nte nkyiara rieqanama mwia nkyi nyuqo. Nte mate mwaa utuntema kyeta nkyevata mwitaamaqi viqatama nianra rieqata variate, tiro.

²⁰ Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva nramanri kaapuvata vara kyero kuaa qarama kyero nyinro tiqaro, Nkyiara rieqanama nte mwaa nramanrinra rauru nyatauqo. Kotiva nkyivata kuaaqi taqau vi varirero qaraakya qua vataira mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove, tiro.

²¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva tiqaro, Qio taqaate, ni qovarama kyaari vaisiva mwaini variqaro ni vatama kyero kyara nre variho. ²² Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ru kyerara qio Kotiva nianra mwi aanranraqaa quante tirave. Kotiva qiove tirata ni rukyaate tiro, ni qovarama kyaani vaisirara nte po kye tuqo. Mwiva viro raupirima quanarove, tiro.

²³ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qaqao, nai tavave tiriqitairo mwi kyaiqara mwitaama kyero varaanarove? tura.

Tavave tirinramwuqitairo nronravanto varianarove tura

²⁴ Iesusira nraaqiaranramwuvanto varita tiqata, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro nronra vaisivanto varianarove? timwa kyeqata inronra hi varuvaro ²⁵ Iesusiva tiqaro, Mwaa mwataraqaa variahua vunyaahua nkyiari nraakye qoraqaa ntaqikyiqatama tiqata, Nte nronravanto varurara tita, nkye ni qua rieta nkye nianra vaisi kyuqerave qiate, qiarave.

²⁶ Nkye hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto vaisi nronra varirero hiariva, mwiva uapaa vaisi nraantantamwa kyero varianarove. Nkyiqitairo mpovanto henahuaqa ntaqikyirero hiariva, mwiva nai hena vaisinramwuni kyaiqa vara nyataarive.

²⁷ Tava nronra vaisi varirave? Vaisivanto mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva, mwivave nronra vaisi variho? Mwia kyaiqa vaisivanto kyara varaqiro nrumu mwi variva, mwivave nronra vaisi variho? Qio, vaisivanto mwatakyaa viro variqaro kyara nre variva, mwivama nronra vaisi variho.

Qio nte nkyi kyapata variqana hia nte nkyiara kyaiqa vara mataate tiraitina, nte nkyi kyaiqa vara nyatauvave, tiro.

²⁸ Vaisi mpo hiahuave mpo inraikyavantove ni uaqiama matarera utuavata nkye ni vatama kyeta variqi vi variarave. ²⁹ Ni kova ni nronraqama kyaihana nte nraakye qoraqaa ntaqikiyiqina virerave. Nte ntena kora nraantantamwa kyena nkyivata nronraqama kyaarita ³⁰ nkye nraakiara ni mwatukyaqi variqata nivatama kye kyaravata nramanrivata nramwaqi viqatama taintaqaa mwatakyaa vi variqata nkye Isareri nraakye qora 12 okyara mwihuaqaa ntaqikiyivarave, tiro.

Iesusiva Pitaarara tura

(Matiu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ioni 13:36-38)

³¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaarara tiqaro, Saimonio, Saimonio, riaante. Saataaniva nkyi mwataarama kye nkyi ntainra kyaankye tiharo Kotiva qio mwitaa hianta tirave. ³² Nte Kotirara aakyara nteqanama iara mwia kyaahaqa hiraro mwiva iara kepukyaqama kyero riemwaqiro quarive turave. Nraakiara qaiqaa nianra riemwaqira viqarama ena qata vakyaa kepukyaqama nyataante, tiro.

³³ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, nronrao, nte ivatama kyena karavuqi vina ivatama kyena qutu quaninranra terama varuqo, tiro. ³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa mwinro tiqaro, Pitaao, nte i timwa mwianinra riaante. E taarampo nani nianra hia mwia taqaurave tiraro kokoraaravanto nruqua qiananrove, tiro.

³⁵ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Tauraaqama kyena nte nkyi sitauqata nkye munimavata, tuavata, kyuqu nraamwu hiravata, hia vararaitita, qati vurave. Nkye mwi entara mpo inraikyara aara ntorave iho? tuvata mwihua, Hiave, tita.

³⁶ Hiave tuvaro Iesusiva tiqaro, Mate mwaa tavave tua vataariva qioma tuavata varero quananrove. Hia paipa mpuahaa vataariva nai tuavaaqaqo paipa kyoqaama kyero varaarive. ³⁷ Nte timwa nyianinra riaate. Haaru nianra qara ntumwa to quava mwivauma vahiananrove. Nianra mwitaama tiro: Nraakye qoravanto mwianra uaqia hi kyaiqara uti varivave turave. Mwi quara haaru qara ntumwa tova mwivauma vahiananrove, tiro.

³⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto tiqata, Nronrao, mwaini taqaante. Paipa mpuahaa taaratanama vatauro, tuvaro Iesusiva qiove tiro.

Iesusiva uro Oripi taaqiqaa variqaro Kotirara aakyara ntora

(Matiu 26:36-46; Maaki 14:32-42)

³⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nraamwuqitairo veva ntero nai nraaqiaranramwu kyapata Oripi taaqiqaa nai vi varuraqaa qaiqaa viro.

⁴⁰ Mwini uro ntero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nkye Saataaninra qua riegata uaqia hi kyaiqara utuarorave tita, Kotirara aakyara nteqata variate, tiro.

⁴¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihua mwini kyero pataqia vututo viro uro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntero tiqaro,

⁴² Ko, nte nriqa quani nramanrinra nraaninra voti hira e qatinani vara kyaante. Qio hia ni kyakya hira vataqira quante. Ena kyakya hira vataqira quante, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvaro nyaamwunyaava tumu ntero Iesusira kepukyaqama mwatovaro ⁴⁴ Iesusiva varuvaro mwia mwutukyavanto anoma kyero uaqia huvaro Iesusiva kepukyaqama kyero aakyara ntamwaqiro vuvaro Iesusiraqaatairo toqaamwuvanto nraanre votima kyero mwataqi tumu ntura.

⁴⁵ Qio Iesusiva Kotirara aakyara ntamwa taiqa kyero siviro nrumu ntantero uro nai nraaqiaranramwu taqovata mwihua mwutukyavanto uaqia huvata vaite varura.

⁴⁶ Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye nanraqamave vaite variavo? Sivita Kotirara aakyara tivaro mwiva nkyi kyaahaqa hirata hia uaqia hi kyaiqara utuate, tiro.

Iesusira ntavaaqavu kyora

(Matiu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ioni 18:3-11)

⁴⁷ Iesusiva mwini variqaro qati nraahu qua ti varuvata airi vaisivanto nri ntoro. Iesusira nraaqiara 12 nramwugitairo Iutaasiva airi vaisi sita varero mwiva nraante mwihua suni nruva Iesusiva varunani nri ntero Iesusira mota kyarero uti varuvaro

⁴⁸ Iesusiva tiqaro, Iutaasio, qio e mwitaama kyera ni motenanra mwiaqove ni mwatani mwatatai nraaqiarara nramwutaahua suqaa qovarama kyenanrave? tiro.

⁴⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu mwiaavata varuhua taqovata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarerata uti varuvata mwinramwuhua Iesusirara tiqata, Nronrao, tire qiove paipaqa mwihua teqa kyaananrave? tita.

⁵⁰ Mwitaa timwa kyeta varuvaro mwinramwuhuaqitairo mpovanto Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi kyaiqa vaisi mpo kyaatutanyaa nraato teqa kyovaro tumu ntura. ⁵¹ Tumu ntuvoro Iesusiva qaqaqo hia qaiqaavata mwitaa hiate tiro. Mwitaa timwa kyero mwi vaisira nraatoqa nai kyauquqo vatovaro qaiqaa naitarama vahura.

⁵² Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varu pipohuavata, nronra vaisi mponramwuvata, mwihua Iesusira ntavaaqavu kyarera nruhuara Iesusiva tiqaro, Nkye kamaninravata ntaqi vaisira ntavaaqavu kyareratave paipavata kyaamwuvata vareta nriavo? ⁵³ Nte nkyivata mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqi vi varuqata nkye hia ni ntavaaqavu kyaarave. Qio mate mwaa entava nkyinima vaiho. Mate enta hi inraikyava kepukyaqama kyero ntaqikiyi variho, tiro.

Pitaava Iesusira hia taqaurave tura

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maaki 14:53-54, 66-72; Ioni 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyeta vitaqita uro Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi nraamwuqi kyovaro Pitaava nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva uro taqovata ⁵⁵ mwatukya utasata qia quara teta varuvaro Pitaavavata mwihua kyapata qia taare varura.

⁵⁶ Mwiaqaa varuvaro kyaiqa nraakye mpovanto taqovaro Pitaava qia taare varuvaro mwiva mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Mwaavavata Iesusikyantiri varivave, tuvaro ⁵⁷ Pitaava qaqaqo tiro, Mwaa nraakyeavo, nte hia mwia taqaurave, tiro.

⁵⁸ Mwitaa timwa kyero mwini variqiro vuvaro qaiqaa vaisi mpovanto Pitaara taqero tiqaro, Evata mwia nraaqiaravanto variaro, tiro. Tuvaro Pitaava tiqaro, Mwaa vaisivao, hia nte mwivave, tiro.

⁵⁹ Timwa kyero hia mpuahaama varuvaro vaisi mpovanto qaiqaa kepukyaqama kyero tiqaro, Mwi vaisiva Karirinyaa vaisivantora tiro, mwikyantiri varivave, tiro. ⁶⁰ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Mwaa vaisivao, e qiana quara nte hia ntapihi kyauqo, tiro. Mwitaa ti varuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.

⁶¹ Nruqua tuvaro nronravanto tuqasaa viro Pitaara vuqi taqovaro vaakya nronravanto Pitaarara tu quava mwia vu nraatoqi ntura. Vuni nronravanto tiqaro, E taarampo nani nianra mwia hia taqaurave tiraroma kokoraaravanto nruqua qiananrove, tura.

⁶² Mwi quava Pitaara nraatoqi ntumwa vuvaro mwiva ntapihi kyero riero mwiaqaatairo mwaagani mwaati ntovaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro nronraqama kyero ntatero.

Iesusira uaqiama mwatora
(*Matiu 26:67-68; Maaki 14:65*)

⁶³ Mwitaa huvata Iesusira ntavaaqavu vaisihua Iesusirara raima mwateta Iesusira ntuqutiqata ⁶⁴ Iesusiva hia taqaarive tita, mwihua tavuna vara kyeta vuvata qiatavata ruperteta Iesusira ntuqutiqata mwia kyapara hita tiqata, Poropeti vaisi maavao, tavave i riho? Hia taqaraitira, tiraqeta riaare, timwa kyeta ⁶⁵ mwihua uaqia hu quara mpo qua mpo qua timwa mwate varura.

Kaanasori suqaa uro kyora
(*Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ioni 18:19-24*)

⁶⁶ Mwitaamaqita vuvaro qaatata vuvata Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira vita vareta nkyiari kaanasori varunani uro kyovata ⁶⁷ mwihua tiqata, Qutaagama kyerave e Mesaiaavanto Kotiva titai vaisiva variaro? Tiri timwa timwinrage riaare, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi timwa nyianrita nkye hia ni quara qutaave tivarave. ⁶⁸ Nte nkyi kyapara hiarita nkye hia mpo qua ni timwa mpivarave.

⁶⁹ Qio mwaa entaraqaataina nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana Kotiva kepukyavanto varinani uro mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa vina varirerave, tiro.

⁷⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio mwitaa hirera e Kotira mwaaguvantove variaro? tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye qiara nte mwaa mwivave, tiro.

⁷¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qumina mwiaqaa qua vatehua nyaanraanronrave. Qaqira kyaare. Mwiama nai nroqitairo uaqia hi quara tihata riauro, tita. Tura.

23

Pairaativa hunani Iesusira vitaqita uro kyora
(*Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ioni 18:28-38*)

¹ Mwitaa timwa kyeta ekyaa mwihua sivita Iesusira vita vareta Pairaativa varunani uro kyeta ² Iesusiraqaa qua vateqata mwitaama tita, Tire taqauraro mwaa vaisiva nraakye qora uaqia hi aanranra nyaamwuteqaro mwihuara hia nronra vaisi vunyanra Sisaara taakisi mwiata ti varirave. Mwiva nanrianra nte nronravanto nte nraakye qoraqaa ntaqikyiariva Mesaiaavanto varuqo ti variho, tita.

³ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tuvaro ⁴ Pairaativa Kotira kyaiqa varohua mwihua nronranramwuanravata, nraakye qora ntuvaantuama vuhuaravata, tiqaro, Nte taqauqaro mwaa vaisiva hia kamaninra qua nteqa kyaiho, tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta kepukya qua Iesusiraqaa vateta tiqata, Nraakye qoravanto kamaninravata ntaquate tiro, mwiva

antua qua timwa nyi varivave. Mwiva tohara kyero vevara Karirisairo mwi quara timwa nyiqiro nrinro mwaini nri ntaiho, tita.

Herotiva hunani uro kyora

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mwiva tiqaro, Qutaa mwaa vaisiva Karirinyaavave? tiro. ⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva ntapihi kyovaro Iesusiva Karirinyaava Herotiva mwi mwatanaahuaqaa ntaqikyunanyaava varuvaro mwiaqaatairo Pairaativa Iesusira titovata Herotiva varunani Iesusira vitaqita uro kyora. Mwi entara Herotiva Ierusaremini uro varura.

⁸ Iesusira Herotiva varunani uro kyovaro Herotiva qamwatero. Herotiva Iesusira kyaiqara rieqaro airi enta mwia taqarero variqaro Iesusiva ni puqaa variqaro nronra kyaiqa varairage taqarerave timwa kyero qamwata kyero ⁹ uro Iesusira airi qua kyapara huvaro Iesusiva hia qua mpoqiavata nai timwa mwinraitiro varura.

¹⁰ Kotira kyaiqa vare varuhua nronranramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, mwihua sivita uro kepukyaqama kyeta Iesusiraqaa qua vatovata ¹¹ mwiaqaatai Herotivavata, mwia ntaqu vaisihuavata, Iesusirara raima mwateta tiqata, E nronra vaisi variarava nronra vaisi tavuna utu taante, timwa kyeta tuavaaga kyugera utumwate ua qua timwa mwateta titovaro Pairaativa varunani nrumu ntantero vura.

¹² Haaru Herotivavata Pairaativavata nramwutaatanavanto varurama. Mwi entaraqaataita mwitanahua totiqama vita kyugema vi nanrianra nanrianra qamwateqatatana varura.

Iesusira qio ru kyaate tura

(Matiu 27:15-26; Maaki 15:6-15; Ioni 18:39-19:16)

¹³ Pairaativa Kotira kyaiqa vare varuhua mwihua nronranramwuvata, nronra vaisi mponramwuvata, qumina nraakye qoravata, nyaanrama ntuvaantuama kyero ¹⁴ mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwaa vaisira vitaqita nte hunani nrumu kyeta tiqata, Mwaava nraakye qora uaqia hi aanranra nyaamwute variho, qiarave. Nkye mwitaa qiavana nte nkyi suqa variqana mwi quara avuqavu hiqana taqauqaro mwaa vaisiva hiamana nkye uaqia hi kyaiqarara qiara utiho.

¹⁵ Herotivavata mwitaa hiqaro taqero qati titaiharo nte hunani qaiqaa nrhiho. Riaate. Mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuaninravauma tire mwia ru kyaararo qutu quanarove. ¹⁶ Kyaiqe nte qiarita mwia kyaamwuqo ntuqutu kyeta vataivaro qati quarive, tiro.

¹⁷ [Mpo ihi mpo ihi vekiya nyato entaraqaa Pairaativa nraakye qorara rieqaro karavu vaisi kuaiqia qati huvantu kyovaro mwaatani vura.] Pairaativa Iesusirara kyaamwuqo ntuqutu kye vateta titaivaro qati quarive tuvata ¹⁸ ekyaa ntuvaantuama vuhua qaqaqo tita, Mwia ru kyaante. Tiriara rieqarama Varavaasira huvantu kyairaro mwaatani quarive, tura.

¹⁹ [Varavaasiva kamaninra vatama kyero mwi mwatukyaraqia ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavu rupa kyovaro varuvaro]

²⁰ Pairaativa Iesusira huvantu kyarero uti variqaro qaiqaa nraakye qora kyapara hiro.

²¹ Kyapara huvata mwihua hia mwia qua riaraitita, nronraqama kye aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaante. Mwia kyatariqaa rutaante, tita.

²² Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa taarampo nani kyapara hiro tiqaro, Mwaa vaisiva nanra quave nteqa kyaiho? Nanra uaqia hi kyaiqarave utiho? Nte mwia qua avuqavu hiqana taqauqaro hia mwiaqua qua vaiho. Hia

tire qumina quaqaara vaisi mpo ru kyaananrave. Kyai nte qiarita mwia kyaamwugo ntuqutu kye vataivaro qati quarive, tiro.

²³ Mwitaa tuvata mwihua kepukyaqama kyeta aakyara ntamwaqi viqata kyatariqaa rutaante nraahu tita. Mwitaa tiqatama Pairaatira quavata rukyeta mwihua quavanto nraahu kepukyaqa huvaro ²⁴ Pairaativa mwihua qua nraahu riero qiove tiro.

²⁵ Mwitaa timwa kyero mwihuara rieqaro mwiva kamaninravata ntaqura kyaaravata, vaisi ru kyora kyaaravata, karavuqi kyo vaisira huvantu kyero, mwiaqaatairo nraakye qora kyakya hurara rieqaro naivanto Iesusira ntaqu vaisihua sita kyero nyinro.

Iesusira kyatariqaa rutora

(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ioni 19:17-27)

²⁶ Iesusira nyuvata mwihua Iesusira vite viqatama aanraqaa vaisi mpo mwia nrutu Saimoniva mwiva Sairininyaava mwiva tokyasairo mwatukya nronra mwiqara vuvata mwia qintorama kye vuaviraavira tita mwianra tiqata, Iesusiva qu tai kyatarira vara quqira mwia nraakiara virava uro mwataante, tita.

²⁷ Mwitaa huvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vurama. Mwihua utaqitaita nraakye mponramwuvanto Iesusirara ti atura ntiqata ntataqita vuvaro ²⁸ Iesusiva mwihua hunani tuqasaa viro timwa nyinro tiqaro, Ierusalemiqinaa nraakye tuaavo, Hia nianra ntataate. Nkyetaravata nkyeta nraaqiararavata ntataate.

²⁹⁻³⁰ Mpo entanramwu nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto tiqata,

Ehaara nraakye hia nraaqiara mwatehuave

hia nraaqiara nraamwa nyihuave,

qora tatari taaqiara tiqata,

Tiriqaa nteqeta tumu ntumwaqu kyaate, tivarave.

Mwihua pata taaqiara tiqata,

Tiriqaa tumu ntita ntumwaqu kyaate, tivarave. *(Hosaiaa 10:8)*

³¹ Nte kyatari karaaha votima kyena varuqata mwihua mwitaama kyeqata ni uaqiama mate variavo. Nkye kyatari aahara votima kyeta variavata po, nraakiara mwihua nkyi nataa nataama kyetave nkyi uaqiama nyatevarave, tiro.

³² Mwitaa tuvata mwihua karavu vaisi taaratanavata Iesusiravata rirerata siteta vurama. ³³ Mwihua vuhua qumina mwatukya mwi mwatukyara nrutu Qiata Mwukyaarive tu mwatukyaraqaa uro nteta Iesusira kyatariqaa ninriqotai ruteta mwata quvu kyeta mwiqi mwaamwi utaqaa rateta hini hini uaqia hu vaisihua mwitana rutora.

³⁴ Rutovaro Iesusiva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, hia mwihua uaqia hi kyaigara utuarara riaante. Mwihua mwitaa hiqata hia mwia utuara mwia okyara ntapihiavo, tiro. Mwitaa tuvata mwihua kaati ruantema kye ori tuto kyeqata Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

³⁵ Mwia tuavaaqa ntainra kyeta varovata qumina nraakye qora mwini sivita variqa tage varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva airi vaisi kyaahaqa hi varivave. Kotiva mwia titaiharo mwiva Mesaiaavanto varirera, mwiva qioma nai kyaahaqa hiananrove, tita. ³⁶ Mwihua mwitaa tuvata ntaqu vaisihuavata Iesusirara raima mwateta uro uaini uka vura mwita nraante timwa kyeta mwianra tiqata, ³⁷ E qutaa Iutaaqa ntaqikyirava hirera, e ena kyaahaqa hiante, tura.

³⁸ Mwihua qua mpo Iesusira qiatani kyatariqaa qara ntumwa kyeta vatova mwitaama tiro:

MWAA VAISIVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

³⁹ Uaqia hu vaisiva mpovanto hini rutova mwivavata Iesusirara qora qua tiro tiqaro, Qutaave e Mesaiaavanto variaro? Qio mwitaa hirera, enavata tiritanavata kyaahaqa hiante, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvaro uaqia hu vaisiva mpovanto hiniqaa rutova eqaante tiro, Hiave e Kotirara aatu hiaro? Mwihua tiritana votima kyeta mwivavata rutaavo. ⁴¹ Mwihua tiritana qio rutaavo. Titatana uaqia hi kyaiqara kyaara tiritana rutaavo. Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utivave, tiro. ⁴² Mwitaa timwa kyero mwiva Iesusirara tiqaro, Iesusio, i nronraqama kyaani entara nianravata riaante, tiro.

⁴³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte i timwa mwianinra riaante. Mate e mwatukya kyuqeraqi ni vatama kyera varinanrave, tiro.

Iesusiva gutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ioni 19:28-30)

⁴⁴ Mwitaa tuvaro huari nrinro qiataqa vahuvuro mwiaqaatairo upima vuvaro hia huari itovaro kyokira nraahu rutovaro huari tumiviro 3 kirokiqa huvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

⁴⁵ Ierusaremini Kotira nraamwuqi tavuna tauha votima kye hiritova utaqaa nai nrahitu vuvaro ⁴⁶ Iesusiva kyatariqaa variqaro paatiro aakyara ntero tiqaro, Ko, ni manraqura tu varaante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva gutu vura.

⁴⁷ Iesusiva gutu vuvaro ntaqu vaisihua qiata vaisivanto Iesusiva mwitaa hura taqero Kotira nrutu tuaaherero tiqaro, Qutaama mwaa vaisiva avuqavu nrohi vari vaisivave, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvata mpo uhua mwi inraikyava qovara hura taqarerata ntuvaantuama vuhua, mwihua variqata mwi inraikyara taqeta, mwiaqaataita mwihua nkyiari mwaatani nrumu ntanteta viqata mwutukya uaqia huvata nkyiari *mwekuraata/mwetokya* ntuqutu kyeqata vurama.

⁴⁹ Mwihua vuvata Iesusira vataqi nrohu nraakye qorahuavata, nraakye mponramwu Karirisaita mwia vataqita nruhuavata, mwihua nyianra sata variqata mwi inraikyava qovara hura taqe varura.

Iesusira quntamwa tora

(Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ioni 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Vaisi mpovanto mwia nrutu Iosepiva Arimatia mwatukya Iutianyaava, mwiva vaisi kyuqeva avuqavuma kyero nrohi varu vaisiva, mwiva Kotiva ntaqikyiani entarara taqeqaro mwia vekya varura. Mwiva kaanasorivanto variqaro mwiva hia mpo kaanasorivanto tu quarara eo tiraitiro, mwihua kyaiqaravata hia qamwateqaro varura.

⁵² Mwi vaisiva Pairaativa varunani uro ntero tiqaro, Iesusira mwamwanta mpiraqe varaqina quntaankye, tiro. ⁵³ Mwitaa timwa kyero mwiva uro Iesusira mwamwanta itu kyero vara mwatumwi vatero eqarori tavuna vara kyero mwia qapuqama kyero uto ori qaraakya vauru kye hia vaisi mpo quntoraqi uro quntamwa tora.

⁵⁴ Mwi entara nraakye qoravanto hura Saarareqa tiri mwaanra enta mwi entara kyaiqa varaarorave timwa kyeqata mwi entarara rieqata mpo inraikya mpo inraikya tera taarama kye vate varu entava vahura.

⁵⁵ Mwitaa huvata nraakye mponramwuvanto tauraa Karirisaita Iesusira vataqita nrohi varu nraakye hua Iosepiravata uro Iesusira quntarera huraqi vuhua uro taqovaro Iosepiva Iesusira mwamwanta vatovata mwihua

taqeta ⁵⁶ mwiaqaatai nrumu ntante nkyiari nraamwuqi uro variqata vahamwenra kyuqema kyero mwunta vuravata, mpo inraikya mwia mwamwantaqaa qumwa teravata, tera hura. Mwihua nkyiari mwaanra qua rieqata Saarareqaa qati varura.

24

Iesusiva quntamwa toraqitairo sivura
(*Matiu 28:1-10; Maaki 16:1-8; Ioni 20:1-10*)

¹ Nraakye mwihua kyuqema kyero mwuntavi varu inraikyara terama kye vateta mwihua Saarareqa vari kyeta Saanteqa vaakya toqa entaqi sivita mwi inraikyara vareta Iesusira quntamwa toraqi vuhua uro taqovaro ² qesaqaa ori nronra tita tora ventaqita uro tokyani vatova vahura.

³ Vahuvata mwihua oriqi vera nte taqovaro nronra vaisi Iesusira mwamwanta hia vahura. ⁴ Hia mwiqi vahuvata mwihua mwiqi qati apiqama vita airi nraato ti varuvata qamwanrama vaisi taaratana qovarama vita takyuqu tuavaaqara ututeta mwihua nraaqani sivita varura.

⁵ Varuvata nraakye mwinramwuhua nronraqama kye aatu hita nkyiari siri mwataqi vateta varuvata vaisi mwitanahua tiqata, Nanraqamave nkye qati vari vaisirara qutu quahua mwaataqi puua hi variavo?

⁶ Mwiva hia mwaini variho. Mwiva qati siviho. Tauraa mwiva Karirini variqaro nkyi timwa nyu quara nkye qative riemwa taavo?

⁷ Mwiva mwi entara tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita uaqia hi vaisihua ni ntavaaqavu kyaate tiro, ni qovarama kyairata mwihua ni pitaqita kyatarigaa ru taivaqena nte taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave tirave, tita.

⁸ Mwitanahua mwitaa tuvata nraakye mwinramwuhua nyaatoqi Iesusiva tu quava ntuvata ⁹ mwia quntamwato mwatara mwini kyeta nrumu ntante uro Iesusira nraaqiara 11 nramwuvata mpo huhuavata timwa nyunra.

¹⁰ Nraakye mwinramwuhua nyutu vahirero Mariaava Makataranyaava, Iohaanaava, Iemisira nrova Mariaava, mwinramwuhua mwi inraikyara taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata ¹¹ mwihua tiqata, Qaqao, nkye unrama qiavo. Hia mwianra qutaave qiananrave, tita.

¹² Mwitaa tuvaro Pitaava siviro hiantero mwia quntamwa toraqi vuva uro kakataama viro vera taqovaro tavuna nraahu vahuvaro Iesusira mwamwanta hia vahura. Hia vahuvaro mwiva nrumu ntantero uro mwaatani variqaro nai uro taqo inraikyarara airi nraato tiqaro varura.

Mwatukya Emiasinianra vu vaisitanahuara tura
(*Maaki 16:12-13*)

¹³ Kuaa mwi entaraqaa Iesusira nraaqiara taaratanavanto mwatukya mpo Emeasianra vura. (Kyuvaira vaiharo Omwunra vahira mwia votima Ierusalem vahuvaro Emeasi mwatukya vahura.) ¹⁴ Mwitanahua aanraqaa mwianra viqata Iesusira ru kyo quara timwaqita vita.

¹⁵ Mwitanahua timwaqi vuvaro Iesusiva nai nri ntero mwitanahua vatama kyero vuvata ¹⁶ mwitanahua mwia taqeta hia mwia ntapihi taqaraitita, mpo vaisivantove tuvaro ¹⁷ Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana aanrani nriqatama nanra quave timwaqita nriavo? tiro.

Mwitaa tuvata mwitana uro mwiaqa ra kyeta mwitana mwutukyavanto uaqia huvatatana ¹⁸ mpovanto Kiropaasirave tuva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mate airivanto Ierusalemiqi variaraqitaira e kuaikuvantove enta nanau qovara hi quara hia riaaro? tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nanra quave? tuvata mwitanahua tiqata, Iesusira Nasaretinyaanra quave. Mwi vaisiva poropeti vaisivanto variqaro Kotira vuqaavata, nraakye qora suqaavata, nronra kyaiqa vareqaro kyuqe qua nraahu tirave.

²⁰ Mwiva mwitaa hi varihata Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, tiriqaa ntaqiky variahuavata, mwihua kamaninra mwiavaro mwiva mwia rukyaate tihata mwia ninriqotaita kyatariqa rutaavo. ²¹ Tire tauraa mwi vaisirara Kotiva mwia titaiharo mwiva mpo mwatanaahua nraatara kyero tiri Isareriqaa ntaqikyiarivave tunanrave. Qua mpovatama vaiho. Mwia rukyaavaro mate taarampo enta nritaraiho.

²² Mate turetana nraakyenramwuvanto qia quara rieta nrihanramama vuro. Mwinramwuhua vaakya toqaqi mwia quntamwa taaraq i uro nteta hia mwia mwamwanta taqaavo.

²³ Mwinramwuhua uro ntanteta nrumu tiri timwa timwita tiqata, Nyaamwunyaahua tirinramwuanra mwiva qatima variho qiavo, qiarave. ²⁴ Nraakyenramwuvanto mwitaa qiavata tirinramwugitaita mpo hiahua mwia quntamwa taaraq quahua uro taqaavaro nraakyenramwuvanto qia quava qutaa vaihata mwinramwuhuvata mwia mwamwanta hia taqaarave, tita.

²⁵ Mwitana mwitaa tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Hiave nkyitana su nyaato vaiho? Haaru poropeti vaisinramwuvanto timwa to quara, mwianra nkyetana qamwanrama kye qutaave qiataara vaihata nkyetana qakyoma kyaavo.

²⁶ Nkyetana hia ntapihiarave iho? Kotiva titaari vaisiva Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo nronraqama viro kepukya vaisivanto variananrove, tiro.

²⁷ Mwitaa timwa kyero Iesusiva Mesaiaara Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara mwitana timwa nyinrenro tohareqaro Mosesira mpukuqitairo timwa nyiqiro viro, poropetinramwu mpukuqitairovata timwa nyiqiro vura.

²⁸ Mwitaa timwaqi vi varuvaro mwitanahua virera tu mwatukyava qaumato vahuvaro Iesusiva rieqarovata aanra mwiaqaa qati nraahu vi varuvata ²⁹ mwitanahua hiave tita, Mateqama enta hiananrove. Qaqira kyera tiritanavata vaitaante, tuvaro mwihuavata varirero nraamwuqi vura.

³⁰ Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro kyara taintaqaa mwitana vatama kyero mwatakyaa viro Kotirara kyuqeve timwa kyero mpereti nteqa kyero tukyama kyero nyuvata ³¹ mwitana su ntapairi vuvata ntapihi rieta mwitana mwia ntapihi taqeta. Mwitana mwia ntapihi kyeta taqovaro Iesusiva mwitana suqaatairo uvaarama vura.

³² Iesusiva uvaarama vuvata mwitana nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qikye, mwiva aanraqaa nriqanro Kotira mpukuqinaara qua okyara ntapihi kyero tiritana timwa timwiharo qutaa tiritana mwutukyaqitairo kyuqe hirave, tita.

³³ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua qamwanrama sivatana nrumu ntanteta Ierusalem uro Iesusira nraaqiara 11 nramwu puaama kyeta taqovata mwinramwuhua mpo vaisinramwu kyapata ntuvaantuama vita varita tiqata, ³⁴ Nronravanto qutaama qaiqaa qati siviho. Saimoniva mwivama mwia taqaiho, tuvata ³⁵ mwitanavata aanrani vita taqorara mwihua timwa nyita. Mwitanaahua tiqata, Mwiva mpereti nteqa kyaihata mwiaqaataita turetana nronra vaisi ntapihi taqauro, tita.

Iesusiva nai nraaqiara suqaa qovarama vura
(*Matiu 28:16-20; Maaki 16:14-18; Ioni 20:19-23*)

³⁶ Mwitana qua mwihua timwa nyi varuvaro mate mwiqiara nronravanto nai qovarama viro mwihua nraaqani siviro variro tiqaro, Nkyi mwutukya-vanto qihaakyama vahiarive, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvata mwihua nronraqama kyeta aatu hita tiqata, Vaanavanto qovarama viho, tuvaro ³⁸ Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye nanraqamave aatu hiavaro taara vu nraato tuava nkyi su nyaatoqi vaiho? ³⁹ Ni kyuqu kyauqu taqaate. Nte mwivama huqo. Ni mamantaqa tiqata taqaate. Nte vaisima varuqo. Vaana mwia hia ni votima kyero mwativata mwukyaarivata vahirave, tiro.

⁴⁰ Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyuquvata kyauquvata nyaamwutovata ⁴¹ mwihua mpoqama kyeta qamwateta kyauqu ntukikinraaqateta hia qamwanrama qutaave tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Kyara nraanriva vahirove? tuvata ⁴² mwihua tavukya uta tora pataqia mwuvaro ⁴³ mwiva mwihua suqaa variqaro vara kyero nronra.

⁴⁴ Iesusiva tavukya nramwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Tauraa nte nkyivata variqana nte mwaa quara nkyi timwa nyiavarave. Nianra haaru Mosesiva mpukuqi qara ntumwa to quarave, poropeti vaisinramwuvanto qara ntumwa to quarave, Saami mpukuqi qara ntumwa to quarave, nte nkyi timwa nyiqana mwi quara mwivauma vahiananrove qiavarave, tiro.

⁴⁵ Mwitaa timwa kyero mwihua Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara ntapihhi kyeta riaate tiro, Iesusiva mwi quara mwi quara mwihua timwa nyinro tiqaro, ⁴⁶ Mwaa quara qara ntumwa torave. Mesaiaarara mwiva nriqa quani inraikyara varero uro qutu viro taarampo enta variro qaiqaa qati siquananrove.

⁴⁷ Mwiaqaataita nkye ni kyaiqara ni nutuara rieqatama nraakye qora timwa nyiqi viqata uaqia hi aanranra qaqira kyaivaro Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive qiate. Mwi quara timwa nyiqi viqata Ierusalemmini nraante mwi quara timwa nyiqi vita mwiaqaataita mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyiqi quate. ⁴⁸ Nkyenramwu nkyeta sugotaita mwi kyaiqaravata mwi inraikyaravata taqaarave.

⁴⁹ Ni kova nai kyauqu nriqiqaa vatero ntena nkyi nyinrenrave qianinra ntema mwia titaariro tumuananrove. Nkye mwaa mwatukyaraqi variqi vivaro nyaamwusairo mwiva tuminro nkyiqi variqaroma nkyi kepukyaqama nyataananrove, tiro.

Iesusira vitero nyaamwuni vura
(*Maaki 16:19-20; Kyaiqa Varora 1:9-11*)

⁵⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihua sita varero Ierusalemmini kyero Mpetaanini uro ntero nai kyauqutana tuaahera kyero mwihua kyugema nyatero. ⁵¹ Mwiva mwihua kyugema nyate varuvaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva nai nraaqiara mwihua kyero vura.

⁵² Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia nrutu tuaahera kyeta nrumu ntanteta Ierusalemmini vura.

⁵³ Mwini uro variqata Kotira nraamwuqi mpo enta mpo enta Kotira nrutu tuaaheraqita vi varura.

IONI Ioniva Iesusiva nrohurara tura

Iesusira okyarara tura

¹ Haaru toharero quavanto varura. Mwi quava Kotikyantiri varura. Mwi quava nai Kotiva varura. ² Tauraa toharero mwi quava Kotikyantiri variqiro vura.

³ Mwiva Kotikyantiri variqi viqaro mpo inraikya mpo inraikya ekyaa inraikya utu kyero vatora. Mpovantovata mpo inraikya utuariva hia varuvaro qua mwiva nraahu ekyaa inraikya utu kyero vatora.

⁴ Mwi quava qati variqi vi variara tuqavantoma variro. Mwi quava omwa votima kyero itamwaqiro viqaroma nraakye qora kyuqema kyero ntuvaahama nyatero. ⁵ Omwavanto upi hiraqi itamwaqiro viharo hiana enta hi inraikyava mwia qipa kyaariva vahiro.

Nramanri nyi varuva, Ioniva Iesusirara timwa nyunra

⁶ Kotiva vaisi mpo titora mwia nrtu Ioniva. ⁷ Nraakye qoravanto Iesusirara mwiva qutaa omwavantove qiate tiro, Ioniva mwianra timwa nyinrenro nri ntora.

⁸ Ioniva nai hia mwi omwava variraitiro, mwiva omwa mwianra timwa nyinrenro nrunra. ⁹ Mwiva nri ntovaro mwia nraakiara quavanto nri ntero omwa votima kyero itamwaqiro viqaroma ekyaa mwaa mwataraqaa nraakye qora ntuvaahama nyatero.

Iesusira qoririma mwatora

¹⁰ Iesusiva nai mwaa mwatarata utu kyero vatova mwatani tumuvata mwaa mwatanaahua hia mwia ntapihi kye taqaraitita, mwianra hia mwivave tita. ¹¹ Mwiva nai nramwunaahua hunani nri ntovata mwia nramwunaahua hia mwia kyakyama mwataraitita, mwia qoririma mwatora.

¹² Mwitaahuvata mpo uhua mwia kyakyama mwateta mwianra qutaa mwivave tura. Mwita tuhua mwihua mwiva nronraqama kyovata mwihua Kotira nraaqiaragama vita varura.

¹³ Hia nraakyevanto nraaqiara mwataintema kyero mwihua mwata taihata Kotira nraaqiaragama vita variara. Hia qumina vaisi kyakya hiraqa Kotira nraaqiaragama vita variara. Nai Kotira kyakya hiraqa mwihua Kotira nraaqiaragama vita variara.

Iesusiva vaisi tuora

¹⁴ Kotira quavanto vaisi tuero tirivata varirero tuminro. Mwiva tuminro mwaa mwataraqaa varuvata tire mwia peqa okyara taqaavanra. Tire taqaavararo mwi vaisiva kyuqe hiro vaisiara mpoqama kyero po kye timwa nyateqaro qutaa qua nraahu ti varuva varura.

¹⁵ Ioniva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nte haaru nkyi timwa nyina tiqana, Vaisi mpovanto ni naakiara nrianriva ni naataraanrove, tuva qio mwaa mwi vaisivave. Nte hia qovara hiava entara mwiva haaru qati variqiro vurave. Mwitaama variqarora tiro, mwi vaisiva ni naatara kyero mwiva nronravanto variho, tiro. Ioniva mwita tura.

¹⁶ Iesusiva mpoqama kyero tiriara nraamwunruqa taiharo mwiva tiriara po kye timwa timwateo airi nani tiri kyuqema timwate varira. ¹⁷ Haaru Kotiva nai qua mwaanra nraakye qoravanto hia nteqa kyaraitita, qati nraahu riemwaqita quate tiro, Mosesira mwunra. Mate mwaa entara Iesusi

Karaisiva Kotiva hinasairo tumu Kotiva po kye timwa timwatai okyarara, qutaa okyara tiri timwinra.

¹⁸ Hia qumina vaisi mpovanto Kotira taqairave. Mwia mwaaquvanto nai qora nraaqani variva, mwiva nraahu nai qora okyara qovarama kyaihata tire taqeta ntapihunana.

*Ioniva hia nte mesaiaavantove tura
(Matiu 3:1-12; Maaki 1:1-8; Ruku 3:1-18)*

¹⁹ Ioniva Iesusirara timwa nyu quava mwataamama vahiro. Ioniva nri ntovata Iutaa vaisi nronranramwuvanto Ierusaremini varuhua vaisi mponramwu sitovata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhuvata, Rivaira kuaa okyara mponramwuvantovata, mwihua uro nteta Ioninra kyapara hita tiqata, E ta vaisivave? (E qutaa tiri mesaiaavantove variaro?) tita.

²⁰ Mwihua mwitaa tuvaro Ioniva hia qua tuqetaraitiro, vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Qaqao, hia nte Kotiva titai vaisiva mesaiaavanto varuqo, tiro.

²¹ Tuvata mwihua mwia qaiqaa kyapara hita tiqata, E hia mwivave tiqara, e mpo tavave hiaro? E tiri haivaqava, Iraisaavave variaro? tita.

Tuvaro Ioniva qaqao, Nte hia mwivave, tiro. Tuvata mwihua qaiqaa mwia kyapara hita tiqata, E ta vaisivave? Tire poropeti vaisi mpo mwia vekiama varuro. E mwivave hiaro? tuvaro Ioniva qaqao nraahu tiro.

²² Mwitaa tuvata mwihua tiqata, E tavave hiaro? Timwa timwinraqe tire nrumu ntanteta tiri titaa vaisihua iara uro timwa nyianre. E enanra tavaveve tira hiaro? tita.

²³ Mwihua mwitaa tuvaro Ioniva timwa nyinro tiqaro, Nte qumina sata variqana aakyara ntena tiqana, Aanra ntapihi taivaro nronravanto nrianrive, ti varuvama varuqo, tiro.

(Aisaiaa 40:3)

Haaru poropeti vaisi Aisaiaava tu quara Ionivavata tura.

²⁴ Ioniva mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto sitohua tiqata, ²⁵ E tiriara nte hia mesaiaavanto varuqo qiaro. Hia nte Iraisaavave qiaro. Hia nte poropeti mwivave qiaro. Qio nanraqamave qumina vaisi varuqo qiarava nramanri nyi variaro? tita.

²⁶ Tuvaro Ioniva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte qumina nramanri nraahuma nraakye qora nyi varuqo. Mpovanto nkyi utaqaa varira nkye hia mwia taqaarave.

²⁷ Mwiva ni naakiara nrivave. Nte pata vaisi varuqaro mwiva nronra vaisi varihanana tina, nte hiama qio mwiva kyuqu nraamwu rupa tai kyaantara huvantu mwataaninrave, tura.

²⁸ Ioniva Mpetaani mwaata Iotaani nramanri qarahi hini variqaro nramanri nyi varu entara mwi quara tura.

Ioniva Iesusirara Kotira sipisipi nraative tura

²⁹ Mwia qanranraa Ioniva variqaro taqovaro Iesusiva mwisairo nri varuvaro mwiva tiqaro, Qio taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative. Mwiaqaama Kotiva mwatani varihua uaqia hi kyaiqara utira taiqa nyataanarove.

³⁰ Nte haaru tiqana, Vaisi mpovanto ni naakiara nrianriva ni naataanarove. Nte hia qovara hiava entara mwiva haaru qati variqiro vuvave. Mwitaama variqarora tiro, mwiva ni naatara kyero nronravanto varianarove, tu vaisiva, mwaa mwivave.

³¹ Tauraa hia nte mwia ntapihi taqaurave. Nkye Isareri nraakye qoravanto mwia ntapihi kye taqaate tina, nte mwaini nrumu variqana nramanri nkyi nyi varurave, tiro.

³² Mwitaa timwa kyero Ioniva Iesusirara mwihua vutukye timwa nyinro tiqaro, Nte taqauqaro Kotira mwanraquravanto minrunra voti hiva hita-mwaqiro tuminro tumu mwiaqaa varirave.

³³ Tauraa nte hia Iesusira ntapihi taqe varuqaro Kotiva ni titaihana nte nramanri nkyi nyi varuqaro Kotiva ni timwa mpiro tiqaro, E taqairaro ni mwanraquravanto quariva uto mwiaqaa variani vaisira qio mwianra mwivave qiante. Mwiva hia qati nramanri nyiananrove. Mwiva nraakye qora ni mwanraqura nyianrivave, tirave. ³⁴ Kotiva ni mwi quara timwa mpihana nte mwi inraikyara kyugema kyena tagena nte mwianra mwaavama Kotira mwaaqueve tuqo, tiro.

Iesusiva vuniqama kyero erahiamuaantema vaisi sitora

³⁵ Mwia qanranraa Ioniva nai nraaqiara taaratana mwia vataqita nrohutanavata siviro varuvaro ³⁶ Iesusiva nritarero vuvaro Ioniva mwia vutu taqero, mwitana timwa nyinro tiqaro, Taqaate. Mwiva Kotira sipisipi nraative, tiro. ³⁷ Mwitaa tuvata Ioninra vataqita nrohutana Ioniva tu quara rieta, mwiaqaatai tuqasaa vita Ioninra mwini kyeta Iesusira vataqita vura.

³⁸ Vuvaro Iesusiva tuqasaa viro taqovata mwitana mwia vataqita nruvaro mwiva tiqaro, Nkyetana naanrave nriavo? tuvata mwitanahua tiqata, *Rapai*. mwaanra ti variara vaisio, e taraqi variaravave? tuvaro

³⁹ Iesusiva tiqaro, Qio nrita taqaate, tiro. Mwitaa tuvata mwitanahua mwia vatama kyeta uro mwiva varuraqi varita. Mwitanahua Iesusira vatama kyeta variqi vita enrovata nrumu ntanteta vura.

⁴⁰ Mwitanahua Ioniva Iesusirara tu quara rieta Iesusira vataqi vuraqi-tairo mpo Enturuva, Saimoni Pitaara qatavanto varura.

⁴¹ Mwitana Iesusira mwini kyetatana Enturuva nai vakyaara puaama kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Tiretana, Kotiva titai vaisira, mesaiaa mwia puaama kyauro, tiro. (*Mesaiaave, Karaisivave*, kuaa nrutuma vahiho.)

⁴² Mwi vaisira puaama kyeta taqauro, timwa kyero Enturuva nai vakyaara vita varero Iesusiva hunani uro kyovaro Iesusiva mwia taqero tiqaro, E Ioninra mwaaqu Saimonivave. Nte qaraakya nrotu nteqana iara Sipaasirave tirerave, tiro. (*Sipaasirave, Pitaarave*, kuaa nrutuma vahiho. (Mwaa quaraqitai mwi nrutura tirerata *Orivave* tita.)

Iesusiva Piripikya Nataanierikya nyaanronra

⁴³ Mwia qanranraa Iesusiva Karirini virerave timwa kyero, uro Piripira puaama kyero mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro.

⁴⁴ Piripiva Vetasaitanyaavama variro. Enturukya Pitaakyavata kuaa mwatukya mwiqinaahua varura.

⁴⁵ Iesusiva Piripirara ni pataqira nriante tuvaro Piripiva Nataanierira puaama kyero mwia timwa mwinro tiqaro, Haaru tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua qara ntiqaro mwi vaisirara timwatovata, poropeti vaisinramwuvata, mwi vaisiva nraakiara qovara hiananrove timwa kyeta qara ntumwato vaisira, qio mate mwi vaisirama taqauqo. Mwiva Iesusiva Iosepira mwaaquvanto Nasaretiqinaavave, tiro.

⁴⁶ Tuvaro Nataanieriva tiqaro, Qaqao, qiove kyuqe vaisivanto mwi mwatukyaraqitairo qovara hiananrove? tiro. Tuvaro Piripiva tiqaro, Enavanto nrumu taqaante, tiro.

⁴⁷ Mwitaa timwa kyero vuvaro Iesusiva taqovata mwitanahua nri varuvaro tiqaro, Taqaante. Qutaama mwi vaisiva Isareri vaisivanto variho. Hia mwi vaisiraqi unra qua vahivave, tiro.

⁴⁸ Mwitaa tuvaro Nataanieriva Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerave e ni okyara ntapihira hiaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Piripiva hia i uro nraanrai vakya e fiki okyarani variarana nte i taqaurave, tiro.

⁴⁹ Mwitaa tuvaro Nataanieriva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e Kotira mwaaquve. E Isareriqaa ntaqikyiravave, tiro.

⁵⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E fiki okyarani variarana nte i taqaurave, turaqaatairave nianra qutaa mwivave qiaro? Nraakiara nronra inraikya, mpo inraikya mpo inraikya mwia nraataraaninrama taqenanrave.

⁵¹ E qutaama taqairaro nyaamwuvanto qatua virage nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita niqaanra nyaamwunyaahua vita tumita hi varivage varianinrave, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

2

Mwatukya mpo Kenaqi nraakye ntumwunra

¹ Taara enta nritarovata mwatukya mpo Kena, Karirini mwi mwatanaahua nraakye ntumwinrenra hura. ² Mwitaa huvaro Iesusira nrovavata mwini varuvata mwi mwatanaahua Iesusiravata, mwia nraaqiaranramwuvata, nyaanrovata mwinramwuhuavata mwini vita.

³ Mwinramwuhua uro variqata kyara nre varuvaro uainivanto taiqa vuvaro Iesusira nrova Iesusira timwa mwinro tiqaro, Uaini taiqama viho, tiro.

⁴ Tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Mwaa nraakye vao, i kyaiqa mpo kyaiqa vaiharo ni kyaiqa mpo kyaiqama vaiho. Nte kyaiqa varaani entava hiamanri ntaiho, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusira nrova mwi mwatanaahua kyaiqa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, Mwiva nanra quave nkyiara tirata mwiva qiarinte qiarinte hiante, tiro.

⁶ Iutaavanto nkyiari mwaanra qua riegata mwitaa mwitaama kyeqata nkyiari mwamwanta hiqama kyora. Qio mwianra riegaro nramanri taqu 6 nramwu nronra tave voti huva mwi nraamwunraqi vatovaro vahura. (Tave nronra kuaa mwiqi qioma nramanri taqu qataara 10 vanto quanantro.)

⁷ Vahuvaro Iesusiva kyaiqa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, Ekyaa mwi taqura qati nramanriqotaita piqa kyaate, tuvata qati nramanri kyaqaqita uro tave nronra mwinramwunra piqa kyovaro vaiqaara hura.

⁸ Piqa kyovaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Qio mwiqitai kyaqaqita uro kyaraqaa ntaqikyira mwivaro nreqanro taqaarive, tiro.

⁹ Mwitaa tuvata mwiqitai mwi nramanrinra kyaqaqita uro mwuvaro mwi vaisiva qati nramanrivanto uaini utu vura nreqanro taqovaro kyuqe huvaro mwiva hia qati nramanri kyaqora mwianra ntapihuvata kyaiqa vaisi mwinramwuhua nraahu mwianra ntapihura. Mwitaa huvaro kyaraqaa ntaqikyuva nreqanro taqovaro kyuqe uaini vahuvaro qamwata kyero nraakye varo vaisira nraanrama kyero ¹⁰ mwia timwa mwinro tiqaro, Qikye, mpo hiahua kyuqe uaini nraante nraakye qora nyiavata nramwa taiqa kyaavata nraakiara uaqia hi uaininra nyi variarave. E hia mwitaa hiaro. Nte taqauqara e mpo uaini vuni nyinra kyuqe uaini mwia nraakiarama nyinra hiaro, tiro. Mwitaa turama.

¹¹ Iesusiva Kena mwatukya Karirini variqaro qati nramanri vara kyero uaini utu kyero nyunra. Mwiva mwi kyaiqara nraante toharama tero mwiaqaatairo mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa varaqiro vura. Iesusiva mwi kyaiqara varovata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyaiqa taqetama Iesusira kepukya okyarara ntapihita mwianra qio qutaa mwivave tura.

¹² Mwiaqaatai mwivavata, mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata, mwia qua riohuavata, mwini kyeta vuhua Kapenaamini uro mpo entanramwu varura.

*Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi vura
(Matiu 21:12-13; Maaki 11:15-17; Ruku 19:45-46)*

¹³ Vekyahu nyato kyarara nro entava qaumatoqa huvaro Iesusiva Ierusalemmini vuva ¹⁴ uro Kotira nraamwu nronraqi vera ntero taqovata mpo uhua kyoqaa kyaiqa vare variqata munima vareqata purimakauve sipisipive nyaamwawe nyi varuvata mpo vaisinramwu tainta nraaqani variqata kamaninra munima vareqata Kotira nraamwuqinaa munima nyi varura.

¹⁵ Mwitaamaqita viqata kyoqaa kyaiqa vare varuvaro Iesusiva mwihua taqero kyapipi vara kyero mwiaqotairo purimakauvata, sipisipivata, sa-taqiro veva Kotira nraamwuqitairo mwaatani kyero munima tuqasaqi varu vaisihua tainta tu varero vara rauru kyero mwi munimanravata rauru kyero, ¹⁶ nyaamwa nyiqata munima vare varu vaisihuara tiqaro, Nkye mwi inraikyara mwi inraikyara mwaaqitai vare quate. Nkye hia ni kora nraamwu maaketi nraamwuqama taate.

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro mpo qua Kotira mpukuqi qara ntumwato quava mwia nraaqiaranramwu nyaatoqi ntumwa vuvata riora. Mwi quava mwitaama tiro:

Nte i nraamwuanra nronraqama kyena riemwaqi quariva qia itaintema kyero niqi ite vaiho, tura. *(Ihi 69:9)*

Mwi quara mwitaama kyero qara ntumwa tora.

¹⁸ Iesusiva mwitaa huvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Qaqao, tava iara tiharave e mwitaa hiaro? E nanra nronra kyaiqa mpo tiri tivuqaa utiraqe tire mwia taqetave iara mwiva qio mwitaa hiananrove qiananrave? tita.

¹⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye mwaa nraamwunra ntapairi kyaivaqe nte taarampo entara qaiqaa hoqa kyaaninrave, tiro.

²⁰ Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Qaqao, mwaa nraamwunra hoqeqata 46 ihi airi ihi hoqaqi vita uro hoqa taiqa kyaarave. Qiove e taarampo entara nraahu mwi nraamwunra hoqa taiqa kyananrave? tita.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva hia vutu kyero qati nraamwuanra tiraitiro, mwiva nai mwamwantaqaa ntumwa kyero tiro. (Nkye ni rukyaivaqe nte taarampo enta vari kyena qati siquaninrave, tiro.)

²² Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tuvata nraakiara Iesusiva qati sivi varu entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto variqata Iesusiva nraamwuanra tu quava mwihua nyaatoqi ntumwa vura. Kotira mpukuqi qara ntumwato quaravata rieqata, Iesusiva mwi entara tu quaravata rieqata mwihua Iesusirara qutaave tura.

Iesusiva ekyaa vaisi ntapihi kyaira

²³ Vekyahu nyato kyarara nro entaraqaa Iesusiva Ierusalemmini varuvata nraakye qora airivanto mwia kyaiqa nronra kyaiqa taqeqata Iesusirara qio qutaa mwivave tita. ²⁴ Nraakye qoravanto mwianra gamwateqata mwitaa ti varuvaro Iesusiva nraakye qora okyarara ntapihi kyero rieqarora tiro, mwiva hia mwihua turara qutaave tura. ²⁵ Iesusiva nai vaakya nraakye qora su nyaatoqi vahu inraikyara ntapihi kyorara tiro, hia qumina mpovanto mwihua okyarara mwia timwa mwianriva varura.

3

Nikotimaasiva Iesusira uro taqora

¹ Parisi vaisi mpovanto mwia nrtu Nikotimaasiva varura. Mwiva Iutaa vunyaa vaisi mpovanto varura. ² Mpo enta mwiva entaqi uro Iesusira taqero tiqaro, Mwaanra ti variarao, tire taqauraro Kotiva i titaiharara tira, e mwaanra qua ti variaravama nrinra hiaro. Hia Kotiva i kyaahaqa hiankye titiri, e hama qio nronra kyaiqa varaaratirio, tiro.

³ Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaante. Vaisi nronra tuemwa quaninra hia qaiqaa mwata tairaro mwiva hama qio Kotiva ntaqiky mwtukyara taqaananrove, tiro.

⁴ Tuvaro Nikotimaasiva kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove nronra tuemwa quani vaisira qaiqaa mwata kyaananrove? Qiove mwiva nai nronra vikyokyaqi qaiqaa viqe tairaro mwia nrova qaiqaa mwata kyaananrove? tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nte qutaama tuqo. Nramanrivata mwata taariva variraro hia Kotira mwanraquravanto mwia qaiqaa mwata kyairaro mwiva hama qio Kotiva ntaqiky mwtukyaraqi quanarove. ⁶ Mwamwanta vataava nai mwamwanta vahira nraahu mwatairave. Mwanraquravanto nai mwanraqura nraahu mwatairave.

⁷ Nte nkyi qaiqaa qaraakyaqama kyero mwata kyaarive tu quarara hia e mwi quarara nrihanrama quante. ⁸ Nte mpo quaqaa ntumwa kyena i timwa mwinrenrave. Toqavanto tiqaro nai quataa hiraqa virave. Toqavanto nrihanra e hia mwia taqaraitira, e mwia nruqua nraahu riaanarave. E mwiva viro nrinro hi okyarara hia ntapihianarave. Qio Kotira mwanraquravanto mwatai okyarava kuaa qarama kyeroma vaiho, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa tuvaro Nikotimaasiva mwia kyapara hiro tiqaro, Nataama kyerove mwitaa hianarove? tuvaro ¹⁰ Iesusiva tiqaro, E Isareri nraakye qora mwaanra timwa nyi variarava e hiave ntapihiaro? ¹¹ Nte qutaama tuqo. Tire ntapihi kyeta rie taqe hunanra nkyi timwa nyi varurata nkye hia tiri qua riarave.

¹² Nte mwatanyaa inraikyara nkyi timwa nyuqata nkye mwianra hia ntapihita qutaave qiarave. Nkye mwitaa hiavana nte nyaamwunyaa inraikyara qiarita nataama kyetave nkye mwi quara qio ntapihi rieverave? ¹³ Hia vaisi mpovanto Kotiva varira nyaamwuni virave. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte nraahu nyaamwuni variavava mwisaina tumunrave.

¹⁴ Haaru nkyi haivaqava Mosesiva qumina mwataqaa variqaro ori vara kyero qarura utu kyero mwia kyatariqaa rupa kyero tuaahera kyorave. (Nraakye qoravanto mwia taqeta hia qutu quate tiro, Mosesiva mwitaa hurave. *(Namba 21:6-9)*) Qio nte mwatani mwatatai nraaqiarava variarita haaru Mosesiva qarura utu kyero tuaahera kyontema kyeta nivata kyatariqaa vateta tuaahera kyevarave.

¹⁵ Mwitaa hirata nraakye qora nianra qutaa mwivave tihua hia qutu viraitita, ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivarave, tiro. Iesusiva turama.

¹⁶ Kotiva mwatani variahuara mpoqama kyero mwutukya ntiharora tiro, mwiva nai mwaaqu kuaiqia vataira tiri timwinra. Mwitaa hirara tita, nraakye qoravanto mwia mwaaquara qutaa mwivave tihua hia qutu viraitita, mwihua ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivara. ¹⁷ Kotiva hia nai mwaaqu ko riasa vaisihua votima kyero variqaro nraakye qora tukya hiarive tiro mwatani titaiharo tuminrave. Mwiva nraakye qora sitaarive tiro, Kotiva mwia titaiharo tuminrave.

¹⁸ Mpovanto mwia mwaaquara qutaa mwivave qiariva, mwiva hiamu qua varaananro. Mpovanto hia mwia mwaaquara qutaa mwivave qiariva, mwiva vaakyama qua varero. Mwiva Kotira mwaaqu kuaiqiara hia qutaa mwivave tira kyaarama, Kotiva mwianra qutaa iqaa qua vaiho timwa kyero, mwiaqaa qua vatero.

¹⁹ Mwaa inraikyara kyaara qua vahiananro. Omwavanto mwatani tumihata nraakye qoravanto hia mwia qamwata mwataraitita, mwihua kyokira rirara nraahu qamwateqata variara. Mwihua kyaiqavanto qora kyaiqa vaihatara tita, mwihua hia mwi omwanra qamwata mwateta.

²⁰ Qora kyaiqa uti variva nramwutaaga hiqaroma hia omwavanto varinani viro. Omwavanto iteqaro ni uaqia hi kyaiqara qovarama kyaankyo tiro, hia omwavanto varinani viro. ²¹ Mwiva mwitaama variharo qutaa kyaiqa vare vari vaisiva hia aatu hiraitiro, omwavanto varinani viro. Mwiva viharo omwavanto itero mwia kyaiqa qovarama kyaihata nraakye qora taqaavaro mwi vaisiva Kotira qua rieqaro Kotira kyaiqa vare varira.

Nramanri nyi varuva Ioniva ekyara qua Iesusirara timwa nyunra

²² Mwiaqaataita Iesusivavata mwia nraaqiaranramwuvata (Ierusaremi kyeta) Iutaa mwata mpo qumina mwatani vura. Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata variqaro nraakye qora nramanri nyunra.

²³ Nyuvaro Ionivavata mwatukya mpo Serimi tataaga Aionini variqaro nramanri nyi varura. Ioniva nramanri nronra vahunani variqaro nraakye qora mwini ntuvaantuama vuhua nramanri nyunra. ²⁴ Mwi entara hia Ioninra karavugi vitaqita uro kyo entara varura.

²⁵ Mwi entara Iutaa vaisi mpovanto Ioninra qua riohua kyapata nramanri vare okyarara inronra huvata mwihua Ioniva hunani uro nteta tiqata, ²⁶ Mwaanra ti variarao, tauraa e Iotaani qarahi vutura hini vaisi mpovata variqarama e mwianra mwivave tunanrave. Qio taqaante. Mwi vaisiva mwivavata nramanri nyi varihata airivanto mwiva hinani vi variavo, tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Ioniva tiqaro, Qio Kotiva nyaamwuni variva vaisi mpo hia mpo inraikya mwinrenra, mwi vaisiva hiamu mwi inraikyara varaananrove. ²⁸ Nkyevata vuni nte tura riarave. Nte tiqana, Hiamu nte nkyi kyaahaqa hiariva varuqo. Ni titaihana nte nraante mwia vuni nruvave, turave.

²⁹ Nraakye vararera hi vaisiva nraakye varairave. Mwi vaisira totivanto qati sivi variqaro mwia qua rieqaro qamwata kyero varirave. Qio mwia totivanto qamwataintema kyena nte Iesusirara qamwatauqo. ³⁰ Iesusira nrtu virini nriviraro ni nutu mwatani tumi quarive. (Airivanto mwia vataqita vivarave. Hiamu ni pataqita vivarave. Mwihua Iesusira vataqita virara hiamu nte Iesusira kyaruu ntumwa mwataaninrave. Nte mwia qamwata mwataaninrave), tiro. Ioniva turama.

Iesusiva nyaamwusairo tuminranra tura

³¹ Iesusiva virisairo tumivara tiro, ekyahua nraatara kyaivama variro. Mwatanyaava mwatasairo nrivara tiro, mwiva mwatanyaa inraikyara nraahu ti varira. Iesusiva nyaamwusairo tumivara tiro, ekyahua nraatara kyaivama variro. ³² Mwiva nai taqero riero hi inraikyara qoqaa timwa nyi varihata nraakye qoravanto mwia quara hia qutaave tiraitita, mwia qua qoririma mwate variara.

³³ Qio vaisi mpovanto hia Iesusira qua qoririma mwataraitiro, mwia quara qutaave ti vari vaisiva, mwiva mwitaa tiqaroma Kotira quaravata qutaa qua vaiho tiro.

³⁴ Kotiva Iesusira titaiharo mwiva Kotira qua nraahu ti varira. Kotiva mwia titarera hiro hia nai mwanraqura pataqia pataqia mwinraitiro, mwia nronraqama kyero mwihanronra tiro, qio Kotira qua nraahu ti varira. ³⁵ Mwia qova nai mwaaquara mpoqama kyero mwutukya ntiharokya ekyaa inraikya nai mwaaqu mwihanro mwiva mwi inraikyaraqaa ntaqikyiqiro vi variro.

³⁶ Mpovanto mwia mwaaquara qutaave qiariva hia ekyara qutu vi-raitiro, mwiva qati variqiro quanano. Mpovanto hia mwia quara qutaave qiariva variraro Kotira raraqa tairaro mwia inronra hiraro quavanto mwiaqaa vahianano.

4

Iesusiva Sameriaa nraakye vata qua tura

¹ Mwi entara Parisi vaisinramwuvanto riovaro Iesusiva airi nraakye qora nai hunani sita kyero vateqaro mwihua nramanri nyiqanroma Ioninra nraatara kyora. ² Iesusiva hia naivanto mwihua nramanri nyunra. Mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora nramanri nyunra. ³ Parisi vaisinramwuvanto mwi quara riovarora tiro, Iesusiva mwiaqaatairo Iutia mwini kyero Karirini viro.

⁴ Karirini virero mwiva Sameriaa mwata utaqama tero quariva vahura. ⁵ Mwiva viqaroma mwatukya pata mpo mwia nrtutu Saikaa mwini uro ntoro. Mwata mpo haaru Iaikopuva nai mwaaqu Iosepira mwu mwatara mwia tataaqa vahura. ⁶ Iaikopuva haaru nramanrianra quvutova mwini vahuvoro Iesusiva nyianra aanra nri kyovoro pupohovoro mwiva nramanrianra quvutova tataaqa mwatukya viro varura. Varuvoro huarivanto nrinro virira qiataqaa vahuvoro

⁷ Sameriaa nraakye mpovanto nramanri kyaqarero nruvaro Iesusira nramanri nraataa huvaro mwi nraakyerara tiqaro, Nramanri kyaqa kyera ni mpiraqe nraankye, tiro.

⁸ Iesusira nraaqiaranramwu vaakya kyara vararerata mwatukyani vuvaro ⁹ Iesusiva mwiaqaa variqaro mwitaa tuvaro Sameriaa nraakye mwiva qaqao tiro, E Iutaavanto variarana nte Sameriaavanto varuqo. Nataamaqirave nianra nramanri kyaqa mpiraqe nraankye tira hiaro? tiro. Iutaavantovata Sameriaavantovata nai nununrama mwate nai nununrama mwate hi varuhuara tiro, mwi nraakye vata mwitaa tura.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, E Kotiva qati nyiani inraikyarara e riera ni okyararavata ntapihiaratirio, e ni kyapara hiarana nte qati variqi vi nramanrinra i mwutirio, tiro. (Mwi mwatanaahua nrumwuginaa nramanrianra tiqata, Qati variqi vi nramanrinrave), tura.

¹¹ Iesusiva nte qati variqi vi nramanrinra i mwinrenrave tuvaro mwi nraakye vata hia ntapihi kyero riaraitiro, mwiva rumwu nramanrianra tiho tiro. Mwiva tiqaro, Nronrao, nramanrivanto vevato vaihara e hiana nramanri taqu vatera hiaro. Taraqitairave qati variqi vi nramanrinra kyaqenanrave?

¹² Tiri haivaqava Iaikopuva nronra vaisivanto varurave. E mpo? E mwia nraatara kyaaravave iho? Mwiva nramanri varaaninra mwata quvu kyero naivata nai nraaqiaravata nai quaravatama kyero mwaa nramanrinra kyaqa kyero nronrave, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpovanto mwaa nramanrinra nranranro qaiqaa nraahu nraataa hiraro nrumu nreqanro variananrove.

¹⁴ Nte mwiani nramanrinra mpovanto nrainranro mwia hiamu qaiqaa-vata nraataa hiananrove. Nte nramanri mwianrinro mwi nramanriva vaisi utaquitairo rumwugitairo tumi nramanrinra votima kyero vi variraro mwi vaisiva hia qutu viraitiro, qati nraahu variqiro quananrove, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi nraakyevea tiqaro, Nronrao, qio mwi nramanrinra ni mpirage nte nraanrinro hia qaiqaa ni nraataa hiraqe qaiqaavata nrumu mwaaqitaina kyaqa kyeqana nraankye, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio, uro ena vaativata nraanrama kye vita varera uro ntantera mwaini nriante, tiro.

¹⁷ Tuvaro mwi nraakyevea tiqaro, Qaqao, hia ni paati varivave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, E qutaama tiqara hia ni paati variho qiaro. ¹⁸ E kyauquru nani vaati varaaravave. Mate e vaisi mpovata variarava, mwiva hia qutaa i vaativanto variho. E qutaama tira hiaro, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, nte taqauqara e poropeti vaisima varira hiaro. Kotiva i kyaahaqa iharama e mwitaa tira hiaro. ²⁰ Qio Sameriaa tiri haivaqahua Kotira nrutu tuaahererata mwaa taqiraqaa variqata Kotirara aakyara nte varurave. Mwitaa turata nkye Iutaavanto tiriara tiqata, Qaqao nkye Ierusaremini nraahu variqata Kotira nrutu tuaaheraataarave, qiarave. Nkye tiriara mwitaa ti variarave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Ni quara e qutaave qiante. Mpo enta nri ntairata nkye mwi entaraqaa ni kora nrutu tuaahererera hiqata, hiamu mwaa taqiraqaa variqata aakyara ntevarave. Hiamu Ierusaremini variqata Kotirara aakyara ntevarave.

²² Nkye Sameriaavanto hia Kotira okyarara ntapihiraitita, apiqama kyeqata aakyara nte variarave. Tiri Iutaaqitairo nraakye qora huvantu nyataariva qovara hianinranra tita, tire ntapihi kye Kotira okyarara rieqata mwia nrutu tuaahereqata mwianra aakyara nte varunanrave.

²³ Mpo enta nrianriva qaumaqa iho. Mwi entava mate qovarama viho. Mwi entaraqaa Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyaahaqa hirata mwihua ntapihi kye Kotira okyarara rieqatama mwihua qutaaqama kyeta Kotira nrutu tuaaherevarave. Mwitaama kye Kotira nrutu tuaaherehuara Kotiva puua hi variho.

²⁴ Kotiva mwanraquravanto varirave. Mwitaama varirara tita, mwia mwanraquravanto kyaahaqa hi nraakye qorahua mwihua nraahuma Kotira okyara ntapihita qutaaqama kyeta Kotira nrutu tuaaherevarave, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Kotiva titaaninra, mesaiaa mwianra nte ntapihi kyauqo. Nraakiara mpo enta mwi vaisiva nri ntero ekyaa inraikyara tiri timwa timwiananrove, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Qio ivata qua ti varuva nte mwaa mwivave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa ti varuqiaraqi Iesusira nraaqiaranramwuvanto uro ntanteta nrumu taqovaro Iesusiva Sameriaa nraakyeveata qua ti varuvata mwihua nrihanrama vita. Mwihua nrihanrama vitavata hia mwi nraakyerara tiqata, Nanra inraikyarave mwivavata qua ti variaro? tiraitita, hia Iesusiravata tiqata, Nanra inraikyarave nraakye mwivavata qua ti variaro? tura.

²⁸ Tirema varuvaro nraakye mwiva nai nramanri taqu mwini kyero siviro nrumu ntantera mwatukyayi nraakye qora uro timwa nyinrenro vuvu uro ntero tiqaro, ²⁹ Nkye vaisi mpo nrita taqaate. Mwiva nte utu inraikyara ekyaa ni timwa mpiho. Qutaa mwiva Kotiva titarera hiva, mwivave iho? tiro. ³⁰ Mwitaa tuvata mwihua mwatukya mwia kyeta Iesusiva varunanianra vura.

³¹ Mwi nraakyeve vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusirara tiqata, Mwaanra ti variarao, qati kyara mwaa vara kyera nraante, tuvaro ³² mwiva mwihuara tiqaro, Nte kyara nraaninra vatauqo. Nkye mwi kyarara hiaman tapihi kyaavo, tuvata ³³ mwia nraaqiaranramwu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Vaakya mpovanto kyara mwihanro nrenrove mwitaa tiho? tuvaro ³⁴ Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Ni titaira mwutukya vahi kyaiqara vareqana mwiva kyaiqa mpitairavata varaqina uro taiqa kyaariva qio mwi kyaiqava ni kyarama iho, tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye mpo quaqaa ntumwa kye tiqata qiarave. Tora taaratana taaratana vara kyaariro kyara peqaqama viraqe vantuaninrave, qiarave. Qio kyara vara tutaaraqai aitutu hiqata taqaate. Mate kyaravanto naitarama viho. Nkye qioma vantivarave. ³⁶ Kyara vantiva nai kyaiqa varairara kyoqaa varairave. Mwiva kyara vantu tairaro mwi kyarava ekyaa enta ekyaa enta qati vahiqiro quanrove. Mwitaa hirata kyara vara tuarivavata, kyara vantuarivavata, mwitanahuaqama qamwateqata varivarave.

³⁷ Mpo quavata qiava qutaa quama vaiho. Vaisi mpovanto kyara vara tutaira mpovanto mwi kyarara vantirave. ³⁸ Nte nkyi sitena tiqana, Mpovanto kyaiqa vareqaro vara tutai kyarara uro vantuate, tuqo. Mpo hiahua toqaamwu tukyeta kyaiqa vara kyeta kyara vara tutaara, nkye mwihua kyara vantivarave, tiro.

Sameriaa airivanto Iesusirara qutaave tura

³⁹ Iesusiva mwitaa ti varuvaro mwi nraakyeve uro nai nramwunaahuara tiqaro, Mwiva nte utu inraikyara ekyaa timwa mpiho, tuvata Sameriaa nraakye qora mwi mwatukyaraqinaahua airivanto Iesusirara qio qutaa mwivave, tita. ⁴⁰ Mwitaa timwa kyeta Sameriaa qinaahua Iesusiva varunani nri nteta Iesusirara po tita tiqata, Qio hia qamwanrama quante. E tirivata vari kyera quante, tuvaro Iesusiva mwihuavata taara enta vaihero vurama.

⁴¹ Kyaatavanto nraahu Iesusira qua rieqata qio qutaa mwivave tita. ⁴² Mwihua mwi nraakyerara tiqata, Hia vaakya e qiananraqaataitavauma tire mwianra qutaa mwivave, turo. Mate tetavanto nai nroqitaita rietama mwianra qutaa mwivave turo. Tire taqauraro Kotiva mwia titaiharo mwiva tiri mwaa mwataragaa varurahua kyaahaqama timwa tero huvantu timwa taarivama variho, tita. Mwitaa turama.

Iesusiva nronra vaisi mpo nraaqiara kyaahaqama kyora

⁴³ Iesusiva mwini taara enta vaihero mwiaqaatairo nai mwaata Karirini viro. ⁴⁴ Iesusiva nai tiqaro, Poropeti vaisivanto nai mwaatani variharo mwia nrutuvanto hia virito vahirave, tura.

⁴⁵ Iesusiva Karirini vuvata mwi mwatanaahua mwianra qamwateqata varura. Mwi mwatanaahuavata vekiya nyato kyarara nro entara Ierusaremini uro variqata Iesusiva nronra kyaiqa varovata taqorara tita, mwihua mwianra qamwatora.

⁴⁶ Mwia qamwata mwatovaro Iesusiva qaiqaa Kenaani tauraa mwini variqaro qati nramanri vara kyero uaini nramanriqama kyonani nrunra. Nruvaro kamaninra kyaiqa vaisi mpovanto varuvaro mwia mwaquvanto nronraqama kyero nriqa vuvaro Kapenaamini varura. ⁴⁷ Iesusiva Iutiasairo Karirini nriho tuvaro riero, mwi vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tiqaro, Qiove e nrinra ni maaqu nriqa vira kyaahaqama kyairaro qati variananrove, tiro. Mwi vaisira nraaqiaravanto qutu quariva qaumaqa

huvaro mwiva mwitaa tuvaro ⁴⁸ Iesusiva mwianra tiqaro, Nkye hia nronra kyaiqa kyuqe hira taqaraitita, hiama nkye qutaave tivarave, tiro.

⁴⁹ Tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, Nronrao, ni maaquvanto qutu quankyorave. Qamwanrama nriante, tuvaro ⁵⁰ Iesusiva tiqaro, Qio ena mwaatani quante. I mwaquvanto qati variananrove, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva qua timwa mwunranra qutaa quave timwa kyero, nai mwaatani viro.

⁵¹ Mwi vaisiva aanrani vi varuvata mwia kyaiqa vaisinramwuvanto uro hunta kyeta mwia timwa mwita tiqata, I nraaqiaravanto kyuqema viho, tita.

⁵² Tuvaro mwiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Nanra huari vuqaave mwia nriqa viva taiqa viharo mwiva kyuqema viho? tuvata mwihua tiqata, Enta huari vu vitini tumi viro 1 kirokiqa iharo mwia nriqa viva taiqa virave, tura.

⁵³ Mwitaa tuvaro mwia qova ntapihi kyovaro huari vu mwiqiaraqaa Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, I mwaquvanto qioma variananrove, tura. Mwitaa turara tiro, mwi vaisivavata mwia nramwunaahuavata Iesusirara qutaa mwivave turama.

⁵⁴ Iesusiva Iutiasairo nrumu Karirini variqaro mwi kyaiqara varova tauraa varova kuaiqia vahuraqa mwiva viro taaraqiaqa hura.

5

Iesusiva mwaanraqaa vaisi mpo kyaahaqama kyora

¹ Mwiaqaatairo Iutaavanto omwata nro entava mpo nri ntovaro Iesusiva Ierusalemni viro.

² Ierusalemni vasaamwunra qesa mpo sipisipi qesa vahura. Mwia tataaqa nramanri rumpua mwia nrutu Vetasaitaave tuva vahura. Nramanri tokyasataa haraara nraamwu kyauquru vahuvata ³ haraara mwiqi nriqa vuhua airinti varura. Vu qipa vuhuave, kyuqu uaqiama vuhuave, kyuqu kyauqu tapanra vuhuave, mwihua variqata nramanrivanto qakya hianinra mwia vekya varura. ⁴ [Kuaa enta kuaa enta nyaamwunyaava mpovanto tumu nramanri qakya huvaro mwihuaqitairo mpovanto nraante nramanriqi vuvaro mwia nanra mwamwantave nriqa vuva kyuqema vura.]

⁵ Qio mwihua nramanri qakya hianinra vekya varuvaro vaisi mpovanto airi ihi 38 ihara nriqa vuvaro varuvavata mwiqi variro.

⁶ Varuvaro Iesusiva mwia taqero ntapihi kyovaro mwi vaisiva airi ihi nriqa vuvaro varura mwia kyapara hiro tiqaro, I nriqa quariva taiqa quarive tira, e mwianra qamwaterave hiaro? tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro nriqa vu vaisiva tiqaro, Nronrao, nramanrivanto qakya iharo mpovanto ni kyaahaqamaqiro uto nramanriqi kyaariva hia varihana nte nraante virera huqata mpohua nraante quavo. Mwitaamaqi vi variqana varuqo, tiro.

⁸ Nriqa vu vaisiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Sivira ena taarivata tu varera nrohiante, tuvaro qamwanrama mwia mwamwantavanto kyuqema vuvaro ⁹ mwi vaisiva siviro nai taarivata tu varero qio nrohura. Mwi entara mwaanraqaa mwitaama kyora.

¹⁰ Mwaanraqaa mwitaama kyorara tita, mwia kyaara Iutaa vaisi nronranramwuvanto vaisi kyuqema vura mwia inronra hita tiqata, Mate mwaanraqaave. Ena taari tu vare vinanranra tiri mwaanra quavanto qao tirave, tita.

¹¹ Tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Qaqao, vaisi mpovanto ni kyuqema kyaiva nianra ena taari tu varera nrohiante tihanama nte mwitaa huqo, tiro.

¹² Tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Ta vaisivave iara sivira ena taari tu varera nrohianta tiho? ¹³ tuvaro mwia mwamwantavanto kyuqema vu vaisiva hia mwia nrutu ntapihura. Mwini nraakye qora airivanto varuvaro Iesusiva qamwanrama vi vuvaro mwi vaisiva hia Iesusira nrutu ntapihura.

¹⁴ Mwia nrutu hia ntapihiraitiro varuvaro Iesusiva nraakiara variqaro taqovaro mwi vaisiva nraamwu nronra Kotira nraamwuqi varuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio taqaante, i mwamwantavanto kyuqema viho. Mpo inraikyavanto mwia nraataraariva i ru kyaankyo tira, hiamaa qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqira quante, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwiqitairo veva ntero uro Iutaa vaisi nronranramwu timwa nyinro tiqaro, Mwia nrutu Iesusiva mwivama ni mamanta kyuqema kyaiho, tiro. ¹⁶ Tuvata mwihua riovaro Iesusiva mwaanraqaa mwia kyuqema kyorara tita, mwihua mwia kyaara mwi entaraqaaita Iesusira qoraqama mwate varura.

¹⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kova ekyaa enta kyaiqa vare varihanama ntevata kyaiqa vare varuqo, tiro.

¹⁸ Tuvata mwi quara kyaara Iutaa vaisi nronranramwuvanto mpoqama kyeta Iesusira ru kyarerata uti varita tiqata, Tauraa Iesusiva tire mwaanra entara tuna quara nteqa kyaiho. Mwia nraakiara mwiva Kotirara ni korave tiho. Mwiva qumina vaisivanto variqaro mwiva Kotira votima kyero Kotikyantiri kuaaqaa varirero uti variho, tita.

Ni kova varai kyaiqarama ntevata varauqo tura

¹⁹ Iutaa vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Nte mwia mwaaquvanto variqana hiamaa ntena nraato tukyena mwi inraikyara varaaninrave. Ni kova kyaiqa varaihana nte taqaura mwi kyaiqara nraahuma vare varuqo. Ni kova mwitaa mwitaa ihana nte mwia mwaaquvantovata mwitaa mwitaa hi varuqo.

²⁰ Ni kora mwutukyavanto ni nai mwaaquara vaiharora tiro, mwiva nai vare vari kyaiqara ekyaa kyaiqa ni naamutaiho. Nraakiara ni kova naamutairaqe nte mwaa kyaiqara nraatara kyaani kyaiqarama varaaninrave. Nte mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaarita nkye mwia taqetama mpoqama kyeta nrihanrama vivarave.

²¹ Ni kova qutu quahua qaiqaa vara sivuma kye varivave. Ni kova mwitaa hintema kyena nte mwia mwaaquvantovata variqana ni mutukya vahiani nraakye qorahua qati vara sivuma kyaarita mwihua qati variqita vivarave.

²² Ni kova nai hiamaa nraakye qora ko qiananrove. Mwiva mwi kyaiqara ni mpitaihana nte mwia mwaaquvanto variqana qio ko qianinrave.

²³ Mwiaqaaita nraakye qoravanto ni kora nrutu tuaaheraantema kyeta mwihua ni mwia mwaaqu nrutuvata tuaaherevarave. Mpovanto hia ni mwia mwaaqu nrutu tuaaheraariva hiamaa ni kova ni titaira nrutuvata tuaaheraanrove.

²⁴ Nte qutaa qua qianinra riaate. Mpovanto ni qua riero qutaama Kotiva mwia titaivave qiariva, mwivama ekyaa enta ekyaa enta qati variqiro quanarove. Mwi vaisiva hiamaa qua varaananrove. Mwiva mwaa entara hia ekyara qutu viraitiro, mwiva ekyaa enta qati variqiro quarivama variho.

²⁵ Nte qutaa qua qianinra riaate. Mpo enta nrianriva qaumaqa iho. Mwi entaraqaa qutu virera utihua, mwihua Kotira mwaaqu ni qua rieverave. Ni qua riehua qioma qati variqita vivarave.

²⁶ Qati variqita qua okyarava ni koraqi vaiharo ni kova nai mwaaqu ni nronraqama kyaiharo mwiaqi vahintema kyero qati variqita qua okyarava niqivata vaiho. ²⁷ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tiro, ni kova ni nronraqama kyaihana nte mwatani vari nraakye qorahua qio ko qianinrave.

²⁸ Nkye hia nte qua qianinranra nrihanrama quate. Mpo enta nri ntairage nte mwihua nyaanraanrita mwataqi quntamwa te nraakye qorahua ni qua rieta, ²⁹ mwihua quntamwa teraqitaita sivivarave. Hini hihua kyuqe kyaiqa varehua sivita qati variqita vivarave. Hini hihua uaqia hi kyaiqara utihua sivita nronra quama varevarave.

Vaisi mpo uhuavata Iesusira okyarara tura

³⁰ Nte variqana hiama ntena nraato tukyena mpo inraikya varaaninrave. Kotiva timwa mpi varihana mwia qua rieqanama nte nraakye qora qio ko qianinrave. Hiama nte ntena mwutukya nti kyaiqara vare varuqo. Nte ni kora mwutukya nti kyaiqarama vare varuqo. Mwitaamaqi vi varuvara tina, nte nraakye qora qua ntapihi kyena ko qianinrave.

³¹ Nte ntenavanto ntena okyarara qiariro mpovanto ni quara hia qutaa quave qiankyorave. ³² Qio mpovanto variqaro ni okyarara timwa nyi variho. Nte ntapihi kyauqaro mwiva nianra timwa nyi quava qutaa quama vaiho. ³³ Nkye tauraa vaisi mponramwu sitovata mwihua uto Ioninra kyapara huvaro Ioniva ni okyarara ntapihi mwihua timwa nyunrave. ³⁴ Vaisivanto ni okyarara qianinra hia nte mwianra nronraqama kyena riauqo. Kotiva nkyi sitaarive tina, nte mwi quara timwa nyuqo.

³⁵ Ioniva variqaro omwa votima kyero ite varuvata nkye variqata mwiva itorara hia mpuahaama kyeta qamwata mwatorave.

³⁶ Qio ni okyarara qiariva Ioninra nraataarivama variho. Ni kyaiqavanto nianra timwa nyi variho. Ni kova kyaiqa ni mpitaira nte mwi kyaiqara vare varuva, qio mwi kyaiqava ni okyarara timwa nyi variho. Nraakye qoravanto ni kyaiqa taqeqatama qioma ni kova ni titairave tivarave.

³⁷ Ni kova ni titaiva, mwivama ni okyarara timwa nyi variho. Nkye hia mwia qua rieta, hia mwia viri taqaarave. ³⁸ Mwiva ni titaihana tumuqata nkye hia nianra qutaa mwivave qiavo. Nkye hia mwitaa qiavarora tiro, Kotira quavanto hia nkyi su nyaatoqi vaihata variavo.

³⁹ Nkye tiqata, Kyaiqe Kotira mpukuqi aitutuma kyeta taqeta ekyaa enta ekyaa enta qati variqita quare, ti variarave. Qio mwi mpukuraqi vahi quava ni okyarara ti varihata ⁴⁰ nkye hia nte varunani nriavana nte qati variqi vi inraikyara nkyi nyunrave. Nte hunani nriataara vaihata nkye hia nrianrave.

⁴¹ Hiama nte vaisiqaatana nronra nrutu varaaninrave. ⁴² Nte nkyi ntapihi kyauqo. Nkyi mwutukyavanto hia Kotirara vaihata variavo.

⁴³ Kotiva ni kova ni titaihana nte ntena kora nrutu varena nruqatavata nkye hia ni qamwata kyeta pitaarave. Mpovanto nai riemwa kyero nai nrutu tuaahererero hirata nkye qamwanrama kyeta mwia qamwata mwatevarave. ⁴⁴ Nkye nai nrutu nai nrutu tuaahererera nronraqama kyeta rieqata hia Kotiva nkyi nyutu tuaaheraanranra nronraqama kyeta riaavo. Mwitaa hi variqata nkye nataama kyetave nianra qutaa mwivave tivarave?

⁴⁵ Nraakiara ntena kora vuqaa variqana hia ntevento nkyiqa qua vataaninrave. Mosesiva nkyita haivaqava, mwivama nkyiqa qua vataananrove. Nkye Mosesirara mwiva tiri kyaahaqa hiananrove qiarave. Qio nraakiara mwivama nkyiqa qua vataananrove. Mosesiva qara ntumwa to quava nianra tihata nkye mwia quara hia qutaa quave qiarave.

⁴⁶ Nkye Mosesiva tu quarara qutaa quave qiatirio, nkye ni quaravata qutaa quavema qiatiri. ⁴⁷ Nkye mwia quara hia qutaa quave tiqata nataama kyetave nkye ni quaravata qutaa quave tivarave? Nkye hia qio mwitaa hivarave, tiro. (Iesusiva mwi quara Iutaa nronra vaisinramwu timwa nyunra.)

6

*Iesusiva kyara airiqama kyero tukyama nyunra
(Matiu 14:13-21; Maaki 6:30-44; Ruku 9:10-17)*

¹ Mwiaqaatairo Iesusiva uro Kariri kyaarera, mwia nrtutu mpo Taipiriaasi kyaarera vara mwaini kyero mpotuqi kyaarera mwiaqaa qarero hini tokyani uro variro.

² Uro varuvata nraakye qora airivanto taqovaro Iesusiva nriqa vuhua kyugema kyovatara tita, mwihua Iesusira vataqita vita.

³ Mwia vataqita vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata uro taaqisataa mwatakyaa viro varura. ⁴ Mwi entara Iutaavanto vekiya nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa hura.

⁵ Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwatakyaa viro variqaro taqovata nraakye qora airivanto mwia vataqita nruhua nrumu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva Piripira kyapara hiro tiqaro, Tire taisaitave kyara kyogaama kyeta mwi nraakye qorahua nyianrata nrevarave? tiro. ⁶ Iesusiva nai mwihua kyara nyiani okyarara vaakya ntapihiro mwiva Piripira qati mwataara hiqaro mwitaa tura.

⁷ Tuvoro Piripiva tiqaro, Qaqao, kyarara 200 kinaa nronra munima kyeta vara ntainra nyianrata mwihua pataqia pataqia nraahu varevarave. Airi nraakye qoravanto variavo, tiro.

⁸ Tuvoro Iesusira nraaqiara mpovanto Enturuva Saimoni Pitaara qatavanto tiqaro, ⁹ Nyaako mpovanto mwaini variho. Mwiva mpereti hini kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahu vataiva variho. Nataama kyerove mwiqiatanava airi nraakye qoraqi qio vahiananrove? tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nraakye qorara tivata mwatakyaa vita variate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro mwini mwukyauvanto vahuvata vaisi 5,000 nramwu airivanto mwatakyaa vita varuvata (nraakyevata airivanto mwatakyaa vita varura). ¹¹ Mwihua mwatakyaa vita varuvaro Iesusiva mpereti mwia vara kyero Kotirara kyugeve timwa kyero, nraakye qora mwatakyaa vita varuhua tukyama kyero nyinro. Tukyama nyinro tavukyavata vara kyero kuaa qarama kyero mwatakyaa vita varuhua tukyama kyero nyuvata mwihua vara kyeta qio nronra. Mwihua nkyiari nraataa huntema mwi kyarara qio nronra.

¹² Mwihua qio nrovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Mwihua nreqata viti vaati kye kyarara utu ntuvaantua hiate. Kyaravanto qumina viro raupiri hiankyorave, tuvata ¹³ mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qoravanto kyauquru mpereti nreta viti vaati kyora utu kyeta ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

¹⁴ Piqa kyovata qio nraakye qora mwini varuhua taqovaro Iesusiva nronra kyaiqa vara kyovata mwihua tiqata, Poropeti vaisivanto mwatani tumuanriva qio qutaa mwaa mwi vaisivave, tita. ¹⁵ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihira kyovata nraakye qoravanto kyai mwia nronraqama kyaararo tiri vunyaa vaisi nronravanto variarive tiqata Iesusira tu vararera uti varuvaro Iesusiva mwia ntapihira kyero mwihua mwitaa hivorave timwa kyero, qaqira kyero tumu ntantero taaqiqaa nanrianraa uro varirero vura.

*Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro vura
(Matiu 14:22-33; Maaki 6:45-52)*

¹⁶ Iesusiva taaqigaa uro varuvaro enta hirero huvata mwia nraaqiaranramwuvanto kyaarera tokyasata tumu nteta ¹⁷ mpotuqi mwaanri nteta nrumu ntanteta Kapenaaminianra vita. Mwihua mwianra vuvaro anoma entama vuvaro ¹⁸ Iesusiva hia tumuvata mwihua kyaareraqaa vi varuvaro toqa vauruvanto nronraqama kyero tiqaroma kyaarera nramanri ventaqiro nri varura.

¹⁹ Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwuvanto kyaareraqaa kyatarigo mpotu ventaqita viqata 5 kiromitave iho 6 kiromitave mwihua vara kyeta kyaarera utaqaa nrita taqovaro Iesusiva nramanri mwutuqaa kyuqu ntamwaqiro viqaroma mpotu qaumato nruvata mwihua mwia nraatu mpoqama kyeta aatu hi varura.

²⁰ Aatu hi varuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Hia aatu hiate. Ntema nruqo, tiro. ²¹ Tuvata mwihua qio mpotuqi mwaanri ntaante tuvaro mwaanri ntovaro mpotuvanto qamwanrama mwihua virera hunani uro ntor.

Nraakye qoravanto Iesusirara puua hi varura

²² Mwia qanranraa nraakye qora kyaarera tokya hini varuhua taqovaro mpotu kuaqiavanto vahuvata mwihua ntapihi kyovaro Iesusiva hia mwisairo nai nraaqiaranramwu kyapata mwaanri ntero vuvata mwihua nkyiariaraa mpotuqi mwaari nteta vura.

²³ Mwihua mwitaama rieta varuvata Taipiriaasisaita mpotu mponramwuvanto nrumu tauraa Iesusiva kyarara kyugeve timwa kyero, tukyama nyuvata nraakye qoravanto nro mwatara qaumato nruvata ²⁴ mpo nraakye qora mwini varuhua taqovaro Iesusiva hia mwini varuvata mwia nraaqiaranramwuvata hia varuvata mwihua mpotuqi mwaanri nteta Kape-naamini Iesusirara puua hirerata vura.

Iesusiva nyaamwunyaa mperetiara tura

²⁵ Mwihua Iesusira puua hirerata vuhua uro kyaarera tokya hini Iesusira puuama kyeta mwianra tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, taireve e mwaini nrinra hiaro? tuvaro ²⁶ Iesusiva tiqaro, Nte gutaa qua qianinra riaate. Nkye mpereti airiqama nraanranra riegatama nianra puua hi variavo. Nkye hia ni kyaiqa okyara ntapihi paahima kye riegatavauma nianra puua hi variavo.

²⁷ Qio hiam qati kyara tapitaani kyarara vararerata kyaiqa varaate. Nkye mwitaa hira qaqira kyeta ekyaa enta qati variqi quani kyarara vararerata kyaiqa varaate. Mwi kyarara nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana qioma nte nkyi nyianinrave. Kotiva ni kova mwivama ni nronraqama kyaihana nte qio mwitaa hianinrave, tiro.

²⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Tire Kotira kyaiqa vararera hiqata, nataa nataave hiananrave? tita. ²⁹ Tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Kotiva nkyiara mwaa kyaiqara varaate ti variho. Mwiva titai vaisirara nkye gutaa mwivave qiate tiho, tiro.

³⁰ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio nanra kyaiqave tiri tinraamwutairage tire mwia taqeta i okyarara gutaave qiananrave?

³¹ E nanra kyaiqa nronra kyaiqave varenanrave? Tiri haivaqahua haaru gumina mwatani variqata nyaamwunyaa kyara nronrave. Mwihua manaa nronrave. Mwianra Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro: Mwiva nyaamwunyaa kyara nyunrave, turave, tita.

³² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte gutaa qua qianinra riaate. Haaru mwi entara Mosesiva nkyi haivaqahua kyara nyiqanro hia gutaa nyaamwunyaa kyara mwihua nyunrave. Ni kova, mwivama nyaamwunyaa kyara gutaa kyara nyianrivama variho.

³³ Mwatani variahua mwihua qati variqi quate tiro, nyaamwusairo tumu vari vaisiva, mwi vaisivama Kotira kyaravanto variho, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Nronrao, qio e mwi kyarara tiri timwiqira quante, tita.

³⁵ Tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio nte qati variqi vi kyarava mwaa mwivama varuqo. Nte hunani nrianriva hiamu kyara nraataa hiananrove. Nianra gutaa mwivave qiariva hiamu mwia nramanri nraata hiananrove.

³⁶ Nte vaakya nkyiara tiqana, Nkye ni taqetavata hia nianra gutaa mwivave qiavo, turave. ³⁷ Ni kova ni mpiari nraakye qorahua, mwihua nte hiarinani nrivarave. Mwihua nte hiarinani nrivaqena nte hiamu mwihua qoririma nyataaninrave.

³⁸ Nte nyaamwusaina hia ntena vu nraato tukyena kyaiqa vararera tumuvave. Nte ni titaira mwutukya vahi kyaiqara vararera tumuvave. Ni titaira Kotira mwutukya vahiva mwitaamama vahirove. ³⁹ Mwiva nraakye qora ni mpihua nte mpoku raupirima kyaankyorave. Nte mwihuaqaa ntaqikyiqi vina ekyaara entaqaa vara sivuma kyaarita qati variqita vivarave.

⁴⁰ Qaiqaa ni titaira mwia mwutukya vahiva mwitaamama vahirove. Ekyaara nraakye qora ni mwia mwaaqu taqeta gutaa mwivave tihua, mwihuama qati variqita vivarave. Nte ekyaara entaqaa variqana mwihua sivuma kyaarita qati variqi vivarave. Qio ni kora mwutukya vahiva mwitaamama vaiho, tiro.

⁴¹ Iesusiva tiqaro, Nte nyaamwusaina tumu mperetivave, turara tita, Iutaa nronranramwuvanto nrutu nraunru/nrunru nraanru tita tiqata, ⁴² Qaqao, mwi vaisiva Iesusiva Iosepira mwaaquvantove. Mwia nrohua qohua tire taqaunanrave. Qio nanraqamave mwiva nte nyaamwusaina tumuvave tiho? tita.

⁴³ Mwihua mwitaa ti varuvaro Iesusiva tiqaro, Eqate. Nkye hia nrutu nraunru qiata. ⁴⁴ Ni kova ni titaiva hia vaisi mpo vitairera, mwi vaisiva hiamu nte hunani qio nriananrove. Ni kova vitaarigua mwihua nraahuma nte hunani nrivarave. Qio mwihua nrivaqe nte ekyaara entaqaa mwihua vara sivuma kyaarita mwihua qati variqi vivarave. ⁴⁵ Haaru poropeti vaisi mpovanto mwitaama qara ntumwa tero tiqaro,

Nraakiara Kotiva ekyaara nraakye qora nyaamwute varirata mwia kyaiqa ntapihivarave, turave. *(Aisaiaa 54:13)*

Ni kova kyaiqa nyaamwutairata mwihua ni kora qua riehua mwihua nraahuma nte hunani nrivarave. ⁴⁶ Qio hia vaisi mpovanto ni kora taqaiva varirave. Nte Kotiva hinasaina tumuva, nte nraahu mwia taqaurave.

⁴⁷ Nte gutaama tuqo. Nianra gutaa mwivave qiariva qati variqiro quanarove. ⁴⁸ Nraakye qoravanto kyara nreta qati variqi viva nte mwaa mwi kyaravama varuqo.

⁴⁹ Nkyi haivaqahua qumina mwatani variqata nyaamwunyaa kyara, mwia nrutu *mana* mwi kyarara nramwaqi viqatavata uro qutu vurave. ⁵⁰ Qio mpo kyaravanto nyaamwusairo tuminrave. Mwi kyarara nraanriva hiamu ekyaara qutu quanarove. ⁵¹ Qio nte qati variqi vi kyarava mwiva nyaamwusaina tumuvave. Mpovanto mwi kyarara nraanriva, mwiva qati variqiro quanarove. Nte kyara mwinrenra ntena mwativata ntena

mwamwantavata mwianinrave. Mwatani varihua qati variqita quate tina, nte mwia nyianinrave, tiro.

⁵² Tuvaro Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto nkyiari nraahu inronra hita tiqata, Mwiva nataama kyerove nai mwamwanta tiri timwinraqe nraananrave? tita.

⁵³ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte tuqo. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte variarita nkye hia ni mwativata nraanrevata nraivera, nkye hiamu qati variqita vivarave.

⁵⁴ Ni mwativata ni nraanrevata nraanriva qati variqiro viraqe nte ekyaara entaqaa mwia qati vara sivuma kyaaninrave.

⁵⁵ Ni mwativanto kyara tuananra vaiharo ni nraanrevantovata nramanri tuananra vaiho. ⁵⁶ Ni mwativata ni nraanrevata nraanriva niqi variraqena nte mwiaqima varianinrave.

⁵⁷ Ni kova mwiva qati variqiro viva variqaro mwiva ni titaihanama nte mwiva qati variqiro viraqaataina ntevatata mwaini tumu qati variqina vuqo. Qio mwia votima kyero vaisi mpovanto ni nramwaqiro quariva niqaatairo qati variqiro quanarove.

⁵⁸ Qio nte mwi kyarava nyaamwusaina tumuvave. Nkyi haivaqahua haaru mpo kyara manaa nramwaqita vita uro qutu vurave. Qio hia nte mwi kyarara voti huvama varuqo. Ni kyara mwaa nraanriva ekyaara enta qati variqiro quanarove, tiro. ⁵⁹ Iesusiva Kapenaamini mwaanra nraamwuqi variqaro mwi quara tura.

Iesusira vataqita vuhua mponramwuvanto mwia qaqira kyeta vura

⁶⁰ Iesusiva mwi quara tuvata mwia vataqita nrohuhua mponramwu variqata mwi quara rieta qaqaqo tita, Mwi quava muaanra ntai quarama tiho, Tavave mwi quara qio ntapihianarove? Hia tire qio ntapihianarave, tita.

⁶¹ Mwihua tirema kyeta mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihuvata mwia vataqita nrohu vaisihua mwianra nrutu nraunru tiqata mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwi quara kyaarave nianra nrutu nraunru ti variavo?

⁶² Qio nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo. Nte nraakiara tumu ntantena ntena variavara qoqaraanani uro variarita nkye mwia taqeta nataave hivarave? ⁶³ Vaisivanto mwanraqura vataava vaiharo mwia mwanraquravanto mwiaqi variharora tiro, mwi vaisiva qati varirave. Mwia mwanraquravanto mwi vaisiraqi hia varirera, hia mwia mwamwantavanto mwia qio kyaahaqa hiraro mwiva qati variqiro quanarove. Qio nte vaakya turara hia nte qumina mwamwantara turave. Nte qati variqi vi mwanraqura okyarara nkyi timwa nyunrave.

⁶⁴ Nte qati variqi vi okyarara nkyi timwa nyunrave. Nte mwitaa tuqata nkye hininramwuvanto hia ni quara qutaa quave qiavo, tiro.

Iesusiva haaru toharo entaraqaatairo vaisi mponramwuvanto nraakiara mwianra hia qutaa mwivave tihua ntapihi kyora. Vaisi mpovanto mwia nramwutaahua uro timwa nyinro mwia qovarama kyaaninravata ntapihi kyora.

⁶⁵ Mwihua mwitaa mwitaa hirara ntapihi kyero Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwianra rieqanama nte vuni tiqana, Hia ni kova qiove tirera, hia mpovanto nte hianinrani qio nrianarove, turave, tiro.

⁶⁶ Mwitaa tuvata mwia kyaara Iesusira vataqita vuhua airivanto mwia ekyaara qaqira kyeta nrumu ntanteta vura.

⁶⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu kyapara hiro tiqaro, Nkyevata mpo? Nkye ni qaqira kyeta vireratave hiavo? tiro.

⁶⁸ Tuvoro Saimoni Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, Nronrao, tirenramwu ta vaisiva hinanive quanarave? Ema qati variqi qua okyarara qiaravama variaro. ⁶⁹ Tirenramwu iara qutaama mwivave tiqatama ntapihi kye taqaurara e nraahuma Kotira kyotata vaisivanto Kotiva hinasaira tumuanravave, tiro.

⁷⁰ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qio nte nkyi 12 nramwu nyaanrama kyena sitaurave. Nte 12 nramwu nkyi nyaanrama tauraqitairovata mpokuvanto uaqia hi vaanavama variho, tiro. ⁷¹ Iesusira nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva Saimoni Isikeriotira mwaquvanto nraakiara Iesusira qovarama kyaaninranra riefaro Iesusiva mwitaa tura.

7

Iesusira qatanramwuanra tura

¹ Mwiaqaataita Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia ru kyarerata uti varuvarora tiro, Iesusiva hia Iutiaani nrohira tiro, qaqira kyero Kariri mwatani variqaro mwini nraahu nrohi varura.

² Mwi entara omwata nro entava mpo qaumatoga hura. Mwia nrutu *Haraara Nraamwu* omwata. (Haaru mwihua haivaqahua gumina mwatani variqata haraara nraamwuqi varu entarara riefatama omwata nronra.) Omwata nro entava qaumato vahuvata ³ Iesusira qatanramwuvanto tiqata, Qio mwaini kyera vetara Iutiaani virata i vataqita vihua i kyaiqa taqaate. ⁴ Nai nrutu viriniqa hiarive tiro, mpovanto hia nai kyaiqa uqeta kyakya hirave. E qutaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varirera, qio uro ntera qoqaa variqara mwi kyaiqara mwi kyaiqara varairata ekyaa mwihua i taqaate, tita.

⁵ Mwia qatanramwuvanto Iesusirara hia qutaa mwivave tiqatara tita, mwihua mwitaa turama.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nte mwini quari entava hiam nri ntaiho. Nkye qioma api enta vivarave.

⁷ Mwatani variahua hia nkyi nramwutaaga hivarave. Nte mwihua kyaiqara uaqia hi kyaiqarave timwa kyeqana ntapihi timwa nyunrave. Mwitaa vutu kyeqana timwa nyuqata mwihua ni nramwutaaga hi variavo. ⁸ Nkyenramwu omwata nranrenra hianani quate. Nte mwini quari entava hia nri ntaihana nte mate hia quanrave, tiro.

⁹⁻¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero Karirini varuvata mwia qatanramwuvanto omwata nranrenra hunani vuvaro Iesusiva vari kyero nraakiara mwivavata mwini viro. Mwiva hia qoqaa viraitiro, uqeta kyero mwini vura.

¹¹ Vuvata Ierusalemni omwata nronraqi Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwianra aitutu hi varita tiqata, Mwiva tanave variho? ti varura.

¹² Mwitaa ti varuvata qati nraakye qoravanto Iesusirara tirema kyeta mpo qua mpo qua tura. Hini uhua mwianra tiqata, Mwiva kyuqe vaisivantove, tuvata hini uhua mwianra tiqata, Qaqao, mwiva nraakye qora api aanra nraahu nyaamwute vari vaisivave, tita. ¹³ Iutaa nronra vaisinramwu nyaatu aatu hiqata mwihua hia Iesusirara vutu kyeta mwitaa tura. Mwihuaqitairo hia mpovanto vutu kyrovata tura.

¹⁴ Mwitaaqita vuvaro omwata nro entava hininramwu taiqa vuvaro Iesusiva uro ntero Kotira nraamwu nronraqi variqaro Kotira qua nraakye qora timwa nyi varura.

¹⁵ Mwiva timwa nyi varuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia qua rieta nrihanrama vita tiqata, Qikye, mwiva hia tirivata sikuru tivave. Nataama kyerove mwiva mpo qua mpo qua okyara qio ti variho? tita.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Hiama nte ntena qua mwakyaakya nkyi timwa nyi varuqo. Kotiva ni titaihana nte mwia qua mwakyaakyama nkyi timwa nyi varuqo, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Kotira mwutukya vahirara rieqaro mwia kyaiqa varaataa hiariva, mwivama ni qua tukyama kyero tiqaro, Mwiva Kotira quama ti variho, mwiva nai quama ti variho, qiananrove.

¹⁸ Mpovanto nai vu nraato tukyero qua ti vari vaisiva, mwi vaisiva nai nrutuara nraahu rieqaro varirave. Mpovanto nai titaira nrutuara nraahu riemwaqiro vi vari vaisiva, mwi vaisiva qutaa qua nraahuma tiharo hiamana unra qua mwiaqi vahirove.

¹⁹ Qio qutaa nkyi haivaqava Mosesiva qua mwaanra Kotiva mwitaa mwitaa hiata tu quara nkyi timwa nyunrave? Qio hia nkyiqitairo mpovanto mwi quara vataqiro vi varirave. Mwitaa hiqata nkye nanraqamave ni ru kyarerata uti variavo? tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwini ntuvaantuama vita varuhua tiqata, E ueraqama quaro. Tavave i ru kyarera uti variho? tita.

²¹ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte (mwaanra entaqaa) nronra kyaiqa kuaiqia varauqata nkye mwianra nrihanrama quavaroma hia nkyi kyakya iho.

²² Nkyi haivaqava Mosesiva mwaanra qua tiqaroma qoraisi nraaqiarara mwia mwamwanta toqa kyaate. (Qoraisi nraaqiara mwatataivata 8 enta nritarairata mwia mwamwanta toqa kyaate,) turave. Qio hia Mosesiva tauraaqama mwi quara turave. Mosesira haivaqahuamwanra mwi quara vuniqama kye turave. Qio nkye mwi quara rieqatama 8 enta nritarairata qati entaqaave, mwaanra entaqaave, nkye qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa nyate variarave. ²³ Mosesira qua nteqa kyaarorave tiqatama nkye mwaanra entaqaa qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa nyate variarave. Mwitaa hi variavana nte mwaanra entaqaa nriqa vi vaisira kyuqema kyauqata nkye nanraqamave mwia kyaara ni inronra hi variavo?

²⁴ Nkye niqaa qua vatarera hiqatama, haunri qumina nkyeta su nyaato tiraqa niqaa qua vatevorave. Nkye qutaa vahiani inraikyaraqaara niqaa qua vataate, tiro.

Iesusiva mwiva Kotiva titai vaisivave? tura

²⁵ Iesusiva mwitaa ti varuvata Ierusalemiginaahua mponramwuvanto Iesusirara mpo vaisinramwu kyapara hita tiqata, Mwi vaisirave mwihua ru kyarerata uti variavo?

²⁶ Qio taqaate. Mwiva qoqaa variqaro qua ti varihata mwihua hia nrumu mwiaqaa mwianra mpo qua qiavo. Qutaave mwihua Iesusirara mwiva mesaiaavantove qiavo? ²⁷ Qio tire Iesusiva mwisairo nri okyarara ntapihuro. Mwiva mwi mwatukyaraqitairo nrivave. Mesaiaavanto qovarama viraro hiamana tiriqitairo mpokuvanto mwiva mwisairo nriani okyarara qio ntapihiananrove, tita.

²⁸ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi mwakyaakya timwa nyi variqaro aakyara ntamwa kyero mwihua kyaparama nyatero tiqaro, Qutaa nkye ni ntapihi kyaarave? Qutaa nkye nte mwisaina nru okyarara ntapihi kyaarave? Qio hia nte ntena vu nraato tukyena nruvave. Ni titaiva mwiva qutaa kyaiqa vare varivave. Nkye hia mwia ntapihiarave.

²⁹ Nte mwia ntapihurave. Mwivama ni titaihana nte mwiva hinasaina tumuvave, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwi quara kyaara mwia ntavaaqavu kyaare tiqatavata hia qio mwia tu varora. Iesusira rukye entava hia nri ntovatarata tita, mwihua hia qio mwia tu varora.

³¹ Mwitaa huvata nraakye qora mwihuaqitaita airivanto Iesusirara qutaa mwivave tita. Mwihua mwataama tita, Iesusiva nronra kyaiqa vare variho. Mesaiaavanto nrianriva mwiva Iesusira kyaiqa qiove nraatara kyaananrove? Hia qio mwia nraatara kyaananrove. Iesusiva mwivama mesaiaavanto variho, tita.

Parisi vaisinramwuvanto nkyiari porisi sitora

³² Parisi vaisinramwuvanto variqata riovata nraakye qoravanto ntuvaantuama vita Iesusirara tirema kyeta mwitaa ti varuvata Parisi vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvata, mwihua nkyiari porisi sitovata mwihua Iesusira ntavaaqavu kyeta karavuqi kyarerata vita.

³³ Mwihua vuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyi kyapata pataqia vari kyenama mwata mwaaqaatana ni titaiva hinani virerave.

³⁴ Mwi entara nkye ni puaama kyaare tira, hiama qio ni puaama kyevarave. Nkye hia qioqamakye virera hinani nte virerave, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Mwiva taini virageve tire hia qio mwia puaama kyaananrave? Mwiva Kiriki mwatukya mponramwuqi Iutaa mponramwuvanto variananive uro qua timwa nyinrenro virerove? ³⁶ Mwiva nanrianra tiqaro, Nkye ni puaama kyaare tira hiama qio ni puaama kyevarave, tiho. Nkye hia qioqamakye virera hinani nte virerave, tiho. Mwiva mwitaa tiqaro nanra quave tiho? Hiama tire mwia qua ntapihita huro, tita.

Nkyi mwutukyaqitairo qati variqi quani nramanriva ntamwaqiro quananrove tura

³⁷ Mwitaa tuvaro omwata nro entava ekyaara enta nri ntora. Mwi entarara nronra entave tura. Ekyaara enta nri ntovaro Iesusiva mwi entaraqaa siviro paatiro tiqaro, Nramanri nraataa hiariva nte hunasairo qioma nrumu nraananrove.

³⁸ Kotira mpukuqi gara ntumwa to quava nianra mwitaama tiro: Nianra qutaa mwivave qiariva variraro mwia mwutukyaqitairo rumwu votima kyero qati variqi quani nramanriva ntamwaqiro quananrove, turave, tiro. *(Aisaiaa 44:3)*

³⁹ Iesusiva siviro variqaro mwi quaraqaa ntumwa kyero Kotira mwanraqura nyianinranra tiro. Nraakye qoravanto Iesusirara qutaa mwivave tihua Kotira mwanraqura varerara tura. Mwi entara Iesusiva hia qutu viro qaiqaa qati siviro nyaamwuni vurara tiro, hia Kotira mwanraqura nyu entava vahura.

Nraakye qoravanto nkyiari tukyama vura

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua airivanto tiqata, Qio qutaama Iesusiva poropetivanto variho. Kotiva mwia kyaahaqa hi variharo mwiva mwia qua ti variho, tita.

⁴¹ Tuvata mponramwuvanto tiqata, Mwiva mesaiaavantove. Mwiva Kotiva titai vaisiva tiri kyaahaqa hiarivave, tita. Tuvata mponramwuvanto qaqaqo tita, Mesaiaavanto hiama Kaririqitairo nriananrove. ⁴² Kotira mpukuqi mesaiaara gara ntumwa tova mwitaama tiro: Mesaiaavanto Ntevitira kuaa okyarama variraro

Vetarahemi Ntevitiva varu mwatukyaraqi
mwia mwata taananrove, turave, tita.

(*Maikaa 5:2*)

⁴³ Mwitaa tiqata nraakye qora ntuvaaquama vita varuhua hininramwuvanto Iesusirara qamwateqata varuvata hininramwuvanto hia mwianra qamwateqata varura. ⁴⁴ Hininramwuvanto Iesusira karavuqi kyarerata uti varura. Qio mwi entara hia mwihuaqitairo mpokuvanto Iesusira tu varora.

Porisi vaisinramwuvanto qati uro ntanteta nrunra

⁴⁵ Porisi vaisinramwu vaakya sitohua nrumu ntanteta Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronranramwuvata, Parisi vaisinramwuvata, mwihua hunani uro ntovata mwihua tiqata, Qaqao, nkye mwia vita vareta nriataara vaihata nanraqamave qati nriavo? tuvata ⁴⁶ porisinramwuvanto tiqata, Tire riauraro mwiva hia qumina vaisivanto qua tintema kyero qua ti variho, tita.

⁴⁷ Tuvata Parisi vaisinramwuvanto tiqata, Qio nkyevata mwia unra quara qutaa quaveve tita hiavo? ⁴⁸ Nkye ntapihitave hiavo? Tavave tiri nronra vaisinramwuqitairove, Parisi vaisinramwuqitairove, Iesusirara qutaa mwiva mesaiaavanto variho tiho? Hiam tirinramwuqitairo mpovantovata mwitaa tiho. ⁴⁹ Qati qumina nraakye qora ntuvaantuama vita variahua hia Mosesira qua mwaanra qio ntapihi riaarara tiro, mwia kyaara Kotiva mwihua qoraqama nyataanrove, tita.

⁵⁰ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Parisi vaisi mpokuvanto Niko-timaasiva mwiva entaqi Iesusira uro taqova, mwiva qaqao tiro, ⁵¹ Tire teta qua mwaanra rieqatama hia ko tiraitita, vaisiqaa qumina qua vataarorave. Tire ko nraanteta qiataarave, tiro.

⁵² Mwitaa tuvata mwihua tiqata, E mpo? E Karirisaira nrianravave? E Kotira mpukuqi taqaante. E mwiqi taqairaro hiam Karirisairo poropeti vaisivanto qovara hiananrove, tita.

⁵³ [Mwitaa timwa kyeta nkyiari nraamwuni nkyiari nraamwuni vuvaro Iesusiva Oripitaaqaa uro varura.

8

Api nrohu nraakyerara tura

¹⁻² Mwia qanranraa toqa entaqi Iesusiva uro ntantero Kotira nraamwu nronraqi vuvata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwatakyaa viro variqaro qua timwa nyi varura.

³ Timwa nyi varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Parisi vaisinramwuvata, mwihua nraakye mpo vita vareta nrunra. Mwi nraakyeva vaati vataava mpo qoraisivata nrohi varuvata mwihua taqamwa kyeta mwia viteta Iesusiva hunani uro nraakye qora suqaa mwia kyovaro siviro varuvata mwihua Iesusirara tiqata, ⁴ Mwaanra ti variarao, mwaa nraakyeva vaati vataava mpo qoraisi vatama kyero nrohi varihata tire mwia taqeta tu vareta nrunro. ⁵ Mosesira mwaanra quavanto mwitaama tiro: Nrahesivanto mwitaa hirera, oriqotaita ntuqutu kyaivaro qutu quarive, turave. Qio e mpo? Nanra quave mwianra tinanrave? tita.

⁶ Iesusirara api qua tiraqe tire mwiaqaa qua vataare tiqata mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, kakataama viro nai vukahiqo mwataqaa gara nti varura.

⁷ Qara nti varuvata mwihua sivita variqata mpo qua mpo qua Iesusira kyapara hi varuvaro Iesusiva mwaamwianra viro mwihuara tiqaro, Nkyiqitairo mpovanto hia uaqia hi kyaiqara utuariva, mwiva nraante ori vara kyero mwia ntuqutuarive, tiro.

⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa kakataama viro mwataqaa gara nti varuvata ⁹ mwihua mwi quara rieta kuaiqia kuaiqiavanto mwiqitaita qaqira kyeta veva nteqata vura. Nyaapainramwu nraante veva nteta vuni vuvata qaraakya vaisinramwu mwihua nraakiara veva nteta vita mwihua Iesusira mwini kyeta vuvaro Iesusiva nanrianraa variro.

¹⁰ Iesusiva mwaamwianra viro taqovaro mwi nraakyeve vaakya siviro varunani nanrianraa varuvaro Iesusiva tiqaro, Mwihua tainive variavo? Hiave mpovanto iqaa qua vataariva variho? tuvaro nraakye mwiva tiqaro, ¹¹ Nronrao, hia mpovanto mwitaa iho, tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio ntevata hia iqaa qua vatarerave. Qio ena quante. Virava hiam nraakiara qaiqaavata uaqia hi kyaiqara utuante, tiro. Turama.]

Iesusiva nte mwatanyaa omwavantove tura

¹² Iesusiva qaiqaa nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nte mwatanyaa omwavanto varuqo. Ni pataqiro nrianriva hiam kyokiraqi nrohiananrove. Mwiva ntuvaahaaninraqa nrohiqaro qati variqiro quanrove, tiro.

¹³ Iesusiva mwita tuvata Parisi vaisinramwuvanto tiqata, Qio e enanra variqara ena nrtutu tuaahere variananranra tiro, i quavanto qumina quama vaiho, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqao tiro, Nte variqana ntena kyaiqara tiqana hiam qumina qua tuqo. Nte ntena mwisaina nru okyarara ntapihi kyaurave. Nte ntena quani okyarara ntapihi kyaurave. Mwitaa hurara tiro, ni qua qutaa quama vaiho. Nte mwisaina nru okyararave, nte quani okyararave, nkye hia ntapihivarave.

¹⁵ Nkye ko tiqatama nkye vaisi su nyaato vahiraqa ko ti variarave. Mate nte hia vaisi mpo ko timwa kyena mwiaqaa qua vatauqo.

¹⁶ Nte ko qiataa hiraqena qioma nte ko avuqavuma kyena qianinrave. Nte ko tiqana hiam ntenanraa ko qianinrave. Nte ko qiariro ni kova ni titaiva variqaro ni kyaahaqa hiraqe nte avuqavuma kyena ko qianinrave.

¹⁷ Nkyi mwaanra qua gara ntumwa tova mwitaama tiro: Vaisi taaratana-vanto qua tiqatama kuaa qua nraahu tivera, qio mwitana quavanto qutaa quama vahiananrove, turave.

¹⁸ Qio nte ntena quara qutaa quave qiariro ni titaiva ni kova, mwivavata ni quara qutaa quave nraahuma qiananrove, tiro.

¹⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, I qova tana variharave ti variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye hia ni ntapihi kyaahuara tita, nkye ni koravata hiam ntapihiavo. Nkye ni ntapihi kyaatirio, nkye qioma ni koravata ntapihiatirio, tiro.

²⁰ Iesusiva Kotira nraamwuqi munima kye varuraqi variqaro mwi quara tiro. Tuvaro mwia rukye entava hia nri ntovarora tiro, hia mpovanto mwia ntavaaqavuqiro karavuqi kyora.

Iesusiva nai qorara tura

²¹ Iesusiva qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Qio nte quarita nkye qumina nianra puaamaqi vita uro nkyeta qora kyaiqa rirante qati qutu vivarave. Mwitaa hiqata nte quaninrani nkye hiam qio vivarave, tiro.

²² Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronra nramwuvanto tiqata, Mwiva nanra quave tiho? Mwiva nai tiqaro, Nte quaninrani nkye hia qio vivarave, tiho. Mwiva naivanto nai ru kyarero uti variqarove mwitaa ti variho? tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte virisaina tumuqata nkye mpiasaita nriahuave. Nkye mwaa mwataragaataita nriahuave. Nte hia mwaa mwataragaataina nruvave. ²⁴ Nte vaakya nkyiara tiqana, Nkye nkyeta qora

kyaiqa rirante variqi vita qutu vivarave, turave. Nte qati nraahu variqi vuvave tuqo. Nkye hia mwi quarara qutaa quave tivera, qutaa nkye nkyeta qora kyaiqa mwia rirante qutu vivarave, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Qio e ta vaisivave hiaro? Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte vuni nkyi timwa nyuva nte mwivama huqo. ²⁶ Nte nkyiqa qua vataari quava, mpo qua mpo qua vaihana mate hia nte mwi quara tirerave. Ni titaiva ni timwa mpi quara, nte mwi quara nraahu mwatani varihuavata timwa nyinrenrave. Ni titaiva qutaa qua nraahu ti varivave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia ntapihi kyeta Iesusiva nai qorara tu quara riora. ²⁸ Mwihua hia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Nte variarita nkye ni tuaahera kyaivaro mwiaqaatairo nkyi su nyaato ntapihirata nkye ni okyarara ntapihi rietama nianra qio mwiva qati nraahu variqiro vivave tivarave. Nkye mwi entarama nte hia ntenaqama kye mpo kyaiqa varaura ntapihita ni kova timwa mpi quara mwi quara nraahu timwa nyunravata ntapihivarave.

²⁹ Ni titaiva ni vatama kyero variqaro mwiva hia ni qaqira kyaananrove. Ni titaiva ni vatama kyero varihana nte mwia mwutukya vahi kyaiqara vare varuqaro mwiva nianra qamwateqaroma hia ni qaqira kyaiho, tiro.

³⁰ Iesusiva mwi quara ti varuvata airivanto mwi quara riohua mwianra gutaave tita.

Qutaa quavanto nkyi huvantu kyaananrove tura

³¹ Iutaa mponramwuvanto mwianra qutaa mwivave tuvoro Iesusiva mwihuara tiqaro, Qio nkye ni qua riemwaqita vivera, nkye qutaama ni pataqita nrighua varivarave. ³² Nkye qutaa qua ntapihi kye riaivaro qutaa quavanto nkyi huvantu kyairata nkye qati varivarave, tiro.

³³ Mwitaa tuvata mwihua qaqao tita, Tire teta haivaqara Evarahaamunra nraaqiarama varuro. Hia mpovanto tiri rupa taihata tire mwia kyaiqa vare varuro. Qio nanraqamave e tiriara nkyi huvantu kyairata nkye qati varivarave qiaro? tita.

³⁴ Mwihua mwitaa tuvoro Iesusiva tiqaro, Nte qutaa quama tuqo, Nkye uaqia hi kyaiqara uti variavaro nkyi uaqia hi kyaiqava rupa taihatara tita, nkye mwia kyaiqa nraahu vare variavo.

³⁵ Nraamwu qova variraro rupataari vaisiva hiama ekyaa enta mwiaavata variqiro quanarove. Nai mwia mwaacquvantoma mwiaavata mwaakyota variqiro quanarove.

³⁶ Nte mwia mwaacquvanto nkyi huvantu kyaarita nkye qutaqama kyeta qati varivarave.

³⁷ Nkye Evarahaamunra nraaqiara variara mwia nte ntapihi kyaurave. Mwitaa variqatavata nkye ni quara qumina quave timwa kyeta, ni ru kyarerata uti variavo. ³⁸ Nte ntena kokyantiri variqana mwi inraikyara taqaurara nkyi timwa nyi varuqo. Nkye nkyeta sora vatama kyeta variqata taqaa kyaiqara nkye mwi kyaiqarama vare variavo, tiro.

³⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tiri tiqova Evarahaamuvave, tita. Tuvoro Iesusiva tiqaro, Nkye qutaa Evarahaamunra nraaqiara variatirio, nkye mwiva varo kyaiqarama nkyevata varaatirio.

⁴⁰ Kotiva qutaa qua tihana nte mwi quara riaura nkyi timwa nyuqata nkye ni ru kyarerata uti variavo. Evarahaamuva hia nkye hiante hurave. ⁴¹ Nkye nkyeta sova varai kyaiqara nraahuma vare variavo, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia tire kyapa nraative. Tiri tiqova mwiva Kotivave, tita.

⁴² Tuvaro Iesusiva tiqaro, Kotiva nkyi sova varitirio, nte mwiva hinasaina tumu nkyivata mate mwaa varura nianra nkyi mwutukya ntiyata variatirio. Hia nte ntena vu nraato tukyena ntena kyaiqa vararerana tumuvave. Kotiva ni titaihana tumuvave.

⁴³ Nte mwitaa tuqata nkye nanraqamave ni qua hia ntapihavo? Kyaivaqe nte nkyi timwa nyiankye. Nkye nte tu quara hia riaahuama variavo.

⁴⁴ Saataaniva nkyi sova varihata nkye mwia mwutukya vahira nraahu utuqita vi variarave. Haaru vuniqama kyero Saataaniva variqaro vaisi rukye varuva nraahu varurave. Qutaaqama vahi inraikyavave, qutaa kyaiqavantove, hia mwiaqi vaiharora tiro, mwiva hia qutaa qua ti varirave. Mwiva unra tiqaro unra qiara mwia qova variqarora tiro, unra qua mwia nai qua tuananra tirave.

⁴⁵ Mwia kyaiqa mwitaama vaihana nte qutaa qua tuqata nkye ni quara hia qutaa quave ti variavo. ⁴⁶ Nkyiqitairo tavave nianra uaqiahi kyaiqara varaiho qiananro? Nkye hiam qio niqaa qua vatevarave. Nte qutaa qua ti varuqata nanraqamave nkye ni quara hia qutaa quvave ti variavo? Kyai nte nkyi timwa nyiankye.

⁴⁷ Kotira nraaqiaravanto Kotira qua rie varirave. Nkye hia mwia qua riaahuara tita, nkye hia mwia nraaqiarama variavo, tiro.

Evarahaamuva hia varuvana nte variavarave tura

⁴⁸ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Tire iara Sameriaanyaava ueraqama viho turava, mwi quava qutaa quama vaiho, tita.

⁴⁹ Tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Hiam nte ueraqama vuqo. Nte ntena kora nrutu tuaahere varuqatama nkye ni nutu qoraqama mateta hiavo. ⁵⁰ Qio hia nte ntena nrutuara nronraqama kyena riauqo. Ni nutu tuaaheraiva variho. Mwiva ntapihi kyero ko ti varivave. ⁵¹ Nte qutaa qua qianinra riaate. Ni qua riemwaqiro quariva hiam qutu quananrove, tiro.

⁵² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Mwitaa qiarata tire i taqaurara e ueraqama quaro. Tiri haivaqava Evarahaamuva variqiro viro uro qutu vurave. Poropeti vaisi mpohua mpohua variqita vita ekyaa qutu vurave. Mwihua ekyaa qutu quavara e tiqara, Ni qua riemwaqiro nrohiariva hiam qutu quananrove, qiaro. ⁵³ Tiri tiqova Evarahaamuva nronra vaisivanto variqiro viro uro qutu vurave. E hia qio Evarahaamunranra tiqara, Nte mwia nraatara kyaarivave, tinanrave. Poropeti vaisinramwuvata nronra vaisi variqita vita uro qutu vurave. E nataa hira vaisiva varirera hiqarave mwitaa ti variaro? tita.

⁵⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte ntena nrutu tuaahere variarirovauma ni nutuvanto qumina vahiananrove. Ni nutu tuaahera kye variva, mwiva ni kovave. Nkye mwianrama Kotiva tiri mwanriqavanto variho qiarave.

⁵⁵ Nkye hia mwia ntapiharave. Nte mwia ntapihurave. Nte tiqana, Nte hia mwia ntapihi kyaurave, qiarirovauma ni quavanto nkyi qua votima kyero unra qua vahiananrove. Qio nte Kotira ntapihina mwia qua riemwaqina vuvave. ⁵⁶ Nte mwatani tuminrenra hiava entara nkyi haivaqava Evarahaamuva ni qamwata matorave. Nte mwatani tumuavaro mwiva ni taqovaro mwia mwutukyavanto kyuge huvaro varurave, tiro.

⁵⁷ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronranramwuvanto tiqata, Qaqao, e hia 50 ihi vara kyaraitira, qaraakya vaisivanto variqarama nte nkyi haivaqara Evarahaamunra taqaurave tira hiaro, tita.

⁵⁸ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Evarahaamuva hia varu entara nte qati variqina quavavave, tiro. ⁵⁹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua ori vara kyeta mwia ntuqutirerata huvaro Iesusiva tuqeta kyero Kotira nraamwuqitairo veva ntero vurama.

9

Vu qipa vu vaisira Iesusiva ntapairi mwatora

¹ Iesusiva viqaro taqovaro vaisi mpovanto nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vuva varura. ² Mwia taqeta Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variarao, tava Kotira qua nteqa kyairaqaarave mwi vaisira vu nai nronra vikyokyaqitairo qipa viho? Naive iho, mwia nrohua qohuave iho? tita.

³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Hiana nai Kotira qua nteqa kyairaqaarave, mwia nrohua qohua Kotira qua nteqa kyaaraqaarave, mwia vu qipa viho. Nkye mwi vaisiraqaataita Kotira kepukyavanto kyaiqa varaaninra taqaate tiro, mwia vu qipa virave. ⁴ Kotiva ni titaira kyaiqa tire qaatataaninraqa varaqita virerave. Entama viraro hia mpovanto qio kyaiqa varaananrove.

⁵ Nte mwatani variqana nte omwavanto itaintema kyena itamwaqina quarita mwatani varihua qio taqavarave, tiro.

⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwataqaa taara vihi kyero horaqama kyero viti vu qipa vu vaisira vuqaa taaqau mwatero tiqaro, ⁷ Uto *Siromi* Rumpuaqi. *Titai* Nramanrinraqi ena viri hiqaante, tiro. Mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva tuntema kyero uro nai viri hiqama kyovaro mwia vu ntapairi vuvaro mwiva mwisairo uro ntantero qio taqamwaqiro nrinro.

⁸ Mwiva qio taqamwaqiro nri varuvata mwia nraaqani varuhua taqovaro aanra tokyani variqaro mwitaa inraikya mpiate ti varu vaisiva qati nruvata mwihua mwia taqeta tiqata, Mwaa ta vaisivave iho? Mwiva aanra tokyani mwatakyaa viro variqaro mwitaa inraikya mpiate ti vari vaisiva, mwaa mwivave iho? tita.

⁹ Tuvata mpo uhua tiqata, Qio mwia mwivave, tita. Tuvata mpo uhua qaqaqo nai mpo vaisi mwia viri voti hivama nriho tita. Tuvaro mwi vaisiva nri ntero nai tiqaro, Nte mwaa mwivama iho, tiro. ¹⁰ Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Nataama kyaararo i vu ntapairi viharave e taqaaro? tita.

¹¹ Tuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpo mwia nruvu Iesusiva taara vihi kyero horaqama kyero ni puqaa taaqau matero nianra tiqaro, Siromi rumpuaqi uto ena viri hiqaante, tihana nte uto hiqama kyauqaro ni pu ntapairi vihanama nte qio taqamwaqina nruqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata, Mwiva taini viharave nrianro? tita. Tuvaro mwiva tiqaro, Nai tainive viho? Hia nte mwia taqauqo, tiro.

¹³ Tuvata mwihua haaru vu qipa vu vaisira mwia vitaqita uro Parisi vaisinramwuvanto varunani kyora. ¹⁴ Iesusiva mwaanra entaqaa hora taaqau kyero mwi vaisira vu ntapairi kyora.

¹⁵ Mwihua Parisi vaisinramwu varunani mwia uro kyovata Parisi vaisinramwuvanto mwi vaisira kyapara hita tiqata, Nataama kyaiharove i vuvanto ntapairi viho? tuvaro mwiva tiqaro, Mwiva hora vara kyero ni puqaa taaqau tihana nte uto ntena piri hiqama kyauqaro ni pu ntapairi vihana nte qio taqauqo, tiro.

¹⁶ Mwiva mwitaa tuvata Parisi vaisi hini uhua tiqatama, Mwi kyaiqara varaiva mwaanraqa qua nteqeqaro varaivara tiro, mwiva hia Kotiva hinasairo tumivave, tita.

Tuvata hini uhua tiqata, Qaqao, nataama kyerove uaqia hi vaisiva nronra kyaiqa mwia qio varaananrove? tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari utaqaa ntainra vita taara qua ti varura.

¹⁷ Qaiqaa Parisi vaisinramwuvanto mwia kyapara hita tiqata, E tiqara mwiva ni pu ntapairi kyaiho qiananrave. Mwi vaisirara e nanreve tinanrave? tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Kotiva mwia kyaahaqa hi variharo mwiva mwi kyaiqara vare variho, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvata Iutaa vaisinramwuvanto hia mwia quara qutaave tiraitita, mwi vaisirara tiqata, E unra tiqarama ni pu ntapairi viho tira hiaro. Haaru hia i vuvanto qipa vurave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwi vaisira nrohua qohua nyaanronra.

¹⁹ Nyaanrovata nruvata mwitanahua kyapara hita tiqata, Mwaa vaisiva nkyitana nyaaqueve iho? Qutaa mwia nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vurave? Nataama kyaiharove mwia vuvanto ntapairi viharo qio taqaiho? tita.

²⁰ Tuvata mwia nrohua qohua tiqatama, Mwaa vaisiva tiritana timwaaqueve. Mwia vuvanto haaru vikyokyaqitairo qipa vurave.

²¹ Nai nataama kyaiharove mwia vu ntapairi viho? Nai tavave mwia vu ntapairi kyaiho? Mwiva nronra tuaivama iho. Nkye nkyeta mwia kyapara hiqata taqaivaro mwiva qioma nkyita timwa nyiananrove, tita.

²² Mwitanahua Iutaa vaisi nronranramwu nyaatu aatu hiqata mwitaa tura. Iutaa vaisi nronranramwuvanto vaakya qua timwa teta tiqatama, Vaisi mpovanto Iesusirara mesaiaavanto tiri kyaahaqa hiariva nrivave tirera, mwia kyaara tire mwia inronra hiqatama mwaanra nraamwuqitaita titamwa kyaararo veva ntero ekyaara quarive, tita.

²³ Mwitaa timwa kyeta qua timwa torara tita, mwia nrohua qohua Iutaa vaisi nronranramwu nyaatu aatu hita tiqata, Mwiva nronra tuairave. Nkyeta mwia kyapara hiqata taqaate, tura.

²⁴ Tuvata mwihua qaiqaa haaru vu qipa vu vaisira nraanrama kyeta tiqata, E Kotira vuqaa variqara qutaa qua nraahu qiante. Tire taqauraro Iesusiva Kotira qua nteqa kyai vaisivave, tita.

²⁵ Tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Iesusiva Kotira qua nteqa kyai vaisivave iho kyuqe vaisive iho nte hia mwia okyara ntapihí kyauqo. Ni pu qipa vura ntapairi kyaira mwia nraahuma ntapihuqo, tiro. Tuvata mwihua mwia kyapara hita tiqata,

²⁶ Mwiva i nataave iho? Mwiva nataama kyerove i vu ntapairi kyaiho? tita. Tuvaro mwiva tiqaro,

²⁷ Nte mwi quara vaakya nkyi timwa nyuqata nkye hiave ntapihavo? Nanraqamave nkye mwi quara qaiqaa kyapara hiavo? Nkyevata mpo? Nkyevata mwia nraaqiara varireratave qaiqaa mwi quara ni kyapara hiavo? tiro.

²⁸ Tuvata mwihua mwia nronraqama kyeta inronra hita tiqata, Enama mwia nraaqiara variqara mwia qua riaaravave. Tire teta haivaqara Mosesira qua riemwaqita vurahuave. ²⁹ Kotiva Mosesirara qua timwa tora tire riemwaqita vunanrave. Iesusiva mwi vaisiva gumina vaisivantove. Tire hiam mwiva mwisairo nri okyarara ntapihuro, tita.

³⁰ Mwihua mwitaa tuvaro mwiva kyauqu ntukikinraaqata kyero tiqaro, Qikye, ni pu ntapairi matai vaisiva, mwiva mwisairo nri okyarara nkye hiave ntapihavo? ³¹ Tire ntapihí kyauraro Kotiva hia uaqia hi vaisira qua

rie varirave. Kotiva nai qua rieqata nrohi varia vaisihua mwihua qua nraahu rie varirave. Mwia nrtutu tuaahere variahua mwihua qua nraahu Kotiva rie varirave. ³² Haaru mwaa mwatara toharato entaraqatairo hia vaisi mpovanto nai nronra vikyokyaqitairo vu qipa vura ntapairi kyorave. ³³ Iesusiva hia Kotiva hinasairo tumiva hitirio, mwiva hiana qio ni pu ntapairi mataitirio, tiro.

³⁴ Mwi vaisiva mwitaa tuvata mwihua tiqatama, I mwatatoraqaataira e uaqia hiana vaisivama variqira nrianro. E mpo? E tirivata mwaanra qua timwa timwinrenrave hiaro? tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua vaisi mwia ntanrauqita mwaanra nraamwuqitaita veva mwaatani tuto kyora.

Kotirara hia qutaave qiahua vu qipa vihua votima kyetama varita

³⁵ Mwia tuto kyo quara riero Iesusiva mwi vaisira puama kyero mwianra tiqaro, Mwatani mwatatai nraaqiarara e qutaa mwivaveve tira hiaro? tiro.

³⁶ Tuvaro mwi vaisiva kyapara hiro tiqaro, Nronrao, mwiva ta vaisivave iho? E ni timwa mpiraqena nte mwianra qutaave qiankye, tiro.

³⁷ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, E taqe variara vaisiva, nte mwaa mwivama iara ti varuqo, tiro.

³⁸ Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nronrao, qutaama e mwivave, tiro. Timwa kyero mwiva Iesusira vuqaa tori kyauru raviro mwia qamwata mwatero varura.

³⁹ Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Nte nraakye qora tukya hirera mwatani tumuvave. Vu qipa vihua qaiqaa taqaate tina, tumuvave. Qati taqe varihua su qipa quarive tina, tumuvave, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata Parisi vaisinramwuvanto mwi quara rieta Iesusira kyapara hita tiqata, Tiri tivuvatave qipa viho? tita.

⁴¹ Tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyi su qipa vihata variahua varivarovauma hia nkyiqa quavanto vahiananrove. Nkye ni okyara hia ntapihi kye taqaraitita, nkye tiqata, Tire Kotira okyara taqaunanrave, ti variarave. Mwitaa ti variarara tiro, mwia kyaara nkyiqa qua vahirove, tiro. Iesusiva mwitaa turama.

10

Iesusiva sipisipiqa ntumwa kyero tura

¹ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Vaisi mpovanto sipisipi vataa tutukyaraqi virero hia qesana vera ntaraitiro, tutukya mpona mwaati ntero vi vari vaisiva mwi vaisiva mpuara uti vaisivave, mpohua riqaro mwihuani mpuara vare vari vaisivama variho.

² Vaisi mpovanto sipisipi qesana vera nteqaro vi variva, mwi vaisiva qutaa sipisipi qovama variho. ³ Qesaqaa vaimwanraanra ntaqiki vari vaisiva mwia taqero qio qesa qatua mwataiharo mwiva nai sipisipiaara aakyara nteqaro nai sipisipi nrtutu ntamwaqiro vihata mwia sipisipinramwuvanto mwia qua ntapihi riaavaro mwihua sitero mwaqaani virave.

⁴ Mwiva mwaqaani nai sipisipi uro kyero mwiva nraante vuni vi varihata mwia sipisipinramwuvanto nkyiari sora qua ntapihi kyeta rieqatara tita, mwia vataqita vi variarave.

⁵ Mwia sipisipinramwuvanto hia mpo vaisi vataqita vivarave. Mwihua mpo vaisi qua hia ntapihi kyeta rieqatara tita, mwihua mwia nraatu aatu hiqata aatu vivarave, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero sipisipiqa ntumwa kyero timwa nyuvata mwihua mwi quara okyara hia ntapihiraitita varura.

Iesusiva nte kyuqema kyena sipisipiqaa ntaqikyuvave tura

⁷ Hia ntapihuvaro Iesusiva qaiqaa timwa nyinro tiqaro, Nte qutaama tuqo. Nte sipisipi mwihua qesavantoma varuqo. ⁸ Ni puni nria vaisihua mwihua mpuara utuahuave, mpohua rigata mwihuani mpuara vare vari-ahua variavata sipisipivanto hia mwihua qua riarave.

⁹ Utaqi qua qesava ntema mwi qesava varuqo. Niqaamatero nritaraani vaisira ni kova mwia vitaananrove. Niqaamatero tumitare nritare hiariva qioma kyara puaama kyero nraananrove.

¹⁰ Mpuara varai vaisiva mpuara vareqaro sipisipi ru taiqa kyarero nrinrave. Nte sipisipiaara rieqanama sipisipi mwihua qati variqita viqatama kyuqema kyeta variate tina, nte nruvave.

¹¹ Nte sipisipi qova kyuqevave. Sipisipi qova kyuqeva variqaro nai sipisipi rukyevorave tiqaro antuaqiro viro kyai nte mwihuara rieqana qutu quankye timwa kyero qutirave.

¹² Mpovanto hia sipisipi qova, mwiva qati kyaiqa vaisivanto variqaro taqaiharo qaakyau vairivanto nrihanro mwiva aatu hiqaro qaqira kyero hiantero viharo qaakyau vairivanto sipisipi rukyero hini ru sata kyaihata mwihua nkyariara nkyariara mpona mpona quarave. ¹³ Mwia kyaiqa vaisivanto qati kyaiqa vaisivanto variqarora tiro, mwiva hia sipisipiaara nronraqama kyero riaraitiro, aatu virave.

¹⁴ Nte sipisipi qova kyuqeva variqana nte ntena sipisipi ntapihi kyauqata ni sipisipinramwuvanto nivata ntapihi kyeta taqaarave.

¹⁵ Mwia votima kyero ni kova ni ntapihi kyaihana ntevata mwia ntapihi kyaurave. Qio ni sipisipi rukyevorave tina, nte mwihuara rieqana qutu virerave.

¹⁶ Sipisipi mponramwu mwihua hia mwaa utaraqi varihua mwihuavata ni sipisipive. Mwihua ni qua riaivage nte mwihua sitaqina uro kyaarita ni sipisipi hini mwihuavata kuaaqi varivarave. Mwihua kuaaqi varivage nte mwihua sova kuaiqiavanto nraahu varianinrave.

¹⁷ Nte mwihuara rieqana qutu vina qaiqaa qati siquaninrave. Nte mwitaa hianinranra tiro, ni kora mwutukyavanto nianra vaiho. ¹⁸ Nte hia qiove qiariro mpovanto hiam qio ni rukyaananrove. Nte ntena qutu quataa hiraqena qutu quaninrave. Nte qutu quani okyararave, nte qaiqaa qati siquani okyararave, nina kyaiqa nraahuma vaiho. Ni kova nianra mwitaa mwitaa hiante ti quara, nte mwi quara vararerave, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwi quara rieta utaqaa ntainra vita hininramwu mpo qua tuvata hininramwuvanto mpo qua tura.

²⁰ Airivanto tiqata, Ueravanto mwiaqi variharo mwitaa tiho, Mwiva ueraqama viho. Nanraqamave nkye mwia qua riaavo? Hia mwia qua riaate, tuvata ²¹ mponramwuvanto tiqata, Qaqao, ueraqa hiari vaisiva hiam qio mwi quara qiananrove. Ueravanto hiam qio vu qipa quani vaisira ntapaira kyaananrove, tita. Mwitaa tura.

Iutaa vaisi nronranramwuvanto qaiqaa Iesusira ru kyarerata uti varura

²² Ierusalemni omwata mpo nro entava nri ntora. Kotira nraamwu gamwata mwato omwatava vahuvoro huarivanto hia nronraqama kyero ite varu entaraqaa mwi omwatara nronra.

²³ Mwi entaraqaa Iesusiva Kotira nraamwu nronraqi variqaro mpo rumuqi mwia nrutu Soromoninra rumuqi nrohi varuvata

²⁴ Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwiqi ntuvaantuama vita Iesusirara tiqatama, E mpo qua vaakya tiri timwa timwiataarave. Taireve tiri timwa

timwinanrave? E mesaiavanto varirera, vutu kyera timwa timwinraqe tire riaare, tita.

²⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte vaakya nkyi timwa nyuqata nkye hia ni quara qutaa quave qiavo. Ni kova ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vare varurave. Qio nte varau kyaiqava ni okyarara ntapihima ti variho. Nkye ni kyaiqa taqaarara rieqata ni okyarara ntapihiataarave.

²⁶ Nkye hia ni sipisipi variqatara tita, nkye hia ni quara qutaave tivarave. ²⁷ Nte ntena sipisipi ntapihi kyaurave. Mwihoa ni qua rieqatama ni pataqita nrohi varivarave. ²⁸ Nte ekyaa enta qati variqi vira nyianrita mwihoa hia gutu vivarave. Hiama mpovanto ni kyauquqitairo ni sipisipi ntavihi kyero varaananrove.

²⁹ Ni kova ni sipisipi mpitaiva, mwiva peqavanto ekyaa inraikya nraataraiwa variqaro ni sipisipiqa ntaqiky variharora tiro, hia mpovanto mwia kyauquqitairo qio ntavihi kye varaananrove.

³⁰ Ntevata ni kovavata kuaikuvantoma varuro, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwia ru kyaare tita, ori tu varovaro ³² Iesusiva tiqaro, Nte ni kora kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa nkyi nyaamwutauqata nanra kyaiqa varaura kyaarave nkye niqaa ori tuto kyarerata uti variavo? tiro.

³³ Tuvata Iutaa vaisi nronranramwuvanto tiqata, Tire hia i kyaiqa kyugera kyaara i ru kyarerave. E Kotirara qora qua qiaro. E qati vaisivanto variqarama Kotikyantiri kuaqaa varirera uti variaro. Mwia kyaarama tire ori vara kyeta i ru kyarerave, tita.

³⁴ Mwihoa mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nkye Kotira mpuku vataaragi qua mpo qara ntumwa tova vaiho. Nkye hiave mwi quara taqaavo? Kotiva vaisi mpo uhuara mwitaama tiro: Nkye mwanriqavantove, turave.

³⁵ Tire ntapihi kyauraro Kotira qua hia unra qua vahirave. Kotiva nai qua tu vaisihua qati qumina vaisiara mwanriqavantove turave.

³⁶ Qio Kotiva ni mwatama kyero ni titaihana nte mwatani tumu variqanama nkyiara nte mwanriqa Kotira mwaaquve tuqata nkye tiqata, Kotirara qora qua qiaro, qiavo.

³⁷ Nte hia ntena kora kyaiqa varaaritavauma nkye hia nianra qutaa mwivave tivarave. Nte ntena kora kyaiqama vare varuqo.

³⁸ Nkye hia nianra nronraqama kyeta riaivera, nkye nte kyaiqa vare varianinranra nronraqama kyeta rieqatama nianra qutaa mwivave qiate. Nkye mwitaa tivaro nkyi su nyaato ntapihirata nkye ni kova niqi varirara ntapihivarave. Nte mwiaqi varianinranra nkye ntapihivarave, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvata mwihoa qaiqaa mwia karavu hirera uti varuvaro Iesusiva veva ntero viro.

⁴⁰ Veva ntero vuva uro Iotaani nramanri hini tokyani Ioniva tauraa variqaro nramanri nyunani uro varura. ⁴¹ Varuvata airi nraakye qoravanto mwiva varunani nri nteta tiqata, Ioniva hia nronra kyaiqa varova variqaro Iesusirara tiri timwa timwunrave. Qio tire taqauraro Ioniva qutaa qua mwaa vaisirara timwa timwunrave, tita. ⁴² Mwitaa timwa kyeta mwini varuhua airivanto Iesusirara qutaa mwivave tura.

11

Rasarusiva qutu vura

¹ Vaisi mpovanto mwia nrtutu Rasarusiva Vetaaninyaava nronraqama kyero nriqa vuvaro varuvata mwia nrunratana Mariaavavata Mataavavata mwini varura.

² Mariaava vahamwenra kyugera Iesusiraqaa qu mwatero nai qiata kyaahiqotairo mwia kyuqu nruka mwataariva varura.

Mwi nrunre nrakyatana variqata taqovaro mwihua sakyaava nriqa vuvaro varuvata ³ mwitanahua vaisi mpo titeta Iesusirara uro mwitaama qiante tita, Nronrao, i mwutukya nti vaisiva nronraqama kyero nriqa viharo variho qiante, tita.

⁴ Mwitanahua mwitaa timwa kyeta titovaro vevani uto timwa mwuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Rasarusiva nronraqama kyero nriqa viharo variho. Qio mwiva hiamu qutu quanarove. Nkye Kotira kepukya taqaate tiro, mwia nriqa viharo variho. Ni Kotira mwaaqu ni peqa okyara taqaate tiro, mwia nriqa viho, tiro.

⁵ Iesusiva Mataararavata mwia nrunranravata Rasarusiraravata mpoqama kyero mwutukya ntuva variqaro ⁶ mwi quara rierovata hia qamwanrama viraitiro, qaqira kyero taara entavata mwini varura. ⁷ Vari kyero mwiaqaatairo nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Qio varaivaqenramwu tumu ntante Iutiaani quare, tiro.

⁸ Tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qaqaqo tita, Mwaanra ti variarao, nanauma Iutaa vaisi nronranramwuvanto ori vara kyeta i ru kyarerata uturave. E qaiqaa mwini tumu ntantera virerarave hiaro? tita.

⁹ Tuvato Iesusiva tiqaro, Mpo enta mpo enta huarivanto ihera qio itairave. Vaisivanto qaatatairaqaa nrohi variva huarivanto itairaqa nrohiqaro aanra qio taqeqaro hia huntavaivaimaairo kyaamwu ntirave. ¹⁰ Huarivanto hia itaiharo entaqi nrohi variva huntavaivaimaairo kyaamwu nti varirave, tiro.

¹¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa tiqaro, Tiri toti Rasarusiva vaitama viho. Nte uro mwia vaurama kyarerave, tiro.

¹² Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqata, Nronrao, mwiva qati vaite varirera, mwiva qioqa hianarove, tita.

¹³ Mwitaa timwa kyeta mwihua hia ntapihuvaro Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero Rasarusiva qutu vurara tura. Mwihua tiqata, Iesusiva Rasarusirara qati vaitairama tiho, tita.

¹⁴ Mwitaama rieqata varuvaro Iesusiva vutu kyero timwa nyinro tiqaro, Rasarusiva qutuma viho. ¹⁵ Qio nte nkyiara rieqanama nkye nianra qutaa mwivave qiate tina, nte Rasarusira hia qamwanrama uro taqaurara qamwateqama varuqo. Qio varaivaqenramwu mwiva qutu vinani quare, tiro.

¹⁶ Tuvato mwia nraaqiara mpovanto Tomaasiva, mwia mpo nrutu Kaapiva, mwiva nai hena vaisinramwuanra tiqaro, Qio varaivaqenramwu mwaanra ti vari vaisiravata quare. Iutaa nronranramwuvanto mwia ru kyaivaqe tirenramwuvata mwia vatama kyeta qutu quare, tiro.

Nraakye qora qutu quahua qati vara sivuma kye varuva nte mwaa mwivave, tura

¹⁷ Tuvato Iesusiva vuva uro ntero riovata Rasarusira quntamwa tovaro erahiamuaantema enta nritarora.

¹⁸ Vetaani Ierusaremi qaumato 3 kiromitaa votima mwiaqaatairo vahuvaro ¹⁹ Ierusaremisaita mwi mwatanaahua airivanto Mariaaravata Mataaravata mwutukya qihaakyama nyateqata Rasarusirara ntatarerata nrunra.

²⁰ Nri varuvaro Mataava riovaro Iesusivavata mwisairo aanrani nri varuvaro mwiva Iesusira hunta kyarero viqaro Mariaara nraamwuqi kyero vuva uro ntero ²¹ Iesusirara tiqaro, Nronrao, e mwaini variaratiri, ni pakyaava hiamu qutu vitirio. ²² Qio mate e Kotirara mpo inraikya mpo

inraikyara nyaanru tiraro Kotiva mwi inraikyara qioma i mwiananrove. Nte mwia ntapihhi kyauqo, tiro.

²³ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, I vakyaava qatima siquananrove, tiro.

²⁴ Tuvaro Mataava tiqaro, Qio ekyaara entaqaa mwiva ekya nraakye qora kyapata siquananrove. Nte mwia ntapihhi kyauqo, tiro.

²⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye qora qutu quahua qati vara sivuma kye varuva, nte mwaa mwivave. Nraakye qora qati variqi vi varia inraikyara nyi varuva nte mwaa mwivave. Nianra qutaa mwivave qiariva qutu viro mwiqitairo qati variqiro quanarove.

²⁶ Qati variqiro viqaro nianra qutaa mwivave qiariva hiamu qutu quanarove. E mwianra qutaaveve tira hiaro? tiro.

²⁷ Tuvaro Mataava tiqaro, Qutaama tira hiaro. Mesaiaa Kotira maquvanto mwatani tuminrenra hiarava, e qutaa mwivama hiaro, tiro.

Iesusiva Rasarusirara ntatora

²⁸ Mwitaa timwa kyero Mataava nrumu ntantero uro nai nrunra tirema kyero timwa mwinro tiqaro, Mwaanra ti vari vaisiva nri ntaiho. Mwiva iara kyapara iho, tiro. ²⁹ Tuvaro Mariaava mwi quara riero siviho hiantero uro Iesusira hunta kyarero viro.

³⁰ Iesusiva vaakya Mataava uro qua mwantonani variqaro hia mwatukyani nri ntovaro ³¹ Mariaava mwia huntarero vuvata Iutaa nraakye qora mwia mwutukya qihaakyama mwatarerata nruhua taqovaro Mariaava nraamwuqitairo hiantero vuvata mwihua tiqata, Qio mwia quntamwa taanani ntatareraro virerove, timwa kyeta mwihuavata sivita Mariaara vata vareta vura.

³² Mwihua Mariaara vata vareta vuvaro Mariaava vuvu Iesusiva hunani uro ntero Iesusira taqero uro mwia vuqaa tumu ntiro variro tiqaro, Nronrao, e variaratiri, hiamu ni pakyaava qutu vitirio, tiro.

³³ Tuvaro Iesusiva taqovaro mwiva ntate varuvata Iutaa nraakye qora Mariaaravata nruhua mwihuavata ntate varuvaro Iesusira mwutukya-vanto qoraqama kyero nraamwunruqa tovaro mwiva po kye tiro tiqaro, ³⁴ Mwia taraqive quntamwa teta hiavo? tuvata mwihua tiqata, E nrinra uro taqaante, tuvaro ³⁵ Iesusiva ntate varura.

³⁶ Ntate varuvata Iutaa nraakye qoravanto tiqata, Qio taqaate. Mwiva mpoqama kyero Rasarusirara mwutukya ntiharho variho, tita.

³⁷ Tuvata mponramwuvanto tiqata, Mwiva vu qipa vi vaisiravata qio ntapairi kye varivave. Iesusiva mwaini varitirio, Rasarusiva qutuve vitirio, hiave qutu vitirio? tita.

Iesusiva Rasarusira sivuma kyora

³⁸ Tuvaro Iesusira qaiqaa ua huvaro mwiva mwia quntamwa tonani vura. Mwihua ori vaurutoraqi Rasarusira veta vateta ori mpo vara kyeta qesana tita torara tiro, Iesusiva tiqaro, ³⁹ Ori mwia qatinani vara kyaate, tuvaro Mataava qutu vu vaisira nrunravanto qaqaqo tiro, Mwia quntamwa taavaro erahiamuaantema enta nritaraiharo ntera viva mwuntama quanarove, tiro.

⁴⁰ Tuvaro Iesusiva Mataarara tiqaro, Nte vaakya i timwa mwu quarara riaante. E nianra qutaa mwivave tirera, e Kotira peqa taqenanrave turave. Hiave nte vaakya iara mwitaa tina huqo? tiro.

⁴¹ Tuvata mwihua ori qatinani venta kyovaro Iesusiva virini taqero tiqaro, Ko, e nte tu quara rie variananra nte mwianra kyugeve tuqo. ⁴² E ekya enta ni qua rie variananra nte ntapihhi kyaurave. E ni titaanranra

nraakye qoravanto ntapihiate tina, nte mwihuara rieqanama iara aakyara tuqo, tiro.

⁴³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva aakyara ntero tiqaro, Rasarusio, sivira veva ntaante, tuvaro ⁴⁴ Rasarusiva qutu vuva qati siviro mwia kyuqu kyauqu ququtama teta mwia qiatavata tavunaqo qapuqamatova mwiqitairo veva ntero. Veva ntovaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Mwia huvantu kyaivaro qati quarive, tura.

*Iutaa nronranramwuvanto Iesusira ru kye quara tura
(Matiu 26:1-5; Maaki 14:1-2; Ruku 22:1-2)*

⁴⁵ Tuvata Iutaa nraakye qora airivanto Mariaara taqarerata nruhua mwi kyaiqara taqeta Iesusiva qio qutaa mwivave, tita.

⁴⁶ Tuvata mponramwuvanto qaqira kyeta Iesusiva mwi kyaiqara varo-rara uro Parisi vaisinramwu timwa nyuvata ⁴⁷ Parisi vaisinramwuvata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihua nkyiari kaanasori vaisi kyapata ntuvaantuama vita tiqata, Mwi vaisiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa vare variho. Qikye, tire mwia nataamave kyaananrave? ⁴⁸ Tire mwia qati kyaarera, mwiva mwitaamaqiro virata ekyaa nraakye qora mwianra qutaa mwivave tivare. Mwihua mwitaa tivata tiriqaa ntaqikyiki variahua Romenivanto tiri ntaqiqata Kotira nraamwu ntapairi kyeta tiri nraakye qora ekyaa ru taiqa kyevarave, tita.

⁴⁹ Tuvaro mwi vaisinramwuhuaqitairo mpovanto mwia nrtu Kaiapaasiva siviro. Kaiapaasira mwia nronraqama kyovaro mwi ihiraqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihuaqaa ntaqikyiqaro vunyaa vaisivanto varuva, mwiva siviro tiqaro, Hia nkye vu nraatovata vahihuave. ⁵⁰ Romeni mwatanaahua tiri ekyaa ru taiqa kyevorave. Tiri kyaahaqa hirero vaisi kuaiqiavanto nraahu qutu viraro kyuqe hiananrove, tiro.

⁵¹ Kaiapaasiva mwi quara tiqaro nte ntena nraato tukyena tuqo, tiro. Mwiva hia ntapihi kyovaro Kotiva mwia kyaahaqa huvaro mwiva Iesusiva Iutaa nraakye qorara rieqaro qutu quaninranra tura. ⁵² Iesusiva hia Iutaa mwatanaahuara nraahu rieqaro qutu quariva varura. Kotira nraaqiara ekyaa mpoqi mpoqi apiqama varihua mwihuavata sita kyero uro kuaaqi ntuvaantuama tarero Iesusiva qutu quariva varura.

⁵³ (Kaiapaasiva tiqaro, Vaisi kuaiqiavanto tiri Iutaa kyaahaqa hirero qutu viraro kyuqe hiarive, tuvata) mwi entaraqaataita Iutaa nronra vaisinramwuvanto Iesusira rukyerara timwaqita vura. ⁵⁴ Mwitaa ti varuvarora tiro, Iesusiva Iutaa mwatani hia qoqaa nrohiraaitiro, qaqira kyero uro Eparaimi mwatukya qumina mwata tokyani uro nai nraaqiaranramwu kyapata varura.

⁵⁵ Mwini varuvaro Iutaavanto vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa huvata hisai hisaita nraakye qora verara nronra mwatukya Ierusalemi nraahu vura. Mwini uro variqata nronra enta mwia vekya variqata mwihua nkyiari mwaanra qua rieqata nramanri ntumwa kyeta tuapakyaara hiqama kyeta varura.

⁵⁶ Mwihua mwini variqata Iesusirara aitutumaqita nrohigata uro Kotira nraamwu nronra nraamwuqi ntuvaantuama vita nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Iesusiva qiove nrumu omwata nraananrove? Mwiva aatu hiqaro hiave nriananrove? tita.

⁵⁷ Mwitaa ti varuvata Parisi vaisinramwuvantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvantovata, mwihua nraakye

qora timwa nyita tiqata, Nkye taqaivaro Iesusiva nrinrenra nkye nrumu tiri timwa timwivaqe tire mwia rupaqi karavuzi kyaare, tura.

12

*Mariaava Iesusiraqaa mwunta vu vahamwenranra qu mwatora
(Matiu 26:6-13; Maaki 14:3-9)*

¹ Vekyahu nyato kyarara omwata nro entava qaumaqa huvaro 6 entanramwu qati vahuvaro Iesusiva qaiqaa Vetaani mwini Rasarusiva varunani vura. Rasarusira mwia haaru qutu vura Iesusiva qaiqaa qati sivuma kyo vaisiva varura.

² Mwini vuvata mwi mwatanaahua Iesusirani kyara uta mwatovaro Mataava mwi kyarara varaqiqaro uro nyuvaro Rasarusiva Iesusikyantiri kyara tainta mwia tataaqa mwatakyaa viro varura.

³ Varuvaro Mariaava taqu mpo varero nrunra. Mwi taquraqi nronra munima kyo vahamwenranra mwia nrutu *naanti* vahuvaro Mariaava mwi taqura varero mwi vahamwenranra Iesusira kyuquqaa qu mwatero mwiaqaatairo nai qiata kyaahiqotairo Iesusira kyuqu nruka mwatovaro vahamwenra kyuge hu mwuntava nraamwu mwia piqa kyora.

⁴ Piqa kyovaro Iesusira nraaqiaranramwuqitairo mpovanto Iutaasi Isikeriotiva Iesusira qovarama kyaariva, mwiva qaqaqo tiro, ⁵ Mwi vahamwenranra mpohua nyinro munima 300 kinaa vara kyero mwi munimanra vehi nraakye qora nyiataara vaiharoma, qumina i kyuquqaa qu mwatero iho, tiro.

⁶ Iutaasiva hia vehi nraakye qorara riaraitiro, mwiva mpuara vaisivanto variqarora tiro, mwitaa tura. Mwiva Iesusira nraaqiaranramwu munima tuaqa ntaqikyiqaro mwi tuaraqitairo tuqeta kyeqaro mwinramwuhua munima mpuara vare varura.

⁷ Iutaasiva tiqaro, Munima mwia vehi nraakye qora nyiataara vaiharoma qumina i kyuquqaa qu mwataiho, tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwi nraakye era antuaante. Mwiva vahamwenra niqaa qu mateqaro ni quntamwa te entarara ni mamanta terama mate variho.

⁸ Vehi nraakye qora mwihua ekyaa entama nkyivata variqita vivarave. Nkye qati entaqaqaa mwihua qio kyaahaqa hivarave. Nte hiamu nkyivata ekyaa enta variqina quaninrave, tiro.

Nronra vaisinramwuvanto Rasarusiravata ru kyarerata uti varura

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvata Iutaa airivanto riovaro Iesusiva Vetaani mwini varuvata mwihua Iesusiravata Iesusiva qati sivuma kyo vaisira Rasarusiravata taqarerata uto Vetaanini kuaira hita varura.

¹⁰⁻¹¹ Iutaa airivanto Rasarusira qati sivuma kyorara riegatama nkyiari nronra vaisinramwu qaqira kyeta uto Iesusirara qutaa mwivave ti varuvata mwia kyaara Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvanto Rasarusiravata rukye quara ti varura.

*Iesusiva ntonki mwoqaaqaa mwaari ntero Ierusaremiqi vura
(Matiu 21:1-11; Maaki 11:1-11; Ruku 19:28-40)*

¹² Mwia qanranraa nraakye qora airivanto vekyahu nyato kyarara nranrenrata nruhua riovaro Iesusiva Ierusareminianra aanrani nri varura.

¹³ Nri varuvata mwihua mwia qamwata mwatarerata qatokya mwanre voti hura teqa vareta Iesusira hunta kyarerata viqatama mwihua aakyara nteta tiqata,

Kyai mwia nrutu tuaaheraare.

Nronravanto nai nrutuqa nri vari vaisira

kyuqema mwataiho.

(Ihi 118:26)

Tiri Isareriqaa ntaqikyai vaisira

Kotiva kyuqema mwataiho, tita.

¹⁴ Mwihua mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva qaraakya ntonki puaama kyero Kotira mpukuqi tuntema kyero mwia mwoqaa mwatakyaa viro variro Ierusaremiqiaara viro.

Haaru Kotira mpukuqi mwianra mwitaama tiro:

¹⁵ Saioniqinaahua (Ierusaremiqinaahua),

nkye hia aatu hiate.

Taqaate, nkyiqa ntaqikyariva nriqanroma mwiva

qaraakya ntonki mwoqaa nri variho, tura.

(Sekaraiaa 9:9)

¹⁶ Mwi quava mpukuqi vahuvata mwi entara Iesusira nraaqiaranramwuvanto hia mwi quara okyara ntapihura. Nraakiara Iesusiva qutu viro qaiqaa sivu entaraqaa mwi quava mwihua nyaatoqi ntumwa vuvata mwihua tiqata, Mwi quava Iesusiva ntonki mwoqaa Ierusaremini vurara turave, tura.

¹⁷ Iesusiva Rasarusira oriqi quntamwa toraqitairo nraanrama kyero mwia qati vara sivuma kyovata nraakye qora mwini Iesusiravata varuhua mwi kyaiqara taqeta mpohua mpohua timwa nyuvata ¹⁸ mwiaqaataita nraakye qora airivanto Iesusiva nronra kyaiqa mwia varorara rieqata Iesusira uto hunta kyora.

¹⁹ Mwihua Iesusira qamwata mwatarerata vuvata Parisi vaisinramwu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qio taqaate. Tire hiam qio mpo qara hiara aanrava vaiho. Ekyahua mwia nraahuma vataqita vi variavo, tura.

Kirikiqinaahua mponramwuvanto Iesusira uro taqora

²⁰ Kiriki mponramwuvanto (mwihua Iutaa mwaanra qua riohua) mwihuavata mwi omwatara nreqatama Kotira nrutu tuaaharerata Ierusaremini uro varura.

²¹ Uro variqata mwihua Iesusira nraaqiaara mpo Piripira Vetasaitaa mwatukya Karirinyaanranra tiqata, Tiri vaisio, tire Iesusira taqarerave, tuvaro ²² Piripiva uro Entururavata timwa mwinro mwiva vatama kyero uro Iesusira timwa mwunra.

²³ Timwa mwuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Ni nutu nronraqama quari entava nri ntaiho.

²⁴ Nte qua qianinra riaate. Uiti uru hia mwataqi vara tutairaro uiti uru mwiqiava nanrianraa vahiananrove. Uiti uru mwataqi vara tutairaro ntuko hiro turu vera kyairaro mwiaqaatairo uru mwiva taiqa quanarove. Uru mwiva taiqa viraro uiti mwiva qupiqeqaro airi tamwa riaanarove.

²⁵ Qio vaisi mpovanto mwaa mwataraqaa nai qati variqiro quaninranra nraahu nronraqama kyero riemwaqiro quariva, mwiva ekyarama qutu quanarove. Vaisi mpovanto hia nai mwaa mwataraqaa qati variqiro quaninranra nronraqama kyero riemwaqiro quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qatima variqiro quanarove.

²⁶ Tahuave ni kyaiqa varaataa hiariahua, mwihua qati varivorave. Mwi vaisihua ni pataqita nriate. Mwihua mwitaa hiqata nte varianinrani mwihuavata varivarave. Mwihua mwitaama kyeta ni kyaiqa vara mate varivaro ni kova mwihua nyutu nronraqama kyaanarove.

Iesusiva nai qutu quaninranra tura

²⁷ Qio mwaa entara ni mutukya uaqia ihana varuqo. Ntena korara nanra quave qianinrave? Ko, mwi entava nri ntaankyora mwi entara qaqira kyaante. Mwitaave Kotirara qianinrave? Qaqao, nte hia mwitaa

tirerave. Nte mwi entarara rieqana tumuvave. Mwi entaraqaa nte atura ntumwaqina quankye timwa kyena tumuvave.

²⁸ Ko, e ena nrutu nronraqama kyaante, tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro nyaamwusairo quavanto tiqaro, Nte ntena nutu nronraqama kyauqo. Qaiqaavata nronraqama kyarerave, tiro.

²⁹ Tuvata nraakye qora ntuvaantuama vita mwini sivita varuhua mwi quara rieta tiqata, Nyaanruva nruqua tiho, tuvata hini uhua tiqata, Qaqao, nyaamwunyaa vaisivanto mwiavata qua tiho, tita.

³⁰ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia mwiva nianra rieqarovauma qua tiho. Mwiva nkyiara rieqaroma qua tiho. ³¹ Qio mwaa entara mwatani varihua ko qiani entarave. Mwaa entara mwatani variahuaqaa ntaqiky i varira Saataaninra peqa ntuvuraa kyaani entarave. ³² Mwatasa ita ni tuaahera kyai vaqe nte variqana ekyaa nraakye qora ntanrau kyaarita mwihua nte hianinrani nraahu nrivarave, tiro. ³³ Iesusiva mwi quara tiqaro nai qutu quaninranra timwa nyunra.

³⁴ Mwitaa tuvata mwini ntuvaantuama vuhua qaqao tita, Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Kotira kepukya vaisi mesaiaavanto ekyaa enta qati variqiro quananrove, turave. Nanraqamave e tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiarara tuaahera kyevarave, qiaro? (E ena qutu vinanranra qiana quara hia ntapihuro.) E tiqara, Ni mwatani mwatatai nraaqiaravave, qiananrave. E ta vaisivave hiaro? tita.

³⁵ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Pataqia omwavanto nkyi kyapata variqaro ita-mwaqiro quananrove. Kyokiraqi nrohiva hia nai vi aanranra ntapihirara tita, nkye kyokira ruquankyo tita omwavanto qati ite variani entaraqaa nrohiqata variate. ³⁶ Omwavanto qati vahiani entaraqaa nkye mwi omwanranra qutaa mwivave timwa kyeta, mwianra riemwaqi viqatama nrohiate. Mwitaa tiqatama nkye omwa nraaqiara variqatama nkyevata omwavanto itaintema kyeta itamwaqita vivarave, tiro.

Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiagaatairo uro hia mwihua suqaa variraitiro, uqeta varura.

Iutaavanto Iesusirara hia qutaave tura

³⁷ Iesusiva mwihua suqaa variqaro nronra kyaiqa varovata mwihua taqetavata mwihua qaqira kyeta hia mwianra qutaa mwivave tuvarora tiro, ³⁸ mwi entara Aisaiaava haaru tu quava qutaa vahura. Haarum Kotiva vaisi mpo Aisaiaara kyaahaqa huvaro Aisaiaava poropeti vaisivanto variqaro qumina vakya mwaa quara vutu kyero tiqaro, Nronrao, tavave tiri quara qutaave tiho?

Hia mpovantovata qutaave tirave.

Nronravanto nronra kyaiqa vara kyaiharo

tavave mwia kyaiqa ntapihi taqaiho?

Hia mpovantovata ntapihi kyero taqaiho, tura.

(Aisaiaa 53:1)

³⁹ Aisaiaava mwitaa turara tita, mwihua hia Iesusirara qutaa mwivave tura. Aisaiaava qaiqaa mesaia mwianiara tiqaro,

⁴⁰ Mwi vaisihua uaqia hi aanranra qaqira kyeta nianra tiri kyaahaqa hianta tivorave timwa kyero,

Kotiva mwihua su nyaato tita kyaihata

mwihua hia vugotaita qio taqeta,

mwihua hia nraatoqotaita qio riaavo, tura.

(Aisaiaa 6:10)

⁴¹ Aisaiaava haaru variqaro Iesusira peqa okyara taqeqarora tiro, mwiva mwianra qua timwa nyunra.

⁴² Mwi entara Iutaa nronra vaisinramwuqitaita mponramwuvanto tiqata, Qutaama Iesusiva mwivave, tita. Mwi hua mwitaa tiqata mwi hua Parisi vaisi nyaatu aatu hita qaqira kyeta hia qoqaa variqata mwi quara tita. Mwaanra nraamwuqitaita veva nteta quate tivorave tita, hia mwi hua qoqaa variqata mwi quara tura.

⁴³ Qati vaisivanto gamwata nyaterara nraahu mwi hua nronraqama kyeta rieqatama hia Kotiva gamwata nyataaninranra nronraqama kyeta riora. Mwi hua mwianra nraahu riohuara tita, mwi hua hia qoqaa Iesusirara qutaa mwivave tura.

Iesusiva tu quava vaisi ko qiananrove tura

⁴⁴ Iesusiva paatiro timwa nyinro tiqaro, Nianra qutaa mwivave qiariva hiamaa nianra nraahu qutaave qiananrove. Mwiva ni titairaravatama qutaave qiananrove.

⁴⁵ Vaisivanto ni taqeqaro ni titairavatama taqaananrove.

⁴⁶ Nianra qutaa mwivave qiariva kyokiraqi nrohiankyo tina, nte omwa votima kyena itamwaqina virera mwatani tumuvave.

⁴⁷ Nte hia mwatani varihuaqa qua vatarerana tumuvave. Mwatani varihua kyuqema variate tina, nte tumuvave. Ni qua riero nteqa kyaariva variraqa hia ntevauma mwiaqaa qua vataaninrave.

⁴⁸ Ni qoririma mataani vaisiraqaave, ni qua nteqa kyaani vaisiraqaave, hiamaa nte qua vataaninrave. Nte timwa taani quava, mwivama ekyaara entaqaa variqaro mwiaqaa qua vataananrove.

⁴⁹ Nte hia ntena nraato tukyenavauma qua nkyi timwa nyuqo. Ni kova mwitaa mwitaa qiante timwa kyero ni titaihana nte mwia qua nkyi timwa nyuqo.

⁵⁰ Nte ntapihii kyauqaro ni kora qua riariva ekyaara enta qati variqiro quanarove. Qio ni kova mwitaa mwitaa qiante ti quara, nte mwi quara nkyi timwa nyuqo, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

13

Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyuqu hiqama nyatora

¹ Vekyahu nyato kyarara omwata nro entava kuaa enta nraahu qati vahuvaro Iesusiva variqaro ntapihii kyovaro nai mwata mwaini kyero tumu ntantero nai qova varinani quari entava qaumato vahura. Mwitaa huvaro Iesusiva variqaro nai huhua mwatani varuhuara mpoqama kyero mwutukya vahuvaro mwi huara rieqaro varura. Mwiva mwi huara mwutukya vahuva qati nraahu vahiqiro vuvaro uro gutu vura.

² Entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nre varuvaro mwia nraaqiara mpovanto Iutaasi Isikeriotiva Saimoninra mwaaquvanto varuvaro Saataaniva Iesusira qovarama kyaante tiro, Iutaasira mwia nraatoqi qora qua vatovaro Iutaasiva Saataaninra qua riora.

³ Riero varuvaro Kotiva ekyaara inraikya Iesusira kyauquqi vatora Iesusira vu nraatoqi vahuvaro mwianra ntapihii kyero. Iesusiva Kotiva hunasairo tumuva qaiqaa Kotiva hunani quaninra mwianravata mwiva ntapihii kyora.

⁴ Mwiaqaatairo mwiva kyara nro taintaraqaatairo siviro verato ututo tuavaaqara ntahuku kyero vatero tauri tavaarana rupatero uro ⁵ tanuqi nramanri rauru kyero varero uro nai nraaqiaranramwu kyuqu hiqama nyatero tauri tavaarana rupatoraqotairo aahara tu nyatero.

⁶ Mwitaamaqiro viro Saimoni Pitaava hunani nri ntovaro Pitaava qaqao tiro, Nronrao, e ni kyuquvatave hiqama matarera uti variaro? tuvaro

⁷ Iesusiva tiqaro, Mate nte mwaa kyaiqara varaura e hia ntapihiaro. Nraakiara mwianra qio ntapihinanrave, tiro.

⁸ Tuvaro Pitaava tiqaro, Qaqao, e nronra vaisivanto variqara haunri mwitaa hi kyaiqara ni vara materavaare. E hiamani ni kyuqu qio higenanrave, tiro.

Tuvaro Iesusiva tiqaro, Hia nte i kyuqu hiqama mwataankyera, e hiamani nraaqiara varinanrave, tiro ⁹ Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava tiqaro, Nronrao, mwitaa hirara e hia ni kyuqu nraahu hiqama mataante. Ni kyauquvata ni qiatavata hiqama mataante, tiro.

¹⁰ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri ntumwa taariva hiamani qumina qaiqaa ntuananrove. Mwiva nai kyuqu nraahuma hiqaananrove, tiro. Nkye ekyaa nramanri ntumwa kye kyuqema variavaro kuaikuvanto nraahu hia kyuqema variho, tiro.

¹¹ Iesusiva nai nraaqiara mpovanto mwia qovarama kyaaninra ntapihi kyerora tiro, mwiva tiqaro, Nkye ekyaa kyuqema variavaro kuaikuvanto nraahu hia kyuqema variho, tiro.

¹² Mwitaa timwa kyero mwihua kyuqu hiqama nyatero Iesusiva qaiqaa uro nai tuavaaqa ntahuku kye vatora vara utu varero uro nai varura qoqaraaraqaa mwatakyaa viro variro timwa nyinro tiqaro, Nte mwataa hi kyaiqara nkyi vara nyataura nkye qio mwianra ntapihitave hiavo?

¹³ Nkye nianra nronra vaisi mwaanra ti variaravave qiarave. Nte mwitaama varurara tita, nkye qioma nianra mwitaa tivarave.

¹⁴ Qio nte nkyi nronra vaisi mwaanra ti varuva variqanama nte nkyi mwataa kyaiqa vara nyateqanama nkyi kyuqu hiqama nyatauqo. Nkyevata variqata nte huntama kyeta nai kyuqu nai kyuqu hiqama nyateqata variate.

¹⁵ Nkye nte hunte hiate tina, nte nkyi mwi kyaiqara nyaamwu tauqo.

¹⁶ Nte qutaa qianinra nkye riaate. Kyaiqa vaisivanto hia nai nronra vaisi nraatara kyairave. Mpo inrakyara titaiharo vi vaisiva hia nai titaira mwia nraatara kyairave. ¹⁷ Nkye mwi quara okyara ntapihi kyeta rieta mwi kyaiqara mwitaama kye varaqi vivera, nkye qamwateqatama variqi vivarave.

¹⁸ Qio hia nte nkyi ekyahuara tuqo. Nte ntena mwatama tau nraaqiarahua qio ntapihi taqaurave. Nte mwihua okyara ntapihi kyaurave. Haaru Kotira mpukuqi qua mpo qara ntumwa tova mate qutaa mwivauma vahiananrove. Mwi quava mwitaama tiro:

Vaisi mpovanto nivatama kyero variqaro ni kyara nrenro mwiaqaatairo tuqasaa viro ni qoraqama mataananrove, turave.

(Ihi 41:9)

¹⁹ Nkyiqitairo vaisi mpovanto ni qoraqama mataaninranra nte mate nkyi timwa nyi varuqo. Mwiva nraakiara ni qoraqama matairata nkye variqata mate nte timwa nyunranra rieqatama qio nianra mwiva qutaama qati nraahu variqi vivave tivarave.

²⁰ Nte qutaa qianinra nkye riaate. Vaisi mpovanto nte titaani vaisira qamwata mwateqaro mwiva nivata qamwata mataananrove. Mwiva ni qamwata mateqaro Kotiva ni titairavata qamwata mwataananrove, tiro.

Mpovanto Iesusira nramwutaa kyauquqi kyaaninranra tura (Matuu 26:20-25; Maaki 14:17-21; Ruku 22:21-23)

²¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero varuvaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro mwiva vutu kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte qutaa qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto ni rukyaate tiro, uro timwa nyiananrove, tiro.

²² Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nai taqe nai taqe hita airi nraato tita tiqata, Iesusiva ta vaisirarave tiho? tita.

²³ Mwitaa ti varuvaro mpovanto Iesusira mwutukyavanto mwianra mpoqiavata vahu vaisiva Iesusira nraaqani varuvaro

²⁴ Saimoni Pitaava mwianra nru nraata kyero tiqaro, E Iesusira ta vaisiva mwitaa hianinra kyapara hiqara taqaante, tuvaro ²⁵ mwi vaisiva Iesusiraqaa uromwi vuntuvi variro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, mwiva ta vaisivave iho? tiro.

²⁶ Tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte mpereti viti nramanri tanuqi vahiraqi mwaati ntamwa kyena vaisi mpo mwianriva qio mwia mwi vaisivave, tiro. Timwa kyero mpereti viti vara kyero nramanriqi ntamwa kyero Iutaasira viti mwunra.

²⁷ Mpereti viti mwia mwuvaro Iutaasiva mwia varovaro Saataaniva Iutaasira utaqi viqetero varuvaro Iesusiva Iutaasirara tiqaro, Qio hiantera ena vararera tina kyaiqara varaante, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvata mwia nraaqiara kyara taintaqaa varuhuaqitairo hia mpovanto mwi quara okyara ntapihura.

²⁹ Mwihoa tiqata, Iutaasiva munimaqaa ntaqiky vari vaisiva variharo Iesusiva hura omwata nraana kyarara varaanteve tiho, mwiva vehi vaisi munima uro nyianteve tiho? tita.

³⁰ Mwihoa mwitaa ti varuvaro Iutaasiva Iesusiva mpereti viti mwunra varero mwiaqaatairo veva ntero viro. Entaqi mwiva vurama.

Iesusiva qaraakya qua mwaanra timwa nyunra

³¹ Iutaasiva veva ntero vuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiaravave. Mate ni peqa okyaravanto qovarama viho. Nte Kotira peqa okyara mate qovarama kyauqo.

³² Nte Kotira peqa okyara qovarama kyaankyera, Kotiva mwiva ni peqa okyaravata qovarama kyaananrove. Mwiva qamwanrama mwitaa hiananrove.

³³ Qikye, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nte nkyivata pataqia varikyena quarita nkye nraakiara qumina nianra puua hivarave. Nte Iutaa vaisi nronranramwu timwa nyuntema kyena nkyivata timwa nyuqo. Nte virera hianinrani nkye hia qio vivarave, tuqo.

³⁴ Nte mate qaraakya qua mwaanra nkyi timwa nyianrita nkye riaate. Nkye mpoqama kyeta nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate. Ni mutukyavanto nkyiara vahintema kyeta nkyevata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate.

³⁵ Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata varivata nraakye qora nkyi taqeta mwihua nkye Iesusira nraaqiarama variavo tivarave, tiro.

Pitaava nte hia Iesusira taqaurave qianinranra Iesusiva tura (Matuu 26:31-35; Maaki 14:27-31; Ruku 22:31-34)

³⁶ Iesusiva mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwia kyapara hiro tiqaro, Nronrao, e taini virerarave qiaro? tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte virera hianinrani e hiam qio ni pataqira vinanrave. E nraakiarama ni pataqira vinanrave, tuvaro Pitaava tiqaro, ³⁷ Nronrao, nanraqamave nte hia qio mate i vataqina quaninrave? Nte iara rieqana qioma qutu quaninrave, tiro.

³⁸ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaave e nianra rieqara qutu vinanrave? Nte gutaa qianinra riaante. Kokoraaravanto hia nruqua tirara e taarampo nani nianra nte hia mwia taqaurave tinanrave, tiro.

14

Kotiva hinani qua aanrava Iesusivama

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Hia nianra riaivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiarive. Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita quantema kyeta nianravata kepukyaqama kye riemwaqita quate.

² Ni kora mwaatani airi mpo nraamwu mpo nraamwu vaihana nte nkyiara rieqana uro terama nyatarerana vuqo. Hia mwitaama vahitiri, nte hiam nkyi timwa nyutiri.

³ Nte uro nkyini teramatena uro ntenantena tumu nkyi sitaqina uro ntena varianinrani kyaarita, nkye nivata varivarave.

⁴ Nte virera hu aanranra nkye ntapihi kyaarave, tiro.

⁵ Tuvaro Tomaasiva qaqao tiro, Nronrao, tire e virera hiananra hia ntapihi kyauro. Nataama kyetaave tire mwi aanranra ntapihi kyaananrave? tiro.

⁶ Tomaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte Kotiva hinani qua aanrava mwaa mwivama varuqo. Nte qutaa okyara mwaa mwivama varuqo. Nte qati variqi qua okyarava mwaa mwivama varuqo. Hia mpo aanranraqaama tero ni kova hinani quariva vaiho. Qio nte mwaa aanra mwivama varuqo.

⁷ Nkye ni ntapihi kyeta taqaahuara tita, nkye ni koravata ntapihi kyeta taqevavarave. Mate mwaa entaraqaataita nkye ni kora ntapihi kyeta nte mwivata taqaahuama variavo, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, Nronrao, qio ena qora tiri tinraamwu tairage tire mwia taqeta qiove qiare, tuvaro ⁹ Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Piripio, nte nkyi kyapata mpuahaama varuqara e hiave ni ntapihi kyera taqaaro? Ni taqaiva ni koravatama taqaiho. E nanraqamave nianra tiqara ena qora tiri tinraamwu taante qiario?

¹⁰ Piripio, nte ntena koraqi varuqaro ni kova niqima variho. E hiave mwi quarara qutaave qiario? Nte nkyi timwa nyu quara hia nte ntena riemwa kyeqanavauma nkyi timwa nyuqo. Ni kova niqi variva, mwiva variqaro nai kyaiqa vare variho.

¹¹ Nte ntena koraqi varuqaro ni kova niqima variho. Mwi quarara qutaave qiate. Nkye hia nianra riaivera, nkye nte kyaiqa varaurara rieqata nianra qutaa mwivave qiate.

¹² Nte qutaa qianinra riaate. Nianra qutaa mwivave timwa kyero riemwaqiro quariva, mwiva variqaro nte kyaiqa varauntema kyero kyaiqa varaananrove. Nte ntena kova hinani quaninranra tiro, mwia kyaiqavanto ni kyaiqa nraatarra kyaananrove.

¹³ Nkye ni kyaiqara rieqata qioma nkye mpo inraikyararave, mpo kyaiqarave, ni kyapara hivaqe nte nkyi nyianinrave. Nkye ni kora peqa okyara taqaate tina, nte mwia mwaquvanto mwitaa hirerave.

¹⁴ Nkye ni kyaiqara rieqata qio nkye mpo inraikya mpo inraikyara ni kyapara hivera, nte nkyi nyianinrave.

Kotira mwanraqura vara kyaariro tumuaninrave tura

¹⁵ Nkyi mwutukyavanto nianra vahirera, nkye ni qua nraahu riemwaqita vivarave. ¹⁶ Nte ntena kora kyapara hiariro mwiva nkyi kyaahaqa hianinra Kotira mwanraqura qutaa qua nraahu ti varianinra titairaro nkyi airiqa hirero tumu ekyaa enta nkyivata variananrove.

¹⁷ Qati nraakye qora mwatani variahua hia Kotira mwanraqura taqeta mwihua hia mwia ntapihi kyaarara tita, mwihua hia mwia qio varevarave.

Nkye mwia taqaavaro mwaa entara mwiva nkyivatama variho. Nraakiara mwiva nkyiqima variananrove.

¹⁸ Hia nte nkyi mwaini kyena quarita nkye nrainranra nraaqiara votima kyeta varivarave. Nte nkyi kyaarinani uro ntantena tumuaninrave. ¹⁹ Pata iheraqia mwatani varihua hia ni taqaivata nkye nraahu ni tagevarave. Nte qati variqina quariva varurara tita, nkyevata qati variqita vivarave. ²⁰ Mwi entara nte ntena koraqi varurave, nkye niqi variarave, nte nkyiqi varurave, nkye ntapihi kyevarave.

²¹ Ni qua varakye tutero mwi quara vataqiro quaninra mwia mwutukyavanto nianra vahiananrove. Nianra mwutukya vahiariva variraro ni kora mwutukyavanto mwianra vahiananrove. Ni mutukyavantovata mwi vaisirara vahiananrove. Nte variqana mwi vaisira ntena okyara qoqaa nraamwu taaninrave, tiro.

²² Tuvaro Iutaasiva hia Iutaasi Isikeriotiva mpo Iutaasiva tiqaro, Naraqamave e ena okyara tiri nraahu tinraamwu teqara hia mwatani varihua nyaamwu tenanrave? tiro.

²³ Iutaasiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Mwatani variahua hiamanra mwutukya ntiyata variavo). Vaisivanto nianra mwutukya vahiariva, mwiva ni qua riemwaqiro viraro ni kora mwutukyavanto mwianra vahiananrove. Ntevatata ni kovavata mwi vaisiraqi uro variananrave.

²⁴ Vaisi mpovanto hia nianra mwutukya vahiariva, mwi vaisiva ni quavata hia vataqiro quananrove. Nte nkyi timwa nyu quara hia ntena nraato tukyena nkyi timwa nyunrave. Nte ni koraqaatana mwi quara varena tumu nkyi timwa nyunrave. ²⁵ Nte mate nkyivata varu entara mwaa quara nkyi timwa nyuqo.

²⁶ Nte quariro ni kova nkyi kyaahaqa hianinra nai mwanraqura titairaro mwiva ni kyaiqara rieqaro tumu variqaro ekyaa inraikya nkyi nyaamwu teqaro nkyi su nyaatovata kyaahaqa hirata nkye nte tu quara ntapihi riemwa tevarave.

²⁷ Nte virera hiqanama nkyiara mwaateraqaama varivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variate, tuqo. Mwaa mwatanaahua nkyiari nanrianra nanrianra qua mwanteta tiqata, Mwaateraqaama kyera variante, ti variarave. Nkyiari mwitaa tiqata qumina qua nraahu ti variarave. Nte nkyiara mwaateraqaama kyeta variate tu quava hiamanra qumina quave. Nkye ni qua riemwaqita vivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakyama vahirata hia aatu hivaro nkyi mwutukyavanto hiamanra uaqia hiananrove.

²⁸ Nkyi kyena quariva uro ntantena tumuaninrave tu quara nkye vaakya riarave. Ni kova ni naatara kyero nronravanto varirara tita, nkyi mwutukyavanto nianra qutaqaama vahirera, nte ntena kova hinani quaninranra nkye qamwateqata varivarave.

²⁹ Mwi inraikyava mwi inraikyava nraakiara mwitaa mwitaa hianinranra nte mate nkyi timwa nyuqo. Qio nraakiara nkye taqaivaro mwi inraikyava qovaramaqiro virata nkye nianra tiqata mwiva tu quava mate qutaa mwivauma vaiho tivarave.

³⁰ Qio mwaa entara mwatani variahuaqaa ntaqikiyi variva, Saataaniva, nrumu varihanana tina, mwia kyaara nte hia nkyi kyapata mpuahaa qua qianinrave. Mwia kepukyavanto hia ni qio naatara kyaananrove.

³¹ Ni mutukyavanto ni korara vahira mwatani varihua taqaate tina, nte ni kora qua vataqina virerave. Qio varaivaqenramwu mwaaqitaita vevante quare, tiro. Iesusiva turama.

15

Iesusiva uaini kyaantaqa ntumwa kyero timwa nyunra

¹ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nte uaini apa kyuqeva varuqaro ni kova uainiqaa ntaqikyivariavama varihata nkye uaini mwanre kyaarama variavo. ² Ni kova taqaiharo kyaara mpovanto hia tamwa riahiraro mwiva mwia teqa qaqira kyero uro taqaiharo mpo kyaaravanto kyuqema kyero tamwa riemwataiharo mwiva kyuqema vahiqaro mpoqiavata riaarive tiro, mwia rapatu kyero vatairave. ³ Nte tu quava nkyi vaakya rapatu kyero vataihatara tita, nkye qioma variavo.

⁴ Nkye niqi varivaqeqe nte nkyiqi variankyye. Kyaara mpovanto nanriaraqama vahiariva hiama qio tamwa riaananrove. Kyaara mwiva apaqaa taaqau vahiariva qio tamwa riaananrove. Mwia votima kyeta nkye hia nivatama kyeta taaqauvi varivera, nkye hiama qio tamwa rievare.

⁵ Nte uaini apa varuqata nkye kyauqu kyaarama variavo. Ni vatama kyero variraqeqe nte mwia vatama kyena variariva, mwivama tamwa airi riaananrove. Nkye hia nivata taaqauvi variraitita nkye nkyetaraa varivera, nkye hiama qio mpo kyaiqavata varevarave.

⁶ Kyauqu kyaara qaqira kyairaro aaharama quarintema kyero hia nivata taaqauvi variani vaisira ni kova qaqira kyaananrove. Qaqira kyaani kyaarara mwia nraakiara ntupi kyero varaqiro qiaqi tuto kyairaro itamwataiqa kyaananrove.

⁷ Nkye ni vatama kyeta taaqau vita varivaro ni quavanto nkyiqi vahirera, nkye Kotirara nkyeta mwutukya vahiani inraikyarara kyapara hivaro nkyi nyiananrove. ⁸ Nkye ni qua riemwaqi viqata uaini kyaanta votima kyeta airi tamwa riaivaro ni kora nrutuvanto nronraqa hiarive. Nkye mwitaamaqi viqata nkye qutaaqama kyeta ni nraaqiara varivarave.

⁹ Ni kora mwutukyavanto nianra vahintema kyero ni mutukyavantovata nkyiara vaiho. Ni mutukyavanto nkyiara vahira mwiqi variate. ¹⁰ Nte ni kora qua riemwaqina vi varuqaro mwia mwutukyavanto nianra vahirave. Mwitaahuntema kyeta nkyevata ni qua riemwaqita vivera, nkye ni mutukyavanto nkyiara vahiraqi varivarave. ¹¹ Ni mutukyaqi kyuqe hintema kyero nkyi mwutukyaqivata kyuqe hirata nronraqama kye qamwateqata variate tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyuqo.

¹² Nte mpo qua qianinra nkye mwi quara riemwaqita quate. Ni mutukyavanto nkyiara vahintema kyeta nkyevata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate.

¹³ Vaisivanto nai nramwunaahuara mwutukya vaiharo mwihuara rieqaro qutu virave. Mwitaama kyero nai hena huara mwutukya vahiariva mpohuara mwutukya vahi okyarara ekyaa nraataro kyero nritarero vahiananrove. ¹⁴ Nkye ni qua riemwaqita vivera, nkye ni nramwunaahuama varivarave.

¹⁵ Kyaiqa vaisivanto hia nai nronra vaisivanto mwitaahuntema hiani okyarara ntapihirara tina, nte hiama nkyiara ni kyaiqa vaisive timwaqina quanirave. Nte nkyiara ni nramwunaahuave timwaqina virerave. Nte ni kora qua riaura ekyaa nkyi timwa nyunranra tina, nte mwitaahuntirave.

¹⁶ Hia nkye ni naanraanrave. Nte nkyi nyaanraunrave. Nte nkyi nyaanrama kye sita kyena nkyiara uro kyatarivanto tamwa riaintema kyeta kyuqe tamwa mpuahaama vahiani tamwanra riemwataate turave. Nkye mwitaahuntirave, nkye ni nutuarave, ni kyaiqarave rieqata nanra inraikyarave ni kora kyapara hivaro mwiva nkyi nyiananrove. ¹⁷ Nte mwaa

quara nkyiara mwitaa hiatema tuqo. Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqita quate.

Mwatani varihua nkyi nramwutaaqa hivarave tura

¹⁸ Mwatani varihua nkyi nramwutaaqa hivera, nkye ntapihiate, mwihua ni nraante nramwutaaqama taahuara titama, nkyivata nramwutaaqa hivarave. ¹⁹ Nkye mwata mwainyaahua varivatavauma mwihua nkyiara tiri nramwunaahuave tiqata nkyiara mwutukya vahirata varivarave. Nte mwatani variahuaitaina nkyi nyaanrama kyauqata nkye hia mwihuanigama variavo. Nkye hia mihuanigama variarara titama, mwihua nkyi nramwutaaqa hi variavo.

²⁰ Nte vaakya timwa nyunranra riaate. Hia kyaiqa vaisivanto nai nronra vaisi nraatara kyairave. Mwatani variahua ni uaqiama matehuara tita, mwihua nkyivata uaqiama nyatevarave. Mwihua ni qua riehuauma nkyi quavata rieverave.

²¹ Nkye ni nraaqiara variavatara tita, mwihua mwia kyaara nkyivata qoraqama nyatevarave. Ni titaira hia ntapihiahuara tita, mwihua mwitaa hivarave. ²² Nte hia tumu mwihua timwa nyutirio, mwihua qora kyaiqa utuarara hama qua vahitirio. Nte tumu mwihua timwa nyunranra tiro, mwiaqaatairo mwihua qaqaqo hia mwia riaunanrave ti quava hama vahiananrove.

²³ Vaisivanto ni nramwutaaqa hiqaro ni koravata nramwutaaqa hiananrove. ²⁴ Mpo kyaiqa mpo kyaiqa hia mwihua qio varaa kyaiqara nte mwi kyaiqara mwihua suqaa variqana vare varuvave. Hia nte mwitaa hutirio, hama mwihuaqaa qua vahitirio. Mwihua ni kyaiqa taqeta ni qaqira kyeta nivata ni koravata nramwutaaqa hiavo. ²⁵ Mwihua mwitaama variavaro qua mpo haaru qumina vakya gara ntumwa tova mate ntapihi kyero mwivauma viho. Mwi quava mwitaama tiro:

Hia mpo quavata vahirata quminaqama kyeta mwihua ni nramwutaaqa hivarave, turave.

(Ihi 35:19)

²⁶ Qio nkyi kyaahaqa hiariva mpovanto tumuananrove. Mwiva Kotira mwanraquravanto qutaa qua nraahu ti variva, mwiva Kotiva hinasairo tumuananrove. Nte mwia ntena koraqaataina titaariro mwiva tumu variqaro nianra ntapihi kyero nkyi timwa nyiananrove. ²⁷ Nkyevata vuni nivatama kyeta variqi quahuara tita, nkye qioma ni kyaiqa okyarara mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyivarave.

16

¹ Nkye nraakiara pupohairata ni qua qaqira kyevo tina, nte mwi quara mwi quara nkyi timwa nyuqo.

² Nraakiara mwihua nkyi inronra hiqata mwaanra nraamwuqitaita nkyi raagu kyevarave. Mpo enta nrintairata mwihua nkyi ru kyeta tiqata, Tire Kotira kyaiqama vare varuro, tivarave.

³ Mwihua nianravata ni koraravata hia ntapihi kyeta riaahuara tita, mwihua mwitaa hivarave. ⁴ Nte mwaa entara nraakiara nkyi uaqiama nyaterara timwa nyuqo. Nraakiara mwihua mwitaa mwitaa hivata nkye mwi entara nte mate mwaa quara turara nraato tuate. Tauraa nte nkyivata variqananra tina, hia nte mwi quara mwi quara nkyi timwa nyunrave.

Kotira mwanraqura kyaiqara Iesusiva tura

⁵ Qio nte pataqia vari kyena ni titaiva hinani virerave. Qio nte mwini virerana uti varuqaro hama nkyiqitairo mpovanto tiqaro, E taini virerave

hiaro? tiho. ⁶ Nte vaakya turara nkye rie variavaro nkyi mwutukyavanto uaqia ihata variavo.

⁷ Qio nte qutaama tuqo. Nte hia quariro nkyi kyaahaqa hiariva hia qio tumuananrove. Nte quariva qioma uro mwia titaariro nkye hinani tumuananrove.

⁸ Kotira mwanraquravanto tumu variqaro mwiva mwatani varihua taarampo inraikyara nyaamwutaananrove:

(1) mwihua uaqia hi kyaiqarave

(2) kyuqe kyaiqa okyararave

(3) Kotiva ko qiani okyararave

⁹ (1) Mwihua uaqia hi kyaiqara:

Mwatani varihua hia nianra qutaa mwivave tihuara tita, mwihua uaqia hi kyaiqara utira mwiva nyaamwu taananrove.

¹⁰ (2) Kyuqe kyaiqa okyara:

Nte ntena kova hinani quarita nkye hia qaiqaa ni taqerara tiro, mwiva variqaro kyuqe kyaiqa okyara nkyi nyaamwu taananrove.

¹¹ (3) Kotiva ko qiani okyarara:

Mwaa mwataraga ntaqikiyivi variva Saataaniva ko hia nraatara kyairara tiro, mwiva Kotiva ko qiani okyarara mwatani varihua nyaamwu taananrove.

(Kotira mwanraquravanto mwitaama timwa nyiananrove.)

¹² Nte mpo qua mpo qua nkyi timwa nyianriva vaihata nkye hia ekyaa mwi quarara qioqa hiavananra tina, mate nte hia mwi quara nkyi timwa nyinrenrave. ¹³ Qutaa qua nraahu ti variari mwanraqurava tumu ntero, mwiva variqaro nkyi sita varero nkyi kyuqe aanra nyaamwu tegaro qutaa qua okyara ekyaa mwi okyarara nkyi timwa nyiananrove. Mwiva hia nai vu nraato tuani quarara tiraitiro, mwiva riaani quara nraahuma timwa nyiananrove. Nraakiara mwi inraikyava mwitaa mwitaama qovara hiani inraikyarara mwiva nkyi timwa nyiananrove.

¹⁴ Mwiva nte qua qianinra mwi quara nkyi timwa nyianinranra tiro, ni nutuvanto nronraqa hiananrove.

¹⁵ Ekyaa ni kova hi inraikyava nini vahirara tina, nte vaakya tiqana, Kotira mwanraqura mwiva nte hu inraikyarara riero vara kyero nkyi timwa nyiananrove, turave. ¹⁶ Qio pataqia nkye varita hia ni taqevarave. Mwiaqaataita pataqia nkye varita qaiqaa ni taqevarave, tiro.

Nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqita vivaro mwiaqaatairo nkyi mwutukyavanto kyuqema vahirata varivarave, tura

¹⁷ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mponramwuvanto nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Mwiva nanra quave tiho? Mwiva tiqaro, Pataqia nkye varita hia ni taqevarave, timwa kyero qaiqaa tiqaro, Nkye vari kyeta ni qaiqaa taqevarave, tiho. Mwiva mwitaa timwa kyero nai qova hinani quaninranravata tiho. ¹⁸ Mwiva nkye pataqia vari kyeta ti quara, hia tire mwi quara ntapihiri riauro, tita.

¹⁹ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva ntapihiri kyovata mwihua mwi quarara mwia kyapara hirerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nte vaakya turara nkye pataqia varita hia ni taqevarave mwiaqaataita pataqia varita qaiqaa ni taqevarave turave. Nkye mwi quararave nai kyapara hi nai kyapara hi variavo?

²⁰ Qio nte qutaa qianinra riaate. Nkye ntateqata atura ntiqa variqivi vivata mwatani varihua qamwateqata varivarave. Nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqita vivaro mwiaqaatairo nkyi mwutukyavanto kyuqema vahirata varivarave.

²¹ Nraakyevento nraaqiara mwataariva qaumato vaiharora tiro, mwiva atura ntirave. Qio mwi nraakyeve nraaqiara mwata kyero mwiaqaatairo tiqaro, Nte nraaqiara mwata kyauqo, timwa kyero qamwateqaro nai atura ntirara taunru kyairave. ²² Nkyevata mwitaa hivarave. Mwaa entara nkyi mwutukyavanto uaqia hirata varivarave. Qio nraakiara nte nkyi uro taqaariro nkyi mwutukyavanto kyuqe hirata qio varivarave. Varivaro mpovanto hia qio nkyi qoraqama nyatairaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiananrove.

²³ Mwitaa hirata mwi entara nkye mpo inraikyara ni kyapara hiva hiamahiananrove. Nte qutaa tuqo. Mwi entara nkye ni korara mpo inraikyara mpo inraikyara mwia kyapara hivaro mwiva ni kyaiqarave, ni nutuarave, rieqaroma nkyi nyiananrove.

²⁴ Tauraa nkye variqata hia ni kyaiqarave ni nutuarave rieqata ni kora kyapara hiarave. Mwaa entaraqaataita nkye ni kora kyapara hivaro nkyi mwutukya kyuqe hiarive tiro, nkyi nyiananrove.

Iesusiva mwata mwaaqaanaa okyara nraatara kyairave tura

²⁵ Nte mpo quaqaa ntumwa kyeqana mpo qua mpo qua nkyi timwa nyunrave. Qio mpo enta nri ntairaqe nte hia mpo quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyinraitina, mwi entara nte ntena korara nkyi timwa nyinrenra nte vutu kyenama nkyi timwa nyianinrave.

²⁶ Mwi entava nri ntairata qioma nkye ni nutu nteqata ni korara kyapara hivaro nkyi nyiananrove. Hia nte nkyiara rieqana ntena kora kyapara hianinrave. (Nkyetavanto qio mwia kyapara hivarave.) ²⁷ Ni kova nkyiara mwutukya ntiharoravarirara tita, nkyetavanto qioma mwia kyapara hivaro nkyi nyiananrove. Nkye nianra tiqata, E Kotiva hinasaira tumuanravave, qiavaro nkyi mwutukyavanto nianra vaihata variarara tiro, ni kora mwutukyavantovata nkyiara vaiharo variho. ²⁸ Nte ntena kova hinasaina mwatani tumuvave. Nte qaumama mwaa mwatara mwaini kyena ntena kova hira qogaraanani quaninrave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto qiove tita, Mate e hia mpo quaqaa ntumwa kyera tiraitira, e vutu kyerama tiri timwa timwi variaro.

³⁰ Mate tire ntapihi kyaurara e ekyaa inraikyara ntapihi kyaarava variarata tire hiamai qaiqaa kyapara hiananrave. Mate tire tiqata, Qutaama e Kotiva hinasaira tumuanravave turo, tita.

³¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio mateve nkye ni okyarara ntapihiavo? ³² Mpo enta nrianriva qaumatoma vaiho. Mwi entaraqaa nkyi vara aanraupima kyavata nkye mpona mponamate nkyeta mwaatani vivu kyaavuma vivarave. Ni kova nivatama kyero varirara tina, nte mwi entaraqaa hiamanentanraa varianinrave.

³³ Nkye nivata varivaro nkyi mwutukya qihaakyama vahiarive tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyuqo. Nkye mwatani varivata mwihua nkyi uaqiama nyatevarave. Qio kepukyaqama kyeta variate. Nte mwatanyaa okyara nraatara kyaurave, tiro. Iesusiva turama.

17

Iesusiva Kotirara aakyara nteqaro tura

¹ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva nyaamwuni taqeqaro Kotirara aakyara ntero tiqaro, Ko, mate mwaa ni iherama nri ntaiho. Qio e ni peqa okyara qovarama matairaqe nte i mwaaquvanto variqana nte ina peqa okyara nyaamwutaankye.

² E nraakye qora ni mpiarahua nte mwihua kyaahaqamaqina quarita mwihua ekyaa enta qati variqita quate tira, e ni nronraqama kyaarana nte ekyaa nraakye qoraqaa ntaqikyivi variqana nte mwihua nronravanto varuqo.

³ Nraakye qora ekyaa enta qati variqi vi okyarava mwataamama vahiho: Nraakye qora iara ntapihi kye rieta tiqata, Kotiva nraahuma qutaa mwanriqa kuaiqiavanto variqaro Iesusi Karaisira titairave, tihua, mwihua mwi okyarara varevara.

⁴ Nte mwatani variqi vina i peqa okyara nraakye qora nyaamwuteqana e kyaiqa mpiananra vara taiqa kyauqo. ⁵ Qio ko, haaru hia mwaa mwataavavata vahu entara nte ivata variqi quavaro ni peqa okyaravanto vahurave. Qio mate e ni peqa okyara mwia nyaamwutairata mwihua taqaate.

⁶ Mwatanyaa vaisinramwu ni mpiarahua nte mwihua i okyara nyaamwutaurave. Mwi vaisihua ena hiarahua ena mwihua ni mpiarata mwihua variqata i qua riemwaqita quavo.

⁷⁻⁸ E qua ni timwa mpiananra nte mwihua timwa nyuqata mwihua mwi quara varaarave. Mwihua ntapihi kyaavana nte qutaa e hiananrasaina tumuqata mwihua nianra qutaa Kotiva mwia titairave qiarave. Mwitaa tiqatara tita, mwihua ntapihi kyeta riaavaro e ekyaa inraikya ni mpiarava mwi inraikyava e hiananrasairo tuminrave.

⁹ Qio nte mwihuara rieqanama iara aakyara nte varuqo. Hiama nte ekyaa nraakye qora mwatani variahuara aakyara nte varuqo. E nraakye qora ni mpiarata mwihua ini variarara tinama, nte mwihuara rieqanama iara aakyara nte varuqo. ¹⁰ Nte uhua e hiarahuama variavo. E hiarahua nte uhuama variavo. Mwihua variqata ni peqa okyara mpo hiahua nyaamwute variavo.

¹¹ Nte hia mwaa mwataraqaa variarita mwihuama mwaa mwataraqaa varivarave. Nte e hiananrani virerave. Qio ko, e kyotataqama kyera variaravave. E ena kepukya nrutu ni mpiananra mwi kepukyaraqotaira mwihua antuaraqira virata mwihua turetana kuaaqi varurantema kyeta mwihuavata variate.

¹² Nte mwihua kyapata variqana e ena kepukya nrutu ni mpiananra mwi kepukyaraqotaina mwihua antuaraqina vuqata hia mwihuaqitairo mpoqiavantovata raupirima viho. Vaisi kuaiqiavanto nraahu raupirima viho. Mwiva raupirima quaninranra haaru qati vakya mpovanto mwianra qara ntumwa tero mwitaa hiananrove turaqaara tiro, mwate mwitaama viho.

¹³ Qio nte ivata varirerana virera uti varuqo. Ni mutukyavanto qamwawatero kyuqe hintema kyero mwihua mwutukyavantovata qamwawatero kyuqe hiarive tina, nte mwata mwaini variqana mwaa quara mwitaa tuqo.

¹⁴ Nte i qua mwihua timwa nyuqata mwihua mwatani varihua nrohia aanranra qaqira kyeta mwihua nte hia mwata mwaaqaanaava varuntema kyeta mwihuavata hiam mwata mwaaqaanaahua variavo. Mwitaama variavatara tita, mwatani varihua mwihua nramwutaaqa hi variavo.

¹⁵ Qio nte hia mwata mwaaqaataira mwihua sitaantera i kyapara huqo. Qaqao, nte iara tiqana, E mwihuaqaa ntaqikyiqira viraro uaqia hi vaisiva hia mwihua uaqiama nyataarive, tuqo.

¹⁶ Nte hia mwata mwaaqaanaava varuntema kyeta mwihuavata hiam mwata mwaaqaanaahua variavo. ¹⁷ E qutaa quaqotaira mwihua kyaahaqa hirata mwihua i aanraqaa nraahu nrohiate. I qua qutaa quama vaiho.

¹⁸ E ni mwata mwaini titaarana tumuntema kyena, ntevata mwihua mpo mwata mpo mwatani sitarerave.

¹⁹ Qio nte mwihuara rieqana kuaa kyaiqa nraahu vararerana varuvave. (Nte mwihuara rieqana qutu quataa hiraqe qutu virekana varuqo.) Nte mwitaa hiarita mwihua qutaagama i nraaqiara variqata i aanraqaa nraahu vivarave.

²⁰ Hia nte mwihuara nraahu rieqana iara aakyara ntauqo. Nraakiara mpo ihua mwihua qua rieqatama nianra qutaa mwivave tihua, nte mwihuara-vata rieqanama iara aakyara ntauqo. ²¹ Mwihua kuaaqi variate tina, nte iara aakyara ntauqo. E niqi variarana nte iqi varuqo. Ko, mwihua tiritana votima kyeta variate tira, e mwihua kyaahaqa hirata mwihuavata tiritanaqi variate. Mwatani varihua nianra qutaa Kotiva mwia titaivave qiate tira, e ni nraaqiaranramwu kyaahaqa hirata mwihua kuaaqi variate.

²² E ni nutu nronraqama kyaarana nte kuaaqarama kyena mwihua nyutu nronraqama kyauqo. Mwihua tiritana kuaaqi varurantema kye mwihuavata kuaaqi variate tina, nte mwihua nyutu nronraqama kyauqo.

²³ E niqi variraqe nte mwihuaqi variarita mwihua kuaaqi variqatama mpoqiavata kyaakueqa hivarave. Mwihua mwitaama varivata qati nraakye qora mwatani varihua e ni titaananranra ntapihita i mwutukya-vanto nianra vahintema kyero i mwutukyavanto ni nraaqiaranramwuanravata vahianinravata taqevare.

²⁴ Ko, haaru hia mwaa mwatava vahu entara e nianra mwutukya vahuvarara tira, e ni nronraqama kyoraro e ni nronraqama kyoraro ni okyara kepukya okyaravanto vahuvana variavarave. E nraakye qora ni mpiarahua mwihuavata ni peqa okyara taqaate tina, nte tiqana, Nte varianinrani mwihuavata varivarave, tuqo.

²⁵ Ko, e avuqavuma kyera variaravave. Qati nraakye qora mwatani variahua hia i ntapihi kyaavana nte nraahu i ntapihi kyaurave. E ni titaananra mwaa nraaqiaranramwuhua nraahu mwia ntapihi kyaarave.

²⁶ Nte iara mwihua timwa nyuqata mwihua i ntapihi kyaarave. I mwutukyavanto nianra vahintema kyeta mwihuavata mpohuara mwutukya vahirata varivaqe nte mwihuavata kuaaqi variqina quankye tina, nte mwihua iara mpoqiavata timwa nyiqi quarita mwihua ntapihi rievare, tiro. Iesusiva nai qorara aakyara nteqaro mwitaa tura.

18

Iesusira ntavaaqavu kyora

(Matiu 26:47-56; Maaki 14:43-50; Ruku 22:47-53)

¹ Iesusiva mwitaama kyero Kotirara aakyara timwa taiqa kyero mwiva nai nraaqiaranramwu vatama kyero vuva uro Kitaroni pata nramanriqiaru qarero oripi kyatari kyaqamwa tutoraqi vura.

² Iesusiva airi enta nai nraaqiaranramwu kyapata mwiqi uro varurara tiro, Iutaasiva Iesusira nramwutaahua kyauquqi kyaariva mwia ntapihi kyora. ³ Iutaasiva ntapihi kyero uro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Parisi vaisinramwuvata, timwa nyuvata mwihua kamaninra porisinramwu Iutaasira mwita kyaiqa vaisinramwuvata mwia mwuvaro Iutaasiva mwihua sita varero vura. Mwihua omwavata ramuvata qupi kye vareta ntaqi inraikyaravata vareta vuhua uro Iesusiva hunani uro ntoro.

⁴ Mwini uro ntovaro Iesusiva vaakya mwihua uti inraikyara ntapihi kyero mwiva vutu ntero mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye tararave puua hi variavo? tiro.

⁵ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tire Iesusira Nasaretinyaanranra puaa hi varuro, tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte mwaa mwivama varuqo, tiro. Mwitaa tuvaro Iutaasiva Iesusira nramwutaa kyauquqi kyaari vaisiva, mwiva Iesusira rukyehua kyapata siviro varura.

⁶ Iesusiva nte mwaa mwivave tuvata mwihua nrhanrama vita uro ntanteta aatuma kyeta mwatasata tuto ntita varura.

⁷ Mwitaa huvaro Iesusiva qaiqaa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye tararave puaa hi variavo? tuvata mwihua qaiqaa tiqata, Iesusira Nasaretinyaanranrave, tuvaro ⁸ Iesusiva tiqaro, Nte vaakya nkyi timwa nyunrave. Nte mwaa mwivama varuqo. Nkye nianra puaa hirerata nrivara, mwaa vaisinramwuhua qati kyaivata quate, tiro. ⁹ Vuni Iesusiva nai qorara mwitaama tiro: Vaisi mponramwu ni mpiarahua hia nte mpoku raupirima kyauqo, tura. Mwi quava qutaa mwivau vahiarive tiro, Iesusiva tiqaro, Mwi vaisinramwuhua qati kyaivata quate, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava nai paipanta varero nrunra veva ntanrau kyero mwiaqotairo Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisi, mwia kyaiqa vaisi nraato kyaatutani vahura teqa kyora. Kyaiqa vaisi mwia nrtu Marakusira.

¹¹ Pitaava mwia nraato teqa kyovaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Ena paipa vara veva nai tuaqi hu taante. Ni kova nramanri ni mpianinra hia nivanto nraanrive tirave mwitaa hiaro? tiro. (Iesusiva nramanriqaa ntumwa kyero nai ntuqutivaro nriqa quani inraikyara varero uro qutu quaninranra tura.)

Iesusira vitaqita uro Anaasiva hunani kyora

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Romeninyaahua ntaqu vaisihua nkyiari qiata vaisi vatama kyeta nruvata Iutaa porisinramwuvantovata nri nteta Iesusira ntavaaqavu kyeta mwia rupa kyeta ¹³ mwia vitaqita Anaasiva hunani nraante kyora. Anaasiva mwiva Kaiapaasira nrinraamwiva varuvaro Kaiapaasiva nronraqama vuva mwi ihiraqi Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihuaqaa ntaqikyiqaro qiata vaisivanto varura.

¹⁴ Tauraa Kaiapaasiva nai Iutaa kaanasori vaisi timwa nyinro tiqaro, Tiri kyaahaqa hirero vaisi kuaikuvanto qutu viraro kyuqe hiananrove, tu vaisiva varurama.

Pitaava Iesusirara hia nte mwia taqaurave tura (Matiu 26:69-70; Maaki 14:66-68; Ruku 22:55-57)

¹⁵ Iesusira Anaasiva hunani vitaqita uro kyovata Saimoni Pitaavavata Iesusira nraaqiara mpovantovata Iesusira vataqita vura. Anaasiva Pitaara vatama kyero nru vaisira ntapihi kyovara tiro, mwiva Iesusira vataqiro viqaro Anaasira mwaata mwatukya utaqi viqetora. ¹⁶ Pitaava mwaaqani varuvaro Iesusira nraaqiara Anaasiva ntapihi kyo vaisiva mwatukya utaqi vuva uro ntantero nrumu qesana ntaqikyī varu nraakyera timwa mwitero uro Pitaara vitaqiro nrumu utaqi vera kyora.

¹⁷ Utaqi kyovaro Pitaava varuvaro nraakye qesaqaa ntaqikyī varuva mwiva tiqaro, Evata mwi vaisira nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqaqo, Nte hiave, tiro. ¹⁸ Timwa kyero varuvata porisinramwuvantovata Anaasira kyaiqa vaisinramwuvantovata varuvaro antovata mwihua qia quarateta qia taare varuvaro Pitaavavata mwini uro variqaro qia taare varura.

Anaasiva Iesusira kyaparama mwatora (Matiu 26:59-66; Maaki 14:55-64; Ruku 22:66-71)

¹⁹ Mwiaqaatai Iesusira vitaqita mpoqi uro kyovaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaa vaisivanto Iesusira nai nraaqiarara

kyapara hiro Iesusiva nraakye qora timwa nyu quararavata kyapara huvaro ²⁰ Iesusiva nai timwa mwinro tiqaro, Nte qoqaa variqana nraakye qora qua timwa nyunrave. Nte ekyaa enta nraakye qora timwa nyinrenrana Iutaavanto ntuvaantuama vita variaraqive, mwaanra nraamwuqive, Kotira nraamwu nronraqive, variqana nte mwihua qua timwa nyunrave. Hia nte uqeta kyena variqana mwihua qua timwa nyunrave.

²¹ Qio nanraqamave e ni kyapara hi variaro? E ni qua riaahua kyapara hiataarave. Nte qua timwa nyuhua kyapara hianta. Mwihua nte tu quara riaahuave, tiro.

²² Iesusiva mwitaa tuvaro porisi vaisi mpovanto mwiqi varuva Iesusira nraatokyai ntuteqa kyero tiqaro, E hia mwitaama kyera tiri nronra vaisiara qua qianta, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Ni quavanto api qua vahiraravauma e ekyaa nraakye qora mwianra timwa nyinrata rieverave. Ni quavanto qio vaihara e nanraqamave ni qumina ntugutira hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwia kyaantaqotaita rupertova varuvaro Anaasiva mwia titovaro Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varu vaisira Kaiapaa-siva hunani viro.

*Pitaava qaiqaa hia Iesusira taqaurave tura
(Matiu 26:71-75; Maaki 14:69-72; Ruku 22:58-62)*

²⁵ Iesusiva mwini vuvaro Pitaava mpoqi variqaro qia taare varuvata mwini varuhua mwia kyapara hita tiqata, Evata mwia nraaqiarave variaro? tuvaro Pitaava qaqaqo, Nte hiave, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaisi mpo qiata vaisi kyaiqa vaisivanto Pitaava mwia nraato teqa kyora mwia hena vaisivanto Pitaarara tiqaro, Qutaa eve nte taqauqara mwikyantiri kyatari kyaqamwaqi variaro? tiro.

²⁷ Tuvaro Pitaava qaiqaa qaqaqo nraahu tiro. Mwitaa timwa kyero riovaro qamwanrama kyero kokoraaravanto nruqua tura.

*Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora
(Matiu 27:1-2, 11-14; Maaki 15:1-5; Ruku 23:1-5)*

²⁸ Mwihua Kaiapaasira mwini kyeta Iesusira vita vare uro nronra vaisi kamaninra nraamwuqi kyora. Mwihua vaakya toqaqi mwini uro nteta mwihua Iutaavantora tita, hia mwia nraamwuqi vera ntaraitita, mwaatani varura. Mwihua nkyiari tiqata, Tire mwia mpo mwatanaanra nraamwu hia kyotataqi vera nteta uaqiama vita mwia kyaara tire hiam vekeyahu nyato entaraqaa omwata qio nraananrave, tita. ²⁹ Mwitaa timwa kyeta mwihua mwaatani varuvaro Pairaativa kamaninra qiata vaisivanto mwihua taqarero veva ntero mwihuara tiqaro, Nanra qua mwaa vaisiraqaa vaihatave qiavo? tiro.

³⁰ Pairaativa mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utitirio, tire hiam qio e hiananrani mwia vite nrunratirio, tita.

³¹ Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa qaqaqo tiro, Nkyeta mwaa mwi vaisira viteta nkyeta Iutaa ko quaqaa rieqatama mwia ko qiate, tiro. Pairaativa mwitaa tuvata Iutaa mwihua tiqata, Qaqaqo, tire qumina vaisi variqata vaisi ru kyaananranra qua varaarave. (Ena kamaniva variqara qioma tirata mwia ru kyevarave), tita.

³² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua mwitaama kyeta ni ru kyevarave tu quava qutaa mwivau vahura.

³³ Iutaa vaisi nronranramwuvanto mwitaa tuvaro Pairaativa nai nraamwu kamaninra nraamwuqi vera ntero Iesusira nraanrama kyovaro

mwiqi vuvaro mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaa e Iutaaqaa ntaqiky variaravave? tiro.

³⁴ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Ena nraato tukyerave mwi quara qiaro? Vaisi mpovanto nianra i timwa mwihanrave e mwitaa qiaro? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Nte Iutaa vaisive huqo? Nte hia Iutaa vaisive. Ina nramwunaa Iutaavantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihuama i viteta mwaini nriavo. E nataama kyaaratave i viteta nriavo? tiro.

³⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte ntaqikyariva hiamaa mwaa mwataraqaa vaiho. Mwiva mwaa mwataraqaa vahitirio, Iutaavanto ni rupevo tita ni kyaara ni pataqi nrhuhua mwihuavata ntaquatirio. Qio nte ntaqikyariva hiamaa mwatani vaiho, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Qio qutaa e nraakye qoraqaa ntaqiky variaravave? tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qutaa nte nraakye qoraqaa ntaqiky varuvave. Mwianra rieqaro ni mwatani mwatataihana nruvave. Qutaa qua okyara nraakye qora timwa nyinrenrana nte mwatani tumuvave. Qutaa quara riariva ni quama riaanarove, tiro.

³⁸ Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Qutaa qua vahirero mwia nanra quave iho? tiro.

*Pairaativa Iesusira kyatariqaa rutaate tura
(Matu 27:15-31; Maaki 15:6-20; Ruku 23:13-25)*

Pairaativa mwitaa timwa kyero veva ntero Iutaa ntuvantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Nte taqauqaro hia mwia rukyaarava mpo okyara mwiaqi vaiho, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Qio nkye mpo inraikya utuava mwitaamama vaiho. Nkye vekyahu nyato kyarara omwata nraa entaraqaa nte karavu vaisi kuaiku nkyiara rieqanama mwia huvantu nyataurave. Qiove nte mwianra rieqana nkyi Iutaaqaa ntaqiky vari vaisira huvantu nyataanirave? tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwihua aakyara ntamwakye nai timwa mwita tiqata, Qaqao, hia mwi vaisira huvantu kyaante. Vaisi mpo mwia nrtu Varavaasira mwia huvantu timwataante, tura. Qio Varavaasiva vaisi ru kyeqaro mwihua munima vare varu vaisiva varura.

19

¹ Mwihua mwitaa tuvaro qaiqaa Pairaativa tiqaro, Iesusira viteta uro kyaantaqo mwia ntuteqaate, tuvata mwia kyaantaqo ntuteqaateqama kye vatora.

² Mwitaama kye vateta Pairaativa ntaqu vaisihua uro tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta mwia qiataqaa qu mwateta nraanre tavuna vara utu mwateta, ³ mwihua mwiva varunani uro nteta mwihua vireraqama kye Iesusirara tiqata, Iutaa vunyaa vaisi mwaavao, variqarave? timwa kyeta kyauquqo mwia viri ntuteqa kyora.

⁴ Mwihua mwia mwitaama kyovaro Pairaativa qaiqaa veva ntero Iutaa ntuvantuama vita varuhuara tiqaro, Qio taqaate. Nte taqauqaro hia mwiva uaqia hi kyaiqara utihana nte mwiaqa qua vataariva hiamaa vahirove. Nkyevata mwia taqe ntapihi kyaate tina, nte mwia vara veva kyarerave, tiro. ⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qiataqaa tauvera qu mwateta nraanre tavuna utu mwatora rirante veva ntovaro Pairaativa tiqaro, Qio taqaate, mwaa mwi vaisivave, tiro.

⁶ Mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, porisinramwuvata, Iesusira

taqeta mwihua aakyara nteta tiqata, Kyatariqaa mwia hiritaate. Kyatariqaa mwia hiritaate, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa tiqaro, Nkyeta mwia vitaqita uro kyatariqaa hiritaate. Nte taqauqaro hia mwiva uaqia hi kyaiqara utihana nte mwiaqa qua vataariva hiama vahirove.

⁷ Tuvata mwihua tiqata, Qaqao, mwiva tire qao timwa tauna quara mpo nteqa kyairave. Mwia kyaara mwiva qutu quarivama variho. Mwiva tiqaro, Nte Kotira mwaaquvantove tirave, tita.

⁸ Mwitaa tuvaro Pairaativa mwi quara riero mpoqiavata aatu hiro ⁹ mwiva tumu ntantero nai nraamwuqi vera ntero Iesusira kyapara hiro tiqaro, E tainyaavave? tiro. Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varura.

¹⁰ Tirema varuvaro Pairaativa tiqaro, E nive hia qua timwa mpirera utuaro? E riaante. Nte nronravanto nte qioma i huvantu kyena, nte qioma qiarita i kyatariqaa hiritevarave, tiro.

¹¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva Pairaativa timwa mwinro tiqaro, Kotiva nyaamwuni variva hia i kyaakue mwitirio, hiama qio e ni naatara kyaaratirio. Vaisi mpovanto ni pitaqiro nrumu i mwi vaisira kyaiqavanto i uaqia hi kyaiqaravata nraatara kyaiho. Mwia kyaara mwi vaisiraqaa nronra quama vahiananrove, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvaro Pairaativa mwiaqaatairo Iesusira huvantu kyarera uti varuvata Iutaa vaisinramwu ntuvaantuama vita varuhua aakyara nteta tiqata, E mwia huvantu kyairaro qati virera, e hiama qiata vaisi Sisaara toti varinanrave. Mpovanto nanrianra tiqaro nte qiata vaisima varuqo qiariva, mwiva Sisaara nramwutaama variananrove, tita.

¹³ Tuvaro Pairaativa mwi quara riero uro Iesusiva vitaqiro veva ntero ko riasa vaisihua taintaqaa uro mwatakyaa viro. Mwi taintava vahu mwatara nrtutu nteqata, *Ori Ntamwatairave*, tura. Iutaa mwatanaahua quaqitai mwianra *Kapatave*, tura. ¹⁴ Vekyahu nyato kyarara nro entava mwia qanranraa vahuvaro huari vu nrinro virini qiataqa vahuvaro Pairaativa uro mwi taintaraqa mwatakyaa viro Iutaa ntuvaantuama vita varuhua timwa nyinro tiqaro, Qio nkye nkyeta qiata vaisi mwaa taqaate, tiro.

¹⁵ Tuvata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia ru kyaante. Mwia ru kyaante. Mwia kyatariqaa hiritaivaro qutu quarive, tita.

Mwitaa tuvaro Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte qiarita nkyi qiata vaisi kyatariqa ninriqo ru terara nkyi mwutukya vahirove iho? Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwu tiqata, (Mwiva hia tiri qiata vaisive.) I nronravanto Sisaava mwiva nraahuma tiri qiata vaisive, tita.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusira kyatariqa hiritaate tiro, mwihua kyauquqi kyora.

Iesusira ninriqotaita kyatariqaa rutora

(Matiu 27:32-44; Maaki 15:21-32; Ruku 23:26-43)

Pairaativa Iesusira mwihua nyuvata mwihua mwia viteta vuvaro

¹⁷ Iesusiva nai hirite kyatarira vara qu varero vuvata mwihua Iesusira vita vareta mwaa quaraqitai *Qiata Mwukyaari* satave tunani vita. Iutaa mwatanaahua quaqitai *Korokotaave* tunani uro ntora. ¹⁸ Uro nteta Iesusira kyuuqu kyauqu kyatariqaa ninriqotaita rukyeta vara mwaaamwi mwataqi ratora. Mwia rateta vaisi mpotnavata kyatariqaa ru kyeta hini hini ratovaro Iesusiva mwitanahua utaqaa varura.

¹⁹ Iesusira kyatariqaa hiritovaro Pairaativa qua qara ntumwa tora uro Iesusira qiatani kyatariqaa rutora. Mwataama kyero qara ntumwa tero:

IESUSIVA NASARETINYAAVA IUTAA VUNYAA VAISIVE, tura.

²⁰ Iesusira kyatariqaa hiritova Ierusaremi nraaqani vahuvatara tita, mwi mwatanaahua airivanto nrumu Iesusira taqeta mwi quara kyaara ntumwa kyeta taqora. Mwi quara taara mpo quaqitairo qara ntumwa tora. Iutaa quaqitaivata, Romeni quaqitaivata, Kiriki quaqitaivata, qara ntumwa tora.

²¹ Kotira nraamwuqaa ntaqikyu vaisihua mwi quara taqeta Pairaatirara qaqaqo tita, E hia mwianra Iutaa qiata vaisive timwa kyera qara ntuataarave. E mwataama kyera qara ntuataarave. Mwi vaisiva nai tiqaro nte Iutaa qiata vaisive tirave. Mwitaa timwa kyera qara ntuante, tita.

²² Tuvoro Pairaativa qaqaqo tiro, Nte qara ntumwa tauva qio mwitaama vahiarive, tura.

Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora

²³ Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa hiriteta mwiaqaataita mwia tuavaaqa vara kyeta erahiamuaantema ntainra kyeta ntaqu vaisihua nkyiari erahiamuaantema variqara tita, mpovanto mpoqaatairo varovaro mpovanto mpoqaatairo varero mwitama kyeta vareta mwia siotivata vara kyeta taqovaro mpuahaanta virisairo mpiani tumitarova vahuvata ntaqu vaisinramwuhua tiqata, Hia mwaa nrahituare. ²⁴ Nrivaqe mwianra kaati voti hira santu ruararo tiriqitairo mpovanto mwia varaarive, tita. Mwitaa turara tiro, mpo quavanto haaru qumina vakya qara ntumwa tova qutaa mwivau vahura. Mwataama tiro:

Ni tuavaaqa ntainra kyeta varevarave.

Ni sioti mpuahaanta vararerata kaati ruantema kyetama

varevarave, tiro. Mwitaa tura.

(Ihi 22:18)

Ntaqu vaisinramwuhua mwitaama kyeta Iesusira tuavaaqa ntainra kyeta varora.

Iesusiva nai nronranra tura

²⁵ Iesusira kyatariqaa hiritovata nraakyenramwuvanto nrumu mwi kyatarira tataaqa sivita varura. Iesusira nrovavata, mwia nronra nrunravantovata, Kiropaasira nraata Mariaavavata, Mariaava Makataranyaavavata, mwinramwuhua Iesusira hirito kyatarira tataaqa sivita varuvaro

²⁶ Iesusiva taqovata mwia nrovavata mwia vataqiro nrohu vaisiva mpo Iesusiva mwianra mwutukya ntu vaisivavata varura. Mwitanaahua varuvaro Iesusiva nai nronranra tiqaro, ²⁷ Mwaa nraakyevaro, e mwi vaisirara ni maaquve qiante, tiro. Timwa kyero nai vataqiro nrohu vaisira Iesusiva mwianra mpoqama kyero mwutukya ntu vaisirara tiqaro, Mwaa nraakyerara ni ntorave qiante, tiro. Mwitaa tuvaro mwi entaraqaatairo mwia vataqiro nrohu vaisiva Iesusira nronra vitaqiro nai nraamwuqi kyero kyugema kyero mwiaqaa ntaqikiqiro vura.

Iesusiva qutu vura

(Matiu 27:45-56; Maaki 15:33-41; Ruku 23:44-49)

²⁸ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva ntapihii kyovaro qio mwia kyaiqavanto taiqa vura. Mwiaqaatairo mpo qua haaru qumina vakya mpukuqi qara ntumwa tova qutaa mwivau vahiarive tiro, mwiva tiqaro, Ni nramanri nraataa iho, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro uaini ukavura tanuqi vahuvoro tavuna viti vara kyero nramanriqi ntamwa kyero kyaamwu vitiqaa rupa kyero viri Iesusira nroqi ntamwa tovaro ³⁰ Iesusiva ukavu nramanrinra mwia nrenro mwiaqaatairo mwiva tiqaro, Qio taiqama viho, timwa kyero nru kinta tero nai mwanraqura titovaro vuvaro mwiva qutu viro.

Vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varora

³¹ Mwiva qutu vuvaro mwia qanranraa mwaanra enta vekyahu nyato kyarara nro entava nronra enta vahianinranra tita, Iutaavanto tiqata, Hura vaisinramwu qutu quahua mwihua mwamwanta kyatariqaa vahianky-orave timwa kyeta, uro Pairaatirara tiqata, E tirata mwinramwuhua kyuqu ntuvuraa kyaivata mwinramwuhua qamwanrama qutu vivata varaqita uro quntaate, tita.

³² Tuvoro Pairaativa eo tuvata mwia ntaqu vaisinramwuhua nrumu Iesusira tataaqa hiritito vaisira kyuqu ntuvuraa kyeta uro vaisi mpo hini hiritora kyuqu ntuvuraa kyeta ³³ uro Iesusira kyuquvata ntuvuraa kyaare tita, taqovaro mwiva vaakya qutu vuvata mwihua qaqira kyeta hia mwia kyuqu ntuvuraaqura.

³⁴ Ntaqu vaisiva mpovanto uro vaataaraqotairo Iesusira nraantera sata ra varero. Ra kyovaro qamwanrama kyero nraanrevata qati nramanrivata tumunra.

³⁵ Qio nte mwaa quara qara ntumwa tauva mwi entara variqana nte mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Qutaaqama kyena nte mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Nkye mwi quarara qutaave qiate tina, nte mwi inraikyara qutaaqama kyena taqaurara nkyivata timwa nyuqo.

³⁶ Ntaqu vaisiva mwitaa hurara tiro, haaru qati vakya qara ntumwa to quava qutaa mwivau vahura. Qara ntumwa tova mwataama tiro: Mwihua hia mwia mwukyaari mpo ntuvuraa kyevarave, (Ihi 34:20)

³⁷ Qaiqaa mpo quavata haaru qara ntumwa tova tiqaro: Mwihua nkyiari vaataaraqotaita rute vaisira taqevavave, (Sekaraiaa 12:10)

Iesusira quntamwa tora

(Matiu 27:57-61; Maaki 15:42-47; Ruku 23:50-56)

³⁸ Mwitaa huvaro vaisi mpovanto mwia nrotu Iosepiva mwiva Ari-matianaava mwiva tauraaqama Iutaa vaisinramwu nyaatu aatu hiqaro tuqeta kyeqaro Iesusira vataqiro nrohu vaisiva, mwiva uro ntero Pairaati-rara tiqaro, Iesusira mwamwanta mpiraqena varaqina quntaankye, tiro. Tuvoro Pairaativa tiqaro, Qio uro vara kyera quntaante, tuvaro Iosepiva uro Iesusira mwamwanta itu kyero varora.

³⁹ Varovaro Nikotimaasiva, mwiva haaru entaqi Iesusira uro taqova, mwivavata kyuqe ueri kyuqe hu kyatariva mwunta vura kuaaqi tuqasaakye vatoravata varero. Mwia muaanravanto vahirero 30 kiro vahura varero Iosepikyantiri viro.

⁴⁰ Mwitanaahua Iesusira mwamwanta vareta eqarori tavuna vara kyeta kyuqe mwunta vura vatama kyeta mwia mwamwanta qapuqama kyora. Iutaa mwatanaahua vaisi qunto okyarava mwitaama vahurara tita, mwitanahua mwitaa hura.

⁴¹ Iesusira hiritonani kyaqamwa tutova vahuvaro mwiqi qaraakya ori vauru tora vaisi qunte varuva mpo vahura. Mwia qaraakya vahuvaro tauraa hia vaisi mpo mwiqi quntora.

⁴² Qio mwia qanranraa Iutaa mwatanaahua mwaanra enta vahiananrove timwa kyeta, mwi oriva qaumato vahuvata mwiqi mwitanahua Iesusira uro quntamwa tora.

20

Iesusiva qati sivura

(Matiu 28:1-8; Maaki 16:1-8; Ruku 24:1-12)

¹ Qio Saanteqa toqa entaqi qakyo qaatatarera huvaro Mariaava Makataranyaava Iesusira oriqi quntamwa toraqi uro ntero taqovaro orivanto qesa titatova qatinani vara kyovaro vahiho.

² Ori qatinani vara kyova vahuvaro mwi nraakyeve uro ntante hiantero Iesusira nraaqiaratana Saimoni Pitaavavata, mpo vaisi Iesusiva mwianra mpoqama kyero mwutukya ntu vaisivavata, varunani nri ntero mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Mwihua oriqitaita Iesusira vara kyaavata tirenramwu hia mwia varaqita vataara taqauero, tiro.

³ Mwitaa tuvata Pitaavavata, vaisi mpo mwivavata, Iesusira oriqi vatora mwianra vita. ⁴ Mwitanahua hianteta vuvaro mpovanto Pitaara nraatara kyero mwiva nraante oriqi Iesusira quntamwa tonani uro ntero. ⁵ Mwiva nraante uro ntero hiam mwiji viqetaraitiro, qatinani variqaro kakataama viro vera taqovaro oriqi tavuna nraahu vahura.

⁶ Tavuna nraahu mwiji vahuvaro taqero varuvaro nraakiara Saimoni Pitaava nri ntero mwiva hia qatinani variraitiro, mwiva qamwanrama oriqi vera ntero taqovaro tavuna nraahu vahuvaro ⁷ mpo tavunavata, Iesusira qiata nraamwuma tova mwivavata, qumina vahiho. Iesusira ququtama to tavunava, mwi tavunava hia mpo tavunavata kuaaqaa vahiraitiro, nanrianra mposata vahura.

⁸ Mwitaama vahuvaro vaisi mpo vaakya nruva, mwivavata mwiji verantero mwi inraikyara taqamwa kyero mwiaqaatairo mwia vu nraato ntapihi vuvaro Iesusira okyarara ntapihi kyero qio qutaa mwivave tiro. ⁹ Tauraa mwitanahua variqata mpukuqi Iesusiva qutu viro qaiqaa qati siquaninranra qara ntumwato quara hia ntapihi riora. Hia ntapihiraitita, variqi vita qio mwi entara mwitanahua mwi quara ntapihi kyora. ¹⁰ Mwi inraikyara taqeta mwitanahua nrumu ntanteta mwaatani vura.

*Mariaava Makataranyaava Iesusira taqora
(Maaki 16:9-11)*

¹¹ Mwitanahua mwaatani vuvaro Mariaava Iesusira quntamwa tonani nri ntero qatinani variqaro ntate variro. Mwiva ntate variqaro kakataama kyero oriqi vera taqovata ¹² nyaamwunyaahua taaratana mwiji varura. Mwitanahua eqarori tuavaaqa ututotana mpovanto tauraa Iesusira mwamwantavanto vahura qiatani mwatakyaa viro varuvaro mpovanto mwia kyuqutarani mwatakyaa viro varura.

¹³ Mwitanahua Mariaara kyapara hita tiqata, Mwaa nraakyeveao, nanra inraikyarave e ntate variaro? tuvaro mwiva tiqaro, Mpohua ni nronra vaisi mwaagaitaita vara kyaavana nte mwihua uro mwia kyaanani hia taqaraitinama, mwianra ntate varuqo, tiro.

¹⁴ Mariaava mwitaa timwa kyero mwiva tuqasaa viro taqovaro Iesusiva mwia mwoqani siviro varuvaro mwiva hia mwia viri ntapihi taqaraitiro, mpo vaisivantove tiqaro varuvaro ¹⁵ Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Mwaa nraakyeveao, nanraqamave e ntate variaro? E tararave puua hi variaro? tiro. Iesusiva mwitaa tuvaro Mariaava nai riero tiqaro, Mwi vaisiva kyaqamwa mwaaqi ntaqikyiki vari vaisivave, tiro. Timwa kyero mwianra tiqaro, E mwia vitaqira uro kyerava varirera, mwiji vatauqo tirage nte uro varaankye, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Mariaao, tiro. Tuvaro Mariaava tuqasaa viro Iesusira ntapihi taqero Iesusirara nai Iutaa quaqitairo tiqaro, Raponaio, tiro. Mwaa quaraqitai tirera, Mwaanra ti variara vaisio, tiro.

¹⁷ Mariaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio hia niqaa tu varaante. Nte hia ntena kova hinani tumu ntantena vuqo, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni katamwanra uro timwa nyiante. Nianra mwitaa mwitaama kyera timwa nyiante. Nte virini ni kovavata nkyi sovavata hinanive, ni mwanriqavantovata nkyi mwanriqavantovata hinani tumu ntantena virerave, tiho qiante, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro Mariaava Makataranyaava nrumu ntantero uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Nte tiri nronra vaisi mwia taqauqo. Mwiva nianra mwitaa mwitaama kyera nkyi timwa nyiante tiho, tiro.

*Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Maaki 16:14-18; Ruku 24:36-49)*

¹⁹ Mwi Saanteraqaa enta huvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iutaa nronra vaisinramwu nyaatu aatu hiqata nraamwu mpoqi qesanramwu vahura ruteta varura. Mwi hua mwiqi varuvaro mate mwiqiara Iesusiva mwi hua utaqaa qovarama viro sivi variro mwi hua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate, tiro. ²⁰ Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyauqu ninriqotaita ru ratonta kyora mwi hua nyaamwutero nai nraanterasataa ratoravata nyaamwutora. Nyaamwutovata mwia nraaqiaranramwu mwia taqovaro mwi hua kyuqe huvata mwi hua mwianra qamwateqata varura.

²¹ Varuvaro Iesusiva qaiqaa mwi hua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate. Ni kova ni titaintema kyena nte nkyivata sitarerave, tiro.

²² Mwitaa timwa kyero mwiva mwi huaqaa nai nraaiho vuata kyero tiqaro, Qio Kotira mwanraqura varaate. ²³ Nkye vaisi mpovanto Kotira qua nteqa kyaani quara qaqira kyaivera, mwi quava taiqama quanarove. Nkye mwi quava qati vahiarive tivera, mwi quava qatima vahianarove, tiro. Mwitaa tura.

Tomaasiva Iesusira taqora

²⁴ Iesusiva nai nraaqiaranramwu hunani nri ntero mwiqi varuvaro mwi entara mwia nraaqiara mpovanto 12 nramwuqitairo hia mwi huavata varura. Mwia nrutu Tomaasira mwia mpo nrutu Kaapirave tura.

²⁵ Iesusiva vuvaro Tomaasiva mwisairo nri ntovata Iesusira nraaqiara mpo uhua Tomaasira timwa mwita tiqata, Tire nronra vaisi Iesusira taqauro, tita.

Tuvaro Tomaasiva tiqaro, Qaqao, nte hia mwia kyauquqi ninri rutaara nrumwaanra taqena, nte hia ntena kyauqu mwiqi veta kyena, mwia nraanterani rutaaraqivata hia ntena kyauqu veta kyaraitina, hia nkyi quara qutaave qianinrave, tiro.

²⁶ Tomaasiva mwitaa timwa kyero varuvaro kuaa uiki nritarovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto varuvaro Tomaasivavata mwi hua kyapata variqata ekyaa gesa ruteta mwiqi varuvaro Iesusiva qaiqaa qovarama viro mwi hua utaqaa siviro variro mwi hua qua mwantero tiqaro, Nkyi mwutukya qihaakya hirata variate, tiro.

²⁷ Timwa kyero mwiva Tomaasirara tiqaro, Qio ena kyauqu tutu kyera ni kyauquqi veta kyeqara taqaante. Ena kyauqu tutu kyera ni nraanterani rutaaraqira vera kyeqara taqaante. E nianra taara nraato tinara qaqira kyaante. E nianra kepukyaqama kyera riemwaqira quante, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Tomaasiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni nronravan-tove. E Kotiva ni mwanriqavanto variaro, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Tomaasio, e ni taqera mwiaqaatairama e nianra qutaave qiaro. Qio tahuave hia ni taqaraitita, nianra qutaa mwivave tihua, mwihua qamwateqata variate, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Mwaa mpukura okyarara tura

³⁰ Iesusiva nai nraaqiaranramwu suqaa variqaro nai okyara nyaamwutarero nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. Qio nte Ioniva mwi kyaiqara hini nraahu mwaa mpukuraqi gara ntumwa tena.

³¹ Nkye Iesusirara qutaa mwiva tiri kyaahaqa hiariva variqaro qutaama mwiva mwanriqa Kotira mwaquvanto variho timwa kyeta mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqita vita ekyaa enta ekyaa enta qati variqi quate tina, nte Ioniva mwaa quara gara ntumwa taura.

21

Iesusira nraaqiara 7 nramwuvanto qaiqaa mwia taqora

¹ Mpo enta Iesusira nraaqiaranramwuvanto Taipiriaasi kyaareraqa Kariri mwatani varuvaro Iesusiva qaiqaa mwihua suqaa qovarama vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia taqora. Mwataamama mwi quava vahiho.

² Mwia nraaqiaranramwu Saimoni Pitaavave, Tomaasiva mwia mpo nrtutu Kaapivave, Kena mwatukya Karirinyaa vaisi Nataanierivave, Sepe-tira mwaqutanave, Iesusira nraaqiara mpo taaratanave, mwinramwuhua mwini kuaaqi varura.

³ Saimoni Pitaava hini mwihuara tiqaro, Qio nte tavukyara vahe ntarera virerave, tuvata mwinramwuhua tiqata, Tirevata virerave, tita. Mwitaa timwa kyeta uto mpotuqi mwaanri nteta mwiqi variqata entaqi tavukyara vahe ntamwaqi vita hia tavukya mpokuvata varora.

⁴ Mwitaamaqita vuvaro qaatatarera huvata mwihua taqovaro Iesusiva kyaarera tokyaqaa siviro varuvata mwihua hia mwia ntapihi taqaraitita, mpo vaisive tuvaro ⁵ mwiva mwihuara tiqaro, Ni vaisituaavo, hiave nkye tavukya vareta hiavo? tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Hia varauro, tuvaro mwiva tiqaro, ⁶ Qio nkye vahe kyaatutani kyeta tavukya varaate, tiro.

Mwitaa tuvata mwihua vahe kyaatutani kyeqata taqovaro vahevanto piqa vuvaro tavukya airinti mwiqi vahuvaro anoma kyero muaanra ntovata mwihua hia qio vahe pati mwaanri mpotuqi vataaqara hura.

⁷ Mwihua hia vahe pati mwaanri mpotuqi vataaqara huvaro Iesusiva mpoqama kyero mwutukya ntu vaisiva Pitaara timwa mwinro tiqaro, Mwi vaisiva tiri nronravantove, tiro. Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mwi quara riero nai sioti qatinani vatora vara utu varero mpotuqitairo mwaamwi ntero nramanriqi kyavuhu viro nako ru varero Iesusiva hunanianra vuvata hini mwihua mpotu mwiqi varura.

⁸ Kyaarera tokya mwiva hia nyianrani vahuvatara tita mwihua mpotuqi variqata tavukyavanto vahe piqa kyora ntanrauqi vita tokyani uro ntoro.

⁹ Tokyani mpotu uro vateta mwihua mwaamwi nteta taqovaro qia quaratero mwiaqaa tavukya utatova vahuvaro mperetivata vahura.

¹⁰ Vahuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Tavukya mateqa varataara kyaatavata vareta nriate, tiro.

¹¹ Mwitaa tuvaro Saimoni Pitaava mpotuqi mwaanri ntero vahe mwia ntanrauqi tokyani uro kyora. Tavukya airi 153 nramwu vaheqi vahuvaro vahevanto ntupema quataara hia ntupema vura.

¹² Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Qio nrita kyara nraate, tuvata mwihua Iesusira vaakya ntapihi kyeta tire kyaauruaro tita mwihuaqitairo hia mpovanto Iesusirara e tavave tura. ¹³ Qati varuvaro Iesusiva mperetivata tavukyavata mwihua nyuvata nronra.

¹⁴ Iesusiva nai qutu vuraqitairo siviro nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama vuvata mwihua mwia taqora. Mwi entara taarampo nani mwihua suqaa qovara hura.

Iesusiva Pitaaravata qua tura

¹⁵ Mwihua kyara nramwa kyovaro Iesusiva Saimoni Pitaara kyapara hiro tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave mwaa vaisihua mwutukyavanto nianra vahiravata nraatara kyero i mwutukyavanto nianra mpoqiavata vaiho? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaave. Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro. Tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio ni sipisipi nraati kyara nyiante, tiro.

¹⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwia kyapara hiro tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho? tiro.

Tuvaro Pitaava tiqaro, Nronrao, qutaave. Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Qio ni sipisipiqaa ntaqikyante, tiro.

¹⁷ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaavata tiqaro, Saimonio, Ioninra mwaaquo, qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho? tiro.

Iesusiva taarampo nani tiqaro, Qutaave i mwutukyavanto mpoqiavata nianra vaiho, tuvarora tiro, Pitaara mwutukyavanto uaqia huvaro mwiva tiqaro, Nronrao, e ekyaa inraikya ntapihi kyaaravave, Ni mutukyavanto iara vahira mwia e ntapihi kyaananrave, tiro.

Mwitaa tuvaro Iesusiva Pitaarara tiqaro, Qio ni sipisipi kyara nyiante, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa timwa kyero Pitaara timwa mwinro tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaante. Tauraa e qaraakya vaisi variqara e tuavaaqa utu varera ena virera hiananraqaa quanarave. Nraakiara e nyaapaiqama vira ena kyauqu tututairaro mpovanto i tuavaaqa utu mwatero i vita varero hia e virera tinanraqaa quanarove.

¹⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero Pitaava mwitaama kyero Kotira nrtutu tuaahereqaro uro qutu quanarove, tura. Iesusiva mwi quara timwa kyero mwiva Pitaara qaiqaa timwa mwinro tiqaro, E ni pataqira nriante, tiro.

Iesusiva nai nraaqiara mpora mpo qua tura

²⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava tuqasaa viro taqovaro Iesusiva mpoqama kyero mwutukya ntu vaisiva mwitanahua nraakiara nrinro. Haaru mwihua entaqi kyara nre varuvaro mwi vaisiva Iesusiraqaa uromwi vuntuvi variqaro Iesusira kyapara hiro tiqaro, Ta vaisivave i nramwutaahua iara timwa nyiananrove, tu vaisiva nri ntovaro ²¹ Pitaava mwia taqero mwianra Iesusira kyapara hiro tiqaro, Nronrao, qio mwaa vaisiva mpo? Mwaa vaisiva nataave hiananrove? tiro.

²² Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Nte mwianra tiqana, E qati variqira viraqena nte qaiqaa mwatani tumuankye, qiankyera, mwia hia i kyaiqama vahiananrove. E ni pataqira nriante, tiro.

²³ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara apiqama kyeta rieta mwihua mwitaama tita, Iesusiva tiqaro mwi vaisiva hiamu qutu quanarove tiho, tura. Iesusiva hia mwitaa tiraitiro, mwiva

tiqaro, Nte mwaa vaisirara tiqana e variqira viraqena nte mwatani tumuankye qiankyera, nte mwianra mwitaa qiariva hiamana i kyaiqa vahiananrove, tiro. Iesusiva mwitaa tura.

Ioniva taiqaani quara qara ntumwa tora

²⁴ Qio mwi entara Iesusiva qua timwa mpu vaisiva nte mwaa mwivave. Nte variqanama mwi inraikyara mwi inraikyara taqamwa kyena mwiaqaatana mwaa quara qara ntumwa taurave. Nte tu quava ekyaa mwi quava guta quama iho.

²⁵ Iesusiva varo kyaiqara nte hini vitiqia nraahu qara ntumwa taurave. Ekyaa mwia kyaiqa kuaiqia kuaiqia qara ntumwa taivera, airi mpuku vahiro mwaa mwatara piqa kyaananrove. Qio nte mwiqarama tuqo.

KYAIQA VARORA

Rukuva Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyaiqa varorara tura

¹ Tiopiraasio, Nte tauraaqama kyena ini gara ntumwa tauraqi Iesusiva kyaiqa varorave, Iesusiva qua timwa nyunrave, ekyaa mwi quara i timwa mwiavarave. ² Iesusiva kyaiqa toharama kyero varaqiro viro uro nai kyaiqa taiqa kyovaro mwiaqaatairo Kotiva mwia nyaamwuni vita varorara i timwa mwiavarave.

Iesusiva nyaamwuni virera huvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama mwatovaro Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhua mpo qua mpo qua timwa nyunra.

³ Iesusiva qutu vuraqaatairo 40 iherara mwaa mwataraqaa variqiro viqaro airi nani nai nraaqiaranramwu suqaa qovarama viro varuvata tita, mwihua taqovaro Iesusiva hia qutu vuvava votima kyero variraitiro, mwiva qutaaqama qati varu vaisiva varura. Mwihua mwia taqeta varuvaro Iesusiva mwihua kyapata variqaro qua timwa nyiqiro viqaro Kotiva ntaqikyianinranra mwihua timwa nyunra.

⁴ Mwia nraaqiaranramwu ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Hia Ierusalemiqitaita quate. Ni kova mpo inraikya nkyi nyianinranra nkyi timwa nyunra mwia vekya variate. ⁵ Ioniva nraakye qora qati nramanri nyunrave. Mpo iheraqiatana nri tarairata nkye Kotira mwanraqura varevarave, tiro.

*Iesusiva nyaamwuni vura
(Maaki 16:19-20; Ruku 24:50-53)*

⁶ Iesusiva nai nronraqama kyo vaisinramwuhua Iesusira vatama kyeta ntuvaantuama vita variqata Iesusira kyapara hita tiqata, Nronrao, mwaa entarave e tiri kyaahaqa hiraqe tire ntaquqi viqata teta haivaqara mwata Isareri mwata qaiqaa varaanarave? tita.

⁷ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Qaqao, mwi inraikyara hiamana nkyi kyaiqa vaiho. Ni kora kyaiqama vaiho. Nai nanra toraqaave nanra entaqaave mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaa hiananrove? Ni kova mwiva nraahuma mwi kyaiqarara mwi okyarara qiananrove.

⁸ Nkye varivaro Kotira mwanraquravanto tumu nkyiqi variqaro nkyi kepukyaqama nyatairata nkye kepukya vareta mwaa kyaiqara varaqita quate. Nkye ni okyarave, ni kyaiqave, taqaahuara tita, nkye tauraaqama kyeta Ierusalemiqi nraante ni qua timwa nyita, mwiaqaataita uro Iutiaani timwa nyita, mwiaqaataita vetara Sameriaani uro timwa nyita, mwiaqaataita ekyaa mwata maata vahiarintema timwa nyiqi quate, tiro.

⁹ Iesusiva mwihua timwa nyi taiqa kyovaro mwia vitero nyaamwuni vuvata mwihua mwia taqe varuvaro tonamwuvanto mwia ntumwaqu kyovata mwihua hia mwia qaiqaa taqora.

¹⁰ Iesusiva mwihua kyero nyaamwuni vuvata mwihua nyaamwuqi aytutu hi varuvata qamwanrama kye vaisi taaratana eqarori tuavaaqa ututotanahua qovarama vita mwihua nraaqani sivita varura.

¹¹ Mwitana hua tiqata, Kaririqinaa vaisi nkyenramwuve, nanraqamave nkye nyaamwuni taqe variavo? Iesusira mateqa vitaiharo nyaamwuni

viho. Qio mateqa nkye tage variavaro vintema kyero nraakiara Iesusiva mwisairo uro ntantero tumuananrove, tura.

Mpovanto Iutaasira kyaiqa varaarive tita nrutu vatora

¹² Mwitanahua mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua Oripa taaqqaataita uro ntanteta Ierusareminianra vura. Oripa taaqi mwiva Ierusaremi nraaqani vahura.

¹³ Iesusira nraaqiaranramwuvanto uro ntanteta tumu Ierusaremini nauqaa nkyiari varu nraamwunra nyaamwuni vahu nraamwunraqi vera nteta varura. Pitaavave, Ionivave, Iemisikya Enturukyave, Piripikya Tomaasikyave, Pataromiukya Matiukyave, Arapiaasira mwaaqu Iemisivave, Saimoni Serotivave, Iemisira mwaaqu Iutaasivave, ¹⁴ mwinramwuhua nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita variqata enrai qanranra huvata Kotirara aakyara ntamwaqita vi varuvata nraakyenramwuvata, Mariaava Iesusira nrovavata, Iesusira qatanramwuvata mwihua kyapata nraamwuqi variqata Kotirara aakyara nte varura.

¹⁵ Mwi entara Iesusira nraaqiara vatama kyeta 120 nramwuvanto mwi nraamwunraqi ntuvaantuama vita varuvaro Pitaava mwihua suqaa siviro variro tiqaro, ¹⁶ Ni kata pakya tuaavo, Iutaasiva Iesusira uaqiama mwatarero aanra nyaamwutovata mwihua Iesusira uro ntavaaqavu kyorave.

Haaru qumina vakya Kotira mwanraquravanto vaisi mpo Ntevitira, tiri haivaqara, kyaahaqa huvaro mwiva Iutaasirara qua qara ntumwatorave. Mwaa entara mwi quava qutaa mwivauma viho. ¹⁷ Iutaasiva tauraa tiri Iesusira nraaqiara 12 nramwu kyapata variqaro mwivavata tiri kyaiqa varaqiro viro mwiaqaatairo mwiva qaqira kyero Iesusira rukyaate tiro, mwia govarama nyatovata ¹⁸ mwihua utaru munima utu kyeta mwia mwuvaro Iutaasiva mwi munimanra varero uro mwata kyoqaama tero mwiaqaatairo nanrianra nronraqama kyero riero vaanta hiriviro tumu ntuvoro mwia utaqinaa inraikyavanto ntuperero ntupepaa huvaro qutu vurave. ¹⁹ Ekyaa Ierusaremiqinaahua mwi quara rieta, mwiva mwata varorara *Akeritamave*. Nraanre Mwatave, ti variavo.

²⁰ Saami mpukuqi Iutaasirara haaru poropetivanto tiri haivaqava qara ntumwatova mwataama tiro:

Mwia nraamwu qumina nraamwu vahiraro
hia mpovanto mwiqi variananrove, turave.

(Ihi 69:25)

Mpo quavata qara ntumwatova mwataama tiro:

Mpovanto mwiva ntaqikyiani kyaiqara varaananrove,
turave.

(Ihi 109:8)

²¹⁻²² Nrivaqenramwu mwi quara riegatama tire vaisi mpo mwatama kyaararo mwi vaisiva Iutaasira kyaiqa varaarive. Tavave Iutaasira kyaiqa qio varaananrove? Vaisi mpovanto mwiva tiri nraantantero Ioniva nramanri nyunraqaatairo tohara kyero ekyaa Iesusira kyaiqa taqaariva, mwi vaisiva mwia kyaiqa qio varaananrove. Mwiva tiri vatama kyero variqaro nraakye qora Iesusiva qaiqaa qati sivi quara timwa nyinrata riaate, tiro.

²³ Pitaava mwitaa tuvata vaisi taaratana nrutu ntora. Vaisi mpo Iosepi Iasitaasira mwia vara nrutu mpo Vasapaasiravata, vaisi mpo Mataiasiravata, nrutu vatora.

²⁴ Vateta mwihua Kotirara aakyara nteta tiqata, Nronrao, e vaisi okyarara ntapahi kyaaravave. Mwaa vaisitanaqitaira ta vaisira mwatama taananra tiri tinraamwutaante.

²⁵ E mwi vaisira tiri tinraamwutairaqe tire mwia nronraqama kyaararo mwiva Iutaasira kyaiqa varaarive. Iutaasiva mwi kyaiqara qaqira kyero nai mwaata uaqia hinani viho, tita.

²⁶ Mwihua mwitaa timwa kyeta mpovanto mpora nrtu vatovaro mpovanto mpora nrtu vatovaro mwitaamaqita vita taqovaro Mataiaasira nrtuvanto nraatara kyovata mwia vara nronraqama kyovaro Mataiaasiva Iesusiva vara nronraqama kyo vaisihua kyapata kuaaqi kuairama viro variqaro mwihua kyapata kyaiqa varaqiro vura.

2

Kotira mwanraquravanto tumu nto iherara

¹ Mpo enta Pentikosi omwata nro entava nri ntovata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nraamwu kuaaqi ntuvaantuama vita varura.

² Mwiqi varuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo nruquavanto toqa vaururuvanto nruqua tintema kyero nruqua timwaqiro tuminro mwihua varu nraamwunra mwia piqa kyora.

³ Nraamwu mwia piqa kyovata taqovaro qia auru voti huva qovarama viro ntukohi kauhi hiro ekyaa nraakye qora mwiqi varuhua qiataqaa vahura.

⁴ Mwihua qiataqaa tumu vahuvaro Kotira mwanraquravanto ekyaa mwihua utaqi piqa kyero uro variqaro mwiva mwihua kyaahaqa huvata mwihua mpo qua mpo quaqitaita ti varura.

⁵ Mwitaa ti varuvata Iutaa vaisi mpo mwata mpo mwatasaita Ierusalemiqi nruhua mwihua Kotira qua riohua ⁶mwihua variqata nruqua nronraqama kyero tura rieta nanra inraikyavantove nruqua tiho timwa kyeta hisai hisaita nrumu ntuvaantuama vita variqa taqovata Iesusira nraaqiaranramwu Kotiva mwaaqinri tuqasaa kyovata mpo qua mpo quaqitaita tiqata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua qua ti varuvata mwinramwuhua mwihua tu quarara nrihanrama vita.

⁷ Nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varita tiqata, Qikye, ekyaa mwi quara ti variahua mwihua Kaririqinaahua nraahuve.

⁸ Nataama kyetave mwihua tiri qua ekyaa riemwa vareta mpo qua mpo quaqitai ti variavo?

⁹ Tire mpo mwatasai mpo mwatasai nrunrahuave. Paatiaave, Mitaave, Iraamive, Mesopotemiaave, Iutiave, Kapatosiaave, Pontaasive, Esiaave, ¹⁰Pirisiaavata Pampiriaavatave, Isipive, Ripiaa Sairini nraaqanive, Romive, tire mwisai mwisai nrunrahuave.

¹¹ Tire mponramwu Iutaa nraakye qora varuro. Tire mponramwuvanto mpo mwatanaa variqata teta mwaanra qua qaqira kyeta Iutaa mwaanra qua riemwaqita vurahuave. Kiritive, Arepiaave, mwisai mwisaita tire mwaini nrumu varuro. Tire mwaini variqata taqe varurata mwinramwuhua tiri qua, mpo qua mpo quaqitaita tiqatama Kotira kyaiqa kyuqe kyaiqara ti variavo, tita.

¹² Mwitaa timwa kyeta mwihua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate variqata mwihua nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qikye, nanra inraikyavanto vara mwitaama kyaihatave mwihua mwitaa ti variavo? tita.

¹³ Tuvata mpo uhua raima nyateta tiqata, Qaqao, mwihua qaraakya uaini nramwa kyeta uera nteqatama mwitaa ti variavo, tita.

Pitaava mwihua qua timwa nyunra

¹⁴ Mwihua mwitaa ti varuvaro Pitaava Iesusiva nronraqama kyo vaisihua 11 nramwu kyapata siviro variro paatiro vera kyero timwa nyinro tiqaro,

Iutaa vaisituaavo, nkyevata, nkye Ierusaremini nrumu variahuavata, rie varivaqe nte mwaa inraikyava qovara hirara ntapihi kyena nkyi timwa nyiankye.

¹⁵ Nkye tiqata, Mwihua uera nramanri nramwa kyeta mwitaa ti variavo, qia quava hia qutaave. Mate mwaa toqaqive. Toqaqi variqaro hia vaisivanto uera nramanri nre varirave. ¹⁶ Nkye mate taqe varia inraikyara haaru qumina vakya poropeti vaisivanto mwia nrtutu Ioeriva Kotira qua tiqaro mwi inraikyava qovara hiananrove turave. Mwiva haaru qua tuva mate qutaa mwivauma viho. Ioeriva qara ntumwa tero tiqaro,

¹⁷ Kotiva mwitaama tiho.

Nraakiara ekyaara enta qaumato vahiraqe nte ntena mwanraqura nraakye qora nyianinrave. Mwiaqaataita nkyi nyaamwunra mwaaquvantovata ni mwakyaakya tivarave.

Nkyi qaraakya vaisivanto qati variqata ruvaata voti hianinra taqevare.

Nkyi nyaapaivanto ruvaata taqeqatama ni okyarara tivarave.

¹⁸ Ni kyaiqa vare nraakye qorahua mwihua varivaqena nte mwihua ntena mwanraqura nyianrita mwihua ni qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyivarave.

¹⁹ Nte variqana nyaamwuqi nronra kyaiqa varaaninrave.

Nte mwatanivata nronra kyaiqa varaaninrave.

Ekyaara enta qaumato vahiraro nraanrevantove, qiavantove, qia munravantove, vahirata taqevare.

²⁰ Nronravanto tumuani entava qaumato vahiraro huarivanto kyokira ruviraro toravanto nraanre nrusi utu quananrove.

²¹ Mwi entara nronrao tiri kyaahaqa hianta tihua nronravanto kyaahaqa hirata qatima varivarave, turave.

(Ioeri 2:28-32)

Ioeriva Kotira qua tiqaro mwitaa turave.

²² Qio Isareri vaisinramwu tuaavo. Nte qianinra riaate. Iesusiva Nasaretinyaava varuvaro Kotiva mwia kyaahaqamaqiro vi varuvaro mwiva nronra kyaiqa kepukya kyaiqa varovata nkye Kotiva mwia tito okyarara ntapihi kyorave. Mwiva mwi kyaiqara nkyita suqaa utuvatara tita, nkyetavanto mwi inraikyara taqorave. ²³ Qio Kotiva nai mwitaa mwitaa hiani okyarara rieqaro Iesusira nkyi nyuvata nkye mwia ntavaaqavu kyeta kyatarigaa ninriqo ru torave. Nkye Romeni mpo mwatanaahuara mwia kyatarigaa ru timwataate qiavata mwihua Iesusira ru kyaarave.

²⁴ Qio qutu vi inraikyava Iesusira hia qio tutaaninranra tiro, Kotiva mwia vara qati sivuma kyorave. ²⁵ Haaru Ntevitiva tiri haivaqava mwianra mwataa turave:

Nte taqauqaro nronravanto nivatama kyero variqaro mwiva ni kyauqu kyaatutani variqaro mwiva ni kyaahaqa hi variho.

²⁶⁻²⁷ Mwiva mwitaama variqiro vi varirara tiro, vanto kyuge iharo

ni novanto qamwateqaro qua ti variho.

E hia ni qutu quahua mwaatani ni kyenanranra tiro, ni mwamwantavanto hiamaa aatu hiqaro variananrove.

E hiama ena kepukya vaisi qaqira kyairaro mwiva ntenraananrove.

²⁸ Qati variqina quani aanranra mpo aanra mpo aanra ni naamutaaro.

E nivata variraqe nte variariro

ni mutukyavanto kyuqe hiarive, turave.

(Ihi 16:8-11)

Haaru tiri haivaqava Ntevitiva mwi quara turave.

²⁹ Qio nkye ni kata pakya, riaivaqe nte Ntevitirara nkyi ntapihi kyena timwa nyiankye. Mwiva qutu vuvata quntamwa torave. Mwia quntamwa to mwatapiva mwaa entara qatima vaiho.

³⁰ Kotiva Ntevitira kyaahaqa huvaro mwiva Kotira qua turave. Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero Ntevitirara tiqaro, Nraakiara e vara mwataratera huaqitairo mpovanto i nraantantero vunyaa vaisi kyaiqa varaananrove, tuvaro Ntevitiva mwi quara riemwa torave. ³¹ Mwi quara riemwa teroma Ntevitiva mesaiaavanto qati siquani okyarara tiqaro:

Kotiva hiama mwia qutu vihua vi mwataraqi kyaananrove.

Mwia mwamwanta hiama ntenraananrove, turave.

(Ihi 16:10)

³² Qio Iesusiva qutu vuvaro Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyovata tirenramwu mwia taqaunanrave.

³³ Haaru Kotiva nraakye qora kyaahaqa hiqaro nai mwanraqura nyinrenrave turaqaa Iesusiva Kotiva hinani viharo Kotiva mwia nronraqama kyaiharo Iesusiva mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variharo mwiva nai mwanraqura Iesusira mwihanro Iesusiva Kotira mwanraqura mwia rauriharo tiriqi tuminrama mateqa nkye taqeta rieta hiavo. ³⁴ Ntevitiva hia nai nyaamwuni vurave. Ntevitiva tiqaro:

Nronravanto Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,

Mwaini ni kyauqu kyaatutani mwatakyaa vira variraqena

³⁵ nte i nramwutaahuavata ntaqina nraatara kyaarira e ena kyuqu mwihuaqaa ntamwa tenanrave,

turave.

(Ihi 110:1)

Ntevitiva mwitaa turave.

³⁶ Qio nkye Isareri vaisivantove, nkye riaate. Nkye Iesusira mwia ninriqotaita kyatarigaa ru kyeta hiritaara, mwiamma Kotiva nronraqama kyaiharo mesaiaavanto kepukya vaisi nronravanto variho. Nkye mwia ru kyaarave, tiro.

³⁷ Pitaava mwitaa tuvata nraakye qora mwi quara riovaro mpogama kyero mwihua mwutukya ntuvata mwihua Pitaaravata Iesusira nraaqiara hini mwinramwuhuavata kyapara hita tiqata, Qikye, tiri tiqata vakyaahuanramwuve, tire nataave hiananrave? tita.

³⁸ Tuvato Pitaava mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa mwihua uaqia hi kyaiqara uti varira qaqira kyetama Iesusira nrtutu nteqata nramanri varaivaro Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti vari quara nruka kyaarive. Nkye mwitaa hivaro Kotiva nai mwanraqura nkyi nyinrata nkye varevarave. ³⁹ Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Ntena mwanraqura nraakye qora nyinrenrave, turave. Kotiva mwi quara tiqaroma mwiva nkyiaravata, nkyi nraaqiararavata, rieqaro turave. Nraakye qora nkye mwatani variahuaravata rieqaro turave. Kotiva nai nyaanrama taari nraakye qorahua ekyaa nai mwanraqura nyiananrove, tiro.

⁴⁰ Pitaava mwitaa timwa kyero mwiva mpo qua mpo qua timwa nyinro tiqaro, Nkye mwi quara mwi quara riaate. Nkyevata nkyeta nramwunaahua nraantanteta uaqia hiani aanranraqaa nrohiqata qua varevorave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata nraakye qora airivanto mwi quarara qamwata kyeta gutaave timwa kyeta nramanri varora. Mwi entara airi 3,000 vanto Iesusira nraaqiarama vita kuaaqi varura.

Iesusira nraaqiaranramwu kuaaqi varura

⁴² Mwihua Iesusiva nronraqama kyo vaisihua kyapata variqi viqata mwihua qua riemwaqi vita, mwihua kuaaqi variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hita, mwihua kuaaqi variqata kyara nreta, kuaaqi variqata Kotirara aakyara nte varura.

⁴³ Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua variqata nronra kyaiqa kepukya kyaiqa vare varuvata nraakye qora mwinramwuhua kyaiqa taqeta kyauqu ntukikinraaqateqa varura.

⁴⁴ Iesusirara gutaave timwa kye kepukyaqama kye riemwaqi vi varuhua kuaaqi variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nkyiari vato inraikyarara nai mwi nai mwi hi varura. ⁴⁵ Mwihua nkyiari mwatave, nkyiari vato inraikyarave, mpohua nyiqata munima vara kyeta taqovata nkyiari henahua vehi varuhua mwi munimanra ntainra kyeqata nyunra.

⁴⁶ Mwihua mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi uro ntuvaantua hita mwiagaataita uro mpo nraamwu mpo nraamwuqi ntuvaantuama vita variqata nkyiari kyara kyakyama kye nkyiari henahuavata nyiqata nronra.

⁴⁷ Mwitaamaqi viqata mwihua Kotira nrutu tuaahere varuvata nraakye qoravanto mwihuara qamwate varura. Mpo enta mpo enta nronravanto nraakye qora kyaata nraahu kyaahaqa huvata mwihua qutaa Iesusiva mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama viqata kuaaqi variqi vi varura.

3

Vaisi kyuqu ntanrenra vura kyuqema kyora

¹ Mwi mwatanaahua mpo enta mpo enta Kotirara aakyara ntarerata enronani 3 kiroki Kotira nraamwu nronraqiara vi varura. Mwitaa huraqa mpo enta Pitaavavata Ionivavata Kotira nraamwuqiara vura.

² Mwitanaahua Kotira nraamwuqiara viqata qesa mpo mwia nrutu *Mpoqaraa Qesave* tunani uro nteta taqovaro vaisi mpovanto kyuqu ntanrenra vuva qesa mwina varura. Mwia kyuqu nai nrova mwata kyoraqaatairo ntanrenra vuva varuvata mwia nramwunaahua mpo enta mpo enta mwia vitaqiqata mwi qesaraqaa uro kyovaro mwiva mpo enta mpo enta qesana variqaro Kotira nraamwuqiara vitare nritare hi varuhua munimanrave mwitaa inraikyarave nyaanru tiqaro varura.

³ Mwiva qesana variqaro taqovata Pitaakya Ionikya vera ntarera huvaro mwitanahuara tiqaro, Po, qati mpo inraikya ni mpiate, tiro.

⁴ Tuvata mwitanahua mwia nraahu viti taqe kyeta mwiaqaatairo Pitaava tiqaro, Qio, mwaini tiritana taqaante, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro mwi vaisiva mwitanahua mpo inraikyave ni mpivarave timwa kyero mwitanahua taqe varuvaro ⁶ Pitaava tiqaro, Hia nte munima vatauqo. Nte vatau inraikyara i mwinrenrave. Iesusi Karaisira Nasaretinyaanra mwia nrutuara rieqanama nte iara sivira nrohianta tuqo, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero Pitaava mwi vaisira kyauqu kyaatutani tu varero kyaahaqa huvaro sivuvaro gamwanrama mwia kyuquvantovata aurokya-vantovata kepukyaqama vura.

⁸ Kepukyaqama vuvaro mwiva siviro kyuqu ntamwaqiro viro nrinro hiqaro mwiaqaatairo mwiva mwitanahuavata viqaro gamwatero veranta verantamaqiro Kotira nrutu tuaaheraqiro Kotira nraamwuqiara vura.

⁹ Mwini vuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua taqovaro mwiva nai nrohiqaro Kotira nrutu tuaaheraqiro varuvata ¹⁰ mwihua mwia ntapihi kyeta taqeta tiqata, Qikye, mwaa taqaate. Mwi vaisiva Kotira nraamwu *Mpoqaraa Qesave* tunanrana variqaro mwitaa inraikya mpiate ti vari vaisiva qati naima nrohi variho, tita. Mwitaa timwa kyeta mwi vaisiva kyuqema vurara mpoqama kyeta nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varura.

Pitaava Kotira nraamwuqi variqaro mwakyaakya timwa nyunra

¹¹ Mwi vaisiva Pitaakya Ionikyaqaa tuqiro nrohuvata nraakye qora nrihanrama vita mwihua hianteta mwinramwuhua Kotira nraamwuqiara vera ntoraqaa Soromoninra aatareqaqaave tunani mwihua vunani vita.

¹² Mwiqi vuvaro Pitaava nraakye qora taqero tiqaro, Qio nkye Isareri vaisi tuaavo, nanraqamave nkye nrihanrama vita airi nraato ti variavo? Nanraqamave nkye tirinramwu itutu hi variavo? Nkye tiqata, Tiretana teta kepukyarave, teta kyuqe kyaiqa qaarave, mwi vaisira kyaahaqama kyauraro mwiva nrohi varihove nkye qiavo? Qaqao, hiave.

¹³ Qio mwanriqa Kotiva tiri haivaqahuanramwuqaa ntaqikiyi varuva mwiva Evarahaamunraqaave, Aisaakiraqaave, Iaikopuraqaave, ntaqikiyi varuva, mwiva Iesusira nai kepukya vaisi nronraqama kyovata nkye mwi vaisira ntavaaqavu kyeta uro Pairaatira mwuvaro Pairaativa mwia huvantu kyarerave tuvatavata nkye tiqata, Hia mwia huvantu kyaante, turave.

¹⁴ Mwiva Kotira kyuqe vaisivanto kyotataqama kyero nrohi varu vaisiva varuvata nkye hia mwia huvantu kyaante turave. Nkye vaisi mpovanto vaisi rukyo vaisira mwia huvantu timwataante turave. ¹⁵ Nkye mwiaqaataita qati variqi vi varia okyarara nyaamwute vari vaisira ru kyorave. Qio Kotiva mwi vaisira qutu viraqitairo qati vara sivuma kyaihata tirenramwu mwi inraikyara qutaqama kyeta taqaunanrave.

¹⁶ Mate tiretana mwia nrutuara rieqatama Iesusirara Kotira kepukya vaisivanto qutaama tiritana kyaahaqa hiananrove tiqatama mwaa vaisira nkye tage varia vaisira mwia kyuqu kyuqema kyauro. Qutaama tiretana turo. Tiretana Iesusirara qutaama mwiva tiritana kyaahaqa hiananrove tiqata mwaa vaisira nkyi suqaa kyuqema kyauro.

¹⁷ Ni kata pakyaahua nkyenramwuve, nte ntapihi kyaurave. Nkyevata, nkyiqa ntaqikiya vaisihuavata, hia Iesusira okyara ntapihiraitita, nkye Iesusira ru kyaarave. ¹⁸ Haaru Kotiva poropeti mpo nroqitairove qaiqaa mpo poropeti nroqitairove nkyi timwa nyinro tiqaro, Nai kepukya vaisivanto nriqa quani inraikyara varaqiro viro uro qutu quaninranra timwa nyu quava mate mwivauma vahirove. ¹⁹ Mwiaqaataita Kotiva nkye uaqia hi kyaiqara uti vari quara nruka nyataarive tita, nkye uaqia hi aanranraqaataita tuqasaqita Kotirara aakyara qiate. ²⁰ Nkye mwitaa hivaro Kotiva nkyivata variqiro viqaro nkyi mwutukya kyuqema kyaananrove. Nkye mwitaa hivaro Kotiva qaiqaa Iesusira titairaro mwiva qaiqaa tumuanrive. Kotiva Iesusiva nkyi kyaahaqa hiarive tiro, mwia nkyi kyaama tero mwia nronraqama tairave.

²¹ Iesusiva nyaamwuni variqiro viraro ekyaa inraikya qaraakyaqama kyero qaiqaa ututaari entava nri ntaarive. Haaru nai poropeti vaisi mpohua mpohua kyaahaqa huvata mwi quara turave.

²² Mosesiva nkyi haivaqava mwitaa turave:

Ni titaintema kyero nkyi nronravanto Kotiva poropeti vaisi mpo titaananrove.

Mwi vaisiva nkyi okyara kuaa okyara variananrove.

Mwiva nri ntairata nkye mwiva qiani quara ekyaa quama riaate.

²³ Vaisi mpovanto hia mwia qua riaariva variraro Kotiva nai nraakye qoraqitairo mwia teqa raaquta kyero kyaananrove, tiro. *(Lo 18:15, 18-19)*

Mosesiva turave. ²⁴ Qio ekyaa poropeti vaisinramwu Samuerivave, mwia nraakiara varuhuave, mwihua Kotira qua tiqatama mwaa entara qovara hiani inraikyarara turave.

²⁵ Qio nkye poropeti mwihua nraisima variavo. Mwihua nkyi kyaahaqa hirerata nkyiara rieqata mwi quara turave. Haaru Kotiva nkyi haivaqahua-vata variqaro kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Nte nkyi kyaahaqa hirera mwitaa mwitaama hianinrave, turave. Qio Kotiva nkyi haivaqahuara tiqaro nkyivata kyaahaqa hirero mwi quara turave. Kotiva nkyi haivaqara Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro,

E mwata humwuanrama tera nraakye qorahua nraakiara variqata mwihua ni kyaiqa vareqata ekyaa mwatani vari nraakye qorahua

kyaahaqama nyatevarave, turave. *(Okyara 22:18)*

²⁶ Mwianra rieqaro Kotiva nkyiara mwihua uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, nai kepukya vaisi nronraqama kyero nkye varianani titaiharo Iesusiva nkyi nraante kyaahaqa hirera tumunrave, tiro.

4

Pitaakya Ionikya karavuuqi kyora

¹ Pitaakya Ionikya nraakye qora qati nraahu qua timwa nyi varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhuavata, mwihua piponramwuqaa ntaqikyivi varu vaisivavata, Saitiusi vaisinramwuvantovata, mwihua mwitanahua qua ti varunani nrintora.

² Saitiusi mwaanra okyaravanto mwataamama vahiho. Mwihua tiqata, Qutu quari vaisiva hiama qio qaiqaa siquananrove, ti varura. Mwitaa ti varuhuara tita, mwihua Pitaakya Ionikya Iesusirara qutu viraqitairo qati siviho tu quarara mwihua raraqaa te varura.

³ Raraqaa tovata mwihua uro nteta mwitanahua ntavaaqavu kyeta enrovatara tita, mwihua hura ko tirerave timwa kyeta karavuuqi sitaqita uro kyora. ⁴ Karavuuqi sitaqita kyovata nraakye qora mwihua vaakya Pitaakya Ionikya qua timwa nyunranra nronraqama kyeta rieta mwi quarara qutaa quave timwa kyeta Iesusira nraaqiaranramwuqi kuairama vita Iesusira nraaqiara varura. Iesusira nraaqiara airiqamaqita vita 5,000 nraakye qora airi varura.

⁵ Mwia qanranraa Iutaa vunyaa vaisive, nronra vaisive, mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwihua Ierusalemi ko tirerata ntuvaantuama vita.

⁶ Mwihua mpo uhua kyapata ntuvaantua hura. Mwihua nronra vaisinramwu varirerata, Anaasiva mwiva vunyaa vaisivanto varuvata, mwia nramwunaa Kaiapaasivavata, Ionivavata, Arekisantaavavata, varuvata

mwhua nramwunaa mpo uhuavata varura. Mwhua ekyaa ntuvaantuama vita variqata ko tirera hita ⁷ mwhua Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua sitaqita nrumu tiri tivuqaa kyaivata sivita variate tuvata sitaqita nruvata mwitanahua kyapara hita tiqata, Qio nataama kyetave nkyetana mwi kyaiqara vare variavo? Nanra inraikyavanto nkyitana kepukyaqama kyaihatave nkyetana mwitaa hiavo? Tara nrtutu nteqatave nkyetana mwitaa hiavo? tita.

⁸ Mwhua mwitaa tuvaro Pitaava Kotira mwanraquravanto mwia utaqi varuvaro mwiva tiqaro, Nkye nraakye qoraqaa ntaqikiy variahuave, Isareri vaisi nronra vaisinramwuvantove, ⁹ taretana kyuqu uaqiama vi vaisira kyugema mwataunanra nkye mwia kyaara tiritana kyaparama timwatareratave uti variavo? Nataama kyetave tire mwia kyugema kyaunanra, mwianrave nkye tiri kyapara hiavo?

¹⁰ Nkyevata ekyaa Isareri vaisivata riaate. Iesusi Karaisira Nasaretinyaanra nkye mwia kyatariqaa hiritavaro qutu viharo Kotiva mwia qaiqaa vara qati sivuma kyai vaisira, taretana mwi vaisira nrtutu ntamwa kyauraro mwivama tiritana kyaahaqa ihatama taretana mwaa vaisira kyugema mwatauraro mwiaqaatairo mate mwiva nkyi suqaa qio siviro variho.

¹¹ Kotira mpukuvanto mpo quaqaa ntumwa kyero Iesusirara mwataama tiho:

Nkye nraamwu hoqeqata ori mpo qaqira kyaava,
mwi oriva puhaqamama viho, turave.

(Ihi 118:22)

¹² Iesusiva mwi puhavama variho. Kotiva tiri tivitaarive tiro, Iesusiva mwiva nraahuma tiri qio kyaahaqa hiariva variho. Kotiva hiamaisi mpo nrtutu tinraamwutairaro mwi vaisiva tiri kyaahaqa hiariva variananrove. Iesusiva mwiva nraahuma tire mwatani variarahua kyaahaqa hiqaro huvantu timwataarivama variho, tiro.

¹³ Pitaava mwitaa tuvata kaanasorinramwuvanto taqovata Pitaakya Ionikya mwhua suqaa variqata hia aatu hiraitita qua vutu kye tuvata mwhua ntapihi kyovata mwitanahua qumina vaisi hia sikuruqi vutanahua varuvata mwhua mwianra kyauqu ntukikinraqate varura. Mwitanahua mwi quara tuvata mwhua ntapihi kyovata mwitanahua tauraa Iesusiratama kyeta nrohi varutanahua varura.

¹⁴ Mwhua mwitanahuaqaa qua vataare tita, taqovaro mwitanahua vaisi mwia kyugema kyova Pitaakya Ionikya nraaqani siviro varuvata mwhua hia qio qua mwitanahuaqaa vatora.

¹⁵ Hia qio mwitanahuaqaa qua vateva vahuvatara tita, mwhua mwitanahuara tiqata, Nkyetana uro mpoqi varivaqe tire mwi quara ntapihi kyaare, tuvata mwitanahua vuvata mwhua mwi quara nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, ¹⁶ Mwi vaisitanahua tire nataave hiananrave? Mwitanahua nronra kyaiqa varaavata ekyaa Ierusalemiqinaahua mwitana kyaiqa taqaavata tire mwitanahua kyaiqa hia qio uqeta kyaananrave. ¹⁷ Hauri mwaa mwi quara timwaqita vivata ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwitanahua kyaiqa varaarara rievorave. Nrivaqenramwu qao timwa kyeta mwitanahuara hia Iesusirara mpohua mpohua timwa nyiate qiare, tita.

¹⁸ Mwitaa timwa kyeta mwhua qaiqaa mwitanahua nyaanrama kyeta tiqata, Qio nkyetana hia qaiqaavata Iesusirara nraakye qora timwa nyiate. Tire mwi quara tirara qaoqama tauro, tita.

¹⁹ Mwihua mwitaa tuvata Pitaakya Ionikya tita, Tiretana nkyi qua rieta Kotira qua qaqira kyaararo Kotiva mwianra qioqave hiananrove? Nkye nkyetavanto tukyama kye tivaqeta tire riaare.

²⁰ Tiretana variqata tetatana tivuqo taqeta nraatoqi riaunanranra hia qio uqeta taananrave. Tiretana mwi inraikyarara timwa nyiananrave, tita. ²¹ Mwitaa tuvata kaanasori mwihua mpoqiavata kepukyaqama kye qaoqama teta mwitanahua huvantu kyeta sitovata vura.

Pitaakya Ionikya vaisi mwia kyuqema mwatorara nraakye qoravanto Kotira nrutu tuaahere varurara tita, qumina mwitanahuaqaa qua vataarorave tita, mwitanahua huvantu kyora. ²² Mwitanahua kyuqu ntanrenra vu vaisira kyuqema kyo vaisiva hia qaraakya vaisi varura. Mwiva 40 ihi vara kyo vaisiva varura.

Iesusira nraaqiaranramwu Kotirara aakyara nte varura

²³ Mwihua Pitaakya Ionikya huvantu kyovata mwitanahua uro ntan-teta nkyiari nramwunaa varunani vuhua uro mwini variqata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronranramwuvanto tu quaravata, mponramwuvanto tu quaravata mwihua timwa nyunra.

²⁴ Timwa nyuvata mwihua mwi quara rieta, ekyaa mwihua Kotirara aakyara nteqata mwataama tita:

Nronrao, e ekyaa inraikya ututaaravave, Nyaamwuve, mwatave, kyaarera nronrave, ekyaa inraikya nyaamwunive, mwatanive, nramanriqive, vahi inraikyara e nraahu ututaaravave.

²⁵ Haaru tiri haivaqava Ntevitiva i kyaiqa vaisivanto varuvaro i mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro mwataa turave:

Nanraqamave mpo mwatanaahua mpo mwatanaahua Kotirara raraqa te varihata variavo?

Nanraqamave mwaa mwatanaahua hia mpo okyaravata vahiraqaataita Kotiravata ntaqirerata uti variavo?

²⁶ Mwatanyaa vaisi vunyaahua huru kyaamwu terama teta mwihua sivita kuairama vita Kotira ntaqu mwateta mwiva nronraqama kyai vaisiravata ntaqirerata

uti variavo, turave.

(Ihi 2:1-2)

²⁷ Qio Kotio, mwi quara timwa toraqaa mate mwivauma vaiho. E Iesusira nyaamwusaira titoraro mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, i kyaiqa nraahu varaqiro vuvata nronra vaisi Herotivavata, Pontiaasi Pairaativavata, mwitanahua mwaa mwatukyara Ierusaremiqi ntuvaantuama vita mwitanahuavata, mpo mwatanaavata, Isareri vaisivantovatama kyeta, Iesusira uaqiama mwatarerata uti varurave.

²⁸ Mwihua Iesusira uaqiama mwatarera ntuvaantua hiqata, haaru e nraante ena kepukyaqove, ena vu nraato tutonanraqaave, Iesusira mwitaama mwaterara tunanranra mwihua hia ntapihurave.

²⁹ Qio nronrao. Mwihua tiri uaqiama timwatarera qia quara riaante. E ena kyaiqa vaisi tiri kyaahaqa hiraqe tire hia aatu hiraitita, kepukyaqama kye i qua timwa nyianre. ³⁰ Ena kyauqu tutu kyera tiri kyaahaqa hiraqeta tire nraakye qora nriqa vihua kyuqema nyataare. E tiri kyaahaqa hiraqeta tire Iesusira i kyaiqa vaisi kyuqera mwia nrutuara rieqatama nronra kyaiqa kepukya kyaiqa varaqita quare, tita.

³¹ Mwihua mwitaa timwa kyeta Kotirara aakyara ntamwa kyovaro gamwanrama kyero mwihua varu nraamwuva mwiva qakya qakya huvaro Kotira mwanraquravanto mwiqi varuhua kepukyaqama kyovata

mwiaqaataita mwihua hia vaisi nyaatu aatu hiraitita, Kotira qua vutu kye timwa nyiqi vi varura.

Mwihua kuaaqi varura

³² Qio mwi entara Iesusirara gutaa mwivave tuhua kuaaqi variqata mwihua kuaa vu nraato kuaa mwutukya vateta varura. Hia mpovanto nai vato inraikyara nai nraahu tugara tutora. Mwihua nkyiari vato inraikyara ntainra kyeta nai mwi nai mwi hi varura.

³³ Mwitaa hi varuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kepukyaqama kyeta Iesusiva nronravanto qati sivu quara nraakye qora timwa nyiqita vura. Timwa nyi varuvata Kotiva mwihua kyuqema nya-tovata ³⁴ mwihua variqata kyuqema kyeta nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi varuvaro hia mpovanto vehi vaisi varura. Vaisivanto nraamwuve, mwatave, vatohua mwi inraikyara mpohua nyita munima vara kyeta varaqita uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ³⁵ nyuvata mwin-ramwuhua mwi munimanra vara kyeta ntainra kyeqata nraakye qora nyunra. Nyiqata hia airi inraikya vatora vehi vaisi puaama kyeta munima mwita, airi inraikya vatora pataqia mwita mwitaamaqi vita ntainra kyeqata nkyiari nramwunaahua nyunra.

³⁶⁻³⁷ Mwitaamaqita vuvaro vaisi mpovanto mwia nrtutu Iosepiva, mwiva Rivaira okyaraqinaanra Saiparaasini mwatatova, mwiva nai mwataqaatairo munima vara kyero varaqiro uro ekyaa mwi munimanra Iesusiva nronraqama kyonramwuhua nyunra. Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mwi vaisira mpo nrtutu ntamwa teta mwianra Vanavaasirave. Mpohua Kyaahaqa Hiani Vaisirave, tura.

5

Ananaiaasikya Sapairaakya qua

¹ Vaisi mpovanto mwia nrtutu Ananaiaasiva nai nraata Sapairaakyantiri varura. Mwitanaahua mwata mpo mpohua nyita munima varovaro Ananaiaasiva hini munima tetatana tutarerave ² tuvaro mwia nraatavantovata mwi quara riovaro Ananaiaasiva hini munima nraahu varero uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua kyuqutarani vatero tiqaro, Nte ntena naatantiri teta mwataqaataita munima varaunanra ekyaa mwi munimanrama nkyi nyuqo, tiro.

³ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Ananaiaasio, nanraqamave e kyaararo Saataaniva iqaa ntaqiki varihara e mwia qua rieqarama Kotira mwanraqura unra qiaro? E ena mwata nyinra munima vara kyera hini munima ena vatera e unra tiqarama, Nte ekyaa munima nkyi nraahu nyuqo, tira hiaro.

⁴ Tauraa hia mwi mwataragaataira kyoqaa varaana entara mwi mwatava i mwata vahurave. Mwiaqaataira mwi mwatara mpohua nyinra munima varaararo mwi munimava i munima vahirave. Qio nanraqamave hini munima ena tintera hini munima nraahu tiri timwinra tiri unra tiqarama, Nte ekyaa mwi munimanra nkyi nraahu nyuqo, qiaro? E hia tiri qumina vaisi unra qiaro, E mwitaa tiqarama Kotirama unra tira hiaro, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva mwi quara riemwa kyero qamwanrama tumu ntiro qutu viro. Qutu vuvata ekyaa mwi quara riohua mpoqama kyeta aatu hi varura.

⁶ Mwiva qutu vuvata qaraakya vaisinramwuvanto vera nteta mwia mwamwanta qapuqama kyeta vareta uro quntamwa tora.

⁷ Quntamwa tovaro pataqia vari kyero (huari vuvanto 3 aua vara kyovaro) mwia nraatavanto hia mwi quara riaraitiro, mwiqi vera ntero.

⁸ Mwiva mwiqi vera ntovaro Pitaava mwianra tiqaro, Qio nkyetana mwata nyita munima varaara qio mwia ekyaa mwinramwunrave iho? tuvaro mwiva tiqaro, Eo, qio mwia ekyaa mwinramwunrave, tiro.

⁹ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qio nanraqamave nkyetana mwi quara unra qua tirerave timwa kyetatana Kotira mwanraqura unra qiavo? Qio taqaante. I vaati uro quntamwa taahua qesana variavo. Mwihoa ivata uro quntevarave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro mwi nraakyeva gamwanrama tumu ntiro qutu viro. Mwitaa huvata qaraakya vaisinramwuvanto vera nteta taqovaro mwiva qutu vuvata mwiaavata varaqita uro nai vaati tataaqa quntamwa tora.

¹¹ Quntamwa tovata ekyaa Iesusira nraakye qora mpoqama kyero nyaatu qatovata aatu hi varuvata ekyaa mwi quara riohuavata mpoqama kyeta aatu hi varura.

Nronra kyaiqa varorara tura

¹² Mwitaa huvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nraakye qora kyaahaqa hinerata nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. Mpo enta mpo enta Iesusira qua riohua Kotira nraamwuqi vera ntosata Soromoninra nraamwuve tunani ntuvaantuama viqata varura.

¹³ Mwihoa mwini kuairama vita varuvata qati nraakye qoravanto mwihuara kyuge hiahuave timwa kyeqata aatuma kyeqata nyianrasata variqata hia mwihuavata kuairama vita varura.

¹⁴ Mwi entara vaisivata nraakyevata airi kyaatavanto nraahu Iesusirara gutaave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.

¹⁵ Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nronra kyaiqa varaqita vuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita uro aanrani taariqaave, taintaqaave, vateta tiqata, Pitaava nritareqaro mwiva hia nkyi tu varairera, mwia mamanaanruvanto nkyi mwamwanta kyugema kyaarive, timwa kyeqata aanraqaa sitaqiqata uro vatora.

¹⁶ Hisai hisai mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita vaisi airivanto nriqa vu nraakye qorahuave, ueravanto utaqi varuhuave, sita vareta Ierusalem uro kyovata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mwihoa kyugema nyatora.

Iesusira nraaqiaranramwu uaqiama nyatorara tura

¹⁷ Mwihoa mwitaamaqita vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihoa nronra vaisivantovata, mwihoa nramwunaahua Saitiusi vaisinramwuvata, mwihoa variqata taqovata airi nraakye qoravanto Iesusiva nronraqama kyonramwuhua qua riovata mwihoa tiri qua nraahu riaataarave tura. ¹⁸ Mwitaa timwa kyeta uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ntavaaqavu kyeta karavuqi sitaqita uro kyora.

¹⁹ Mwiqi uro kyovaro entaqi Kotiva titova nyaamwunyaava karavu nraamwu qesa qatua kyero Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua sitaqiro tumu mwaatani kyero timwa nyinro tiqaro, ²⁰ Uro Kotira nraamwuqi sivita variqata qaraakyaqama kye qati variqi vi okyarara nraakye qora timwa nyiate, tiro.

²¹ Mwitaa tuvata mwinramwuhua mwia qua rieta mwia qanranraa ntuvaahama vuvata uro Kotira nraamwuqi variqata nraakye qora mwi quara timwa nyunra.

Mwinramwuhua mwini uro varuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisi mwivavata, mwia nramwunaahuavata, mwihua ntuvaantuama vita lutaa vaisi nronra vaisi kaanasori mpoqiani mpoqiani nyaanrama kyeta tiqata, Nrivaqenramwu mwaaqi variqata qua avuqavu hiare, timwa kyeta ntuvaantuama vita variqata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua uro sitaqita nriate tuvavata ²²uro sitaare tita, taqovata mwinramwuhua hia karavuqi varuvata mwihua uro ntanteta kaanasorinramwu uro timwa nyita tiqata, ²³Tire karavuqi uro taqauraro qesa rutaavaro piponramwu mwaaqani qesana ntaqikyivi variavata tire qesa qatua kyeta taqauraro hia vaisi mpovanto karavu nraamwu utaqi variho. Ekyama quavo, tita.

²⁴ Mwitaa tuvata karavua ntaqikyivi varuhua vunyaavavata, Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwihua mwi quara rieta tiqata, Nataama kyetave mwi vaisinramwuhua quavo? tita.

²⁵ Mwitaa ti varuvaro vaisi mpovanto vera ntero timwa nyinro tiqaro, Riaate, nkye karavu rupa kyaahua, mwinramwuhua Kotira nraamwuqi variqata nraakye qora qua timwa nyi variavo, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvata karuvaqaa ntaqikyuhua nkyiari vunyaa vaisivatama kyeta uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua sita varetta nrunra. Nraakye qoravanto oriqotaita tiri ntuqutu kyevorave tita, mwihua qati qihaakyama kyeta sita varetta nrunra.

²⁷ Mwihua mwinramwuhua sitaqita uro kaanasori suqaa kyovaro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivanto mwinramwuhua kyaparama nyatero tiqaro, ²⁸Tire nkyinramwuanrama hia Iesusirara nraakye qora timwa nyiate, turo. Mwianra tire nronraqama kyeta qao timwa taunanrave. Qio taqaate. Nkyenramwu ekyaa Ierusalemiqi nrohiqata mwi quara timwa nyi variavo. Nkyenramwu Iesusira rukyaa quara tiriqaa ntumwa tarerata uti variavo, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaavavata, Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua mpo uhuavata, tiqata, Kotiva mpo qua tiraro qumina vaisivanto nai riemwa kyero mpo qua tirera, tire Kotira qua nraahu riemwaqita virerave.

³⁰ Nkye Iesusira ninriqotaita kyatarigaa rukye hiritovaro mwiva qutu vuvaro mwiaqaatairo tiri haivaqahuaqaa ntaqikyivi variva, Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyorave. ³¹ Kotiva mwia qati vara sivuma kyero mwia nronraqama kyaiharo mwiva mate Kotira kyauqu kyaatutani kepukyavanto tiri kyaahaqa hiariva variho. Tire Isareri vaisivanto variqata uaqia hi aanranra qaqira kyaararo mwiva tiri kyaahaqa hiananrove. Mwiva kepukyavanto variqaro qioma tire uaqia hi kyaiqara varaana quara nruka timwa taananrove.

³² Tire teta tivuqotaita taqaunanra tire mwi inraikyarara timwaqi vireratave. Tirevata, Kotira mwanraquravantovata, mwi quara nraahu timwaqita vireratave. Kotiva nai qua riemwaqita nrohiahua nraahu nai mwanraqura nyi varivave, tita.

³³ Mwitaa tuvata kaanasori mwihua mwi quara riovaro mwihua mpoqama kyero raraqa tovata mwihua mwinramwuhua ru kyaare tita utura.

³⁴ Ru kyarera uti varuvaro kaanasori mpovanto mwia nrtu Kamerieriva, mwiva Parisi vaisi mwaanra qua okyara ti varuva, nraakye qora mwianra kyuqe vaisive ti varuva, mwiva kaanasori nraamwuqi siviro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua tiqaro, Mwaaqitaita mwihua vara veva kyaate, tiro.

³⁵ Mwitaa timwa kyero mwiva kaanasori mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Isareri vaisinramwuvantove, hiamapaparua hiqata mwi vaisinramwuhua ruate. Nkyeta vararera hi kyaiqara qakyoma kyeta nraato riemwaqi viqata varaate. ³⁶ Haaru vaisi mpovanto mwia nrutu Tiutaasiva qovarama vurave. Mwiva nte nronra vaisive tuvata airi vaisi 400 vanto mwia kyuguqaa vitinteta, kamaninravata ntaquare tuvaro kamaniva mwia ru kyovata mwia vataqi vuhua aatu ntugeqaa hita vivu kyaavuma vurave. Mwitaa huvaro mwi vaisira kyaiqavanto ekyaara taiqa vurave. ³⁷ Qio qaiqaa nrutu vare varu entara mpovanto mwia nrutu Iutaasiva mwiva Karirinyaava qovarama viro varuvata vaisi airivanto mwia vataqita vuvaro qio mwiavata ru kyovata aatu ntugeqaa hita vivu kyaavuma vurave.

³⁸ Mwianra rieqanama mwaa vaisinramwuhua hia mpo qara hiate. Qati kyaiyata quate. Mwihua kyaiqavanto qati qumina vaisivanto nai riemwa kyero varai kyaiqava vahirera, mwihua kyaiqavanto qati quminavau quanarove. ³⁹ Mwihua kyaiqavanto Kotiraqaatairo qovarama virera, hiamaqio nkye mwi vaisinramwuhua nraatara kyevarave. Nkye haunri Kotiravatama kyeta ntaquqita vivorave, tiro.

⁴⁰ Kamerieriva mwitaa tuvaro mwia quavanto kepukyaqa huvata mwihua mwia qua riora. Mwiaqaataita Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nyaanrama kyeta mwinramwuhua kyaamwuqotaita ntugutu kyeta vateta tiqata, Hia qaiqaavata Iesusira nrutu nteqata mpohua mpohua timwa nyiate, timwa kyeta mwinramwuhua huvantu kyora.

⁴¹ Mwihua huvantu kyovata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua veva nteta viqata Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Kotiva tiriara mwihua Iesusira nrutuara rieqatama kyaurira inraikya vareqata kepukyaqamakye varivarave tihatara titama, tire mpoqama kye qamwateqata varuro, tita.

⁴² Mwiaqaataita mwinramwuhua mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqive, qati vaisi nraamwuqive, mwiqi mwihua kyuqe qua Iesusiva tiri kyaahaqa hiarivave tu quara nraakye qora timwa nyiqi vi varura.

6

Kyaahaqa hi vaisihua 7 nramwu mwatama tora

¹ Mwi entara Iesusira nraaqiara airiqamaqita vi varuvata mwihuaqitai mpo uhua inronra hi varura. Iutaanramwu Kiriki qua tuhua variqata Iutaa nkyiari Hivuru qua tuhuavata inronra hita tiqata, Mpo enta mpo enta nkye munima ntainra kyeta vehi nraakye qora nyiqata hiamatirivatama kyeta tetoqa nraakye variahua nyiavo, tita.

² Mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua ekya Iesusira nraaqiara mwihua ntuvaantuama kyeta tiqata, Tire Kotira qua qiana kyaiqara qaqira kyeta munima ntainra kyeta nyiana kyaiqara nraahu varaqita quarorave. ³ Tiri tiqata vakyaahua nkye riaate. Vaisi 7 nramwu kyuqe su nyaato vataahua Kotira mwanraquravanto qiani quara kyuqema kyeta riemwaqita vi vaisihua sitaqita nrivaqeta tire mwihua mwi kyaiqaraqaa ntaqikyitaarata varaate. ⁴ Mwihua mwi kyaiqara vare varivaqeta tire Kotirara aakyara ntamwaqi viqatama Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi quare, tita.

⁵ Mwitaa tuvata nraakye qora kuairama vuhua mwihua ekya mwinramwuhua quara qamwata kyeta mwi kyaiqara varehua mwatama teta. Mwihua mwaa vaisinramwuhua mwatama tora: Sitiveninra. Sitiveniva Iesusirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vuvaro Kotira mwanraquravanto mwia

utaqi varuvaro mwiva mwia qua ekyaa qua riemwaqiro vura.

Piripira, Porokorasira, Naikenonra, Taimoninra, Pamenasira, Antiokinyaava Nikorasira. Nikorasiva mwiva tauraqama kyero mpo mwatanaava variqaro nai nraaquhua taatohua okyara qaqira kyero Iutaa kyaiqa varero qio mwiaqaatairo Iesusira qua riero Iesusira nraaqiarqama vura.

⁶ Qio mwi vaisinramwuhua sitaqita uro Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua hunani kyovata mwihua nkyiari kyauqu mwihuaqaa vateta Kotirara aakyara ntorra.

⁷ Qio Iesusira nraaqiaranramwuvanto Kotira qua timwa nyiqi vuvaro mwi quava mpoqiavata viro nrinro huvata airi vaisivanto mwi quara riorra. Ierusalemi Iesusira nraaqiara airiqama vuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua airivantovata Iesusirara qutaa mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiarqama vura.

Sitiveninra karavuaqama kyora

⁸ Qio Sitiveniva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vuvaro Kotira kepukyavanto mwiaqi varu vaisiva variqaro nraakye qora suqaa variqaro Kotira kyaiqa nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqiro vura.

⁹ Mwitaa huvata vaisi mponramwuvanto Sitiveninravata inronra hirerata nrunra. Mwi vaisihua mpo qua riohua nkyiari mwaanra nraamwu mwia *Huvantu Kyaa Vaisira Nramwuve* tura. Mwi vaisihua Iutaa mponramwuvanto Sairininyaahuavata, Arekisantirinyaahuavata, varuvata mponramwu Sirisianaahuavata, Esiaanyaahuavata varura.

Mwihua Sitiveninra inronra hirerata nruvaro ¹⁰ Kotira mwanraquravanto Sitiveninra kyaahaqa huvaro mwia quavanto kepukyaqa huvatara tita, mwi vaisinramwuhua hia qioqama kye mwia qua nraatara kyora.

¹¹ Mwihua hia qio mwia nraatara kyaaqara huvata mwihua vaisi mponramwu utaru munima nyita tiqata, Nkyenramwu Sitiveninraqaa unra qua ntumwa kyeta tiqata mwitaama qiate, Sitiveniva Mosesiraravata Kotiraravata uaqia hi quarama ti varihata riaunanrave, qiate, tita.

¹² Qio mwihua mwitaama kyeta unra qua tuvata Iutaa nronra vaisive, mwaanra okyara ti varu vaisihuave, mwihua mwi quara riovaro mwihua raraqa tovata mwihua uro Sitiveninra ntavaaqavu kyeta vitaqita uro kaanasorivanto ntuvaantuama vita varuraqi kyora.

¹³ Kyeta mwihua vaisi mponramwu Sitiveninraqaa unra qua vataate tita, nyaanrovata mwihua nrumu tiqata, Mwaa vaisiva ena ena iharo Kotira nraamwuanra uaqia hi quara ti variho. Mwiva Mosesiva mwaanra qua timwa torara uaqia hi quara ti variho. ¹⁴ Tire airivanto varunanraqa mwiva mwataama tiho. Iesusiva Nasaretinyaava mwaa nraamwunra Kotira nraamwu ntapairi kyaananrove, tiho. Iesusiva Mosesira mwaanra qua qaqira kyero qaraakya qua tiri timwiananrove, tiho. Sitiveniva mwi quara mwi quara tihata riaunanrave, tita.

¹⁵ Mwitaa ti varuvata kaanasorinramwuvanto nraamwuqi varuhua variqata Sitiveninra taqovaro mwia viri kyuqe viri nyaamwunyaahua siri voti huva vahura.

7

Sitiveniva nkyiari timwa nyu quara

¹ Mwihua unra qua mwitaa tiqata Sitiveninraqaa qua vate varuvaro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisivanto Sitiveninra kyapara hiro tiqaro, Qio mwihua qutaave tita hiavo? tuvaro ² Sitiveniva tiqaro, Ni kata pakyaahuavata ni kohuavata nkye nte qianinra rie variate. Haaru Evarahaamuva tiri haivaqava mwiva hia Haraanini vu entara mwiva Mesopotemia mwatani varuvaro mwanriqa pegavanto Kotiva qovarama viro ³ Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, Ena nramwunaahuavata, ena mwaatavata, qaqira mwaini kyera nte i nraamwutaani mwatarani quante, turave.

⁴ Mwitaa tuvaro Evarahaamuva Karatia mwatani varura mwini kyero kyatiro uro Haraanini varurave. Qio nai qova gutu vuvaro Kotiva qaiqaa tuvaro Evarahaamuva mwaa mwatara nkye variara mwaini nrunrave. ⁵ Mwi entara Kotiva hia Evarahaamunra mwata mwunrave. Evarahaamuva nai kyuqu ntamwa taani mwatara mpogiyavata hia mwunrave. Mwi entara Kotiva kyauqu nriqigaa vatero Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, Qio mwaa mwatara nraakiara nte i mwinrenrave. Mwaa mwatara i mwatama vahiananrove. E nraaqiara mwataraterahua mwatama vahianarove, turave. Qio mwi entara Kotiva nriqigaa kyauqu vateqaro tu entara hia Evarahaamuva nraaqiara mwato entara ⁶ Kotiva mwaa quara timwa mwinro tiqaro, Nraakiara e mwata humwuanramatera nraaqiarahua mpo mwatani uro varivata mwi mwatanaahua e mwataraterahua qoraqamaqita vi varivata mwihua airi ihi 400 ihia mwi mwataraqi variqi vivarave.

⁷ Qio mwi entaraqaatana nte e mwataraterahuaqaa ntaqikyihua mwihuaqaa qua vateqanama mwihua qoraqama nyataaninrave. Nte mwihua qoraqama nyataarita mwiaqaataita e mwataraterahua mwi mwataragaataita kyatita nrumu mwaa mwataragaqaa variqata ni nutu tuaaheraqita vivarave, turave.

⁸ Kotiva mwitaa timwa kyero nai kyauqu nriqigaa vato quarara Evarahaamuvavata, mwiva mwatarataihuavata, qati nraahu riemwa taate tiro, Kotiva qoraisi nraaqiara mwamwanta toqaani okyarara Evarahaamunra mwunrave. Mwiaqaatairo Evarahaamuva nai nraaqiara Aisaakira mwatatoro ⁸ enta nritarovero mwia mwamwanta toqa mwatorave. Aisaakiva Iaikopura qova varuvaro Iaikopuva tiri haivaqahua 12 nramwu sova varurave.

⁹ Qio tiri haivaqahuanramwu variqi vita, mwinramwuhua nkyiari sata Iosepira kyarar kyaaruma mwateta mwia uaqiama mwatarerata mwia ntavaaqavu kyeta mpo mwatanaahua nyita munima varovata Iosepira rupaqita uro Isipini kyora. Mwini uro kyovaro Iosepiva mpo mwatanaahuaqaa quminaqama kyero kyaiqa vare varuvaro Kotiva mwivavata varurave.

¹⁰ Kotiva mwivavata variqaro Iosepira mwia kyaahaqamaqiro vuvaro mwiva qio varurave. Perova Isipi mwataqaa ntaqikyuva Iosepira nraanrovaro mwiva mwia vuqaa uro varuvaro Kotiva mwia vu nraato kyaahaqa huvaro Perova mwianra kyuge vaisivanto kyuge vu nraato vataavave timwa kyero mwia nronraqama kyero tiqaro, Nte vunyaava variarira e ni naakiara variqarama ni nraamwuqaavata ni mwataqaavata ntaqikyante, turave.

¹¹ Qio mwi entara nronraqama kye aara nto entava Isipinivata Kenaaninivata vahuvata nraakye qora uaqiama kye varuvata tiri haivaqahuanramwuvata kyarara hurave.

¹² Mwitaa huvaro Iaikopuva riovaro kyara (raisi voti huva) Isipini vahuvo tuvaro riero mwiva tiri haivaqahuanramwu mwini sitovata vurave.

¹³ Mwihua mwini taara nani vuvaro Iosepiva qoqaa timwa nyinro tiqaro,

Nte nkyi satavantove, tuvaro Perova Iosepira vataahuara riero qamwata nyatovaro ¹⁴ Iosepiva qua vara kyero nai qorara tiqaro, Evata, ena nraakye nraaqiararavata ekyama mwaini Isipini nriate, tuvata nraakye qora 74 nramwuvanto Isipini vurave.

¹⁵ Iaikopuva kyatiro uro Isipini variqiro viro qutu vuvata tiri haivaqahuanramwuvata mwini variqi vita qutu vurave. ¹⁶ Mwinramwuhua qutu vuvata mwihua mwamwanta mwia varaqita Sekemi mwatani uro Evarahaamuva munima nyuvata Hamonraa mwatanaavanto mwata mwunraqi quntamwa torave.

¹⁷ Qio airi ihi nritarovaro Kotiva haaru nai nriqiqaa kyauqu vateqaro Evarahaamunranra e mwataraterahua kyaahaqa hirerave tu entava qaumato vahuvata nraakye qoravanto kyatita Isipini vuhua airiqama vuvaro ¹⁸ vaisi mpo vunyaa vaisivanto hia Iosepira ntapihi kyova qovarama viro Isipiqaa ntaqikyirero varurave.

¹⁹ Mwiva hia tiri haivaqahuaqaa ntapihi kyero ntaqikyiqiro viraitiro, mwiva mwihua uaqiamaqiro viro tiqaro, Nkye nraaqiara mwata kyeta qaqira kyaivata qutu quate, turave.

²⁰ Perova mwitaa tuvaro tiri haivaqava mpovanto Mosesira mwata-tovaro mwiva nraaqiara kyugeva varuvaro mwia nrova hia mwia qaqira kyaraitiro, tora taaramponramwuanra nraamwuqi mwia uqeta kye ntaqikyiqiro viro ²¹ mwiaqaatairo vitaqiro nramanri tokyani uro uqeta tovaro Perora nraamwunravanto mwia puaama kyero, Nte mwia virirerave, timwa kyero mwiva nai nraaqiaraqaa ntaqikyuntema kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro vurave. ²² Ntaqikyiqiro vuvata Mosesiva ekyaa Isipi mwatanaa okyarave kyaiqave nraamwutovaro Mosesira kyaiqavantovata quavantovata anoma kyero kyuge hurave.

²³ Qio Mosesiva 40 ihi vara kyero mwiva tiqaro, Kyai nte ntena nramwunaahua Isareri uro taqaankye, timwa kyero ²⁴ uro taqovaro Isipi vaisi mpovanto Mosesira nramwunaa mpo uaqiama mwate varuvaro Mosesiva nai nramwunaa mwia kyaara Isipi vaisi mwia ru kyero kyorave. Mosesiva nai riero tiqaro, ²⁵ Ni nramwunaahua nianra mwitaama tivarave. Tiri kyaahaqa hiarive tiro Kotiva titaiharo nrivave. Mwihua nianra, Mwi vaisiva mwaa kyaiqara uaqia hi kyaiqaraqitairo tiri huvantu timwataarivave tivarave, tiro. Mosesiva mwihua mwitaave tivarave tuvatavata mwia nramwunaahua hia mwitaa turave.

²⁶ Varuvaro mwia qanranraa Mosesiva taqovata mwia nramwunaa Isareritanavanto nkyiaritana nraahu ntaqi varuvaro Mosesiva uro mwitanahuara tiqaro, Eqaate. Nkyetana mwaini riaate. Nkyetana kuaa nramwunaave. Nanraqamave nkyetana ntaqi variavo? tuvaro ²⁷ vaisi mpovanto nai hena vaisi ri varuva Mosesira rataa kyero tiqaro, Tava iara tiriqaa nronraqa hira ntaqikyiante tiharave nrianro? ²⁸ E enta Isipi vaisi mpo ru kyaarantema kyera nivata ru kyarererave uti variaro? tiro.

²⁹ Tuvaro Mosesiva mwi quara riero Isipisairo aatu ntugema kyero uro mwata mpo Mitiaanini varurave. Mwini variqaro mwiva qoraisi nraaqiara taaratana mwatatorave.

³⁰ Mwini variqiro vuvaro 40 ihi nritarovaro Mosesiva qumina mwatani Sainai taqi nraaqani nrohiqaro taqovaro kyatari mpo qia ite varuvaro mwiqitairo Kotiva titova nyaamwunyaava qovarama vurave.

³¹ Qovarama vuvaro Mosesiva nrihanrama viro vaisairo kyatari ite varura taqarerave timwa kyero riovaro Kotira quavanto mwiqitairo mwia timwa mwinro tiqaro. Nte mwanriqavantove.

³² Nte nkyi haivaqahua Evarahaamunrave, Aisaakirave, Iaikopurave, mwihuaqaa ntaqikyí varuvave, tuvaro Mosesira mpoqama kyero kyuqu kyauqu ntuvaro mwi inraikyara taqaankyorave tiro aatu hi varuvaro

³³ Kotiva timwa mwinro tiqaro, E variana mwatara mwia kyotataqaave. Ena kyuqu nraamwuma taananra qatinani vara kyera sivira variante.

³⁴ Nte taqauqata Isipivanto ni nraakye qora uaqiama nyate variavo. Ni nraakye qoravanto atura ntiqata qiara nte riena mwihua kyaahaqa hirerarama tumuqo. Qio nrinraqena nte i Isipini titaankye, turave.

³⁵ Qio mwi vaisira Mosesira tauraa Isarerivanto mwia qoririma kyeta tiqata, Tava i vara nronraqama kyero tiriqaa ntaqikyante tiharave nri-anro, tu vaisira, mwi vaisira Kotiva nronraqama kyero tiri haivaqahua kyaahaqa hirero mwihuaqaa ntaqikyiarive tiro, mwia titorave. Kotiva titova nyaamwunyaava qia ito kyatariraqi variqaro Mosesira Kotira qua timwa mwuvaro ³⁶ Mosesiva vuva uro tiri haivaqahua Isipiqitairo sitarera hiro Isipiqivata kyaarera Nraanre nramanriqiaavata qumina mwatanivata nronra kyaiqa varaqiro vurave. Qumina mwata mwiaqaa 40 ihara nronra kyaiqa varaqiro viqaro tiri haivaqahua sitaqiro nrumu mwaini kyorave.

³⁷ Qio mwi vaisiva Mosesiva Isareri nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Kotiva ni titaintema kyero vaisi mpo titairaro mwi vaisiva Kotira qua qiananrove. Mwi vaisiva nkyiqitairoma qovora hiananrove, turave.

³⁸ Tiri haivaqahua mwihua hia vaisivantovata varu mwatara qumina mwataqaa variqi vuvaro Mosesiva mwihuavata varurave. Mwiva tiri haivaqahuavata varuvaro nyaamwunyaava Sainai taaqiqaa variqaro Mosesira timwa mwuvaro mwiva Kotira qua qati vahiqiro quani quara varero tumu mwi quara tiri haivaqahua timwa nyunrave.

³⁹ Mwiva Kotira qua varero tumu tiri haivaqahua timwa nyuvata mwihua hia mwi quara riarerave timwa kyeta Mosesira qua raaquta kyeta qaiqaa Isipini quataa huvata varurave. ⁴⁰ Qio (Kotiva mwia nraanrovaro Mosesiva Sainai taaqiqaa mwaanri ntero vuvata) mwihua Eroninra (Mosesiva tauraa varuvaro mwiva mwia nraakiara varurara) tiqata, E tirini mwanriqa mponramwu ututairata mwihua tiri tivuni viqata tiriqaa ntaqikyiate. Mosesiva tiri Isipisairo tivitaqiro nriva nai tainive viho? turave.

⁴¹ Mwitaa timwa kyeta mwihua qati inraikyaqo purimakau nraati utu kyeta mwi inraikyarara mwanriqave timwa kyeta mwi inraikyara gamwata mwatarerata nkyiari quara ru kyeta qia quara mwatorave. Mwihua mwitaa hiqata nkyiari kyauquqotaita ututo inraikyara nrtutu tuaaherarerata omwataavata nronrave.

⁴² Mwitaa huvaro Kotiva mwihua taqero mwoqa nyinro nkye uaqia hi kyaiqara utuqita quate tuvata mwihua qumina nyaamwuqi vahi inraikyara huarive, torave qovorave, mwi inraikyarara mwanriqavantove timwa kyeqata gamwataqita vurave. Poropeti mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Isareri nraakye qora tuaavo,
nkye 40 ihara qumina mwatani nrohiqatama
nkye hia nini sipisipive purimakauve
ru kyeta qia quara matorave.

⁴³ Qaqao, nkye nkyeta mpo inraikya mpo inraikya ututo inraikyarara quara rukyeta qia quara mwate varurave.

Nkye qumina mwatani nrohiqata mwanriqa mpo mwia nrtutu Morokura nkye mwia seri nraamwu vara qu vareqata nrohi varurave.

Mpo inraikya nkye qovora mwia nrtutu Repaninra nkye mwiaavata vareqata nrohurave.

Mwi inraikyarara mwanriqave timwa kyeqata
gamwata mwatarerata utu torave.

Qio mwia kyaara nte nkyi nyianra

Papironi mwia mwoqani vahi mwatarani

sitaarita vivarave, turave.

(Emosi 5:25-27)

Kotiva mwitaa turave.

⁴⁴ Qio tiri haivaqahua qumina mwatani hia vaisivantovata varu
mwataraqaa variqi viqata mwihua seri nraamwu Kotira nraamwu vare-
qata nrohurave. Mwi nraamwunranra Kotiva Mosesirara mwataa
mwataama kyera ututaante tuvaro ututorave.

⁴⁵ Mwia nraakiara tiri haivaqahua mwi nraamwunra nkyiari so-
huamwanraqaaita vara kyeta varaqi viqata mwihua Iosuaara vatama
kyeta vi varuvaro Kotiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahua qatinani vara
kyovata tiri haivaqahua mwihua nraatara kyeta mwihua mwata varorave.
Qio tiri haivaqahua seri nraamwu mwiqi variqi vuvaro tiri haivaqava
Ntevitiva varu entava nri ntorave.

⁴⁶ Nri ntovaro Kotiva Ntevitirara gamwateqaro varuvaro Ntevitiva Koti-
rara tiqaro, E tiri haivaqara Iaikopuraqaa ntaqikyari variaravave. Qiove
nte ini nraamwu hoqa mwataaninrave? tuvaro Kotiva qaqaqo tiro, I
mwaaquvanto hoqa mataarive, tuvaro ⁴⁷ mwia mwaaquvanto Soromoniva
Kotira nraamwu hoqa mwatorave.

⁴⁸ Qio riaate. Kotiva mwiva kepukyavanto nyaamwuni variva mwiva
hiama qumina vaisivanto hoqataa nraamwunraqi variananrove. Kotiva
nai poropeti vaisi timwa mwinro tiqaro:

⁴⁹ Nyaamwuvanto nte mwata kyaavina variqana
ekyaa inraikyaqaa ntaqikyari taintavama vaiho.

Mwataavanto nte kyuqu mpiami vataarivama vaiho.

Nkye nanra nraamwuve hoqa matevarave?

Hiama nte variiani nraamwunra nkye qio hoqa tevarave.

Hia nte qio nraamwuqi varianinrave.

⁵⁰ Qutaave nte ntena kyauquqotaina ekyaa mwi

inraikyara utu kyena vataurave? turave.

(Aisaiaa 66:1-2)

Kotiva mwitaa turave.

⁵¹ Nkye Kotira qua hia riaataa ihata hia riaavo. Nkyi mwutukyave nkyi
nyaatovanto unra mwanriqanra vaiho. Nkyi mwutukyavanto hiama Koti-
rara vaiho. Nkye nkyeta haivaqahua nraantanteta Kotira mwanraqurara
hia kyakya ihatama variavo.

⁵² Nkyi haivaqahua Kotira qua tu vaisihua ekyaa mwihua uaqiama
nyatorave. Kotira qua tu vaisihua takuravata hia uaqiama nyatorave,
ekyaa mwihua uaqiama nyatorave. Kotira qua tu vaisihua haaru qumina
vakya Kotira qua tiqata, Kotira kyaiqa vaisivanto ntapihi kyero nrohi
variari vaisiva mwatani tumuananrove, tuvata nkyi haivaqahua mwitaa tu
vaisihua ru kyontema kyetama nkyevata ntapihi kyero nrohi vari vaisiva
mwiva mwatani tumihatama nkye mwiavata uaqiama mwatetama mwia
ru kyeta hiavo. ⁵³ Nyaamwunyaahua Kotira qua mwaanra nkyi timwa nyi
variavata nkye Kotira qua mwaanra riaataara vaihatama nkye hia mwi
quara rieta hiavo, tiro.

Oriqotaita Sitiveninra ntuqutu kyora

⁵⁴ Sitiveniva mwitaa tuvata kaanasori vaisinramwu mwi quara rio-
varo mwihua mpoqama kyero raraqa tovata nkyiari aanrai kuti varu-
varo ⁵⁵ Kotira mwanraquravanto Sitiveninra mwiaqaa ntaqikyiqaro
kepukyaqama mwatovaro Sitiveniva nyaamwuni vuru taqovaro Kotiva

hu inraikyava itero takyuqi varuvaro Iesusiva Kotira kyauqu kyaatutani siviro varuvaro ⁵⁶ mwiva tiqaro, Qio taqaate, nyaamwuvanto qatua viharo nte taqe varuqaro Iesusiva mwatani mwatatai nraaqiarava, mwiva Kotira kyauqu kyaatutani kepukyavanto siviro variho, tiro.

⁵⁷ Sitiveniva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Tire mwiva uaqia hi ququaarura tira riaarorave, timwa kyeta kyauqo nkyiari nyaato titateta qua aakyara ntamwaqi vita uro ⁵⁸ Sitiveninra ntavaaqavu kyeta uro Ierusalem mwaqaani kyeta ori vara kyeta mwia ntuqutuqi vita uro mwia aavata ntuqutu kyora.

Sitiveninranra vaakya unra qua tuhua origotaita mwia ntuqutirera hita mwihua nkyiari vaaqa qatinani vara kyeta uro ⁵⁹ qaraakya vaisi mpo mwia nrtu Sorura kyuqutarani vateta uro Sitiveninraqaa ori kyarerata vuvaro Sitiveniva Kotirara aakyara ntero tiqaro, Qio nronrao, Iesusio, Ni manraqura vitaante, timwa kyero ⁶⁰ mwiva tori kyauru raviro paatiro aakyara ntero tiqaro, Nronrao, hia mwihua uaqia hi inraikyara utuara kyaara mwihuaqaa qua vataante, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qutu vura.

8

¹ Qio Sitiveninra ntuquti varuvaro Soruva mwini variqaro mwia qioma ru kyevarave tura.

Soruva Iesusira nraaqiara ru taiqa kyarero uti varura

Qio mwihua Sitiveninra rukyeta mwi entaraqaataita mwihua Iesusira nraaqiaranramwu mpoqama kyeta uaqiamaqita vura. Uaqiamaqita vuvata Iesusira nraaqiara Ierusalemi varuhua tirivata rivorave timwa kyeta Ierusalemi mwini kyeta Iutia mwatani mpo mwatukya mpo mwatukya vura.

Mponramwuvanto Sameriaani uro varuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua nraahu Ierusalemi varura.

² Vaisi mponramwu Kotira quara mwutukya ntuhua Sitiveninra mwamwanta varaqita ntataqi vita uro quntamwa kyora.

³ Mwia quntamwa tovaro Soruva Iesusira kyaiqavata, Iesusira quavata, taiqa kyarero uti variqaro mwiva uro mpo nraamwu mpo nramwuqitaiqaro Iesusira nraaqiaraqahuhua vaisivata, nrahesivata, ntavaaqavuqigaro karavuqi kyora.

Sameriaani Iesusira qua uro timwa nyunra

⁴ Soruva mwitaamaqiro vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Ierusalemiqitaita mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Iesusira mwakyaakya timwa nyi varuvaro ⁵ Piripivavata vevara Sameriaani uto mpo mwatukyaqi variqaro mwi mwatanaahua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva mwiva Kotiva titaiva mesaiaavantove, ⁶ tuvata nraakye qoravanto riovaro mwiva kyuqe qua timwa kyeqaro nronra kyaiqavata vare varuvatara tita, mwihua mwia qua nrumu tirema variqata kyuqema kyeta rie varura.

⁷ Rie varuvata vaana mpohuavata qua aakyara nteqata mpo vaisinramwuqitaita nritarovalo Piripiva airi nriqa vuhuave, mwamwanta hia qakya uhuave, kyuqu uaqiama vuhuave, kyuqema nyatero.

⁸ Mwitaamaqiro vuvata mwi mwatukyaraqinaahua mpoqama kyeta qamwateqata varura.

⁹ Mwi mwatukyaraqinaa vaisi mpovanto mwia nrtu Saimonivave tuva varura. Mwi vaisiva vuhaa pahaave, quaha utua kyaiqarave, varaqiro vuvata Sameriaavanto mwia kyaiqara kyauqu ntukinraaqate varuvaro

mwiva tiqaro, Nte nronravantove, ¹⁰ tuvata mwi mwatanaahua nronra vaisivata, pata vaisivantovata, mwianra nronraqama kyeta riemwaqi viqata mwi vaisirara mwiva Kotira kepukya inraikya varaivave tuvaro ¹¹ mwi vaisiva airi enta quahave mpo kyaiqa nronra kyaiqa varaqiro vuvata mwi mwatanaahua kyauqu ntukikinraqate varura.

¹² Mwitaa hi varuvaro Piripiva nri ntero kyuqe mwakyaakya Kotiva ntaqikyianinranrave, Iesusiva Kotiva titaiva mesaiaavanto varianinranrave, timwa nyuvata mwihua mwi quarara qutaave timwa kyeta mwihua nraakyevantovata vaisivantovata nramanri varora. ¹³ Saimoniva mwivavata mwi quara riero qutaave timwa kyero mwiva nramanri varero mwiaqaatairo mwiva Piripikyantiri variqaro Piripiva nronra kyaiqa varorara mwiva nai kyauqu ntukikinraqate varura.

¹⁴ Qio Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhua Ierusalemmini variqata riovata Sameriaavanto Kotira quara qamwateqata variavo tuvata mwihua Pitaakya Ionikya sitovata ¹⁵ mwitanahua uro nteta mwi mwatanaahuavata variqata mwihuavata Kotira mwanraqura varaate tita, Kotirara aakyara ntora. ¹⁶ Mwi entara mwi mwatanaahua tire Iesusira nraaqiara varirerave tuhua nramanri nraahu nyuhua variqata hia Kotira mwanraqura varovata

¹⁷ Pitaakya Ionikya Kotirara aakyara nteqata nkyiari kyauqu mwihuaqaa vatovata mwihua Kotira mwanraqura varora.

¹⁸ Mwitaa huvaro Saimoniva taqovata Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua nkyiari kyauqu vaisiqaa vatovata mwi vaisihua Kotira mwanraqura varovaro Saimoniva taqovaro mwia mwutukya ntuvoro mwiva munima varaqiro mwitanahua nyinrenro hiro tiqaro, ¹⁹ Munima mwaa varetama nivata nronraqama kyaivaqenama ntevata ntena kyauqu vaisiqaa vataarita mwihua Kotira mwanraqura varaate, tiro.

²⁰ Mwitaa tuvaro Pitaava mwia timwa mwinro tiqaro, I qua uaqia hi quarama vaiho. Ena qua kyaara ena munima mwia vatama kyera vira taiqa quante. Kotira mwanraqura hiamu munima kyera varenanrave. Kotiva nai mwanraqura nraakye qora qatima nyi variho. ²¹ Kotiva taqaiharo i mwutukyavantovata i vu nraatovantovata uaqiamama vaiho. Mwitaa hirara tira, e hiamu qio tire varaana kyaiqara evata varenanrave.

²² Qio ena uaqia hi kyaiqara utinanra qaqira kyaante. Mwia qaqira kyera Kotirara aakyara ntairaro mwiva qiove tirera, e uaqia hi kyaiqara utuana quava taiqa quanarove. ²³ Nte taqauqara e mpoqama kyera mwutukya ntiara vairiqahi variara vaisivave. Uaqia hi kyaiqava i ntavaaqavu kyaihara e uaqia hi kyaiqara uti variaro, tiro.

²⁴ Pitaava mwitaa tuvaro Saimoniva Pitaakya Ionikyara tiqaro, Qiove nkyetana nianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaro nkyetana nianra timwataa quava hia qovara hiarive? tiro. Saimoniva mwitanahuara mwitaa tura.

²⁵ Pitaakya Ionikya nraakye qora Iesusira quave Iesusira okyararave timwa nyita mwiaqaataita mwitanahua tumu ntanteta verara Ierusalemianra vura. Mwitanahua mwianra viqata Sameriaani vahu mwatukyara mponramwuqi viqata Iesusira qua kyuqe qua timwa nyiqita vura.

Piripiva uro Itiopia nronra vaisi mpo timwa mwu quara

²⁶ Qio Piripiva Sameriaani varuvaro nyaamwunyaava Kotira kyaiqa vaisi mpovanto Piripira timwa mwinro tiqaro, E sivira vevara Ierusalemisairo Kasaanianra vi aanranraqaa quante, tura. Mwi aanranraqaa hia airi vaisivanto vita nrita hu aanrava vahura.

²⁷⁻²⁸ Piripiva siviro vuva uro ntero taqovaro Itiopia vaisi mpovanto aanraqaa varura. Mwi vaisiva nronra vaisivanto variqaro mwiva nai vunyaa nraakye mwia nrtu Kantesira mwia kyaiqa varaqiro viqaro munimave taakisi kyaiqaqaa ntaqiky varuva, mwiva uro Ierusaremini Kotira nrtu tuaahera kyero mwiaqaatairo uro ntantero vevara nai mwaatani virero aanrani viro.

Mwiva aanraqaa viqaro qosivanto ntanrau vare vuraqi mwatakyaa viro variqaro Aisaiaava poropetivanto qara ntumwa toraqi kyaara nti varura.

²⁹ Mwi mpukuraqi kyaara nti varuvaro Kotira mwanraquravanto Piripira timwa mwinro tiqaro, Uro qosivanto ntanrau varero nrinra mwia hunta kyaante, tuvaro ³⁰ Piripiva hiantero uro riovaro mwi vaisiva Aisaiaava poropetivanto qara ntumwa toraqi kyaara nti varuvaro Piripiva mwia kyapara hiro tiqaro, E kyaara ntiqara mwi quara okyara ntapihirave hiaro? tiro.

³¹ Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Hia mpovanto ni kyaahaqa hiraqe nte nataama kyenave mwi quara okyara ntapihianinrave? E mwaaqi mwaanri ntera nivatama kyera variqarama ni kyaahaqa hianta, tiro.

³² Qio mwi vaisiva Aisaiaara mpukuqitairo mwaa quara kyaara nti variro: Sipisipi quara ru kyarera utiharo sipisipivanto hia qua tintema kyero mwivavata hia qua tiho. Sipisipi nraati kyaahi teqe variavaro sipisipi nraativanto hia qua tintema kyero mwivavata (nai nramwutaahua suqaa variqaro) hia qua tiho.

³³ Mwia uaqiama mwateqata hia mwia qua ntapihi kye riarave. Mwia ru kyaavarora tiro, mwiva mwata humwuanrama taarihua hia varivaro hia mpovanto mwihuara qiarivavata variananrove, tura.

(Aisaiaa 53:7-8)

³⁴ Qio mwi vaisiva mwi quara kyaara ntumwa kyero Piripira kyapara hiro tiqaro, Mwaa quara ta vaisirara turave? Aisaiaava nanrianra turave iho? Mporara turave iho? tiro.

³⁵ Tuvaro Piripiva timwa mwinro tiqaro, Mwi quara Iesusirara timwa tairave, timwa kyero mwiaqaatairo mwiva Iesusira okyara kyuqe qua mwia timwa mwinro.

³⁶ Aanraqaa vuhua nramanri rumpua mpotua vahunani uro ntovaro Itiopia vaisi mwiva tiqaro, Qio taqaante. Mwaa nramanrima vaiho. E qiove tirera, nte nramanri varaankye, tiro.

³⁷ [Mwitaa tuvaro Piripiva tiqaro, E ena mwutukyaqitairave vu nraatoqitairave qutaave tirera, qioma e nramanri varenanrave, tuvaro mwiva tiqaro, Qio nte qutaama Iesusirara mwiva Kotira mwaaquve tuqo, tiro.]

³⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva nai kyaiqa vaisiara tiqaro, Qosi mwia ntavaaqavu taivaro mwaato variarive, timwa kyero mwiva Piripikya nramanriqi mwaamwi ntovaro Piripiva mwia nramanri mwunra.

³⁹ Nramanri mwi kyero mwitanahua nramanriqitai mwaanri ntovaro mwiaqaatairo Kotira mwanraquravanto Piripira vitero vuvaro Itiopia vaisivanto hia mwia qaiqaa taqaraitiro, mwiaqaatairo mwiva gamwataqiro qaiqaa nai mwaatanianra vurama.

⁴⁰ Mwiva vuvaro Kotira mwanraquravanto Piripira vitaqiro uro Asatoti mwatukyaqaa kyovaro Piripiva ntapihi kyora. Mwiaqaatairo mwiva mpo mwatukya mpo mwatukya variqiro viqaro Iesusira qua timwa nyiqiro viro Sisariaani uro ntora.

9

*Soruva Iesusira nraaqiaraqama vu quara
(Kyaiqa Varora 22:4-16, 26:9-18)*

¹ Qio Soruva Ierusaremini variqaro Iesusira nraaqiaraqama vuhua ru kyaani quara timwaqiro viro mwiaqaatairo uro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisiara tiqaro,

² Qara ntumwa kyera ni mpiraqena nte Ntamaasikaasi mwatukya nronraqi uro mwaanra nraamwuqaa ntaqikyihua nyianrita mwihua taqaiyata Iesusira nraaqiara Iesusira aanraqaa vihua varivera, nte mwihua vaisive, nraakyeve, rupa kyena sitaqina mwaini Ierusaremini nrumu karavuqi kyaankye, tiro.

³ Mwitaa timwa kyero Soruva qaravata varero Ntamaasikaasi mwinianra viro. Qio Ntamaasikaasi qaumato aanraqaa vi varuvaro qamwanrama kyero nyaamwusairo omwavanto aaquakya voti huva Soruva vi varunani itovaro ⁴ Soruva mwatasata tumu ntiro variqaro riovaro qua mpovanto mwia nraanrenro tiqaro, Soruo, Soruo, nanra kyaarave e ni uaqiama mate variaro? tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Soruva tiqaro, Nronrao, e tavave? tuvaro quavanto mwitaama tiro: Nte Iesusivave. Nte e uaqiama mate variarava mwivama hugo, tiro.

⁶ Mwitaa timwa kyero tiqaro, Qio sivira mwatukyaqi viraro mpovanto e mwitaa mwitaa hinanranra i timwa mwianrive, tiro.

⁷ Quavanto mwitaa tuvata Soruravatama kyeta nruhua qua nraahu rieta hia vaisi virivata taqaraitita, qio mwihua qati mwito varita aatu hi variqata hia quavata tura.

⁸ Mwihua hia quavata tuvaro Soruva mwataqaatairo siviro taqaankye tuvaro mwia vuvanto qipa vuvaro hia qio taqero. Hia qio taqovata mwia vatama kyeta nruhua mwia kyauqu tu varetu Ntamaasikaasini vitaqita uro kyora. ⁹ Mwini uro kyovaro Soruva taarampo entara vu qipa vuvaro variqaro kyaravata nramanrivata hia nronra.

¹⁰ Mwitaama varuvaro Iesusira nraaqiara mpovanto Ntamaasikaasini varura. Mwi vaisira nrotu Ananaiaasiva, mwiva variro ruvaata votima kye taqe varuvaro nronravanto mwia nraanrovaro mwiva tiqaro, Nronrao, nte mwaa varuqo, tuvaro ¹¹ nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Mwatukyani aanra mpo mwia nrotu *Ntapihikye Vahi Aanranrave* qianani viravama Iutaasira nraamwu qesana uro ntera vaisi mpo mwia nrotu Soruva mwiva Tasaasinyaa vaisi qio mwianra uro kyapara hianta. ¹² Soruva nianra aakyara nte variqaro ruvaata votima kye taqaihara e Ananaiaasiva uro ntera mwiva qio taqaarive tira ena kyauqu mwiaqaa vataararo mwiva qio taqaiho, tiro.

¹³ Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva tiqaro, Qaqao, airi vaisivantoma mwi vaisira okyara ni timwa mpiavana riaurave. Mwi vaisiva Ierusaremini variqaro i nraaqiara ntapihi kyeta nrohi variahua airi uaqiama nyate varivave. ¹⁴ Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto mwia qara mwiavaro mwiva mwihuaqaatairo kepukya varero mwaini Ntamaasikaasini i nrotu nte variahua ruparero nrivave, tiro.

¹⁵ Ananaiaasiva mwitaa tuvaro nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Qio hia aatu hiraitira mwini quante. Ntenavanto mwi vaisira mwatama tauqaro mwiva nte mpo inraikyaqo kyaiqa varaani inraikyara kyugera voti hiarivama variananrove. Mwiva ni kyaiqa vaisi variqaroma mwiva

mpo mwatanaa mpo mwatanaave, vunyaa vaisinramwuve, Isareri nraakye qorave, mwiva mwihua ni nutu timwa nyiananrove. ¹⁶ Nraakiara mwiva nianra rieqaro ni kyaiqa varaqiro viro mwia kyaara nriqa quani inraikyara, mpo inraikya mpo inraikya varaananrove. Qio nte mwi okyarara ntenavanto mwia nraamwutarerave, tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvaro Ananaiaasiva uro mwi nraamwunraqi vera ntero nai kyauqu Soruraqaa vatero mwia timwa mwinro tiqaro, Ni katao, Soruo, nronravanto Iesusiva e mwainianra nriqanra taqaarava mwivama ni titaiho. E qaiqaa qio taqairaro Kotira mwanraquravantovata i utaqi kepukyaqa hiqaro variarive tiro, mwiva ni titaihanama nruqo, tiro.

¹⁸ Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Sorura vuqaatairo eqarori inraikya tonamwu voti huva vi vuvaro mwiva qio taqeqaro siviro varuvaro Iesusira nrutuara nramanri mwunra.

¹⁹ Mwuvuro mwiaqaatairo mwiva kyaravata nrenro qio mwiaqaatairo kepukya varero varura.

Soruva Ntamaasikaasiqi Kotira qua timwa nyunra

Mwiaqaatairo Soruva Ntamaasikaasiqi mpo entanramwu Iesusira nraaqiaranramwu kyapata varura.

²⁰ Mwini variqaro qamwanrama kyero mwiva Iutaa mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero Iesusirara timwa nyinro tiqaro, Qutaama mwiva Kotira mwaaqu variho, tiro. ²¹ Mwitaa tuvata mwihua mwia qua rieta nrihanrama vita nai kyapara hi nai kyapara hita tiqata, Qutaa mwi vaisivave Ierusalemni variqaro Iesusira nraaqiara uaqiama nyate varirave? Qutaa mwivave Iesusira nraaqiara rupa varero uro Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua nronra vaisinramwu nyinrenro mwaini nrivave? tita.

²² Mwitaa ti varuvaro Sorura quavanto mpoqama kyero kepukyaqa hi varuvaro Soruva tiqaro, Iesusiva mwivama mesaiaavantove, timwa kyero mpo qua mpo quaqitairo Iesusira mesaiaa okyarara nyaamwutovata Iutaa vaisinramwu Ntamaasikaasini varuhua mwia qua nraatara kyaare tita taqovarovata Sorura quavanto nraahu mwihua qua nraatara kyora.

²³⁻²⁴ Mwitaa ti varuvaro mpo entanramwu nritarovata Iutaa vaisinramwu ntuvaantuama vita variqata Sorura ru kyerara qua timwa kyeta vateta mwia entaqivata, qaatatoraqaaavata, vasaamwunra qesana vaimwanraanra ntaqikiyi varura. Mwitaa varuvaro Soruva nai ru kyarera hu quara vaakya riovata ²⁵ mwia vataqita nrohu vaisihua mwia kyaahaqa hiqata mwia tua nronraqi ntumwa kyeta ori vasaamwunraqitaita kyaantaqaama kye mwaati qatinani kyovaro vura.

Soruva Ierusalemni vura

²⁶ Soruva Ierusalemni vuva uro Iesusira nraaqiara mponramwu kyapata kuairama quankye tuvata mwihua qaqa e hia Iesusira nraaqiara variaro timwa kyeta Sorura nraatu aatu hiqata varura.

²⁷ Mwia nraatu aatu hi varuvaro Vanavaasiva mwia kyaahaqa hirero nri ntero Sorura vita varero uro Iesusiva nronraqama kyonramwuhua varunani kyero Vanavaasiva Sorura okyarara mwihua timwa nyinro mwiva Soruva aanraqaa viqaro Iesusira taqo quara timwa nyinro Iesusiva Sorura qua timwa mwunranravata timwa nyinro. Mwiva Soruva Ntamaasikaasiqivata variqaro Iesusira nrutu nteqaro kepukyaqama kyeqaro Iesusirara mwi mwatanaahua timwa nyunranravata mwihua timwa nyinro. Vanavaasiva Sorura okyarara mwihua ntapihhi timwa nyuvata mwihua mwiaqaataita qiove tita.

²⁸ Mwihua qiove tuvaro Soruva mwihua kyapata variqaro Ierusaremini nrohiqaro hia aatu hiraitiro, Iesusira nrutu ntamwa kyeqaro Iesusira qua mwi mwatanaahua timwa nyunra.

²⁹ Mwitaamaqiro viqaro mwiva uro Kiriki mwataqaa Iutaa vaisi varuhua kyapata variqaro qua timwa nyinro kepukyaqama kyero ti varuvata mwihua rieta mwia ru kyarerata uti varura.

³⁰ Sorura ru kyarerata uti varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Sorura qata vakyaaga uhua mwi quara rieta, mwihua Sorura kyaahaqa hiqatama mwia vitaqita uro Sisariaani kyeta titovaro mwiva nai mwaata Tasaasini vura.

³¹ Soruva mwini uro varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Iuti-aani varuhuave, Karirini varuhuave, Sameriaani varuhuave, mwihua qio mwaateraqa vita varuvaro mwi entara hia mpovantovata mwihua qoraqama nyate varuvata mwihua Iesusira kyaiqara kepukyaqamaqita viqata mwihua Kotirara nronraqama kyeta riemwaqita vuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa hi varuvata airivanto nrita Iesusira nraakye qoraqama vita varura.

Pitaava mpo mwatukya mpo mwatukya vura

³² Qio Pitaava Iesusira nraaqiara kyaahaqa hirero mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiro. Nrohiqaroma mwiva Iesusira nraaqiara mponramwuvanto Rintaani varuhua uro taqarero vura.

³³ Pitaava mwini uro ntero taqovaro vaisi mpovanto mwia nrutu Ini-aasiva varura. Mwi vaisiva hia mwia mwamwantavanto qakya huvaro variqaro mwiva 8 ihi vara kyero taintaqaa nraahu vaiteqaro varuvaro Pitaava uro ntero mwianra tiqaro, ³⁴ Iniaasio, Iesusi Karaisiva qioma i kyuqema kyaananrove. E sivira ena tainta ntapihiente, tuvaro mwi vaisiva qamwanrama kyero siviro.

³⁵ Sivuvata Rintaaginaahuavata, Seroniqinaahuavata, taqovaro mwi vaisiva qati siviro varuvata mwiaqaataita mwihua Iesusira nraaqiara varirerata Kotirara aakyara ntoro.

³⁶ Mpo mwatukya Iopaani Iesusira nraaqiaraqitairo nraakye mpovanto mwia nrutu Tavitaava varura. Mwia nrutu mwia Kiriki quaqitaita tirerata *Ntokaasivave* tura. Ntokaasiva kyuge nraakyevanto variqaro vehi nraakye qora kyaahaqa hirero kyaiqa vara nyate varu nraakyeva varura.

³⁷ Qio mwi entara mwi nraakyeva nriqa vu inraikyara varero qutu vuvata mwia nramwunaahua mwia varaqita mwia nramanri ntumwa kyeta qapuqama kyeta nraamwu mpontuna mwaanrinra mwoqaga vahuraqi uro vatoro. ³⁸ Iopaani varuhua riovaro Pitaava vaini Rintaani varuvata mwihua vaisi taaratana mwini siteta tiqata, Nkyetana Pitaarara mwitaama qiate. Hiantera mwaini tire varunanrani nriante qiate, tuvata mwitanahua uro Pitaara timwa mwuvaro ³⁹ Pitaava siviro mwitanahuavata nrinro.

Pitaava nri ntovata mwihua mwia vita vareta verara nraakye vatoraqi vera ntovaro Pitaava taqovata airi nraakye tetoqavanto Pitaara taqeta ntateqata Ntokaasiva qati varu entara mwihua haqirama nyu tuavaaqarave siotive, mpo inraikya mpo inraikyavata Pitaara nraamwute varura.

⁴⁰ Nraamwutovaro Pitaava ekyaa mwiqi varuhua sita mwaatani veva kyero mwiva mwiqi variqaro tori kyauru raviro Kotirara aakyara ntero. Kotirara aakyara ntamwa kyero mwiva tuqasaa viro qutu vurara tiqaro, Tavitaao, siquante, tuvaro mwi nraakyeva qutu vuraqitairo vu ntapairi kyero Pitaara taqero qio mwiaqaatairo qati siviro mwaamwianrama viro varuvaro

⁴¹ Pitaava nai kyauqu tutu kyero mwia kyaahaqa huvaro mwiva qio siviro. Qio sivuvaro Pitaava Iesusira nraaqiaranramwuvata, tetoqa nraakyenramwuvata, nyaanrama kyero qutu vu nraakyera nyaamwuto-vata mwihua taqovaro mwi nraakyeve qati siviro varura.

⁴² Mwi nraakyeve qati siviro varuvata mwi quara timwaqita vuvata Iopaaqinaa nraakye qora airivanto mwi quara rieta qio mwiaqaataita airi vaisivanto Iesusira quara qutaave tura.

⁴³ Qio Pitaava Iopaaqi airi enta variqaro Saimoninra nraamwuqi varura. Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa varo vaisiva varura.

10

Pitaakya Koniriaasikya

¹ Sisariaani vaisi mpovanto varura. Mwia nrtu Koniriaasiva (mwiva hia Iutaa vaisi variraitiro) mwiva Romeni ntaqu vaisihua vatova variqaro mwiva 100 ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqikiyi varuvata mwi vaisinramwuhua Itarisaita nruvatara tita, mwihuara Itarinyaahua ntaqua vaisihuave tura.

² Koniriaasiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva variqaro mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, Kotira nrtu tuaahere varura. Mwiva Iutaa nraakye qora vehi varuhua kyaahaqa hiqaro variqiro viqaro Kotirara ekyaa enta aakyara nte varura.

³ Qio mpo enta enrenro 3 kirokiqa huvaro Koniriaasiva qati variqaro ruvaata voti hura taqero. Taqeqaroma mwiva ntapihi kyero taqovaro nyaamwunyaava Kotiva titova viqetero mwianra tiqaro, Koniriaasio, tu-varo mwiva nyaamwunyaanra mwianra aatu hiro ⁴ mwia aitutuma kyero taqero tiqaro, Nronrao, nanrave? tuvaro nyaamwunyaava mwiva tiqaro, E Kotirara aakyara ntaana quarave, e mpohua kyaahaqa hiananrave, Kotiva mwianra qamwateqaro iara rieqaroma variho. ⁵ Qio vaisi mponramwu sitairata mwihua Iopaaqitaita vaisi mpo mwia nrtu Saimoni Pitaara uro vitaate. ⁶ Pitaava vaisi mpo vatama kyero variho. Mwi vaisiva Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa vare variva, mwiva nai nraamwuqi verara kyaarera tokyasataa variho, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero nyaamwunyaava vuvaro Koniriaasiva mwiva tuntema kyero nai nraamwuqi kyaiqa varo vaisitanahua nyaanrama kyero ntaqu vaisira mpo, mwiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva nai kyaahaqa hi varu vaisira mwiavata nraanrenro.

⁸ Koniriaasiva mwi vaisinramwuhua nyaanrama kyero vaakya taqorara mwihua timwa nyinro qio mwihua Iopaani sitero.

⁹ Sitovata mwia qanranraa aanraqaa Iopaa qaumato vi varuvaro Pitaava Iopaani variqaro huarivanto virira qiataqa vahuvaro mwiva nraamwu mwoqa tahiporaqa mwaanri ntero Kotirara aakyara ntarero viro.

¹⁰ Mwini mwaanri ntero nraamwuqaa variqaro kyara nraataa huvaro kyara tera hi varuvaro mwia vekya variqaro ruvaata voti hura taqero.

¹¹ Pitaava taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo taari voti hura ekyaa mwia vitiqaa rupertova tumuqata tumuqata tiro tumu ntora.

¹² Taari mwiqi Pitaava taqovaro mpo vahi aasau, mpo vahi aasau vahura. Quarave, qarurave, nyaamwave, mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvaro ¹³ quavanto Pitaarara tiqaro, Qio sivira ru kyera nraante, tiro.

¹⁴ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Nronrao, hiave. Tire teta mwaanra okyara rieqatama mwi inraikyarara uaqia hi inraikyarave timwa kyeta hia nraunanrave, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvaro quavanto qaiqaa tiqaro, Kotiva kyuqe inraikyave tirara e hia uaqia hi inraikyarave qiante, tiro.

¹⁶ Tuvaro Pitaava kuaa qarama kyero nraahu ruvaata mwia taarampo nani taqovaro mwiaqaatairo taari mwia varero tumu ntantero nyaamwuni vura.

¹⁷ Mwitaa huvaro Pitaava ruvaata voti hura mwia taqorara nraato ti varuvata Koniriaasiva sitonramwuhua mwi mwatukyaraqi nri nteta Saimoninra nraamwuanra kyaparama kyeta uro mwi nraamwunra qesana varita ¹⁸ aakyara nteta tiqata, Saimoniva mwia nrutu mpo Pitaavave qiava, mwaa nraamwunraqive nrumu variho? tita.

¹⁹ Tuvaro Pitaava ruvaata voti hura taqorara qati nraahu nraato ti varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Taqaante, vaisi taarampotanavanto i puua hirerata nri ntaavo.

²⁰ Qio sivira uro mwihua hunta kyera hia aatu hiraitira, mwihuavata quante. Nte mwihua mwaini sitauqata i puua hirerata nriahuave, tiro.

²¹ Mwitaa tuvaro Pitaava mwi vaisihua nrumu varunani uro ntero tiqaro, Nkye tararave puua hi variavo? Nte mwaa mwivave. Nkye nanra inraikyarave nriavo? tiro.

²² Tuvata mwinramwuhua tiqata, Vaisi mpo Koniriaasiva, mwiva ntaqua vaisihua 100 nramwuqaa ntaqikyivi variva, mwiva ntapihi kyero nrohi variqaro Kotira nrutu tuaahere varivave. Mwitaa ihata ekyaa Iutaa vaisivanto mwianra kyuqe vaisivantove ti variavave. Qio mwi vaisiva tiri mwaini titaiho. Koniriaasiva variharo nyaamwunyaava Kotiva titaiava tumu ntero mwia timwa mwinro tiqaro, E Pitaara nraanrainranro mwiva i nraamwuqi nrumu varirara e mwia qua riaante, tiho. (Mwitaa tiharo Koniriaasiva tiri titaihata nrunro), tita.

²³ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Qio mwaaqi vaitaivaqenramwu hura quare, tiro.

Timwa kyero vaihero mwia qanranraa Pitaava siviuro mwinramwuhua-vata vuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvantovata Iopaaqinaahua Pitaara vatama kyeta vura. ²⁴ Pitaava mwihuavata vuva uro aanrani vaihero mwia qanranraa mwiva Sisariaani uro ntero taqovaro Koniriaasiva nai nramwunaahuavata nai totinramwuvatama kyero Pitaara vekya varuvaro

²⁵ Pitaava uro ntero nraamwuqi vera ntovaro Koniriaasiva uro mwia taqero mwia kyuqu tarani tumu ntiro variqaro Pitaara nrutu tuaahere varuvaro ²⁶ Pitaava tiqaro, Qaqao, hia ni nutu tuaaheraante, timwa kyero mwia vara mwaamwianrama kyero timwa mwinro tiqaro, Sivira variante. Hia nte mwanriqavantove. Nte qati vaisima varuqo, tiro.

²⁷ Timwa kyero Koniriaasikya qua timwaqiro vuva uro taqovata airi nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vita varuvaro

²⁸ Pitaava mwihuara tiqaro, Nkye ntapihi kyaarave. Tire Iutaavanto varuraro tiri mwaanra quavanto mpo mwatanaahua kyapata variqi quanranra qao timwa taihata varunanrave. Hia mwihua nraamwuqi vera ntaunanrave. Tire tiqata, Tire mwitaa hiararo mwihua uaqia hi okyarava tiriqaavata vahiankyo tita, tire nraahumwaqa ntugema vita varunanrave. Qio mwitaama kyena varuqaro Kotiva mpo okyara ruvaatakyaa ni naamutaiharo ni pu naatovanto ntapihi vihana ntapihi riaurave. Kotiva hia mpo mwatanaahuara qora mwatanaave tihana nte mwihuara qora mwatanaave qiankyorave. Hauri nte tiqana, Nte mpo mwatanaahua kyapata varianinraqaatairo mpo inraikyavanto ni uaqiama mataananrove, qiankyorave.

²⁹ Kotiva mwitaama kyero timwa mpihana varuqata nkye mpo mwatanaahua variqata nkye ni naanraavana nte hia qao tiraitina, nte qamwanrama kyena nkye hianani nruqo. Qio nanraqamave nkye ni naanraavo? Nkye tivagena nte riaankye, tiro.

³⁰ Pitaava mwitaa tuvaro Koniriaasiva timwa mwinro tiqaro, Taarampo enta nritaraiharo mwaa mwia varurantema 3 kiroki enrovana nte ntena nraamwuqi variqana Kotirara aakyara nte variavaro qamwanrama kyero ni puqaa vaisi mpovanto qovarama vurave. Mwia tuavaaqavanto takyuguva ³¹ nianra tiqaro, Koniriaasio, e Kotirara aakyara ntaana quarave, e mpohua kyaahaqa hiananrave, Kotiva mwianra qamwateqaroma iara rie variho.

³² Qio vaisi mponramwu Iopaani sitairata mwihua vaisi mpo mwia nrtu Saimoni Pitaara uro viteta nriate. Pitaava vaisi mpovatama kyero variharo mwi vaisiva Saimoniva purimakau pahiqo kyaiqa vare variva mwiva nai nraamwuqi kyaarera tokyasataa varirave, turave. ³³ Mwiva mwitaa tihana nte qamwanrama uro i vita vare nriate timwa kyena vaisi mponramwu sitaurave. Nte sitauqata mwihua uro ntaavara e nianrave tirama nrianro. Qio Kotiva taqe varihata tire mwaaqi ntuvaantuama vita varuro. Qio Kotiva i qua mwianinra timwa timwinraqeta tire riaare. Tire i vekiama varuro, tiro.

Pitaava mwihua qua timwa nyunra

³⁴ Koniriaasiva mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, (Nte tuvana ruvaata taqaavaraqaatairo) mate ni pu naato ntapihivi vihana nte riauqaro Kotiva hia mpo mwatanaanra nraahu nronraqama kyero riaino. ³⁵ Qio ta mwatanaavave mwia qua riemwaqiro viqaro ntapihivi kyero nrohiariva variraro Kotiva mwianrama nronraqama kyero rieqaro mwianra qamwateqaro variananrove.

³⁶ Qutaa Kotiva Iesusi Karaisira titaiharo mwiva tiri Isareriqi kyuqe mwakyaakya nraakye qora mwaateraqaama variate ti quara tiri timwa timwinrave. Tiri mwi quara timwa timwihanro Iesusi Karaisiva ekyaa nraakye qora vunyaa vaisivantoma variho.

³⁷ Nkye rieta ntapihivi kyaarave. Tauraa Ioniva nramanri nyiqanro qua timwa nyuvaro mwiaqaatairo Iesusiva Karirini qovarama viro nraakye qora qua timwa nyiqiro viro Iutiaanivata timwa nyiqiro vuvata ekyaa Iutaavanto mwi quara riorave.

³⁸ Nkye rieta ntapihivi kyaarave. Kotiva nronraqama kyo vaisiva Iesusiva Nasaretinyaava varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia kepukyaqama kyovaro mwiva viro nrinro hiqaro nraakye qora kyuqema kyorave. Kotiva mwia kyaahaqa hi varuvaro mwiva Saataaniva rupato vaisihua huvantu kyovata mwihua qio varurave.

³⁹ Tire mwiaavata variqi viqata mwiva Iutiaani kyaiqa varoravata, Ierusaremini kyaiqa varoravata, taqaavananrave. Qio mwia ru kyeta kyatariqaa hiritovaro qutu vurave.

⁴⁰ Mwiva qutu viro taarampo enta vara kyovaro Kotiva mwia vara sivuma kyovaro mwiva qaiqaa qovarama vurave. ⁴¹ Mwiva qati siviro qaiqaa qovarama vuvata hia ekyaa Iutaa qumina vaisivanto mwia taqorave. Tire nraakye qora timwa nyianrahua varuraro Kotiva tiri nraanraihata varurahua tire nraahu mwia taqaavananrave. Iesusiva qutu vuraqitairo siviro varuvata tire mwiaavata variqata kyarave nramanrive nramwaqita quavananrave.

⁴² Qio Iesusiva tiri titeqaro quavata tiri timwa timwihata tire mwaa mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varuro. Kotiva

Iesusira nronraqama kyaiharo mwiva nraahuma ekyaa mwatani variahua qati variahuave, qutu quahuave, mwihuaqaa ntaqikyiqaro ko qiananrove. Mwiva mwihuaqaa qua vataari vaisiva variananrove. ⁴³ Haaru poropeti vaisivanto ekyaa mwia okyarara tiqata mwitaama tita. Mwianra qutaa mwivave qiariva variraro Iesusiva nronravanto variqaro qioma mwiva uaqia hi kyaiqa varaani quara nruka mwataanarove turave, tiro.

Mpo mwatanaahua Kotira mwanraqura varora

⁴⁴⁻⁴⁶ Pitaava mwihua timwa nyi varuvaro Kotira mwanraquravanto Pitaara qua riohuaqaa tumuvata mwiaqaataita mwihua mpo qua mpo quaqitaita timwaqi viqata Kotira nrutu tuaahere varura. Mwitaa hi varuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwihua Iutaa vaisinramwu Pitaaravatama kyeta Iopaasaita nruhua mwinramwuhua mwiqi variqata taqovaro Kotiva nai mwanraqura mpo mwatanaa nyuvata mwihua nraahumwa mpo qua mpo quaqitaita Kotira nrutu tuaahere varuvata Iutaa vaisinramwuvanto mwi inraikyarara nrihanrama vuvaro mwiaqaatairo Pitaava tiqaro, ⁴⁷ Mwaa vaisinramwuhua tire varaurantema kyeta Kotira mwanraqura varaavo. Tavave mwihua nramanri varerara qao qiananrove? Qioma mwihua nramanri varevarave, tiro.

⁴⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Iesusi Karaisira nrutu nteqatama nramanri mwihua nyiate, tuvata nramanri mwihua nyunra.

Nramanri nyuvata mwi mwatanaahua Pitaarara mpo entanramwuvata vari kyera quante tuvaro Pitaava mpo entanramwuanra mwihua kyapata varura.

11

Pitaava uto ntantero Ierusaremini vura

¹ (Pitaava Sisariaani varuvata) Iesusiva nronraqama kyonramwuhua Iesusira nraaqiara Iutiaani varuhuavata riovata mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotira quara qamwateqata varuvata (mwia kyaara Iesusira nraaqiara hininramwu inronra hi varura).

² Pitaava uto ntantero Ierusaremini uro ntovata mwihua hininramwuvanto mwamwanta togo okyarara riohua Pitaara inronra hita tiqata, ³ Qaqao, e mwamwanta hia toqaa vaisihua nraamwuqi vera nterama mwihua kyapata kyara nrenra hiaro. E hia mwitaa hiataarave, tita.

⁴ Mwitaa tuvaro Pitaava mwi quara okyaraqaatairo timwa nyinrenra hiro tiqaro, ⁵ Nte Iopaani Kotirara aakyara nte variqana ruvaata voti hira taqaurave. Nte taqe variavaro taari voti huva mpo inraikyavanto nyaamwusairo tumunrave. Mwi inraikyara hini hini vitiqaa rupa kyero tuqiro tumuvaro tumuqata tiro nte hiavaraqaa tumu ntovana ⁶ nte mwiqi taqaavaro quarave, aasauve, qarurave, nyaamwave, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvoro ⁷ quavanto nianra tiqaro, Pitaao, sivira rukyera nraante, tuvana ⁸ nte tiqana, Qaqao nronrao, hia nte mwitaa hianinrave. Nte teta mwaanra okyarara rieqana hia kyuqe inraikya vaihananra tina, hia nraaninrave, ⁹ qiavaro quavanto nyaamwusairo qaiqaa nianra tiqaro, Kotiva kyuqe inraikyave tirara e hia uaqia hi inraikyave qiante, turave.

¹⁰ Mwitaa tuvana nte mwini variqana kuaa inraikya mwia taarampo nani taqaavaro mwiaqaatairo mwi inraikyara nyaamwusairo tu ntanrau varovaro tumu ntantero qoqaraanani vurave.

¹¹ Mwitaa huvana nte taqaavata vaisi taarampotanavanto mpo mwatanaa Sisariaasairo sitonramwuhua ni pitarerata nte variavara qesana nrintovaro ¹² Kotira mwanraquravanto nianra hia aatu hiraitira,

mwihuavata quante tuvana nte mwihuavata quavata vaisi 6 nramwuvanto Iesusira nraaqiaraqa uhua Iopaanyaahua ni vatama kyeta vuvata tire quavarahua Koniriaasira nraamwuqi uro ntaavararo ¹³ Koniriaasiva mwitaamama tiri timwa timwinro tiqaro, Nyaamwunyaava mpovanto ni nraamwuqi qovarama viro nianra e vaisi sitairata mwihua uro vaisi mpo mwia nrutu Saimoni Pitaara vita vare nrivaro ¹⁴ mwiva nrumu ivata i nramwunaahuavata mwakyaakya timwa nyinrata nkye mwi mwakyaakya riemwaqita vivaro Kotiva nkyi sitaarive, turave.

¹⁵ Mwitaa tuvana nte mwia nraamwuqi uro variqana mwakyaakya ti variavaro Kotira mwanraquravanto tauraa tiriqaa tumu ntema kyero mwihuaqaavata tumunrave. ¹⁶ Mwitaa huvana nte haaru Iesusiva nronravanto qua tiri timwa timwu quarara riaavarave. Iesusiva tiqaro, Ioniva nramanri nkyi nyi variho. Qio nraakiara Kotiva nai mwanraqura nkyi nyiananrove, turave.

¹⁷ Mwiaqaatai nte ntapihi kyauqaro tire Iutaavanto Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva nai mwanraqura tiri timwintema kyero mwiva mpo mwatanaa mwihuavata kuaa qarama kyero nyiho. Kotiva mwitaama kyero nai mwanraqura mwihuavata nyinraqe nte ta vaisiva variqanave nte mwia antuaaninrave? tiro.

¹⁸ Pitaava mwi quara mwihua ntapihi kyero timwa nyuvata mwihua inronra qua qaqira kyeta Kotira nrutu tuaahereta tiqata, Qikye, Kotiva hia tiriara nraahu riaraitiro, mpo mwatanaahuaravata tiqaro, Mwihuavatama nkyiari uaqia hi aanranra qaqira kyeta ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vivarave, tiho, tura.

Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpo mwata mpo mwatani vura

¹⁹ Qio Sitiveninra ru kyeta Iesusira nraaqiara uaqiama nyato entaraqaataita Iesusira nraaqiara airivanto tirivata rivorave timwa kyeta Ierusalemisaita kyatita mpo nani mpo nani vura. Mponramwuvanto Ponisia nyianrani vuvata mponramwuvanto mpo mwata Saiparaasini vuvata mponramwuvanto mwatukya mpo Antiokini vura. Mwini uro variqata nkyiari nramwunaa Iutaa mwini varuhua mwihua nraahu Iesusira mwakyaakya timwa nyi varura.

²⁰ Mwihua nkyiari Iutaa nraahu timwa nyi varuvata mpo uhua Saiparaasinyaahuavata, Sairiniyaahuavata, uro Antiokini variqata nronra vaisi Iesusirara mpo mwatanaahuavata timwa nyi varuvaro ²¹ Kotiva kyaahaqa huvata airi vaisi Kirikivantovata nkyiari uaqia hi aanranra qaqira kyeta tuqasaa vita nronranra qutaa mwivave tura.

²² Mwitaa huvata Iesusira nraaqiara Ierusalemisai varuhua riovata mpo mwatanaahua airivanto Iesusirara qutaa mwivave tuvata Ierusalemisai varuhua Vanavaasira titovaro mwiva mwihua kyaahaqa hirero verara Antiokini vura.

²³ Uro ntero taqovaro Kotiva mwi mwatanaahuara po kye timwa nyatero mwihua kyaahaqa huvaro Vanavaasiva qamwata kyero mwiva mwihua qaiqaavata timwa nyinro tiqaro, Qio nkye nronra vaisi Iesusirara nraahu riemwaqi viqata nrohiate, tiro.

²⁴ Vanavaasiva kyuqe vaisivanto varuvaro Kotira mwanraquravanto mwia utaqi kepukyaqama kyero varuvaro Vanavaasiva mpoqiavata Iesusira qua riemwaqiro viqaro mwiva airi vaisi kyaahaqa huvata mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita varura.

²⁵ Mwitaa huvaro Vanavaasiva Antiokisairo uro Tasaasini Sorura puua hirero vuva ²⁶ uro mwia puuama kyero vita varero Antiokini nrumu varura. Mwini kuaa ihia variqata mwi mwatanaahua Iesusira nraaqiaraqama

vuhua mwakyaakya timwa nyita mwaiqiaraqama Iesusira nraaqiaraqama uhuavata kyaahaqama nyatora. Antiokini varu vaisihua nraante tohara kyeta Iesusira nraaqiaraqama vuhua *Kirisitenive* tura.

²⁷ Qio mwi entara Ierusalemisaita poropeti vaisi mponramwuvanto Antiokini uto varuvaro ²⁸ mwihuaqitairo vaisi mpovanto mwia nrutu Akapaasiva siviro Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa huvaro mwiva mpo qua timwa nyinro tiqaro, Ekyaa mwatani hia kyara qio vahiraro kyarara aarante entava nriananrove, tiro. Mwi vaisiva tu quava Kiron-tiaasiva nronra vunyaa vaisivanto ntaqikyivi varu entara kyarara aarante entava qutaa vahura. ²⁹ Akapaasiva hia kyara qio vahiri entava nriananrove tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto qua timwa kyeta tiqata, Varaivaqeta tire munima mponta mponta ntuvaantuama kyeta vareta uro teta tiqata vakyaa Iutiaani variahua nyianre, tita. Mwitaa timwa kyeta munima airi vatohua airi kyovata, hia munima airi vatohua pataqia kyeta ³⁰ mwi munimanra ntuvaantuama kyeta Soruravata Vanavaasiravata nyuvata mwitanahua varaqita uro Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikyivi varu vaisihua nyunra.

12

Herotiva Iesusira nraaqiara uaqiama nyatora

¹ Mwi entara nronra vaisi vunyaava Herotiva Iesusira nraaqiara hininramwu uaqiama nyatarera utura. ² Ioninra vakyaara Iemisira ntavaaqavu kyero mwia nrunta teqa kyora.

³ Iemisira nrunta teqa kyero Herotiva taqovata Iutaa vaisivanto mwianra qamwate varuvaro mwiva uro Pitaaravata ntavaaqavu kyora. Mwi entara omwata mpo hia kyoto mperetira nro entava vahuvaro ⁴ Herotiva Pitaara ntavaaqavu kyero karavuqi vitaqiro uro kyero tiqaro, Pitaava karavuqitairo quankyo, timwa kyero, mwiva ntaqu vaisihua 16 nramwu ntainra kyero tiqaro, 4 nramwuvanto nraante mwiaqaa ntaqikyiqi vita tumitaravata 4 nramwuvanto qaiqaa mwiaqaa ntaqikyiqita quate. Mwitamaqita quate, tiro. Herotiva tiqaro, Vekyahu nyato kyarara omwata nre entava taiqa viraqena nte Iutaa vaisi suqaa Pitaara qovarama kyena ko tirerave, tiro. ⁵ Mwitaa timwa kyero Pitaara karavuqi rupa tovaro varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nraamwu mpoqi ntuvaantuama vita Kotiva Pitaara kyaahaqa hiarive tita, Kotirara kepukyaqama kye aakyara ntamwaqita vi varura.

Pitaara huvantu kyora

⁶ Pitaava karavuqi variqiro vuvaro Herotiva tiqaro, Hura nte mwia vitaqina uro vaisi suqaa qovarama kyena ko tirerave, tuvaro Pitaava entaqi vaite varuvata ntaqu vaisihua mpotana mwia hini hini varuvaro Pitaara seniqo rupa tovaro varuvata ntaqu vaisihua mpotana qesana ntaqikyivi varura. ⁷ Mwitaa huvaro qamwanrama nronravanto titova nyaamwunyaava Pitaara vuqaa qovarama viro siviro varuvaro nraamwuqi ntuvaahe varuvaro nyaamwunyaava Pitaara qumwuqa tu varero mwia vaurama kyero tiqaro, Qamwanrama siquante, tuvaro senivanto Pitaara kyauquqitairo tumu ntuvoro ⁸ nyaamwunyaava tiqaro, Ena tuvaqaqa utu varera kyuku nraamwu utuante, tiro. Tuvaro Pitaava vara utu varovoro nyaamwunyaava tiqaro, Qio ena vaaqa utu varairaqeta taretana quare, tuvaro

⁹ Pitaava mwia vata varero karavugitairo viro. Mwini vugaro nai riero tiqaro, Hia nte qutaa vuqo. Nte ruvaata taqe varuqaro ni mwanraquravanto nraahu vi variho, tiro.

¹⁰ Mwitaa timwa kyero Pitaava nyaamwunyaa vaisi mwia vataqiro viro, ntaqu vaisitana nraatara kyero uro mpo ntaqu vaisitanahuavata varura mwihuavata nraatara kyero, uro qatinani quani qesara nronra qaini qesa tita tonani uro varuvaro mwi qesava nai qatua vuvata mwitanahua mwiqitai veva nteta aanraqaa vuvaro qamwanrama nyaamwunyaava Pitaara mwini kyero vura.

¹¹ Vuvaro Pitaara vu nraato ntapihi vuvaro mwiva tiqaro, Nte qutaama tumuqo. Qutaama nronravanto nai kyaiqa vaisi titaiharo mwiva ni kyaahaqa hiqaro Herotiva ni rupatairaqitairo ni huvantu kyaiho. Iutaavanto ni uaqiyama matarerata uti variavaro mwiva ni kyaahaqa ihana tumuqo, tiro.

¹² Pitaava nai mwitaama riemwaqiro viro uro nraamwu mpo, Ioni Maakira mwia nronra Mariaara nraamwu, mwiqi airi nraakye qora ntuvaantuama vita variqata Kotirara aakyara nte varuraqi uro ntero ¹³ qesa ntukuakua huvaro kyaiqa nraakye mpovanto mwia nrtutu Rontaava qesa vara kyarero nri ntero

¹⁴ Pitaara qua ntapihi kyero riero mwiaqaatairo mwiva nronraqama kyero qamwateqaro qesa qatuaaninranravata hia riaraitiro, mwiva mwiqi ntuvaantuama vita varuhua uro timwa nyinro tiqaro, Pitaavama nrumu mwaatani qesaqaa variho, tiro.

¹⁵ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Eqaante, i vu nraatovanto apiqama viharama e mwi quara tira hiaro, tuvaro mwiva kepukyaqama kyero tiqaro, Qutaama mwiva nrumu qesana variho, tuvata mwihua qikye tita, Pitaara ru kyaavaro nyaamwunyaava mwiaqaa ntaqikyiva, mwivama qesana nrumu variho, tita.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Pitaava qaiqaa qesa ntukuakua hi varuvata mwihua qesa vara kyeta taqovaro mwiva qutaa nrumu varuvata mwihua nrihanrama vita varuvaro ¹⁷ Pitaava kyauqu tuaahera kyero tiqaro, Mwaini riaate, tiro. Timwa kyero mwiva nronravanto karavugitairo nai kyaahaqa hurara mwihua timwa nyinro. Timwa nyi kyero mwiva tiqaro, Qio Iemisiravata tiri tiqata vakyaahuanramwuvata mwi quara timwa nyiate, timwa kyero mwiva veva ntero mpo nraamwuqiara viro.

¹⁸ Qio Pitaava vuvata mwia qanranraa qaatata vuvata ntaqu vaisihua Pitaaraqaa ntaqikyiva varuhua taqovaro Pitaava hia karavugi varuvata mwinramwuhua airi nraato tita tiqata, Pitaava nataama kyero ve viho? tita.

¹⁹ Timwaqita vuvaro Herotiva mwianra puua hiqata taqaate tuvata mwinramwuhua mwianra qumina puua hiqata taqovaro hia huvata varuvaro Herotiva ntaqu vaisihua mwihuaqaa qua vatero mwihua ko timwa kyero Pitaava ntugema kyero vura kyaara mwinramwuhua ekya ru kyora.

Mwinramwuhua ru kyero Herotiva Iutia kyero uro Sisariaani varirero viro.

Herotiva qutu vura

²⁰ Herotiva Sisariaani uro variqaro Taiaaqinaahuavata Saitoniqinaahuavata inronra hi varuvata mwi mwatanaahua mwi quara vara ntapihi kyaare tita Herotiva hunanianra nrunra. Vaisi mpo mwia nrtutu Parasitaasiva Herotira kyaiqa vaisi nronravanto varuvata mwihua mwia totiqama teta mwia timwa mwita tiqata, Tire mwaateraqama varirerave. Tire inronra hiqata Herotira mwataqaaita hia kyara varaarorave, tuvaro Parasitaasiva Herotira mwi quara timwa mwunra.

²¹ Timwa mwuvaro Herotiva tiqaro, Mwi entara mwi quara avuqavu hirerave, timwa kyero mwiva mwi entaraqaa nronravanto variqaro nai tuavaaqa kyuqera ututero uro nai tainta vunyaahua varu taintaraqaa mwatakyaa viro variqaro mwi mwatanaahuara aakyara ntamwa kyero mwihua qua timwa nyuvata (mwihua mwiva kyuqe inraikya ututora taqeta mwia qua rieta) mpoqama kyeta mwianra qamwateta nronraqama kyeta timwaqita vita Herotirara tiqata, ²² Mwiva hia qumina vaisivanto variqaro qua tiho, Mwiva mwanriqavantove, tuvaro ²³ Herotiva mwihua nkye qutaa qiavo tiro mwiva hia qaqaqo Kotiva nraahuma mwanriqavanto variho tiraitiro varuvaro mwia kyaara qamwanrama kyero Kotiva titova mpovanto mwia ntuqutu kyovaro mwimwivanto mwia mwamwanta nramwa kyovaro mwiva qutu vura.

²⁴ Herotiva qutu vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto Kotira qua timwaqita vuvata airi nraakye qora mwi quara riemwaqi viqata Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.

²⁵ Vanavaasikya Sorukya munima nyunra vareta Iesusira nraaqiaranramwu Ierusaremini varuhua uro nyita mwiaqaataita mwitanahua vaisi mpo Ioninra mwia nrutu mpo Maakiravata vita kyeta uro ntanteta Antiokini vura.

13

Vanavaasiravata Soruravata nyianrani sitovata vura

¹ Antiokini Iesusira nraaqiara mponramwu varura. Iesusira nraaqiara mponramwuvanto poropeti vaisi varuvata mponramwuvanto Kotira okyara mpo okyara mpo okyara timwa nyi varuhua varura. Vanavaasivave, Simioniva mwia vara nrutu Upivave, Rusiaasiva Sairininyaavave, vunyaa vaisi Herotira henava Maneaanivave, Soruvave, mwihua mwi kyaiqara vareqata Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqamaqita vi varura.

² Mpo enta mwihua kuairama vita variqata kyara aurama teta Kotirara aakyara nte varuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua timwa nyinro tiqaro, Vanavaasikya Sorukya mpo kyaiqa varaate tina, mwitanahua nyaarauqo. Qio mwitanahua ninive timwataate, tiro.

³ Kotira mwanraquravanto mwitaa tuvata mwihua qaiqaa kyara aurama teta Kotirara aakyara ntamwa kyeta mwiaqaataita mwihua mwitanahuaqaa nkyiari kyauqu vateta mpo mwatani sitovata vura.

Mpo mwata Saiparaasini vura

⁴ Mwitanahua sitovaro Kotira mwanraquravanto aanra nyaamwutovata Vanavaasikya Sorukya mwatukya mpo Serusiani uto nteta mwiaqaataita sipiqi mwaanri nteta kyaarera nronraqa qara vareta kyaarera utaqaa vahu mwatara Saiparaasini vura.

⁵ Mwi mwataragaa uro nteta mwitanahua uro mwatukya mpo Saramisini Iutaa mwaanra nraamwuqi variqata Kotira qua timwa nyunra. Ioni Maakiva mwitanahua kyaahaqa hirero mwitanahua kyapata vurama.

⁶ Vanavaasikya Sorukya Saiparaasini mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotira qua timwa nyiqi vita vutura hini tokya mwatukya mpo Peposini uro nteta taqovaro quaha uti varu vaisiva mpovanto varura. Mwia nrutu Mpaa-Iesusiva mwiva Iutaa vaisivanto nai unra tiro tiqaro, Nte Kotira qua mwakyaakya qovarama kye varuqo, tiro.

⁷ Mwitaa tiqaro mwiva kamaninra totiqama tero varura. Kamaninra mwia nrutu Sesiaasi Poraasiva mwiva kyuqe vu nraato vataava, mwiva Kotira qua riarero Vanavaasiravata Soruravata nyaanronra.

⁸ Nyaanrovaro Mpaas-Iesusiva mwia vara nrtutu Erimaasiva, mwivavata variqaro kamaninra mwianra e hia mwitanahua Iesusirara ti quara riaante tuvaro ⁹ Soruva mwia nrtutu mpo Poruva Kotira mwanraquravanto mwia utaqi kepukyaqama kyero varuvaro mwiva quaha vaisi mwia tagero mwianra tiqaro, ¹⁰ E Tovesi nraaqiaravantove. Ekyaa kyuge inraikyavanto vaihara e mwia nramwutaavama variaro. Unra quave, uaqia hi kyaiqavave, mwi inraikyava nraahuma i vu nraatoqi vaiho. E Kotira qua mpo okyara mpo okyara api ti variananrave. Api qua qaqira kyaataarama e qati nraahu mwi quara ti variaro.

¹¹ Qio riaante. Mateqama nronravanto i ntuqutiraro i vuvanto qipa quanarove. Mwiaqaataira e huravata mporavata variqi viqara hia huari qio tagenanrave, tiro. Mwitaa tuvaro Erimaasiva taqovaro mwia vuvanto entama vuvaro mwiaqaatairo mwiva aanrani viro tiqaro, Ni kyauqu tu vareta aanra naamutaate, ti varura.

¹² Poruva mwitaa tuvaro Erimaasira vu qipa vuvaro kamaniva vunyaava mwi inraikyara tagero mwiva Porukya Vanavaasikya tu quarara qutaave tiro kyauqu ntukikinraaq tero Iesusira quara kyuge quave tura.

Mwata mpo Pisintiaani vura

¹³ Poruvavata mwia vatama kye nruhuavata Peposi kyeta mpotuqi vuhua mwata mpo Pampiriaani uro mwatukya mpo Pekaani uro ntora. Mwini uro ntovaro mwihuaqitairo Ioni Maakiva mwihua kyero uro ntantero Ierusaremini vura. ¹⁴ Vuvata mwinramwuhua vuhua Peka kyeta Pisintiaani vuhua mwatukya mpo Antiokini uro nteta mwini variqata mwaanraqaa mwinramwuhua uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera nteta mwatakyaa vita varura.

¹⁵ Mwi mwatanaahua Mosesiva qara ntumwato quara kyaara ntita poropetivanto qara ntumwato quara kyaara ntumwa kyeta mwiaqaataita mwaanra nraamwuqaa ntaqikyuhua vaisi mpo titovaro mwiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tiri kepukya timwiani quava vahirera, nkye tiri timwa timwivaqeta tire riaare, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro Poruva siviro kyauqu tuaahera kyero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye Isareri vaisinramwuvata, nkye mpo mwatanaahua Kotira nrtutu tuaahere variahua nkyevata, riaate. ¹⁷ Isareri nraakye qoraqaa ntaqikyiva variava Kotiva, mwiva haaru tiri haivaqahuarave tiri tiqohuara tiqaro, Nkye ni nraakye qorama varivarave, turave. Mwiaqaatairo tiri haivaqahua Isipini varu entara Kotiva mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua airiqama vuvaro mwiaqaatairo Kotiva nai kepukyaqo mwi mwataraqaatairo mwihua sita varero ¹⁸ nrumu kyovata mwihua 40 ihia qumina mwatani variqi vuvaro Kotiva hia mwihua qaqira kyaraitiro, mwihuaqaa ntaqikyiqi vurave.

¹⁹ Mwitaamaqi viqaro mwihua kyaahaqa huvata mwihua Kenaanini nkyiari nramwutaa 7 mwatanaa ru taiqa kyovaro Kotiva Kenaani mwia tiri haivaqahua nyuvata ²⁰ mwihua mwi mwataraqaa 450 ihi vara kyeta ntaqikyiqi vurave.

Mwiaqaatairo Kotiva tiri haivaqahuaqaa ntaqikyiqaro vaisi mpo uhua nronraqama kyero nraakye qora ni qua timwa nyiate tuvata mwihua Kotira qua timwa nyiqita vita mwitaamaqi vita qutu vuvaro mwiaqaatairo Kotiva Samuerira nronraqama kyovaro mwiva Kotira qua timwa nyi varura.

²¹ (Mwiaqaataita tiri haivaqahua pupohama nyuvata Samuerirara qaqao tita, Vaisi mpo mwatama tairaro mwiva nronra vunyaava variqaro tiriqaa ntaqikyiarive, tuvaro) Kotiva mwi quarara eo timwa kyero Mpenisamininra

okyara Kisira mwaaqu mwia nrtutu Sorura nyuvaro Soruva 40 ihiaa variqiro viqaro tiri haivaqahuaqaa ntaqikyiqiro vurave.

²² Mwiaqaatairo Kotiva mwia qoririma mwatero Ntevitiva mwihua vun-yaa vaisi variarive tiro, mwia nronraqama kyorave. Kotiva Ntevitirara qamwateqaro mwataama tiro, Ni mutukyavanto Iesira mwaaqu Ntevitirara vaiho. Mwiva nte vararera hiani kyaiqara qioma vara mataananrove, turave.

²³ Qio Kotiva nai qua vatora mwivau viqaro Ntevitira okyaraqitairo Isareri huvantu kyaani vaisira Iesusira vara kyovaro tumunrave. ²⁴ Tumu variqaro Iesusiva hia nai kyaiqa toharo entara Ioniva aakyara ntamwa kyeru Isareri nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta nramanri varaate, turave. ²⁵ Mwitaa timwaqiro viro nai kyaiqa taiqa kyaani entava qaumato vahuvoro Ioniva tiqaro, Nkye nianra ta vaisivaveve qiavo? Nkye Kotiva titaani vaisira vekya variava hia nte mwaa mwivave. Qio taqaate. Mwiva ni naakiara nri variho. Nte qati qumina vaisi variqananra tina, hiana qio mwia kyuqu nraamwu ntahuku mwataaninrave, tiro. Ioniva Iesusirara mwitaa turave.

²⁶ Qio nkye ni kata pakya Evarahaamunra nraisivantove, qumina mpo mwatanaa Kotira nrtutu tuaahere variahuavatave, nkye ekyaa riaate. Tire huvantu vita kyuqema variananranra rieqaro Kotiva tiriara mwi quara vara kyaiharo nriho.

²⁷ Ierusalemi variahuavata, mwihuaqaa ntaqikyiahuavata, hia ntapihiavaro Iesusiva Kotiva titaiva varihata mwihua mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa poropetivanto qara ntumwatora kyaara ntita hia ntapihiavaro mwi quava Iesusirara tihata mwihua poropeti qua hia ntapihi kye riaraitita, Iesusiraqaa qua vataavarora tiro, haaru poropeti vaisivanto qua tuva mwivauma vaiho.

²⁸ Mwihua Iesusira ru kyarera uti variqata taqovoro hia mwiaqaa qua vahuvavatava mwihua kepukyaqama kyeta Piraatira rapateta mwia ru kyaante turave. ²⁹ Mwiaqaataita mwihua Kotira mpukuqi Iesusira mwitaa mwitaa hivarave tu quara utu taiqa kyeta Iesusira kyatariqaatai itu kyeta varaqi oriqi uto quntamwa torave. ³⁰ Quntamwa tovaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyovoro ³¹ Iesusiva airi enta mwatani nrohi varuvata Karirisaita Ierusalemianra Iesusira vatama kyeta vuhua mwia taqorave. Mwihua matevata nkyiari taqorara Isareri nraakye qora timwa nyi variavo.

³² Tire Vanavaasikyavata nkyi kyuqe mwakyaakya timwa nyinrenra nrunrahuave. Kotiva haaru tiri haivaqahua timwa nyinro tiqaro, Nraakiara nkyiara rieqana nte mwitaa mwitaa hirerave, tu quava mate mwivauma vaiho. ³³ Tire teta haivaqahua nyaisinramwu varuraro Kotiva tiri kyaahaqa hirero Iesusira qati vara sivuma kyaiho. Haaru Kotiva Saami 2 mwiqi Iesusirara mwataama tiro:

E ni maaquvantoma variaro.

Mate nte i qovama varuqo, turave.

(Ithi 2:7)

³⁴ Iesusiva qutu viharo Kotiva mwia qati vara sivuma kyaiharo Iesusiva hia qaiqaa qutu viro ntenra quariva variho. Haaru Kotiva Iesusirara mwaa quara timwa torave:

Nte Ntevitirara i kyuqema mwatarerave qiava inraikyara, mwi inraikyara i mwinrenrave, turave.

(Aisaiaa 55:3)

³⁵ Mpo Saami mpukuqi quavanto mwataamama vahiro: E hia ena nraaqiara kyuqera qaqira kyairaro qumina ntenraananrove, turave.

(Ithi 16:10)

³⁶ Ntevitiva tiri haivaqava Kotira kyaiqa varaqiro viro uro qutu vuvata quntamwa tovaro ntenra vurave. ³⁷ Qio Kotiva qutu vira qati vara sivuma kyaiqa, Iesusiva hia qumina ntenra virave.

³⁸⁻³⁹ Ni kata pakya tuaavo, nkye riaate. Nkye uaqia hi kyaiqara uti quara Iesusiva nraahuma qio taiqa kyaananrove. Tiretana mwi mwakyaakyara nkyi timwa nyinrenra nrunro. Nkye Mosesira qua riemwaqita vivaro hia mwi quava nkye uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataanrove. Nkyiqa qatima qua vahirata nkye rupa vita variqata hiam qio qati varivarave. Iesusirara qutaa mwivave qariva, mwiva nraahuma qio huvantu viro qati variananrove.

⁴⁰ Qio nkye rauriqata variate. Haaru poropetivanto Kotira qua qara ntumwato quava nkyiqi qutaa vahiankyorave. Quavanto mwataama tiro:

⁴¹ Nkye ni quara raima mate vaisihua, nkye rauriqata variate.

Nkye nte vararera hiani kyaiqarara nraato taramaqi vita uro qutu quate.

Nkye qati variqi vi entara ntena vararera hiani kyaiqara varaarita nkye mwi kyaiqarara hia qutaave tivarave.

Mpovanto mwi kyaiqara okyara vutu kyero

nkyi timwa nyinratavata nkye hia qutaave tivarave.

Nkye nte kyaiqa varaaninra taqeta

kyauqu ntukikinraaqa teqata qutu quate, tura.

(Habakuk 1:5)

Kotiva mwitaa turave, tiro.

⁴² Poruva mwi quara timwa nyi taiqa kyero Vanavaasikyantiri mwaanra nraamwuqitairo virera huvata nraakye qoravanto tiqata, Qio nkyetana mpo enta mwaanraqaa qaiqaa nrumu variqata mwi quara mpoqivata timwa timwiate, tita. ⁴³ Mwitaa tuvaro mwihua qua timwaqi vuva taiqa vuvata airi vaisi Iutaa vaisive, mpo mwatanaa vaisi Iutaa mwaanra okyara riohuave, mwihua Porukya Vanavaasikya sataqi vuvata mwitanahua mwihua qua timwa nyita tiqata, Kotiva nkyiara po timwa nyataani quara kepukyaqama kyeta riemwaqita quate, tita.

⁴⁴ Mwitaa tuvata mpo mwaanraqaa mwi mwatukyaraqi varuhua airivanto Kotira qua riarerata ntuvaantuama vita varura.

⁴⁵ Ntuvaantuama vuvata Iutaa vaisinramwuvanto taqovata mpo mwatanaa airivanto ntuvaantuama vuvata Iutaa vaisinramwuvanto inronra hita tiqata, Mpo mwatanaavanto tirivata kuaaqi ntuvaantuama vita varivorave, timwa kyeta Porura uaqiama mwatarerata mwia quara unra quave tiqata mwianra qora qua tura.

⁴⁶ Mwitaa ti varuvata Porukya Vanavaasikya hia aatu hiraitita, kepukyaqama kyeta tiqata, Tiretana nkyi Iutaa nraante qua timwa nyunro. Tire mwia qioma mwitaa huro. Mwiaqaataita tire taqaurata nkye mwi mwakyaakyarara uaqia hi quarave qiavo. Nkye ekyaa enta ekyaa enta qati variqi vi quarara hia nkyi kyakya ihata variavo. Mwia kyaara tiretana nkyi Iutaa qaqira kyeta mpo mwatanaahua mwi quara timwa nyinrenrave.

⁴⁷ Nronravanto tiritana titeqaro mwitaama tiho:

E mpo mwatanaa mpo mwatanaa kyaahaqa hirata

mwihua kyuqe aanraqaa vivaro Kotiva mwihua sitaarive

tina, nte i omwa votima kyena titauqo, turave.

(Aisaiaa 49:6)

Nronravanto mwitaa turave, tiro.

⁴⁸ Porukya Vanavaasikya mwitaa tuvata mpo mwatanaa mwihua mwi quara rieta qamwata kyeta nronravanto timwato quarara kyuqe quave tita.

Nraakye qora ekyaa enta qati variqi quate tiro, Kotiva sita varohua, mwihua Porukya Vanavaasikya qua rieta Iesusirara qutaave tura.

⁴⁹ Qio Iesusira quavanto ekyaa mwi mwataraqi viro nrinro huvata ekyaa mwi quara riemwa ntora.

⁵⁰ Mwitaa huvata Iutaavanto mwitanahua inronra hita uro mwi mwatanaahua nraakye nronranramwu Kotira nrutu tuaahere varuhuvata, nronra vaisivata, unra qua timwa nyuvata mwihua Poruravata Vanavaasiravata uaqiama nyateta mwihua nkyiari mwataqaataita mwitanahua sitamwa kyora.

⁵¹ Mwitaa huvata Iesusiva nronraqama kyo vaisitanahua nkyiariqaatai ntuvendrauma kye qaqira tuto kyeta tiqata, Nkye tagevarave, timwa kyeta mwi mwatara kyeta uro mpo mwatukya Aikoniaamini vurama.

⁵² Qio Iesusira nraaqiaravanto qamwateqata varuvaro Kotira mwanraquravanto mwihua mwutukyave su nyaato kepukyaqama kyovata varura.

14

Porukya Vanavaasikya Aikoniaamini varura

¹ Porukya Vanavaasikya Aikoniaamini mwini uro nteta mwitanahua tauraa Antiokini huntama kyeta uro Iutaa mwaanra nraamwuqi nraante variqata qua kepukyaqama kyeta timwa nyuvata Iutaa nraakye qora airivantovata, mpo mwatanaa nraakye qora airivantovata, Iesusirara qutaa mwivave timwa kyeta Iesusira nraaqiaraqama vita kuaaqi varura.

² Mwitaa huvata Iutaa vaisi mponramwuvanto hia Iesusirara qutaa mwivave tuhua uro unra quaqo mpo mwatanaa mwihua su nyaato vara apiqama kyovata mwihua Porukya Vanavaasikyara ua vu nraato tura.

³ Mwitaa ti varuvata Porukya Vanavaasikya airi enta mwini variqata hia aatu hiraitita, Iesusira mwakyaakya timwa nyiqi vuvaro nronravanto Kotiva mwitanahua kyaahaga huvata mwitana mwini variqata nronra kyaiqa hia taqo kyaiqara varaqita vura.

⁴ Mwi mwatukyaraqinaahua ntainra vita hinivanto Porukya Vanavaasikyaqaa ntumwa vuvata hinivanto Iutaaqaa ntumwa vura.

⁵ Mwiaqaataita mpo mwatanaa mwihuavata, Iutaa mwihuavata, nkyiari nronra vaisi kyapata Porukya Vanavaasikya qorama nyateta oriqo mwitanahua ntuqutirerata uti varuvata ⁶ mwitanahua mwi quara vaakya riemwa kyeta, mwiaqaataita mwitanahua ntuqema kyeta vetara mwata mpo Rikoniaani uro varura. Mwini variqata mwatukya taaratanaqi Risitaraanivata, Ntepinivata, mwi mwatukyatanana hini hini vahu mwatukyaraqivata, ⁷ nrohiqata Iesusira mwakyaakya timwa nyiqita vura.

Risitaraanivata Ntepinivata varura

⁸ Risitaraani vaisi mpovanto kyuqu ntanrenra vuva mwatakyaa viro varura. Mwi vaisira mwia nrova mwata kyovaro mwia kyuqu ntanrenra vuva hia aanra nrohiraaitiro varura.

⁹ Mwiva mwatakyaa viro variqaro Poruva Iesusirara qua tura rie varuvaro Poruva mwi vaisiva Iesusiva qutaama ni kyuqu kyuqema mataananrove tura taqero Poruva mwia vuqi aitutu hiqaro ¹⁰ mwianra aakyara ntamwa kyero tiqaro, Sivira ena kyuqu ntatuta kyera mwaamwianra variante, tuvaro mwiva qamwanrama kyero siviro nrohi varura.

¹¹ Nrohi varuvata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Poruva mwi kyaiqara varora taqeta, mwihua nkyiari Rikoniaa quaqitaita aakyara nteta

tiqata, Qikye, Nyaamwunyaa mwanriqatanavanto vaisi tueta mwaini tiri-vata varirerata tumu ntaavo, tita.

¹² Mwitaa timwa kyeta mwihua Vanavaasirara nkyiari vunyaa mwanriqa nrtutu nteta *Suaasirave* tita. Poruva qua ti varu vaisiva varuvatara tita, mwianra mwanriqa mpo nrtutu *Heminrave* tura.

¹³ Suaasirara aakyara nte varu nraamwuva mwatukya nraaqani vahu-varo mwiaqaatairo Suaasira kyaiqa vara mwate varu vaisiva nronravanto purimakau qoranramwu nraahu sita varero maunra viti kye nruntaqi ntumwu nyateravata varero nri ntovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua Porukya Vanavaasikya nrtutu tuaahereqata purimakau ru kye nyinrenrata uti varura.

¹⁴ Mwitaa huvata mwitanahua mwihua mwitaa hirera uti varurara ntapihi kyeta, haunri mwihua mwitaa hivorave timwa kyeta, nkyiari tuavaaga nrahitu kyeta nraakye qoravanto ntuvaantuama vita varura utaqaa hiantamwate viqata aakyara nteta tiqata, ¹⁵ Vaisituaavo, eqaate. Tiretana nkyi nraantante qumina vaisima varuro. Tiretana Iesusira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyinrenrata nrunro. Nkye unra mwanriqa mwia utuara mwintira qaqira kyeta qutaa mwanriqa nrtutu tuaaheraate tita, tiretana mwaini nrunrave. Mwanriqa Kotiva mwiva nraahuma nyaamwuvata, mwatavata, ekyaa inraikyavanto mwataqi vahiravata, nyaamwuni vahiravata, utu kyero vatairave.

¹⁶ Haaru Kotiva ekyaa nraakye qora qati kyovata nkyiari quataa hi aanranraqaa vurave.

¹⁷ Kotiva qati kyovata vuvarovata mwiva nai nronravanto varira ntapihiate tiro, mwiva nai nyaamwuteqaro kyuqe inraikya mpo inraikyaqo mwihua nyaamwutorave. Mwiva vati vara kyaiharo kyugema kyeqaro ntiharor kyara kyugema kyero qupiqeqaro keko tihatama nkye nreqatama qamwateqata variavo, tita.

¹⁸ Porukya Vanavaasikya mwitaa tuvataavata nraakye qora ntuvaantuama vuhua hia mwitanahua quara nronraqama kyeta riaraitita, mwitananra mwanriqavantove timwa kyeta, purimakau ru kyeta mwihua nyutu tuaahera nyatarera uti varuvata mwihua mwukyaari tu kyeta hia mwitaa hiate timwa kyeta mwihua antua kyora.

Oriqo Porura aavata ntuqutu kyora

¹⁹ Mwia nraakiara Iutaa mponramwuvanto Antiokisaitave, Aikoniaamisaitave, nri nteta nraakye qora ua vu nraato nyuvata mwihua qua riemwaqi vita ori vara kyeta Porura aavata ntuqutu kyeta qutu viho timwa kyeta mwia ntanrauqita uro mwatukya mwaaqani tuto kyora.

²⁰ Porura mwaaqani tuto kyeta vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto nrumu Porura tataaqa ututuma vita varuvaro Poruva mwiaqaatairo qati siviro qaiqaa mwatukya mwiqi viro. Mwia qanranraa mwiva Vanavaasikyantiri mwatukya mpo Ntepini vura.

Mwitanahua uro ntanteta Antiokini nrunra

²¹ Mwitanahua Ntepini variqata Iesusira mwakyaakya timwa nyi varuvata airivanto Iesusira nraaqiaraqama vuvata mwitanahua mwiaqaataita uro ntanteta Risitaraani mateta Aikoniaamini vuhua Antioki Pisitiaa mwatani vura.

²² Mwini variqata Iesusira nraaqiara mwini varuhua mwihua kepukyaqama nyateta tiqata, Iesusirara nraahu riemwaqita quate, tita. Tire Kotira mwatukyaqi virera hiarahua airi muaanra varaqi vitama mwini qio quanrave, tiro.

²³ Poruva mwitaa timwa kyero mwitanahua Vanavaasikya mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata vaisi vara mwatama kyeta nronraqama kyeta tiqata, Nkye Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikiyiqita quate, timwa kyeta mwihua kyapata variqata kyara aurama teta Kotirara aakyara nteta tiqata, E mwaa Iesusirara qutaave qia vaisinramwuhuaqaa kyuqema kyera ntaqikiyiqira quante, tita.

²⁴ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua Pisitiaa vara kyeta mpo mwata Pampiriaani nri ntora. ²⁵ Mwi mwatara mwini variqata uro Pekaani Kotira qua timwa nyita, mwiaqaataita mwitanahua vevara Ateriaani uro nteta, ²⁶ mwiaqaataita sipiqi mwaanri nteta kyaarera nronraqaama teta Antiokini qoqaraara mwini nrumu ntanteta vura. Tauraa Iesusira nraakye qoravanto Antiokini mwini variqata Kotirara aakyara nteta tiqata, Porukya Vanavaasikya po kye timwa nyatairata mwitanahua mpo mwatanaa mpo mwatanaa Iesusira kyaiqara timwa nyiate, tunani nkyiari kyaiqa taiqa kyeta vura.

²⁷ Mwitanaahua mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwatukyaqi nrohita Antiokini uro nteta Iesusira nraaqiara mwini varuhua ntuvaantuama kyeta nkyiaritana nrohurara timwa nyita tiqata, Kotiva aanra qatua kyaihata mpo mwatanaa nraakye qoravantovata Iesusirara qutaave qiavo, tita. ²⁸ Mwitaa timwa kyeta mwitanahua Iesusira nraaqiaranramwu kyapata mpuahaama mwini varura.

15

Porukya Vanavaasikya Ierusaremini vura

¹ Porukya Vanavaasikya Antiokini varuvata Iutiasaita vaisi mponramwuvanto nri nteta Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyita tiqata, Nkye hia Mosesiva tuntema kyeta nkyeta mwamwanta toqaivera, Kotiva hiama qio nkyi sitaananrove, tita.

² Mwitaa kye timwa nyi varuvata Porukya Vanavaasikya mwi quarara qao timwa kyeta mwihua kyapata nronraqama kyeta inronra hi varura. Mwi quara kyaara inronra hi varuvata Antiokini varuhua kuaa qua vateta Porukya Vanavaasikyavata, mpo uhuavata, siteta tiqata, Nkyenramwu uro Ierusaremini Iesusiva nronraqama kyai vaisinramwuhua kyapata variqatama mwi quara ntapihi kyaate, tita.

³ Timwa kye sitovata aanravau viqata mwinramwuhua mpo mwatanaahua Iesusirara qutaa mwivave turara mwata mpo Ponisianivata, Sameriaanivata, timwa nyiqita vura. Timwa nyuvata Iesusira nraaqiara mwini varuhua mwihuavata mwi quara rieta mpoqama kyeta qamwateqata varura.

⁴ Mwinramwuhua timwa nyiqi vita Ierusaremini uro ntovata ekyaa Iesusira nraakye qoravantovata, Iesusira nraaqiara nronranramwuvantovata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiyi varuhuavata, ekyaa mwihua mwinramwuhua qamwata nyatovata Porukya Vanavaasikya mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Kotiva kyaahaqa huvata mwitanahua nronra kyaiqa varaqita nrohi varurara timwa nyunra.

⁵ Mwinramwuhua mwitaa ti varuvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwihua Parisi mwaanra qua riohua sivita tiqata, Qaqao, tire Iutaa vaisi variqata Mosesira mwaanra qua rieqatama teta mwamwanta toqaana okyararave, Mosesiva timwato quarave, riemwaqita vurahuave. Mpo mwatanaavanto Iesusira qua riaahua, mwihuavata hiama egevarave. Mwi-huavata nkyiari mwamwanta toqa kyeta Mosesira quavata riemwaqitama vivarave, tita.

⁶ Mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuavata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqiki varuhuavata, mwi quara avuqavu hirerata ntuvaantuama vita. ⁷ Ntuviaantuama vita mwihua airi qua timwaqita vuvaro Pitaava siviro mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nkyevata haaru taqorave. Hia Iutaa nraahu Iesusira qua rieqata qutaave qiate tiro, Kotiva nkyiqitairo ni nronraqama kyero mwi quara mpo mwatanaahuavata timwa nyiante tiro, ni titorave.

⁸ Kotiva ekyaa nraakye qora mwutukyaqi taqe varivave. Mwiva nai mwanraqura tiri timwintema kyero mpo mwatanaahuavata nyi varirave. Mwitaa hirara tita, tire taqauraro Kotiva mpo mwatanaahuaravata qamwateqaro varirave. ⁹ Kotiva hiam tiri mpo qarama timwa tero mwihua mpo qarama nyataiho. Mwiuhavata tirivata kuaa qarama nraahu timwa taiho. Tiri nraantante mpo mwatanaahua Iesusirara qutaa mwivave qiarara tiro, Kotiva mwihua uaqia hi inraikyara nruka nyatairave.

¹⁰ Tiri haivaqahuavata, tire tetavata, Mosesira qua vara qu varet nrohirera taqauraro muaanra ntairave. Qio nkye nanraqama mwi quara mpo mwatanaahuaqaa qu nyatarerata uti variavo? Nkye mwitaa hiqatama Kotira mwataara hirerata uti variavo. Hia nkye mwitaa hiate.

¹¹ Tire taqauraro Iesusiva nronravanto tiriavata po tiraqaatairo Kotiva tiri tivitairave. Qio tiri tivitaintema kyero Kotiva mpo mwatanaa mwihuvata qioma siterove, tiro.

¹² Pitaava mwitaa tuvata mwiqi ntuviaantuama vuhua tirema variqata mwihua Vanavaasikya Porukya qua rie varuvata mwitanahua sivita nkyiari nrohurara timwa nyita. Mwitanaahua mpo mwatanaavanto varunani nrohuvaro Kotiva kyaahaqa huvatatana nronra kyaiqa varaqita nrohurara mwihua timwa nyunra.

¹³ Mwitanaahua timwa nyi taiqa kyovaro Iemisiva siviro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, ni qua riaate. ¹⁴ Vuni Kotiva nraakye qora mponramwu nai nrotu tuaaheraate tiro, uro mpo mwatanaahuaqitairo sito quara Saimoni Pitaava vaakya tiri timwa timwinrave.

¹⁵ Qio poropeti vaisinramwu haaru qara ntumwato quavavata, mwaa Pitaara quavantovata, ntapihi kyero kuaa mwiaqaama vahirove. Haaru mwataa turave:

¹⁶ Nronravanto tiqaro, Nraakiara nte nrumu ntantena uro nkyi haivaqara Ntevitira nraamwu ntaputama vira qaiqaa hoqarerave.

Mwi inraikyara mwi inraikyara nraaparaqama vira qaraakyaqama kyena vara qaiqaa mwaamwianra tarerave.

¹⁷ Nte mwitaa hiarita nraakye qora mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqitaina nte ntena nraaqiaraqama tena nyaanrama taarihua nronra ni puaama kyevarave, tura.

¹⁸ Nai haaru nronravanto mwi quara qovarama kyorave, turave, tiro.

(Emosi 9:11-12)

¹⁹ Iemisiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Qio nte mwataamama riauqo. Mpo mwatanaahua qora aanra qaqira kyeta Kotira aanraqaa quahuaqa hia tire mpo muaanra vataare. ²⁰ Nrivaqe tire mwihuani qara nraahu ntumwa kyeta mwitaa mwitaama timwa nyianre:

Nkye hia qumina unra mwanriqani vate kyarara nraate.

Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate.

Hia nruntana tu varet ntaqutu kye vahi aasaura nraate.

Hia nraanrevata nraate.

Mwi quara nraahu gara ntumwa taarata mwihua taqaate. ²¹ (Mpo mwatanaavanto mwi quara riemwaqita vivera, hiamu Iutaa mwini varihua mwihua kyapata inronra hivarave.) Iutaavanto mpo mwata mpo mwata quahua variqata mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa Mosesira qua kyaara ntumwaqita vi variarave. Mpo mwatukya mpo mwatukya Mosesira qua timwa nyiahua variavo, tiro.

Mpo mwatanaahuani gara vara kyora

²² Iemisiva mwitaa tuvata Iesusiva nronraqama kyonramwuhuavata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiy varuhuavata, ekyaa mwiqi ntuvaantuama vita varuhuavata, kuaa qua nraahu vateta tiqata, Nrivaqe tetaqitai vaisi mpotana sitaarata mwitanahua Porukya Vanavaasikya kyapata vihua tire mwaqi variqata timwa tauna quara vevara Antiokini varihua uro timwa nyiate, tita.

Mwitaa timwa kyeta mwihua vaisi taaratana mwatama kyora. Vaisi mpo mwia nrtu Iutaasira mwia vara nrtu Vasavaasira, vaisi mpo mwia nrtu Sairaasira. Mwitanahua Iesusira nraakye qora hini mwihuaqitai viritogama vita varutanahua varura.

²³ Mwihua mwatama kyeta mpo mwatanaa mwihuani gara vara kyeta tiqata,

Tire Iesusiva nronraqama kyainramwuhuavata, Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiy variahuavata, tire nkyi qata vakyaahua variqatama nkye mpo mwatanaa Antiokini variahuave, Siriaani variahuave, Sirisiaani variahuave, nkye tiri tiqata vakyaahua variahuave tire nkyi qua mwantauro.

²⁴ Tire riaurata tiriqitaita vaisi mponramwuvanto uro api qua nkyi timwa nyiavata nkye mwi quara rieta qumimaqa hi variavo. Hia tire mwihua sitaurata mwihua nkyiari riemwa kyeta uro mwitaa qiavo.

²⁵ Mwiaqaataita tire ntuvaantuama vita kuaa qua vateta mwataama tita, Nrivaqe vaisi mponramwu sitaarata mwihua tiri mwutukya vahi vaisitana Porukya Vanavaasikyavata quate, turo.

²⁶ Porukya Vanavaasikya hia nkyiari ru kyerara nronraqama kye riaraitita, mwitanahua tiri nronra vaisi Iesusi Karaisira kyaiqa varaqita vi variatanahuave.

²⁷ Mwaisaita tire Iutaasikya Sairaasikya sitaarata mwitanahua tire kuaa qua vateta gara ntumwa tauna quara mwaa nkyiari nyoqitaitavata nkyi timwa nyivarave. ²⁸ Kotira mwanraquravantovata, tirevata, mwaa quara kuaa quama vatauro. Tire hia qumina airi qua tiqata nkyiqa muaanra vatarerave.

²⁹ Mwaa quara nraahu riemwaqita quate:

Unra mwanriqani kyara vatera hia nraate.

Hia nraanre nraate.

Hia nruntana tu vareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate.

Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate.

Nkye mwi quara riemwaqi viqatama nkye kyuqema kyeta nrohivarave. Qio mwiqiarama tirenramwu turo, tita.

³⁰ Mwitaa timwa kyeta mwihua sitovata mwihua vevara Antiokini uto Iesusira nraaqiaranramwu varuhua kuairama kyeta gara vare vura nyuvata ³¹ mwihua kyaara ntumwa kyeta ntapih rieta mwi quarara gamwata kyeta kyuqe quama garaqi vaiho. Mwi quava tiri kepukyaqama

timwa taani quarave, tita. ³² Mwitaa tuvata Iutaasikya Sairaasikya Kotira qua tutanahua sivita mwihua timwa nyiqata kyuqe mwakyaakya mpuahaa qua tiqata mwihua kepukyaqama nyatora. ³³ Mwitaa timwa kyeta Ierusalemisaita tumu ntotana airi enta mwini Antiokini varuvata mwiagaataita Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua kyuqema kyeta kyauqu nyita sitovata mwitanahua tumu ntanteta tauraa nkyiari tumunani vura. ³⁴ [Sairaasiva nraahu Antiokini variataa huvaro mwini varura] ³⁵ Porukya Vanavaasikyavata airi enta Antiokini varura. Mwitahanuavata mpo uhuavata nronravanto timwato quara nraakye qora timwa nyiqata varura.

Porukya Vanavaasikyatana inronra hita ntainra vura

³⁶ Porukya Vanavaasikya Antiokini variqita vuvaro mpo entanramwu nritarovo Poruva Vanavaasirara tiqaro, Varaiqetana qoqaraanianra viqatatana mpo mwatukya mpo mwatukya viqata teta tiqata vakyaahua taqaare. Haaru tirtana Kotira qua timwa nyiavana nraakye qorahua mwihua qiove variavo hiave qio variavo? tiro.

³⁷ Poruva mwitaa tuvaro Vanavaasiva Ioninravata vitero virero uti varura. Ioninra nrtutu mpo Maakiva. ³⁸ Vanavaasiva mwiavata vitero virera uti varuvaro Poruva qaqaqo tiro. Haaru tirtana mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata mwakyaakya timwa nyiqi vi variavararo mwi vaisiva tiritana Pampiriaaqitairo qaqira kyero pupohovaro nrumu ntantero vurave, tiro. ³⁹ Mwitaa timwa kyetatana mwitanahua nronraqama kye inronra hi kyeta ntainra vura. Ntainra vita Vanavaasiva Maakiravata vitero nkyiariatana mpona sipiqi mwaanri nteta Saiparasini vura.

⁴⁰ Vuvaro Poruva Sairaasiravata vitero virera huvata mwia qata vakyaahua Iesusira nraaqiaranramwuvanto kyauqu nyita tiqata, Kotiva nkyitananra po timwa nyate variratama nrohivarave, tita.

⁴¹ Mwitaa tuvaro Poruva Siriaanivata Sirisiaanivata viqaro mwiva Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua kepukyaqama nyataqiro vura.

16

Porukya Sairaasikya Timotiravata viteta vura

¹ Poruva vuva Ntepinivata Risitaraanivata uro ntora. Mwini Iesusira nraaqiara mpovanto mwia nrtutu Timotiva varuvaro mwia nrovavata Iesusira nraaqiara variqaro mwiva Iutaa nraakye varuvaro mwia qova mpo mwatanaa Kirikivanto varura.

² Iesusira nraaqiaranramwu Risitaraani varuhuavata Aikoniaamini varuhuavata Timotirara kyuqe vaisive tuvaro ³ Poruva mwiavata vitero virera hiro taqovaro Timotira qova mpo mwatanaa Kirikivanto variqarora tiro, mwiva hia Timotira mwamwanta toqa mwatova varuvaro Poruva mwia mwamwanta toqa mwatero. Poruva tiqaro, Iutaa mwaini vari-ahua Timotira qova Kiriki vaisi varira ntapiharave. (Mwihua Timotira mwamwanta hia toqa mwatairave tivorave timwa kyero Poruva Timotira mwamwanta toqa mwatero mwiagaatairo mwiavata vitero viro.)

⁴ Vitero vuhua mwinramwuhua mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Iesusira nraaqiaranramwu tauraa Iesusiva nronraqama kyonramwuhavata, nronra vaisinramwuvata, Ierusalemi variqata (mpo mwatanaavanto Iesusira nraaqiaraqama vihua mpo hi quara mwataa mwataama kye vataqi quate) tu quara timwa nyiqi vita tiqata, Nkye mwi quara nraahu riemwaqita quate, tura.

⁵ Mwitaa timwaqi viqata mwinramwuhua Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqa huvata mwihua Iesusira qua kepukyaqama kyeta riemwaqita vita airiqama vura.

Poruva ruvaata taqora

⁶ Poruvavata mwia vatama kyeta nruhuavata uro vutura Karesiaa hini vahuvaro Pirisiaa hini vahuvaro Esiaa mwata mwiva utaqaa vahuvaro Kotira mwanraquravanto mwihuara hia Esiaa mwata mwiaqaa uro qua timwa nyiate tura.

⁷ Tuvata mwihua vuhua Misiaa mwatani vuvaro Pitiniaa mwata qaumato vahuvata mwini virera tuvaro Iesusira mwanraquravanto hia mwini quate tuvata ⁸ mwihua Misiaa mwata utaqaa teta Toroaasini uro ntora.

⁹ Mwini uro nteta varuvaro entaqi Poruva ruvaata voti hura qoqaa taqero. Tage varuvaro Masentoniaa vaisi mpovanto siviro variro Porura nraanrenro tiqaro, Po, qati kyaarera nronra tegera nrinrava nrumu mwaini Masentonianivata variqara tiri kyaahaqa hiante, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Poruva taqero mwiva siviro mwivavata, tire mpo hiavarahuavata, (nte Rukuvavata,) mwitaama tita, Kotiva Masentoniaanivata uro ni qua mwakyaakya timwa nyiatema, tiho, tita. Mwitaa timwa kyeta tire mwini virerata tera hita.

Piripaini vura

¹¹ Mwiaqaatai tire sipiqi mwaanri nteta Toroaasi kyeta kyaarera nronraqaama teta nramanri utaqaa vahu mwatara Samoteresini uro nteta. Mwia qanranraa tire qaiqaa sipiqima teta Niaporisini quavananra.

¹² Mwiaqaataita mwi mwatukyara kyeta verera mwatukya mpo Piripainianra quavarahua mwini uro ntaavananra. Masentonia mwataqitairo mwatuka Piripaivanto vunyaa mwatukyavanto vahuvata Romenivanto mwi mwatukyara qovarama kyora. Tire Piripaini uro nteta mpo entanramwu mwini varita.

¹³ Mwini variqata mwaanraqaa tire mwatukyaqitaita vasaamwunra qesana ntuqieta uro mwaqani nramanri tokyasataa Iutaavanto Kotirara aakyara nte variava vahiananrove timwa kyeta nramanri tokyasataa mwatakyaa vita variqata mwini nraakyenramwu ntuvaantuama vuhua qua timwa nyi variavararo ¹⁴ nraakye mpovanto mwia nrtutu Ritiaava mwiva Taiatairanyaava mwiva kyoqaa kyaiqa vareqaro nraanre tavuna nyiqanro munima vare varu nraakyeva varuva. Mwi nraakyeva mpo mwatanaava variqaro Iutaa qua mwaanra rieqaro Kotira nrtutu tuaahere varu nraakyeva varuvaro nronravanto mwia vu nraato kyaahaqa huvaro mwiva Poruva tu quara ntapihi kyero riora.

¹⁵ Riero mwivavata mwia nraamwuqi varuhuavata nramanri varora. Nramanri varero mwiva tiriara tiqaro, Nte nkyi nronra vaisiara qutaa mwivave tuqo. Nkye nianra tiqata, E qutaama Iesusira nraaqiara variaro, tivera, nkye ni nraamwuqi nrita nivata variate, tiro. Mwitaa tuvaro mwia quavanto kepukyaqa huvata tire mwia nraamwuqi uro variavananra.

Porukya Sairaasikya karavu rupa kyora

¹⁶ Mpo enta tire qaiqaa Iutaavanto Kotirara aakyara nte varunani virera hiavararo mwanraata mpovanto nrumu tiri qintorama kyero. Vaanavanto mwi mwanraatara utaqi variqaro mwia kyaahaqa huvaro mwiva nraakiara qovara hiani okyarara nraakye qora timwa nyi varura. Nraakye qoravanto nraakiara qovara hiani inraikyara riarerata hiqata airi munima mwi nraakyeraga ntaqikyu vaisihua nyuvata mwihua airi munima varora.

¹⁷ Mwi nraakyevea nri ntero Poruravata, tirinramwuvata, tivataqiro viqaro aakyara ntero tiqaro, Mwaa vaisinramwuhua mwanriqa Kotiva nyaamwuni varira kyaiqa vare varia vaisihuave. Nkye hia ekyaara qutu vivaro Kotiva nkyi qati sitaaninranra mwihua timwa nyinrenrata nriavo, tiro.

¹⁸ Mwi nraakyevea airi enta tiri tivataqiro viqaro mwi quara timwaqiro vuvaro Porura mpogama kyero pupohovaro mwiaqaatairo mwiva nraakye utaqi varu vaanranra tiqaro, Nte Iesusi Karaisira nrutu nteqanama iara mwi nraakyeraitaira nritarera quante tuqo, tiro. Mwitaa tuvaro mwi nraakyeraitairo vaana mwiva qamwanrama kyero nritarero viro.

¹⁹ Vuvata mwiaqaa ntaqikiyi varuhua taqovaro mwihua munima varo aanrava taiqa vuvata mwihua tiqata. Qikye, hiama qaiqaa mwi nraakyevea qianinraqaaita munima varaananrave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua raraqa tovata mwihua Porukya Sairaasikya ntavaaqavu kyeta ntanraunru vareta ko tirerata nronra vaisinramwuvanto variqata qua tunani kya-paqama vahu mwatukyaraqaara vurama.

²⁰ Uro mwini kyeta Romeni vaisi qua ntapihi varu vaisihua timwa nyita tiqata, Mwaa Iutaa vaisitanave. Mwihua tiri mwatukyaqi nrumu variqata uaqia hi inraikyara nraakye qora nyaamwute variavo. ²¹ Tire Romenivanto hia mwi quara riarerave timwa kyeta qao timwa tauna quara, mwihua timwa nyi variavo, tita.

²² Mwitaa tuvata nraakye qora mwini ntuvaantuama vita varuhua Porukya Sairaasikya ntuquti varuvata mwihua vunyaahua uro Porukya Sairaasikya tuavaaqa nraanrahituma kye qatinani vara kyeta tiqata, Mwaatanahua kyaamwuqotai ntuqutukye vataate, tita.

²³ Mwitaa tuvata mwitanahua ntuqutu kye ntupintirima kye vateta sitaqita uro karavuuqi tuto kyeta karavuuqaa ntaqikiyi varu vaisirara tiqata, Mwitanahua tuqara kyera rupataante, tita.

²⁴ Mwitaa tuvaro karavuuqaa ntaqikiyi varuva mwihua tuntema kyero karavu nraamwu mwia nai vetara utaqi vahura mpoqi sitaqiro uro kyero mwitanahua kyuqu kyatari vauru toraqi vatero vara mwatumwi tuqara kyero rupa tero.

²⁵ Mwitaa huvata mwitanahua mwiqi variqata enta mwutukya Kotirara aakyara nteta ihi timwaqi viqata Kotira nrutu tuaahere varuvata karavu hini mwihua variqata mwitana tura rie varura.

²⁶ Rie varuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero karavu nraamwu qakya hi varuvaro mwiaqaatairo karavu nraamwu gesanramwu ekya qatua vuvaro ekya karavu vaisiqaatairo seni kyaanta huvantu viro tumu ntura.

²⁷ Mwitaa huvaro karavu nraamwuqaa ntaqikiyi varu vaisiva vaitoraqitairo siviro taqovaro ekya qesa qatua viro vahuvoro mwiva qikye tiro. Ekya karavuvanto mwaaqitaita ntuqema kyeta quavo. (Mwia kyaara niqaa ntaqikiyi vari vaisiva ni ru kyaankyorave), timwa kyero mwiva nai paipanta veva tuaqitairo ntanrau kyero mwiaqotairo naivanto nai ru kyarero uti varuvaro

²⁸ Poruva aakyara ntero tiqaro, Hia enavanto ena ru kyaante. Tire ekya mwihua mwaaqi qatima varuro. Hia mpovanto aatu ntuqema kyero viho, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro karavu nraamwuqaa ntaqikiyi varuva tiqaro, Omwa qupiqita nriate, timwa kyero mwiva hiantero mwiqi viqetero mpogama kyero aatu hiqaro uro Porukya Sairaasikya suqaa mwatasata ntumwa viro varuvaro kyuqu kyauqu nti varuvaro varura.

³⁰ Mwiaqaatairo mwiva siviro mwitanahua sitaairo uro mpoqi kyero mwitanahua kyapara hiro tiqaro, Nkyetana nronraqama quatanahuave. Nte nataa hiarirove Kotiva ni pitaananrove? tiro.

³¹ Mwitaa tuvata mwitanahua mwia timwa mwita tiqata, Iesusiva tiriqaa ntaqikiyi varivave. E mwianrama gutaa mwivave qiante. Mwitaa tiraroma Kotiva ivata i nraamwuqi varihuavata sitaananrove, tita. ³² Mwitaa timwa kyeta mwitanahua nronravanto tu quara mwia timwa mwitatana mwia nraamwuqi varuhuavata timwa nyunra.

³³ Mwitanahua mwihua timwa nyuvaro mate mwiqiara karavuuqaa ntaqikiyi varuva mwitanahua sitaairo uro vaisivanto ntuquti tora hiqama nyatero mwiaqaatairo mwivavata mwia nraamwuqi varuhuavata nramanri varora. ³⁴ Nramanri varetu mwiaqaatairo karavuuqaa ntaqikiyi varuva qaiqaa mwitanahua sitaairo uro nai nraamwuqi kyero mwitanahua kyara nyinro. Kyara nyinro mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, Kotirara mwutukya ntuvata mwihua mpoqama kyeta qamwateqata varura.

³⁵ Mwia qanranraa toqaqi Romeni vunyaahua nkyiari piponramwu siteta tiqata, Mwi vaisitanahua huvantu kyaivata quate, ³⁶ tuvata mwinramwuhua uro karavuuqaa ntaqikiyi varura timwa mwuvaro mwiva Porura timwa mwinro tiqaro, Vunyaa vaisivanto qua vara kyeta tiqata, Ivata Sairaasiravata karavuuqitaira huvantu kyairata quatemala, qiavo. Qio nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata mwaqaqitaita quate, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Poruva qaqaqo timwa kyero mwiva pipo mwihua timwa nyinro tiqaro. Mwihua enta hia ntapihhi kye ko tiraitita, mwihua nraakye qora suqaa tiritana kyaamwuqotaita ntuqutu kye vateta tiritana karavuuqi kyaarave. Qio, tiritana hia qumina vaisitanavauma varuro. Tiritana Romeni nrtutu varaurahuama varuro (haaru tiritana nronraqama kyaavata Romeni qama vita varurahuave). Qio mate, mwihua tiritana tirema uqeta kyeta titarerata uti variavo. Hiama tiritana qati uqeta kyeta quanarave. Romeni vunyaa vaisi mwihua nkyiarima nrumu tiritana huvantu kyevarave, tiro.

³⁸ Poruva mwitaa tuvata piponramwuvanto uro Romeni vunyaahua timwa nyuvata mwihua Porukya Sairaasikya tire Romanivantove tu quara rieta mwihua aatu hita. ³⁹ Mwihua aatu hiqata uro mwitanahuara po kye timwa nyateta qihaakyama kyeta tiqata, Qikye, tire hia mwitaa hiataara qora utunanrave, timwa kyeta mwitanahua karavuuqitaita siteta, Qio mwaa mwatukyaraqitaitavata quate, tita.

⁴⁰ Mwitaa tuvata Porukya Sairaasikyatana karavu kyeta uro Ritiaara nraamwuqi Iesusira nraaqiaranramwu uro taqeta mwitanahua mwihua kepukyaqama nyataare tita kyuqe qua timwa nyita mwiaqaataita mwitanahua mwi mwatukyara kyeta vurama.

17

Tesaronaikaani vura

¹ Mwitanahua Piripai kyeta vuhua uro mwatukya mpotana Ampiporisivata, Aparoniaavata, vara kyeta vutura Tesaronaikaani uro ntoru. Mwi mwatukyaraqia Iutaa mwaanra nraamwu mpo vahura.

²⁻³ Poruva nauqaa uturara rieqaro mwi nraamwunraqi vera ntero. Poruva taarampo mwaanraqaa mwiqi variqaro mwakyaakya mwiqi ntuvaantuama vuhua timwa nyinro. Mwiva mesaiaara mwihua hia ntapihura timwa nyinrenra hiro hia mwihua mwia quara unra quave tintema kyero Poruva mwia okyara ntapihhi kyero Kotira mpukuqitairo puaama kyeqaro

timwa nyinro tiqaro, Mesaiaavanto nriqa vi inraikyara varero uro utu viro qaiqaa qati siquani quava Kotira mpukuqi mwataama vahirave. Iesusiva nte mate nkyi timwa nyu vaisiva qio mwivama mesaiaa mwiva variho, tiro.

⁴ Mwitaa tuvata Iutaa nraakye qora mponramwuvanto qutaama qiaro timwa kyeta Porukya Sairaasikya vataqita vuvata, Kiriki vaisi airinramwuvanto Iutaa qua mwaanra rihua mwihuavata qutaave timwa kyeta Porukya Sairaasikya sataqita vuvata, nrtutu nronra vataa nraakyenramwuvata, mwitanahua sataqita vura.

⁵ Mwhua qutaave tuvata Iutaa vaisinramwuvanto taqovata mpo mwatanaa nraakye qoravantovata Porukya Sairaasikya sataqita vuvata mwhua mwia kyaara mwhua uaqia huvata uro aanraqaataita uaqia hu vaisihua sita ntuvaantuama kyeta mwhuara vuavi tuvata mwi vaisihua uro ekyaa mwi mwatanaahua rapatovata mwhua uro Iasoninra nraamwu gesa ntukuraa kyeta viqeteta nraamwuqi Porukya Sairaasikyara puaama kye sitaqita nraakye qora suqaa kyarera utura.

⁶ Puaama kye taqovata hia huvata mwiaqaataita mwhua Iasoninravata Iesusira nraaqiara mponramwuvata ntavaaqavu kyeta ntanrauqita uro mwi mwatukyaraqaa ntaqikyivi varu vaisihua suqaa kyeta aakyara nteta tiqata, Ekyaa mwata maata vahintema mwaa vaisinramwuhua antua utuqita nrohiahua mwaini tiri mwatukyanyivata nrianrave. ⁷ Nriavaro mwaa vaisiva Iasoniva mwinramwuhua qamwata nyatero nai nraamwuqi sitaqiro uro kyaiho. Tiri vunyaa vaisi Rominyaava varihata mwhua ekyaa mwia qua hia riaraitita, mwia qua nteqa kyeta tiqata, Tiri vunyaava mpovanto Iesusivama variho qiavo, tita.

⁸ Mwhua mwitaa tuvata mwi mwatukyaraqaa ntaqikyivi varuhavata, nraakye qora mwini ntuvaantuama vita varuhavata, uaqia huvata nronraqama kye qua aakyara timwaqita vura.

⁹ Mwitaa ti varuvata mwi mwatukyaraqaa ntaqikyivi varuhua tiqata, Iasonivavata mpo vaisinramwuvata qio mwitaa mwitaama munima kyetama mwaatani quate, timwa kyeta mwinramwuhuaqitaita munima vareta huvantu kyovata nkyiari mwaatani vurama.

Mperiaani vurama

¹⁰ Mwhua huvantu kyovata vuvaro enta huvata Iesusira nraaqiaramwuvanto mwi mwatukyaraqivi varuhua qamwanrama kyeta Porukya Sairaasikya Mperiaani sitovata mwitanahua mwini vurama. Mwitanahua Mperiaani uro nteta uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera nte variqata qua mwakyaakya timwa nyunra.

¹¹ Mperiaaqinaahua hia Tesaronaikaqinaahua voti hiraitita, mwhua garaakya qua Poruva tu quara riaataa nraahu huvata mwia qua rieqata mwhua mpo enta mpo enta Porura quavanto qutaa qua vahianinra nkyiari suqovata taqarerata Kotira mpukuqi mwi quara kyaara ntiqata puua hi varura.

¹² Mwitaamaqita vita Iutaa airivanto Iesusirara qutaa mwivave tuvata Kiriki nraakye nrtutu nronra vahuhavata airivanto qutaave tuvata Kiriki vaisi airivantovata qutaave tura.

¹³ Airi nraakye qora Iesusira quara qutaave tuvata Iutaa vaisinramwu Tesaronaikaani varuhua riovaro Poruva Mperiaani Kotira qua timwa nyi varuvata mwia kyaara mwhua nkyiari mwaata mwini kyeta Mperiaa mwini uro nteta antua qua tiqata uaqia hu vaisihua sita kyeta mwhua rapateqata tuvata Porura uaqiama mwatarerata uti varura.

¹⁴ Mwitaa huvata Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua Porura rivorave timwa kyeta qamwanrama Porura vita kyeta vevani titovaro vuvata Sairaasikya Timotikya nraahu Mperiaani varuvata ¹⁵ mpo vaisinramwuvanto Porura vitaqita uto mwatukya nronra Ateni mwini kyeta mwiagaataita mwinramwuhua uto ntanteta Mperiaani nruhua nrumu Sairaasikya Timotikya timwa nyita tiqata, Poruva nkyitananra tiqaro, Nkye mpo kyaiqa taiqa kyeta qamwanramama mwaini nte hunani tumuate, tiho, tita tura.

Poruva Atenini varura

¹⁶ Mwia kyeta vuvaro Poruva Ateni mwini nanrianraa variqaro mwiva mwatukya mwiqi nrohiqaro taqovata mwi mwatanaahua airi inraikya viri kohi kyeta tiri mwanriqave timwa kyeqata vatova vahuvaro Porura mwutukyavanto uaqia huvaro varura.

¹⁷ Poruva mwi inraikyara mwi inraikyara taqero mwiagaatairo mwiva Iutaa mwaanra nraamwuqi uro variqaro Iutaavata, mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte varuhuavata, mwakyaakya timwa nyinro mwiagaatairo mwiva mpo enta mpo enta maaketiqi uro variqaro mpo mwatanaa nraakye qora vitare nritare hi varuhua qua mwakyaakya timwa nyinro.

¹⁸ Poruva mwihua timwa nyi varuvata mpo qua Epikuriaaninra okyaravata, Sotoikira okyaravata, riohua nri nteta mwihua Poruravata qua tura. Mponramwuvanto nkyiari henahua kyapara hita tiqata, Mwamwaa api mpo qua mpo qua ti vari vaisiva, mwaava nanra qua tirerove ti variho? tita.

Tuvata qaiqaa mpo uhua tiqata, Mwiva mpo mwatanaahua mwanriqanramwu okyararave ti variho? tita. Poruva Iesusiva qutu viro qaiqaa qati sivurara timwa nyi varuvatara tita, mwihua mwitaa tura.

¹⁹ Mwihua mwitaa timwa kyeta Porura viteta Ariopakaasi kaanasorinramwu kuairama vita varunani uro kyeta Porurara tiqata, Qaraakya qua e nraakye qora timwa nyi variara quara tiri timwa timwiqe riaare.

²⁰ Tire i qua riauraro mwi quava nraahumwa mpo gara ihata qaiqaavata mwi quara okyara ntapihi kyeta riarerave, tita. ²¹ Mwi mwatanaahuavata, mpo mwatanaahuavata mwiqi varuhuavata, qua nraahu ti varu vaisihua variqata mwihua qaraakya qua timwaqi viqata qaraakya qua riemwaqita virara nraahu rieqata varura.

²² Mwihua mwi quara okyara riarerave tuvaro Poruva Ariopakaasi kaanasorinramwu kuairama vuhua suqaa siviro timwa nyinro tiqaro, Ateninyaa vaisi nkyenramwuve, nte taqauqata nkye mpoqama kyeta mwaanra okyara mpo okyara mpo okyara riemwaqita vi variahuave.

²³ Nte mwaini nkyi mwatukyaqi nrohiqana nkyeta mwanriqanramwuanra aakyara nteqata mpo inraikya mpo inraikya utu taara airi inraikyama taqauqo. Nte mpo taintavata taqauqo. Mwiaqaa mwaa quara gara ntumwa taarave: *MWAA TAINARA TIRE HIA TAQETA RIETA HUNA MWANRIQANRANRA RIEQATA TAINA UTU MWATAUNANRAVE*, qiarave. Nkye mwanriqa mwia hia taqeta rieta ntapihiara, mwianra qumina nkye aakyara nte variara, nte mate mwianra ntapihi kyena nkyi timwa nyinrenrave.

²⁴ Mwanriqa mwia nrtu Kotivave. Kotiva mwatavata, ekyaa mwiaqaa vahi inraikyaravata, utu taivave. Mwiva nyaamwuqaavata, mwataqaaavata, ntaqikiyi varivara tiro, mwiva hia vaisivanto hoqataa nraamwunraqi variqiro vi varivave.

²⁵ Kotiraqaatai ekyaa nraakye qoravanto nraaihovata ekyaa inraikyavata vare variarara tiro, hama qio vaisivanto mpo inraikya Kotira kyaahaqa hiariva vahiananrove.

²⁶ Kotiva haaru vaisi kuaiqia tiri haivaqara utu tovaro mwikuraqaatairo ekyaa nraakye qora qovarama vuvaro Kotiva ekyaa mwata maata vari-ate tiro, mwihua sitorave. Kotiva nraakye qora utu kyero tiqaro, Mwi mwatanaava mwi entara mwi mwataragaqa variananrove, mwi entara mwi mwatanaava mwi mwataragaqa variananrove, timwa kyero kyaihata variarave.

²⁷ Mwihua Kotirara puua hinerata tupaupa hiantema kyeta puua hiate tiro, Kotiva nraakye qora qovarama kyaihata variarave. Qio Kotiva hia tiri nyianrato variho. ²⁸ Mwianra mpovanto mwitaama tiro: Kotiva qati varirara tita, tire qati variqi vita, tire qakyaa hita, tire qati nraahu variqi quarahuama varuro, tirave.

Nkyi mpukuqi gara nti varia vaisihua mwitaama tita: Tire mwia nraaqiarama varuro, qiarave.

²⁹ Qio tire Kotira nraaqiara variqatara tita, tire Kotirara mwiva vaisivanto korive, orive, munimave, vara kyeta kohi kyeta utu taa inraakyara votima kyero varirave qiarorave. ³⁰ Haaru nraakye qora hia Kotira ntapihi kyaritita, qora kyaiqa vare varuvaro Kotiva qati vu taqe kyorave. Mwaa entara Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi aanranra qaqira kyaate ti varirave.

³¹ Kotiva qua vatero tiqaro, Mpo enta ko qiari entavama vahiananrove, tirave. Mwi entaraqaama Kotiva nronraqama kyai vaisiva ntapihi kyero ko tiqaroma mwaa mwataragaqa vari nraakye qorahua qua riaanarove. Nkye ko qiani vaisira mwia ntapihi kyaate tiro, Kotiva mwia qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorave, tiro.

³² Poruva Iesusiva qutu vuvaro qaiqaa qati vara sivuma kyo quara tuvata hini uhua raima mwatovata hini uhua tiqata, Mpo entavata e mwi quara qaiqaavata tiraqeta tire riaare, tita.

³³ Mwitaa tuvaro Poruva mwihua kyero vura. ³⁴ Vuvata vaisi mponramwuvanto mwia vataqita vita Kotira nraaqiaraqama vura. Vaisi mpovanto Taionisiaasiva mwiva Ariopakaasi kaanasori vaisivanto varuvaro nraakye mpo mwia nrtu Ntamarisiva mwitanahuavata, mponramwuvantovata, Porura vataqita vura.

18

Poruva Korintini vura

¹ Mwiaqaatairo Poruva Ateni kyero Korintini vura. ² Mwini uro ntero mwiva Iutaa vaisi mwia nrtu Akuiraara Pontaasinyaanra puuama kyora. Haaru vunyaa vaisi Korontiaasiva ekyaa Iutaa mwihuara hia Romini variate timwa kyero ekyaa sitamwa kyo entara, Akuiraava nai nraata Pirisiraaravata vita varero Itari kyero mwi entara Korintini nrumu varura. Poruva mwitanahua taqarero vuva ³ uro mwitanahuavata varura. Mwivavata mwitanahuavata seri nraamwu toqa kyeqa haqiro kyaiqara varohuara tita, mwihua kuaaqi variqata mwi kyaiqara varora.

⁴ Poruva mwi kyaiqara vareqaro mwiva mpo mwaanraqaa mpo mwaanraqaa Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro Iutaavata, Kirikivata, Iesusira quara qutaa quave qiata tiro, mwiva mwihua kyapata qua ti varura.

⁵ Poruva mwitaamaqi vi varuvata Sairaasikya Timotikya Masentoniasaita uro ntovaro mwiaqaatairo Poruva mpo kyaiqa varora qaqira kyero mpo

enta mpo enta Iesusira mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro viro. Mwiva Iutaa timwa nyinro tiqaro, Nkye mesaiaa vekya variara qio Iesusiva mwivave, tiro.

⁶ Tuvata mwihua mwi quara hia riaraitita, mwi quara kyaara Porura uaqiama mwateqata uaqia hu quara tuvaro Poruva qaqaqo timwa kyero ntuvenrauma kyero tiqaro, Kotiva nkyi qaqira kyairata nkye raupirima vivera, hia niqaavauma qua vahiananrove, nkyitaqaama qua vahiananrove. Mate nte nkyi kyena mpo mwatanaahua hinani virerave, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero Poruva mwiaqaatairo mwihua kyero mpo mwatanaa vaisi mwia nrtutu Taitaasi Iasitaasira nraamwuqi uro varura. Taitaasi Iasitaasiva Kotirara aakyara nte varu vaisiva varuvaro mwia nraamwuvanto Iutaa mwaanra nraamwu qaumato vahura. ⁸ Vaisi mpovanto mwia nrtutu Kirisipaasiva, mwiva mwaanra nraamwuqaa ntaqikyivi varuva mwivavata, mwia nraamwuqi varuhuavata, nronra Iesusirara qutaa mwivave tura. Korintiqaahua airivantovata Porura mwakyaakya rieta qutaa quave timwa kyeta nramanri varora.

⁹⁻¹⁰ Mwitaamaqiro vuvaro mpo enta Poruva entaqi vaiteqaro ruvaata taqovaro nronravanto mwia timwa mwinro tiqaro, Nte i vatama kyena varurara tira, e hia aatu hiqara mwakyaakya timwa nyiante. Hia tirema variante. Mwaa mwatanaahua airi nraakye qora ni nraaqiara variavananra tina, nte iqaa ntaqikyiqi vi variariro hia mpovanto qio i ruananrove, tiro.

¹¹ Mwitaa tuvarora tiro, Poruva kuaa ihi vara kyero mpo ihi hinivata mwini variqaro mwi mwatanaahua Kotira qua timwa nyiqiro vura.

¹² Poruva mwitaamaqiro vuvata Kariora nronraqama kyeta tiqata, E Romeni vunyaa vaisi mpo variqara Akaiaraqaa ntaqikyiante, tuvaro Kariova nronraqama viro varura. Mwiva varuvata Iutaa mponramwuvanto ntuvaantuama vita tiqata, Nrivaqe Porura uaqiama mwataare, timwa kyeta uro Porura ntavaaqavugita uro ko ti varu nraamwuva vahunani kyeta Kariorara tiqata,

¹³ Mwaa vaisiva nraakye qorara mwataa mwataama kyeqatama Kotira nrtutu tuaaheraate tiqaroma tiri mwaanra qua nteqa kye variho, tita.

¹⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Poruva qua qiankye tuvaro Kariova nraante Iutaa vaisinramwuanra qaqaqo tiro, Mwaa vaisiva hia ruvi kyaiqarave, uaqia hi kyaiqarave, utiqaro kamaninra qua nteqa kyaitirio, nte qioma nkyi qua riautirio.

¹⁵ Nkye nkyeta quarave, nkyeta nyutuarave, nkyeta mwaanra okyararave, nronraqama kye rieqata nte hunani nriavo. Mwi quava nkyitani vahirara tina, nte hia mwi quara riarerave. Nkyeta mwini viqata qiate, tiro.

¹⁶ Kariova mwitaa timwa kyero mwiva mwihua mwiqitairo sitero tiqaro, Hianteta mwaaqitai vevante quate, tiro.

¹⁷ Mwihua sitovata vaisi mponramwuvanto uro Sositenisira Iutaa mwaanra nraamwuqaa ntaqikyura mwia ntavaaqavu kyeta ko nraamwu gesaqaa variqata mwia ntuqutu kyeta vatovaro Kariova hia mwianra nronraqama kyero riora.

Poruva nrumu ntantero Antiokini vura

¹⁸ Poruva Korintini Iesusira nraaqiaranramwu kyapata airi enta vari kyero mwiaqaatairo mwiva Pisisiraaravata, Akuiraaravata, sitero Korinti kyero sipiqi mwaanri ntero Siriaanianra vura. Mwiva mwinianra viqaro mwatukya mpo Senkariaani uro ntero Kotirara nai kyauqu nriqiqaa vateqaro mpo qua timwa torara rieqaro nai qiata ekyaa toqa kyero viro.

¹⁹ Qio mwinramwuhua vuhua Epesaasini uro nteta Poruva Pisisiraakya Akuiraakya mwini kyero uro Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero Iutaa kyapata qua tiro. ²⁰ Mwihuavata qua tuvata mwihua Porurara tiqata, Tirivata mpuahaama variqira quante, tuvaro Poruva qaqaqo tiro, Nte mate hia nkyivata mpuahaa varirerave, tiro.

²¹ Timwa kyero mwiva virera hiro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakiara Kotiva qiove tirera, nkyivata qaiqaa nrumu varirerave, tiro. Timwa kyero mwiva sipiqi mwaanri ntero vura.

²² Vuva Sisariaani uro ntero mwiaqaatairo mwiva sipiqitairo mwaamwi ntero viviro uro verera Ierusaremini Iesusira nraaqiaranramwu qua mwantero mwiaqaatairo uro ntantero Antiokini uto varura.

²³ Mwiva mwini mpo entanramwu vari kyero mwiaqaatairo mwiva vuva uro mwata mpotana Pisisaanivata, Karesiaanivata, nrohiqaro mwatukya mpoqi mpoqi Iesusira nraaqiara varuhua kepukyaqama nyataqiro vura.

Aporosiva Epasaasiqivata Korintiqivata kyaiqa varora

²⁴ Poruva mwihua kepukyaqama nyate varuvaro Iutaa vaisi mpovanto mwia nrotu Aporosiva, mwiva Arekisantaanyaava, mwiva Epesaasini vura. Mwiva kyugema kyeqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuva. Mwiva Kotira qua qara ntumwa tora kyugema kyero rio vaisiva.

²⁵ Mpovanto nronra vataqi quani aanranra mwia nraamwutovaro mwiva ntapihiro mwiaqaatairo mwiva kepukyaqama kyero nraakye qora Iesusirara vutu kyero timwa nyiqiro vura. Mwitaa hiqaro mwiva haaru Ioniva nramanri nyu entarara nraahu mpoqiavata ntapihura.

²⁶ Aporosiva Epesaasini uro ntero Iutaa mwaanra nraamwuqi vera ntero mwiva hia aatu hiraitiro Kotira qua timwa nyi varuvata Pisisiraakya Akuiraakya mwia qua rieta mwia vitaqita nkyiaritana nraamwuqi uro kyeta Kotiva hinani vi aanranra Iesusira qua mpoqiavata ntapihi kyeta timwa mwunra.

²⁷ Timwa mwuvaro riero mwiaqaatairo mwiva Kirikini virera huvata Iesusira nraaqiaranramwu Epesaasini varuhua mwia kyaahaqa hiqata qara ntumwa kyeta mwita Iesusira nraaqiaranramwu Kirikini varuhua mwaa vaisira kyuge hi vaisira qio mwia kyugema kyeta vitaate timwa kyeta qara mwia mwia mwita. Mwuvaro Aporosiva varero uro nyinro mwini variqaro mwiva Kotiva kyugema nyatovata Iesusira nraaqiaraqama vuhua kyaahaqa hiqaro varura. ²⁸ Mwiva nraakye qora suqaa variqaro Iutaa kyapata qua timwaqiro vuvato mwia quavanto Iutaa qua nraatara kyero. Mwiva Kotira mpukuqinaa qua timwa nyiqanro Iesusira mesaiaa okyararavata ntapihi kyero timwa nyunra.

19

Poruva Epesaasini varura

¹ Aporosiva Korintiqi varuvaro Poruva vuva mpo mwataqaama tero vuva Epesaasini uto ntero taqovata Iesusira vataqita nro uhua mwini varura.

² Varuvaro mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Nkye haaru Iesusirara gutaave tu entara nkye Kotira mwanraqura varorave iho? tiro. Tuvata mwihua tiqata, Hia tire Kotira mwanraquravanto variho qia okyarara riaunanrave, tita.

³ Tuvaro Porura mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwitaa ihata nkye nanra nramanri varaarave? tuvata mwihua tiqata, Tire Ioninra nramanri varau-nanrave, tita.

⁴ Tuvaro Poruva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nraakye qora uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, Ioniva mwihua nramanri nyunrave. Ioniva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nrani vaisira mwianra qutaa mwiva mesaiaavanto variho qiate, turave, tiro.

⁵ Poruva mwitaa tuvata mwihua mwi quara riovaro Poruva Iesusira nrtutu nteqaro nramanri nyinro mwiaqaatairo ⁶ nai kyauqu mwihuaqaa vatovaro Kotira mwanraquravanto mwihuaqi tumu varuvata mwihua mwiaqaataita mpo qua mpo quaqitai Kotira qua timwa nyi varura. ⁷ Mwi vaisinramwuhua 12 nramwu varura.

⁸ Poruva Iutaa mwaanra nraamwuqi variqaro taarampo torara hia aatu hiraitiro, mwi quara ntapihi kye riaate tiro, Kotiva ntaqikyiani quara mwihuavatama kyero ti varura.

⁹ Timwa nyuvata mponramwuvanto mwihua su nyaatovanto kepukyaqa huvata hia Porura qua riaraitita, mwiaqaataita mwihua nraakye qora suqaa Porurara tiqata, Nronravanto hinanianra qua aanranra e qiananra uaqia hi quarama iho, tita. Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwihua kyero Iesusira nraaqiaranramwu nraahu sita varero vuvu uro mpo nraamwuqi Tiranaasira sikuru nraamwuqi variqaro qua mwakyaakya timwa nyi varura.

¹⁰ Mwiqi variqaro taara ihi mwianra Kotira qua mwakyaakya timwa nyuvata ekyaa Esiaani varuhua Iutaave, mpo mwatanaave, nronra Iesusira qua riora.

Sivaara mwaaqunramwu

¹¹ Kotiva Porura kyaahaqa huvaro mwiva nronra kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varura. ¹² Mwitaa huvata Porura tuavaaqave, pata tavuna qainaamave nominra nrukorave, nrumu varaqita uro nriqa vuhuaqaave, vaanavanto utaqi varuhuave, viti mwihua nyamwantaga vatovata nriqa vuhua kyugema vuvata vaanavantovata vaisi utaqitairo nritarero vuvata mwihua qio varura.

¹³⁻¹⁴ Mwitaa huvata Iutaa vaisi mponramwuvanto mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata vaana sitarera uti varuhua varura. Mwi vaisihua Sivaara mwaaqu 7 nramwu varuvaro mwihua sova Iutaa mwaanra qua rieqaro Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisiva nronravanto varuvata mwihua Porura kyaiqa taqeta, Porura nraantanteta mwiva varo kyaiqara mwihuavata vararerata uti varita tiqata, Nrivaqe tirevata Iesusira nrtutu nteqata vaana sitaarata nritareta quate, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua uro mwataara hita vaananra mwitaama tita, Tire Poruva ti vari vaisira nrtutu, Iesusira nrtutu nteqatama iara nritarera quante turo, tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa tuvaro vaanavanto mwihuara tiqaro, Nte Iesusira ntapihi kyena Poruravata ntapihi kyaurave. Nkye tahuave iho? tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva mwiva mwihuaqaa vi nraaqu nri nraaqu hiqaro mwihua ntuqutiqaro mwihua tuavaaqaa nrahitu kyovata mwihua mwi vaisira nraamwuqitaita veva nteta nraanre mwamwantavata tokya mwihua hiantamwa teta vura.

¹⁷ Mwitaama kyovata ekyaa Iutaave, mpo mwatanaahuave, Epesaasiqi varuhua mwi quara rieta mpoqama kyeta aatu hita Iesusira nrtutu tuaahere varura.

¹⁸ Iesusira nraakye qora airivanto airi suqaa variqata mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqara varora timwa qovarama kyora.

¹⁹ Mwitaa huvata airi vaisivanto tauraa mwihua tovevaanavata kyaiqa utuhuave, quahave vuhaapahaa utuhuave, mwi kyaiqara qaqira kyeta mwihua nkyiari mpukuve, mwitaa inraikyave, vareta nraakye qora suqaa

uro qia quarateta. Nronra munima 50,000 kinaa kyeqata varato mpukura qia quara taiqa kyora.

²⁰ Qio mwitaama kyeta mwi mwatanaahua uaqia hu kyaiqara qaqira kyeta Kotira qua riemwaqita vuvaro Kotira quavanto mwi mwatanaahua kepukyaqama nyatora.

Epesaasiqi Porura qua kyaara nronraqama kyeta inronra hura

²¹ Mwiaqaatairo Poruva tiqaro, Kyaiqe nte Masentoniaanivata Kirikini-vata vintantena Ierusaremini quankye. Nte mwini quarivama nronra mwatukya Rominivata quankye, tiro.

²² Mwitaa timwa kyero Poruva nai kyaahaqa hu vaisitana Timotikya Iraasitasikyatana sitovata mwitanahua Masentoniaani vuvaro Poruva nai Esiaani mpo entanramwu variro.

²³ Mwini varuvaro mwi entara Epesaasini Kotiva hinani vi aanranra kyaara inronra hu inraikyava qovara hura.

²⁴ Vaisi mpovanto mwia nrtutu Ntimitiriaasiva, mwiva oriqotai kyaiqa varo vaisiva, mwiva nraakye mwanriqa mwia nrtutu Atemisira nraamwu nronra vahuvaro mwiva mwianra rieqaro nraamwu pataqiani nai kyaiqa vaisi kyapata utu kyeqaro mwiaqaatairo munima airi vare varura.

²⁵ Ntimitiriaasiva nai kyaiqa vaisinramwuvata mpo uhua mwi kyaiqara varohuavata ntuvaantuama kyero mwihuara tiqaro, Mwaini riaate. Tire mwaa kyaiqara vareqata mwiaqaataita airi munima vare varunanrave.

²⁶ Nkye Poruva vare vari kyaiqara ntapihiki kyaarave. Poruva tiqaro, Nkye nkyeta kyauquqotai mwanriqa ututaava hia qutaa mwanriqavanto variho, tiho. Mwitaa tirara tita, airi nraakye qora Epesaasiqinaahuave, ekyaa vara ututu Esiaaqinaahuave, mwia quara qutaa quave ti variarave. ²⁷ Poruva qati nraahu mwitaa timwaqi vi varirera, nraakye qoravanto tiri kyaiqara qumina kyaiqa unra kyaiqave tivarave. Hia tiri kyaiqa mwianra nraahu mwitaa tivarave. Mwiuhua nraakye mwanriqa Atemisira nraamwuanra qumina nraamwuve timwa kyeta Atemisira qaqira kyevarave. Mwitaa tivera, Atemisiva hia tiri mwanriqa nronravanto variananrove. Mate ekyaa Esiaanyaahuavata, ekyaa mwata maata vahi ntema variahuavata, mwia nrtutu tuaahere variarave, tiro.

²⁸ Ntimitiriaasiva mwitaa tiqaro mwiuhua rapatama kyovata nraakye qora airivanto inronra hiqata nkyiari mwanriqanra aakyara ntamwaqi vita tiqata, Atemisiva Epesaasiqinaavama nronravantove, tita.

²⁹ Mwitaa timwa kyeta mwi quara timwaqi vuvata ekyaa mwi mwatanaahua antua aantua tita. Mwitaa timwaqi viqata mwiuhua uro Kaiaasikya Arisitakaasikya ntavaaqavu kyeta. Mwitanaahua Masentoniaa vaisitana Poruravatama kyeta nrtutanahua nrtumu varuvata mwiuhua mwitanahua ntavaaqavu kyeta sitaqita uro nraakye qora ntuvaantua hunani kyora.

³⁰ Mwitanaahua site vuvaro Poruva naivata nraakye qora ntuvaantua hunani virera huvata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwia ntavaaqavu teta tiqata, E hiama qio vinanrave, tuvata ³¹ nronra vaisi mponramwu Poruva totiqaama tohuavata qua vara kyeta kepukyaqama kyeta tiqata, E hiavata mwaini ntuvaantua hianani nrtumu ena viri nyaamwutaante, tita.

³² Mwitaa tuvata nraakye qora varuhua antua aantua tita. Airi nraakye qora ntuvaantuama vita varura mwia okyara hia ntapihiki kyaraitita mwiaqaataita nkyiariara mpohua aakyara ntamwa kyeta mpo qua tuvata mpohua aakyara ntamwa kyeta mpo qua tura.

³³ Mwitaamaqi vuvata Iutaavanto nkyiari nramwunaanra mpo Arekisan-taara rataa kyeta tiqata, Ema nraakye qora suqaa sivira variqara ntapihi kye qua timwa nyiante, tuvaro Arekisantaava siviro kyauqu tuaahereqaro qua qiankye tuvata ³⁴ mwihua taqovaro mwiva Iutaa vaisivanto varuvata mwihua hia mwia quavata riaraitita, nkyiari mwanriqanra aakyara nteta tiqata, Atemisiva Epesaasiqinaavama nronravantove, tita. Mwi quara nraahu 2 auaara timwaqi vi varura.

³⁵ Mwitaa timwaqita vi varuvaro mwiaqaatairo kusikusivanto siviro nraakye qora antua kyovata tirema varuvaro mwiva tiqaro, Epesaasiqinaa vaisi tuaavo, Tire Epesaasiqinaahua teta mwanriqa Atemisira kyuqema kye ntaqikyivi varuna quara ekyaa hua ntapihi kyaarave. Nyaamwusairo orivanto mwaaqi tumu ntiro vahira mwiavata ekyaa ntapihi kyaarave.

³⁶ Hia mpovanto mwi quarara unra quave qiananrove. Mwianra rieqatama nkye qati tirema variqatama hia paparuqa hiqata mpo inraikya mpo inraikya utuate.

³⁷ Mwi vaisitanahua hiama tiri mwanriqa nraamwuqitaita mpo inraikya mpuara varaavo. Hia mwihua tiri nraakye mwanriqanra qora qua qiavo. Mwitana hua hia uaqia hi kyaiqara utu kyaavata nkye quminama siteta mwaini nriavo.

³⁸ Ntimitiriaasivavata, mwia kyaiqa vaisinramwuvantovata, vaisi mpo-qaa qua vatarera hivera, nronra vaisi ko riaahua varianani ko ti entaraqaa qioma mwihua mwi vaisiraqaa qua vatevarave.

³⁹ Nkyiqi mpo quavata vahirera, nkye ekyaa ntuvaantuama vita variraqa ntapihi kyeta mwi quara qioma tivarave. ⁴⁰ Nkye qumina qua kyaara timwaqita ntaqirerata uti variavo. Nraakiara mwi quara okyarara kamaniva tirinramwu kyapara hiraqe tire hia qio mpo qua qiananrave. Nraakiara kamaniva tirinramwuanra tiqaro, Nkye qumina mwi entara ntaquarave, timwa kyero tirinramwuqaa qua vataankyorave, tiro.

⁴¹ Kusikusivanto mwitaa timwa kyero mwini ntuvaantuama vita varuhua sitovata vita nrita hurama.

20

Masentoniaanivata Kirikinivata vura

¹ Qio nronraqama kye inronra huva taiqa vuvaro Poruva Iesusirara gutaave tuhua nyaanrovata mwiva hunani nruvaro mwiva qua tiqaro mwihua kepukyaqama nyatero kyauqu nyinro mwihua kyero Masentoniaani viro.

² Mwiva Masentoniaani vuva uro mpo mwatukya mpo mwatukya nro-hiqaro Iesusirara gutaave tuhua mwini varuhua mpo qua mpo qua timwa nyinro mwihua kepukyaqama nyatero mwiaqaatairo mwiva Kirikini viro.

³ Mwiva taarampo torara Kirikini variro mwiaqaatairo mwiva Siriaani sipiqi quankye tiro riovata Iutaa vaisinramwuvanto mwia ru kyarerata uti varuvaro Poruva qaqira kyero tumu ntantero Masentoniaani quankye tura.

⁴ Pairaasira mwaaqu Sopataava Mperianyaava Porura vatama kyero vuvata vaisi mponramwuvantovata Poruravata vura. Tesaronaikaa qinaahuatana Arisitakaasikya Sekantaasikyave, Ntepinyaava Kaiaasivave, Timotivave, Esiaanyaahuatana Titikaasikya Toropimaasikyave, mwinramwuhua Poruravatama kyeta vurama.

⁵ Mwihua nraante vuhua uro Toroaasini tiri vekya varuvata ⁶ tire Piripaini varita hia kyoto mperetira omwata nro entava taiqa vuvata mwiaqaataita sipi varetta vita kyauquru enta vara kyeta Toroaasini uro nteta mwini ⁷ entara variavananra.

Poruva Toroasini variqaro Iutikaasira vara sivuma kyora

⁷ Saanteqa tire kyara nranrenrata ntuvaantuama vita variavararo Poruva nraakye qora ntuvaantuama vuhua qua mwakyaakya timwa nyinro. Mwiva hura quarivara tiro, mwiva qua mpuahaa timwaqiro vuvaro enta mwutukyaqa hiro.

⁸ Mwiva qua timwa nyiqiro vi varuvata tire nraamwu verato vahusata ntuvaantuama vita variavarata omwa airi qupi kyeta mwiqi vata tovaro ⁹ qaraakya vaisi mpovanto Iutikaasiva uintuaaqa mwatakyaa viro varuvaro Poruva qua timwaqiro vuvaro Iutikaasira vuvanto taute varuvaro mwiva vaita aavata viro verara nraamwu nai mwoqaga nai mwoqaga hoqatora taarampo nraamwu mwia ekyaararaqatairo vevara mwataqi tuto ntiro. Tuto ntuvata mwihua uto vita kye taqovaro mwiva qutu viro.

¹⁰ Qutu vuvaro Poruva uto mwiaqaa nraaqu viro mwia tutero tiqaro, Nkye hia aatu hiate, mwiva qatima variho, tiro. ¹¹ (Mwitaa tuvaro qutu vuva qaraakya vaisivanto qaiqaa qati sivuvaro) Poruva tumu ntantero uro variqaro mpereti nteqa kyeru mwihuavata nrenro nyinro mwiaqaatairo mwiva mpuahaa qua mwiqi varuhuavata timwaqiro vuvaro qaatata vuvaro Poruva mwihua mwini kyero vura.

¹² Vuvata qaraakya vaisi mwiva qati varuvata mwia viteta mwaatani vuvaro mwihua mwutukyavanto kyuge huvata varura.

Poruva mwatukya mpo Mairitaasini vura

¹³ Poruva varuvata tire nraante sipi vareta Asosini uro nteta mwini Porura vekya variavanana. Poruva vuni tiqaro, Nkye mwini uro ni pekya varivagena nte mwataqaa quariva uro nkyi hunta kyaankye, tura. ¹⁴ Poruva viro tirivata hunta kyovata tire uro mwatukya mpo Mitirinini uro ntaavanana.

¹⁵ Qio mwiaqaataita tire quavarahua mwia qanranraa kyaarera utaqaa vahu mwatara mpo Kiosi qaumato uro nteta vita mwia nraatara kyeta mwata mpo Samosivata vita nraatara kyeta mwia qanranraa mwatukya mpo Mairitaasini uro ntaavanana.

¹⁶ Poruva tiqaro, Nte Esiaani mpuahaama uro variankyo, tiro Poruva nai nraahu riero tiqaro, Nte hia Epesaasini virerave. Nte qamwanrama quankyera nte Ierusaremini Pentikosi omwata nre entara uro taqarerave, tiro.

Poruva Epesaasiqinaa nronra vaisinramwu ekyaara qua timwa nyunra

¹⁷ Poruva mwitaa tuvata tire Mairitaasini uro ntaavararo Poruva qua vara kyovaro Epesaasini viro. Poruva tiqaro, Uro timwa nyivata Iesusira nraaqiaraqaa ntaqikiyi varihua nrumu ni taqaate, tiro. ¹⁸ Qua vara kyovaro mwihua hunani vuvata mwihua mwiva hunani nri ntovaro Poruva mwihua timwa nyinro tiqaro, Nte vuni Esiaani variqana nkyi kyapata kyaiqa varaavara okyara nkye ntapihi kyaarave.

¹⁹ Hia nina nutu nronraqa hiarive tiqana nte kyaiqa varaavarave. Iutaavanto ntuvaantuama viqata ni uaqiama matarerata uti variavana nte toqaamwu tukyena, nruqunru tuqi viqana, Iesusira kyaiqa vareqana qua mwakyaakya nkyi timwa nyunrave.

²⁰ Nkye mwianra ntapihiarave. Nkye taqaavana nte hia mpo qua uqetatena mpo qua nraahu nkyi timwa nyiavarave. Nte ekyaara qua nkyi kyaahaqa hiani quara ekyaara nraakye qora suqaavata, nkyita suqaavata, nkyi timwa nyiavarave.

²¹ Nte Iutaa vaisiaravata, mpo mwatanaahuaravata, kepukyaqama kyena qua timwaqina viqana mwitaama qiavarave, Uaqia hi kyaiqarave uaqia hi

aanranra qaqira kyeta Kotiva hinani nriqata Iesusira tiri nronra vaisiara qutaave qiate, qiavarave.

²² Qio mate nte Kotira mwanraquravanto nianra mwini quante tintema kyena nte Ierusalem virerave. Ierusalemi quariro nanra inraikya-vantove niqaa qovara hiananrove? Hia nte ntapihuqo. ²³ Mwaa inraikya-yara nraahuma nte ntapihuqo. Kotira mwanraquravanto nianra tiqaro, Rauriqara variante. E mpo mwatukya mpo mwatukya vinanra i karavuqa hivavata muaanra vareravavatama i vekya variho, tirave.

²⁴ Nte Iesusiva nronravanto mpi kyaiqara, mwi kyaiqara nraahu varaqina vina uro taiqa kyarerave. Mwiaqaataina nte hia mwaa mwataraqaa qati variqi quaninranra nronraqama kyena riarerave. Nte Kotiva nraakye qorara po tiro kyuqema nyataani quara kyuqe mwakyaakya, mwi quara nraahu timwa nyiqi virerave.

²⁵ Nte Kotiva ntaqikyiani quara nkye varianani nrohiqana timwa nyunrave. Nte mate ntapihi kyauqo, nkye nraakiara hiam qaiqaa ni piri taqavarave. ²⁶⁻²⁷ Hia nte mpo qua qati riemwa tena mpo qua nraahu nkyi timwa nyunrave. Nte ekyaa Kotira quave, kyaiqave, nkyi timwa nyunrave. Nte mate kepukya qua nkyi timwa nyianinra riaate. Nte Kotira qua ekyaa qua nkyi timwa nyunranra tiro, nraakiara nkyiqitairo mpovanto raupirima virera, hiam niqi qua vahiananrove.

²⁸ Kotira mwanraquravanto nkyi nronraqama kyaihatara tita, nkye nkyetaqaavata, Kotira nraakye qoraqaavata, kyuqema kyeta ntaqikyiqi quate. Kotiva nai mwaaqu nraanreho mwi nraakye qorahua kyoqaama tairara tita, nkye sipisipi qohua kyuqehua votima kyeta variqata Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqita quate.

²⁹ Nte ntapihi kyauqo. Nte quarita uaqia hi quara ti vari vaisihua qaakyau vairi nraantanteta nrumu nkyi uaqiama nyatevarave.

³⁰ Nraakiara nkyitaqitaita vaisi mponramwu qovarama vita, Iesusira nraakye qoravanto tiri vataqi quate tita, mwihua api qua unra qua mwihua timwa nyiqi vivarave. ³¹ Mwianra rieqatama rauriqata variate. Hia taunru kyaate. Nte taarampo ihi variqana iheravata, entaqivata, nkyiara nronraqama kye riena nruqunru rauru kyeqana nkyi kuaa kuaa mwihua timwa nyiavarave.

³² Nte mate virera hiqanama Kotiva nkyiqa ntaqikyiarive tinama, mwianra aakyara ntauqo. Kotiva nkyiara po tiro kyuqema nyataani quara riemwaqita quate. Mwia quavanto nkyi kyaahaqamaqiro virata nkye nraakiara ekyaa Kotira nraakye qora kyapata variqata kyuqema kyeta varivarave.

³³ Nte nkyivata variqana hia nte mpora munimanrave, koriarave, tuavaaqarave, vairiqa hiavarave. ³⁴ Nkye taqaarave. Hia nte nkyiara ni kyaahaqa hiate tiraitina, nte ntena kyauqu mwaatanaqotaina kyaiqa varaqi viqana ntena kyaravata, tuavaaqavata, vara kyena ni vatama kyeta varuhavata kyaahaqamaqi quavarave.

³⁵ Nte ekyaa kyaiqa vareqanama kyuqe aanra nkyi nyaamwutaurave. Tire mwitaama kye kepukyaqama kye kyaiqa vara kyetama vehi nraakye qoravata kyuqema kyeta kyaahaqa hiananrave. Tire mwitaa hiqatama nronravanto Iesusiva tu quarara nraato tuare. Iesusiva mwataama tiro: Mpovanto mpohua mpo inraikya nyinro qamwataariva mpovanto mpo inraikya varero qamwataaninravata nraatara kyaananrove, turave, tiro.

³⁶ Poruva mwitaa timwa taiqa kyero mwiva nronra vaisi kyapata tori kyaataa ntaqantaa kyero Kotirara aakyara ntero.

³⁷ Kotirara aakyara ntamwa kyovata mwihua ntateqata mwia kyuquqama mwateta mwia mota kyeta qio quante tita.

³⁸ Poruva vaakya mwihuara tiqaro, Nte hiama nkyi siri qaiqaavata taqaaninrave, turara mwihua mwutukyavanto uaqia huvata mwihua Porura vitaqita sipiqi uro kyora.

21

Poruva Ierusalemmini vura

¹ Mwihua Porura uro kyovata tire vuro timwa kyeta sipiqi quavananra. Tire sipi varetta kyaarera utaqaa vahu mwatara Kosini tumu vari kyeta mwia qanranraa mwata mpo Rotesini uro nteta mwiaqaataita Pataraani vita. ² Mwini uro nteta taqaavararo sipi mpovanto Ponisiani virera huvata tire mwiqi mwaanri nteta vita. ³ Viqata taqaavararo kyaarera utaqaa vahu mwatava Saiparaasi kyauqu kyaantaaqani vahuvata vitaretta Siriaani uro ntaavararo mwatukya mpo Taiaani sipivanto nai varato inraikyara uro qatinani vara kyarero utuvata ⁴ tirevata mwini mwaamwi nteta uro Iesusirara qutaave tuhua puaama kyeta mwihua kyapata mwini kuaa uikiara variavananra. Variavararo Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa huvata mwihua Porurara tiqata, Hia Ierusalemmini quante, tita.

⁵ Tuvata tire mwini variavararo tire quana entava nri ntovata vita. Virera hiavarata Iesusirara qutaave tuhua nkyiari nraakye nraaqiararavata mwatukya kyeta tiri tivitaqita uro nramanri tokyani kyovata tire ekyaa tori kyaataa ntaqantaqita Kotirara aakyara ntaavananra. ⁶ Mwiaqaatai mwihua kyauqu tiri timwuvata tire nkyiari kyauqu nyita sipiqi quavarata mwihua tumu ntanteta nkyiari mwaatani vura.

⁷ Mwihua vuvata tire Taiaa kyeta sipi mwiqimate mwatukya mpo Toremesini uro nteta Iesusirara qutaave tuhua mwini varuhua qua mwanteta mwihua kyapata kuaa enta mwini varita ⁸ mwia qanranraa sipiqi mwaanri nteta Sisariaani uronte mwini variqata Piripiva Kotira mwakyaakya tu vaisira nraamwuqi uro variavananra. Tauraa Ierusalemmini variqata vaisi ⁷ nramwu vara sivuma kyeta Kotira kyaiqa varaate tu vaisinramwuhuaqitairo Piripiva mwiva mpovanto varura. ⁹ Piripira nraamwunra erahiamuaantemanramwuvanto variqata mwihua hia vaati vararaitita, qati variqata Kotira qua qovarama kye varura.

¹⁰ Tire mwihuavata Sisariaani mpo entanramwu variavararo Kotira qua qovarama kye varuva mpovanto mwia nrtu Akapaasiva Iutiasairo nri ntero.

¹¹ Mwiva uro ntero Porura reti vara kyero mwiaqotairo nai kyuu kyauqu rupatero tiqaro, Kotira mwanraquravanto mwitaama tiho. Nraakiara Iutaavanto Ierusalemmini varihua reti mwaa qora mwataama kyeta mwia kyuquvata kyauquvata rupa kyetama mpo mwatanaahua nyivarave, tiro.

¹² Mwitaa tuvata tirevata, mwini varuhuavata, mwi quara rieta Porurara po tita tiqata, E hia Ierusalemmini quante, tita. ¹³ Mwitaa qiavararo Poruva qaqaqo tiro. Nkye ntataqita vivaro ni mutukya uaqia hiankyorave. Hia nte karavuqi quaninranra nraahu nronraqama kyena riauqo. Nte Iesusirara rieqana Ierusalemiqi gutu quaninranravata tera huqo, tiro.

¹⁴ Mwitaa tuvata tire hia mwia qua qio nraatara kyaarava vahuvata mwitaama tita, Qio nronravanto nai kyakya hiani kyaiqara varaarive, tita.

¹⁵ Mwitaa timwa kyeta tire mpo entanramwu mwini vari kyeta mwitaa inraikyara tera taarama kye varetta mwiaqaataita verara Ierusalemmini quavananra. ¹⁶ Iesusirara qutaave tuhua mponramwuvantovata Sisariaasaita tiri tivitaqita nrumu teta variana nraamwunra Nesoninra nraamwuqi

kyora. Nesoniva Saiparaasinyaava mwiva haaru vakyaqama Iesusirara qutaave tuva varura.

Poruva Iemisira uro taqora

¹⁷ Tire Ierusaremini uro ntaavarata tiri tiqata vakyaa Iesusira nraaqiaranramwu mwini varuhua tiriara gamwateqata tiri tivitora.

¹⁸ Mwihua tiriara gamwateqata tiri vitovaro mwia qanranraa Poruva tirivata tivitero Iemisira taqarero viro. Vuvata Iesusira nraaqiara nronra vaisinramwuvantovata mwiqi varuvaro

¹⁹ Poruva mwihua qua nyantero Kotiva mwia kyaahaqa hi varuvaro nai mpo mwatanaa mpo mwatanaahuani nronra kyaiqa vara nyatorara mwihua timwa nyinro.

²⁰ Poruva mwi quara ekyaa timwa nyuvata mwihua mwi quara rieqata Kotira nrtutu tuaahera kyeta Porurara mwitaama tita, Qio tiri tiqatao, taqaante. Airi Iutaa vaisi tausenivanto Iesusira nraaqiaraqama vita mwihua Mosesira quavata nronraqama kyeta riemwaqita vi variavo. ²¹ Mpo hiahua unra qua timwa nyiqata iqaa ntumwa kyeta mwitaama ti variavo. Poruva Iutaa vaisi mponani mponani variahuara tiqaro, Nkye Mosesira qua qaqira kyaate. Hia nkye nkyeta qoraisi nraaqiara mwamwanta toqaate. Hia Iutaa mwaanra okyara riemwaqita quate, tirave, qiavo. ²² Iara mwi quara mwi quara ti varia vaisihua e Ierusaremini nri ntaanra ntapihi kyaavo. Mwitaa hirara e nataave hinanrave?

²³ Kyai tire i timwa mwianranra e tire qiarante hiante. Vaisi erahiamuaantemanramwu Kotirara nkyiari kyauqu nriqiqa vateta tiqata, Tire qutaqama kye mwitaa hirerave, qiarave.

²⁴ E mwinramwuhua sita varera Kotiva mwamwantave mwutukya hiqama nyataani okyarara riemwaqira viqarama uro taiqa kyera e mwiaqaataira mwinramwuhua kyaahaqa hiqarama munima kyairata mwinramwuhua qiata ekyaa toqa nyataate. E mwitaamaqira virata nraakye qora i taqeta, mpo hiahua iara timwa taa quava unra quama vaiho tivarave. E mwitaa mwitaa hirera, nraakye qoravanto taqaivara e Mosesira qua okyara ntapihi kyera riemwaqira vi variaravama varinanrave. ²⁵ Mpo mwatanaa mpo mwatanaa Iesusira nraaqiaraqama quahua haaru tire mwaa quara qara ntumwa kyeta timwa nyiavananrave. Mwi entara qara ntumwa teta tire tiqata, Hia unra mwanriqani vate kyarara nraate. Hia nraanre nraate. Hia nruntana tuvareta ntaqutu kye vahi aasaura nraate. Hia vaisivanto nraakyevata api nrohiate, qiavananrave, tita.

²⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwi vaisinramwuhua sita varero mwia qanranraa mwihua kyapata variqaro mwamwantavata mwutukyavata hiqaani okyarara riemwaqiro viro mwiaqaatairo Kotira nraamwuqi verantero Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua timwa nyinro tiqaro, Tirenramwu mwi entara mwi entara mwaaqi variqata mwamwantave mwutukyave hiqaana okyarara riemwaqi vita uro taiqa kyarerave. Mwiaqaataita tire variarata nkye tiri kyaahaqa hiqatama Kotira kyaiqa vara timwataate, tiro.

Kotira nraamwuqitai Porura ntavaaqavu kyora

²⁷ Qio 7 enta mwiva qauma taiqa quariva vahuvata Iutaa vaisinramwu Esiaanyaahua taqovaro Poruva Kotira nraamwuqi varuvata mwinramwuhua mwia taqeta antua qua tiqata nraakye qora nyaanrama kyeta uro Porura ntavaaqavu kyeta aakyara nteta tiqata, ²⁸ Isareri nraakye qora tuaavo, tiri kyaahaqa hiate. Mwaa vaisiva mponani mponani nrohiqaro Isareriavata, Mosesira qua okyararavata, tiri mwaanra nraamwu mwaanravata,

api qua ti vari vaisiva varihata mwia ntavaaqavu kyauro. Qio mate mwiva mpo mwatanaa vaisinramwu sitaairo Kotira nraamwuqi nrumu kyaihata mwihua mpo mwatanaa vaisi variqatara tita, mwihua Kotira nraamwu uaqiamama kyaavaro hiamu kyotataqama vaiho, tita.

²⁹ Tauraa mpo enta mwihua taqovaro mpo mwatanaa vaisi mpovanto Epesaasinyaava mwia nrotu Toropimaasiva Porukyantiri mwatukyaqi nrohi varuvata mwihua tiqata, Poruva vaisi mwiavata vitero uro Kotira nraamwuqi viho, tiqata mwitaa tura.

³⁰ Mwihua nkyiari riemwa kyeta api qua Poruraqaa vatovatara tita, Ierusalemu ekyaa nraakye qora hisai hisaita hiantu uro ntuvantuuama vita Porura Kotira nraamwuqitaita ntavaaqavu kyeta ntanraugita mwaatani veva kyeta. Mwaatani kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqiki varuhua qamwanrama kyeta gesa tita tora.

³¹ Mwitaa huvata nraakye qora ntuvantuuama vuhua Porura ru kyarerata uti varuvaro vaisi mpovanto qua vara kyero tiqaro, Ekyaa Ierusalemu variahuu uaqia hi okyarara qovaramama teta hivo, tuvaro ³² ntaqi varuraqaa nronraqa huva nai nronra vaisi mponramwuvata, ntaqu vaisihua mponramwuvata, sita kyero hiantero nraakye qora kuairama vita varunani viro.

Mwini vuvata nraakye qoravanto mwi vaisiravata ntaqu vaisihuavata taqeta qamwanrama kyeta Porura ntuquti varura qaqira kyora. ³³ Qaqira kyovaro ntaquraqa nronraqa huva uro Poruva varunani variqaro Porura tutero ntaqu vaisihuara tiqaro, Seni taaratanaqotaita mwia rupataate, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva kyapara hiro tiqaro, Mwaa ta vaisivave iho? Mwiva nanra inraikya utu kyaihatave nkye mwia ntuquti variavo? tiro.

³⁴ Mwitaa tuvata mwiqi ntuvantuuama vuhua hia kuaa qua tiraitita, mpo qua mpo qua ti varuvaro mwiva qua okyara hia ntapihii kyero riaraitiro, Porurara tiqaro, Mwia vita varetu ntaqua vaisihua nraamwuqi uro kyaate, tiro.

³⁵ Tuvata mwihua mwia viteta nraamwu mwiqiara iriqaa uro nteta taqovata nraakye qoravanto Porura ru kyarerata mpo uti varuvata ntaqu vaisihua mwia kyavuhu kyeta nyaamwuqaa tu varetu vuvata ³⁶ nraakye qora Porura vataqi viqata aakyara ntamwa kyeta Porura ru kyaate nraahu tura.

Poruva naiqaatai vaitutu hiqaro qua tura

³⁷ Mwitamaqita vuvata ntaqu vaisihua Porura vitaqita uro nraamwuqi kyarera huvaro Poruva ntaqu vaisihua nronra vaisiara tiqaro, Qiove nte ivata qua qianinrave? tuvaro mwiva tiqaro, E Kiriki qua riaravave iho? ³⁸ Nte iara tiqana, E mpo mwatanaa Isipivantove turave. Mwi vaisiva haaru kamaninra vatama kyero ntaqirero hiqaro 4,000 ntaqu vaisihuavata sitero qumina mwatani ntaqirera uti varurave, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Nte Iutaa vaisima varuqo. Nte mwatukya Tasaasi Sirisiaani ni mwata taivave. Mwi mwatukyava mwatukya nronra vaihana nte mwi mwatanaavama varuqo. Qiove nte nraakye qora qua timwa nyianinrave? tiro.

⁴⁰ Tuvaro ntaquraqa ntaqiki varu vaisiva qiove tuvaro Poruva nraamwu gesaqaa siviro variro kyauqu tuaahera kyero tirema variate tuvata nraakye qora tirema varuvaro Poruva mwihua nkyiari Hivuru quaqitairo timwa nyinro.

22

¹ Poruva mwitaama tiro: Ni kata pakyaavata, ni kohuavata, nkye mwaini riaate. Nkye niqaa qua vataavana nte ntenaqaatai vaitutu hiqana qua tinerave, tiro. ² Mwitaa tuvata mwihua riovaro Poruva mwihua nkyiari Iutaa qua Hivuru quaqitairo ti varuvata mwihua mpoqjavata nai tirema kyeta varuvaro Poruva nai vaitutu hiani quara tiqaro mwitaama tiro:

³ Nte Iutaavanto varuqo. Ni mwatukya Tasaasi Sirisiaani mwatataivave. Nte Ierusalem mwaqi variqana nronra tuemwa vuvave. Kamariariva nronra vaisivanto ni timwa mpihana nte ekyaa tiri haivaqahua mwaanra okyara ntapihi kyaurave. Mwitaamaqina viqana nte kepukyaqama kyena Kotira vataqi vurave. Mate nkye Kotira vataqita quantema kyena ntevata Kotira vataqina quavarave.

⁴ Mwi entara nte hia Iesusira vataqina quava entara nte Iesusira aanraqa nrohi varuhua uaqiama nyategana mwihua qati nraahu ru kyaavarave. Nte vaisivata nraakyevata ntavaaqavu kyeqana uro karavuqi kye variavarave. ⁵ Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua mwihua vunyaa vaisivantovata, mwia kaanasorivantovata, mwi quarara qutaave tivarave. Mwihua Ntamaasikaasini varu qata vakyaahuara qara ntumwa kyeta ni mpuvana nte mwi qarara varena nraakye qora seniqotaina uro rupaqina nrumu Ierusalemi kyaarita mwihua ruate timwa kyena quavarave.

*Poruva nai Iesusira nraaqiaraqama vurara tura
(Kyaiqa Varora 9:1-19, 26:12-18)*

⁶ Qio nte qara varena Ntamaasikaasi qaumato quavaro huarivanto virini qiataqa vahuvaro gamwanrama kyero nyaamwusairo omwavanto aaquakya voti huva niqaa tumuvana ⁷ nte mwataqi tumu ntina mwiqitaina riaavaro quavanto nianra mwitaama tiro: Soruo, Soruo, nanraqamave e ni uaqiama matera hiaro? turave.

⁸ Tuvana nte tiqana, Nronrao, e tavave? qiavaro mwiva tiqaro, Nte Nasaretinyaava Iesusivave. E ni uaqiama mate variaravama varuqo, tiro. ⁹ Mwitaa tuvata ni vatama kyeta nruhua omwa nraahu taqeta hia mwi quara ntapihi riorave.

¹⁰ Mwitaa huvana nte nronra mwia kyapara hina tiqana, Nte nataave hianinrave? qiavaro nronravanto nianra mwitaama tiro: Sivira virava uro Ntamaasikaasini variraro vaisi mpovanto e Kotira kyaiqa varenanranra i timwa mwianrive, turave.

¹¹ Mwitaa tuvaro omwa nronravanto utu varora tiro, ni pu qipa vuvana hia qio taqaavata ni vatama kyeta nruhua ni kyauqu tu vareta pitaqita Ntamaasikaasini uro kyorave.

¹² Mwini kyovaro vaisi mpovanto mwia nrutu Ananaiaasiva mwiva Mosesira okyara qua kyuqema kyero rio vaisiva, ekyaa Iutaavanto Ntamaasikaasini varuhua mwianra kyuge vaisive ti varuva, ¹³ mwiva nte variavanani nri ntero ni nraaqani siviuro variro tiqaro, Ni kata Soruo, i vu qipa viharave? Qio qaiqaa taqaante, tuvaro ni puvanto gamwanrama kyero ntapairi vuvana nte qio taqeqana mwi vaisiravata ntapihi taqaavarave.

¹⁴ Mwiaqaa variavaro mwiva tiqaro, Tiri haivaqahua mwanriqa Kotiva e mwia kyakya hianinra ntapihi kyaante tiro, i mwatama tairave. Ntapihi kyero nrohi vari vaisira Kotira kyaiqa vaisi Iesusira e mwia taqeqara mwia nroqitaira qua riaante tiro, Kotiva i mwatama tairave. ¹⁵ E Iesusira kyaiqa taqenanra Iesusira okyara rienanra ekyaa nraakye qora timwa nyinanrave.

16 E nanra vekyave variaro? Sivira nramanri vareqara Iesusira nrutu ntairaro mwiva i uaqia hi kyaiqara nruka mwataarive, turave.

Kotiva Porurara mpo mwatanaahua ni qua timwa nyiante tura

17 Ananaiaasiva mwitaa tuvana nte mwiaqaataina uro ntantena Ierusalem nrumu Kotira nraamwuqi Kotirara aakyara nteqana ruvaata voti hura taqaavarave.

18 Ruvaata tage variavaro nronravanto nianra tiqaro, Qamwanrama kyera Ierusemi kyera quante. E ni qua timwa nyinanra mwaa nraakye qorahua hiama qio rieverave, turave.

19 Mwitaa tuvana nte tiqana, Nronrao, mwihua ni kyaiqa okyara taqorave. Nte haaru mwaanra nraamwu mpoqi mpoqitaina iara rio nraakye qorahua ntanrauqina uro karavuqi nraahu kyena mwihua ruavarave.

20 Haaru iara ti varu vaisira Sitiveninra mwihua ru kyovana ntevata mwi entara mwihua tua vaaqaqaa ntaqiky variqana qio mwia ru kyaate qiavarave. 21 Mwitaa qiavaro nronravanto nianra tiqaro, Qio quante. Nte mpo mwatanaahua varira nyianra mwutukyani i titarerave, turave, tiro.

22 Poruva mwitaa timwaqiro vuvata mwihua mwia qua riemwaqita vuvaro Poruva mpo mwatanaahuara qua tuvata mwiaqaataita mwihua raraqa tovata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia vitaqita uro ru kyaate. Mwitaa qiari vaisiva hiama qio qati variananrove, tita.

23 Mwitaa timwa kyeta mwihua qua aakyara ntamwaqi viqata nkyiari tuavaaga tuto tuto hita mwumwuvata varake tuto tuto hi varuvaro

24 Romeninyaava ntaquhuaqa nronraqa huva Porurara ntaqu vaisihua timwa nyinro tiqaro, Nraamwuqi vitaqita uro kyetama mwia kyaantaqotaita ntuqutuante. Mwia ntuqutiqtama mwia kyapara hiate, E nanra utu kyaaratave nraakye qoravanto qua aakyara ti variavo, tivaroma mwiva nai qua okyara qovarama kyairata riaate, tiro.

25 Mwitaa tuvata mwihua Porura kyatarigaa ruperteta mwia ntuqutuare tuvaro Poruva nronra vaisi mwiva mwia tataaqa siviro varura mwia kyapara hiro tiqaro, E kamaninra okyara rieqarama e qiove hia ko tiraitira, Romeni vaisi ntuqutinanrave? tiro. 26 Poruva mwitaa tuvaro nronra vaisi mwiva mwi quara riero uro mwihuaqaa nronraqa hu vaisira timwa mwinro tiqaro, E nataave hinanrave? Mwi vaisiva Romeni vaisivantoma variho, tiro.

27 Mwitaa tuvaro ekyaa mwihuaqaa nronraqa huva Poruva varunani nri ntero mwia kyapara hiro tiqaro, E qutaave Romeni vaisivanto variaro? E tiraqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvaro Poruva eo tiro.

28 Tuvaro nronra vaisi mwiva tiqaro, Nte munima nronraqama kyena Romeni vaisiqama vurave. E mpo, nataama kyerave Romeni vaisiqama quaro? tuvaro Poruva mwia timwa mwinro tiqaro, Ni ntohua kohua Romeni vaisiqama quarara tina, ntevata Romeni vaisima varuqo, tiro.

29 Poruva mwitaa tuvata vaisi mponramwuvanto Poruva qua qiarive tita mwia kyapara hirera utuhua nrihanrama vita varuvaro nronra vaisi mwiva aatu hiro, Qikye tiro, Poruva Romeni vaisivanto varihata tire mwia seniqotaita rupa tauro. Tire hia mwitaa hiataarave, tiro.

Porura vitaqita uro Kaanasori suqaa kyora

30 Nronra vaisi mwiva mwitaa timwa kyero mwiva Iutaa vaisinramwu Poruraqaa qua vatarera uti varu okyarara ntapihi kyero riarero variqaro mwia qanranraa Porura seniqotaita rupa tora huvantu kyero qua vara kyovata nronra vaisi Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varuhua

mwihua nronra vaisinramwuvata, ekyaa kaanasorivata, nrumu ntuvaan-tuama vuvaro mwiva Porura vitaqiro mwihua suqaa uro kyora.

23

¹ Poruva siviro kaanasori mwihua taqero mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nte Kotira vuqaa nrohiqana hia unra kyaiqa varauqarora tiro, hia ni kyaurihana varuqo, tiro.

² Mwitaa tuvaro Kotira nraamwuqaa ntaqikyuva Ananaiaasiva, mwiva vunyaava varuva Porura nraaqani varu vaisihua timwa nyinro tiqaro, Porura nro vaitua ntuteqa kyaate, tuvaro ³ Poruva tiqaro, Kotiva inavata ntuqutuananrove. E uaqia hi kyatarira eqarori penti qutaara mwia voti hiaravama variaro. E Kotira qua mwaanra rieqara ntapihi kyera ko qiataara vaiharama e Kotira qua nteqa kyeqarama ni ntuqutuate qiaro, tiro.

⁴ Poruva mwitaa tuvata vaisinramwu mwia nraaqani varuhua tiqata, E Kotira kyaiqa vaisi vunyaanranrama uaqia hi quara ti variaro, tita.

⁵ Mwitaa tuvaro Poruva qaqao tiro, Ni kata pakyaa tuaavo, hia nte mwiva vunyaa vaisi varira mwia ntapihi kyaraitina tuqo. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Hia nraakye qoraqaa ntaqikyiani vaisirara
uaqia hi quara qiate, turave.

(Kyatura 22:28)

Nte mwi quara ntapihi kyaurave, tiro.

⁶ Poruva mwitaa timwa kyero mwiva taqovata vaisi mponramwuvanto Saitiusi mwaanra okyara riohua varuvata mponramwuvanto Parisi mwaanra okyara riohua varuvaro Poruva Kaanasori timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakyaa tuaavo, nte Parisi mwaanra okyara riauvave. Ni kovavata Parisi mwaanra okyara rie varurara tina, ntevata mwia mwaquvanto mwitaa hi varuqo. Vaisi qutu vihua qaiqaa qati sivira nte mwianrama qutaa quave ti varuqo. Qio mwi quara kyaarama mate nkye niqaa ko vateta hiavo, tiro.

⁷ Poruva mwitaa tuvata Parisivata, Saitiusivata, mwiaqaataita sivita ntainra vita nai inronra hi nai inronra hi varura.

⁸ Saitiusivanto ti varu okyarava mwataamama vahiho:

Vaisivanto ekyara qutu viro hia qaiqaa siquanarove.

Hiana Kotira kyaiqa vaisi nyaamwunyaahua variavo.

Hiana mwanraqura inraikyavantovata variavo, tura.

Saitiusivanto mwaanra ti varu okyarava mwitaama vahuvaro

Parisivanto mwaanra ti varu okyarava mwataamama vahiho:

Vaisivanto qutu viro qioma qaiqaa qati siquanarove.

Nyaamwunyaa vaisi variavo.

Mwanraqura inraikyavantovata variavo, tura.

Mwihua ekyaa taarampo qua mwinramwunranra qutaa quave tura.

⁹ Inronra hi variqata mwihua qua nronra ti varuvata vaisi mponramwuvanto mwaanra okyara ti varu vaisihua Parisiqinaahua sivita kepukyaqama kye qao tita tiqata, Tire taqauraro hia mwaa mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utu kyaiho. Qutaa haaru mwi entara mwanraqura mpovantove, nyaamwunyaava mpovantove, mwiva timwa mwurave iho? tita.

¹⁰ Mwihua mwitaa timwa kyeta nronraqama kyeta inronra hi varuvaro Romeni vaisi ntaquhuaqa nronraqa huva, mwiva aatu hiro tiqaro, Haunri mwihua hisai hisaita Porura nrumu tu vareta utaq tu ntapema kyevorave tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva nai ntaqi varu vaisihua sitero tiqaro, Uro

Porura mwihuaqitaita vitaqita nrumu ntaqua vaisihua nraamwuqi kyaate, tiro.

¹¹ Mwitaa tuvata mwia vitaqita nraamwuqi uro kyovaro entaqi Poruva varuvaro nronravanto qovarama viro mwia nraaqani siviro variro mwia timwa mwinro tiqaro, Hia aatu hiante. Kepukyaqama kyera variante. E mwaini Ierusalemni variqara ni okyarara timwa nyiananrave. Nraakiara e nyianra Rominivata uro variqarama ni okyarara mwitaama kyerama timwa nyinanrave, tiro. Nronravanto mwitaa tura.

Iutaavanto Porura ru kyerara tura

¹² Mwia qanranraa toqaqi Iutaavanto ntuvaantuama vita kuaa qua timwa kyeta taaqau kye vateta. Mwihua Kotirara kyauqu nriqigaa vateta mwitaama tita, Mate tire nramanrivata kyaravata aurama teta Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenrave, tura.

¹³ Mwihua 40 vaisinramwuvanto mwitaa hirerata qua timwa kyeta taaqau teta ¹⁴ mwiaqaataita uro Kotira nraamwuqaa ntaqiky i varuhua nronra vaisinramwu uqeta kyeta timwa nyita tiqata, Tire qua taaqau kye vatetama kyauqu nriqigaa vateta Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenrave, turo.

¹⁵ Nkyevata, kaanasorivata, qua vara kyaivaro Romeni vaisi vunyaava varinani viraro Porura vara kyairaro tumuanrive. Nkye Romeni vaisi mwianra tiqata, Tire Porura kyaparama kye mwia qua okyara mpoqiavata riemwa ntapihirerave, qiate. Nkye kumwaanri mwitaa tivaqeta tire mwaanra utu taararo mwiva tuminraqeta mwia aanrani ru kyaare, tita.

¹⁶ Mwihua uqeta kyeta mwitaa tuvaro Porura nrausivanto mwihua tu quara riero mwiva uro ntaqu vaisihua nraamwuqi Poruva varuraqi uro Porura timwa mwinro.

¹⁷ Timwa mwuvaro Poruva ntaqu vaisihuaqaa ntaqiky i varura mpo nraanrama kyero timwa mwinro tiqaro, Nyaako mwaa vita varera vunyaava varinani uro kyairaro mwiva qua mpo mwia timwa mwianrive, tiro.

¹⁸ Tuvaro mwiva mwia vita varero vunyaava varunani uro kyero tiqaro, Karavu vaisi Poruva nianra qumwanraa mwaa vita varera iara mwiva hinani uro kyairaro qua mpo iara mwia timwa mwianrive, tiho, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva qumwanraa mwia kyauqu tu varero vitaqiro uro nanrianraa kyero mwia kyapara hiro tiqaro, E nanra qua ni timwa mpirerarave nriaro? tiro.

²⁰ Tuvaro qumwanraa mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, Iutaa nronranramwuvanto mwataa timwa kyeta qua taaqau taavo. Mwihua hura iara Porura vitera kaanasorivanto varinani viraqeta tire Porura qua ntapihi kyeta kyapara hiqata taqaare tivarave.

²¹ Mwihua mwitaa tivara hia mwihua qua riaante. Vaisi 40 nramwuvanto aanrani uqeta vita Porura ru kyarerata mwaanra utute variavo. Mwihua kyauqu nriqigaa vateta tiqata, Tire kyara auramate Porura ru kyeta mwiaqaataita kyaravata nramanrivata nranrenravema, qiavo. Mwihua mwitaa timwa kyeta i vekiama variavo, tiro.

²² Qumwanraa mwiva mwitaa tuvaro vunyaa vaisi mwiva mwia timwa mwinro tiqaro, E ni timwa mpiana quara hia mpohua timwa nyiante, tiro. Timwa kyero qumwanraa mwia titovaro viro.

Porura Pirikisiva hunani titora

²³ Qumwanraa mwia titovaro vuvaro vunyaa vaisivanto nai ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqiky i varu vaisihua taaratana nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ntaqi vaisihua 200 nramwu sita vataate. Qosiqaa nrohiqata

ntaqua vaisihua 70 nramwu sita vataate. Vaataara tutehua 200 nramwu sita vataate. Mwhua terama kyeta vatetama Sisariaani 9 kiroki entaqima quate.

²⁴ Poruranivata qosi mponramwu terama taivaro mwiva mwiaqaa mwatakyaa viro varirata vitaqita uro nronra kamaniva Pirikisiva hinani kyavaro mwiva kyugema kyero uro ntaarive, tiro. ²⁵ Vunyaa vaisivanto mwitaa timwa kyero qaravata ntumwa tero mwitaama tiro:

²⁶ Nte Karontiaasi Risiaasiva nte mwaa quara qara ntumwa kyena vara kyaariro e nronra kamaniva variananrani quarive. Nte i qua mwantauqo.

²⁷ Iutaavanto mwaa vaisira ntavaaqavu kyeta ru kyarerata uti variavana nte taqauqaro mwiva Romeni vaisivanto varihana nte ntaqua vaisihua sitaqina uro mwi vaisira mwhua kyauquqitai vara kyaunanrave.

²⁸ Mwhua mwi vaisiraqaa qua vataara okyara ntapihi kyena riaankye tina, nte mwia vitaqina uro mwhua kaanasori varianani kyena mwini variqana ²⁹ taqauqaro hia mwia ru kyaani okyaravavata, karavugama kyaani okyaravavata vahirave. Mwhua nkyiari mwaanra qua kyaara nraahu mwiaqaa qua vataarave.

³⁰ Mwiaqaatairo mpovanto timwa mpiro tiqaro, Iutaavanto uqeta kyeta Porura ru kye quara ti variavo tihana nte kyai e hiananrani titaariro quarive tuqo. Mwitaa timwa kyena nte Poruraqaa qua vataa vaisihuara nkye iara mwiva hinani uto variqata mwi quara qiate tuqo, tiro.

³¹ Vunyaa vaisivanto mwitaama kyero qara ntumwa tovata ntaqu vaisinramwuhua nkyiariqaa ntaqiky varuhua tuntema kyeta Porura vita vareta entaqi uro mwatukya mpo Antipatirisini kyeta. ³² Mwia qanranraa qati mwataqaa vu vaisihua uro ntanteta nkyiari mwaatani nruvata qosiqaa vuhua nraahu ³³ Poruravata qaravata vareta Sisariaani kamaniva nronravanto varunani uto kyora.

³⁴ Uto kyovaro mwiva qara mwia kyaara ntumwa kyero taqero Porura kyapara hiro tiqaro, E tainyaavave? tiro. Tuvoro Poruva tiqaro, Nte Sirisianyaavave, tiro. ³⁵ Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Iqaa qua vatarera ihua nrivaqena nte mwi quara riarerave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva Herotira nraamwu nronraqi Porura vita vera kyero mwi vaisiraqaa kyugema kyeta ntaqikyiate tiro. Turama.

24

Iutaa vaisi nronranramwuvanto Poruraqaa qua vatora

¹ Kyauquru enta nritarovalo Kotira nraamwuqaa ntaqiky varuva, Ananaiaasiva nronra vaisivata hunta kyero ekyaa ko okyara ntapihi paahima kyero rio vaisira Tetaraasiravata hunta varero Sisariaani Porura ko tirero vura.

² Vuvaro Tetaraasira nraanrovaro Tetaraasiva Poruraqaa qua vateqaro mwitaama tiro:

Nronra vaisi Pirisikisio, e tiriqaa kyugema kyera ntaqiky variarata tire kyugema kyeta varuro. Haaru tire api kyaiqa vare variarara e nri nterama tiri kyaiqa kyugema kyera ntapihi kyera vara timwa taaro. ³ E mwitaa hiarata tire mpo mwatukya mpo mwatukyaqi varurahua i kyaiqara nronraqama kyeta qamwateqata iara kyugema hiaro turo. ⁴ Qio tire i

mpuahaama mwaaqi tutaarorave. E tiriara po tiraqeta tire pata quaqia qiare.

⁵ Tire taqauraro mwaa vaisiva airiqama kye ntaqira qua ti variara mwia okyaravantove. Mwiva mpo mwata mpo mwatani nrohiqaroma Iutaavanto ntaquate tiqaro mwihua rapate variho. Mwiva tiri mwaanra okyara mwia qaqira kyero mpo okyara Nasaretinyaava ti vari okyarara mwiaqaa ntaqikyiqaro vuniqama kyero vi varivama variho. ⁶ Mwiva tiri mwaanra nraamwu Kotira nraamwu nronraqi nrohiqaroma tiri nraamwu mwia uaqiama timwataiho. Mwiva Kotira nraamwu uaqiama mwatarero uti varihata tire mwia ntavaaqavu kyauro. Tire teta mwaanra qua rieqata ko qiare turaro ⁷ Romeni vunyaava Risiasiva nri ntero kepukyaqama kyero tiriqitairo mwia vitaiho. ⁸ Risiasiva tiqaro, Mwiaqaa qua vatarera tihua iara mwiva hinani quate tiho. (Mwitaa tihata tire mwaini tumunro). E Porura nai kyapara hiraro tire mwia ko tirera huna quara mwiva nai nroqitairo tirara e riaante, tiro. ⁹ Tetaraasiva mwitaa tuvata Iutaa vaisi ekyaa mwihua Poruraqaa qua vateqatama Tetaraasiva qutaa quama tiho, tita.

Poruva naiqaatairo vaitutu hiqaro qua tura

¹⁰ Mwihua mwitaa tuvaro kamaniva nronravanto Poruva qua qiarive tiro, nruvaairama kyovaro Poruva siviro mwitaama tiro:

Nte ntapihi kyauqara e airi ihi variqara mwaa mwataraqaa ntaqikyiqarama ko ti variaravave. Mwianra rieqanama nte qamwateqana ntena qua i timwa mwinrenrave. ¹¹ Hia nte Ierusalem nri ntena airi enta varuqo. Nte ¹² entanramwuanra nraahuma mwini teta mwaanra qua tirerana nrumu varuqo. E mpo vaisivata kyapara hiraro mwiva nte qiani quarara qutaave nraahuma qiananrove. ¹² Hia Iutaavanto taqaavana nte Kotira nraamwuqi variqana mpohia vaisihua kyapata antua quavata tuvave. Hia mwihua taqaavana nte mwaanra nraamwu mpoqi mpoqive, mwatukya mwiqi mponave, variqana nraakye qoravanto ntaquate tina, mwihua rapataurave.

¹³ Mwihua niqaa quminama qua vataavo. Hia mpo aanra puaama kye mwihua nkyiari qua mwianra qutaave tiva vaiho.

¹⁴ Mwihua hini qua nianra timwa taa quava qutaa quama vaiho. Qutaama nte teta haivaqahua mwanriqa nrtu tuaaherarerera hiqana nte mpo qua okyara rieqanama mwia nrtu tuaahere varuqo. Mwihua mwi aanranravata mwi okyararavata unra okyarave ti variavo. Qio nte mwi okyarara rieqanama hia nte tiri haivaqahua qua okyara qaqira kyauqo. Nte Mosesira qua mwaanrave, poropeti vaisinramwuvanto qara ntumwa to quarave, mwi quarara qutaa quave tuvave.

¹⁵ Viti vaisihua tiqatama, Nraakiara Kotiva ekyaa nraakye qora, uaqia hi kyaiqara vareqata qutu vihuave, kyuge kyaiqa vareqata qutu vihuave, qaiqaa qati sivuma kyaananrove, qia quarara ntevata mwihua nraantan-tena mwi quarara qutaa quave ti varurave.

¹⁶ Nte Kotira vuqaavata, nraakye qora suqaavata, hia api nrohi-raitina ntapihi kyena nrohirerave timwa kyena, taqamwaqina vi varuvave. Nte nraakye qora suqaave, Kotira vuqaave, kyauruankyorave tina, taqamwaqina viqana ntapihi kyena nrohi varuvave.

¹⁷ Nte Ierusalemisaina mpo nani mpo ihinramwuanra varina mwiaqaatana kyai mwini uro ntena nramwunaahua Iutaa nraakye qora taqena, mwihuani munima vatera nyina, mwiaqaatana Kotira qamwata mwataankye turave.

18-19 Mwitaa timwa kyena nte uro ntena tiri mwaanra quavanto mwamwantave mwutukya hiqama kyaani okyarara riemwaqi viqana Kotira nraamwuqi variqana hia airi vaisi kyapata variqana hia nte mpo hiahua kyapata inronra hiraitina, hiqama kyaani okyarara nraahu riemwaqina vi varuqata Iutaa vaisinramwu Esiaanyaahua ni puaama kyaavo. Qio qua vahirera, mwi vaisinramwuhua i vuqaa nri nteta mate qua niqaa vatera tivarave.

²⁰ Mwihua hia tivera, mwaa vaisinramwuhua qioma tivarave. Nte tauraa kaanasori suqaa sivina variqana qora kyaiqa utu kyaarita taqera qioma tivarave. ²¹ Nte mwi entara kaanasori suqaa sivina variqana mwaa quara nraahu qiavarave. Nraakiara Kotiva nraakye qora qutu vihua qaiqaa qati vara sivuma kyaananrove tuqata nkye mwia kyaarave niqaa qua vateta hiavo? tina qiavarave, tiro.

²² Poruva mwitaa tuvaro Pirikisiva Iesusira nraaqiaranramwuvanto nrohu okyarara riero ntapihi kyovara tiro, tiqaro, Qio mate qioma riauqo. Ierusalemisairo vunyaava Risiaasiva nai tuminraqena nte mwi quara mpoqiavata riarerave, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva nronra vaisi mpo timwa mwinro tiqaro, Porura ntaqikyiqira quante. Hia mwia kepukyaqama kyera rupa taante. Mwiva varirata mwia totivanto qioma mwia kyaahaqa hiqata nrumu taqevavave, tiro.

Pirikisiva Porura nraanronra

²⁴ Pirikisiva mwitaa timwa kyero mpo entanramwu variro mwiaqaatairo nai nraata Nturusiraakyantiri Porura taqarero nrunra. Nturusiraava Iutaa nraakyevanto varuvaro mwikyantiri nri ntero tiqaro, Porura nraanraivaro nrianrive, tuvaro Poruva nri ntero Iesusira qua okyara mwitanahua timwa nyuvaro Pirikisiva mwi quara rie varuvaro ²⁵ Poruva Iesusira qua timwaqiro viqaro mwiva ntapihi kye nrohi okyarara timwa nyinro, hia qamwanrama raraqa taani okyarara timwa nyinro, Kotiva ko qiani entarara timwa nyuvaro Pirikisiva mwi quara riovaro nraatuqa tovaro tiqaro, Qioma riauqo. Qio ena qoqaraanani quante. Nraakiara hia kyaiqa vahiani entara i nraanraanrinra qaiqaa nrinraqe i taqaankye, tiro.

²⁶ Pirikisiva mwitaa timwa kyero mwiva Poruva munima mpiraqena nte mwia titaairo nai mwaatani quarive, tiro. Nai nraatoqi mwitaama kyero riemwa tero mwiva mpo enta mpo enta Porura nraanrama kyero mwikyantiri qua ti varura.

²⁷ Mwitaamaqiro viro taara ihi nritarovaro mpo vaisivanto Posiasi Pesitasiva Pirikisira mwaata varero mwi kyaiqara vararero nri ntovaro Pirikisiva vurama. Pirikisiva Porura qamwanrama titaataara vahuvaro mwiva Iutaavanto nianra kyuqe vaisive qiate tiro, Porura qati nraahu karavuqi kyovaro varura.

25

Poruva vunyaa vaisi nronravanto Romini varuva ni qua riaarive tura

¹ Pesitaasiva nri ntero mwi mwataraqaa ntaqikyirero taarampo enta nrumu Sisariaani vari kyero mwiaqaatairo verara Ierusalemisairo viro.

² Mwini uro ntovata Kotira nraamwuqaa ntaqikyuhuavata, nronra vaisivantovata, mwiva hunani uro nteta Poruraqaa qua vateqata kepukyaqama kyeta tiqata, ³ Po, e qati tiri kyaahaqa hiqarama tirata Porura vita vareta Ierusalemisairo nri vaqeta ko qiare, tita. Mwihua Porura ru kyarerata aanrani mwaanra utu teta mwitaa tura.

⁴ Mwihua mwitaa tuvaro Pesitaasiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Poruva Sisariaani karavuuqima variho. Nte pataqia vari kyena nrumu ntantena Sisariaani virerave. ⁵ Nkyeta nronra vaisiara tivata mwihua nivata vihuama mwi vaisiraqaa mpo qua vahirera, uro ko qiate, tiro.

⁶ Pesitaasiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuavata ⁸ entave ¹⁰ entave mwini vari kyero uro ntantero Sisariaani vuva mwia qanranraa mwiva ko ti varu nraamwunraqi uro variro tiqaro, Porura viteta nriate, tiro. Tuvata Porura vita vare uro ntovata

⁷ Iutaa vaisinramwu Ierusaremisai tumuhua Porura vara ututuma teta airi qua Poruraqaa vateta. Mwihua Poruraqaa qua vata tovaro hia mwihua quara qutaa quave tiva vahura.

⁸ Mwihua mwitaa tuvaro Poruva naiqaatai vaitutu hira qua tiro tiqaro, Nte hia uaqia hi kyaiqaravata utuvave. Nte hia Iutaa mwaanra qua nteqa kyaurave. Nte hia Kotira nraamwu uaqiama kyaurave. Nte hia Romeni vunyaanra Sisaara uaqiama mwataurave, tiro.

⁹ Poruva mwitaa tuvaro Pesitaasiva Iutaa vaisinramwuvanto nianra kyuge vaisive qiate tiro, Porura kyapara hiro tiqaro, E Ierusaremini virera hirera, e mwini viraqema nte mwini uro ntenama i qua avuqavu hiankye, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Poruva qaqaqo tiro, Nte mate sivina varu nraamwunra mwaa kamaninra ko nraamwuqima varuqo. Nte mwaaqi variarira ko qiataarave. E ntapihi kyaananrave. Hia nte Iutaa vaisi antua utu nyatauvave. ¹¹ Nte kamaninra qua nteqa kyaaritavauma ni qio ru kyevarave. Mwihua niqaa vate quava unra qua vahirera, hia e qio ni pita kyera mwihua nyinrata mwihua ni ru kyevarave. Nte nronra vunyaa vaisi Sisaava hinani quariro mwiva ni ko riaariverave, tiro.

¹² Mwitaa tuvaro Pesitaasiva nai kaanasori kyapata qua timwa kyero mwiaqaatairo Porurara tiqaro, E tiqara, Qioma Sisaava ni qua riaarive, qiananrave. Qio ena mwini viraro mwiva i qua riaarive, tura.

Pesitaasiva Akiripaavata Porurara timwa mwunra

¹³ Mpo entanramwu nritarovalo Pesitaasiva qaraakyaqama kyero nrumu varuvarora tiro, vunyaava Akiripaava nai nraata Mpenaisikyantiri Sisariaani Pesitaasira qua mwantarero tumu ntora.

¹⁴ Mwitanahua tumu nteta mpo entanramwu mwini varuvaro Pesitaasiva vunyaanra Porurara qua timwa mwinro tiqaro, Tauraaqama kyero Pirikisiva variqaro mwiva vaisi mpo karavuuqi kyaiva qati nraahu mwiqui variho. ¹⁵ Nte Ierusaremini uro varuqata Iutaa vaisi mwaanra kyaiqaqaa ntaqikyiahuvata, nronra vaisinramwuvata, mwi vaisiraqaa qua vateqata mwi vaisira ru kyaante, qiarave.

¹⁶ Mwihua mwitaa qiavana nte mwihuara tiqana, Qaqao, Tire Romeni-vanto mpo qara hunanrave. Tire vaisi mpoqaa qua vatehua nrumu varivaqema mwi vaisira qio ko qiananrave. Mwi vaisiraqaa qua vataivaro mwivavata nai vaitutu hiqaro qioma qua qiananrove tunanrave. ¹⁷ Nte mwitaa tuqata mwihua mwaini nte hunani ko tirerata tumuavana nte hia qakyove tiraitina, nte hura mwi quara avuqavu hirerave timwa kyena mwia qanranraa nte ko tirera hina mwi vaisira viteta nriate tuqata viteta nriavana riauqata ¹⁸ hiam mwihua sivita tiqata, Mwi vaisiva mwitaa mwitaama kyero tiri antua utu timwa tairave, qiavo.

¹⁹ Mwihua qumina nkyiari mwaanra qiara mwianra inronra hiqatama qumina mwi vaisiraqaa qua vataarave. Vaisi mpo Iesusiva qutu virara mwihua mwianra qutuma viho ti variavaro Poruva qaqaqo mwiva qatima variho tirave. ²⁰ Mwihua mwitaa qiavana nte variqana hia mwi quara okyara

ntapihi kyena riauqo timwa kyena Porurara tiqana, E uro Ierusaremini variraqena nte mwini uro i qua okyara riankye, tuqaro ²¹ Poruva qaqaqo, Romeni vunyaava Sisaava ni qua riaanarove, tihana nte Porurara tiqana, Mwia karavugi kyaivaqena nte mpo enta Sisaava hinani titaariro quarive turave, tiro.

²² Pesitaasiva mwitaa tuvaro Akiripaava tiqaro, Nte ntenavanto mwi vaisira qua riarerave, tiro. Tuvaro Pesitaasiva tiqaro, Qioma, hura mwi vaisira qua rienanrave, tiro.

²³ Mwitaa tuvata mwia qanranraa Akiripaasikya Mpenaisikya nruvata nraakye qoravanto mwitanahuara nronra vaisitanama nriavo timwa kyeta gamwataqita vuvata mwitanahua nriqata nronra vaisi Sisariaani varuhua kyapata vuhua uro qua rie varu nraamwunraqi vera ntovata Pesitaasiva tuvata Porura vita vareta nruvaro Pesitaasiva tiqaro, ²⁴ Vunyaa vaisi Akiripaao, evata mwaaki varihuavata riaate. Mwaa vaisira taqaate. Ekyaa Iutaa mwihua mwaini variahuave, Ierusaremini variahuave, mwaa vaisiraqaa qua vateqata nte hunani mwi quara vareta nrianrave. Mwihua nronraqama kye qua aakyara nteta tiqata, Mwi vaisiva mpuahaama qati variqiro quankyorave, qiarave.

²⁵ Mwihua mwitaa qiavana nte ko tiqana taqauqaro mwi vaisiva hia uaqia hi kyaiqara utirara tina, mwia ru kyaari aanrava hia vahirave. Qio nai mwiva tiqaro, Sisaava ni qua riarive, tirave. Mwitaa tihana nte mwia Sisaava hinani titaankye timwa kye kyauqaro varirave.

²⁶ Nte Porura qua qara ntumwa kyena Sisaara mwiankye tina taqauqaro mwi quava hia ntapihi viho. Nronra vaisi Akiripaao, mwianra rieqanama nte mwi vaisira vitaqina iara mwiva mwia qua riarive tina, nte mwia i vuqaavata, ekyaa mwaaki variahuava suqaavata, vitaqina nrumu kyauqo. Nkyevata mwi quara tivagena nte Sisaarani mwi quara qara ntumwa taankye. ²⁷ Hia nte mwi vaisira qua ntapihi kyena mwiva mwitaa mwitaama uaqia hi kyaiqara utiho tiraitina, qati titaankyera, hiama kyuqe hiananrove, tiro.

26

Poruva Akiripaasira vuqaa nai vaitutu hiqaro qua tura

¹ Pesitaasiva mwitaa tuvaro Akiripaava Porurara tiqaro, Ena qua qioma tinanrave, tiro. Mwitaa tuvaro Poruva nai kyauqu tuaahera kyero nai vaitutu hiqaro qua mwataama kyeroma tiro.

²⁻³ Nronra vaisi Akiripaao, Iutaa vaisinramwuvanto niqaa qua vataara nte mate ntena qua tirerave. E tiri Iutaa okyarave, tire inronra hi varuna quarave, ntapihi kyaananranra tina, nte i vuqaa variqana qianinranra gamwateqana varuqo. Mwitaa ihanama nte mwi quara i timwa mwiqina quarirama e hiama pupohairara qoririma kyera riaante tuqo.

⁴ Nte haaru nraaqiarakya ntena mwaatani variqi vina, mwia nraakiara Ierusaremini uro ntapihikye variqi quavata ekyaa nraakye qora ni kyaiqa taqamwa kyorave. ⁵ Parisi vaisinramwuvanto nraahu nronraqama kyeta tiri mwaanra qua riaahuave. Qio haaru nte teta mwaanra qua riarerana nte Parisi vaisinramwu ti varia okyarara riaavavave. Nte haaru mwitaama kyena riemwaqina quavata Iutaa vaisivanto ekyaa ni okyara taqorave. Mate mwihua nkyiarivanto ntapihi kyeta tivera, qioma mwihua i timwa mwivarave.

⁶⁻⁷ Tire Iutaavanto varirerata 12 okyara varunanrave. Qio tire ekyaa Kotiva timwa to quara mesaiaavanto tumuani quara nraahu riemwaqita

vigata entaqivata, iheravata, mwi quara vekya variqata Kotira nrtu tuaaheraqi vi varuro. Nronrao, ntevata mwi quara vekya varuqata mwia kyaara Iutaavanto qumina niqaa qua vataarave. ⁸ Nkye nanraqamave Kotirara mwiva qutu vi vaisihua hia qio qati vara sivuma kyaananrove qiavo?

⁹ Nte vuniqama kyena Iesusirara uaqia hi vaisivave timwa kyena Nasaretinyaanra Iesusira nrtu uaqiama kyarerana variavarave.

¹⁰ Nte Ierusaremini mwitaamaqina vi variavata mwaanra tu vaisihua nronranramwuvanto ni nronraqama kyovana nte Kotira nraaqiara airinti ntavaaqavugina karavuqi uro kyena nte mpo uhua kyapata variqana kyauqu vera kyena tiqana, Qioma mwi nraakye qorahua rukyaate, qiavarave.

¹¹ Nte mwi entara airi nani mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera nteqana mwihua ntuqutuqina vina tiqana, Nkye Iesusira qua qaqira kyaate, qiavarave. Ni mpoqama kyero raraqa tovana nte Iesusira nraaqiara mponani varuhuavata ruankye tina uti variavarave.

*Poruva nai Iesusira nraaqiaraqama vurara tura
(Kyaiqa Varora 9:3-19, 22:6-16)*

¹² Qio Iesusira nraaqiara ruankye tina uti variavata mwaanra ti varu vaisihua nronranramwuvanto ni nronraqama kyeta qaravata mpuvana varena Ntamaasikaasinianra quavarave. ¹³ Qio nronrao, e rie variante. Nte aanrani vi variavaro huarivanto qiataqaa vahuvana taqaavaro omwavanto nyaamwusairo nronraqama kyero iteqaro huarivanto itairavata nraatara kyero iteqaro nte hiavaranivata, nivata vuhua hunanivata, itorave.

¹⁴ Itovata tire ekyaa mwataqi tumu ntita variqata riaavararo quavanto tita Hivuru quaqitairo nianra mwataama tiro, Soruo, Soruo, nanraqamave ni uaqiama matera hiaro? (Purimakauvanto hia ntapihi kyero viraitiro uro ntantero nrihanro nai qova kyaamwu viaruaara tutaiva mwia rirave.) E mwia votima kyera enavantoma ena ri variaro, tuvana nte tiqanama, ¹⁵ Nronrao, e tavave? qiavaro nronravanto tiqaro, Nte Iesusivave. E uaqiama mate variaravama varuqo.

¹⁶ Qio e sivira mwaamwianra vira variante. E ni kyaiqa vaisi varianterama nte i vuqaa qovarama vuqo. E mate ni taqenanranrave, nraakiara nte mpo kyaiqara i timwa mwianinranrave, e mpohua timwa nyinanrave.

¹⁷ Ni nramwunaahua Iutaave, nraahumwa mpo mwatanaahuave, i ntuqutu kyevo tina, nte i kyaahaqamaqi quarira e qati vinanrave. Nte i titamwa kyaarira e mpo mwatanaa nraakye qora varinani vinanrave.

¹⁸ E mpo mwatanaa nraakye qora su ntapairi kyairata mwihua enta hiraqi kyaiqa varera qaqira kyeta omwavanto itaaninrani nrumu kyuqe kyaiqa vareqata Saataaniva mwihuaqaa ntaqikyianinra qaqira kyeta Kotirara tiriqaa ntaqikyiente qiate tina, nte i titauqo. E mwitaa hirata mwihua nianra riemwaqita vivaqena nte mwihua uaqia hi kyaiqara qaqira kyaarita mwihuavata Kotira nraaqiara mpo ihua kyapata kuaaqi variate, turave. Iesusiva nianra mwitaa turave.

Poruva nai kyaiqa varorara Akiripaara timwa mwunra

¹⁹ Nronra vaisi Akiripaao, quavanto nianra mwitaa tuvana nte nyaamwuqitairo qovara hura mwia hia qaqira kyaraitina, nte mwi quava tuntuma kyena ²⁰ vuni Ntamaasikaasini nraante uro ntena mwini variqana mwi quara timwa nyina, mwiaqaataina Ierusaremini uro ntena mwi quara timwa nyina, mwiaqaataina Iutiaani uro variqana mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana ekyaa timwa nyina, mwiaqaataina mpo mwatanaa

mpo mwatanaa timwa nyiqina vurave. Nte mwihua mwataamama timwa nyina, Nkye qora aanra qaqira kyeta tuqasaa vita Kotira aanraqaa quate. Kotirara aakyara ntamwaqita viqata Kotira kyaiqa nraahu varaqita quate, ti varurave. ²¹ Nte mwi quara nraahu tuqata mwia kyaara Iutaavanto nte Kotira nraamwuqi varuqata ni ntavaaqavu kyeta ni ru kyarerata uti variarave.

²² Mwihua mwitaa hiavaro Kotiva ni kyaahaqamaqiro vihana nte mate nkyi suqaa sivina variqana mwi quara nronra vaisive, pata vaisive, timwa nyi varuqo. Hia nte mpo quavauma ti varuqo. Poropetivantovata, Mosesivavata, qua timwa tora kuaa qua mwiana ntevata timwaqina vi varuqo.

²³ Mwihua mwitaa turave, Nraakiara mesaiavanto nai mwamwantaqaa nriqa quani inraikyara varero uro qutu viro mwiva nraantema vuniqama kyero qati siviro variananrove. Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, kyokiraqi varihua omwa itaaninra taqaate tiro, mwiva nraante qaiqaa siviro variananrove, turave tiro.

²⁴ Poruva mwitaa tuvaro Pesitaasiva Porurara aakyara ntamwa kyero tiqaro, Poruo, i vu nraatovanto apiqama viho. E mpo okyara mpo okyara sikuru tira nraatara kyaararo mwia kyaara i vu nraatoqitairo apiqama vihara e airi qua timwaqira quaro, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Poruva qaqaqo tiro, Nronra vaisi Pesitaasio, ni pu naatovanto apiqa hivenavauma nte mwi quara tuqo. Ni pu naatovanto qio vaihana qutaa quama nte tuqo.

²⁶ Nronra vaisi Akiripaao, e mwi quara okyara ntapihiananranra tina, nte hia aatu hiqanavauma mwi quara i timwa mwuqo. Iesusira nraaqiaravanto hia uqeta vita variqata mwi quara qiavo. Mwihua nraakye qora suqaa variqata mwi quara qiavara e riaanarave. ²⁷ Nronra vaisi Akiripaao, qutaave e poropeti vaisinramwu quara qutaa quave qiaro? Nte ntapihi kyauqara e mwihua quara qutaavema qiaro, tiro.

²⁸ Poruva mwitaa tuvaro Akiripaava Porurara tiqaro, E pata qua qiananra mwiqiaraqaa nivanto Iesusira nraaqiaraqama quarive tirave qiaro? tiro.

²⁹ Tuvaro Poruva tiqaro, Nte qua pataqia qianinraqaave, airi enta qianinraqaave, nte evata, ekyaa mwaaqi variahuavata, ni votima kyeta variate tinama, nte Kotirara aakyara nte varuqo. Ni votima kyeta variate tura mwia hia nte mate ni rupa taantema kye variateravauma tuqo. Nte Iesusira nraaqiara varuntema kyeta nkyevata Iesusira nraaqiara variaterama tuqo, tiro.

³⁰ Poruva mwitaa tuvata nronra vaisi vunyaava mwivavata, kamaninra vaisinramwuvantovata, Mpenaisivavata, mwiavata mwatakyaa vita varuhuavata, sivita ³¹ mwaatani veva nteta mwihua nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Hia mwaa vaisiva uaqia hi kyaiqara utira tire gumina mwia karavuqi kyetave, mwia ru kyetave, mwitaa hiarorave, tita.

³² Mwitaa tuvaro Akiripaava Pesitaasirara tiqaro, Hia mwi vaisiva Sisaava ni ko riaarive titirio, qioma mwianra qati quante qiaratirio, tura.

27

Poruva Rominianra sipiqi vura

¹ Mwihua qua timwa kyeta tiriara Itarini quate tita, mwihua uro Poruravata karavu vaisi mponramwuvata sitaqita uro ntaqi varu vaisiva mpovanto mwihuaqaa ntaqikyiarive tita, mwia mwunra. Ntaqi varu vaisiva mwiva nai henahua 100 nramwuqaa ntaqikyivi varuva mwia nrutu

Iuriaasiva, mwiva Sisaarani variqata ntaqi varu vaisihuaqaa ntaqiky varuva varura.

² Mwi vaisiva karavu vaisinramwu sita varero mwivavata tirevata Ataramitiaminyaahua sipiqi mwaanri nteta variavararo sipivanto Esiaani virero varuvata tire mwiqi variavararo tiri tivita varero viro. Tiri tivitero vuvaro vaisi mpovanto Arisitaakasiva mwiva Masentoniavanto Tesaron-aikaaqinaava, mwivavata tirivata vuvata tire quavananra.

³ Mwia qanranraa Saitonini uro ntaavararo Iuriaasiva Porurara qamwawatero mwianra tiqaro, Mwaini variqara qioma ena nramwunaahua uro taqairata mwihua i kyaahaqa hiqata mpo inraikyave, kyarave, i mwiate, tuvaro Poruva mwitaa hura.

⁴ Mwitaa huvata qio mwiaqaataita tire Saitoni kyeta qaiqaa sipiqi vi variavararo sipivanto mwini virera huvaro toqavanto api ventaqiro vuvaro qaqira kyero kyaarera utaqaa vahu mwatara Saiparaasini hia toqavanto tusataama teta vuvata tire ⁵ Sirisiaa kyaarera vara mwini kyeta Pampiriaa kyaareravata vara mwini kyeta Risiaani vahu mwatukyara mpo Mairani uro nteta.

⁶ Tire Mairani uro ntaavararo karavu vaisiqaa ntaqiky varuva sipi mpo puaama kyero. Mwi sipiva Arekisantarianyaa sipivanto Romini quankye tu sipiva vahuvaro mwia puaama kyero mwiaqaatairo tiri tivitaqiro uro mwi sipiraqi kyero.

⁷ Mwi sipiraqi kyovata tire mwiqi viqata qakyo qaakyoma kyeta vi variavararo mpo entanramwu nritarovata tire mwukyaari tuqita viqata Naitaasi qaumato uro nteta. Mwini uro nteta ntapihi kye quananrave qiavararo toqavanto kepukyaqa huvatara tita, vintanteta Kiriti mwata pataqia nramanri utaqaa vahunani vintanteta mwi mwatara hini viti mwia nrtutu Saamoni mwata vitive qiara vara mwini kyeta ⁸ mwiaqaataita mwukyaari tuqita vita mwata vahuvata mwia tokyasataa vita uro Kyuqema-Vahisatave qiara mwatukya mpo Resia qaumato uro variavananra.

⁹ Tire airi enta mwini variqi quavararo Iutaavanto kyara aurama to entava nritarovaro toqavanto nronraqama kyero tu entava nrintovarora tiro, ekyaa sipivanto qaqira kye varura. Vi entava nri ntovaro Poruva siviro mwihua timwa nyinro tiqaro,

¹⁰ Nkye vaisi mwaanramwuhua mwaini riaate. Tire mwaaqitaita quararo toqa vaururuvanto sipi ntuvuraa kyairaro mwiqi mpo inraikya mpo inraikya vataaravata, tiri hini hiarahuavata, taiqa kyaananrove, tiro.

¹¹ Poruva mwitaa tuvata sipi mwia qovavata mwia nriqi tuqiro nrohuavata mwitanahua tiqata, Qioma tire quananrave, tuvaro ntaqu vaisihuaqaa ntaqikyuva mwitanahua qua nraahu riero hia Porura qua riaraitiro tiqaro, Qioma tire quananrave, tiro.

¹² Mwiva mwitaa tuvata hini vaisinramwuvantovata mwi quara nraahu mwitaama tita, Toqa nronra tirera, sipivanto hiam mwaasata qio vahiananrove. Nrivaqe viqata mwataara hiqa taqeta mwatukya mpo Pinikisiani quare. Pinikisiani uro variararo vuhairaqeta quare, tita. Pinikisiani nramanrivanto kyuqema kyero vahisata hia toqavanto tunanianra tita, mwihua mwitaa tura.

Toqa vativanto utuvaro kyaareravanto humwunra nte varura

¹³ Mwihua mwitaa tuvaro mpo enta toqa kyuqema kyero tuvata mwihua qio nrivaqe quare timwa kyeta ankaavanto sipi ntavaaqavu tora vara mwaanri sipiqi vateta Kiriti tokyasataa qakyoma kyeta vita. ¹⁴ Mwisataa qakyoma kyeta quare tuvaro toqa nronravanto mwi mwataraqaatairo

nrinro ¹⁵ sipi ventaqiro viro mwata vahunasairo api ventaqiro vuvata tire sipi tuqasaa kyeta ntapihi kye quare tita utuavararovata toqavanto kepukyaqama kyero sipi venta varero api viro.

¹⁶ Toqavanto apiqama kyero ventaqiro vuvaro tiri tivita varero vuvata tire mwata pata mpoqia kyaarera utaqaa vahu mwatara Kotani uro ntaavararo mwata mwiva antua kyovaro toqa hia tunani uro vahiro. Tire toqa hia tunani variqata tire mwukyaari tiqatama mpotu pata sipi mwiva ntanrau vare nrunra ¹⁷ vara mwaanri sipiqi kyeta mwiaqaataita kyaanta vara kyeta nronra sipi mwia kepukyaama kyeta rupa teta. Sipivanto api viqaro Apirikaani nramanri verato vahira nruqasata quankyorave tita, mwihua seri ntaputaa kyeta uromwi rupa tovaro sipivanto nai qakyoma kyero viro.

¹⁸ Mwitaa huvaro toqavanto qati nraahu nronraqama kyero tiqaro nramanri vente varuvaro mwia qanranraa sipivanto hupeta quankyorave tita, mwihua ontave mwitaa inraikya sipiqi vatora vara kyeta nramanriqi mwaamwi qaqira kyeta, viqata taqovaro sipivanto hia nraahu qio vahuvata ¹⁹ mwia qanranraa nkyiari kyauquqotaita sipiqaa ntaqikyu inraikyara vatora vara kyeta nramanriqi qaqira vara mwaamwi kyora. ²⁰ Mwitaa huvata tire airi enta viqata hia huarivata qovoravata taqaraitita quavararo toqa vauruvanto nraahu nronraqama kyero ti varuvata tire tiqata, Qio tire hia qati variarahuave. Tire taiqaarahuave, tita.

²¹ Tire airi enta mwitaamaqita vita hia kyaravata nranraitita variavararo Poruva vaisi mwihua utaqaa siviro variro tiqaro, Nkye mwaa vaisihua, nkye ni qua rieta Kiritini variataarave. Nkye ni qua rieta mwini variatirio, hiam mpo inraikya uaqia hiraro nkye vataa inraikyava sipiqi qatima vahitirio.

²² Qio nte nkyiara kepukyaqama kyeta variatema tuqo. Hia tiriqitairo vaisi mpovanto raupiri hiananrove. Sipivanto nraahuma taiqa quananrove. ²³ Nte Kotiva nronravanto virini varira mwia nraaqiara variqana nte mwia nrutu tuaahere varuvama varuqo. Entaqi Kotiva nyaamwunyaa vaisi mpo titaiharo ni puqaa siviro variro ²⁴ mwataamama ni timwa mpiho, Poruo, hia aatu hianta. E nronra vaisi vunyaanra Sisaara vuqaa sivira varinanrave. Qio riaante. Kotiva iarave tiro mwiva i vatama kyeta sipiqi varihua kyaahaqa hirata nkye qioma varivarave, tiho. Kotiva mwitaama kyeroma ni timwa mpiho. ²⁵ Qio vaisi tuaavo, mwianra rieqatama hia aatu hiqata variate. Kotiva ni timwa mpihana nte nkyi timwa nyuntema kyero Kotiva qutaqama kyeroma nkyi kyaahaqa hiananrove.

²⁶ Qio tire quararo sipivanto uro mwata pata mpoqiaqaa ntiro ntuvuraa quananrove, tiro.

²⁷ Poruva mwitaa tuvaro 14 enta nritarovaro toqavanto Metitarenia kyaareraqaa tiri qati nraahu ventaqiro vuvata enta tavaara sipiqi kyaiqa vare varu vaisihua tiqata, Mwata qaumatoma vahiananrove, tita.

²⁸ Mwitaa timwa kyeta mwihua nramanri mwatama kyeta taqarerata kyaanta vara kyeta ori vitiqaa sutu kyeta nramanriqi mwaamwi tuta kyovaro mwataqaa uto vahuvata taqovaro mwatavanto qaumato 40 mitaa vahuvata uromwi mpoqiavata vita qaiqaa mwateqata taqovaro mwatavanto 30 mitaa qaumato vahura. ²⁹ Mwihua mwatama kyeta taqeta aatu hita tiqata, Tire mate mpoqiavata quararo sipivanto oriqaave mwataqaave uro ntiro ntukuraa quankyorave, tita. Mwiaqaataita mwihua ankaa 4 nramwu sipi vitiqaataita nramanriqi mwaamwi kyeta tiqata, Qamwanrama kyera huari vara kyairaro itaarive, tita.

³⁰ Sipiqa kyaiqa vare varu vaisihua tiqata, Nrivaqenramwu tirema kyeta, teta nraahu aatu quare, timwa kyeta mpotu mwiqi vatora vara mwaamwi kyeta unra tita tiqata, Tire mpotu mwaaqi variqata sipi nriqini uro ankaa vatarerave, tita.

³¹ Mwihua mwitaa tuvaro Poruva mwihua taqero nronra vaisi mpovata, ntaqi varu vaisihuavata, timwa nyinro tiqaro, Sipiqa kyaiqa vare varia vaisihua hia mwaaqi ntaqikyiqata varivera, tire hia qio variananrave, tiro.

³² Poruva mwitaa tuvata ntaqi varu vaisinramwuhua uro mpotu mwia rupa to kyaantara teqa kyovaro mpotuvanto nramanriqi tumu ntiro.

³³ Mwitaa huvaro qaatatarera huvaro Poruva mwihuara vuavi tiro tiqaro, Nkye kyara nraate. Nkye mwaaqi 14 entara variqi viqatama hia kyaravata nraavo.

³⁴ Mwianra rieqanama nte nkyiara kyara nraatema tuqo. Kyara nraivaro nkyi mwamwantavanto qio vahiarive. Hia nkyi qiata kyaahi mpoqiavanto raupiri hiananrove. Nkye ekyaa mwihua qaradini uro qatima varivarave, tiro.

³⁵ Poruva mwitaa timwa kyero mpereti vara kyero mwihua suqaa variqaro Kotirara kyuqeve timwa kyero kyara nrenro.

³⁶ Poruva mwitaa huvata mwihua taqovaro mwihua mwutukyaqi-tairovata kyuqe huvata mwihuavata kyara vara kyeta nronra.

³⁷ Tire sipi mwiqi varirerata 276 vaisi variavananra.

³⁸ Qio tire kyara qio nreta mwiaqaataita sipi muaanra ntaankyo tita ekyaa kyara qati vahura mwia qaqira nramanriqi vara tuto kyaavananra.

Sipivanto ntuvuraa vura

³⁹ Qaatata vuvata sipiqa kyaiqa vare varu vaisihua vutuni vutu mpo mwata taqeta mwi mwatara hia taqaunanrave tita. Mwihua taqovaro nruqa kyuqe huva tokyasataa vahuvata mwini sipi uro vataare tita, ⁴⁰ mwiaqaataita ankaa kyaanta teqa kyeta ankaa mwinramwunra nramanriqi kyeta nriqi ti varu kyatarira mwia tuto kyaantaravata teqa kyeta toqavanto ventaqiro quarive tita seri mpo vara kyeta rupa teta nruqasata quare tita ⁴¹ quavararo sipivanto vuva uro nruqave orive mwemwani vahuraqa taaqau viro. Sipi nriqivanto kepukyaqama kyero taaqau vuvaro mwia viti nramanrivanto kepukyaqama kyero nteqaro mwia ntuvuraa vurama kyora.

⁴² Mwitaa huvata ntaqi varu vaisihua tiqata, Karavu vaisi hinivanto nako ruqita vita tokyani uro nteta ntugema kyeta vivorave. Nrivaqe tire karavu vaisi mwihua ekyaa ru taiqa kyaare, tura.

⁴³ Tuvaro mwihuaqaa ntaqiky i varuva Porurara rieqaro Poruravata ru kyevorave tiro, hia karavu vaisi mwihua ru kyaate tiro. Timwa kyero mwihuara tiqaro, Nako riqata taqehua mwihua nraantema qio nramanriqi kyavuhu vita nako ruqita qatinani uro ntaate. ⁴⁴ Hia nako riqata taqehua mwihua nkye uro kyatarive, sipiqinaa inraikyavanto nteqaaninrave, mwia tu varetama nramanri turusata vita vutura tokyani uro ntaate, tiro. Mwi-hua nronra vaisivanto mwitaa tuvata mwihua tokyani ekyaa uro ntovaro Poruva vaakya qua timwa nyuva qutaa mwivau vahura.

28

Poruva kyaarera utaqaa vahu mwatara Morotaaqa varura

¹ Tire hia vaisi mpovata nrita raupirima kyaraitita, tire ekyaa kyuqema kyeta nramanri tokyani nri nteta. Tire mwini nrumu variavararo mpov-anto tiri timwa timwinro tiqaro, Mwaa mwatara Morotaave, tura.

² Qio tire mwini nri ntaavarata mwi mwatanaahua tiri tivitaqita kyuqema kyeta tiriqaa ntaqikyura. Vati ntuvaro antovata mwi mwatanaahua qia quara teta tiri tivitaqita qia quara tonani uro kyeta.

³ Mwitaa huvaro Poruvavata qia vaqitaqiro uro quaraankye tiro utuvaro qia nronraqama kyero iteqaro tutoqa huvarora tiro, quaihavanto qiaqi varuraqitairo vutu ntero Porura kyauquqaa nrutero varura.

⁴ Mwi mwatanaahua taqovaro quaiha mwiva Porura kyauquqaa nrutero varuvata mwihua tiqata, Qikye, mwi vaisiva vaisi ru kye vari vaisivama variananrove. Mwiva kyaarera nronraqi hia qutu viraitiro, nri ntaiharoma tiri mwanriqavanto mwi vaisiva vaisi ru kyaiva naivata qutu quarive tiroma quaiha vara kyaiharo uro mwiaqaa nrutaiho, tita.

⁵ Mwihua nkyiari riemwa kyeta mwitaa tuvaro Poruva nai kyauqu ntukikinraaqata kyovaro quaihavanto hia Porura uaqiama mwataraitiro, qiaqi tumu ntuvata ⁶ mwi mwatanaahua Porurara tiqata, Mwia kyauqu kyota viraro qutuma quananrove. Kyai variqa taqaare, tita. Mwitaa timwa kyeta variqi viqata taqovaro hia Porura mwamwantavanto mpo qara huvaro Poruva qati varuvata mwihua mpo qua tita tiqata, Qaqao mwi vaisiva mwanriqa mpovantoma variho, tura.

⁷ Tire mwini variavararo vaisi mpovanto Papiriaasiva mwata mpo qau-mato vahu mwatara gova varura. Mwi vaisiva nronra vaisi variqaro mwi mwataraqaa ntaqikyura varuvara tiro, tiri tivitaqiro uro nai nraamwuqi kyero tiriqaa kyuqema kyero ntaqikyuro vuvaro taarampo enta nri-tarora. ⁸ Variavararo Papiriaasira mwia qora nriqa vuvaro taintaqaa variro. Mwia mwamwanta qiara utovaro kanunu utiqaro varuvaro Poruva mwiva varuraqi vera ntero Kotirara aakyara nteqaro mwi vaisira kyaahaqa hianta tiqaro nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia kyuqema kyovaro mwia mwamwantavanto kyuqema vura.

⁹ Poruva mwitaa huvata mwia taqeta mwi mwataraqaa varu vaisihua nriqa vuhua ekyaa Poruva hunani nruvaro Poruva mwihua kyuqema nyat-tora. ¹⁰ Qio Poruva mwitaa huvata tire virera hiavarata mwi mwatanaahua qamwateqata airi inraikya timwita sipiqi viqata nraananravata timwuvata vareta sipi mpoqi mwaanri nteta quavananra.

Poruva Romini uro ntora

¹¹ Tire mwi mwataraqaa variqi vita taarampo tora vara kyeta mwiaqaataita tire mpo sipiqi mwaanri nteta vita. Mwi sipiva Arekisantariaanyaahua sipi mwia nrtu *Mwanriqa Vaisi Kaapitanave* tura. Toqa nronravanto tuvaro mwi sipiva mwi mwataraqaa variqaro vuhaani entara quankye tiro varuvata qio tire mwiqu mwaanri nteta quavarahua

¹² mwatukya mpo Sairakaasini uro nteta mwini taarampo enta varita.

¹³ Mwiaqaataita qaiqaa sipiqi mwaanri nteta vintante nri ntantemaqita vita Rekiimini uro nteta. Mwia qanranraa taqaavararo toqa kyuqema kyero tuvata tire sipiqi taara enta vita mwatukya mpo Piuteorini uro nteta.

¹⁴ Mwini uro nteta taqaavarata Iesusirara qutaave tuhua mwi mwatuk-yaraqiqi varuhua tiriara kuua uiki vari kyeta quate tuvata tire mwini vari kyeta qio mwataqaa nraahu vita Romini uro nteta.

¹⁵ Tire Romini uro ntaavarata tiri tiqata vakyaa Iesusira nraaqiaran-ramwuvanto tire uro ntaavana quara rieta mwihua tiri nrumu hunta kyaare tita *Apiasi maaketivantovata, Taarampo Nraamwu Vaito nraamwu-vavata*, vahunani nri nteta tiriara puua hita. Mwihua nruvaro Poruva mwihua taqero Kotirara kyuqema hiaro timwa kyero mwiva qamwateqaro varura.

Poruva Romini uro ntero mwini varura

¹⁶ Qio tire Romini uro ntaavararo kamaniva Porura hia mwia kepukyaqama kyero ruparaitiro, mwitaama tiro: E mpo nraamwuqi enanraa variraro ntaqi vaisiva mpovanto iqaa ntaqikyiarive, tiro tura.

¹⁷ Poruva taarampo enta vari kyero mwiaqaatairo mwiva Iutaa vaisi nronranramwu nyaanrovata mwihua Poruva hunani nruvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ni kata pakya tuaavo, nkye riaate. Hia nte ntena nramwunaahua uaqiama nyatauqo. Hia nte tiri haivaqahua tiri timwa timwito quara okyara nteqa kyauqo. Hia nte mwitaa hiraitina, Ierusaremini varuqata qumina ni karavuuqama kyeta Romeni vaisi kyauquqi ni kyaavo.

¹⁸ Ni nrumu kyaavata Romeni vaisi mwihua ni kyaparamaqi viqata riaavaro hia nte uaqia hi kyaiqara utu quava vaihatara tita, mwihua tiqata, uaqia hiani kyaiqara utuaninravauma mwia ru kyaananrave. Tire riauraro hia mwiva uaqia hi kyaiqara uti quara tiri timwa timwiho, tita. Romeni vaisi mwihua mwitaa timwa kyeta ni qati huvantu kyarera uti variavata

¹⁹ Iutaavanto qaqaqo hia mwia huvantu kyaate tuvana nte tiqana, Sisaava ni qua ntapihi kyero riarive, qiavarave. Hia nte ntena nramwunaahuaqaa qua vatarerana nte Sisaarara turave.

²⁰ Nte mwi quaqiara riemwa tenama mwiqiara nkyi timwa nyinrenrana nkyi nyaanrauqo. Tire Isareri nraaqiara variqatama Kotira kepukya vaisi vekiama varuro. Qio mate mwi vaisira kyaara seniqtaita ni rupa taavo, tiro.

²¹ Poruva mwitaa tuvata Iutaa vaisi mwini ntuvaantuama vuhua tiqata, Hia tire Iutiasaita iara mpo qua qiava nrhata riauro. Hia tiri qata vakyaa mpovanto nrintero iara uaqia hi quara tihata riauro. Tire qumimaqama varuro.

²² Tire mwaa quara nraahu riaunanrave. Iutaa vaisi mpo nani mpo nani variahua tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu hia kyuqe hia vaisihua variarave, tita qarave. E tiqarama nte Iesusira nraaqiarave qiananrave. Tire ina nroqitaita qua tinanra riarerave, tita.

²³ Mwitaa timwa kyeta mwihua tiqata, Kyaiqe mwi entara i qua riaare, tita. Timwa kyeta mwi entara timwa toraqaa Iutaa airivanto Porura qua riarerata Porura nraamwuqi nri nteta varuvaro Poruva toqaqi qua toharama kyero timwa nyiqiro vi varuvaro huarivanto vi kyovaro enta huvaro Poruva mwi quara nraahu timwaqiro viro. Kotiva mwihuaqaa ntaqikyiani quara mwihua timwa nyinro. Mwiva tiqaro, Mosesivave, poropeti vaisinramwuvantove, Iesusira okyarara mwi quara mwi quara timwa torave. Nkye mwi quara rieqatama Iesusira okyarara qati nraahu riemwa taataarave. Nkye mwi qarara qutaave qiate, tiro.

²⁴ Poruva mwitaa tuvata hini uhua qutaama qiara tuvata hini uhua hia mwia quara qutaave tura. ²⁵ Mwihua mpo qua mpo qua timwa kyeqata qaqira kyeta nkyiari mwaatani nkyiari mwaatani vura.

Mwihua virera huvaro Poruva timwa nyinro tiqaro, Haaru Kotira mwanraquravanto nkyi haivaqara poropeti vaisi mpo Aisaiaara kyaahaqa huvaro ²⁶ mwiva mwataama kyero nkyi okyarara ntapihi kye timwa torave:

Mwaa mwatanaahua qua mwataama kyera uro timwa nyiante, turave.

Nkye mwaa quara riemwaqita viqatavata hia ntapihi kyeta rieverave.

Nkye taqamwaqi viqatavata hia ntapihi kyeta taqevavarave.

²⁷ Mwaa mwatanaahua su nyaato tita vihata hia ni qua riaataa ihata variarave.

Mwihua ni qua riaaro tita, nkyiari nyaato tita taarave.
Mwihua ni okyara taqaaro tita, nkyiari su qipa taarave.
Mwihua su nyaatovanto ntapihirata ni qua kyuqema kyeta riegata nianra aakyara ntaivaqena nte Kotiva mwihua kyaahaqa hiqana kyuqema nyataankyo tita mwihua mwitaa hiarave, turave.

(Aisaiaa 6:9-10)

Aisaiaava Kotira qua mwitaa turave, tiro.

²⁸ Poruva mwitaa timwa kyero mwiva Iutaa vaisinramwu timwa nyinro tiqaro, (Kotiva nraakye qora sitaani quara nkyi timwa nyuqata nkye riaataara vaihata nkye hia riaavo). Qio riaate. Kotiva tiqaro, Mwi quara mpo mwatanaahuavata timwa nyinrata mwihua mwi quara qio rieverave turave, tiro. ²⁹ [Poruva mwitaa tuvata Iutaa vaisinramwu mwi quara kyaara nkyiari qaakyauma inronaanronrama vareta vura.]

³⁰ Poruva taara ihiaara nanrianraa mwi nraamwunraqi variqaro nraamwu qora kyoqaa mwiqanro mwiqi variqaro mwiva ekyaa vaisi mwia taqarerata nruhuara gamwatora. ³¹ Mwiqi variqaro mwiva Kotiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara timwa nyinro. Poruva hia aatu hiraitiro, timwa nyiqiro vi varuvaro hia vaisi mpovantovata mwia antuovaro Poruva nronra vaisi Iesusi Karaisira qua mwihua timwa nyiqiro vurama.

ROMENI

Poruva Romeni mwatanaahuani qara ntumwa tora

Iesusira sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive 30 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Mwiva Romenivanto Romini varuhua uro taqarera hiro mwaa qarara nraante vara kyovaro vura. Romeni mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vuhua ntapihiki kye Kotiva mwihua huvantu kyero sitaani okyarara riaate tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora.

¹ Nte Poruva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi variqanama mwaa quara nkyini qara ntumwa nyate. Kotiva ni nai kyaama tero ni naanrama kyero Karaisira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqira quante tiro, ni nronraqama kyaira.

² Haaru Kotiva nai kyaugu nriqigaa vatero qutaa nte mwataama kyena nraakye qora kyaahaqa hirerave tuvata poropetinramwuvanto Kotira qua govarama kye varuhua mwi quara kyuqe qua Kotira mpukuqi qara ntumwa torave.

³ Kotiva nraakye qora kyaahaqa hiani mwakyaakya tigarero nai mwaaquara turama. Mwia mwaaqu mwia mwatanyaa okyaravanto vahirero mwiva vaisiqama viro nronra vaisi Ntevitira okyara kuaa okyaravanto varura.

⁴ Mwia mwaaqu mwia nyaamwunya okyaravanto vahirero mwiva Kotira mwaaquvanto varura. Mwi okyarara Kotiva tiri ntapihiki kyero tinraamwutarero Kotiva nai kepukyaqo Iesusira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorara tita, tire taqauraro mwiva qutaqama kye Kotira mwaaquvanto tiri nronravanto Iesusi Karaisiva varira.

⁵ Karaisiva ni kyuqema matero ni nronraqama kyaihana nte mwia nrtuara rieqanama nte ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyianrita mwihua Karaisira quara qutaave timwa kye riemwaqi viqata nrohiata.

⁶ Nkyevata Iesusi Karaisira nraaqiara nraahu variate tiro, Kotiva nkyivata nyaanrama taira. ⁷ Mwianra rieqanama nte nkye Romini variahuani mwaa quara qara ntumwa nyate. Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara ni nraakye qora variate tiro, nkyi nyaanrama taira.

Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata.

Poruva Kotirara qamwata mwateqaro kyuqeve tu quara

⁸ Iesusi Karaisiva ni kyaahaqa hi varihana nte vuni nkyiara mwataama tina. Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto nkyiara mwihua kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqi viqata nrohi variavo qiavananra tina, nte mwianra rieqanama Kotirara kyuqeve ti varura.

⁹ Nte kyuqe mwakyaakya Kotira mwaaquara nraakye qora timwa nyiqi vi varuqaroma ni mwanraquravantovata mwi kyaiqara varaataa hi varihana vare varura. Nte Kotira kyaiqa vare variariro Kotiva naima ni quara qutaa qua vaiho qiananro. Nte qutaqama kye nkyiara rieqana airi enta Kotirara aakya nte varura.

¹⁰ Nte Kotirara aakya nteqana mwitaama tina: E qiove tirera, nini aanra utu taira nte mpo enta Romini uro nkyi taqaankye, tura.

¹¹ Nte Kotira okyara mpo nkyi timwa nyianrita nkye kepukyaqama kyeta Kotira aanraqaa quate tina, nte mpoqama kyenama uro nkyi taqaankye tina, ua hi varina.

¹² Nte uro nkyi taqaariro nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi quava ni kyaahaqa hiraro nte Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi vuva nkyi kyaahaqa hiananro.

¹³ Ni kata pakya tuaavo, nte mwini quani okyarara nkye hia ntapihivorave. Nte airi enta nkyi uro taqarera huqaro mpo inraikyavanto ni antua kyaihana nte hia uro nkyi taqaurave. Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotira aanra nyaamwu tauntema kyena nte nkyi kyapata uro variqana nkyivata timwa nyianrita nkye Kotira aanraqaa quate tina, nkyi taqarera uti varina.

¹⁴ Kotiva ni titaihananra tina, nte mwatukya nronraqinaahuavata, mwatukya pataqinaahuavata, ekyaa okyara taquaahuavata, hia taquaahuavata, ekyaa mwihua nte Karaisira qua timwa nyianrivama varuqo.

¹⁵ Mwitaama kyena nte qamwateqana mwi quara nkyi timwa nyiataa ihana nkyi Romiqi variahuavata Karaisira kyuqe qua uro timwa nyinrenrave.

Karaisira qua kepukya quama vaiho tura

¹⁶ Karaisira qua kyuqe mwakyaakya vaiharo Kotira kepukyavanto mwiqi vaihananra tina, nte mwi quarara hiama kyaurina. Nraakye qoravanto mwi quarara qutaa quave tivaro mwi kepukyava qioma mwihua huvantu nyataanro. Tire mwi quara lutaa nraante timwa nyitama, nraakiara mpo mwatanaahuavata timwa nyiqi virerave.

¹⁷ Karaisira qua kyuqe mwakyaakya, mwi quava Kotiva tiri avuqavuma timwataani okyarara tiri timwa timwinro tiqaro, Tire Karaisirara qutaave timwa kyeta kepukyaqama kyeta riemwaqi quanana, Kotiva mwianra nraahu rieqaroma tiriara mwihua avuqavuma kye nrohi variahuave qiananro. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi quahua variavaro Kotiva mwihuara avuqavuma kye nrohi variahuave ti nraakye qorahua, mwihuama qati variqi vivarave, tura. *(Habakuk 2:4)*

Ekyaa mwaa mwatanaahua Kotira mwoqa mwianranra tura

¹⁸ Kotiva nyaamwusairo mwaa quara qovarama kyero: Mwatani variahua Kotira mwoqa mwiqata uaqia hi kyaiqara utiqata qutaa qua rias aanranra huvai haavai hi variarara tiro, mwia kyaara Kotira raraqa taiharo mwihuaqaa qua vatarero uti variro.

¹⁹ Kotiva hia nai okyara tuqeta kyaraitiro, mwiva nai okyara qoqaa qovarama kyaihata mwatani variahua qio mwia taqaara. Kotiva naivanto mwihua nyaamwu taira. ²⁰ Tauraqama kyero Kotiva mwaa mwatara utu kyovata mwi entaraqata nraakye qora Kotiva ututo inraikyara qio taqamwaqi vi variara. Ekyaa mwi inraikyara taqeqatama nraakye qoravanto mwia okyara mpo, hia qio taqe okyarara, Kotiva mwanriqavanto ekyaa enta ekyaa enta peqaga hi vari okyarara, mwianravata qio ntapihiara. Mwitaama qio ntapihiqara tita, mwihua hia ntapihunanrave tiqata nkyiari vaitutu hira qua tiva hiama vahiho.

²¹ Mwatani variahua Kotira okyara ntapihita, mwia gamwata mwateta mwianra mwanriqave qiataara vaihata mwia qaqira kyeta qumina inraikyara nraahu vu nraatoqi vaihata riemwaqi quavaro mwihua su nyaato qumimaqa ihata upi hiraqi variqi vi variara.

²² Mwihua Kotira qaqira kyeta tiqata, Tire qioma mpo okyara mpo okyara ntapihi paahi huro, qiavarovata mwihua su nyaatovanto apiqa ihata variarave. ²³ Mwihua mwanriqa Kotiva ekyaa enta qati variqiro vira, mwia nrtutu nraahu tuaaheraataara vaihata mwihua mwia mwoqa mwita vaisivanto qutuaninranra rieqata mwia mwanraqurave, aasau mwanraqurave, nyaamwa mwanraqurave, qarura mwanraqurave, mwi inraikyara nraahu utu kyeta vateta mwia nrtutu nraahu tuaahere variara.

²⁴ Mwatani variahua mwitaa hiavaro Kotiva mwia kyaara mwihua qaqira kyero tiqaro, Qio nkyeta mwitaa hiate. Nkyeta varaataa hi kyaiqara uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi quate, tihata mwihua nkyiari henahuavata api nrohiqata nkyiari mwamwanta uaqiama kyaara.

²⁵ Mwihua Kotira qutaa qua qaqira kyeta uro unra quara qutaa quave ti variara. Mwihua Kotiva utu tai inraikyara nyutu nraahu tuaahereqata mwi inraikyarara nraahu kyaiqa vara nyateqata Kotiva ekyaa mwi inraikyara utu taira nai mwia qaqira kyaavo.

Qio Kotiva mwiva nraahu ekyaa inraikyara ututaiva varihatara tita, tire mwia nrtutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqita quare. Qutaave.

²⁶ Mwihua Kotira qaqira kyaavarora tiro, Kotiva mwihua nkyiarivata qaqira kyaihata mwihua nkyiari varaataa hi kyaiqara vareqata kyaurira inraikya uti variara. Nraakyevanto qoraisi qaqira kyeta nkyiari hena nraakyevata api nrohi variavata ²⁷ vaisivantovata nraakye qaqira kyeta nkyiari hena vaisivata nrohiataa ihata nkyiari hena vaisivata api nrohi variara. Mwitaamaqi viqata vaisivanto nai uaqiama mwate nai uaqiama mwateta kyaurira kyaiqa nraahu utuqita vi variavaro mwia kyaara Kotiva mwihua ntuquti variqaro huviqarave ti variro.

²⁸ Mwatani variahua tiqata, Hia tire Kotirara riarerave, qiavaro Kotiva mwia kyaara mwihua qaqira kyaihata mwihua uaqia hi kyaiqara utirara nraahu riemwaqi viqata mwihua mwi kyaiqara nraahu utuqi vi variara. Mwihua mwi kyaiqara hia varaataara vaihata mwihua mwi kyaiqara vare variara.

²⁹ Qora kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqavanto mwatani variahua su nyaato mwutukyayi piqaro vaihata mwihua variqi vi variara. Mwihua mpovanto vatai inraikyarara vairiqa hiqata variara. Mwihua mpo inraikya taqeta ninivata mwitaama vahiataarave, nivata mpiataarave, ni nutuvata vahiataarave, qiavaro mwihua mwutukyavanto uaqia hirave. Mwihua nai rukye nai rukye hi variara. Mwihua ntaqi variara. Mwihua unra qua timwaqi vi variara. Mwihua mpohuara mometa tita tahiananra nraahu ti variara. Mwihua mpohuara mwoqanyaa qua ti variara.

³⁰ Mwihua mpohua nyutu uaqiama kyarerata mwihuaqaa ntumwa kye unra qua ti variara. Mwihua Kotira nramwutaaga hi variara. Mwihua inronra quaqitai mpohua mauqa ntamwa nyate variara. Mwihua nkyiari nyutu nraahu tuaahere variara. Mwihua tiqata, Nrivaqenramwu uaqia hi kyaiqara mpo qaraakyaqama kye puaama kye varaare ti variara. Mwihua nkyiari nyohua sohua qua raaqute variara.

³¹ Hia mwihua su nyaato vaihata variara. Mwihua kyauqu nriqiqa vataa quara nteqa kye variara. Mwihua hia mpohuara mwutukya vaihata variara. Hia mwihua mpohuara po kye timwa nyate variara. ³² Kotiva qua vatero tiqaro, Mwi kyaiqara varehua qutuma vivarave, tura mwihua

riemwa ntapihi kyetavata mwihua hia mwi quarara nronraqama kye riaraitita, mwihua uaqia hi kyaiqara nraahu varaqi viqata nkyiari henahua uaqia hi kyaiqara uti variahuaravata tiqata, Nkyevata kyuqe nraahuma hi variavo, ti variara.

2

Kotiva Iutaaqaavata qua vataananrove tura

¹ E vaisi mpovanto ena henanra kyaiqa taqera uaqia hi kyaiqara uti variaro timwa kyera mwiaqaa qua vatenanra nte inanravata tirerama. E hiam qio ena vaitutu hiqara mpo qua tinanrave. Evata mwiva kyaiqa varaintema kyera qora kyaiqa uti variananranra tiro, iqaavata kuaa qarama kyeroma qua vahiho.

² Tire ntapihi kyauro Kotiva mwitaama kye qora kyaiqa uti varihuaqaa ntapihi kyero qua vatero. ³ E ena henanranra mwiva uaqia hi kyaiqara uti varivave tiqarama evata mwia votima kyera uaqia hi kyaiqara utira. E mwitaa hiqara haunri Kotiva hia niqaa qua vataananrove tirava.

⁴ E uaqia hi kyaiqara uti variararo Kotiva hia vaakya iqaa qua vataraitiro, mwiva iara po kye timwa mwate varira mwianra e hiave nronraqama kyera riaaro? E hiave ntapihi riaaro? Iara uaqia hi kyaiqara qaqira kyero kyuqe aanraqaa quarive tiro, Kotiva iara po kye timwa mwate varira.

⁵ Kotiva mwitaa ti variharo i vu nraato uaqia hi vu nraatova vaiharara tirama, e hia uaqia hi kyaiqara qaqira kyaaro. Mate e uaqia hi kyaiqara utiqarama enavanto enaqa qua mpoqiavata vate variaro. E mwitaa hiraro nraakiara ekyaara entaqa Kotira raraqa tairaro qua avuqavu hiani entaraqaa iqaa qua nronrama vahiananro.

⁶ Mwi entaraqaa Kotiva nraakye qoravanto kyaiqa varera nkyiari kyaiqa mwiaqaa tukyama kyeroma mwihua kyoqaa nyiananrove.

⁷ Mpo hiahua kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vita tiqata, Kotivama tiri nronraqama kyero tiri nrutu tuaahera kyero tiri kyaahaqa hirage qati variqi quanarave, tihua varivaro Kotiva mwihua qamwata nyatairata mwihua ekya enta ekya enta qati variqita vivara.

⁸ Mpo hiahua nkyiariara nraahu riegata Kotira qutaa qua qoririma mwateta hia mwia qua riaraitita, uaiqia hi aanranraqaa nraahu quahua varivaro mwia kyaara Kotira raraqa tairaro mwihuaqaa qua nronrama vataananro.

⁹ Ekya uaqia hi kyaiqara uti varihua nriqa vira inraikyavata muaanravatama varevara. Iutaavanto nraante varaivata mwihua nraakiarama ekya mpo mwatanaavantovata varevara.

¹⁰ Ekya kyuqe kyaiqa vare varihua varivaro Kotiva mwihua nronraqama kyero mwihua nyutu tuaahera kyero mwihua mwutukya qihaakyama nyatairata varivara. Kotiva Iutaa nraante mwitaama kyero kyuqema nyatero nraakiara ekya mpo mwatanaavata kyuqema nyataanro. ¹¹ Kotiva ko tiqaro ekya nraakye qora qua kuaa qarama kyeroma tukya hiananro.

¹² Mpo mwatanaahua Kotiva Mosesirara timwa to quara hia riehua, mwihuavata nkyiari uaqia hi kyaiqara utira kyaara raupiri hivarovata hiam mwi quava mwihua tukya hiananro. Iutaavanto Kotiva Mosesirara timwa to quara rieta mwi quara nteqa kyera kyaara mwi quava mwihuaqaa qua vataananro.

¹³ Kotiva Mosesirara timwa to quava vaiharo vaisivanto mwi quara gumina riero kyairaro Kotiva mwi vaisirara hia avuqavu nrohi vari vaisivave qiananro. Vaisi mpovanto mwi quara rieqaro hia mwi quara nteqa kyairaitiro nrohi vari vaisirara, Kotiva avuqavu nrohi vaisivave qiananro.

¹⁴ Kotiva Mosesira timwa mwu quara hia mpo mwatanaahua timwa nyi-avata mwihua variara. Mwitaa hiavata mpo mwatanaahua mwiaqaataita nkyiari riemwa kyeta tiqata, Nrivaqenramwu kyuqe aanraqaa nraahu quare, tivera, mwihua Kotira qua rieqata nrohiantema kyetama nrohi varivara.

¹⁵ Mwihua mwitaamaqi vi varivaro Kotira quavanto mwihua mwu-tukyaqivata vu nraatoqivata qara ntumwa taantema kyero vahiananro. Mpo mwatanaahua mpo enta kyuqe kyaiqa vare variavaro mwihua mwu-tukya su nyaatovanto tiqaro kyuqe kyaiqa nraahuma vare varuro tihata variara. Mwihua uaqia hi kyaiqara uti variavaro mwihua mwutukya su nyaatovanto uaqia hi kyaiqarama uti varuro tihata variara.

¹⁶ Nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva Iesusi Karaisirara ko qiante tiraro mwiva ekjaa nraakye qora vu nraatoqi vahiani quara avuqavuma kyero ko nyiananro. Nte nraakye qora Karaisiva tiri kyaahaqa hiani quara timwa nyiqanama mwi quaravata timwa nyunra.

Poruva Iutaara tura

¹⁷ E tiqara, Nte Iutaavantove, qiana vaisira nte iara tirera. E tiqara, Nte Mosesirara timwa to quara riemwaqi vi varuvara tina, nte qioma varianinrave, tiqarama ena mwahuta timwa kyera, Kotiva ni qamwata mate variho, qiananra.

¹⁸ Kotira kyakya hira e ntapih kyaananrave. Kotiva Mosesirara timwa to quava kyuqe aanra i nraamwutaiharara tira, e kyuqe aanra nrohina quarave, uaqia hi aanranraqaa nrohina quarave, mwi quara mwi quara riaanarave.

¹⁹ Mwitaama kyera riaanranra tira, hia kyuqe aanra taqai vaisirara e tiqara, Nte qioma mwia kyaahaqa hianinrave, qiananrave. Kyokiraqi vari vaisirara e tiqara, Nte omwavanto itamwaqi vintema kyena mwia kyuqe aanra nraamwutaaninrave, qiananrave.

²⁰ Qumimaqamaqi vi vaisirara e tiqara, Nte qua okyara qioma timwa mwianinrave, qiananrave. Nte qioma qaraakyahua qua mwaanra timwa nyianinrave, qiananrave. E tiqara, Kotiva Mosesirara timwa to quava ekjaa mwi okyarara mwi okyarara ni naamutaihananra tina, nte qioma mwitaama kye mpo ihua kyaahaqamaqi quaninrave, qiananra.

²¹ E mpohua mpohua qua okyara timwa nyiqanrama ena mpo? Enavata mwi quara ntapih riaataarave. E timwa nyinra tiqara, Hia mpuara varaate, tiqarama ena mpo? Evata mpuara vare variaravave. ²² E tiqara, Hia mpora nraatara mpora vaatiara nrohianta, tiqara ena mpo? Ena hia mpora nraatara mpora vaatiara nrohi variananrave? E unra mwanriqanra uaqia hi inraikyarave tiqarama e qutaave unra mwanriqa nraamwuqitaira mpuara vare variananrave?

²³ E qutaa ena mwahuta tiqara, Kotiva Mosesirara timwa to quara tiri Iutaa nraahu timwunrave, tiqarama e mwi quara nteqa kye variarata mwia kyaara mpo mwatanaahua Kotira nrutu vara mwataniqama kye-qata uaqiama mwate variarave? ²⁴ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Iutaavanto utuara kyaara mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua Kotira nrutu vara
uaqiama mwate variarave, tiro tura.

(Aisaiaa 52:5)

²⁵ I mwamwanta toqa kyaava e Iutaa mwatanaava variaro. Qio e Kotiva Mosesirara timwa to quara riemwaqira virera, i mwamwanta toqa kyaariva qioma i kyaahaqa hiananrove. E Kotiva Mosesirara timwa to

quara nteqaqira virera, i mwamwanta toqa kyeve hiam qio i kyaahaqa hirara e mpo mwatanaahua votima kyera varinanrave.

²⁶ Mpo mwatanaa vaisivanto hia mwamwanta toqa kyaa vaisiva variqaro Kotiva Mosesirara timwa to quara kyuqema kyero riemwaqiro virera, Kotiva mwi vaisirara Iutaa voti hivavema qiananrove. Qutaama Kotiva mwi vaisirara mwitaa qiananrove.

²⁷ I mwamwanta toqa kyaava, e Iutaavanto variqarama Kotiva Mosesirara timwa to quara rieqarama, mwi quara kyuqema kyera riaataara vaiharama mwi quara nteqakye varira. Mwia kyaarama nraakiara hia nai mwamwanta toqaariva, mpo mwatanaava Kotira qua riemwaqi quariva, iqaama qua vataanro. Nte mwitaama kyena Iutaa vaisiara qianinra.

²⁸⁻²⁹ Tavave qutaa mwamwanta toqakyaaisiva Iutaa tarava variananro? Mwamwanta toqakyaaisiva hia mwivavauma mwi mwatanaava variananro. Mwia nraato mwutukyaqitairo qora kyaiqa toqa mwataiva, mwi vaisivama Iutaa taravave, Kotira nraaqiara tarava variananro. Hia Kotiva Mosesirara timwato quava mwivavauma mwia vu nraato mwutukya hiqama mwataanro. Kotira mwanraqura, mwivama mwia nraato mwutukya hiqama mwataanro. Hia qati nraakye qoravantovauma mwia nrutu tuaaherevara. Kotiva mwiva nraahuma mwia nrutu tuaaheraanro.

3

Uaqia hi kyaiqava hiam qio Kotira kyaiqa kyaahaqa hiananrove tura

¹ Nkye ni kyapara hita tiqata, Hiave Iutaavanto varianinraqaatairo kyuqe inraikya qovara hiananrove? Hiave mwia mwamwanta toqa kyeraqaatairo mpo inraikyavanto qovarama viro nai kyaahaqa hiananrove? tivera, ² nte nkyitara tiqana, Qaqao, qioma mpo inraikyavanto qovarama quananrove, qianinra. Tauraaqama Kotiva nai qua okyara Iutaa nraahu mwia tutaate tiro, Kotiva mwihua nraahu timwa nyunrave.

³ Qutaa Kotiva nai qua mwihua timwa nyuvata mpo uhua mwia qua hia riaraitita, hia Kotirara riemwaqita vura. Mwihua mwitaamaqita vurara tita, nkye tiqata, Kotiva nai nriqiqaa kyauqu vatero qutaa tu quara qaqira kyaananrove, tivora.

⁴ Hiam qio nkye mwitaa tivara. Ekyaa vaisi unra qua nraahu ti variavaro Kotiva nraahu qutaa qua timwaqiro vi varivama variro. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova Kotirara mwitaama tiro:

Ekyaa i quavanto ntapih kyero nraahuma vaiho.

Vaisivanto iqaa qua vatarerave tirera,
i kepukya quavanto nraatara kyeroma vahiananrove,
tura.

(Thi 51:4)

⁵ Tire hia ntapih kye nrohi varura kyaiqava Kotiva ntapih kyero nrohi vari kyaiqara qovarama kyairara tita, qiove tire mwaa quara tiqata, Tire hia ntapih kyeta nrohi varura kyaiqava Kotira kyaahaqa hi variharo mwia kyaara Kotiva hiam tiri inronra hiananrove qiananra? Nte mwitaa tiqanama qumina vaisivanto tintema kyena ti varina.

⁶ Qaqao, tire hiam mwitaa qiananra. (Tire uaqia hi kyaiqara uturava hiam Kotira kyaahaqa hi variro. Mwia kyaara Kotiva qioma tiri inronra hiananro.) Kotiva hia ntapih kyero variariva varirera, mwiva nraakiara nataama kyerove ekyaa nraakye qora qua ntapih nyataanro?

⁷ Vaisi mponramwuvanto mwitaama tita, Nrivaqe tire unra qua qiararo Kotira qutaa quavanto ntapih kyero qoqaa vahiraro Kotira nrutuvanto nri quarive, tita. Mwihua mwitaa timwa kyeta qaiqaavata mwitaama

tita, Tiri unra quavanto mwitaama kyero Kotira nrutu vara viriniqama kyairera, nanraqamave Kotiva tita uaqia hi kyaiqara kyaara tiriqaa qua vataanarove? ⁸ Nriwaqe uaqia hi kyaiqara varaqita quararo Kotira kyuqe kyaiqa qovara hiarive, qia quava mwataamama vahiho. Mpo hiahua tirinramwuanra uaqia hi quara tinerata uti variqata unra tiqata, Nkyenramwuma mwi quara ti variavo, ti variara. Mwihua mwitaa qiaara kyaara Kotiva mwihuaqaa qua vataiqena nte huviqaravema qianinra.

Ekyaa mwatani varia nraakye qorahua Kotira qua nteqa kyaara

⁹ Qio tire Iutaavanto kyuqe nraakye qora varurata mpo mwatanaa mwihua uaqia hi kyaiqara uti variahuave varita? Qaqao, hiamu mwitaama vahiho. Nte vaakya tura, ekyaa mwatani variahuu Iutaavantovata, mpo mwatanaavantovata, variavaro uaqia hi kyaiqava ekyaa mwihuama tutero.

¹⁰ Kotira mpukuqi mwataama tiro:

Hia vaisi mpovanto ntapihii kyero nrohi variva varirave.

Hiavatave.

¹¹ Hia vaisi mpovanto Kotira okyara

ntapihii kyero riaiva varirave.

Hia vaisi mpovanto tiqaro, Kyaiqe

nte Kotira puuama kyena taqaankye, tiva varirave.

¹² Ekyaa mwatani variahuu Kotira aanraqaa

ntapihii kye quataara vaihata mwihua mwi aanranraqaataita mpona tuqasaqita vetantaarave.

Hia vaisi mpovanto Kotira kyaiqa kyuqema kyero vare varirave. Hiavatave.

(Ithi 53:1-3)

¹³ Vaisivanto quntamwa tai mwatapira

hia ntahirama taira,

mwia votima kyero mwatani varia nraakye qorahua nyovanto qatua viro vahirave.

Mwihua mwaaqinriqaatairo unra quavanto qovara hi varirave.

(Ithi 5:9)

Mwihua quavanto quaiha tuhi voti hiva

mwihua mwaaqinriqaa vahirave.

(Ithi 140:3)

¹⁴ Mpohua uaqiama nyate quava nraahu mwatani

varia nraakye qorahua nyoqi vahirave.

(Ithi 10:7)

¹⁵ Mwatani varia nraakye qorahua qamwanrama kyeta uro vaisi ru kyarerata uti variahuu variavo.

¹⁶ Mwatani varia nraakye qorahua vi variavaro mwihua quaraqaatairo vehi utu kye inraikyavave, kye vu tiqata ntate varia inraikyavave, qora inraikya mwiva nraahu qovara hi varirave.

¹⁷ Mwatani varia nraakye qorahua mwutukyavanto qihaakyama vahiani okyarara hia ntapihiarave.

(Aisaiaa 59:7-8)

¹⁸ Mwatani varia nraakye qorahua Kotira nraatu aatu hiqata nrohiataara vaihata mwihua hia Kotira nraatu aatu hi variarave, tura.

(Ithi 36:1)

Kotira mpukuqi mwitaa turave.

¹⁹ Tire riauraro Kotiva nai haaru timwa to quava, mpo qua mpo qua vaihata mwi quara raa nraakye qorahua ekyaa mwi quara nraahu riemwaqi quataara vaihata mwihua mwi quara nteqa kye variara. Hiamu qio mpovanto tiqaro, Nte uaqia hi kyaiqara okyara hia riaurave, qiananro.

Ekyaa mwatani variahua Kotira qua nteqakye variavaro mwia kyaara Kotiva mwihuaqaa qua vataanro.

²⁰ Mwiaqaatairo Kotiva haaru Mosesira mwu quara nraakye qoravanto riemwaqiro quariva hiama qio Kotira vuqaa ntapih kyero nrohi variariva varianro. Kotiva haaru Mosesira mwu quava mwi quava iara tiqaro, E uaqia hi kyaiqara nraahu uti variaro, timwa kyero mwia nraahuma i nraamwutaanro.

Kotiva nraakye qora avuqavuma nyataaninranra tura

²¹ Qio mate mwaa entara qaraakya quama nri ntero. Kotiva nraakye qora qua taiqa kyero avuqavuma nyataani okyarava qovarama viho. Mate Kotiva hia nai haaru timwa to quara riaraitiro, mwiva mpo okyara nraakye qora avuqavuma nyataani okyarara rieqaro mwi okyarara qovarama kyero. Mwi okyarara qovarama kyaaninranra haaru Mosesivavata, poropeti vaisinramwuvata, tiri timwa timwunra.

²² Ta nraakye qorahua Iesusi Karaisirara qutaa mwivave tivera, Kotiva mwihua qua taiqa kyero mwihua avuqavuma nyataanro. Hia nraakye qoraqitairo mpovanto mpo qaramavata variho. Ekyaa kuaa qarama nraahu variavo.

²³ Tire ekyaahua Kotira qua nteqa kyeta hia qioqa hunanranra tita, tire hiama qio uro Kotiva kepukyavanto varinani variarahua varita.

²⁴ Tire mwitaama varurarovata Kotiva tiriara po kye timwa timwateqaro Karaisiva tiri huvantu timwa taani kyaiqarara rieqaro tiri avuqavuma timwatero. ²⁵ Tiriara mwihua uaqia hi kyaiqara uti varia quara taiqa quarive tiro, Kotiva Iesusi Karaisira tiri timwihanro Iesusira nraanre rauruvaro gutu vura. Tire tiqata, Qutaama Iesusiva tiri kyaahaqa hirero mwitaa iho, qiarera, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwataanro. Haaru nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utuqita vuvaro Kotiva hia qamwanrama mwihua riraitiro, qati vu nraahu taqero variqiro viro mwiaqaatairo mate mwaa entara nraakye qora avuqavuma nyatai okyarara qovarama kyero.

²⁶ Kotiva hia nraakye qora uaqia hi kyaiqara varaa quara qumina nruka nyataraitiro, mwiva avuqavuma kyero Iesusira kyaiqara rieqaro nraakye qora qua nruka kyero avuqavuma nyatero. Vaisivantove nraakyevantove Iesusi Karaisirara qutaa mwivave tiraro Kotiva mwia avuqavuma mwataanro.

²⁷ Qio tire nanra qua rieqatave teta mwahuta qiananra? Hiama mpo qua vahiho. Nanra inraikyavantove tiri kyaahaqa hiananrove? Hiama tire haaru Kotiva timwa to quara riaurava tiri kyaahaqa hiananro. Tire Iesusirara qutaa mwivave turava, mwiva nraahuma tiri kyaahaqa hiananro.

²⁸ Nte mwitaama tuqo: Vaisivanto Kotiva haaru timwa to quara riemwaqiro viraro Kotiva hia mwianra rieqaro mwia uaqia hi quara nruka mwataanro. Qaqao, vaisivanto Iesusirara qutaa mwivave timwa kyero mwianra riemwaqiro viraro Kotiva mwianra rieqaro mwia uaqia hi quara nruka mwatero mwi vaisirara, Avuqavu nrohi variara vaisivavema, qiananro.

²⁹ Kotiva Iutaa mwanriqavanto nraahu variqaro mwiva hiave mpo mwatanaahua mwanriqavantovata variro? Qaqao, mwiva ekyaa mpo mwatanaahua mwanriqavantovatama variho.

³⁰ Qutaa Kotiva mwanriqa kuaiqavanto nraahuma variho. Nkyiari mwamwanta toqa kyaahua Iutaavanto Iesusirara qutaa mwivave tivaro Kotiva mwihua uaqia hi kyaiqara vare quara nruka kyero mwihua avuqavuma nyataanro. Mpo mwatanaahuavata Iesusirara qutaa

mwivave tivaro Kotiva mwihua uaqia hi kyaiqara vare quaravata nruka kyero mwihuavata avuqavuma nyataanro.

³¹ Tire Iesusirara riemwaqi viqata Kotiva haaru timwa to quara qati inraikyaqamave kyaananra? Qaqao, tire Iesusirara riemwaqi viqatama mwiagaataita tire Kotiva haaru timwa to quaravata ntapahi kyetama riemwaqita quanana.

4

Poruva Evarahaamuva uturara riaate tura

¹ Evarahaamuva mwiva tiri Iutaa haivaqava variqaro mwiva uturara nte nanreve qianinra? ² Kotiva Evarahaamunra kyaiqara rieqaro mwianra, E avuqavu nrohi variara vaisivave, qiankye tutirio, Evarahaamuva qioma nai mwahuta tutiri.

³ Kotira mpukuqi Evarahaamunranra mwataama tiro: Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvarora tiro, Kotiva mwianra, E avuqavu nrohi variara vaisivave, tuqo, turama.

⁴ Kyaiqa vaisivanto mpora kyaiqa vara mwataiharo mwia kyaiqara rieqaro mwia kyooqaa mwinrave. Mwi vaisiva hiamu tiqaro, Qati mpiho qiananro. Nina kyaiqa qiata mpihoma qiananro.

⁵ Tire hia kyaiqa vaisi mwia votima kye varuro. Hiamu qio tire Kotira kyaiqa vara mwataararo Kotiva mwianra rieqaro mwia qiata tiri uaqia hi quara nruka timwa taananro. Kotiva nraakye qora uaqia hi quara nruka nyate variva varihata tire hia mwitaa hiraitita, tire Iesusirara qutaa mwivave qiararo Kotiva mwianra rieqaroma tiri avuqavuma timwa taananro.

⁶ Hia vaisi kyaiqa mwianra riaraitiro, Kotiva mwia uaqia hi kyaiqara varai quara nruka kyero avuqavuma mwatairaro mwi vaisira mwutukyavanto kyuqema kyero vahianinranra, tiri haivaqava Ntevitiva mwitaama tiro:

⁷ Kotira qua nteqa kyaa quara Kotiva nruka kyero vara kyaarihua qamwateqata varivarave.

⁸ Kotira qua nteqa kyaani vaisirara Kotiva tiqaro, Nte mwi quara taunru kyena hiamu mwianra riemwaqina quaninrave, qiari vaisiva qamwateqaro variarive, tura.

(Ihi 32:1-2)

Ntevitiva mwi quara tura.

⁹ Kotiva vaisi mwia uaqiahi quara nruka mwatairaro qamwateqaro varianinranra Ntevitiva tuva, mwi quava Iutaavanto nkyiari mwamwanta toqakyaahuara nraahuve tiho? Qaqao, hia nkyiari mwamwanta toqaahuaravatama mwi quava vaiho. Nte vaakya Evarahaamunranra tura riaate. Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvaro Kotiva mwianra avuqavu hiamu vaisivave turave.

(Okyara 15:6)

¹⁰ Kotiva taire Evarahaamunranra mwitaa turave? Evarahaamuva nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Kotiva mwitaa tiro? Qaqao, Evarahaamuva hia nai mwamwanta toqa kyo vakya Kotiva mwitaa tura. ¹¹ Tauraa hia nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Evarahaamuva Kotirara, Qutaa qua qiara, tuvaro Kotiva mwi vakya Evarahaamunra avuqavuma mwatora. Mwia avuqavuma mwatero mwia nraakiara mpo enta nraakye qoravanto Evarahaamunra avuqavuma mwatorara qati riemwa taate tiro, Kotiva qoraisi mwamwanta toqa kye okyarara qovarama kyovaro Evarahaamuva nai mwamwanta toqa kyora. Qio hia nai mwamwanta toqa kyo entaraqaa Kotiva Evarahaamunra avuqavuma mwatora.

Mwitaa hurara tita, hia nkyiari mwamwanta toqa kyaraitita, Kotirara gutaave qiavaro Kotiva avuqavuma nyatai nraakye qorahua mwihua qioma Evarahaamunranra tiri tiqovave tivara.

¹² Nkyiari mwamwanta toqa kyaahua mwihuavata variqata nkyiari mwamwanta toqa kyerara hia nronraqama kyeta riaraitita, mwihua tiri haivaqara Evarahaamunra votima kyeta Kotirara gutaave timwaqi viqatara tita, mwihuavata Evarahaamunranra mwiva tiri tiqovavema tivara. Evarahaamuva hia nai mwamwanta toqa kyo entara Kotirara riemwaqiro vurama.

Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro gutaave tu quara

¹³ Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, Evata i nraaqiaravantovata varivaro ekyaa mwata mwia nkyi mwatama vahiananrove, tura. Kotiva mwi quara tiqaro hia Evarahaamunranra, Mwiva nte Mosesira mwu quara okyara qio riaino, timwa kyero mwitaa turave. Kotiva hia mwitaa tiraitiro, Evarahaamunranra, Mwiva ni quara gutaave tihanana tina, nte mwianra rieqanama mwia avuqavuma mwatarerave, timwa kyero mwitaa turama.

¹⁴ Kotiva haaru Mosesira mwu quara riarera ihua hiamu qio ekyaa mwata varevara. Mwihua ekyaa mwata vararera ihua varivarovauma Iesusirara guta mwivave qia quava qumina qua vahiraro Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Evarahaamunranra tu quavavata quminaqama quanano.

¹⁵ Kotiva haaru timwa to quava vaiharora tiro, vaisivanto mwi quara nteqa kyairaro mwia kyaara Kotira raraqa tairaro mwi vaisiraqaa qua vataanano. Qua mwaanra mwiva hia vahirera, mwi quara nteqa kyaariva hiamu qio qua vataanano.

¹⁶ Evarahaamuva Kotira quara gutaave tuvarora tiro, Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranravata mwia nraaqiararavata mwihua kyuqema nyatarero mwitaamama timwa nyinro. Mwiaqaatairo ekyaa Evarahaamunra nraaqiaranima mwi quava vahianano. Iutaavanto Kotiva haaru timwa to quara rihuavata, ekyaa mpo mwatanaahuavata, mwihua Evarahaamunra votima kyeta Kotirara riemwaqita vivaro Kotiva guta mwitaa hiankye ti quava mwihuaqima vahianano. Tire tahuave Kotirara riemwaqi quarera, tire qioma Evarahaamunranra mwiva tiri tiqovave qiararo Kotiva Evarahaamunra timwa mwu quava tirinima vahianano.

¹⁷ Kotira mpukuqi Kotiva Evarahaamunranra mwitaama tiro:

E mpo mwatanaa mpo mwatanaa

mwihua haivaqavama varinanrave, tura.

(Okyara 17:5)

Evarahaamuva Kotira vuqaa variqaro mwia quara guta quave tiro. Evarahaamuva tiqaro, Kotiva mwanriqavanto mwiva qioma qutu vihua vara qati sivuma kyaananrove. Kotiva mwanriqavanto variqaro tiraro qioma hia vahiani inraikyava qovarama quananrove, turama.

¹⁸ Evarahaamuva hia qio nraaqiara mwataariva variqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viro tiqaro, Nte qioma nraaqiara mwataaninrave, timwa kyero mwiaqaatairo Evarahaamuva mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwihua haivaqava varura. Kotiva Evarahaamunra timwa mwinro tiqaro, I nraaqiara airima varivarave, tu quava guta mwivau vahura.

¹⁹ Mwi entara Evarahaamuva hia nraaqiara mwataraitiro, 100 ihi vara kyero anoma kyero nyaapaiqama viro mwiva hia nai nyaapaiqama vurara riaraitiro, mwiva hia mwia nraatavanto kyontaqama vurara riaraitiro, mwiva Kotirara nraahu kepukyaqama kyero riemwaqiro vura.

²⁰ Mwiva Kotiva nai kyauqu nriqaa vatero qutaa mwianinrave tu quarara unra quave qiankya timwa kyero, mwiva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaroma Kotira nrtutu tuaaherero tiqaro, ²¹ Kotiva nai kyauqu nriqaa vatero qutaave timwa tai quava qutaa mwivauma vahiananrove. Kotiva nraaqiara ni mpiananrove, tiro.

²² Evarahaamuva mwitaa timwa kyero Kotirara riemwaqiro vuvaro Kotiva mwianra rieqaro Evarahaamunranra, I uaqia hi quara nruka mwatena iara avuqavuma kyera nrohi variara vaisivavema tuqo, tura.

²³⁻²⁴ Kotiva Evarahaamunranra rieqaro mwitaa tura. Kotiva tiriaravata rieqaro mwitaama qiananro. Tirevata Evarahaamunra votima kyeta Kotirara riemwaqi quararo Kotiva tirivata avuqavuma timwa taananro. Iesusiva tiri vunyaa vaisivanto qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tita, tire Kotirara riemwaqi vi varunanra.

²⁵ Kotiva Iesusira titovaro Iesusiva tiri uaqia hi kyaiqarara qutu vuvaro mwiaqaatairo tiri uaqia hi quara taiqa kyero avuqavuma timwa taaninranra rieqaro Kotiva Iesusira qaiqaa qati vara sivuma kyora.

5

Kotiva tiri avuqavuma timwa tairara tura

¹ Kotiva Iesusira qati vara sivuma kyorara tita, tire Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva tiri uaqia hi quara taiqa kyero tiri avuqavuma timwa taira. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva kyaiqa vara mwatorara rieqaro Kotira mwutukyaqitairo qihaakya iharo tiriara mwaateraave tihata tire Kotiravatama kyeta kuaaqi varunanra.

² Tire Iesusirara qutaa mwivave turaro Kotiva tiri kyugema timwate varihata varunanra. Mwitaamaqi viqata nraakiara Kotira peqa okyara taqaananra vekya variqatara tita, tiri mwutukyaqitairo kyuge hi varihata varunanra. ³ Muaanra vahiani entaravata tiri mwutukyaqitairo kyuge hi variraqetama variananra. Tire Kotirara rieqatama muaanra nraatara kyeta tire mwiaqaataita kepukyaqama vita variqata ⁴ tire hia uqenranrai tita tire kepukya nraakye qora variqata mwi inraikyara vekya varunanra.

⁵ Tire mwitaamaqita quararo Kotiva hia tiri qaqira kyairaqe tire kyauriqata variananrave. Kotiva nai mwanraqura tiri timwihanro mwia mwanraquravanto tiri mwutukyaqi kepukyaqa hiro vaihata tire Kotira mwutukyavanto tiriara vahira ntapihunanranra tita, tire hia kyauriqata variananra.

⁶ Tire uaqia hura nraakye qorahua variqata hia qioqama kye teta kyaahaqa hiarahua variavararo Kotiva nai timwa to entaraqaa Karaisira vara kyovaro tiri kyaahaqa hirero qutu vura.

⁷ Tire mwata mwaini varurahua ntapihi kyero nrohi varianni vaisira kyaahaqa hirerata tire hiam qihaakyama kyeta mwianra qutu quanana. Kyuge vaisiaravata mpovanto nanrianra mwianra qutu quataa hiraroma mwianra qutu quanana.

⁸ Tire mwitaa hurarovata Kotiva hia mwitaa hiraitiro, mwia mwutukavanto tiriara mpoqavata vahira tiri tinraamwuteqaro tire teta uaqiahi inraikyaraqi varuraro Karaisira timiharo tiriara qutira.

⁹ Iesusiva tiriara rieqaro nai nraanre rauru kyero qutu viro tiri vara kyero Kotira vuqaa avuqavuma timwa taihata varunanra. Iesusiva mwitaa hivara tiro, mwiva kepukyaqama kyero mpoqavata tiri kyaahaqamaqiro viraro Kotiva hia tiriqaa nraakiaravata qua vataanana.

¹⁰ Tire Kotira nramwutaahua variavararo mwia mwaaquvanto tiriara rieqaro qutu vurara tita, tire Kotiravata kuaaqi varunanra. Tire Kotira nramwutaa variavana entara Karaisiva tiri kyaahaqama timwa tora. Mwaa entara tire Kotiravata kuaaqi varurarora tiro, mwia mwaaquvanto tiriqi variqi vi variva mpoqiavata tiri kyaahaqama timwa tairaro Kotiva tiri tivitaanro.

¹¹ Hiama mwi quava nraahu vahiho. Mwaa quavavatama vahiho. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqama timwa taihata tire Kotiravata kuaaqi variqatara tita, tire Kotirara qamwateqata varunanra.

Poruva Ataamunra okyararavata Iesusira okyararavata tura

¹² Haaru vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyovaro mwiaqaatairo uaqia hi kyaiqara vare okyarava mwatani qovarama vuvaro qutu vi okyaravavata qovarama vuvata mwiaqaataita ekyaa nraakye qora uaqia hi kyaiqara uti varurara tita, mwihua ekyaa qutu vi okyararavata varora.

¹³ Tauraaqama Kotiva nai qua okyara hia Mosesira timwa mwu entara uaqia hu kyaiqava mwatani vahura. Mwi entara Kotiva nai qua okyara hia Mosesira timwa mwunranra tita, nraakye qora uaqia hi kyaiqara utuqi vuvaro hia Kotiva tiqaro, Nkye ni qua nteqa kyaavo, tura.

¹⁴ Kotiva hia mwitaa tuvarovata Ataamunraqaatairo nraakye qora quti okyarava qati nraahu vahiqi vi varuvaro Mosesivavata variqiro viro uro qutu vura. Mwi entara Ataamuva Kotira qua nteqa kyero variqiro viro uro qutu vuvata, nraakye qora hia Ataamuva Kotira qua nteqa kyontema kyeta varuhua, mwihuavata mwiqi nraahu variqita vita qutu vura.

Ataamuva tauraanaa vaisi varuvaro mwia nraakiara qovara hiani vaisiva Iesuvavata tauraanaa vaisi votima kyero varura.

¹⁵ Mwitanahua kyaiqa hia kuaa kyaiqa vahura. Ataamuva Kotira qua nteqa kyero varo kyaiqava vahuvaro Kotiva nraakye qora kyuqema nyataari okyarava Ataamunra kyaiqa nraatara kyero vahura. Ataamuva vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyoraqaataita airi nraakye qora qutu vi variara. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatarero vaisi mpo titovaro mwi vaisiva Iesusi Karaisiva kuaikuvanto mwihua kyaahaqama nyatoraqaataita airi nraakye qora kyuqema vita variara.

¹⁶ Qaiqaa tirera. Tauraa vaisi kuaikuvanto uaqia hi kyaiqara utu kyova mpo qarama vaiharo Kotiva nraakye qora kyuqema nyataani okyarava mpo qaramama vahiho.

Tauraa vaisi kuaikuvanto Kotira qua kuaanani nteqa kyovaro Kotiva mwiaqaa qua vatero tiqaro, E qutu vinanrave, tura.

Nraakiara nraakye qoravanto airi nani Kotira qua nteqa kyaavaro Kotiva qati mwihua kyuqema nyatarero hiro tiqaro, Hia nkyiqa qua vataaninrave, tura.

¹⁷ Haaru vaisi kuaikuvanto uaqia hu kyaiqara utuvaro mwiaqaatairo qutu vi inraikyava nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi varuvata mwihua qutuqita vi varura. Mwitaamaqita vi varuvaro Iesusi Karaisiva kuaikuvanto qutu vi varia okyarara nraatara kyorara tita, nraakye qora mponramwu, Kotiva qati kyuqema nyateqaro nkyiqa hia qua vataaninrave ti nraakye qorahua, mwihua qati variqi viqata Karaisira vatama kyeta varivara.

¹⁸ Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Haaru vaisi mpovanto uaqia hu kyaiqara kuaiqia utu kyovaro mwia kyaara Kotiva ekyaa nraakye qoraqaa qua vateqaro qutu vivarave tuvata nraakye qora qutuqita vi varura. Mwia votima kyero vaisi mpovanto kyaiqa kuaiqia kyuqe kyaiqa

vara kyovaro mwiaqaatairo Kotiva nraakye qorara tiqaro, Nkyi uaqia hi quara taiqa kyena avuqavuma nyatauqo. Nkye qati variqita vivarave, tura.

¹⁹ Haaru vaisi kuaikuvanto Kotira qua nteqa kyoraqaataita airi nraakye qora hia kyugema vita variqata uaqia hu kyaiqara varaqita vi varura. Mwia votima kyero vaisi mpo mwiva kuaiqiavanto Kotira qua vataqiro vuraqaatairo Kotiva airi nraakye qorara tiqaro, Nkyi qua taiqa kyena nkyi avuqavuma nyataaninrave, ti varira.

²⁰ Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utuqita vuvaro mwiaqaatairo Kotiva qao tu quara Mosesira mwuvatavata nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara mpoqiavata nraahu utuqita vura. Mwitaamaqi vi varuvaro qora kyaiqavanto nronraqama kyero vahuvaro mwiaqaatairo Kotiva kyugema nyataari okyarava mwivata nraatara kyero mpoqiavata vahura.

²¹ Haaru uaqia hu kyaiqava nraahu nraakye qora ntavaaqavu kyovaro gutu vi inraikyava mwihuaqaa ntaqikyiqiro vuvata mwihua qutuqita nraahu vi varura. Mwaa entara Kotiva tiri kyugema timwa teqaro tiriqaa ntaqikyiqiroma viro. Tiri nronravanto Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqama timwa torara tiro, Kotiva tiri avuqavuma timwa taihata tire ekyaa enta qati variqi quarahuama varita.

6

Tire Iesusira vatama kye qutu vurahua

¹ Mwi quara rieqatama tire nanra quave qiananra? Tire mwaa quarave qiananra, Nrivaqe uaqia hi kyaiqara utuqita quararo Kotiva mpoqiavata tiri kyugema timwa taarive. Mwitaave tire qiananra?

² Qaqao, hia tire mwitaa qiara. Tire qutu vuraro uaqia hi kyaiqava hia qaiqaa tiriqaa ntaqikyiyi variho. Mwitaa hirara tita, tire qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqita quarora.

³ Nkye hia mwaa quara ntapihiarave? Tire Iesusira nraaqiaraqama vita nramanri vareta tire mwi entara Iesusi Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqata tire mwiva qutu vuntema kyeta qutu vunanra. ⁴ Tire nramanri vareta Iesusi Karaisira quntamwa tontema kyeta tirivata quntamwa taavata varunanra. Mwiaqaatairo Iesusira gova peqaqama kyero Iesusira qati vara sivuma kyontema kyero mwiva tirivata vara sivuma kyairaqe tire qaraakyaqama kyetama variqita quanana.

⁵ Tire Iesusira vatama kyeta qutu quarahua variqata qioma tire Iesusira vatama kyeta qati sivita variananra. ⁶ Tire ntapihi kyaunanrave. Tiri vu nraatoqi uaqia hi kyaiqara utuarava tiri hia ntavaaqavu tairaro tiriqi uaqia hi kyaiqara varaananra mwia kepukyavantovata taiqa quarive tiro, tiri haaruaa vu nraato Karaisira vatama kyero kyatariqaa rutora.

⁷ Qutu viva qutu virara tiro, uaqia hi kyaiqava hiama qio qaiqaa mwiaqaa ntaqikyiananro.

⁸ Karaisiva qutu vuvata tire mwivatama kye qutu vurahuara tita, tire qioma Karaisira vatama kyeta qati sivi variqita quanana.

⁹ Tire ntapihi kyauro Karaisiva qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tiro, mwiva hia qaiqaavata qutu quanana. Hia qutira inraikyavanto mwiaqaa qaiqaa ntaqikyiananro.

¹⁰ Iesusiva qutu virera hiqaro mwiva tiri uaqia hi kyaiqarara rieqaro kuua nani qutu vura. Iesusiva hiama qio qaiqaavata mwianra rieqaro qutu quanana. Iesusiva mwaa entara qati variqiro viqaro Kotiravata variqiro vi variro.

¹¹ Mwia votima kyeta nkyevata vu nraatoqitaita mwitaama kye rieta qiata. Tire qutu quarahua votima kyeta variararo uaqia hi kyaiqava hia tiriqaa qio ntaqikyiananrove. Tire Iesusi Karaisira vatama kyeta qati variqi vita Kotira vatama kyeta kuaaqi variqi vinerave, qiata.

¹² Nkye varivaro nkyi mwamwantavanto mpo enta qutu quanantro. Qio nkye qutu vi mwamwantara vatama kyeta variqata nkye nkyeta mwamwantavanto api varaataa hi kyaiqara utivora. Uaqia hi kyaiqava nkyi mwamwantaqaa ntaqikyiqiro quankyora.

¹³ Nkye nkyeta kyauquve, kyuquve, nanra mwamwantave qati kyaivaro mwi mwamwantava uaqia hi kyaiqara utuankyora. Nkye ekyaara qutu quataara vaihata nkye qati variqita vi variara. Nkye mwianra rieqatama Kotira kyaiqa nraahu vararerata uti variqatama nkyeta kyauquve, kyuquve, mpo mwamwantave, mwiaqotaita avuqavuma kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

¹⁴ Kotiva Mosesira mwu quava mwaa entara hiam qio nkyiqa ntaqikyiananro. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatai okyarava nkyiqa ntaqikyivi variro. Mwitaa hirara tiro, uaqia hi kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqiro quankyora.

Ntapihi kye nrohia okyarara kyaiqa vaisi variate tura

¹⁵ Mwiaqaataita tire nanra quave qiananra? Mosesira qua okyaravanto hia tiriqaa ntaqikyiananrove. Kotiva nraakye qora kyuqema nyatai okyarava tiriqaa ntaqikyivi variho. Mwitaa hirara tita, uaqia hi kyaiqara qati nraahu utuqi quare. Mwitaaave tire qiananra? Qaqao, tire mwitaa qiarora.

¹⁶ Nkye hiave ntapihivo? Nkye vaisi mporara i kyaiqa vararerave tivaro mwi vaisiva nkyiqa ntaqikyirata nkye mwia kyaiqa vaisima varivara. Nkye uaqia hi kyaiqara utivera, uaqia hi kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqi virata nkye mwia kyaiqa vaisima variqata mwia kyaiqa nraahu varaqita vita uro qutu vivara. Nkye Kotira qua riemwaqita vivera, Kotiva nkyiqa ntaqikyiqiro virata nkye mwia kyaiqa vaisi varivaro Kotiva nkyi avuqavuma nyataananro.

¹⁷ Nkye haaru varuvaro uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyiqiro vi varuvata nkye varura. Nkye mwitaamaqita vi varuvata mwiaqaataita mpo uhua qutaa qua nkyi timwa nyuvata hia nkye mwia qua mpoqia qaqira kyaraitita, ekjaa mwi quara riemwaqita vi variara. Nte mwianra rieqanama Kotirara qamwateqanama varina.

¹⁸ Kotiva nkyi huvantu kyaiharo uaqia hi kyaiqava nkyi tuta kyaihata nkye variara. Mate kyuqe kyaiqavanto nkyiqa ntaqikyivi varihata nkye kyuqe kyaiqa nraahu vararerata uti variara.

¹⁹ Ni qua hia rievorave tina, mwiaqaataina nte vaisivanto qua qiantema kyena nkyiara tuqo.

Haaru uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyivi varu entara nkye uaqia hu kyaiqara varaataa huvata nkye uaqia hu kyaiqara utita tiqata, Tiri mwamwantavanto qioma mwi kyaiqara varaananrove timwa kyeqata uaqia hu kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa uti varura.

Mwia votima kyeta mwaa entara nkye tiqata, Kyuqe kyaiqavanto tiriqaa ntaqikyivi variraqe tire qutaa Kotira nraaqiara variare, timwa kyeqata nkyeta nyamwantaqotaita kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

²⁰ Haaru uaqia hu kyaiqava nkyiqa ntaqikyivi varuvata nkye mwia kyaiqa vaisi varuvaro kyuqe kyaiqavanto hia nkyiqa ntaqikyurave.

²¹ Nkye haaru uaqia hu kyaiqara uturara mate riaavaro nkyi kyaurihata variarave. Nkye mwi kyaiqara uturaqaataita nanra kyuqe inraikya varorave? Mwi kyaiqara utuariva variqiro viro uro ekyaarama qutu quanantro.

²² Qio mate mwaa entara nkye huvantu quavaro uaqia hi kyaiqava hia nkyiqa ntaqikyiri varihata nkye Kotira kyaiqa vaisi variarama. Mwiaqaataita nkye nanra inraikyave varevara? Nkye mwitaamaqi viqatama nkye gutaama Kotira nraaqiaraqama vita nkye mwiaqaataita ekyaa enta qati variqita virama varevara.

²³ Uaqia hi kyaiqava nai kyaiqa vaisi qutu quani kyoqaara mwihanro Kotiva Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisi kyaiqara riegqaro tiri qatiqama kyero ekyaa enta qati variqita quanana timwinrama.

7

Poruva nraakyevento vaati varaaninraqaa ntumwa kyero tura

¹ Ni kata pakyya tuaavo, nkye qua vataira okyara ntapihiri riaahuara tita, nkye ntapihiri riaavaro qua okyaravanto vaisivanto qati variqiro quani entara nraahu mwiaqaa ntaqikyiro. Vaisivanto qutu quani entara mwi quava hiamu qio mwiaqaa ntaqikyiananrove.

² Qio nraakye ntumwua okyarara nraato tuata. Nraakye ntumwu mwataiharo tiri qua okyaravanto mwi nraakyerara tiqaro mwi vaisiva i vaativanto variho tiharo mwi nraakyeva nai vaatintiri variro. Mwia vaativanto qati variqiro vi entara mwiva mwia nraatavanto variro. Mwia vaativanto qutu quani entara tiri qua okyaravanto hia mwi nraakyerera tutaananro.

³ Mwia vaativanto qati variani entara mwi nraakyeva mpo vaisintiri nrohi varirera, mwi nraakyerera nraata vaati ntuge hi vari nraakyerave tivara. Mwia vaativanto qutu viraro tiri qua okyaravanto hia mwi nraakyerera tutairaro mwi nraakyeva qati variqaro vaisi mpo vareqaro mwiva hiamu nraata vaati ntuge hiananrove.

⁴ Ni kata pakyya tuaavo, nkyevata mwia votima kyeta variavo. Iesusi Karaisira kyatarigaa hiritovaro qutu vuvata nkyevata mwi entara qutu vurara tiro, mate Mosesira qua okyaravanto hiamu qio nkyi tutaananrove. Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyorara tiro, Karaisiva qati varihata nkye mwianivanto variavo. Nkye Karaisira nraaqiara variqatara tita, nkye Kotira kyaiqa varehuama varita.

⁵ Haaru uaqia hi kyaiqava tirigaa ntaqikyiri varu entara Mosesira mwu quava tiri vara sivuma kyovata tire qao timwa tai kyaiqara nraahu varaqi virera utuavananra. Mwi kyaiqaraqaatairo qutu quana inraikyava nraahu qovarama vura.

⁶ Haaru Mosesira mwu quava tiri rupa tovata tire qutu quavananranra tiro, mwi quava hia tirigaa ntaqikyiri varihata tire qati varunanra. Tire qatinani variqata hia tire haaruana qua okyara qara ntumwa tora riegata Kotirani kyuge kyaiqa vararaitita, tire qaraakya qua okyara riegata varuraro Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata Kotira kyaiqa vare varunanra.

Kotiva Mosesira mwu quaravata qora kyaiqaravata tura

⁷ Kotiva haaru Mosesira mwu quava hia tiri kyaahaqa hurara tita, tire mwianra uaqia hi quaraveve qiananra? Tire mwitaave qiananra? Qaqao, hiave. Mwi quava hia vahitiri, tire hiamu uaqia hi kyaiqara okyara ntapihuratiri. Mwi quava tiqaro, Hia mpova hi inraikyarara vairiqa hianta, tirave. Mwi quava hia mwitaa titiri, nte vairiqa hia okyarara hiamu ntapihutiri.

⁸ Nte mwi quara riemwagana quataara vahuvana nte variavaro uaqia hi kyaiqara utuariva nraahu ni pu naatoqi vahuvananra tina, nte mwi quara nteqa kyaankye timwa kyena mwiaqaatai mpo inraikya mpo inraikyara ni

mutukya ntuvana variavara. Kotiva qaoqa hiqaro qua vatova hia vahitiri, mpovanto qua nteqa kyairaqaatairo hiama uaqia hi kyaiqara utu kyaiho tivaro uaqia hi kyaiqara kepukya hiama vahitiri.

⁹ Ntevata haaru variqana hia Kotira qua okyara riaava entara qati variqina quavara. Nte mwitaama variqina vi variavaro Kotiva hia mwitaa hiante tu quava nri ntovana nte mwi quara riaavaro ni pu naatoqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva qovarama vuvana nte mwi quara nteqa kyena ¹⁰ mwia kyaara qutu quahua votima kyena variqina quavara. Kotiva hia mwitaa hiante tu quava ni kyaahaqa huvana nte qati variqina quataara vahuvana ntenavanto mwi quara nteqa kyena mwia kyaara nte qutu quahua votima kyena variqi quavara.

¹¹ Nte Kotiva hia mwitaa hiante tu quara riaavaro ni pu naatoqitairo uaqia hi inraikyava ni kumwaanri tiqaro, Qioma mwi quara nteqa kyenanrave, tuvana nte mwi quara nteqa kyaavaro uaqia hi kyaiqara utuavava ni naatara kyovana mwia kyaara nte qutu quariva variavara.

¹² Mosesira mwu quava kyotata quama vahiho. Kotiva qao timwa kyero hia mwitaa hiate tu quavavata Kotira qua kyotata quama vahiho. Mwi quava nai avuqavuma kyero vahiva kyuqe quama vahiho.

¹³ Mwi quava kyuqe qua vaihananra tina, nte kyuqe qua kyaarave quti inraikyara varena? Qaqao, hiama. Nte mwi quara nteqa kyena uaqia hi kyaiqara utuaninra kyaarama nte qutuani inraikyara varena. Ni pu naatoqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva kyuqe qua nteqa kyaante tura kyaara nte qutu quani inraikyara varena mwiaqaataina nte ntapihhi kyena taqauqaro uaqia hi kyaiqara okyaravanto uaqia hiva vahirama. Kotiva qao timwa tero hia mwitaa hiante tu quara naamutovana nte uaqia hi kyaiqara okyara taqauqaro nai anoma kyero uaqia hivama vahiho.

Uaqia hi kyaiqava tiri vu nraato ntumwa qu kyai okyarara tura

¹⁴ Tire ntapihhi kyaunanra. Kotiva haaru vato quava aanra kyugeragaqa nrohiana okyarara ti varira. Mwi quava mwitaa ti varihana nte uaqia hi aanranraqaa nroharivama varina. Uaqia hi kyaiqava ni rupa taihana nte mwia kyaiqa vaisivama varina.

¹⁵ Nte ntena vare varu kyaiqara hia anoma kyena ntapihura. Mwi kyaiqara kyuqe kyaiqa ni varaataa iho timwa kyena mwiaqaataina nte hia mwi kyaiqara varena. Qaiqaa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara hia ni kyakya hira hia varaaninrave timwa kyena mwiaqaataina nte mwi kyaiqara uti varura.

¹⁶ Nte uaqia hi kyaiqara hia varaataa hira mwia nraahu vareqana nte taqauqaro Kotiva qao timwa to quava kyuqe qua nraahuma vahiho. ¹⁷ Nte uaqia hi kyaiqara utiqana hia ntenavauma mwi kyaiqara uti varina. Ni pu naatoqi uaqia hi kyaiqara utuariva vahiva, mwivama mwi kyaiqara uti variho.

¹⁸ Nte taqauqaro kyuqe kyaiqa varaariva hia ni utaqi vahira. Nte ntena pu naato mutukyaqiara tuqo. Ni mutukyaqitairo kyuqe kyaiqa varaataa ihanavata hia mwia varaura.

¹⁹ Nte tiqana, Kyai nte kyuqe kyaiqa varaankye, timwa kyenavata mwi kyaiqara hia varaura. Nte tiqana, Qaqao, hia uaqia hi kyaiqara utirerave, timwa kyenavata uaqia hi kyaiqara mwia qati nraahu uti varura. ²⁰ Hia ni kyakya hi kyaiqara nraahu vare varura mwia hia ntenavantovauma varena. Uaqia hi kyaiqava ni utaqi vahiva, mwivama mwi kyaiqara vararera uti varihana nte mwi kyaiqara varena.

²¹ Mwiaqaataina nte taqauqaro vaisivanto kyaiqa varaari okyarava mwitaamama vahiho. Nte kyuqe kyaiqa vararera huqaro uaqia hi

kyaiqavama aanra antue variro. ²² Ni mutukyavanto Kotira qua okyarara gamwataihana kyai mwi quara vataqina quankye tuqaro ²³ ni pu naato utaqitairo mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara varaariva nramwutaaqa hiqaro nte kyuqe kyaiqa vararera hura nraatara kyero ni ntavaaqavu kyero rupate varihana varura.

²⁴⁻²⁵ Ni mutukyaqitairo Kotira kyaiqa vaisi variataa iharo ni mamantavanto uaqia hi kyaiqara vararera uti varira. Po, nte anoma kyena uaqia hiraqi uaqiama kyena varuqo. Ni mamantavanto uaqia hi kyaiqara varaari mwamwantava ni ntavaaqavu kyaihana nte mwia kyaara qutu quankyorave. Tavave ni huvantu kyairaqe nte qati varianinrave? Qio Iesusi Karaisiva tiri vunyaava, mwivama tiri huvantu kyaariva variho. Nte mwianra rieqanama Kotirara kyuqeve tina mwia nrutu tuaaherauqo.

8

Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyaahaqa hirata nrohirara tura

¹ Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Nraakye qoravanto Iesusir-aqaa taqau vita varihua hiamu mwihuaqaa qua vahiananro. ² Kotira mwanraquravanto tiriqaa ntaqikiyi variraqe tire Karaisiravata kuaaqi variararo hiamu uaqia hi kyaiqavavata, qutuuri inraikyavavata, tiri tutairaqa variananra. Tire huvantu vita nritareta qatinanima varita.

³ Tauraa tiri vu nraatovanto uaqiama kyero vahuvarora tiro, Kotiva qaoqa hiqaro Mosesira mwu quava hia kepukyaqama kyeqaro tiri kyaahaqa hura. Mwi quava hia tiri kyaahaqa hiariva vahuvarora tiro, Kotiva naivanto tiri kyaahaqa hura. Nraakye qorara rieqaro mwihua uaqia hi kyaiqaraqaara qutu quarive tiro, Kotiva nai mwaaqu titovaro Karaisiva tiri uaqia hura nraakye qorahua votima kyero tiri kuaa mwamwanta varero varuvaro Kotiva tiri uaqia hi quara mwiaqaa vatovaro Karaisiva qutu vura.

⁴ Haaru Kotiva avuqavuma kyero nraakye qorara mwitaa mwitaamaqi viqata nrohiate timwa to quava vahuvaro Kotiva tiriara mwi quava mwihuaqi vahirata mwihua nkyiari mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara varaataa hianinra hia vararaitita, nina mwanraquravanto qiani quara nraahu riemwaqita quate tiro, Kotiva tiri qua Karaisiraqaa vatovaro qutu vura.

⁵ Mwia vu nraatoqitairo uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiari vaisiva variraro uaqia hi kyaiqava mwi vaisiraqaa ntaqikiyiqiro quanano. Mwia vu nraatoqitairo Kotira kyaiqara nraahu riemwaqiro quari vaisiva variraro Kotira mwanraquravanto mwi vaisiraqaa ntaqikiyiqiro quanano.

⁶ Mwia vu nraatoqitairo uaqia hi kyaiqara nraahu utuataa hiari vaisiva variqiro viro uro ekyaara qutu quanano. Mwia vu nraatoqitairo Kotira kyaiqara Kotira mwanraquravanto kyaahaqa hiraro mwia nraahu varaataa hiariva variqiro viraro mwutukyaqitairo qihaakya hiraro ekya enta qati variqiro quanano.

⁷ Uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hiariva vaisiqaa ntaqikiyiqi vi variraro mwi vaisiva Kotira nramwutaama variananro. Mwi vaisiva hia Kotira qua riaraitiro, Kotira qua nteqakye variananro. Mwiva Kotira qua riemwaqiro quariva hiamu mwiaqi vahiho.

⁸ Uaqia hi kyaiqara nraahu varaataa hirata vari nraakye qorahua Kotira kyakya hiani inraikyara hiamu qio varevara.

⁹ Qio Kotira mwanraquravanto nkyiqi varirera, Kotira mwanraquravanto nkyiqa ntaqikiyi variraro nkyi vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara nraahu

varaataa hiva hياما qio nkyiqa ntaqikyiananro. Karaisira mwanraquravanto vaisi mpoqi hيا varirera, mwi vaisiva hياما Karaisiranivanto variananro.

¹⁰ Karaisiva nkyiqi variqi virera, nkyi mwamwantavanto uaqia hi kyaiqara kyaara qutu quariva variraro Karaisiva nkyi avuqavuma nyatairara tiro, nkyi mwanraquravanto qati variqiro quarivama variananro.

¹¹ Iesusiva qutu vuvaro Kotiva mwia vara qati sivu kyora. Qio Kotira mwanraquravanto nkyiqi varirera, Kotiva Iesusira qati vara sivuma kyon-tema kyero mwiva nkyi qutu vi mwamwantara vara sivuma kyairata qati variqi vivara. Kotira mwanraquravanto nkyiqi variqiro vi varirara tiro, Kotiva mwitaa hirata nkye qati variqi vivara.

¹² Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara riegatama tita vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara varaataa hira tire varaqita quarora.

¹³ Nkye nkyeta vu nraatovanto uaqia hi kyaiqara varaataa hira varaivera, nkye ekyaa qutu vivara. Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hirata nkye uaqia hi kyaiqara ekyaa ru taiqa kyaivera, nkye ekyaa enta qatima variqi vivara.

¹⁴ Kotira mwanraquravanto ti quara riegata nrohiahua, mwihuama Kotira nraaqiarama varita.

¹⁵ Kotiva hيا nkyiara qaiqaa aatu hiqata nrohivaro vaana uaqia hiva nkyi rupa kyero nkyiqa ntaqikyiarive timwa kyero mpo mwanraqura nkyi nyinrave. Kotiva nai nraaqiaraqama kyero tiri virirero nai mwanraqura tiriqi vataihata tire Kotirara aakyara nteqata, Ko, ko, ti varunanra.

¹⁶ Kotira mwanraquravanto tiri mwanraqura kyaahaqa hi variharo tiri mwanraquravanto tiqaro, Tire Kotira nraaqiarama varuro, ti varira.

¹⁷ Tire Kotira nraaqiara varurahuara tita, tire Kotiva nai nraaqiaranive timwa tai inraikyara varaarahuama varita. Tire Karaisiravatama kye varurahuara tita, tire Kotiva Karaisiranive timwa tai inraikyara varaarahuama varita. Tire mate mwaa entara Karaisira nraantanteta nriqa vi inraikyara varaqi quarahua nraakiara Karaisiva varintema kye tire nronraqama vita Karaisiravata kepukyaqama kye qati variqi quanana.

Tire nraakiara kyuqema kyeta qati variqi quanranra tura

¹⁸ Nte mwitaamama riena. Nraakiara Kotiva tiri nronraqama kyero kyuqema timwa taani entava qovarama quaninra vekya variqanama nte mate mwaa entara nriqa vi inraikyara varaqi quaninrave, muaanra varaqi quaninrave, mwi inraikyarara hيا nronraqama kyena riaaninra.

¹⁹ Kotiva tiri nai nraaqiara nronraqama kyaani entava qovarama quaninranra, ekyaa Kotiva ututai inraikyava mwi entara qamwanrama qovara hiarive timwa kyero mwia vekya variro.

²⁰ Mwaa entara ekyaa Kotiva ututai inraikyava vahiqiro viro uro uaqiama viro taiqa vi varira. Hia naiqama kyeqaro mwitaa hira, Kotiva taiqaante tiharo mwitaa hira. Qio Kotiva ututai inraikyava hيامa mpo enta mpo enta mwitaamaqiro nraahu quanana.

²¹ Nraakiara Kotiva huvantu kyairaro mwi inraikyava hيا tapitaraitiro, qatima vahiqiro quanana. Nraakiara ekyaa Kotiva ututai inraikyava tire mwia nraaqiaravanto variarantema kyeroma qati vahiqiro quanana.

²² Tire ntapihi kyaunanra. Nraakyevento nraaqiara mwatarero atura ntintema kyero ekyaa Kotiva ututai inraikyava nai huvantu kyaani entarara riegaro atura ntumwaqiro nrivama mate mwaa entaravata qati nraahu atura nti variro.

²³ Hia mwi inraikyava nraahu atura nti variro. Kotiva nai mwanraqura nraante tiri timwihata varurahuama, tirevata mwitaamaqita vi varunanra. Tire Kotiva tiri vara virikyero tiri kyuqema kyaani entara vekya variqatama, tirevata atura ntiqata varunanra.

²⁴ Haaru tire uaqia hi aanranra qaqira kyaauraro Iesusiva tiri aanra kyuqeraqaa vita kyero vatairara tita, tire tiqata, Nraakiara Kotiva tiri mwamwanta qati vara sivuma kyero tiri viriananrove, timwa kyeta tire mwi entara vekyama varita. Mate hia taqaana inraikyava nraakiara nrianinra mwia vekyama varita. Tire mwi inraikyara taqetavauma hia mwi inraikyara vekya variananra.

²⁵ Tire hia taqaraitita tiqata, Qutaama mwi entava nri ntaananrove, timwa kyeta mwiaqaatai tiri mwutukya qihaakya hi varihata mwi entara vekya variqata taqe varunanra.

²⁶ Tire hia kepukya vahi nraakye qorahua variqata mwukyaari tu kyeta aanra kyuqera mwiaqaa nrohi varurarora tiro, Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa hiro. Tire Kotirara aakyara nteqata mwutukyaqitai mwi inraikyarara riauraro nrovanto hia kyuqema kyeqaro qua ti varira. Tire mwitaa huraro Kotira mwanraquravanto tiriara rieqaro Kotirara aakyara ntaira.

²⁷ Mwiva mwitaa ti variharo Kotiva tiri mwutukyaqi taqaiva qioma nai mwanraquravanto qiani quara riemwaqiro quanantro. Mwia mwanraquravanto Kotira mwutukya vahi inraikyara ntapihi kyaivara tiro, mwiva Kotira nraaqiara tiri kyaahaqa hiarive tiro, Kotirara ntapihi kyero aakyara nte variro.

²⁸ Tire ntapihi kyaunanra. Kotirara mwutukya vaihua nai kyakya hiraqa nyaanrama kyero vataihua varivaro mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihuaqaa qovara hirera, mwi inraikyava hiam mwihua uaqiama nyataanro. Ekyaa mpo inraikya mpo inraikyavanto mwihuaqaa qovara hiraro Kotiva mwi inraikyarago mwihua kyuqemama nyataanro.

²⁹ Haaru nraakye qora hia varu entara qumina vakya Kotiva tiqaro, Nte mwi nraakye qorahua nyaanraanrita ni nraaqiarama varivarave, timwa kyero mwihuara nai mwaaqu votima kyeta variate tiro, mwihua nai kyaama tero. Kotiva mwihua nai kyaama tero tiqaro, Ni maaquvanto mwihua sakyava varirata mwihua mwia nrunra qatama varivarave, tura.

³⁰ Kotiva haaru mwitaa turara tiro, mwiva tiri nai kyaama tai nraakye qorahua nraanrama taira. Mwiva tiri nraanrama tero tiriqaa qua vahira taiqa kyero avuqavuma timwa tero tiriara mwihua nivata kuaaqaa variate tiro, tiri nraanrama taira.

Kotira mwutukyavanto tiriara vahira hiam mpo inraikyavanto antua kyaanro

³¹ Kotiva tiri mwitaa hirara tita, tire nanra quave qiananra? Kotiva tiri kyaahaqa hirara tiro, tavave tiri nramwutaa variqaro Kotira nraatara kyero tiri uaqiama timwa taanro? Hiam qio mpovanto mwitaa hiananro.

³² Kotiva nai mwaaquara hia ntena tutarerave tiraitiro, qihaakyama kyero tiri timwinra. Kotiva mwitaa hivara tiro, mwiva tiri kyaahaqa hirero hiave ekyaa hini inraikya mwiaavata apiara votima kyero timwiananro?

³³ Tavave tiri Kotiva nai kyaama taihuaqaa qua vataanro? Hiam mpovanto qio mwitaa hiananro. Kotiva naivanto tiriqaa qua vahira nruka kyero tiri ntapihi kyero vataira.

³⁴ Tavave ko tiqaro tiriara nkye qutu vivarave qiananro? Hiam qio mpovanto mwitaa qiananro. Iesusi Karaisiva tiriara rieqaro qutu vura.

Iesusiva hia ekyaara qutu viraitiro, mwiva qutu vuraqitairo qati siviro kepukyaqama viro mate mwiva Kotira kyauqu kyaatutani variqaro tiriara aakyara nte variro.

³⁵ Karaisiva mwitaa hirara tiro, tavave tiri Karaisiraqaatairo antua qatiraqaa kyairaro Karaisiva tiri qaqira kyairaro mwia mwutukyavanto hia tiriara vahiananro? Hiama qio mpovanto mwitaa hiananro. Ntaqivave, inronra hivave, mwukyaari tu kyeqata nrohiara entavave, mpovanto tiri uaqiama timwa taari entavave, kyara hia vahiraqe qati variara entavave, tuavaaga hia vahiri entavave, tiri nraatuqataani entavave, qutuara entavave, mwi inraikyava mwi inraikyava qovara hiro hiama qio tiri antua qatiraqaa kyairaro Karaisira mwutukyavanto hia tiriara vahiraro tiri qaqira kyaananro. ³⁶ Nte tuntema kyero Kotira mpukuqivata mwitaama kyero qara ntumwa torave. Mwitaama tiro:

Tire i nraaqiara varuratara tita,

tiri ekya enta ru kyevama vahirove.

Mwihua sipisipi ru kyaantema kyeta

tirivata ru kyarerata uti variarave, tura.

(Ihi 44:22)

³⁷ Mwihua mwitaa hiqata tiri uaqiama timwa taivaqe tire hia mwianra nronraqama kyeta riaara. Iesusira mwutukyavanto tiriara mpoqivata vahirara tita, tire qioma mwi inraikyara nraatara kyeta kepukyaqama kyeta variananra.

³⁸⁻³⁹ Mwaa quava qutaa qua vaihana nte ntapihiki kyaura. Kotira mwutukyavanto tiriara vaiharora tiro, mwiva Karaisira tiri timwihanro Karaisiva tiriqaa ntaqikyiqiro vi varirara tiro, hia mpo inraikyavanto Kotiva tiriara mwutukya vataira antua kyaananro. Tire qutuaravave, qati variaravave, hiama tiri antua kyaananro. Hiama qio nyaamwunyaahuave, vaanavantove, tiri antua kyevara. Mate vahiri inraikyavavata, nraakiara vahiri inraikyavavata, hiama qio tiri antua kyaananro. Nyaamwuni varihuave, mwatani varihuave, Kotiva utu tai inraikyava mpovantove, mwihua mwihua Kotira mwutukyavanto tiriara vahianinraqaataita hiama qio antua kyevara.

9

Poruva nai mwatanaa Iutaara tura

¹ Nte Iesusira nraaqiara variqananra tina, nte qutaa qua nraahu ti varuvama. Kotira mwanraquravanto ni mutukyaqi ntaqikyiki varihananra tina, nte hia unra qua nkyi timwa nyinrenrave.

²⁻³ Nte ntena nramwunaa Iutaa ni kuua nraanrenra riauqaro ni mpogama kyero ua iharo ni mutukyavanto uaqia ihana variqina vi varurama. Po, aanra qio vahirarovauma Iutaavanto Karaisira qua ntapihiki kyeta riaate tiro, Kotiva ni inronra hiro Karaisiraqaatairo ni teqa kyero qatinani tuto kyaarive qianinra.

⁴ Kotiva Iutaa mwihuara nraahu tiqaro, Nte nkyi nyaanraanrita nkye ni nraaqiarama varivarave, timwa kyero nai peqa okyara nyaamwutovata taqora. Kuua mwihuara nraahu tiqaro, Nte mwitaama kyena nkyiqa ntaqikyiqina virevave, timwa kyero Kotiva mwihuara timwa to quara mwihua timwa nyunra. Kotiva kuua mwihuara nraahu mwataama kyeta mwaanra tiqatama nkye ni nutu tuaaheraqi quate timwa kyero, qaiqaavata kuua mwihuara nraahu nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte nkyi mwitaa mwitaa hirerave, tura.

⁵ Kotiva mwitaa tuvata haaru nronra vaisinramwuvata Iutaa mwihua haivaqahua nraahu varura. Karaisivavata kuaa okyara Iutaa okyara mwiqitai nraahu govarama vura.

Karaisiva vunyaava ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiri variva, mwiva ekyaa enta qati nraahu variariva variraqe tire ekyaa enta mwia nrutu tuaaheraqi quara. Nte qutaama tuqo.

Kotiva nraakye qora nai kyaama taani okyarara tura

⁶ Qio Iutaavanto hia Kotira qua rie variavata mwia kyaara qiove tire Kotira quavanto raupirima viho qiananra? Hiamu mwitaa qiananra. Isarerivanto variavaro hia ekyaa mwihua Kotiva nai kyaama taihua variara.

⁷ Hia ekyaa Evarahaamunra nraaqiara mwihua Kotira nraaqiara variara. Kotiva Evarahaamunranra mwitaama tiro, I mwaaqu Aisaakira nraaqiara mwihua nraahuma i nraisi varivarave, tura.

⁸ Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Hia Evarahaamuva nai kyakya hiraqa mwata taihua Kotira nraaqiara variara. Evarahaamuva tintema kyeta Kotirara qutaama qiaro tihua, mwihuama Kotira nraaqiara varivara.

⁹ Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra mwitaama tiro, Mwi entara nte uro ntantena tumuanrinro i nraata Seraava qoraisi nraaqiara mwata taananrove, tura.

¹⁰ Hia mwi quava nraahu vahiho. Mpo quavatama vahiho. Revekaara mwaaqutana varuvaro mwitanahua sova kuaikuvanto tiri haivaqava Aisaakiva varura. ¹¹⁻¹² Revekaava nraaqiara tuaqama virovata hia nraaqiara kaapitana mwata tovata mwitanahua hia kyuqe kyaiqave uqia hi kyaiqarave varo entara, Kotiva naivanto vu nraato tu kyero qua vatero tiqaro, Vakyaava qata kyaiqa vaisi variananrove, tura. Kotiva nai kyakya hiraqa vaisi nyaanraivara tiro, Kotiva hia mwitanahua kyaiqara riaraitiro, mwia qata nraahu nai kyaama tora.

¹³ Kotira qua qara ntumwa toraqi Kotiva mwitaama tiro: Iaikopurara ni mutukya vaiharo Isorara hiamu ni mutukya vaiho, tura.

¹⁴ Kotiva mwitaa tura mwianra tire nanreve qiananra? Kotiva hia ntapihiki kyero qua ti varivama varihove qiananra? Qaqao, tire hiamu qio mwitaa qiananra.

¹⁵ Haaru Kotiva Mosesira timwa mwinro tiqaro, Nte vaisi mpo hia ruataa hiraqe nte mwia hiamu ruaninrave. Nte vaisi mpora po kye timwa mwataataa hiraqe nte mwianra po kye timwa mwataaninrave, tura. *(Kyatura 33:19)*

¹⁶ Mwianra rieqaro hiamu qumina vaisi mpovanto tiraro Kotiva mwianra po kye timwa mwataanro. Hiamu vaisivanto Kotira kyuqe kyaiqa vara mwatairaro mwianra rieqaro po kye timwa mwataanro. Kotiva nai nraato tu kyero nai mwi vaisirara kyakya hiraro mwianra po kye timwa mwataanro.

¹⁷ Mosesiva qara ntumwa toraqi Kotiva Perorara mwitaama tiro: E variqara ni peqa okyara taqenanrave. E ni peqa okyara taqairata ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa ni nutu ntapihiki kyevarave. Nte mwianra rieqanama nte i nronraqama kyauqara e vunyaa vaisivanto variaro, tura. *(Kyatura 9:16)*

¹⁸ Kotira okyaravanto mwitaamama vahiho. Kotiva ta vaisirara po kye timwa mwataataa hiraro Kotiva mwianra po kye timwa mwataanro. Kotiva hia vaisi mpora po qiataa hiraro mwiva vaisi mwiva ni qua riaankyo tiro, mwia vikiyoka kepukyaqama kyero ma tita taananro.

Kotiva po qiani okyararavata Kotira raraqa taani okyararavata tura

¹⁹ Kotira okyaravanto mwitaama vahirera mpovanto nkyiqitairo qaqaqo tiro tiqaro, Nanraqamave Kotiva tiriqaa qua vataiho? Tiriqitairo tavave Kotira kyakya hira raaquta kyaananrove? qiananrove.

²⁰ Nkyiqitairo mpovanto mwitaa tirera, nte nai timwa mwinrenra. E qumina vaisivanto variqarara tira, e hia Kotirara mwitaa tinanrave. Vaisivanto aatapai vara kyero tave utu taiharo tave mwiva hiamu qio tiqaro, Qaqaqo nanraqamave e ni mwitaama kyera utu taaro? qiananro.

²¹ Tave utuari vaisiva qioma nai kyakya hianinraqaa tave utuananro. Mwiva aatapai kuaa mwiaqotairo qioma tave mpo kyugema kyero utu tero tave mpo qumina tave uaqiama kyerovata utu taananrove. (Mwia votima kyero Kotiva nai varaataa hiani kyaiqara varairaqe hiamu tire Kotirara e hia mwitaa hianta qiananra.)

²² Kuaa qarama kyero mpo hia nraakye qorahua mwihua nkyiari uaqia hi kyaiqara utuara kyaara Kotiva mwihua taiqa kyaataara vaiharovata Kotiva qati kyaihata variahuara hiave Kotira raraqa tairaro mwihua rirata mwihua mwia peqa okyara taqevava?

²³ Nraakiara Kotiva mpo hi nraakye qorahua ru taiqa kyero mwiaqaatairo mwiva qioma tiri mpo hiara nraakye qorahuara po tiro tiqaro, Nte mwihua kepukyaqama kyaarita mwihua nivata kuaaqi variqi vivarave, qiananro.

²⁴ Kotira kyakya hiva mwitaama vaiharora tiro, mwiva tiri Iutaa mpo hurahuavata, mpo mwatanaa mpo hiahuavata, nai kyaama taira.

²⁵ Haaru poropeti vaisi Hosaiaava qara ntumwa tero Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mpo mwatanaavanto hia niniqama kye variahuu, mwihua varivaqe nte mwihuarama ni nraakye qorave qianinrave. Ni mutukyavanto hia mwi mwatanaahuu vahuhua, mwihuarama ni mutukyavanto vahiananrove.

(Hosaiaa 2:23)

²⁶ Nkye hia Kotiranivanto variavo tu mwatara mwi mwataraqaanaa nraakye qora mwihuara mwitaama qiananro,

Kotiva mwanriqavanto qati variqiro vi variva varirata nkye mwia nraakye qorama varivarave qiananrove, tura.

(Hosaiaa 1:10)

Mwi quara qara ntumwa tova vaiharo mpo quavata vahiho.

²⁷ Mpo poropeti Asaiaava haaru aakyara ntamwa kyero Isareriaru mwitaama tiro:

Nraakiara Isarerivanto nramanri tokyasataa nruqa airi vahintema kyeta mwihua airinti variraqitairovata Kotiva hia airi sitaraitiro, mwiva pataqiatana nraahuma sitaananrove.

²⁸ Kotiva hia qakyoma kyero ko tiraitiro, mwiva qamwanrama kyero ko timwa kyero mwihua quaqqa vataananrove, tura.

(Aisaiaa 10:22-23)

²⁹ Mwitaa timwa kyero Asaiaava haaru mpo quavata tiqaro:

Kotiva nyaamwuni variahuuqa ntaqikiyi variva hia tiri nraakye qora pata mponramwu vekyahu nyataarita nraaqiara mwata humwuanrama taivata airi variate titirio,

Kotiva Sotomivata Komoravata ntuqutu taiqa kyontema kyeroma tirivata ntuqutu taiqa kyaihata tire taiqama vuratirio, tura.

(Aisaiaa 1:9)

Isarerivanto hia Iesusirara qutaave tu quara

³⁰ Mwi quara okyara mwitaamama vahiro: Mpo mwatanaavanto varita hia mwihua tiqata, Kyai Kotira aanra kyuqera mwiaqaa quare, qiahua variqi vita mwiaqaatai mwihua Iesusirara qutaa mwivave qiavaro Kotiva mwihua avuqavuma nyataira.

³¹ Isareri nraakye qora Iutaavanto tiqata, Kyai Kotiva Mosesira mwu quara riemwaqita quare, timwa kyeta variqi viqata mwihua hia qua okyara mwia ntapihhi kyeta riaraitita variavaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua avuqavuma nyataira.

³² Nataa ihatave Iutaavanto apiqama quavo? Mwihua tiqata, Tire mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaqi quararo qioma Kotiva qamwata timwa taananrove, timwa kyeta mwiaqaatai hia Karaisirara nronraqama kye riaara. Vaisivanto oriqaatairo aantapo hiro ntuqutu vintema kyeta mwihua Karaisiraqaatai aantapomaqita ntuqutu vi variara. Mwihua Karaisirara api vu nraato rie variara.

³³ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Taqaate, nte Saioniqi (Ierusalemiqi) ori mpo ntamwa taarita nraakye qoravanto mwiaqaatai ntamwa aantapoma vareta ntuqutu vivarave. Ori mwiaqaataita airivanto ntuqutu vivarave. Ori mwianra qutaave qiariva hiama kyauruananrove, tura.

(Aisaiaa 8:14)

10

¹ Po, ni nramwunaahua, Kotiva ni nramwunaa Iutaa huvantu nyataarive tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva mwihua huvantu nyataaninranra nronraqama kyero ni mutukyavanto vahira. ² Nte taqauqata Iutaavanto mpoqama kyeta Kotira qua rieta mwia kyaiqa vararera uti variqatavata hia Kotira okyara ntapihhiara.

³ Kotiva avuqavuma nyataani okyarara qaqira kyeta nkyiari riemwa kyeta mwataama kye avuqavuma nrohiare timwa kyeta, Kotiva nyaamwutai aanranra qaqira kyaara. ⁴ Kotiva Mosesira mwu quava vahuvaro Karaisiva nri ntero mwi okyarara nraatara kyorara tiro, Karaisirara qutaa mwivave qiariva variraro Kotiva mwia avuqavuma mwataanaro.

Kotiva ekyaa nraakye qora huvantu nyatarero uti variho tura

⁵ Haaru Kotiva timwa to quara rieqaro avuqavuma kyero nrohianinranra Mosesiva mwitaama tiro: Mwi quara hia mpoqiavata nteqa kyaraitiro, ekyaa mwi quara vataqiro quariva qioma qati variqiro quanarove, tura.

⁶ Mosesira qua riaariva mwitaama vaiharo Karaisira qua riaariva mpo okyarama vahiro. Vaisivanto Karaisirara qutaa mwivave qiariva variraro Kotiva mwia avuqavuma mwataanaro. Kotiva mwitaa hianinranra tita, nkye qumina tiqata, Tavave Karaisira vita varero tuminrenro nyaamwuni quanarove, tivora.

⁷ Nkye qumina tiqata, Tavave qutu vihua variraqitairo Karaisira vitarero quanarove, tivora. Nkye qumina mwitaa tivora. (Karaisiva nyaamwusairo tuminro uro qutu viro mwiqitairo siviro qati variva, mwiva nkyi nraaqanima variro.)

⁸ Karaisira quavanto nkyi nraaqani nkyi nroqaavata nkyi mwutukyaqivatama vahiro. Tire mwi quara Karaisirara kepukyaqama kyeta rieqata nrohiate tuna quara nkyi timwa nyi varunanra. Tire mwitaama tita:

⁹ Nkye nkyeta nroqitai tiqata, Qutaama Iesusiva vunyaa vaisivanto variho, tita nkye nkyeta vu nraato mwutukyaqitai tiqata, Qutaama Iesusira gutu vuraqitairo Kotiva mwia qati vara sivuma kyaiharo qati variho, tivera, Kotiva mwianra rieqaroma nkyi huvantu kyero sitaananrove. ¹⁰ Tire vu nraato mwutukyaqitai qutaave qiararo Kotiva tiri avugavuma timwa taananro. Tire mwi quara nroqitaita qiararo Kotiva tiri huvantu kyero tivi taananro.

¹¹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Karaisirara qutaa mwivave qiariva

hiama kyaurira inraikya varaananrove, tura.

(Aisaiaa 28:16)

¹² Ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua mwi quara qioma tivara. Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, hia mpo qarama kyeta variara. Karaisiva ekyaa mwihuaqaa ntaqikyivi varira. Karaisira nraanrama kyero ni kyaahaqa hiante qiani vaisira, Karaisiva kyaahaqama kyero mwia mpoqiavata kyugema mwataanro.

¹³ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Tahuave tiri vunyaa vaisiara aakyara nteqata

mwia nrtutu ntehua mwihua mwiva huvantu kyero

sitaananrove, tura.

(Ioeri 2:32)

¹⁴ Hia Karaisirara qutaa mwivave tihua nataama kyetave mwihua Karaisirara aakyara ntevara? Karaisira qua hia riaraiqata nataama kyetave mwihua Karaisirara qutaave tivara? Hia mpovanto mwi quara timwa nyinrenra, nataama kyetave mwi quara rievvara? ¹⁵ Hia vaisi mpo titairaro mwiva nataama kyerove uro mwihua timwa nyiananrove?

Kotira mpukuqi mwitaama qara ntumwa tova tiqaro,

Kyuqe mwakyaakya varero uro timwa nyi vari vaisira

nte mwia qamwata mwatarerave, tura.

(Aisaiaa 52:7)

¹⁶ Tire kyuge mwakyaakya Karaisira qua timwa nyunrata hia Iutaa ekyaa mwihua mwi quarara qutaa quave qiara. Haaru tiri haivaqava Aisaiaava tiqaro,

Nronrao, tire i qua kyuge qua mwihua timwa nyunrata

mwihua hia tiri quara qutaave qiavo, tura.

(Aisaiaa 53:1)

¹⁷ Tire ntapihi kyaunanra. Mpovanto Karaisira mwakyaakya mpora timwa mwinranro mwiva mwi quara riaanro. Mwiva mwi quara rieqaroma mwiva Karaisirara qutaave qianro.

¹⁸ Nte nkyi kyapara hirera, Iutaavanto Karaisira qua hia riarave iho? Qaqao, nte mwihua mwi quara riaravema, qianinra. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mwihua ekyaa mwatani nrohiqata timwa nyiavaro

mwihua quavanto viro nrinro ihata

ekyaa mwatanaa mwihua qua riarave, tura.

(Thi 19:4)

¹⁹ Nte qaiqaavata nkyi kyapara hirera. Haaru Karaisirara tu quara hia Iutaa Isareri nraakye qoravanto mwi quara okyara riarave? Qio mwihua riarave. Mwihua haivaqava Mosesiva naivanto timwa nyinro tiqaro,

Kotiva mwitaama tiho:

Nkye mpo mwatanaahuara qumina mwatanaave qiahua,

mwihuara nte ni mwatanaahuave qiarita

nkye mwianra kyaru ntivarave.

Nte utuariva nkyi qumina hia vu nraatovata

vahi mwatanaahuara raraqa tairata

mwihua inronra hivarave, tura.

(Lo 32:21)

²⁰ Mosesiva mwitaa tuvaro mwia nraakiara Aisaiaava hia aatu

hiraitiro, mwitaama tiro:

Kotiva mwitaama tiho:

Hia nianra puua hi varihua,
mwihuama ni puuama kyevarave.

Hia nianra ntumwa hiamwa ihua varivaqe nte mwihua
suqaama qovara hianinrave tiho, tura.

(Aisaiaa 65:1)

²¹ Kotiva Isareriara mwitaama tiho:

Nte mpo enta mpo enta nkyi kyaahaqa hirera
ntena kyauqu tutuqatavata nkye qaqira kyeta
ni qua nteqa kyeta ni mwoqa mpi variavo, tura.

(Aisaiaa 65:2)

11

Kotiva Isareriara po kye timwa nyataaninranra tura

¹ Nte vaakya tu quarara rieqana mwataama kyena nkyi kyapara hirera. Qutaave Kotiva nai nramwunaa Iutaa mwihua qoririma nyatero? Qaqao, hia mwiva mwihua qoririma nyatairave. Mwaa ntena mwiva Iutaa Isareri vaisima varuqo. Evarahaamuva ni haivaqavama variho. Nte Iosepira mwaaqu Mpenisamininra mwia okyarama varuqo.

² Kotiva tauraaqama kyero Iutaa nai kyaama taihua hia mwihua qoririma nyataira. Kotira mpukuqi Iraisaarara qara ntumwa to quara nkye hiave ntapihavo? Mwi entara Iraisaava hia Isareriara qamwataraitiro, Kotirara mwitaama tiro:

³ Nronrao, Isarerivanto poropeti vaisi airima ru kyaavo.

Quara ru kyeta i qia quara mwate varia taintara
mwihua ekyaa ntakuraa kyaavo.

Nte i poropeti kuaiqavanto nraahu varuqata
mwihua nivata ru kyarerata uti variavo,
tura.

(1 King 19:10)

⁴ Iraisaava mwitaa tuvaro Kotiva mwia nai nanra qua timwa mwunrave? Kotiva qaqaqo tiro,

Ni nraaqiara variate tina,
nte 7,000 vaisi nyaanrama kyena vatauqo.

Mwi vaisihua hia unra mwanriqa Mpaarirara
tori kyauru ravita variqata qamwata mwataahua
variarave, tura.

(1 King 19:18)

⁵ Haaru mwitaa huntema kyero mate mwaa entaravata Kotiva nraakye qorara po timwa nyataivara tiro, mwiva hia ekyaa Isareri mwihua qoririma nyataraitiro, mwiva pata mponramwuanra po timwa nyatero mwihua nai kyaama tero. ⁶ Kotiva hia nraakye qora mwihua kyuqe kyaiqa vara mwataarara riaraitiro, mwiva qati po kye timwa nyateqaro mwihua nai kyaama taira. Kotiva mwihua kyaiqara rieqaro mwihua nai kyaama taitiri, mwiva po tiva hiamu qutaqama vahitiri.

⁷ Mwiaqaatai tire nanra quave qiananra? Mwitaama qiananra. Kotiva qamwata nyataani aanranra Isareri nraakye qora Iutaavanto puuama kyaare timwa kyeta toqaamwu tu kyeta puuamaqi quahuavata hia puuama kyaara. Kotiva nai kyaama taihua, mwihua mwia puuama kye taqaara. Mwihua puuama kye taqaavata Iutaa hini mwihua su nyaato tita vihata mwihua hia Kotira qua rieta.

⁸ Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro,
Kotiva Isareri nraakye qorara tiqaro, Nte qio mwihuara
ni pupohama mataihana kyauqata
mwihua su nyaato qumimaqa ihata variarave.

Mwi mwatanaahua haaru hunte, matevata su nyaato qumimaqa ihata variarave, tura.

(Lo 29:4)

⁹ Mwitaa tuvaro Ntevitivavata mwitaama tiro:

Mwihua omwata nramwaqi vivaro

mwi kyarava vaara vuvu taava nraantantamwa kyero

mwihua tu varairaqe nte huvigarave qianinrave.

Mwihua Kotira qua nteqa kyera kyaara mwihua nyutu

vara mwataniqama kyero mwihua qoraqama kyero

ntuqutirake nte huvigarave nraahu qianinrave.

¹⁰ Kotiva mwihua su qipa kyairata hia qio taqaivage

nte mwianravata huvigarave qianinrave.

Mpo enta mpo enta muaanra ntaani kyaiqara nyinrata

mwihua kakataama vita tantuvaantu hita

mwukyaari tiqata varaqi vivaqe nte mwianravata

huvigarave nraahu qianinrave, tura.

(Ithi 69:22-23)

Nraakiara Iutaa su nyaato qatua quaninrave tura

¹¹ Nte qaiqaa nkyi kyapara hirera. Iutaavanto Karaisira qaqira kyeta huntavaivai hiahua, mwihua ekyaarave kyaamwu ntuavo? Qaqao, hia-ave. Mwihua Karaisira mwoqa mwianraqaataita mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotiva nraakye qora huvantu nyataani quara rie variara. Mpo mwatanaahua mwi quara riemwaqi vivata Iutaavanto mwihua taqeta taara nreqata tiqata, Mwihua variantema tirevata variataarave, tivara.

¹² Mate mwaa entara Iutaavanto Karaisira mwoqa mwianraqaataita mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Karaisira qua rieta kyuqema variara. Iutaavanto uaqia hi aanranraqaa vi variaraqaatairo Kotiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kyuqema nyataira. Qio nraakiara Iutaavanto uaqia hi aanranra qaqira kyeta Karaisira qua riaivaro, qikye, mwi entara Kotiva nraakye qora kyuqema nyataariva nritarero vahiananrove.

¹³ Nkye hia Iutaa variavana nte nkyi mpo mwatanaa mwaa quara timwa nyuqo. Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyinrenra huqaro ni titaihana nte mwi kyaiqarara nronraqama kyena riemwaqi vura.

¹⁴ Nte nkyi mpo mwatanaahua timwa nyiqi quarita nina nramwunaa Iutaa hininramwuvanto mwianra ua hita tiqata, Po, tirevata mwi quara riaataarave. Kyai qio riemwaqita quare, tivaro Kotiva mwihua huvantu nyataarive tinama, nte nkyi mpo mwatanaahua timwa nyi varina.

¹⁵ Kotiva Iutaa qoririma nyatairaqaatairo ekjaa mpo mwatanaahua kuaaqi taqauvi variva qovarama viro. Qio nraakiara Kotiva Iutaa qaiqaa sitaani entaraqaatairo kyuqe inraikyavanto qaiqaa qovara hiananro. Mwihua qutu vihua qati sivita nrohintema kyetama varivara.

¹⁶ Kyara viti mpoqiavanto Kotirani vahianinra mwia hini kyara nronra mwivavata Kotirani vahiananro. Kyatari mpo tuqavanto Kotirani vahirera, kyauqu kyaara mwivavata Kotirani vahiananro.

¹⁷ (Evarahaamunra nraisi mwihua oripi kyatari votima kye variara. Evarahaamuva kyatari tuqa votima kyero varihata mwia nraisi mwihua okyaravata apavata kyaaravata votima kyeta variara.) Kotiva mwi kyatarira kyaara hininramwu qatinani teqa kyero oripi kyatari qaakyauqama vahiraqaatairo nkyi mpo mwatanaa vara kyero nkyiara kyuqema kyeta qupiqaate tiro, nkyi kyatari kyaara teqa kyairaqi vara tomaqa taihata nkyevata kyatari tuqa mwia nronra nramwanri nreqata qio variara.

¹⁸ Nkyi mwitaama kyero tomaqa tai kyaarahua variqatama hia nkyeta mwahuta tita mpo kyaara mwihuara, Nkye qumina kyaarave, qiata. Nkye

nkyeta mwahuta tivera, nkye mwaa quara riaata. Nkye hia tuqa mwia kyuqema mwataavo. Tuqavanto nkyi kyauqu kyaara kyuqema nyate variho.

¹⁹ Mwitaa hirata nkye tiqata, Kotiva naitaraara kyaara mwia teqa kyero tirini mwaata utu tairave, tivera, nte nkyiara mwitaama qianinra. ²⁰ Nkye mwiavata qutaama qiavo. Iutaavanto hia Kotirara qutaave qiavaro mwia kyaara mwihua teqa kyero kyairave. Nkye Kotirara qutaave qiavaro Kotiva nkyi tomaqa tairave. Mwianra rieqata hia nkyeta mwahuta tiqata variata. Nkye aatu hiqata variata.

²¹ Iutaa kyatari kyaara taruhua variqata mwihua hia qutaave qiarara tiro, Kotiva mwia kyaara mwihua hia vekyahu nyataraitiro, mwihua teqa kyero kyaira. Nkye hia kyatari kyaara taruhua variqata nkyevata hia qutaave tivera, Kotiva nkyivata hia vekyahu nyataraitiro, qihaakyama kyeroma nronraqaatairo nkyi teqa kyaananrove.

²² Nkye Kotiva po tiravata, raraqa tairavata, ntapihhi kye rieta taqeqata variata. Mpo hiahua Kotira qaqira kyaavaro Kotiva mwihuara raraqa taiharo varira. Nkye mpo hiahua mwia qua riaavaro Kotiva mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyate varira. Nkye mwia qua qati nraahu riemwaqi vivera, Kotiva nkyi kyuqemaqiro quanantro. Nkye mwia qua qaqira kyaivera, Kotiva qihaakyama kyero kyatari kyaara teqaintema kyero nkyivata teqa kyaananrove.

²³ Iutaa mwihua uaqia hi aanranra qaqira kyeta Karaisirara qutaave tivera, Kotiva mwihua qio vara kyero qaiqaa tomaqaanrivara tiro, qioma mwihua qaiqaa tomaqa kyero naitarama taananro.

²⁴ Kotiva nkyi mpo mwatanaahua oripi kyatari qaakyauqama viro vahira votima kye variaraqaatairo nkyi teqa kyero varaqiro uro nraahumwa mpo kyatari kyuqeraqaa nkyi tomaqa taira. Kotiva Iutaa mwihua kyatari kyuqeraqaatairo teqa qatinani kyairara tiro, mwiva mpo enta qihaakyama kyeroma qaiqaa mwihua vara naiqaa tomaqa taananro.

Nraakiara Iutaavanto Karaisirara qutaave tivarave tura

²⁵ Ni kata pakya tuava, Kotiva mpo qua uqeta taira nkye hia ntapihivo tina, nte nkyi vutu kye timwa nyinrenra. Nkye mwi quara rieqatama nkye hia nkyeta mwahuta tivara. Mwi quara mwitaamama vahiro. Iutaa Isareri nraakye qoravanto hiama Iesusira qoririma mwateta ekyaara mwia qaqira kyevara. Nraakiara mpo mwatanaa nraakye qoravanto Kotira qua rieta nrita mwia nraaqiaraqama vita qioqama vivaro, mwiaqaatairoma Kotiva Isareri nraakye qora mwihua qaiqaa sitaanantro.

²⁶ Mwataama kyero Kotiva mwihua sitaanantro. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nraakye qora huvantu nyataariva

Saioniqitairo qovara hiananrove.

Mwiva laikopura nraisimwanra kyaahaqa hirata

mwihua hia qaiqaa Kotira qua qoririma kyevarave.

²⁷ Nte mwihuaqaa qua vahira nruka taiqa kyaani entarara

haaru nte kyauqu nriqiqaa vateqana qiava quava

qutaa mwivauma vahiananrove, tura.

(Aisaiaa 59:20-21)

²⁸ Iutaavanto Karaisira quara hia qutaa quave timwa kyeta Kotira nramwutaaga hi variarara tita, nkye mpo mwatanaahua Karaisira quara qutaave qiara. Qio haaru Kotiva Iutaa mwihua nai kyaama tora. Kotiva mwihua haivaqahuara riahiraro mwihuaravata mwia mwutukya vahira.

²⁹ Kotiva nte mwi mwatanaahua ntena kyaama tena mwihua kyuqema nyatarerave tuvara tiro, mwiva hiamu mwihua qaqira kyero nraakiara mwihuara mpo vu nraato tuananro.

³⁰ Nkye mpo mwatanaahua nkye haaru Kotira qua nteqa kyohua variavaro nraakiara Iutaavanto Kotira qua nteqa kyaaraqaatairo Kotiva tuqasaa viro nkyiara po kye timwa nyate varira.

³¹ Kuaa qarama kyero Kotiva nkyiara po kye timwa nyatairaqaataita Iutaavanto Kotira qua nteqaqita vi variara. Qio mwihua Kotira qua nteqaqita vivaro Kotiva nraakiara mwihuaravata po kye timwa nyataananrove.

³² Ekyaa mwatani variahua Kotira qua nteqa kyaavaro mwia kyaara Kotiva ekyaa mwihua rupa taira. Mwihua rupa vita varivaqe nte mwihuara po kye timwa nyataankye timwa kyero mwitaa hiro.

Kotira nrutu tuaaheraare

³³ Qikye, Kotira kyuqe okyaravantove, Kotira vu nraatovantove, Kotiva ntapihhi paahi hi inraikyavave, piqero veva veva mwutukyara virave. Tavave mwiva tukya hiani inraikyara ntapihiananrove? Tavave mwiva kyaiqa varaani okyarara ntapihiananrove? ³⁴ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Tavave Kotira vu nraatoqi vahi quara qio ntapihiananro?

Hiamu qio mpovanto ntapihiananro.

Tavave Kotira qua mwaanra mwinro

aanra nraamwutaananro?

Hiamu qio mpovanto mwitaa qiananro.

³⁵ Tavave Kotira mpo inraikya mwitairara rieqaro

Kotiva nai mwiananro?

Hia mpovanto mwia mpo inraikya mwinrave, tura. *(Aisaiaa 40:13)*

³⁶ Kotiva nai ekyaa inraikya utu taivama variro. Kotiva variharora tiro, ekyaa inraikyavanto vahiqiro viro. Mwi inraikyava vahiqiro viqaro mwianima vahi. Mwitaa hiraga tire Kotira nrutu nraahu tuaaheraqi ekyaa enta ekyaa enta quara. Qutaave.

12

Tire Kotira kyaiqa vara mwataanranra tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, Kotiva tiriara nronraqama kyero po kye timwa timwatairara tina, nte kepukyaqama kyenama nkyiara mwitaama tina, Nkye Kotira kyaiqa nraahu vareqata nkye Kotira nraahu qamwata mwatarera utiqata, quara rukye mwintema kye, nkye qati variqata nkyeta vu nraato mwutukya mwamwantave Kotira mwiata. Nkye mwitaa hiqatama qutaaqama nkye Kotira nrutu tuaaherevara.

² Hia mwataqaa variahua api nrohiantema kye nrohiata. Nkye api vu nraato tira qaqira kyaivaro Kotiva nkyi su nyaato kyuqema nyataarive. Kotiva nkyi kyuqema nyatero nkyi qaraakya su nyaato kyuqera nyinrata mwiaqaatai qioma Kotira kyakya hiani inraikyara varevara. Nkye mwitaama kye varaqi viqata kyuqe kyaiqa Kotiva qamwataani kyaiqara nraahu varaqi viqata nkye hia ugenraani kyaiqara vararaitita, nkye kepukyaqa hiani kyaiqara nraahu varevara.

³ Kotiva ni kyuqema mataihana nte nkyi kyaahaqa hiariva variqananra tina, nte nkyi kuaiqia kuaiqira mwitaama tina, Hia nkyetara tiqata, Nte kepukyavanto nronra vaisima varuqo qiata. Nkye mwitaama qiata, Kotiva ni kyaahaqa hi varihanana tina, nte Kotirara riemwaqi viqana nte mpo kyaiqa mpo kyaiqa vararerave qiata.

⁴ Tire ntapihhi kyaunanra. Vaisi mwamwanta vahirero kyauquve, kyuquve, mpo mwamwanta mpo mwamwantave, vaiharo mwi mwamwantava kuaiaqia kuaiaqavanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varira.

⁵ Mwia votima kye tire nraakye qora airi variqata tire Karaisiravata kuaaqi taaqauvi variqata kuaa mwamwanta votima kye varunanra.

⁶ Kotiva tiri kyugema timwa teqaro nai kepukya mpo tiri timwihata tire mponramwuvanto mpo kyaiqa varaarahua varurata nkye mponramwuvanto mpo kyaiqa varehuama varita.

Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwiqanro ni qua nraakye qora timwa nyiante qiariva, mwi vaisiva Kotirara kepukyaqama kye riemwaqiro quaninra mwivauma nraakye qora Kotira qua timwa nyianri. ⁷ Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwinranro mwi vaisiva nraakye qora kyaahaqa hiariva qutaaqama kyero kyaahaqa hiari. Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwinro mpo qua mpo qua okyara timwa nyiqira quante qiariva, mwi vaisiva mwi kyaiqara qutaaqama kyero varaqiro quari.

⁸ Kotiva vaisi mpo, mpo kepukya mwinro nraakye qora kepukyaqama nyatairata mwihua aanra kyuge hiraqa quate qiariva, mwi vaisiva mwi kyaiqara qutaaqama kye varaari. Kotiva vaisi mpora ena vatena inraikyara tukyama kyera mpohuavata nyiante qiariva, mwi vaisiva qihaakyama kyero mwitaamaqiro quari. Nrutu vataa vaisivanto hia pupohairaro kyugema kyero nai kyaiqa varaqiro quari. Mpora kyaahaqa hiari vaisiva hia ua viri ratero mpora kyaahaqa hiari. Mwiva kyuge viri vatero gamwateqaro mpora kyaahaqa hiari.

⁹ Hia unraqama kye nkyeta henahuara tiri mwutukya nkyiara vaiho qiata. Nkyi nramwunaahuara nkyi mwutukya qutaaqama kye vahirata variata. Nkye uaqia hi kyaiqara mwoqa mwita kyuge kyaiqa tuqara kye tutaata.

¹⁰ Nkye Karaisira nraaqiaraqama vita nkye qata vakyaa variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkyeta sata sakyaa nyunra nyakyaa nyutu tuaaheraqita quata.

¹¹ Hia qoririhiro pupohairata kepukyaqama kye kyaiqa varaata. Nkye Kotira kyaiqa vareqata tiri mwi kyaiqara qutaaqama kye varaataa iho timwa kyeta mwi kyaiqara varaata.

¹² Nkye Karaisira vekya varivaro nkyi mwutukyaqitai kyuge hi varirata variata. Uaqia hiani entarave, muaanra vahiani entarave, nkye kepukyaqama kye varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata qihaakyama kyeqata nrohita variata. Nkye ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata variata.

¹³ Nkyi henahua hia mpo inraikya vataivata nkyeta vatera ntainra kye mwihuavata nyiata. Mponanyaahua nrivata kyugema kye mwihuaqaa ntaqikyata.

¹⁴ Mpohua nkyi uaqiama nyataivata hia Kotirara aakyara nteqata nkyiariavata uaqiama nyataante qiata. Nkye Kotirara aakyara nteqata mwihua kyugema nyataante qiata.

¹⁵ Gamwateqa vari nraakye qorahua varivata nkye mwihua kyapata gamwateqata variata. Ntateqata vari nraakye qorahua varivata nkye mwihua kyapata ntateqata variata.

¹⁶ Hia mpo qua mpo qua antua qua tiraitita, kuaa qua nraahu tiqata nanrianra nanrianra gamwateqata variata. Hia nkye tiqata, Tire nronra vaisi variqata hia qumina vaisivata variananrave tira qaqira kyeta, nkye gamwateqata qumina nraakye qora kyapata variqi quata. Nkye nkyeta nyutu tuaahereqata ekyaa kyaiqa taqaurahuave tivora.

¹⁷ Mpovanto nkyi uaqiama nyatairata nkye hia nai uaqiama mwataata. Nraakye qoravanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe hirave tira, mwi kyaiqara nraahu nkyi varaataa hirata varaqi quata.

¹⁸ Hia ntaquata. Mwaateraqama vari aanrava vahirera, nkye mwi aanranraqaa nraahu nrohiqata variata.

¹⁹ Ni nramwunaa tuaavo. Nkyi uaqiama nyataivata hia nkyiari uaqiama nyataata. Nkye qaqira kyaivaro Kotira raraqa taariva mwihuaqi kyaiqa utuari. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Ntenavanto uaqia hi kyaiqara utihua hiniqa hianinrave.

Ntenavanto mwihua nkyiari kyoqaa nyianinrave, tura.

(Lo 32:35)

²⁰ Nkye mwi quara riegatama taqaivaro nkyi nramwutaavanto kyara nraataa hiraro varirata nkye mwia kyara mwiaata. Mwia nramanri nraataa hirata mwia nramanri mwivaro nraanri.

Qutaaqama kye nkye mwitaa hivaro mwiva nai uaqia hi

kyaiqarara riegaroma nkyi suqaa kyauruananro.

(Sindaun 25:21-22)

²¹ Uaqia hi kyaiqava nkyi nraatara kyaankyora. Nkye kyuqe kyaiqa varaqi viqatama uaqia hi kyaiqara nraatara kyaata.

13

Tire kamaninra qua riemwaqi quananranra tura

¹ Nkye ekyaa mwihua kamaninra qua riemwaqi viqata nrohiata. Kotiva hia qiove tiraro hiam qio kamaniva variananro. Kotiva qiove timwa kyero Kotiva kamaninra vataiharoma kamaniva variro. ² Mpovanto kamaninra qua nteqa kyaariva, mwiva Kotiva nronraqama taira quama nteqa kyaananro. Mwi quara nteqa kyairaro Kotivavata mwi vaisiraqaa qua vataanro.

³ Kyuqema kyero nrohi variari vaisiva hiam kamaninra nraatu aatu hiananro. Uaqia hi kyaiqara utuani vaisivama kamaninra nraatu aatu hiananro. Nkye hia kamaninra nraatu aatu hiraitita, aanra kyugeraqaa nrohirerave tivaro kamaniva nkyi gamwata nyataari.

⁴ Kamaniva nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqema variate tiro, Kotiva mwia nronraqama kyaiharoma variro. Nkye uaqia hi kyaiqara utiqata mwia kyaarama nkye kamaninra nraatu aatu hivara. Mwiva kepukyavanto variqaro nkyita uaqia hi kyaiqara kyaara qioma nkyita ntuqutuananro. Uaqia hi kyaiqara uti vaisihua ntuqutuarive tiro, Kotiva kamaninra nronraqama kyaira.

⁵ Mwianra riegatama kamaninra qua riemwaqi viqatama nrohiata. Hia nkye kamaniva tiri ntuqutuankyo tita mwianra riegata mwia qua riemwaqita quata. Nkye tiqata, Tire Kotira qua riegata mwia aanraqaa nrohirerave, timwa kyeta kamaninra quavata riemwaqita quata.

⁶ Mwi quara riegatama nkye ntapih kyeta taakisiqa hiata. Kotiva mwi kyaiqara varaante tiharo kamaniva taakisi vare varira. ⁷ Kamaniva nkyiari vaisi taakisive, mwata taakisive, mpo taakisive, kyaate tirata mwi taakisira ntapih kyeta kyaata. Kamaniva tiqaro, Nkye ni qua riemwaqita nrohiate, tirera, nkye mwi quara riemwaqita quata. Kamaninra kyaiqa vaisi mpovanto nronra vaisi varirera, nkye mwianra nronra vaisive qiata.

Nkye mpo huara mwutukya vahirata variqi quate tura

⁸ Nkye mpo inraikya mpohuaqitai vareva qati nkyiqi vahiarivaarave. Nkyeta qata vakyaahuara mwutukya vateva, mwiva nraahu mpo inraikya mpohuaqitai varaavaro qati nkyiqi vahintema kyero vahiarive. Nai hena

vaisiara mwutukya vataiva, mwiva Kotiva vato quara qio riemwaqiro vi varivama variro.

⁹ Kotiva timwa to quava vahirero hia mpora nraata vaati ntuge hiante, hia mpora ru kyaante, hia mpuara varaante, hia mpova hi inraikyarara i mwutukya ntuarive, ekyaa mwi quavavata mpo quavantovata mwaa quara utaqima vahiyo: Inanra i mwutukya vahintema kyero i nramwunaanranravata i mwutukya vahiari.

¹⁰ Nai nramwunaanranra mwutukya vahiari vaisiva hiamu mwia uaqiama mwataanaro. Nai nramwunaanranra mwutukya vahiari vaisiva ntapihi kyeroma Kotiva timwa to quara ekyaa quama riemwaqiro vi variananro.

Tire ntapihi kyeqata nrohiara

¹¹ Nkye mwaa entarara rieqatama nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiata. Nkye vaiteraqitai sivi entavama nri ntero. Kotiva tiri huvantu kyero tivitaaninranra haaru tire qaraakyaqama kye Iesusirara qutaave tiqata riemwaqi quavarava mwi entava mate mwaa qio mpoqia-vata vainima vahiyo.

¹² Enta hiva taiqarera iharo qio qaatata virera utiho. Mwianra rieqatama tire entaqi variqata varaqi quana kyaiqara qaqira kyaara. Kyai tire ntuvaahairaqana huru kyaamwu voti hira vara kyeta tutaara.

¹³ Nrivaqe tire aanra kyugeraqaa nrohiqata ntuvaahairaqaa nrohuran-tema kye kyugema kye nrohiara.

Tire uera ntaare timwa kyeta ntuvaantuama vita variqata uera nramanri nramwaqi quarora. Tire mpo nraakyeve mpo qoravata api nrohiqata mwi inraikyarara rieqata api uaqiama kye nte tutiqe hiarora. Tire inronra hiqata ntaquarora. Tire mpova hiani inraikyarara vairiqa hita kyaruntu-arora.

¹⁴ Nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara nronraqama kye riemwaqi vivaro mwiva nkyi huru kaike votima kyero variari. Nkyi su nyaatovanto uaqia hi kyaiqara utuaninranra riaaninra qaqira kyeta hia mwianra riemwaqi nrohiata.

14

Hia ena qata vakyaa kyaiqa pupitaante

¹ Nkye taqaivaro nkyi sata sakyaa mpovanto hia kepukyaqama kyero Iesusira vataqiro vi varirera, nkye mwi vaisira hia qaqira kyaata. Nkye mwi vaisirara tirivata nrumu variante qiata. Mwitaa timwa kyeta hia qumina mwiva vu nraato tutaani quara kyaara inronra hiata. ² Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Nte qioma ekyaa kyara nraaninrave, tiharo mpovanto Iesusirara hia kepukyaqa hiva tiqaro, Nte haquruaninra nraahu nrena kepukya kyara hia nranrenrave, tiro.

³ Ekyaa kyara nraanri vaisiva hiamu mpova hia ekyaa kyara nraani vaisirara uaqia hi vaisivave qiari. Qaiqaa hia ekyaa kyara nraani vaisiva ekyaa kyara nraani vaisira mwianra hia uaqia hi vaisivave qiari. Kotiva mwitanahuaqama huvantu kyero sitairara tita, mwitanahua hia mwitaa qiata.

⁴ E ta vaisiva variqarave e mpora kyaiqa vaisiara e uaqiama kyera kyaiqa varaaravave qiari? Mwia hia i kyaiqave. Mwiaqaa ntaqikiyi vaisira nai mwia kyaiqave. Mwivama tiqaro ni kyaiqa vaisivanto kepukyaqama kyero sivi variho hia kepukyaqama kyero sivi variho timwa kyero Iesusiva mwia kyaahaqa iharora tiro, mwiva qutaa sivi variananro.

⁵ Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Mwi entara nronra enta mwaanra entave mwi entara qumina entave, timwaqiro viharo Iesusira nraaqiara mpovanto tiqaro, Qaqao, ekyaa enta mwiva kuua qarama vaiho, timwaqiro viro. Qio nkye ekyaa mwi quara riegatama nkyeta su nyaato mwutukyaitai tukyama kye nanra quave qutaa qua vahianinra mwi quara riemwaqi quata.

⁶ Vaisi mpovanto mwi entarara nronra entave tiva, mwiva Iesusira nrutu tuaahereqaroma mwitaa tiro. Mpovanto mpo kyara nreqanro mwiva Iesusira nrutuma tuaaherero. Mwiva kyara mwianra Iesusirara kyuqeve timwa kyero nre varira. Mpovanto mwi kyarara nraanrinro Kotiva qiankyorave timwa kyero hia nraiva, mwivavata Iesusira nrutuma tuaaherero. Mwivavata Iesusirara kyuqeve nraahu tira.

⁷ Hia tiriqitairo mpovanto nai qati varianinranra nina kyaiqave tira. Mwiva hia nai qutuaninranra nina kyaiqave tira.

⁸ Tire qati variqi quarera, mwia Karaisira kyaiqama vahiro. Tire qutu quarera, mwiaavata nai Karaisira kyaiqa nraahuma vahiro. Mwianra riegata tire qati varitave, qutitave, mwia tire Karaisiranivanto nraahuma varita.

⁹ Karaisiva nte nronravanto qati varihuaqaavata, qutu vihuaqaavata, ntaqikiyiqina quankye timwa kyero, mwianra riegaro mwiva uro qutu viro mwiqitairo qati siviro varira.

¹⁰ Mwianra riegarama e nanraqamave ena qata kyaiqa tukya hiaro? Nanraqamave e mwia uaqiama mwataaro? Nraakiara Kotiva ko qiani entara tire ekyaa mwihua mwia vuqaa sivita variararo mwiva tiri tukya hiananrove.

¹¹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nte qati variqi vuvara tina, nte mwaa quarama tuqo.

Nraakiara ekyaa nraakye qora ni puqaa variqata tori kyaataa ntaqantaa qivarave.

Mwihua tori kyaata ntaqantaate varita tiqata,

Qutaama e Kotiva ekyaa enta variaravave tivarave, tura. (*Aisaiaa 45:23*)

¹² Tire ekyaa mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Kotira vuqaa variqata ekyaa teta kyaiqa varaanranra timwa qovara hiananrave.

Hia mpo inraikya utu kyairaro i qatavanto qora kyaiqaqi tumu ntuari

¹³ Mwi quara riegatama tire mpohua kyaiqa taqeta tukyama kye uaqia hi kyaiqarave qiarora. Mwi quara qaqira kye mwataama qiata. Ni katavanto nte utuaninra taqero mwivavata uaqia hi kyaiqara utuankyorave, kyai nte kyuqe kyaiqa nraahu varaankye, qiata.

¹⁴ Nte Iesusiravata variqana mwaa quara qutaaqama kye riaura. Ekyaa kyara vaiharo hia mpo kyaravanto Kotira vuqaa uaqia hirave. (Tire ekyaa kyara nraanranro Kotiva hiam tiriara qiananro.) Mwi quava vaihana nte mpo quavata tirera. Vaisi mpovanto nai riemwa kyero tiqaro, Mwi kyarara nrena Kotira qua nteqa kyaankyorave qiariva, mwi vaisiva mwitaama kyero riero mwi kyarara nrainrenra, mwiva mwi kyarara nreqaro Kotira qua nteqa kyaanrove.

¹⁵ Nkye mpo kyara nre varivaro nkyi sata mpovanto nkyiara tiqaro, Kotiva qao ti kyarara hia nraate, tirata nkye qati nraahu mwi kyarara nre varivaro mwiva nkyi sata mwia vara uaqiama kyaaninra nkye hia kyuqema kyeta varivaro nkyi mwutukyavanto hiam nkyi satara vahiananro. Karaisiva nkyi sata mwianravata riegaro qutu vurara tita, nkye apiqama kye variqata nkyeta kyara mwiaqo mwia vara uaqiama kyevora.

¹⁶ Mwianra rieqatama nkye ekyaa kyara nrehua variqatavata nkyeta qatara rieqata hia ekyaa kyara nraata. Nkye mwitaa hivaro mwiva nkyiara uaqia hi kyaiqara utuavo qiankyora.

¹⁷ Kotiva tiri ntaqikiyi variva, mwiva tire nramanrive kyarave nraananra, mwianra mwiva hia nronraqama kyero riero. Tire avuqavuma kye nrohi varuraro Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata tiri mwutukya qihaakyama vaihata qamwateqa varunanra, mwianrama Kotiva nronraqama kyero riero.

¹⁸ Vaisivanto mwitaama kyero nrohiqaro Karaisira kyaiqa varaqiro viraro Kotiva mwia qamwata mwatairata nraakye qoravantovata mwianra kyuge vaisive tivara.

¹⁹ Mwinra rieqatama mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri mwutukya qihaakya hianinra timwianinra, mwi kyaiqara nraahu varaqi viqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variara.

²⁰ Tire kyara nraananranra nraahu riemwaqita quararo Kotira kyaiqavanto uaqiana quankyora. Tire ekyaa kyara qioma nraananra. Tire ekyaa kyara nreqatavata tire mwitaama nraanrava tiri qata vakyaa mpo uaqiana mwataankyo tita, tire hia mpo kyara nraanra.

²¹ Nkyi sata mpovanto tumu ntuanke tita nkye quarave, uainive, mpo kyarave, hia nraata. Nkye mwitaa hiqata kyuge aanraqama vivara.

²² Nkye mwi kyarara qioma nraanranro hiam tiriqaa qua vahiananrove tivera, mwia nkye hia mpohuavata timwa nyinraitita, qati kyaivaro mwi inraikyava Kotikya nkyitani vahiyari. Vaisivanto nte mwi kyaiqara varaariro hiam ni kyauruananrove timwa kyeqaro varaqiro quariva qamwateqaro variananrove.

²³ Vaisi mpovanto mpo kyara nranrenra hiro tiqaro, Nte mwaa kyarara nraanrinro Kotiva nianra qiananrove iho, hiave qiananrove? timwa kyero nraanriva, mwiva Kotira vuqaa uaqia hiraro mwiaqaa qua vahiananrove. Tire mpo kyaiqa vararera hitave, mpo kyara nranrenra hitave tire tiqata, Tire mwaa kyaiqara vareta mwaa kyarara nreta hiararo Kotiva tiriqaa qua vataananrove, hiave qua vataananrove, timwa kyeta mwitaa hiqata Kotira qua nteqa kyaararo tiriqaa quama vahiananro.

15

Mwataama kye mpohua kepukyaqama nyataate tura

¹ Tire Kotira aanraqaa kepukyaqama kye nrohi variarahua mpohua Kotira aanraqaa hia kyugema kye nrohi varihua kyaahaqa hiara. Tire teta kyugema kye variqi quanranra nraahu riemwaqi quarora.

² Tire kuaiqia kuaiqiavanto teta qata vakyaara rieqata mwihua kyugemaqita quarata mwihua kepukyaqama vita Kotira aanraqaa kyugema kye nrohiata.

³ Karaisivavata hia nai kyakya hi kyaiqara varora. Karaisiva Kotira kyakya hi kyaiqara nraahu varora. Kotira mpukuqi Karaisiva Kotirara mwitaama tiro:

Mwihua iara uaqia hi quara qiava niqaa tumu ntihana ntema mwia varauqo, tura.

(Ihi 69:9)

⁴ Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava ekyaa mwi quava tiri kyaahaqa hiarive tita, qara ntumwa tora. Tire mwi quara rieqatama hia tiri pupohairage kepukyaqama kye Kotira aanraqaa nrohiqatama nyaamwusairo tumu tiri tivitaaninra vekya variananra.

⁵ Nkye hia qoriri hiraitita kepukyaqama kye nrohiate tiro, Kotiva nkyi kyaahaqa hi variro. Qio nte mwia nraanranrinro mwiva nkyi kyaahaqa

hirata nkye Iesusi Karaisiva nrohintema kye nrohiqata nkyevata kuaa qua nraahu timwaqi quate.

⁶ Nkye kuaa qua tita kuaa vu nraato vateta Kotira nrtutu tuaaheraqi quata. Nkye Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisi mwia qora Kotira nrtutu tuaaheraqi quata.

Karaisira quavanto mpo mwatanaahuaravata vahirama

⁷ Karaisiva nkyiara qamwateqaro nkyi sitaintema kyeta nkyevata nkyeta henahua sita kye vateta qamwateqata kuaaqi varivaro Kotira nrtutuvanto virito vahiarive.

⁸ Nte nkyi timwa nyinrenra. Kotiva kyauqu nriqiqaa vatero Iutaa haivaqahuara tu quava qutaa mwivau vahiarive tiro, Karaisiva Iutaa kyaahaqa hirero mwatani tuminro.

⁹ Mpo mwatanaa mpo mwatanaahuavata Kotiva mwihuara po kye tira rieqata mwia nrtutu tuaaheraate tiro, Iesusiva mwatani tumunra. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nte mpo mwatanaa mpo mwatanaahua utaqaa variqana i nrtutu tuaaherarerave.

Nte ihi tiqana i nrtutu tuaaherarerave, tura.

(2 Samueri 22:50)

¹⁰ Kotira mpukuqi qaiqaavata tiqaro,

Nkye mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Kotiva Iutaa nraakye qorara nainive tihua, mwihua kyapata kuaaqi varita qamwateqata variate, tura.

(Lo 32:43)

¹¹ Kotira mpukuqi qaiqaa mpoqiavata tiqaro:

Nkye ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nkyeta nronra vaisi mwia nrtutu tuaaheraate.

Mwata maata vahintema varihua mwia nrtutu nraahu tuaaheraate, tura.

(Ihi 117:1)

¹² Aisaiaava qaiqaa mpoqiavata nraahu tiqaro,

Ntevitira qora Iesira okyaraqitairo vaisi mpo qovara hiananrove.

Mwi vaisiva nronraqama viro ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyivi varirata

mwihua mwiaqaa vuntuvi varita tiqata,

Mwiva tiri kyaahaqa hiraqe mwiavata uro variaravama variho, tiqatama mwia vekya varivarave, tura.

(Aisaiaa 11:10)

¹³ Qio Kotiva Karaisira nronraqama kyairara tita, nkye mwi vaisirara tiqata, Karaisiva tiri kyaahaqa hiraqe mwiavata uro variaravama variho, ti variara. Nkye Karaisirara riemwaqi vivaro Kotiva nkyi kyaahaqa hi vari-raro nkyi mwutukya qihaakya hi varirata kyuqema kye variqata nrohiata. Kotira mwanraquravanto nkyi kepukya nyinrata nkye Karaisiravata kuaaqi vari entara vekya variata.

Poruva mpo mwatanaahuaqi kyaiqa varorara tura

¹⁴ Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkye variara mwianra ntena riemwa kyena nte nkyiara kyuqe hiahuavema tuqo. Nkye aanra kyuqe hiraqa nrohia okyarara mwia ntapihima kyaavo. Nkye qioma nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hivarave tuqo.

¹⁵ Nte mwaa qara ntumwa tauraqi kepukyaqama kyenama nkyiara tuqo. Hia nte aatu hiqana mwi quara qara ntumwa tuqo. Kotiva ni kyuqema mateqaro ¹⁶ nianra e Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi variqara mpo mwatanaahua kyaahaqa hianta tihananra tina, nte hia aatu hiraitina mwitaa tina. Kotiva qamwateqaro variarive tiro, Kotira nraamwuqi

kyaiqa varai vaisiva quara ru kyero mwintema kye ntevata Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive tina, nte nkyi Kotira qua kyuqe mwakyaakya timwa nyi varura. Nte mwi quara nkyi timwa nyuqanro Kotira mwanraquravanto nkyi kyuqema kyaiharo Kotiva nkyiara qamwateqaro variro.

¹⁷ Nte Karaisiravata taaqauvi variqana nte Kotirani vara mwatau kyaiqarara rieqanama nte ntena mwahuta tuqo. ¹⁸ Hia mwi kyaiqara ntenanraa varaurara rieqana ntena mwahuta tuqo. Karaisiva ni kyaahaqa ihana varaurara rieqanama ntena mwahuta ti varuqo. Karaisiva ni kyaahaqa hi varihana nte Karaisira qua timwaqi viqana Karaisira kyaiqavata varaqi vuqata mwiaqaatai mpo mwatanaa mpo mwatanaa Kotira qua vataqi vi variara.

¹⁹ Kotira mwanraquravanto ni kepukyaqama kyaihana nte nronra kyaiqa, hia taqaa kyaiqara varaqi viqanama mwi quara timwa nyiqi vi varura. Nte Ierusalemisaina toharama kye mpo mwatukya mpo mwatukya ekyaa Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqina vuva mwatukya mpo Iirikaa mini nri ntaurave.

²⁰ Nte tiqana kyai nte Karaisira qua hia rie mwatanaahua vari mwatukyaraqi nrohiqana timwa nyiankye turave. Vaisi mpovanto nraante Karaisira qua timwa nyiani mwatukyaraqi nte qumina qaiqaa timwa nyiankyorave timwa kyena, qaraakya nraakye qora hia Karaisira qua riaahua uro timwa nyinrenra uti varurave. ²¹ Nte Kotira mpukuqi tintema kye tirera.

Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Hia timwa nyihua, mwihua qioma

Kotira kyaiqa tagevarave.

Kotira qua hia riehua, mwihua mwi quara

ntapihi kye rieverave, tura.

(Aisaiaa 52:15)

Poruva Romini quaninranra vu nraato tu kye vatora

²² Nte qaraakya mwatanaahua mwi quara timwa nyiqana mpo enta mpo enta nkyi uro taqaankye tuqaro mwi kyaiqava ni ntavaaqavu taihana nte hia nkyi uro taqena. ²³ Airi ihara nte nkyi taqarera uti varura. Mate ekyaa mwi mwatukyaraqi kyaiqa taiqa kyenanra tina, nte qioma uro nkyi taqaaninra.

²⁴ Nte mwata mpo Sopeninianra viqanama uro nkyivata vari kyenama quaninra. Nte nkyi kyapata uro variariro ni mutukyavanto kyuqe hiraqe variarita nkye ni kyaahaqa hiqata ni pitaqita Sopeninianra qua aanranra ni naamutaivaqe nte quaninra.

²⁵ Mate nte hama nkyi taqarera quaninra. Mate nte Ierusalemi Kotira nraakye qora mwini variahua kyaahaqa hirera virera.

²⁶ Iesusira nraaqiara Masentoniaani variahuavata Akaiiaani variahuavata munima ntuvaantuama kye tiqata kyai tire Iesusira nraakye qora vehiqa hiahua Ierusalemi variahua kyaahaqa hiare timwa kye mwihua ntuvaantuama taa munimanra nte varaqina uro mwihua nyinrenrave.

²⁷ Mwihua qamwateqata mwi munimanra ntuvaantua hiataa ihata ntuvaantuama taarave. Iutaavanto mpo mwatanaahua nyitorara rieqata mwihua nkyiari nyita. Haaru Iutaavanto Ierusalemisaita Iesusira qua mwanraqura kyaahaqa hianinra nyunranra tita, mate qioma mpo mwatanaa mwihua mwianra rieqata nkyiarivata mwamwanta kyaahaqa hiani inraikyara nyivara.

²⁸ Qio nte mwihua ntuvaantuama taa munimanra varaqina uro nyina ekyaa mwi kyaiqara taiqa kyena nte mwiaqaatai Sipenini virera. Mwini-anra viqana uro nkyivata vari kyena virera.

²⁹ Nte ntapihi kyauqo. Nte uro nkyi kyapata variariro Karaisiva mpoqia-vata nkyi kyuqema nyatairata nkye kyuqema varivarave.

³⁰ Ni kata pakyya tuaavo, nte tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nruturara rieqanama, nte Kotira mwanraquravanto tiriara mwutukya vatairara rieqanama, nte nkyiara kepukyaqama kyena mwitaama tina, Nte Kotirara aakyara nte variarita nkyevata nianra rieqatama Kotirara aakyara nteqata variate, tuqo.

³¹ Nkye Kotirara aakyara nte varivaqe nte Ierusaremini quarita Iutaavanto Iesusira qua hia riaahua, mwihua hia ni uaqiama mataivaqe nte Iesusira nraaqiara mwini variahua qio kyaahaqa hiarita mwihua ni kyaiqara qamwataata.

³² Nte mwitaa hiariro Kotiva nkye hinani qio quante tirera, ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe nte nkyi kyapata uro varianinra.

³³ Kotiva mwutukya qihaakya hi varira mwia okyaravanto varivara tiro, mwiva nkyivata variqiro viraro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata. Qutaave.

16

Poruva Romini varuhua qua mwantora

¹ Nte nraakye mpo Pipira titaariro mwiva nkye hinani uro variari. Mwi nraakyeva tiri tinraknyaavama variro. Mwiva mwatukya mpo Senkiriyaq variqaro Iesusira nraaqiaranramwu kyaahaqa hi vari nraakyevama variro.

² Mwi nraakyeva nkye varinani uro ntairata nkye Iesusira nraaqiara vari-ahuara tita, kyuqema kyema mwi nraakyeva qamwata mwateta kyuqema kye vita vataata. Mwi nraakyeva airi nraakye qoravata nivata kyaahaqa hi varirara tita, nkye mwia kyaahaqa hivaro mwiva qio variari.

³ Nte Pirisiraaravata, mwia vaati Akuiraaravata, qua mwantauqo. Nte mwitanahuavata Iesusi Karaisira kyaiqa kuaa mwia varaqita vunan-rama. ⁴ Haaru mwitanahua ni kyaahaqa hiqata mwitanahua hia nkyiari mwamwantara nronraqama kyeta riora. Hia nte nraahuvauma mwihuara qamwatena. Ekyaa mpo mwatanaahua Iesusira nraaqiara mpo mwatani mpo mwatani variahua, mwihuavata mwitanahuara qamwate variara.

⁵ Iesusira nraaqiara mponramwuvanto mwitanahua nraamwuqi ntu-vaantua hiahua, mwihuavatama nte qua nyantauqo.

Nkye ni toti kyuqera Epinitasira qua mwantaura timwa mwiata. Esiaaqitairo mwi vaisiva nraante vuniqama kyero Iesusira nraaqiaraqama vura.

⁶ Mariaara qua mwantauravata timwa mwiata. Mwi nraakyeva nkyiarave tiro, toqaamwu tu kyero kyaiqa varaira.

⁷ Nte Antaronaikaasikya Iuniaasikya qua nyantaura timwa nyiate. Mwi-tanahua ni votima kye Iutaatana variara. Mwitanahua karavuqi ni-vatama kye variqi vurama. Iesusiva nronraqama kyai vaisihua mwi-tananra vaisi kyuqe hiatanahuave ti variara. Mwitanahua nraante Iesusira nraaqiaraqama quavana nte mwihua nyaakiara Iesusira nraaqiaraqama vura.

⁸ Nkye Ampirietaasira qua mwantaura timwa mwiata. Mwi vaisiva Karaisikyantiri varirara tiro, ni mutukyavanto mwianra vaihana varura.

⁹ Nkye Epaaninra qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva tiri nraantan-tamwa kyero Karaisira kyaiqa vare varira. Sitekisiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva ni toti kyugevama variro.

¹⁰ Nkye Aperisira qua mwantaura timwa mwiata. Tire tagauraro mwiva Karaisirara riemwaqiro viharo hia pupohai vaisivama variro. Nkye Arisitopiuraasira nraamwuqi variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.

¹¹ Nkye Herotioninra qua mwantaura timwa mwiata. Mwivavata ni mwatanaama variro.

Nasisaasira nraamwuqi Iesusira nraaqiara variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.

¹² Nraakye Taraipinaanravata Taraiposaaravata qua mwantaura timwa nyiata. Mwitanahua Karaisira kyaiqa kyugema kye vare variara. Pesisiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwi nraakyeavata kyugema kyero Karaisira kyaiqa vare varira.

¹³ Rupaasiravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva kyugema kyero Karaisira vataqiro vi varira. Mwia nronravata qua mwantaura timwa mwiata. Mwiva ni ntova votima kyero niqaa ntaqikyiqiro vira.

¹⁴ Nkye Asinkiritasirave, Pirikoninrave, Hemaasirave, Pataropaasirave, Hemisirave, mwihua qua nyantaura timwa nyiata. Mwinramwuhua kyapata variahuavata qua nyantaura timwa nyiata.

¹⁵ Nkye Pirorokaasiravata, Iuriaaravata, Neriaasiravata mwia nrunravata, Orimpaasiravata, ekyaa mwihua kyapata variqata Kotira qua rie variahuavata, nte qua mwantaura timwa nyiata.

¹⁶ Nkye qua mwantegata kyugema kye kyauquvata nyiqi quata. Mwaitsaita ekyaa Iesusira nraaqiaravanto nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo.

Poruva ekyaara qua tura

¹⁷ Ni kata pakya tuaavo, nte nkyiara rauriqata variate qiani quara ntapihi kye riaate. Vaisi mponramwuvanto api qua tivata nkye ntainra vita mpo qua mpo qua rieta mpo aanraqaa quarorave tita, mwihuara rauriqata variata. Mwi vaisihua tire nkyi timwa nyuna quara qaqira kyeta mpo qua nkyi timwa nyi variarave. Nkye mwihua nyaatu nyianrato variata.

¹⁸ Mwitaama kye qua ti varia vaisihua hia tiri vunyaa vaisi Iesusira kyaiqa vare variara. Mwihua nkyiari kyakya hi kyaiqara vare variara. Mwihua vaisiara qamwata kye vateta qiakyaa hi quara kyugema kye ti variavata gumina vaisivanto mwihua unra quara qutaa quave ti variara.

¹⁹ Ekyaahua riavata nkye kepukyaqama kye Iesusira qua riemwaqita vi variara nte mwianra rieqana nte nkyiara qamwate varura. Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuge hianinranra nraahu riemwaqi viqata hia uaqia hi kyaiqarara riaivaqe nte nkyiara kyugema hita hiavo qianinra.

²⁰ Kotiva mwutukya qihaakya hi varira mwia okyaravanto varirara tiro, tiri mwutukyavanto qihaakya hi varihata varita. Pataqia vari kyero Kotiva nkyi kyaahaqa hirata nkye qioma Saataaninra nraatara kyeta varivara. Tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyi kyugemaqiro virata nkye qio variata.

²¹ Timotiva nivatama kyero variqaro kyaiqa varaqiro vi variva, mwiva nkyi qua mwantero. Ni mwatanaa Iutaa vaisinramwu Rusiaasivavata, Iesonivavata, Sosipataavavata, nkyi qua nyanteta.

²² Nte Tetiaasiva Porurani mwaa quara qara ntumwa mwataura. Nte Iesusira qua riavama, ntevata nkyi qua mwantena.

²³ Kaiasivavata nkyi qua mwantero. Nte Poruva mwia nraamwuqi varuvama. Mwia nraamwuqi Iesusira nraaqiaranramwu ntuvaantua hiara. Erasitasivavata nkyi qua mwantero. Mwiva mwatukya nronra mwaaqi

variqaro mwaaqinaa munimaqaa ntaqiky vari vaisivama variro. Tiri qatavanto Kuotasivavata nkyi qua mwantero.

²⁴ Tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyi ekyaa mwihua kyuqema nyataari. Qutaave.

Poruva Kotira nrutu tuaahereqaro tura

²⁵ Nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraara. Nte Iesusira Karaisira qua nkyi timwa nyuqata nkye mwianra kepukyaqama kye riemwaqi vi variara qioma Kotiva nkyi kepukyaqama nyataanaro. Mwi quava haaru mpua-haama kyero uqeta viro vahurama. ²⁶ Mwaa entara mwi quava qoqaa govarama viro vahi. Poropeti vaisinramwuvanto mwi quara govarama kyaavaro Kotiva ekyaa enta variqiro vi variva tiqaro, Mwi quara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyivata mwihua mwi quarara qutaave timwa kye riemwaqita quate, tira.

²⁷ Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto varihata tire mwia nraaqiara varurahuara tita, nrivaqe Kotira nrutu tuaaheraara. Kotiva kuaikuvanto ekyaa okyara ntapihivama variro. Qutaqama kyenama tuqo.

1 KORINTI

Poruva Korinti qinaahuani hoqarenaa qara vara kyora

Iesusira vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive 30 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Mwi entara Korinti mwatukya nronra vahuvaro Poruva nraante mwi mwatukyaraqinaahua Karaisira qua timwa nyuvata mwihuaqitai mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vita varura. Mwi hua Iesusira nraaqiaraqama vita variqi viqa inronra hita nkyiariara nkyiariara ntainra vita variqata hia kyuqema kyeta Karaisira qua riemwaqi vi varuvarora tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora.

¹⁻² Nte Poruva, Kotiva nai kyakya hiraqa ni naanrama kyero ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina. Nkye Kotira nraakye qora Korinti qinaahua variavata turetana tiri tiqata vakyaa Sositenisikyantirima mwaa quara qara ntumwa teta.

Nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita Kotira nraakye qora kyuqehua variate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taiharo Iesusi Karaisira nkyi kyuqema nyataihata nkye Kotiranivanto variara. Ekyaa Kotira nraakye qora Iesusi Karaisira nrtutu nte variahuu mpoqi mpoqi variavaro Iesusi Karaisira mwihuaqaavata nkyiqaavata ntaqikyiqiro vi varira.

³ Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve tu quara

⁴ Kotiva Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro nkyiara po tiro nkyi kyuqema nyataira mwianra rieqanama nte Kotirara kyuqeve tina.

⁵⁻⁶ Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrata nkye kepukyaqama kyeqata mwi quara riemwaqi viqata Karaisiravata variarara tiro, Kotiva nkyi kyaahaqa ihata nkye kyuqe qua, mpo qua mpo qua okyara qio ntapihita nkye Karaisira qua vutukye timwa nyihua variara. ⁷ Nkye mwitaa hia nraakye qorahua variahuara tita, nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira vekya variqata nkye qamwateqa mwiva qovara hianinranra taqeqata variara. Nkye mwia vekya variavaro Kotiva nkyiara kyuqe kyaiqa nraahu varaate tiro, Kotiva nai kepukya mpo kepukya mpo kepukya hia mpoqia eqaraitiro, ekyaa kepukya nkyi nyinra.

⁸ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisira qovara hiani entaraqaa hia nkyiqa qua vahirata nkye mwi entaraqaa kyuqema kye variate tiro, Karaisira nkyi kyaahaqa hi varirata nkyi hia pupohairata aanra kyuqeraqaa variqi vita uro taiqa kyevara.

⁹ Tiriara mwihua Kotira mwaaqu Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisivata kuaaqi taqaavi variate tiro, Kotiva tiri tinraanrainrama. Kotiva tiri tinraanrama taihata tire qioma Kotirara mwutukya qihaakya hiraqe variqi quanana.

Nkye ntainra vita variqata mpo qua mpo qua tivorave tura

¹⁰ Ni kata pakya tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira ni nronraqama kyaivara tina, nte nkyiara poma tuqo. Nkye ntainra vivorave nkye kuaa qua nraahu timwaqi viqata kuaa qua mwianra nraahu eo qiata. Nkye kuaaqi variqata kuaa qua riemwaqi viqata Kotira kyaiqa kuaana variqata varaqi quata.

¹¹ Ni kata pakyaa tuaavo, nraakye mpovanto mwia nrutu Koroiva varihata mwia nraamwuqi variahua ni timwa mpiqata nkyiara inronra hiqata variavo qiavana riaura.

¹² Mwihua nkyiara mwitaama tita. Nkye mpo hiahua tiqata, Tire Porura vataqita vurahuave, qiavata mpo hiahua tiqata, Tire Aporosira vataqi vurahuave, qiavata mpo hiahua, Pitaara vataqi vurahuave, qiavata mpo hiahua, Karaisira vataqita vurahuave, ti variavo qiavana riaurave.

¹³ Qikye, nkye mwitaa tiqata qiove Karaisira utaqaa tukyama kye hini hini varevara? Qaqao, nkye hiamu qio mwitaa hivara. Nkyiara rieqata ni Porura kyatarigaa ru kye hiritorave iho? Nkye nramanri vareqata ni Porura nrutuara rieqata nramanri varaarave iho? Qaqao, hia nkye mwitaa hiarave.

¹⁴ Nte nkyiqitaina vaisi taaratana nraahu nramanri nyunrave. Nte Kirisipaasiravata Kaiasiravata nraahu nramanri nyunrave. Nte hia airi vaisi nramanri nyinraitina, vaisi taaratana nraahu nramanri nyunranra rieqana Kotirara kyuqeve tuqo.

¹⁵ Nte vaisi taaratana nraahu nramanri nyunranra tita, nkye hiamu qio tiqata, Tire Porura nraaqiara nraahuma varuro, tivara.

¹⁶ Nte mpoqiavata nramanri mwunranra taunru kyauqo. Mwia Sitepanaasiravata, mwia nraamwuqi variahuavata, nramanri nyunrave. Nkyi utaqitaina mpoqianivata nramanri nyianinra mwia hia ni pu naatoqi ntiho.

¹⁷ Karaisiva hia nraakye qora nramanri nyianrive tiro ni titairave. Karaisiva nai mwakyaakya kyugera nraakye qora timwa nyianrive tiro ni titaira. Mwataqaanaa qua okyaravanto vaihata qumina nraakye qoravanto mwi quarara kyuge quave ti variavana qio nte hia mwi quara nkyi timwa nyinraitina, nte Karaisira qua nkyi timwa nyi varura. Nte mwataqaanaa qua okyara nkyi timwa nyianrita nkye Karaisira kyatarigaa hirito quarara qumina quave tivara. Mwianra rieqanama nte Karaisira qua ntapihi kyena nkyi timwa nyunra.

Karaisiva Kotira kepukyavantove tura

¹⁸ Mpo hia nraakye qorahua vita ekyaa raupiri ihua variqatara tita, mwihua Karaisira kyatarigaa rutovaro qutu vu quarara qumina qua hia quaqa hirave ti variara. Tire hia mwitaa tiraitita, tiri Kotiva huvantu kyero tivitaarihua variqatara tita, tire Karaisira kyatarigaa ru tovaro qutu vu quarara Kotira kepukya qua vaiho tunanra.

¹⁹ Kotira mpukuqi haaru Kotiva mwitaama tiro: Nraakiara mpo okyara mpo okyara rie taqe ihua varivaqe nte mwihua qua nraatara kyaariro mwihua quavanto qumina qua nraahu vahiananrove. Airi inraikya okyara mpoqiavata ntapihi paahi hiahua su nyaatoqi vahiani quara vara raupirima kyaaninrave, tura.

(Aisaiaa 29:14)

²⁰ Airi okyara rie varia vaisihuave, mpo sikuru mpo sikuruqi vita mpo kyaiqa mpo kyaiqa taqaa vaisihuave, mpohua qua nraatara kyeqa ti varia vaisihuave, mwihua mpo? Mwi vaisihua varivaqe nte mwihuara nanra quave qianinra? Ekyaa mwihua variqata mwatanyaa okyara qua nraahu ti variarara tiro, Kotira quavanto mwihua qua nraatara kyaiharo mwihua quavanto qumina qua hia quaqa hiva nraahuma vahiro.

²¹ Kotiva ekyaa okyara ntapihi kyaiva, mwiva qua okyara mwaa govarama kyaiharo mwi quava mwitaamama vahiro: Vaisivanto hia mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyarara riaraqatairo Kotira okyara

qio ntapihiananrove. Tire Karaisirara nkyi timwa nyunrata qumina quave qiara, mwi quarara nraakye qoravanto qutaave tivera, Kotiva mwihua sitairata mwihua hia ekyaara qutu vivara.

²² Iutaavanto tiqata, Vaisivanto nronra kyaiqa varairage tire mwia kyaiqa taqe mwi vaisirara Kotiva titai vaisirave tiqata mwia vataqi quare, ti variavata, Kirikivanto tiqata, Vaisivanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara tinraamwutairage mwia taqeta mwiaqaatai mwi vaisira vataqi quare, ti variara.

²³ Tire mpo? Tire variqata Karaisira kyatarigaa rukye hirita qvara, mwi quara nraahu timwaqi virera. Tire mwi quara Iutaa timwa nyinrenra hurata mwihua mwi quarara tiqata, Uaqia hia vaisihua nraahu kyatarigaa ruarave. Nkyi qua mwia uaqia hi quarave, ti variara. Mwihua mwitaa qiavata tire mwi quara Kiriki timwa nyinrenra hurata mwihua mwi quarara, Qumina qua hia quaqa hirave, ti variara. ²⁴ Mwitaa qiavata tiri mpo hurahua Iutaave, Kirikive, mpo mwatanaave, Kotiva nraanrama taihata tire variqata ntapihi kyaauraro Karaisiva Kotira kepukyavanto tiri kyaahaqa hiarivama variro. Karaisiva ekya Kotira okyara qua, kepukya qua tiri timwa timwianrivama variro.

²⁵ Nraakye qora mpo hiahua Karaisira quara qumina quave ti variavaro mwi quava Kotira quavanto vahiqaro ekya mwatanyaa okyara vaisivanto ti varia quara nraatara kyaira. Kotira quara uqenrai quarave qiava, mwi quava vaisi kepukya qua nraatara kyaira.

²⁶ Eo, ni kata pakya tuaavo, nkye haaru nataa nataa hu nraakye qorahua varuvaro Kotiva nkyi nyaanronra mwianra nraato tuate. Mwi entara nkyi utaqi hia mpo okyara mpo okyara ntapihi riohua varurave. Mwi entara hia nkyi utaqi nrutu nronra vataahua airivanto varurave. (Mwi entara Kotiva hia nkyi nyutu nronraqama vahura mwianra rieqaro nkyi nyaanronra.)

²⁷ Mwatanyaa qua okyarara ti varia vaisihua kyaaurira inraikya varaate tiro, Kotiva qumina quave ti varia quara, Karaisira rukyaa quara vara kyero qumina nraakye qoravanto mwi quara riaate tiro. Kepukya nraakye qoravanto kyaaurate tiro, Kotiva qumina nraakye qora nyaanrama kyero mwihuara ni nraakye qorama varivarave tiro.

²⁸ Mwatani variahua mpo hia nraakye qorahua, mwihuara hia tiri mwutukya vaiho qiahuave, hia kyuqe nraakye qora qumina nraakye qorave ti variahuave, Kotiva mwi nraakye qorahua vara kyero mwihuaqotairo tire nronravantove ti varia nraakye qorahua vara qumina inraikyaqama kyairave. ²⁹ Kotiva nai mwitaa hirara tiro, hiam qio mpovanto nai mwahuta qiananro.

³⁰ Nkye Karaisiravata variate tiro, Kotiva naivanto nkyi sitaqiro uro kyaihata nkye Karaisiravata variara. Kotiva Karaisira titovaro Karaisiva Kotiva tiri kyaahaqa hiani okyarara qovarama kyero. Karaisiva tiri kyaahaqa iharora tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka kyero tiri vara avuqavuma kyero. Karaisiva tiri kyaahaqa hirara tita, tire qioma Kotira kyaiqa vareqata aanra kyugeraga quananra. Karaisiva tiri kyaahaqa ihata tire huvantu vita qatinani varunanra.

³¹ Teta kyaahaqa hiarava hia vahuvoro Karaisiva mwitaama kyero tiri kyaahaqa hurara tita, tire Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara ntapihunanra. Mwi quava mwitaama tiro:

Vaisivanto nai kyaiqara rieqaro hia nai mwahuta qiarive.

Tiri vunyaa vaisivanto tiri kyaahaqa hirara rieqaro

mwi vaisiva mwia mwahuta qiarive, tura.

(Aisaia 40:13)

2

Karaisira kyatariqaa ruto quara

¹ Haaru nte nkye hunani nrintena nte Kotiva uqeta tai quara nkyi qoqaa timwa nyinrenrana nte hia qiakyaa hu quara nkyi timwa nyiavarave. Hia nte mwatanyaa qua okyara riegana nkyi timwa nyiavarave.

² Mwi entara nte nkyi utaqaa variqana kuaa qua nraahu timwaqi vinerave timwa kyena hia mpo qua mpo qua nkyi timwa nyiavarama. Nte Iesusi Karaisira qua nraahu nkyi timwa nyiavarama. Nte mwi entara Iesusi Karaisira kyatariqaa ruto quara nraahu nkyi timwa nyiavarama.

³ Haaru nte nkyi utaqaa nrumu variavaro ni kepukya hia vahuvaro ni kyuqu kyauqu ntuvana nte aatu hiqana variavara. ⁴ Nte mwakyaakya nkyi timwa nyiqana hia qiakyaa hi quara nkyi timwa nyinraitina, nte qua nkyi timwa nyiavata nkye taqovaro Kotira mwanraquravanto ni kyaahaqa huvana nte kepukyaqama kyena qiavara.

⁵ Nkye hia mwatanyaa okyara riemwaqi viraitita, Kotiva kepukya kyaiqa varaira mwia okyarara riemwaqi viqata Karaisirara qutaa mwivave qiate tina, nte Karaisira kyatariqaa ruto quara nraahu nkyi timwa nyiavara.

Qua nronra kyuqeva Kotiraqaatairo qovara hi varirara tura

⁶ Kotira aanraqaa kepukyaqama vari nraakye qorahua varivaqe tire qioma mwihua nronraqama vahiani quara timwa nyiananra. Tire nronraqama vahi quara tiqata hia qumina mwatanyaa qua okyara tunanrave. Mwaa mwataraqaa ntaqiki varia vaisihua mwatanyaa qua okyara ti vari-ahua, mwihua variqi vita taiqa vivaro mwihua quavata taiqa quananrove.

⁷ Hia tire mwihua qia quara tiraitita, tire nronra qua Kotiva uqeta tai quara kyuqe qua, mwi quara nkyi timwa nyunanra. Haaru hia mwaa mwatara utu entara Kotiva mwi quara riemwa tero uqeta tero tiriara mwihua nraakiara mwi quara qovarama kyaivaro mwi quava nraakye qora kyaahaqa hirata mwihua nivata nyaamwuni kyuqema kye varivarave tura.

⁸ Mwaa mwataraqaa ntaqiki varia vaisihuaqitairo hia mpoqiavantovata mwi quara okyara ntapihii kyero. Mwihua Kotira qua nronraqama vahi quara riaatirio, mwihua hiam Kotiva kyuqe inraikya vatairaqaa ntaqiki vaisira kyatariqaa ru kyaatiri.

⁹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Hia vaisivanto vuqotairo taqai inraikyara,
 hia vaisivanto nraatoqitairo riai inraikyara,
 hia vaisivanto nai nraatoqitairo riemwa kyero tiqaro,
 Mwi inraikyava qio vahiananrove, ti inraikyara
 vara kyero Kotiva mwianra mwutukya vataa nraakye
 qorahuani terama kyero vatairave, tura.

(Aisaiaa 64:4)

¹⁰ Kotiva nai mwanraqura titaiharo mwia mwanraquravanto Kotiva nai uqeta tai quara hia mwaa mwataraqaa ntaqiki variahua timwa nyinraitiro, mwiva tiri nraahu timwa timwi varira. Kotira mwanraquravanto ekyaa inraikya ntapihii kyero ekyaa okyara inraikya Kotiva uqeta tai okyararavata taqaivama variro.

¹¹ Ta vaisivave mpora vu nraatoqi vahiani inraikyara ntapihii kyaananro? Hiam vaisi mpovanto mpora vu nraatoqi vahianinra ntapihiananro. Nai mwia mwanraquravanto mwia utaqi vahiva mwivama mwia vu nraato ntapihiro. Mwia votima kyero Kotira mwanraquravanto nraahu Kotira okyara ntapihii kyero riara.

¹² Tire hia mwata mwaaqaatai qovara hi mwanraqurara mwia varaunanrave. Kotiva tiriara mwihua nte kyuqema nyatau okyarara ntapihi kyeta riaate tiro, mwiva nai mwanraqura timwihata varaunanra.

¹³ Tire Kotira mwanraqura varaurahuara tita, tire hia vaisivanto mwatanyaa okyara timwa timwianravauma nkyi timwa nyi varita. Tire Kotira mwanraquravanto timwa timwi vari quarama nkye Kotira mwanraqura varaahua nkyi timwa nyi varita.

¹⁴ Vaisi mpoqi hia Kotira mwanraqura variariva hiam qio Kotira mwanraquravanto qiani quara ntapihiananro. Mwiva mwi quarara qumina qua hia quaqa hiravema qiananro. Kotira mwanraqura mwiaqi variari vaisiva, mwiva nraahuma Kotira mwanraquravanto qiani quara qio ntapihi kyero riaanro.

¹⁵ Kotira mwanraquravanto mwiaqi variari vaisiva variqaro mwiva ekyaa okyara taqero tukyama kyero kyuqe okyarave, uaqia hi okyararave, qiananro. Mwiva qio mwitaa tiraro qumina vaisi mpovanto hiam qio nai mwi vaisira okyara tukyama kyero taqaananro.

¹⁶ Kuaa qarama kyero Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Vaisivanto Kotira vu nraatoqi vahi inraikyara hia ntapihirara tiro,
mwiva hiam qio Kotirara e mwitaa mwitaa hiant
qiananrove, tura.

(Aisaiaa 40:13)

Mwitaa iharovata Kotira mwanraquravanto tiriqi variharora tiro, Karaisira vu nraatovantovata tiriqi vahira.

3

Korintivanto ntainra vita varura kyaara Poruva mwihua inronra hura

¹ Ni kata pakyaa tuaavo, nte Kotira mwanraqura vataa vaisivata qua tuntama kye nkyivata qua qiankye qiavata nkye hia qioqa hura. Nte mwatanyaa inraikyara nraahu rias vaisihua qihaakya hi quara timwa nyuntama kyena nkyivata qihaakya hi quara nraahu timwa nyiqana taqaavata nkye mwi entara Iesusirara qutaave turaqi nraaqiara votima kyeta varurave.

²⁻³ Nronra tuai vaisira kepukya kyara mwintema kye nte nronra qua nkyi timwa nyiankye tina, taqaavata nkye nraaqiara votima kyeta varuvianra tina, nte nkyi nraamwa nraahu nyiavara. Qumina nraakye qora mwata mwaaqa variahua hia kyuqema kye nrohi variantema kye nkyevata nrohi variarara tita, mate mwaa entaravata nkye nraamwa nraahuma nrevara. Nkye qumina nraakye qora votima kyeta variqata nkye mpohuara ua qua tiqata inronra hi variara. Nkye mwitaamaqi viqata nkye qumina nraakye qoravanto mwatanyaa okyarara nraahu riaahua votima kye nrohi variara.

⁴ Qikye, nkye inronra hiqata ntainra quavaro nkyiqitairo mpovanto tiqaro, Nte Porura vataqina vuvave, tiharo mpovanto tiqaro, Nte Aporosira vataqi vi varuvave, ti variro. Nkye mwitaamaqi viqata nkye mwatanyaa okyara riaahua votima kyeta uaqiama kyetama nrohi variavo.

⁵ Aporosiva mwiva tavave variho? Nte Poruva mwiva nte tavave varuqo? Tiretana Kotira kyaiqa vare varuratanahua nraahuma varita. Nkye tiritanaqaataita Iesusirara qutaave qiara. Aporosivavata ntevata Kotiva tiri timwi kyaiqarama vareta.

⁶ Nte Poruva kyara humwu vara tutauqaro Aporosiva nramanri mwihanro Kotiva mwi kyarara qupiqaante tiharoma qupiqero.

⁷ Kyara humwu vara tivavata, nramanri nyivavata, qumina vaisitanama varita. Kotiva tiharo kyara mwiva qupiqairara tiro, Kotivama nronravanto variro.

⁸ Kyara humwu vara tivavata, nramanri nyivavata, kuaa kyaiqa mwianra rieqatama vareta. Nraakiara Kotiva mwihua nkyiari kyaiqa varerara rieqaro kyoqaa nyiananroma. ⁹ Tiretana kuaana variqata Kotira kyaiqa vare varurata nkye aakyo votima kyeta variqata, Kotira nraamwu votima kyetavatama varita.

¹⁰ Kotiva ni kyuqema mataihana nte nraamwu hoqaahua qiata vaisi votima kyena variqana nte nraante nraamwu tura ratauntema kye nte nraante Karaisirara nkyi timwa nyi varura. Nkye Kotira nraakye qora kyuqehua Kotira nraamwu kyuqera votima kyeta variate tina, nte nraante puha ratauqata mwiaqaatai mpohua mpohua mwi nraamwunra hoqe varita. Mwi nraamwunra hogehua taqeqata hoqaata.

¹¹ Nte puha rataura mpovanto ntaku kyero mpo kyatari rataankyora. Nte puha rataurara tura mwia Iesusi Karaisivama.

¹² Nte puha rataura mwiaqaa vaisi mpovanto Kotira nraamwu hoqarera hiro kyuge inraikyaqo mwi nraamwunra hoqaananro. Mwiva kori orive, munima orive, mpo ori kyuqerave, vara kyero kyuqema kyero mwi nraamwunra hoqa taananrove. Mwiva mwitaama kyero hoqairaro mpovanto kyatarive, nramwuhive, taquve, mwi inraikyara vara kyero hoqaananrove.

¹³ Vaisi mpohua mpohua mwitaamaqi vivaro nraakiara ekyaara entaqaa Kotiva mwihua hoqa tera qovarama kyairaro qoqaama vahiananro. Mwi entara qiavanto itaintema kyero Kotiva mpohua mpohua kyaiqa varatera qovarama kyero mwataara hiqaro taqaananrove.

¹⁴ Qiavanto vaisi mwiva nraamwu hoqa taaninra mwataara hiqaro taqairaro hia itamwa kyairera, mwi vaisiva nai kyoqaa qioma varaananro.

¹⁵ Qiavanto vaisi mwiva nraamwu hoqa taaninra mwataara hiraro itamwa kyairera, mwi vaisira nraamwu ekjaa itamwa kyaananro. Mwiva nraamwu hoqa taaninra ekjaa itamwa kyairaro vaisi mwiva nraahu qati variraro mwiva qiaqitairo qatinani nritarero varintema kyero variqaro hia kyoqaa varaananro.

¹⁶ Nkye hiave ntapihiavo? Nkye Kotira nraakye qora variqata Kotira nraamwu kyotata nraamwu votima kyeta variavaro Kotira mwanraquravanto nkyi utaqi varihata variara.

¹⁷ Nkye Kotira nraamwu kyuqehua variarara tiro, mpovanto nkyiqitairo mwi nraamwunra vara uaqiama kyairera, Kotiva nai mwi vaisiravata vara uaqiamama mwataanro. Nkye Kotira nraamwu mwihua variqatara tita, nkye ntainra vita varivorave.

¹⁸ Nkye nkyeta riemwa kyeta api qua riemwaqita vivora. Nkyiqitairo vaisi mpovanto nanrianra tiqaro, Nte mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyara ntapihi kyauvave, tirera, nte mwi vaisirara tiqana, E mwi quara qaqira kyera Kotira qua nraahu riemwaqira quante. E mwitaa hirata qumina nraakye qoravanto iara hia vu nraato vataavave tivaro Kotiva iara qua okyara ntapihiva vu nraato vataavave qiarive, qianinra. ¹⁹ Mwi quara okyara mwataamama vahiro. Mwatanyaa okyarara Kotiva tiqaro, Mwi okyarava qumina qua hia quaqa hirave, tiro. Kotira mpukuqi mwianra mwataama tiro:

Mwatanyaa okyara ntapihiahua
ntaqaaverura kyaiqa vare variavaro
Kotiva nkyiari utua kyaiqara mwiaqotairo

tuqasaa kyeqaro nkyiari tu vare varira.

(Iopu 5:13)

²⁰ Mwi quava vaiharo mpo quavata vahiva mwitaama tiro:

Nronravanto Kotiva mwatanyaa okyara ntapihiahua su nyaatoqi vahi quara taqaiharo ekyaa mwi quava qumina vehi quama vahirove, tura.

(Ihi 94:11)

²¹ Nkye mwi quara riegatama hia vaisivanto varaani kyaiqarara nronraqama kye riegata vaisi nrtutu tuaaheraata. Hiavata mwitaa hiata. (Hia mwatanyaa inraikyavanto nkyiqa ntaqikyari varirave. Nkye mwiaqaa ntaqikyari variarave.) Ekyaa mwi inraikyava nkye hia inraikyava nraahuma vahiro. ²² Nte Poruvave, Aporosivave, Pitaavave, mwaa mwatavave, qati variqi vi okyaravave, qutuvi okyaravave, mate vahi inraikyavave, nraakiara vahiani inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava nkyi kyaahaqa hiari inraikyava nraahu vahirara tiro, ekyaa mwi inraikyava nkye hia inraikyava nraahuma vahiro. ²³ Mwitaa ihata nkyeta mwihua Karaisiranivanto variavaro Karaisiva mwiva Kotiranivantoma variro.

4

Poruva nte Karaisira kyaiqa vaisi varuvave tura

¹ Nkye tiri kyaiqara riegata mwataama qiata. Tiriara nkyenramwu Karaisira kyaiqa vaisinramwu Kotiva uqeta tai quara timwa qovara hi varia vaisihua variavo qiata. Kotiva mwi kyaiqaraqaa ntaqikyiate tiro, tiri nronraqama kyaira.

² Mpora kyaiqaa ntaqikyari vaisiva nataama kyerove kyaiqa varaanaro? Mwi vaisiva hia qoriri hiraitiro, ntapihi kyero nai nronra vaisi kyaiqaa ntaqikyiqiro quanaro. Mwi quara riegatama nte ntapihi kyena Karaisira kyaiqa vareqana nkyiqa ntaqikyari varura.

³ Nte Kotira kyaiqa vaisi variqana nkyi Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyari variarita nkyeve, vaisi mpovantove, ni tukya hiqata ni kyaiqara uaqia hi kyaiqarave, kyuqe kyaiqave, tivage nte hia mwianra nronraqama kyena riaaninra. Ntevata hia ntena kyaiqara riegana tukyama kye mwi kyaiqara kyuqerave, mwi kyaiqara uaqia hirave, qianinra.

⁴ Nte ntena kyaiqara riegana ni kyaiqavanto qio vaihoma tina. Nte mwitaa qiariro qutaave ni kyaiqavanto qio vahianaro? Niqaa ntaqikyari variva, mwiva nraahuma ni kyaiqa tukyama kye taqero kyuqe hirave hia kyuqe hirave qianaro.

⁵ Mwianra riegatama haunri nkye paparuqa hiqata mpora kyaiqara kyuqe kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, tivora. Nkye qaqira kyeta tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuani entara vekya variata. Mwiva mwi entaraqaa vaisivanto entaqi variqaro uqeta taani kyaiqara qovarama kyaanaro. Mwiva vaisivanto nai vu nraatoqi riemwa taani inraikyara qovarama kyaanaro. Mwiva mwitaamaqiro viraro mwiaqaatairo Kotiva nraakye qoravanto kyaiqa varera taqeqaro kyuqe kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, qianaro.

Korintivanto nkyiari nyutu tuaaherora kyaara Poruva mwihuara tura

⁶ Ni kata pakyaa tuaavo, nte nkyiara riegana nte teta Aporosikyaqaa ntumwa kye turave. Nkye mwi quara riegatama Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara mwia hia nraatara kyeta ntainra vita variqata hia vaisi mpo nrtutu tuaahereta mpo nrtutu vara mwataniqa hiata.

⁷ Ni katao, Tavave iara e vaisi nronravanto variaro tiho? Hia mpovanto iara mwitaa tiho. Qio qutaave ekyaa e vataana inraikyara Kotiva i mwihoo?

Nanraqamave ekyaa e vataana inraikyara Kotiva i mwihanra e ntena kyauquqo vara taurave timwa kyera e ena mwahuta tira hiaro?

⁸ Qikye, nkye Korinti qinaahua mwamwaahuave, qutaave nkye Kotiva hi inraikyara ekyaa vataahua variavo? Qutaave nkye airi inraikya vataahua variavo? Tire hia nkyi kyaahaqa hurata nkye nkyetaraa variqata qutaave nkye nritare vunyaa nraakye qora variavo? Nkye qutaaqama kye nronraqama vivaqe nte nkyiara qamwateqana tire nkyi kyapata nronraqama vita ntaqikiqata variataarave.

⁹ Nte ntena riemwa kye mwitaama tina, Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrahua varuraro Kotiva tiri vara ekyaa tonyaqaama vatero. Nramwutaa sitaqa ru kyarera utuavata ekyaaahua mwihua nraahu taqaantema kyetama mwata mwaaqaanaa nraakye qoravantovata nyaamwunyaahua vata tiri taqeta.

¹⁰ Tire Karaisirara rieqata Karaisira qua nkyi timwa nyi varurata qumina nraakye qoravanto tiriara nkye hia vu nraato vaihua variavo ti variara. Mwihua tiriara mwitaa ti variavata nkye ekyaa qua riaahua votima kyeta Karaisira qua rie variara. Tire Karaisirara rieqata tire uqenraunra vaisihua varurata nkye kepukya vaisi votima kyeta variara. Tire Karaisirara rieqata tire varuraro tiri nrutuvanto mpiato vaihata nkyi nyutuvanto virito vahintema kyeta nkye variara.

¹¹ Tire Karaisirara rieqata haaruvata, mate mwaa entaravata, hia kyara vaiharo tiri mpoqama kye nraataa ihata varunanra. Tiri tuavaaqa nrahitiro uaqia aaqia ihata varunanra. Tiri ntuqutu kyeqa vataavata varunanra. Tire hia kyuqema kye mwatukya kuaaqa variraitita, tire mpoqi mpoqi nrohi varunanra.

¹² Tire munima kyeqa kyara varaare tita, teta kyauquqo toqaamwu tukyeqa kyaiqa vare varunanra. Mpovanto tiriara mwaaquqa hi quara tihata tire hia nanrianra mwaaquqa hi quara tiraitita, tire Kotirara mwi vaisira kyuqema mwataante tunanra. Tiri uaqiama timwa taavata tire hia Kotira kyaiqa qaqira kyaraitita, tire kepukyaqama kye mwia kyaiqa varaqita vunanra.

¹³ Mpovanto tiri nrotu vara mwataniqa hiqaro unra tihata tire hia nanrianra mwitaa tiraitita, tire mwianra kyuqe qua nraahu tunanra. Tire mwitaamaqi viqata Karaisirara rieqata varurata kyara viti qaqira kyaantema kye qumina nraakye qoravanto tiri qaqira kyaarave. Mwaa entaravata mwihua tiriara vehi vaisi qumina inraikyavantove ti variara.

¹⁴ Hia nte nkyi kyauruariveravauma mwaa quara qara ntina. Nkye ni nraaqiara kyuqehua votima kye varivaro nkyi su nyaatovanto ntapihirata variate tinama, mwaa quara qara ntina.

¹⁵ Vaisi 10,000 vanto nkyiara tiqata, Tire nkyiqa ntaqikiyi varurahuave. Nkye mwitaama kye Karaisira qua riemwaqita quate, tivera, nkye mwaa quara riaata. Mwihua mwitaama varivaqevata nte nkyi sova kuaikuvanto nraahuma varianinra. Nte nraante Karaisira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiavata nkye Karaisira aanraqaa vurara tina, nte nkyi sovaqama vurama.

¹⁶ Nte nkyi sova varuvara tina, nte nkyi su nyaato nyianrita nkye nte nrohuntema kye nrohiata.

¹⁷ Nkye mwitaama kye nrohiate tina, nte Timotira titaariro nkye hinani quanaro. Nte Timotirara ni maaquve tuqaro ni mutukyavanto mwianra mpoqiavata vahira. Mwiva tiri vunyaa vaisi mwianra nraahu rieqaro mwia kyaiqa vare vari vaisivama variro. Nte Timotira titaariro mwiva uro nte mpoqi mpoqi nrohiqana Karaisirara nraakye qora timwa nyuntema kyena

ntenavata mwi quara riemwaqi viqana Karaisira aanraqaa nrohurara ntapihi kyero nkyi timwa nyianri.

¹⁸ Nkye mpo hiahua tiqata, Nianra mwiva hiama qio mwaini tiri taqarero nrriananrove, timwa kye qamwateqata nkyeta nrutu tuaahere variara.

¹⁹ Tiri vunyaa vaisivanto qiove tiraqe nte qioma nkyi taqarera gamwanrama uro ntaaninra. Nte quariva uro variqana nkyiari nyutu tuaahere variahua taqarera. Hia nte mwihua qua nraahu riarera. Nte mwihua kepukyavata taqarera. ²⁰ Kotiva ntaqikiyi vaisiva, mwiva hia qua nraahu timwaqiro quanano. Mwiva Kotira kepukyara variqaro Kotira aanraqaa quanano.

²¹ Nkye hia ntapihi kye nrohi varira kyaara nte kyapipivata vare quaninranrave nkyi mwutukya vahiho? Nkye ntapihi kye nrohiarara rieqana nte uro nkyiara po tina nkyi kyuqema nyataaninranrave nkyi mutukya vahiho? Nkyetavanto tivaqe riaari.

5

Quara vairiqa hirikye nkyiqitairo vaisi mpovanto api nrohi variho tura

¹ Quavanto viro nrinro ihana nte riaugaro nkyi utaqitairo quara vairivanto nrohia okyarava qovarama viho. Qikye, Kotira qua hia rias nraakye qorahua mwitaa hiarara uaqia hi kyaiqarave timwa kye hia mwitaa hiarave. Mpovanto qua ni timwa mpihana nte riaugaro vaisi mpovanto nai qora nraata varatero nrohi variho, qiara.

² Mwiva nkyi utaqi variqaro mwitaamaqiro nrohi varihata nkye nanra inraikyara rieqatave nkyeta mwahuta ti variavo? Nkye hia nkyeta mwahuta tiraitita, nkye ntataaarave. Nkye ntateqata mwi vaisira titaivaro nkyiqitairo quataarave.

³ Mate nte nyianrani variqana hiama qio mwi quara nkyi kyapata variqana avuqavu hiarava aanra vahiho. Nte nyianrani varura, mwianra nte hiama nronraqama kye riena. Tiri vunyaa vaisivanto ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma nyianrani variqanavata mwi quara avuqavu hianinra. Nte nkyi kyapata variqana mwi quara avuqavu huntama kyena vaakyama mwi vaisira ko timwa kyena mwiaqaa qua vatauqo.

⁴ Mwianra rieqanama nte nkyiara mwitaama tina. Nianra mwiva tirivata variho timwa kyetama nkye mwi vaisira qua riarerata ntuvaantua hiata. Nkye ntuvaantuama vita varivaro tiri vunyaa vaisivanto nkyi nronraqama kyairata nkye ntuvaantuama vita variqatama ⁵ mwi vaisira nkyetaqitai titaivaro mwiva nanrinraa variqaroma Saataaninra kyaiqa varaqiro quanano. Nkye mwitaa hivaro mwi vaisiva nai mwamwantaqo Saataaninra kyaiqa varaqiro viraro vu nraato ntapihi viraro uaqia hi kyaiqara qaqira kyairaro ekyara entaqaa mwia mwanraquravanto qio variraro Kotiva mwia nyaamwuni vitaari.

⁶ Nkye qumina nkyeta mwahuta tivora. Nkye mwaa quara ti variara riarave. Qamaa pataqia taupa tairaro ntenraanriva ekyaa hini qamaa mwiavata ntenra kyaananrove.

⁷ Vaisi mwiva taupataira votima kyero varira nkye gamwanrama kye mwia titaivaro mwiva uaqia hi kyaiqara varaiva hia nkyi utaqi varirata nkye qio variqi quata. Nkye qio varivaro mwia uaqia hi kyaiqava nkyivata uaqiama nyataankyora. Vekyahu nyato kyarara omwata nraani entaraqaa sipisipi nraati ru kyaintema kyero tiriara rieqaro Karaisira ru kyora.

⁸ Karaisira tiriara ru kyorara tita, nrivaqe vekyahu nyato kyarara votima kye nreqata taupataira vatama kye mpereti uta taira qaqira kye, mpo

mpereti hia taupataira vata uta taira nramwaqi quara. (Mwi quara okyara tirera nrivaqe Kotira aanraqaa nrohiqatama uaqia hi kyaiqara qaqira kye kyuqe kyaiqa qutaa kyaiqa nraahu varaqi quara.)

⁹ Tauraa nte nkyini qara mpo vara kye nkyi timwa nyiavaraqi mwitaama tina, Nraakye qora api qaraqita nrohihuavata hia kuaaqi variate, qiavarave.

¹⁰ Nte mwi quara tiqana hia nte qumina hia Iesusira nraaqiaraqa hiahuara turave. Hia nte qumina nraakye qora airi inraikyara mwutukya ntihata variahuarave, mpuara vare variahuarave, unra mwanriqa nrutu tuaahere variahuave, hia nte mwihuara turave. Nkye mwi nraakye qorahua qaqira kye nkyetaraa varirera hivera, mwia nkye mwaa mwatara qaqira kyetama nkyetaraa varivarave.

¹¹ Nte tohare hia nte qumina nraakye qora mwihuara turave. Nte vaisi mpovanto tiqaro nte Iesusira nraaqiarama varuqo timwa kyero uaqia hi kyaiqara varaaninra mwianrama tuqo. Ni qua okyaravanto mwitaamama vahiho. Vaisi mpovanto tiqaro, Nte Iesusira nraaqiara nkyi sata sakyaama varuqo, timwa kyero mwiaqaatairo mwiva mpo nraakyevata nrohiarivave, airi inraikyara mwutukya vahiarivave, airi inraikya vare variarivave, unra mwanriqa nrutu tuaahere variarivave, mwiva mpora nrutu vara mwataniqa hiqaro unra qua qiarivave, mwiva uera nramanri nreqaro uera ntaarivave, mwiva mpuara uti variarivave, mwiva mwitaa hi variariva nkyiara nte nkyi sata sakyaave tirata nkye mwia qaqira kye mwia nraatu aatu hita hia mwiavata variqata kyara nraatema tuqo. Ni qua okyara vaakya tuva mwitaamama vahiho.

¹²⁻¹³ Hia Kotira nraakye qora qumina nraakye qora mwaaqani variahuara hia nte mwihua qua avuqavu hirerave. Mwihua kyaiqa tukya hianinra mwia hia ni kyaiqavauma, mwia nai Kotivama mwia avuqavu hiananro. Qio nkye hia qumina nraakye qora variavo. Nkye Iesusira nraakye qoravantoma varita. Haunri nkyiqitairo mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyairata nkye tiqata, Kyai qaqira kye hia avuqavu hiare, tivora. Nkye qamwanrama kye mwi quara avuqavu hiata. Kotira mpukuqi qara ntumwa to quara rieqanama nte nkyiara mwitaama tina. Mwi quava mwataama tiro:

Vaisi mpovanto nkyi utaqi variqaro uaqia hi kyaiqara varaaninra nkye titaivaro quarive, tuqo.

(Lo 13:5)

6

Qua vahirera, nkyetavanto mwi quara avuqavu hiate tura

¹ Nkyiqitairo mpovanto nai gata vakyaaga qua vatarera hiqaro haunri mwiva uro hia Kotira qua riehua mwi quara avuqavu hiate qiankyora. Mwiva nkye Kotira qua riehua ni qua avuqavu hiate qiari.

² Nkye hia ntapihiarave? Nraakiara Kotira nraakye qoravanto variqata mwihua mwaa mwataraqaa varihua qua avuqavuma hivara. Nkye nraakiara mwaa mwataraqaa varihua qua avuqavu ihua variahuara tita, nkye nanraqamave mate mwaa entara pata qua mwiqianinra hia avuqavu hita? ³ Nkye hia ntapihiarave? Nraakiara tire nyaamwunyaahua mwihua quavatama avuqavu hiananra. Tire nyaamwunyaahua quavata avuqavu hiarahuara tita, tire qioma mwata mwaaqaanaa quavata avuqavu hiananra.

⁴ Nkyiqitairo ko ti quava qovara hirata nkye mwi quara avuqavu hirerata nkye qumina mwaaqanyaa vaisi, hia Iesusira nrutu tuaahere huara mwi quara avuqavu hiate tivora.

⁵ Nkye mwitaa hiqata kyauruataarave. Nkyi sata sakyaa taaratanavanto inronra hivera, hiave nkyi utaqa vaisi mpo kyuqe vu nraato vahiva, mwi quara avuqavu hiariva variro? ⁶ Nkyiqitairo kyuqe vu nraato vahiva mpovanto mwi quara avuqavu hiataara hia mwitaa hiavatama nkyi qata vakyaa mwihua mwi quara vareqata qumina vaisi hia Kotira qua riaahua hianani vi varita.

⁷ Nkye nai ko ti nai ko ti hiqatama nte taqauqata nkye Kotira qua qaqira kyeta mwia aanraqaavata hia kyuqema kye nrohi variara. Nkyi qata vakyaa mpovanto nkyi uaqiama nyatairata nkye qaqira kye qiove qiataara. Nkyi qata vakyaa mpovanto nkyini mpo inraikya mpuara varairata nkye hia mwiaqaa qua vataraitita, qiove qiataara.

⁸ Mwitaa hiataara nkye uro nai uaqiama mwate nai uaqiama mwate hiqata naini naini mpuara vare variavo. Qikye, mwihua nkyi sata sakyaa variavata nkye mwitaa hiqata mwihua uaqiama nyate variavo.

⁹ Nkye hia mwaa quara riarave iho? Qora kyaiqa vare varihua hia Kotiva ntaqiky mwtukyaraqi qio vivarave. Vaisi mpovanto nkyiara mpo qua unra qua qiankyora. Api qaraqita nrohuhuave, unra mwanriqa nrutu tuaaherehuave, nraata vaati ntuqeqaama kye api nrohuhuave, nkyiari hena vaisive nkyiari hena nraakyevata api nrohuhuave, ¹⁰ mpuara uti varihuave, airi inraikyara mwutukya ntirata vare varihuave, uera nramanri nreqata uera nte varihuave, mpora nrutu vara mwataniqa hiqata unra qua ti varihuave, mpova hi inraikyara unraqanraama kyeqa vare varihuave, ekyaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varihua hiam qio Kotiva ntaqiky mwtukyaraqi vivara.

¹¹ Nkye hini uhua haaru mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varura. Nkye mwitaama varuvaro nkyiara Kotira kyaiqa nraahu varaqita quate tiro, Kotiva nkyi mwutukya vu nraato hiqama nyatero. Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira kyaiqara riero nai mwanraquraravata rieqaro Kotiva nkyi avuqavuma nyataira.

Karaisiva tiri huvantu kyairaqatai tire uaqia hi kyaiqara varaqi quarorave tura

¹² Mpovanto tiqaro, Karaisiva ni huvantu kyaihana nte qati varuvara tina, nte ekyaa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qioma vare variariro Kotiva hiam nianra qao qiananrove, qianinra nte nai mwia mwataama kye timwa mwinrenra. E ekyaa kyaiqa qio varairarovata hia ekyaa mwi kyaiqava i qio kyaahaqa hiananrove, qianinra. Nte ekyaa kyaiqa qio varaariva variqanavata nte hia ekyaa kyaiqa varaqina virerave. Nte ekyaa kyaiqa vare variariro kyaiqa mpovanto niqaa ntavaaqavu kyero ni ntaqikyiqiro quankyorave.

¹³ Mpovanto tiqaro, Kyaravanto vaisi vikyokyaqi quariva vaiharo vikyokyavanto kyara nraanriva vahirave qiananro. Qio mwi inraikyava quaahaqa vahi inraikyarara tiro, nraakiara Kotiva kyaravata vikyokya mwiavata taiqama kyaananro. Mwi inraikyava quaahaqa vaiharo vaisivanto quaahaqa variara. Mwitaa hirara tiro, vaisivanto api mpo nraakye mpo vaisivata nrohiqaro nai mwamwanta Kotira vuqaa vara uaqiama kyaananro. Vaisivanto nai mwamwantaqo Karaisira kyaiqa varaqiro viraro Karaisiva mwia mwamwantaqaa ntaqikyiananro.

¹⁴ Kotiva tiri vunyaa vaisi qati vara sivuma kyovara tiro, mwiva nai kepukya mwiaqo tirivata qioma qati vara sivuma kyaananro.

¹⁵ Nkye hia ntapihiarave? Nkyi mwamwanta mpoqiani mpoqianivanto Karaisira mwamwantama vahiro. Qiove Karaisira mwamwantaqatairo

mpo mwamwanta vara kyero api qaraqiro nrohi variani nraakyera mwamwantaqaa taaqau tairaro vahiananro? Hia qio mwitaa hiananrove.

¹⁶ Nkye hia ntapihiarave? Vaisivanto api qaraqiro nrohiani nraakyera-vata nrohi variraro mwitanahua nyamwantavanto kuaa mwamwantama vahiananrove. Kotira mpukuqi mwianra mwataama tiro:

Mwitanahua nyamwantavanto

kuaa mwamwantama vahiananrove, tura.

(Okyara 2:24)

¹⁷ Iesusira nraaqiaravanto hia mwitaama kyero variananro. Tiri vunyaa vaisivata taaqau viro variariva variraro mwitanahua mwanraquravanto kuaa mwanraqurama vahiananro.

¹⁸ Api qaraqiro nrohiraqaatai nkye ntuvaihaaqita qatiraqaa variata. Mpovanto uaqia hi kyaiqara hini hira utiva hia mwia mwamwanta uaqiama kyaira. Mwiva api qaraqiro nrohiqaroma nai mwamwantavata vara uaqiama kyaira.

¹⁹ Nkye hia ntapihiarave? Nkyi mwamwanta mwiva Kotira mwanraquravanto variqiro vi vari nraamwuvama vahiho. Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihanro mwia mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variqiro vira. Nkye hia nkyetavanto nkyetaqaa ntaqikyiahuavauma. Nkye Kotiranivantoma varita.

²⁰ Kotiva nai mwaaqu nkyi nyinro nkyi kyooqaa utu tairara tita, nkye Kotiranivanto variqata nkyeta mwamwantaqo Kotira nrutu tuaaheraata.

7

Poruva nraata vaati vare okyarara tura

¹ Nkye ni kyapara hiqata qara ntumwa taa quara nte nkyita timwa nyinrenra. Qioma vaisivanto hia nraakye vararaitiro, qati variqiro quanano.

² Nte mwi quara tiqanama taqauqata vaisivanto nraakyevento mpo nraakyevata mpo vaisivatama kye api nrohi variava tuqara vihana nkyevata mwi kyaiqara utivo tina, mpo qua mwitaama tina: Kyaivata ekyaa nraakye qoravanto nraata vaati vareta variate, tuqo.

³ Vaisivanto nai nraata kuaa mwamwantavanto variqaro mwiva nraakye kyakya hianinranra hia qao tiraitiro, mwia kyuqema mwataari. Nraatavantovata kuaa qara hiari. Mwitanahua mpovanto mpora kyuqema mwatairaro mpovanto mpora kyuqema mwateqatatana variata.

⁴ Nraakyevento hia nai mwamwantaqaa ntaqikyiri variharo mwia vaativanto mwia mwamwantaqaa ntaqikyiri varira. Kuaa qarama kyero vaativanto hia nai mwamwantaqaa ntaqikyiharo mwia nraatavanto mwia mwamwantaqaa ntaqikyira.

⁵ Vaatiaravata nraataravata nte mwaa quara tirera. Nkyetana mwamwanta ntuvaantua hi okyarara hia mpovanto qao qiari. Nkyetana qua taaqaute tiqata, Nriqetana Kotiravata mwi iherara qua qiare ti, qioma nkyetana qati variqi vivara. Nkyetana mwitaamaqi viqata Kotiravata qua tira taiqa kyeta mwiaqaataita qaiqaa mwamwanta ntuvaantua hiata. Haunri nkyetana nraahumwa nraahumwa varivaro Saataaniva nkyitana mwataara hirata nkye mpo nraakyeve mpo vaisivata nrohi kyevora.

⁶ Nkye mwi quara ni kyapara hiqata qara ntumwa taarara tinama, nte nkyita timwa nyina. Nte hia mwi quara kepukyaqama kye vateqana nkye mwi quara nraahu vataqita quatevauma tina. Nte qati mwi quava nkyita kyaahaqa hiarive tinama mwitaa tina.

⁷ Nte nkyiara mwataavatama tina, Ekyaa nraakye qora ni votima kye varivaqe nte mwianra qiove qianinra. Qio nte ntapihiki kyauqaro Kotiva mpo

vu nraato vaisi mpo mwihanro mwi vaisiva nraakye varatero variharo, Kotiva vaisi mpove nraakye mpove mpo vu nraato mwihanro mwiva ehaara variqi vi varira.

⁸ Mwanraataravata, qumwanraanravata, saati gutu quavata, tetoqa varia nraakyehearavata, nte tirera. Nkye ni votima kye nkye qati varivaqe nte nkyiara qiove qianinra.

⁹ Vaisivantove nraakyevantove hia qio qati variaqara hirata qioma nraata vaati varevara. Haunri qati varivaro vaisiarave, nraakyerave, mpoqama kyero mwutukya ntirata mwia rirante qati variqi vivora.

¹⁰ Nraata vaati varaahua nte mwaa quara timwa nyinrenra. Mwaa mwi quara hia ntena riemwa kye tuqo. Tiri vunyaa vaisivanto timwa tairama. Mwiva nraakyeera mwitaama tiro: Nraakyevanto hiamu qio nai vaati ekyaara kyero quananrove. ¹¹ Mwiva nai vaati qaqira kyairera, mwiva hiamu uro mpo qoraisi vararaitiro, qatima variarive. Mwiva nai vaati qaqira kyero uro nanrianraa vari taqero kyai nte ntena paativanto hinani nrumu ntante quankye timwa kyero mwiva qioma nai vaatintiriro uro variananrove, tiro. Mwitaa timwa kyero tiri vunyaa vaisivanto mwia vaatiaravata mwitaama tiro:

Vaisivantovata hia nai nraata qaqira kyaananrove, tiro.

¹² Nte hini mwihuara mwaa quara tirera. Mwaa mwi quara hia tiri vunyaa vaisivanto timwa tairavauma. Nte ntena mwi quara tirera. Iesusira nraaqiara mpovanto variraro mwia nraatavanto hia Iesusirara qutaave qiari nraakyeva variqaro nai vaatira tiqaro, Hia i qaqira kyaraiti, nte i vatama kye variqi virerave, tirera, hia mwia vaativanto mwia qaqira kyaari.

¹³ Iesusira nraaqiaraqa hiariva nraakye mpovanto variraro mwia vaativanto hia Iesusirara qutaave qariva variqaro nai nraatara tiqaro, Hia i qaqira kyaraiti, i vatama kye variqi virerave, tirera, hia mwia nraatavanto mwia qaqira kyaari.

¹⁴ Vaativanto hia Iesusirara qutaave qariva nai nraatantiri variqi viraro Kotiva mwia nraatara rieqaroma mwi vaisirara qutaama mwiva mwia vaativanto variho qiananro. Nraakye mpovanto hia Iesusirara qutaave qariva nai vaati Iesusirara qutaave qiani vaisiravata variqi viraro Kotiva mwia vaatira rieqaroma mwi nraakyerara qutaama mwiva mwia nraatavanto variho qiananro. Kotiva hia mwitaa qianinravauma mwitanahua nraaqiara mwata tehua qumina nraakye qoravanto apiqama kye mwata taa nraaqiarahua votima kyeta varivara. Mwitana nraaqiaravanto Iesusirara qutaave qia nraakye qorahua nraaqiara votima kyetama varivara.

¹⁵ Hia Iesusirara qutaave qariva nai nraatave, nai vaative, qaqira kyarera hirera, kyairaro mwitaa hiari. Mwiva qaqira kyero virera hiraro qioma vaativantove, nraatavantove, Iesusirara qutaave qariva mwia tuta kyairaro quananro. (Mwia hia tuta kyairaro virera, mwitanahua inronra hiqatama varivara.) Mpora qihaakyama mwatairaro mwiva ina qihaakyama mwatero mwitaamaqita quate tiro, Kotiva tiri nraanrama taira.

¹⁶ Mwianra rieqanama nte mpo hiahua mwihua nyaatavantove saativantove hia Iesusira qua riahuara mwitaa tirera. Nkyi saativantove, nkyi nyaatavantove, nkyiara rieqata Iesusira nraaqiaraqama vivarave iho, hiave Iesusira nraaqiaraqama vivarave iho? Nkye mwihua kyaahaqa hi okyarara hia ntapihavo.

Iesusira nraaqiaraqama quavaro nkyi mpo kyaiqa mpo kyaiqa nyinra qaqira kyevorave tura

¹⁷ Haaru nkye varuvaro Kotiva nkyi nyaanro entara mwi entaraqaa tiri vunyaa vaisivanto kyaiqa tukyama kyero nkyi kuaiqia kuaiqia nyunranra rieqanama nte nkyiara tiqana, Nkye variqata nkyeta nanra kyaiqave tintera mwianra nraahu riemwaqita quate, tuqo. Nte mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqana Iesusira nraaqiara variahua mwi quara nraahu timwa nyiqina nrohurave.

¹⁸ Iutaa vaisivanto Kotira qua riero Iesusira nraaqiaraqama viva, mwiva haaru nai mwamwanta toqakyaarara hia kyauruari. Mpo mwatanaa vaisivanto Kotira qua riero Iesusira nraaqiaraqama viva, mwiva hia nai mwamanta toqa kyaari.

¹⁹ Mwamwanta toqe okyaravave, hia toqe okyaravave, hiam mwi okyarava vaisi kyaahaqa hiananro. Nkye mwi okyarara hia nronraqama kye riaata. Kotira qua kyuqema kye riemwaqi vira, mwianra nronraqama kye riemwaqi quata.

²⁰ Nkye mpo kyaiqa vare varivaro Kotiva nkyi nyaanraanrihua nkye mwi kyaiqara vareqata variata.

²¹ Mwi entara vaisi mpovanto nai kyaiqara rieqaro i rupa tovara e mwia kyaiqave vare varurarove Kotiva i nraanronra? Qio mate i rupa taira hia mwianra nronraqama kyera riaana. I huvantu kyaari aanrava qio vahirera, e qioma qati vinanra. ²² Tiri vunyaa vaisi Karaisiva vaisi mpo rupa taaninra nraanrainranro mwi vaisiva nai rupa taaninranra hiam nronraqama kyero riaananro.

Nte mwi vaisirara mwitaa qiante tirera: E tiqara, Karaisiva Saataaninraqaatairo ni huvantu kyaihana nte qatinani varuqo, tiqara variqira quana. Mwia votima kyero hia rupa taari vaisiva qumina vaisivanto variraro Karaisiva mwia nraanrainranro mwi vaisiva Karaisiva rupa tai vaisivama variananro.

²³ Kotiva nronra kyogaa Karaisiraqo nkyi huvantu kyairara tita, nkye qumina vaisivanto nkyi rupa tairata mwia kyaiqa vareqata Kotira kyaiqa hia varevora.

²⁴ Ni kata pakyya tuaavo, Kotiva nkyi nyaanro entara mwi entaraqaa nkye mpo kyaiqa vare varura, mwi kyaiqara nraahu matevata varaqi viqata Kotiravata variqata kyuqema kyeta nrohiate.

Poruva qaraahahua hia nraata vaati varaahuaravata tetoqaravata tura

²⁵ Nte nkyi qaraakya nraakye qora hia nraata vaati varaahuara tirerama. Nkyiara hia ni vunyaa vaisivanto qua mpo timwa mpihana riaura. Ni vunyaa vaisivanto nianra po timwa matero ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vaisi varuvara tina, nte nkyiara ntena riemwa kye qua timwa nyianinranra nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata qutaave qiata.

²⁶ Mwaa entara uaqia hi entara muaanra vahi entarara tina, nte mwianra rieqana nkyi vaisiara mwitaama tina, Nkye mate nataama kye varira qio mwivau variqita quate, tuqo.

²⁷ E nraakye vaakya varaterava hia mwia qaqira kyenanranra riaante. E ehaara varirava hia uro nraakye varenanranra riaante.

²⁸ E uro nraakye venanra mwia hiam e Kotira qua nteqa kyenanra. Qioma mwitaa hinanra. Mwanraatavantovata uro qoraisi varairera, mwiva mwitaa hiqaro hiam Kotira qua nteqa kyaananro. Qioma mwitaa hiananro. Mwaa entara nraata vaati varehua nronraqama kye muaanra ntaani inraikyara varaqi vivara. Nkyevata mwi muaanranra varevo tina, mwianra rieqanama nkye hia nraata vaati varaate, tuqo.

²⁹ Ni kata pakya tuava, nte nkyiara qua tuva mwia okyara mwataa-mama vahiho. Tire mwata mwaaqaa variara entava pataqama vahiho. Mwianra rieqatama nkyiqitai nraakye varehua hia nraakye varehua nraantantamwa kye variqi viqata Kotira kyaiqara nronraqama kye riemwaqi quata.

³⁰ Nkye hia mwatani airi enta qati variqi virara rieqatama nkyiqitai ntatehua mwihua hia ntatehuara nraantantamwa kye variqi viqata Kotirara nronraqama kye riemwaqita quata. Kuaa qarama kye nkyiqitai raihi varihua, mwihua hia raihihuara nraantantamwa kye variqi viqatama Kotira kyaiqara nronraqama kye riemwaqi vivata nkyiqitai mpo inraikya mpo inraikya kyoqaa hi varihua hia mpo inraikya vatehua nraantantamwa kye varaqi quata.

³¹ Nkye munima kyaiqave, kyoqaa kyaiqave, varehua hia mwi kyaiqarara nronraqama kye riemwaqita quata. Mwaa mwatara mwia kyaiqa okyaravata taiqe variharo mwiva taiqaani entava qaumato vahirara tita, nkye mwianra rieqatama Kotira kyaiqara nraahu nronraqama kye riemwaqi viqata variqi quata.

³² Ni kyakya hiva mwitaamama vahiho: Hia nkyi mwutukyavanto mwata mwaaqaanaa inraikyara mpoqama kyero vahiari. Hia nraakye varaari vaisiva variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi qamwata mwatarero mwianra nronraqama kyero rieqaro mwia kyaiqa nraahu varaqiro quanano.

³³ Nraakye varate variari vaisiva nai nraata qamwata mwatarera uti variqarora tiro, mwiva mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyero riemwaqiro quanano.

³⁴ Mwiva mwitaa hiqaro hia Kotira kyaiqara nraahu riemwaqiro quanano. Mwiva Kotira kyaiqaravata, nai nraata kyaiqaravata, riemwaqiro quanano.

Mwanraatavantove, hia vaati varaari nraakyevave, variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi kyaiqara nraahu riemwaqiro quanano. Mwiva nai mwanraquraqotairovata nai mwamwantaqotairovata mwia kyaiqa nraahu varaqiro quanano. Vaati vataa nraakyevanto variqaro mwiva nai vaati qamwata mwatarera uti variqarora tiro, mwiva mwaa mwataraqaa vahi inraikyarara nronraqama kyero riemwaqiro quanano.

³⁵ Nte mwaa quara tiqana nte hia nkyi antuareqanavauma tina, nte nkyi kyaahaqa hiqanama tina. Nkye aanra kyuqe hiraqaa nrohiqata Kotira kyaiqara nraahu riemwaqi viqata hia mpo kyaiqa mpo kyaiqara riemwaqita quate tinama, mwitaa tura.

³⁶ Vaisi mpovanto tiqaro, Nte hia nraata vararaitina variariva mpo nraakyevata nrohiankyorave, qiariva mwi vaisiva qioma nraata varaananrove. Mwiva mwitaa hiqaro hiam Kotira qua nteqa kyaananrove.

³⁷ Vaisi mpovanto tiqaro, Nte hia nraakye vararerave. Nte qioma ehaara variqana qati variqina quaninrave, timwa kyero mwitaamaqiro viqaro kepukyaqama kyero variqiro quariva, qioma mwi vaisiva mwitaa hiqaro ehaara variqiro quanano.

³⁸ Nraakye varaariva, mwiva qio kyuqema hianano. Hia nraakye vararaitiro ehaara variariva, mwiva mpoqiavatama kyuqe hianano.

³⁹ Vaativanto qati varirera, mwia nraatavanto mwikyantiri nraahuma variqiro quanano. Vaativanto gutu viraro mwi nraakyeva qioma nai kyakya hiani vaisira varaananro. Mwiva mpo qoraisi vararera hiro Iesusirara qutaave qianinra nraahuma qio varaananro.

⁴⁰ Nte ntena riemwa kye mwi nraakyerara tiqana, Mwi nraakyeva hia qaiqaa qoraisi varairera, mwiva qamwateqaroma variqiro quanarovema,

tina. Nte mwitaa tiqanama Kotira mwanraquravantovata nte tu quara kuaa qua mwia nraahu qiananrovema tina.

8

Unra mwanriqani vate kyarara qiove nraananrave hiave qio nraananrave? tura

¹ Nkye ni kyapara hiqata qiove tire maaketiqitai unra mwanriqani vate kyarara munima kye vara kye nraananrave qia quara nkyita timwa nyinrenra. Haunri nkye paparuqa hita tiqata, Tire mwi quara okyara ntapihi kyaurahua qioma mwitaa mwitaa hiananrave, tivora. Nkye mwi okyarara ntapihi kyaurahuave tiqata nkyeta nrutu nraahu tuaaherevora. Hia mwitaa ti quara mwiaqo mwi quara avuqavu hiata. Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vateqatama mwi quara avuqavu hiata.

² Vaisivanto hini qua okyara nraahu ntapihi kyero haunri mwiva tiqaro, Nte ekyaa qua okyara ntapihi kyauqo, qiankyorave.

³ Kotirara mwutukya vahiri vaisiva variraro Kotiva mwi vaisira ntapihi kyero taqero ni nraaqiarave timwa kyeroma mwia kyaahaqa hiananro.

⁴ Mwi quara rieqana nte unra mwanriqani vate kyarara tirera. Tire ekyahua ntapihi kyauraro unra mwanriqavanto qumina inraikya nraahuma vahiro. Tire ntapihi kyauraro qutaa mwanriqa kuaikuvanto Kotiva nraahuma variro. ⁵ Mpo hiahua tiqata, Nyaamwunivata mwata mwaqaavata mwanriqa airivanto variqata tiriqaa ntaqikyiri variavata tiri vunyaa vaisi airivantovata variqata tiriqaa ntaqikyiri variarave, qiarave.

⁶ Mwihua mwitaa qiavata tire tiqata, Mwanriqa kuaikuvanto Kotiva nraahuma variho, ti varunanra. Kotiva tiri tiqovama variro. Mwiva ekyaa inraikya utu taiva varihata tire mwia nraaqiaravanto qati variqi quarahuama varita. Tiri vunyaa vaisi kuaikuvanto Iesusiva nraahuma variro. Kotiva Karaisira nronraqama kyaiharo mwiva ekyaa inraikya utu taira. Karaisiva varihatara titama, tirevata varita. Tire mwi quara rieqatama unra mwanriqanra qumina inraikyave tunanra.

⁷ Tire mwi quara ntapihi kyaurahua varurata hia ekyaa nraakye qora mwi quara ntapihiara. Mpo hiahua tauraa unra mwanriqanra riohua, mwihua Iesusira nraaqiaraqama vita mwihua mwaa entaravata unra mwanriqani vataa kyarara nreta tiqata, Qae, mwaa unra mwanriqani vataa kyarava tiri uaqiama timwa taarivaare, ti variarave. Mwihua mwutukya vu nraatovanto hia ntapihihata mwihua airi nraato tiqata mwi kyarara nramwa kyeta mwihua tiqata, Qae, ni kyauriroma iho. Hia mwi kyarara nraataara vaihana nramwa kyaurave, ti variara.

⁸ Mwihua mwitaa ti variavata tire ntapihi kyauraro Kotiva tire kyara nraananra mwianra mwiva hia nronraqama kyero riero. Hia Kotiva tire kyara nraananra mwianra rieqaro tiri qamwata timwa taananro. Tire mpo kyara aurama te mpo kyara qati nre hiarava hiam tiri vara mpo qarama kyairaqe tire kyugema kye Kotira nraaqiara variananra.

⁹ Mwi quava mwitaama vahirara tita, nkye hia kyauriraitita, qioma mpo kyara mpo kyara nrevara. Nkye mpo kyara mpo kyara nrehuavata rauriqata variata. Nkye mpo kyara mpo kyara qio nraahu nrehua variavata nkyi henahua Iesusira nraaqiara hini mwihua nronraqama kye nraato tita tiqata, Tire mpo kyara nraanranro tiri kyauruankyorave, ti variahua suqaa nkye ekyaa kyara nraivata mwihua mwia taqeta mwihua uaqia hi kyaiqaraqiri tumu ntivorave.

¹⁰ Ni qua okyara mwitaamama vahiro. E mpovanto tiqara, Nte qioma ekyaa kyara nraanrinro hia ni toqaamwu ruananrove, tirava uro unra mwanriqa mwaanra nraamwuqi kyara nre variraro i qata mpovanto Iesusira nraaqiara hia kepukyaqa hiariva i taqero mwiaqaatairo mwivavata hia nraani kyarara mwia nraanranro mwia kyauriraro hia nraataara nrauqoma qiananro. Nramwa kyero mwia kyaara mwi vaisiva Kotira qua nteqa kyaanranro.

¹¹ Mwi vaisiva mwitaa ihara mwia e tiqara, Nte ekyaa kyara qioma nraanrinrave, qiananra, mwia okyaraqaarama mwi vaisiva tumu ntiro. Karaisiva hia iara nraahu qutu vurave, Karaisiva i qata vakyaa mwianravata qutu vurave.

¹² E mwi kyarara nraanranro i qata mpovanto hia kepukyaqa hiariva apiqama rieqaro kyara vara kyero nraanrenra, e hia mwia nraahu uaqiamamwatenanra. E Karaisiravata uaqiama mwatera mwia quavatama nteqa kyenranra.

¹³ Mwianra rieqanama nte mwi kyarara nreqana taqaariro mwi kyararaqaara ni kata pakyaa mpovanto tumu ntirera, nte mwiva tumu ntuankeyo tina, nte hiam mwi kyarara qaiqaavata nramwaqina quaninra.

9

Poruva Iesusira kyaiqa vareqaro hia kyoqaa varora mwianra qamwatora

¹ Qio qutaa hia mpovanto ni rupataihana nte qatima varuqo. Qutaa nianra Karaisiva qua timwa nyianrive tiro, ni nronraqama kyaihana varuvama varina. Iesusiva nronraqama kyai vaisihua nraantante qutaama nte tiri vunyaa vaisi Iesusira taqauvama varina. Qutaa nte tiri vunyaa vaisi mwia kyaiqa vare varuqata nkye ni kyaiqa mwiaqaatai Iesusira nraaqiaraqama vita variara.

² Mpo ihua nianra hia Iesusiva nronraqama kyai vaisiva variaro tivata nkye hia mwitaa tiraiti, nkye qutaama nianra Iesusiva i nronraqama kyai vaisiva variaro tivara. Nkye mwi quara nraahuma tivara. Nkye Kotira vataqita aanra kyuqeraqaa vivaro mpovanto mwia taqero nianra qutaama Iesusiva mwia nronraqama kyairave qiananro.

³ Vaisi mpo ihua niqaa qua vataivera, nte nkyiari mwitaama kyena timwa nyianinra, ⁴ Nte Kotira kyaiqa vare variariro tavave nianra qao tiraqe nte kyaravata nramanrivata hia nraaninra? Hiam mpo mpovanto nianra qao qiariva variro.

⁵ Iesusiva nronraqama kyaihua mponramwuvata, Iesusira qatanramwuvata, Pitaavavata, mwihua nraakye varate variqi vi variarara tiro, tavave nianra qao tiraqe nte hia mwihua hiant ntevata Iesusiva vataqi quani nraakyaera mpo varena mpo mwatukya mpo mwatukyaqi nrohianinra?

⁶ Tire Vanavaasikya Kotira kyaiqa vareqata hiam nraakye qorara kyara timwiate tiraitita, tetatana kyauquqo kyaiqa vara kyeqa tetatana ntaqiky varunanra. Iesusiva nronraqama kyo vaisinramwuhuaqitaita taretana nraahu mwitaa hi varunanra.

⁷ Qikye, qaami vaisivanto qaami kyaiqa vareqaro nai munima kyeqarove mwi kyaiqara vare variro? Qaqao, hia mwiva nai munima kyaira. Mwiaqaa ntaqikyiva mwia munima mwinra. Vaisivanto uaini vara tutairaro tamwa riemwa tairaro mwiva hiave nai tutaaninraqaatairo tamwa hiqo kyero nraanranro? Qaqao, mwia qioma mwitaa hianranro. Sipisipiqa ntaqiky variva, mwiva hiave qio nai sipisipi nraamwa nraanranro? Hiam mpovanto mwianra qao qianranro. Mwiva qioma naivata nraanranro.

⁸ Mwaa quara tiqana nte hia vaisivanto ti varia quara nraahu rieqana tirera. Kotira mpukuqivata mwi quara okyara vahiho.

⁹ Kotiva Mosesira mwu quava mwitaama tiro: Uiti uru ntakakaru hiarive tiro, purimakauvanto kyuquqo mwivau ntamwaqiro viro nrinro hianinra hia mwia nro rupa taante. Mwia qati kyairaro mwivavata uiti uru mpo hira nraanrive, tura. (Lo 25:4) Kotiva mwi quara purimakaura nraahu rieqaro turave iho?

¹⁰ Kotiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tirivata kyaahaqa hirero turave iho? Eo, mwiva tirivata kyaahaqa hirero mwi quara timwa torave. Mwi quara okyara mwataamama vahiho: Kyara vara tirero mwata quvuari-vavata, kyara vantu varero nrianrivavata, mwitanahua nraakiara mwaa kyarara qioma tetatanavata nraananrave tivara. Qua mwia okyaravanto mwitaama vahirara tita, mwitanahua qioma nrevara.

¹¹ Vaisivanto kyara humwu mwataqi vara tintema kye tire nraante Kotira qua nkyi vu nraato mwutukyaqi vataunanra. Vaisivanto kyara vara tutaira vantintema kye hiave tire uro nkyiqitai kyarave tuavaaqave varaananra?

¹² Vaisi mpo ihua nkyiqitai mwitaa inraikya vareva vahirera, tire nkyiqitai varaarava mpoqiavatama vahianaro. Tire mwi inraikyara mwi inraikyara nkyiqitai varaataama vahivevata hia uro nyaanru timwa kye varaunanra. Tire qaqira kye nkyi mpo inraikyavanto antua kyairata nkye Karaisira qua hia riemwaqi vivorave timwa kye mwiaqaatai tire hia nkyiara mwi inraikya timwiate tiraiti, tire tetavanto tetaqa ntaqikyiqi viqata muaanra nto inraikyara varaqi viqa Karaisira qua nkyi timwa nyiavananra.

¹³ Nkye hia ntapihiarave? Ierusalemi Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vare varihua, mwihua mwi nraamwunraqitai nkyiari kyara vara kyeqata nre variara. Mwini Kotirani quara vahi aasau rukyeta qia quara mwate varihua quara vahi aasau hini nkyiarivata nraanra. Mwihua mwi kyarara hini nkyiarivata nraavaro Kotiva hia mwihuara tirave.

¹⁴ Kuaa qarama kyero tiri vunyaa vaisivanto qua vatero tiqaro, Ni qua timwa nyiqi vi varihua varivata mwia hiniqama mwihua qua rie nraakye qorahua, mwihuama mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi vivata qio variqi quate, tura.

¹⁵ Mwi quava vaihana nte hia mwitaa hurave. Nte haaru nkyivata variqana Karaisira qua nkyi timwa nyiavara mwia hiniqama hia nte nkyiara kyarave mpo inraikyave mpivaqe nte qio variankya qjavara. Nte nkyiqitai mwi inraikyara mwi inraikyara qio varaariva vahuvanavata qaqira kyaavara. Nte qara mwaa ntigana nte hia nkye niqaa kyuqema kye ntaqikyiatervavauma qara ntina. Hia nte nkyiara mwitaa tirera. Nte gutu vina hia nkyi kyapata variani entara mwi quara qiataarave. Nkyiqitai mpo inraikyave kyarave munimave hia nyaanruma kye varaurara riena nte qamwateqana ntena mwahuta ti varuqo. Nkyiqitairo hiamu mpovanto tiqaro, Nte mwia mpo inraikya mwunraqa mwiva mwitaa tiharo mwia quavanto unra quama vahiananrove, qiananro.

¹⁶ Nte nraakye qora Karaisira qua timwa nyiqi viqana nte hia ntena mwahuta tirera. Nianra mwi quara timwa nyiante tirara tina, nte mwi quara nraakye qora timwa nyianriva nraahuma vahiho. Qikye, nte mwi quara hia qiariro Kotiva niqaa qua vatairaqe nte uaqiama kyena varianinra. Mwianra rieqana nte hia ntena mwahuta tirera.

¹⁷ Hia nte ntena riemwa kye tiqana, Kyai nte Karaisira qua timwa nyiqi quankye, turave. Nte mwitaa timwa kye ntena kyakya hiraqa varaaninra

mwia nte qioma mwia qiata kyoqaavata varaaninra. Hia nte mwitaa hirerama. Kotiva ni kyauquqi mwi kyaiqara vatero nianra mwi quara timwa nyiante tirara tina, nte mwi quara timwa nyiqi vura.

¹⁸ Nte mwitaamaqi viqana nte mwia qiata nanra kyoqaa varaurave? Hia nte kyoqaa varaura. Ni kyoqaa nraahumwa mpo qara hi kyoqaava mwataama kyeroma vahiho: Nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqanama hia munimave mpo inraikyave mpiate timwaqina vuva, mwivama ni kyoqaa vahiho. Nte Karaisira qua nkyi timwa nyiqana qio nkyiqitaina munimave mpo inraikya varaariva vaihanavata nte qaqira kye hia nkyiqitai vare varuva, mwiva mwia ni kyoqaama vahiho.

¹⁹ Hia vaisi mpovanto ni rupa taihana nte mwia kyaiqa vaisi varurave. Nte qati varuvama varuqo. Nte qati vaisi varura mwianra nte hia nronraqama kye riaraitina, kyai ekyaa nraakye qora Iesusira aanraqaa sita vare quankye tina, nte rupa taahua nraantantamwa kye variqana mwihua kyaiqa vaisi nraahu varirerana varura.

²⁰ Nte Iutaa nraakye qoravata variqana mwihua Iesusira aanraqaa quate tina, Iutaa nraakye qora Mosesira qua okyarara riegata variqi quantema kye ntevata variqi vura. Nte hia Mosesira qua mwemwaniga huva variqanavata mwihua Karaisira qua riaate tina, nte Mosesira qua okyara mwemwaniga hina nrohi varina.

²¹ Kuaa qarama kye nte mpo mwananaahuavata variqana mwihua hia Mosesira qua okyarara riemwaqi quantema kye ntevata mwihua Iesusira aanraqaa quate tina, mwihua nraantantamwa kye variqi vura. Nte mwitaama kye variqi viqana hia nte Kotiva timwa tai quara qaqira kyaraitina, nte Karaisira qua mwemwanima varina.

²² Hia kepukyaqa hia nraakye qorahua variavana nte mwihuavata variqana mwihuavata Iesusira aanraqaa quate tina, ntevata vina mwihua nraantante hia kepukya vahivara votima kyena varura. Ekyaa mpo qara mpo qarama kye vari nraakye qorahua Iesusira aanraqaa quate tina, nte ekyaa mwihua variantema kyena ntevata variqina viqana mwihuaqi kyaiqa utura.

²³ Nte Karaisira qua kyuge qua riegana nte mwitaamaqina vura. Nte mwitaamaqi vi variariro Kotiva nivata mpo ihuavata kyugema timwa taarive tina, nte mwitaamaqi viqana Karaisira qua timwa nyiqi vi varura.

Kyoqaa vararera tire kepukyaqama kye hiantaara

²⁴ Nkye hia ntapiharave? Mpo inraikya vataara vararerata nai ntutaa kye nai ntutaa kye hianta varia nraakye qorahua airivanto hiantaavaro kuaiqiavanto mwihuaqitairo nraatara kyero kyoqaa varairave. Nkyevata Iesusira aanraqaa viqata kyoqaa varehua hianteta quata.

²⁵ Nai ntutaa kye nai ntutaa kye hianteqata kyoqaa vararera hiahua tau-raaqama kye kyugu kyauquvanto huvantu vaantu hiro mwamwantavanto qio vahiarive tita, ekyaa nkyiari mwamwanta kyakya hira qaqira kyeta uro mwataara hiara.

Mwihua mwitaa hiqata kyoqaa vararera kyatari mwanre qiataqaa qu nyataara mwia nraahu varaara. Mwihua mwanrevanto tamusa quaninranra tera hiqata kepukyaqama kye hiantaara. Tire hia mwihua nraantante qumina kyoqaa taiqa quaninranra riaraitita, tire teta ekyaa enta qati variqi quana kyoqaarara riegata tire teramate kyugema kye Kotira aanraqaa vi varunanra.

²⁶ Mwianra riegana nte hia tuqasaaqasa hina viti viri hiqana Kotira aanraqaa virera. Nte nriqi vataanraqaa viqana avuqavuma kye virera.

Hia nte vaisi mpovanto ntaqiqaro quminanraqi kyauqu tuto kyaintema kye ntevatata kyauqu tutokyaqi virera.

²⁷ Nte Karaisira qua mpohua timwa nyiqi vina mwiaqaatai ntena raupiri hiankyorave tina, nte ntenaqa kyugema kye ntaqikyiqi vi varura. Nraaqiar-avanto nai qora qua vataqiro quarive tiro, mwia qova mwia ntuqutira. Mwia nraantantamwa kye nte ntena mwamwantavanto tumusa quarive tina, nte ntena mwamwanta ntuqutuqi vi varura.

10

Nkyevata Iutaa haivaqahua hia Kotira aanraqaa nrohuntema kye nrohivorave tura

¹ Ni kata pakyaa tuaavo, tiri Iutaa haivaqahua qumina mwataqaa nrohita uro taiqa vu quarara nkyevata nraato tuata. Mwi entara Kotiva mwihua kyaahaqama nyatovaro tonamwuvanto ekyaa mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro aanra nyaamwute varuvata ekyaa mwihua nramanri nronra qio qareta vura. ² Mwihua ekyaa tonamwuqivata nramanriqivata Mosesira vataqita vurara tita, mwihua ekyaa mwi entara Mosesira nramanri varohua votima kye varura.

³ Mwihua ekyaa qumina mwataqaa hia kyaravata nramanrivata vahuraqaa Kotiva nyu kyarara nraahumwa mpo qara hu kyarara nramwaqi vi varura. ⁴ Ekyaa mwihua Kotiva nai nyu nramanrinra nramwaqi vi varura. Mwihua mwi mwataraqaa nrohiqata Kotiva nyu nramanrinra oriqtai nre varuvaro Karaisiva mwi nramanrinra nyinro mwi orira votima kyero mwiva mwihua kyapata variqiro vura.

⁵ Kotiva tiri haivaqahuaqaa kyugema kyero ntaqikyuvata ekyaa mwihua mwia qua riaataara vahuvata airivanto qaqira kyeta mwia qua nteqa kyovaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua qamwata nyatovata mwihua qutu vuvaro mwihua nyamwantavanto qumina mwata mwiaqaa mpona mpona vahura.

⁶ Haaru Iutaa haivaqahua hia Kotira qua rieqata variqi vura, tire mwi quara rieta tirevata mwitaama kye variqi quarora. Mwihua mwutukyavanto qora kyaiqara vahuntema kyero tiri mwutukyavantovata mwitaa hiankyora.

⁷ Mwihua hinivanto unra mwanriqa nrtutu tuaaherontema kye tirevata mwitaa hiarora. Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwihuara mwitaama tiro:

Nraakye qoravanto mwatakyaa vi variqata kyaravata nramanrivata nreta

mwiaqaataita api ntetutiqeqata varurave, tura.

(Kyatura 32:6)

⁸ Mwi entara mwihuaqitaita mponramwuvanto api qaraqita vura kyaara Kotiva mwihua saihovata kuaa enta airi 23,000 nraakye qoravanto qutu vura. Tirevata mwihua nrohuntema kyeta nrohiarora.

⁹ Tire mwihuaqitai mpo uhua Kotira mwataara huntema kye tirevata Kotira mwataara hiarora. Mwihuaqitaita mponramwuvanto Kotirara hia tiriqaa kyugema kyero ntaqikyihio timwa kye Kotira mwataara huvaro mwia kyaara Kotiva quaiha vara kyovata mwihua airinramwu kutu taiqa kyora.

¹⁰ Mwihuaqitaita mponramwuvanto Kotirara nrtutu nraunru/nrunru nraanru timwaqi vuvaro mwia kyaara nyaamwusairo Kotiva titova vaisi ru kye varuva mpovanto tumu mwihua ru taiqa kyora. Mwianra rieqatama tire mwihua hunte hiarora.

¹¹ Mate mwaa vari nraakye qorahua Kotira okyara ntapihi kyeta taqaate tiro, tiri haivaqahua mwitaama kye api nrohi varuvaro Kotiva mwihua ntuqutuqiro vura. Tiriara mwihua mwi quara taunru kyeta mwihuavata mwitaa hivorave tiro, mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa tora. Ekyara enta nri ntaariva qaumato vaihata tire varurahuara tita, tiri haivaqahua qua qara ntumwa tora tire taunru kye mwihua votima kye api nrohiarora.

¹² Mwi quara rieqatama tahuave tire Kotira aanraqaa kepukyaqama kye varuro tihua rauriqata variata. Nkyevata uaqia hi kyaiqaraq tumu ntita qora aanraqaa vivora.

¹³ Nkyiara uaqia hi aanranraqaa quate tiro, airi inraikyavanto nkyi mwataara hirero uti varira. Mwi inraikyava hia nkyi nraahu mwataara hirero uti varira. Mwi inraikyava ekyaa nraakye qora mwataara hirero uti varira. Mwitaa hi variharo Kotiva nkyiara nronraqama kyero riemwaqiro vi variva uaqia hi kyaiqava nkyi nraatara kyaankyorave tiro, Kotiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye uaqia hi aanranraqaataita ntuqema kye kyuqe aanraqaa viva qioma vahiananro.

Kotira vataqi viqata kuaa vakya uaqia hi tove vaanaravata vataqi quarora

¹⁴ Ni nramwunaa tuaavo, mwi quara rieqatama unra mwanriqa nrtu tuaahere okyarara nkye mwoqa mwiata. ¹⁵ Nkye kyuqe vu nraato vataahua variqara tita, nkye nkyetavanto ni qua tukyama kye kyuqe quave, uaqia hi quarave, qiata.

¹⁶ Tire Karaisira nraanrevanto tumunra mwianra rieqata ntuvaantuama vi variqata uaini vara kye Kotirara kyuqeve timwa kye kaapu kuaaqitai mwi nramanrinra vara kye nreqata tire hiave Karaisiva tiriara rieqaro nai nraanre raurura mwianra rieta? Mperetivata nteqakye nreqata hiave tire Karaisiva nai mwamwanta tiri timwunranra rieta?

¹⁷ Mpereti kuaiku vaihata tire airivanto mpereti kuaa mwikuraqaatai nteqa kyeqa nre varunanranra tita, tire nraakye qora airi mwihua kuaa mwamwantama varuro.

¹⁸ Nkye Isareri vaisiara riaata. Mwihua Kotirani quara aasau rukyeta vateqata mwihua nkyiarivata mwi kyarara nreta mwihua Kotiravata kuaaqi varirerata mwitaa hura.

¹⁹ Ni qua okyaravanto nataamave vahiro? Mwataamave vahiro? Unra mwanriqa qutaa varirani vaisivanto kyara mwia mwinranro qiove mwia kyaahaqa hiananro? Qaqao, hia ni qua okyaravanto mwitaama vahiro.

²⁰ Hia Kotira qua riaahua unra mwanriqani quara rukye variara mwia mwihua vaananima quara rita. Mwihua hia Kotiranivauma mwi quarara rita. Nkye hia Kotira qua riaahua mwihuavata variqata mwihua nkyiari vaanani vate kyarara nreqata nkyevata vaana mwihua kyapata kuaaqi varivorave.

²¹ Nkye tiri vunyaa vaisi mwia kaapuqitai mwia nramanri nramwa kyeta mwiaqaatai uro vaanavanto hiani kaapuraqi nrevora. Nkye hiam qio tiri vunyaa vaisi kyapata taintaqaatai kyara nramwa kye mwiaqaatai uro vaanavanto hiani taintaraqaatai nrevora. ²² Tiri vunyaa vaisi raraq taankyo tita, tire hiam uro vaana kyapata kuaaqi variara. Hia tire teta vunyaa vaisi nraatara kyaurahuave. Haunri tire teta vunyaa vaisi nraatara kye kepukyavanto varuro qiarora.

Vaisivanto hia nai nraahu kyuqema kyero variqiro quaninranra riaari

²³ Hia tiriara qao tihata tire ekyaa inraikya qio nraahu utuarahuama varita. Mwitaa hiararovata hiam ekyaa inraikya mwiva tiri kyuqema

timwataanro. Hia tiriara qao tihata tire ekyaa inraikyaa qio nraahu utuarahuama varita. Mwitaa hiararovata hia ekyaa inraikyavanto tiri kyaahaqa hiananro.

²⁴ Vaisivanto hia nai nraahu kyuqema kyero variqiro quaninranra riaari. Mwiva variqaro nai hena vaisi kyaahaqa hianinranravata riaari.

²⁵⁻²⁶ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mwatavata, mwatanyaa kyaravata,

Kotiva hi inraikyava nraahu vahirave, tura.

(Ihi 24:1) Ekyaa

kyara Kotiva hi inraikyava vahirara tita, nkye ekyaa kyaara nreva nraahuma vahiro. Mwianra rieqatama nkye quara kyara maaketiqi vatera qioma kyoqaama kye nrevara. Nkye mwia kyoqaa hiqata hiamu kyapanaapara hita taisairo varaqiro vatairave tiraitita, qati mwia nraahu kyoqaamaqita uro nraata.

²⁷ Mpovanto hia Kotira qua riaari vaisiva nrita nivata kyara nraate tirata nkye mwini uro mwiavata kyara nraivera, hia uro kyapanaapara hita taisairo mwi kyarara varaqiro vatairave tiraitita, qati nraata. ²⁸ Nkye nranrenra hivaro mpovavanto nkyiara tiqaro, Qaqao mwi kyarara unra mwanriqani vataarama iho, tirera, nkye hia mwi kyarara nraata. Toqaamwu ruankyo tita, hia mwi kyarara nraata.

²⁹ Hia nte nkyi toqaamwu ruaninra mwianravauma tuqo. Nte nkyi timwa nyi vaisira mwia toqaamwu ruankyo tinama tuqo. Mwiva nkyiara mwi kyarara unra mwanriqani vataa kyaravama vaiho tirata nkye mwi kyarara nraivaro mwi vaisiva tiqaro, Mwihoa mwi kyarara hia nraataara nraavaro ni toqaamwu riho, qiankyorave. Nte nkyiara mwitaa qiariro mpovanto qao tiqaro mwitaama qiananro, ³⁰ Nte ekyaa kyarara Kotirara kyuqeve timwa kye nraanrinro tavave nianra e uaqia hiaro timwa kyero niqaa qua vataanro?

Nte Kotirara kyuqeve qiani kyarara mpovanto hia qao qiarivema, qiananro.

³¹ Mpovanto mwitaa tiraqe nte nai mwitaama timwa mwianinra. E kyarave nramanrive nrenra mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqarama Kotira nrutu nraahu tuaaherarera hiqara mwitaamaqira quante, qianinrave. Nkye mwianra rieqatama nkyi hena vaisi toqaamwu ruankyo tita, rauriqata variata.

³² Iutaave, Kirikive, mpo mwatanaave, Iesusira nraaqiara hini ihuave, nkye mwihuara rieqata variqi viqa mwi mwatanaahua tire utuananraqaatai mwihua uaqiahiraqi tumu ntivorave timwa kye rauriqata variqi quata. ³³ Nkyevata nte hunte hiata. Nte mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqana nraakye qora qamwata nyataankye tina, vare varura. Kotiva ekyaa mwihua sitaarive tina, nte hia ntena kyuqema mataaninranra riaraitina, nte mwihua kyuqema varirara nronraqama kye rieqana variqi vi varura.

11

¹ Nte Karaisiva nrohuntema kye nrohurara tita, nkyevata nte hunte hiata.

Nraakyevanto nkyiari qiata nraamwu hirara tura

² Nkye nianra rieqata nte qua okyara nkyi timwa nyunranra riemwaqi vi variarara tina, nte nkyiara qamwateqana varuqo.

³ Nkye mwaa quara ntapihi kye riaate tina, nte nkyi timwa nyinrenra. Ekyaa vaisiqaa ntaqikyvi variva Karaisivama variro. Nraakyevanto variharo mwia vaativanto mwiaqaa ntaqikyvi varivama variro. Karaisiva variharo Kotiva mwiaqaa ntaqikyvi varivama variro.

⁴ Karaisiva vaisiqaa ntaqikiyi varira, mwianra riegqaroma nkye ntuvaantuama vita varivaro nkyiqitairo vaisivanto Kotirara aakyara tirera hirove, Kotira qua tirera hirove, mwiva sivrera, mwi vaisiva hia nai qiata ntumwaquari. Mwi vaisiva nkyi suqaa siviro variqaro nai qiata ntumwaqu tairera, mwiva Karaisira kyauru mwataanro.

⁵ Qaiqaa tirera. Vaativanto nraataqaa ntaqikiyi varirara tiro, nkye ntuvaantuamavi varivaro nkyiqitairo nraakyevento Kotirara aakyara tirera hirove, Kotira qua nkyi timwa nyinrenra hirove, mwiva siviro mwitaa hirera, mwiva nai qiataqaa ntumwaqu taarive. Nraakyevento hia nai qiataqaa ntumwaqiraitiro, nkyi suqaa siviro qua tirera, mwi nraakyeva nai vaati kyauru mwataanro. Mwitaa hiari nraakyeva qora hi nraakyeva nai qiata kyaahi ekyaa toqa kyaivara votima kyeroma varianro.

⁶ Qikye, nraakyevento nai qiata hia nraamwuma tairera, mwiva nai qiata toqa kyaarive. Mwiva tiqaro, Qiata toqa kyenave, ekyaa humutu kyenave, mwitaa hiariro ni kyauruarivaare, tirera, mwiva nai qiata nraamwuma taarive.

⁷ Kotiva vaisi utirero nai nraantantamwa kyero ututovaro Kotira kepukyavanto vaisiqaatairo vara rairara tiro, vaisivanto siviro nraakye qora suqaa qua tirera hiro hiamai nai qiata ntumwaqu taanro. Nraakyevento qati vaisi kepukyavanto mwiaqaatairo vara rairara tiro, mwiva nai qiata ntumwaqu taanro.

⁸ Kotiva vaisi utirero hia nraakyeqaatairo vaisi utu tora. Kotiva vaisiqaatairo nraakye utu tora. ⁹ Kotiva hia nraakye riegqaro vaisi utu tora. Kotiva vaisiara riegqaro nraakye utu tora.

¹⁰ Kotiva vaisiara riegqaro nraakye utu torara tiro, mwianra riegqaro nraakyevento ni paativanto niqaa ntaqikiyi varivave tiqaro nai qiataqaa ntumwaqu taanro. Mwiva nai qiataqaa ntumwaqu tairata nyaamwunyaahuavata mwia taqeta mwianra nai vaati qua riemwaqiro vi vari nraakyevave tivara.

¹¹ Nraakyevento hia vaisi kyaahaqa hiraro hiamai qio vaisivanto variqiro quanro. Vaisivanto hia nraakye kyaahaqa hiraro hiamai qio nraakyevento variqiro quanro. Vaisivanto nraakye kyaahaqa hiraro nraakyevento vaisi kyaahaqa hiarive tiro, Kotiva vaisivata nraakyevata utu tora.

¹² Haaru Kotiva vaisiqaatairo nraakye utu tovaro nraakyevento qovarama vura. Mate mwaa entara nraakyevento qoraisi nraaqiara mwataqiro viharo mwiaqaatairo vaisivanto qovara hi varira. Mwitaa iharovata qio ekyaa inraikyavanto Kotiraqaatairo qovara hi varira.

¹³ Kyai nte mwaa quara qarita nkyetavanto tukyama kye qiove hiave qiove qiata. Nraakyevento hia nai qiata ntumwaqu tero qiove mwiva nraakye qora suqaa siviro Kotirara aakyara qianro? Qaqao, nraakyevento hiamai qio mwitaa hianro.

¹⁴ Nkyevata nraakye qora okyarara rieta tiqata, Vaisi qiata mpuahaa vahirera, mwiva kyauruanrove, ti variara. ¹⁵ Nraakye qiata mpuahaa vahianinra mwia qiove. Nai qiata kyaahi mpuahaa mwiva mwia qiata ntumwaqu kyaiharoma nraakyevento qio variro.

¹⁶ Mwi qarara airi qua tiqaro ni qua nraatara kyarera utuani vaisirara nte mwitaama qianinra. Nraakyevento nraakye qora suqaa Kotira qua timwa nyinrenra hiro nai qiata ntumwaqu taarive, tura. Nte mwi quara nraahu timwa nyuqata Iesusira nraaqiara mpoqi mpoqi variahua ntapihi kyaara. Hia tire mwi quara qaqira kye mpo qua riarera. Mwi quara nraahu riemwaqi virera.

Tiri vunyaa vaisi kyara mperetivata uainivata apiqama kye nre varurara tura

¹⁷ Nte nkyiara mwi kyaiqara mwi kyaiqara mwataama kye varaate tiqana nkye mpo inraikyacia utuarara rieqana nte hiamma nkyiara qamwatauqo. Nte riaugata nkye mwaanra tirera ntuvaantuama vita kyuqema kye variataara uaqiama kyeta variara.

¹⁸ Tohare nte mwaa quara nraante nkyi timwa nyinrenra. Mwitaa tihana riaura: Nkye mwaanra tirera ntuvaantuama vita variqata nkye inronra hiqata ntainra vita variara. Nkyiara mwi quara tihana nte mwi quara rieqanama mwi quava hini qua qutaa qua vahiananrove tura.

¹⁹ Nkye mponramwuvanto tiqata, Tiri quavanto nraahuma avuqavu iho, timwa kyeqata mwia kyaara ntainra viqata variara. Mwia qio qutaama nkye ntainra vita varivata mwiaqaatai avuqavuma vari nraakye qorahua govarama vivara.

²⁰ Nkye ntuvaantuama vi variqata tiri vunyaa vaisi kyara naitarama kye nraataara vaihata nkye apiqama kye nre variara.

²¹ Nkye ntuvaantuama vita variqata nkyeta kyakya hiraqa kyara vara kye nramwaquavata mpo hiahua nraataa ihata variavata mpo hiahua nronraqama kye uera nramanri nreta uera ntaara.

²² Qikye, nkye hia nraamwuqi variahuave? Nkye nkyeta nraamwuqi variqata mwini kyaravata nramanrivata nramwa vareta, mwiaqaatai uro mwaanra tirerata ntuvaantua hiataara vaihata nkye hia mwitaa hi variara. Nkye variavata vehi nraakye qoravata mwiqi variavata nkye nkyeta nraahu kyara nraavata mwihua kyaurihata variara. Qikye mwihuavata Kotira nraakye qora variavata nkye mwihua kyaurira inraikya vara nyinrenrata uti variara. Nte nkyi kyaiqa mwianra riena nte nkyiara nanreve qianinra? Nte nkyi qamwatave nyataaninra? Qaqao, nte hiamma nkyi qamwata nyataaninra.

*Iesusiva mperetiaravata uainianravata tu quara
(Matiu 26:26-29; Maaki 14:22-25; Ruku 22:14-20)*

²³ (Kyai nte qaiqaa tiri vunyaa vaisivanto tu quara nkyi timwa nyianri.) Tiri vunyaa vaisivanto mwi quara ni timwa mpuvana nte mwi quara nkyivata timwa nyiavara. Mwi quava mwataamama vahiho: Iutaasiva mwia govarama kyarero veva ntero vu entara enta mwiqi tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nai nraaqiaranramwuvata kyara nreqanro mpereti vara kyero ²⁴ Kotirara kyugeve timwa kyero nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa ni mamantave. Nkyiara rieqanama nkyi nyuqo. Nkye nianra rieqatama mwi kyarara nramwaqita quate, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi kyarara nramwa kyovaro kuaa qarama kyero mwiva uaini kaapu vara kyero tiqaro, Mwaa nramanriva ni nraanreve. Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi taqau viro varirero qaraakya qua vataariva, mwi quava kyaakueqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kyaakueqama kyaananrove. Nianra rieqama mwi nramanrinra nramwaqi quate, tura.

²⁶ Iesusiva mwitaa turara tita, nkye ntuvaantuama vi variqata mpereti mwivata, nramanri mwivata, nramwaqi viqata nkye tiri vunyaa vaisivanto tiriara rieqaro qutu vurara nkye nraakye qora timwa nyi variara. Nkye mwitaamaqi vivaro tiri vunyaa vaisivanto uro ntantero tumuanri.

Hia paparuqama kyeqata mwaa kyarara nraata

²⁷ Mwi quava mwitaama vahirara tiro, mpovanto uaqia hi kyaiqara utuqi viqaro tiri vunyaa vaisi mwia mperetivata mwia nramanrivata nrainrenra, mwiva tiri vunyaa vaisi mwia mwamwantavata mwia nraanrevata uaqiama mwatairaro mwia kyaara mwiaqaa quama vahiananro.

²⁸ Mwitaa hiankyorave tiro, vaisivantove nraakyevantove nai mwutukya vu nraatoqi uaqia hi kyaiqava vahiankyo tiro, nai tukyama kye taqero mwiaqaatairo mpereti mwiavata, nramanri mwiavata, qio nraananro.

²⁹ Mpovanto paparugama kyero nreqanro hia Karaisira mwamwantara ntapihi kyero riaraitiro, qumina mperetivata nramanrivata nraanriva, naivantoma naiqaa qua vataanaro.

³⁰ Nkye ntuvaantuama vita apiqama kyeta mwi kyarara nre variara mwiaqaa nrama nkye mponramwuvanto hia kepukya nraakye qora variavata mponramwuvanto nriqa vi inraikyara vare variavata mponramwuvanto qutu quavo.

³¹ Tire mwi kyarara nranrenra hita vuni teta uaqia hi inraikyara utu-arava qati vahiankyo tita, teta mwutukya vu nraato tukyama kye taqeta, mwiaqaatai qioma mwi kyarara mwi nramwanrinra nraanranro hia tiriqaa qua vahiananro.

³² Tiriara mwaa mwataraqaa varihuavata variqata nronraqama kye qua varevorave tiro, tiri vunyaa vaisivanto tiri kyaiqa mwataarama kyero taqamwaqiro viqaroma tiriara avuqavuma vahi aanranraqaa quate tiro, tiri ntuquti varira.

³³ Ni kata pakyaa tuaavo, mwi quara rieqatama tiri vunyaa vaisi kyara nranrenrata ntuvaantuama vita variqa nkye qakyoma kye mpohua sekya variqata kuaa vakya kuaaqi mwi kyarara nraata.

³⁴ Mpovanto kyara nraataa hiraro nai nraamwuqi nrenro ntuvaantua hiraqi nriani. Nkye mwitaama kye uro ntuvaantuama vita varivaro Kotiva hia nkyiqa qua vataanaro.

Qio nte nraakiara nkye hinani uro ntena mpo quavata nkyi ntapihi kye timwa nyinrenra.

12

Kotira mwanraquravanto mpo qara mpo qarama kyero nraakye qoraqi kyaiqa utuaninranra tura.

¹ Ni kata pakyaa tuaavo, Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpo kepukya nkyi tukyama nyiani okyarara nkye api riemwaqita vivora. ² Nkye nkyeta haaru nrohi varu okyarara nkye ntapihiara. Haaru nkye hia Kotirara rio entara qora kyaiqavanto nkyi vara apiqama kyovata nkye uro unra mwanriqa hia qua tu inraikyara qamwata mwate varura.

³ Nkye mwi entara hia Kotira mwanraqurara riaraitita, api nrohurara rieqana nte mwaa quara nkyi timwa nyinrenra. Kotira mwanraquravanto vaisi kyaahaqa hi varirera, mwi vaisiva hiama qio tiqaro, Kyai Iesusiva uaqiama quarive, qiananro. Hiama qio mwitaa qiananro. Kotira mwanraquravanto hia vaisi mpo kyaahaqa hirera, mwi vaisiva hiama qio tiqaro, Iesusiva vunyaa vaisivanto variho, qiananro. Kotira mwanraquravanto kyaahaqa hiari vaisiva, mwiva nraahuma qio mwitaa qiananro.

⁴ Nraakye qoravanto Kotira kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaate tiro, Kotira mwanraqura kuaa mwiva nraahu mwi kepukyara ntainra kyero nyi varira.

⁵ Nraakye qoravanto Kotira kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variavaro tiri vunyaa vaisi kuaa mwikuva nraahu mwihuaqaa ntaqikiyi varira.

⁶ Nraakye qoravanto mpo kyaiqa mpo kyaiqa mpohua vara nyate variavaro Kotiva kuaikuvanto mwihua su nyaato kyuqema nyataihata mwihua mwitaa hi variara.

⁷ Ekyaa Kotira nraakye qoravanto kyuqema kye variqi quate tiro, Kotira mwanraquravanto mpo qara mpo qara hi kyaiqara nraakye qora nyaamwute varira.

⁸ Kotira mwanraquravanto mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwi vaisira kyuqe vu nraato vaiharo mwiva kyuqe qua timwa nyiqiro vi varira. Kotira mwanraqura kuaa mwiva nraahu vaisi mpo nraahumwa mpo kepukya mwihanro mwiva Kotira qua okyara timwa nyiqiro vi varira.

⁹ Kotira mwanraqura kuaa mwiva mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwiva mpoqama kyero Kotirara riemwaqiro viqaro qutaama Kotiva mwi kyaiqara mwi kyaiqara qio varaananrove ti varira. Kuaa mwanraqura mwiva mpo kepukya mwihanro mwi vaisivave, mwi nraakyevave, nriqa qua nraakye qorahua kyuqema nyate varira.

¹⁰ Mpo kepukya mwihanro mpovanto nronra kyaiqa nraahumwa mpo qara hi kyaiqara vare varira. Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpora mwihanro mwiva Kotira qua qovarama kyeqaro vutu kyero timwa nyi varira. Mpora mpo kepukya mwihanro mwiva variqaro mpovanto timwa tai quara riemwaqiro viqaro tukyama kyero taqero tiqaro, Mwaa quara Kotiva timwa tai quarave, mwi quara tovevaanavanto timwa tai quarave, ti varira. Kuaa mwiva mpora mpo kepukya mwihanro mwi nraakyevave mwi vaisivave nraahumwa mpo quaqitairo ti varira. Kuaa mwiva mpora mpo kepukya mwihanro mwiva nraahumwa mpo qua ti vari vaisira qua qio tuqasaa kyero riero mwiaqaatairo nraakye qora ntapihi kyero timwa nyi varira.

¹¹ Mwitaamaqiro viqaro kuaa mwanraqura mwiva nraahu mpo kepukya mpo kepukya ntainra kyero nyi variro. Mwiva nai kyakya hiraqa kepukya ntainra kyero nyiqiro vi varira.

Tire Karaisira mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuave tura

¹² Vaisi mwamwantavanto kuaiku vaiharo mwamwanta mwiaqaa mpo mwamwanta mpo mwamwanta airiqianima vahiho. Mwitaama kyero airi mwamwanta vaiharovata mwamwanta kuaikuma vahiho. Mwia votima kyero Karaisira mwamwanta kuaiqia nraahu vaihata tire mwia mwamwanta hini mpoqia mpoqia airivantoma varuro.

¹³ Kuaa qarama kye tire Iutaavantove, mpo mwatanaavantove, rupa tai nraakye qorahuave, qati nraakye qoravantove, variqata tire nramanri varaintema kyeta Kotira mwanraqura varaunanrave. Kotiva nai mwanraqura titaihata tire mwia mwanraquravata variqata Karaisira kuaa mwamwantavantoma varita.

¹⁴ Vaisi mwamwanta vahirero hia mwamwanta kuaiqia nraahuvauma vahiho. Mwamwanta mwiaqaa nai mpo mwamwanta mpo mwamwanta airiqianivantoma vahiho.

¹⁵ Vaisi kyuquvanto tiqaro, Nte hia kyauqu vahuvara tina, nte hia vaisi mwamwantave, tirera, mwia quavanto hia quaqa hiananro. Kyuqu mwiva mwamwantaqaanaavama vahiho.

¹⁶ Vaisi nraatovanto tiqaro, Nte hia vu vahuvara tina, nte hia vaisi mwamwantave, tirera, mwia quavantovata hia quaqa hiananrove. Nraatovantovata mwamwantaqaanaavama vahiho.

¹⁷ Ekyaa vaisi mwamwanta mwiva vuku nraahu vahirera, nataama kyerove vaisi tira riaanarro? Vaisi mwamwanta mwiva nraatoku nraahu vahirera, nataama kyerove mwunta huaanarro?

¹⁸ Tiri mwamwantavanto hia mwitaama kyero vaihata varunanra. Kotiva tiri vaisi mwamwanta utiqaro mwi mwamwantava mwi kyaiqara varaarive, mwi mwamwantava mwi kyaiqara varaarive, timwa kyeqaro utu tora. ¹⁹ Mwamwanta pata kuaiqiaru nraahu vahirera, ekyaa hini mwamwanta mwiva tanave vahiananro?

²⁰ Qio vaisi mwamwantavanto vahirero mwamwanta mpoqia mpoqia vahira tomaqa kyaiharo mwamwanta kuaiku vahira.

²¹ Vaisi mwamwantavanto mwitaama vahirara tiro, vuvanto hiama qio kyauquara tiqaro, E hia variraqe nte qioma varianinrave, qiananro. Qiatavantovata hiama qio kyuquara, E hia variraqe nte qioma varianinrave, qiananro. Hiama qio mwitaa qiananro.

²² Tiri vaisi mwamwantavanto hia mwitaama vaihata varunanra. Teta mwamwanta mpoqiara uqenrai mwamwantarave turava, mwiqiava hia vahirera, tire hiama kyuqema variananra.

²³ Tire mwamwanta mpoqiara qumina mwamwanta hia kyuqe hirave tunanra mwiaqa kyuqema kyeta ntaqikyivi varunanra. Mpo mwamwanta qoqaa vahiankyo tunanra, mwia kyuqema kye tuavaaqaqo ntumwaqu mwataunanra.

²⁴ Mpo mwamwantara tire kyuqe hi mwamwantarave timwa kye qati kyaunanra. Kotiva vaisi mwamwanta kyuqema kyero taaqau tairara tiro, vaisivanto nai mwamwantaqaa ntaqikyiqaro nai mwamwanta mpoqiara qumina mwamwanta hia kyuqe hivave tira, mwiqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyiqiro vira.

²⁵ Vaisi mwamwantavanto mwitaama vahirara tiro, vaisi mwamwanta mpoqia mpoqia vahiva hia tukyama viro nanrianraa variqaro nai kyaiqa vare varira. Ekyaa mwamwanta mwiva ntuvaaqua hiro nai kyaahaqa nai kyaahaqa hi varira.

²⁶ Mwia mwamwantaqaatairo mwamwanta kuaiqiavanto nriqa viraro ekyaa mwia mwamwantavanto nriqa quananro. Mwia mwamwantaqaatairo mwamwanta mpoqiavanto kyakya hiraro ekyaa mwamwanta mwiva kyakya hiro qamwataanro.

²⁷ Vaisi mwamwantaqa ntumwa kyena tuva mwia okyaravanto mwitaamama vahiho. Nkye Karaisira mwamwanta kuaa mwamwantama variavo. Nkye mwia hini mwamwanta mpoqia mpoqia vahira mwihuama variavo.

²⁸ Kotiva nai nraakye qora nyaanrama kyero kyaiqa tukyama kyero mpo kepukya mpo kepukya nyinro.

Toharero mwiva vaisi mponramwu nronraqama kyero, Nkyenramwu vuni variqata Karaisira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqi quate, tiro.

Mwia nraakiara mponramwu nronraqama kyero tiqaro, Nkye vuni varia vaisihua nraakiara variqata nte qovarama kyaani quara nraakye qora timwa nyiqi quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva vaisi mponramwu nronraqama kyero tiqaro, Nkye mwihua nraakiara variqata ni nraakye qora ni kyaiqa okyara nyaamwutaivata mwihua kyuqema kye ni aanraqaa quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkye nronra kyaiqa hia nraakye qora taqe kyaiqara varaqi quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero mwihua, Nkye nriqa vi nraakye qorahua qioqama kyeqata vara mwaamwianrama kyaate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero, Nkye nraakye qora kyaahaqamaqita quate, tiro.

Mwitaa timwa kyero mwiva mponramwu nronraqama kyero, Nkye mpo kyaiqaqaa mpo kyaiqaqaa ntaqikyiqi quate, tiro. Mwitaa timwa kyero mponramwu nronraqama kyero, Nkye nraahumwa mpo quaqitaita timwaqi quate, tiro.

²⁹ Kotiva hia nai nraakye qora ekyaa mwihua kuaa qarama kyero kuaa kepukya mwia nraahu nyinrave. Hia nkye ekyaa mwihua Kotiva nronraqama kyaari vaisihua vuni variqata Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyitave, Kotira qua qovarama kyehua varitave, ni kyaiqa okyara nyaamwutehua varitave, nronra kyaiqa hia nraakye qora taqe kyaiqara qovarama kyetave, ³⁰ nriqa vihua vara mwaamwianra kyetave, nraahumwa mpo quaqitaitave, mwi quara vara ntapihi kye timwa nyitave, mwitaa hiate tirave. Qaqao, Kotiva tukyama kyero mpo qara mpo qara hi kyaiqara mpohua mpohua nyinrave.

³¹ Nkye Kotira kyaiqa vararerata nkye vuni nronraqama kyero vahiani kepukyara mwianra nraante nkyi mwutukya vahiani.

13

Mpohuara mwutukya vahiani okyarara tura Qio kyai nte mpoqiavata aanra kyuqeraqaa nrohi okyarara mpo nkyi timwa nyianri.

¹ Nte mpohuara mwutukya vahiani okyarara nkyi timwa nyinrenra. Mwi okyarava vuni vahi okyaravama vahi.

Nte mwaa mwataraqaa varihua qua mpo qua mpo qua qio tiqana nyaamwunyaahua quavata qio qiariro ni mutukyavanto hia mpohuara vahirera, nte mpo qua mpo qua qiariva, mwiva qumina vahi nyaamwa nruquave, taqa nruqua votima kyeroma vahiananro.

² Nte Kotiva qovarama kyaani quara mpo qua mpo qua timwa nyi variqanave, nte ekyaa qua okyara rieqana ekyaa uqeta taani quara rienave, nte tiqana, nte Kotira kepukyara kepukyaqama kyena riemwaqina quariva qioma taqi mpo rataa kyaananrove, qiarivavata variariro mpohuara mwutukya vahiariva hia niqi vahirera, nte qumina inraikyavanto varianinrave.

³ Nte Kotirara rieqana ekyaa ntena vataani inraikyara vehi nraakye qora nyinave, nte kyaariro ni mamanta qiavanto itamwa kyairarovata mpohuara mwutukya vahiariva hia niqi vahirera, mwi inraikyava hiamani kyaahaqa hiraqe nte quminama mwitaa hianinra.

⁴ Mpohuara mwutukya vate okyarava mwataamama vahi. Mwia mwutukyavanto mpohuara vahiani vaisiva hia qamwanrama kyero nkyiari uaqiama nyataraitiro, mwiva kyuqema kyeqaro mpohuavata kyaahaqa hiananro.

Mwia mwutukyavanto mporara vahiariva hiamani vaisi mpovanto airi inraikya vataaninranra ua hiananro. Mwiva hiamani mwahuta qiananro. Mwiva hiamani nritu tuaheraanro.

⁵ Mpohuara mwutukya vahiariva hiamani mpohua mwutukya uaqia hiarintema kyero qua tirove, nanrianra nraahu rierove, mwia utaqitairo qamwanrama kyero raraqa taariva nriananro.

Mpohuara mwutukya vahiariva mpohua mwia
uaqama mwaterara hama qati nraahu riemwatero
kyaara ntumwaqiro quanaro.

⁶ Mpohuara mwutukya vahiariva hama uaqia hi
kyaiqara varaaninranra qamwateqaro varianaro.
Mwiva Kotira kyaiqa qutaa kyaiqara qamwateqaro
varianaro.

⁷ Mpohuara mwutukya vahiariva hia qoriri hiraro
mpohua kyaahaqamaqiro quanaro. Mwiva Kotirara
kepukyaqama kyero riemwaqiro quanaro. Mwiva
Kotira vekya variqaro Kotira aanraqaa
kepukyaqamaqiro viqaro muaanra vahiani entara
hama Kotira qaqira kyaanaro.

⁸ Mpohuara mwutukya vahiani okyarava hama taiqa
quanaro. Mwi okyarava qati nraahu vahiqiro
quanaro. Vaisivanto Kotira qua timwa nyiqiro quari
okyarava, mwiva taiqa quanaro. Vaisivanto Kotira
qua nraahumwa mpo qua qiari okyarava, mwivavata
taiqa quanaro. Vaisivanto mpo okyara mpo
okyarara timwa nyiqiro quariva, mwi okyaravavata
taiqa quanaro.

⁹ Tire mwaa entara Kotira okyara hia ekyaa mwia
ntapihiraitita, pata mpoqiatana nraahuma ntapihita.
Mate mwaa entara Kotiva nai qua mpoqiatana
nraahu timwa timwihata tire mwiqiatana nraahu
nraakye qora timwa nyi varunanra. ¹⁰ Nraakiara tire
ekyaa inraikyaqi qioqa hiana entava nri ntairaqe tire
hia hini vitiqia nraahu ntapihiarava vahiananrove.
Tire ekyaa inraikya ntapihiananrave.

¹¹ Nte nraaqiara variqana nte nraaqiara taaqa qua
timwaqina quavaro ni pu naatovanto nraaqiara taaqa
vu nraato vahuvana variqina quavara. Nte mate
nronra tuemwa vina nraaqiara taaqa okyara qaqira
kyena varura.

¹² Tire mate Kotira nraakye qoravanto nraaqiara taaqa
votima kye variqata Kotira okyara hia anoma kye
taqe varunanra. Vaisivanto kyunumiqi hia kyugema
kyero nai mwanraqura taqaintema kye tire Kotira
okyara taqeqatavata hia ntapihi kye taqaunanra.
Nraakiara tire nai viri nai viri taqeqata ntapihi kye
taqaunanra. Nte mate mwaa entara hini qua nraahu
riaariva nraakiara ekyaa qua ntapihi kyena
riaaninra. Kotiva ni okyara ekyaa ntapihi kyero
taqaintema kyena nte ntena okyara ntapihi kyena
taqaaninra.

¹³ Taarampo okyaranramwuvantoma qati nraahu
vahiqiro quanaro. Kotirara riemwaqiro quari
okyarava vaiharo, Kotira vekya variqata qamwate
okyarava vaiharo, mpohuara mwutukya vahiariva
okyarava vaiharo.
Mwinramwuhuaqitairo mpohuara mwutukya vahiani
okyarava vunyaa okyarama vaiharo.

14

Kotira mwanraquravanto nraakye qora kepukya nyianinranra mpoqia-vata tura

¹ Mwianra rieqatama nkye mpohuara mwutukya vahianinra mwia nraante vara vuniqama taata. Nkye mwia vara vuni vateta Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpo kepukya nyianinranra nronraqama kye rieqata qati nraahu varaataa hirata variata. Kotira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyi kepukyara, mwi kepukyara nkyi varaataa hirata variata. (Hia nraahumwa mpo qara hiani quaraqitai ti kepukyara nkyi varaataa hirata variata.)

² Kotira mwanraquravanto mpo kepukya vaisi mpo mwihanro mwiva mwiaqaatairo nraahumwa mpo qua timwaqiro quariva, mwi vaisiva mwi quara tirata nraakye qoravanto mwia qua hia riaivaro Kotiva nraahuma mwia qua riaanarro. Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hiraro mwiva uqeta taani quara nraahu timwaqiro quanarro.

³ Vaisi mpovanto hia mpo quaqitairo tiraitiro, vutu kyero Kotira qua mwakyaakya timwa nyianri vaisiva, mwiva timwa nyinrata nraakye qoravanto mwia qua kyuqema kyeta rierara tiro, mwi vaisiva qioma mwihua kyaahaqama nyatero, mwihua kepukyaqama nyatero, mwiva qioma mwihua mwutukya qihaakyama nyataanarro.

⁴ Nkye ntuvaantuama vita varivaro vaisi mpovanto Kotira qua nraahumwa mpo quaqitairo tirera, mwi quava nai mwi vaisira nraahuma kyaahaqa hianarro. Hia mpo quaqitairo tiraitiro, vutu kyero Kotira qua timwa nyianriva ekyaa Kotira nraakye qorama kyaahaqama nyataanarro.

⁵ Kotira mwanraquravanto mpo kepukya nkyi nyinrata nkye nraahumwa mpo qua mpo quaqitai tivera, nte pataqama nkyiara qamwataaninra. Kotira mwanraquravanto mpo kepukya nkyi nyinrata nkye Kotira qua qio tivera, nte mpoqama kyena nkyiara qamwataaninra. Nkye ntuvaantuama vita varivaro Kotira qua mpo quaqitairo qiariva timwaqiro viraro hia mpovanto mwia qua qio tuqasaa kyero nraakye qora timwa nyinrenra, mwia quavanto hiam qio nkyi kyaahaqa hianarro. Mwitaa hiraro Kotira qua vutu kyero tirata ekyahua mwia qua rie vaisiva, mwiva mwia quavata nraatarama kyaanarro.

⁶ Ni kata pakya tuaavo, nte nkye hinani uro ntena nte nkyivata nraahumwa mpo quaqitain qiarita nkye hiam qio ni qua riaivaro hiam qio ni quavanto nkyi kyaahaqa hianarro. Nte nkye hinani uro ntena vutu kyena Kotira qua qoqaa nkyi timwa nyinrenrave, Kotira okyara uqeta tai quara nkyi timwa nyinrenrave, nkye mwitaa mwataama kyeta Kotira aanraqaa nrohiate tina, nkyi timwa nyinrenrave, nte mwitaa kye vutu kyeqa nkyi timwa nyianrita nkye ni qua ntapihi kyeta riaivaro mwi quava qioma nkyi kyaahaqa hianarro.

⁷ Nkye riaivaqe nte hia qakya hira qumina inraikya ntomavaarave, kitaarave, mwiaqa ntumwakye tirera. Ntomavaara api vuatairaro hiam kyuqema kyero nruqua qianarro. Kitaavata api ntiraro hiam kyuqema kyero nruqua qianarro.

⁸ Ntaqi ntomanra apiqama kyero rirata hiam qio ntaqi vaisihua veva huru kyaamwu tera taara hivara.

⁹ Mwia votima kyeta nkye nraahumwa mpo quaqitai tiqata hia vutu kye tivera, tavave nkyi qua qio riaanarro? Nkye hia qua vutu kye tivaro nkyi quavanto qumina inraikyaqama hianarro.

¹⁰ Mwaa mwataraqaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa qua airi vaiharo hia mpo qua qumina quavata vahira. Ekyaa mwia okyara vahi quava nraahu vahira.

¹¹ Vaisivanto nianra mpo quaqitairo tiraqe nte hia mwia qua riaankyera, nte mwi vaisirara mpo mwatanaa vaisivema qianinra. Mwivavata nianra mpo mwatanaa vaisivema qiananro.

¹² Nkyevata ntuvaantuama vita variqata nraahumwa mpo quaqitai timwaqi vivera, nkyi quavanto mpo mwatanaahua qua votima kyero nraahuma vahiananro. Kotira mwanraquravanto nyiani kepukyara nkyi mpoqama kyero mwutukya ntiyata variahuara tita, nkye Kotira mwanraqurara tiqata, Mpo kepukya timwinraqe vutu kyeqata ntapihi kye tiqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi hiare, qiata. Mwi kepukyara varerara nkyi mwutukya vahirata variata.

¹³ Kotira mwanraquravanto vaisi mpo kepukya mwinranro nraahumwa mpo quaqitairo qiariva mwi quara okyara hia ntapihiraitiro, nkye ntuvaaquama vita variraqi mwi quara qiankyora. Mwi vaisiva Kotira kyapara hiraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwi quara okyara tuqasaa kyero ntapihi kye nraakye qora timwa nyianri. ¹⁴ Kotira mwanraquravanto ni kyaahaqa hiraqe nte nraahumwa mpo quaqitaina Kotirara aakyara ntaariro ni mutukya manraquravanto qio rie varivaro ni pu naatovantoma hia qio riaanro.

¹⁵ Mwitaa hiraqe nte nataave hianinra? Nte mwutukya mwanraquragotai nraahumwa mpo quaqitai Kotirara aakyara nteqana nte vu nraatoqitainavata riemwa kyena Kotirara vutu kye aakyara ntarera. Nte mwutukya mwanraquragotai Kotirara ihi tiqana nte vu nraatoqitainavata riemwa kye vutu kye ihi tirera.

¹⁶ Nkye Kotira gamwata mwatarera uti variqata mwianra nraahumwa mpo quaqitai kyuqeve ti varivaro nkyi mwutukya mwanraquravanto nraahu mwi quara qio riaanro. Nkye mwitaa timwaqita vivaro mpovanto nkyivata nrumu variariva nkyi qua hia riaraitiro, nataama kyerove nkyi quara qutaave qiananro?

¹⁷ Nkye nraahumwa mpo quaqitai timwaqi viqata Kotirara kyuqeve tivaro nkyi quavanto kyuqe qua vahiqaro nkyita nraahu kyaahaqa hiqaro hiam qio nkyi henanra mwia kyaahaqa hiananro.

¹⁸ Nte nkyi nraatara kyena nraahumwa mpo quaqitaina airiqama kyena ti varuvama. Nte mwianra rieqana Kotirara kyuqeve ti varura.

¹⁹ Kotira nraakye qora ntuvaantuama vita varivaqena nte mwihua utaqaa variqana nraahumwa mpo quaqitaina qumina airi quantikara qiarita hia rievo tina, nte mwihua rie quaraqitaina pataqia toqa kyena qiariro mwihua qio kyaahaqa hiananro.

²⁰ Ni kata pakya tuaavo, nraaqiara akirivanto hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro kyuqema kyero varintema kye, nkyevata variate. Mwitaama variqatavata hia nraaqiaravanto vu nraato tintema kye vu nraato tuate. Nkye nronra tuaahua vu nraatoqa hirata variata. ²¹ Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Mpo qua ti vaisihua nroqitai

nte mwaa mwatanaahua ntena qua timwa nyinrenrave.

Nte mpo mwatanaa mwihua nyoqitaina qiaritavata hia

mwaa mwatanaahua ni qua rieverave, tura.

(Aisaiaa 28:11-12)

²² Hia qumina nraakye qorara riaraitiro, Kotira nraakye qoravanto Kotira kepukya taqaate tiro, Kotira mwanraquravanto mpo hiahua kyaahaqa

hiqaro mwihua kepukya mpo nyihata mwihua nraahumwa mpo quaqitai ti variara.

(Mwi quava vaiharo mpo quavatama vahiho. Mwataamama vahiho): Hia Kotira nraakye qorara riaraitiro, qumina nraakye qoravanto Kotira kepukya taqaate tiro, Kotira mwanraquravanto vaisi mponramwu kyaa-haqa hiqaro mpo kepukya nyihata mwihua qumina nraakye qora Kotira qua timwa nyi variara.

²³ Nkye ntuvaantuama vita variqata nkye ekyaa mwihua nraahumwa mpo quaqitaita timwaqi vivata mpo ihua qumina nraakye qorave, hia Kotira qua riehuvave, mwihuavata nrumu variqata mwihua nkyi qua rietama nkyiara vu nraato apiqama vihata ueraqama quavoma tivara.

²⁴ Nkye ntuvaantuama vita variqata Kotira qua ntapihi kye timwa nyiqi vivaro mpovanto qumina vaisivantove, hia Kotira qua anoma kyero riaari vaisivave, nkyi qua riero tiqaro, Qutaa nte uaqia hi kyaiqara uti varuvama varuqo, qiananro. Mwiva mwitaa tiraro nkyi quavanto mwia kyaahaqa hiraro mwia vu nraato ntapihi viraro mwiva tiqaro, Qikye, nte uaqia hi aanranraqaa nrohi varuvama varuqo, qiananro.

²⁵ Mwitaa timwa kyero mwiva nai ugeta taani quara timwa qo-varama kyero mwiva tumu ntiro variqaro Kotira nrutu tuaaherero tiqaro, Qutaaqama kyeroma Kotiva nkyi utaqaa variho, qiananro.

Poruva mwataama kye variqi viqata Kotira qua mwaanra qiate tura

²⁶ Ni kata pakyaa tuaavo, ni qua okyaravanto mwataamama vahiho. Nkye mwaanra tirerata ntuvaantua hita variqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hirara riegata variata. Nkyiqitairo mpovanto tiqaro, Nrivaqe mwi ihira qiare, tirata nkye mwia qua rieta mwi ihira tivaro mwiaqaatairo mpovanto tiqaro, Tire mwataama kye Kotira aanraqaa nrohinerave, tirata nkye mwia qua rieta varivaro mwiaqaatairo mpovanto tiqaro, Kotiva mwitaa tihana riaurave, tirata nkye mwia qua rie varivaro mwiaqaatairo nraahumwa mpo quaqitairo nkyi timwa nyi variraro mpovanto mwi quara tuqasaa kyero nkyita quaqitairo timwa nyi varirata mwia qua riaata. Mwitaama kyeqata mwaanra timwaqi quata. Nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hirara riegata variata.

²⁷ Nkyiqitai airivanto nraahumwa mpo quaqitai nkyetara nkyetara timwaqita vivora. Kuaikuvantove, taarakuvantove, taaramponramwuvantove, qioma nraahumwa mpo quaqitaita tivara. Mwinramwuhua nraahumwa mpo quaqitai tirerata kuaiqia kuaiqiavanto timwaqi vivaro mpovanto mwihua qua tuqasaa kyero nkyi timwa nyinrata nkye ntapihi kye rievvara.

²⁸ Mwihua qua tuqasaa quariva hia varirata nraahumwa mpo qua tihua mwihua tirema variata. Mwihua variqata nkyiariaraqama kye Kotiravata qua tiqata variata.

²⁹ Vaisi taaratanave taarampotanavantove Kotira qua tirera hivera, nkye qati kyaivata mwinramwuhua qiata. Mwinramwuhua qua nkyi timwa nyivata nkye mwihua qua tukyama kye riegata variata.

³⁰ Mpovanto siviro Kotira qua timwa nyi variraro mwiaqaatairo mpovanto mwatakyaa quariva tiqaro, Kyai ntevata Kotiva ni mpi quara timwa nyiankye, tirera, vaakya siviro qua qiariva eo timwa kyero mwatakyaa viraro mwivavata nkyi qua timwa nyianri.

³¹ Nkye mwitaama kye kuaiqia kuaiqiavanto siviqata Kotira qua timwaqi viqatama ekyaa nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata ekyaa-hua kepukyaqama nyatevara.

³² Vaisi mpo Kotiva nai qua qiarive tiro nai kepukya mwianriva, mwi vaisiva nai quaqaa ntaqikyiqaro nai tukyaqaama qiananro.

³³ Kotiva hia kyirikyairi hi kyaiqara vararaitiro, Kotiva kyuqema kyero kyaiqa vare varirara tita, nkyevata hia kyirikyairima kyeqa mwaanra tiraitita, vivinrama kyeta qiata.

Kotira nraakye qoravanto mwatukya mpoqi mpoqi ntuvaantua hiantema kye ³⁴ nkyevata mwaanra tirera ntuvaantua hita variqata nraakyaera nkye hia uro sivita Kotira qua qiate, nkye tirema variate qiata. Kotira mpukuqi nraakyevanto hiama vuni variananrove tura.

³⁵ Nraakyevanto mpo qua okyara kyaparama kyero ntapihirero nai nraamwuqi variqaro nai vaati ntumwahiamwa hiari. Nkye ntuvaantua hiraqi nraakye mpovanto siviro qua tirera, kyaantaaqaa hiro hiama kyuqe hiananro.

³⁶ Qikye, Kotira quavanto nkyi Korintiqtairove qovara hiro? Mwi quava nkyi nraahu kyaahaqa hirero qovarama virave iho? Hiave.

³⁷ Mpovanto nanrianra tiqaro, Nte Kotira qua ti varuvave. Kotira mwanraquravanto mpo kepukya mpihana varuvave, tirera, mwi vaisiva ni quara qutaavema qiananro. Mwiva nte tu quara mwianra, Tiri vunyaa vaisivanto vatai quaravema, qiananro.

³⁸ Mwi vaisiva ni quara hia nronraqama kyero riairera, nkye mwi vaisira qua hia riaata.

³⁹ Qio ni kata pakya tuaavo, Kotira qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyi kepukyara mwi kepukyara nkyi varaataa hirata variata. Nkyiqi-tairo mpovanto nraahumwa mpo quaqitairo nkyi timwa nyinrenro utirata hia mwianra qao tiraitita, qioma tinanrave qiata.

⁴⁰ Nkye ntuvaantuama vita variqata hia apiqama kye Kotira qua mwaanra tiraitita, ntapihi kyeqata Kotira qua mwaanra tira mwivau timwaqi quata.

15

Karaisiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivurara Poruva tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, nte Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiava quara qaiqaa nkyi timwa nyianrita nkye mwi quara rieqata variata. Nte tauraa mwi quara nkyi timwa nyiavata nkye mwi quarara qutaa quave timwa kyeta mwiaqaatai nkye mwi quara kepukyaqama kye riemwaqita vura.

² Karaisira qua nkyi timwa nyiavara nkye hia mwi quara qaqira kyaraitita, kyuqema kye tutaivera, mwi quava nkyi kyaahaqa hiraro Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro nkyi sitaananro. Nkye mwi quara hia kyuqema kye tutaivaro mwi quava hia nkyi kyaahaqa hiankyora.

³ Mwi quara ni timwa mpuvana nte mwi quarara vunyaa quama vaiho timwa kye mwi quara nkyi timwa nyiavara. Nte nkyiara mwitaama tina. Tire uaqia hi kyaiqara uturava nruka quarive tiro, Karaisiva tiriara rieqaro qutu vura. Kotira mpukuqi mwitaama kyero qutu quananrove turaqa mwiva qutu vura. *(Aisaiaa 53:5-12)*

⁴ Karaisiva qutu vuvata mwataqi quntamwa tovaro taarampo enta vaitero mwiaqaatairo qaiqaa qati sivura. Kotira mpukuqi mwitaama siquananrove turaqa mwiva sivura.

⁵ Karaisiva qutu vuraqitairo qati siviro uro Pitaara vuqaa qovarama viro mwiaqaatairo mwiva nai nronraqama kyo vaisihua 12 nramwu suqaa qovarama viro ⁶ mwiaqaatairo nai nraaqiara airi 500 nramwu suqaavata

govarama vuvata mwihua mwia taqora. Mate mwi nraakye qorahua hin-
inramwu qutu quavata hini airivanto qati variara. ⁷ Iesusiva nai nraaqiara
mwihua suqaa govarama viro, mwiaqaatairo Iesusiva Iemisira vuqaavata
govarama viro, mwiaqaatairo ekyaa nai nronraqama kyo vaisinramwuhua
suqaa govarama vuvata mwia taqora.

⁸ Karaisiva mwitaamaqiro viro ekyaara ni puqaavata govarama vu-
vana taqaavara. Nraaqiara mpo mwatai iherava nritaraiharo nraakiara
mwataintema kyena nte nraakiarani Karaisira nraaqiaraqama vura.

⁹ Nte Iesusiva nronraqama kyai vaisihuaqitaina uapaa vaisi hia kyuqe
huva varuva. Tauraa Karaisira vataqi nrohi varu nraakye qorahua nte
anoma kye uaqiamaqina quavarara tiro, Karaisiva hia nianra nronra
vaisive qiataara.

¹⁰ Kotiva mwiva nraahu nianra po kye tiqaro kyuqema mataihananra
tina, nte mwataama kye vaisi nronra varura. Kotiva ni kyuqema mataihana
hia nte qaqira kyena qati varura. Nte kepukyaqama kye mpoqiavata
mwia kyaiqa varaqi viqana mwiva nronraqama kyai vaisinramwuhua
kyaiqavata nraatara kyaura. Qio hia nte ntena kepukyara mwi kyaiqara
varaura. Kotiva ni kyuqema matero kepukya mpihana nte mwia kyaiqa
varaqi vi varura.

¹¹ Nteve mwihuave Karaisira qua nkyi timwa nyunanra mwianra nte
hiama nronraqama kye riena. Tire mwinro mwaanro mwihua nkyi timwa
nyunrata nkye mwi quarara qutaave timwa kye variara, mwianrama nte
nronraqama kye riena.

Poruva tire qutu qunanraqitai qati siqunanranra tura

¹² Tire mwakyaakya nkyi timwa nyiqata Karaisiva qutu vuraqitairo qati
sivurave tunanra. Tire mwitaa turata nanraqamave nkye mponramwu-
vanto qutu vihua hiama sivivarave ti varita?

¹³ Qutaa qutu vihua hia sivira hitiri, Kotiva hiama Karaisira sivuma
kyotiri.

¹⁴ Kotiva hia Karaisira sivuma kyotiri, tire qua turava qumina qua
vaiharo nkyi timwa nyunrata nkye qutaave qiava, mwivavata qumina
inraikyaqama hitiri.

¹⁵ Qikye, tire nkyi timwa nyiqata qutaaqama kyero Kotiva Karaisira
qati vara sivuma kyorave tuna quava, mwi quava unra qua vahitiri,
mpovanto tiriara tiqaro, Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyorave.
Nkye mwitaama kye Kotirara qia quava unra quama vaiho, titiri.

¹⁶ Kotiva hia qutu quahua qati vara sivuma kyaiva varitiri, mwiva hiama
qio Karaisiravata qati vara sivuma kyotiri. ¹⁷ Kotiva hia Karaisira qati vara
sivuma kyaitiri, nkye quminama Karaisirara qutaave qiavaro nkyiqa qua
vahiva hia taiqaraitiro, qatima vahitiri.

¹⁸ Kotiva hia Karaisira qati vara sivuma kyaitiri, Karaisirara qutaave
timwa kye qutu quahuavata hia qaiqaa qati siviraiti, uro quminama
raupirima quatiri.

¹⁹ Tire Karaisira vekya variqata mwaa mwataraqaa mwianra riemwaqi
vita uro qutu vita hia qati siquarahua variaratavauma mwaa mwataraqaa
varihua tiriara raima timwa teta po kye tivara.

²⁰ Mwihua hiama qio mwia kyaara tiriara raima timwa tevara. Karaisiva
qutu vuvaro qutaaqama kyero Kotiva mwia qati vara sivuma kyora. Kyara
vara tutaiharo tohare riemwa taiva, mwiva nraante keko tintema kyero
Karaisiva nraante qutu vuraqitairo qati sivurara tita, Karaisirara qutaave
timwa kye qutu quahua qatima sivivara.

²¹ Haaru vaisi mpoqaatairo qutu vi okyarava qovarama vurama. Qaiqaa kuua qarama kye vaisi mpoqaatairo qati sivi okyarava qovarama vira.

²² Tire Ataamunraqaatai qovara hurahua ekyaa qutu vi varunanra. Kuua qarama kye tire Karaisira nraaqiaraqamavi variarahua nraakiara tire ekyaa mwihua sivita qati variqi quananra.

²³ Nraakiara hia tire apiqama kyeta siqunanra. Tire naitarama kyeta kuaiqia kuaiqiavanto siqunanra. Karaisiva nraante quturaqitairo qati sivurara tita, Karaisiva qaiqaa mwatani tumuani entaraqaa Karaisiva hiari nraakye qorahua qaiqaa qati sivivara.

²⁴ Mwihua sivivaro mwiaqaatairoma taiqaani entava nriananro. Mwi entaraqaa Karaisiva kepukyaqa hiqaro mpo mwatanaa mpo mwatanaahua kamaninra nraatara kyero, vaisi kepukyave ekyaa mpo inraikya mpo inraikya kepukyavata nraatara kyero, uro nai qora Kotira kyauquqi kyero tiqaro, Nte ekyaa inraikya nraatarama kyauqo. E ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiqira quante, qiananro.

²⁵⁻²⁶ Karaisiva kepukyaqa hiqaro nai nramwutaahua nraataraqi viro uro ekyaararaqama qutuqi vi vari okyarara nraatara kyairaro mwi okyarava ekyarama taiqaananro.

²⁷ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Kotiva Karaisira nronraqama kyaiharo
Karaisiva ekyaa inraikya nraatara kyero
mwiaqaa ntaqikyiqiro qunanrove, tura. *(Thi 8:6)* [Karaisiva ekyaa mwi inraikyaraqaa ntaqikyiqaro hiama Kotiraqaavata ntaqikyiananro.]

²⁸ Nraakiara Karaisiva ekyaa inraikya nraatara kyero mwiaqaa ntaqikyiqiro viro mwiva nai qora mwemwani variro tiqaro, E niqaa ntaqikyiqira vi variaravama e niqaa ntaqikyiqira quante, qiananro. Karaisiva mwitaa tiraro mwiaqaatairo Kotiva Karaisiraqaavata ekyaa inraikyaqaa-vata ntaqikyiqiro qunanro.

²⁹ Karaisiva hia qutu viraqitairo qaiqaa qati sivira hitiri, nanraqamave mpo hiahua qutu quahuara riegata nramanri vare varita? Qutu quahua ekyara qutu quavo qiatiri, hiama qumina mpo hiahua mwihua kyaahaqa hiqata nramanri vare variatiri. Mwihua tiqata, Qutaama qutu quari vaisiva qaiqaa siqunanrove, timwa kyetama nramanri vare varita.

³⁰ Karaisira qua kyaara tiri ekyaa enta ru kyarera uti variara. Tire hia qutu qunanraqitai qaiqaa siquarahuavauma, tiri qumina mwitaa hivara.

³¹ Ni kata pakyaa tuaavo, Iesusi Karaisiva nkyiqaavata niqaavata ntaqikyivarihananra tina, nte nkyiara qamwate variqana ntena kyauqu nriqiqaavatenata qutaqama kyena tirera. Ekyaa enta ni ru kyaivaqe qutu quariva nte variqina vi varurave, tuqo.

³² Nte Karaisirara riegana Epesaasiqi uro variavata mwi mwatanaahua qaakyau vairi votima kye variqata ni naatara kyarera uti varuvana variavarave. Nte qumina vaisi taiqa quariva hutiri, nte quminama mwini varutiri. Kotiva hia qutu vihua sivuma kyaari quava qutaa vahiragevauma nte mate mwaa entarara riegana mwataa qianinra: Nrivaqe kyuqe aanra qaqira kye hura qutuananranra hia nronraqama kye riaraiti, mate kyaravata nramanrivata nramwaqi quare, qianinra.

³³ Haunri mpo ihua unra qua tivata nkye mwihua sataqita vivora. Quavanto mwitaama tiro.

Vaisivanto uaqia hi vaisihuavata variqi viro
mwi vaisivavata uaqiama qunanrove, tura.

(Aisaiaa 22:13)

³⁴ Mwianra rieqatama nkyi su nyaatovanto ntapihhi virata uaqia hi kyaiqara qaqira kyaata. Qikye, nkyi utaqitai nraakye qora mpo hiahua hia Kotirara riaraitita, api qua ti variara. Mwitaa qiahua mwihua kyauruate tinama, nte mwitaa tina.

Mwamwantavanto qati siquani okyarara tura

³⁵ Mpovanto mwitaama qiananro. Nataama kyerove Kotiva qutu vihua qati vara sivuma kyaananrove? Nataama vahiani mwamwantara varetave sivivarave? qiananro. Mpovanto mwitaa tirera, nte nai timwa mwinrenra:

³⁶ I vu nraato apiqamave viho? E hiave ntapihhiaro? E kyara humwu mwataqi vara tutairaro uru mwiva ntuko hiraro nruhi mwiva hia tapitairera, kyaravanto hiama qupiqaananrove.

³⁷ E kyara humwu vara tirera hira, e humwu nraahu kyakuma humwuve, mpo humwuve, vara tuanarave. E hia uro nronra mwia rirante ntaruqira tuananrave, qianinra. ³⁸ Kotiva tiharo uru mwiaqaatairo mwi kyarava qupiqaiharo mpo humwuqaatairo mpo kyaravanto qupiqaiharo hia kuaa mwamwanta vahirave. (Mwia votima kyero tire qutu quanaraqitai qaiqaa siquararo tiri mwamwanta nraahumwa mpo mwamwantama vahiananro.)

³⁹ Vaisi mwamwantavata, vahi aasau mwamwantavata, hia kuaa qarama kyero vahirave. Vaisi mwamwanta mpo mwamwanta vaiharo, vahi aasau mpo mwamwanta vaiharo, nyaamwa mpo mwamwanta vaiharo, tavukya vaanti mpo mwamwanta vahirama.

⁴⁰ Nyaamwuni nraahumwa mpo inraikya vaiharo mwatani mpo inraikya vahirama. Nyaamwuni itai inraikyava mwitaama kyero iteqaro ntuvaahhe variharo mwatani vahi inraikyava nraahumwa mpo qarama kyero ntuvaahhe varira.

⁴¹ Huarivanto iteqaro mpo qarama kyero ntuvaahaiharo, toravanto iteqaro mpo qarama kyero ntuvaahaiharo, qovora kuaiqia kuaiqiavanto mpo qara mpo qarama kyero ntuvaahhe varira.

⁴² Mwi inraikyara mwi inraikyara mwunruqa hi okyarava nraahumwa vahira. Mwia votima kyero nraakiara tiri mwamwantavanto qutu quaninraqitairo qaiqaa qati siviraro nraahumwa mpo mwamwantama vahiananro. Tiri mwamwanta mwataqi quntamwa taavaro ntenrai mwamwantavama vahiro. Nraakiara sivuma kyaani mwamwantara garaakya mwamwanta hia ntenraani mwamwantavama vahiananro.

⁴³ Tiri mwamwanta mwataqi quntamwa taava ugenrenro hia kyuqe mwamwanta vahira. Nraakiara tiri sivuma kyaani mwamwantava kepukya mwamwantavanto kyuqe mwamwantama vahiananro.

⁴⁴ Tiri mwamwantavanto mwaa mwataragaa nrohlarive tiro utu tairara tita, mwaa mwataragaa qunte variara. Nraakiara tiriara nyaamwuni nrohlarive tiro, nyaamwuni nrohiana mwamwantara vara sivuma kyaananro. Mwaa mwataragaa nrohlarive mwamwantava vaiharo nyaamwuni nrohlarive mwamwantavavata vahira.

⁴⁵ Mwi quara Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Kotiva utu kyovaro toharenaa vaisi Ataamuva siviro qati variqiro vi varurave, tura.

(Okyara 2:7) Mwi vaisiva mwitaama varuvaro mwia nraakiara vaisi mpo Karaisiva qovarama viro ekyaa nraakye qora qati variqi quate tiro, qati nraahu varura.

⁴⁶ Hia nraakye qoravanto nyaamwuni nrohira nraante qovarama kyora. Nraakye qoravanto mwatani nrohira nraante qovarama kyero mwiaqaatairo nraakiara nyaamwuni nrohira qovarama kyora.

⁴⁷ Hoqarenaa vaisi Ataamunra mwataqotairo utu tovaro mwaa mwataraqaa qovarama viro varura. Nraakiara vaisi mpovanto Karaisiva nyaamwusairo mwatani tumu qovarama viro varura.

⁴⁸ Mwaa mwataraqaa variahua mwihua mwataqotairo utu to vaisira votima kyeta variara. Nyaamwuni varirera hiahua mwihua nyaamwusairo tumu vaisira votima kyeta varivara.

⁴⁹ Mwaa entara tire mwataqotairo utu tai vaisira Ataamunra votima kyeta nrohi varunanra. Nraakiara tire nyaamwunyaa vaisi Karaisira nraantantamwa kyeta variananra.

⁵⁰ Ni kata pakyya tuaavo, nte nkyi timwa nyinrenra. Nraakye qora mwaa mwamwantara vataahua hiam qio Kotira mwatukyaqi vivara. Ntenra quari vaisiva hia ntenraani mwatukyaraqi hiam qio quanantro.

⁵¹ Kyai nte Kotiva uqeta tai quara nkyi timwa nyianri. Hiam tire ekyaa qutu quananra. Tire Iesusira nraaqiara mpo hiarahua hia qutu viraitita, qati variqi vita qamwanrama kye kyuqu quananra.

⁵² Tire mponramwuvanto variararo nraakiara ekyaara entaqaa ntoma riraro Kotiva qutu vihua qaiqaa qati sivuma kyairata mwihua mwiaqaatai hia qaiqaavata tapitaraitita, qati variqi vivara. Tire ekyaa mwi entaraqaa kyuqu vita variananra.

⁵³ Tire ntenrai mwamwantara vataahua mwi entara kyuqu vita hia ntenraani mwamwantara vareta qati variqi quananra. Tire quti mwamwantara vataahua mwi entara kyuqu vita hia qutuani mwamwantara vareta qati variqi quananra.

⁵⁴ Tire ntenrai mwamwantara vataahua kyuqu vita hia ntenraani mwamwantara vareta qati variqi quananra. Tire quti mwamwantara vataahua kyuqu vita hia qutuani mwamwantara vareta qati variqi quararo mwi entara haaru qara ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananro. Mwi entara mwi quara tuntema kye tire mwitaama qiananra:

Qutu vi inraikyara vara mwataniqama kyero

Kotiva mwia ekyaara nraatara kyairave.

⁵⁵ Quti okyarava e riaante. E vaisi ru kyera nraatara kyera kepukyava tanave vaiho?

I aanraivanto vaisi kutu kyaariva tanave vaiho?

(Hosaiaa 13:14)

⁵⁶ Qutira inraikya mwia qora kyaiqavanto ru vatero nai qora kyaiqa mwiva Kotiva timwa to quaraqatairo kepukya varaira.

⁵⁷ Qio tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva quti okyarara nraatara kyero qati sivrara tiro, Kotiva tirivata kepukya timwihata tire qioma qutuani okyarara nraatara kye qaiqaa qati sivi variananra. Mwianra riegatama tire Kotira nrutu tuaahereta mwianra kyugeve ti varita.

⁵⁸ Ni kata pakyya tuaavo, mwi quara riegatama kepukyaqama kye sivita variata. Tiri vunyaa vaisi kyaiqa kepukyaqama kye varaqi quata. Nkye ntapihiarave. Nkye kyaiqa vareva hia quminavau quaninranra tita, nkye kepukyaqama kye mwia kyaiqa varaqita quata.

16

Iutiaani munima vara kyaivaro quaninranra tura

¹ Kotira nraakye qora Iutiaani hia kyugema kye variahuara riegata nkye mwihua kyaahaqa hirerata munima ntuvaantua hirara tirera. Nte Karesiaani variqana Kotira nraakye qora mwini variahua timwa nyuntema kyena nkyivata timwa nyianrita nkyevata mwitaa hiata.

² Mpo Saante mpo Saante nkye kuaigia kuaigivanto nkyeta munima vareraqitai munima mpoqiani qati vataqi vivaro qio vahiyari. Nkye mwitaa-maqi vi varivaqe nte nkye hinani iro ntaarita nkye hia nanra munimave mwunro tita uro munimanra puua hiata.

³ Nraakiara nte nkye hinani uro variarita nkyetavanto vaisi mponramwu mwatama kyaivaqe nte mwinramwuhua qara nyina sitaarita mwihua mwi munimanra varetama Ierusaremini uro nyiata. ⁴ Mwi entara nte Ierusaremini mpo kyaiqa varaariva vahiraqe ntevata quankyera mwihua nivata qioma vivara.

Poruva nai nrohianinranra vu nraato tutora tura

⁵ Nte Masentoniaani mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiarivara tina, mwini nrohivaraama uro nkyi taqaaninra.

⁶ Nkyivata uro variqana nte mpuahaamave, toqa vaururu tuani entara vari kyena qaiqaa taini tainive virera hiarita nkye ni kyaahaqa hivaqe nte quari. ⁷ Hia nte aanraqaa viqana nkyivata pataqia totiqama kye varirerave. Tiri vunyaa vaisi Karaisiva qiove tirera, nte nkyivata mpuahaama varirerave.

⁸ Qio nte mwate Epesaasini variqi quariro Pentikosi omwata nre entava nrianrive. ⁹ Mwaini nte airi mwataqi nraakye qora Kotira aanra nyaamwutaariva vaihananra tina, nte mwaini variqina virera. Nte mwaini mwi kyaiqara vare varuqata airivanto ni nramwutaaqa hiavanavata nte Karaisira nraakye qorara rieqana mwaini varirera.

¹⁰ Timotiva nte varauntema kyero tiri vunyaa vaisi kyaiqa vare varivara tiro, mwiva nkye hinani uro ntairera, nkye mwia qamwata mwateta mwia vitaata.

¹¹ Mwianra rieqatama nkyiqitairo mpovanto Timotirara qumina vaisive timwa kyero mwoqa mwiankyora. Nkye Timotirara mwiva Karaisira kyaiqa vaisi variho timwa kyetama mwia kyaahaqa hiqata huntaqita aanraqaa uro kyaivaro mwiva kyuqema kyero variro qaiqaa nte hunani nrianri. Nte mwiavata tiri tiqata vakyaa mponramwuvata mwihua sekyama varuqo.

¹² Nte tiri tiqata vakyaa Aporosirara tirera. Nte mpo enta mpo enta nkyiara rieqana mwianra mwitaama tina, Qata vakyaa mponramwuvanto Korintini virera hiahuavata e quante timwa kyena vuaviraavira tuqaro hia quataa iharoma mate hia viro. Nraakiara aanra qio vahirera, mwiva nkye hinani quanarro.

Poruva ekyaara qua tura

¹³ Nkye rauriqa tage variata. Nkye Karaisirara qutaave tiraqa kepukyaqama kye variata. Vaisima variata. Kepukyaqamavi variata.

¹⁴ Nanrianra nanrianra mwutukya vahianinraqitai ekyya kyaiqa varaqi quata.

¹⁵ Nkye Sitipanasiravata mwia nraamwuqi variahuavata ntapihi kyaarave. Nte haaru Akaiaani variqana Karaisira qua mwi mwatanaahua timwa nyiavata mwihua nraante qutaave tura. Mwihua mwitaa timwa kyeta mwiagaatai mpoqama kye Kotira nraakye qora kyaahaqa hirera uti variara. Ni kata pakyya tuaavo, nte nkyiara qati mwataa hiatema tuqo, ¹⁶ Nkye mwi vaisinramwuhua mwemwani variqata mwihua hiantente hiate, tuqo. Mwihua kyapata kyaiqa varaahua mwihuavata mwemwani variqata mwihua hiantente hiata.

¹⁷ Nkyiqitai Sitipanaasivavata, Potunataasivavata, Akaikaasivavata, nte hunani nriavana nte qamwateqanama varuqo. Nte hia nkyi taqaaninranra

ni mutukyavanto uaqia ihana varuqata mwihua nte hunani nri nteta nkyiara qiavana riena, nte qamwateqana varuqo.

¹⁸ Mwihua nkyi mwutukya kyuqema nyataavaro qihaakyama vahintema kyeta nrumu mwaini ni mutukyavata kyuqema kye qihaakyama mataavana varuqo. Nkye mwitaa hi vaisihua nyutu tuaaheraata.

¹⁹ Kotira nraakye qora Esiaani mpoqi mpoqi variahua nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo. Akuiraaava mwia nraata Pisisiraavavata, mwitanahua nraamwuqi ntuvaantua hiahuavata, tiri vunyaa vaisi nrtuara rieqatama nkyi qua mwantaavo.

²⁰ Tiri tiqata vakyaa mwaini variahua, mwihuavata nkyi qua mwantaavo. Nkye nai qua mwante nai qua mwante nai kyauqu mwi nai kyauqu mwi hiqata variate.

²¹ Qio nte ntena kyauquqo mwaa quara qara ntina:
NTE PORUVA NKYI QUA MWANTAUQO.

²² Tiri vunyaa vaisi Karaisirara hia mwutukya vahiani vaisira kyaivaro viro ekyaara vehiqama quarive. Marana ta. Po, nronrao, qamwanrama uro ntantera tumuana.

²³ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva nkyi kyuqema nyataari.

²⁴ Nkyevata ntevata Iesusi Karaisiraniqamavi varunanranra tina, nte nkyiara mwutukya ntihana varura.

2 KORINTI

Poruva Korinti qinaahuani nraakiaraa qara vara kyora

Poruva kuaa ihi vara kyero Masentoniani variqaro qaiqaa Korinti qinaahuani qara vara kyora. Poruva qara mwaaqi Kotiva mwia nronraqama kyovaro Iesusi Karaisira kyaiqa varo okyarara mwi watanaahua timwa nyunra.

¹ Nte Poruva. Kotiva tihana nte nronraqama vina Iesusi Karaisira mwakyaakya timwa nyi varuvama varina. Tiretana tiri tiqata Timotikya nkyiara Kotira nraakye qora Korinti qini variahuavata ekyaa Kotira nraakye qora Akaiaani variahanivatama qara mwaa vara kye.

² Tiri tiqova Kotivavata tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hiro qihaakya hirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve timwa kyero qamwata mwatora

³ Nrivaqe Kotirara kyuqeve timwa kye qamwata mwataara. Mwiva mwanriqavanto variqaro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira mwia qovama variro. Kotiva tiri tiqova variharo ekyaa tiriara po kye ti okyaravavata, mwutukya qihaakya hi okyararavata, mwiaqaatairo qovara hi varira.

⁴ Tire mpo muaanra mpo muaanra vare variqata atura nti varuraro Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa te varira. Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa te varirara tita, tire taqaarata nraakye qoravanto mpo muaanra mpo muaanra vare varivaqe tire Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa taintema kye tirevata mwi nraakye qorahua mwutukya qihaakyama nyataara.

⁵ Karaisiva nriqa vi inraikyara varaqiro vihata tire mwiavata taaqau vi variqata nriqa vi inraikyara varaqi vunanra. Mwia mwutukya qihaakyama mwataintema kyero Kotiva tiri mwutukyavata qihaakyama timwa taananro.

⁶ Hia tire quminavauma nriqa vi inraikyara vare varita. Kotiva nkyi mwutukya qihaakyama nyatero nkyi sitaarive titama, tire nriqa vi inraikyara vare varita. Tire nriqa vi inraikyara vare varuraro Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa tairara tita, mwiaqaatai tire qioma nkyi mwutukyavata qihaakyama nyateta tiqata, Tirevata nkyi nraantante nriqa vi inraikyara varauro. Nkye kepukyaqama kyeta variate, qiananra.

⁷ Nkye tiri nraantante nriqa vi inraikyara varaqi vivera, Kotiva tiri mwutukya qihaakyama timwa taintema kyero nkyi mwutukyavata qihaakyama nyataanro. Tire mwianra rieqatama nkyiara tiqata, Nkye hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi quate, tita.

⁸ Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire haaru Esiaani nrohiqata muaanra varaavananra, mwi quara nkye hia ntapihii kyevora. Mwi muaanrava nronraqama kye tiriqaa vahuvata tire tiqata, Po hia qio muaanra mwia vare qati quanarave. Tire qutu quanarave, qiavananra.

⁹ Mwi entara tire tiqata, Po, tire qati variara entava taiqa viharo qutu quara entavama nri ntaiho, qiavananra. Tire mwitaa timwa kye tire tetavanto teta kyaahaqa hiara aanrava hia vahuvata mwiaqaatai tire Kotiva qutu qua nraakye qorahua qati vara sivuma kye variva, mwiva nraahu

tiri kyaahaqa hiananrove timwa kye, mwianra nraahu nronraqama kye riemwaqi quavananra.

¹⁰ Tire mwi entara qutu virera uti variavararo Kotiva tiri vaitutuma kyovata tire qati variavananra. Kotiva mwi entara tiri vaitutu huntema kyero nraakiaravata Kotiva tiri vaitutuma timwa taananro. Tire mwiaqaa kepukya vu nraato vateta tiqata, Kotiva tiri qaiqaavata qaiqaavata vaitutu-maqiro quananrove, turo.

¹¹ Nkyevata tiriara rieqata Kotirara aakyara tivaro tiri kyaahaqa hiari. Nraakye qora airivanto tiriara rieqata Kotirara aakyara tivera, Kotiva tiri kyuqema timwa tero kyaahaqa hirata mwiaqaatai nraakye qora airivanto Kotirara kyuqeve tivara.

Poruva hia Korintini vurara ntapihi kyero timwa nyunra

¹² Tire nraakye qora utaqaa nrohi varuraro hia tiri toqaamwu rihata tire kyuqema kye mwihua utaqaa nrohi varunanranra tita, tire mwianra qamwateqa kyuqe huroma tita. Tire nraakye qora suqaa nrohirera hia tire mwatanyaa qua okyara riaraiti, tire Kotiva tiri kyuqema timwa taan-inranra rieqata Kotira kyaiqa nraahu varaqi viqata avuqavuma kye nrohi varunanra. Tire mpo nraakye qora suqaavata, nkyi suqaavata, nrohiqata mwitaamaqi vita mpoqiavata mwitaamaqi vunanra.

¹³⁻¹⁴ Tire nkyini qara ntiqata hia mpo quaqaa ntumwa kye mwi quara okyara uqeta taunanra. Nkye ntapihi kye rie quara nraahu tire nkyini qara ntumwa taunanra. Nkye mwaa entara hama tiri ntapihi kye taqe variavo. Nraakiara nkye tiri okyara ntapihi kye taqaivera, nte qiove qianinra. Nkye tiri okyara ntapihi kye taqeta variqi vita nraakiara tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva tumuani entaraqaa nkye tiri qamwata timwa taivaqe tire nkyita qamwata nyataanra.

¹⁵⁻¹⁶ Tauraa nte nkyiara qioma ni qamwata matevarave timwa kyeqana nte nkyi taqarera uti variqana mwataa qiavarama: Kyai nte Masentoniani viqana nkyi taqena qaiqaa mwisaina uro ntante nriqana qaiqaavata nkyi uro taqaarita nkye taara nani ni taqaivaqena nte nkyi kyuqema nyataarita nkye uro ni nikyaivaqe Iutiaani quankye, qiavara.

¹⁷ Mwitaa timwa kye nkyi uro taqaankye timwa kyenavata hia uro nkyi taqaavara. Tauraa nte nkyi taqaankye qiavara nte mwi quara unra qiavarave iho? Mwatanyaa vaisivanto mwatanyaa qua okyara rieqaro taara qua tintema kyenave nte eo mwitaa hirerave, hia mwitaa hirerave, tiqana varuvave iho? Nkye mwitaamave nianra riaavo?

¹⁸ Nte Kotira qutaa okyarara rieqanama ntena kyauqu nriqiqaa vatena tiqana, Hia tire nkyi unra tiqata taara qua tiqata, Eo mwitaa hirerave. Hia mwitaa hirerave, turahua nkyi timwa nyi varunanra.

¹⁹ Sairaasivavata, Timotivavata, ntevata, tirenramwu nkyi utaqaa variqata Iesusi Karaisira qua nkyi timwa nyiavananra. Iesusi Karaisira okyaravanto vahirero mwiva Kotira mwaaquvantoma variro. Mwiva hia unra qua taara qua tiraitiro, mwiva qutaa qua nraahu ti variva. Mwiva nte mwitaa hirerave timwa kyeqaro qutaa mwitaa hi varira.

²⁰ Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero mpo qua mpo qua tiqaro nte mwitaa hirerave tu quara, mwi quava mwivau vahiarive tiro, Karaisiva govarama vura. Kotiva timwa to quava mwivau vahiarive tiro, Karaisiva govarama viro Kotira kyaiqa varaqi vurara tita, tire Karaisira kyaiqara rieqatama Kotirara i qua qutaa quama vaiho timwa kyeqatama mwia nrutu tuaahereqa varunanra.

²¹ Kotiva nai nkyivata tirivata kepukyaqama timwa taihata tire Karaisir-avata kuaaqi variqi vi varunanra. Tiriara mwihua nai kyaiqa vara mataate tiro, Kotiva naivanto tiri nronraqama kyaira.

²² Kotiva tiri nai kyaama tero mwiaqaatairo nai kyaama tai quava kepukyaqama vahiarive tiro, mwiva nai mwanraqura tiri mwutukyaqi vataira. Mwia mwanraquravanto tiri mwutukyaqi varihatara tita, tire tiqata, Qutaama Kotiva nraakiara tiri tivitaanrove, ti varunanra.

²³ Nte nkyi unra qianinravauma Kotiva ni qua qovarama kyaananro. Nte guta qua nraahu tireranama. Nte uro Korintini variqana mpo qua kyaara nkyiara qiariro nkyi mwutukyavanto uaqia hiankyo tina, qaqira kyena hia quavara.

²⁴ Hia nte nronra vaisi nraantantamwa kye variqana nkyiara kepukyaqama kye mwi quara mwi quara vataqi quate tireranavauma. Tire taqaurata nkye qioqama kye Karaisira qua riemwaqi vi variara. Nkye Karaisira qua riegata qamwateqa variate tita, tire nkyi hena vaisi variqata nkyivata kyaiqa varaqi virera uti varunanra.

2

¹ Mwi quara riegqanama mpo qua kyaara nkyi uro timwa nyataariro nkyi mwutukya uaqia hiankyorave tina, qaqira kyena hia uro nkyi taqarera quavara.

² Nte uro nkyi timwa nyataariro nkyi mwutukyavanto uaqia hiraro mwiaqaatairo tavave ni mutukya kyuqema matairaqe qamwateqa varianrave? Hiama mpovanto ni mutukya kyuqema mataariva variananro. Nkye ni mutukya kyuqema mataahua varivaqe nte nkyi timwa nyataariro nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqata nkye hia ni mutukya kyuqema matevara.

³ Nte mwianra riegqana haaru nkyini qara vara kyaavaro vura. Nte tiqana, Nkyi uro timwa nyataarita nkye ni mutukya kyuqema mataahua variqata mwiaqaatai nkye ni mutukya uaqiama matevorave, timwa kyena nte nkyini qara ntumwa taavara. Ni mutukyaqitai kyuqe ihana varuqata nkyevata nkyi mwutukyaqitai kyuqe ihata variara. Mwi quarara qutaave tura.

⁴ Mwi quara qara ntiqana ni mutukya uaqia huvana ntateqana qara ntumwa taavara. Nte qara ntiqana hia nkyi mwutukya uaqia hiarive tina, qara ntuavara. Ni mutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahira nkye anoma kye ntapihiate tina, nte nkyini qara vara kyaavara.

Vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyora mwi quara taiqa kye taunru kyaate tura

⁵ Nkyi utaqitairo vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyovaro mwia kyaara hia ni mutukyaqitairo nraahu uaqia huvana variavarave. Ekyaa nkyi mwutukyaqitaivata uaqia huvata varurave. Qio hia nte qaiqaavata mwi vaisirara kepukya qua tirerave.

⁶ Nte taqauqata nkye mwi vaisira nai uaqia hi kyaiqara kyaara airi vaisivanto mwia nai kyoqaa mwunranra tina, nte tiqana, Qio hia qaiqaavata mwitaama mwataate. Qiovema, tuqo.

⁷ Mate mwaa nkye mwia qua taiqa kye taunru kyauro timwa kyeta mwia mwutukya qihaakyama mwataata. Nkye hia mwitaa hivaro mwia mwutukyavanto uaqia hiraro mwi vaisiva tiqaro, Hiama qio nte aanra kyuqeraqaa qaiqaavata quanrave. Ekyarama qaqira kyauqo, qiankyorave. ⁸ Nte nkyiara po tiqana qiarita nkye mwi vaisirara qutaama tiri mwutukyavanto iara vaiho qiata.

⁹ Nkye ekyaa ni qua kyuqema kyetave, hia kyuqema kyeta riera, nte mwia taqarera nkyini qara mwia vara kyaavara. ¹⁰ Nkye vaisi mpovanto qora kyaiqa utuaninra taiqa kye qaqira kyauro tivera, ntevata taiqa kyauqoma qianinra. Nkyi utaqatairo mpovanto uaqia hi kyaiqara utirera, nte Karaisira vuqaa variqana nte nkyiara rieqana mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara uti quara taiqa kyauqo qianinra.

¹¹ Tire Saataaniva unra kyaiqa vare vari okyarara taqaunanranra tita, mwiva tiri nraatara kyaankyo tiqata hia mpova uaqama kyai quara qati nraahu riemwaqi viraitita, tire qamwanrama kye mwia qua taiqa kyeta taunru kye varunanra.

Poruva hia Taitaasira puaama kyorara airi nraato tura

¹² Nte Karaisira qua timwa nyinrenrana Toroaasini uro ntena taqaavaro nronravanto Kotiva mwi mwatanaahua su nyaato terama kyero vatovana nte qua timwa nyianriva vahuvana nte mwini mpuahaama variankye timwa kyena ¹³ taqaavaro ti tiqata vakyaa Taitaasiva hia huvaro ni pu naatovanto hia kyuqema vahuvana mwi mwatanaahuara varivaqe nte vuqo timwa kyena Masentoniaani quavara.

Iesusiva nraatarairara tita, tirevata qioma nraataranaanrave tura

¹⁴ Qikye, Kotiva mwitaa mwitaa hirara rieqana nte Kotirara kyuqeve timwa kyena mwiaqamwata mwatarera. Tire Karaisiravata nrohi varunanranra tiro, Kotiva tiri tivita vareqaro nrohi varihata tire mpo mwata mpo mwataqi nrohiqata teta nramwutaahua nraataraqi vi varunanrave. Tire Karaisira qua timwa nyiqi vi varuraro tiriqaatairo mwia quavanto kyuqe mwunta vira votima kyero ekyaa viro nrinro hi variro.

¹⁵ Tire Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varuraro Kotiva tiriara tiqaro, Karaisiraqaa kyuqe mwunta viva nkyiqaatairovata kyuqe mwunta vi varihata variavo, tihata nkye Kotira mwatukyaqi virera hiahuavata, Saataaninra mwatukyaqi virera hiahuavata, mwi mwuntara hue variara.

¹⁶ Nraakye qora mpo hiahua Karaisira mwakyaakya rieqata uaqia hi mwuntara voti hirave timwa kyeta mwi quara qoririma kye variarara tita, mwihua Saataaninra mwatukyaqi vihua variara. Nraakye qora mpo hiahua Karaisira mwakyaakya rieta mwi quarara kyuqe mwunta voti hirave timwa kyeta mwihua mwi quarara nronraqama kye riarara tita, mwihua Kotira mwatukyaqi vihuama varita.

Qikye, mwaa mwi kyaiqara nronraqama vahi kyaiqarave. Tavave qio varaananrove? Avuqavu nrohiari vaisiva, mwiva nraahuma mwi kyaiqara qio varaananro.

¹⁷ Tirenramwu Kotira kyaiqa vareqata hia vaisi mpo hiahua nraan-tantamwa kyetama vare varita. Mwihua mpo inraikya nyiqata munima vare variantema kyeta Kotira qua tiqata munima vare variara. Hia tire munimanra rieqata nraakye qora Karaisira qua timwa nyi varunanra. Tire Karaisira mwakyaakyara qutaa mwakyaakyave timwa kye Kotiva tiri titaihata tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro timwa kyeqata Kotira vuqaa variqata nraakye qora Karaisira qua timwa nyi varunanra.

3

*Tire Kotiva qaraakya qua timwa taira nraakye qora timwa nyi varu-
rahuave tura*

¹ Tire qaiqaa mwi quara tiqata hia teta nrutu tuaahere varuro. Vaisi mpo hiahua kyaiqa vararera hita nkyiari nronra vaisiara tiqata, Qara timwivaqe

vare quararo vaisi mpovanto tiri kyaiqa okyara taqaarive, ti variara. Tire hia mwitaa hirera. Nkye tiri okyara ntapihiarara tita, tire qumina mwitaa hiarora.

² Nkye tiri qara nraantantamwa kyetama variavo. Nraakye qoravanto nkyi taqetama tiri kyaiqa okyara ntapihi kye taqevara. Nkyi qara votima kyero tiri mwutukyaqaa qara ntumwa taihata nraakye qoravanto nkyiara rieqatama tiri okyara ntapihi kyevara.

³ Tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quara riorara tita, nkye tiri qara votima kyeta variara. Karaisiva nkyi qua qara ntirera hiro hia vakoraqotairo qara ntumwa taira. Kotiva qati variva variharo Karaisiva mwia mwanraquraqotairo nkyi qua qara ntumwa taira. Mwiva hia qumina oriqa mwi quara qara ntiraitiro, mwiva nkyi nraakye qora mwutukyaqaa mwi quara qara ntumwa taira.

⁴ Karaisiva tiri kepukya timwihatara tita, tire Kotira vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kye mwi quara mwi quara ti varunanra. ⁵ Hiam tire tetaqama kye Kotira kyaiqa qio vare varuro qiananra. Tire taqauraro teta kepukyara Kotira kyaiqa varaarava hiam qioqa hiro. Kotiva tiri kyaahaqa ihatara tita, tire qioma mwia kyaiqa varaananra.

⁶ Kotiva tiri kyaahaqa hiqaro tiri nronraqama kyaihata tire Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi varirero qaraakya qua vataira nraakye qora timwa nyi varurahuama. Tire nraakye qora timwa nyiqata hia haaru qara ntumwa to quara riemwaqi quate tiraitita, tire Kotira mwanraqurara mwihua timwa nyi varunanra.

Kotiva Mosesirara timwa to quara nraakye qoravanto hia riemwaqi vuraqaatairo qutu vi inraikyava qovarama vura. Kotiva qaraakya qua timwa tairaqaatai nraakye qoravanto Kotira mwanraqura vareta mwihua ekyaa enta qati variqi vihuama varita.

⁷ Tauraa Kotiva qua vatero nraakye qorara mwi quara riemwaqita quate tiro, mwi quara oriqa qara ntumwa kyero Mosesira mwu quara nraakye qoravanto mwi quara vataqi quare tura mwi quara nteqaqi viqata mwia kyaara qutu vi varura. Mwi quava nronra qua vahuvarora tiro, Kotiva Mosesira mwi quara timwa mwi varuvaro Kotira peqa okyaravanto iteqaro Mosesira viri ntuvaahama mwatora. Mwitaa huvaro Mosesiva mwi quara oriqa qara ntumwa tora varero nraakye qora kyonani vuvaro mwia virivanto nronraqama kyero ntuvaahero takyuqi varuvata nraakye qoravanto mwia viriqi taqaare tura hia kyuqema taqovaro vahiqiro viro uro taiqa vura.

⁸ Mwi entara Kotiva nai mwaanra qua qovarama kyovaro mwia peqa okyaravanto takyuqi varura. Mwaa entara Kotiva nai mwanraqura nyiani quara qovarama kye variharo mwi quava nraakiara vahi quava tauraa vahi quara nraatara kyero vahiqarora tiro, mpoqavata nronra inraikyama vahi.

⁹ Kotiva Mosesirara timwa to quara, nraakye qoravanto hia ntapihi kye riemwaqi viqata quti varu quara, Kotiva qovarama nyatovaro mwi entara Kotira peqa okyaravanto takyuqi varura. Mwaa entara Kotiva mwi quara nruka kyero qaraakya qua qovarama nyataira. Kotiva nai qaraakya quaqotairo nraakye qora avuqavuma nyate varirara tiro, qaraakya quavanto haarua qua nraatara kyero vuni vahi quavama vahi.

¹⁰ Tauraa Kotiva Mosesira mwu quava vahuvata tire mwi quarara kepukya quave, Kotiva nai peqa okyara qovarama kyeqaro tu quarave, ti variavananra. Mwaa entara tire Kotiva qaraakya qua vatairara kepukya

quave tiqata haaruaa quara hia kepukya quave ti varita. Kotira haaruaa quavanto tumitarero vaiharo Kotira qaraakya quavanto nritarero vahiro.

¹¹ Kotiva Mosesira mwu quara pataqia vahianinra qovarama kyorara tiro, mwi entara Kotira peqa okyaravanto pataqia takyuquqiro viro uro taiqa vura. Kotira qaraakya quavanto hia taiqaraitiro, qati vahiqiro quaninranra tiro, Kotira peqa okyaravanto qati nraahu takyuquqiro vi variananro.

¹² Tire tiqata, Kotira qaraakya qua rieqatama hia ekyaara qutu viraitita, qati variqi virerave, ti varunanranra tita, tire hia aatu hiraitita, tire mwutukya qihaakyama kye varunanra. ¹³ Hia tire Mosesira nraantantarerave. Mosesira virivanto takyuqi varuvaro mwiva nai nramwunaa Isareriarra tiqaro, Mwihua taqaivaro ni virivanto takyuquqiro viro uro taiqa quaninra taqevorave, timwa kyero tavuna vara kyero nai viri ntumwaqu torave.

¹⁴ Qio Isarerivanto varuvaro hia mwihua su nyaatovanto ntapihuvata varura. Mwaa entaravata mwi mwatanaahua Kotiva haaru vato quara kyaara ntiqata hia mwi quara okyara ntapihira. Mosesiva nai viriqa ntumwaqu to tavunanra votima kyeta Kotira qua amaata nyate varihatara tita, mwihua mwi quara kyaara ntiqata hia ntapihi kye riaara. Mwihua nkyiarivanto hiam qio mwi tavunanra vara qatinani kyeta ntapihi kyeta taqevara. Karaisiva mwiva nraahuma mwi tavunanra vara qatinani kyaananro.

¹⁵ Haaruvata mwaa entaravata Isarerivanto Mosesira mwu quara kyaara nti variavaro tavuna votima kyero mwihua su nyaato ntumwaqu kyaihata mwihua hia Iesusira ntapihira.

¹⁶ Qio vaisivanto nai mwaaqu kyaiqaqaatairo tuqasaa viro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara aakyara ntairera, mwiva mwi tavunanra mwia vu nraatoqitairo qatinani vara kyaananro.

¹⁷ Nte tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara tiqana nte mwia mwanraqurara ti varura. Tiri vunyaa vaisi mwanraquravanto vaisi mwutukyaqi varirera, mwi vaisiva variraro qora inraikyavanto hiam mwia rupa tairaro mwiva qatinani huvantu viro variananro.

¹⁸ Tire Iesusi Karaisira nraaqiara varuraro hia tiri viriqa tavunavanto ntumwaqu taihata tire kyunumi votima kye varuraro tiri vunyaa vaisivanto tiriqaatairo itero vara re varira.

Tire mwitaamaqi quaraqata quaraqata tita, tire teta vunyaa vaisi mwia votima kyeta variananra. Qio mwi kyaiqara Kotira mwanraquravanto uro taiqa kyaananro.

4

Poruva nkyiariara tire ntapihi kye Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyi varurahuave tura

¹ Kotiva tiriara po tiro kyugema timwa tegaro tiri nronraqama kyero tiriara mwaa quara nraakye qora timwa nyiate tihatara tita, tire mwihua timwa nyiqata hia qoriri hunanra.

² Tire nraakye qora timwa nyiqata vaisivanto uqeta variqaro kyauri kyaiqara utira, mwi okyarara mwoqa mwita hia kumwaanri tiraitita, hia Kotira qua api tuqasaagasama kye tiraitita, tire Kotira vuqaa variqata vutu kye timwa nyi varurata nraakye qoravanto tiri qua rie variavaro mwihua su nyaato mwutukyavanto tiri quara qutaa quave ti varihata variara.

³ Tire Karaisira qua ntapihi kye nraakye qora timwa nyiqi vi varunanra. Vaisi mpo ihua hia mwi quara riaivera, mwihua vita raupiri hi vaisihuama hia rievata.

⁴ Mwihua variavaro unra mwanriqa Saataaniva mwaa mwataraqaa ntaqikyi variwa mwihua su nyaato tita kyaihatara tita, mwihua Karaisira quara hia qutaa quave ti variara. Karaisira mwakyaakyavanto omwa votima kyero iteqaro mwihua su nyaato ntuvaahama nyataankyo tiro, Saataaniva mwihua su nyaato vara qumimaqama kyero. Karaisira peqa okyara vahirero mwia vu nraatovata Kotira vu nraatovata kuaa qarama kyero vahira.

⁵ Hia tire nkyiqa ntaqikyirera teta quavauma nkyi timwa nyita. Tire nkyi timwa nyiqata Iesusi Karaisira mwiva nraahuma tiri vunyaava variho ti varunanra. Tire Iesusirara rieqata nkyi kyaiqa vaisiqama variqata kyaiqa varaurahuama.

⁶ Haaru kyokira riro vahuvaro ntuvaahama quante tuva, Kotiva, mwivama mwaa entara tiri mwutukya vu nraatoqi ntuvaahama timwa taihata tire vu nraato mwutukyaqitai Kotira peqa okyaravanto Karaisira viriqi ntuvaahe varihata taqaunanra.

Tire tave votima kyeta varuraro tiriqaatairo Kotiva nai qua qovarama kye varira

⁷ Tire tave aatapaiqo vara kyero utu taira votima kyeta varuraro Kotira quavanto tiriqima vahiho. Tire tave votima kyeta ugenraunrahua varuratarata tita, nraakye qoravanto taqaavaro tire ti varura quava hiam tiri titaqitairo qovara hiro. Mwi quava nritarero vahi quava kepukya qua vaihatara tita, nraakye qoravanto taqaavaro mwi quava Kotiraqaatairo qovarama viro tiriqi vahiho.

⁸ Hisai hisairo nramwutaavanto mwaanra tita, taintema kyero mpo muaanra mpo muaanravanto tiri titatarero utihatavata tire qatinani quara aanrava qatima vahiho. Mpo enta mpo enta tire tiqata, Po, mate nataama kyetave viriqi quanarave, timwa kyeta tire qaqira kyaarava vaini vaihatavata hia tire ekyaara qaqira kyaunanrave.

⁹ Nraakye qoravanto tiri nramwutaqa hiqata tiri vataqi quavaro Kotiva hia tiri qaqira kyero nkyetaraa viriqi quate tiraitiro, Kotiva tiri kyaahaqa hi varihata viriqi vunanra. Nraakye qoravanto tiri riqatavata hia ekyaara tiri taiqa kyakya hiara.

¹⁰ Tire varurata Iesusira ru kyontema kyeta ekya enta tiri mwamwantavata ruavata tire qiove tunanra. Tire mwitaama kye variarata Iesusiva siviro qati viriqiro vi vari kepukyaravata nraakye qoravanto tiri mwamwantaqa qio taqevara.

¹¹ Tire Iesusirara rieqata qati viriqi vurata mwia kyaara mpo enta mpo enta tiri ru kyarera uti variavata varunanra. Mwitaamaqi vi varurata nkye tiri taqaavaro tire taiqa quana mwamwantaraqi Iesusiva qati viriqiro quariva varihata varunanra.

¹² Tire variqata tiri ru kyehua varurata nkye variqata tiri qua riaahuara tita, qati viriqi vihuama varita.

¹³ Kotira qua mpukuqi vahiva mwataama tiro:

Nte Kotira quara qutaave timwa kyenama nte mwi quara nkyivata timwa nyi varurave, tura.

(Ithi 116:10)

Tirevata mwi vaisira nraantanteta Kotirara qutaa quama tiho timwa kyeqatama mwia qua nkyi timwa nyi varunanra. ¹⁴ Tire ntapihi kyauraro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qati vara sivuma kyaiva, mwiva nraakiara tiri qati vara sivuma kyero tirivata nkyivata tivitaqiro uro kyairaqa tire ekya Iesusi Karaisira vuqaama variananra.

¹⁵ Tire nkyiara riegata nkyi kyaahaqa hirera nriqa vi inraikyara varaqi vi varunanra. Tire mwitaamaqita quarata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyatai quara riemwaqi viqata airiqama vita, nkye nraakye qora airivanto variqata Kotira qamwata mwataivaro Kotira nrutuvanto virito vahiari.

¹⁶ Mwianra riegatama hia tire qoririma kye mwaa kyaiqara varaqi virerave. Tiri mwamwantavanto taiqavi variharo mpo enta mpo enta tiri mwutukya mwanraquravavanto qaraakyaqa ihata varunanra.

¹⁷ Mwaa entara muaanra varaananra mwianra hia tire nronraqama kyeta riaara. Tire mwi inraikyarara hia mpuahaama vahi inraikyarave tunanrama. Mwi inraikyara mwi inraikyara nraataraqi vita, nraakiara tire kyuqema kye nyaamwuni ekyaa enta ekyaa enta qati variqi quarava muaanra varaunanra mwiavata anoma kyero nraatara kyaananro.

¹⁸ Tire vuqotai tage varunanra mwatani vahi inraikyarara hiana nronraqama kye rieta. Ekyaa mwi inraikyava quaahaqa vahiari inraikyavama vahi. Tire hia vuqotai tage varunanra nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqi vi varunanra. Hia vuqo taqauna inraikyava, mwi inraikyava ekyaa enta ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quanro.

5

Tiri mwamwantara tiqaro haraara nraamwu quaahaqa vahirave tura

¹ Tiri mwamwanta vahirero haraara nraamwu votima kyero vaihata tire mwi mwamwantaqaqi variqata mwatani variqi vi varunanra. Tiri haraara nraamwu ntapairi kyairera, tire ntapihi kyauraro nyaamwuni tiri mwamwanta nraamwu voti hiva mpo vahananrove. Mwi nraamwuva hia vaisivanto nai kyauquqo hoqa tai nraamwunra votima kyeroma vahananro. Kotiva mwi mwamwantara utu timwa tairara tiro, mwi mwamwantava ekyaa enta qatima vahiqiro quanro.

² Mwaa entara tire nyaamwuni vahi mwamwantarara riegatama mwi mwamwantaqaqi uro varirerata mwaa mwamwantaqaqi variqata atura ntiqata varunanra. ³ Tire nruhivanto variaro tita, mwi mwamwantara utute variananrave.

⁴ Tire mwaa mwamwantara haraara voti hiraqi variqi viqata atura ntiqata muaanra vare varuro tunanra. Hia tire teta mwamwanta qaqira kyarera utunanrave. Vaisivanto haaruaa tuavaaqaqaa qaraakya tuavaaqa ututaintema kye, tire teta haaruaa mwamwantaqaqi qaraakya mwamwanta utirerave. Mwitaa hiraro tire qutu quara mwamwantava variqiro viro mwiagaatairo kyuqu viro qati variqiro quari mwamwantavama vahananro.

⁵ Tiriara mwihua mwitaama kye qati variqi quate tiro, Kotiva tiri mwamwanta terama kyero vataira. Kotiva mwitaa timwa kyero tiri nai kyaama tero nyaamwuni vahi inraikyara timwinrenro timwa tai quava kepukyaqama quarive tiro, mwiva nai mwanraqura nraante vuni tiri timwihata varaunanra.

⁶ Tire mwaa mwamwantara vataahua variqata hia aatu hiraitita, mwutukyavanto qihaakya ihata varunanra. Tire mwaini mwaa mwamwantaqaqi variarera, tire hiana qio nyaamwuni tiri vunyaa vaisivanto varinani quanra.

⁷ Mwaa entara tire hia mwia virivata taqaraitita, mwia quara nraahu gutaa quave tiqata variqi vi varunanra. ⁸ Tire mwutukya qihaakya ihata varurahuama varita. Tire teta mwamwanta mwaini kye uro nyaamwuni teta mwaata tuananrani teta vunyaa vaisivata variataama hiro. ⁹ Qio tire

mwaini teta mwamwantavata variarerave, nyaamwuni uro variarerave, tire Iesusira kyakya hiani inraikyara nraahu utiqā varirera.

¹⁰ Nraakiara Karaisiva ko riaahua taintaqaā mwatākyaa viro variqaro ko tirera hiraqe tire ekyaa mwihuama mwia vuqaa sivita variananra. Mwi entara tire kuaiqia kuaiqiavanto mwaa entara mwamwantavata variqata varaana quara avuqavu hiananro. Kyuqe kyaiqa varaani vaisira nai kyoqaa kyuqema kyero mwiananro. Uaqia hi kyaiqara utuani vaisira nai kyoqaa uaqia hianinrama mwiananro.

Nraakye qoravanto Kotiravata kuaaqi variate tu quara

¹¹ Tiri vunyaa vaisivanto ko qiani entarara rieqata tire aatu hiqama teta hena nraakye qorara mwia qua riemwaqita quate ti varunanra. Kotiva tire ntapihī kye varaana okyarara taqema variro. Nkyevata tire varaana okyarara qio ntapihivera, qiovema qianinra.

¹² Tirenramwu teta okyarara rieqata hia teta nrutu tuaaherera utu- rahuave. Tire mwi quara nkyi timwa nyianrata nkye tiri okyarara qamwate variqata nraakye qora mpo ihua api qua tihua nkyiarivata qua timwa nyihua variate. Mwi vaisihua vaisi mwataara hirerata, vaisi viri mwamwantara nraahu nronraqama kye rieqata hia vaisi mwutukya vu nraatora nronraqama kye rie variara.

¹³ Mpo hiahua tiriara ueraqama quavo qiahua, mwihua qioma nkyiari mwitaa tivara. Tire Kotirara rieqata mwitaamaqi vi varunanra. Mpo hiahua tiriara kyuqe vu nraato vataahuave qiahua, mwihuavata qioma mwitaa tivara. Tire nkyiara rieqata mwitaamaqi vuro.

¹⁴ Karaisira mwutukyavanto tiriara vaihatara tita, tire mwia kyaiqa nraahu vare varunanra. Mwaa quara okyara vahiro mwataamama vahiro. Tire ekyaaahua qutu quataara kuaikuvanto tiri ekyaaahua rieqaro tiri mwaata varero qutu virara tita, tire ekyaaahua mwiavatama kye qutu vurahuama varita.

¹⁵ Mwiva tiri ekyaaahua rieqaro qutu virara tita, tire hia teta variananranra nraahu riemwaqi viraitita, Karaisira kyaiqa varaanranra riemwaqi viqata qati variqi quaravama vahiro. Mwiva tiriara rieqaro qutu viro qaiqaa qati siviuro varirara tita, tire mwitaa hiara.

¹⁶ Mwaa entara hia tire qaiqaa mwatanyaa qua okyara rieqata vaisi mpo tukyama kye mwi vaisiva kyuqe vaisive, mwi vaisiva uaqia hi vaisivave, tunanrave. Tauraa tire mwatanyaa okyara rieqata Karaisira tukya hiqata Karaisirara qumina vaisive qiavananra. Mwaa entara hia qaiqaa mwitaa ti varunanra.

¹⁷ Vaisivanto Karaisiravata varirera mwi vaisiva qaraakyaqama viro qaraakya vaisima variro. Mwi vaisiva haaru api nrohu okyarara qaqira kyero, qaraakya okyara varaivama variro.

¹⁸ Kotiva mwi vaisira qaraakyaqama kyaiharoma variro. Tire Kotira nramwutaa variavararo Kotiva tiriara nivata kuaaqi variate tiro Karaisira titorara tita, tire mwia nraaqiaraqama vitama varita. Tire mwia nraaqiaraqama vi varuraro Kotiva tiri titero nte nraakye qoravata kuaaqi varirera tu quara uro timwa nyiate tiro.

¹⁹ Mwi quara okyara mwataamama vahiro: Kotiva mwatani variahua uaqia hi kyaiqara utuara kyaara hia mwihuaqaa qua vataraitiro, mwiva Karaisiva nraakye qorara qutu vura mwianra rieqaro nraakye qorara nivata kuaaqi taaqau vi variate ti varira. Mwi quara nraakye qora timwa nyiate tiro, Kotiva tirinramwu nronraqama kyero titaihata tire uro nraakye qora timwa nyi varunanra.

²⁰ Tire Karaisira kyaahaqa hiqata mwia qua vareta nrunranro Kotiva tiri nroqitairo nkyi timwa nyi variro. Tire Karaisira kyaahaqa hiqata nrumu nkyiara po kye tiqata Kotiravata kuaaqi variate ti varunanra.

²¹ Karaisiva hia uaqia hi kyaigara utiraitiro varuvaro Kotiva tiriara rieqaro tire uaqia hi kyaigara utuna quara Karaisiraqaa vatero. Mwiaqaa qua vatovaro Karaisiva tiri uaqia hi quara varero uro qutu vurara tita, tire Karaisiravata kuaaqi varuraro Kotiva hia tiriqaa qua vataraitiro, tiri avuqavuma timwa taihata varunanra.

6

Tire nkyi kyaahaqa hirera airi muaanra varaqi vi varunanrave tura

¹ Tire Kotiravata kyaiqa vare varurahua variqata tire nkyiara po kye tita tiqata, Kotiva nkyi kyuqema nyataira mwianra haunri nkye qumina inraikyave tivorave, turo.

² Kotiva mwitaama tiro:

Nte nkyi kyuqema nyataani entaraqaa nkye qua tivaqe nkyi qua riaaninrave.

Nte nkyi huvantu kye sitaani entaraqaa nkyi kyaahaqa hianinrave, tura.

(Aisaiaa 49:8)

Riaate, mate Kotiva nkyi kyuqema nyataari entavama vahirove. Mate Kotiva nkyi huvantu kyero sitaari entavama vaiho, tuqo.

³ Nkye tiri kyaiqaa qua vatevo tiqatama tire hia apiqama kye kyaiqa vare varita. ⁴ Hia mwitaa hiraitita, mpo enta mpo enta tire variqata nkye tiriara mwihua Kotira kyaiqa vaisima variavo qiate tita, tire qihaakyama kye variqi vi varunanra. Mwitaama variqi viqata nriqa vi inraikyara vare varuna entarave, muaanra vare varuna entarave, tiri uaqia timwa taa entarave, tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vi varunanra.

⁵ Tiri nramwutaahua tiri kyaamwuqo ntuqutu kye vateta, tiri karavuqi uro kyeta, tiri tuqara tuteqata tiri ntuqutu kye vateta, mwitaamaqi quavata tire variqi viqata toqaamwu tiqa kyaiqa varaqi vita, entaqi hia kyuqema kye vaiteta, kyara nraataa ihata variqi vita, mwitaamaqi viqatavata tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vi varunanra.

⁶ Nkye tiriara Kotira kyaiqa vaisima variavo qiate tita, tire kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vita, kyuqe vu nraato vataqi vita, tiri mwutukyavanto qihaakya hi varihata varita, mpohuara kyuqemaqita vi varunanra. Kotira mwanraquravanto tiri varihata tire nraakye qorara qutaaqama kye mwutukya vateqata varunanra.

⁷ Qutaa qua nraahu tire ti varunanra. Kotira kepukyaqo tire mwi kyaiqara vare varunanra. Vaisivanto huru veva tutaintema kyeta tire kyauqu tuananranivata, kyaantaaganivata, Kotiva avuqavuma nrohiani okyarara tuqi vi varunanra.

⁸ Vaisi mpo hiahua tiri nrtu tuaahere variavata mpo hiahua tiri nrtu vara mwataniqa hi variara. Mpo hiahua tiri nrtu tuaahereqa kyuqe vaisive ti variavata mpo hiahua tiriqaa uaqia hi quara vate variara. Mwihua tiriara unra qua ti variahuave qiavata tire qutaa qua nraahu ti varurahuama varita.

⁹ Mpo hiahua tiriara hia nkyi ntapihi kyaaurahuave qiavatavata mpo hiahua tiri ntapihi kyaarave. Mpo hiahua tiriara qutuavo qiavatavata tire qati varunanrave. Mwihua tiri ntuqutuqi viqatavata hia ekyaara tiri ntuqutu kyaarave.

¹⁰ Mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri mwutukya uaqia timwa te varihatavata tire qamwateqa nraahu variqi vi varunanra. Tire vehi vaisi

varuratavata tiri quaqatai airi nraakye qoravanto kyuqe inraikya vare variara. Tire hia mpo inraikya vataurahua variqatavata tire nyaamwuni airi inraikya vataurahuma varita.

¹¹ Po, nkye Korintiqi variahua tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire hia mpo qua uqeta taraitita, ekyaa qua qoqaa nkyi timwa nyi varunanra. Tiri mwutukya ekyaa mwiva nkyiarama vahiho.

¹² Tiri mwutukya ekyaa mwiva nkyiara vaihata hia tire nkyi uama nyatauro. Nkye nraahuma tiri qoririma timwa taavo.

¹³ Nte ntena nraaqiara timwa nyi varuntema kyenama nkyivata timwa nyi varina. Tiri mwutukyavanto nkyiara vahintema kyeru nkyi mwutukya-vantovata tiriara vahiri.

Iesusirara hia qutaave tihua varivata nkye hia mwihua kyapata kuaaqi taaqau vi variqi quate tura

¹⁴ Purimakau taaratana rupa taariro kuaaqa viqaro kyaiqa varaarive tiro, hia vitare tumitare hitana rupa tairave. Mwia nraantantamwa kye nkye Iesusira qua riehua variqata nkye uro hia Iesusira qua riehua kyapata kuaaqi kyaiqa varevorave. Nataama kyerove kyuqe inraikyavantovata uaqia hiari inraikyavavata kuaaqi variqiro quanarro? Hiam qio mwitaa hianarro. Nataama kyerove omwavantovata, enta hiarivavata, kuaaqi variqiro quanarro? Hiam qio mwitaa hianarro.

¹⁵ Nataama kyeve Karaisivavata Saataanivavata kuaa qua vatevara? Hiam qio mwitaa hivara. Karaisirara qutaave qiarivavata, hia Karaisirara qutaave qiarivavata, qiove ekyaa inraikyaqi kuaa qaramaqita vivara? Hiam qio mwitaa hivara.

¹⁶ Kotira nraamwuvanto nraahumwa vaiharo unra mwanriqa nraamwuvanto nraahumwama vahiho. Kotiva qati variqiro vi variva varihata tire mwia nraamwuma varuro. Kotiva nai mwitaama tiro: Nte ntena nraakye qoravata varirerave.

Mwihua utaqaa nte variqina viqana nte mwihua mwanriqavanto variarita mwihua ni nraakye qorama varivarave, tura.

(Wok Pris 26:12)

¹⁷ Mwiva mwitaa timwa kyeru qaiqaavata mwitaama tiro: Nkye qumina nraakye qora kyeta nrumu nkyetaraa variata.

Nkye uaqia hi inraikyara hia tu vararaitita, variqi vi varivaqe nte qioma nkyi sitaaninrave.

(Aisaiaa 52:11)

¹⁸ Nte nkyi sova variarita nkye ni naamwunra maaqu varivarave. Nte nronravanto ekyaa kepukya vahiva mwitaa turave, tura. *(2 Samueri 7:14)*

Kotiva mwi quara turama.

7

¹ Qio ni kata pakya tuaavo, Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro tiriara ekyaa mwi quara turara tita, nrivaqe teta mwamwantaqaave mwutukyaqive uaqia hi inraikyava vahianinra nruka kyeta Kotirara nraahu nronraqama kye rieqata Kotira kyaiqa kyuqera varaqita quara.

Nkyiara ni mutukyaqitairo kyakya ihana varurave tura

² Hia tiri qoririma timwa taraitita, tiriara mwutukya vahirata variata. Hia tire vaisi mpo uaqiama mwataunanra. Hia tire vaisi mpo apiqama kyauraro mwiva qora aanraqaa vira. Hia tire vaisi mpovanto hi inraikyara kumwaanri timwa kye varaunanra.

³ Hia nte mwitaa tiqana nkyiqa qua vatarera. Nte vaakya mwianra nkyi timwa nyunra. Tiri mwutukyavanto nkyiara nronraqama kyeru

vahirara tita, nkye qati vari entarave, quti entarave, tire nkyivata nraahu variananra.

⁴ Nkyiara tiri mwutukyavanto qihaakya ihata varunanra. Nte nkyi nyutu tuaahere varura. Muanravanto govora ihana nte hia mwianra nronraqama kye riaraitina, nkyiara riegqanama mwutukyaqitairo kyuqe ihana mpoqiavata qamwateqana varura.

⁵ Tire Masentoniani uro nteta qative variananrave qiavananra hisai hisairo qora inraikyavanto govora huvata tire aatu hiqata variavananra.

⁶ Qio Kotiva mwutukya qora iharo vari vaisira kyuqema mwate variva, mwiva mwi entara tiri mwutukya qihaakyama timwa tegaro Taitaasira titovaro tire hiavananrani uro ntora.

⁷ Hia tire Taitaasiva uro ntora mwianra nraahu qamwateqata variananra. Mwiva nkyiara kyuqe mwakyaakya timwa timwunra, mwianravata qamwateqata variavananra. Taitaasiva nkye tiri taqaataa ihata variarara timwa timwinro. Nkye po, hia mwitaa hiataara mwitaa huro, qia quaravata Taitaasiva tiri timwa timwinro. Nkye nronraqama kye tiriara rie variararavata Taitaasiva timwa timwihata rieta. Taitaasiva mwitaa mwitaa tihana nte nronraqama kyena qamwateqana varura.

⁸ Nte qaraqitaina nkyi timwa nyataavata mwia kyaara nkyi mwutukya uaqia huvata varura. Mate hia nte mwianra eqaataara mwitaa qiavarave qianinra. Haaru nte taqaavata nkye nte qara kyaavarara pataqia variqata mwutukya uaqia huvata varuvana nte mwi entara tiqana mwi qarara hia nkyi nyiataara nyuqo qiavara.

⁹ Mate mwi qarara nkyi nyiavarara qamwateqanama varuqo. Qara mwiva nkyi mwutukya uaqiama nyatora mwianra hia nte qamwateqa varuqo. Nkye qara mwia kyaara ntuvoro nkyi mwutukyavanto uaqia huvata mwiaqaatai nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaara, nte mwianrama qamwateqana varuqo. Nkyeta uaqia hi kyaiqara kyaara nkyi mwutukyavanto uaqia ihata variavaro Kotivavata nkyi mwutukyavanto qio mwitaa hiarive tirave. Tire nkyi timwa nyateqa qiavarava hia nkyi uaqiama nyatorave.

¹⁰ Vaisivanto mwutukya uaqia hiraro tiqaro, Po, Kotira qua hia nteqa kyaataara nteqa kyauqo, qiariva uaqia hi aanranra qaqira kyairaro Kotiva mwi vaisira qioma huvantu mwataanro. Vaisi mwia mwutukyavanto uaqia hiariva, mwiva mwia kyaahaqa hiananro. Vaisi mpovanto qumina mwatanyaa qua okyarara riegqaro mwia mwutukyavanto uaqia hiraro hia uaqia hi aanranra qaqira kyaraitiro, mwitaamaqiro viro uro ekyaarama qufu quanro.

¹¹ Nkye nkyeta kyaiqa varorara riegqata variata. Nkyi utaqitairo vaisi mpovanto qora kyaiqa utuvata nkye mwianra qiataara vahuvata nkye hia mwianra tiraitita variqata mwiaqaatai ni qaraqinaa quara riegqata nkye tiqata, Hia tire kyuqema kye Kotira kyaiqa vare varuro, tuvaro nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurave. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurara tita, nkye mwiaqaatai aanra kyuqeraqaa nraahu nrohiataa huvata mwiaqaa nrohura.

Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurara tita, nkye mwi vaisira qua ntapihi kyarera uti varura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvatara tita, mwi vaisira nai uaqia hu kyaiqara kyaara mwia inronra hura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata varurara tita, nkye Kotirara aatu hiqata mwi vaisira uaqia hi kyaiqaraqaa Kotiva tiriqaa qua vataankyorave tura.

Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata nkye nianra tiqata mwiva mwaini tirivata variqaro mwaa quara avuqavuma timwa tairaqa qiove qiare tura. Mwi entara nkyi mwutukyavanto uaqia huvata nkye Kotira kyaiqa nraahu vararerata mwi vaisira qua kepukyaqama kye avuqavuma mwatarera uti varura. Nkye mwitaa mwitaamaqi vuvananra tina, nte taqaavata nkye mwi vaisira qua avuqavuma mwatarera uti varura.

¹² Nte haaru mwi quara qara ntiqana hia nte uaqia hi kyaiqara utu vaisira mwianra rieqana qara ntumwa taavara. Hia nte mwi vaisiva uaqiana mwato vaisirara rieqana qara ntumwa taavara. Nkye Kotira vuqaa variqata su nyaatovanto ntapihirata nkye tiriara nronraqama kye riaava vahirara ntapihiate tita, qara mwia nkyini vara kyaavananra. ¹³ Nkye ni qaraqinaa qua rieta mwitaa hiarara tiro, tiri mwutukyavanto kyuqe ihata varunanra.

Tire Taitaasira titaavararo nkye hunani vuvata nkye mwia mwutukya qihaakyama mwatovaro mwia mwutukyaqitairo kyuqe huvaro varura mwianravata rieqata tire qamwateqata varuro.

¹⁴ Nte Taitaasira timwa mwiqana nkyiara kyuqe hia nraakye qorahuave qiavaro mwiva nkyivata variqaro ni quara qutaa quave turara tina, nte hiamu kyaaurina. Tire nkyiara qutaa qua nraahu timwaqi vi varunanra. Tire Taitaasira timwa mwiqata nkyiara kyuqe hia nraakye qorahuave tuna quara, mwi quaravata Taitaasiva taqaiharo qutaa quama vahiro.

¹⁵ Taitaasiva nkye hunani vuvata nkye mwia qamwata mwateqa mwia mwemwani variqata mwia qua kyuqema kye riorara tiro, Taitaasiva mwianra riahiraro mwia mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahira.

¹⁶ Mwianra rieqanama ni mutukyavanto nkyiara qihaakyama vaihana nkyiara qamwateqana varura.

8

Nkyeta sata sakyaa kyaahaqa hirera hivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata kyaahaqa hiata

¹ Ni kata pakyaa tuaavo, Kotira nraakye qora Masentoniani mpo mwatukya mpo mwatukyaqi variahua variavaro Kotiva mwihua kyuqema nyataihata variara mwi mwakyaakya nkyi timwa nyianrita riaata.

² Mwinyaa nraakye qoravanto variqi quavaro nronra muaanravanto mwihua mwataara hirero qovarama viro vaihata mwi mwatanaahua vehiqama vita hia munimave, kyau kyoqaave, vataahua variqata Kotirara qamwateqa nraahu variqi vita mwiaqaatai mwihua mpohua kyaahaqa hirerata nkyiari hu inraikyara hia tuqara tutaraitita, qihaakyama kye tiriqaa vataavata tire varaqita uto nyunanra.

³ Nte qutaama tuqo. Mwihua mpohua kyaahaqa hirerata nataama munimave, kyau kyoqaave, nyianre qiara mwia nyita qaiqaa mpoqiavata tiriqaa vataavata tire varaqita uto nyunanra. Hia nte kepukyaqama mwihuara tuqata mwihua mwitaa hiara. Mwihua nkyiarivanto mwitaa hiataa ihata mwitaama kyeqa nyianra.

⁴ Mwihua nkyiarivanto tiriara po kye tita tiqata, Kyai tirevata Kotira nraakye qora mpo hiahua Iutiaani variahua kyaahaqama nyataare, qiara.

⁵ Tire tiqata, Mwihua munimave, kyau kyoqaave, pataqia timwivaqa vaqita uto nyiananrave, turata nraakiara mwihua munimavata kyau kyoqaavata airi timwiavata vaqita uto nyunanra. Mwi mwatanaahua nraante tiqata, Tire Kotira kyaiqa nraahu vararerave, timwa kyeta nkyiari ekyaa Kotira mwita tiriara tiqata, Kotira kyaiqa tinraamwutaivaqa varaqi quare, tura.

⁶ Masentoniaaqinaahua mwitaama kyeqa nkyiari munimave, kyau kyoqaave, Iutiaani variahua nyianranra tita, tire Taitaasirara tiqata, E Korinti qihara kyera munimavata kyau kyoqaavata vararera quanarave. E mwini qaiqaa nrumu ntantera vira, mwi kyaiqarara po timwa nyateqara munima varena kyaiqara taiqa kyaante, tita. Mwitaa timwa kyetama nkye hianani Taitaasira titaararo quarive tita, vuaviraavira ti varuro.

⁷ Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqema kyeqa vare variahua. Nkye Karaisirara kepukyaqama kye rie variahua. Nkye mwia qua kyuqema kye rie variahua. Nkye mwia qua okyara ntapihi paahima kye rie variahua. Nkye mpohua kyaahaqa hirerata uti variahua. Nkye tiriara mwutukya vaihata variahua. Nkye mwitaa mwitaama kye variarara tina, nte nkyiara tiqana, Nkye Iutiaani variahuara po tirerata qihaakyama kyeta nkyeta munimavata kyau kyoqaavata nyiate, tuqo.

⁸ Mwitaa tiqana hia nte nkyiara kepukyaqama kyena munima kyaate tuqo. Masentoniaavanto kyuqema kye nkyiari munimave, kyau kyoqaave, nyia okyararama nkyi timwa nyina. Nte mwitaa tiqana nkyi mwutukyaavanto mpo inraikyara vahira mwataara hiqana taqarera.

⁹ Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva tiri kyuqema timwa taira nkyevata riaara. Mwiva ekyaa inraikya vataiva egero nkyiara rieqaroma mwiva vehiqama viro. Mwiva vehiqama viraqaataitama nkye ekyaa nyaamwuni vahi inraikyara varehuama varita.

¹⁰ Hia nte nkyiara kepukyaqama kye tiraitina, nte ntena riemwa kye nkyiara mwitaama tina: Tuvana ihigi nkye nraante munimavata kyau kyoqaavata ntuvaantua hirerata tohara tora. Nkye nraante mwitaa hiataa huvata mwitaa hurara tita, nkye mwi kyaiqara varaqita uro taiqa kyaata.

¹¹ Qio mate nte nkyiara tiqana mwi kyaiqara varaqita uro taiqa kyaate tuqo. Nkye tohara kye mwi kyaiqara vaavaa varontema kyeta matevata mwi kyaiqara vaavaa taiqa kyaate, tuqo. Munima airi vateta kyaahaqa hiataa hirata munima airi nyiata. Munima pataqia vataivera, mwia pataqia nyiata.

¹² Nkye munima pataqia vatehua mwiqiara qihaakyama kye nyivera, Kotiva hiama nanraqamave pataqia nyiavo tiraitiro, qiovema qiananro.

¹³⁻¹⁴ Hia tire nkyiqa nronraqamakye muaanra vateqa nkye nronraqama munima nyivata mpo mwatanaahua pataqia nyiate turo. Nkye mate mwaa entara airi vateraqa qoma tukyama kye mpohua hia airi inraikya vataahua kyaahaqa hivara. Nraakiara mpo enta nkye hia airi inraikya vateraqa qoma mwihua airi vateqata tukyama kye nkyitavata nyivara. Nkye mwitaama kye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nkyevata mwihuavata kuaa qaramama varivara.

¹⁵ Nkye munima tukyama kye nyi okyarara rieqata Kotira mpukuqi haaru gara ntumwa to quarara rieqata variata. Kotira mpukuqi mwitaama tiro: Manaa kyara airi ntuvaantuama tai vaisiva hia kyuqinra kye nraihanro qamwanrama taiqa viharo hia vahirave. Manaa pataqiatana uti vaisiva kyuqinra kye nraihanro vikyokya hirave, tura.

(Kyatura 16:18)

Korintinianra vaisi mponramwu sitovata vura

¹⁶ Kotiva Taitaasira kyaahaqama mwataiharo mwiva tire nkyi kyaahaqa hirera hurantema kyero nkyi kyaahaqa hirero nronraqama kye rie variro. Taitaasiva mwitaa hirara rieqata tire Kotirara kyuqeve tiqata varunanra.

¹⁷ Nte Taitaasirara nkyi uro kyaahaqa hiarive tuqaro mwiva mwi quarara gamwata kyero nai mwiva nkyi kyaahaqa hiataa iharo mwiva nkyi uro taqarerave tiro.

¹⁸ Tire vaisi mpo titaararoma Taitaasira vatama kyero quanano. Mwi vaisiva kyuqema kyero Karaisira qua timwa nyi varihata Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua mwianra kyuqe vaisive ti variara.

¹⁹ Mwihua mwi vaisirara kyuqe hi vaisirave timwa kyeta tirivata variqaro kyaiqa varaarive tita, mwianra qiove timwa taavaro mwiva tiri kyaahaqa hi varihata tire munima vara kyeqata ntainre varunanra. Kotira nrtu tuaahereqata tire mwi munimanra vara kyeqata ntainraunanra. Mwitaa-maqi viqata tire vehi nraakye qorara nronraqama kye riaunanra nkyivata nyaamwute varunanra.

²⁰ Nraakiara mpovanto munima vara kyeqata apiqama kye tukya hiavo qiankyo tita, tire mwi vaisira Taitaasiravatama kye titarera. ²¹ Tire ntapihi kyeqata mwi kyaiqara mwi kyaiqara vararera. Hia tire Kotira vuqaa nraahu variqa mwitaa hirerave. Ekyaa nraakye qora suqaavata variqa mwitaa hirera.

²² Tire mwitanahua siteqata vaisi mpovata titarera. Tire airi nani mwi vaisira mwataarama kye taqauraro mpohua kyaahaqa hiarivama variro. Mwia mwutukyavanto nkyiara qihaakyama kyero vaiharora tiro, mwiva gamwata kyero nkyi kyaahaqa hirero uti variro.

²³ Nte Taitaasirara tirera. Mwiva nivatama kyero kyaiqa vare vari vaisivama variro. Mwiva nivata variqaro ni kyaahaqa hiataa iharo variqaro kyaiqa vare variro. Nte vaisi mpotananra vaakya tuhuara tirera. Iesusira nraaqiara mwatukya mpoqi mpoqi variahua mwitanahuara tiri kyaahaqa hiqata nkyi uro kyaahaqa hiate timwa taatanahua. Mwitana kyaiqavanto Karaisira nrtu tuaaheraanro.

²⁴ Mwihua nkye hinani vivata nkye mwihua kyuqema nyataivaro nte nkyiara qua tuva qutaa mwivau vahiyari. Nkye mwihua kyuqema nyataivata Iesusira nraakye qora mponani mponani varihua nkyiara tiqata, Qutaama nkyi mwutukyavanto tiriara vaiho, tivara.

9

Mwutukya qihaakyama kye munima nyi okyarara tura

¹ Nkye Kotira nraakye qora kyaahaqa hi okyarara vaakya ntapihi kyaarara tina, nte hia qumina qaiqaa mwi quara nkyi timwa nyiqana qara ntirera. ² Nte taqauqaro nkyi mwutukyaqitairo mpoqama kye mwihua kyaahaqa hiataa ihata nkye Iutiaani variahua kyaahaqa hi variara. Nte nkyiara Masentonia nraakye qora timwa nyiqana nkyi nyutu tuaaherena tiqana, Akaiiani variahua tuvana ihiqi variqata munimavata mpo inraikyavata terama kyeta mpo mwatanaahua nyinrenrata uti variarave, tina. Nte mwitaama kyena nkyi nyutu tuaahereqana qiavata Masentoniaaqinaahua mwihuavata gamwateqata munimavata mpo inraikyavata terama kye vataare tita uti varura.

³ Nte mwi mwatanaahua timwa nyiqana nkyi nyutu tuaaherau quava qumina qua vahiankyo tina, nte tuntema kye terama kye vate variate tina, nte vaisi mponramwu nkye hianani sitauqo.

⁴ Nte hia mwihua nraante sitaraitina, nte Masentoniaa vaisinramwu kyapata nkye hinani uro nte taqaarita nkye hia mwi inraikyara ntuvaantuama kye terama vataivera, nte nkyiara mwihua qio munima teramakye vatevarave tu quava qumina qua vahirata nte mwia kyaara kyaurira inraikya varaarita nkyevata kyaurira inraikya varevarave.

⁵ Mwianra rieqanama nte mwaa vaisihua sitaarita mwihua nraante tiri tivuni vihua uro nkye munima mwiavata mwitaa inraikya mwiavata ntainra kye nyinrenrave qiara, mwihua mwi inraikyara uro ntuvaantuama kye vataivaqe tirevata mwini quanana. Nkye mwitaa hivaqe nte quariva uro nkyiara tiqana, Nte hia nkyiara kepukyaqama kyena tuqata nkyetavanto mwitaa hiavo, qianinra. Nte nkyiara mwihua qihaakyama kyeqata munimavata kyau kyoqaavata tiriqaa vataavata varaqita uto nyunanrave qianinra.

⁶ Mwaa quara ntapihi kye riemwa taata. Mpovanto kyara pataqiatana vara tutaariva pataqiatanama vantuananro. Mpovanto kyara airi vara tutaariva kyara airintima vantuananro.

⁷ Kyara vara tira mwianra rieqatama nkye qihaakyama kyeqa Kotira kyaiqara rieqata munima nyiata. Nkye kuaiqia kuaiqiavanto kyuqema kye vu nraato tu kyeta mwitaa mwitaama qioma nyiananrave timwa kyeta nyiate. Nkye hia nyiataa hirata nyivora. Nkye tiriara mwihua kepukyaqama kye nyiate qiavatama nyunro tivora. Vaisi mpovanto qamwata kyeqaro qihaakyama kyero nyi vari vaisirarama Kotira mwutukya vahiro.

⁸ Nkye qihaakyama kyeqata Kotira mwivaro Kotiva nai mpoqiavatama nkyi kyuqema nyatairata nkye hia aarantaraiti, qioqama kye variqi vivara. Nkye mwitaama kye variqi viqata nkye ekyaa enta mpohuavata kyaahaqa hiva qioma vahiananro.

⁹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Vehi nraakye qora qihaakyama kyeqaro mpo inraikya
mpo inraikya nyiqiro quariva variraro
mwia kyuqe kyaiqavanto ekyaa enta
qati nraahuma vahiqiro quananrove, tura.

(Ihi 112:9)

¹⁰ Vaisivanto kyara vara tukye nraate tiro, Kotiva kyara humwu kyanaa nyi variva, mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye kyuqe kyaiqa mpoqavata varevarave.

¹¹ Nkye airi inraikya vateta mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vareqata mwiaqaatai nkye qioma mpo enta mpo enta qihaakyama kyeqata nraakye qora kyaahaqamaqi vivara. Nkye nraakye qora qihaakyama kyeqata kyaahaqamaqi vivata nraakye qora airivantoma Kotirara kyuqeve tiqata qamwata mwatevara.

¹² Nkye Kotira nraakye qorani kyuqe kyaiqa vara nyateqata nkye hia mwihua nraahuvauma kyuqe kyaiqa vara nyatevara. Nkyi kyaiqaqaatai airi nraakye qoravanto Kotirara kyuqeve tiva mpoqiavatama vahiananro.

¹³ Nkye nraakye qorani kyuqe kyaiqa varaqi vivata mpohua nkyi okyara ntapihi kyetama taqevara. Mwihua nkyi okyara taqeqata Kotira nrtu tuaahera kyeta mwihua nkyiara tiqata, Qikye, mwihua Karaisira quara qutaave timwa kyeta mwi quara kyuqema kye riemwaqi vi variarave, tivara. Mwihua nkyiara tiqata, Mwihua tirivata mpohuavata qihaakyama kyeqata nkyiari hia inraikyara tukyama kyeqata timwi variarave, tivara.

¹⁴ Mwihua nkyiara Kotiva mpoqiavata mwihua kyuqema nyate varihi timwa kye nkyiara mwutukya vahirata nkyiara rieqata Kotirara aakyara ntamwaqi vivara.

¹⁵ Kotiva nai mwaaqu nritarero vari vaisira tiri timwinranra tita, nri-vaqenramwu Kotirara kyuqeve tita mpoqiavata qamwata mwataara.

10

Api qua ti varu vaisihua Poruva nkyiari timwa nyu quara

¹ Nkye hini hiahua nianra tiqata, Poruva tiri tivuqaa variqaro aatu hiqaro qua qihaakyama kyero ti varirave. Mwiva uro mponani variqaro kepukyaqama kyero ti varirave, qiara. Nkye mwitaa qiavana nte nkyita timwa nyinrenra. Karaisiva hia raraqa taiharo qihaakyama kyero nrohira tina, nte mwianra rieqana mwia nraantantamwa kye variqana nkyi timwa nyinrenrave.

² Nte nkyi mwitaa timwa nyiqana taqauqata nkyiqitai mponramwuvanto tiriara tiqata, Mwihua mwatanyaa qua okyara rieqatama kyaiqa vare variavo, qiarave. Qio nkye rauruate. Mwihua mwitaama kye api qua tira kyaara nte qioma nkye hinani urontena nkyivata kepukyaqama kyena qua qiataama vaihanavata nte hia mwitaa hirerave.

³ Qutaa tire mwaa mwataraqaa variqi vi varunanrave. Tire hia mwaa mwataraqaa variqata veva huru kyaamwu vara kye ntaquqi vi varunanrave.

⁴ Tire uaqia hi inraikyaravata ntaquqi viqata nraahumwa mpo veva huru kyaamwuqo ntaquqi vi varunanra. Kotiva mwiva tiri kepukya timwihata tire ntaquqi viqata uaqia hi kyaiqara kepukya mpo kepukya mpo kepukya nraataraqi vi varunanra. Vaisi mpovanto tiriara mwihua qua nraatara kyaankye tiqaro unra qua tirera, tire qioma Kotira kepukyaqo mwia qua nraatara kyaananra.

⁵ Mpovanto nraakye qoravanto Kotira qua okyara rievorave tiro mpo inraikya mpo inraikyaqo huvaitairera, tire mwi kepukyaraqo qioma mwi inraikyara qatinani vara kyaananra. Mpo qua mpo qua api quavanto tiri vu nraatoqi vaihata tire mwi kepukyaraqo nraahu mwi quara raaquta kyeta Karaisira qua nraahu riemwaqi vi varunanra.

⁶ Tire nkyi vekya variqata taqaarata nkye tiri qua ekyaa qua qio riemwaqita virerata utivera, mwiaqaatai tire qioma hia qua rie variiani vaisiraqaa qua vataanra.

⁷ Nkyi suqaa vahiani inraikyara ntapihi kye taqaata. Nkyiqitairo mpovanto nanrianra tiqaro, Nte Karaisira nraaqiarama varuqo, tirera, mwi vaisiva qaiqaa riemwa kyero tiriaravata mwitaama qiari. Mwihuavata Karaisira nraaqiarama variavo, qiari. Mwi vaisiva varintema kye tirevata Karaisira nraaqiarama varita.

⁸ Tiri nronravanto tirinramwu nronraqama kyaihatara tita, tire nkyiqa ntaqikyivi varurahuama. Nte nkyiqa ntaqikyiani quara timwa nyina qaiqaavata qaiqaavata nraahu timwa nyiqana hia kyaururave. Nte nkyiqa ntaqikyiqana nkyi kyaahaqa hirera uti varurave. Hia nkyi uaqiama nyatareravauma varina.

⁹ Nte hia nkyi nraatuqa taariveravauma mpo qua mpo qua nkyini qara ntumwa tena. ¹⁰ Mpo hiahua ni vara mwataniqa hita nianra tiqata, Poruva qaraqitairo nraahu kepukya qua ti variho. Mwiva tiri utaqaa variqaro mwiva ugenrai vaisi variqaro ugenranra qua qumina qua nraahuma qiananrove, ti variara.

¹¹ Mwi quara ti variahua ntapihi kyeta riaata. Tire nyianrani variqata qaraqitai turantema kye uro nkyivata variqata kuaa qua mwia nraahu tirera.

¹² Mwi quara ti variahua nkyiari nyutu tuaahereta tire vaisi nronrama varuro ti variavata tire aatu hita hia mwihua qiantema kyeta qio qiananra. Mwihua nkyiari qua nraahu rieqata, nkyiari nraahu taqeqata kyuqe vaisivanto varunanrave tita. Mwitaa qia vaisihua hia su nyaatovata vaihata variara.

¹³ Hia tire mwihua vu nraato tuantema kye tirera. Kotiva hia timwiani kyaiqara mwianra hia teta nrtu tuaaherera. Kotiva tiri timwi kyaira mwianra nraahu timwaqi virera. Kotiva nkyivata variqata kyaiqa varaate tihata tire nkyi utaqaa variqata kyaiqa varaunanranra tirera.

¹⁴ Hia tire Kotiva mwukya rataira voti hira nraatara kye nkye hunani quavananra. Kotiva tiri titovatara tita, tire kyuqe mwakyaakya Karaisira mwakyaakya uro nkyi timwa nyiavananra.

¹⁵ Kotiva tiri timwi kyaiqara hia tire mwia nraatara kye vaisi mpovanto vara tairara tire vara taunanrave timwa kyeqata teta nrtu tuaaherera. Tire Kotiva tiri timwi kyaiqara nraahu vareqata nkyiara tiqata, Mwihua variqi viqata kyuqema kye Karaisira qua riemwaqita vi varivaqe tire mwiaqaatai mwihuaqi nronra kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa qio varaananrave, tita.

¹⁶ Nkye kepukyaqama kye Karaisira qua riemwaqi vivaqe qioma tire nkyi mwini kyeta Karaisira qua timwa nyinrenra mpo mwatani quanana. Tire mwitaa hiqata mpovanto nraante Karaisira kyaiqa varaaninranra hia tire teta mwahuta tiqata mwi kyaiqara tirema varauro qiananra. Hiana mwitaa tiqata unra qiananra.

¹⁷ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Vaisivanto nai kyaiqara riegaro

nai mwahuta qiankyorave.

Mwi vaisiva Kotiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa

varaaninranra riegaro Kotira nraahu

mwahuta timwa mwataarive, tura.

(Jeremaiaa 9:24)

¹⁸ Vaisivanto nanrianra tiqaro, Ni kyaiqavanto kyuqe kyaiqave, tiraro mwia quavanto qumina quama vahiananro. Kotiva vaisi mpora tiqaro, I kyaiqavanto kyuqema iho, tirera, mwia kyaiqavanto kyuqe kyaiqama vahiananro.

11

Unra qua mwaanra tihua qua riemwaqi vivorave tura

¹ Nkye ni qati kyaivaqe nte pataqia ntena mwahuta qiari. Nkye qati kyaivaqe nte mwaa quara qiari. ² Kotiva vaisi mpora uaqia hi aanranraqaa quankyo tiro, mwiaqaa ntaqikyintema kye ntevata nkyiqa ntaqikyiqina vi varura. Mwanraata kyuqema kye varira qoraisi ntumwu mwintema kye nte nkyi qoraisi kuaiku nyitaura. Nte nkyi sitaqina uro Karaisiva hinani kyaaninra.

³ Nte nkyi Karaisiraqaa ntumwu tarera hiariro mpovanto nkyi uaqiama nyataankyora. Haaru qaruravanto qutaa qua votima kyero unra tuvaro Ipiva mwia quara qutaa quave tuntema kyeta, nkyevata vaisi mpo quara qutaa quave timwa kyeta tuqasaa vita hia Karaisira qua riemwaqita vivora. Nte mwianrama aatu hina.

⁴ Tire nkyi timwa nyiqata Karaisira okyarara ntapihi kye timwa nyunrata nkye variavaro vaisi mpovanto nri ntero api qua tiqaro, Karaisira okyara mwitaamama vaiho, tihata nkye mwia qua rie variara. Tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyunrata nkye Kotira mwanraqura varaavaro mwiaqaatairo vaisi mpovanto nri ntero api mwakyaakya tiqaro Kotira mwanraqurara api qua nkyi timwa nyihata nkye mwia qua rie variara. Nkye mwi vaisirara tiqata, Mwia qati kyaivaro qiarive, timwa kyeta mwia qua rie variara.

⁵ Nkye vaisi mwinramwuhwara tiqata, Kotiva nronraqama kyaihata vuni variahuave, ti variara. Mwi vaisihua hia nritare tiri vuni variahuama.

⁶ Qutaa ni novanto muaanra ntaihana hia kyuqema kyena qua nkyi timwa nyi varura. Mwianra nte hiama nronraqama kye riaaninra. Nte Kotira qua okyara ntapihi paahima kye riauvata tina, nte nkyi mwakyaakya timwa nyi varura. Mwiaqaatana mpo enta mpo enta ntapihi kyena qutaa qua nkyi timwa nyi varura.

⁷ Nte Kotira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiqana hia nkyiara kyogaa mpivaqe nkyi timwa nyiankye qiavara. Mwi entara nkyi nyutuvanto virito vahiarive tina, ntena nutu vara mwataniqa hiavara. Nte mwitaa hiavara mwianra nkye tiqata, Nivanto uaqia hi kyaiqara utihove, tivara? Hiama qio mwitaa tivara.

⁸ Mwi entara nkyiqi kyaiqa vareqana hia nte nkyiara munima mpiate tiraitina variavata Kotira nraakye qora mpo mwatani varuhua ni kyaahaqa hiqata kyoqaa ni mpi varuvana nte mpuara vaisi nraantantamwa kye mwihua munima varena nte nkyiqi Kotira kyaiqa varaqina quavara.

⁹ Mwi entara nkyivata variqi quavaro ni munima taiqa vuvana hia nte nkyiara ni kyaahaqa hiate tiraitina variavata ni nramwunaahua Masentoniaasai nrumu mwi inraikyara mwi inraikyara hia vataava inraikyara kyaahaqama matovana variavara. Haaru mwitaa hiavantema kye nraakiaravata nkyi muaanra nyiankyo tina hia nte nkyiara ni kyaahaqa hiate qianinra.

¹⁰ Nte Karaisira qutaa qua ti varuva kyauqu nriqiqa vateqana qutaa quama tina, Nte ntena mwahuta tiqana nte hia nkyiqitaina munima varauvavema, tuqo. Hiama qio mpovanto nkyi mwata Akaiaani variva ni quara unra quave qiananrove, tuqo.

¹¹ Nte nanraqamave mwitaa tina? Nkyiara hia ni mutukya vaihanave nte mwitaa tina? Qaqao, Kotiva ntapihi kyaiharo ni mutukyavanto nkyiara vaihana varura.

¹² Mpo vaisinramwuvanto unra tita tiqata, Kotiva tiri nronraqama kyaihata mwia kyaiqa vare varuro, qiahua, mwihua nraakye qora suqaa variqata nkyiari nyutu tuaaherarerata mwihua tire vuna aanranra kuaa mwiaqaa quare titama puaahi varita. Mwi aanrava vahiankyo tina, nte nkyiqitaina hia munima vararaitina, qati variqi virera. Nte mwitaa hiarita mwihua hia qio tiqata, Tire Porura nraantantamwa kye nkyiqitai munima vareqata Kotira kyaiqa vare varuro, tivara.

¹³ Hia Karaisiva mwi vaisihua nronraqama kyero ni kyaiqa varaate tihua variqata mwihua nkyiariara unra qua tiqata, Karaisiva tiri nronraqama kyaihuave, tiqata kumwaanriqama kyeqata mwia kyaiqa varaqi vi variara.

¹⁴ Hia nte mwihua kyaiqara nrihanrama vina nronraqama kye riaaninra. Saataanivavata mwaaquvanto variqaro kumwaanriqama kyeqaro nyaamwunyaava kyuqema kyero itero ntuvaahe varira virininiqama kyero nrohi varira.

¹⁵ Mwi vaisihua mwia kyaiqa vaisi variahuara tita, mwihua Saataaninra nraantanteta kumwaanriqama kyeqata avuqavu nrohi varia vaisihua nraantantamwa kyeta nrohi variara. Mwihua nkyiari api kyaiqaqaa nkyiari kyoqaa varaivaqe huviqaravema qianinra.

Poruva nronraqama viro Kotira kyaiqa vare varuvata mwia qoraqamaqita vurara tura

¹⁶ Nte nkyi timwa nyu quara qaiqaavata nkyi timwa nyinrenra. Hia mpovanto nianra mwanrunrunraqa hivave qiari. Nianra mwanrunrunraqa hivave tivera, kyaivaqe nte mwitaa hiarivavata variqana ntena nrutu pataqia tuaaheraari. ¹⁷ Nte ntena nutu tuaahereqana hia Karaisiva tintema kyenavauma tina. Nte hia vu nraato vataava variqana mwitaa qianinra.

¹⁸ Airi vaisivanto mwatanyaa qua okyara rieqata nkyiari kyaiqara nkyiari mwahuta ti variarara tina, ntevata mwihua nrantantarera.

¹⁹ Qio qutaama nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirara tita, qioma nkye kyaiyata hia kyuqe su nyaato vahiarihua nkyi qua timwa nyivara.

²⁰ Qikye, nte taqauqata vaisi mponramwuvanto qovarama vita nkyi api ntavaaqavu kyeta, nkyi munimavata kyoqaavata vara kye nramwa kyeta, nkyi vireraarorama nyateta, nkyi pupohaira utu nyateta, nkyi siri ntuteqa kyeta, mwihua qovarama vita mwitaa hi variavata nkye mwihuara tiqata, Qati kyaivata variate, qiarave. Nkye mwi vaisihuara, Hia mwitaa hiate, qiataara vaihata nkye mwihuara, Qati kyaivata variate, qiara.

²¹ Qikye, tire uqenraunra vaisihua variqatave mwi vaisihua nkyi qorama nyataantema kye tirevata hia nkyi qorama nyatauro?

Vaisi mponramwuvanto nkyiari mwahuta tiqata nkyiari nyutu tuaahere variara. Kyai ntevata hia aatu hiraitina, mwihua qiantema kye qiankye. Nte mwitaa tiqana hia vu nraato vahi vaisiva tintema kye tirera.

²² Mwi vaisihua nkyiari mwahuta tiqata, Tire teta haivaqahua qua Hivuru qua ti varurahuave, ti variarave. Qio ntevata Hivuru qua ti varuvave.

Mwihua tiqata tire Isarerivantove, ti variarave. Qio ntevata mwaa kuaa mwi okyaravama varuqo. Mwihua tiqata, Tire Evarahaamunraqaatai qovara hurahuave, ti variarave. Qio ntevata mwaa mwiaqaataina qovara huvave.

²³ Mwihua tiqata, Tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro, ti variara. Nte mwitaa tiqana ueraqa hi vaisiva qua tintema kyenama ti varina.

Mwihua tire Karaisira kyaiqa vaisima varuro, ti variara. Qio nte mwihuavata nraatara kyenama Karaisira kyaiqa vaisi varuqo. Nte mwihua mpoqiavata nraatara kyena Karaisira kyaiqa vare varura.

Nte mwihua nraatara kye qaiqaavata qaiqaavata Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni karavuqi kyaavana variqi vura.

Nte mwihua nraatara kye qaiqaavata qaiqaavata ni kyaamwuqo ntuqutu kye vataara. Airi enta nte qutu quari entava qaumato vaihana varura.

²⁴ Nte Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara reti kyaantaqo 39 nani ni moqaqa uaqiama kye ntuqutuara. Iutaa vaisivanto kyauquru nani ni mwitaama kyeqa ntuqutuara.

²⁵ Nte Karaisira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara Romenivanto ni reti qo ntuqutu kye vataara.

Mpo enta mpo mwatanaahua ni ori qo ntuqutu kye kyovana ntumwa quavara.

Nte taarampo nani nramanriqaa sipiqi quavaro sipivanto nramanriqi viqetora.

Mpo enta sipivanto nramanriqaa ntuvuraa vuvana nramanri mwutu sata kuaa ihera kuaa enta variavara.

²⁶ Nte Karaisira kyaiqa vareqana nyianrani vi variavaro humwunra nramanrivanto ni vara kyeqaro ntuhiqu kyakya hura. Mpuara vaisivanto ni rirerata uti varura. Nina mwatanaa Iutaavanto ni rirerata uti varura.

Mpo mwatanaavanto ni rirera uti varura. Nte mwatukya nronraqi nrohi variavata ni rirera uti varura.

Nte qumina mwata sata aanraqaa vi variavaro ni taiqa kyarera uti varura.

Nte kyaareraqaa vi variavaro ni taiqa kyarera uti varura.

Vaisi mponramwuvanto unra tiqata, Tire i qata vakyaahuave, tuhua ni rirerata uti varura. Nte mwitaa mwitaamaqi viqana Karaisira kyaiqa vare varura.

²⁷ Nte Karaisira kyaiqa toqaamwu tu kyena varaqi viqana entaqivata airi enta hia vaitaraitina, Karaisira kyaiqa varaqina quavara. Airi enta hia kyaravata nramanrivata nraavaro ni nraataa huvana variavara. Nte airi enta hia tuavaaqa vahuvana qati variavaro ni toqa tu kyeqaro vatora.

²⁸ Hia mwi inraikyava mwi inraikyava nraahu ni muaanra mpi varira. Mpo enta mpo enta Karaisira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua nte mwihuaqaa ntaqikyianinranra nronraqama kye riemwaqi vi varuqaro mwi muaanravavata niqaa vaihana varura.

²⁹ Mwihuaqitairo vaisi mpovanto tiqaro, Nte hiama kepukyaqama kyena Kotira aanraqaa quaninrave, tirera, nte mwianra po qiariro ni mutukya-vanto uaqia hiraqena varianinra. Mpovanto Kotira aanraqaatairo tumu ntiro qora kyaiqa varairera, mwianravata riaariro ni mutukyavanto uaqia hiraqe varianinra.

³⁰ Nte ntena mwahuta qiari aanrava nraahu vahirera, nte ntena hia kepukya vaihana varura mwianra nraahu rieqana nte ntena mwahuta qianinra. ³¹ Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova varirama. Nte Kotira nrutu nraahu ekyaa enta tuaaheraqi virerama. Kotiva rie varihana hia nte nkyi unravauma tina.

³² (Nte uqenrau vaisira ni okyara riaate tina, nte mwaa quara nkyi timwa nyinrenra.) Haaru nte Ntamasikaasini mwatukya nronraqi variavaro Are-taasiva vunyaa vaisivanto varuvaro mwia kyaiqa vaisi nronra mpovanto mwatukya mwiaqaa ntaqikyari variqaro nianra mwia ntavaaqavugita uro karavuqi kyaate timwa kyero vaisi mponramwu sitovata uro vasaamwunra qesaqaa variqata nianra taqe varura.

³³ Taqe varuvata vaisi mponramwuvanto ni kyaahaqa hiqata tua nronra ntutantu toraqi ntumwa kye vateta vasaamwunra ntukoraatonataita kyaantaqa sutu kyeta mwaaqani mwaati kyovana mwiaqaataina ntugema kyena quavara.

12

Kotiva Porura nraamwuto inraikyarara tura

¹ Nte ntena mwahuta qiariva hiama ni kyaahaqa hiananro. Vaisi mponramwuvanto unra qua mwaanra nkyi timwa nyiqatama nkyiari mwahuta ti variarara rieqana, nte ntena mwahuta qiari aanrava nraahuma vahiho. Qio kyai nte ntena mwahuta timwaqi viqana nronravanto ruvaatakyaa qua mpo qovarama kyaihana taqaurara nkyi timwa nyianri.

² Haaru nte Karaisira nraaqiara variavaro Kotiva ni pitaqiro verara nyaamwuni uro kyora. Ni manraquha nraahu pitaqi uro kyorave iho, ni mamanta rirante pitaqiro uro kyorave iho, hia nte mwia ntapihuqo. Kotiva nraahuma mwia ntapihiro. Mwi entaraqaatai variqi vuqaro 14 ihima nritarero.

³ Kotiva ni pitaqiro uro nai mwatukya kyuqeraqi kyovana taqaavara. Mwi entara ni manraquravanto nraahuve, ni mamantavantovatave, vura nte hia mwia ntapihuqo. Kotiva nraahuma mwia ntapihiro.

⁴ Ni pitaqiro uro nai mwatukya kyuqeraqi kyovana mwiqi variqana hia qio nkyi timwa nyiani quara riaavara. Hiama qio teta vaisi quaqitai mwi quara nkyi timwa nyianinra.

⁵ Nte mwini variqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaurara rieqana qio ntena mwahuta qiataa ihanavata hia nte mwitaa hirera. Nte uqenrau vaisiva varura mwianra rieqana ntena nutu tuaaherarera.

⁶ Nte nyaamwuni variqana taqau inraikyarara rieqana ntena mwahuta qiankyera, hia nte vu nraato apiqa hi vaisihua qiante qianinra. Nte qutaa qianinra. Qio hia nte nyaamwuni variqana taqau inraikyarara rieqana ntena mwahuta timwaqi virera. Nte mwitaa qiariro vaisi mpovanto nianra qikye mwiva nronra vaisivanto variho qiankyora. Nkye ni kyaiqa taqeta nte qua ti varura rieta qioma ni okyara ntapihi kye taqevera.

Viaruaava rintema kyero Porura ri varurara tura

⁷ Kotiva ni pitaqiro uro nyaamwuni kyovana nte kyuqe inraikya mpo inraikya mpo inraikya taqaavarora tiro, Kotiva nianra tiqaro, Poruva nai tiqaro, Nte nronra vaisi varuqo qiankyorave, tiro. Mwitaa timwa kyero Kotiva ni mamantaqa nriqa vu inraikyara vatora. Mwi inraikyava viaruaava rintema kyero ni mamanta ri varihana varura. Saataaniva mwi inraikyarago ni uaqiama mate varihana varuvara tina, nte nyaamwuni taqau inraikyarara ntena mwahuta timwaqina quankyora.

⁸ Nte tiri vunyaa vaisiara taarampo nani po tiqana mwi inraikyara qatinani vara kyairaqe qio variankye tuqaro ⁹ mwiva qaqao tiro, E mwi muaanranra varaqi vi variraqe nte qioma i kyuqemaqina quaninrave. E uqenrenra vaisiva variqira viraqe nte qioma i kepukya mwiqina quaninrave, tiro. Mwiva mwitaa tihana nte nriqa vi inraikyara varaqi viqana uqenrau vaisiva variqi quaninra mwianra rieqana qamwateqana variqi virera. Nte mwitaamaqi vi varuqaro Karaisiva ni kepukyaqama mate varihana variqi vi varura.

¹⁰ Nte Karaisirara rieqana nte uqenrau vaisiva varianinranra hiamanronraqama kye riena. Mpohua nianra qora qua tirave, nte mwukyaari tuqina quaninrave, ni uaqiama mataivaqe variqi quaninrave, muaanra varaqi quaninrave, nte Karaisirara rieqana hia mwi inraikyara mwi inraikyarara nronraqama kye riemwaqina virera. Nte uqenraanri vaisiva variariro Karaisiva ni kepukyaqamaqiro vi variraqe variqina quaninra.

Poruva Korintiqinaahuara nronraqama kyero riora

¹¹ Nte ntena mwahuta tiqanama nte hia vu nraato vahi vaisiva tintema kyenama ti varina. Nte nkyiara rieqanama ntena mwahuta ti varina. Nkye ni kyaiqara kyuqe kyaiqave qiataara hia mwitaa qiavo. Nkye nianra qumina vaisivantoma variho tivera, mwaa quara riaata. Nkye vaisi mponramwuanra tiqata, Karaisiva nronraqama kyai vaisihuave, qiahua nte mwihua kyaiqa nraatara kye varuvave.

¹² Karaisiva qutaagama kyero ni nronraqama kyaihana nte qutaagama kyena mwia kyaiqa vaisima varuqo. Nte nkyi utaqaa variqana hia qoriri hiraitina, mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqave, hia taqaa kyaiqarave, vare variavata nkye ni kyaiqa taqeta mwiaqaa nianra qutaama Kotiva mwia nronraqama kyero titaiho timwa kyeta ni okyara ntapihi kye taqaataara.

¹³ Nte Karaisira nraakye qora mpo nani variahuagaa kyuqema kye ntaqikyiqana nkyiqaa nraahuve hia kyuqema kye ntaqikyivi varuqo? Qaqao, nte mwihuaqaavata nkyiqaavata kuaa qarama kyena ntaqikyivi varuqo. Nte mwitaa hiqanavata kuaa inraikyaqo mpohua ntaqikyuravata nraatara kye nkyiqa ntaqikyura. Nkyi muaanra nyiankyo tina, nte nkyiara hiamanra kyarave, mpo inraikyave, mpiate tina. Hia nte mwitaa tiraitina, nkyiqa qati ntaqikyiqina vi varura. Po, nkyivata muaanra nyiataara hia nkyi muaanra nyunrave.

¹⁴ Nte nkyi taara nani uro taqaura. Nte terataarama kye qaiqaa nkyi uro taqarera utuqo. Hia nte nkyi muaanra nyinrenrana uro nkyi taqar-eravauma iho. Hia ni nkyi munimanrave, ontarave, mwutukya ntihana nte nkyi vaisiara mwutukya ntihana uro nkyi taqarera. Hia nraaqiara patavanto nkyiari nyohua sohuaqaa ntaqikiyi variara. Nyohua sohua nkyiari nraaqiaraqaa ntaqakiyi variara. Nkye ni nraaqiara votima kyetama variavo.

¹⁵ Nte nkyi kyaahaqa hirerana gamwateqana ntena kepukya taiqa kye ntena mwamwantaqaa nriqa vi inraikyara varaqina virera. Ni mutukyavanto nkyiara uromwi mpoqiavatama vahiho. Nkyi mwutukyavanto nianra nataamave vahiho? Nkyi mwutukyavanto nianra mwatumwi pataqiave vahiho?

¹⁶ Nte hia nkyi muaanra nyianinranra tura mwianra nkye qutaave nraahuma tivara. Nkye mpo hiahua nianra tiqata, Poruva kumwaanri utu kyeqaro tire huna inraikyara vare variho, qiara.

¹⁷ Nanraqamave nte mwitaa hianinrave? Nte vaisi mponramwu sitauqata nkye hianani quahua nkyiqitai mpo inraikya varetave hiavo? Qaqao, mwihua hia mwitaa hiara.

¹⁸ Nte Taitaasirara po tiqana nkyiara mwihua hianani quante timwa kyena mwiaavata Karaisira nraaqiara mponramwu sitauqata mwihua Taitaasiravatama kyeta quarama. Taitaasiva uro nkyi unra utu kyero mpo inraikya varairave iho? Hia mwiva mwitaa hirave. Ntevata Taitaasivavata kuaa kyaiqa mwia nraahu vare varurahua. Tiretana hia unra utu kyeqata mpohuani vare varunanra.

¹⁹ Hia tire mwaa quara tiqata nkyi suqaa variqata teta qua ntapihi kye taiqa kyaare titavauma tita. Ni nramwunaa tuaavo, tire Karaisira nraaqiara variqata Kotira vuqaa variqatama ti varita. Tire nkyi kyaahaqa hiare tita, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurahuama varita.

²⁰ Nte mpo inraikyara aatu hiqanama varina. Nkye mwitaama varia nraakye qorahua varivaravema ti varina. Nte nkye hinani uro ntena taqaarita hia mwitaama vari nraakye qorahua varivora. Nkyevata nianra mwitaama vari vaisiva variananrove tihua variavana nte nkye hinani uro ntaarita nkye nianra hia mwitaama vari vaisiva variho tivorave. Mwianra aatu hiqanama varuqo.

Nte nkye hinani uro ntena api okyara, mpo okyara mpo okyara taqaankyora. Inronra hi okyararave, kyarunti vari okyararave, raraqa tai okyararave, tukyama vita hia kuaaqi vari okyararave, uaqia hi quara ti vari okyararave, mpohuara mwoqanyaa qua ti okyararave, nte nronravanto varuqo ti vari okyararave, nanrianra nanrianra mpo qua tiqata hia kuaa qua ti vari okyararave, nte ekyaa mwi okyarara mwi okyarara nkye hinani uro ntena taqaankyora. Mwi inraikyara taqaaninranra aatu hiqana varura.

²¹ Nte uro ntena taqaarita nkye api qaraqita nrohi variqata uaqia hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa utuqi vira hia qaqira kyaraitita varivera, mwia kyaara Kotiva kyaurira inraikya ni mpiraqe nkyiara nronraqama kyena ntataaninra. Nte mwi okyarara taqaankyora.

13

Poruva qua taiqa kyarera hiro tiqaro, Rauriqata variate, tura

¹ Nte taara nani nkyi uro taqauva qaiqaa uro nkyi taqarera. Kotira mpukuqi mwaa quava mwitaama tiro:
Vaisi taaratanave, taarampotanavantove,
nkyiari suqo taqaivaro

vaisi mpovanto qora kyaiqa utu kyairera,
nkye mwi vaisinramwuhua quara qutaave tiqatama
mwi vaisiraqaa qua vatevarave, tura.

(Lo 19:15)

² Nte taara nani nkyi taqarera quava entaraqaa nkyi kyapata variqana qora kyaiqa uti nraakye qorahuaravata, ekyaa hini mwihuaravata, kepukyaqama kyena qao tiqana qua timwa nyiavara. Nte mate nyianrani variqana qaiqaa mwi quara tirera. Nte qaiqaa nkye hinani quariva haaru qora kyaiqa vare varia nraakye qorahuavata, kyaatavantovata, qora kyaiqa vare variahua hia nte mwihua ntauhaaninra.

³ Nkye nianra tiqata, Qutaave Karaisiva mwia nroqitairo ti variho, hiave mwia nroqitairo ti variho? tiqata ni mwataarama kye taqarera uti variarara tina, nte uro ntena qora kyaiqa uti variahua hiamana ntauhaaninra. Nte uro ntena mwitaa hiarita ni okyara ntapihiki kyeta taqevara. Karaisiva hia uqenrai vaisiva variqaro nai okyara nkyi nyaamwute variho. Karaisiva kepukya vaisivanto variqaro nkyi nyaamwute variho.

⁴ Haaru mwiva uqenro vaisiva varuvata mwia kyatarigaa rukye hirito-varo Kotiva mwia kepukyaqama kyovaro mwaa entara mwiva qaiqaa qati siviro kepukyavanto qati variqiro vi varira. Karaisiva haaru uqenro vaisiva varuntema kye mate tirevata uqenraunra vaisihua varita. Kotiva tirivata kepukya timwiqi vi variraqe tire Karaisiravata kuaaqi variqi viqata nkyini kyaiqa varaqi virera.

⁵ Qutaa nkye Karaisira qua riemwaqi quarave? Nkye nkyeta tukyama kye taqaate. Nkye qiove tiqata, Iesusi Karaisiva tiri utaqi variho, tivara? Nkye hia qio mwitaa tivera, nkye hia Karaisira qua riaahuama varivara.

⁶ Nkye tiri tukyama kye tiriara nanra quave tivara? Nkye tiriara tiqata, Tire mwihua tukyama kye taqaurata mwihua ntapihiki kye variavo, tivera, tire nkyi quara qiovema qiananra.

⁷ Nte Kotirara aakyara nteqana mwitaama tina, Kotio, mwihua kyaahaqa hirata mwihua hia mpo inraikya apiqa hiraitita, ntapihiki kyeta variate, tuqo. Nte ntena kyaiqa qioqama kye varaaninra mwianra hia nte nronraqama kye riauqo. Nte nkye Kotira vuqaa ntapihiki kye varira mwianra nte nronraqama kye riauqo. ⁸ Tire hiamana qio qutaa qua vara mwatumwiqa hiananra. Tire mwi quara kyaahaqamaqita virera.

⁹ Nkye kepukya nraakye qora variqi quate tita, tire qioma hia kepukyaqa hira vaisihua variqi quanana. Tire nkyiara kepukyaqama vita qutaqama kye Kotira nraakye qora variate tita, Kotirara aakyara nte varunanra.

¹⁰ Nte vainiki quariva nkyi uro inronra hiankyo tinama, nyianrani variqana qara nraahu vara kyena. Kotiva ni nronraqama kyaihana nte nkyiqa ntaqikiyi varuvama varina. Kotiva hia nianra nkyi uaqiama nyataarive tiravauma. Mwiva nianra nkyi kepukyaqama nyataarive tiro, ni nronraqama kyaihana nte nkyiqa ntaqikiyiqina vi varura.

Qua mwanteqaro tura

¹¹ Ni kata pakya tuava, ni qua qio taiqero. Nkye Kotira vuqaa ntapihiki kye variqi virara kepukyaqamaqita quata. Nte tu quara riemwaqi quata. Kuaa qua nraahu timwaqi quata. Nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyiara mwutukya mpoqiavata vaiharo nkyi mwutukya qihaakyama nyate variva, mwivama nkyivata variqiro quanana.

¹² Nkye Kotira nraakye qora variqatara tita, nkye kyuqema kye nai qua mwante nai qua mwante hiqata variata.

¹³ Kotira nraakye qora mwaini variahua nkyiara rieqata nkyi qua mwan-tauroma tita.

¹⁴ Qio varivaro tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqemaqiro viraro Kotiva nkyiara mwutukya vahiariva vahiqiro viraro mwia mwan-raquravanto nkyivata variqiro quari.

KAREZIA

Poruva Karesiaqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 25 ihive nritarovata Karesia mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kye varuvata vaisi mponramwuvanto uronte mwihuara tiqata, Nkye Karaisira qua nraahu riemwaqita vivorave. Nkye Karaisira qua riegata Iutaa mwaanra qua Kotiva Mosesira mwu quara mwi quaravata riemwaqita quate, ti varura. Mwihua api mwitaa ti varuvaro Poruva mwia kyaara mwaa quara qara ntumwa teqaro Karesiaqinaahua ntapihi kyero timwa nyinro kepukyaqama kyero tiqaro, Karaisira qua nraahu riemwaqita quate, tura.

¹ Nte Poruva qara mwaa nkyini vara kyauqo. Hia qumina vaisivanto ni nronraqama kyero ni titaihana nte variqana Karaisira qua nkyi timwa nyiqi vi varura. Qaqao, Iesusi Karaisivavata, tiri tiqova Kotiva Karaisira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyova mwivavata, mwitanahua ni nronraqama kyeta ni titaavana nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

² Ntevata, Kotira nraaqiara mponramwu mwaini nivatamakye variahuavata, tire nkyiara Kotira nraakye qora Karesiani variahua nkyi qua mwantega mwitaama tita, ³ Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, mwitanahua nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwu-tukyaqitairo qihaakya hi varirata variate, turo.

⁴ Tire mwata mwaaga variqata qora kyaiqa nraahu utuqita vi variavararo Karaisiva tiri kyaahaqa hirero tiri qora kyaiqavanto mwihua ntumwaqu kyaankyo tiro, mwiva tiriara riegaro tire qora kyaiqa utuna quava nruka quarive tiro qutu vura. Tiri tiqova Kotiva Karaisira titovaro Karaisiva Kotira qua riemwaqi viro qutu vura.

⁵ Qio Kotiva Karaisirara tiri kyaahaqa hiarive tiro Karaisira titairara tita, nrivaqe tire ekyaa enta Kotira nrutu tuaaheraqi vi variare. Qutaave.

Hia mpo qua mwaanra riaraitita, Karaisira qua nraahu riemwaqita quate, tura

⁶ Kotiva Karaisira kyaiqara riegaro nkyi kyuqema nyatarero nkyi nyaanrama taihata nkye Karaisira qua riemwaqi vita mwiaqaatai nkye gamwanrama kye Karaisira qua qaqira kyeta tiqata, Kyai mpo qua Kotiva varinanianra vi quara riemwaqi quare, timwa kyeqata variara. Nkye mwitaa hiavana nte mwianra nronraqama kye riegana aatu hina tiqana, Qikye, mwihua qutaave mwitaa ti variavo? tura.

⁷ Hia nraahumwa mpo qua kyuqe qua vahira mwi quara riegata nkye Kotira aanraqaa vivarave. Hiave. Vaisi mpo hiahua Karaisira qua hia ntapihi kyeta tiraitita, apiqama kyeqata mpo qua nkyi timwa nyinrenra uti variavaro nkyi su nyaato apiqa ihata taara su nyaato vaihata variarara tina, nte nkyiara tiqana, Karaisira qua nraahu vaiharo hia nraahumwa mpo qua vahirave. Nkye Karaisira qua mwia nraahu riegata Kotira aanraqaa vivarave, tuqo.

⁸ Tireve iho, nyaamwunyaahuave iho, tauraa tire nkyi timwa nyuna quaraqatai nraahumwa mpo qua nkyi timwa nyianrenra, Kotiva mwiaqaa qua vatairaro mwiva uaqiahia nraakye qorahua uaqiahi mwataraqi rupavita varinani viraqe nte huvigarave qianinrave.

⁹ Mwi quara tire haaru nkyi timwa nyiavana quara nte qaiqaavata nkyi timwa nyinrenrama. Tire Karaisira qua nkyi timwa nyunrata nkye mwi quarara qutaa quave qiara. Nkye mwitaa qiarara tiro, vaisi mpovanto nkyiara mwi quara qaqira kyeta mpo qua riemwaqita quate tirera, Kotiva mwiaqaa qua vatairaro mwiva uaqiahi mwataraqi uaqiahia nraakye qorahua rupavita varianani virage nte mwianra huvigaravema qianinra.

¹⁰ Hia qumina vaisivanto ni qamwata mataate tinavauma, mwi quara tina. Qaqao, Kotiva ni qamwata mataarive tina nte variqina vura. Hia nte nraakye qoravanto ni qamwata mataate tina, Karaisira kyaiqa vare varura. Nte mwitaama rieqana kyaiqa varautiri, nte hiamu Karaisira kyaiqa vaisi varutiri.

Iesusi Karaisiva Porura nraanrama kyero nronraqama kyorara tura

¹¹⁻¹² Ni kata pakyaa tuaavo, nte kyuge mwakyaakya Karaisira qua nkyi timwa nyunra mwi quara hia vaisi mpovanto nai riemwa kyero timwa mpi quaravauma nkyi timwa nyina. Hia vaisi mpovanto nai riemwa kyero mwi quara okyara ni naamutaihana nte nkyi timwa nyunra. Qaqao, Iesusi Karaisiva naivanto mwi quara qovarama kyaihana nte mwia qua rieqana nkyi timwa nyunra.

¹³ Nte Iutaa vaisivanto variqana nte haaru Iutaa mwaanra okyara Kotiva Mosesira timwa mwu quara, mwi quara nraahu kepukyaqama kyena riemwaqi viqana nrohiavara nkye mwia ntapihhi kyaara. Nte mwi entara Iesusira qua rio nraakye qorahuara api qua riaahuave timwa kyena hia mwihuara po tiraitina, mwihua ntuqutu kyena raupirima kyarera uti variavara.

¹⁴ Nte Iutaavanto variqana mwi entara nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqi viqana nte ntena henahuavata nyaatara kyena vuni variavara. Nte mwihua vuni variqana nte mpoqama kye teta haivaqahua tu quara, mwi quara nraahu pu naatoqi vatena riemwaqina vi variavara.

¹⁵ Qio haaru hia ni mwato entara Kotiva kyugema mateqaro ni nai kyaama tero nianra Poruva ni kyaiqa vaisima variananrove timwa kyero ni naanrama kyero ni pita vatora.

¹⁶ Mwiaqaatairo mpo enta nai mwatamato entaraqaa nianra Poruva ni maaqu mwakyaakya mpo mwatanaa mpo mwatanaa, hia Iutaa mwatanaahua mwi quara timwa nyianrive tiro, Kotiva nai mwaaqu qovarama kyovana nte mwia taqaavara.

Nte Kotira mwaaqu taqena mwiaqaatai hia mpohua mpohua Iesusira okyarara kyapara hirerana quavara.

¹⁷ Hia nte Ierusaremini nraante vaisi mponramwu nronraqama kyohua taqarerana quavara. Nte hia mwini viraitina, mwi entara toharena nyianra Arepiaani uro varina mwisai uro ntantena Ntamaasikaasini nrumu variavara. ¹⁸ Nte mwini variavaro taarampo ihi nritarovana nte Pitaara taqarera Ierusaremini quavava uro mwiavata taarampo uiki variavara.

¹⁹ Mwi entara hia nte Iesusiva nronraqama kyo vaisihuaqitai vaisi mpovata taqaraitina, nte Iesusira qata Iemisira nraahu taqaavarave.

²⁰ Nte Kotira vuqaa variqana kyauqu nriqiqaa vateqanama nkyiara tina, Qara mwaa ntumwa tau quava hia unra quavauma vaiho. Qutaa quama vaiho, tuqo.

²¹ Nte Ierusaremini vari kyena mwiaqaatai nte Siriaanivata Sirisiaanivata uro variavara. ²² Mwi entara Iesusira nraaqiara Iutiaani varuhua hia ni ntapihhi kyohua varura. ²³ Mwihua mpo uhua nianra tu quara mwia nraahu riora. Mpo uhua nianra tiqata, Mwi vaisiva haaru Iesusirara qutaave

tivorave timwa kyero tiri Iesusira nraaqiaranramwu uaqiama timwa tarero uti varurave. Mwiva mate mwaa entara Iesusirara qutaave qiate tiqaro nraakye qora timwa nyi varirave, tura.

²⁴ Mwihua mwitaa timwa kye nianra riegata Kotiva kepukyavanto variho timwa kyeta Kotira nrtutu tuaahere varura.

2

Poruva Iesusiva nronraqama kyo vaisihua uro taqora

¹ Ihi 14 nramwu nritarovana nte Vanavaasikyantiri nrumu ntante qaiqaa Ierusaremini quavara. Nte mwini virera hina Taitaasira, hia Iutaa mwatanaa mpo mwatanaa vaisivata vitena quavara.

² Kotiva qovarama kyero nianra Ierusaremini quante tu quara nte ntapihi kyena nte mwi quara vataqi vina nte mwini quavara. Nte mwini uro variqana nronra vaisinramwuve qiahuavata nraahu variqana nte Karaisira qua mwitaa mwitaa timwa kyeqana mpo mwatanaahua timwa nyu okyarara mwihuavata timwa nyiavara. Nronra vaisi mwinramwuhua nianra api qua qumina quama mpo mwatanaahua timwa nyiho timwa kyeta ni ntavaaqavivo tina, nte mwinramwuhua mwi quara ntapihi kye timwa nyiavara.

³ Mwi entara nivatama kyero nru vaisira Taitaasiva Kiriki mpo mwatanaavanto varuvata mwihua hia Iutaa mwaanra okyarara riegata mwia mwamwanta toqa mwataate turave.

⁴ Vaisi mponramwuvanto nraahu unra qua tiqata, Tirevata Iesusira nraaqiarave, tuhua, mwihua nraahu nianra tiqata, Qaqao, e Taitaasira mwamwanta toqa kyaataarave, tura. Mwi vaisihua tiri kyaiqa okyara apeqama kye taqarerata nru vaisihua varura. Iutaa mwaanra quavanto tiri rupa taihata varuraro Iesusi Karaisiva tiri huvantu kyaihata tire qatinani nritare varurata mwihua taqeta qaqao tita, Nkye Iutaa mwaanra qua nraahu riemwaqi quataarave, tiqata mwihua qaiqaa mwi quaraqotai tiri rugarera uti varura.

⁵ Mwihua mwitaa hirerata uti varuvata tire hia mwihua qua pataqiavata riaraitita, mwihua quara qoririma kyeta Karaisira qua mwi quava nraahu qutaa qua vaihata nkye mwi quara nraahu riemwaqi quate tita, tire hia mwihua api qua riaavanra.

⁶ Mwi entara nte Ierusaremini uro variavata nronra vaisinramwuve tuhua nanra quave ni timwa mpita? Hia nte nronra vaisi nronraqama quaninranra riena. Kotiva hia vaisi nrtuara riegaro mwi vaisiva kyuqe vaisive mwi vaisiva qora vaisive tira. Qio mwi entara nronra vaisi mwihua nianra nanra quave tita? Mwihua hia nianra e mpo quavata qiataarave tiraitita, mwihua ni quara qio vaiho, tura.

⁷ Mwihua mwitaa timwa kyeta taqovaro Pitaava nronraqama viro Iutaa mwihua Karaisira qua timwa nyi varuntema kyero Kotiva ni nronraqama kyovana nte mpo mwatanaa Karaisira qua timwa nyi variavara.

⁸ Iutaa timwa nyianrive tiro Pitaara nronraqama kyaiva Kotiva, mwivama nivata nronraqama kyero mpo mwatanaahua timwa nyiante, tiro. Kotiva kuaa mwiva nivata Pitaaravata nronraqama kyaivama variro.

⁹ Nronra vaisinramwuve ti variahua Iemisivavata, Pitaavavata, Ioniavavata, mwinramwuhua nianra tiqata, Qutaaqama kyero Kotiva i nronraqama kyaihara e mwi kyaiqara varaqira vi variaro, timwa kyeta mwihua ni kyauqu mpita Vanavaasiravata kyauqu mwunrama. Mwihua tiritana kyauqu timwiqata Vanavaasikya tiritananra tiqata, Nkyetana mpo

mwatanaahuaqi kyaiqa varaqi vivaqe tire teta nramwunaa Iutaaqi kyaiqa varaqi quare, tura.

¹⁰ Mwihua qua kuaiqia nraahu tiritana timwa timwita tiqata, Nkyetana vehi nraakye qorara taunru kyevorave. Nkyetana mwihuama kyaahaqama nyataate, tuvana nte tiqana, Eo, nte mwihuara mwutukya vaihana vaakya mwitaa hi varuvara tina, nte mwitaa hianinrave, qiavara.

Poruva Pitaara inronra hiqaro mwia avuqavu hura

¹¹ Mwitaa timwa kye nte variqi quavaro mpo enta Pitaava nte hiavara Antiokini nrintero mwini variqaro mpo inraikya apiqama kyovana mwia kyaara nte ekyaahua suqaa variqana Pitaara inronra hiavara. (Mwi quara okyaraqaataina nkyi timwa nyinrenra.)

¹² Mwi entara vuni Pitaava Iesusira nraaqiara mpo mwatanaavatama kyero kyara nre varuvata mwiaqaatai Iemisiva Ierusaremisairo sito vaisihua nri ntoro. Mwihua Iutaavanto nruvaro Pitaava mpo mwatanaa mwihua kyero tiqaro, Mpo mwatanaahua hia Iutaa mwaanra qua riaraitita, hia nkyiari nyamwanta toqaahuave. Mwia kyaara nte mwihua kyapata kyara nre variarita Iutaa mwaanra qua rieqata nriahua nianra tivorave, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero mwiva hia mpo mwatanaa kyapata variraitiro, mwihua kyero nanrianraa variqaro kyara nre varura.

¹³ Pitaava mwitaa huvata Iutaa mponramwuvanto Iesusira nraaqiaraqama vita varuhua, mwihuavata Pitaava tuntema kye tiriara tivorave timwa kyeta hia mpo mwatanaavata kyara nronra. Mwihua mwitaama kyeta kumwaanriqama kyeqata kyuqe kyaiqa varovaro Vanavaasivavata mwihua hunte kuaa qarama kyero hia mpo mwatanaa mwihuavata kyara nronra.

¹⁴ Mwinramwuhua mwitaa huvana nte taqaavata mwihua hia ntapihi kyeqa Karaisira qua riemwaqi viqata nrohi varuvana nte ekya mwihua suqaa sivina Pitaarara mwitaama tina, Qaqao, e Iutaavanto Iesusira qua riararava variararovata Iutaa mwaanra okyaravanto hia i tutaihara variaro. E ena mwitaama variqara nanraqamave mpo mwatanaa mwihuara nkye Iutaa mwaanra okyara riemwaqita quate ti variaro? E hia mwitaa qiataarave, tina. (Nte Pitaarara mwitaa timwa kye mwiaqaatai teta Iutaa mwatanaavanto varuna okyarara mwihua ntapihi kye timwa nyiavara.)

Iesusirara qutaa mwivave tihua mwihua nraahuma Kotiva avuqavuma nyataanro

¹⁵ Tiri tinrohua qohua tiri mwatataavata tire Iutaavanto variqata tire tau-raaqama kye mpo mwatanaahuara tiqata, Mwihua mpo mwatanaavanto variarara tiro, Kotiva tiri haivaqara Mosesira mwu quava, Iutaa mwaanra okyaravanto hiam qio mwihua kyaahaqa hiraro uaqia hi kyaiqara vare quava qatima mwihuaqaa vahiananrove, ti variavananra.

¹⁶ Tire mwitaa ti variavarahua variqata mwiaqaatai tiri tivu nraato ntapihi vuvata riaavararo tiriqitairovata vaisivanto Kotiva Mosesira haaru mwu quara riemwaqiro viraro Kotiva hiam mwianra rieqaro mwi vaisira qua taiqa kyairaro mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuani quava mwiaqaa qatima vahiananro. Vaisivanto Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyero mwianra riemwaqiro viraro Kotiva mwi vaisira qua nraahuma taiqa kyaananro.

Tire Kotirara mwiva tiri qua taiqa kyaarive tita, tire Iesusi Karaisirara qutaave tunanra. Tire haaru Mosesiva Iutaa mwaanra qua timwa tora riemwaqi quavararo Kotiva hia mwianra rieqaro tiri qua taiqa kyora. Tire Karaisirara mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variho turaro Kotiva mwianra

rieqaro tiri qua taiqa kyero tiri avuqavuma timwa taira. Vaisi mpovanto Iutaa mwaanra okyara riemwaqiro viraro Kotiva hiam mwi vaisirara qamwateqaro e ntapihi kyera nrohi variaravave qiananro.

¹⁷ Kotiva tiri avuqavuma timwa taarive tita, tire Karaisirara qutaave tunanra. Tire Karaisirara qutaave turaro mwiaqaatairo tiri tivu nraato ntapihi vihata tire taqauraro mpo mwatanaavanto uaqia hi kyaiqara utuqita quantema kyetama tire Iutaavantovata uaqia hi kyaiqara utuqi vurahuama varita. Iesusiva tirini kyaiqa vara tairaqaatairove tiriqi uaqia hi kyaiqava qovarama viro? Qaqao, mpovanto mwitaa tirera, mwiva api quama qiananro.

¹⁸ Haaru nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqi quankye timwa kyena, qora aanraqaa nraahu quavara. Nte Iutaa mwaanra okyara qaqira kyaura, mwi quara qaiqaa riemwaqi quankye qiankyera, nte qaiqaa nraahuma uaqia hi aanranraqaa viqana uaqia hi kyaiqara varaqi quaninra.

¹⁹ Mate Iutaa mwaanra okyaravanto hiam niqaa ntaqikyivi variro. Karaisiravata ni ru kyorave. Nte qutu vi vaisira votima kye varuqarora tiro, mwi quava hia qio niqaa ntaqikyiariva vaihana nte Karaisirara nraahu riemwaqi viqana variqi virera.

²⁰ Mate hia nte ntena variqi vi varuvave, Karaisiva ni utaqi variqiro vi varihana nte variqi vuqo. Mwaa entara nte Karaisirara qutaa mwiva Kotira mwaaquve timwa kye mwianra riemwaqi viqananra tinama, nte variqi vina.

Karaisiva nianra mwutukya vahuvaro nianra riegaro qutu vura.

²¹ Karaisiva mwitaama kyero kyugema matairara tina, hia nte mwiva mwitaama mataira mwia qaqira kyarerave. Kotiva Mosesira mwu quava Iutaa mwaanra okyaravanto tiri kyaahaqama timwa taitiri, Kotiva mwianra riegaro tiri avuqavumama timwa taitiri. Mwitaa hiankye titiri, Karaisiva hia tiri kyaahaqa hiraitiro, quminama qutu vitiri.

3

Nkye Karaisirara qutaave timwa kyeqata Kotira mwanraqura varaarave tura

¹ Qaqao, Karesiaa tuaavo, hia nkyi su nyaato vaihata variarave. Tava nkyi su nyaato vara apiqama kyaihatave nkye api qua riegata nrohi variavo? Nte ntapihi kye Karaisira kyatariqaa ruto quara nkyi timwa nyuqata nkye hiave ntapihi riaavo?

² Nkye kuaa qua mwaiqiara ni timwa mpivaqe riaari. Nkye Iutaa mwaanra qua riemwaqi viqatave Kotira mwanraqura varaavo? Nkye Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyeqatave Kotira mwanraqura varaavo? Timwa mpivaqe riaari. Nte mwianrama nkyi kyapara huqo.

³ Nkyi su nyaatovanto apiqamave viro? Nkye Iesusi Karaisirara qutaave timwa kyeqata Kotira mwanraqura varaarave. Tohare nkye nkyetavanto hia nkyeta kyaahaqa hiraitita varuvaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa huvata nkye Iesusira nraaqiaraqama vita variqi vurave. Mwiaqaatai nkye nanraqamave api vu nraato riegata Kotira mwanraqura qaqira kyeta nkyetavanto nkyeta qaiqaa kyaahaqa hirerata uti varita?

⁴ Haaru nkye Iesusira nraaqiara variqi vuvata mwia kyaara nkyi uaqiamaqita vuvata nkye mwi entara hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi vura. Haaru mwi entara nkye kepukyaqama kye variqi vurara mate mwaa entara taunru kyeta haunri api mpo qua riemwaqi vivora.

⁵ Nkye hia Iutaa mwaanra okyara riemwaqi viraitita, nkye Karaisira quara qutaa quave qiavarora tiro, Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihanro

mwiva nkyi utaqi varihata nkye nronra kyaiqa nraahumwa kyaiqa vare variara.

⁶ Evarahaamunranra tu quara rieqata variata. Kotira mpukuqi Evarahaamunranra mwitaama tiro, Evarahaamuva Kotirara e qutaa mwitaa hinanrave tuvaro Kotiva mwianra rieqaro mwia qua taiqa kyero iara avuqavuma nrohi variara vaisivavema qianinrave, tura.

⁷ Evarahaamuva tuntema kye Kotirara qutaave ti varia nraakye qorahua, mwihua qutaama Evarahaamunra nraaqiara variarama. (Evarahaamuva mwatatai vaisihua mpo hiahua Kotirara hia qutaave tiraitita variahua, mwi nraakye qorahua hia Evarahaamunra nraaqiara variarama.)

⁸ Karaisiva nraakiara nraakye qora kyaahaqa hianinranra rieqaro Kotiva haaru Evarahaamunranra qua turama. Mwi quara Kotira mpukuqi qara ntumwa tova mwitaama tiro:

E mwatatera huaqitairo vaisi mpovanto ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa kyaahaqa hi varirata mwihua kyuqema kye varivarave, tura.

(Okyara 12:3)

Mpo mwatanaa mpo mwatanaa Karaisirara qutaa mwivave tivage nte mwihua avuqavuma nyataankye qianinranra rieqaro Kotiva Evarahaamunranra mwitaa tura.

⁹ Evarahaamuva Kotirara qutaave timwa kyero mwianra kepukyaqama kyero riemwaqiro vurara tiro, Kotiva mwianra rieqaro mwia kyuqema mwatora. Mwia votima kyeta ekyaa nraakye qora Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita quahua, mwihua variavaro Kotiva Evarahaamunra kyuqema mwataintema kyero mwihuavata kyuqema nyate varira.

¹⁰ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mosesiva ekyaa mwaanra okyara qara ntumwa to quava vaiharo vaisivanto hia ekyaa mwi quara nraisairo riemwaqiro viraitiro, hini qua qaqira kyairera, Kotiva mwia uaqiama mwataanarove, tura.

(Lo 27:26)

Kotira mpukuqi mwitaa tirara tiro, mpovanto tiqaro, Kyai nte Mosesira qua riemwaqi quankye, qariva uro uaqiamama quanano.

¹¹ Vaisivanto Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro virera, Kotiva hiam mwianra rieqaro mwia qua nruka mwataanaro. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vi variari vaisiva variraro Kotiva mwia qua taiqa kyairaro mwi vaisiva qatima variqiro quanarove, tura.

(Habakuk 2:4)

¹² Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro quari aanrava mpo aanra vaiharo Karaisirara riemwaqiro quari aanrava mpo aanra vahirama. Hia aanra mwitanava kuaa qarama kyero vahira. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Mosesira mwaanra okyara hia mpoqia qaqira kyairaitiro, ekyaa mwi quara vataqiro quariva, mwi vaisivama qati variqiro quanarove, tura.

(Wok Pris 18:5)

¹³ Tire Mosesira mwaanra okyara hia ekyaa mwi quara vataqi vunanra mwia kyaara uaqiama quataara vahuvaro Karaisiva qovara hiro tiri mwaata varovaro Kotiva mwia uaqiama mwatora. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kyatariqaa rutaari vaisiva variraro

Kotiva mwia uaqiama mwataanarove, tura.

(Lo 21:23)

¹⁴ Kotiva haaru nai kyauqu nriqiqaa vateqaro Evarahaamunranra kyuqema kyero tu quara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqi mwi quava vahiarive tiro, Iesusi Karaisiva mwianra rieqaro uaqiama

vura. Karaisiva uaqiama vurara tita, tire Karaisirara qutaa mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variho turaro Kotiva nai mwanraqura tiriara mwihua nyinrenrave timwa kyero mwiva mate tiri nai mwanraqura timwihata vareta.

Kotiva nriqaa kyauqu vato quara tura

¹⁵ Ni kata pakya tuaavo, nkye nte tu quara ntapahi kye riaate tina, nte qumina quaqaa ntumwa kyena nkyi timwa nyinrenra. Vaisivanto nai gutuaninranra rieqaro qara vara kyero qara ntigaro, Nte qutu quariro ni onta mwi vaisirarama tiraro varaarive, timwa kyero nai nrutuvata qara mwiqi vatero variro qutu viharo mwia quavanto qio mwitaama vahiraro hiam qio mpovanto mwi quara hini qua qaqira vara kyero kyaananro. Hiam mpovanto mpo quavata mwia quaqaa mwaati tomaqa taananro.

¹⁶ Mwia votima kyero Kotiva nai kyauqu nriqaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, Nte iaravata e mwaterahuaravata rieqanama mwaa quara tuqo, tura. Kotiva hia tiqaro e mwaterahuave turave. Kotiva e mwateravave tiqaro vaisi kuaiqarama tiro. Karaisiva hia mwatani tumu entara Kotiva Evarahaamunranra e mwateravave tiqaro Karaisirara tura.

¹⁷ Nte tu quara mwia okyaravanto mwataamama vahiho: Kotiva Evarahaamunranra qua timwa tero kyauqu nriqaa vateqaro nte qutaa mwitaa hirerave tura. Kotiva mwi quara tuvaro 430 ihi airi ihi nritarovo mwiaqaatairo Kotiva nai mwaanra okyara Mosesira timwa mwunra. Nraakiara Mosesirara mwaanra okyara timwa to quava hiam qio hoqarero Evarahaamunranra tu quara nruka kyaananrove. Hoqarero Kotiva Evarahaamunranra tu quava qatima vahiananro.

¹⁸ Kotiva hia nai Mosesira timwa mwiqanro mwaanra okyara timwa to quarara rieqaro nraakye qora kyugema nyatarero uti varirave. Mwiva mwitaa hiankye titiri, haaru Evarahaamunranra tu quava qumina quama vahitiri. Kotiva hoqarero Evarahaamunranra tu quara mwi quarara rieqarora tiroma, nraakye qora kyugema nyatarero uti variro.

¹⁹⁻²⁰ Kotiva Mosesira timwa mwiqanro mwaanra okyara timwa to quara mpo? Nanraqama Kotiva nai mwaanra okyara Mosesira timwa mwunrave? Nraakye qoravanto nkyiari qora kyaiqa okyara ntapahi kye taqaate tiro, Kotiva nai mwaanra okyaravata tomaqa kyero vatora. Nraakye qoravanto mwi okyarara riemwaqi vi varivaro nte tu vaisiva Evarahaamuva mwataratariva qovarama quarive tiro, Kotiva ni mwaanra okyara nraahu riemwaqita quate tiro, tura.

Kotiva nraakye qora nai mwaanra okyara timwa nyinrenro mwataama kyero timwa nyinro. Kotiva mwi quara nyaamwunyaahua nraante timwa nyuvata mwiaqaatai mwihua Mosesira tumu timwa mwuvaro mwiaqaatairo Mosesira mwi quara uto timwa nyunra. Kotiva Evarahaamunra qua timwa mwinrenra hiro hia vaisi mpo timwa mwinro tiqaro e uto Evarahaamunra timwa mwiate tiraitiro, Kotiva nai Evarahaamunra timwa mwunra.

Kotiva mwitaa mwitaama rieqaro Mosesira timwa mwiqanro nai mwaanra okyara timwa tora

²¹ Qutaa Kotiva nai vuni Evarahaamunranra tu quara nruka kyarero Mosesira nai mwaanra okyara timwa mwunrave? Qaqao, hia mwitaa hurave. Kotiva Mosesira mwaanra okyara timwa mwunra hiam qio vaisi mpovanto mwi quara kyugema kyero riemwaqiro quanano. Vaisi mpovanto Kotiva Mosesirara mwaanra okyara tu quara qio riemwaqiro

quankye titiri, Kotiva mwi vaisirara, E avuqavu nrohi variara vaisivave. E hia ekyaa qutu viraitira, e ekyaa enta qatima variqira vinanravema, titiri.

²² Kotira mpukuqi hia mwitaa tiraitiro, mwataama tiro:

Qora kyaiqavanto ekyaa mpo mwatanaa
mpo mwatanaahua ntumwaqu kyaihatara tita,
mwihua ekyaa qora kyaiqa varaqi vi variarave, tura.

Nraakye qora ekyaa mwihua qora kyaiqa utuqi vi variarara tita, Iesusi Karaisirara qutaa mwivave qiariva, mwiva nraahuma qio variananro. Vaisivanto Karaisirara riemwaqiro quariva variraro Kotiva Evarahaamunranra nai nriqigaa kyauqu kyo quava, mwi quava mwianima vahiananro. Kotiva mwi vaisirama kyugema mwataanro.

²³ Vuni hia Karaisiva qovarama vu entara Mosesira mwaanra okyaravanto tiri rupa tovata variavananrama. Tire mwi quara nraahu riemwaqi viqata variavararo mwiaqaatairo Karaisiva qovarama vurama.

²⁴ Tire Karaisirara qutaa mwivave tiqata mwianra riemwaqi quararo Kotiva tiriqaa qua vahira taiqa kyero avuqavuma timwa taarive tiro, Kotiva Mosesira mwu quava tiriqaa ntaqikyiqiro vi varura.

²⁵ Karaisiva qovarama vihata tire mwianra kepukyaqama kye riemwaqi vi varunanranra tiro, mate Kotiva Mosesira mwu quava hiam tiriqaa ntaqikyivi variro.

²⁶ Nkye Iesusi Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwianra riemwaqi vi variarara tita, nkye Iesusi Karaisiravata kuaaqi variqata Kotira nraaqiaraqama vita variavo. ²⁷ Nkye nramanri vareta mwiaqaatai Karaisiravata kuaaqi variavo. Nkye mwitaa hi variarara tiro, nkyi su nyaatovanto Karaisira vu nraato votima kyero vahira.

²⁸ Nkye Karaisirara qutaave qiahua hiam mpo qarama mpo qarama varita. Iutaavantove mpo mwatanaavantove, kyaiqa vaisivantove qumina vaisivantove, nraakyevantove vaisivantove, nkye Karaisiravata variqatarata, nkye kuaa qarama nraahuma varita.

²⁹ Nkye Karaisiraniqama quarara tita, nkye Evarahaamunra nraaqiara variara. Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro Evarahaamunranra e mwataterahua kyugema nyataaninrave tu quara nkyiqi mwi quava vahirata nkye kyugema kye varivara.

4

Kotira mwaaqu varunanranra tura

¹ Mwi quara okyaravanto mwataamama vahiro. Nraaqiaravanto nraakiara ekyaa nai qova hiani inraikyara varaarivama variro. Qakyo mwi inraikyara vararero mwiva mate nraaqiararu variqaro nai qora kyaiqa vaisi nraantantamwa kyero qumina vaisima variro.

² Mwiva nraaqiara varirata mpo vaisinramwuvanto mwiaqaa ntaqikyiqi viqatama mwataama kyera kyaiqa varaante timwaqi viqatama nraamwutamaqita vivaro nai qova qio mwiva varaananrove qiari entava nrintairaro mwi inraikyara varaanro.

³ Mwia votima kyeta tirevata variavararo mwatanyaa qua okyaravanto tiri rupa tero tiriqaa ntaqikyiqiro vura.

⁴ Mwitaamaqiro vuvaro Kotiva timwa to entava nri ntovaro Kotiva nai mwaaqu titovaro nraakyevanto mwia mwata tovaro mwivavata Mosesira mwaanra okyara riemwaqiro vura.

⁵ Tiriara Mosesira mwaanra okyaravanto hia mwihua tutairata mwihua Kotira nraaqiara tuananra variate tiro, Iesusiva tiriara rieqaro qutu viro tiri huvantu kyora.

⁶ Tire qutaagama kye Kotira nraaqiara varurarora tiro, Kotiva nai mwaaqu mwanraqura tiri timwihanro mwiva tiri mwutukyaqi varihata varunanrama. Mwi mwanraqurava nai qorara, Ko, ni ko, qio ti varira.

⁷ Kotira mwanraquravanto i mwutukyaqi variharara tira, e mwaa entara hia rupa tai vaisira votima kyera variaro. E Kotira mwaaquvanto variaro. E Kotira mwaaqu variananranra tiro, Kotiva nai mwaaqu mwi inraikyara ivatama mwiananro.

Poruva Karesiani varuhuara nronraqama kyero riora

⁸ Haaru nkye Kotirara hia rio entara unra mwanriqavanto nkyi rupa tero nkyiqa ntaqikyivi varuvata nkye mwia kyaiqa vare varura. ⁹ Mwaa entara nkye Kotirara ntapihi kye rieta. Qio kyai nte mwi quara ntapihikye qiari: Mwaa entara Kotiva nkyiara ntapihi kyero rie variro. Mwaa entara Kotiva nkyiara kyugema kyero rie varihata nanraqamave nkye mwia qaqira kyeta haaruaa okyara uqenrenro hia nkyi kyaahaqa hiani okyarara riemwaqi viqata mwi okyarava qaiqaa tiriqaa ntaqikyiqi vi variraqe mwia kyaiqa varaare ti variavo?

¹⁰ Kotiva nkyi qamwata nyataarive tita nkye tiqata, Mwi entaraqaa nronra enta vahiraqe mwitaa mwitaa hirerave. Mwi toraraqaa mwitaa mwitaa hirerave. Mwi ihiraqi mwitaa mwitaa hirerave, ti variavo. (Nkye mwi quara mwi quara riarera hivaro mwi quava nkyi ntavaaqavu kyero nkyi rupama taananro.)

¹¹ Nkye mwitaa mwitaa hiare tita uti variara mwianra riegana nte aatu hugo. Nte tauraa nkyiqa kyaiqa utu tauva quminave qunanro?

¹² Ni kata pakyya tuaavo, nte nkyiara nronraqama kye riena po tiqana nkye nte hunte hiatema tina. Nte Iutaa vaisivanto variqana Iutaa mwaanra okyara qaqira kyena nkyi mpo mwatanaa votima kyena varura. Nkyevata ni nraantantamwa kyeta Iutaa mwaanra okyara hia riaata. Nkye hia haaru ni uaqiama matarera uti varura.

¹³ Haaru ni nronraqama kyero niqapuvana nkyivata variqananra tina, nte Karaisira qua timwa nyiavata nkye rieta variara.

¹⁴ Mwi entara ni nronraqama kyero niqavuvana variavata nkye hia mwianra nronraqama kye riaraitita, niqaa kepukyaqama kye ntaqikyiqi vi varurama. Nkye mwi entara nyaamwunyaa vaisi vitontema kyeta ni pitora. Nkye Iesusi Karaisira vitontema kyeta ni pitora.

¹⁵ Mwi entara nkye nronraqama kye qamwateqata varura. Nataama kyaihatave nkye mwaa entara hia mwitaa hi varita? Qikye, nkye mwi entara ni kyaahaqa hirerata nkyeta vu vauru kye ni mpirerata utunte hi varura. Nte qutaagama kyena qioma mwi quara nkyiara qianinra.

¹⁶ Mate nte qutaa qua nkyi timwa nyuqata nkye mwia rieta nkye ni nramwutaaqamave vita?

¹⁷ Mpo hia vaisihua nrumu nkyiari mwaanra quara riegata nkyiara mwi quarara eo qiate tita, nkyiara nronraqama kye riemwaqi quahua nraantantamwa kye variqata mwihua unraqama kye mwitaa hiqata hia nkyi kyugema nyatarera uti variara. Nkye ni qua qaqira kyeta mwihua quara nraahu nronraqama kye riemwaqi quate tita, mwihua nkyi timwa nyi variara. ¹⁸ Vaisi mpo ihua qutaagama kye nkyi kyaahaqa hi varivera, mwihua qioma nkyiara nronraqama kye rievvara. Nte nkyivata variani entarave, hia nkyivata variani entarave, mwihua qioma mwitaa hivara.

¹⁹ Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye nte mwatatauhua votima kyetama variavo. Nkye kepukyaqama vita Karaisira nraaqiara variate tina, nte qaiqaa nkyi mwata kyarera atura ntuarintema kyenama niqapihana varina.

²⁰ Po, mate nte nkyivata variqana mwianra qiove qiataara. Nte nkyivata variqanavauma mpo qua qio qianinra. Nte mwaini variqana nkyiara nte mwihua nataamakyenave kyaahaqa hianinrave timwa kyeqana nronraqama kyena rie varura.

Poruva Evarahaamunra nraatanaqaa ntumwa kyero tura

²¹ Nkye Mosesira qua okyara riemwaqita viqata mwia mwemwani varirera uti variahua nte nkyi kyapara hirera. Nkye mwi quara okyara qio ntapihi kyeta riarave?

²² Mwitaama tiro, Evarahaamunra mwaaqu taaratana varura. Mwia nraata mpovanto rupa to nraakyeva mwia mwaaqu mpo mwata mwuvaro mwia nraata mpo qati varu nraakyeva mwaaqu mpo mwata mwunra.

²³ Rupato nraakyeva nraakye qora nraaqiara mwataa okyarara mwiaqaa mwata tovaro qati varu nraakyeva mpo qarama mwatora. Kotiva Evarahaamunranra kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, E qoraisi nraaqiara mwata tenanrave, turaqaatairo mwi nraakyeva qoraisi nraaqiara mwata tora.

²⁴ Nte mwi nraakyerara riegana mpo quaqaa ntumwa kyena tirerave. Haaru Kotiva qua taaratana timwa torama. Rupato nraakyerera mwia nrtu Hekaarira mwiaqaa ntumwa kyena qua tirera. Mwi nraakyeva varirero Kotiva qua mpo Sainai taaqigaa variqaro Mosesira mwu quavama vahiho. Mwi nraakyeva mwi quavama variro. Hekaariva rupa to nraakyeva varurara tita, ekyaa mwia nrasi mwihuavata rupa tohua varura.

²⁵ Nte Sainai taaqi Arepia mwatani vahiraqaa qaiqaa mpo qua ntumwa kyena tirera. Taaqi mwia Hekaarivama. Ierusaremi mwatukyaa qua ntumwa kyena tirera. Ierusaremi mwatukyavanto Hekaarira nraisima variro. Ierusaremi mwatukyani variahua variavaro Mosesira qua okyaravanto mwihua rupa taihata variarama. Mwihua Hekaarira nrasi votima kyeta rupa taihua variara.

²⁶ Ierusaremi mwatukya mpovanto nyaamwunima vahiho. Mwi mwatukyaraqaa ntumwa kyena qua tirerama. Mwi mwatukyava vahirero mwiva qati vari nraakyeva Seraavama variro. Mwi mwatukyava tiri tinrovama variro.

²⁷ Kotira mpukuqi mwianra mwitaama tiro:

Hia qioqama kyera nraaqiara mwataara nraakyeva eraataqa variara nraakyeva qamwateqara variante.

E hia atura ntiqara nraaqiara mwataarava qamwateqara ihi timwaqira quante.

Vaati vataa nraakyevento hia airi mwatairara e mwia nraatara kyera i qaqira kyai nraakyeva variqara airi nraaqiara mwatenanrave, tura.

(Aisaiaa 54:1)

²⁸ Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva kyauqu nriqigaa vatero Evarahaamunranra e nraaqiara mwatenanrave turaqaatairo Aisaakira mwata tora. Nkyevata Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero turaqaatai Evarahaamunra nraaqiara variara.

²⁹ Mwi entara mwaaqu mpo qati mwata tova, Isamairiva variqaro Kotira mwanraquravanto kyaahaqa huvaro mwata tora Aisaakira uaqiama mwate varura. Mwaa entaravata tire Kotira mwanraqura varaurahua varurata Mosesira mwaanra okyara riaahua tiri uaqiama timwa tarerata

uti variara. ³⁰ Qio Kotira mpukuqi nanra quave mwianra tiro? Mwitaama tiro:

Rupatai nraakyera titairaro nai nraaqiarantiri quarive.

Mwia nraaqiara mwiva hia nai qova hi inraikyara varaariva variho.

Qati vari nraakyera mwia mwaaquvantoma

nai qova hi inraikyara varaananrove, tura.

(Okyara 21:10)

³¹ Ni kata pakya tuaavo, mwia nraantantamwa kye hia tire rupa tai nraakyera nraaqiara varunanrave. Tire qati vari nraakyera nraaqiara nraahu varurahuama varuro. (Mosesira mwaanra okyaravanto hia tiri rupa taiho. Karaisira quavanto tiriqaa ntaqiki variho.)

5

Nkye qaiqaavata rupa vivorave tura

¹ Tiriara hia rupavita variraitita, qati variqata nrohiate tiro, Karaisiva tiri huvantu timwa taira. Nkye qatinani varia nraakye qorahua variqatama hiam kyaivaro mpovanto nkyi qaiqaa rupa taarive.

² Nte Poruva nkyi timwa nyianinra riaata. Nkye tiqata, Iutaa mwaanra okyara rie variarata tiri mwamwanta toqa kyaivaqe tire qio variare tivorave. Nkye mwitaa tivera, Karaisiva hiam qio nkyi kyaahaqa hiariva variananro.

³ Nte qaiqaa kepukyaqama kye nkyi timwa nyinrenrave. Vaisivanto tiqaro, Kyai nte Iutaa mwaanra okyara hini nraahu tutena ni mamanta toqa kyaani okyarara tuqina quankye, tirera mwi vaisiva hia hini mwi quara nraahu tutairaro ekyaa Mosesira mwaanra okyaravantovata mwia ntumwaqu kyairaro mwiva ekyaa mwi quara tutaariva nraahuma variananro.

⁴ Nkye tiqata, Kotiva avuqavuma timwa taarive tiqata Mosesira mwaanra okyarave Iutaa mwaanra okyarave riemwaqi virerave, tivera, nkye Karaisiraqaatai ntuvaihaa vita nkyetaraama varivara. Nkye mwitaama varivaro hiam Kotiva nkyiara po timwa nyatero nkyi kyuqema nyataanro.

⁵ Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa ihata tire Karaisirara riemwaqi vi varurahuama. Tire mwitaamaqi viqata Kotiva tiri avuqavuma timwa taani entara vekiama varita.

⁶ Tire Iesusi Karaisiravata varunanranra ti, tiri mwamwanta toqa kyaarivave, hia toqa kyaarivave, mwi okyarava hiam tiri mpo qarama timwa taananro. Tire Karaisirara riemwaqi viqata mpohua mpohuara mwutukya vahiraqe variarava, mwi okyaravama tiri kyaahaqa hiananro.

⁷ Tauraa nkye kyuqema kye nrohi variavaro tava nkyi antua kyaihatave nkye uaqiama vita qutaa qua qaqira kyeta nrohi variavo?

⁸ Kotiva nkyi nyaanramataiva hia mwitaa tihata nkyetavanto api nrohi variara.

⁹ Qua mpovanto mwitaama tiro: Taupataariva uapaiqiavanto qamaa vitigaa vahirera, qamwanramama qamaa ekyaa mwiva ntenra quanarove, tura.

¹⁰ Qio nkyevata ntevata Karaisiraqi kuaa mwihua varurahuama. Mwianra rieqanama nte nkyiara mwutukya qihaakyama kye mwitaama kye nkyiara riaaninra. Nkye nte qiani quarara qutaa quave timwa kyeta mpo qua hiam qio riemwaqi vivaravema, qianinra. Nai ta vaisivave nkyi api qua timwa nyi vari vaisira, mwia Kotiva nai quaqaara mwiaqaa qua vataanro.

¹¹ Ni kata pakyaa tuaavo, nte Karaisira qua mpohua mpohua timwa nyiqana nte hia vaisi mwamwanta toqa kyaatera turavauma iho. Nte mwi quara qiankye tutiri, hiama vaisi mpo hiahua ni uaqiama mataatiri. Hia nte mwi quara tura kyaaravauma lutaaisivanto ni uaqiama mateta. Nte mwamwanta toqe okyararavata nraakye qora timwa nyianritavauma lutaavanto nianra qamwateqata hia ni uaqiama matevara.

¹² Qikye, nkyiara api qua tiqata nkyeta mwamwanta toqa kyaate ti variahua, mwi vaisihua nkyiari tamwa ekyaara iti kye qaqira kyaivaqe nte huviarave qiataara.

¹³ Ni kata pakyaa tuaavo, nkye hia rupa viraitita, qatinani nrohiate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Nkye hia rupa vi variraitita, qatinani nrohiqa varia nraakye qorahua nkye haunri tiqata, Kyai tire haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyaraqo uaqia hi kyaiqara utuqita quare, tivora. Nkye qatinani nrohiqata varia nraakye qorahua variqata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata naini naini kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata.

¹⁴ Nte Kotiva Mosesira mwu quara, ekya mwi quara varakye kuaiqiaqa vataariro mwia okyaravanto mwitaama qiananro: Nkye nkyetara mwutukya vaihata variantema kyeta nkye nkyeta henahuaravata mwutukya vahirata variatema, qiananro. *(Wok Pris 19:18)*

¹⁵ Nkye hia mwitaa hiraitita, nkye quara vairi votima kyeta variqata inronra hita ntaqua ntari hiqata varivora. Nkye mwitaamaqi viqata nkye nkyeta taiqa vivora.

Aanra kyuqeraqaa nrohirara tura

¹⁶ Nte nkyiara mwitaama tina: Nkye aanra kyuqeraqaa nrohiqata nkye Kotira mwanraqurara aanra tinraamwutairaqe nrohiare qiate. Nkye mwitaamaqi vivera, hia nkyeta haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava qora kyaiqa vare varira varevarave, tuqo.

¹⁷ Tita haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava vare vari kyaiqava mpo kyaiqa vaiharo Kotira mwanraquravanto vare vari kyaiqava nai nraahumwa mpo kyaiqama vahiho. Mwitanahua nramwutaa variarara tita, tire hiama qio teta kyuqe kyaiqa varaataa hianinra varaananra.

¹⁸ Kotira mwanraquravanto nkyi sitaairo nkyi aanra nyaamwutairera, nkye qioma Kotira kyaiqa varaqi vi varivaro hiama Mosesira qua okyaravanto nkyiqa ntaqikyiqiro quanano.

¹⁹ Nkye haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava vare vari kyaiqara mwia ntapihi kyaara. Mwataamama vahiho. Api qaraqita nrohirave, nraakye qora nanrianra nanrianra ua vu nraato tiqata api nte tutiqe hirave, nkyiari mwamwanta hia kyotataqama kye vate okyararave, ²⁰ unra mwanriqa nrutu tuaahererave, haaqa quaakyaravata tuhi quaativata utirave, nramwutaaqa hirave, ntaqirave, mpohua nunu naanunrama nyateta kyaruntumwa nyaterave, raraqa taaninrave, nkyiari nyutu nraahu tuaahererave, inronra hita tukyama vita nkyiariara nkyiariara varivave, ²¹ mpova hi inrakyarara mwutukya ntirave, uera nramanri nramwa kyeta ueraqa hirave, ntuvaantua hiaragaatai ueraqama vita qua aakyara nteta api qua api qua ti variarave, ekya mwi kyaiqara haaru qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava uti vari kyaiqarama vahiho. Nte tauraa nkyi timwa nyuntema kyena qaiqaavata nkyi timwa nyinrenra: Mwi kyaiqara mwi kyaiqara utihua hiama Kotira mwatukyaqi vivarave, tuqo.

²² Qio Kotira mwanraquravanto hia mwitaama kyero kyaiqa varaqiro virave. Kotira mwanraquravanto nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi variraro mwaa kyaiqava mwaa kyaiqavama qovara hiananro. Mpohuara mwutukya vahiarivave, mwutukyaqitairo qamwataarivave, mwutukyaqitairo qihaakya hiarivave, hia qamwanrama kyero raraqaa tairaro qihaakya-maqiro quarivave, mpora kyaahaqa hiarivave, ntapih kyero nrohiarivave, nai vaative nai nraatarave mwianra nraahu riemwaqiro quarivave, ²³ hia nai nrutu tuaaheraarivave, uaqia hi kyaiqara utuankyo tiro nai mwamwantaqa kyuqema kyero ntaqikyiarivave, ekyaa mwi kyaiqava Kotira mwanraquraqatairo qovara hirama. Vaisivanto mwi kyaiqara nraahu varaqiro virera, hiama mpo quavanto mwia antuataanro.

²⁴ Tire Karaisiraniqama vurahuama. Haaru tiri qora kyaiqa varaataa hi mwutukyava kepukyaqama kyero qora kyaiqa vararero uti varuvaro qora kyaiqa mwianra nraahu mwia mwutukya vahura. Tire mwi mwutukyara vara kyeta Iesusira ruto kyatariraqaa ekyaa ru taiqa kyaunanrama.

²⁵ Tire ekyaa qutu vurahua votima kyeta varuraro Kotira mwanraquravanto tiri qaiqaa qati vara sivima kyaihata qati variqi vunranra tiro, Kotira mwanraqura mwiva nraahu tiriqaa ntaqikyiqi vi variqe tire mwia kyaiqa nraahu varaqi quanana.

²⁶ Tire tetara vaisi nronra varuro qiarora. Nkyeta nanrianra nanrianra raraqaa taani quara tivora. Tire mpovanto kyuqema kyero kyaiqa varaaninrave, mpo inraikya vataaninranra rieqata hia mwia kyaruntumwa mwataara.

6

Tire nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata muaanra varaqi quare tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, nkyiqitairo vaisi mpovanto aanra kyuqeraqaa quariva uaqia hi kyaiqara utu kyairata hia mwi vaisira qaqira kyaata. Nkye kyuqema kyeta Kotira kyaiqa vare vaisihua variqata nkye qihaakyama kye mwi vaisira kyaahaqa hivaro mwiva uro ntantero Kotira aanraqaa ntapih kyero quari. Saataaniva nkyiara qora kyaiqa utuate tiro nkyi kuaqia kuaqia sataqiro quankyora, nkyevata rauriqata variata.

² Muaanravanto vahirera, nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata mwi muaanranra varaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivera, nkye Karaisiva vatai quara qutaqama kyetama riemwaqi vivara.

³ Vaisi mpovanto nanrianra tiqaro, Nte nronra vaisima varuqo, tirera, mwi vaisiva nai unrama qiananro.

⁴ Nkye kuaqia kuaqiavanto nkyeta kyaiqa kyuqe kyaiqave qora kyaiqa vahianinra tukyama kye taqaata. Vaisivanto nai kyaiqa tukyama kye taqairaro kyuqe kyaiqa vahirera, qioma mwiva nanrianra tiqaro, Nte kyuqe kyaiqa vare varuqo, qiananro. Mwiva haunri mpora kyaiqa tukyama kye taqero mwia kyaiqavanto uaqia iharo ni kyaiqavanto kyuqe iho qiankyora.

⁵ Hia mpora kyaiqara nronraqama kye riaata. Nkyeta kyaiqa vareqata mwia muaanra nkyeta varaqi quata.

⁶ Nkye Kotira qua ntapih kyeta riaate tiro, vaisi mpovanto mwi quara nkyi timwa nyiani vaisira nkye mwia kyaahaqa hiqata nkyeta kyuqe inraikya vatera mwi vaisiravata ntainra kye mwiata.

⁷ Nkye Kotirara api qua tivora. Nkye unra qua tivera, Kotiva hiama nkyi unra quara qutaa quave qiananro. Vaisivanto nanra kyarave vara tutaaninra nraakiara nai mwi kyararama vantu kyero nraananro. ⁸ Mwia votima kyero vaisivanto nai mwutukyavanto api varaani kyaiqara varaqiro virera, mwiva nraakiara qutuani inraikyarama varaanro. Vaisivanto Kotira

mwanraquravanto varaani kyaiqara nraahu varaqiro virera, nraakiara Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hiraro ekyaa enta qati variqiro quanro.

⁹ Nkye mwi quara riegatama haunri nkye kyuqe kyaiqa varaqi vivaro nkyi pupohaarivaara. Hiama vaisivanto kyara vara tutero mateqa mwia vantugiro nraananro. Mwiva kyara vara tutero variqiro viraro kyaravanto keko tiraroma varaqiro nraananro. Mwia votima kye tire mate hia qoriri hiraitita kyuqe kyaiqa varaqi vivita nraakiara mpo enta tire kyuqema kye Kotiravata variqi quanra.

¹⁰ Mwianra riegatama tire taqaararo vaisi mpo kyaahaqa hiara aanrava vahirera, varaivaqe mwi vaisira kyaahaqa hiara. Tire ekyaa nraakye qora mwihua kyaahaqa hiarahua variqatavata Iesusira nraaqiara variahua, mwihua mpoqiavata kyaahaqa hiara.

Poruva ekyaara qua tura

¹¹ Nkye mwaa taqaata. Nte nkyiara riegana ntena kyauquqo nronraqama kyenama qara ntumwa tena. ¹² Nanraqamave vaisi mponramwuvanto nkyi mwamwanta toqarerata kepukyaqa hi varita? Mwihua tiqata, Mpo hihua tiri qamwata timwa taate, tiqata nkyi mwamwanta toqarera uti variara. Mwihua tiqata, Tire kyatariqaa rutova Karaisiva, tiri kyaahaqa hiarivave qarata Iutaavanto mwi quara kyaara tiri uaqiama timwa tevorave, ti variara.

¹³ Mwitaa ti variqata mwihua mwamwanta toqa kye okyarara nraahu nronraqama kye riemwaqi viqata Mosesira mwaanra okyara mpo qua mpo qua qaqira kyeta hia mwi quaravata riemwaqi vi variara. Mwihua nkyiari mwahuta tiqata nkyiara mwitaama tivara. Tiri qua rietama nkye nkyeta mwamwanta toqa kyaahuave, tivara.

¹⁴ Mwihua nkyiari nyutu tuaaherarera utuavanavata nte hiama ntena nutu tuaahere varina. Nte kyatariqaa ruto vaisira Iesusi Karaisira tiriqaa ntaqikiyi vari vaisira nrutu nraahuma tuaahereqana varina. Karaisira kyatariqaa rutovaro qutu vurara tina, nte mwia vatama kye qutu vuvama varina. Nte qutu vuva votima kyena varuqarora tiro, mwatani vahi inraikyava hiama qio ni tu varaanro. Hia nte mwatani vahi inraikyarara ni mutukya ntihana varuqo.

¹⁵ Mwamwanta toqa kye okyaravave, hia mwamwanta toqa kye okyaravave, mwi inraikyava qumina inraikyama vahi. Tiri vu nraato mwutukyavanto qaraakyaqama quani okyarava, mwi inraikyavama qutaa inraikya vahi.

¹⁶ Vu nraato mwutukyavanto qaraakyaqama quarihua varivaro Kotiva ekyaa mwihuara po tiro kyuqema nyatairata mwihua mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata varivara. Mwi nraakye qorahua qutaa Kotira nraakye qora Isareri nraakye qoravantoma varivara.

¹⁷ Nte ntena qua taiqa kyarera hina mwitaama tina. Nte Iesusira kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni ntuqutiqata teqataava nrumwaanravanto ni mamantaqa qati vahirara tita, nkye nivata inronra hivora.

¹⁸ Ni kata pakyaa tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nkyi ekyaa mwihua kyuqema nyataarive. Qutaave.

EPESAASI

Poruva Epesaasiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qaiqaa qati siviro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Poruva Epesaasiqi varuhuavata mpoqi mpoqi varuhuavata Iesusira peqa okyara ntapihiki kyeta riaate tiro, Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Karaisiva mwihua kyuqema nyatorara tita, mwihua mwianra rieqata Karaisira qua riemwaqi viqata aanra kyuqeraqaa nraahu nrohivama vaiho timwa kyero Poruva qara ntumwa tora.

¹ Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina. Nte nkye Kotira nraakye qoravanto Epesaasini variahua Iesusi Karaisirara nraahu riemwaqi quahua nte nkyinima mwaa quara qara ntumwa tena.

² Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variata.

Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra tura

³ Nrivaqe Kotira tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qora nrtutu tuaaheraqi quara. Tire Karaisiravata kuaaqi varunanranra tiro, Kotiva tiri kyuqema timwa teqaro tiriara Kotira aanraqaa viqata mwia kyaiqa varaate tiro, mwiva ekyaa nyaamwunyaa kepukya tiri timwinra.

⁴ Haaru hia mwata mwaavata ututo entara Kotiva tiriara mwihua Karaisiravata variqata hia mwihuaqa qua vahirata kyotataqama kye ni puqaa variate tiro, tiri nai kyaama tora. Kotira mwutukyavanto tiriara vaiharora tiro, ⁵ mwiva haaru tiri nai kyaama tero tiriara tiqaro, Nte Karaisira kyaiqara rieqana mwihua sita kye vataarita mwihua ni nraaqiara variate, tura. Kotiva nai kyakya huraqa qio nte mwitaa hiankye timwa kyero mwitaa hura.

⁶ Kotiva hia tiri kyoqaara nyaanru hiraitiro, nai mwaaqu nai mwutukya nti nraaqiarara tiri timwunranra tita, varaivaqe mwia nrtutu tuaahereqa Kotirara e tiri kyuqema timwa taaravave timwaqi quara.

⁷ Qikye, Kotira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vaiharo tiri kyuqema timwa taiharo Karaisira nraanre rauruvaro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwa taihata tire qatinani huvantu vita varunanra.

⁸ Kotira mwutukyavanto mwitaama kyero tiriara mpoqiavata vaiharora tiro, mwiva tiri kyuqe vu nraato timwihata tire mpo okyara mpo okyara qio ntapihunanra.

⁹ Haaru Kotiva variqaro Karaisiva nraahuma ni mutukya vahi kyaiqara vara mataananrove timwa kyero nai vararera hi okyarara tuqeta taira, mwi quara mwiva qovarama kyaihata tire riaunanra.

¹⁰ Qua mwia qovarama kyaiva mwi quava mwitaamama vahi: Nraakiara mpo enta Kotiva nte mwitaa hirerave qiari entava nri ntairaro Kotiva nyaamwuni varihuavata, mwatani varihuavata, hisai hisairo ntuvaantuama tero Karaisira nronraqama kyairaro Karaisiva ekyaa mwihuaqaavata, ekyaa inraikyaqaavata, ntaqikyiqaro vunima variananro.

¹¹ Nraakiara Karaisiva vuni variqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiki variraqe tire Iutaavanto Karaisiravata variararo Karaisiva nai hiani inraikyara tirivata tukyama kyero timwiananro. Tire Iutaavanto Karaisiravata variate

tiro, Kotiva haaru tiri nraante nai kyaama tora. Kotiva kepukyavanto varivara tiro, mwiva qiari quava mwivauma vahiananro.

¹² Kotiva tiriara mwitaama kyero timwa taihatara tita, tire Iutaavanto nraante Karaisirara tiri kyaahaqa hiarivama variho timwa kyeta Kotira nrtutu tuaahere varunanra.

¹³ Nkye mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nkyevata guta qua Karaisira qua rieta gutaave tiqata nkyevata Karaisivavata kuaaqi variara. Kotiva nai nriqigaa kyauqu vato quarara rieqaro nai mwanraqura nkyi nyinra. Nkyi ntena kyaama tauqo timwa kyero mwi quava kepukyaqama quarive tiro, nai mwanraqura nkyi nyinra.

¹⁴ Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire ntapihi kyaauraro mwiva nraakiara ekyaarama tiri huvantu timwa tairage variananra. Mwianra rieqatama varaivaqe Kotira nrtutu tuaaheraara.

Poruva Kotirara aakyara nteqaro tu quara

¹⁵ Nte riaugata nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara kepukyaqama kye rieqata Kotira nraakye qorara mwutukya vaihata variarara tina, ¹⁶ nte nkyiara rieqana Kotirara mpo enta mpo enta kyuqeve tiqana nkyiara rieqana Kotirara aakyara ntaura.

¹⁷ Kotiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova variharo mwia okyara-vanto kepukya okyara vahirama. Kotiva mwitaama varirara tina, nkyiara mwihua Kotira okyara anoma kye taqamwaqita quate tina, nte Kotirara aakyara nteqanama mwihua su nyaato kyuqema nyateqara ena qua okyara govarama nyataante ti varura.

¹⁸ Nkye nraakiara kyuqema kye variqi quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Nkyi su nyaatovanto ntapihi virata mwi quara ntapihi kye rieqata mwi entara vekya variate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva nai nraakye qorara rieqaro mwihua kyaama tai inraikyava, mwi inraikyava nritarero nai mpogaraa inraikyama vahiho. Kotiva qihaakyama nyataani okyarara nkye mwianra riaate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura.

¹⁹⁻²⁰ Kotira kepukyavanto nritarero mpovatama vahiho. Tire Karaisirara gutaave timwa kye mwianra kepukyaqama kye riemwaqi quanranranra tiro, Kotiva nai kepukya tiri timwianrivama variho. Nkye mwi quaravata ntapihi kye riaate tina, nte Kotirara aakyara nteqana varura. Kotiva kepukyaqama kyero Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyero nyaamwuni nai kyauqu kyaatutani vitaqiro uro kyora. Kotiva kepukyaqama kyero Karaisira kyaahaqa hintema kyero tirivata kyaahaqa hiarivama variho.

²¹ Karaisiva Kotira nraaqani mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variqaro mwiva nritarero ekyya inraikyaqaa ntaqikyiqaro, mwiva ekyya nyaamwuni vuniqama vita variahuqaa ntaqikyivi variqaro, mwiva ekyya nronraqama quahuqaave, ekyya nronra vaisiqave, ekyya nrtutu nronra vataahuqaave, ntaqikyivi varivama variho. Mate mwaa entaravata nraakiaravata mpo nrtutu mpo nrtutu nronra nrtutu vataahua varivaro Karaisira nrtutuvanto mwihua nyutuvata nraatara kyero vahiananro.

²² Kotiva Karaisira nronraqama kyero ekyya inraikya vara kyero Karaisira mwemwani vataiharo mwiva vunyaava nronravanto variqaroma tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahuaqaa ntaqikyivi variho. ²³ Karaisiva tiri qiata votima kyero varihata tire mwia mwamwanta varunanra. Tire Karaisira mwamwanta varuraro Karaisiva ekyya tiriqi kyuqinra viro variharo ekyya inraikya piqe variva Kotiva mwiva Karaisiraqi piqa kyero variho.

2

Tire qutu vurahua Karaisiva qati vara sivuma kyaira

¹ Nkye hia Iutaa mpo mwatanaahua nkye haaru Kotira qua nteqa kyeta qora kyaiqa nraahu uti varuvarora tiro, nkyi su nyaato mwutukyavanto hia Kotirara riaraitiro qutu vuvata varura. ² Mwi entara nkye mwatanyaa qua okyara riemwaqi vi varuvaro vaana nyaamwu mwaa sata variahua vunyaava nkyiqa ntaqikyivi varura. Mwi vaanava Kotira qua nteqa kye variahuaqaa ntaqikyivi varivama variro.

³ Tire Iutaavantovata qora kyaiqa vareqata Kotira qua nteqa kye varia-vananra. Mwi entara nkyevata tirevata quara vairi votima kye nrohiqata teta tivu nraatoqi api inraikya varaananra mwianra nraahu riemwaqi nrohiavananra. Mwi entara tita mwutukya vahu kyaiqara nraahu varaqita quavananra. Mwi entara tire ekyaa hini mpo mwatanaahua mwihua nraantanteta variavararo tiri tivu nraatovanto uaqia hi kyaiqara utuarava nraahu vahuvaro mwia kyaara Kotira raraqa tovaro tiri ruataara hia tiri rura.

⁴ Kotira mwutukyavanto tiriara mpoqiavata vahuvaro hia tiri ntuquti-raitiro, tiriara po timwa timwatora.

⁵ Tire qora kyaiqa utiqata Kotira qua, mpo qua mpo qua nteqa kyaavararo mwia kyaara tiri tivu nraato mwutukyavanto hia Kotirara riaraitiro, qutu vuvata variavararo, Kotiva Karaisira qaiqaa qati vara sivuma kyero tiriara mwihua Karaisiravata variate tiro, tirivata qati vara sivuma kyora. Riaate, Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro, Kotiva nkyi kyaahaqa hiqaro nkyi kyuqema nyatairara tita, nkye Kotiva nkyi huvantu nyataarihuama varita.

⁶ Kotiva tiri Karaisiravata makye qati vara sivuma kyovara tiro, mwiva tiri nronraqama kyaihata tire nyaamwuni Iesusi Karaisiravata kuaaqi taaqauvi variqata ntaqikyiqi quarahuama varita.

⁷ Nraakiara qovara ihua, mwihuavata Kotiva qutaaqama kyero kyuqema nyataani okyarara taqaate tiro, Kotiva Karaisiraqotairo tiri mwatani varurahua kyuqema timwa taira.

⁸ Nkye Karaisirara qutaave qiavaro Kotiva hia nkyi qaqira kyaraitiro, qatiqama kyero nkyi kyuqema nyatairara tita, nkye Kotiva nkyi huvantu kyero sita taihuama varita. Hia nkyita kyaiqaqaara mwitaama nyataraitiro, Kotiva nkyiara kyuqe hiqaro qatiqama kyero nkyi huvantu nyatairama.

⁹ Tire hia Kotirani kyaiqa varauraro Kotiva qati tiri kyuqema timwa tero huvantu timwa tairara tita, hiamata tire mpo inraikyara rieqata tire teta mwahuta qiarava vahiro.

¹⁰ Tire Kotiva ututai nraakye qorahuama varita. Kotiva tiriara mwihua Iesusi Karaisiravata variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, tiri utu tairama. Haaru Kotiva variqaro tire kyaiqa varaananra terama tairama.

Nkyevata tirevata Karaisiravata kuaaqi varunanranra tura

¹¹ Nkye nkyeta okyarara taunru kyevara. Nkye hia Iutaa mwatanaa vari-raitita, nkye mpo mwatanaa variavo. Iutaa mwihua nkyiari nyamwanta toqa kyaahua variqata nkyiara hia mwamwanta toqa kyaahuave ti variarave. Nkye haaru varurara nraato tuata.

¹² Mwi entara nkye hia Karaisirara riaraitita, nkye nyianrasata varura. Mwi entara Kotiva Iutaave Isarerive mwihuara nraahu ni nraakye qorave tiqaro nkyiara mpo mwatanaave ti varura. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Iutaara tiqaro, Nkyi ntena kyaama tau nraakye qorahua nte nkyiara mwitaa mwitaa hirerave, timwa kyero nkyiara hia mwi quara tura. Mwi entara nkye hia Kotirara tiqata, Mwiva mpo enta tiri kyuqema timwa

taananrove, tiraitita nkye api variqi viqata hia Kotira kyuqe inraikya vekya varurave.

¹³ Mwi entara nkye Kotira nyianrani varuhua mate mwaa entara Karaisiva nkyiara rieqaro nai nraanre rauru kyero qutu vihata nkye Karaisiravata kuaaqi variavaro Karaisiva nkyi sitaqiro nrumu Kotira nraaqani kyaihata variara.

¹⁴ Haaru Iutaavanto mpo mwatanaahuavata nramwutaatana varuvaro mwihua utaqaa vasaamwunra votihuva antua kyovata nyianrasata varurave. Mwitaama varuvaro Karaisiva mwitanahua mwaateraqaama variate timwa kyero, nrumu vasaamwunra ratora mwia ntukuraaqu kyaihata mwitanahua kuaaqi variara. Mwi quara okyara mwitaamama vahiho: Karaisiva nkyi mpo mwatanaahuaravata tiri Iutaaravata rieqaroma qutu vura. Karaisiva qutu viro nramwutaaga huna vasaamwunranra ntukuraa kyora.

¹⁵ Karaisiva qutu viro Mosesira mwaanra okyara hia mwitaa mwataa hiate tu quara ekyaa taiqa kyora. Karaisiva vaisi qaraakya kuaiku ututarero mwiva ekyaa mpo mwatanaavata Iutaavata kuairama kyero mwitanahua vaisi kuaiku votima kye variqata nivata mwaateraqaama kye variate tiro, qutu vura.

¹⁶ Karaisiva qutu viro nraakye qoravanto nramwutaaga hi varia okyarara taiqa kyora. Ekyaa mwi mwatanaahua kuaaqi kuairamavi varivaro Kotira hia raraqaa tairaro kyuqema nyataarive tiro, Karaisiva kyatariqaa nraakye qorara rieqaro qutu viro.

¹⁷ Ekyaa nraakye qora mwutukyaqitai qihaakya hi varirata mwaateraqaamavi variqi quate tiro, Karaisiva nrumu mwakyaakya timwa nyiqiro viro. Nkye ekyaa Kotira nyianrani variahuavata, tire Kotira nraaqani varurahuavata, Karaisiva mwi mwakyaakyara timwa timwinro.

¹⁸ Karaisiva nkyi mpo mwatanaahuaravata, tiri Iutaaravata, rieqaro qutu vurara tita, nkyevata tirevata Kotira mwanraqura kuaa mwanraqura mwia nraahu vareta qioma tiri tiqova Kotiva varinani quanana.

¹⁹ Mwi quava vaiharora tiro, mwaa entara Kotiva hia nkyiara mpo mwatanaave tiraitiro, Kotiva nkyiara ni nraakye qorave ti varira. Nkyevata tire Iutaavata Kotira nraakye qora kuaa nraakye qorama varita.

²⁰ Nkyevata tirevata Kotira nraamwu voti hurahuama varita. Karaisiva nronraqama kyai vaisihuavata, poropeti vaisi Kotira qua govarama kyaa vaisihuavata, mwihua nraante nraamwu tura rataara votima kyeta variarama. Mwihua mwitaama variavaro Iesusi Karaisiva puha utaqaa rataara votima kyeroma variro.

²¹ Iesusi Karaisiva puha mwiva variharora tiro, nraamwu mwiva kyuqema kyero taaqau kyero hoga taiva hia uaqiama kyero vahiraitiro Kotira nraamwu kyotata nraamwuma vahiho.

²² Nkyevata Karaisiravata kuaaqi variarara tita, nkye nraamwu mwia hiriraarave, umove, votima kyeta variara. Kotiva nai mwanraquravatama kyero nraamwu mwiqi variqiro vi varira.

3

Poruva mpo mwatanaahuaqi kyaiqa varorara tura

¹ Mwianra rieqanama nte Poruva Iesusi Karaisiva ni rupa taihana varuva, nte nkyi mpo mwatanaahuara rieqana variqi vura. ² Kotiva ni kyuqema mateqaro nkyiara ni timwa mpiro, E mwihuaqi kyaiqa utuante, ti quara, nkye qutaa mwi quara riarave iho?

³ Kotiva nai uqeta tai quara qoqaa ni timwa mpihana nte haaru mwi quara pataqia timwa nyiqana nkyini qara ntumwa taavara.

⁴ Nkye mwi quara kyaara ntiqata nte Karaisirara uqeta taira qua okyara ntapihhi kyaura nkyevata qioma ntapihivara.

⁵ Haaru Kotiva hia mwi quara timwa nyuvatara tita, haaru varu nraakye qorahua hia mwi quara okyara riora. Mwaa entara Kotira mwanraqura-vanto Kotira kyaiqa nraahu vare varia vaisihua Iesusira vaisi nronran-ramwuve, poropeti vaisive, mwi quara qoqaa timwa nyinra.

⁶ Mwi quara uqeta taiva mwitaamama vahiho: Hia Kotiva Iutaa nraahu kyuqema nyatarerove. Mpo mwatanaa mpo mwatanaahuavata Karaisira quara qutaave qiate tiro, Kotiva mwihuavata kyuqema nyatarero uti variro. Ekyaa mpo mwatanaahuavata Iutaavata kuaa vaisi varita kuaara mwamwanta nraahuma varivara. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Karaisirara Iutaa timwa nyi quava, mwi quava mpo mwatanaahuavata-vatama vahiananrove, tiro. Mwi quara uqeta tai quava mwitaamama vahiho.

⁷ Kotiva nai kepukya ni mpiro ni kyuqema matero ni nronraqama kyaihana nte Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varura.

⁸ Ekyaa Kotira nraakye qoravanto virito variavana nte mwihua mwemwani varura. Nte mwitaa hu vaisiva varuqaro Kotiva hia mwianra nronraqama kyero riaraitiro, Kotiva nianra qamwata kyero kyuqema matero ni nronraqama kyero mpo mwatanaa mpo mwatanaahua Karaisira qua uro timwa nyiqanra Karaisiva mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya vataiva nkyi kyuqema nyataananrove qiante, tiro.

⁹ Kotiva ekyaa inraikya ututaiva haaru variqaro nai utuani okyarara uqeta tero variqiro viro mwiaqaatairo nte mwi quara mwataama kyena qovarama kyarerave timwa kyero nianra mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante tiro.

¹⁰ Mwaa entara vuni variahua nyaamwunyaahua taqaavaro Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahua varirerata mwihua Iutaavata mpo mwatanaavata variarara tita, nyaamwunyaahua tiqata, Qikye Kotira vu nraatoqi kyuqe okyara mpo okyara mpo okyara vaiharo rie varivave, ti variara. Mwihua mwitaa qiate tiro, Kotiva nai uqeta tai quara qovarama kyero.

¹¹ Haaru Kotiva tiqaro, Nraakiara ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaa nyaanrama kyena ntuvaantuama taarita ni nraakye qora varivarave, timwa kyero variqiro viro nai quavanto qutaa mwivauma vahiarive tiro, Iesusi Karaisira titovaro Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto Kotira kyaiqa varora.

¹² Mwitaa hurara tita, tire Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta Karaisiravata variqata tire hia aatu hiraita, mwutukya qihaakyama kyeqata Kotiva hinani qioma quanana.

¹³ Nte mwi quara rieqanama nkyiara po kye tina nkyiara rieqana mwitaama tina, Nte nriqavi inraikyara vare varura mwianra hia nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variate, tuqo. Nkyi nyutu tuaahereqanama nte nriqavi inraikyara varaqi vi varurave.

Poruva mwihuara rieqaro Kotirara aakyara ntora

¹⁴ Mwianra rieqana nte tori kyaata ntaqantaa kyena Kotira tiri tiqora nraanreqana varura. ¹⁵ Kotiva tiri tiqova varihatara tita, ekyaa mwia nraaqiara nyaamwuni variahuavata, mwatani variahuavata, mwianra tiri tiqorave qiara.

¹⁶ Kotira peqa okyaravanto mpo okyara mpo okyara vahirara tina, nte Kotirara aakyara nteqana nkyiara mwitaama tina, Kotio, ena mwanraquraqotaira mwihua mwutukya kepukyaqama nyataante, ti varura.

¹⁷ Nkye Karaisirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vivaro Karaisiva nkyi mwutukyaqi variqi quarive tina, nte Kotirara aakyara nte varura. Karaisiva nkyi mwutukyaqi varirata nkye mpohuara mwutukya vahirata variqata nkye kyatari kyuqeva nai tuqa paama tiharo mwataqi ratero vahintema kye nkye kepukyaqama vita variate tina, nte Kotirara aakyara nte varura.

¹⁸⁻¹⁹ Nkye mwitaama kye kepukya nraakye qora variqata mwiaqaatai nkye ekyaa Kotira nraakye qoravata variqata nkye qioma Karaisiva nkyiara mwutukya vataani okyarara taqevara.

Karaisiva nkyiara mwutukya vataiva mpoqiavata vitarero, tumitarero, nronraqama kyero vahirara tiro, hiam qio qumina vaisi mpo vu nraatovanto mwi okyarara ntapihi kyaananro. Nkye mwi okyarara taqaate tinama, nte Kotirara aakyara nte varina. Nkye Karaisira mwutukyavanto nkyiara vahi okyarara ntapihi kye taqeta variqi vivaro Kotiva ekyaa kyaiqa vare variva nkyi su nyaato mwutukyaqi kepukyavanto variananro.

²⁰ Tire haunri Kotirara tiqata, Mwia peqavanto mwi kyaiqara mwi kyaiqara nraahuma qio varaananrove. Kotiva hiam qio mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaananrove, qiarora. Kotira kepukyavanto tiriqi vahirara tita, tire mpo kyaiqa mpo kyaiqara riemwa kyeta Kotira kyapara hiararo Kotiva qioma mwi kyaiqara mwi kyaiqara vara timwa tero nai mpoqiavata nritareroma mpo kyaiqa mpo kyaiqa vara timwa taananro. Kotira kepukyavanto tiriqi variharo Kotiva nronraqama kyero tiri kyuqema timwa taaninranra tita, mwia nrutu mpoqiavata tuaaheraara.

²¹ Kotira nraakye qora mwaa entara varihuavata, nraakiara varihuavata, mwihua Karaisiravata variqata Kotira nrutu tuaaheraqi ekyaa entara quate. Qutaave.

4

Tire Karaisira mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuave tura

¹ Nte teta vunyaa vaisi kyaiqa vare varuqata mwia kyaara ni rupa kyaavana varura. Nte mwitaama variqana nte nkyiara vuavima kyena mwitaama tina, Qaraakya aanra kyuqeraqaa quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama tairara tita, nkye mwi aanranraqaa nraahu quate, tuqo.

² Nkye variqata tire qumina vaisi varurahuave timwa kyeta nkyeta vara mwataniqamaqita quata. Mpohuara qihaakyamaqita quata. Hia qamwanrama kye qoriri qaariri tiraitita, mpohua kyuqema kye kyaahaqa hiqata nkyi mwutukyavanto mwihuara vahianinra mwihua nyaamwutaata.

³ Nkyiara kuaikuvanto variate tiro, Kotira mwanraquravanto nkyi vara taaqau tairave. Mwianra rieqatama haunri ntainra vita variarorave tita kepukyaqama kye kuaaqi kyuqema varirara riemwaqi quata.

⁴ Tire Iesusi Karaisira mwamwanta kuaiqia nraahu varurahuama varita. Kotira mwanraqura kuaiqiavanto nraahuma tiriqi variro. Kotiva nkyi nyaanrama taihata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyataaninra mwia vekyaa nraahu varita.

⁵ Karaisiva kuaiqiavantoma tiri vunyaa vaisivanto variro. Tire mwianra nraahu qutaave timwa kyeta kepukyaqama kyeta riemwaqi vunanra. Tire mwia nramanri nraahu varaunanra.

⁶ Mwanriqa kuaiqiavantoma variro mwiva Kotiva ekyaa nraakye qora sova variqaro mwiva vunyaava variqaroma mwihuaqaa ntaqiky variro.

Mwiva ekyaa nraakye qora mwutukyaqi kyaiqa vare variqaro mwiva ekyaa nraakye qoraqi variqi vi varira.

⁷ Tire kuaara nraaqiara variqata hia kuaa kyaiqa mwia nraahu vare varunanra. Karaisiva tiri kuaiqia kuaiqiara mwi kyaiqara varaate mwaa kyaiqara varaate timwaqiro viqaro tiri kyugema timwa taihata tire mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varunanra.

⁸ Haaru Kotira mpukuqi Karaisiva varaani kyaiqarara mwitaama tiro:

Mwiva nyaamwuni tumu ntante viqaro rupa tehua airinti sitaairo uro kyaananrove.

Karaisiva nraakye qora kyuqe inraikya mpo inraikya mpo inraikya tukyama kye nyiananrove, tura.

(Ihi 68:18)

⁹ Karaisiva nyaamwuni tumu ntantero vurara tu quara mwia okyara-vanto nataamave vahiro? Mwia okyara mwataamama vahiro. Karaisiva toharero nyaamwusairo tumuva tumitarero nai mwata vevani uto varura.

¹⁰ Mwata mwaaqa tumu varuva nai kuaava mwiva nraahuma uro nyaamwuni variqaro ekyaa inraikyara rieqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqikyari variro.

¹¹ Hini vaisivanto nronraqama vita vunyaa vaisivanto variate tiro, Karaisiva nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara nai qua timwa qovarama kyehua variate timwa kyero, nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara ni qua qaraakya mwatanaahua timwa nyiate tiro, nai kepukya mpo mwihua nyinra. Hini vaisiara ni nraakye qoraqaa ntaqikyiqi viqata ni qua okyara timwa nyiqi quate tiro, Karaisiva nai kepukya mpo mwihua nyinra.

¹² Mwihua Kotira nraakye qora terama taivata mwihua kyugema kye Kotira kyaiqa varaqi viqata Karaisira mwamwanta variqata kepukyaqamavi variate tiro, Karaisiva mwihua nai kepukya mpo kepukya mpo kepukya nyi varirave.

¹³ Tire Kotira kyaiqa varaqi viqata tire ekyaa kuaikuvanto variqata Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vivita uro tire Kotira mwaaqu okyara ntapihi kye taqaananra. Mwi entara hia tire mwanrunrunraqa hiara nraakye qorahua variraitita, mwi entara tire Karaisiva varintema kye kepukya nraakye qorama variananra.

¹⁴ Mwi entara hia tire nraaqiara pata votima kye variananra. Nraaqiara patavanto qamwanrama kyero mpo qua riero qutaave timwa kyero mwiaqaatairo qaiqaa uro mpo qua riero mwi quarara qutaa quave tirave. Mwiva mwitaamaqiro vi varihata unra ti varia vaisihua unraqama kyeqata mpo qua mpo qua ti variavaro mwiva mwi quarara qutaa quave ti varira.

¹⁵ Hia tire mwitaa hiara nraakye qorahua variraitita, tire qutaa qua nraahu timwaqi viqata tire nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqe tire kyugema kye nronra tuemwa vita tire teta qiata Karaisiravata taaqauvi kyugema kye variara.

¹⁶ Karaisiva tiri qiataavanto variqaro tiri nai mwamwantaqaa ntaqikyari variro. Karaisiva tiriqaa ntaqikyari variraqe tire mwia mwamwanta variqata tire kyugema kye taaqau vita variara. Vaisi mwamwanta mpoqia mpoqia vahiva qio vaiharo vaisivanto nronra tuairave. Mwia votima kye tire Karaisira kuaaranivanto variqata tire teta kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqe variqi vita qioma kepukyaqama kyeta variananra.

Haarua aanra qaqira kyeta qaraakya aanraqaa nrohiate tura

¹⁷ Mwi quara rieqanama nte Karaisira nrutu nteqana nkyiara kepukyaqama kye mwataama tina. Kotira qua hia rias nraakye qorahua gumina inraikyarara nraahu nraatoqi vaihata riemwaqita vi variarave. Nkye hia mwihua variantema kye variqi quate.

¹⁸ Enta hiraqi variva mwiva nraahu mwihua su nyaatoqi vaihata variara. Mwihua enta hiraqi kepukyaqama kye variqata Kotira qua hia riarera uti variarara tita, Kotiva nraakye qorara qati variqi quate ti vari okyarara mwihua hia qio riarera uti variara.

¹⁹ Mwihua uaqia hi kyaiqara utiqata kyauruataara vaihata mwihua hia kyauriraitita, uaqia hi kyaiqara qati nraahu utuqi vi variara. Vaisi mpuara, nraakye mpuara, mwianra nraahu nronraqama kye rieta mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara mwia nraahu utuqi vi variara.

²⁰ Mpovanto Karaisira okyara nkyi timwa nyuvata nkye taqovaro Karaisira okyaravanto vahirero hia mwitaama vahi okyarava vahirama. Karaisira okyaravanto hia uaqia hi okyarava vahirama.

²¹ Karaisira qua qutaa qua nkyi timwa nyiqi quarara tina, nte nkyiara ntapihi kye Karaisira okyara riaahuavema tuqo. Qio qutaave nte tuqo?

²² Nkye Karaisira nraaqiara variqata haaruaa vu nraato, uaqia hi kyaiqarara nraahu riemwaqi vi vari vu nraatora qaqira kyaata. Nkye haaru variqata nkyeta su nyaatoqi unraqama kyeqata mwaaqu kyaiqa nraahu vare varu okyarava nkyi taiqa kyarera uti varuvata varura.

²³ Nkye Karaisira nraaqiara variahuara tita, nkye haaruaa vu nraato qaqira kyeta qaraakya vu nraato vareta variqi quata.

²⁴ Nkye haaruaa vaisi qaqira kyeta qaraakya vaisima varuro timwa kyeqatama variata. Kotiva nkyiara mwihua avuqavuma kye nrohiqata ni kyaiqa nraahu varaqi viqata ni votima kyeta variate tiro, nkyi qaraakyaqama kyeru utu taira.

²⁵ Nkye mwi quara rieqatama mpohua unra ti okyarara qaqira kyaata. Tire Karaisira kuaa mwia nraaqiara varita mwia mwamwanta kuaa mwamwanta varurahuara tita, nkye qutaa qua nraahu nai timwa mwi nai timwa mwi hiata. ²⁶ Mpo qua kyaara nkyi raraqa tairata, hia nkye tiri raraqa taiho timwa kye mwaaqu kyaiqa varaata. Nkyi raraqa tairata mpuahaama variqi vivaro huari vu vikyaarivaarave.

²⁷ Qamwanrama nkyi sikyokyavanto qihaakya hirata variata. Haunri nkyi raraqa tairata mpuahaama variqi vivaro Saataaniva nkyiqi uaqia hi kyaiqara vara vataarivaarave.

²⁸ Nkye mpuara uti variani vaisirara mwitaama qiata: E Karaisira nraaqiara varinanranra rieqara mpuara varenanra qaqira kyaante. E qaqira kyera ena kyauquqo kyaiqa varaqira quante. E mwitaamaqira viraro qioma ini mpo inraikya vahirara e vehi nraakye qora kyaahaqa hinanrave, qiata.

²⁹ Uaqia hi quava nkyi nyoqitairo qovara hiankyora. Nkye kyuqe qua nraahu timwaqi vivaro nkyi quavanto mpohua kyaahaqa hirata mwihua kyugema kye variata. ³⁰ Kotira mwanraquravanto nkyi utaqi varira mwia muaanra inraikya mwivorave. Kotiva nkyi nai kyaama teqaro nai mwanraqura nkyi nyinra. Kotiva nai mwanraqura nkyi nyinranra tita, nkye ntapihi kyaavaro Kotiva ekyaara entaqaa nkyi qatinani huvantu kyaarivama variro.

³¹ Kyarunti okyaravave, raraqa te vari okyaravave, mauqa ntamwa kye inronra hita quaaru ti vari okyararave, mwi okyararavata ekya mpo okyara uaqia hi okyararavata nkye qaqira taiqa kyaata.

³² Nkye mwaaqu okyara qaqira kyeta mpohua qihaakyama nyategata variqi quata. Nanrianra nanrianra po kye tiqata variata. Kotiva Karaisira kyaiqara rieqaro nkyi uaqia hi quara nruka nyataintema kyeta nkyevata mwi quara rieqata nkyeta nanrianra nanrianra uaqia hi quara tira taunru kyeqata qaqira kyakya hiata.

5

Tire ntuvaahaaninraqaa variqi quananranra tura

¹ Kotiva nkyiara mwutukya ntiharo varihata nkye mwia nraaqiara variahuara tita, nkye mwia votima kye variqita quata. ² Karaisira mwutukyavanto nkyiara vahintema kye nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi quata. Vaisivanto Kotira qamwata mwatarero kaahe mwunta vira qia quara mwataintema kyero Karaisiva tiriara mwutukya vahuvaro qutu vuvaro Kotiva mwianra rieqaro qamwata mwatora.

³ Nkye Kotira nraakye qora variarara tiro, nraakye mpuarave vaisi mpuara nre okyarava nkyi utaqi vahiankyora. Nraakye qoravanto uaqيامa kye nte tutiqe hi okyaravave, nkyiari mwamwanta hia kyuqe hivata taqe ua hi okyaravave, mwi inraikyava nkyi utaqaah vahiankyora. Mpova hi inraikyarara mwutukya ntirata vare vari okyaravavata nkyi utaqaah vahiankyora. Nkye hia mwi inraikyarara qua pata mpoqiavata qiata.

⁴ Nkye Kotira nraakye qora variqata hia quaaruve, vehi quave, qainaa-maqama kye virera qua tirave, ekyaa mwi quara hia qiata. Nkye mwi quara qaqira kyeta Kotirara kyuqeve tita mwia qamwata mwate quara nraahu timwaqi quata.

⁵ Mwaa quava qutaa quama vahiro. Nraakye mpuarave vaisi mpuarave nre varihuave, uaqيامa kye ntetutiqe ihuave, mpova hi inraikyarara mwutukya ntirata vararera uti varihuave, mwihua hiamaa qio Karaisivavata Kotivavata ntaqikiyi mwatukyaraqi vivara. Mpova hi inraikyarara mwutukya nti variva, mwiva hia Kotirara nronraqama kye riaraitiro, mwiva mwitaa inraikya varaaninranra nraahuma nronraqama kyero rieqaro mwianra nraahu qamwateqaro hia Kotira qamwata mwate varirave.

⁶ Vaisi mponramwuvanto nrinte nkyi kumwaanri tiqata, Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara utivaro hiamaa mwia kyaara Kotiva mwihua ruananrove, mwihua mwitaa tivera, nkye hiamaa mwihua unra qua mwia riaata. Nraakye qoravanto Kotira qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara uti variarara tiro, mwia kyaara Kotira raraqaa tairaro mwihua ruananrove.

⁷ Nraakye qora uaqia hi kyaiqara utivata nkye mwihua kyapata variqata uaqia hi kyaiqara utuqi vivora. Nkye mwi nraakye qorahua nyaatu qatinani ntuvaihaavita uro variata.

⁸ Haaru nkyevata enta huraqi variqi vura. Mwaa entara nkye Karaisira nraakye qora variqatara tita, nkye ntuvaahairaqaa variqi vi variara. Mwianra rieqata nraakye qoravanto ntuvaahairaqaa nrohiantema kye nkyevata nrohiata.

⁹ Nraakye qoravanto ntuvaahaaninraqaa variqi vivera, mwihua kyuqema kye nrohivara. Mwihua avuqavuma kyetama nrohivara. Mwihua qutaa qua nraahuma timwaqi vivara.

¹⁰ Nkye Kotiva nkyi qamwata nyataani kyaiqara puaama kyeta mwi kyaiqara nraahu varaqi quata.

¹¹ Nraakye qora enta hiraqi variqata qora kyaiqa uti variraqaatai nkye mwihua nyaatu nyianrasata uro variata. Nkye mwihua mwaaqu kyaiqa mwia okyara uro ntuvaahaaninraqaa qovarama kyaivata mwihua taqaata.

¹² Qikye, uqeta kyeqata mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqara uti variara mwianra nte nkyi timwa nyiqana kyaurira inraikya varaankyora.
¹³ Kyokiraqi vahiani inraikyara varaqiro uro ntuvaahaaninraqaa kyairaro omwavanto mwi inraikyara okyara ntuvaahama mwatairaro qoqaama vahiananro.

¹⁴ Vaisivanto enta hianinraqitairo uro ntuvaahaaninraqaa urontero mwivavata ntuvaahaaninraqaa variqiro quanaro. Mwianra haaru quavanto mwataama tiro:

E vaite variarava siquante.

E qutu quarava siquante.

E mwitaa hiraro omwavanto Karaisiva i ntuvaahama mwatananrove, tura.

¹⁵ Mwi quara rieqatama nkye rauriqata variqi quata. Haunri hia su nyaato vaihua nraantantamwa kye variqi vivorave. Vu nraato vataahua variantema kye variqi quata.

¹⁶ Mwaa entara uaqia hi kyaiqara varaahua airivanto variavata tire varuro. Mwianra rieqatama hia qumina variraitita, Kotira kyaiqa nraahu varaqita quata. ¹⁷ Hia nkye su nyaato hia vahihua votima kyeta variqi quata. Qaqao, nkye su nyaato ntapihirata rieqata Kotira mwutukya vahi kyaiqara varaqita quata.

¹⁸ Hia uera nramanri nreqata uera ntaata. Nkye mwitaa hivera, nkye qoranama varivara. Nkye mwia qaqira kyeta kyaivaro Kotira mwanraqura mwiva nkyiqi variqaro nkyiqa ntaqikyari.

¹⁹ Nkye ntuvaantuamavi variqata Kotirara qua vahiani ihira timwaqi quata. Mwaanra ihi timwaqi quata. Kotira nrutu tuaahere variari ihira timwaqi quata. Nkyeta mwutukyaqitai ihi timwaqi viqata tiri vunyaa vaisi nrutu tuaaheraqi quata.

²⁰ Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutu nteqata nkye ekyaa inraikyara Kotirara kyuqeve timwa kyeqata variqi quata.

Poruva nraata vaati varaahuara tura

²¹ Nkye Karaisira nrutu tuaahere variahua variqatara tita, nkyeta qua tirara nraahu kyuqerave tivora. Nkye nai qua rie nai qua rie hiqata variata.

²² Nte nraakye nkyiara tirera. Nkye tiri vunyaa vaisi qua riemwaqi vintema kyeta nkyeta saatimwanra quavata riemwaqi quata.

²³ Karaisiva tiri nai nraakye qoraqaa ntaqikyari varintema kyero nraakye vaativantovata nai nraataqaa ntaqikyari variananro. Karaisiva tiri Kotira nraakye qorara nkye ni mamantama variavo timwa kyero tiri huvantu timwa taira.

²⁴ Tire Kotira nraakye qora variqata Karaisira qua nraahu riemwaqi vi varurantema kye nkye nraakyevanto variqata nkyeta saativanto ekyaa qua tira riemwaqi quata.

²⁵ Nte nkyi saatimwanranra tirera. Karaisiva Kotiva tiri nraanrama tai nraakye qorahuara mwutukya vahuvoro tiriara rieqaro qutu vura. Nkyevata mwitaama kyeta nkyeta nyaatamwanranra po tivaro nkyi mwutukyavanto mwihuara vahiani.

²⁶ Karaisiva nramanrivantovata quavantovata tiri Kotira nraakye qora hiqama timwa taihata Kotira kyaiqa nraahu vararera varuraro Karaisiva Kotiva tiri nraanrama tai nraakye qorahuara rieqaro qutu vura.

²⁷ Karaisiva mwitaa hurara tiro, vaisivanto nai ntumwu mwitaa nraakye era varaintema kyero Karaisiva nraakiara tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua sitaananro. Vaisivanto hia uaqia aaqia hiro tauma vaakuhaa uti nraakyeera varaintema kyero Karaisiva nraakiara tiri Kotiva

nraanrama tai nraakye qorahua varaananro. Tiriara mwihua hia uaqia hi kyaiqara varaqi viraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vi varivaro hia mwihuaqaa qua vahiarive tiro, Karaisiva tiri hiqama taiva mwiva tiri vararero.

²⁸ Vaisivanto nai mwamwantaqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kyero mwiva nai nraataqaavata kyuqema kyero ntaqikyiananro. Mwia nraatavanto mwia mwamwanta kuua mwiva varirara tiro, vaisivanto nai nraataqaa kyuqema kyero ntaqikyiqaro mwiva nai mwamwantaqama kyuqema kyero ntaqikyivi variro.

²⁹ Vaisivanto hia nai mwamwanta uaqiama mwatairave. Mwiva hia mwitaa hiraitiro, nai mwamwanta kyara mwinro mwiaqaa kyuqema kyero ntaqikyivi varira. Kuua qarama kyero Karaisiva tiri nai nraakye qoraqaa ntaqikyivi varihata ³⁰ tire Karaisira mwamwanta varunanra.

³¹ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kotiva vaisiara rieqaro nraakye utu tairara tiro,
vaisivanto nai nrohua qohua kyero
nai nraatantiro taaqauvi variho.

Mwitanahua kuua mwamwanta varivarave, tura.

(Okyara 2:24)

³² Nte ntena riemwa kyena mwi quara okyaravanto mwitaama vaihoma tina. Nraakye qora nraata vaati vare quava nronra quama vahiho. Vaisivanto nraakye varaintema kyero Karaisiva tiri Kotiva nraanrama tai nraakye qorahua vararero.

³³ Qio nkye mwihua saati kuaiqia kuaiqiavanto nkyeta mwamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyiantema kyeta nkyeta nyaatamwanraqaa kyuqema kye ntaqikyiqata mwihuara mwutukya vahirata variata. Nkye mwihua nyaatamwanravantovata nkye nkyeta saatiara vaisi kyuqerave timwa kyeqata mwihua qua riemwaqi quata.

6

Nraaqiararavata nyohua sohuaravata tura

¹ Nte nkyi nraaqiarara tirerave. Tiri vunyaa vaisivanto nkyi nyohua sohuara nkyiqaa ntaqikyiqi quate tirara tita, nkye nkyeta nyohua sohua qua riemwaqi quata. Nkye mwitaamaqi viqatama nkye avuqavuma kye nrohivara.

² Haaru Kotiva qao timwa kyero qua vatero mwaa quaravata mwitaama tiro:

Ena nronra qora nrutu tuaaheraqira quante, tiro.

Kotiva mwi quara tiqaro nai kyauqu nriqiqaa vatero mpo quavata taaqau kyero ³ mwitaama tiro:

Kyuqema kye mwatani variqi viqana mpuahaama mwaa mwataraqaa varirerave tirava ena nrohua qohua nyutu tuaaheraqira quante, tura.

(Kyatura 20:12)

⁴ Nte nkyi nraaqiara sohuara tirera. Nkyi nraaqiara raraqaa taankyorave tita hia nkye mwihua uaqiama nyataivata variata. Nkye nraaqiara hia uaqiama nyataraitita, kyuqema kye nkyeta nraaqiaraqaa ntaqikyiqi viqata tiri vunyaa vaisi qua mwia nraahu mwihuavata timwa nyiqi vivata mwihua aanra kyuqeraqaa nraahu quata.

Kyaiqa vaisiaravata nkyiari mwihuaqaa ntaqikyivi vaisihuaravata tura

⁵ Nte nkyi kyaiqa vaisiara tirerave. Nkye nkyeta nronra vaisi nyaatu aatu hiqata mwihuara vaisi kyuqe huave timwa kyeta mwihuani kyaiqa varaata. Nkye Karaisira kyaiqa varaantema kye mwihua kyaiqavata varaqi quata.

⁶ Nkye nkyeta nronra vaisini kyaiqa vareqata mwihua tiri qamwata timwa taate tita, hia mwihua suqaa nraahu variqata kyuqema kye kyaiqa varaata. Mwihua hia nkyi taqera mwiaqaavata kyuqema kye kyaiqa varaata. Nkye mwihua kyaiqa vareqata tire Karaisira kyaiqa vaisi varurahua Kotira qua riemwaqi vurahuave timwa kyeqata kyuqema kye mwihua kyaiqa varaqi quata.

⁷ Nkye mpohua kyaiqa varaqi vivaro nkyi mwutukyavanto qamwate variratama mwihua kyaiqa varaqi quata. Hia qumina vaisiara rieqata mwihua kyaiqa varaata. Nkye Karaisirara rieqata mwihua kyaiqa varaata.

⁸ Mwaa quara riaara hia taunru kyaata: Kyaiqa vaisi rupa taahuave, qati variahuave, mwihua mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa varerara rieqaro nronravanto Karaisiva mwihua kyoqaa nyiananroma.

⁹ Nkye vaisi nronra variqata kyaiqaqaa ntaqikiyi variahuara tirerave. Nkyevata kyuqema kye nkyeta kyaiqa vaisiqaa ntaqikiyi quata. Hia qumina qumina mwihua ntuqutuare tita, ntauqi nyataivata aatu hiata. Nkye mwaa quara riaara hia taunru kyaata: Nkyiqaavata nkyi kyaiqa vaisiqaavata ntaqikiyi variva kuaikuvanto nyaamwunima variro. Mwiva hama nraakiara nkyi nyutuarave, vaisi viriarave, rieqaro qua avuqavu hiananro.

Kotira aanraqaa viqata Saataaninravata ntaqi huru kyaamwunra tu vare quate tura

¹⁰ Qio nte ntena qua taiqa kyarera hina mwitaa tirerave: Kepukyaqama kye variqi quata. Nkyeta kepukya mwia qaqira kyeta tiri vunyaa vaisi mwia kepukya nraahu vareqata kepukyaqamavi variqi quata. ¹¹ Saataaniva kumwaanri utu kyero nkyi nraatara kyaankyo tita, ekyaa huru kyaamwu Kotiva nyinra vara tuteta kepukyaqama kyeta variata.

¹² Hia tire qumina vaisivata ntaquqi vurahuavauma. Tire vaana nyaamwu mwaasata kyokiraqi variahuava airivata ntaqiqata tire nyaamwuni uaqiama quahua Saataaninra kyaiqa vaisivata ntaquqi vi varurahuama varita.

¹³ Mwianra rieqatama nkye Kotira huru kyaamwu vara kyeta terama kye tuteta varivaro qora kyaiqavanto qovara hirata nkye Saataaninravata kepukyaqama kye ntaquqi viqata hia aatu viraitita, mwiaqaa kaike rateta kepukyaqama kye variata.

¹⁴ Qio huru kyaamwu vaqa ntumwa kye vateta variata. Hoqukya tavaarana rupataantema kye Kotira qutaa qua okyara tuqara tutaata. Avuqavu nrohi vari okyarara vara kyeta mwetokyaqaanaa tuavaaqa vovima kyeta utu taata.

¹⁵ Kyuqu nraamwu utu taantema kye Karaisira qua kyuqe qua mwutukya qihaakya hi vari quara utu taata.

¹⁶ Kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi viva, mwiva nkyi kaike votima kyero vahirata nkye mpo enta mpo enta mwia hiri vare vivaro Saataaninra veva qia itaiva hia nkyi ruari.

¹⁷ Nkye qaini tovaqa qiataqa qutaantema kyeta Kotiva nkyi uaqia hi kyaiqaraqitairo huvantu kyaira vara qutaata. Paipa mpuahaa tutaantema kyeta Kotira mwanraquravanto nyi quara, Kotira qua, mwia tuqara kye tutaata.

¹⁸ Ekyaa enta Kotirara aakyara nteqata variata. Kotira mwanraquravanto mwi inraikyara mwi inraikyarara Kotira kyapara hiate tirata nkye mwia qua rieqata Kotira kyapara hiata. Nkyi hia pupohairata su ntapairi kye viti viri taqeqa variqi viqata ekyaa Kotira nraakye qorara rieqata Kotirara aakyara ntaata.

¹⁹ Nianravata rieqata Kotirara aakyara qiata. Nkye Kotirara aakyara tivaro Kotiva ni kyaahaqa hiraqe nte mwaini mwaaqi variqana hia aatu hiraitina, mwutukya qihaakya hiraqe Kotiva uqeta tai quara Karaisira qua ntapihhi kye timwa nyianri.

²⁰ Kotira qua nraakye qora timwa nyiqinra quante tiro, Karaisiva ni nronraqama kyaihana varura. Kotira qua nraakye qora timwa nyunra kyaara ni rupa kyaavana nte karavu mwaaqi varura. Nkye mwianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaro ni kyaahaqa hiraqe hia aatu hiraitina, ni mutukya qihaakya hiraqe Karaisira qua kepukyaqama kyena timwa nyianri.

Ekyaa qua mwi mwatanaahuara tura

²¹ Tiri tiqata vakyaa Tikikaasiva Karaisirara riemwaqi viqaro mwia kyaiqa vare variva, mwiva ni mwakyaakya nkyi timwa nyinrata nkye nte variqi vurara riaata.

²² Mwiva mwi quara nkyi timwa nyianrive tina, nte mwia titaariro mwiva uro nkyi timwa nyinrata nkye tire variananranra rieta hia aatu hiraitita, nkyi mwutukya qihaakya hirata variata.

²³ Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyaahaqa hirata variata. Mwitanahua nkyi kyaahaqa hivata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Mwitanahua nkyi kyaahaqa hivata nkye mwitananra kepukyaqama kye riemwaqi quata.

²⁴ Ekyaa nraakye qora mwihua tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara hia pupohairata, mwianra mwutukya ntirata variqi vi variahua mwihua Kotiva kyugema nyataarivema tuqo.

PIRIPAI

Poruva Piripaiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva Iesusira qua timwa nyiqiro nrohura kyaara karavuqi kyovaro variqaro qara mwaa ntumwa tora. Iesusira nraakye qora Piripaiqi varuhua Porura kyaahaqa hirerata munima vara kyovaro Poruva mwi munimanra varero mwihuara kyuqeve tiqaro mwaa qarara ntumwa nyatora. Poruva mwihua kepukyaqama kyero timwa nyiqanro kuaaqi variqi viqata Karaisira qua nraahu riemwaqi viqata hia unra vaisi qua mwaanra riemwaqi quate tiro, mwaa qarara ntumwa nyatora.

¹ Nte Poruvama. Tiretana Timotikya Iesusi Karaisira kyaiqa vaisitanavanto variqata nkye Kotira nraakye qora Piripaiqi variahuaravata, vaisi nronranramwu nkyiqa ntaqiki variahuaravata, mpo hiahua nkyiqa kyaiqa vare variahuaravata, tiretana nkyiara nkye Karaisiravata kuaaqi variahuaravata timwa kyetama qara mwaa ntumwa teta.

² Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, mwitanahua nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata.

Poruva Kotirara kyuqeve tu quara

³ Nkyiara ni pu naatoqi nti entara nte Kotirara aakyara nteqana kyuqeve timwaqina vurave.

⁴ Kotiva nkyi kyaahaqama nyataarive tina, nte mwianra airi nani aakyara nteqana ni mutukyaqitairo kyuqe ihana Kotirara qamwateqana aakyara nte varura. ⁵ Nkye haaru Karaisira qua rioraqaatai Karaisira kyaiqa nivatama kye kuaa kyaiqa mwia varaqi vi, mate mwaa iheraraqaa nrintaarara tina, nte nkyiara rieqana Kotirara qamwate varura.

⁶ Nte mwaa quara ntapihura. Kotiva nkyiara kyuqe nraakye qora variate tiro, mwiva nkyi mwutukyaqi kyaiqa tohara taira. Kotiva nkyi mwutukyaqi kyaiqa kyuqera tohara taivara tiro, mwiva nkyi variqaro mwi kyaiqara varaqiro viviro uro Iesusiva tumuani entaraqaa taiqa kyairata nkye mwi entaraqaa kyuqe nraakye qorama varivara.

⁷ Nte nkyiara riemwaqi viqananra tina, nte qioma nkyiara mwi quara mwitaa qianinra. Nte mate karavuqi varu entarave, nte qatinani variqa Karaisira qua timwa nyiqana hia qumina quave kepukya quave timwa nyu entarave, nkye mwi entara mwi entara nivata variqi vi variavaro Kotiva nkyivata nivata nronraqama kyero kyuqema timwa te varihata tire mwia kyaiqa vare varunanra.

⁸ Karaisira mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahintema kyero ni mutukyavanto nkyiara mpoqiavata vaihana nte nkyi uro taqaataa ihanama varina. Kotivavata ni quara qutaavema qiananro.

⁹ Nte mwitaama kye nkyiara rieqana nte Kotirara aakyara nte varurama. Nte Kotirara aakyara nteqana nte nkyiara mwataama tina, Kotio, e mwihua kyaahaqa hirata mwihua mpohuara mwutukya vahirata variqi vivaro mwihua su nyaatovanto ntapihirata mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara ntapihita mwi kyaiqara qio mwataara ihua variqata ¹⁰ uaqia hi kyaiqara qaqira kyeta kyuqe kyaiqa nraahu tuteqata mwi kyaiqara nraahu varaqi viqata nraakiara mwihua Karaisiva tumuani entaraqaa kyuqema kye varivaro hia mwihuaqaa qua vahiarive, tina.

¹¹ Kotiva mwitaama kyeqaro nkyi kyaahaqamaqiro virata nkye Iesusi Karaisiravata variqi vivaro nkyi kyaiqavanto kyuqema nraahu vahirata nraakye qoravanto nkyi kyaiqara rieqata Kotirara kepukyavantove timwa kyeqata mwia nrtutu tuaaheraqi vivara.

Poruva nai karavuqi varurara tura

¹² Ni kata pakyaa tuaavo, nte mwaaqi varurara nkyi timwa nyinrenrama. Ni karavuqi kyaavana varuva, mwiva hia Karaisira quavatavauma aanra titatero. Karaisira qua qiariva aanra nronraqama kyeroma qatua viro vahiro. Haaru nte qatinani variava entara nte Karaisira qua mwaa vaisihua timwa nyianriva hia vahura. Mate karavuqi variqana qioma mwaa vaisihua Karaisira qua timwa nyianinra.

¹³ Ni rupa kye Sisaara karavu nraamwu mwaaqi kyaavana varuqata ntaqua vaisihua nraamwu mwaaqi ntaqikyiahuvata, ekyaa mpo vaisinramwuvata, nte Iesusi Karaisira kyaiqa vaisi varura kyaara ni rupa kyaavana varura mwia ntapihhi kyaara.

¹⁴ Ni rupa kyaavana mwaaqi varuqata mwiaqaatai Karaisira nraakye qora airivanto mwianra rieqata kepukya vareta hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi variara.

¹⁵ Qutaa vaisi mponramwuvanto nianra ua vu nraato vateta ni naatara kyaare tita, Karaisira qua nkyi timwa nyi variara. Mwi hua mwitaa hiavata vaisi mponramwuvanto hia mwitaa hiraitita, mwi hua kyuqema kyeta Karaisira qua nkyi timwa nyi variara.

¹⁶ Mwi vaisihua nianra mwutukya vaihata variqata taqaavana nte Karaisira quaqaa ntaqikyiqana mpohua mwi quarara qumina quave tivo tina timwaqi vuqata mwia kyaara ni rupa taavana mwaaqi varura.

¹⁷ Hini hia vaisihua nte vaakya tu vaisihua, mwi hua hia Karaisirara riaraitita, mwi hua nkyiariara nraahu rieqata Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi variara. Mwi hua tiqata, Kyai mwi quara timwa nyianranro Poruraqaa qua mpoqiavata vahiarive, timwa kyeqata Karaisira qua timwa nyi variara.

¹⁸ Mwi hua mwitaa ti variavana nte qamwateqana hiama mwianra nronraqama kye riena. Vaisivanto nai nrtutara rieqaro Karaisira qua timwa nyinratave, Karaisirara rieqaro mwia qua timwa nyinrata, nraakye qoravanto Karaisira ntapihira, nte mwianra rieqana qamwateqana varianinra.

¹⁹ Nte qamwateqana nraahu variqina virerave. Nkye nianra rieqata Kotirara aakyara nte variavaro Iesusi Karaisira mwanraquravantovata ni kyaahaqama mate varihanana tina, nte tiqana, Qutaa mwi hua ni mwaaqitai huvantu kyaivaqe nte qatinani quaninrave, tura.

²⁰ Ni mutukyavanto mpoqama kyero mwataama vaihana varura. Nte hia mpo inraikya kyaara kyauriraitina, nte matevata ekyaa entavata Karaisira kyaiqa kepukyaqama kyena varaqi viqana nte qati variqi quankyerave, nte qutu quankyerave, nraakye qora ni kyaiqara rieqata Karaisira nrtutu nraahu tuaaherevara.

²¹ Nte ntena mwatani qati variqi quaninranra mwataama tina, Nte ekyaa inraikya qaqira kyena Karaisirara nraahu riemwaqi viqana mwatani variqi virerave, tuqo. Nte qutu quankyera, nte qioma Karaisiravata varianinranra mpoqama kye qamwataaninrave.

²² Qio nte nkyi kyaahaqa hiariva qio vahirera, nte mwaini mwamwamtavatama kye qati variqina quaninra. Qikye, ni mutukyavanto nanra inraikyarave vahiro? Nte mwatani qati variqana mwaini varianinranrave, nte qutu vina nyaamwuni quaninranrave?

²³ Nte mwianra taara vu nraato tiqanama varina. Nte mwaini kyena uro Karaisiravata varianinranrama nronraqama kyero ni mutukya vahiro. Nte mwianra kyuqe hiravema tuqo.

²⁴ Nte mwitaa tiqanavata qio nte nkyi kyaahaqa hiariva qati vaihananra tina, nte qaqira kyena nkyiara riegana mwatani qati variqi virerave, tuqo.

²⁵ Nte nkyi kyaahaqa hiariva qati vaihananra tina, hia nte qamwanrama gutuaninranra ntapihi kyena. Nkye kyuqema kye variqi viqata mwutukyaqitai kyuqe hi varirata qamwateqata Karaisirara riemwaqi quate tina, nte nkyi kyapata qati variqi virerave. ²⁶ Nraakiara nte nkyivata qaiqaa uro variarita nkye nianra mpoqama kye qamwateqatama Iesusi Karaisira nrtutu tuaaherevara.

²⁷ Nkye Karaisira qua riaahuara tita, nkye Karaisira nraakye qora variqata avuqavuma kyeqata nraahu nrohiata. Nkye mwitaamaqi vi varivaqe nte nkyi uro taqaankyera, hia uro nkyi taqaankyera, nte qioma nkyiara tiqana, Mwihua kuaa su nyaato vateta kuaaqi variqata kuaara nraaqiara votima kye variqata Karaisira qua tuteta variqi viqata kepukyaqama kye mwi quara timwa nyiqata ²⁸ hia mwihua nkyiari nramwunaahua nyaatu aatu hiraitita variqita vi variarave, qianinra.

Nkye mwitaama kye variqi vivatama nkyi nramwunaahua su nyaato ntapihirata rieta Kotiva mwihua nkyiari taiqa kyairata raupiri hirara ntapihivara. Nkye mwitaama kye variqi viqata taqaivaro Kotiva, mwivama nkyi kyaahaqa hiariva varirata nkye qioma nkyeta nramwutaahua nraatara kyevara.

²⁹ Karaisirara qutaa mwivave qiate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taihata nkye Karaisirara riemwaqi vi variara. Kotiva nkyi nyaanrama tero nkyiara, Mwihua Karaisirara riegata nriqavi inraikyara varaqi quate, tihata nkye mwiaqaatai nriqavi inraikyara varaqi vi variara.

³⁰ Nkye mwitaamaqi vi variarara tita, nkye qioma ni votima kyeta nramwutaahua kyapata ntaquqi viqata mwihua nraatara kyevara. Nkye taqovana nte haaru variqana nramwutaahua ni naatara kyevorave timwa kyeqana, mwukyaari mwataqina vi variavara. Nkye ntapihi kyaavana nte mwaa entaravata mwukyaari mwataqina viqana variqina vi varura.

2

Kuaana variqata mwaateraqaama kye qua timwaqita quate tura

¹ Nte mwaa quara nkyi kyapara hirera. Nkye Karaisiravata variqi viqata nkye qutaqama kye kepukyaqama kyetave variqi vita? Karaisiva nkyiara mwutukya vaiharo qutaave Karaisiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate varihata varita? Qutaave Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variqaro nkyi kyaahaqa hiro? Qutaave nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata kyuqema nyateqata varita?

² Nte mwi quara mwi quara nkyi kyaparama nyataurara nkye qio eo timwa kyeta mwaa mpo qua qianinravata riemwaqita vivera, ni mutukyaqitai mpoqama kye kyuqe hi variraqe qamwateqana varianinrave. Mwaa quara riaata: Nte nkyi timwa nyianrita nkyi quavanto kuaana vahirata mwaateraqaama kye qua timwaqita quata. Kuaaqi variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkyi su nyaato mwutukya kuaa vahirata aanra kuaaqaa nrohihua variata. Nkye mwitaamaqi vivaqe nte nronraqama kyena qamwateqanama varianinra.

³ Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa vararera hita hia nkye nkyeta nyuturara nronraqama kye riaraitita, hia nkyeta mwahuta tirara riegata mwi

kyaiqara varaqi quata. Nkye mwitaamaqi viqata nkyeta nyutu vara mwataniqa hita mpohua nyutu vara viriniqamaqita quata. ⁴ Hia nkyeta kyaiqa vareqata nkyeta hi inraikyaraqa ntaqikyirara nraahu riemwaqita quata. Mpohua kyaiqa vareqata mwihua kyaahaqa hiraavata riaata.

⁵ Iesusi Karaisiva vu nraato tintema kye nkyevata vu nraato tuqita quata.

⁶ Iesusi Karaisira vu nraatovantovata Kotira vu nraatovantovata kuaa qarama vahuvaro mwiaqaatairo mwiva Kotikyantiri kuaaqaa varianinranra hia nronraqama kye riaraitiro,

⁷ nai nrtutu nronra mwia qati vatero

kyaiqa vaisi nraantantero

Kotira kyaiqa vararero vaisi tuero vaisi varura.

⁸ Mwiva vaisi tuero variqaro nai nrtutu vara

mwataniqama kyero Kotira qua nraahu

riemwaqiro viro uro qutu vura.

Mwihua uaqia hu vaisihua ru kyontema kyeta

mwia kyatariqaa ru tovaro qutu vura.

⁹ Mwiva nai nrtutu qati vatero

Kotira qua nraahu riemwaqiro viro

uro qutu vurara tiro,

Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyero

mwia tuaahera kyero vara virito vatero

ekyaa mpohua nyutu vara mwataniqama kyero

mwia nrtutu nronra mwihanro Iesusira nrtutuvanto

nraahu nronraqama viro virito vahira.

¹⁰ Mwia nrtutu nronra vahirara tiro, nraakiara Iesusira

nrtutu ntamwa tairata ekyaa nyaamwuni varihuave,

mwatani varihuave, mwata mwemwani varihuave,

mwihua mwia nrtutu rieqata tori kyaata

ntaqantaqita ¹¹ Iesusi Karaisirara mwivama

tiriqaa ntaqikyivi varirave tivara.

Mwihua mwitaa tiqata

Kotira tiri tiqora nrtutu tuaaherevara.

Omwa votima kye variqata kyuqema kye Kotira kyaiqa varaate, tura

¹² Ni nramwunaa tuaavo, mwi quara rieqatama Karaisirara timwa nyu quara riemwaqita quata. Nte nkyivata varu entara nkye mwi quara riemwaqita quarama. Nte mwaa entara mwaini nyianrani varuqata nkye nkyetaraa variqata nkye mpoqiavata mwi quara riemwaqita quata. Nkye Kotiva nkyi nyaamwuni sita varero quaninranra rieta aatu hita kyuqu kyauqu ntirata Kotira kyaiqa nraahu varaqi vivaro nkyi sitaari.

¹³ Kotiva nkyiara mwihua ntena varaani kyaiqara varaate tiro, mwiva nkyi mwutukyaqi variqaro nkyi kyaahaqa hi varihata nkye mwia kyaiqa vare variarama. ¹⁴ Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqata hia *nrtutu nraunru/nrunru nraanru* tiraqitaive, inronra hiraqitaive, mwi kyaiqara varaqi quata.

¹⁵ Nkye mwitaama kye variqi vi varivaro hia quavanto nkyiqa vahirata nkye kyuqe nraakye qora varivara. Nkye kyuqe nraakye qora varivaro nkyi mwutukyaqi hia mpo nramwanaamwavata vahirata nkye Kotira nraakye qora mwaa mwataraqaa variqi viqata api nraakye qora hia avuqavuma kyeqa nrohi vari nraakye qorahua utaqi variqi vivara. Enta hiraqi govoravanto itaintema kye nkye mwi nraakye qorahua utaqi variqata

itamwaqi viqata ¹⁶ qati variqi vi quara mwihua timwa nyiqi vivara. Nkye mwitaamaqi vivera, ekyaaara enta Karaisiva qovara hianinraqa nte nkyi qamwata nyateqana nte nkyi nyaamwuteqana timwa nyu kyaiqava hiana qumina viho qianinra.

¹⁷ Nkye kyuqema kye Karaisirara riemwaqita quate tina, nkyi kyaahaqa hianinranra ni nraanre rauriraqe qutu quankyera, nte nkyiara rieqana qamwateqanama qutu quaninra.

¹⁸ Nte nkyi kyaahaqa hiqana qutu quankyera, nkye nte qutu quaninranra hia mwutukya uaqia hirata variraitita, nkye nte hiarintema kye qamwateqata variata.

Poruva Timotira titaani quara tura

¹⁹ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva qiove tirera, nte Timotira titaariro nkye hinani quanarove. Mwiva mwini uro variqaro nkyi mwakyaakya riero mwaini nrumu ni timwa mpiraro ni mutukyaqitairo kyuqe hiraqe varianinra.

²⁰ Hia Timotira nraantantaiva mpovanto nivata variho. Mwiva nivata kuaana variqaro nkyiara nronraqama kyero rie vari vaisivave. ²¹ Ekyaa hini vaisi mwihua nkyiari kyaiqara nraahu rieqata hia Iesusi Karaisira kyaiqaravata riaara.

²² Nkyevata taqaavaro Timotira kyaiqavanto kyuqema kyeroma vahiho. Vaisivanto nai qokyantiri kyuqema kyero kyaiqa varaintema kyero mwiva nivatama kyero kyaiqa vareqaro Karaisira qua timwa nyiqiro vi varirave.

²³ Nte mwaini variqi quani okyarara ntapihi kyena mwiaqaatai aanra qio vahiraqe nte Timotira titaariro nkye hinani quanarove.

²⁴ Qutaa tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nini aanra ututairaqe nte uro nkyivata varianinra mwianra ni mutukyaqitairo qihaakya ihanama varina.

Poruva Epaporotaitaasira titaani quara tura

²⁵ Nte tiri tiqata vakyaa Epaporotaitaasirara mwitaama tina. Mwiva nkye hinani nrumu ntante quarive turave. Nkye haaru mwiva ni airuqa hiarive tita, titovaro nruva mwaini variqaro ni airuqa hiro ni vatama kyero kuaa kyaiqama varaqiro viro.

²⁶ Mwiva mwaini variqaro nkyiara po nkyi qaiqaa taqaataaravema ti variro. Mwiva nriqa viharo varirara nkyevata riaarara mwia mwutukya-vanto uaqia iharo variro.

²⁷ Qutaa haaru mwiva nriqa vuvaro qutiro ntuhiquauruvaro Kotiva mwianra po tiro mwia qati vara sivuma kyora. Mwiva qutu vutiri, nte nronra muaanrama varautiri. Kotiva nianra po tihana nte hia mwi muaanranra varaurarave.

²⁸ Mwiva quari aanravavata qio vahiraqe nte qamwanrama mwia titaariro mwiva nkye hinani virata nkye mwia taqeta qamwata mwataate. Mwiva viraro ni muaanravantovata qihaakya hiraro nina mamanta vahiari.

²⁹⁻³⁰ Nkye hia mwaini nriaqanra huvaro mwiva nkyi kyaahaqa hirero mwaini nruva nrumu Karaisira kyaiqara rieqaro qutu viro ntuhiquaururara tita, nkye mwianra rieqata mwitaa hi vaisihua mwihua kyuqe vaisive timwa kyeta qamwata nyataata.

3

Mpo hi vaisihua nkyi uaqia hi aanranra nyaamwutevorave tura

¹ Ni kata pakyya tuaavo, mwaa quara taiqa kyarera hina nkyiara mwataama tina. Nkye Karaisiravata variqatara tita, nkyi mwutukyaqitai

kyuqe hi varirata qamwateqata variqi quata. Hia nte qoriri hiraitinama qaiqaa mwaa quara nkyini qara ntina. Mwi quava nkyi kyaahaqama nyatairata nkye qio variata.

² Uaqia hi kyaigara uti variahua, mwihua qaakyau vairi votima kye variqata vaisi mwamwanta toqa nrupepaama kyarera uti variahua variavata nkye mwi vaisihuara rauriqata variata.

³ Mwihua nkyiari mwamwanta toqa kyaahua variavata tire hia mwihua votima kyeta varunanra. Kotiva tiri mwutukyaqitairo uaqia hi kyaigara toqa kyaihata tire mwiva qutaa toqa kyaihuama varuro. Kotira mwanraquravanto tiri kyaahaqa hi varihata tire Kotira nrutu tuaahere varuro. Tire Iesusi Karaisiravata variananranra nronraqama kye rieta hia qumina vaisivanto nkyiari mwamwanta toqe okyarara nronraqama kye rieta.

⁴ Vaisi mwamwanta toqe okyarava qio ni kyaahaqa hiraqevauma, nte mwi inraikyava kyuqema ni kyaahaqa iho qianinra. Mwi vaisihuaqitairo mpovanto tiqaro, Mwi okyarava ni kyaahaqama mataihana varuqo, tirera, nte haaru ekyaa mwi okyarara riemwaqina vi varurara tina, nte mwi vaisira nraatarama kyaaninra.

⁵ Ni mwata kyoraqaataina nte Isarerivantoma varuqo. Nte ntena okyarara tirera nte Mpenisamininra okyarama varuqo. Ni ntohua kohua Hivuruve Iutaave variavana ntevata Hivuruvantoma varuqo. Ni mwata tovaro 8 enta nritarovalo ni mamanta toqa kyora. Nte Mosesira qua mwaanra riemwaqi vina Parisi vaisi variqana kepukyaqama kyena mwi quara riemwaqina vi variavara.

⁶ Nte mwi quarara nronraqama kye riemwaqi viqananra tina, nte Iesusira nraakye qora ruqina viqana uaqiamaqina quavara. Nte Mosesira qua mwaanra avuqavuma kyena riemwaqi vi variavaro hia mpovanto e nianra mwi quara mpo nteqa kyaaro qiariva varuvana nte ekyaa mwi quara riemwaqina vi variavara.

⁷ Mwi entara nte tiqana, Mwi inraikyava mwi inraikyava ni kyaahaqa hi varihana nte nronra vaisima varuqo, qiavara. Mwaa entara Karaisirara rieqana nte mwi inraikyarara qumina inraikya hia ni kyaahaqa hiani inraikyarave ti varura.

⁸⁻⁹ Hia nte Iutaa mwaanra okyara mwianra nraahu ti varuqo. Nte Karaisirara rieqana ekyaa mpo inraikya mpo inraikya mwianra qumina inraikyavema tuqo. Nte ntapihi kyauqaro Iesusi Karaisiva ni nronravanto variqaro niqaa ntaqikiyi varivama variro. Mwiva mwitaa hirara tina, nte mwianra nraahu nronraqama kye riemwaqi viqana ekyaa mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyena qumina inraikyave ti varura. Nte Karaisira nraahu varena mwikyantiri kuaaqi varirerave timwa kyena, ekyaa mwi inraikyarara qumina inraikya kukomwave ti varurave.

Tauraa nte tiqana, Kyai nte Iutaa mwaanra okyara riemwaqina quariro Kotiva ni avuqavuma mataarive, timwa kyena taqauqaro Kotiva mwianra rieqaro ni avuqavuma mataariva hia vahuvana mwiaqaatai nte qaqira kyena Karaisirara qutaa mwivave tuqaro Kotiva nte Karaisirara tu quara riero ni qora inraikya nruka matero ni avuqavuma mataihana varura.

¹⁰ Nte Karaisirara nraahu riemwaqina virera. Karaisiva qutu vuraqitairo kepukyaqama kyero qati siviro variqi vintema kyena, ntevata kepukyaqama kyena variqi virera. Karaisiva nriqavi inraikyara varaqiro vintema kyena, ntevata mwikyantiri kuaaqi variqana nriqavi inraikyara varaqi virera. Mwiva qutu vintema kyena, ntevata variqi vina uro qutu virerave.

¹¹ Kotiva Karaisira qati vara sivuma kyaintema kyero nivata qati vara sivuma kyaarive tina, nte mwitaamaqina virerave.

Poruva mwatama tairaqaara hiantero quaninranra tura

¹² Mwaa entara hiamana nte ntenanra ekyaa kepuhya vaisima varuqo qianinra. Karaisiva nianra e mwitaama varira vaisivama varinanrave timwa kyero ni pitairara tina, nte mwitaa hu vaisiva varirerave timwa kyena kyuqema kye variqina virera.

¹³ Ni kata pakyaa tuaavo, Mwaa entara hia nte mwi vaisira votima kyena varuqo. Nte mwi vaisira votima kye variankya tina, kyuqema kyena variqi virera. Nte haaru nrohurara hia riaraitina, qaqira kyena qaraakya inraikya nraakiara qovara hiani inraikyarara rieqana varaariva variqi virera.

¹⁴ Vaisivanto nai nraatara kye nai nraatara kye hianta quantema kye, nte hianta avuqavu hi aanranraqaa viqana Kotiva ni mpirera hi inraikyara vararera utiqana variqi virerave. Kotiva Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro nianra nyaamwuni variqiro quarive tiro, ni naanrama taira.

¹⁵ Tire Kotira kyaiqa okyara riaurahua tire ekyaa mwihua mwi quara nraahu riemwaqi quara. Nkye mpo ihua mpo qua riemwaqita virera hivera, Kotiva nkyi qua avuqavuma nyatairata nkyi su nyaato ntapihirata riemwaqi vivara. ¹⁶ Varaivaqe tire kyuqema kye nrohuna aanranra mwiaqaa nraahu tuqarakye nrohiara.

¹⁷ Ni kata pakyaa tuaavo, nte nrohiarintema kyeta nkyevata mwi aanranraqaa nraahu nrohiata. Tire nyaamwutaurata nrohiahua, nkye mwihua nraahu sataqita quata.

¹⁸ Airi enta nkyi timwa nyi varu quara nte qaiqaavata ntateqana nkyi timwa nyinrenra. Nraakya qora airivanto tiqata, Kotira vataqi viqata mwia aanraqaa qioma vuro, timwa kyeqata qora aanraqaa nraahu vi variavo. Mwihua api aanra nrohi varita unra tiqata, Kotira aanraqaama vi varuro, qarara tita, mwihua Kotira nramwutaahuama variavo. Mwihua mwitaamaqi viqata Karaisira ruto kyatarira nramwutaqa hi variavo.

¹⁹ Mwihua mwitaamaqi vi variarara tita, mwihua uro raupirimama vivara. Mwihua Kotirara nraahu riemwaqi quataara vaihata mwihua nkyiari mwamwanta kyakya hirara nraahu riemwaqi vi variara. Mwihua nkyiari kyaiqara rieqata kyauruataara vaihata mwihua nkyiari mwahuta ti variara. Mwihua mwata mwaaqa vahi inraikyarara nraahu nronraqama kyeta rie variara. Mwihua mwitaamaqi vi variarara tita, uro raupirima vivara.

²⁰ Tire hiamana mwihua nraantantamwa kye varita. Tire nyaamwunianra tiri mwaakyota mwata vaiho timwa kyeqata variqi vunanra. Mwata mwaaqaatairo tumu tiri tivitaariva nyaamwusairo tumuananro. Tire mwia vekya variqata mwianra nronraqama kye rie varunanra.

²¹ Mwi entara mwiva ekyaa inraikyaqaa ntaqikyirero kepuhyaqama kyero variqaro tiri mwamwanta ugenrenro qutuani mwamwantara kyuqu kyairaro nai mwamwanta takyuquani mwamwantara votima kyeroma vahiananro.

4

¹ Ni kata pakyaa tuaavo, mwianra rieqatama nkye tiri vunyaa vaisi Karaisiravata kuaaqi variqata kepuhyaqama kye variqi quata. Nte nkyiara ua ihana varuqo. Ni mutukyavanto nkyivata variataa ihana varura. Nkye variavaro ni mutukyavanto kyuqe ihana varuqo. Ni kyaiqavanto nkyi qi kepuhyaqa ihata nkye ni nronra nrotu kyuqera votima kyetama variavo.

Ekyaara qua tura

² Nte nraakyatana Iuotiaravata Sintikiravata qua timwa nyinrenrave. Nte nkyitananra po tiqana nkyetana Karaisiravata kuaaqi variqata hia haaru tunte mpo qua mpo qua tiraitita, kuaa qua nraahu timwaqi quate, tuqo.

³ Qio Kyaahaqao, ena nrtuara rieqarama e nraakye mwitanahua kyaa-haqa hiante. Haaru nte Karaisira qua timwa nyi variavata nraakye mwitanahua ni kyaahaqa hiqata kuaa kyaiqa mwia vare varura. Mwi entara Keremenivavata, ni kuaa kyaiqa vare varuhuavata, mwi nraakyatanhua kyapata kyaiqa vare varura. Kotiva mwinramwuhua nai kyaama tero mwihua nyutu nai mpukuqi gara ntumwa taihatara tita, mwihua ekyaa enta qati variqi vihuama varita.

⁴ Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisiravata variqatara tita, qamwateqata variate. Nte qaiqaa nkyiara tirera: Qamwateqata variate, tuqo. ⁵ Nkye ekyaa nraakye qorara qihaakyamaqita vivata nkyi kyuqe okyara taqaata. Tiri vunyaa vaisivanto tumuanriva qaumaqama hiro.

⁶ Hia mpo inraikya mpo inraikyara nronraqama kye riaata. Nkye hia mpo inraikya vataivera, Kotira kyapara hiata. Nkye Kotirara kyuqeve tiraqitai mwia kyaparamaqita quata. ⁷ Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva mwutukya qihaakya hiani inraikyara nkyi nyiananro. Tire qati qumina vaisi varurahuara tita, hiama qio Kotiva mwutukya qihaakyama nyate vari okyarara ntapihi kye taqaananra. Nkye Iesusi Karaisiravata variqi vivaro Kotiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate vari okyarava mwiva nkyi su nyaato mwutukyaqi ntaqikiyiqiro quanano.

⁸ Nte mwaa quara taiqa kyarera hina nkyiara mwitaama tina. Mpo okyara mpo okyara kyuqema kyero vahianinra, mwianra nraahu riemwaqita quata. Qutaqama kye vahiani okyararave, kyuqema kyero vahiani okyararave, ntapihi kyero vahiani okyararave, hia mpo nramwanaamwawata mwiaqaa vahiani okyararave, kyotataqama kye vahiani okyararave, nrtu kyuqema kyero vahiani okyararave, ekyaa mwi okyarara nraahu riemwaqita quata.

⁹ Nte nkyi timwa nyu quara nkye riarave, nte kyaiqa vare varuqata nkye ni taqaarave, mwianra rieqatama nkye sivita mwi kyaiqara mwi kyaiqara varaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyi mwutukya qihaakyama nyate variva nkyivata variratama nkye variqi vivara.

Piripaiqinaahua Porura kyaahaqa hurara qamwateqaro tura

¹⁰ Airi enta vivihata nkye qaiqaa ni kyaahaqa hiarara tina, nte Karaisiravata variqana nronraqama kyena qamwateqana varuqo. Qutaqama nkye haaruvata ni kyaahaqa hirera uti varuvaro hia ni kyaahaqa hi aanrava vahuvata hia qio ni kyaahaqa hurave.

¹¹ Hia nte munimave mpo inraikya hia vahuvana variavara mwianra tuqo. Qaqao, mpo inraikya mpo inraikya vahirove hia vahirove hira, nte hia mwianra nronraqama kyena riemwaqina vurave.

¹² Nte mwitaa mwitaama variani okyarara ntapihi kyaura. Nte vehiqama vina vehi vaisi variqi quani okyarara ntapihi kyaurave. Nte airi inraikya vataani okyarara ntapihi kyaurave. Ni pu naatovanto ntapihi vihana nte uqeta tai quara mpo ntapihi kyaura. Nte mwi quara rieqanama kyara vahi entarave hia vahi entarave, tuavaaqa vahi entarave hia vahi entarave, nte hia mwianra nronraqama kye riemwaqi viraitina, nte qioma varuqo ti varura.

¹³ Mwinra rieqana nte taqaariro Karaisiva ni kepukyaqama kyairaqena nte ekyaa inraikya qioma varaqina quaninra.

¹⁴ Nte mwitaa tiqanavata nkye ni kyaahaqama matorara gamwateqanama varuqo. Ni uaqiama matovana variavata nkye ni kyuqema kye kyaahaqama matora.

¹⁵ Nkye Piripaiqinaahua nkye ntapihiarave. Nkye Karaisira qua vuni rieta varu entara nte Masentoniaa kyaavata mwi entara hia Iesusira nraakye qora hinivanto ni kyaahaqa ihuavata varuvata nkye nraahu munima ni mpuvana variavarave.

¹⁶ Nte mpo mwatukya Tesaronaikaaqivata uro variavata nkye airi nani ni kyaahaqama matorave.

¹⁷ Nkye ni mpia inraikyara mwianra hiama nte nronraqama kyena riauqo. Nte nkyitarama nronraqama kyena riauqo. Nkye ni kyaahaqa hiqata mwi inraikyara ni mpiarara tiro, Kotiva mwianra rieqaro mwia hiniqama nkyita nyianinra, mwianra nte nronraqama kyena riauqo.

¹⁸ Mate nte ekyaa mwi inraikyara airiqama kyena vatauqo. Epa-porotaitaasira titovaro mwiva nkye nini vato inraikyara varaqiro nrumu mpihana ekyaa inraikya qio vatauqo. Nkye ni mpia inraikyava kyuqe mwuntavi vari inraikyara, Kotira mwia inraikyara votima kyeroma vahiho. Nkye ni mwi inraikyara mpiavaro Kotiva nkyi gamwata nyate varira.

¹⁹ Tire Karaisiravata varunanranra tiro, Kotiva ni mwanriqavanto variqaro mwiva ekyaa kyuqe inraikya vataiva ekyaa inraikya nkyi nyinrata nkye kyuqema kye mwia kyaiqa varaqi quata.

²⁰ Nrivage Kotira tiri tiqora mwia nrutu ekyaa enta tuaaheraqi quararo mwia peqa okyaravanto takyuquqiro quarive. Nte qutaama tuqo.

Qua mwanteqaro tura

²¹ Ekyaa Kotira nraakye qora Karaisiravata variahua nte nkyi qua mwan-tauqo. Tiri tiqata vakyaa mponramwuvanto nivata variahua, mwihuavata nkyiara rieqata nkyi qua mwantaavo.

²² Ekyaa Kotira nraakye qora mwaini variahuavata nkyi qua mwanteta. Mwaini Kotira nraakye qora vunyaa vaisi Sisaara nraamwuqi kyaiqa vare variahua, mwihua nkyiara nronraqama kye rieqata mpoqiavatama nkyi qua mwanteta.

²³ Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitairo kyuqe hi varirata variate, tuqo.

KOROSI

Poruva Korosiqinaahuani qara vara kyora

Iesusira sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Korosiqinaahua mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kyeta varuvata vaisi mponramwuvanto uronte mwihua unra qua mwaanra timwa nyi varuvaro mwia kyaara Poruva qara mwaaqi Karaisira peqa okyara mwihua ntapihi kyero timwa nyunra.

¹⁻² Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa ni nronraqama kyaihana nte nronraqamavi variqana Iesusi Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

Tire Timotikya nkye Kotira nraakye qora Korosiqi variahuanima mwaa quara qara ntumwa teta. Nkye Karaisiravata variqata mwianra nraahu riemwaqi vi variahuara tita, nkye tiri tiqata vakyaama varita.

Kotiva tiri tiqova nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukya qihaakya hi varirata variate.

Poruva mwihuara rieqaro Kotirara kyuqeve tura

³⁻⁴ Nkye Iesusi Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi quavaro nkyi mwutukyavantovata ekyaa Kotira nraakye qorara vahira mwia tire riemwa ntapihi kyaunanrave. Nkye mwitaa hira mwianra riegatama tire teta nronra vaisi Iesusi Karaisira qora Kotirara aakyara nteqata kyuqeve timwaqi vunanra.

⁵ Haaru qutaa mwakyaakya Karaisira qua nkyi timwa nyuvata nkye mwi quara riovaro mwutukyaqitai kyuqe huvata tiqata, Mwi quara rieta hia raupiri hiraitita, nraakiara qioma nyaamwuni qati variqi quanarave, tura. Nkye mwitaa timwa kye nraakiara nkye nyaamwuni uro kyuqema kye varira, mwi entara vekya variqatara tita, nkye Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variara.

⁶ Haaru nkye Karaisira qua kyuqe qua riovaro nkyi su nyaatovanto ntapihuvata nkye Kotiva nkyi kyuqema nyataaninranra anoma kye rieta, mwiaqaatai nkye kyatarivanto tamwa kyuqe hira riaintema kyeta nkye kyuqe kyaiqa varaqi vi variara. Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua variavaro Karaisira quavanto viro nrinro ihata mwihuavata mwi quara rieta mwiaqaatai mwihua nkyi nraantanteta kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vi variara.

⁷ Vaisi mpo Epaparaasiva Karaisira qua okyara nkyi timwa nyuvata nkye kyuqema kye mwi quara riora. Mwi vaisiva tiritana henava kuaa kyaiqa mwia varaiva variqaro mwiva tiri kyaahaqa hiqaro nraakye qora timwa nyi varira.

⁸ Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa huvata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahuvata variqi vi varu quara Epaparaasiva nrumu tiri timwa timwuvata riaavananra.

⁹ Nkyiara tiri timwa timwuvata mwi entaraqaatai hia mpo enta nkyiara taunru kyaraitita, mpo enta mpo enta nkyiara rieqa Kotirara aakyara ntamwaqi vi varunanra. Kotiva nkyi su nyaato kyuqema kyairata nkye Kotira kyaiqa okyara qio riemwaqi viqata Kotira nai mwia kyakya hira nkye ntapihi kye taqeqata qio vari nraakye qorahua variate tita, tire Kotirara aakyara nte varunanra.

¹⁰ Kotiva mwitaama kyero nkyi kyaahaqa hirata nkye mwiaqaatai qioma mwia kyaiqa nraahu kyugema kye varaqi vivara. Mwitaamaqi viqata nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuge kyaiqa vare varivaro Kotiva nkyiara gamwateqaro variananro. Mwitaamaqi viqata nkye kyatarivanto tamwa kyugera riemwa taintema kyeta kyuge kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqata Kotira okyarara riemwaqi viqata uro kyaata nraahu mpoqiavata rievvara.

¹¹ Kotiva anoma kepukyavanto varirara tita, tire mwianra aakyara nteqata nkyiara mwihua kepukyaqama nyataante tita. Kotiva nkyi kepukyaqama nyatairaro nkyi hia gamwanrama kyero pupohairata kepukyaqama kye variqi vivaro nkyi mwutukyaqitai kyuge hi varirata variqi vivara.

¹² Kotiva ntuvaahaaninraqaa variqaro ntaqikyiki variani mwatukyara Kotiva nai nraakye qorara rieqaro mwi mwatukyara mwihua kyaama tero. Mwiva nkyivata qioqama kyairara tita, nkyevata nraakiara qioma Kotira nraakye qora mpo ihua kyapata mwi mwatukyaraqi variqi vivara. Nkye mwianra rieqata tiri tiqora Kotirara kyugeve timwaqita quata.

¹³ Haaru tire variavararo enta hu inraikyava tiri ntumwaqu kyovata tire enta huraqi variavararo Kotiva mwiqitairo tiri huvantu kyero tivitaqiro uro nai mwaagu mwianra mwutukya nti vaisiva ntaqikyiki varinani kyaira. ¹⁴ Mwia mwaaguvanto Kotirani kyaiqa utu toraqaatai tire qatinani huvantu vita varuraro Kotiva tire uaqia hi kyaiqara varauna quara taiqa kyero nruka timwa taira.

Karaisiravata mwia peqa okyararavata tura

¹⁵ Tire hia qio taqaarava mwanriqa Kotivavata, tire qio taqaarava Karaisivavata, mwitanahua kuaa qarama kyeta variara. Karaisiva Kotira mwaagu vunyaava variharo ekyaa utu tai inraikyava mwia mwemwanima vahiho.

¹⁶ Kotiva Karaisira nronraqama kyovaro mwiva nyaamwuvata mwatavata ekyaa inraikya utu kyero vatora. Vaisivanto hia qio taqaani inraikyarave, qio taqaani inraikyarave, mwatani qoqaa variqatave uqeta kye variqata ntaqikyiahuave, nyaamwuni ntaqikyiahuave, mwiva mwihua mwihua utu kyero vatero. Ekyaa inraikyavanto Karaisirani nraahu vahiarive tiro, Kotiva Karaisira nronraqama kyovaro mwiva ekyaa inraikya utu kyero vatora.

¹⁷ Vuni ekyaa inraikyavanto hia vahu entara Karaisiva qati variqiro vura. Mwaa entara Karaisiva variharora tiro, ekyaa inraikyavanto naitarama kyero qio vahiqiro vi varira.

¹⁸ Karaisiva vuni variqaro qiata votima kyero varihata tire mwia nraakye qoravanto mwia nraakiarani mwia mwamwanta votima kyeta varunanra. Mwiva vuni qati variqiro vihatara tita, tire mwia nraakye qoravanto qio qati variqi vi varunanra. Karaisiva nraahu ekyaa inraikya nraatara kyero

uro vuni variarive tiro,
Kotiva mwia nraante qutu vuraqitairo
qati vara sivuma kyora.

¹⁹ Kotiva naivanto tiqaro,
Kyai nte Karaisiraqi variqi viqana
ekyaa ntena kepukyavatama kye mwiaqi variqi
virerave, tuvaro Kotira kepukya okyaravanto
ekyaa Karaisiraqi vahura.

²⁰ Kotiva nyaamwunive mwatanive vahi inraikyara
nte mwi inraikyara kyapata mwaateraqama variqana
kuaaqi varirerave timwa kyero nai mwaaqu titovaro
mwiva kyatariqaa nraanre rauru kyero qutu vuvaro
mwia nraanrevanto ekyaa mwatanaa
vara mwaateraqama kyaihata
mwihua Kotiravata kuaaqi variqi vi variara.

²¹ Nkye haaru Kotiraqaatai nyianrasata variqata nkye uaqia hi kyaiqara
utiva nraahu nkyi su nyaatoqi vahuvata nkye uaqia hi kyaiqara mwia
nraahu utuqi viqata nkye mwia kyaara Kotira nramwutaahua varura.

²² Nkye Kotira nramwutaahua varuvaro Karaisiva vaisi mwamwanta
varero nkyiara rieqaro qutu vura. Mwitaa huraqaatairo Kotiva nkyivata
mwaateraqama varirara tita, nkye qioma uro Kotira vuqaa varivaro mwiva
nkyiara ni nraakye qora kyuqe hiahuave, uaqia hi kyaiqava hia nkyi
vaihata variahuave, hia nkyi qaa qua vaihata variahuave, qiananro.

²³ Haaru Karaisira qua nkyi timwa nyuvata nkye mwi quara rieta tiqata,
Tire Karaisira nraaqiaraqama vita variqi vita nraakiara kyugema kye
nyaamwuni uro variananrave, tura. Nkye hia mwi quara qaqira kyeta
mpo qua riaraitita, Karaisira qua nraahu kepukyaqama kye riemwaqi
viqata hia pupohairata variqi vivera, nkye qioma tiqata, Kotiva tirivata
taaqaui viro kuaaqi variho, tivara. Nte Poruva Karaisira qua kyuqe qua
nraakye qora timwa nyinrenra nronraqama vuvama varina. Tire ekyaa
mwaa mwataraqaa varia nraakye qorahua mwi quara timwa nyiqita vi
varunanra.

Poruva Kotira nraakye qoraqi kyaiqa varorara tura

²⁴ Nte nkyiara rieqana nriqa vi inraikyara varaqi vura nte mwianra
gamwateqana varuqo. Karaisiva Kotira nraakye qorara mwihua ni ma-
manta votima kyetama variavo timwa kyero mwihuara rieqaro nriqa vu in-
raikyara varaqiro vura. Mwi huara rieqaro nriqa quani inraikyara varaqiro
quariva hini qati vaihananra tina, nte Karaisira nraakye qorara rieqana nte
Karaisira kyaahaqama kye nriqa vi inraikyara ntena mwamwantaqaavata
varaqi quariro qioqama viro taiqa quari.

²⁵ Nkyi Kotira nraakye qoraqi kyaiqa varaarive tiro, Kotiva ni nron-
raqama kyaihana nte Karaisira qua okyaravata, tavaaravata, mwutuvata,
ekyaa mwi quara nkyi timwa nyi varura.

²⁶ Haaru mpo vakya mpo vakya varu nraakye qorahua hia mwi quara
riovaro mwi quava uqeta viro vahura. Mwaa entara Kotira nraakye
qoravanto nraahu mwi quara riaate tiro, mwi quara qovarama kyaira.

²⁷ Mpo mwatanaa mpo mwatanaa mwia peqa okyara kyuqe okyara
taqaate tiro, Kotiva nai uqeta tai quara nai nraakye qorara rieqaro
qovarama nyataira. Kotiva uqeta tai quara mwia okyara mwataamama
vahiro: Karaisiva nkyi mwutukyaqi variqiro vi varivama variro. Mwiva

nkyi mwutukyaqi variqiro vi varirara tita, nkye nraakiara Kotiravata variqata mwia votima kye kepukya nraakye qorama variqi vivara.

²⁸ Kotiva uqeta tai quava mwitaama vahirara tita, tire Karaisira qua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi vi varunanra. Mwihua mwaa quarara nronraqama kye riaate tita, tire mwihua Kotira okyara qua, mpo qua mpo qua timwa nyiqi vi varunanra. Mwihua Karaisiravata kuaaqi variqata hia nraaqiara taaqa votima kye variraitita, mwihua kuaiqia kuaiqiavanto kepukya nraakye qora variqata Kotira vuqaa qio uro variate tita, tire Karaisira qua mwihua timwa nyiqi vunanra.

²⁹ Nraakye qoravanto mwitaama variate tina, Karaisiva kepukya ni mpira mwiaqotai nte kepukyaqama kye mwi kyaiqara vare varura.

2

Karaisira qua nraahu riemwaqi viqata unra qua hia riaate tura

¹ Nte nkyi timwa nyinrenra. Nkyivata, Reotisiaaqi variahuavata, mpo hiahua hia ni piri taqaahuavata, nte toqaamwu tu kyena kyaahaqamaqina vi varura.

² Nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hirata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata kuaaqi variqi quate tina, nte nkyi kyaahaqamaqina vura. Nte nkyi kyaahaqamaqina quarita nkye Kotira qua ntapihi kye rieqata mwi quara qutaa quama vaiho tiqata Kotiva uqeta tai quara, Karaisirara timwa tai quara, anoma kye riemwaqi quata.

³ Kotiva nai kyuqe okyara, mpo okyara mpo okyara Karaisiraqi uqeta taiharo ekyaa mwi inraikyara Karaisiva qovarama kyaihata tire Karaisiraqitaima Kotira okyara, mpo okyara mpo okyara qio taqe varita. ⁴ Vaisi mpovanto unra qua nkyi timwa nyinrenro kyuqe kyuqe timwaqiro nrianinra mwia qua hia riaate tinama, nte mwi quara nkyi timwa nyina.

⁵ Mate nte nyianrani variqana hiama nte nkyivata varina. Qio nte nyianrani variqanavata nte nkyivata varuva votima kyena variqana nte nkyi kyaiqara rieqana qamwateqanama varina. Nkye kuaa qua nraahu timwaqi viqata Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vi variarara tina, nte mwianra rieqanama mwutukyaqitai kyuqe ihana nkyiara qamwateqanama varina.

Karaisira qua rieqata mwiavata kuaaqi taaqauvi variqi quata

⁶ Nkye Iesusi Karaisirara mwiva tiri vunyaa vaisivantove qia quarara rieqata nkye Karaisiravata kuaaqi taaqauvi variqi quata.

⁷ Kyatarivanto mwata kyugeraki tuqa tuta kyero kyugema kyero pupiqaintema kyeta nkyevata nronra tuemwaqi viqata Karaisiravata kuaaqi variqi quata. Karaisirara timwa nyu quara, mwi quara nkye riemwaqi viqata kepukyaqamaqita quata. Mwitaamaqi viqata Kotirara kyugeve timwaqi quata.

⁸ Mpovanto mwatanyaa qua okyara timwa nyiqanro mwi quaraqo nkyi ntumwaqu kyaankyo tita, nkye rauriqata variata. Mwi quava qumina unra quama vahiro. Qumina vaisivanto mwatanyaa okyarara nraahu rieqaro nai timwa mwi nai timwa mwi hia quava nraahuma mwi quava vahiro. Hia mwi quava Karaisiraqaatairo qovara hira.

⁹ Karaisiva vaisi mwamwanta vataava variharo mwanriqavanto Kotiva qati variqi vi okyarava, ekyaa mwi okyarava Karaisiraqi vahirara tita, ¹⁰ nkye Karaisiravata kuaaqi variqi viqata nkye qio varia nraakye qorahuama variqi vita. Nyaamwunivata mwatanivata variqata mpo inraikya

mpo inraikyaqaa ntaqikiy variahua variavaro Karaisiva mwihua nraatara kyero vuni varivama variro.

¹¹ Nkye taaqau vita Karaisiravata kuaaqi variavaro mwiva nkyiqitairo qora kyaiqa teqa kyero kyaira. Mwiva hia Iutaa vaisivanto nai mwaanra qua riegaro qoraisi nraaqiara mwamwanta toqa kyaintema kyero nkyi mwamwanta toqa kyaira. Mwiva nkyiara hia api vu nraato tiqata uaqia hi kyaiqara utuate tiro, nkyi mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara toqa kyaira.

¹² Nkye haaru nramanri vareqa Karaisiravata varuvaro mwi entara nkyi Karaisiravatama kyeta quntamwa tora. Nkyi quntamwa tovata nkye Kotiva Karaisira qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyorara kepukyaqama kye riemwaqi quavarora tiro, mwiva Karaisira vatama kyero nkyivata quntamwa toraqitai qati vara sivuma kyora.

¹³ Haaru nkye qora kyaiqa nraahu utuqi vurara tita, nkye qutu vuhua votima kyeta varura. Mwi entara nkyi mwutukyaqitairo hia nkyi qora kyaiqa toqa nyatovatara tita, nkye hia qioqama kye varura. Qio mwaa entara Karaisira vatama kyero Kotiva tiri qati vara sivuma kyero ekyaa tiri qora kyaiqa mwi quara nruka timwa taira.

¹⁴ Tire Kotira qua, mpo qua mpo qua nteqa kye variavararo mwia kyaara tiriqaa qua nronra vahuvaro Kotiva mwi quara vara kyero Karaisira ruto kyatariraqaa mwi quaravata rutovaro Karaisiva tiriara riegaro qutu viro tiriqaa qua vahura taiqa kyora.

¹⁵ Karaisira kyatariqaa hiritovaro mwiva mwiaqaa variqaro tiriqaa qua vahura taiqa timwa torara tiro, Saataanivavata, mwia henahua vaana vunyaahuavata, tiriqaa qua vateva hia vahura. Hia vahuvaro Karaisira kyatariqaa hiritovaro variqaro nraakye qora suqaa mwihua kepukya nteqa kyero mwihua nraatara kyora.

¹⁶ Karaisiva mwitaa hurara tiro, haunri mpovanto nkyi ntavaaqaviqaro nkyiara haaruaa mwaanra qua riegata nkye mwi kyararave mwi nramanrinrave nrevorave, mwi entara mwi entara nronra entaqaa mwitaa mwitaa hiate, qaraakya tora nri ntaaninraqaa mwitaa mwitaa hiate, Iutaa mwaanra entaqaa nkye mwitaa mwitaa hiate, qiankyorave. Mpovanto qovarama viro mwitaa mwitaa hiate tiqaro nkyi ntavaaqavu kyaarivaarave.

¹⁷ Ekyaa mwi okyarava quaahaqa vahi okyaravama vahi. Karaisiva qovarama viro ekyaa mwi okyarara taiqa kyairama. Ekyaa mwi okyarava mamanaanru votima kyero vaiharo Karaisiva qutaa inraikya mwivama variro.

¹⁸ Mpo ihua nkyiara tiqata, Nrivaqe teta nrutu vara mwataniqamaqi viqata nyaamwunyaahua nyutu tuaaheraqi quare, ti variara. Nkye mwi vaisihua qua riemwaqi viqata apiqama vivora. Mwi vaisihua tire ruvaata taqaurahuave tiqata qumina mwatanyaa okyara riemwaqita mwihua nkyiari nyutu nraahu tuaaheraqi vi variara. ¹⁹ Mwi vaisihua Karaisira qaqira kyeta hia mwiavata kuaaqi variara. Karaisiva tiri qiata votima kyero varihata tire mwia mwamwanta votima kyeta varunanrave. Mwamwanta, kyuku kyauquve, nrunrunruve, ekyaa mwi inraikyava qiataavata taaqau viro vahiraro qioma vaisivanto kepukyaqa hiro nronra tuemwa quanaro. Mwia votima kyeta tire Karaisiravata taaqauvi kuaaqi variarera, tire mwia mwamwanta variqata qioma nronra tuaananra. Tiriara mwihua mwitaamaqi viqata nronra tuemwa quate tiro, Kotira mwutukya vahira.

²⁰ Nkye Karaisivavata qutu vurara tiro, mwatanyaa okyara mpo okyara mpo okyaravanto hia nkyiqa ntaqikiyhata nkye qatinani huvantu vita variara. Nkye qatinani huvantu vi variahuara tita, nkye nanraqamave mwatanyaa okyarara nronraqama kye riemwaqi vi varita?

²¹ Mpo hiahua nkyiari riemwa kye tiqata, Hia mwi inraikyara tu varaante. Hia mwi kyarara nraante. Hia mwi inraikyara tu vareqara taqaante, ti variara. Mwi hua mwitaa qivata nkye nanraqamave mwihua qua riaavo?

²² Mwi hua mwitaa ti varia inraikyava, mwi inraikyava pataqia vahi inraikyava vaiharo vaisivanto mwi inraikyara vara kyaiharo taiqa vi inraikyava nraahuma vahi. Qumina vaisivanto nkyiari riemwa kyeta mpohua timwa nyiqata tiri qua vataqi quate ti varia quava nraahuma vahi.

²³ Airi nraakye qoravanto qao timwa tai quara rieqata kyuqe quave qiavarovata mwi quava hia kyuqe quama vahi. Vaisivanto mwi quara riemwaqiro viqaro nai nrtutu vara mwataniqamaqiro viro kyara aurero nai mwamwanta ntuqutuqiro viro mwitaamaqiro quari okyarava hiam qio mwia kyaahaqa hiananro. Mwi quara riemwaqiro quariva qati nraahuma uaqia hi kyaiqara utuqiro quanano.

3

Kotiva Karaisiravatama kyero tiri qati vara sivuma kyaira

¹ Kotiva Karaisiravatama kyero nkyi qati vara sivuma kyaihata variarara tita, nkye nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqita quata. Nyaamwuni Karaisiva kepukyavanto Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro varira.

² Nkye nyaamwuni vahi inraikyarara nronraqama kye riemwaqi viqata hia mwatani vahi inraikyarara riemwaqi quata.

³ Nkye Karaisiravata qutu quarara tita, nkye Karaisiraqi variqatama nkye Kotiravata kuaaqi varita.

⁴ Karaisiva qati variqiro vi varirara tita, nkyevata qati variqi vivara. Mwiva nraakiara qovara hirata nkye mwi entara mwiavata qoqaa variqata mwiva kepukyaqama kyero kyugema kyero variqi vintema kyeta nkyevata kyugema kye variqi vivara.

⁵ Mwi quara rieqatama nkyi su nyaato mwutukyaqitairo mwata mwaaqaanaa kyaiqa api kyaiqa varera ru taiqa kyaivaro ekyaara taiqa quari. Nraakye qora api qaraqita nrohi okyararave, nraakye qoravanto nkyiari mwamwantaqa hia kyugema ntumwaqi okyararave, mpohua nraata vaatigama kye uaqiama kye vu taqe okyararave, qora kyaiqa vararera uti varirave, mpo inraikya mpo inraikya vara ntuvaantua hirarave, mpo inraikya mpo inraikya vara ntuvaantua ihua, mwihua unra mwanriqa nrtutu tuaahere variahua votima kye variqata Kotira qaqira kye variara.

⁶ Nraakye qoravanto ekya mwi kyaiqara uti varivaro Kotira mpoqama kyero raraqaa tairaro mwihuaqaa nronraqama kyeroma qua vataanano.

⁷ Nkyevata haaru variqata mwi aanranraqaa nraahu variqi vi varurave.

⁸ Mate mwaa entara nkye ekya api okyara mwitaa hiani okyarara qaqira kyeta nrohiata. Raraqaa taani okyararave, inronra hiqata ntaqirera uti okyararave, mpohua nramwutaaga hi okyararave, ekya mwi okyarara qaqira kyeta nrohiata. Uaqia hi quavave, quaaruu tivave, nkyi nyoqitairo nriankyora.

⁹ Haaruu nkyi su nyaato mwutukyavanto uaqiama kyero vahuvata nkye api aanraqaa nraahu nrohura. Mwiaqaatai nkye api nrohu aanranra qaqira kyeta variarara tita, hia nanrianra nanrianra unra qua qiata.

¹⁰ Mwaa entara Kotiva nkyi su nyaato mwutukya vara kyero qaraakya utu tairara tita, nkye kyugema kye variqi vivaro Kotiva nkyi vara kye

qaraakya utuqiro virata nkye Kotira nraantantamwa kye variqata Kotira okyara kyuqema kye taqaata.

¹¹ Kotiva nkyi qaraakya utu kyero vataivara tiro, mwiva hiamu nkyiara tiqaro, E mpo mwatanaave, e Iutaave; e mwamwanta toqa kyai vaisivave, e hia mwamwanta toqa kyai vaisivave; e nronra mwatanaave, e pata mwatanaave; e rupa taihara variara vaisivave, qati variara vaisivave; qiananro. Kotiva hia nkyi tukyama kyero mwitaa tiraitiro, nkyiara nkye Karaisiravata kuaaqi variahuavema qiananro. Karaisiva ekyaa Kotira nraakye qoravata kuaaqi variqiro vi varira.

¹² Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara mwihua ni nraakye qora variqata mwihua ni kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, Kotiva nkyi nai kyaama taihata nkye variara. Nkye mwitaa hi variarara tita, nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata kyuqemaqita quata. Hia nkyeta nyutu tuaaheraqi viraitita, mpohuara qihaakyamaqi vivaro hia pupohairata variata.

¹³ Nkye hia inronra hiraitita, nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variqi quata. Nkyiqitairo mpovanto nai qata vakyaara mpo qua timwa kyairera, mwi vaisirara qamwanrama kyera ena qata vakyaara qiove i qua qaqira kyauqo hia qua vaiho qiante qiata. Nkye mwitaa timwaqita quata. Tiri nronravanto Karaisiva nkyi qua qaqira kyero nruka nyataintema kyeta nkyevata mpohua qua qaqira kyeta taunru kyaata.

¹⁴ Nkye ekyaa kyuqe kyaiqa mwia varaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaama variqi vivara, nkye kuaara nraatima variqi vivara.

¹⁵ Karaisiva nkyi mwutukya qihaakyama nyataihata nkye variarara tita, nkyi mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variata. Mwitaama variqata kuaara nraati Karaisira mwamwanta votima kyeta variqita quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Mwianra rieqata Kotirara kyuqeve timwaqi quata.

¹⁶ Kyavaro Karaisira quavanto anoma kyero nkyi kyaahaqa hiari quava nkyi su nyaato mwutukyaqi vahirata nkye mwi quarara nraahu riemwaqi viqata nrohiata. Kyuqe vu nraato tu kyeta Kotira qua okyara nai timwa mwi nai timwa mwi hiqata kyuqe aanra nai nraamwute nai nraamwute hiqata variata. Kotirara qamwateqata ihi qiata. Kotira qua ihiqama kye timwaqi quata. Kotira nrtutu tuaahereqa mpoqiavata ihi timwaqi quata.

¹⁷ Nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi viqatave, nkye mpo qua mpo qua timwaqi viqatave, Karaisira nrtutua riemwaqi viqatama mwitaa hiata. Karaisira nrtutu nteqatama Kotirara kyuqeve qiata.

Nkye Kotirara rieqata mwataama kye qua riemwaqi viqata variqi quata

¹⁸ Nte nkyi nraakye vaati vataahuara qiarita riaata. Nkye nkyeta saatimwanra qua riemwaqita quata. Nkye Karaisira nraaqiara variahuara tita, nkye mwitaamaqita quata.

¹⁹ Nte nkyi mwihua saatiara qiarita riaata. Hia nkyeta nyaatamwanra uaqiama nyataraitita, mwihuara mwutukya vahirata variqita quata.

²⁰ Nte nkyi nraaqiarara qiarita riaata. Nkye mpo enta mpo enta nkyeta nyohua sohua qua rieqata variqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variananro.

²¹ Nte nkyi nraaqiara sohua qiarita riaata. Nkyi nraaqiaravanto hia qaiqaavata kyuqe kyaiqa varaananrave tivo tita, hia mwihua inronra maqita quate.

²² Nte nkyi kyaiqa vaisiara qiarita riaata. Nkye nkyitaqaa ntaqikyivi vaisihua qua rieqata kyaiqa varaata. Hia vaisivanto qamwata nyataate tita, mwihua suqaa nraahu variqata kyaiqa varaata. Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisirara nronraqama kye riemwaqi viqata mwihua kyaiqa ntapihhi kye varaataa hirata varaata.

²³ Nkye vaisi mponi mpo kyaiqa vareqata nkye Karaisira kyaiqama varauro timwa kyeqata kyuqema kyeta varaata.

²⁴ Mwaa quara riaata. Nkye vaisi mponi kyuqema kye kyaiqa vare varivaro nraakiara tiri vunyaa vaisivanto nkyi kyaiqara rieqaro mwia qiata nkyita kyoqaa nyinrata nkye mwiva nai nraakye qorara rieqaro nkyiari kyaama taani inraikyara varevara. Nkye Karaisira kyaiqa vaisi variarara tiro, Karaisiva nkyi kyaiqara rieqaro mwia qiata kyoqaa nkyita nyiananro.

²⁵ Mwaa entara vaisivanto uaqia hi kyaiqara utuqiro quaninra nraakiara Kotiva mwianra rieqaro nai kyoqaa ntapihhi kyeroma nai mwiananro. Kotiva hia mwi vaisira nrutuara rieqaro qamwata mwataraitiro, ntapihhi kyeroma mwia qua tukya hiananro.

4

¹ Nte nkyi kyaiqa vaisiqaa ntaqikyivi variahuara qiarita riaata. Nkye ntapihhi kyeqata nkyeta kyaiqa vaisiqaa ntaqikyivi quata. Nkyitaqaavata nyaamwuni variva ntaqikyivi varirara tita, nkyeta kyaiqa vaisiqaa kyuqema kye ntaqikyivi quata.

Mwaa quaravata riemwaqita quate tura

² Hia qoriri hiraitita, mpo enta mpo enta Kotirara aakyara ntamwaqita quata. Hia vaite variqata Kotirara aakyara tiraitita, su nyaato tu kyeta aakyara nteqata Kotirara kyuqeva timwaqita quata.

³ Nkye Kotirara aakyara nteqata tiriara mwihua kyaahaqa hirata Karaisira qua timwa nyiqi viva aanra vahiarive qiata. Nte Karaisirara uqeta tai quara nraakye qora timwa nyiqina vuvama varina. Mwi quara nraakye qora timwa nyunra kyaara ni rupa kyaavanama mwaaqi varina.

⁴ Qio nianra rieqata Kotirara aakyara ntaivaqena nte ntapihhi kye Karaisira qua nraakye qora timwa nyianrita ntapihhi kye riaata. Haunri nte api qua timwa nyiankyora.

⁵ Karaisira qua hia rie nraakye qorahua varivata nkye mwihua suqaa ntapihhi kye nrohiata. Hia nkye mwihuavata qumina variraitita, nkye taqaivaro Karaisira qua timwa nyi aanrava vahirata nkye Karaisira qua mwihua timwa nyiata.

⁶ Nkye mwihuavata qua tiqata hia mwihua qoriri hiani quara tiraitita, mwihua kyakya hiani quara tivata mwiaqaatai mwihua mpo quara nkyi kyapara hivata nkye qio nkyiari timwa nyintema kyeta variata.

Qua mwanteqaro ekyaara qua tura

⁷ Tikikaasiva ni mwakyaakya nkyi timwama nyiananro. Tikikaasiva tiri tiqata vakyaa kyuqeva variqaro ntapihhi kyeqaro tirivata kuaa kyaiqa Karaisira kyaiqa vare varira. ⁸ Nte mwia titaariro mwiva nkye varinani uro tiri mwakyaakya nkyi timwa nyinrata nkyi mwutukyavanto kyuqeva hirata qamwateqata variata.

⁹ Nte mwiaavata Onisimaasiravata titaarita vivara. Onisimaasiva tiri tiqata vakyaa kyuqevama. Mwiva qutaaqama kyero ekya kyaiqa vare varivama variro. Mwiva nkyiqinaavama variro. Mwitanaahua vihua uro mwaini vahi mwakyaakya nkyi timwa nyivara.

¹⁰ Arisitakaasiva mwiva nivatama kyero rupa taava, mwiva nkyi qua mwantero. Vanavaasira qata Maakivavata nkyi qua mwantero. Nte vaakya nkyiara tiqana, Maakiva nkye hinani virera nkye mwia qamwata mwateta mwia vitaate, tura.

¹¹ Iosuaava mwia mpo nrtutu Iasitaasivave qia vaisiva, mwivavata nkyi qua mwantero. Kotira nraaqiara Iutaaqitai qio taarampo mwinramwuhua nraahu nivata variqata Kotiva ntaqikyiani quarara nronraqama kye rieqata ni kyuqema kye kyaahaqa hi variara.

¹² Epaparaasivavata nkyi qua mwantero. Mwivavata nkyiqinaava Iesusi Karaisira kyaiqa vaisima variro. Mwiva nkyiara rieqaro kepukyaqama kyero Kotirara aakyara nte varira. Mwiva nkyiara Kotirara aakyara ntero tiqaro, Kotio, e mwihua kyaahaqa hirata mwihua hia pupohairata kepukyaqama kye variqata hia nraaqiara taqa variraitita, kepukya nraakye qora variqata i qua kyuqema kye riemwaqita quate, tira.

¹³ Nte taqauqaro mwi vaisiva kepukyaqama kyero kyaiqa vareqaro nkyivata Reotisiaani variahuavata, Hiraporisini variahuavata, kyaahaqa hi variro.

¹⁴ Rukuva tiri totaa kyuqevavata, Ntimaasivavata, nkyi qua mwanteta.

¹⁵ Tiri tiqata vakya Reotisiani variahuavata mwihuara rieqana mwihua qua mwantaura timwa nyiata. Nraakye mpo Nimpaaravata mwia nraamwuqi ntuvaantua hiahua, mwihuaravata nte rieqana qua mwantaura timwa nyiata.

¹⁶ Nkye qara mwaa kyaara ntumwa kyeta Kotira nraakye qora Reotisiaqinaahuavata nyivata mwihuavata kyaara ntuata. Mwiaqaataita nte qara mpo, Reotisiaqinaahuani vara kyaura, mwia nkyevata vara kyeta kyaara ntuata.

¹⁷ Nkye Akipaasira mwitaama kye timwa mwiata. Tiri nronra Karaisiva i kyaiqa mwinra qutaaqama kyera varaqira vira uro taiqa kyaante, qiata.

¹⁸ NTE PORUVAMA, ntena kyauquqo qara ntiqanama nkyi qua mwante varuqo. Ni rupa taavana mwaaqi varuraravata hia taunru kyaata.

Kotiva nkyi kyuqema nyataarive tuqo.

1 TESARONAIKA

Poruva Tesaronaikaaqinaahuani vunyaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 20 ihive nritarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Poruva Tesaronaikaaqi varuhua Karaisira qua timwa nyuvata mwihua mponramwuvanto Karaisira quara qutaave timwa kyeta varura. Mwihua Iesusira nraakye qora variqi vuvata mwia kyaara mpo uhua mwihua uaqiamaqita vuvaro Poruva mwihuara hia pupohairata kepukyaqama kye variqi quate tiro, mwaa quara qara ntumwa nyatora. Poruva Karaisiva tumuani quaravata mwihua ntapihi kye timwa nyunra.

¹ Nte Poruvama. Ntevata Sairaasivavata Timotivavata tirenramwu nkye Kotira nraakye qora Tesaronaikaaqi variahua nkyinima qara ntumwa teta. Nkye tiri tiqora Kotiranivantovata Iesusi Karaisiranivantovatama varita. Kotiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyaqitaira qihaakya hirata variata.

Tesaronaikaaqinaahua Iesusirara riemwaqita vurara tura

² Tire mpo enta mpo enta Kotirara aakyara nteqata nkyiara kyuqeve timwa kyeta nkyi nyutu nteqata Kotirara aakyara nte varunanra.

³ Tire Kotira vuqaa variqata nkye vare varia kyaiqara hia taunru kyaraitita, tire ntapihi kyaurata nkye Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwiaqaatai nkye mwia kyaiqa varaqi quara. Nkyi mwutukyavanto Karaisirara vaihata nkye kyuqema kye mwia kyaiqa vare variara. Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tumuaninra, nkye mwia vekya hia pupohaihata variqi vi variara.

⁴ Tiri tiqata vakyaa tuaavo, tire ntapihi kyauraro Kotira mwutukyavanto nkyiara vaiharo nkyiara ni nraakye qora variate tiro, mwiva nkyi nai kyaama taira.

⁵ Haaru tire Karaisira qua nkyi timwa nyiavarata nkye hia mwi quarara gumina quave tiraitita, mwi quarara kepukya quave tuvaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqama kyovata nkye mwi quarara qutaave timwa kyeta kepukyaqama kye mwi quara riemwaqita vura. Mwi entara tire nkyiara rieqata nkyi utaqaa nrohi variqata kyuqema kye ntapihi kye nrohiavananra mwia nkye ntapihi kyaarama.

⁶ Mpo uhua nkyi uaqiama nyateqa nkyiara hia mwi quara riaate tuvata nkye hia mwihua qua riaraitita, Karaisira quara qutaave tuvaro mwiaqaatairo Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukya kyuqema nyatovata nkye qamwateqa variqata tire hurantema kyeta Karaisira tiri vunyaa vaisi vataqita vi varura.

⁷ Nkye mwitaamaqi vuvata Karaisirara qutaave tuhua Masentoniaanivata Akaiaanivata varuhua nkyi taqeta, Kyai tirevata mwitaa hiare, timwa kyeta mwitaamaqi vurama.

⁸ Nkye Karaisira qua rieta mwiaqaatai mpohua mpohua timwa nyiqi quavaro mwi quava nkyiqitairo viro nrinro Masentoniaani viharo Akaiaani viharo mwiaqaatairo ekyya mwatani viro nrinroma virara tita, ekyya mwi mwatanaahua nkyiara tiqata, Mwihua kyuqema kye Kotira qua riemwaqi vi variarave, ti variara. Nkyiqitairo mwi quava viro nrinroma virara tita, tire gumina mwi quara nkyita timwa nyianronra.

⁹ Haaru nkyivata variqata mwitaa mwitaa hiavana quara, mwi quara Akaiiaqinaahuavata, Masentoniaqinaahuavata timwa nyianre tita taqaurata mwi mwatanaahua nkyiari vaakya mwi quara ntapihi kyeta nkyiarivanto tiri timwa timwunra. Mwi entara tire nkyivata uto variavarata nkye unra mwanriqanra riegata utu kye vato inraikyara qaqira kyeta tuqasaa vita qutaa mwanriqavanto qati variqi vi varira, Kotira mwia kyaiqa nraahu vararera uti varura.

¹⁰ Mwitaa hiqata nkye mwia mwaaquvanto nyaamwusairo qaiqaa tumuaninra vekya variara mwi quara mwi quara mwihua nkyiarivanto tiri timwa timwiavata riaunanra.

Mwia mwaaquvanto qutu vuvaro Kotiva mwia qaiqaa qati vara sivuma kyova, Iesusiva, mwivama tiri vaitutuma kyaarivama variro. Nraakiara Kotira raraqa tairaro ko qiani entaraqaa Kotiva tiriqaavata qua vataankyo tiro, Iesusiva tiri vaitutuma timwa taananro.

2

Poruva nai toharero Tesaronaikaaqi kyaiqa varorara tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, haaru tire nkyivata uro variqata nkyi kyaahaqa hura kyaiqava hia qumina vivira. Nkye mwia ntapihiara. ² Haaru hia nkye hunani quavana entara tire Piripaini variavarata mwi mwatanaahua tiri uaqiama timwa teta kyaurira inraikya vara timwuvata tire nriqa vu inraikyara varaavananra nkye mwi quara ntapihi kyaara. Tire Piripai kyeta nkye hunani utontaavarata vaisi airivanto tiri qoraqama timwa teta hia mwi quara qiate ti varuvaro Kotiva tiri kepukya timwuvata tire hia aatu hiraitita, Kotira qua Iesusira mwakyaakya nkyi timwa nyiavananra.

³ Tire nraakye qora qua timwa nyinrenra hia api qua riegata mwi quara timwa nyiavananra. Hia tire mpohuavata api nrohiqata uaqia hi inraikyara utuana quara timwa nyiavananra. Hia tire nraakye qora unra utu nyatarera qua timwa nyiavananra.

⁴ Qaqao, Kotiva tiri mwataarama kyero taqero qioma nkye ni qua kyuqera nraakye qora timwa nyivarave tihata tire mwi quara nraakye qora timwa nyi varunanra. Tire hia nraakye qoravanto qamwata timwa taate tita, qua timwa nyunanra. Kotiva tiri qamwata timwa taarive tita, tire mwia qua nraakye qora timwa nyi varunanra. Tire vu nraato tunanravata Kotiva tukyama kyero taqaivama variro.

⁵ Nkye tiri okyara taqamwa kyaara. Tire haaru nkyivata nkyi mwaatani uro variqata hia tire kyuqe kyuqe timwaqi viqata qiavananra. Kotivavata taqe varuvata hia tire tiqata, Kyai tire kyuqe kyuqe timwaqita quarata mpo inraikya timwiate, timwa kyeta qua nkyi timwa nyiavananra. ⁶ Hia tire nkyiarave, mpohuave, tiri nrutu tuaaheraate qiavananra.

⁷ Tire Karaisiva nronraqama kyaihua variqata nkyiara kepukyaqama kye tiqata, Nkye tiri mwitaa mwataama timwa taate, qiara aanrava vahuvata-vata, tire hia mwitaa hiraitita, tire qihaakyama kye nkyiqi kyaiqa varaavananra. Mwia nrova nai nraaqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kye tire nkyiqa qihaakyama kye ntaqikyivananra.

⁸ Mwi entara nkyiara tiri mwutukya vahuvata tire Kotira qua Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyita nai mpoqiavata nkyiara tiri mwutukya vahuvata tire nkyivata variqata nkyi nraahu kyaahaqa hiarahua variaavananra. ⁹ Tire mwi entara toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaavananra mwia nkye ntapihi kyaara. Tire Kotira qua Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyiqi viqata haunri nkyi muaanra nyianro tita, entaqivata iheravata toqaamwu tu kyeta qati nraahu kyaiqa varaqi vi variaavananra.

¹⁰ Nkye Karaisira quara qutaave tuvata tire nkyivata variqi quavarata nkyevata Kotivavata taqovata tire kyuqema kye hia apiqama kyeqata nkyivata variavananra.

¹¹ Mwia gova nai nraaqiaraqaa kyuqema kyero ntaqikyintema kye tire nkyi kuaiqia kuaiqiaqaa ntaqikyiqi quavananra. ¹² Nkyi pupohaankyo tita, tire kepukya quaqo nkyi su nyato nyita, nkyi mwutukya qihaakyama nyateta, nkyiara po tiqata aanra kyuqeraqaa nraahu vivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive qiavananra. Nkye Kotiva nai ntaqikyimi mwatuk-yaraqii uro variqata mwia peqa okyara taqaate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama tairara titama, tire mwi quara mwi quara nkyi timwa nyita.

¹³ Tire Kotira qua nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quarara hia qumina vaisivanto timwa tai quarave tiraitita, mwi quara Kotiva timwa tairave tura. Nkye mwitaa hiavata tire Kotirara kyuqeve timwaqi vunanra. Qio qutaqama kye mwi quava Kotira quama vahiho. Nkye qua mwianra qutaave qiavaro mwi quava nkyiqi vahiqaro nkyi kyaahaqama nyate varira.

¹⁴ Ni kata pakya tuava, Iutiani Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahua, mwihua Iesusi Karaisirara qutaave tuvata mwia kyaara nkyiari nramwunaahua mwihua uaqiamaqita vuvata mwihua nriqa vu inraikyara varaqi vi varura. Mwihua nraantantamwa kye nkyevata Karaisirara qutaave qiavata mwia kyaara nkyita nramwunaahua nkyi uaqiamaqita quavata nkye nriqa vi inraikyara varaqi vi variara.

¹⁵ Iutaavanto Iesusira ru kyora. Haaruvata kuaa mwihua nraahu poropeti vaisi mponramwu ru kyora. Mwaa entaravata mwi mwatanaahua nraahu Karaisira qua kyaara tirivata uaqiama timwate variara. Iutaavanto mwitaamaqi viqata mwihua Kotiva hia qamwataani kyaiqara nraahu varaqi viqata ekyaa mpo mwatanaahua nramwutaaga hi variara.

¹⁶ Tire Kotiva nraakye qora huvantu nyataani quara mpo mwatanaa mpo mwatanaa timwa nyianre turata Iutaavanto tiriara hia mwi quara qiate tita, tiri aanra huvaitarera uti variara. Mwihua mwitaamaqi quavaro mwihua qora kyaiqavanto nritarero vaiharo Kotira raraqaa taiharo qiove timwa kyero mwiaqaatairoma mate mwihua ntuquti variro.

Poruva qaiqaa mwihua uro taqaaninranra tura

¹⁷ Ni kata pakya tuava, Iutaa vaisivanto tiri uaqiama timwa teta nkyiqitai tiri titovata mwia kyaara tire mpo entanramwu variqata tiri mwutukyavanto uaqia huvata nrainranra nraaqiara votima kye variqata hia nkyi siri taqaraitita, nkyiara nronraqama kye nraato tiqata varunanra. Tiri mwutukyavanto anoma kyero uaqia huvata tire mwi entara, Kyai nrumu ntanteta uro nkyi siri taqaare, timwa kyeta ¹⁸ nkye hunani quanana aanra puua hiavararo hia vahuvata variavananra. Nte Poruva qaiqaavata qaiqaavata nrumu ntantena uro nkyi taqarera hiavaro nte quari aanrava hia qioqa hura. Saataaniva tire quana aanranra tita tovata hia nkyi uro taqaavananra.

¹⁹ Qio nraakiara tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva qaiqaa tuminraqe tire mwi entara mwia vuqaa sivita variqata tire tahua taqaananra vekiave mate tire varita? Mwia nkyeve. Mwi entara tire tahua taqeve mpoqama kye qamwataananra? Mwiavata nkye nraahuma. Tire tahua taqetave tiri kyaiqavanto hia qumina viviho qiananra? Tire mwi entara nkyi Tesaronaikaa nraakye qora taqeqatama mwi quara mwi quara mwitaa qiananra.

²⁰ Nkye Kotira nraaqiara kyuqema kye variarara rieqatama tire Kotira nrtutu tuaahereqa qamwateqata varita.

3

Poruva Tesaronaikaani Timotira titorara tura

¹ Tire nrumu ntanteta uro nkyi Tesaronaikaqaqinaahua taqaare tita, aanranra puaamaqi viqa taqaavararo hia vahuvata haunri tire mpuahaama varita hia nkyi mwakyaakya riaarorave timwa kyeta kyai tire tetaraa mwaini Atenini variqata ² Timotira titaararo mwiva uro nkyi taqaarive qiavananra. Timotiva tirivatama kyero Kotira kyaiqa vareqaro Karaisira qua kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyi variva. Timotiva mwiva uro nkyi su nyaato nyinrata nkye kepukyaqama kye variqata Kotira qua kyuqema kyeta riemwaqi quate tita, mwia titaavararo mwiva nkye hunani vurama.

³ Vaisi mponramwuvanto nkyi uaqiama nyataivata nkyiqitai mpo ihua pupohairata Kotira qaqira kye vivo tita, Timotira titaavararo mwiva nkye hunani vurama. Nkyevata tirevata Iesusira nraaqiara varunanranra tita, tiri uaqiama timwa teva vahiananro. Mwia nkye ntapihhi kyaara.

⁴ Haaru tire nkyivata variqata nraakiara mwinro mwaanro tiri uaqiama timwate quara nkyi timwa nyiavarata nkye mwi quara riora. Qio mate nkye taqaavaro qutaama mwi inraikyava qovara hiro.

⁵ Nkyi uaqiama nyataivaqe nte mwaini mpuahaama qumina variankyo tina, kyai nte Timotira titaariro mwini quarive qiavara. Nkye Kotira qua rieve variavo, hiave rie variavo, tina, Timotira titaavaro nkye hunani vura. Nte nkyiara tiqana, Saataaniva mwihuara uaqia hi kyaiqara utuate tirata mwihua mwia qua rieta tiri quavata tire mwihuaqi kyaiqa vara taunanravata qaqira kyevorave tina, Timotira titaavara.

Timotiva nkyi mwakyaakya kyuqe mwakyaakyama nrumu timwa mpiho, tura

⁶ Mate Timotiva nkye hianasairo uro ntantero nrumu nkyi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya timwa mpihanama riaura. Mwiva nkyiara tiqaro, Mwihua Kotira qua riemwaqita vima variavo. Nanrianra nanrianra mwutukya vaihatama variavo. Mwihua tiriara riemwaqi viqata tiriara qamwateqatama variavo, tiro. Tire nkyi siri taqaataa ihata varurantema kye nkyevata tiri tiviri taqaataa ihata variavoma, tiro. Timotiva nkyiara mwitaa mwitaa tihatama riaunanra.

⁷ Ni kata pakyaa tuaavo, tire mwaini variqata ekyaa mwi muaanranra varaqi vi varuraro Timotiva nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi quara, nkyi mwakyaakya kyuqe mwakyaakya tihata tire mwi quara riauraro tiri kepukya timwiho.

⁸ Nkyi hia pupohaihata kepukyaqama kye nronravanto ti quara riemwaqi quaraqataa tire qioma kyuqema kye qati variqi quanana. ⁹ Timotiva nkyi mwakyaakya tiri timwa timwihanro tiri mwutukyaqaitairo anoma kyero kyuqe ihata tire Kotira vuqaa variqata nronraqama kyema qamwateqa varita. Qikye, nkyiara qamwateqata nai Kotirara nataamave qamwataanra?

¹⁰ Qio tire qaiqaa nkyi uro taqeta nkyi kyaahaqa hiqata nkye Kotira qua hini qua hia riaara, mwi quaravata nkyi timwa nyianrata nkye Kotira qua ekyaa qua riemwaqita quate, titama tire entaqi ihera nkye hinani quana aanranra tinraamwutaante timwa kyeqata Kotirara aakyara nte varunanra.

¹¹ Kotiva tiri tiqova naivata Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivantovata aanra tinraamwutairaqe qiove qiananra. ¹² Kyaivaro tiri vunyaa vaisivanto nkyi kyaahaqa hirata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi viqata uro ekyaa nraakye qoraravata mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaamaqi vivera, tiri mwutukyavanto nkyiara mpoqiavata vahintema kyeroma nkyi mwutukyavanto mpohuara vahiananro.

¹³ Mwiva nkyi kyaahaqa hiraro nkyi mwutukyavanto kepukyaqa hirata varivaro nraakiara Iesusiva tiri vunyaa vaisivanto nai nraakye qora kyugehua kyapata tuminrata nkyevata mwi entara hia apiqa hi nraakye qorahua variraitita, kyuge nraakye qoravanto nraahu variqatara tita, hia kyaauriraitita, qioma tiri tiqora Kotira vuqaa sivita varivara.

4

Mwataa hi aanranraqaa nrohi vaisirara Kotiva qamwateqaro varirave, tura

¹ Qio ni kata pakya tuaavo, haaru tire nkyivata variqata nkyi timwa nyita mwataama kye aanra kyugeraqaa nrohivaro Kotiva nkyiara qamwateqaro variarive qiavarata nkye mwi quara riora. Nkye matevata mwi quara rieqata nrohi variara. Tire teta vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara rieqatama nkyiara po kye tita kepukyaqama kye tiqata, Kotira aanraqaa mwitaa mwataama kye nrohiate tunanra mwi quara nraahu riemwaqi viqatama anomakye mpoqiavata mwi quara riemwaqi viqatama mwi aanranraqaa quaterama, turo.

² Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva tiri nronraqama kyovata tire mwaanra qua, mpo qua mpo qua nkyi timwa nyiavana quara, nkye ntapihi kyaara.

³ Qio Kotira mwutukyavanto mwataamama vahiro, Kotiva nkyiara hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, aanra kyugeraqaa nraahu nrohiqata api qaraqita nrohi okyarara qaqira kyaatema tiro.

⁴ Mwianra rieqatama nkyeta mwamwantara kyuge mwamwantave timwa kyeta mwiaqotai uaqia hi kyaiqara utuarorave tiqata kyugema kye nkyeta mwamwantaqa ntaqikyiqi quata.

⁵ Nkye variqata mpo mwatanaahua, hia Kotira qua riaahua api nrohi-antema kyeta nrohivora. Mwihua qora kyaiqara mwutukya ntiyata mwi kyaiqara uti variara.

⁶ Iesusira nraaqiara mpovanto mwi kyaiqara utirera, mwiva nai henanra uaqiama mwataanro. Mwiva hiavata mwitaa hiari. Mpovanto mwitaa hirera, Kotiva naivantoma mwi vaisira ruananro. Tire haaru kepukyaqama kye nkye mwitaa hivorave tita, nkyi mwi quara timwa nyiavananra.

⁷ Kotiva hia tiri nraakye qorara nanrianra nanrianra api nrohiate tiro, tiri nraanrama tairavauma. Tiriara mwihua kyuge kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, Kotiva tiri tinraanrama taira.

⁸ Tire mwaa mwi quara nkyi timwa nyuna quara mpovanto mwoqa mwianriva hia vaisivauma mwoqa mwiananro. Mwi vaisiva Kotiva nai mwanraqura nkyi nyi varira, mwiana mwoqa mwiananro.

⁹ Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variara Kotiva vaakya nkyi nyaamwutairara tita, tire hia qaiqaa mwi quara nkyi timwa nyita mwitaa hiate qiananra. ¹⁰ Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variqata mwiaqaatai ekyaa Iesusira nraakye qora Masentoniaani vari-ahuaravata mwutukya vaihata variara. Nkye mwitaamaqi vi variavata tire nkyiara mpoqiavata mwitaamaqi quatema turo.

¹¹ Nkye qihaakyama kye varirara kepukyaqama kye riemwaqita quata. Hia qumina aanraqaa nrohiqata mpora kyaiqa uro mwaati tage nrumu

mwaati taqe hiata. Nkye nkyeta kyaiqa nraahu varaqita quata. Nkyeta kyauquqo kyaiqa vara kye kyara nreqata variata. Mwi quara haaru nkyi timwa nyiavananra mwivauma quata.

¹² Nkye mwitaamaqita viqata nkye qioma nkyetavanto nkyetaqa ntaqikyiqata hia qumina uro mpohuara kyararave, mpo inrakyarave, nyaanru tiraitita, variqi vivata mpo nraakye qoravanto hia Iesusira qua riehua, mwihua nkyi kyaiqa taqeta nkyiara kyuqe nraakye qoravema tivara.

Tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuaninranra tura

¹³ Ni kata pakya tuaavo, hia Kotira qua rias nraakye qorahua ekyaara qutu vita hia qaiqaa siquanarave ti variavaro mwihua mwutukyavanto uaqia ihata variara. Nkyevata mwihua nraantantevo tita, tire ntapihi kyeta qutu vihua okyarara nkyi timwa nyinrenra.

¹⁴ Iesusiva qutu viro mwiqitairo qaiqaa sivura mwi quarara tire qutaave tunanra. Tire mwi quarara qutaave tiqatara tita, tire tiqata, Nraakye qora Iesusirara qutaa mwivave tihua, mwihua qutu vivaro Kotivama mwihuavata qati vara sivuma kyairata mwihua Iesusiravatama kye uro ntante tumivaravema, turo.

¹⁵ Tiri vunyaa vaisivanto tirivata timwa timwi quarama nkyivata timwa nyita. Tiri vunyaa vaisivanto tumuani entaraqaa Iesusirara qutaave tiqata qati varihua, hiama mwihua nraante vivata qutu vihua nraakiara vivara.

¹⁶ Qaqao, mwi entara Kotiva qua tiraro mwiaqaatairo nyaamwunyaava nronravanto aakyara tiraro Kotira ntomaqotairo vuatairaro tiri vunyaa vaisi nai mwivama nyaamwusairo tumuananro. Mwitaa hiraro Karaisirara qutaa mwivave timwa kye qutu vihua, Kotiva mwihua nraante qati vara sivuma kyairata ¹⁷ mwiaqaatai tiriqitai qati vari nraakye qorahua, mwihua vita qutu vihua kyapata ntuvaantua hita tiri vunyaa vaisivanto tonamwuqi tumuaninra mwia hunta kyarera virini vivara. Tire uro teta vunyaa vaisi hunta kyeta mwiaqaatai ekya enta mwia vatama kyeta qati variqi quanra.

¹⁸ Nkyi mwutukyaqitai kyuqe hi varirata variate tita, nkye mwi quara nai timwa mwi nai timwa mwi hiqata variata.

5

Iesusiva tumuani entarara terama teta variate, tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, ekya mwi inraikyava qovara hianinra okyara nkyeta ntapihi kyaarara tita, tire qumina nkyi qara ntumwa kye timwa nyiqata mwi entara mwaa entarave qiarora. ² Nkye ntapihi kyaarama. Mpuara vaisivanto entaqi tirema kye nriantema kyero Iesusivavata nkye hia mwianra rie entara tumuananro.

³ Nraakiara nraakye qoravanto tiqata, Mate kyuqe entave. Kyuqema kye variqi vinerave, timwa kye varivaro nrhanrama nyatero mwihua ntugutu raupirima kyaari entava nrntairata mwihua anoma kyeta uaqiama kyeta varivara. Nraakyevanto kyuqe variqi viharo qamwanrama kyero nraaqiara mwataari entava qovara iharo atura ntintema kyero qamwanrama kyero mwi entava qovara hiananro. Mwi entaraqaa hiama mpovanto ntugema kyero aatu quari aanrava vahiananro.

⁴ Ni kata pakya tuaavo, nkye hia enta hiraqi variqata uaqia hi kyaiqara uti variahuara tita, nkye mwi entava mpuara vaisivanto tirema nrntema kyero nrnankyo tita, teramateta variate. ⁵ Nkye omwavanto itainani varia nraakye qorahua nraahu variara. Nkye huari iteqaro ntuvaahainani

nraahu variara. Nkyevata tirevata hia enta hiro kyokira riraqi varu-
rahuavauma.

⁶ Tire mwianra rieqatama haunri mpo nraakye qora nraantante vaite
variarora. Nrivaqe sivi variqata vu ntapairi kye viti viri taqeqata variqi
quara.

⁷ Vaitaahua entaqi vaite variavata uera nramanri nraahuavata entaqi
nraahu nreqata apiqama kyega uera nte variara. ⁸ Tire hia mwihua
nraantantamwa kyeta varurahua. Tire ntuvaahairaqa nrohura nraakye
qorahuara tita, varaivaqe vu ntapairi kye viti viri taqeqata variqi quara.

Ntaqi vaisiva vevavanto ni mutukya ruankyo tiro, nai mwetokyaqa
gainiqotairo nraamwuma taira. Mwia nraantantamwa kyeta varaivaqe
Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwu-
tukya vataana okyarara riemwaqi quararo mwi okyarava tiri mwetokya
ntumwaqu tairaqe variara.

Ntaqi vaisiva qiataqi ruankyo tiro, qaini tovaqa nai qiataqaa qutaira.
Mwia votima kyero Kotiva tiri huvantu kyero tivita vatairaqe tire mwiavata
qio variana quara riemwaqi quararo mwi quava tiri qiataqaa tovaqa
votima kyero vahiari.

⁹ Hia Kotira raraqa tairaro tiri ntuqutirero nai kyaama tairavauma. Tire
Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisiara rieqata hia ekyaara qutu viraitita,
Kotiravata qati variqi quanranra rieqaro Kotiva tiri nai kyaama tairama.

¹⁰ Karaisiva tiriara rieqaro qutu vurara tita, qutu quararove, qati vari-
ararove, mwiva tuminraqe tire mwi entaraqaatai mwiavata ekya enta qati
variqi quanranra. ¹¹ Nkye mwianra rieqatama nkye mate hiantema kyeta
nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata nai kepukyaqama mwate nai
kepukyaqama mwate hiqata variata.

Vitini ekyaara qua tura

¹² Tire nkyiara mwataa hiatema tita, Vaisi mponramwuvanto nkyivata
variqata Kotira kyaiqa nkyiqi vare varihua nkye mwihuara nronraqama
rieqata mwihua kyuqema nyataata. Tiri vunyaa vaisivanto mwihuara nkyi
aanra kyuqera nyaamwutamaqi quate tiro, mwihua nronraqama kyaira.

¹³ Mwihua nkyiqi kyaiqa varerara tita, nkye mwianra rieqata mwihuara
kyuqe vaisive tiqata nkye mwihuara mwutukya vahirata variata. Nkye
kuaara nraati variqi viqata nanrianra nanrianra qihaakyamaqita quata.

¹⁴ Tiri qata vakyaa tuaavo, tire nkyiara mwataa hiatema tita, Hia
kyaiqa vararaitita qumina nrohi varihua su nyaato nraivata mwihua
kepukyaqama kyeta kyaiqa varaata. Aatu hi varihua kyaahaqa hivata
kepukyaqama kyeta Kotira kyaiqa varaata. Hia Iesusira qua kepukyaqama
kyeta riemwaqi vihua, kyaahaqa hivata kepukyaqama kye Iesusira qua
riemwaqi quata. Hia paparuqa hita vuavi raavira tiraqitai mpohua
kyaahaqamaqita quata.

¹⁵ Nkyi uaqiama nyataivata nkyiari uaqiama nyataaro tita, rauriqata
variata. Nkye nanrianra nanrianra kyuqe hita kyaahaqa hiqata ekyaahua
kyaahaqa hiata.

¹⁶ Nkye ekya enta gamwateqata variata.

¹⁷ Nkye ekya enta Kotirara aakyara nteqata variata.

¹⁸ Hia kyuqe enta nraahu Kotirara gamwateqata variata. Uaqia hi
entaravata Kotirara gamwateqata nraahu variqi quata. Kotira kyakya hiva
nkyiara mwitaamaqita quatema tiro.

¹⁹ Kotira mwanraquravanto nkyiqi variva nkyiqi kyaiqa utirera hirata
nkye mwia kyaiqa antua kyeta mwia qua hia rievora.

²⁰ Kotira mwanraquravanto vaisi mpo kyaahaqa hiraro mwi vaisiva Kotira qua tirata nkye mwia quara qumina quave tivora.

²¹ Nkye ekyaa kyaiqave, ekyaa inraikyave, tukyama kye taqaivaro kyuqema vahianinra mwia nraahu tuqara tutaata.

²² Ekyaa uaqia hi kyaiqavave, uaqia hi inraikyavave, vahianinra mwia qaqira kyaata.

²³ Nraakye qorara hia aatu hiraitita, mwutukyaqitai qihaakya hi vari-rata variate ti variva, Kotiva nkyivata kyaahaqa hirata nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quata. Kotiva nky-iga ntaqikiyi variraro nkyi mwutukyavantovata, su nyaatovantovata, mwamwantavantovata, qio vahiari. Mwitaa hiraro Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tumuani entaraqaa nkye kyuqema kyeta varivaro hiam nkyiqa qua vahiananro.

²⁴ Kotiva nkyi nyaanrama taiva qutaaqama kyeroma nkyi kyaahaqa-maqiro quanano.

²⁵ Ni kata pakya tuaavo, nkye tiriavata rieqata Kotirara aakyara ntaata. ²⁶ Nkye Iesusira nraaqiara varihuara tita, Iesusira nraaqiara mpo ihua kyuqema kye qua mwanteqata nai kyauqu mwi nai kyauqu mwi hiqata variata.

²⁷ Nronravanto ni nronraqama kyaiva nte nkyiara kepukyaqama kyena tiqana, Qara mwaa kyaara ntumwa kyeta ekyaa tiri tiqata vakyaavata mwaa quara timwa nyiata.

²⁸ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyivata variqaro nkyi kyuqema nyatairata nkye kyuqema kye variqi quatemala tuqo.

2 TESARONAIKA

Poruva Tesaronaikaaginaahuani nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 21 ihive nri-tarovaro Poruva mwaa quara qara ntumwa tora. Tesaronaikaagi varuhua mpo uhua Karaisiva qaiqaa tumuani entara vekya variqata kyaiqa qaqira kyeta qumina varuvaro mwia kyaara Poruva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Kyaiqa varaqi viqata Iesusira vekya variate, tura. Mwi huara kyaiqa varaate timwa kyero mwaa quara qara ntumwa tora.

¹ Nte Poruvama. Ntevata, Sairaasivavata, Timotivavata, tire nramwu nkye Kotirativata, Iesusi Karaisirativata, Tesaronaikaagi varia nraakye qorahua nkyinima qara mwaa vara kyeta.

² Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyataivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata.

Karaisiva uro ntantero tumu variqaro ko qianinranra tura

³ Ni kata pakya tuaavo, tire nkyiara rieqata mpo enta mpo enta Kotirara kyuqeve qiarava nraahu vaihata varunanra. Nkye Karaisirara qutaave timwa kyeta mwiaqaatai mwianra riemwaqi viqata kepukyaqamaqi vi variarara tita, tire qioma Kotirara kyuqeve qiananra. Nanrianra nanrianra mwutukya vahiva nkyiqi mpoqiavata vahirara tita, tire qioma Kotirara kyuqeve qiananra.

⁴ Nkye mwitaamaqita vi variarara tita, tire Kotira nraakye qora mpo hiahua utaqaa variqata nkyi nyutu tuaahere varunanra. Nkye Iesusira nraakye qora variavata mwia kyaara mpohua nkyi qoraqama nyate variavata nkye nronra muaanra vareqata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi vi variarara tita, tire nkyi nyutu tuaahere varuro.

⁵ Nkye Karaisira kyaara muaanra varaqi quara Kotiva hia taunru kyaananro. Kotiva nraakye qora qua avuqavu hi variva varihatara tita, nkye Karaisirara riemwaqi viqata nronraqama kye muaanra varaqi vivaro Kotiva nkyiara, Nkye ni nraakye qorave. Nkye ni mwatukyaqi qioma nrivarave, qiananro. Nkye Kotira mwatukyaqi vihuara titama, nkye mwaa entara muaanrave, nriqa vi inraikyarave, vareta.

⁶ Kotiva avuqavuma kyero qua rie variva. Nkyi uaqiama nyateta muaanra nkyiqa vatehua varivaro Kotiva mwihua nkyiarivata uaqiama nyatero muaanra mwihuaqaa vataanro.

⁷⁻⁸ Nkye muaanra varaqi vi varivaro ekyaara entaqaa nkyiqaataivata, tiriqaataivata, muaanra vara kyairaro vuvuatama virage variananra. Ekyaara entaqaa tiri vunyaa vaisi Iesusiva nyaamwusairo nai nyaamwunyaahua kepukyanramwuvata sita varero mwihua kyapata qovarama viro qia nronraqama kyero itaaninravata tumuananro. Mwi entara mwiva Kotirara hia rie nraakye qorahuave, Iesusi Karaisira quara qumina quave ti nraakye qorahuave, mwihua rirero qovara hiananro.

⁹ Mwiva qovarama viro mwi nraakye qorahua ri ntuquti hiqaro titairata nyianrani nkyiariaraa uro variqata ekya enta uaqiama vita variqata hiam tiri vunyaa vaisi Iesusira kepukya okyara taqevava.

¹⁰ Mwi entara Iesusiva tuminranro mwia peqa okyaravanto qoqaa vahirata Iesusirara qutaave ti nraakye qorahua mwia nrutu tuaahera kyeta mwia mwahuta timwa mwatevara. Tire Iesusirara nkyi timwa nyunrata

nkye qutaave qiarara tita, nkyevata mwi entara mwi nraakye qorahua kyapata varivara.

¹¹ Tire mwianra rieqatama Kotirara nkyi kyaahaqama nyataarive titama, mpo enta mpo enta mwianra aakyara nte varunanra. Aanra kyugeraqaa quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Aanra mwiaqaa kyugema kye quate tita, tire Kotirara aakyara nte varunanra. Nkye Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu vararera uti variaro Kotiva nkyi kepukya nyinrata nkye qio mwi kyaiqara mwi kyaiqara vareqa variate.

¹² Nkye mwitaamaqi vivaro tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrutuvanto viriraqaa nri viraro mwiva nkyita nrutuvata tuaaheraari. Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyugema nyatairata nkye qioma mwitaamaqi vivara.

2

Anoma kyero Kotira qua nteqa kyero qora kyaiqa uti varianikurara tura

¹ Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri ntuvaantua hirero tumuani entarara nkyi timwa nyinrenra. Nte nkyiara po, ² qati hia mpohua api qua tira riaate tuqo. Vaisi mponramwuvanto unra tiqata, Tiri vunyaa vaisivanto uro ntante tumuanri entava vaakya qovaramama viho, ti variara. Nkye aatu hiqata mwihua quara nronraqama kyeta rievora. Hia mwi entava nrintaiho. Taisairo mwi quava qovarama vihatave mwihua api qua ti variavo? Mpovanto unra tiqaro, Kotiva tihana riaurave, tihatave mwitaa ti variavo? Mpovanto tiriara, Mwihua mwi quara mwitaa qiarave. Mwihua mwi quara qara ntumwa taarave, tihatave mwitaa ti variavo?

³ Hiama kyaivaro vaisi mpovanto mpo qua mpo quaqotairo ekyaara entara nkyi kumwaanri qiari. Nraakiara mpo enta nraakye qora airivanto Kotira qoririma mwate varivaro mpovanto Kotira qua nteqa kyaari vaisikuva qovarama viro variqiro viraro mwiaqaatairo Karaisiva tumuani entava qio nriananro. Ekya mwi inraikyava nraante qovarama viro variqiro viraro mwi entava nriananro. Mwi entava hia nri ntaaninraqaa Kotira qua nteqa kyaari vaisiva nraante qovarama viro qora inraikyavanto variqiro viro Saataaninra mwatukyaqi viro raupiri hiarivama variananro.

⁴ Kyai nte mwi vaisira qora kyaiqara nkyi timwa nyianri. Mwi vaisiva nraakiara qovarama viro nraakye qoravanto mwanriqave ti inraikyarara qumina inraikyave tiro nraakye qoravanto mpo inraikya nrutu tuaahere inraikyarara qumina inraikyave timwa kyero mwiva tiqaro, Nte mwi inraikyara mwi inraikyara nraatara kyauvave, timwa kyero uro Kotira nraamwuqi mwatakyaa viro variqaro nanrianra nte Kotivave qiananro.

⁵ Nkye hiave mwi quara nraatoqi vateta? Nte haaru nkyi kyapata variqana mwi quara mwi quara nkyi timwa nyiavarama.

⁶ Qora vaisi Kotira qua nteqa kyaari vaisiva qamwanrama qovara hiankyorave tiro, mpo inraikyavanto mwia antua taira. Nte mwi inraikyarara nkyi timwa nyuqata nkye mwi quara ntapihi kyaara. Kotiva mwi vaisirara qovara hianta qiani entarama Kotira qua nteqa kyaari vaisiva qovara hiananro.

⁷ Mwaa entara Kotira qua nteqa kye variahua hia qoqaa variqata uaqia hi kyaiqara uti variavo. Mwihua uqeta vi variqata uaqia hi kyaiqara uti variavaro nraakiara mwihua kyaiqa antua taariva ekyaara viro mwia mwaanrainranro ⁸ mwiaqaatairoma qamwanrama kyero Kotira qua nteqaari vaisiva qovara hiananro. Mwi vaisiva qovarama viro qoqaa

variqaro mwaaqu kyaiqa utuqiro quanantro. Mwiva mwaaqu vehi kyaiqa mwia utuqiro viraro mwiaqaatairo tiri vunyaava, Iesusiva qovarama viro mwia peqa okyaravanto takyuqi vairaro mwiva tumu nai nroqitairo vuata kyairaro mwi vaisiva taiqa quanantro.

⁹ Kyai nte mwi vaisira qora kyaiqara mpoqiavata nkyi timwa nyianri. Kotira qua nteqa kyaari vaisiva nri ntero qovarama viro variraro Saataaniva mwia kepukya mwinranro mwiva nraakye qora unra qua timwa nyiqiro viqaro mwihuara api aanraqaa viqata nai mwianra qutaa vaisive qiate tiro, mwiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa nronra kyaiqa hia taqe kyaiqara varaqiro quanantro.

¹⁰ Mwiva mwitaamaqiro virata Saataaninra mwatukyaqi virera hi nraakye qorahua varivaro mwiva mpo qua mpo qua unra qua mwihua timwa nyiqiro virata mwihua mwia quara qutaavema tivara. Mwi nraakye qorahua Karaisira qutaa quara hia mwutukya vaihata variarara tita, mwia kyaara mwihua Saataaninra mwatukyaqi vihua varivaro Kotiva hiama qio mwihua huvantu nyataanantro.

¹¹ Mwia kyaara Kotiva mwihua su nyaato vara qumimaqama kyairata mwihua mwitaama variqata unra quara qutaa quave tivara.

¹² Ekyaa nraakye qoravanto Kotira qutaa quara unra quave timwa kyeta uaqia hi kyaiqarara qamwate varihua varivaro Kotiva mwihua ko timwa nyatairata mwihua Saataaninra mwatukyaqi vivara.

Kotiva nkyi nai kyaama torara tura

¹³ Ni kata pakya tuava, tire mpo enta mpo enta nkyiara rieqata Kotirara kyugeve timwaqi virera. Tiri vunyaa vaisi Karaisira mwutukyavanto nkyiara vaihata nkye variavo. Haaru nkye hia varu entara Kotiva nkyiara nte mwihua huvantu nyatarerave timwa kyero nkyi nai kyaama torara tiro, Kotira mwanraquravanto nkyi kepukya nyihata nkye Kotira nraakye qora variara. Karaisira qutaa quara nkye qutaave tiqata variarara tita, nkye Kotira nraakye qora variarama.

¹⁴ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nyaamwuni uro kepukyavanto variharo Kotiva nkyiaravata nronraqama vita Karaisiravata variqi quate tiro, nkyi nyaanrama taira. Nkye Kotiva nkyi nyaanrama tai quara riaate tita, tire Karaisira mwakyaakya nkyi timwa nyunanra.

¹⁵ Ni kata pakya tuava, mwi quara rieqatama nkyevata kepukyaqama kyeta variata. Tire nkyi timwa nyuna quara mwia nraahu tuqara kyeta tutaata. Nroqitaive, qaraqitaive, nkyi timwa nyuna quara tuqara kyeta tutaata.

¹⁶⁻¹⁷ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisivavata, Kotiva tiri tiqovavata, tiriara mwutukya vaihata varunanra. Tiriara mpo enta mpo enta kepukyaqama kye variqata mwiavata uro vari entara vekya variate tiro, Kotiva tiri kyugema timwa taira. Kyaivaro mwiva nkyi mwutukya kepukyaqama nyatairata nkye kepukyaqama vi variqata kyuge kyaiqa nraahu varaqi viqata kyuge qua nraahu timwaqi viqata variata.

3

Poruva nkye tiriaravata rieqata Kotirara aakyara ntaate tura

¹ Ni kata pakya tuava, nte ekyara mpo qua nkyi timwa nyinrenra. Nkye Kotirara aakyara nte varivaro tiri vunyaa vaisi quavanto qamwanrama kyero viro nrinro hirata mpo mwatanaavanto mpo mwatanaavanto nkye qiantema kyeta mwihuavata mwi quarara qutaa qua nritare vahi quarave qiata.

² Hia ekyaa nraakye qoravanto Karaisirara qutaave ti variarara tita, nkye qaiqaavata Kotirara aakya nte varivaro mwaaqu kyaiqave, uaqia hi kyaiqarave, vare varihuaqitairo tiri vaitutuma kyaari.

³ Tiri vunyaa vaisivanto nkyiara ekyaa enta rie varivama variro. Saataaniva nkyi tu varaankyo tiro, mwiva nkyi kepukyaqama nyatero nkyi vaitutuma kyaananro.

⁴ Tire teta vunyaa vaisiara rieqatama nkyiara mwutukya qihaakya ihata mwitaama tita, Qioma nkye tire nkyi timwa nyuna quaravata, qaiqaa timwa nyiana quaravata, riemwaqita vivarave, turo.

⁵ Tiri vunyaa vaisivanto Karaisiva nkyi kyaahaqa hirata nkye Kotiva nkyiara mwutukya vataani okyarara ntapihiata. Karaisiva nkyi kyaahaqa hirata nkyevata mwiva nai kepukyaqama kyero variqi vintema kyeta kepukyaqama kye variqi quata.

Hauri nkyiqitai mpo ihua qumina variqata hia kyaiqa varevorave, tura

⁶ Ni kata pakya tuaavo, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrtutu nteqatama tire mwaa quara kepukyaqama kye nkyiara mwitaama tita, Nkye taqavaro nkyi sata sakyaa mpovanto hia kyaiqa vararaitiro, mwiva tire nkyiara mwataama kye kyaiqa varaate tiqata nkyi timwa nyuna quara hia riaraitiro, qumina variqiro virera, nkye mwi vaisira vitiqama taqaata.

⁷ Nkye ntapihi kyaara. Tire hurante hiataara vaihata nkye hininramwuvanto uaqia hi variavo. Tire nkyivata variqata hia qumina variavananra.

⁸ Tire nkyivata variqata hia nkyi kyara qumina vararaitita, munima kyeqata varaavananra. Tire nkyi muaanra nyianro tita, entaqivata iheravata toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaqi viqata munima vara kyeta mwiaqo kyara nramwaqita quavananra.

⁹ Mwi entara tire nkyiqitai kyara nyaanruma kye nraanrava qio vahuvatavata tire hia mwitaa hiavananra. Nkye tiri kyaiqa taqeqata tiri vataqi viqata tire hurante hiata tita, hia nkyiara kyararave, mwitaa inraikyarave, nyaanru qiavananra.

¹⁰ Tire nkyivata variqata nkyi qua mwaanra timwa nyiqata mwitaa qiavananrama. Hia kyaiqa varaataa hiari vaisiva hia kyara nraanrive, qiavananra.

¹¹ Tire riaurata nkyiqitai vaisi mpo hiahua hia kyaiqa vararaitita, mwihua qumina variqata mpohua kyaiqara nraahu airi qua tiqata qumina variara.

¹² Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira nrtuqaa tire qua vateqama mwi vaisihuara kepukyaqama kye tiqata, Hia qumina aanra nrohiraitita, mwata sata tirema kye variqata kyaiqa vara kyeqata kyara nramwaqi quate, turo.

¹³ Qio ni kata pakya tuaavo, hia qoririma kyeqa kyuqe kyaiqa varaqi quata.

¹⁴ Tire mwaaqi qara ntumwa tauna quarara mpovanto qumina quave qiankyora. Mpovanto mwaa quara hia riarerave tirata nkye mwi vaisira ntapihi kye taqeta mwia vitiqama taqeta nraahumwa sata varivaro mwi vaisiva kyaauruari.

¹⁵ Hia mwi vaisira nramwutaaqa hiraitita, nkye mwianra qata vakyaave tiqatama mwaateraqa kye mwianra ena quana aanranra mwia qaqira kyaante qiata.

Ekyaara qua tura

¹⁶ Tiri vunyaa vaisivanto mwutukya qihaakya nyate varivama variro. Mwiva nkyi kyaahaqa hirata nkye mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi vivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variqi quata. Tiri vunyaa vaisivanto nkyivata variqiro virata nkye variqi quata.

¹⁷ Qio nkyi qua mwantarera nte ntena kyauquqo ntena nutu qara ntumwa tauqo: NTE PORUVAVE. Nte ntena nutu qara ntumwa taura taqeqatama nkye qutaama Poruva tirini qara ntumwa tairave tivara.

¹⁸ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqemaqiro virata variqi quatema, tuqo.

1 TIMOTI

Poruva Timotirani toharenaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 35 ihive nritarovaro Poruva qaiqaa karavuuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Timotira qova Kirikinyaava varuvaro mwia nrova Iutaa nraakyevento varuvaro Timotiva Porura mwakyaakya riero Karaisira quara qutaave timwa kyero Porura vataqiro viqaro mwia kyaahaqamaqiro vi varura. Timotirara mwiva kyuqema kyero Karaisira qua nraakye qora timwa nyiqiro viqaro unra qua mwaanra hia riaraitiro variqiro quarive tiro, Poruva Timotirani mwaa quara qara ntumwa tora.

¹ Nte Poruvama. Kotiva nyaamwuni tiri huvantu timwa taarivavata, Iesusi Karaisiva tire mwia vekya varuravavata, mwitanahua qiavana nte nronraqama vina Karaisira qua nraakye qora timwa nyi varuvama varina.

² Nte i Timotiranimu mwaa quara qara ntumwa tena. E Iesusi Karaisirara qutaave qiananranra tina, nte iara ni maaquve titi hurama. Tiri tiqova Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, i kyuqema mwateta iara po timwa mwate varivaro i mwutukyavanto qihaakya hi varirara variante.

Unra qua mwaanra timwa nyi varu vaisihuara tura

³ Timotio, nte Masentoniaani virera hiqanama nte kepukyaqama kyena iara tiqana, Epesaasini variante, tura. Qaiqaavata qio iara mwini nraahu variantema, tuqo. Vaisi mponramwuvanto mwini variahua unra qua mwaanra nraahu nraakye qora timwa nyi variahua e mwihuara qao tira hia mwitaa qiate qiante.

⁴ Mwihua uri qua nraahu timwaqi viqata nkyiari haivaqahua nyaaquhua okyarara nraahu riemwaqi viqata mwiaqaatai inronra qua nraahu qovara hi variara. E uro mwihuara hia mwitaa qiate qiante. Mwi quava hiama qio vaisi mpo kyaahaqa hiraro mwiva Kotira kyaiqa taqaananro. Vaisivanto Iesusi Karaisirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaroma Karaisira kyaiqa qio taqaananro.

⁵ Nraakye qora su nyaato mwutukyavanto kyuqema viro vahirata variqata hia taara nraato tiraitita, Karaisirara qutaqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tita, tire Karaisira qua nraahu timwa nyi varunanra.

⁶ Mpo hia vaisihua mwi aanranraqaa nraahu quataara vaihata mwihua apiqama kye nrohi variqata api qua nraahu ti variara.

⁷ Mwihua tiqata, Kyai tire Mosesira mwaanra qua nraakye qora timwa nyianre, timwa kyeta mwihua mwaanra qua okyara ntapihiahua votima kye variqata mwi quara okyararavata, mwihua nkyiari qiararavata, hia ntapihi kyaahua variara.

⁸ Tire ntapihi kyauraro Kotiva Mosesira mwu quava vaiharo vaisivanto mwi quara ntapihi kyero riero vataqiro quariva hiama Kotira qua nteqa kyaananro.

⁹ Tire ntapihi kyauraro Kotiva hia mwia qua rie varia nraakye qorahuara rieqaro mwi quara vatairavauma. Mwia qua nteqa kyeqata uaqia hi kyaiqara uti varia vaisihuani mwi quara Mosesira mwunrama.

Nraakye qoravanto hia Kotirara rie variahuave, mwaaqu kyaiqa vare variahuave, Kotira qua qaqira kyeta mwatanyaa okyarara rie variahuave, nkyiari nyohua sohua ru kye variahuave, mpohua ru kye variahuave,

¹⁰ nraakye qora api qareqata uaqia hi kyaiqara uti variahuave, hena vaisive hena nraakyevata qora kyaiqa utuahuave, vaisive nraaqiarave mpuara utihuave, unra qua ti varihuave, unra quaravata nkyiari kyauqu nriqigaa vate varihuave, qutaa qua mwoqa mwita mpo kyaiqa mpo kyaiqa api kyaiqa varaqi vi variahuave, mwihuara riegaro Kotiva nai qua mwaanra govarama kyero Mosesira mwunra.

¹¹ Qutaa qua vahirero Karaisira quama vahiro. Kotiva nraakye qora kyuqema nyate variva, mwiva ni nronraqama kyero mwi quara kyuqe hi quara nraakye qora timwa nyiante tihana ti varurama.

Kotiva Porurara po tiro kyuqema mwatorara tura

¹² Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto ni kepukya mpiro nianra mwiva qioma ni qua timwa nyiqiro quananrove timwa kyero ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa varaurara tina, nte mwianra kyuqemave ti varuqo.

¹³ Qutaa nte haaru Karaisirara uaqia hi quara timwa kyeqana mwia nraaqiara mwihua uaqiamaqi viqana mwihua ntugutuavara. Nte mwitaa-maqi viqana mwi entara Karaisira okyara hia ntapihiraitina mwitaa hia-avarara tiro, Kotiva nianra po tiro kyuqema mataihana nte Karaisirara qutaa mwivave tura.

¹⁴ Tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qutaqama kyero kyuqema mataihana mwiaqaatai nte mwiaavata kuaaqi variqana mwianra kepukyaqama kye riemwaqi viqana nte mwianra mwutukya vaihana varura.

¹⁵ Mwaa quarara nraakye qoravanto qutaa quave timwa kyeqata qioma riemwaqi vivara. Mwaa quava mwitaamama vahiro:

Mwiva uaqia hi kyaiqara uti varia nraakye qorahua

kyaahaqa hiraro Kotiva mwihua sitaarive tiro,

Iesusi Karaisiva mwatani tumunra. Qikye, uaqia hia nraakye qorahua variavana mwihua utaqtaina nte anoma kye uaqia hiava vaisiva variavara.

¹⁶ Nte uaqia hia nraakye qorahua mwihua suni uaqia hu vaisiva varuqaro Iesusi Karaisiva nraakye qorara nte mwihua qihaakyama nyataani okyarara ntapihi kye taqaate tiro, mwiva nianra nraante po timwa mataira. Iesusi Karaisiva nte qora hu vaisira nianra nraante po timwa matairara riaivaro nraakye qora su nyaatovanto ntapihirata tiqata, Qikye, Karaisiva Porurara po timwa mwataintema kyero mwiva tiriaravata po timwa timwa tairaqe ekyaa enta qati variqi quare. Kyai Karaisirara qutaave qiare, tivara.

¹⁷ Kotiva ekyaa enta qati variqiro vi variva, mwiva hia qutuariva variva, mwia hia vuqo taqaava variva, mwiva kuaava nraahu mwanriqavanto varira. Mwiva mwitaama varirara tita, nrivaqe ekyaa enta variqata mwia qamwata mwateqata mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quara. Qutaave.

¹⁸ Ni maaqu Timotio, haaru vaisi mponramwuvanto i timwa mwiqata Kotiva iara mwitaama tiho tu quarara rieganama nte mwaa quaravata i timwa mwina. E Kotira aanraqaa viqarama uaqia hi kyaiqara uti varihua i nraatara kyevorave tiqara kyuqema kyero ntaqi vari vaisira nraantan-tamwa kyera variqira viqara uaqia hi kyaiqara nraataraqira quantema tina.

¹⁹ Aanra mwiaqaa viqara Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqira viqara kyuqe kyaiqa nraahu vare variraro hia i toqaamwu ruari. Mpo hia vaisihua kyuqe aanra qaqira kyeta uaqia hi kyaiqara utiqata kyaurirara hia nronraqama kyeta rieta, mwia kyaara mwihua Karaisirara riemwaqi quava uaqiana viro.

²⁰ Haimeniaasivavata Arekisantaavavata mwitanahua mwitaama kye kyuqe aanra qaqira kyeta qora aanraqaa quara. Nte mwitanahuara gao timwa tena hia Kotirara qora qua qiate timwa kyena mwitanahuara Saataaniva nkyitanaqaa ntaqikyiqiro quanarove tura.

2

Poruva Timotirara nkye ntuvaantuama vita variqata mwataama kye Kotira nrutu tuaaheraate tura

¹ Nte iara kepukyaqama kye tiqana vuni i mwitaama kye timwa mwinrenra. Nkye ntuvaantuama vita variqata mwataama kye Kotirara aakyara qiata: Mwiva nkyi kyaahaqa hiarive titama mwianra aakyara qiata. Mwiva mpohuavata kyaahaqa hiarive tita aakyara qiata. Mwianra aakyara tiqata kyugeve timwaqi quata. Nkye Kotirara aakyara nteqata ekyaa nraakye qorara riegata Kotirara aakyara qiata.

² Vunyaa vaisive, kamaninranrave, ekyaa nronraqama vita vari vaisihuave, mwihuaravata riegata nkye Kotirara aakyara tivaro Kotiva mwihua kyaahaqa hiari. Nkye mwitaamaqi viqata Kotirara aakyara nte varivaro Kotiva mwihua kyaahaqa hirata mwihua tiriqaa kyugema kye ntaqikyivi varivaqe mwiaqaatai tire qio variararo tiri mwutukyavanto qihaakya hiraqe tire tirema variqi viqata Kotira kyaiqa vareqata aanra kyugeraqaa quanra.

³ Nkye mwitaama kyeta Kotirara aakyara nteqata kyuge kyaiqa vare varivaro Kotiva tiri huvantu timwa taariva nkyi qamwata nyataanro.

⁴ Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi aanranra qaqira kyeta qutaa qua okyara ntapihiki kye riemwaqi quate tiro, mwiva mwihua huvantu nyataarivama variro.

⁵ Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto nraahuma variro. Kotiva variharo vaisi kuaiqiavanto tavaaraqaanaa vaisivanto variqaro Kotiravata mwatani variahuavata vara kuaaqi vataarivama variro. Mwiva Iesusi Karaisiva vaisivantoma variro. ⁶ Mwiva ekyaa nraakye qora mwihua huvantu vita qatinani variate tiro, qutu vurama. Mwiva Kotiva timwa to entaraqaa qutu viro Kotiva nraakye qora huvantu nyataani okyarara qovarama kyora.

⁷ Mwi mwakyaakyara nraakye qora timwa nyiante tiro, ni nronraqama kyero titaihana nte ekyaa mpo mwatanaahua hia Iutaa mwatanaahuara mwi mwakyaakyarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate tina, mwihua timwa nyiqina vi varura. Hia nte unra quavauma ti varuqo. Nte qutaa quama ti varuqo.

⁸ Mwianra rieganama ni kyakya hiva mwitaamama vahiro: Mpo mwatukya mpo mwatukyaqi vari nraakye qorahua Kotirara aakyara nteqata variate tura. Mwihua hia raraqa tairata variqata hia inronra hiraitita, Kotira kyaiqa nraahu vararerata nkyiari kyauqu tuaahereqa Kotirara aakyara ntamwaqi vivaravema tina.

Poruva nraakye mwunruqa qutaa mwunruqanra tura

⁹ Nte nraakyaera tirerama. Nraakyevento nai mwamwantaqa kyugema kyero ntumwaqu tero naitarama kyero tuavaaqa utuari. Hia mpo qara mpo qarama kyero qiata mwunruqa hiari. Hia ori inraikyaqo inranra kyaatamwa ututaara nronra munima vahira vara kyero ututaari. Hia nronra munima vahiani tuavaaqara utuari.

¹⁰ Nraakyevento nte Kotira aanraqaa vi varuvave tirera, mwiva hia nai kyuge kyaagema kyero mwunruqa hianinranra nronraqama kyero

riari. Mwiva Kotira aanraqaa viqaro kyuqe kyaiqa varaqiro quariva, mwi inraikyava mwia mwunruqa qutaa mwunruqa vahiari.

¹¹ Nkye ntuvaantuama vita varivaro vaisivanto Kotira qua mwaanra tiraro nraakyevanto hia qua tiraitiro, qati variqaro vaisi qua nraahuma riemwaqiro quari. ¹² Nraakye qoravanto varivaro hiama nraakyevanto vintantero Kotira qua mwaanra timwa nyiari. Hia nraakyevanto nronraqama viro vaisiqaa ntaqikyari. Nte mwianra qaoma tina. Nraakyevanto tirema variari.

¹³ Kotiva Ataamunra nraante ututero mwia nraakiara Ipira utu tora. ¹⁴ Hia Ataamuva Saataaninra quara qutaa quave tuvaro nraakye mwiva Saataaninra qua riero qutaave timwa kyero Kotira qua nteqa kyora. Mwitaa hurara tinama, nte nraakyeera mwitaa tina.

¹⁵ Qio nraakyevanto Iesusirara riemwaqiro viqaro mpohuara mwutukya vahiraro Kotira kyaiqa varaqiro viro hia nai nrutu tuaaheraraitiro, variro nraaqiara mwataqiro vi variraro Kotiva mwia huvantu mwataanro.

3

Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyari vaisihuara tura

¹ Mwaa quarara nraakye qora qutaa quave tiqata qioma riemwaqi vivara. Mwitaa mwaa quava vahiyo: Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyirera hiari vaisiva kyuqe kyaiqa vararera hiarivama variananro.

² E mwi quara rieqara mwaa quara vataqi viqara vaisi mpo nronraqama kyaante. Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyari variari vaisiva avuqavuma kyero nrohiari vaisiva variari. Nraakye kuaiqia varataariva variari. Hia nramanri nrenro uera ntaari vaisiva variari. Mwiva naiqaa kyuqema kyero ntaqikyari variari. Nraakye qoravanto mwi vaisirara kyuqe vaisive tiva variari. Mwiva kyuqema kyero nyianranyaahua sita kyero nraamwuqi vateqaro kyara nyi variariva variari. Mwi vaisiva Kotira kyaiqa okyara nraakye qora qioqama kye nyaamwute variari vaisiva variari.

³ Mwi vaisiva hiama uaini nrenro uera ntaari vaisiva variari. Mwiva hia qamwanrama kyero raraqa tairaro nraakye qora ntuqutuariva variari. Mwi vaisira vikyokyavanto qihaakya hiraro nraakye qora qihaakyama kyero kyaahaqa hiari vaisiva variari. Mwi vaisiva hia munimanra nronraqama kyero mwutukya ntuari vaisiva variari. ⁴ Mwiva nai nrahesi nraaqiaraqaavata kyuqema kyero ntaqikyari variari. Mwia nraamwunra mwaquvanto mwi vaisira qua kyuqema kye rie vari vaisiva variari. ⁵ Vaisivanto nai nrahesi nraaqiaraqaa hia kyuqema kyero ntaqikyari nataama kyerove Iesusira nraakye qoraqaavata ntaqikyiananro?

⁶ Hia mateqa nrumu Iesusira nraaqiaraqama quariva Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiro quari. Haunri mwiva nronraqama viro nte nronravanto varuqo qiankyora. Mwiva mwitaamaqiro viraro Kotiva Saataaninraqaa qua vatontema kyero mwiaqaavata qua vataankyora.

⁷ Mwi vaisiva kyuqe vaisi varirata ekyaa qumina nraakye qoravata mwianra kyuqe vaisive tivara. Mwiva hia mwitaama variari vaisiva varirata, qumina nraakye qoravanto mwianra uaqia hi vaisirave tivaro mwia kyaara Saataaniva mwi vaisira raaquta kyairaro uaqia hi aanranraqaa quanro.

Iesusira nraakye qoraqi kyaiqa vare vaisihuara tura

⁸ Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiyariva kyuqe vaisivanto varirata mwia votima kyeta mwia nraakiara nronraqama vita mwia kyaahaqa hi varihua kyuqe vaisi nraahu varivara. E mwi vaisihua nronraqama kyarera hiqara mwaa quara vataqira quante: Mwihua avuqavu nrohiqata nkyiari qua vataqi viqata gutaq qua nraahu tihua variata. Mwihua hia uaini airi nre vaisihua variata. Hia munimanra mpoqama kyero mwutukya ntuarihua variata.

⁹ Mwihua Karaisira qua tirera hivaro hia mpo qua apiqama kye quava mwihua nyo muaanra ntairata mwihua vutu kye Kotiva qovara hiani quara timwa nyiqita quata.

¹⁰ E qakyo mwihua nronraqama kyarera hira mwihua nraante mwataarama kyera taqaante. E mwihua kyaiqa mwataara hiqara taqairata mwihua mwi kyaiqara kyuqema kye varaivera, e mwihua nronraqama kyairata mwihua Iesusira nraakye qoraqi kyaiqa varaqi quata.

¹¹ Mwihua nyaatamwanravata kyuqe nraakye nraahuma varivara. Mwi-hua nyaatamwanravanto hia mpohua mwaanra tiraitita, mwihua su nyaato kyuqema vahirata variqi viqata ekyaa kyaiqa qutaqama kye varaqita quata.

¹² Vunyaa vaisi mwia mwemwani nronraqama viro variariva, mwivavata nraakye kuaiqia vataavama variari. Mwi vaisiva kyuqema kyero nai nraaqiaraqaavata mwia nraamwuqi varihuaqaavata ntaqikiyarivama variari. ¹³ Nronraqama vita Iesusira nraakye qoraqi kyuqema kye kyaiqa varaqi vivera, mwihuara kyuqe vaisive tivata mwihua qua rientemwa kye variqata qioma nkyiari Karaisira aanraqaa virara timwa nyiqi vivara.

Kotira qua nronraqama kyero vahi quarama

¹⁴⁻¹⁵ Nte pataqia vari kyena uro i taqaaninranra rieganama varuqo. Mpo inraikyavanto antua kyairaqe hia vaakya uro i taqaaninrave tinama qara mwaa ini vara kyena. Nataama kyetave Kotira nraakye qora variqita vivarave? E mwi quara okyara ntapihiente tinama, nte ini qara mwaa ntumwa tena.

Kotira nraakye qora varirerata mwihua mwia nraamwuqi variahua votima kyetama varita. Kotiva qati variqiro vi variva varihata mwihua Kotiva nyaanrama taihuama varita. Mwihua Kotiva nyaanrama taihua variqata kyatari kepukyaqama kye rataara votima kye kepukyaqama kyeqata Kotira gutaq quaqaa ntaqikiyiqi vi variara.

¹⁶ Qikye, Kotiva nai qua qovarama kyai quava nronraqama kyero vahi quavama vahi. Mwataamama vahi:

Karaisiva vaisi mwamwanta varero
mwatani qovarama vuvaro

Kotira mwanraquravanto mwia gutaq okyara
qovarama kyovata nyaamwunyaahua mwia taqora.

Karaisira qua mpo mwatanaa mpo mwatanaa
timwa nyiqi vuvata mwihua mwianra gutaave tura.

Mwihua gutaave tuvaro

nraakiara Kotiva mwia vitovaro nyaamwuni vura.

Kotiva nronra qua qovarama kyaiva mwitaamama vahi.

4

Poruva unra qua mwaanra tu vaisihuara tura

¹ Kotira mwanraquravanto mwaa quara ntapihi kyero mwitaama tiro, Nraakiara mpo hi vaisihua Karaisirara ti quara qaqira kyeta tovevaanavanto unra qiani quara nraahu riemwaqi viqata Saataaniva timwa taani quara nraahu riemwaqita vivarave, tira.

² Mwi vaisihua mwaa entara qovarama vita mwihua guta qua ti vari-ahua nraantantamwa kyeta unra qua timwaqi vi variqata kyauruataara vaihata hia kyauriraitita, Saataaniva uti vari kyaiqara nraahu uti variara. ³ Mwihua mwaanra qua timwaqi viqata nraakye qorara hia nraata vaati varaate tita, mwi kyarara mwi kyarara hia nranraitita qati variqi quate, ti variarave. Mwihua mwitaa qiavaro Kotira quavanto hia mwitaa tira.

Tiriara mwihua ekyaa mwi kyarara mwi kyarara nraate tiro, Kotiva mpo kyara mpo kyara utu taira. Mwianra rieqatama tire Karaisirara qutaave timwa kye Kotira guta qua riemwaqi viqata tire qioma mpo kyara mpo kyarara Kotirara kyuqeve timwa kyeta nramwaqi quanana.

⁴ Ekyaa Kotiva ututai inraikyava kyuqe inraikyama vahiro. Tire hia mpo kyarara qao tiraitita, ekyaa kyarara kyuqeve timwa kyeqata qioma nramwaqi quanana. ⁵ Kotiva tiharo kyaravanto qovarama virara tita, tire Kotirara kyuqeve timwa kyeta tire ekyaa kyarara kyuqerave nraahu timwa kyeqata nraanana.

Timotirara e kyuqema kyera Iesusi Karaisira kyaiqa varaqira quante tura

⁶ E mwi quara mwi quara Iesusira nraakye qora timwa nyiqira viqarama e kyuqema kyera Iesusi Karaisira kyaiqa varaqira vinana. E mwitaa-maqira viqara e guta mwaanra qua riemwaqira vi variravara tiro, mwi quava i kyara votima kyero vahirara e kyuqema kyera Kotira aanraqaa vinana.

⁷ Mpo qua uri qua apiqama kyega mwanriqanra ti varia quara kyon-tavanto mwi quara ti variara. E ekyaa mwi quara mwoqa mwiate. E variqara Kotira anra kyuqeraqaa nraahu quataa hirara variqira quante.

⁸ Vaisivanto nai mwamwanta huvantu vaantu hiarive tiro, kyuqu kyauqu ntatuteqaro mpo qara mpo qara hiariva, mwiva mwaa entara nraahuma mwia kyaahaqa hianano. Vaisi mwanraquravanto huvantu vaantu hiro kepukyaqama quarive tira, e Kotira aanraqaa mpo enta mpo enta kepukyaqama kyera viraro i vu nraato mwutukyaqitairo qio vahirara e mwaa entaravata nraakiara nyaamwuni varina entaravata qioma variqira vinana.

⁹ Mwi qarara nraakye qoravanto guta quave timwa kyeta qioma riemwaqita vivara.

¹⁰ Tire tiqata, Mwanriqavanto qati variqiro viva, Kotiva, mwiva tiri kyaahaqa hiariva variho, ti varunanranra tita, tire kyuqema kye Kotira aanraqaa virera uti variqata tire toqaamwu tiqata Kotira kyaiqa varaqi vi varunanra. Kotiva ekyaa nraakye qora huvantu nyataariva variva, mwiva Iesusirara guta mwivave ti nraakye qorahua huvantu nyate variro.

¹¹ Mwaa quara timwa mwunra e nraakye qora timwa nyiqanra mwi quara riemwaqita quate qiante.

¹² Mpo ihua iara tiqata, Taqaate, mwiva qaraakya vaisima variho. Hia mwia qua riarerave, tihua, haunri mwihua iara mwitaa tivora. Iesusira nraakye qoravanto iara kyuqe vaisive qiate tira, e kyuqe qua nraahu timwaqira viqara kyuqema kyera nrohianta. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Kotirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Api nrohina okyarara mwoqa tu kyera variqira quante. E mwitaamaqira

virata nraakye qora e nrohinanra taqeqata mwihuavata qioma mwitaama kye nrohivara.

¹³ E ni pekya variqarama mwaa kyaiqara varaqira quante. Nraakye qora ntuvaantuama kyera mwihua suqaa sivira Kotira mpukuqitaira qua kyaara ntumwa kyera timwa nyiqinra quante. Mwitaamaqira viqara mwihuara mwi quara riemwaqita quate tira, mwi quara okyara ntapihí kyera mwihua timwa nyiqanra variante. ¹⁴ Haaru Kotira vaisi nronranramwuvanto nkyiari kyauqu iqaa vateqata Kotira qua mpo i qovarama kye mwuvara e mwiagaataira Kotira kepukya mpo kepukya varonanra. Kotiva mwi kepukyara mwinra e hia mwianra taunru kyaraitira, mwianra riemwaqira quante.

¹⁵ Ekyaa mwi inraikyarara tura mwi kyaiqaraqaa variqara qutaaqama kyera varaqira virata ekyaa nraakye qora i kyaiqa taqeqatama kyuqe kyaiqave qiata.

¹⁶ E aanra kyuqeraqaa viqarama kyuqe qua nraahu timwa nyiqi virerave timwa kyera kyuqema kyera enaqa ntaqikyiqira quante. E mwitaamaqira viraro Kotiva inavata, i qua riehuavata, huvantu nyataanro.

5

Mwataama kyera Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiqira quante tura

¹ E taqairaro Iesusira nraaqiara nronra tuaari vaisiva mpovanto hia aanra kyuqeraqaa virera, hia mwia mpoqama kyera inronra hiante. Ena qorara qihaakyama kyera qiarantema kyera tiraro aanra kyuqeraqaa quari. Qaraakya vaisiara ena qata vakyaara tinantema kyera mwihuaravata qiante. ² Kyontara ena nronranra tinantema kyera mwihuaravata qiante. Qaraakya nraakyaera ena nrunra nrakyaara tinantema kyerama mwihuaravata tiqarama kyotataqama kyeqara variqira quante.

³ Taqairaro tetoqa nraakyevanto nanrianraa varirata qio qutaa hia mpohua mwiaqaa ntaqikyivera, mwiaqaa kyuqema kyera ntaqikyiante.

⁴ Tetoqa nraakyevanto varirata mwia nraaqiaravantove, mwia nraisivantove varivera, mwihua qioma mwiaqaa ntaqikyivara. Mwihua nyohua sohua, nyaaquhua saatohua, haaru mwihuaqaa ntaqikyurara rieqata mwihuaqaa ntaqikyiqita quata. Mwihua mwitaa hiqatama Kotira kyaiqa vare varivaro Kotiva mwihuara gamwataanro.

⁵ Tetoqa nraakyevanto nanrianraa variqaro Kotirara nronraqama kyero riemwaqiro viqaro mpo enta mpo enta Kotirara aakyara nteqaro mwianra ni kyaahaqa hiarive qiani nraakyaera, mwiaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi quate qiante.

⁶ Tetoqa nraakye mpovanto nanrianra nraahu gamwataani nraakyaera hia kyaahaqa hiate qiante. Mwi nraakyeva qutu quahua nraantantamwa kyeroma variro.

⁷ E mwaa quara Kotira nraakye qora timwa nyinrata mwihuaqaa hia qua vahirata kyuqema kye variqi quata.

⁸ Vaisi mpovanto hia nai nrahesi nraaqiaragaave mwiaavata varihuaqaa kyuqema kye ntaqikyirera, mwi vaisiva Karaisira quara qumina quave timwa kyero nteqama kyero. Mwi vaisiva hia Kotira qua rias vaisihuavata nraatara kyero qora vaisivantoma variananro.

⁹ E tetoqa nraakye kyaahaqa hiqara mwia nrutu vatarera hira taqairaro nraakye mpovanto qoraisi kuaiqia nraahu varataariva variqaro kyon-taqama viro 60 ihi varaariva varirera, mwia nrutu nraahu vataate qiante.

¹⁰ Mwi nraakyerara kyuqe kyaiqa vare vari nraakyerave ti vari nraakyeveva nraahuma variari. Mwi nraakyeveva kyuqema kyero nai nraaqiaraqaa ntaqikyiqi vihata mwihua nronra tueta varia nraakyevevama variari. Mwi nraakyeveva kyuqema kyero nyianranyaahua sitaqiro nai nraamwuqi kyero kyara nyi variari nraakyevevama variari. Mwi nraakyeveva Kotira nraakye qorani hia mpohua varaataa hi kyaiqara vara nyataarivama variari. Mwiva uaqiama vita vari nraakye qorahua kyaahaqa hiari nraakyevevama variari. Mwiva kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare variari nraakyeveva nraahuma variari. Mwitaa hiani nraakyerera nrtu nraahu vataate qiante.

¹¹ Tetoqa nraakyevento kyontaqama viro 60 ihi vara kyaaninra mwia nrtu nraahu vateta tetoqa nraakye qaraakyara nrtu hia vataate qiante. Mwi nraakyeveva Karaisira kyaiqa vareqa taqero vaati varaataa hiraro qaqira kyaaninranravata hia mwia nrtu vataate qiante. ¹² Mwi nraakyeveva tauraa nai kyauqu nriqiqaa vateqaro qiani quara qaqira kyero Karaisira kyaiqavata qaqira kyero mwia kyaara qua varaankyora.

¹³ Tetoqa nraakye qaraakyavanto hia qumina variqaro mpo nraamwu mpo nraamwuqi vera nteqaro airi qua timwaqiro nrohiari. Mwitaa hia nraakyevevama nrohiqata mpohua mwaanra tita, hia qiataa qua viti timwa nyi viri timwa nyita, qua raapu vareqata mpo nraamwu mpo nraamwu nrohi variara.

¹⁴ Tetoqa nraakye qaraakyava mwitaa hiankyorave tina, nte mwianra tiqana, E qaiqaa vaati varera nraaqiara mwata kyera mwiaqaa ntaqikyiqira quantema, tina. Mwi nraakyeveva mwitaa hirera, tiri nramwutaaga hi varihua hiam qio mwi nraakyerara rieqata tiriqaa qua vatevara. ¹⁵ Nte taqauqata tetoqa nraakye mpo hiahua kyuqe aanra qaqira kyeta Saataaninra kyaiqa nraahu vare variara.

¹⁶ Nraakye mpovanto Iesusira nraaqiaravanto variqaro taqairaro mwia kuaa nraanre mpovanto tetoqa nraakye varirera, mwivama mwiaqaa ntaqikyiqiro quari. Mwiva mwiaqaa ntaqikyiqiro virata Iesusira nraaqiara hini mwihua tetoqa nraakye mpoqiani nkyiariaraa varihuaqaa ntaqikyiate.

Nronra vaisinramwu Kotira kyaiqa varaahuaqa kyuqema kye ntaqikyiate tura

¹⁷ Nronra vaisinramwu kyuqema kye Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyihuara tirera. Mwihua kyaiqavanto kyuqema kyero vahirara tira, e Iesusira nraakye qora timwa nyinrata mwihua kyuqema nyateqata uqinra kye kyoqaa nyiate. Vaisinramwu kyuqema kyeqa nraakye qora timwa nyiqi viqata mwaanra qua okyara timwa nyiqi vi varia vaisihua, nte mwi vaisihuarama tuqo. E mwihua uqinra kye kyoqaa nyiate qiantema tina.

¹⁸ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Uiti uru ntatatamwu hiarive tira, purimakau vita
vatairaro uiti mwivau ntamwaqiro nrohianinra nrona
hia rupaante.

Mwia nrona hia rupairaro purimakauvanto
mwi kyaiqara vareqaro qioma mwi kyarara
mpoqiani nraananrove, turama. (Lo 25:4)

Kotira mpukuqi mpo quavata vahiva mwitaama tiro:

Mporani kyaiqa varaariva hia eqaananrove,
mwiva nai kyoqaa varaananrove, tura. (Matiu 10:10) Mwi quara rieqarama
e Iesusira nraakye qora timwa nyinrata mwihua nkyiari nronra vaisi
uqinra kyeqa kyoqaa nyiate.

¹⁹ Nronra vaisivanto Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyari variariva variraro vaisi kuaiaqavanto mwiaqaa qua vatarera uti varirara hia mwi vaisira qua riaante. Vaisi taaratanave, taarampotanavantove, mwiaqaa qua vataivera, mwi quara rieqara avuqavu hianta. ²⁰ E taqairata nronra vaisinramwu gutaqama kye qora kyaiqa utu kyaivera, e mwihua sita varera uro nraakye qora suqaa variqara mwihuara tiqara avuqavu hianta. E mwitaa hirata hini nraakye qora mwihua taqeta tirevata mwitaa hiarorave tiqatama aatu hiate.

²¹ Timotio, nte Kotira vuqaavata, Iesusira vuqaavata nyaamwunyaahua suqaavata, variqanama nte iara kepukyaqama kyena tiqanama: Nte i timwa mwu quara mwaa nraakye qora timwa nyiqi viqara hia vaisi mpora ntena nramwunaave timwa kyera mwiaavata qihaakyama kye qua tira, mpo mwatanaahuavata kepukyaqama kyera qua qiante. E ena nramwunaahuaravata mpo nramwunaahuaravata kuua qarama kyera qua qiante.

²² Hia paparugama kyera ena kyauqu vaisiqaa vateqara mwia nronraqama kyairaro Kotira kyaiqa varaari. E mwitaa hiraro mwi vaisiva hia kyugema kyero Kotira kyaiqa varairaro iqaavata qua vahiankyora. Mpohua qora kyaiqavanto ivata tu varaankyo tira, e kyuge kyaiqa nraahu varaqira quante.

²³ Hia qumina nramanri nraahu nramwaqira quante. Airi enta i nriqa virara tira, e uaini pataqiani nranra hiraro i vikyokyavanto qio vahiyari.

²⁴ Mpo hia vaisihua qoqaa variqata qora kyaiqa uti variavaro qamwanrama kyero mwihuaqaa ko vahira. Mpo hia vaisihua uqeta variqata qora kyaiqa uti variavaro mwihua qora kyaiqa mwiva nraakirama qovara hiananro. ²⁵ Mwia votima kyero nraakye qoravanto kyuge kyaiqa vare variava qoqaama vahiro. Uqeta variqaro kyuge kyaiqa vare variariva variraro mwia kyuge kyaiqavanto nraakiara qoqaama vahiananro.

6

Rupatovata variqata mpohuaqaa qumina kyaiqa varo nraakye qorahuara tura

¹ Nte nkyi rupa taavata mpohuani kyaiqa vareqata hia kyoqaa varaa nraakye qorahuara tirera. Nkye variqata nkyitaqaa ntaqikyiani vaisirara kyuge qua nraahu timwaqi viqata mwia qua nraahu riemwaqi quata. Nkye mwitaamaqi vivaro mpovanto hiam qio Kotirara uaqia hi quara qiananro. Mpovanto hiam qio tiri mwaanra quara uaqia hi quarave qiananro.

² Nkyi rupa taari nraakye qorahua varivaro nkyiqaa ntaqikyari vaisiva, mwivavata Iesusira nraaqiara varirera, nkye mwi vaisirara tiri tiqata vakyaama variho qiata. Nkye mwia qua raaqutevora. Mwi vaisiva nkyi sata sakyaa varirata nkye kyugema kye mwia qua rieqata mwia kyaiqa vara mwataata. Mwi vaisivavata Iesusirara gutaave timwa kyero Kotirara mwutukya vahirara tita, nkye kyugema kye mwia kyaiqa vareqata mwia kyaahaqamaqita quata. Timotio, e mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante.

Unra qua mwaanra ti vaisihuara tura

³ Vaisi mpovanto nri ntero tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qutaa qua tura qaqira kyero, mwiva tire riemwaqi vi varuna quara qaqira kyero mpo qua mwaanra tirera, ⁴ mwi vaisiva nai nrutuara nraahu rie vari vaisiva variqarora tiro, mwiva hia mwaanra okyara ntapihiari vaisivama variananro. Mwitaa hi vaisihua varivaro inronra quave antua quave

tiva nraahuma mwihua su nyaatoqi vahiananro. Mwihua mwi quara ti variavata mwia kyaara nraakye qoravanto mpohuara vikyokya uaqia hirata variqata inronra hiqata varivara. Mwi quara kyaara mwihua nanrianra nanrianra qora qua tivara. Nraakye qora nanrianra nanrianra qora su nyaato riegata varivara.

⁵ Nraakye qoravanto uaqia hi qua mwaanranra nraahu riegata hia su nyaatoqi ntapihirata mwihua Kotira qutaa qua qaqira kyeta munimave, mpo inraikya vararera nraahuma uti varivara. Mwihua tiqata, Kyai Kotira vataqi quana aanranraqaatai munimave mpo inraikya mpo inraikya varaare, ti varivara.

⁶ Vaisivanto Kotiva mwiani inraikyarara qiove timwa kyero qamwatairera, qutaama mwiva airi inraikya mwia vatero kyuqema kyero variariva variananro.

⁷ Tiri mwatani mwatatai entaraqaa tire qovarama vita hia mpo inraikyavata vare nrunanra. Tire qutu vita nanra inraikyavatave vare quanana? Hiam qio tire mpo inraikyavata vare quanana.

⁸ Mwianra riegama tire taqaararo kyarave tuavaaqave qio vahiraqe tire kyuqemave timwa kye tire qio varuro qiara.

⁹ Munimave, airi inraikyave, vararera uti variahua variavaro mwi inraikyava mwihua vara qora kyaiqaqi kyaihata nkyiari kyakya hira mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi vita uro uaqiama kye variqi vita raupirima quara.

¹⁰ Nraakye qora munimanra nraahu mwutukya ntihata mwianra nraahu riemwaqi vi variara mwia kyaarama ekyaa mpo kyaiqa mpo kyaiqa uaqia hi kyaiqava qovara hi variro. Nte taqauqata vaisi mponramwuvanto munimanra mpoqama kye mwutukya ntihata mwihua Iesusira qua qaqira kyeta variqi vita mwiaqaatai mwihua mwutukyavanto uaqia ihata variara.

Poruva Timotirara mwitaa mwitaama kyera variqira quante tura

¹¹ Qio Timotio, e Kotiranivanto variananranra tira, ekyaa qora kyaiqa mwia nraatu ntuvaihaa vira uro nyianrato variante. E avuqavu vahiani okyarara riemwaqira quante. Kotira aanraqaa nraahu nrohianta. Iesusirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Hia qamwanrama kyero pupohairara kepukyaqama kyera variqira quante. Nraakye qorara qihaakyamaqira quante.

¹² Vaisivanto mpo inraikya vararerata nai ntutaa kye nai ntutaa kyemaqi viqata hiantaantema kyera evata hianteqara uaqia hi kyaiqara qaqira kyera nte ekyaa enta qati variqi virerave timwa kyeqara Iesusirara riegarama variqira quante. E mwitaama kyera variqira quante tiro, Kotiva i nraanrama taira. Kotiva i nraanrama taihara e airi nraakye qora suqaa variqara nte Kotira aanraqaa nraahu virerave qiananra.

¹³ Kotiva variharora tiroma, ekyaa inraikyavanto qati vahiqiro viro. Qio nte Kotira mwia vuqaa variqanama iara mwaa quara riemwaqira quantema tuqo. Iesusi Karaisiva Pontiaasi Pairaativa huraga variqaro kyuqema kyero mwia timwa mwunra. Qio nte Iesusi Karaisira nai mwia vuqaavata variqanama mwaa quara riemwaqira quantema tuqo:

¹⁴ Nte Kotira qua i mwu quaraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira viraro hia api qua inaqaaavata mwiaqaavata vataivaro kyuqema kyero vahirara ntaqikyiqira viraro ekyara entaqaa tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisiva qovara hiari.

¹⁵ Nraakiara Kotiva timwa taani entaraqaa Iesusi Karaisiva qovara hirata ekyama mwia taqevara. Kyuqema varia okyarava Kotiraqima vahiro.

Mwiva nraahu ekyaa inraikya ntaqikiyi varivama variro. Mpohua mpohua vunyaahuave, nronravantove, variavaro Kotiva ekyaa mwihua nraatara kyero mwihua vuni varivama variro.

¹⁶ Mwiva nraahu ekyaa enta qati variqiro vi variva. Mwiva omwa nronravanto ite variraqi variharo hiama vaisi mpovanto Kotiva hinani quariva vahi. Hiama vaisi mpokuvanto Kotira taqaiva variro. Hiama mpovanto mwia taqaarivavata variananro. Mwiva ekyaa enta kepukya-vanto variqiro quaninranra tita, varaivaqe mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quara. Qutaama tuqo.

Airi inraikya vataahua tukyama kyeta mpohuavata nyiate tura

¹⁷ Mwaa mwataraqaa airi inraikya vataahua e timwa nyinrata mwihua hia nkyiari nyutu tuaahereqata tire nronra nraakye qorave qiate. Mwihuara hia nkyetani quaahaqa vahiani inraikyarara nronraqama kye riaraitita, Kotirara nraahu nronraqama kye riemwaqita quate qiante. Tiriara kyuqema kye variqi quate tiro, Kotiva qihaakyama kyeqaro ekyaa inraikya naini vahi inraikyara tiri timwi varira.

¹⁸ E airi inraikya vataahuara kyuqe kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqi quate qiante. E mwihuara nkyeta hi inraikyara qihaakyama kye tukyama kyeqa mpohuavata nyiate qiante.

¹⁹ Mwihua mwitaamaqi vivaro nraakiara nyaamwuni mwihua kyoqaa kyuqema kyero kepukyaqama kyero vahiananro. Mwihua mwiaqaatai qutaaqama kye qati variqi vi okyarara vareta qati variqi vivara.

Kotiva i mwiani kyaiqaraqaa kyuqema kyera ntaqikiyante tura

²⁰ Timotio, Kotiva i mwiani kyaiqaraqaa kyuqema kyera ntaqikiyiqi viqara mwi kyaiqara varaqira quante.

Mpohia vaisihua hia Kotira qua ntapihi kye riaraitita, mwihua nkyiari riemwa kyeta tire mwaanra qua okyara ntapihura huave timwa kyeta api qua ti variara. E mwi quara ti varihua mwoqa nyiante.

²¹ Mpo hia nraakye qorahua, mwihua quara qutaa qua okyarave timwa kyeta mwihua Kotira aanra qaqira kyeta apiqama kye uaqia hi aanranraqaa nrohi variara.

Kotiva nkyi kyuqema nyatairata variatema, tuqo.

2 TIMOTI

Poruva Timotirani nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 36 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro qaiqaa qara mwaa ntumwa tora. Mwi entara Porura ru kyeva qaumaqa huvaro Poruva mwianra rieqaro Timotira qua mwaanra mwinro tiqaro, Kyuqema kyera Karaisira qua riemwaqira quante, tiqaro qara mwaa ntumwa tora.

¹ Nte Poruvama. Kotiva nai kyakya hiraqa tihana nte nronraqama vina Iesusi Karaisira qua timwa nyi varuvama varina. Tire Iesusi Karaisiravata variqi quanranra Kotiva kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa tai quara, nte mwi quara nraakye qora timwa nyi varuva.

² Nte i Timotirara ni maaqu kyugevavema tuqo. Kotiva tiri tiqovavata, Iesusi Karaisira tiri vunyaa vaisivantovata, i kyugema mwateta iara po kye timwa mwataivaro i mwutukyakitairo qihaakya hi varirara variante.

Tire hia Karaisira quara kyauruare tura

³ Nte Kotirara kyugeve timwaqi viqana ntena haivaqahua huntama kyena Kotira kyaiqa varaqi vi varura. Nte Kotira kyaiqa vareqana ntapihi kyena varaurara tina, nte qua tuqaro hia ni no muaanra ntaihana vutu kyena tura. Nte mwitaamaqi viqana nte entaqivata iheravata Kotiva i kyaahaqa hiarive tina, mwianra aakyara ntamwaqina vura.

⁴ I vuqitairo nruqunru tumunranra nte qati nraahu rie varuqo. Ni mutukyavanto kyuge hiarive tina, i taqaataa ihana varuqo.

⁵ E hia unraqama kyera Kotirara rieqara mwia aanraqaa quanranra nte mwia ntapihima kyena. I taatova Roisivavata, i nrova Iunisivavata, Kotira aanraqaa vuntama kyera evata vi variananra nte ntapihi kyauqo.

⁶ Mwianra rieqanama haaru nte iqaa kyauqu vataavaro Kotiva mwi entara nai kepukya mpo i mwunra, e mwia taunru kyerorave tuqo. Vaisivanto qia vuata kyaiharo auru vintema kyera e Kotiva nai kepukya mpo i mwinra hia qumina tutaraitira, tuqara kyera mwia kepukyaqama kye tintera Kotira kyaiqa varaqira quante.

⁷ Hia tiriara mwihua aatu hiate tiro, Kotiva nai mwanraqura timwinra. Qaqao, Kotiva nai mwanraqura tiri timwihanro mwia mwanraqura-vanto tiri kyaahaqa hi varihata mwiaqaatai tire kepukyaqama kye variqi viqata tire nanrianra nanrianra mwutukya vaihata tire kyugema kye teta mwamwantaqaa ntaqikyiqi vunanra.

⁸ Mwianra rieqarama hia kyauriqara tiri vunyaa vaisiara nraakye qora timwa nyiqira quante. Nte Karaisira qua timwa nyunra mwia kyaara ni rupa kyaavana karavuqi varura, hia mwianravata riiraro i kyaurirara variante. E hia kyauriraitira, ni nraantantera tiri vunyaa vaisi quarave tira i uaqiama mwate varivara e muaanra varenanranra hia nronraqama kyera riemwaqira quante. E mwitaamaqira viraro Kotiva i kyaahaqa hiqaro i kepukyaqama mwatairara e qioma variqira vinanra.

⁹ Kotiva tiri huvantu timwa tero tiriara ni nraakye qora variate tiro, tiri tinraanrama taira. Hia tire kyuge kyaiqa vara mwataunanranra riero tiri tinraanrama taira. Mwiva nai nte mwitaa hirerave timwa kyero qati tiri kyugema timwa taira. Hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva tiqaro, Nraakiara nte Iesusi Karaisira kyaiqara rieqana nraakye qora kyugema nyatarerave, timwa kyero terama tero varura.

¹⁰ Kotiva mwitaa timwa kyero variharo mwaa entara Iesusi Karaisiva tiri huvantu timwa taariva mwatani qovarama virara tita, tire Kotiva tiri kyuqema timwa taaninranra ntapihi kye riaunanra. Karaisiva qovarama viro ekyaara qutu vi okyarara mwia kepukya nteqa kyairara tita, tire Karaisira mwakyaakya kyuqera riemwaqi viqata tirevata qioma ekya enta qati variqi quanana.

¹¹ Kyuqe mwakyaakya mwia timwa nyianrive tiro, Kotiva ni nronraqama kyaihana nte mwi quara nraakye qora timwa nyiqi viqana qua okyaravata mwihua timwa nyi varura.

¹² Nte mwi quara timwa nyiqi vi varuqata mwia kyaara mpo hiahua ni uaqiama mate variavana nte muaanra vare variqana nte hia nronraqama kye mwianra riena kyauriraitina, nte mwiaqaa vuntu vina varu vaisira Iesusira okyara ntapihi kyauvara tina, nte mwutukya qihaakyama kyena tiqana, Mwiva qioma ni kyaiqa mpitairaqaa ntaqikyiqiro viraro ekyaara enta qovara hiananrove, ti varura.

¹³ Nte qutaa qua i timwa mwunra rieqarama mwi quara nraahu tuqara tintera nraakye qora timwa nyiqinra quante. Mwi quara rieqarama Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqi viqarama mpohuara mwutukya vahirara variqira quante.

¹⁴ Vaisivanto kyuqe inraikyaqaa ntaqikyintema kyera e Karaisira qua nte i timwa mwunraqaa kyuqema kyera ntaqikyiqira quante. Kotira mwanraquravanto tiriqi variva i kyaahaqa hi varirara e mwi quaraqaa ntaqikyiqira quante.

¹⁵ Nte Esiaani nrohi varuqata ekyaaisivata, Pikeraasivavata, Hemoke-naasivavata, ni qaqira kyeta quara e mwia ntapihi kyaananra.

¹⁶ Ni karavuqi kyeta seniqa rupa taavana varuqaro Onesiporaasiva hia mwianra kyauriraitiro, mpo hira mwiqi nrumu ni kyuqema matairara tina, nte Kotirara aakyara nteqana mwi vaisiravata, mwia nraamwuqi variahuavata, kyuqema kyera po kye timwa nyataantema tuqo.

¹⁷ Mwi vaisiva hia ni rupa taarara nronraqama kyero riaraitiro, Romiqi uro ntero ni piriara puaamaqiro viro uro ni puaama kyaira. ¹⁸ Qio tiri vunyaa vaisivanto ekyaara entaqaa mwianra po kye timwa mwataanro. Nte Epesaasiqi variavaro mwi vaisiva kyuqema kyero ni kyaahaqa hura, mwiavata e ntapihiananra.

2

Ntaqi vari vaisira kyuqera votima kyera variqira quante tura

¹ Timotio, ni maaquo, Iesusi Karaisiva tiri kyuqema timwa te varirara tira, e kepukyaqamaqira quante. ² Nte nraakye qora airi suqaa variqana timwa nyu quara e riaanana, mwi quara Kotira aanraqaa kyuqema kyeta nrohi vaisihua timwa nyinrata mwihua mwi quaraqaa kyuqema kye ntaqikyiqi viqata mpohuavata timwa nyiqi quata.

³ E Iesusi Karaisira nraaqiara variqara ntaqi vaisira kyuqera votima kyera variqarama hia tiri uaqiama timwa terara nronraqama kyera riaraitira, tiri nraantantamwa kyera muaanra vareqarama kepukyaqama kyera variqira quante. ⁴ Ntaqi vaisiva variqaro naiqaa ntaqikyivaisira qamwata mwatarero uti variqaro mwiva hia mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaqiro viraitiro, mwiva ntaqi kyaiqara nraahu varaqiro vi varira.

⁵ Mpo inraikya vararerata hianta huaqitairo mpovanto hianta okyarara timwa taani quara hia riaraitiro, nai riemwa kyero mpo aanraqaa quariva

hiama qio kyoqaa varaananro. ⁶ Vaisivanto toqamwu tu kyero kyaiqa varaqi viro kyara vara tutaariva, mwiva nraantema kyara nraananro.

⁷ Tiri vunyaa vaisivanto i kyaahaqa hirara e ekyaa qua okyara qio ntapihi kyera rienanranra tira, e nte tu quarara nraato tugira quante.

⁸ Nte Karaisira mwakyaakya kyuge mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqina vu quara nraahu riemwaqira quante. Iesusi Karaisiva Ntevitira okyara kuaa okyara varuva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivurama. Nte mwi vaisira qua timwa nyiqi vi varurama.

⁹ Nte timwa nyiqi vuqata mwi quara kyaara ni uaqiama mateta antua utuahua rupa taantema kyeta ni seniyo rupa taara. Mwihua ni nraahu qio rupa teta Kotira qua hia qio rupa tevara.

¹⁰ Mpo hiahua ni uaqiama mate variavana nte hia mwianra nronraqama kyena riauqo. Nte Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara rieqana qioma nte muaanra mwia varaaninra. Mwihuavata Karaisira qua riaivaro Kotiva mwihua sitairata ekyaa enta Kotiravata qati variqi quate tinama, nte ekyaa muaanra mwianra hia nronraqama kye riaraitina, variqi vura.

¹¹ Mwaa quarara qutaa quave qiarara tira, evata riemwaqira quante:

Tire Karaisiravata qutu quarahua variarera,
tire qioma nraakiara mwiavata qati variqi quanarave.

¹² Tire hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variqi quarera, tire Karaisira vatama kye variqata ntaqikyiqita quanarave.

Tire Karaisira mwoqa mwianrenra,
mwivavata tiri mwoqa timwiananrove.

¹³ Tire mwia qua riemwaqita virerave timwa kyeta qaqira kyaarera, mwiva nai timwa taani quara hia qaqira kyaraitiro, qati nraahuma mwi quara riemwaqiro quanarove.
Mwiva hia nai timwa taani quara qaqira kyero mpo qua mwia mwoqaaqaa qiananrove.

Kotira kyaiqa kepukyaqama kyera varaqira quante tura

¹⁴ Ekyaa mwi quara tura qaiqaavata qaiqaavata nraakye qora timwa nyiqira quante. E Kotira vuqaa variqara nraakye qora timwa nyiqanrama hia qumina mpo qua mpo qua kyaara inronra hiqata variate qiante. Inronra hi quava hia nraakye qora kyaahaqa hiananro. Mwi quava mwihua vara raupirimama kyaananro.

¹⁵ Kotiva iara kyaiqa vaisi kyugevave qiarive tira, mwia kyaiqa nraahu kyugema kyera varaqira quante. E tiqara, Mwiva ni kyaiqa tukyama kye taqairaqe hia kyaurirerave, timwa kyeqarama mwia kyaiqa varaqira quante. Kotira qua qutaa qua ntapihi kyera nraakye qora timwa nyiqira quante.

¹⁶ Vaisivanto hia Kotirara riaraitiro, qumina qua nraahu riemwaqi viqaro inronra qua qiani vaisira mwoqa mwiate. Mwi quava vaisi vara kyairaro Kotira aanra qaqira kyero mpo aanra uaqia hianinraqaama quanarove.

¹⁷ Mwi quava tauma rumpuara uaqia hiva vaisi mwamwanta nre varira voti hira. Haimeniaasivavata Pairitaasivavata mwi quara timwa nyiahua variara.

¹⁸ Mwitahanua qutaa aanra qaqira kyeta tuqasaavi api qua tiqata, Ekyaa nraakye qora qutu viraqitai qaiqaa qati sivi entarara vaakya qovarama viro taiqama viho, ti variavata Iesusira nraaqiara mpo hiahua mwitanahua quara qutaave timwaqi vita mwia kyaara mwihua uaqiama quara.

¹⁹ Qio paatiharo mwataqi kyatari rataintema kyero Kotiva nai qua paatiharo rataira. Mwiaqaa qara ntumwa taiva mwitaama tiro:

Nronravanto nainive ti nraakye qorahua ntapihi kyairavema, tiro.

Qara mpovanto tiqaro:

Nronravanto niqaa ntaqiky i varivave qiariva, mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara qaqira kyero kyugema kyero variqi quarive, tira.

²⁰ Nraamwu nronraqi taanu mpo qara mpo qara hiva vahira. Mpo hiva nronra munima kyeqata utu taava korive, munimave, mwi inraikyaraqo utu taava vaiharo mpo hiva kyatarive, aatapaive, mwiaqo utu taava vahira. Mpo hi taanunraqaa nronra entaqaa nraavata mpo hiraqaa qumina entaqaa nraanra.

²¹ Vaisivanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyero variva, mwi vaisiva taanu kyugeraqaa nronra ihera nraahu vara kyeqaro nrai taanunra votima kyero variananro. Tiri nronravanto mwi vaisira vita kyero qioma mwiva ni kyaiqa nronra kyaiqa varaananrove qiananro. Tiri nronravanto mwi vaisirara hia qumina kyaiqa vararaitiro, ni kyaiqa nraahu varaqiro quanrovema qiananro.

²² Qumwanraa vaisive, qaraakya vaisive, variqata api nkyiari mwamwanta kyakya hira qora kyaiqa varaataa hira qaqira mwoqa tukyera ntapihi kyera variqira quante. E Karaisirara kepukyaqama kyera riemwaqira quante. Mpohuara mwutukya vahirara variqira quante. Mwaateraqama kyera variqira quante. Mwitaamaqira viqarama mpo ihua qutaqama kyero Karaisiva tiriqaa ntaqiky i varivave tihuavata variqira quante.

²³ Qua uaqia hianinra tiqata inronra hivara e hia mwihua kyapata variqira quante. Mwihua mwitaa timwaqi viraqaatairo ntaqira inraikyavanto nraahuma qovara hiananro.

²⁴ Karaisira kyaiqa vaisivanto hiama mpohuavata ntaqiro inronramaqiro quanano. Mwiva mwihua mwutukya vara qihaakyama kyero kyugeraqama vataqiro quanano. Mwiva kyugema kyero raraqa taaninra vara mwataniqama kyero ntapihi kyero qua okyara timwa nyiqiro quanano.

²⁵ Mwia quara qumina quave timwa kye hia riehua qihaakyama kye timwa nyiqi viro avuqavu hiari. Mwiva mwitaamaqiro viraro Kotiva mwia qua hia riehua kyaahaqa hirera, mwihua mwi vaisira quara qutaave timwa kyeta unra qua qaqira kyeta Karaisira quara qutaavema tivara.

²⁶ Vaaravanto aasau tutaintema kyero Saataaniva mwi vaisihua tutaihata mwihua mwia qua nraahu riemwaqi vi variara. Mwihua su nyaato ntapihi virata ntapihi riaivera, mwihua Kotira qua riemwaqi vivara.

3

Poruva ekyaara entanramwuanra tura

¹ E mwaa quara riaante. Ekyaara enta qaumaqa hianinraqa nraakye qora uaqiama kye variqata nronraqama kye muaanra vahianinraqi varivara.

² Mwi entara vaisivanto nkyiariara nraahu riemwaqita vivara. Mwihua munimanra nraahu nronraqama kye rieqata mwia varehua nraahu kyaiqa utuqita vivara. Mwihua nkyiari mwahuta tita nkyiari nyutu nraahu tuaheraqi vivara. Mwihua mpohuara uaqia hi quara nraahu timwaqi vivara. Mwihua nkyiari nyohua sohua qua raaqu tevara. Mpohua mpo inraikyanya nyivatave, kyaahaqa hivatave, hiama kyugerevata tivara. Mwihua hia

Kotira kyaiqarave Kotiva hi inraikyarara riaraitita, apiqama kye variqi vivara.

³ Mwihua hia mpohuara mwutukya vahirata variqi vivara. Mwihua hia mpohuara po tita mpohuara kyuqe hivara. Mpohua nyutu vara mwataniqa hiqata unra qua tiqata varivara. Mwihua hiama qio nkyiari nyamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyivara. Mwihua qamwanrama kyeta hena vaisi rukye toqa ntupepaa hirera nraahu utivara. Mwihua kyuqe okyarara hia mwutukya vahirata varivara.

⁴ Utaruara rieqata nramwutaa kyauquqi mwihua nkyiari nramwunaahua sitaqita uro kyevara. Mwihua paparuqama kyeqa api kyaiqa varevara. Mwihua nkyiari mwahuta tiqata tire nronra vaisi varuroma tivara. Mwihua nkyiari qamwaterara nraahu rieqata hiama Kotirara nronraqama kye rievvara.

⁵ Mwihua nraakye qora suqaa nrohiqata nkyiari nroqitai tiqata, Tire Kotira vataqi vi varuro, timwa kyeta mwihua nkyiari su nyaatoqitai tiqata, Hiama Kotiva tiri qio kyaahaqa hiananrove, tivara. Nraakiara mwitaa hi vaisihua qovarama vivara e mwihua nyaatu aatu hiqara hia mwihua nraaqani quante.

⁶ Mwitaa hia vaisihua hia kyuqe vu nraato vahi nraakyehuara tiri qua riemwaqi quate tita, mwihua mpo nraamwu mpo nraamwuqi vi variara. Mwi nraakyehua nkyiari qora kyaiqaqaa nronra muaanra vareta nkyiari mwamwanta kyakya hira vataqi viqata mwi aanranraqaave mpo aanraqaave quanarave ti varia nraakyehua variara. ⁷ Mwihua mpo qua mpo qua ntapihiare tiqatavata hia Kotira qua qutaa qua okyara ntapih kye riaara.

⁸ Haaru Mosesiva varu entara vaisitana Ianisikya Iampirisikya Mosesira nramwutaaga huntema kyeta mwaa entara mwi vaisihua Kotira qua qutaa qua okyarara nramwutaaga hiqata varivara. Mwi vaisihua variavaro mwihua su nyaatovanto apiqama vihata mwihua unra tiqata, Tire qioma Kotira aanraqaa vi varuro, ti variara.

⁹ Qio mwihua mwitaamaqi viqata hia qioqama kye variqi vivara. Haaru nraakye qoravanto Ianisikya Iampirisikya api okyara qovarama kye taqontema kyetama nraakye qoravanto mwi vaisihua okyara qumina unra okyara qovarama kye taqevvara.

Poruva Timotirara Kotira qua kepukyaqama kye tutaante tura

¹⁰ E nivatama kyera variqara nte nraakye qora timwa nyu quara ntapih kyera riaanana. Nte nrohina varura ekyaa ni okyara ntapih kyaanana. Nte Karaisirara kepukyaqama kye riemwaqi vurarave, ni pikyokyaqitairo hia raraqa taihana nte tirema variqana kyuqema kye vaisi kyaahaqa hi varurarave, nte mpohuara mwutukya vaihana varurarave, e ekyaa mwi inraikyara ntapih kyaanana. Hia nte qoriri hiraitina kepukyaqama kye variqi vurarave, ¹¹ mpo hiahua ni uaqiama mataavana toqaamwu tu kyeqana variqi vurarave, nte atura ntigana variqina vurarave, mwiavata ntapih kyaanana. Nte Antiokinive, Aikoniaaminive, Risitaraanive, mwi mwatukyara mwinramwunraqi variqi vi variavata mwi mwatanaahua anoma kye ni uaqiama mate varuvana nte nriqa vu inraikyara varaavara e mwiavata ntapih kyaanana. Mwi mwatanaahua anoma kye ni uaqiama mate varuvaro tiri vunyaa vaisivanto mwihuaqitairo ni vaitutuma kyero ni vara qatinani kyora.

¹² Ekyaa nraakye qora Iesusi Karaisiravata variqata Kotira aanraqaa virera ihua varivata mwata mwaaqaanaa nraakye qoravanto hiamu mwihua egevara. Mwihua ri ntuquti hivata nriqa vira inraikya vareqatama varivara.

¹³ Uaqia hi kyaiqara uti varihuave, Kotira kyaiqa unraqama kyeqa vare varihuave, mwihua uaqia hi kyaiqara utiva mpoqiavata nritarero nronraqama kyero vahiananro. Mwihua mpohua unra utu nyataivata mwihua nkyiari unra utu nyatevara.

¹⁴ Qio e hia mwitaa tiraitira, mwaanra qua rieqara mwi quarara qutaave qiananra mwianra nraahu riemwaqira quante. Tire mwi quara i timwa mwunanranra tira, e tiri okyaravata ntapihi kyaananra. ¹⁵ E pataru variqara Kotira mpukuqi qara ntumwa tai quara riemwaqira quanana. Mwi quava i kyaahaqa iharo i vu nraatovanto ntapihi paahima vihara e Iesusi Karaisirara qutaave qiananranra tiro, Kotiva i huvantu kyero qioma i vitaananro.

¹⁶ Ekyaa Kotira mpukuqi vahi quara Kotira mwanraquravanto vaisi kyaahaqa hi varihata qara ntumwa taara. Mwi quava nraakye qora kyaahaqa hiari quavama vahiro. Mwi quaraqatairoma vaisivanto qutaa qua okyara qio ntapihiananro. Mwi quaraqatairoma vaisivanto nai uaqia hi kyaiqara utuaninra vu nraato ntapihiraro ntapihi kyero riaanana. Mwi quaraqatairoma kyuqe aanraqaa nrohiani okyarara qio ntapihiananro. Mwi quava nraakye qora kyaahaqa hi variratama mwihua ntapihi kye variqi vivara.

¹⁷ Mwi quava mwitaama vahirara tiro, Kotira kyaiqa vaisivanto Kotira mpukuqi vahi quara riemwaqiro viro mwiaqaatairo tera taarama kye variqaro qioma kyuqe kyaiqa varaqiro quanana.

4

Kepukyaqama kyera Karaisira qua timwaqira quante tura

¹ Nte Kotira vuqaavata, Karaisira vuqaavata, variqana qua i timwa mwinrenra. Iesusi Karaisira nraakiara qutu vihuavata, qati varihuavata, tukya hianana. Mwiva nraakiara vunyaa vaisivanto variqaro ekyaa nraakye qoraqaa ntaqikyiariva tumuanana. Mwianra rieqanama nte i qua mwiqana mwitaama tina:

² Karaisira mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqira quante. Nraakye qoravanto tera hita qamwate entarave, hia qamwate entarave, qati nraahu mwi quara timwa nyiqira quante. Kepukyaqama kyera qua timwa nyiqira virata mwihua mwi quarara qutaave qiata. Mwihua qora aanra nrohira mwi inraikyara qoqaa timwa nyiqira virata mwihua mwi aanranra qaqira kyeta Kotira aanraqaa quate. Mwi quara hia paparuqama kyera timwa nyinraitira, qakyoma kyera ntapihi paahima kyera timwa nyiqira quante.

³ Mpo enta nri ntairata mwi entaraqaa nraakye qoravanto hia qutaa qua riarera utivara. Mwihua nkyiari riaataa hiani quara, mwia nraahu riarera uti variqata api okyarara nraahu ti vaisihua sita kye vateta tiqata, Tiri rie nraahu variataa hiraqe rieqata qamwate variana quara nraahu timwa timwiqi quatemala, tivara.

⁴ Mwihua qutaa qua mwoqa mwita uri quave, haaru varuhua qua nraahu riaataa hiratama rieqata varivara.

⁵ Mwihua mwitaamaqi vi varivara e hia mwitaa hiraitira, i vu nraatovanto kyuqema vahirara variqira quante. I uaqiama mwataivara e nriqa vi inraikyara vareqara kepukyaqama kyera variqira quante. Karaisira qua timwaqira quante. Kotiva i mwitai kyaiqara varaqira quante.

Nte qutuani entava qaumatoma vaiho tura

⁶ Kotira kyaiqa vareqaro uaini ekyaa rauru kyaintema kyero qau-mama ni nraanrevata rauriraqe taiqaaninra. Pataqia vari kyena mwaa mwataragaatai taiqena quaninra.

⁷ Nte mwatani variqana mpo inraikya vararera hiantantema kye hiantamwaqi vina uro aanra mwia taiqa kyauqo. Nte Karaisira qua kepukyaqama kye tuqina vi varura.

⁸ Nte kyugema kye hianteqana aanra mwia taiqa kyaurara tina, nte mwia qiata kyoqaa varaaninra mwia vekya nraahuma varuqo. Nronravanto ekyaa nraakye qora ntapihi kyeqaro tukya hi variva, mwiva ekyaa entaqaa variqaro ni kyoqaa mpiqaroma nianra e ntapihi kyera nrohi variaravavema qiananro. Mwiva hia nianra nraahu mwi quara qiananro. Ekyaa nraakye qoravanto mwiva qaiqaa qovara hiani entara mwia vekya varihuavata varivaro mwiva mwihuaravatama mwi quara qiananro.

Poruva ekyaa qua tura

⁹ E ni taqera aanrava vahirara qamwanrama nrumu ni taqaante.

¹⁰ Ntimaasiva mwaa mwataraga vahi inraikyarara mpoqama kyero mwutukya nti variharo ni qaqira kyero Tesaronaikaani vura. Kereseniva Karesiaani viharo Taitaasiva Ntarimesiaani viharo ¹¹ Rukuva kuaikuvantoma nivata variro. E mwaini nrinrenra hira Maakiravata vitera nriante. Mwiva kyugema kyero ni kyaahaqa hi varihana kyaiqa varaura.

¹² Nte Tikikaasira titauqaro Epesaasini virama.

¹³ E mwaini nrinrenra hira ni vaaqatua Toroaasini Kapaasira nraamwuqi kyaura mwiaavata varaqira nrumu mpiante. Mpukuvata varaqira nrumu mpiante. Mpuku mponramwu aasau pahiqo utu taira mwianra nronraqama kye riemwaqi virama varaqira nrumu mpiante.

¹⁴ Arekisantaava qainiqotairo mpo inraikya mpo inraikya uti variva nronraqama kyero ni uaqiama mataira. Mwianra rieqaro tiri vunyaa vaisivanto nai kyoqaa mwiananro.

¹⁵ Evata mwi vaisirara rauriqara variante. Tire nraakye qora timwa nyuna quara mwiva qutaqama kyero mwi quara nramwutaqa hi varira.

¹⁶ Vuni niqaa qua vatovana ko ti variavaro hia mpovanto nivata variro ni kyaahaqa hura. Ekyaa ni qaqira kyeta vuvana nte ntenanraa variqana ntena vaitutu hiavara. Qio nte Kotirara aakyara nteqanama mwitaa hia vaisihua hia mpo qara hiante tura.

¹⁷ Nte ntenanraa ko ti variavaro tiri vunyaa vaisi mwiva nraahu nivatama kye variqaro ni kepukyaqama matovana nte Karaisira qua ekyaa mpo mwatanaa mwihua timwa nyiavata mwihua ni qua riora. Tiri vunyaa vaisivanto qaakyau vairi raioni nroqitairo ni vaitutuma kyora.

¹⁸ Uaqia hi kyaiqava ni nraatara kyaankyo tiro, tiri vunyaa vaisivanto ni vaitutumagi viro ni pitaqiro uro nyaamwuni nai mwatukyaqi naitatama kye variarive tiro, ni uro kyaananro. Mwiva kepukyavanto varirara tita, mwia nrtu nraahu ekyaa enta tuaaheraqi quata. Qutaave.

Qua mwanteqaro ekyaa qua tura

¹⁹ Nte Pirisiraaravata Akuiaraaravata qua mwantauqo. Onesiporaasira-vata mwia nraamwuqi variahuavata nte qua mwantauqo.

²⁰ Irasitasiva Korintiqi nraahu variharo Toropimasira nriqa vihananra tina, nte Mairitaasini mwia kyaura.

²¹ Ni taqarerara toqa vaururu tuani entara nrinronra. E nrinra aanrava qio vahirara, vuhaaninraqaa qamwanrama kyera nrumu ni taqaante.

Iuvuraasivavata, Piutenisivavata, Rainasivavata, Kirotiavavata, ekyaa tiri tiqata vakyaa hini mwihuavata, nkyi qua mwantaavo.

²² Tiri vunyaa vaisivanto Karaisiva i mwutukyaqi variari. Kotiva nkyi ekyaa kyuqema nyatairata variatema, tuqo.

TAITAASI

Poruva Taitaasirani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 36 ihive nritarovaro Poruva qaiqaa karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora.

Taitaasiva hia Iutaa vaisi nai mpo mwatanaavanto Iesusira nraaqiaraqama viro varuvaro Poruva mwianra mwataama kyera nraakye qora Kotira aanra nyaamwutaante tiqaro Taitaasirani qara ntumwa tora.

¹ Nte Poruva Kotira kyaiqa vaisi varuvama. Kotiva ni nronraqama kyaihana nte Iesusi Karaisira qua timwa nyiqi vi varuvama varina.

Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua Karaisirara kepukyaqama kye variqi viqata qutaa qua okyara riemwaqi quate tiro, Kotiva ni titairave.

² Kotiva hia unra qua ti variva haaru hia mwaa mwatara ututo entaraqaa nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Ntena kyaama taani nraakye qorahua ekyaa enta qati variqi vivarave, tura. Mwianra rieqanama nte nraakye qora timwa nyiqanama, Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqatama mwi entara vekya variqi quate, ti varurave.

³ Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa enta qati variqi vivarave timwa kyero variqi vuvaro nai timwa to entaraqaa Iesusi Karaisiva tumu ntero Kotira qua qaraakya qua qovarama kyora. Mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante tiro, Kotiva tiri huvantu timwa taariva, mwiva ni nronraqama kyaihana nte mwi quara nraakye qora timwa nyiqi vi varuvama varina.

⁴ Taitaasio, nte mwaa quara inima qara ntumwa tena. Tiretana Karaisira qua kuaa qua nraahu riemwaqi vi varunanranra tina, nte iara ni mwaaguve turave. Kotiva tiri tiqovavata Iesusi Karaisiva tiri kyaahaqa hiarivavata i kyuqema mwataivaro i mwutukyaqitairo qihaakya hi varirara variana.

Mwaa quara rieqara vaisi nronraqama kyairata Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiate tura

⁵ Iara nte hia taiqa kyaani kyaiqara ntapihi kyera taiqa kyera mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaira vaisi nronraqama kyairata Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikyiqi quate tina, nte Kiritini i kyena nrunrave. Qio nte mwini variqana i timwa mwiava quara riemwa taante. ⁶ E vaisi nronraqama kyarera hira mwataama variani vaisira nronraqama kyaante: Mwi vaisiva varirata nraakye qoravanto hia mwianra uaqia hi kyaiqara utiho timwa kye mwiaqaa qua vatevama variari.

Mwi vaisiva nraakye kuaa varataarivama variari.

Mwi vaisira nraaqiaravantovata Karaisira qua riemwaqi viqata mwihuavata hia api aanra nrohiritita, nkyiari nyohua sohua qua nraahuma riemwaqi quata.

⁷ Mwi vaisiva Kotira kyaiqaaqaa ntaqikyiqiro quaninranra tiro, qora kyaiqa varaani quava hia mwiaqaa vahiari.

Mwi vaisiva hia nai quara nraahu kyugerave timwaqiro quari.

Mwi vaisiva hia qamwanrama kyeqaro raraqa taariva variari.

Mwi vaisiva hia nramanri nrenro uera ntaari vaisiva variari.

Hia mwi vaisira raraqa tairaro qamwanrama kyeqaro mpohua ntuqutuariva variari.

Hia munimanra mpoqiavata mwutukya ntuari vaisiva variari.

⁸ Mwi vaisiva nyianrasai nrihua kyarave qiatomwave nyianrivama variari. Mwiva kyuqe okyarara mwutukya vahiarivama variari.

Mwi vaisiva naiqa kyuqema kye ntaqikyarivama variari.

Mwiva avuqavuma kyero nrohiari vaisivama variari.

Mwiva kyotataqama kye variari.

Mwiva nai kyaiqa vutu nteqaro varaari vaisivama variari.

⁹ Qutaa qua mwia timwa mwia quara mwi vaisiva tuqara kyero tutaari vaisivama variari.

Mwiva mwitaa hiari vaisiva variqaro qioma mpohuavata kyaahaqama nyataari.

Mwiva mwitaamaqiro viqaro api qua ti vaisihua quavata nraatara kyairata mwihua nkyiari api qua ntapih kyaata.

Mwaanra apiqama kye ti vaisihuara rauriqara variante tura

¹⁰ Vaisi airivanto mwihua kepukyaqama kye Iutaa mwaanra okyarara rie variahua, mwihua tiri quara qoririma kyeqata mwihua qumina qua unra qua nraahu timwa nyiqi vi variarave.

¹¹ Mwihua munimanra nraahu riegata api qua ti variavata mwihua quaqara mpo nraamwu mpo nraamwuqi variahua apiqama vivi hiarave. Mwihua uaqia hi quara ti variarara tira, e mwihuara qaqira kyeta tirema variate qiante.

¹² Kiriti vaisi mpovanto nraakiara qovara hianinranra timwa nyi varu vaisiva haaru variqaro nai nramwunaahuara mwitaama tiro:

Kiritiqinaahua unra qua nraahu ti variahuave.

Mwihua qaakyau quara vairi nraantantamwa kye variarave. Mwihua hia kyaiqa vararaitita, qumina aanra nrohiqata kyara nraahu kyovi kyaavirama kye nre variarave, tura.

¹³ Haaru mwi vaisiva tuva qutaama vahiho. Mwianra riegarama mwi mwatanaahuara kepukyaqama kyera tiqara, Qora qua qaqira kyeta kyuqe qua nraahu riemwaqi quate, qiante.

¹⁴ Iutaavanto uri qua tira hia riaate, qiante. Vaisi mponramwuvanto nkyiari riemwa kyeta hia mwitaa mwataa hiate ti quaravata hia riaate, qiante.

¹⁵ Kyuqe vu nraato vahiarivama vaisiva variqaro mwiva ekyaa inraikyara kyuqe inraikyavema qiananro. Vaisi mpovanto hia Iesusirara qutaave qiariva ua vu nraato vahiariva hiam qio mpo inraikyaravata kyuqe inraikyave qiananro. Mwia vu nraato mwutukyaqitairo apiqama quaninranra tiro, mwiva ekyaa inraikyara qora inraikyavema qiananro.

¹⁶ Mwitaa hia vaisihua nkyiari nyoqitai tiqata, Tire Kotirara riegata nrohi varurahuave, timwa kyeqata variavaro mwihua kyaiqavanto mpovau vaihata Kotira qoriri hi kyaiqara varaqi vi variarave. Mwihua mwitaama kye nrohi variavaro Kotiva mwihuara qua raaqute varia vaisihuave tirave. Mwihua Kotira qua raaqute variarara tiro, kyuqe kyaiqavanto hiam qio mwihuaqi vahiananrove.

2

Qua mwaanra kyuqerara tura

¹ Mwihua api qua timwa nyivara e kyuqe qua nraahu timwa nyiqinra quante. E nraakye qora mwaanra qua kyuqera timwa nyiqanra mwataama kyeta nkye mwi quara riegata nrohiate qiante.

² Nyaapai mwihua mwataama kyera timwa nyiana: Nkye hia nramanri nreta uera ntaraitita, nkye kyuqe vu nraato vahirata nkyeta mwamwanta mwutukyaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi nrohiate. Karaisira qua anoma kye riegata variqi quate. Mpohuara mwutukya vahirata variqi viqata hia pupohairata kepukyaqama kye Kotira aanraqaa variqi quate, qiante.

³ Kyontavata mwataama kyera timwa nyiante: Nkye Kotiranivanto variarara tita, kyotataqama kye variqi quate. Hia mpora nrutu vara mwataniqa hiqata qora qua qiata. Uainivanto nkyi kyonta ntavaaqavu kyaankyorave, qiante. Kyonta nronra tuaari nraakyeve qaraakya nraakye aanra kyuqera nraamwutairaro ⁴ mwiva kyuqema kyero nai vaatiaravata, nai nraaqiararavata, mwutukya vahiraro variari.

⁵ Nronra tuaari nraakyeve qaraakya nraakye nraamwutairaro kyuqema kyero nrohiqaro hia mpo vaisiara riaraitiro, nraamwu maataqaa kyuqema kyero ntaqikyiqaro nai vaati qua nraahu riemwaqiro viraro mpovanto mwia kyaiqa taqero hiama Kotira quara uaqia hi quarave qiananro.

⁶ Qaraakya vaisiaravata mwataa qiante: Uaqia hi kyaiqara utuaro tita kyuqema kye nkyeta mwamwantaqaa ntaqikyiqi quate, qiante.

⁷ Taitaasio, e ena mwiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareqara kyuqe kyaiqa nraahu varaqira virata qaraakya vaisivanto i kyaiqa taqeta mwihuavata kyuqe kyaiqa varaqita quate. E nraakye qora Kotira aanra nyaamwuteqara hia nroqitaira nraahu qiante. Qua timwa nyiqanra qua mwia vataqi vira mwitaa mwitaa hiante. Hia uqenraaqenrama kye tiraitira, mwi quarara nronra qua qutaa vahirave qiate tira, kepukyaqama kyera qiante.

⁸ E ntapihi vahiani quara nraahu timwa nyiqira virata hia iara api qua tiho qiata. Mwitaa timwaqira virata tiri nramwutaahua tiriqaa qora qua vateva hia vahirata mwihua nkyiari kyauruata.

⁹ Rupataavata quminaqama kye kyaiqa vare varia vaisihuara mwataa qiante: Nkyiqa ntaqikyiani vaisira qamwata mwateqata mwia qua riemwaqi quate. Hia mwianra qora qua qiate.

¹⁰ Mwiva vataani inraikyara hia mpuara varaate. Nkye mwia kyaiqa kyuqema kye varaqi vivaro mwi vaisiva nkyiara kyuqe vaisi nraahuve timwa kyero Kotiva tiri huvantu kyaiwa timwa tai quarara kyuqe quave qiare, qiante.

¹¹ Tire ntapihi kyaunanrave. Ekyaa nraakye qora huvantu vita qio variate tiro, Kotiva nai kyuqema nyataani okyarara qovarama kyairave.

¹² Tire mwi okyarara riegatama hia Kotira qoririma mwataraitita, mwatanyaa inraikyara hia mwutukya ntiraqeta tetaqa kyuqema kye ntaqikyiqata ntapihi kye nrohiqata mwaa entara Kotira kyaiqa nraahu varaqi quaravama vahiro.

¹³ Tire mwitaamaqi viqata tiri kyuqema timwa taani entara vekya varunanra. Mwi entara tiri mwanriqa nronravanto tiri huvantu timwa taariva Iesusi Karaisiva, mwia peqa okyaravanto omwa votima kyero itero takyuqi variraro qoqaa tumu ntaananrove.

¹⁴ Uaqia hi kyaiqava tiri rupa taankyo tiro, mwiva tiriara riegaro tiri huvantu timwa tarero qutu vurave. Mwiva tiriara kyai mwihua hiqama nyataarita mwihua ni nraakye qora variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, mwianra riegaro qutu vurave.

¹⁵ Qio e mwi quara nraakye qora timwa nyiqira quante. E nronra vaisivanto variqarara tira, kepukyaqama kyera nraakye qora mwi kyaiqara mwitaa mwataama kye vareqata mwi kyaiqara hia varaate qiante. Haunri vaisi mpovanto iara qumina vaisive qiankyorave.

3

Mwataama kyeqata Kotira aanraqaa nrohiate qiante tura

¹ Nraakye qora timwa nyiqanrama kamaninra nronra vaisive, kamaniva nronraqama kyai vaisihuave, mwihua qua hia raaqutaraitita, mwihua qua riemwaqi quate quante. Mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa vahianinra qamwanrama varehua terama viqata variate qiante.

² Mpohua nyutu mwataniqa hiarive tita mwihuaqaa unra qua vatevorave qiante. Tirema variqata nanrianra nanrianra qamwateqata variate qiante. Henahuara qihaakyamaqi viqata variqi quate qiante.

³ E ntapihiananrave. Haaru tire qumimaqa hiqata qua nteqa kyeta apiqa hiqata nrohi variavananrave. Mwi entara api nrohiaravave, apiqa qamwataaravave, mwi inraikyava nraahu tiri rupa tovata variavananrave. Tire mwi entara mpohua uaqiama nyateqata kyaruru kyaaruma nyate variavananrave. Tire mpohua nramwutaaqama nyate variavarata mwihua tita mwitaama timwa te varurave.

⁴ Tire mwitaamaqi vi variavararo Kotiva tiri huvantu timwa taariva, mwiva nai kyuqema timwa taaninra mwia mwutukyavanto tiriara vahianinra qovarama kyero ⁵ tiriara apiqama kye variqi vivorave timwa kyero mwiva tiri huvantu timwa torave. Mwiva hia tire kyuqe kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa varaavananranra rieqaro tiri huvantu timwa toravauma. Mwiva nai tiriara po kye timwa timwa taaninranra rieqaro tiri huvantu timwa torave. Mwiva tiri hiqama timwa taihata tire qaraakya vaisi utuvita varuraro mwia mwanraquravanto tiri qaraakyaqama kyaihata variqi vi varunanrave.

⁶ Iesusi Karaisiva tiri huvantu timwa taariva tiriara rieqaro kyaiqa varorara tiro, Kotiva qihaakyama kyero nai mwanraqura tiri timwi varirave.

⁷ Kotiva kyuqema timwa tairaqaatairo tiriqaa qua vahiva taiqa vihata tire mwia nraaqiaraqama vita variqata mwiavata ekyaa enta qati variqi quanra mwia vekiama varuro.

⁸ Mwi quava qutaa quama vahiro. E mwi quara kepukyaqama kyeqara timwa nyiqira virata Kotirara qutaave ti nraakye qorahua mpoqama kye kyuqe kyaiqa varerara nraato tuqita quata. Mwihua mwitaamaqi viqata qioma mpohuavata kyaahaqa hivara.

⁹ Qumina inronra hi quarave, nkyiari haivaqahua okyarara nraahu nronraqama kye rie vari quarave, antua quave, Mosesira mwaanra qua kyaara inronra hi quarave, ekyaa mwi quara mwi quara tihua nraaqani hia uro variante. Mwi quava hiam qio vaisi kyaahaqa hiananro. Hiam mwi quaraqaatairo kyuqe inraikyavanto qovara hiananro.

¹⁰ Vaisi mpovanto inronra hiqaro Iesusira nraakye qora ntainra kyarera uti varirera, e mwi vaisirara hia mwitaa hiant tiraro hia riirara qaiqaa mponanivata qiante. Mwitaa tiraro qio hia riirara mwi vaisira qoririma kyera mwoqa mwiate.

¹¹ E ntapihi kyaananrave. Mwitaa hia vaisihua apiqama quavaro nkyiari qora kyaiqavanto vara uaqiama kyaihata nronra qua varaavo.

Ekyaara qua tura

¹² Nte Atemaasikya Tikikaasikya titaarita mwini uro ntaivara e Nikoporisini nte uro varianinrani quante. Huari hia kyuqema kyero itaani entara nte uro mwinima varianinra.

¹³ Sinasiva ko okyara ntapihi paahima kyero rie vari vaisivavata, Aporosivavata, mwitanahua nyianra aanraqaa virera hiatanahua kyuqema kyera

kyaahaqama nyatairata aanraqaa viqata hia mpo inraikyara aaranteta puaa hiata.

¹⁴ Tiri nraakye qoravanto hia kyaiqa vararaitita, qumina varivaro kyarave mpo inraikya hia vahirata aara ntevorave tira, mwihuara kyuqema kye kyaiqa varaqi vi varivaro ekyaa mwi inraikyava nkyini qio vahiarive qiante.

¹⁵ Nivatama kye variahua i qua mwantaavo. Karaisira qua riaahua tiriara mwutukya vaihata variahua, qua mwantaunanra timwa nyiante.

Kotiva nkyi kyuqema nyatairata variate, tuqo.

PIRIMONI

Poruva Pirimoninrani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive nritarovaro Poruva karavuqi variqaro mwaa quara qara ntumwa tora. Pirimoniva nronra vaisivanto Iesusira nraaqiaravanto varuvaro mwia kyaiqa vaisi rupertova Onisimaasiva nai kyaiqa qaqira kyero ntugema kyero uro Romini variqaro Porura nroqitairo Karaisira qua riero mwi quarara qutaave timwa kyero Poruravata varuvaro Poruva Onisimaasira Pirimoniva hunani titarera hiro Pirimoninrani qara mwaavatama kyero titovaro vura.

¹ Nte Poruva. Iesusi Karaisiva ni rupa taihana varuva. Nte tiri tiqata vakyaa Timotikyama mwaa quara i Pirimoninrani qara ntumwa teta. E tiritana vaisivanto variqara tiri nraantantera Kotira kyaiqa vaisima variaro.

² Iesusira nraakye qora i nraamwuqi variahanivatama mwaa quara qara ntumwa tena. Tiri nrunra nrakya Apiaaranivata, Akipaasirani-vatama, nte qara ntumwa tena. Akipaasiva tiri nraantantamwa kyero ntaquqi viqaro Kotira aanraqaa kepukyaqama kyero vi varirama.

³ Kotiva tiri tiqovavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, nkyi kyuqema nyatairata nkyi mwutukyaqitai qihaakya hi varirata variata.

Poruva Pirimoniva Karaisira qua riorara tura

⁴ Pirimonio, nte Kotirara aakyara nteqana mpo enta mpo enta iara rieqana Kotirara kyuqeve tura.

⁵ Nte riaugara e Kotira nraakye qora ekyaa mwihuara i mwutukya vaihara e kepukyaqama kyera tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisirara riemwaqira vi variananrave.

⁶ E Karaisira qua mpohua mpohua timwa nyiqira quante tina, nte Kotirara aakyara nte varura. E mwitaamaqira viqarama Karaisiva tiri kyuqema timwa taani okyarara mpo okyara mpo okyara ntapihhi kyera taqenanra. ⁷ E mpohuara mwutukya vaihara variarava mwiva nivatama kyuqema mataiharo ni mutukyavanto kyuqe ihana varura. E mwitaa hiarava mwi okyarava ekyaa Kotira nraakye qora mwutukya kyuqema nyataihata variara.

Nte iara Onisimaasirara po kye timwa mwataantema tuqo tura

⁸ Pirimonio, e mwitaama variarana nte Karaisiravatama kye variqana nte i vakyaava variqananra tina, nte qioma kepukyaqama kyena iara ni qua nraahu riaante qianinra. Nte qio mwitaa qiariva vaihanavata hia nte mwitaa tirera.

⁹ Ni mutukyavanto iara vaihananra tina, nte ivata qua qihaakyama kyena tirera. Nte Poruva nte nyaapaiqama vina variqana nte Iesusi Karaisiva rupa taihana varuva, ¹⁰ nte iara qihaakyama kyena mwitaama tina, Onisimaasira ni maaquara po kye timwa mwataante, tuqo. Ni seniyo rupa taavana mwaini varuqaro mwiva i qaqira kyero ntugema kyero mwaini nrumu variro mwiva Karaisirara qutaave timwa kyero mwiaqaatairo mwiva ni nraaqiaraqama vira. ¹¹ Mwi vaisiva haaru hia kyuqema kyero i kyaahaqa hu vaisiva varura. Mwaa entara mwiva Karaisirara qutaa mwivave tivara tiro, mwiva nivata ivata kyuqema kyero kyaahaqa hiari vaisivama variro.

¹² Nte mate e hiananrani Onisimaasira titaariro mwiva nrumu ntantero quanaro. Mwiva ni mutukya nti vaisiva varihana nte mwia titeqana ntena mwamwanta votima kyena titaariro quanaro.

¹³ Nte Karaisira qua timwa nyiqi vi varuqata mwia kyaara seniqotai ni rupa taavana varuva. Nte mwaini mwaaqi variqana iara tiqana, E hia qioqama kyera nrumu ni kyaahaqa hinanrave timwa kyena Onisimaasirara mwiva i mwaata varero mwaini variqaro ni kyaahaqa hiananrove, timwa kyena mwianra mwaini variarive qiataa ihanavatama ¹⁴ Onisimaasiva hia i kyapara hirara rieqanama qaqira kyena mwianra hia mwaini variante tuqo. Hia nte mwia mwaini tutaaninra mwianra iara kepukyaqama kye eo qiante tirera. Ina kyakya hiro eo qiataa hirara eo tinanra.

¹⁵ Qutaa Onisimaasiva i qaqira kyero ntuqe hiro hia mwaini nrumu mpuahaama varirave. Qio mwiva i kyero ntuqema kyero viraqitairo Iesusira nraaqiaraqama virora tiro, mwiva ekyaa enta ivata qioma qati variqiro quanaro.

¹⁶ E mate mwaa entaraqaataira hiama mwi vaisirara nte rupa tau vaisiva mwitaama nraahu variarive tiraitira, e mwitaama qiante: Onisimaasiva qutaaqama kyero Kotira nraaqiaraqama virara tina, nte mwianra ni kata pakyaave qianinrave, qiante. Nte mwi vaisirara ni mutukya vaihana nte mwianra ni katave tura. E qioma mwi vaisirara tiqara, Mwiva ni kyaiqa vaisi kyuqeva variqaro mwiva Karaisira nraaqiara varivara tiro, mwiva ni kata pakyaama variho, tinanra.

¹⁷ E nianra qutaqama kyera ni hena vaisive tirera, e ni qamwata materantema kyera Onisimaasiravata qamwata mwataante.

¹⁸ Onisimaasiva haaru i apiqama mwatovavata ini mpo inraikya varero hia mwianriva qati vahirera, e mwia nrutu nruka kyera ni nutu vatairaqe nte mwianra rieqana i kyoqaa mwiankye.

¹⁹ Qio taqaante, nte ntena kyauquqotaina mwaa quara qara ntireranama, NTE PORUVA MWI MUNIMANRA INA MWINRENRAVE, tuqo.

E ni qua riera Kotira nraaqiaraqama vira variananra mwia hiniqama hia nina mpiante turave. Nte mwianra qiataa ihanavata hia mwianra tirera.

²⁰ Po, Pirimonio, ni katao, tiri vunyaa vaisiara rieqara nte qiani quara riera mwitaa hianta. E Karaisiravata variqara e ni katavanto variananranra tira, ni mutukya kyuqema matairaqe qamwateqana variari.

²¹ Nte mwaa quara qara ntigana iara ni qua riero mwitaa hiananrovema tina. Nte iara tiqana, Mwiva nianra qamwateqaro ni quaravata, mpo qua hia nte timwa mwianinravata, nai riemwa kyero mwitaa hiananrovema, tina.

²² Nte pata qua mpoqia tirera. Nte mwini quaninranra rieqara e nini nraamwu mpoqiaqi terama taante. Kotiva ni kyaahaqa hiarive tita, nkye mwianra aakya nte variara. Nte Kotiva nkyi qua qioma riaanarove timwa kyena nkyi uro taqaaninranra nronraqama kyena rieqana varura.

Ekyaa qua tura

²³ Epaparaasiva nivatama kyero variva i qua mwantaiho. Mwiva vata Iesusi Karaisira kyaara rupa taavaro nivatama kyeroma variro.

²⁴ Maakivavata, Arisitakaasivavata, Timaasivavata, Rukuvavatama kyeta i qua mwantaavo. Mwinramwuhua nte varau kyaiqara kuaa kyaiqa mwiva vare variahuave.

²⁵ Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva nkyi kyuqema nyatairata variate, tuqo.

HIVURU Hivuruqinaahuani qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 40 ihive nritarovaro vaisi mpovanto mwaa quara qara ntumwa tora. Mwaa quara qara ntumwa to vaisira nrutu tire hia ntapihi kyaunanra. Mwi vaisiva Poruvave, Rukuvave, Aporosivave, Sairaasivave, nraahumwa mpovantove, mwaa quara qara ntumwa teta? Hia ntapihuro. Iutaavanto Iesusira nraaqiaraqama vuhua Iesusi Karaisiva nritarero uro virini kepukyavanto vari okyarara ntapihi kye rieta taqaate tiro, mwi vaisiva mwaa quara Iutaani qara ntumwa tora. Iutaave Hivuruve mwia kuaa mwatanaa mwihua nyutuma.

Karaisiva nronravanto vitarero vuni vari okyarara tura

¹ Haaru Kotiva tiri haivaqahua Hivuru nraakye qora qua timwa nyinrenro mwiva vaisi mponramwu poropetive tuhua ekyaa mpo qua mpo qua timwa nyuvata mwihua mwi quara qovarama kyeqata tiri haivaqahua timwa nyiqi vi varurave. Mpo enta Kotiva ruvaatakyaa poropeti vaisi mpo timwa mwinro mpo enta nraahumwa mpo qarama kyero poropeti mpo timwa mwinro mwitaamaqi vivihura.

² Kotiva mwitaa timwa nyiqiro viro mwaa entara ekyaara enta vahiraqaa mwiva nai mwaaqu titaiharo mwia mwaaquvanto mwia qua qovarama kyaihata tire riaunanra. Kotiva nai mwaaqu nronraqama kyovaro mwia mwaaquvanto mwatavata nyaamwuvata utu tora. Kotiva ekyaa inraikya mwia nai mwaaqu kyaama taiva nraahuma vahi.

³ Kotira peqa okyaravanto nai mwia mwaaquqivata ntuvaahe varirama. Mwia mwaaqu okyaravantovata, mwia qora okyaravantovata, kuaa okyara nraahuma vahi. Mwia mwaaquvanto timwa tai quaraqaatairo ekyaa nyaamwunivata, mwatanivata, vahi inraikyava qati nraahu vahiqiro vi varira. Mwaa entara mwia mwaaquvanto nraakye qora uaqia hi kyaiqara utua quara nruka nyatero uro nyaamwuni Kotira kepukyavanto vahinani mwia kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variro.

⁴ Kotiva mwianra ni maaquve tirara tiro, mwia mwaaquvanto ekyaa nyaamwunyaahuavata nraatara kyero nritarero variharo mwia nrutuvantovata mwihua nyutu nraatara kyero nritarero virinima vahi.

⁵ Kotiva nai mwaaqu mwianra nraahu tiqaro,
E ni maaquvanto variaro.

E ni maaquvanto variarana

nate mate i nronraqama kyauqo.

(Ihi 2:7)

Kotiva hia nyaamwunyaahuara mwi quara tiraitiro, nai mwaaquara mwi quara turave. Kotiva qaiqaa nai mwaaquara tiqaro,

Nte mwia qova variariro mwiva ni maaquvanto variarive,
turave.

(2 Samueri 7:14)

Mwitaa tiqaro Kotiva hia nyaamwunyaahuara mwi quara tiraitiro, nai mwaaquara nraahu mwi quara turave. ⁶ Kotiva nai nraaqiara tau-raanaanra mwata mwaini titarera hiro tiqaro, Ekyaa nyaamwunyaahua mwia nrutu nraahu tuaaheraqi quate, turave.

(Lo 32:42)

⁷ Kotiva nyaamwunyaahua okyarara mwitaama tiro:
Nte tuqata nyaamwunyaahua toqavanto tintema kyeta

hianteqa nrohi variarave.

Nte qua ti varuqata mwihua qia auruvanto itaintema kyeta ni kyaiqa vare variarave, turave.

(Ihi 104:4)

⁸ Nyaamwunyaahuara mwitaa timwa kyero Kotiva nai mwaaquara mwaa quara tiqaro,

Kotio, e kepukyavanto varira ntaqikiyi viqara ekyaa enta qati nraahu variqira vinanrave.

E ntapihi kyera nraahu ntaqikiyi qira vinanrave.

⁹ Ntapihi kyera nrohina okyararama

i mwutukyavanto vaiharo

qora okyarara hia i mwutukya vahirave.

E mwitaa hi variarana nte Kotiva iqaa ntaqikiyi varuva

i hena vaisi qaqira mwini kyena,

i nraahu vita kye vate i mwutukyaqitai

kyuqe hi varirara variante tina,

nte i nronraqama kyaurave, tura.

(Ihi 45:6-7)

¹⁰ Kotiva mwitaa timwa kyero qaiqaa nraahu nai mwaaquara tiqaro,

Nronrao, e haaru toharera mwaa mwatara utu tonanrave.

E ena kyauquqotaira nyaamwuvata utu tonanrave.

¹¹ Nyaamwuvantovata mwatavantovata

hia ekyaa enta vahirara

e nraahuma ekyaa enta variqira vinanrave.

Tuavaaqavanto nrihiqama vintema kyero

nyaamwuvantovata mwatavantovata

nrihiqama quananrove.

¹² Tuavaaqa qaraakya utirera hiro

haaruaara ntahuku kyero kyaintema kyera

e nyaamwuvata mwatavata taiqa kyenanrave.

Mwia taiqa virara e nraahu hia nyaapaiqama viraitira,

ekyaa enta qati nraahu variqira vinanrave,

turave.

(Ihi 102:25-27)

¹³ Kotiva hia nyaamwunyaahuara tiraitiro, nai mwaaquara

nraahu mwaa quara tiqaro,

E nritarera nina kyauqu kyaatutani variraqe

nte i nramwutaahua ru taiqa kyaarira

mwihuaqaa kyuqu ntamwa tera variante, turave.

(Ihi 110:1)

¹⁴ Nyaamwunyaahua mwihua okyara vahirero mwitaamama vahiho.

Mwihua Kotira kyaiqa vaisivanto hia mwamwantavata vaihata mwan-

raqura nraahu vaihuama varita. Kotiva mwihua airi enta sitaihata uro

Kotiva huvantu nyataani vaisihua kyaahaqa hi variara.

2

Kotira quara qumina quave tivorave tura

¹ Mwia mwaaquvanto Iesusiva nyaamwunyaahua nraatara kyero vuni varirara tita, tire mwia qua riaunanra mwi quara hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye riemwaqi quara aanrava nraahuma vahiho.

² Haarua Kotiva nyaamwunyaahua sitovata mwihua Kotira qua Mosesira timwa mwitovaro mwi quava qutaa qua vahurara tiro, mpovanto mwi quara nteqa kyovaro Kotiva mwia hiniqama nai kyoqaa mwunrama.

³ Kotiva mwi quara qovarama kyero variqiro viro nraakiara qua mpo nai nraakye qorara po timwa nyatero huvantu nyataani quara qovarama kyero. Tire mwi quarara qumina quave timwa kyeta mwi quara qaqira kyaarera,

Kotiva tiri ruari entava nrinrage po tire nataama kyetave ntugema kye aatu hianteta quanarave? Mwi quara qovarama kyarero nai mwaaqu tiri nronra vaisi titovaro mwiva nraante mwi quara timwa nyuvata mwia qua riohua tirivata timwa timwiavata riaunanrave. Mwi quava haaru Kotiva Mosesira timwa mwu quaravata nraatara kyero nronraqama kyero vahirarama tina.

⁴ Nraakye qoravanto Kotira quara qutaa quave qiate tiro, Kotiva nai qua timwa nyiahua kepukyaqama nyataihata mwihua nronra kyaiqa, hia taqaa kyaiqara varaqi vi variara. Kotiva nai mwanraquravata nai kyakya hiraqaa nraakye qora nyi varihata mwihua mpo kepukya mpo kepukya vareqata variara.

Iesusiva nraahu tiri huvantu timwa taariva variho tura

⁵ Tire qaraakya mwata nraakiara qovara hianinranrama ti varita. Kotiva hiamana nyaamwunyaahuara mwi mwateraqaa ntaqikiqita quate qiananro.

⁶ Kotira qua mpovanto mwitaama tiro:

Kotio, e nronravanto variqarara tira,
nanraqamave e qumina nraakye qora mwatani
varurahuara nronraqama kyera riemwaqira vi variaro?
Mwihua nraaqiaraqaavata nanraqamave
e ntaqikiqira vi variaro?

⁷ E nraakye qora utu kyera mwihuara pataqiaqaa tumitare nkye nyaamwunyaahuara mwemwani kumwaanri pataqiara variqi quate qiananrave.

Nraakiara e mwihua vara vuniqama kyera mwihua nyutuvata vara viriniqama kyera

⁸ mwihua nronraqama kyera mwihuara tiqara,
Ekyaa inraikyaqaa ntaqikiqita quate tinanrave,
tura.

(Ihi 8:4-6)

Mwi quara okyaravanto mwitaamama vahiho. Kotiva nraakye qora nronraqama kyairata mwihua ekyaa inraikyaqaa ntaqikiqiti vivara. Mwihua hiamana mpo inraikyaqaa hia ntaqikiyivara. Mwihua ekyaa inraikyaqaama ntaqikiqiti vivara. Nraakiara mwi quava qutaaqama kyero mwivauma vahananro. Mate mwaa entara nraakye qoravanto hiamana ekyaa inraikyaqaa ntaqikiyi varita.

⁹ Mwihua hia mwitaa hiavarovata mwaa entara tire Iesusira okyara ntapihi kyaunanra. Kotiva nraakye qora kyugema nyatarera hiro Iesusirara pataqia tumitarera nyaamwuni variahuara mwihua kyugutarani variqara nraakye qorara rieqara qutu quante tuvaro mwiva nriqa vu inraikyara varero qutu vura. Mwiva ekyaa nraakye qorara rieqaro qutu vurara tiro, Kotiva mwia vuni vita kyero vatero mwia kepukyaqama kyero mwia nrutu vara viriniqama kyaiharo variqiro vi varira.

¹⁰ Kotiva variharo Kotiraqaatairo ekyaa inraikya qovarama viro ekyaa enta qati nraahu vahiqiro vi variro. Kotiva airi nraakye qorara mwihua ni nraaqiara varivaqate nte mwihua sitaqina ntena varianinrani ntuvahainani uro kyaankye timwa kyero, Iesusira qati kyovaro nriqa vu inraikyara varaqiro viro uro qutu vurama. Kotiva ntapihi kyero Iesusira qati kyovaro qutu vurama. Iesusiva nriqa vu inraikyara varaqiro viro qutu vurara tiro, mwiva viriniqama viro kepukyavanto variqaro qioma tiri huvantu kyero Kotiva varinani tivitaqiro uro kyaarivama variro.

¹¹ Iesusiva tiri uaqia hi kyaiqara qua vahira nruka timwa taiva varihata tire mwiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taihua varunanranra

tiro, Kotiva mwia qovavata tiri tiqovavatama variro. Mwitaama varunanranra tiro, Iesusiva tiriara nkye ni nunra katave qianinranra hia kyaurira.

¹² Iesusiva mwitaama tiro:

Kotio, ntena nunra kata i okyara timwa nyiqi virerave.

Mwihua ntuvaantuama vita varivage nte i nrtutu

tuaahereqa ihi timwaqi virerave, turama.

(Ihi 22:22)

¹³ Qaiqaa mwiva tiqaro,

Nte Kotirara qutaave timwa kyena

mwiaqaa vuntuvina varirerave, turama.

(Aisaiaa 8:17)

Qaiqaavata mwiva tiqaro,

Kotiva nraaqiara ni mpihata

mwihua nivata variavana varuvave, turama.

(Aisaiaa 8:18)

¹⁴ Tire Kotira nraaqiara variqata mwamwanta vataahua varunanrama.

Tire mwamwanta vataahua varurarora tiro, Iesusivavata vaisi tuero tiri nraakye qora nraantantero mwamwanta vataava variqiro vurave. Saataaninra kepukyavanto ekyaa nraakye qora rupa tovata mwihua ekyara qutu vita varuvarora tiro, Iesusiva vaisi tuero Saataaninra kepukyavanto qumina inraikyaqama quarive tiro, qutu vurave.

¹⁵ Nraakye qoravanto mwatani qati variqi viqata mwihua nkyiari qutirara aatu huva mwi inraikyava mwihua rupa tovata varuvaro Iesusiva mwi nraakye qorahua mwiqitairo huvantu kyarero vaisi tuero qutu vurave.

¹⁶ Iesusiva hia nyaamwunyaahuara riegaro mwatani qovarama vuravauma. Mwiva mwatanyaa nraakye qora Evarahaamunra okyarara riegaro vaisi tuorama.

¹⁷ Mwiva tiri nai nrunra qata votima kyero vaisi tuero, mwamwanta vataava variqiro vurara tiro, mwiva tiri kyaahaqa hiarivama variro. Mwiva hia mwitaa hiankye titiri, hiam tiri kyaahaqa hiariva mpovanto varitiri. Tire mwatani variavarahua tetavanto teta uaqia hi kyaiqara qua nruka kyaara aanrava hia vahuvaro Iesusiva mwi quara Kotiva nruka timwa taarive tiro, mwatani tuminro nraaqiara tuemwa vura. Iesusiva tiri nraakye qorara po kye timwaqiro viqaro mwiva Kotira kyaiqa vara mwataariva nronravanto variqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqaro Kotiva tiriara mwihua uaqia hi quara nruka nyataarive tiro, tiriara riegaro qutu vurave.

¹⁸ Iesusiva vaisi tuero variqi vi varuvaro uaqia hi kyaiqava mwia mwataaramaqi viqaro taqovaro mwiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, kepukyaqama kyero variqiro vi varurara tiro, uaqia hi kyaiqava tirivata mwataara hiraro Iesusiva tiri qioma kyaahaqa hiraqe hia uaqia hi kyaiqara utuananra.

3

Mosesiva nronravanto variharo Iesusiva mwiavata nraataro kyero anoma nronravantoma variro

¹ Ni kata pakyaa, nkye rauriqata variata. Kotiva nkyi uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataihata variara. Kotiva nkyivata nyaanrama taihata variara. Nte vaakya tu quarara rieganam nkyiara nkye Iesusirara nronraqama kyeta riemwaqitama quatemala tuqo. Iesusiva Kotiva nronraqama kyero titai vaisivama variro. Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiro, Iesusiva tiriara riegaro Kotirani kyaiqa vara mwato vaisiva varihata tire mwia qua riemwaqi vi varunanrave.

² Kotiva Iesusira nai kyaiqaqaa vita vatovaro Iesusiva kepukyaqama kyero mwi kyaiqara varaqiro viqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro

vurama. Haaru Mosesiva ekyaa Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro viqaro mwia qua nraahu riemwaqiro viqaro kyaiqa varontema kyero, Iesusivavata Kotira kyaiqa varaqiro vurama.

³ Kotiva Iesusira nrutu vuni vara vatero Mosesira nrutu nraakiaranima vatero. Nraamwu hoqa tai vaisiva vuni variharo nraamwu mwiva mwatumwi vahintema kyero, Iesusiva vuni variharo Mosesiva nraakiaranima variro.

⁴ Ekyaa nraamwu hia naiqama kye qovarama viro vahira. Vaisivanto hoqa taiva nraahu vahira. Qio kuaa qarama kyero Kotiva nyaamwuvata mwataavata utu taivama variro.

⁵ Mosesiva Kotira kyaiqa vaisivanto variqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro ekyaa Kotira nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vurama. Mwiva mwi kyaiqara vareqaro nraakiara qovara hiani vaisirara timwa nyiqi vurama.

⁶ Mosesiva qati kyaiqa vaisivanto varuvaro Karaisiva Kotira mwaaqu taruvama variro. Karaisiva Kotira mwaaqu taruva variqaro Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro mwia nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro vi varirama. Tire kepukyaqama kyeqata Karaisirara riemwaqi viqata, Kotiva tiri kyugema timwa taani entara mwia vekya variqi quarera, tire qioma tiqata, Tire Kotira nraakye qorama varuro, qiananra.

Nkye Kotira quara pupohairata qaqira kyevorave tura

⁷ Kotira mpukuqi Kotira mwanraquravanto timwa tai quara riaata. Mwi quava mwitaama tiro:

Mate Kotira qua riarera hita

⁸⁻⁹ nkye nkyi haivaqahua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari vu aanranraqaa qua raaquta kyeqata vuntema kyeta nkyevata vivorave.

Kotiva nkyi haivaqahuara mwitaama tiro, Nte nkyi haivaqahuqi 40 ihia kyaiqa varaqina quavata nkyi haivaqahua qumina mwatani variqi viqata nte mwihuani kyaiqa varataavarara hia nronraqama kye riaraitita, mwihua qua raaquta kyeqata nianra mwia mwoqaa mpo kyaiqa nraahu varaarive tiqata nina nraahu mwataarama kye taqarera uti varuhua varurave.

¹⁰ Mwihua mwitaamaqi vuvaro ni raraqaa tovana mwihuara tiqana, Mwihua ekyaa enta api aanra mwiaqaa nraahu virera uti variahuave. Mwihua qua raaquta kyeqata hia ni aanraqaa virera uti variahuave, qiavarave.

¹¹ Mwihuara ni raraqaa tovana nte ntena kyauqu nriqaa vatena tiqana, Mwia kyaara mwihua hia uro nivatama kye tekya hivarave, turama.

(Ihi 95:7-11)

¹² Ni kata pakyaa tuaavo, nkye rauriqata variata. Nkyi su nyaato mwutukyavanto uaqiama virata nkye Kotira quara hia qutaa quave timwa kyeta tuqasaa vita qati variqi vi vari mwanriqara, Kotira mwoqaa mwivorave.

¹³ Mate mwaa entara nkye Kotiva hinani nrita mwia aanraqaa nrohi entavama vahiro. Uaqia hi kyaiqava nkyi vara apiqama kyairata nkye hia Kotira aanraqaa vivorave tita, mwaa entara nkye nai kepukyaqama mwate nai kepukyaqama mwatemaqi viqata Kotira aanraqaa quata.

14 Haaru enta tire Karaisirara qutaave timwa kyeta mwianra kepukyaqama kye variqi quavananrave. Mwi entaraqaatai tire kepukyaqama kye Karaisirara riemwaqi viqata matevata variqi vita uro qutu quarera, tire qioma tiqata, Tire Karaisiravata variqi vurahuave, qiananra. ¹⁵ Nte qaiqaa Kotira mpukuqi tu quara tirerama. Mwitaama tiro: Mate Kotira qua riarera hita, nkye nkyi haivaqahua Kotira qua rieta qaqira kyeta mwihua nkyiari vu aanranraqaa nraahu qua raaquta kyeqata virerata uti varuntema kyeta vivorave, tura. *(Ihi 95:7-8)*

¹⁶ Ta vaisihua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari vu aanranraqaa nraahu nrohirera uti varurave? Mwihua tiri haivaqahuave. Mosesiva mwihua sita varero Isipisairo uro kyohua, mwihua Kotira qua rieta raaqutorama.

¹⁷ Kotiva tahuara raraqa tovara 40 ihia variqi vurave? Mwiva tiri haivaqahuara raraqa tovaro varurave. Tiri haivaqahua qumina mwatani variqata uaqia hu kyaiqara utura kyaara mwini qutu taiqa vurama.

¹⁸ Kotiva nai kyauqu nriqiqa vatero tiqaro, Mwihua hia ni mwata teky hi mwataraqi uro teky hivarave, tu quara, tahuara turave? Mwiva tiri haivaqahuara turave. Mwihua Kotira qua rieta qaqira kyeta nkyiari nrohu aanranraqaa nraahu virera uti varurara tiro, Kotiva mwitaa turama.

¹⁹ Tire ntapihi kyaurata mwihua hia Kotira quara qutaa quave turara tita, mwihua hia qioqama kye Kotira mwata teky hi mwataraqi teky hirera vura.

4

Kotira nraakye qoravanto teky hirara tura

¹ Haaru Kotiva nai kyauqu nriqiqa vatero tiqaro, Ni nraakye qoravanto nivatama kyeta uro teky hiqata varivarave, turama. Mwianra rieqata nrivaqe tire aatu hiqata variara. Hauri nkyiqitairo mpovanto mpo aanraqaa ntuqia viro hia teky hi mwataraqi quankyora.

² Tire mate riaurantema kyeta tiri haivaqahuavata Kotira qua riora. Mwihua Kotira qua riovaro mwi quava hia mwihua kyaahaqa hura. mwihua mwi quara rieta mwianra hia qutaa quave timwa kyeta qaqira kyorara tiro, mwi quava hia mwihua kyaahaqa hura.

³ Tire Kotira qua rieta qutaave qiarahua nraahuma uro Kotiravata teky hiananra. Kotira mpukuqi nraakye qora Kotira qua nteqa kyaahuara Kotiva mwitaama tiro:

Ni ntaraga taihana nte ntena kyauqu nriqiqa vatena tiqana, Mwihua hia uro ni vatama kye teky hivarave, turama.

(Ihi 95:11)

Kotiva nai kyaiqa haaru taiqa kyero teky huva viviro taiqa vuvarovata mwi quara turama.

⁴ Kotira mpukuqi Kotiva teky hu entarara mwitaama tiro:

Kotiva 6 entara kyaiqa varaqi viro uro taiqa kyero

7 entaqaa mwiva teky hurave, turama.

(Okyara 2:2)

⁵ Kotiva mwi entaraqaa teky hurara tita, Kotira nraakye qoravata teky hita qati variqi vivara. Kotira qua rieta qoririma kyeqa nrohia nraakye qorahuara Kotiva mwitaama tiro:

Mwihua hia qio nte teky hianinrani vivarave, tura.

⁶ Haaru tiri haivaqahua Kotira qua kyufe qua rieta qaqira kyeta hia qutaa quave turara tita, mwihua hia Kotiravata teky hirerata vura. Kotira

quara qutaa quave ti nraakye qorahua mwihuama Kotiva qati kyairata Kotiravatama kye tekya hivara.

⁷ Haaru tiri haivaqahua Kotira qua qaqira kyeta mwia kyaara hia Kotiravata tekya hirera vuvaro airi ihi nritarovaro Kotiva qaiqaa mpo entara mwatama tero tiqaro, Mate mwaa entaraqaa ni qua riaate, tiro. Mwiva tiri haivaqara Ntevitira nroqitairo tiri haivaqahua mponramwuanra vaakya timwa nyu quarara tiqaro mwitaama tiro:

Mate Kotira qua rieta hia qoririma kye mwia qua qaqira kyaate, tura.

(Ithi 95:7-8)

⁸ Haaru tiri haivaqahua qumina mwatani variqi vita qutu vuvaro Iosuaava mwihua nraaqiara sita varero uro Isareri mwatani kyorave. Kotiva ni mwatani tekya hiata tiqaro hia Isareri mwata mwianra turavauma. Mwiva Isareri mwatiananra tutiri, mwiva hama nraakiara Ntevitira nroqitairo tiqaro, Mwaa entara ni qua riehua ni mwatani tekya hivarave, tutiri. Kotiva ni mwaatave tiqaro mwiva nai varinanianra ti varira.

⁹ Kotiva 6 entara kyaiqa utuqi viro uro mwaa mwatara taiqa kyero 7 entaqaa tekya hurave. Kuaa qarama kye tire Kotira nraakye qoravanto kyaiqa taiqa kyeta mwiagaatai tekya hiananrave.

¹⁰ Kotiva nai kyaiqa taiqa kyero tekya huntema kye Kotira nraakye qoravanto nkyiari kyaiqa taiqa kyeta uro Kotiravata tekya hiqata variqi vivarave.

¹¹ Mwianra rieqatama nrivaqe Kotiravata variananranra hia qoriri hirave kepukyaqamaqi vita mwini quara. Tiri haivaqahua Kotira qua nteqa kyeta mwia kyaara mwihua hia Kotira mwaatani tekya hirera vurave. Tiriqitairo mpovanto mwihua nraantantaankyorave.

¹² Kotira quavanto qati nraahu vahiqi viqaro kepukya quama vahi. Paipa hini hini vai vahira votima kyero mwia quavanto mpoqama kyero vaihaira. Paipavanto mwamwanta toqaqiro viro uro mwukyaarivata mwativata teqa kyero ntainra kyaintema kyero Kotira quavanto vaisi vu nraato mwutukyaqi vahira qovarama kyero mwi vaisira mwataarama kye taqero tiqaro, I vu nraato mwutukyaqi vahi quara qora quave, kyuqe quave, ti varira.

¹³ Kotiva ututai inraikyaraqitairo hia mpo inraikyavanto Kotira vuqaa uqeta viro vaiho. Mpo inraikya mpo inraikya nyaamwuni vahi inraikyavave, mwatani vahi inraikyavave, ekyaa inraikyavanto qo tuananraqaa vaiharo Kotiva mwi inraikyara taqe variho. Nraakiara tire ekyaa mwitaama varira mwia vuqaa variqatama teta utuana inraikyara ekyaa timwa qovarama kyeqata timwa mwiananra.

Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi vunyaava tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa varaivama variro

¹⁴ Iesusiva Kotira mwaaguvanto variqaro tiri kyaahaqamaqiro viro Kotiva tiri qua nruka timwa taarive tiro, tiriara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwatero uro nyaamwuni Kotiva varinanima variro. Mwiva tavaaraqaanaa vaisi vunyaava mwitaama varirara tita, nrivaqe mwia qua kepukyaqama kye riemwaqita quara.

¹⁵ Tire ugenraunra nraakye qorahua variqata hia qio qora kyaiqa nraatara kyaarahuama varita. Tire mwitaa hura nraakye qorahua variqata haunri tiri tavaaraqaanaa vaisi vunyaanranra mwiva hia tiriara po kye ti variho qiaravaara. Ekyaa qora kyaiqavanto tiri mwataara hirero uti vari kyaiqava, kuaa mwi kyaiqava Iesusiravata mwataara hiqaro taqovarovata Iesusiva hia qora kyaiqa mpoqiavata varora.

¹⁶ Iesusiva tiri kyaahaqama timwa taiva nronravanto variqaro nyaamwuni uro varirara tita, nrivaqe hia aatu hiraitita, Kotiva varira mwia nraaqani uro variara. Kotiva tiri kyuqema timwa te varivama variro. Tire mwianra aakyara qiararo mwiva po timwa timwa taananro. Muaanra vahiani entara tire mwianra aakyara qiararo mwiva tiri kyaahaqa hiqaro tiri kyuqema timwa taananro.

5

Qumina nraakye qorara riegaro tavaaraqaanaa vaisivanto Kotirani kyaiqa varaaninranra tura

¹ Mwi vaisiva qati vaisivanto nraahu varuvata mwia hena vaisivanto mwia nronraqama kyeta tavaaraqaanaa vaisi variqara Kotirani mwi kyaiqara varaante tura. Mwi vaisiva nraakye qora uaqia hi kyaiqarara riegaro quara vahi aasau ru kyeqaro qia quara mwateqaro mwi kyaiqara vare varura.

² Mwi vaisiva qati vaisi hia kepukya vahiva variqarora tiro, mwiva taqairaro mwia hena vaisi mpovanto hia kyuqe vu nraato vahiariva qora kyaiqa utu kyairera, mwiva nte mwi vaisira votima kyena hia kepukyaqa huvama varuqo timwa kyero mwia qihaakyama mwataananro.

³ Kotira nraamwuqi vuniqama viro Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisiva mwivavata vaisivanto variqarora tiro, mwiva hia hini nraakye qora uaqia hi kyaiqarara nraahu riaraitiro, mwiva nai uaqia hi kyaiqararavata riegaro quara ru kyero Kotira qia quara mwate varira.

⁴ Mwi vaisiva hia nai nronraqama viro mwi kyaiqara vare varira. Kotiva mwia haivaqara Eroninra nraanrama kyero nronraqama kyontema kyero, Kotiva mwi vaisira nraanrama kyero nronraqama kye varira.

⁵ Mwia votima kyero Karaisiva hia nai nronraqama viro tiqaro, Kyai nte nraakye qorara riegana Kotira kyaiqa vara mwataankye, tura. Kotiva mwia nronraqama kyero mwianra mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variaro.

Mate nte i qovama varuqo.

(Nte mate i nronraqama kyauqo.)

⁶ Qaiqaa Kotira mpukuqi Kotiva Karaisirara mwitaama tiro:

Vaisi mpo Merikisetekiva nraakye qora uaqia

hi kyaiqarara riegaro ni kyaiqa vara mate varurave.

Evata mwia nraantantamwa kyera vareqarama ekyaa

enta mwi kyaiqara varaqira vinanrave, tura.

(Ihi 110:4)

⁷ Iesusiva mwatani varu entaraqaa mwiva ti atura ntiro vera kyero ntataqi viqaro Kotirara aakyara ntora. Mwiva Kotirara nte qutu quarira e qioma ni kyaahaqa hinanrave timwa kyero hia nai kyakya hurara riaraitiro, Kotira qua nraahu riemwaqiro vurara tiro, Kotiva mwia qua riorave.

⁸ Iesusiva Kotira mwaaquvanto variqaro mwiva hia nte mwia mwaaquve tiraitiro, tirema variqaro nriqa vu inraikyara varaqiro viqarora tiro, mwiva kyuqema kyero Kotira qua riemwaqiro vura.

⁹ Mwiva Kotira qua nraahu riemwaqiro viqaro nriqa vu inraikyara varaqiro viro uro qio varu vaisiva varura. Iesusiva qio vari vaisiva varirara tiro, nraakye qoravanto mwia qua riemwaqi vihua varivaro Kotiva mwihua huvantu nyatairata mwihua ekyaa entama qati variqi vivara.

¹⁰ Kotiva Iesusira nronraqama kyero tiqaro, Merikisetekiva nraakye qora uaqia hu kyaiqarara riegaro nini kyaiqa vara matontema kyero Iesusivavata nraakye qora uaqia hi kyaiqarara riegaro nini kyaiqa vara mwataananrove, tura.

Tire nronra tuaurahua nraaqiara taaqa nraantantamwa kye variarorave tura

¹¹ Tire mwaa quara airi qua nkyi timwa nyianre tita, taqauraro nkyi su nyaatovanto hia qioqama kye vahi ro qua okyara hia ntapihiaqara ihata tire mwukyaari tu kyeta mwaa quara nkyi timwa nyi varunanra.

¹² Nkye airi enta mwaa quara riemwaqi viqata ntapihi kye rieta mpohuavata timwa nyiataara vaihata nkye hia Kotira qua ntapihi kye rie variavo. Mwia kyaara tire mwi quara okyaraqaatai nkyi timwa nyianrava qati vaiho. Nkye mwaa entara kepukya kyara nraataarama nraamwa nraahu nre variavo.

¹³ Nraamwa nraahu nre variva, mwiva nraaqiara taaqa nraahuma variro. Mwiva nraaqiara taaqa variqaro hiamu qio kyuqe hi aanranrave, uaqia hi aanranrave, anoma kyero ntapihiananro.

¹⁴ Kepukya kyara nronra tuaahua nranra hiarave. Nronra tuaahua kepukya kyara nre variantema kye Kotira nraakye qoravanto kepukya qua qio rie varivaro mwihua su nyaatovanto qio ntapihi vihatara tita, mwihua qioma kyuqe hi aanranrave, uaqia hi aanranrave, anoma kye ntapihivara.

6

¹ Mwi quara rieqatama nrivage Karaisira qua rieqata okyaraqinaa qua mwiaqaa vateta, tavaaranavata mwutunivata vahi quara riarerata quara. Vuni nkye uaqia hu kyaiqara uti varuvaro nkye ekyaara qutu viva vahuvata nkye mwi aanranraqaatai tuqasaavi Kotirara riemwaqi vura.

² Nkye nramanri varovaro vaisi mpovanto nkyiqa nai kyauqu vatovata nkye Kotira mwanraqura vare, nkye Kotiva nraakye qora vara sivuma kyaani quara rieta, ekyaara entaqaa Kotiva ko qianinravata nkye riarave. Hia tire okyarani toharai quara mwia nraahu riemwaqita quare.

³ Kotiva qati kyairera, tire uromwi mpoqiavata viqata tavaaranavata mwutunivata vahi quara riemwaqita quara.

⁴ Kotira aanraqaa vita mwiaqaatai qaqira kye quahua, nataama kyeve mwihua qaiqaa Kotira aanraqaa vivara? Mwihua kyokiraqi variavaro su nyaatovanto qatua vihata mwihua Kotiva kyugema nyataaninra nyaamwunyaa inraikya vareta, mwihua Kotira mwanraqura vareta, ⁵ mwihua mwataarama kye taqaavaro Kotira qua kyuqe qua nraahu vaihata mwihua Kotiva nraakiara qovarama kyaani inraikyara hini okyara taqaara.

⁶ Ekya mwi inraikyara taqaahua, mwihua Kotira aanra qaqira kyaivera, mwihua uaqia hi aanranraqaatai qaqira kye nrumu ntante viva hiamu qio vahiananrove. Mwitaa hiahua mwihua Kotira mwaaqu qaiqaama kyatarigaa ru tegata ekyaahua suqaa mwia kyaurira inraikya vara mwita. Mwitaa hi variarara tiro, mwihua qaiqaa nrumu ntante Kotira aanraqaa viva hiamu qio vahiananro.

⁷ Kotira qua riemwaqi vi varia nraakye qorahua mwata kyugera votima kyeta variara. Vativanto ntiro mwi mwataraqi viharo kyara tutaiharo mwata mwiqitairo qupiye variharo Kotiva mwata mwianra kyuqe mwatavema tiro.

⁸ Mwata mpoqaatairo kyaantamwanra uvi auquqa hiva uakukya kyapata nraahu qupiye variharo Kotiva mwi mwatarara uaqia hi mwataravema tiro. Mwi mwataraqi qupiqaaninra qia tuta kyairaro itamwama kyaananro.

⁹ Ni nramwunaa tuaavo, nte uaqia hi mwatararavata kyuqe mwataravata tiqana hia nkyiara uaqia hia mwatahuave tiqanavauma tina. Tire nkyiara tiqata, Mwihua kepukyaqama kyeta aanra kyugeraqaa vi varivaro Kotiva mwihua sitaarihuama variavo, tunanra.

¹⁰ Kotiva hia nkyi apiqama nyataananrove. Mwiva nkyi ntapihi nyataananrove. Nkye mwiani kyaiqa varaarara hia taunru kyaananrove. Nkye Kotirara mwutukya vaihata nkyeta hena nraakye qora Kotira nraakye qora kyaahaqama nyataararave, mate mwaa entaravata kyaahaqama nyaterarave, Kotiva hiana taunru kyaananro.

¹¹ Nkye mwia vekya variva qutaa mwivau vahiarive tita, nkye mwatani variqata Kotira aanraqaa kepukyaqama kye variqi vita uro taiqa kyaata. Nkye mwitaama varira mwianra tiri mwutukya vaihata varunanra.

¹² Tire nkyiara Kotira aanraqaa viqata pupohevorave turo. Kotiva nai kyauqu nriqiqa vatero kyugema nyatarerave tuvata mpo uhua mwi quarara qutaa quave, timwa kyeta hia pupohovata variqi vuvarora tiro, Kotira quavanto mwihuaqi qutaa mwivau vahura. Nkyevata mwihua votima kye varivaqe tire qiovema qiananra.

Kotiva nai kyauqu nriqiqa vateqaro tu quarara tire qio qutaavema qiananrave tura

¹³ Kotiva tiri haivaqara Evarahaamunranra nte mwitaa mwitaa hirerave tiqaroma Kotira nraatara kye variva hia mpovanto varuvarora tiro, mwiva nai nrtutu nteqaro nai kyauqu nriqiqa vatero mwitaa turama. ¹⁴ Mwiva tiqaro, Nte ntena kyauqu nriqiqa vateqanama nte i kyugemaqina vireravema, tuqo. E mwatara terahua airinti varivarave, tura.

¹⁵ Kotiva mwitaa tuvaro Evarahaamuva hia qoriri hiraitiro, qakyoma kyero Kotira vekya variqiro vuvaro Kotiva kyauqu nriqiqa vateqaro tu quava qutaa mwivau vahuvaro mwiva qoraisi nraaqiara mwata tora.

¹⁶ Vaisivanto nte mwitaa hirerave tirera hiro, nai kyauqu nriqiqa vateqaro mpovanto mwivavata nraatara kyero nronraqama varira nrtutu timwa kyero nai kyauqu nriqiqa vatairave. Mpovanto mwia quara unra quave timwa kye airi qua qiankyo tiro, mwiva nronra vaisi nrtutu nteqaro nai qua kepukyaqama kye varirave. Iutaa mwatanaa okyara mwitaamama vahiho.

¹⁷ Kotiva Evarahaamunranravata mwiva mwatara tohuaravata rieqaro mwivavata nai kyauqu nriqiqa vateqaro timwa to quara kepukyaqama quarive tiro, nai nrtuvata nteqaro timwa torave. Kotiva mwitaa turara tiro, mwiva timwa to quava hia tumitare vaiharo mpo quavanto nritarero vahiananro. Mwiva timwa to quava nraahuma vahiananro.

¹⁸ Kotiva nai kyauqu nriqiqa kyoraravata, nai nrtutu ntoraravata, mwitaa hurara tiro, mwia quavanto hiana qio unra qua vahiananro. Kotiva timwa to quava qutaa qua vahirara tita, tire Kotirara tiriqa ntaqikyante turahua hia aatu hiraitita, Kotira qua rieqatama kepukyaqama kye mwia quavanto qutaa qovara hiani entara vekya varita.

¹⁹ Kotiva timwa to quava qutaa qovara hiani entarara rieqatama tire hia ntuqutu vaisivi hiraitita, kepukyaqama kyeta variara. Kotira quavanto qutaa qovara hiani entarara rieqatama tire qioma tauha voti hira pati kyeta Kotiva varira turuarani uro variananra. Tire qioma mate mwaa entara Kotira nraaqani uro variananra.

²⁰ Iesusiva tiri kyaahaqama timwa teqaro mwiva nraante Kotiva varira turuarani vurama. Haaru Merikisetekiva nraakye qora uaqia hu kyaiqarara rieqaro Kotirani kyaiqa vara mwatontema kyero Iesusivavata Kotiva nraakye qora qua nruka nyataarive tiro, Kotirani kyaiqa vara mwatero ekyaa enta qati variqiro vivama variho.

7

Merikisetekira okyarara tura

¹ Merikisetekiva vunyaa vaisivanto mwatukya mpo Saremiqaa ntaqikyigiro viqaro mwiva nraakye qorara riegaro mwiva virini varira mwanriqa, Kotira kyaiqa vare varu vaisiva varurama.

Mpo enta mwiva varuvaro Evarahaamuva ntaquqi viro nronra vaisi vunyaa vaisinramwu nraatara kyero nrumu ntantero aanrani vi varuvaro Merikisetekiva Evarahaamunra uro hunta kyero nai kyauqu mwiaqaa vatero mwianra tiqaro, Kotiva i kyugema kyero ntaqiky mwataarive, tiro.

² Timwa kyovaro Evarahaamuva ntaqiqaro varato inraikyara ntainra kyero kyauqurutana vato inraikyaraqitairo kuaa inraikya Merikisetekira mwunrama. Merikisetekira nrutu okyara mwaa quaraqitai tirera, *Vunyaa Vaisivanto Ntapih Kyero Nrohi Varivavema* qiananra. Mwiva Saremiqaa ntaqiky varurara tiro, mwia nrutu mpo mwaa quaraqitai tirera, *Mwaat-eragama Kyero Ntaqiky Varivavema* qiananra.

³ Merikisetekira nrohua qohuave, mwia okyarave, hia mpukuqi vahurara tita, hia tire mwia ntapihunanra. Mwia mwatato entarave, mwiva qutu vu entarave, hia mpukuqi qara ntumwa torara tita, hia tire mwia ntapihunanra. (Kotiva mwi vaisira nronraqama kyorara tiro, mwiva ekyaa entama Kotirani kyaiqa varaqiro quanantro.) Mwi vaisira nraantantamwa kyero Kotira mwaaquvanto nraakye qorara riegaro ekyaa enta Kotirani kyaiqa varaqiro quanantro.

⁴ Merikisetekiva nronra vaisivanto varurara riegata variata. Evarahaamuva tiri haivaqahua vunyaa vaisivanto ntaquqiro viro nramwutaa nraatara kyero, mwihua hu inraikyara varatora kyauqurutana vatoraqitairo Merikisetekira kuaiqia mwunrave. Merikisetekiva nronra vaisi varurara tiro, Evarahaamuva mwitaama kyero mwunra.

⁵ Rivaira okyaraqitaita Mosesira qua okyara vataqi viqatama nraakye qorara riegata Kotira kyaiqa varaqi vihua, mwihua qumina nraakye qorara nkyeta kyauqurutana vate inraikyaraqitai kuaiqia tiri timwiate timwa kyeqata mpo inraikya mpo inraikya vare variarave. Mwihua nkyiari nramwunaa Evarahaamuva mwataratai huaqitai vare variarave.

⁶ Merikisetekiva hia Rivaira kuaa okyaravanto variqaro Evarahaamuva nai hu inraikyara tukyama kyero vatoraqitairo kuaa inraikya varero Evarahaamunranra tiqaro, Kotiva iqaa kyugema ntaqiky mwataarive, tura. Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro timwa to vaisiva, Evarahaamuva varuvaro Merikisetekiva nai kyauqu mwiaqaa qutero mwi vaisirara tiqaro, Kotiva iqaa kyugema ntaqiky mwataarive, turave.

⁷ Hiamaisi mwatumwi variariva nronra vaisiqaa kyauqu vatero mwianra tiqaro, Kotiva iqaa kyugema ntaqiky mwataarive, qiananrove. Nronra vaisivanto nai kyauqu mwatumwi variani vaisiraqaa vateroma mwianra tiqaro, Kotiva iqaa kyugema ntaqiky mwataarive, qiananro. Merikisetekiva nronra vaisivanto variqarora tiro, mwiva nai kyauqu Evarahaamunraqaa vatero tiqaro, Kotiva i kyugema mwataarive, turave.

⁸ Rivaira okyaravanto nronraqama vita Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa varaqita vi variahua, mwihua nraakye qora vataa inraikyara kyauqurutana tukyama kyeqa vataaraqitai kuaiqia vare variara. Rivaira okyara mwihua variqi vita ekyaa qutu vi variahua variara. Merikisetekiva Evarahaamuva ntainra kyero vatoraqatairo kuaiqia varora. Kotira mpukuqi Merikisetekira okyarara mwiva qati variqiro quari vaisivave turara tiro, Merikisetekira okyaravanto Rivaira okyara mwihua nraatara kyora.

9-10 Nte Merikisetekira okyarara rieqana mpo quavata tirera. Rivaiva Kotira kyaiqa vare varuva varuvatarā tita, nraakye qoravanto nkyiari vato inraikyara kyauqurutanaqitai kuaiqia vara kyeqata Rivaira mwi varura. Evarahaamuva mpo inraikya ntainra kyero kyauqurutanaqitairo Merikisetekira mwu entara Rivaira hia mwatatovaro Evarahaamunra nai haivaqara mwamwantaqi varura. Mwi entara Rivaiva nai haivaqara Evarahaamunra mwamwantaqi variqarora tiro, mwivavata Evarahaamunravatama kyero variqaro Merikisetekira mwi inraikyara mwuntema kyero mwunra. Rivaiva Merikisetekira mwi inraikyara mwunranra tiro, Merikisetekira okyaravanto Rivaira okyara nraatara kyora.

11 Kotiva nai qua okyara Mosesira timwa mwu entara mwiva Rivaira okyara vara nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Mwi okyararaqinaa vaisivanto nraahuma qio nini kyaiqa varaananrove, timwa kyero Rivaira kuaa okyara varu vaisira Eroninra nronraqama kyovaro Eroniva vuni variqaro mwi kyaiqara varorave. Rivaira okyara mwihua variqata nraakye qorara rieqatama Kotira kyaiqa varaqi viqata quara vahi aasau ru kyeta Kotirani qia quaraqita vuvaro mwihua kyaiqavanto hia anoma kyero kyuqe kyaiqa vahura. Mwihua kyaiqavanto qio vahutiri, vaisi mpovanto Kotirani kyaiqa varaariva Iesusiva hiana qovara hutiri. Iesusiva qovara hiro Merikisetekiva Kotira kyaiqa vara mwatontema kyero Kotira kyaiqa vara mwatora. Mwiva hia Eroniva Kotira kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vara mwatora.

12 Haaru Kotiva Rivaira okyarara mwihua nraahuma ni kyaiqa varaqi quate tura. Nraakiara Kotiva mwi quara qatinani vara kyero Iesusira titovaro mwiva Kotira kyaiqa vararero tumunranra tiro, Mosesira qua okyaravantovata qatinaniqama hiananro.

13 Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva hia Rivaira okyara kuaa okyaravanto varura. Hia Iesusira okyaraqitairo mpovanto Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwataariva varura.

14 Tire ntapihi kyauraro Iesusira okyaravanto Iutaa okyarama vahiho. Hia Mosesiva Iutaa okyaraqinaanra vaisi mpora Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa varaqi quarive tura.

15 Iesusiva hia Rivaira okyaravanto kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vararaitiro, mwiva Merikisetekiva Kotira kyaiqa varontema kyero Kotira kyaiqa vararero tumunranra tita, tire ntapihi kye taqauraro Kotiva Rivaira okyara mwihua nraahu ni kyaiqa varaqi quate tu quara qaqira kyora.

16 Vaisi mpovanto Rivaira okyaravanto varuvara tiro, mwiva Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varura. Iesusiva hia mwihua nraantantamwa kyero nai okyarara riemwaqiro viraitiro, mwiva kepukyavanto ekyaa enta qati nraahu variqiro vi varivara tiro, mwiva Kotira kyaiqa varaqi vura.

17 Kotira mpukuqi Iesusira okyarara mwitaama tiro:
Merikisetekiva Kotira kyaiqa vara mwantontema kyera
evata Kotira kyaiqa varaqi viqara
ekyaa enta qati variqi vinanrave, turama.

(Ithi 110:4)

18-19 Rivaira okyaraqinaa vaisinramwuvanto Kotira kyaiqa varaqi viqata hia qio nraakye qora uaqia hu kyaiqara qua nruka nyatovaro mwihua kyaiqavanto hia kepukya vahuvaro Kotiva nai Mosesira mwu quara vara kyero qatinani nruka kyero qaraakya qua qovarama kyora. Haaruaa qua Mosesira qua okyara rieqaro nrohu vaisiva, hia kyuqema varu vaisiva

varura. Qaraakya quavanto nritarero vahirara tita, tire qaraakya qua riegatama tire qioma mwaa entara Kotira nraaqani uro variananra.

²⁰ Kotiva Iesusira vara sivuma kyarera hiro nai kyauqu nriqigaa vateqaro qua tura. Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa vararera utuvaro Kotiva hia kyauqu nriqigaa vateqaro qua tura. ²¹ Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatovaro Iesusiva nraakye qorara riegaro Kotira kyaiqa varaqiro vura. Kotiva Iesusirara mwitaama tiro:

Nte i nronravanto variqana
ntena kyauqu nriqigaa vatena tiqana,
E ekyaa enta qati variqira viqara
ni kyaiqa varaqira vinanrave.
Hia nte mate timwa taani quara vara kyena
qaqira kyaaninrave, tura.

(Ihi 110:4)

²² Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro Iesusirara mwitaa turara tita, tire ntapihhi kyauraro qaraakya quavanto haaruaa qua nraatara kyero nritareroma vahiho.

²³ Rivaira okyaravanto haarua qua riegatama Kotira kyaiqa varaqi viqata qutuqi vura. Mwi kyaiqara airi vaisivanto varaqi vura.

²⁴ Qaraakya quavanto qovarama viharo Iesusiva ekyaa enta qati variqi vi varivara tiro, mwiva Kotira kyaiqa varaqiro viqaro ekyaa entama variqiro quanarove. ²⁵ Iesusiva ekyaa enta qati variqiro vi varirara tita, nraakye qoravanto tiri kyaahaqama timwa taante ti variavaro mwiva ekyaa enta mwihuara riegaro Kotirara aakyara ntamwaqiro quanarro. Iesusiva mwitaama varivara tiro, mwiva nraakye qora kyaahaqama nyataariva qio variharo Kotiva mwihua qioma huvantu nyataanarro.

²⁶ Iesusiva vuni variqaro tiriara riegaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro. Mwiva Kotira kyaiqa nraahu vare varivama. Mwiva hia uaqia hi kyaiqaravata utiraitiro, kyuge kyaiqa nraahu vare varivama variro. Uaqia hi kyaiqara uti variahua variavaro mwiva nanrianraama kyotatavanto variro. Kotiva mwia tuaahera kyaiharo mwiva nyaamwuni viro nraatara kyero veratoma variro. Iesusiva mwitaama vari vaisiva varivara tiro, mwiva qioqama kyero tiri kyaahaqa hiarivama variro.

²⁷ Rivaira okyaravanto mpo enta mpo enta Kotira kyaiqa varaqi viqata mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqarara nraante riegata quara Kotirani qiaqaa kyovaro itamwa kyovata mwia nraakiara nraakye qora uaqia hu kyaiqarara riegata mwitaa hura.

Iesusiva hia mwihua hunte hura. Hia Iesusiraqaa uaqia hi kyaiqava vahuvara tiro, hia nai vara ntapihiani kyaiqara nraante mwiva varora. Hia mwiva mpo enta mpo enta quara qiaqaa kyovaro itamwa kyovaro Kotirani mwi kyaiqara varaqiro vura. Mwiva hia airi nani mwitaa hiraitiro, mwiva kuaa nani nraakye qora uaqia hi kyaiqarara riegaro nai mwamwanta Kotira mwinro qutu viqaro Kotira kyaiqa vara mwatora.

²⁸ Mosesira qua okyarara riegatama nraakye qoravanto Rivaira okyaraqii vaisi nronraqama kyeta tiqata, Nkyenramwuma tiri uaqia hi kyaiqarara riegata tiri kyaahaqa hiqata Kotira kyaiqa varaqi quate, tura. Mwitaa tuvata mwi vaisinramwuhua nronraqama vita hia kepukya vahuhuavata variqata mwi kyaiqara vare varura.

Kotiva Mosesirara qua timwa to entara mwia nraakiara Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero nai nrutu ntero tiqaro, Ni maaquvanto ni kyaiqa varaqiro quanarove, timwa kyero mwia nronraqama kyora. Mwia mwaaquvanto nronraqama viro Kotira kyaiqa varaqiro viqaro qioqama

kyero vari vaisiva variqarora tiro, mwiva nronraqama viro ekyaa entama mwia kyaiqa varaqiro quanantro.

8

Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi nronravanto nyaamwuni variqaro tiri kyaahaqa hiqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro

¹ Nte qua ti varura mwia okyara vahirero mwataamama vahiho. Iesusiva tavaaraqaanaa vaisi nronravanto nyaamwuni variqaro tiri kyaahaqa hiqaro Kotira kyaiqa vara mwate varivama variro. Nyaamwuni nronravanto Kotiva variharo mwi vaisiva mwia kyauqu kyaatutanimu mwatakyaa viro variro.

² Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqi viqata vaisivanto kyauquqo hoqa to nraamwunraqi kyaiqa vare variqata mwi nraamwunranra Kotira nraamwuve ti varura. Iesusiva nyaamwuni variqaro Kotiva hoqa taira nraamwu tuananraqi variqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varira. (Mwi quara ntapihi kye tirera Iesusiva nyaamwuni qutaa Kotiva varinani uro variqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varirave.)

³ Nraakye qoravanto Rivaira okyaraqinaanra vaisi mpo nronraqama kyarera hita mwianra tiqata, E tiri kyaahaqamaqi viqara vunyaa vaisivanto variqara quara rukyeqara Kotirani kyairaro qiaqaa itaarive, qiara. Mwi hua mwitaa qiavaro mwi vaisiva quara rukyeqaro Kotirani kyaiharo qiavanto itamwa kyaiharo mwi kyaiqara varaqiro vira. Qio tiri kyaahaqama timwa teqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi vari vaisiva, Iesusiva, mwivavata Kotira kyaiqa vareqaro mpo inraikya Kotira mwinrama. (Mwiva nai nraanre Kotira mwinrama.)

⁴ Iutaa qua mwaanra rieqata Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqita quarara tiro, Iesusiva mwatani varitiri, mwiva hiamu mwi kyaiqara varaitiri.

⁵ Rivaira okyaravanto Kotirani varaa kyaiqava hia qutaa kyaiqa vaiharo qati mamanaanruqama kyero vaiharo nyaamwunima kyaiqa tuananravanto vahiho. Iesusiva nyaamwuni variqaro Kotirani qutaqama kyero vahi kyaiqarama vare variro. Kuaa qarama kyero haaru Mosesiva Kotira nraamwu hoqarera uti varuvaro Kotiva tiqaro, E taaqiqaa nivatama kyera variarana nte i nraamwuteqana e mwitaama kyera nraamwu hoqaante tura mwianra rieqarama mwitaama kyera hoqaante, tura.

⁶ Kotiva Iesusira nronraqama kyaiharo mwiva Kotira kyaiqa varaqiro viqaro Rivaira okyara mwihua kyaiqa nraatara kyaiharo mwia kyaiqavanto vunima vahiho. Rivaira okyaravanto Kotiva Mosesira timwa mwu quara nraahu rieqata Kotira kyaiqa varaqi vi variavaro Iesusiva Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quara rieqaro Kotira kyaiqa varaqiro vi varira. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava, mwi quava vuni vaiharo Iesusiva mwi quara riemwaqiro vi variharora tiro, mwia kyaiqavantovata nritareroma vahiho.

⁷ Kotiva Mosesira mwu quava qio vahitiri, Kotiva hiamu mwi quara nruka kyero qaraakya qua mpo nraakiara vatitiri.

⁸ Kotiva taqovata nraakye qoravanto nai Mosesirara timwa to quara hia kyugema kye riovarora tiro, mwiva mwataama tiro: Nraakiara mpo enta nrianinra mwi entaraqaa nte Isareri nraaqiara Iutaa okyaravata variqana qaraakya qua vataaninrave.

⁹ Ni qua qaraakya mwiva vahirero hia mwihua haivaqahuara qiava quara

nraantantamwa kyero vahiananrove.
Haaru nte mwi entara mwihua haivaqahua kyauquqaa
tu vare Isipiqitai sitaqina nrumu kyena
nte mwihuavata variqana qua timwa taavata
mwihua ni qua riemwaqi quataara vahuvata
mwihua qaqira kyeta hia ni qua riemwaqi vi varurara
tina, mwia kyaara nte mwihua qaqira kyaavarave.

¹⁰ Nte nraakiara mpo enta nrianinraqaa
Isareri nraaqiaravata variqana
qaraakya qua timwa kyena vataaninrave.
Hia nte mwi entara oriqa mwi quara qara ntuaninrave.
Nte mwi entara mwihua su nyaatoqi
mwi quara qara ntumwa taaninrave.
Nte ntena qua mwihua mwutukyaqi
qara ntumwa taaninrave.

Nte mwihua mwanriqavanto variqana
mwihuaqaa ntaqikiyi vi variarita
mwihua ni nraakye qora varivarave.
¹¹ Nraakiara mwi entara nronra vaisivata
qumina vaisivantovata mwihua ekyaa ni okyarara
ntapihita hia qumina ni okyarara
uro hena nraakye qora timwa nyivarave.

Mwi entara ekyaa hia ni okyara ntapihi kyetara tita,
hia mpovanto uro nai nrunra nrakya qata vakyaa
timwa nyianriva vahiananrove.

¹² Mwi entara mwihua uaqia hi kyaiqara uti varirara
rieqana nte mwihuara po timwa nyataaninrave.
Nte mwihua uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyatena
hia mwianra riemwaqina quaninrave, tura. *(Jeremaiaa 31:31-34)*

¹³ Kotiva mwi quara mwitaa tiqaro qaraakya qua vataaninranra tura.
Mwiva mwitaa tiqaro haaru qua vatova mwiva hia vahiananrove tiqaro tu-
rama. Haaruaa inraikyavanto nraahaqamaqiro viro uro qamwanramama
taiqa quanaro.

9

Haaruaa qua riegata Kotira nraamwuqi kyaiqa varaqi vurara tura

¹ Nte Kotiva vuni timwa to quara haaruaa qua okyarara tirerama. Kotiva
Mosesira qua timwa mwuvaro Mosesiva nraakye qorara mwitaa mwitaama
kye Kotira nrutu tuaaheraqi quate tuvata mwi quara riegata nraamwu mpo
Kotirani hoqa mwatorama. Mwi nraamwuva nai mwata mwaaqa vahu
nraamwuva vahura.

² Mwi nraamwunra vahirero tavunaqo hoqato nraamwuva vahura.
Nraamwu mwia hoqa kye utaqaa vaata/antuataara tavunaqo utu teta vuni
vahura mwisatara kyuqe inraikya nraahu vahiarive tura. Mwiqi omwa
qupi kyeqata vato taquva vahuvaro tainta mpo vahuvaro Kotirani utato
mperetivavata vahura.

³ Tavunaqotairo tavaarana tita tora mwia mwaatira uta mwiqiara Kotira
turuaranive turama. Kotira turuarani vahurara tiro, vaisivanto mwiqi qati
viqetaariva hia vahuvaro qao timwa tora.

⁴ Kotira turuara mwiqi tainta mpo koriqotairo ututo taintara mwiaqaa
kyuqema kyero mwunta vu inraikyara qia quarate varu taintava vahu-
varo vokuhe mpo koriqotai taaqau kye ntumwaqu tova vahuvaro mwiqi

Kotiva Mosesira mwu quara qara ntumwa to ori tanava vahuvaro, manaa kyara huto taquvavata mwiqi vahuvaro, Eroninra kyaamwu, mwia haaru aaharaqa mwanre qupiqavu kyaamwuvavata vahura.

⁵ Mwi inraikyava mwi inraikyava mwiqi vahuvaro vokuhe viti hiniqaa hiniqaa nyaamwunyaahua ututova taaratana vahura. Mwitanahua nkyiari nraakya iri kye aaraa vatetatana Kotiva mwaini mwaaqima variho tiqata varura. Mwitanahua hini vitiqaa hini vitiqaa varuvaro vokuhe uta mwiaqaanrama Kotiva nraakye qorara po kye timwa nyateqaro mwihua qora kyaiqa nruka nyate vari satave tura. Kotiva nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataarive tiro, mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu Kotira nraamwuqi kyaiqa varo vaisiva vunyaava nraanre kyaqa kye varero vera ntero vokuhe mwia utaqaa uro ntukikiata kyora. Hiama qio tire mwaa qararaq ekyaa mwi quara mpoqiavata qiarava vahi.

⁶ Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwaanra qua rieqatama mpo enta mpo enta nraamwu mwiqi tavunaqo vaata utu tova vuruto vahuvara vera ntera, mwisata vera nteta kyaiqa vareqata hia turuara Kotirani vahunani vura.

⁷ Mwihua vunyaa vaisivanto qio nai mwiva nraahuma mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu vera ntanta hura. Mwi entaraqaa mwi vaisiva hia qati mwiqi vera ntaraitiro, mwiva nraanre kyaqaqiro mwiqi uro ntukikiatora. Mwiva nai uaqia hi kyaiqararavata qumina nraakye qora uaqia hi kyaiqararavata rieqaro Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiro, mwiva turuara Kotiva huraqi vera ntero nraanre ntukikiata tero vura.

⁸ Mwi vaisi mwitaama kyeqaro Kotira kyaiqa varaqiro vura mwianra Kotira mwanraquravanto tiri tinraamwutaihata tire ntapihi kyauraro qumina nraakye qoravanto Kotiva hinani vi aanrava hia vahurama. Kotira nraamwuvanto mwatani vahuvaro haaruaa okyaravanto qati vahuvarora tiro, qumina nraakye qoravanto Kotiva hinani vi aanrava hia vahura.

⁹ Mwaa entaravata haaruaa qua rieqaro quara Kotirani rukyero qiaqaa kyaiharo itaiva mwi kyaiqava hia nraakye qora kyaahaqa ihata mwihua mwutukya su nyaatovanto qati nraahu uaqiama kyero vaihata variara.

¹⁰ Nraakye qoravanto haaruaa qua rieqatama kyarave nramanrive nrenranra rieqata mpo qara mpo qarama kye nkyiari mwamwanta hiqama kye kyotataqama kye variare ti variavaro mwi inraikyava hia mwutukya vu nraato kyaahaqa hira. Kotiva nai haaruaa qua Mosesirara timwa torara tiqaro, Mwi quava quaahaqa pataqama vahiananrove. Mwi quava vahiraro ni qua qaraakya quavanto qovara hiarive, tura.

Qaraakya quara tura

¹¹ Kotira qaraakya quavanto nritarero vahi quara Karaisiva hia mwi quara nteqaraitiro riemwaqi virero qovarama vura. Mwiva Kotira kyaiqa vare variva vunyaa vaisivantoma variro. Mwiva hia vaisivanto mwata mwaini hoqa tai nraamwunraqi Kotira kyaiqa vare varivavauma. Mwiva nai nritarero vahinani Kotiva varinani nyaamwuni variqaro Kotira kyaiqa vare variro.

¹² Karaisiva nyaamwuni vuva uro turuara, Kotiva hinani hia quaahaqa variariva variraitiro, mwiva ekyaara variarivama variro. Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, Karaisiva kuaa nani hia memenra nraanreve, hia purimakau nraanreve, kyaqa varero mwiqi viraitiro, mwiva nai nraanre varaqiro uro vataiharora tiro, Kotiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva qio vaiharo tiri huvantu timwa taariva ekyaa enta qio vahiananro.

¹³ Haaruaa qua okyara riegaro Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varu vaisiva memenra nraanrevata purimakau nraanrevata nraakye qoraqaa ntukikiata kyero purimakau nraati qia quara tova itero qaupaqama vura, mwiva qaupa mwia vaqita kyero nraakye qoraqaa qu nyatero mwihuara tiqaro, Kotiva mwianra riegaroma nkyi hiqama nyataiho, tiro. Mwiva mwitaa tiqaro mwihua pahi nraahu hiqama nyatero, hia mwihua mwutukya su nyaato hiqama nyatora.

¹⁴ Haaruaa qua okyara riegaro mwitaama kyovaro Karaisiva mwi okyarara nraatara kyero nai nraanregotairo tiri hiqama timwa tero. Kotira mwanraquravanto ekyaa enta qati variqi vi variva Karaisiraqi varuvaro Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utuva Kotira kyaiqa vareqaro qutu vurara tiro, mwia nraanrevanto qioma tiri tivu nraato mwutukya hiqama timwa tairaro tire uaqia hi kyaiqara utuqi viqata uro ekyaara qutu quarava hia vahirage tire Kotiva mwiva qati variqi vi vari mwanriqara mwia kyaiqa nraahu varaqi quanana.

¹⁵ Karaisiva Kotira qaraakya qua qovarama kyai vaisivama variro. Kotiva nai kyauqu nriqiqa vatero tiqaro, Nte nyaanrama taari nraakye qorahua kyugema nyataarita ekyaa enta kyugema kye qati variqi vivarave, turara tiro, Karaisiva mwi quava qutaa mwivau vahiarive tiro, qovarama vura. Nraakye qoravanto haaruaa qua Mosesira mwu quara rieta hia mwi quara ntapihi kye riaraitita, uaqia hu kyaiqara utuqi vi varuvaro Kotiva mwiaqaatairo mwihua uaqia hi quara nruka nyatarero qaraakya qua timwa tovaro Karaisiva nraakye qorara riegaro qutu vura.

¹⁶⁻¹⁷ Vaisi mpovanto qati variro tiqaro, Nte qutu quariro mwi vaisiva mwaa vaisivama nte hu inraikyara varaananrove, timwa kyero mwi quara qara ntumwa taananro. Qara ntumwa tero mwiva qati variani entaraqaa hiamaisi mpovanto mwiva hi inraikyara varaananro. Mwiva qutu viraroma qio mwia quavanto qutaa mwivau vahiananro.

¹⁸ Mwia votima kyero Kotiva haaruaa qua timwa tova, mwi quava kepukyaqama quarive tita, mwihua quara ru kyovaro mwia nraanrevanto raurura.

¹⁹ Mwi entara vuni Kotiva timwa to quara ekyaa mwi quara Mosesiva nraakye qora timwa nyi taiqa kyero mwiaqaatairo purimakau nraati rutoravata, memenra nraati rutoravata, mwia nraanre kyaqa kye varero mwia qati nramanrivatama kyero tuqasaa kyero sipisipi kyaahi ventakya voti huraqi ntamwa to kyaantara vara kyero qaukyuvera mwanre voti hura vitiqaa rupa tero nraanreqi ntamwa kyero varero uro Kotira qua qara ntumwa to mpukuraqaavata nraakye qoraqaavata nraanre ntukikiatero.

²⁰ Mwiva nraanre Kotira mpukuqaavata, nraakye qoraqaavata, ntukikiata kyero tiqaro, Kotiva qua timwa kyero vatero nkyiara, Mwi quara riemwaqi quate, tihata nkye tiqata, Tire mwi quara riemwaqi virerave, qiara. Kotiva timwa tai quavavata nkye qia quavavata kepukyaqama quarive tinama, nte nraanre mwaa ntukikiata kye nkyi qu nyatauqo, tura.

²¹ Mosesiva mwitaa timwa kyero mwitaamaqiro viqaro nraanre kyaqaqiro uro Kotira nraamwuqaa ntukikiata kyero nraamwu mwiqi vahu inraikyaraqaavata ntukikiatora.

²² Haarua qua okyarara riegaro mpo inraikyavanto uaqia huvaro nraanrevanto hiqama nyate varura. Hia mpo inraikya ru kyairaro nraanre rauru viraro qutu virera, Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataari aanrava hia vahura.

Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, Karaisira nraanre rauruvaro qutu vura

²³ Kotira nraamwu mwatani hoqato nraamwunravata, nraamwu mwiqi vahu inraikyaravata, qumina vaisivanto hoqa kyero ututo inraikyava nraahu vahurama. Mwitaa hi inraikyava Kotirani gutaqama kyero vahi inraikyava nyaamwunima vahiho. Vaisivanto Kotira nraamwu mwatani vahuravata, mwiqi vahu inraikyaravata, hiqama mwatarero mwiva quara nraanreho nraahu ntukikiata kyeqaro hiqama mwate varurama. Kotiva hi inraikyara nyaamwuni vahi inraikyara hiama qio quara vahi aasau nraanreho hiqaananro. Nritarero variari vaisira nraanrevanto nraahu mwi inraikyara hiqaarivama vahiho.

²⁴ Karaisiva hia vaisivanto nyaamwuni vahi nraamwunranra rieqaro hoqa to nraamwuva mwata mwaaqa vahura turuaraqvi viqe toravauma. Karaisiva Kotira nraamwu tuananra nyaamwuni vahira mwiqima viqetero. Mwi quara vutu kye tirera, Karaisiva Kotiva varinani nyaamwuni viva uro variqaro tiri kyaahaqa hiarivama variro.

²⁵ Kotira nraamwuqi kyaiqa varai vaisiva vunyaava mpo ihi mpo ihiqi kuaa nani nraahu quara vahi aasau nraanre kyaqa kye varero Kotira nraamwu turuarani vi varira. Karaisiva hia mwitaa hira. Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, mwiva hia qaiqaa qutiro qaiqaa qutiro hiariva varira.

²⁶ Mwiva mwitaa hiankye titiri, mwiva mwata mwaa ututo entaraqaatairo airi nani nriqavi inraikyara varaqiro vitiri. Karaisiva hia mwitaa hirero qovara hiravauma. Mwaa entara taiqaari entava qaumaqa huvaro Karaisiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, kuaa nani nraahu mwihuara rieqaro qutu virero qovara hura.

²⁷ Mwata mwaaqa vari nraakye qorahua variqi vita kuaa nani nraahu qutu vita mwiaqaatai mwihua varivaro Kotiva mwihua quaqaa vateroma ko qiananro.

²⁸ Karaisiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, mwivavata kuaa nani nraahu qutu vura. Karaisiva mwitaama kyero qutu vurara tiro, Kotiva mwia kyaiqara rieqaro qioqama kyero nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarivama vahiho. Nraakiara Karaisiva qaiqaa mwatani tumuani entara mwi entara mwiva hia nraakye qora uaqia hi kyaiqarara rieqarovauma tumuananro. Mwiva mwi entaraqaa mwia vekya vari nraakye qorahua sitareroma tumuananro.

10

Rivaira okyaravanto Kotira kyaiqa varaqi vuraqaatairo Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataariva hia qioqa hura

¹ Kotiva Mosesira mwu quava mwi quava vahirero hia qutaa inraikya vahura. Qati mamanaanruqama kyero vahura. Mwitama vahirara tita, nraakye qoravanto mwi quara riemwaqi viqata hia ntapihi kye Kotiva kyuqema nyatarera hu okyarara taqora. Nraakye qoravanto Mosesira mwu quara rieqata mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau nraahu Kotirani qia quaraqita vuvuro quara vahi aasau qia quara mwato inraikyava su nyaato mwutukya hia qioqama kye hiqama nyataariva vahuvuro nraakye qora uaqia hu kyaiqava qati vahuvata mwihua hia qioqama kye varu nraakye qorahua varura.

² Kotirani qia quara mwatova quara vahi aasau mwiva nraakye qora su nyaato mwutukya qioqama kye hiqama nyataankye titiri, nraakye

qoravanto tiqata, Tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taiho, timwa kyeta hiamu qaiqaavata mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau Kotirani qio quara mwataatiri.

³⁻⁴ Purimakau qora ru kyaira mwia nraanrevantovata, memenra nraanrevantovata, rauriraro hiamu Kotiva mwianra rieqaro nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti quara nruka nyataanaro. Mwitaa hurara tita, nraakye qoravanto mpo ihi mpo ihiqi quara vahi aasau ru kyeta Kotirani qia quaraqita vuvaro su nyaato ntapihivuvata tiqata, Qikye, tire uaqia hi kyaiqara nraahu uti varurahuave, tura.

⁵ Kotirani quara vahi aasau qia quara mwate varuva hia nraakye qora kyaahaqama nyatorara tiro, Karaisiva mwaa mwataraqaa tuminrenra hiro Kotirara mwitaama tiro:

Quara vahi aasau ini qia quarataavave,
ini vataa kyaravave, ekyaa mwi inraikyava
hia i mwutukya ntihara variaro.

Mwitaa ihara e nianra mwiva ni mutukya vahira
varaqi ro quananrove timwa kyera ni mamanta
mwatanianra rieqara terama mataaro.

⁶ Quara vahi aasau ru kyeqata kyaitu qia quara
mwataara mwianra hia e qamwateqara variaro.
Nraakye qoravanto tiri uaqia hi kyaiqara qua
nruka timwa taarive timwa kyeta quara vahi aasau
varaqi ini ru kye vataaravata
hia qamwateqara variaro.

⁷ Mwitaa hi variarana nte iara tiqana,
Kotio, nte mwaa varuqo.

Nte i kyakya hi inraikyara vararerana varuvave.
Haaru nianra qara ntumwa to quava tuntema kyena
nte mwitaa hiqana i kyakya hira vataqina virerave,
tura.

(Ihi 40:6-8)

⁸ Kyai nte hini qua tura qaiqaa qiari. Haaru Kotiva Mosesira qua timwa mwinro tiqaro, Nkye quara vahi aasau nini qia quaraqita quate, timwa kyero varuvaro Iesusiva Kotirara mwitaama tiro: Ini quara vahi aasau qia quara mwataava ekyaa mwi inraikyava hia i mwutukya ntihara variaro. E hia ekyaa mwi inraikyarara qamwateqara variaro, tura.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva nte vaakya turara tiqaro, Kotio, nte mwaa varuqo. Nte i mwutukya vahira vararerana varuvave, tura. Iesusiva mwitaa tuvaro Kotiva nai Mosesira mwu quara haaruaa qua qaqira kyero mwia mwaatana mpo qua nai mwutukya vahu quara qovarama kyora.

¹⁰ (Mwi quara okyara mwitaamama vahiro): Karaisiva Kotira mwutukya vahi inraikyara varaqi ro viqaro uro kuaa nani nai mwamwanta mwinro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva qioma vahiro.

¹¹ Mwaa entara Rivaira okyaraqitaita mpo hia vaisihua ekyaa enta haaruaa okyarara rieqata sivi variqata Kotirani kyaiqa varaqi viqata airi nani Kotirani quara vahi aasau qia quara mwate variara. Mwi hua mwitaama kye Kotirani varaa kyaiqava hiamu qio uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taananro.

¹² Kotiva tiriara mwihua uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taarive tiro, Karaisiva tiriara rieqaro kuaa nani qutu vura. Mwiva mwitaa hurara tiro, mwiva tiri kyaahaqama timwa taariva ekyaa enta qati nraahuma variqi ro quananro. Karaisiva tiriara rieqaro qutu viro mwiaqaatairo

mwiva nritarero uro Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro varira.
¹³ Mwiva mwaa entara mwini variqiro viraro Kotiva mwia nramwutaahua nraatara mwatairaro nai kyuqu mwihuaqaa vataaninra.

¹⁴ Iesusiva Kotirani kyaiga vareqaro nraakye qorara rieqaro kuaa nani gutu vurara tiro, mwiva Kotira nraakye qora su nyaato mwutukya hiqama nyataihata mwihua ekyaa enta qio vari nraakye qorahua variqi vivara.

¹⁵ Kotira mwanraquravantovata Kotira okyara ntapihi kyeroma tiri timwa timwinro. Mwiva haaru poropeti kyaahaqa huvaro mwi vaisiva tiqaro,

¹⁶ Kotiva mwitaama tiho,
 Nte nraakye qora kyapata variqana qaraakya qua vatarera.

Nraakiara nrani entaraqaa
 hia nte oriqa ntena qua qara ntumwa tarerave.

Mwi entaraqaa nte nraakye qora su nyaatoqi
 ntena qua vatarerave.

Nte ntena qua mwihua mwutukyaqi qara ntumwa
 tarerave, tiho, tura.

(Jeremaiaa 31:33)

¹⁷ Qaiqaavata mwitaama tiro:

Kotiva mwitaama tiho,
 Nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti varirave,
 ni qua raaqute varirave, nte ekyaa mwi quara
 taunru kyena hia mwi quarara riemwaqina virerave,
 tiho, tura.

(Jeremaiaa 31:34)

¹⁸ Kotiva nraakye qorara nkye uaqia hi kyaiqara utuara ekyaa mwi quara nruka nyataurave tirara tita, nraakye qoravanto qumina qaiqaa tiqata, Tiriqaa qua vahira nruka timwa taarive tiqata Kotirani kyaiga varaqi virerave, tivora.

Kyai Kotira nraaqani quare, tura

¹⁹ Iesusiva tiriara rieqaro mwia nraanre rauruvaro gutu vurara tiro, Kotiva tiriqaa qua vahira nruka timwa taihata tire mwia qua rie varurahua qioma Kotira nraamwu turuarani qati quanana. Tire qioma Kotiva hinani qati quanana.

²⁰ Haaru Kotiva hinani vi vari aanranra tauhaqo antua tovata tire Kotiva hinani quara aanrava hia vahuvaro Iesusiva mwamwanta vataava variqiro viro tiriara rieqaro gutu viro mwiva mwi tauhara qatinani vara kyero mwiva Kotiva hinanianra tirini qaraakya aanra utu timwa tora.

²¹ Mate Iesusiva tiriara rieqaro vuniqama viro variqaro Kotira kyaiga vareqaro Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varira.

²² Iesusiva mwitaamaqiro vi varihatara tita, nrivaqe Kotiva varira mwia qaumato quara. Kyai mwiva hinani tiri mwutukyaqitairo quataa hiraqe quara. Iesusiva qutaa mwi aanranra utu timwa taiho timwa kyeta quara. Tire ntapihi kyauraro tiri tivu nraato mwutukyavanto uaqiama kyero vahuvaro Iesusiva nai nraanre rauru kyero tiriara rieqaro gutu vurara tiro, tiri tivu nraato mwutukya hiqama timwa taihata varunanra.

²³ Kotiva qutaa qua nraahu ti variva hiam mpo qua nruka kyero mpo qua qiananro. Mwianra rieqatama nrivaqe hia ntuqutu vaisivi hiraitita, kepukyaqama kye Kotiva kyuqema timwa taani entara vekya variqi quara.

²⁴ Varaivaqe teta hena nraakye qorara nronraqama kye riemwaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quara.

²⁵ Nrivage ntuvaantua hiqata Kotira qua riaanra hia qaqira kyaraitita, tuqara kyeta tutaara. Mpo hiahua hia ntuvaantua hirara nronraqama kye riaara. Haunri tirevata mwitaa hiarora. Karaisiva tumuanri entava qauma qauma hi varira mwianra rieqata nrivage tire teta henahua kepukyaqama nyateqata Kotira aanraqaa vi variara.

²⁶ Tire Kotira qua qutaa qua rieta mwiaqaatai Kotira mwoqa mwita teta uaqia hi aanranraqaa nraahu virerave qiarera, qaiqaa tiriara rieqaro Kotirani tiri kyaahaqa hiani kyaiqara varaariva hiamahiananro. Kotiva qaiqaa tiri uaqia hi kyaiqara qua nruka timwa taariva hiamahiananro.

²⁷ Tire mwitaa hiarera, tire mpoqama kye aatu hiqata Kotiva ko qiani entara vekya variarava nraahuma vahiananro. Qiavanto mpoqama kyero iteqaro Kotira nramwutaahua itamwa tatoqa kyaani qiara tire mwia vekya nraahu variaravama vahiananro.

²⁸ Haaruaa qua Kotiva Mosesira mwu quara nteqa kyo okyarava mwitaama vahura. Vaisi mpovanto mwi quara nteqa kyovata vaisi taaratanave, taarampotanavantove, tiqata, Qutaa tire taqe varuraro mwi vaisiva mwi quara nteqa kyairave, tuvaro mwiaqaatairo hia mwi vaisirara po timwa mwataraitiro, gamwanrama kyero mwia ru kyora. Haaruaa qua nteqa kyo okyarava mwitaama vahura.

²⁹ Haaruaa qua nteqa kyo vaisira rukyo okyarava mwitaama vahirara tiro, qikye, qaraakya qua rierovata mwoqa mwiani vaisira ru kyaari okyarava nataamave vahiananro? Mwi quara mwoqa mwiani vaisiva mwitaa hiqaroma Kotira mwaquara qumina inraikyavema tiro. Karaisira nraanrevanto Kotiva qaraakya qua timwa tora kepukyaqama kyero mwi vaisira uaqia hi quara nruka mwataariva vaiharo mwi vaisiva tiqaro, Hiamahiananro qio nruka mataananrove. Qumina nraanreve, tiro. Kotira mwanraquravanto nraakye qora kyugema nyataaninranra mwi vaisiva qaqrave tiro, qoririma mwate variro. Qikye, mwi vaisira rukyaani okyarava nataamave vahiananro?

³⁰ Tire ntapihi kyauraro mwaa quara nte qiani quara Kotivama timwa tero. Mwiva mwitaama tiro:

Ntenavanto mwihua ru vuntuaninrave. Ntevento mwihua nkyiari kyooqaa nyianinrave, tura. (Lo 32:35) Kotiva mwitaa tuvaro mpo quavata vahiva mwitaama tiro:

Kotiva naivanto nai nraakye qoraqaa qua vatero mwihua ko qiananrove tura. (Lo 32:36)

³¹ Qikye, Kotiva qati variqiro vi varira kyauquqi mwia qua nteqa kyaani vaisiva ntumwa quaninranra nronraqama kyena po kye tuqo. Kotiva mwi vaisira nataamave mwataanro?

Mwianra rieqatama nkye Karaisirara kepukyaqama kyeta riemwaqita quate tura

³² Haaru Kotira quavanto nkyi mwutukya su nyaatoqi viro ntuvaahama nyatovata varu entarara nraato tuata. Mwi entara nkye Kotira qua riemwaqi vi varuvata nkyi muaanra nyita nkyi uaqiamaqita vuvata nkye nriqa vu inraikyara varaqi viqata nkye kepukyaqama kyeta nraahu variqi vura.

³³ Mwi entara mpo hura nkye varuvata mpo uhua nraakye qora suqaa nkyi uaqia hu quara timwa nyateta nkyi uaqiama nyatora. Mpo hura mwihua nkyi hena nraakye qora uaqia hu quara timwa nyateta uaqiama nyate varuvata nkye nkyeta hena nraakye qora kyaahaqamaqi vura.

³⁴ Mwi entara Karaisira vataqi vura kyaara nkyi henahua karavuqi kyovata nkye hia aatu hiraitita, uro mwihua kyapata variqata mwihuara

po kye timwa nyatora. Mwi entara nkyi mwatave, nkye hu inraikyarave, varovata nkye hia mwianra nronraqama kyeta riora. Nkye tiqata, Tire hura inraikyava nyaamwuni nritarero vahi inraikyava ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quanarove, timwa kyeta qamwateqata nraahu varura.

³⁵ Mwi entara nkye kepukyaqama kyeqa variqi vurara riegatama nkye mwaa entaravata kepukyaqama kyeqata nraahu variqi vivaro Kotiva mwianra riegaro nkyi kyoqaa nyianri.

³⁶ Nkye hia pupohairata kepukyaqama kyeta variqi vivera, nkye qioma Kotira mwutukya vahianinra varaqi vivaro Kotiva nai kyauqu nriqiqaq vateqaro timwa to quava qutaa nkyiqi vahiananro.

³⁷ Kotira mpukuqi qara ntumwa to quava mwitaama tiro:

Pataqia vari kyero

nraakiara tuminrenra hiari vaisiva tumuananro.

Mwiva hia vari kyero qakyoma kyero tumuananro.

³⁸ Ntapihi kyero nrohiani vaisirara Kotiva mwitaama tiro:

Mwi vaisiva ni quara qutaave timwa kyero

ni qua riegaro qati variqi quanarove.

Mwi vaisiva ni aanraqaatairo tuqasaaviro

qaqira kyero virera, hia nte mwianra

qamwata mwataaninrave, tura.

(Habakuk 2:3-4)

³⁹ Tire Kotira aanraqaa viqata hia mwiaqaatai tuqasaqita raupirima quarahuama varita. Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta mwi quara nraahu riemwaqi quararo Kotiva tiri tivitaarihuama varita.

11

Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta riemwaqi quana okyarara tura

¹ Tire Kotira quara qutaave timwa kyeta riemwaqi quara okyarava mwataamama vahiho, Tire Kotira quara qutaave tiqata hia taara vu nraato tiraitita, Kotiva kyuqema timwa tarera hiari inraikyava qutaama qovarama quanarove timwa kyeta mwia vekiama variananra. Mwaa entara mpo inraikya mpo inraikya hia vuqotai taqaura inraikyava vaihata tire Kotira quara qutaave tiqatama qutaqama kyero ekyaa mwi inraikyava vaiho ti varunanra.

² Haaru vetato varu entara Kotira nraakye qoravanto Kotira quara qutaave tiqata kepukyaqama kye variqi vurara tiro, Kotiva mwihuara qamwateqaro varura.

³ Haaru Kotiva tuvaro mwia quavanto nyaamwuvata mwatavata utu kyero vatora mwi quarara tire tiqata, Qutaa Kotiva mwitaa hurave, timwa kyeqata varunanra. Mwiva mwi entara hia qio vaisivanto taqaani inraikyarara vara kyero mwiaqotairo qio vaisivanto taqaani inraikyara utu kyero vatora.

Everira, Inokura, Noanra, mwinramwuhura tura

⁴ Haaru Everiva Kotira quara qutaave timwa kyero sipisipi nraati ru kyero Kotirani qia quara mwatovaro mwiva Kotira mwu inraikyava Keniva Kotira mwu inraikyaravata nraatara kyora. Everiva Kotira quara qutaave tuvaro Kotiva mwianra, E ntapihi kyera variara vaisiva variaro, timwa kyero Everiva mwu inraikyarara qamwata mwatora. Everiva haaru qutu vuvaro mwiva Kotirara qutaave tu quara nraakye qoravanto nai timwa mwi nai timwa mwimaqita vi variavarora tiro, mwia quavanto hia taiqaraitiro, qati nraahu vahiqiro vi variaro.

⁵ Haaru Inokuva Kotira quara qutaave timwa kyero Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqi vuvara tiro, mwiva hia qutu vura. Mwiva

hia qutu vura qati varura Kotiva nyaamwuni vita varovata hia vaisivanto mwia puaama kye vitora. Kotira mpukuqi qara ntumwa to vaisiva Inokurara mwitaama tiro: Inokuva mwatani kyuqema kyero variqiro vuvorora tiro, Kotiva mwia qamwata mwateqaro mwia qati nyaamwuni vitero vurave, tura.

⁶ Vaisivanto hia Kotira quara qutaave tiraitiro variraro Kotiva hiama mwi vaisira qamwata mwataanro. Vaisivanto tiqaro, Qutaama Kotiva variho. Qutaama nte mwianra puaamaqina quariro mwiva ni kyuqema mataananrove, qiariva mwi vaisiva nraahuma Kotira nraaqani qio quanro.

⁷ Kotiva Noanranra tiqaro, Mpo inraikya mpo inraikya nraakiara qora inraikyavanto mpo enta qovara hiananrove, tuvaro Noaava hia mwi inraikyara taqaraitiro, Kotira quara qutaave timwa kyero nramanriqaa quani nraamwunra hoqa kyero nai nraakye nraaqiararavata mwi nraamwunraqi kyuqema varurave. Noaava Kotira quara qutaave tuvata mwia hena nraakye qora mwatani varuhua hia Kotira quara qutaave tuvaro mwia kyaara Kotiva mwihua ntuqutu taiqa kyero Noanranra ntapihiki kyero nrohi vari vaisivave tura.

Evarahaamunranra tura

⁸ Haaru Kotiva Evarahaamunra nraanrama kyero tiqaro, Sivira ena mwaata mwaini kyera mpo nani uro variraqe nraakiara mwi mwatara i mwianrinro ini vahiarive, tuvaro Evarahaamuva mwi mwatara hia taqaraitiro, Kotira quara qutaa quave timwa kyero nai mwaata qaqira kyero vurama.

⁹ Evarahaamuva Kotira quara qutaave timwa kyero Kotiva nai mwia kyaama to mwataraqaa uro variqi viro mwiva mpo mwatanaava votima kyero variqaro mwiva hia mwaakyota variani nraamwunra hoqa taraitiro, seri nraamwu nraahu hoqa kyero mwiqi mpoqi mpoqi variqiro vura. Mwitaa huvata mwia mwaaku Aisaakivavata mwia nraisi Iaikopuvavata tiqata, Kotiva mwata mwaanra tu quava tiritanani vaiharo mwaa mwatara tiri kyaama taivama vaiho, timwa kyeqata mwi mwataraqaa seri nraamwuqi nraahu variqi vurama.

¹⁰ Mwi entara Evarahaamuva seri nraamwuqi variqiro viqaro mwiva nyaamwuni vahiani mwatukyara Kotiva riemwa kyero mwaakyota variani nraamwunra hoqa tora mwia vekya varurama.

¹¹ Evarahaamunra nraatavanto Seraava kyontaqama viro nraaqiara mwataariva hia qioqa huvaro Seraava hia mwianra nronraqama kye riaraitiro, mwiva tiqaro, Kotiva nianra nraaqiara mwataanrove tiva mwiva qutaa qua nraahu ti varivave, timwa kyero variro nraakiara Seraava qutaa nraaqiara tuaqama viro nraaqiara mwata tora.

¹² Mwitaa huvaro Evarahaamuva nyaapaiqama viro qutuariva qaumaqa hu vaisira kuaiqaaqatairo mwia nraaqiara airintivanto qovarama vura. Mwiaqaatai qovara hia nraaqiarahua qovora aahoqura votima kyeta airinti variara. Mvihua nramanri tokyasataa nruqa vahira votima kyeta airinti variara.

¹³ Nte vaakya tu nraakye qorahua Kotira quara qutaave timwa kyeta Kotiva nkyiari kyaama to inraikyara mpo inraikya mpo inraikya hia vararaitita, qutu vura. Mvihua qutaa mwi inraikyava nraakiara qovara hiananrove timwa kyeta qamwateqata varura. Mvihua mwata mwaanra vutu kye tiqata, Qutaqama kye tire mpo mwatanaavanto mwata mwaaku quaahaqama varuro, tura.

¹⁴ Mvihua nkyiari mwaata tuananra puaama kye mwini viqatara tita, mwitaa tura.

¹⁵ Mwihua haaru Evarahaamuva qaqira kyero nru mwatara hia mwini nrumu ntanteta virara nraato turave. Mwihua mwini nrumu ntanteta virara nraato tutiri, qioma mwihua mwini vutiri.

¹⁶ Mwihua nritarero vahi mwatara mwianra mwutukya vahuvata mwia vekya varura. Mwihua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata nyaamwuni vahu mwatara mwia vekya varurara tiro, Kotiva mwihua mwata terama nyatero tiqaro, Nte hia kyauriraitina, nte mwihua mwanriqavanto variqana mwihuaqaa ntaqikiyiqina virerave, tura.

¹⁷⁻¹⁸ Evarahaamuva Kotiva timwa to quarara qutaa quave timwa kyero nai mwaaqu ru kyero Kotira mwinrenra uti varura. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero Evarahaamunranra tiqaro, I mwaaqu Aisaakiraqaatairo i nrutuvanto qati nraahu vahiqiro quanarove, timwa kyero variro mpo enta Evarahaamunra mwataara hirero mwianra tiqaro, Ena mwaaqu ni ntugutu mpiante, tuvaro Evarahaamuva Kotira qua riero nai mwaaqu ru kyarera hiro tiqaro, Kotiva nianra nai kyauqu nriqiqaa vateqaro timwa to quava qutaa qua nraahuma vahianarove.

¹⁹ Nte ntena maaqu ru kyaariro Kotiva qioma mwia qati vara sivuma kyaanarove, timwa kyero mwia Kotira ru kyero mwinrenra uti varuvaro Kotiva hia mwia ru kyaante tuvaro Evarahaamuva nai mwaaqu qutu vuraqitairo qati sivuvaro vitontema kyero vitora.

Aisaakira mpo, Iaikopura mpo, Iosepira mpo, mwinramwuhuara tura

²⁰ Aisaakiva Kotiva timwa to quarara qutaave tiqaro nyaapaiqama viro qutuari entava qaumaqa huvaro mwiva nai kyauqu Iaikopuraqaavata Isoraqaavata vatero kyuqema nyateqaro mwitanahuara tiqaro, Qutaama Kotiva nraakiara nkyitana mwitaa mwitaama kyero kyuqema nyataariva variho, tura.

²¹ Iaikopuvavata Kotiva timwa to quarara qutaa quave tiqaro nyaapaiqama viro qutuari entava qaumaqa huvaro nai kyauqu Iosepira mwaaqutanaqaa vatero kyuqema nyatero mwitanahuara tiqaro, Qutaama Kotiva mwitaa mwitaama kyero nkyitana kyuqema nyataariva variho, timwa kyero nai kyauruqaa vuntuvi variqaro Kotira nrotu tuaaherora.

²² Iosepivavata Kotiva timwa to quarara qutaa quave tiqaro nyaapaiqama viro nai qutuari entava qaumaqa huvaro Kotira qua mpo qovarama kyero tiqaro, Qutaama nraakiara Isareri nraakye qora Isipiqi varita nraakiara nkyiari mwaatani nrumu ntanteta vivarave. Mwi entara virera hita ni mwukyaari mwaa mwataraqitai pati kye varaqi uro tita mwatani quntaate, tura.

Mosesirara tura

²³ Mosesira nrohua qohua Kotira qua riemwaqita vi varura. Mosesira nrohua qohua mwia mwata kyeta taqovaro nraaqiara kyuqeva varuvata mwitanahua Perova qoraisi nraaqiara mwata tera rukyaate tu quara nteqa kyeta hia mwianra aatu hiraitita, Kotirara qutaama mwiva tiri kyaahaqa hiariva variho timwa kyeta Mosesira taarampo torara uqetaqita vura.

²⁴ Mosesivavata Kotira qua riemwaqiro vi varura. Mwiva nronra tuemwa viro Kotira quara qutaa quave timwa kyero mwiva qaqaqo tiro, Hia nianra Perora nraamwunravanto viritai vaisirave qiaterave.

²⁵ Nte Isipiqinaahuavata pataqia variqana qora kyaiqa utuqi vina qamwateqana variankyorave. Nte qaqira kyena ntena nramwunaahua Kotira nraakye qora kyapata kuaaqi variqana muaanra varaqina virerave, tura.

²⁶ Isipini mpo inraikya mpo inraikya kyuqe hu inraikyava nraahu vahuvato Mosesiva hia mwianra nronraqama kyero riaraitiro, Kotiva

mwia nronraqama kyero titora mwianra nronraqama kyero riemwaqiro viro tiqaro, Ntena nraakye qora kyapata kuaaqi variarita Isipiqinaahua qioma ni uaqiamaqita vivaqe varianinrave, timwa kyero Kotiva nraakiara nyaamwuni mwia kyoqaa mwianinra mwianra riemwaqiro vura.

²⁷ Mosesiva kepukyaqama kyero Kotirara riemwaqiro viqarora tiro, mwiva nai nraakye qora sita varero Perora raraqa taaninranra hia nronraqama kyero riaraitiro, Isipi kyero vura. Vaisivanto qutaa nai vuqo Kotira taqontema kyero Mosesiva qutaave tura mwiaqo Kotira taqamwaqi viqaro Isipi kyero vurama.

²⁸ Mosesiva kepukyaqama kyero Kotirara riemwaqi viqarora tiro, mwiva Kotiva tu quara riero nyaamwunyaava Isarerivanto vunyaa nraaqiara mwata tohua ekyaa mwihua hia ru taiqa kyaraitiro, vekyahu nyataarive tiro, sipisipi nraati ru kyero nrenro mwia nraanre qesa mpoqa mpoqa qutora.

Isareri nraakye qora airivanto Kotira quara kepukyaqama kye riemwaqi vurara tura

²⁹ Isarerivanto kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqi viqatara tita, mwihua aahara mwataqaa ntamwaqi vuntema kyeta nramanri *Nraanre Nramanrive* tura mwia qareta vurama. Mwihua qio qareta vuvata Isipivanto mwihua rirera mwihua sataqi vuhua mwihuavata nramanri nronra mwiaqaa Isarerivanto vuntema kyeta qare quare tuvaro nramanrivanto mwihua ntumwaqu kyora.

³⁰ Isarerivanto Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vurara tiro, Kotiva mwihuara tiqaro, Nkye Ieriko mwia uro 7 entara vara ututu nrohi varivaro mwi mwatukyara ori vasaamwunra ututaava ntavesau quarive, tuvata mwihua Kotira quara qutaa quave timwa kyeta mwitaamaqi vuvaro ori vasaamwunravanto ntavesau vura.

³¹ Nraakye mpovanto api nrohi varu nraakyeva Rehepiva Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viqarora tiro, mwiva nai nramwutaa Isareri vaisitana kyaahaqama nyatora. (Isareri vaisi mwitanahua uqeta kyeta uro Ieriko mwia apeqa hirerata nruvaro Rehepiva ni nramwunaahua mwi vaisitana puaama kye rukyevorave timwa kyero uqeta tovata mwia nraakiara Isarerivanto mwi mwatukyara nraatara kyeta mwiqi varuhua hia Kotira quara qutaave tuhua ruqi viqata mwi nraakyeva Isareri vaisitana kyaahaqama kyorara rieqata mwi nraakye qati kyora.) Mwi nraakyeva Kotirara qutaave turara tiro, Kotiva mwia kyaahaqama mwatovata Isarerivanto hia mwiavata rukyora.

³² Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vu nraakye qorahua variavana nte mpoqiavatave mwihuara timwaqina quaninra? Kitioninrave, Paraakirave, Samusoninrave, Iepitaarave, Ntevitirave, Samuerirave, nte hiana qio qara mwaaqi ekyaa mwihuara qiariva qioqa hiro.

³³ Mwihua Kotira quara qutaa quave tiqata mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqi viqatara tita, ntaqiqata nronraqama varu mwatanaahua nraatara kyorave. Mwihua avuqavuma kye nrohi varuvarora tiro, Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro timwa to quara riero mwihua nkyiari kyoqaa nyunra. Mwihua Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqatara tita, mwihua mpo uhua variqata qaakyau vairi mwia nrutu raioni nro tita tovaro hia kutura.

³⁴ Mpo uhua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vuvaro qiavanto nronraqama kyero iteqaro mwihua tatoqa kyarera huvata mwihua qia mwia qipa kyora. Mpo uhua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vuvatara tita, mwihua nramwunaavanto mwihua rirera utuvata mwihua

qio ntuqema kyeqa aatu vivi hurave. Mwihua uqenro nraakye qorahua variqata mwiaqaatai Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqatara tita, mwihua kepukya nraakye qoraqama vita varurave. Mwihua Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vita ntaquqi viqata mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ntaqu vaisihua nraatara kyora.

³⁵ Haaru Kotira nraakye nramwuvanto kepukyaqama kyeta Kotirara riemwaqita vuvarora tiro, Kotiva mwihua nraaqiaranramwu qutu vuhua sivuma kyero nyunra.

Haaru Kotira nraakye qoravanto Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vuvata mwihua nramwutaahua mwihua ntavaaqavu kyeta tiqata, Kotira mwoqa mwita mwia qaqira kyaivaqe tire nkyi qati kyaarata variate. Nkye hia mwitaa hivaqe tire nkyi ntuqutuqi vita nkyi taiqa kyaananrave, tuvata mwihua hia nramwutaavanto tu quara riaraitita, mwihua nraakiara qutu vita mwiaqaatai Kotiravata kyuqema kye variqi virara nraahu rieqata hia Kotira mwoqa mwita hia mwia qaqira kyovata mwia kyaara nramwutaahua mwihua ntuqutuqi vita uro ru kyora.

³⁶ Kotira nraakye qora Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi vuvata mwia kyaara mwihua mpo uhua raima nyateta mpo uhua kyaamwugo ntuqutu nyatora. Mpo uhua rupa kyeta karavuqi uro kyora.

³⁷ Mpo uhua ori tuto kyeqa mwihua ntuqutuqi vita uro ntuqutu kyora. Mpo uhua so vara kyeta mwiaqo mwihua mwamwanta tavaaraqa teqa kyeqa kyora. Mpo uhua paipa viti mpuahaa vahuntaininraqo rakuraa kyeqata ru kyeqata kyora. Mpo uhua sataqi viqata uaqiama nyatovata hia kyuqe tuavaaqa utiraitita, sipisipi pahiqovata memenra pahiqovata tuavaaqa utu kye utu vareta uaqiama kye nrohiqata varura.

³⁸ Mwihua hia vaisivata varura qumina mwatasata nkyiariaraa variqita vurave. Mpo uhua qumina taqiqaa varivaraa nrohurave. Mwihua ori ontamwuqive, ori mwata hakaraukaqive, vaitaqita nrohura. Qikye, mwi nraakye qorahua Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vi variqata kyuqe nraakye qora nraahu varuvata mwatani varuhua uaqia hu kyaiqara nraahu varaqi vi varuhua mwihua uaqiamaqita vurama.

³⁹ Mwi nraakye qorahua haaru Kotira quara qutaave tiqata Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi vi varurara tiro, Kotiva mwihua kyuqema nyateqaro mwihuara kyuqe nraakye qorave tura. Kotiva mwitaa tiqaro mwihua qamwata nyatovatavata nai kyauqu nriqiqaa vateqaro nyinrenrave tu inraikyara hia varora.

⁴⁰ Haaru Kotiva tiriaravata rieqaro qua mpo vatero tiqaro, Hia haaru varu nraakye qorahua nraante kyuqema nyatarerave. Haaru varu nraakye qorahuavata nraakiara vari nraakye qorahuavata kuaaqi varivaqe nte mwinro mwaanro mwihua kyuqema nyataarita qio vari nraakye qorahua varivarave, tura.

12

Karaisiva qioqama kyero vari vaisivama variro

¹ Qio haaru nraakye qora airivanto Kotira quara qutaave tiqata kepukyaqama kye mwianra variqi vi varurave. Mwaa entara mwi nraakye qorahua airivanto tiri vara ututu variqata tiri taqe variahua nraantan-tamwa kye variarara tita, nrivaqe mwihua suqaa variqata hia qoriri hiraitita, kyuqema kye Kotira aanraqaa viqata mpo inraikya vararera hiantaantema kye hiantaara.

Mwihua suqaa variqata mpo inraikya mpo inraikyavanto tiri ntavaaqavu kyarera uti variani inraikyara qaqira kye uaqia hi kyaiqava tiri tuqara kyero tutaaninra ntavaqaa kye qaqira kyeta hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye hiantamwaqi quara.

² Nrivaqe hianta viqata Iesusira nraahu taqamwaqita quara. Mwiva nraante vuni viqaro Kotirara kepukyaqama kyero riemwaqiro vivara tiro, mwiva qioma tirivata kyaahaqama timwa tairaqe tire mwia votima kyeta Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata uro taiqa kyaananra. Iesu-siva kyatarigaa qutu virera hiro, Nianra raima mateta kyaurira inraikya mpira nte hia mwianra nronraqama kyena riarerave, timwa kyero mwiva nraakiara qamwateqaro variani entarara riero tiriavata rieqaro qutu vura. Mate mwaa entara mwiva nritarero Kotira kyauqu kyaatutanima variro.

³ Karaisiva mwatani varuvata uaqia hi kyaiqara uti varu vaisihua anoma kyeta mwianra ua vu nraato vateta qoririma mwatovaro varurave. Karaisirara ua nraato vateta qoririma mwatora nkye mwianra rieqata varivata nkyivata uaqiama nyatarera utivata hia pupohairata qoriri hirata variqi viraitita, kepukyaqama kyetama variqi quata.

⁴ Nkye variavata uaqia hi kyaiqara utuahua nkyivata ntaquqi vi hiana nkyi ru kyaavata nkye qutu quavo.

⁵ Mpo qua qara ntumwa tora nkye taunru kyevara. Mwi quaraqia Kotiva nkyiara ni naamwunra maaquve tura. Mwitaama tiro:

Ni maaquo, ina kyaiqa kyaara Kotiva i avuqavu hiqaro

i mpo qarama mwatairara

e mwianra nronraqama kyera riaante.

I inronra hirera hia e kyaruru ntuante.

⁶ Kotiva nai mwutukya nti vaisiva qaiqaa

uaqia hi aanranraqaa quankyo tiro,

mwiva nai nraaqiara ntuqutuqiro viro

mwia ntapihiqiro virave.

Mwiva ni maaquve qiani vaisira

kyaamwu mwiqiro quanarove, tura.

(Sindaun 3:11-12)

⁷ Kotiva nkyi qati ntuqutuqiro virera, nkye kepukyaqama kye variqata Kotiva ni nai mwaquma ntuqutiho qiata. Ta nraaqiarara mwia qova mwia avuqavu hiqaro hia ntuqutirave? Mwia qova nai mwaquara avuqavuma kyero nrohiarive tiro, mwia qati nraahu ntuqutuqiro virave.

⁸ Kotivavata nai nraaqiara mwihua ntuqutuqiro vi varirave. Mwiva hia nkyivata ntuqutirera, nkye hia mwia nraaqiara tuananravanto variraitita, nkye kyapa nraatima varita.

⁹ Mwata mwaini tiri tiqohuamwanra tiriara avuqavuma kye nrohiate tiqata tiri ntuqutuqi quavata tire hia mwihua kyaruru ntumwa nyataraitita, tire mwihuara vaisi kyugehuave nraahu tunanra. Mwia votima kyeta tire tiri tiqova Kotiva nyaamwuni varira mwia qua mpoqiavata riemwaqi viqata ekyaa enta qati variqi quara.

¹⁰ Tiri tiqohua mwatani variahua quaahaqa variqata mwihua nkyiari riemwa kyeqata mwi aanranra nrohiate timwa kyeqata tiri ntuquti variara. Kotiva tiriara mwihua nivata variqata hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuge kyaiqa nraahu varaqi quate tiro, tiri kyugema timwa teqaro tiri ntuqutuqiro vi varira.

¹¹ Mwia qova nai nraaqiarara avuqavuma kyero nrohiarive tiro, mwia ntuqutuqiro vi variharo mwi nraaqiarava tiqaro, Qikye ni mamanta mpoqama kyero niqa viho, timwaqiro viro nraakiara mwiva nronra tuero vaisi kyuqevama variananro.

¹² Kotiva nkyiara avuqavuma kye variqi quate tiro, nkyi ntuquti varihatarata tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkyi kyauquve, nkyi kyuquve, ugenraaqenra hianinra tuaahera kye kepukyaqama kye kyuqe hi aanranraqaa variqi quata. ¹³ Nkye ntapihhi kye Kotira aanraqaa quata. Nkye mwitaa hivaro hia kyuqe hiari kyuquva kyuqema virata kepukyaqama kye vivara.

Uaqia hi kyaiqara utuaro tita rauriqata variate tura

¹⁴ Nkye variqi viqata hia antua qua tiraitita, ekyaa nraakye qora mwutukya qihaakyama nyate kyaiqara varaqita quata. Nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, Kotira kyaiqa nraahu varaqita viqata variata. Hia Kotira kyaiqa vararaitiro variqiro quariva, mwi vaisiva hiama qio Kotira taqaananro.

¹⁵ Kotiva nkyi kyuqema nyataihata nkye variarara tiro, haunri mpovanto nkyiqitairo Kotira qaqira kyero mwia nununrama mwataankyora. Mwitaa hirara rauriqata variata. Kyanaa mwanre uka viravata uta taira nraavaro uka vintema kyero mpora unra quavanto nkyi vara uaqiama kyaankyo tita, nkye rauriqata variata.

¹⁶ Api qaraqiri nrohi okyarava nkyiqi vahiankyo tita rauriqata variata. Nkyiqitairo mpovanto mwata mwaaqaanaa inraikyara nronraqama kyero riero Kotirara hia riaankyo tita, rauriqata variata. Tiri haivaqava Isova mwitaa hi varu vaisiva varurama. Mwia nraante vuni mwatato nraaqiarava variro mpo enta qoraqama kye kyara nraataa huvaro nai qatara tiqaro, Kyara mpiraqe nte iara vuni mwatatai nraaqiarava variho, iara ni kova nianra qamwatero kyuqema mataani quara ema varenanrave qiankye, timwa kyero nai qata kyara nronra.

¹⁷ Nramwa kyero variro mpo enta mwiva qaqao tiro, Nte hia mwitaa qiataarave, timwa kyero nai qorara tiqaro, Ni nraante vuni mwatataaravave. E qutu virera hira kyauqu niqaa vateqara ni kyuqema matena quara tiraqena ntevata ni nraaqiaravantovatama kye kyuqema variqita quare, tuvaro mwia qova hia kyauqu mwiaqaa vateqaro mwia kyuqema mwatorave. Mwita huvaro Isova ntateqaro, Kyai haaru nai qatara tu quara nruka kyena vara kyaankye timwa kyerovata taqovaro hia qioqa hurave. *(Okyara 27:30-40)*

Haaruaa quaravata qaraakya quaravata tura

¹⁸ Nkye Kotiva qaraakya qua vataira riaahua variarave. Hia nkye Kotiva haaruaa qua vataira riaahuavauma. Haaru Kotiva qua timwa kyero qovarama kyero nyinrenro utuvata nkyi haivaqahua Sainai taqi mwemwa tunrenrasata uro ntuvaantuama vita variqata taqovaro qiovanto nronraqama kyero itamwaqiro vuvaro kyokira ru tovaro nrotaara aaquakyaavanto mpo uti varura.

¹⁹⁻²⁰ Mwitaa hi varuvata nraakye qoravanto kuaiqiaqa vita variqata riovaro ntomavanto nronraqama kyero nruqua tuvaro mwiaqaatairo qiovanto nyaamwuqitairo mwitaama tiro: Vaisivantove quaravantove hiavata taqi mwaaqaa nriate. Mpovanto mwaaqaa nrianinra mwia origo ntuqutu kyaate, tiro. Quavanto mwitaa tuvata nraakye qoravanto nraatuqa tovata hia qaiqaavata qua qiante tura.

²¹ Mosesivavata ekyaa mwi inraikyara taqero tiqaro, Qikye, nivata mpoqama kyero kyuqu kyauqu ntihana aatu hiqana varuqo, tura.

²² Nkyi haivaqahua ekyaa mwi inraikyara tageqata haaruaa qua riorave. Nkye Kotira qaraakya qua riahuara tita, nkye hama mwi inraikyara mwi inraikyara tagevara. Nkye Kotira qaraakya qua riahuara tita, nkye hia vuqotai tage varia taaqira voti hiraqaa uro nteta. Taaqi mwia nrtu Saionive. (Mwi taaqira vutu kye tirera nyaamwuni Kotiva varinanive tina.)

Nkye Kotira mwatukya Ierusalemi nyaamwunianra uro nteqa vi variara. Mwi mwatukyaraqima Kotiva qati variqi vi variava variro. Nyaamwunyaahua airivanto variavata qaiqaa kyaatavantovata airivanto ntuvaantuama vita variqata Kotira qamwata mwate variara, nkye mwianra uro nte vi variara.

²³ Kotiva vuni nraakye qora mpo hiahua nai nraaqiaraqama taihua nyaamwuni varianianra nkye vi variara. Mwi nraakye qorahua nyutu nyaamwuni qara ntumwa taiharoma vahiho. Kotiva ekyaa nraakye qora qua avuqavu hiariva varira nkye mwiva hinani uro nteqa vi variara. Mwatani ntapihi kye nrohi varia nraakye qorahua mwihua mwanraquravanto varianani nkye mwianra vi variara. Kotiva mwihua kyaahaqama nyataihata mwihua qio varia nraakye qorahua variara.

²⁴ Iesusiva Kotiva qaraakya qua timwa taira qovarama kyai vaisiva varira nkye mwiva varinianra vi variara. Iesusira nraanre rauruvaro tiriara rieqaro gutu vurara tiro, Kotira qaraakya quavanto kepukyaqama viro vahiho. Keniva Everira ru kyovaro Everira nraanrevanto rauriqaro naivata ru kyera vuntu taante tura. Iesusira nraanre rauriqaro hia mwia qiataqaa nkyiarivata rukyera vuntu taante tiraitiro, nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataante tirara tiro, Iesusira nraanrevanto Everira nraanre nraatara kyora.

²⁵ Mwi quara rieta rauriqata variata. Mwaa entara Kotira qaraakya qua nkyi timwa nyi vari vaisira qoririma mwatevora. Haaru Mosesiva qumina vaisivanto variqaro Kotira haaruaa qua nraakye qora timwa nyuvata mwihua hia mwi quara riovaro mwia kyaara Kotiva mwihua ruvata mwihua ntuqema kye aatu vi aanrava hia vahurama. Mwaa entara Iesusiva nyaamwunyaa vaisivanto Kotira qua tiri timwa timwi varihata tire mwia qua hia riaarera, Kotiva qoraqama kyero tiri ntuqutu timwa tairaqe tire aatu quara aanrava hama vahiananro.

²⁶ Kotiva nai haaruaa qua qovarama kyero timwa nyu entara qua tuvaro mwatavanto qakyaa hurama. Mwaa entara Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nraakiara nte qaiqaa qariro hama mwatavanto nraahu qakyaa hiananrove. Mwi entara nyaamwuvantovatama qakyaa hiananrove, tura.

²⁷ Kotiva qaiqaave tu quara okyaravanto mwataamama vahiho: Kotiva haaru tuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata qovarama vura. Nraakiara mwiva qaiqaa tiraro mwatavata nyaamwuvata taiqa quanro. Taiqa viraro Kotira mwatukya hia qio qakyaa hiarivama qati vahiananro.

²⁸⁻²⁹ Tire hia qakya hiani mwatukyaraqiqi quarahuara tita, nrivaqe Kotirara kyugeve tiqata variara. Kotiva tiri mwanriqavanto qiavanto tatoqa kyaintema kyero vaisi rirara tita, nrivaqe mwia nraatu aatu hiqata kyugema kyega mwia nrtu tuaahereqa variara. Mwiva nronravanto varirara tita, nrivaqe mwianra nronraqama kye riemwaqi quara.

13

Mwataama kye nrohivaro Kotira kyakya hiarive tura

¹ Nkye Iesusira nraaqiaraqama vi variqata nkye qata vakyaa nrunra nrakya variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variqi quata.

² Mponasairo nriani vaisira kyuqema kyeta vitaqi nraamwuqi kye kyara mwivaro nrenro quari. Mwi okyarara hia qaqira kyaraitita, kyuqema kye rieqata variata. Haaru nyaamwunyaahua mponramwu mwatani govarama vita varuvata mpo uhua mwinramwuhuara qumina vaisima variavo tiqata mwihua sitaqita vateta kyara nyunra. Mwi quara rieqatama kyuqema kye mponasai nrighua kyaahaqa hiata.

³ Nkye nkyeta hena nraakye qora karavugama taahua taunru kyevora. Nkyevata karavugi variqatara votima kyeta mwihuara po tiqata kyaahaqama nyataata. Nkyi uaqiama nyataavata variarara votima kyeta nkyi hena nraakye qora uaqiama nyataavata variahuara po timwa nyataata.

⁴ Nraata vaati varaa okyarava kyuqe okyara vaihoma qiata. Vaativanto nraatara rieqaro variraro nraatavanto vaatiara rieqaro variari. Api qaraqita nrohuhuave, mpohua nraata vaativata api nrohuhuave, varivaro Kotiva mwihuaqaa qua vataananro.

⁵ Nkye variqata hia munima vararera nraahu nronraqama kye riemwaqita quata. Nataama inraikya vatera mwianra qioma vatauro qiata. Kotiva tiriara mwitaama tiro, Nte nkyivata variqina quaninrave. Nte hia nkyi qaqira kyaaninrave, tura.

⁶ Kotiva mwitaa turara tita, nrivaqe hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kye vahiraqe Kotirara mwataama qiara:

Kotiva ni kyaahaqama mate varihanandra tina,
nte hia vaisivanto uaqiama materara
aatu hirerave.

(Ihi 118:6-7)

⁷ Haaru nkyi vunyaa vaisi mponramwuvanto Kotira qua nkyi timwa nyunra nkye mwi quara taunru kyevora. Mwihua Kotira quara qutaa quave timwa kyeta kepukyaqama kye Kotirara riemwaqi vita qutu vurara rieqatama nkyevata mwihua hunte hiata.

⁸ Iesusiva haaru kuaa qarama kyero varuva, matevata kuaa qarama kyero variva, qakyovata kuaa qarama kyero nraahuma variananro.

⁹ Nkye ntapihi kye vahi aanranraqaa viqata hia nraahumwa mpo qua mpo qua riarerata mpo aanraqaa quata. Nkye variqata kyai tire mwi kyarara nreta mwi kyarara aurama teqata kyuqema kye variqi quare tivora. Kotivama nkyi mwanraqura kyuqema nyatairata variqi vivara. Kyai mwi kyarara nre mwi kyarara hia nraanre ti vari okyarava hiama qio vaisi kyaahaqa hiraro aanra kyuqeraqaa quananro.

¹⁰ Kotira nraamwuqi kyaiqa vare variahua mwihua mpo taintaqaa variqata Kotira kyaiqa vare variara. Tire mpo taintaqaa variqata Kotira kyaiqa vare varunanra. Tiri tainta vahirero Karaisira ruto kyatarivama vahiro. Mwitaa hirara tita, mwihuavata tirevata hiama qio kuaaqi variananra.

¹¹ Rivaira okyaraqinaava vunyaa vaisivanto Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara qua nruka nyataarive tiro, quara rukyero mwia nraanre Kotira nraamwuqi turuarani uro ntukikiata kyaihata quara nronra mwia varaqita uro mwatukya mwaaqani kyeta qia quara te variarave.

¹² Iesusiva Kotiva nraakye qora uaqia hi kyaiqara utira nruka nyataarive tiro, mwivavata uro mwatukya mwaaqani qutu viro nai nraanreqotairo nraakye qora mwutukya su nyaato hiqama nyatora.

¹³ Mwiva mwatukya mwaaqani uro qutu vurara tita, nrivaqe tirevata Kotira haaruaa qua okyara qaqira kyeta uro mwatukya mwaaqani quarata mwia kyaurira inraikya mwuntema kyeta tirivata kyaurira inraikya vara timwivaqe mwi inraikyara varaqita quara.

¹⁴ Hiama mwata mwaaga tire mwaakyota variara mwatukyava vahi. Tire mwatukya mpo nraakiara qovara hiani mwatukyara mwia vekya variqatama taqamwaqita vi varunanra.

¹⁵ Karaisiva tiriara rieqaro qutu vurara tita, nrivaqe hia quara vahi aasau Kotira rukye mwinraitita, Karaisira kyaiqara rieqata Kotira nrutu tuaaheraqi quara. Nrivaqe tire Karaisira nraaqiarama varuro timwaqi quara.

¹⁶ Mwitaamaqi viqata nkye kyuqe kyaiqa varaqi viqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hiqata variata. Mwitaa hi kyaiqara mwianra Kotira kyakya hirama.

¹⁷ Nkyiqa ntaqikiyi vari vaisihua qua kyuqema kye riemwaqita quata. Nkye mwitaa hivata mwihua hiama qoririma kyeqata nkyiqa ntaqikiyiqita vivara. Nraakiara mwihua Kotira vuqaa uro variqata nkyiqa ntaqikiyirara timwa mwivara. Nkye mwihua qua riemwaqi vivera, mwihua qamwateqata nkyiqa ntaqikiyi kyaiqara varaqi vivera. Nkye mwihua qua hia riemwaqi vivera, mwihua mwutukya uaqia hianinraqitai nkyiqa ntaqikiyiva hiama nkyi kyaahaqa hiananro.

¹⁸ Tiriara rieqata Kotirara aakyara ntaata. Tire teta tivu nraato vikyokyaqi vahi inraikyara ntapihhi kyeta tiqata, Tiri kyaiqavanto kyuqe kyaiqama vaiho, tunanra. Tire ekyaa inraikyaqi ntapihhi kyeta kyaiqa varaqita virera.

¹⁹ Mwi quara rieqanama nte nkyiara tiqana, Nkye Kotirara aakyara tivaro mwiva qamwanrama ni titairaqe nte nkye hinani quankye, tuqo.

²⁰⁻²¹ Kotira qaraakya quavanto ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quarive tiro, Iesusiva tiri nai sipisipiqa ntaqikiyiva vunyaava qutu vuvaro mwia nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyovaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyorara tiro, Iesusiva nronraqama viro nkye Kotira kyakya hira vataqi quate tiro, mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya nkyi nyinra. Karaisiva nkyi kepukyaqama nyatairata nkye Kotira mwutukya vahiyari nraakye qorahua variata. Nrivaqe Karaisira nrutu ekyaa enta tuaaheraqi quara. Qutaave.

Ekyaara qua tura

²² Nte nkyi mwutukya qihaakyama nyatarera mwaa quara turama. Nte nkyiara po tiqana mwaa quara riemwaqita quate tuqo. Nte mwaa quara gara ntiqana hia mpuahaa qua gara ntumwa taurave.

²³ Nte mwakyaakya mpo nkyi timwa nyianrita riaata. Tiri tiqata vakyaa Timotiva karavuqitai taiqeroma. Mwiva qamwanrama mwaini nrinrenra, nte mwikyantirima uro nkyi taqaaninra.

²⁴ Nte nkyiqa ntaqikiyi varia vaisihua qua mwantaura timwa nyiata. Ekyaa Kotira nraakye qoravata qua mwantaura timwa nyiata. Nkyi qata vakyaa Itarinyaahua nkyi qua mwantaavo.

²⁵ Kotiva nkyi ekyaa mwihua kyuqemaqi virata variqi quate, tuqo.

IEMISI

Iemisiva qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qati siviro nyaamwuni uro varuvaro 10 ihive 15 ihive nritarovo Iemisiva mwaa quara qara ntumwa tora. Iemisiva Iesusira qatavanto variqaro Iesusira qua rie varu nraakye qorahua Ierusaremini varuhuaqaa ntaqikiyi varura. (Kyaiqa Varora 12:17, 15:13)

Ierusaremisaita mpo nani mpo nani kytita uro varu nraakye qorahua aanra kyuqeraqaa kepukyaqama kye variqita quate tiro, Iemisiva mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusiva sita vato vaisihua 12 nramwuqitairo mpo vaisivanto mwia nrutu Iemisiva mwia qamwava varura. Nkye mwi vaisirara kuaa vaisi mwivave tivora.

¹ Nte Iemisiva. Kotivavata, tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisivavata, varia-vana nte mwitanahua kyaiqa vaisima varina. Isarerivanto 12 okyara kuaa naaquntaqaanaahuaqitaita Kotira nraaqiaraqama vita nkye mpo nani mpo nani uro variahua nte nkyi qua mwantauqo.

²⁻³ Ni kata pakyya tuaavo, nkyiara uaqia hi aanranraqa quate tiro, mpo kyaiqa mpo kyaiqavanto nkyi mwataara hirera, hia nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variate. Nkye mwi entara tire qamwateqata nraahu varirerave qiata. Nkye Iesusira qua riemwaqita viqatama uaqia hi kyaiqara nraatara kyeta tire kepukya vaisive, kepukya nrahesive, qiata.

⁴ Nkye mwitaamaqi viqata mpo enta mpo enta nkyi mwataara hiani inraikyara nraataraqi viqata mwiaqaataita nkye kepukyaqama vita hia Kotira okyara, mpo okyara mpo okyarara aara ntaraitita, nkye qioqama vita varivara.

⁵ Kotiva hia kepukyaqama kyeqaro tute variva, mwiva nraakye qorara po kye timwa nyateqaro mwiva qihaakyama kyeqaro nyi varirara tiro, nkyiqitairo vaisi mpovanto kyuqe vu nraato hia vahiraro mwiva kyuqe vu nraatora aara ntairera, mwi vaisiva Kotirara aakyara ntairaro Kotiva qioma mwia kyuqe vu nraato mwiananro.

⁶ Haunri nkye Kotirara aakyara nteqata mwiva tiri kyaahaqa hiananrove, hiave tiri kyaahaqa hiananrove, tivora. Kotiva qutaqama kyero tiri kyaahaqa hiananrove tiqatama Kotirara aakyara ntaata. Kotirara taara vu nraato ti variva, mwi vaisiva nanra inraikya votima kyerove variro? Mwi vaisiva nramanriqaa kurupupora/nramanri taara toqavanto tiqaro ventaqiro viro nrinro hintema kyero varira.

⁷ Haunri mwitaa hiari vaisiva tiqaro, Kotirara mwiva ni kyaahaqa hiananrove, qiankyora.

⁸ Mwi vaisiva mwi aanranraqaa quataara vaiharo mwiva mpo aanraqaa viqa taqero qaqira kyero qaiqaa mpo aanraqaa viqa taqero mwivavata qaqira kye vari vaisivama variro.

Vehi vaisiaravata airi inraikya vatai vaisiraravata tura

⁹ Tiri tiqata vakyya mpovanto vehi vaisi variraro Kotiva mwia nronraqama kyairera, mwiva qamwataari. ¹⁰ Tiri tiqata vakyya mpovanto airi inraikya vataariva mwia vu nraato ntapihiraro mwiva tiqaro, Nte vatau inraikyava qumina inraikyave. Nte vehi vaisi nraahuma varuqo, tirera, qamwataari.

Airi inraikya vatehua maunra pairavanto tapupu hiro taiqa vintema kye taiqa vivarave.

¹¹ Maunra paira kyugema kyero riemwa taiharo huari nronra iteqaro aaharama kyaiharo tapupu hiro tumu ntiharos mwiaqaatairo haa hiro mpoqaraa hiva mwivavata taiqa vira. Mwia votima kyero airi inraikyava vataari vaisiva nai kyaiqara nraahu riemwaqiro quaninra mwiqitairo qamwanramama qutu quanarro.

Uaqia hi kyaiqava vaisi mwataara hianinranra tura

¹² Vaisivanto Kotira aanraqaa viqaro taqairaro mwataara hiari inraikyava nrinranro hia pupohairaro kepukyaqama kyero nraatara kyero variqi virera, Kotiva mwia kyugema mwataanarro. Kotiva mwianra tiqaro, E mwia kyoqaa vararera ekyaa enta qati variqira vinanrave, qianarro. Kotiva nai kyauqu nriqigaa vatero tiqaro, Nianra mwutukya vahiani nraakye qorahua ekyaa enta qati variqita vivarave, tiro, tura.

¹³ Uaqia hi kyaiqava vaisi mpo mwataara hirera, haunri mwi vaisiva tiqaro, Kotiva ni mwataara iho, qiariva. Uaqia hi kyaiqava hiam qio Kotira mwataara hiraro Kotivavata hiam qio vaisi mpora uaqia hi kyaiqara utuarive tiro, mwia mwataara hianarro.

¹⁴ Mwataama kyero vaisivanto apiqama kyeqaro uaqia hi kyaiqara uti varira. Vaisivanto nai vu nraato tiraqitairo uaqia hi kyaiqara utuaninranra riemwa kyero mwi kyaiqarara nraahu riemwaqiro viharo mwi quava mwia tuqara kye tutero ¹⁵ mwi kyaiqara utuante tiharo vaisivanto uaqia hi kyaiqara uti varira. Mwiva uaqia hi kyaiqara utuqiro viro mwia kyaara uro qutu quani inraikyara varero qutu vira.

¹⁶⁻¹⁷ Ni kata pakya tuaavo, Kotiva hiam vaisiara uaqia hi kyaiqara utuarive tiro, mwia mwataara hianarro. Mpovanto Kotiva mwitaama kyero mwataara hianarrove tirata nkye mwia unra quara qutaa quave tivora. Qati nyi varia inraikyavave, ekyaa kyuqe inraikyavantove, Kotiva hinasairo nraahu tumi varira. Kotiva ekyaa nyaamwuni itero ntuvaahe vari inraikyara utu taiva, mwiva kyuqe inraikyara tiri timwi varivama variro. Mwiva kuaa kyaiqa nraahu varaqiro vi varivama variro. Nyaamwuni itamwaqiro vi vari inraikyava itero qiperomaqiro vi variharo Kotiva nraahuma qati itamwaqiro vi varivama variro.

¹⁸ Kotiva nai kyakya hiraqa nai qutaa quaqo tiri utu kyero vataihata varunanra. Mwitaa ihata ekyaa mwiva utu kye vatai inraikyaraqitai tire vuniqama kye varurahuama varita.

Nkye Kotira qua qumina riemwaqita viqata mwia kyaiqavata hia varevo-rave tura

¹⁹ Po, ni kata pakya tuaavo, nkye mwaa quara riaata. Nkye qamwanrama kyeta mpora qua rieta qakyoma kyeta mwia qua hiniqa hiata. Mpora qua riaivaro hia qamwanrama kyero raraqa tairata inronra hiata.

²⁰ Vaisivanto raraqa taaninraqaatairo hiam Kotira kyaiqa kyuqe okyaravanto qovara hianarro. ²¹ Mwi quara rieqatama nkye api nrohi okyararave, ekyaa qora kyaiqave, qaqira kyaata. Nkye Kotira qua riarerata uti variqata nkyeta nyutu vara mwatumwi mwataniqama kyeta Kotiva nkyi su nyaatoqi vataani quara riemwaqita vivaro Kotiva nkyi huvantu nyataari.

²² Nkye hia Kotira qua quminaqama kye riemwaqita quata. Nkye mwitaa hiqata nkyeta unrama utita. Nkye mwi quara rieqata mwi quava tintema kye nrohi variqata kyaiqa varaata. ²³ Vaisivanto Kotira qua riero hia mwia kyaiqa vararaitiro qumina variva, mwi vaisiva vaisi mpovanto nai viri kyinumiqi taqai vaisira votima kyeroma variro. ²⁴ Mwi vaisiva kyinumiqi nai viri taqero nte mwataama varuvave timwa kyero vututo viro uro nai viri taqairara taunru kyairave.

²⁵ Kotiva kepukya qua vataiva, mwi quava tiri huvantu kye varira. Vaisivanto mwi quara ntapihiki kyero riemwaqiro viqaro hia qaqira kyaraitiro, mwi quarara nraahu riemwaqiro quariva, mwi vaisiva mwitaamaqiro viraro Kotiva mwia qamwata mwataanro.

²⁶ Vaisi mpovanto nte Kotira qua riemwaqina vi varu vaisivama varuqo timwa kyeqarovata hia nai nroqa kyuqema ntaqikiyi variva, mwiva nte Kotira qua rie varuva varuqo ti quava, qumina qua nraahu vaiharo mwi vaisiva naima unra utu mwate variro.

²⁷ Mwataama kyero vaisivanto Kotira tiri tiqora mwia aanraqaa nrohiqaro ntapihiki kyero mwia nrtutu tuaaheraanro. Mwi vaisiva uro nrainranra nraaqiaravata, tetoqa nraakye muaanra vare varihuavata, uro kyaahaqa hiari vaisivama variananro. Mwiva mwitaamaqiro viqaro nte Kotira qua nteqa kyena qora kyaiqa varaankyorave tiqaro ntapihiki kyero nrohi variari vaisivama variananro. Mwitaa hiani vaisirara Kotiva tiqaro, Qutaqama kyero mwi vaisiva ni aanraqaa nrohi vari vaisivama variho, qiananro.

2

Ekyaahua kuaa qarama nyataate tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, Iesusi Karaisira mpo mwatanaa mpo mwatanaahua vara kyeta puhaqama taa vaisiva varihata nkye mwia qua riemwaqita viqata nkye mpo vaisi nrtutara rieqata mwi vaisira nraahu qamwata mwateta mpo vaisi hia qamwata mwatevorave.

² Nkye taqavaro nkye ntuvaantua hiraqi mpovanto nai kyauquqi vataani inraikyara nronra munima kyero vara taaninra utu tero kyuge tuavaaqa utu taariva nrinranro mpovanto vehi vaisivanto mwia tuavaaqa uaqia hiro nrahitu quaninravata nrinrata ³ nkye kyuge tuavaaqa ututaaninranra nraahu tiqata, Tainta kyugera mwaaqaa mwatakyaa quante, mwianra mwitaa timwa kyeta vehi vaisiara, Mwini qati sivira variante. Mwini qati mwatasata mwatakyaa vira variante, tivora.

⁴ Nkye mwitaa hivera, nkye apiqama kyeta nai tukya hi nai tukya hi varivara. Nkye ko rie vari vaisira votima kyeta mwi vaisirara uaqia hi vaisivave, mwi vaisirara kyuge hi vaisivave, tita. Mwitaa hiqata nkye uaqia hi okyarara nraahu rieqatama mwitaa hivara.

⁵ Ni kata pakya tuaavo, nte qianinra riaata. Hia mpo inraikyavata vataa nraakye qorahua variavata mwatani variahua mwihuara nkye vehi nraakye qorave ti varia nraakye qorahua, mwihuara Kotiva qamwateqaro nyaanrama kyero site varira. Mwiha Iesusirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vivaro Kotiva mwihua nronraqama kyairata mwihua Kotira mwatukya taqevara. Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nianra mwutukya vahiaro nraakye qorahua ni mwatukya varevarave, tura.

⁶ Vehi nraakye qora mwitaa hiahua variavata nkye mwihua nyutu vara mwataniqa hi variavo. Tahuave nkyi airi muaanra nyita nkyi ntanrau vareqata ko riaahua suqaa vi variavo? Mwia airi inraikya vataahua, mwihuave.

⁷ Nkye Iesusira nraaqiara variavata airi inraikya vataahua variqata mwihuama Iesusira nrtutara uaqia hi nrturave ti varita.

⁸ Kotiva vunyaava mwaa quara vataiva mwitaama tiro:

Inanra i mwutukya vahintema kyero mporaravata i mwutukya vahiarive, tura. (Wkp 2:8)

Nkye mwitaamaqita vivera, nkye ntapihiki kye vahi kyaiqarama varevara.

⁹ Nkye hini vaisiara nraahu kyuge vaisive tita, hini vaisiara uaqia hia

vaisihuave tivera, nkye qua raaquta kyeta uaqia hivaro Kotiva nkyiara nkye ni qua nteqa kyaavoma qiananro.

¹⁰ Vaisivanto Kotira qua ekyaa hini qua riemwaqiro viqarovata kuaiaqia nteqa kyairera, Kotiva mwi vaisirara tiqaro, E ni qua ekyaa mwi quarama nteqa kyaaroma, qiananro.

¹¹ Kotiva tiqaro, Hia mpora nraata vaatiara nrohianta, tira. Mwi quara tiva, kuaa mwiva nraahu mpo quavata tiqaro, Hia mpora ru kyaante, tira. Nkye hia mpora nraatave, mpora vaativata nrohiraaita uro vaisi ru kyaivera, nkye Kotira qua nteqama kyevara.

¹² Iesusiva nkyi huvantu kyaihata nkye Iesusira qua riaahua variara. Nkye mwia qua nraahu rieqatama kyuqe kyaiqa nraahu vare varivaro Kotiva hia nkyiqaa qua vataari.

¹³ Nkye mwaa entara hia mporara po tita kyuqema mwataivera, nraakiara Kotiva ko tiqaroma hiana nkyitaravata po timwa nyataanro. Nkye mpohuara po tita kyuqema nyataivera, nkye qioma ko nraatara kyevara.

Iesusira qua riauvave timwa kyera haunri hia mwi quara vataqira viravaarave tura

¹⁴ Ni kata pakya tuaavo, nkye taqaivaro vaisi mpovanto tiqaro, Nte Iesusirara kepukyaqama kyena riemwaqina vuvave, tiqarovata hia kyuqe kyaiqa varaqiro virera, mwia quavanto qumina qua nraahuma vahiraro Kotiva hiana mwi vaisira huvantu kyaananro.

¹⁵ Nkye taqaivaro nkyiqitairo nkyi qata vakyaave, nrunra nrakya mpo vanto hia tuavaaqa vaterove nraataa hirarove varirera, ¹⁶ nkye mwia hia kyaahaqaraitita, nkye mwianra qumina tiqata, Uro kyara nrenra tuavaaqa utu tera kyuqema variante, tiva, mwi quava nataama kyerove mwia kyaahaqa hiananro? Hiana mwi quava mwia kyaahaqa hiananro.

¹⁷ Mwia votima kyeta nkye hia mpohua kyaahaqa hivera, nkyi kyaiqavanto hia kyuqe kyaiqa vahirata nkye Iesusirara qutaa mwivave ti quava qumina unra qua nraahuma vahiananro.

¹⁸ Mpovanto ni qua nraatara kyarero uti variqaro mwitaama qiananro. Qioma vaisi mpovanto Iesusirara kepukyaqama kyero riemwaqiro viraro qioma vaisi mpovanto kyuqe kyaiqa nraahu varaqiro quanarove, tirera, nte nai mwi vaisira mwitaama kyenama timwa mwianinra. E nataama kyerave hia mpora kyaahaqaraitira, Iesusirara nraahu kepukyaqama kyera riemwaqira vinarave? Nte mpohua kyaahaqamaqima viqana Iesusirara kepukyaqama kyena riemwaqina quariro ni quavanto qutaa qua vahirara evata qioma taqenanrave, qianinra.

¹⁹ E tiqara, Qutaama mwanriqa Kotiva kuaikuvanto variho, qiananra. Mwia kyuqemama mwitaa tira. Tove vaanavantovata qutaama mwanriqa Kotiva kuaikuvanto nraahu variho ti variara. Mwihua mwitaa timwa kyeqata variavaro mpoqama kyero kyuqu kyauqu ntiata aatu hi variara. ²⁰ I vu nraato apiqama vihara variarao. I vu nraatovanto qatua viro ntapihirara e riaante. E hia mpohua kyaahaqa hiraitira variraro e Iesusirara qutaa mwivave tirava qumina unra qua nraahuma vahiananro.

²¹ Tiri haivaqava Evarahaamuva Kotiva tu quara riero nai mwaaqu Aisaakira vita kyero Kotirani qia quara mwatarero uti varuvaro Kotiva mwia kyaiqa taqero tiqaro, Nte iara avuqavuma kyera nrohi variara vaisivave tuqo, tura. Kotiva Evarahaamunra kyaiqara rieqaro mwitaa tura.

²² E hiave taqera? Evarahaamuva Kotira quara qutaa quave timwa kyero mwiaqaatairo mwiva tuntema kyero Kotira kyaiqa varaqiro vura.

Evarahaamuva Kotira quara qutaave tu quavavata, mwiva Kotira kyaiqa varovavata, mwitanahua nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa hi varuvaro qio varura. Mwiva Kotira kyaiqa varova kyaahaqa hi varuvaro mwiva Kotirara qutaave tu quava qio vahura.

²³ Evarahaamuva mwitaamaqiro vurara tiro, Kotira mpukuqi gara ntumwa to quava mwivau vahura. Mwitaama tiro:
Evarahaamuva Kotira quara qutaave tuvaro
Kotiva mwianra tiqaro,
E ni quara qutaa quave qiaranama nte e qiana quara rieqanama iara ntapihi kyera nrohi variara vaisivave tuqo, tura. (Okyara 15:6)

Mwianra rieqaro Kotiva Evarahaamunranra e ni vaisima variaro tura.
²⁴ Nkye mwi quara rieqatama mwaa quara okyara anoma kyeta ntapihiata. Vaisivanto hia Kotira kyaiqa vararaitiro tiqaro, Nte mwia qua nraahu riauqo qiani vaisirara, Kotiva mwi vaisirara hia ntapihi kyera nrohi variara vaisivavema, qiananro. Vaisivanto Kotira qua riero mwiaqaatairo mwia kyaiqavata varaani vaisirara, Kotiva mwi vaisirara ntapihi kyero nrohi vari vaisiravema qiananro.

²⁵ Haaru nraakye mpo Rehepiva mwiva api qaraqiro nrohi varu nraakyeva mwivavata Evarahaamuva hunte hura. Iosuaava nai ntaqu vaisitanahua nramwutaahua varunani uqeta kyero titovata mwitanahua uro ntovaro Rehepiva mwitanahua nai nraamwuqi uqeta tero ni nramwunaahua mwitana ntavaaqavu kyevorave tiro, mwitanahua kyaahaqa hura. Kyaahaqa huvata qio mwitanahua uqeta kyeta mpo aanraqaamateta vurara tiro, Kotiva Rehepira kyaiqara rieqaro mwi nraakyerara tiqaro, E ntapihi kyera nrohi variara nraakyeve, tura. (Jos 2)

²⁶ Vaisivanto hia nai mwanraqura vatama kyero varirera, mwi vaisiva qutu quari vaisiva variananro. Mwia votima kyero vaisivanto Iesusirara qutaa mwivave qiari quava nraahu vahiraro mwi vaisiva Iesusira kyaiqa varaqiro quariva hia vahirera, mwiva Iesusirara qutaave tivavata qumina inraikyaqama hiananro.

3

Nkyeta mwaaqinriqaa kyuqema kyeta ntaqikiyiqita quate tura

¹ Ni kata pakya tuaavo, nkyiqitaita airi vaisivanto tiqata, Tire mwaanra okyara nraakye qora timwa nyinrenrave, tivora. Tirenramwu mwaanra okyara timwa nyi variara vaisihua variararo Kotiva tiri kyaiqa mpoqiavata tukya hiro mpohua kyaiqa viraaqamama tukya hiananro.

² Airi enta ekyaa tire variqata ntapihi kyeqata kyaiqa varaare tunanra tire apiqama kyeqata vare varunanra. Vaisivanto hia api qua tiraitiro, ntapihi kyero nraahu ti variari vaisiva varirera, mwi vaisiva hia uqenraanri vaisiva variraitiro, mwiva kepukya vaisima variananro. Mwiva ekyaa nai mwamwantaqaa kyuqema kyero ntaqikiyi variari vaisivama variananro.

³ Tire qosiqaa nrohiqata teta virera hiananrani qosivanto quarive tita, tire qaini pataqia mwia nroqi vateta kyaantaqa tu varauraro qosi nronra mwiva tire virera tuna aanranra mwiaqaa nraahu vi varira.

⁴ Nkye sipiaravata riaata. Sipi nronravanto vaiharo toqavanto nronraqama kyero ti variharo vaisivanto mwi aanranraqaa quankye timwa kyero mwia nriqi ti varira pataqiaqotairo sipi mwia tuqasaa kyaiharo sipivanto mwiva virera ti aanranraqaa vi varira.

⁵ Mwia votima kyero vaisi mwaaqinrivanto pataru vahiqarovata mwiva nronra kyaiqa vare varira. Qio taqaata. Qia pataqiavanto itamwaqiro viro uro antave, mwukyauve, qioma itamwa kyaanro.

⁶ Vaisi mwaaqinrivanto qora qua tiqaro qia auru votima kyero iteqaro mpo inraikya mpo inraikya qoraqama kye varira. Mpo qua mpo qua uaqia hi quavave, uaqia hi kyaiqavave, mwaaqinriqaatairo qovara hiro. Vaisi mwaaqinrivanto ekyaa vaisi mwamwanta uaqiama kye varira. Saataaninra mwatukyaqitairo qiavanto nri ntero vaisi mwaaqinriqaatairo iteqaro qora kyaiqa mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varira.

⁷ Vaisivanto ekyaa vahi aasauve, qarurave, tavukyave, ekyaa qaakyau vahi aasau vara tumusa kyeqaro vataariva qioma vahi.

⁸ Mwi inraikyara mwi inraikyara qio tumusa kyaariva vaiharo vaisivanto nai mwaaqinri nraahu tumusa kyaariva hiam qio vahi. Mwaaqinrivanto qoraqa hi inraikyava nai kyakya hira nraahu vataqiro vivarivama vahi. Vaisi ru kye varia tuhira, haaqa quaakyara voti hi inraikyava mwaaqinriqaa piqaroma vahi. ⁹ Tire mwaaqinriqotaita Kotiva tiriqaa ntaqiki varira teta tiqorara qamwateqata variana quara timwa kyeta qoqaraara mwiaqotaita tire vaisi mpo Kotiva nai votima kyero utu tai vaisirara uaqia hi quaarura ti varunanra.

¹⁰ Qikye, kuaa nro mwiqitairo qamwate varina quava nri ntaiharo qora quavanto mpora timwa mwate varina quavavata nrinte varira. Ni kata pakyaa tuaavo, tiri nroqitairo hia mwitaa qiarive.

¹¹ Rumwu kuaa mwiqitairo hiam kyuqe hiani nramanrivavata uka quani nramanrivavata nriananro. ¹² Kyaimwuvanto hia vatekya tamwa riirave. Tauveravanto hia kyaimwu riirave. Puaataqitaira hiam kyuqe hiani nramanrinra kyaqenanrave.

Kyuqe quaravata kyuqe vu nraatoravata tura

¹³ Nkyiqitairo kyuqe qua rie vari vaisiva, kyuqe vu nraato vataava varirove? Mwi vaisiva hia nai nrutuara riaraitiro, kyuqe qua nraahu riemwa kyeqaro kyuqe kyaiqa nraahu vare varirata nraakye qora mwia kyaiqa taqeqata mwianra kyuqe vaisive qiata.

¹⁴ Vaisi mpo kyuqema mwataaninra kyaara nkye mwia kyaru ntumwa mwate variqata nkye nkyetara nraahu riegatama tire nronra vaisi varirerave tiqata nkye nai nraatara kye nai nraatara kyemaqita vivera, nkye mwianra riegata hia nkyeta mwahuta tiqata, Tire kyuqe nraakye qora varuro, tivara. Nkye nkyeta uaqia hi kyaiqara utirara unra qua tivora.

¹⁵ Hia nyaamwusairo Kotiva kyaahaqa iharo mwi vaisiva mwitaama kyero uaqia hi kyaiqara utirave. Mwi kyaiqara utuari okyarava mwatasairo qovarama vi variho. Saataaniva kyaahaqa hi variharo vaisivanto mwi kyaiqara uti varira. ¹⁶ Nraakye qoravanto vaisi mpo kyuqema mwataaninra kyaara mwia kyaru ntumwa mwate variqata mwihua nkyiariara nraahu riegatama tire nronra vaisi varirerave tiqatama nai nraatara kye nai nraatara kye hi variraqi inronra hi quavave, uaqia hi kyaiqavave, mwiva nraahuma vahiananro.

¹⁷ Mwatasairo qua okyaravanto mwitaama vaiharo nyaamwusairo Kotira vu nraatovanto vahirero mpo qaramama vahi. Vaisivanto Kotira vu nraato vahirara riegaro mwiva vunyaa inraikya mwia, mwiva kyuqema kyero nraahu variqiro quanro. Kotira vu nraato vahirara riaari vaisiva hia antua qua tiraitiro, qihaakyamaqiro quanro. Mwi vaisiva hia nai qua nraahu riaraitiro, mpora quavatama riemwaqiro quanro. Mwiva mpohuara po timwaqiro viqaro mwiva mwihuara kyuqemaqiro quanro.

Mwiva mwianravata mporaravata kuaa qua nraahuma timwaqiro quanro. Mwiva hia unraqama kyeqaro Kotira kyaiqa varaananro.

¹⁸ Tire mpohuara qihaakyamaqita viqata kuaara nraati variananraqaatairo qioma ntapihhi kye nrohi variana okyarava qovara hiananro.

4

Mwata mwaaqaanaa inraikyara nraahu mwutukya ntiraro variari vaisiva Kotira nramwutaama variananrove tura

¹ Nkye variavaro taisairove inronra hia quavave, ntaqua quava nrinro? Kyai nte nkyi timwa nyianri. Nkyi su nyaatoqitairovata nkyi mwutukyaqitairovata qora kyaiqa, mpo kyaiqa mpo kyaiqa vareva nri ntero nkyiqa ntaqikyirero uti variqaroma nkyivata ntaqi variro.

² Nkye mpo inraikya mpo inraikya varaataa ihata hia mwi inraikyara vararaitita, mwiaqaataita nkye tiqata, Kyai tire vaisi ru kyeta mwi inraikyara varaare, ti variara. Nkyi mwutukyavanto mpo inraikyara vaihata nkye mwi inraikyara varaare qiara hia vararaitita, mwiaqaataita nkye inronra qua tiqatama ntaqi variara.

Nkyi mwutukyavanto vahi inraikyara nkye hia vare variara. Nkye mwi inraikyarara Kotirara aakyara tiqata kyapara hiataara vaihata nkye hia mwitaa hiara.

³ Nkye Kotirara aakyara qia entara nkye apiqama kyeqata nkyeta kyakya hiraqa vara kye api tuto kyarera aakyara nte variavarora tiro, Kotiva hia mwi inraikyara nkyi nyi varira.

⁴ Nai vaati qaqira kyero mpo vaisintiri api nrohi vari nraakyera votima kyeta nkye variara. Nkye hiave ntapihita? Nkye mwatani vahi inraikyara totiqa hiqata mwia nkye Kotira nramwutaqama hita. Tavave mwata mwaaqaanaa inraikyara nraahu riemwaqi viro mwi inraikyara totiqa hiariva, mwiva Kotira nramwutaama variro. ⁵ Mwi quara Kotira mpukuqi gara ntumwa torara nkye qumina quave tivora. Mwitaama tiro:

Tiriara nkyi mwutukyavanto nianra nraahu vahiarive tiro, Kotiva nai mwanraqura tiri timwinrave, tura.

⁶ Kotiva po timwa timwateqaro tiriara uaqia hi kyaiqara nraatara kyaate tiro, Kotiva tiri kyaahaqa hi varira.

Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nai nrtu nraahu tuaaheraani vaisira
Kotiva raaquta kyaananrove.

Hia nai nrtu tuaaheraani vaisira Kotiva po timwa mwatero mwia kyuqema mwataananrove, tura. (Snd 3:34)

⁷ Kotiva nkyiqa ntaqikyiarive tita, nkyeta nyutu vara mwataniqama kyeta mwia mwemwani variate. Nkye Saataaninravatama kyeta kepukyaqama kyeta ntaquqita vita mwia nraatara kyaivaro mwiva aatu quarive.

⁸ Nkye Kotira nraaqani uro varivaro Kotiva nkyi nraaqani variari. Vaisivanto qainaama kyauquqaa vahiankyorave tiro nai kyauqu hiqama kyaintema kyeta, nkye uaqia hi kyaiqara uti varihua nkyeta mwutukya hiqama kyaivaro uaqia hi kyaiqava hia vahiari. Nkye Kotira vataqi vuro timwa kyeqata kumwaanri hi variahua nkyeta mwutukya hiqama kyaata.

⁹ Nkye nkyeta uaqia hi kyaiqara uti varirara hia raihita qamwateqata variata. Mwi inraikyarara riaivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hirata variqata ntataata. ¹⁰ Nkye Kotira vuqaa nkyeta vara mwataniqa hivaro Kotiva nkyi tuaahera kyaari.

Hia mpohua mwaanra qiate tura

¹¹ Ni kata pakya tuava, nkye hia mpohua nyaanra tiqata uaqia hi quara qiata. Nai qatave nai vakyaarave pupitaapitama kyero e mwitaa mwataama variaravave qiariva, mwiva ko riasa vaisihua votima kyero variqaro Kotiva vatai quara hini hi quara mwinanra kyuqe quave tiro mpo hi quara uaqiahi quarave ti varira.

(Nkyiqitairo mpovanto mwitaa tirera, nte mwianra mwitaa qianinra.) E mwitaamaqira viqarama Kotira qua hia tintera hiamu vataqira vira hiaro. E ko iaa vaisihua votima kyera variqarama Kotira qua mwataara hiqarama ntainra kyera hiaro.

¹² Kotiva mwiva nai nraahu nai qua vata tairave. Mwiva nraahuma nraakye qorara kyuqe vaisive qora vaisive qiananrove. Mwiva nraahuma ko tiqaro vaisi ru kyerove vaisi sitaananrove. E ta vaisiva variqarave e ena hena nraakye qora tukya hiaro? qianinra.

Hauuri nkye qakyo vare inraikyarara nronraqama kye riemwaqita vivo-rave tura

¹³ Nkye mpo hiahua tiqata, Kyai tire mateve hurave mwi mwatukyara nronra mwatukyaqi uro variqata munima airi ntanrau kyeta varaana kyaiqara kuua ihiaara varaqi viqata munima airi varaare, qiahua, nkye rie varivagena nte nkyi qua timwa nyianri.

¹⁴ Nkye hura qovara hiani inraikyarara mate hiamu ntapihita. Nkye variqita viva nanra inraikya votima kyerove vahiho? Kyai nte nkyi timwa nyianri. Toqaqinaa tonamwuvanto rupa qutero pataqia vahiho ntupepaama viro hia qaiqaavata vahintema kyeroma, nkye variqi viva vahiho.

¹⁵ Mwianra rieqatama nkye hia nte mwitaa mwitaa hirerave qiata. Nkye mwataama qiata, Nai Kotira kyakya hirave. Mwiva nianra qiove tirera, nte mwitaa mwitaa hianinrave, qiata.

¹⁶ Mate nkye nkyeta nyutu nraahu tuaaheraqi viqata nkye nkyeta mwahuta nraahu ti variavo. Mwitaa ti varia quava uaqia hi quava nraahuma vahiho. ¹⁷ Vaisivanto tiqaro, Mwi kyaiqara kyuqe kyaiqa varaataara vaihanavata nte qaqira mwia kyena hia vararerave, qiariva, mwi vaisiva Kotira qua nteqa kye variananro.

5

Airi inraikya vataahuara tura

¹ Nkye airi inraikya vatehua ni qua riasa. Qikye, nkye nraakiara anoma kyero uaqia hiani entarara rieqatama mwaa entara ntataqi viqatama po kye timwaqita quata.

² Nkyi kyau kyoqaavanto ntenra quarivama vahiho. Tovesivanto nkyi tuavaaqa nramwa kyaarivama vahiho.

³ Nkyi kori munimavantovata, ori munimavantovata, puataqa taarivama vahiho. Nraakiara puataqa taaninra taqeqaroma nkye qora kyaiqa varera ntapihi kyero taqaananro. Qia auruvanto itaintema kyero puataqa taariva, nkyi mwamwanta itamwaqiro viro uro taiqa kyaananro. Nkye mwaa ekyaara enta variqata nkye mwaa mwatara taiqa kyaani entarara hia riaraitita, nkye mwitaa inraikya ntuvaantua hirara nraahu riemwaqita vi variara.

⁴ Taqaata. Nkyi kyaiqa vaisivanto nkyi aakyoqi kyaiqa varaahua kyoqaa nyiqata nkye ntape rape hi variarave. Nkye mwitaa hiavata nkyi kyaiqa vaisivanto mwia kyaara inronra hi variavaro Kotiva nyaamwuni ntaqi varia vaisihuaqaa ntaqikiyi variva, mwiva mwihua qua mwia rie varira.

⁵ Nkye mwatani variqata nkye kyuqe inraikya, mpo inraikya mpo inraikya vateqata nkye nkyetara nraahu rieqata nkyeta qamwaterara nraahu rieqata variavo. Nkye airi kyara nramwaqita quavaro nkyi mwamwantavanto nrakyote varihata nkyetavanto nkyita ru kyaani iherara tera hi variavo.

⁶ Hia uaqia hi kyaiqara uti varia vaisihua variavata nkye mwihuaqaa qua vateta mwihua ru kyaara. Mwihua hia nkyi hiniqama kyeta uaqiama nyataavata nkye mwihua ru kyaara.

Mwutukya qihaakya hirata Kotirara aakyara nteqata Iesusira vekya variate tura

⁷ Ni kata pakyaa tuaavo, nkye tiri vunyaa vaisivanto qaiqaa tumuaninranra rieqatama mwia vekya variqata mwutukya qihaakyama kyeta variavaro tumuanri. Nkye kyara vara ti vari vaisirara nraato tiqata variata. Mwi vaisiva kyara vara tuteru hia vaakya vara kyero nranraitiro, mwiva qakyoma kyero variqaro huarivata vativata vekya variharo mwitanava kyaiqa utiharo kyaravanto qupiqero peqaqama viharo mwiva uro vantugiro nrumu nrainrave.

⁸ Nkyevata mwiva hintema kyeta Iesusira vekya variqatama mwutukya qihaakyama kyeqata variata. Tiri vunyaa vaisivanto tumuanriva qaumato vahihatara tita, nkye kepukyaqama kye variqita quata.

⁹ Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyiqa qua vataankyo tita, nkye hia nanrianra nanrianra uaqia tiqata e hia ni mwitaa mwataa hiaro tiqata airi quanti qiata. Ko rie variva nronravanto Kotiva nrumu qesana variqaro vera ntareroma uti variro.

¹⁰ Ni kata pakyaa tuaavo, haaru poropeti vaisivanto Kotira nrutuara rieqata hia aatu hiraitita, Kotira qua timwa nyiqi vuhua, nkye mwi vaisihuara riemwaqita viqata variata. Mwihua nriqa vu inraikya varaqita viqata mwutukya qihaakyama kyeqata nraahu varurara rieqata nkyevata mwitaa hiata.

¹¹ Haaru uaqiama nyatovata poropeti vaisivanto hia Kotira kyaiqa qaqira kyaraitita, Kotira kyaiqa kepukyaqama kyeta vare varura. Mwihua mwitaa hurara tita, tire mwihuara tiqata, Mwihua qamwateqata varu vaisihuave, tunanra.

Iopuva tiri haivaqava mwivavata mwutukya qihaakyama kyero vahu vaisiva varura. Nkye mwi vaisira ntapihi kyaara. Iopuva haaru nronra vaisivanto varuva, mwiva anoma kyero uaqiama variqiro viro mwiva mwi entara hia Kotira qaqira kyaraitiro, Kotirara rieqaro mwutukya qihaakyama kyero varuvaro mwiaqaatairo nronravanto Kotiva mwia kyuqema mwatero mwia qaiqaa nronraqama kyora. Nronravanto Kotiva, mwiva tiriara po kye tiro kyuqema timwa te varivama variro.

Kyauqu nriqiqaa vaterara tura

¹² Ni kata pakyaa tuaavo, kyai nte Kotiva nronraqama kyero qao timwa tai quara nkyi timwa nyianri. Nkye kyauqu hia nriqiqaa vateqata nyaamwunyaa nrutuve, mwatanyaa nrutuve, mpo inraikya nrutuve, nteqata qutaama turo qiata. Nkye qua tiqatama qati eo nraahu tita hiave nraahu qiata. Nkye mwitaa tivaro Kotiva hiama nkyiqa qua vataananro.

Ntapihi kyeqaro nrohi vari vaisiva Kotirara aakyara ntai quava kepukya vaiho tura

¹³ Nkyiqitairo vaisi mpovanto variraro mwi inraikyara mwi inraikyara kyaara mwia mwamwantavanto muaanra ntairaro varirera, mwi vaisiva

Kotirara aakyara ntaari. Mpovanto mwutukyaqitairo qamwateqaro varirera, mwi vaisiva Kotirara ihi tiqaro Kotira nrutu tuaaheraari.

¹⁴ Nkyiqitairo vaisivantove nraakyevantove nriqa virera, mwiva Iesusira nraaqiara nronranramwu nyaanrainrata mwihua nrumu tiri vunyaa vaisi nrutu nteqatama vahamwenra mwia qiataqaa qu mwateta Kotirara aakyara nteqatama mwia kyuqema kyaante qiata.

¹⁵ Nkye mwitaama kyeta Kotirara aakyara nteqatama Kotiva qutaama mwia kyuqema kyaananrove tivaro Kotiva mwia kyuqema kyaari. Nronravanto mwia nriqa quaninra vara kyero mwiva uaqia hi kyaiqara utuani quaravata nruka mwataanro.

¹⁶ Nkye mwi quara rieqatama hia nkyeta uaqia hi kyaiqara utira uqeta taraitita, mwi quara qovarama kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hiata. Nkye mwitaamaqita viqata nanrianra nanrianra rieqatama Kotirara aakyara ntaivaroma mwiva nriqa quaninra taiqa kyaari. Avuqavuma kyeqaro nrohi vari vaisiva Kotirara aakyara nteqaro ti vari quava, kepukya qua vaiharo Kotiva mwi quara rie varira.

¹⁷ Tiri haivaqava Iraisava mwivavata tiri nraantantova vaisivanto varura. Mwiva hia vati ntuarive tiro, Kotirara kepukyaqama kyero aakyara ntovaro Kotiva mwia qua riovaro vativanto taarampo ihi vara kyero mpo ihi mwia hinivata vara kyero hia vati ntura.

¹⁸ Hia vati ntuvoro Iraisava variqiro viro mwiaqaatairo vati ntuarive tiro, Kotirara aakyara ntovoro nyaamwusairo nronraqama kyero vati ntuvoro mwiaqaatairo kyaravanto kyuqema kyero qupiqora.

Vaisivanto kyuqe aanra qaqira kyero quaninra uro qaiqaa viteta nrinranra tura

¹⁹ Ni kata pakyya tuaavo, nkyiqitairo mpovanto qutaa qua qaqira kyero uaqia hi aanranraqaa viraro mwiaqaatairo mpovanto mwia vitero kyuqe aanraqaa nrumu kyaani vaisirara tirera.

²⁰ Mwia kyaahaqa hiraro uaqia hi aanranra qaqira kyero uro ntantero nriani vaisiva hiama ekyaara qutu quanro. Kotiva mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara utuani quara, mpo qua mpo qua nrukama mwataanro.

1 PITAA

Pitaava tauraanaa qara vara kyora

Iesusira ru kyovaro qutu viro qati siviroya nyaamwuni uro varuvaro 30 ihive 35 ihive nritarovaro Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora. Mwi entara Iutaavanto Iutaa mwaanra qua riohua Iesusira nraakye qora qoraqama nyate varuvata Iesusira nraakye qora airivanto tiqata, Iesusira vataqi vunanra kyaara tirivata rivorave, timwa kyeta Ierusaremisaitavata, Iutaa mwatasaitavata, kyatu kyaatu hita uro mpo nani mpo nani varirerata vurama.

Mwihua mwini uto varuvata Iutaa vaisivanto mwini varuhuavata, mpo vaisinramwuvantovata, Iesusira vataqi vura kyaara mwihua qoraqama nyate varura. Mwihua qoraqama nyate varuvata Iesusira nraakye qoravanto Iesusira vataqi vura kyaara muaanra vareqata pupohevorave tiro, Pitaava mwihua kepukyaqama nyatarero mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusiva sita vato nraaqiarahua 12 nramwuqitairo Pitaavavata varura.

¹ Nte Pitaava. Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyaihana nte mwia kyaiqa vare varuvama varina. Nkye nraakye qora nkyeta mwaata qaqira kye kyatu kyaatu hita uto Pontiaasinive, Karesiaanive, Kapatosisaanive, Esiaanive, Pitiniaanive, variahuara rieganama nte nkyini qara ntumwa tena.

² Haaru Kotiva tiri tiqova nkye hia varu entara nkyiara ni nraaqiara variate tiro, nkyi nai kyaama tora. Nkyiara kyuqema kyotata nraakye qora nraahu variate tiro, nai mwanraqura nkyi nyinro. Nkyiara Karaisira qua riemwaqita quate tiro, Karaisira nraanrevanto nkyi hiqama nyataira. Kotiva nkyi kyuqema nyatairaro nkyi mwutukyavanto qihaakyama vahirata variata.

Kyuqema kye variva nyaamwuni nkyi seka vaiho tura

³ Nrivaqe Kotira nrtutu tuaaheraare. Kotiva mwanriqavanto variqaro mwiva tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira qova varirama. Kotiva tiriara po kye timwa timwa teqaro tiriara qaraakya nraakye qora variqata ekyaa enta qati variqita quate tiro, mwiva Iesusi Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyora. Kotiva Iesusi Karaisira qati vara sivuma kyorara tita, tire nraakiara Kotiva tiri tivitairaqe mwiavata uro nyaamwuni variananra vekiya varuro.

⁴ Kotiva mpo inraikya mpo inraikya kyuqe inraikya nraahu tiri kyaama tai inraikyavama nyaamwuni vahiro. Mwini vahirara tiro, mwi inraikyava hiamu qio ntenra viro taiqa quananno.

⁵ Nkye Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vi variavaro Kotira peqavanto nkyiqa vaimwanraanra ntaqikiyi varihata variara. Kotiva nkyiqa ntaqikiyiqiro viviro ekyaara entaqaa nraakye qora huvantu nyatero sitaani okyarara terama taariva qovara hiananno.

⁶ Nkye mwi quara rieqatama mpoqama kyeta qamwateqata variata. Nkye mwi quara riemwaqita vivaro mwaa entara nanra nanra inraikyavantove govarama viro nkyi qoraqama nyatairera, nkye hia mwi inraikyava nkyi antua kyairata mpo qua taunru kyaraitita, qati riemwa teta qamwateqata variqita quata.

⁷ Mwi inraikyava mwi inraikyava nkyi qoraqamaqiro viraro nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita vi okyarara Kotiva qio mwia mwataara hiqaro taqaananno. Korivanto hia ekyaa enta vahiani inraikyava vaiharo vaisivanto mwi orira mwataara hirero qiaqotairo mwia mwataara hiqaro

taqe varira. Korivanto qumina orivanto nraahu vaiharo nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqita viva mwiva nritarero vaiharo Kotiva mwianrama nronraqama kyero riero. Vaisivanto kori mwataara hintema kyero Kotiva nkye mwianra kepukyaqama kyeta riemwaqita vira mwataara hi variro. Mpo inraikya mpo inraikyavanto nkyi qoraqamaqiro virata nkye Kotirara nraahu kepukyaqama kyeta riemwaqita vivera, nraakiara Iesusi Karaisira qovarama kyaani entaraqaa Kotiva nkyi nyutu tuaahera kyero nkyi nronraqama kyero nkyi qamwata nyataanro.

⁸ Nkye Iesusi Karaisira hia taqaahua variavaro nkyi mwutukyavanto mwianra vahira. Nkye matevata hia mwia taqaahua variqata nkye mwianra kepukyaqama kye riemwaqita vi variara. Nkye Iesusirara mpoqiavata qamwateqata variarara tiro, nkye nkyeta nroqitaita mwianra mpo qua vutu kye tiva hiana qio vahiananro.

⁹ Nkye Iesusirara kepukyaqama kye riemwaqita viraqaatairo nkyi mwanraqura huvantu kyaari inraikyava qovara hiananro.

¹⁰ Haaru poropetinramwuvanto variqata Kotiva nraakye qora huvantu kyero sitaani okyarara ntapihi kyeta riarerata uti variqata Kotira qua, mpo qua mpo quara nraato tara hiqata varura. Kotiva mwihua kyaahaqa huvata mwihua Kotiva nkyi kyuqema nyatarera hianinranra qoqama kyeqata tura.

¹¹ Karaisira mwanraquravanto mwihuaqi variqaro timwa nyinro tiqaro, Karaisiva nriqa vi inraikyara varaqiro viro mwiaqaatairo mwiva nronraqama viraro mwia nrutuvanto virito vahiananrove, tuvata mwihua mwi quara qara ntiqata nraato tara hita tiqata, Taireve mwitaa hiananrove? Ta vaisivave mwitaa mwitaa hiananrove? tura.

¹² Mwihua ntapihi kyovaro mwihua qati varu entaraqaa mwi inraikyava qovara hiariva hia vahura. Mate nkye varia entaraqaama mwi inraikyava qovarama viro. Kotiva nai mwanraqura nyaamwusairo titovaro mwiva vaisi mponramwu kyaahaqa huvata mwinramwuhua mwi quara kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyuvata nkye riora. Qikye, nyaamwunyaahuvata mwi quara okyara ntapihi kyeta riataa ihata variara.

Kyotataqama kye variqata kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quate tura

¹³ Mwi quara riegatama vutunte vurunte qakya hirara terama teta variata. Nkye vu nraato kyuqema vahirata variata. Iesusi Karaisiva nai qovarama viro nkyi kyuqema nyataani entara mwi entara vekya variqata mwianra nraahu riemwaqita quata.

¹⁴ Nkye Kotira nraaqiara variqata nkye mwia qua riemwaqita quata. Haaru nkye Kotira qua hia riaraitita varu entara, nkye nkyita mwutukyavanto vahu inraikyara qora inraikya nraahu vararerata uti varura. Nkye mwaa entara mwitaamaqita vivora.

¹⁵ Kotiva nkyi nyaanrama kyero sita varaiva, mwiva kyotataqama kyero variqaro kyuqe kyaiqa nraahu vare varirara tita, nkyevata kyotataqama kye variqata Kotira nraantantamwa kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quata. ¹⁶ Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Nte kyotataqama kye variqana

kyuqe kyaiqa nraahu vare varurara tita,

nkyevata kyotataqama kye variqata

kyuqe kyaiqa nraahu varaqita quate, tura. (Wkp 11:44-45)

¹⁷ Kotiva hia vaisi nrutuara rieqaro mwi vaisiva nronra vaisive mwi vaisiva pata vaisive tiraitiro, mwiva vaisi kyuqe kyaiqarave qora kyaiqarave rieqaro qua avuqavuqama kye varira. Nkye mwianra rieqatama Kotirara aakyara nteta tiri tiqovave tiqatama mwatani variqi viqata Kotirara aatuma kyeqata variqi quata.

¹⁸ Haaru nkye nkyi haivaqahua timwa nyu quara nraahu rieqatama nkye gumina aanra nrohi varuvaro Kotiva nkyiara nte mwihua huvantu kyaarita qatinani nritareta quate tiro, mwiva nkyi kyoqaa hirero hia gumina taiqaani inraikyara ori munimaqove, kori munimaqove, kyoqaa hiraitiro, ¹⁹ Kotiva nkyi Karaisira nraanreqotairo kyoqaa utu taira. Karaisira nraanrevanto ekyaa kyoqaa nraatara kyaira. Sipisipi hia mwia mwamwantaqaa mpo nramwanaamwavata vahura kyuqe mwamwanta vataara ru kyontema kyeta Karaisira ru kyora.

²⁰ Haaru hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva tiqaro, Karaisiva mwi kyaiqara varaananrove, timwa kyero mwia mwatama tero variqiro viro mwaa entara nkyiara rieqaro Kotiva Karaisira qovarama kyaira.

²¹ Karaisiva nkyi kyaahaqa hianinranra tita, nkye Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita vi variara. Kotiva Karaisiva qutu vuraqitairo qati vara sivuma kyero mwia nrotu tuaaheraate tiro, mwia nronraqama kyora. Kotiva Karaisira mwitaa hurara tita, nkye tiqata, Qutaama Kotiva tirivata mwitaa hiqaro tivitaanrove, ti variara.

Nkyeta qata vakyaahuara mwutukya vahirata variate tura

²² Nkye Kotira qua qutaa qua riemwaqita quavaro Kotira quavanto nkyi mwutukya hiqama nyataiharo nkyi mwutukyavanto nkyita sata sakyahuara vaihata variara. Mwiaqaataita nkye nkyita sata sakyahuara qutaqama kye mwutukya vahirata variata.

²³ Nkye varirerata qaiqaa qaraakyaqama kyero mwatatai nraaqiarahua variara. Hiam qutu quari inraikyava nkyi qaiqaa mwata tairata nkye qaiqaa qutu vivarave. Kotira quavanto qati vahiqiro vi vari quava, mwiva nkyi qaiqaa mwata tairama. Mwi quava ekyaa enta qati vahiqiro quanaro.

²⁴ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Mwukyauvanto vahiqiro viro uro aaharama vintema
kyero vaisivantovata variqiro viro
uro ekyama taiqa quanarove.
Ntontora riemwa tero iteqaro
kyuqema kyero ntuvaahero uro tapupu hintema kyero
vaisi pegavantovata taiqa quanarove.

²⁵ Kotiva qiani quava nraahuma ekyaa enta qati vahiqiro quanarove, tura. (Ais 40:6-8)

Qio Kotira qua kyuqe mwakyaakya nkyi timwa nyiavata nkye mwi quara riara.

2

Kotira quavanto nkyi kyarama vaiho tura

¹ Nkye Kotira qua rie variahua variqatara tita, nkye uaqia hi kyaiqara ekyaa qaqira kyaata. Hia unra qiata. Hia unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa varaata. Vaisi mpovanto kyuqema quaninranra hia mwia nronri nriqi kyamwu ntumwa mwataata. Hia mpora nrotu vara mwataniqa hiqata uaqia hi quara qiata.

² Nraaqiara akirivanto nraamwanra mpo utintema kyeta nkyevata Kotira nraaqiara qaraakya variahuara tita, Kotira quara nraataa hirata

variata. Kotira quavanto nkyini kyuqe nraamwa voti hivama vahiro. Mwi nraamwanra kyuqe hi nraamwanra nreqatama nkye kyuqema kyeta nronra tuemwa vivaro Kotiva nkyi huvantu kyero sitaari.

³ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nkye Kotira kyaiqa vareqata taqaavaro

Kotiva nkyi kyuqema nyate varivama variho, tura. (Sng 34:8)

⁴ Nkye nronravanto Karaisiva varinani nriata. Karaisiva qati variqiro quari puhavama variro. Qumina vaisinramwuvanto mwianra hia kyuqe puhave tiqata mwia qoririma kyaavaro Kotiva mwia nai kyaama tero ni puha kyuqera vahiananrove tiro.

⁵ Nraamwu kyaara qati vahiqi vira votima kyeta nkyevata variavaro Kotiva nkyiqotairoma nai nraamwu hoqarero uti variro. Nkye mwi nraamwunraqi variqata Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisihua variqata Kotirani kyuqe kyaiqa varaqita quata. Nkye mwitaa hivaro Kotiva Karaisirara rieqaro nkyi kyaiqara qamwataanro.

⁶ Kotira mpukuqi Kotiva mwitaama tiro:

Taqaate, nte puha kyuqera ntena mwatama taura

Saioni mwatukya utaqaa rataurave.

Mwiaqaa vuntu viro variariva hiama kyauruananrove, tura. (Ais 28:16)

⁷ Nkye Karaisirara qutaa mwivave timwa kyeta mwiaqaa vuntuvi variahua, nkye tiqata, Karaisiva tiri puha kyuqerave, ti variara. Mpo hiahua hia Karaisirara qutaa mwivave qiahua, mwihua mwiaqaatai huntavaivaimaqita kyaamwu ntuara. Kotira mpukuqitairo mwitaama tiro: Mwihua nraamwu hokeqa tiqata,

Mwaa ori uaqia hirave, timwa kyeta qoririma mwataava, mwi orivama puhaqama viho, tura. (Sng 118:22)

⁸ Kotira mpukuqitairo mpo quavata tiqaro mwitaama tiro:

Ori mwaaqaataita vaisivanto

huntavaivaimaqita ntuqutu vivarave.

Qoqaraa ori mwiaqaataita nraahu vaisivanto tantu vaantumaqita kyaamwu ntivarave, tura. (Ais 8:14)

Mwihua hia Kotira quara qutaa quave tiqatara tita, mwihua huntavaivaimaqita ntuqutu quara mwianra haaru Kotiva qio mwihua mwitaa hivarave tura.

Nkye Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuama variavo tura

⁹ Nkye hia mwihua hiante hiavo. Kotiva nkyiara ni nraakye qora variate tiro, nkyi nai kyaama taihata variavo. Nronravanto Kotiva varihata nkye mwia kyaiqa vara mwate vaisihuama variavo. Nkye kyotataqama kye varia nraakye qorahuama variavo. Nkye Kotira nramwunaahuama variavo. Mwiva nkyiara nte nkyi kyuqema nyataaninranra mpo nraakye qora timwa nyiate tiro, Kotiva nkyi kyokiraqitairo nyaanrama varero uro omwavanto itaira kyuqe hinani kyaihatama variavo.

¹⁰ Nkye vuni qumina nraakye qora varura. Mate mwaa entara nkye Kotira nraakye qorama varita. Haaru Kotiva hia nkyiara po kye timwa nyatovata nkye varura. Mate mwaa entara Kotiva nkyiara po kye timwa nyataihata variara.

Tire Kotira kyaiqa vaisima varuro tura

¹¹ Po, ni nramwunaa tuaavo, nkyi mwaata tananra hia mwaa mwataraqaa vahira. Nkye mwaini variqata nkye mpo mwatanaahua votima kyeta variara. Nkye mwianra rieqatama nkyi mwamwantavanto

uaqia hi kyaiqara varaataa hira hia varaata. Nkyi mwamwantavanto nkyi mwanraqura nraatara kyero mwiaqaa ntaqikyirero uti varihata variara.

¹² Hia Kotira qua riehua varivata nkye mwihua suqaa ntapihi kyeta nrohiata. Nkye mwitaamaqi vivata mwihua nkyiqa qua vatarerata mpo inraikyaqaa ntumwa kyeta tuqasaaqasama kyeta unra qua tivera, mwihua quavanto hia qio vahianinra. Mwihua quavanto hia qio vahirata mwihua nkyi kyuqe kyaiqa taqeta nronravanto tumuani entaraqaa mwihua Kotira nrtu tuaaherevara.

¹³ Nkye tiri vunyaa vaisi Karaisirara rieqata ekyaa kamaninra kyaiqa vaisi qua riaata. Kamaninra kyaiqa vaisi vunyaa vaisi mwia qua riemwaqita quata. ¹⁴ Kamaniva nronraqama kyaihua nkye mwihua quavata riemwaqita quata. Mwia qua nteqa kyehua ntuqutita, mwia qua riehua qamwata nyataate tiro, kamaniva vunyaaava nai nraakiaraanaa vaisi mpovata nronraqama kyaira.

¹⁵ Kotira kyakyahiva nkyiara mwitaamama vahiro: Nkye kyuqe kyaiqa nraahu vare varivaro hia vu nraato vahiarihua nkyiara api qua tiva hia qio vahirata mwihua tirema varivara.

¹⁶ Uaqia hi kyaiqava nkyi ntavaaqavu kyaankyo tiro, nkyi huvantu kyaihata nkye qatinani nritareta variara. Nkye qatinani nritare varita tiqata, Tire qatinani varurahuave, tiqata nkye uaqia hi kyaiqara utivora. Nkye Kotiva rupa tai vaisihua votima kyeta variqita nrohiata.

¹⁷ Nkye variqata ekyaa nraake qorara kyuqe hiahuave nraahu qiata. Nkye Iesusira nraaqiara variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye Kotirara aatuma kyeqata variqi quata. Kamaninra vunyaa vaisiara nronra vaisive qiata.

Karaisiva nriqa vi inraikyara varaintema kyeta nkyevata varaqita quate tura

¹⁸ Nte nkyi kyaiqa vaisiara tirera. Nkye kyuqema kyeta kyaiqa vareqata nkyeta nronra vaisi qua riemwaqita quata. Nkyi nronravanto nkyi kyuqema nyateqaro nkyiara mwi kyaiqara varaate tirera, mwia qua riemwaqita quata. Nkyi nronravanto hia nkyi kyuqema nyateqaro nkyiara mwi kyaiqara varaate tirera, mwia quavata qati nraahuma riemwaqita quata.

¹⁹ Nkye mwitaama variqita vivaro Kotivama nkyi kyuqema nyataanro. Nkye Kotira qua riemwaqita vi varivaro vaisi mpovanto qumina inraikya kyaara nkyi qoraqama nyatairera, nkye nriqa quani inraikyara vareqata kepukyaqamaqita vi varivaro Kotiva mwianra rieqaroma nkyi kyuqema nyataanro.

²⁰ Nkye uaqia hi kyaiqara utivata mwia kyaara nkyi rivata nkye kyaakueqama varivera, Kotiva hiam mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyataanro. Nkye kyuqe kyaiqa nraahu vare varivata mwia kyaara nkyi rivata nkye kyaakueqama varivera, Kotiva mwianra rieqaro nkyi kyuqema nyataanro.

²¹ Nkye mwitaamaqita quate tiro, Kotiva nkyi nyaanrama taira. Karaisiva nkyiarave tiro, nriqa vu inraikyara vareqaro Karaisiva nkyiara nte hiarintema kyeta nkyevata mwitaa hiate tiro, mwiva nriqa vu inraikyara varaqiro vura.

²² Karaisiva hia qora kyaiqavata varovaro mwia nroqitairo hia unra quavantovata qovara hura.

²³ Mwihua Karaisirara uaqia hu quara tuvaro Karaisiva hia nkyiariaravata uaqia hu quara tura. Karaisiva nriqa vu inraikyara vareqaro hia mporara tiqaro, Nraakiara ina qoraqama mwataaninrave, tiraitiro, Karaisiva Kotirara nraahu nronraqama kyero riero tiqaro, Kotiva ni qua

avuqavu hiqaro qua avuqavu ti varivave. Mwiva nraahuma ni kyaahaqa hiananrove, tiro tura.

²⁴ Tiriara mwihua hia qora kyaiqa utiraitita, kyuqe aanraqaa nraahu quate tiro, Karaisiva tiriara rieqaro tiri uaqia hu inraikyara varero uro kyatarigaa gutu vura. Karaisira mwamwanta toqa ntupepaama kyaaraqaataita nkye kyuqema vita variavo.

²⁵ Sipisipivanto api nrohintema kyeta nkyevata kyuqe aanraqaataita apiqama kyeta nrohi varura. Mate mwaa entara nkyi sita varaihata nkye nrumu ntanteta nkyi mwanraquraqaa ntaqikyiyi nyate vari vaisira mwia vataqita vi variara.

3

Nraata vaati varaa nraakye qorahuara tura

¹⁻² Nte nkye vaati varaahuara tirera. Nkye nkyeta saatimwanra qua nraahu riemwaqita quata. Nkye mwitaamaqi vi varivata nkyi saatimwanra hia Kotira qua riehua nkyi kyuqe kyaiqa taqeta tiqata, Kyai tirevata mwihua nraantante Kotira qua riemwaqita quare, tivara. Nkye nkyeta saatimwanranra hia mpo qua tiraitita, kyuqe kyaiqa nraahu vareqata nkyeta qoraisiara nraahu riemwaqita vivata mwihua nkyiara mwitaama qiata.

³ Nkye kyuqe nraakye varirera hiqata nkyeta nyamwanta mwunruqa hi inraikyarara hia qamwataata. Hia qiata mwunruqa hirara nronraqama kyeta riaata. Hia nkyeta nyamwantaqaa ntumwaqute inraikyarara nronraqama kyeta riaata.

⁴ Nkye kyuqe nraakye varirerata nkyeta utaqive mwutukyaqive mwunruqa hirara nronraqama kyeta riaata. Nkyi mwutukyaqitairo kyuqema kye mwunruqa hi inraikyava qovara hiananro. Mwia mwutukyaqitairo qihaakya hi variani nraakyera, mwi nraakyerara Kotiva qamwata mwatero kyuqe nraakyeve qiananro.

⁵ Haaru Kotira nrtutu tuaahereqa varu nraakye hua variqata Kotiva nriqigaa kyauqu vatero tu quarara riemwa teta nkyiari saatimwanra qua riemwaqita vuva, mwi quava mwinramwuhua mwunruqama to inraikyava vahura.

⁶ Tiri haivaqava Seraava mwitaa hi varu nraakye va varura. Mwiva nai vaati Evarahaamunra qua riemwaqiro vi variqaro mwianra tiqaro, E niqaa ntaqikyiyi variaravave, turama. Nkye nraakye kyuqe kyaiqa nraahu vareqata hia mpo inraikya nraatu aatu hivera, nkye Seraara nraamwunramwanrama varivara.

⁷ Mwia votima kyeta nkye nraakye mwihua saatimwanravantovata kyuqema kyeqata nkyeta nyaatamwanraqaa ntaqikyiyi quata. Nraakye nyamwantavanto hia kepukya nyamwanta vahirara tita, nkye nkyeta nyaatamwanraqaa kyuqema kyeta ntaqikyiyi quata. Kotiva nkyi kyuqema nyataintema kyeru Kotiva nkyi nyaatamwanravata kyuqema nyatairata mwihuavata ekya enta qati variqi virara tita, nkye mwianra rieqatama kyuqema kyeta mwihuaqaa ntaqikyiyi quata. Nkye mwitaa hivera, hia mpo inraikyavanto nkyi antua kyairata nkye qioma Kotirara aakya nramwaqita vivara.

Nkye kuaara nraati nraahu variate tura

⁸ Nte mwaa quara taiqa kyarera hiqana mwitaama tina, Nkye variqata kuaara nraati nraahu variata. Nkye nanrianra nanrianra po kye tiqata variata. Nkye Kotira nraaqiara variqatara tita, nanrianra nanrianra

mwutukya vahirata variata. Hia nkyeta nrutu tuaaheraraitita, nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variata.

⁹ Mpovanto nkyi qoraqama nyatairera, hiamana nkye naivata qoraqama mwataata. Mpovanto nkyiara mwaaquqama quate tirera, hia nkye nanrianra, Enavata mwaaquqama vinanrave, qiata. Nkye mwi vaisirara tiqata, Kyairaro Kotiva i kyuqema mwataarive, qiata. Kotivavata nkyiara kyuqema vita variate tiro, nkyi nyaanrama tairara tita, nkye mwitaama qiata.

¹⁰ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Kyuqema kyero variqaro
airi enta qati variqiro quari vaisiva,
mwi vaisiva qora kyaiqa qaqira kyero hia unra tirera,
mwiva qioma kyuqema kyero variqaro
qati variqiro quanarove.

¹¹ Mwi vaisiva qora kyaiqa mwoqa mwinro
kyuqe kyaiqa nraahu varaqiro quarive.
Mwi vaisiva antua qua qaqira kyero
mwia mwutukyavanto qihaakyama viraro
kyuqe qua nraahu timwaqiro quarive.

¹² Nronravanto nai vuqotairo kyuqema kyero
nrohi vari vaisira taqamwaqiro viro nai nraatoqotairo
mwianra aakyara nte variahua qua rie varirave.
Qora kyaiqa vare nraakye qorahua variavaro
nronravanto mwihua mwoqa nyinrave, tura. (Sng 34:12-16)

¹³ Nkye kepukyaqama kyeta kyuqe kyaiqa nraahu varaqi vivera, tavave qio nkyi qoraqama nyataanro?

¹⁴ Nkye kyuqe kyaiqa vare varivaro mpovanto mwia kyaara nkyi qoraqama nyatairata nkye nriqa vi inraikyara varaivera, gamwateqa variata. Nkyi qoraqama nyate vari vaisihua nyaatu hia aatu hita hia ua hiata.

¹⁵ Nkye Karaisirara kyuqevave tiqatama mwianra nraahu tiriqaa ntaqikyiqira quante qiata. Nkye terama te varivaro mpovanto nkyiara nkye nanra quave riemwaqi quavo tirera, nkye Karaisirara riemwaqi vi quara mwia timwa mwiata.

¹⁶ Nkye mwi quara mwia timwa mwinrenra hiqata mwi vaisira kyuqema mwateqatama qihaakyama kyeta timwa mwiata. Nkyi toqaamwu ruanky-orave tiqata vivinrama kyeqata variqi quata. Nkye mwitaama vivinrama kyeta variqi vivata mpo vaisinramwuvanto nkyi kyaiqara qora kyaiqave tivera, mwiaqaataita mwihua nkye Karaisira qua rieqata nrohira taqeta kyaurira inraikya varevara.

¹⁷ Kotira kyakya hiariva nkyiara mwihua kyuqe kyaiqa vareqatama nriqa vira inraikya varevarave tirera, nkye mwianra kyuqerave tivara. Nkye qora kyaiqa vare varira kyaara nriqa vira inraikya varaivera, nkye mwianra hia kyuqerave tivara.

Karaisiva tiriara rieqaro nriqa vu inraikyara varaqiro vura

¹⁸ Karaisiva tire qora kyaiqa uti varuna quara ekyaara taiqa kyarero mwivavata nriqa vu inraikyara varero uro kuaa nani qutu vura. Tire qora kyaiqa uti varurahua mwia kyaara teta qutu quataara vaiharo Karaisiva ntapihiki kyero variva tiriara rieqaro uro qutu vura. Tiri tivita varero Kotiva hinani uro kyaankye tiro, Karaisiva tirara rieqaro qutu vura. Karaisira ru kyovaro mwiva qutu vuvaro Kotiva mwia qati vara sivuma kyovaro mwiva mwanraquravatama kyero qati siviro varura.

¹⁹ Karaisira mwanraquravanto qati siviro uro rupa to mwanraqurahua mwakyaakya timwa nyunra. ²⁰ Haaru Noaava varu entara mwihua Kotira qua nteqa kye varuvaro Kotiva hia mwihua qamwanrama ntugutu kyaraitiro, variqiro vuvaro Noaava nramanriqaa quani nraamwunra hoqa taiqa kyovaro humwunravanto utuvaro Kotiva nraakye qora 8 nramwu nraahu kyaahaqama nyatovata mwinramwuhua qio varura.

²¹ Mwinramwuhua qora kyaiqa vare varu nraakye qorahua qaqira mwini kyeta mwinramwuhua nraahu nraamwuqi nramanriqaa variqata qio varura. Mwia votima kyeta tire qora aanra qaqira kyeta nramanri vare kyuqe aanraqaa vi varunanra. Tire nramanri vare varuraro hia nramanrivanto tiri mwamwanta hiqama timwate varirave. Tire nramanri vare tiqata, Kyai qora aanra qaqira kyeta Kotira aanraqaa nraahu quare, tiqata nramanri varaunanra. Tiriara Kotira aanraqaa quate tiro, Iesusiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati sivura.

²² Iesusiva qutu vuraqitairo qaiqaa qati siviro mwiaqaatairo nyaamwuni viro mwaa entara mwiva Kotira kyauqu kyaatutani uro variqiro viqaro ekyaa nyaamwuni vahi inraikyaraqaave, ekyaa nyaamwuni nronraqama quaninraqaave, ntaqikyiqiro vi varira.

4

Nkyevata nriqa vi inraikyara vare aanrava vahiananrove tura

¹ Karaisiva vaisiqama viro variqaro nriqa vu inraikyara varaqiro vurara tita, nkyevata tiqata, Tirevata qioma nriqa quani inraikyara varaqi quanarave, qiata. Nkye qora kyaiqa varaarorave tita, nriqa vi inraikyara varaqi viqata qioma qora kyaiqa nraatara kyevara.

² Nkye mwianra riegata mwatani qati variqi viqata nkyeta qora kyaiqa utuataa hianinra qaqira kyeta Kotira kyakya hiani kyaiqara nraahu varaqita quata.

³ Kotira qua hia ria nraakye qorahua votima kyeta nkyevata haaru api nrohiqata nkyeta varaataa hi kyaiqara varaqita vura. Qio mwiaqaa taiqairaqe hia qaiqaavata mwi kyaiqara utirerave qiata. Mwi entara nkye api qaraqita nrohi varurave, api inraikyara mwutukya vahuvata varurave, nkye nramanri nreqata uera ntorave, nkye omwata nronraqama kye nronranrave, kyarave nramanrive airiqama kye nronrave, nkye mwitaa hiqata nkye qumina vaisivanto ututo inraikyarara mwanriqave tiqatama mwia nrutu nraahu tuaahere varura. Nkye haaru mwitaa mwitaamaqi viqata qoraqama vita varura.

⁴ Mwaa entara nkye mwi kyaiqara qaqira kyeta variavata hia Kotira qua rias nraakye qorahua nkyiara nkyevata tire hiarante hiate qiavata nkye mwihua qua hia riaraitita variavata mwihua nrihanrama vita mwia kyaara nkyiara qora qua ti variara.

⁵ Qio riaata. Mwihua nraakiara ekyaa qua avuqavu hianinra vuqaa variqatama mwihua nkyiari uaqia hiani kyaiqara utira timwa qovarama kyevara. Ekyaa qua avuqavu hiariva Kotiva variqaro ekyaa qati varihuave, qutu vihuave, mwiva mwihua qua tukyama kyero riemwaqiro quanaro.

⁶ Mwianra riegaroma Karaisiva haaru qutu vuhavata kyuqe qua timwa nyunra. Haaru (Noaava varu entara) nraakye qora mwihua Kotira qua nteqa kyovaro Kotiva mwihua ru kyovata qutu vura. Mwihua mwanraquravanto Kotiva qati varintema kyero qati variqita quate tiro, (Karaisiva) mwihuavata kyuqe qua timwa nyunra.

Ekyara enta qaumaqa hirara riegata kyuqema kye nrohiqata variata

⁷ Mwaa mwatara taiqaari entava qaumatoma vahiro. Nkye mwianra ri-
aivaro nkyi mwutukyaqitairo hia raraqa tairata kyuqema kyeta nkyetaqaa
ntaqikyiqata nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata. Vu nraato
ntapihirata riegata variata. Nkye mwitaamaqi viqata qioma Kotirara
aakyara ntamwaqita vivara.

⁸ Vuni mwaa quara nraante riaata. Nkye nanrianra nanrianra mpoqama
kyeta mwutukya vahirata variata. Nkye mwitaamaqita vivaro Kotiva nkye
airi uaqia hi kyaiqara utira taunru kyaananro.

⁹ Kyuqema kyeta nkyeta nraamwuqi nkyeta qata vakyaahua Iesusira
nraaqiara sita vateta kyara nyiata. Nyiqatama hia nrtutu nraunru tiraitita,
qati kyara nraahu nyiata.

¹⁰ Kotiva nkyi kyuqema nyateqaro nkyi kuaa kuaa mwihua mpo kyaiqa
mpo kyaiqa nyaamwutero mwi kyaiqara varera kepukyavata nyinranra
tita, nkye mwi kyaiqara varaqi viqata nai kyaahaqa hi nai kyaahaqa
hitamaqita quata.

¹¹ Vaisivanto mwaanra tirera hiqaro Kotira qua nraahuma qiananro.
Vaisivanto mpora kyaiqa vara mwatarera hiro tiqaro, Kotiva ni kyaahaqa
hi varihana nte qioma i kyaiqa vara mwataaninrave, qiananro. Nkye
mwitaamaqita vivaro Iesusi Karaisiraqatairo Kotira nrtutuvanto nronraqa
hiari. Kotira nrtutuvantovata Kotira kepukyavantovata ekyaa enta qati
vahiqiro nraahu quanarove. Nte qutaama tuqo.

Muaanra varaqi viqata kyuqe aanraqaa nraahu quate tura

¹² Ni mwatanaa tuaavo, qiaqotairo mwataara hintema kyero mpo in-
raikya mpo inraikyavanto nkyi mwataara hi varihata nkye variara. Qio hia
nkye nrihanrama vi tiqata, Nanraqamave mwi inraikyava qoraqama timwa
te variho? qiata. ¹³ Nkye mwitaama qiata: Karaisiva nriqa vi inraikyara
varairara riegama tirevata mwia kyaahaqa hiqata nriqa vi inraikyara
varaqita vi varuro, qiata. Nkye mwitaa timwa kyeta variqi vivaro Karaisira
peqa okyaravanto qovarama quani entaraqaa nkyi mwutukyaqitairo kyuqe
hirata varivara.

¹⁴ Nkye Karaisira vataqi vihua varivata mwia kyaara nkyiara uaqia hi
quara tivera, nkye qamwateqata nraahuma variata. Mwihua nkyiara uaqia
hi quara tivata nkye qioma tiqata, Kotira mwanraqura mpoqaraava tirivata
varihata varurahuave, tivara. Mwianra riegatama qamwateqata variata.

¹⁵ Nkye vaisi ru kyera kyaarave, nkye mpuara utira kyaarave, nkye
kamaninra qua nteqa kyera kyaarave, nkye mpo vaisi kyaiqara qumina
antua qua tira kyaarave, nkyi qoraqama nyataivata nriqa vira inraikya
varevora.

¹⁶ Nkye Karaisira nraaqiara variqata kyuqe aanraqaa nrohira kyaara
nkye nriqa vira inraikya varaivera, nkye hia kyaurira inraikya varauro qi-
ata. Mwataama qiata, Tire Karaisira nraaqiara varurahuara tita, mwianra
riegatama tire Kotira nrtutu tuaaheraqi virerave, qiata.

¹⁷ Kotiva ko qiani entava nri ntairaro Kotiva tiri nai qua riarahua
nraante qua avuqavu hiananro. Mwiva vuni tiri qua nraante avuqavuma
kyero, qikye, mwia nraakiara hia mwia nai qua riehua ko tiqaro nataama
quave mwihuaqaa vataanarove.

¹⁸ Kotira mpukuqi mwitaama tiro:
Avuqavu nrohiari vaisiva mwukyaari tu kyero
kyuqe aanraqaa nrohiraro
Kotiva mwia huvantu kyero vitaananrove.
Avuqavu nrohiani vaisira okyaravanto mwitaama
vahirara tita, hia Kotira qua riehua

uaqia hi kyaiqara nraahu vare varihua
qora aanraqaa nrohita variqi vita qikye, mwihua
nraakiara tainive uro taiqa vivarave? tura. (Snd 11:31)

¹⁹ Kotira kyakya hiariva nkyiara qioma nriqa vi inraikyara varaqi vivarave tirera, nkye Kotirara mwutukya qihaakyama kyeta vateta kyuqe kyaiqa mwia qati nraahu varaqi quata. Kotiva tiri utu taiva hiana nai kyauqu nriqaa vateqaro qutaa qua tiriara ti quara taunru kyaananro.

5

Nronra vaisinramwuanra mwitaa mwitaa hiate tura

¹ Nte nkyiqa ntaqikiy varihua nronra vaisinramwuanra tirera. Ntevata nkyi votima kyena Iesusira nraakye qoraqaa ntaqikiy varuvama varina. Karaisiva nriqa vu inraikyara vare varuvana nte variqana ntena puqotaina taqaavara. Nraakiara mwia peqa okyaravanto qovara hiani entaraqaa ntevata variqana ntena puqotaina taqaaninra. Nte nkyi nronra vaisiara mwitaa mwitaa hiate qianinra riaata.

² Kotiva sipisipi votima kyero nkyinramwu nyinra nkyenramwu mwi nraakye qorahuaqaa kyuqema kyeta ntaqikiyiqi quata. Kotira kyakya hiva nkyiara mwi kyaiqara varaate tirara tita, nkye hia qoriri hiraitita, nkye mwihuaqaa kyuqema kye ntaqikiyataa hirata mwihuaqaa ntaqikiyiqi quata. Hia kyoqaara rieqata mwi kyaiqara vararaitita, nraakye qorara nronraqama kye riaivaro nkyi mwutukyaqitai varaataa hirata qamwateqata varaata.

³ Kotiva nkyinramwuanra ni nraakye qoraqaa ntaqikiy mataate tirara tita, hia nkyenramwu tire nronra vaisi varuro tiqata mwihuara mwitaa mwataa hiate timwaqi viraitita, nkyenramwu mwihua suni variqata kyuqe kyaiqa vare varivata nraakye qoravanto nkyinramwu kyaiqa taqamwaqi viqata mwihuavata kyuqe kyaiqa varaqita quata. ⁴ Nkye mwitaamaqi vi varivaro nraakiara sipisipi qova vunyaava tumuaninraqaa mwiva nkyi nronraqama kyairata nkye nronraqama vita vari okyarava ekyaa enta qati nraahu vahiqiro quanaro.

Qaraakya vaisinramwuanra tura

⁵ Nkye qaraakya vaisivantovata nkye kyuqema kyeta nkyeta nronra vaisi mwemwani variqata mwihua qua riemwaqita quata. Nkye ekyaa hini nraakye qora mwihuavata hia nkyeta nyutuara nronraqama kyeta riaraitita, nkye nai kyaahaqa hi nai kyaahaqamaqita quata. Kotira mpukuqi mwitaama tiro:

Nai nrtu nraahu tuaaheraani vaisira
Kotiva raaquta kyaananrove.

Nai vara mwataniqa hiani vaisira Kotiva mwianra
po kye timwa mwatero mwia kyuqema mwataananrove,
tura. (Snd 3:34)

⁶ Nkye mwi quara rieqatama nkyeta vara mwataniqama kyaivaro Kotiva kepukyavanto nkyiqa ntaqikiyiqiro viqaro nraakiara mwivama kyuqe ihera nai mwatama taani iherara nkyi nyutu tuaahera kyaari.

⁷ Hia qumina mpo inraikyara mpo inraikyara nronraqama kye riemwaqita vivaro nkyi mwutukyavanto uaqia hiari. Kotiva nkyiara nronraqama kyero rie varirara tita, nkye ekyaa mwi quara Kotira timwa mwivaro Kotiva nkyi kyaahaqa hiari.

⁸ Nkye vu ntapairi kyeta viti viri taqeta rauriqata variata. Vaisi rukye vari vairiva, raionivanto nruqua timwaqiro viqaro vaisi ru kyarera uti var-intema kyero nkyi nramwutaa Saataaniva vaisi taiqa kyarero uti variqaro viro nrinro hi varira.

⁹ Nkye riavata ekyaa nkyi qata vakyaa mpoqi mpoqi variahua nkyi nraantantamwa kyeta Iesusira kyaara nriqa vi inraikyara vare variarara tita, nkyevata Kotira qua nraahu riemwaqi vita kyaakueqama variqata hia Saataaninra qua riaata.

¹⁰ Nkye uqenraa nraakye qorahua variqata nriqa vi inraikyara quaahaqa varaqita vivaro Kotiva naima nkyi kepukyaqama kyaananro. Kotiva nkyi kepukyaqama kyairata nkye kepukya nraakye qora nraahu variqatama ntapihi kye variqi vivara. Kotiva tiri kyaahaqa hirero kyuqema timwa te variva, mwivama nkyiara mwihua Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqata kepukyaqama kyeta ekyaa enta variqita quate tiro, nkyi nyaanrama taira.

¹¹ Kotiva ekyaa enta variqiro viraro mwia peqavanto ekyaa enta vahiqiro quanarove. Qutaave.

Qua mwanteqaro ekyaa qua tura

¹² Nte pata mwaa quaqiara nkyi timwa nyinrenra huqaro Sairaasiva qara ntumwa taihana nkyini vatena. Nte Sairaasirara mwiva ni katavanto hia ni qaqira kyaraitiro, ni kyuqema kyero kyaahaqamaqiro vi vari vaisivama variho tura. Nkyi mwutukyavanto kyuge hirata variate tina, nte qara mwaaqi Kotiva nkyi kyuqema nyataani okyarara nkyi timwa nyunra. Kotiva nkyi kyuqema nyatairata nkye avuqavuma kyeta nraahu nrohiata.

¹³ Kotira nraakye qora Papironini variahua nkyi voti hiahua Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua variqatara tita, mwihua nkyi nramwunaahua variqatama mwihua nkyi qua mwante varita. Nte ni maaquve tu vaisiva Maakiva mwivavatama nkyi qua mwante variro.

¹⁴ Nkye Iesusira nraaqiara variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata kyuqema kyeta nai quamwante nai quamwante hiata. Nkye Karaisira vatama kyeta kuaaqi varihua varivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hirata variata.

2 PITAA

Pitaava nraakiaraa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi nritarovaro Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora.

Iesusira nraakye qoravanto kyuqema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqi viqata hia unra qua mwaanra ti varia vaisihua qua riaate tiro, Pitaava mwaa quara qara ntumwa tora.

¹ Nte Saimoni Pitaavama. Iesusi Karaisiva ni nronraqama kyero ni titaihana nte mwia mwakyaakya timwaqi viqana mwia kyaiqa vaisima varina. Nte nkyiara rieqanama mwaa quara qara ntumwa tena.

Tiri mwanriqavanto tiri tivitaari vaisiva Iesusi Karaisiva, mwiva tiri avuqavuma timwa taihatara tita, nkye tiri nraantanteta kyuqe mwakyaakya nritarero vahira riemwaqi vi variarave.

² Nkye Kotira okyaravata, tiri vunyaa vaisi Iesusira okyaravata, ntapihi kyaahuara tita, nkye kyuqema kye variqi vivaro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqi quata.

Kotiva tiri nai kyaama tairara tura

³ Karaisiva variharo Kotira mwanriqa okyara kepukya okyaravanto Karaisiraqi variharo Karaisiva tiriara mwihua hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kye variqi quate tiro, tiri kepukyaqama kyaihata tire Kotira okyara ntapihi kye riemwaqi vunandra. Kotiva tiri nai kyaama torara tita, nraakiara tire mwia vatama kye variqata mwia peqa okyara taqeta mwiva kyuqema kyero variqiro quani okyarara taqeqata variqi quanandra.

⁴ Kotiva nai kyauqu nriqigaa vateqaro tiriara mpoqaraa qua turara tita, tire mwi quara rieqatama mwatani variqata hia api inraikyara mwutukya ntiraqe vita uaqiama viraitita, tire Kotiva kyuqema kyero variqiro vintema kyeta tirevata variqi quara.

⁵ Nkye Kotiva mpoqaraa qua turara riemwaqi viqata nkye kepukyaqama kyeta variqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu varaataa hirata varaqi viqata variata. Nkye Kotirara kepukyaqama kye riemwaqi viqata kyuqe kyaiqa nraahu vareqata kyuqe okyara, mpo okyara mpo okyara ntapihi kye taqamwaqita quata.

⁶ Nkye kyuqe okyara taqamwaqi viqata nkye nkyeta nyamwantaqo uaqia hi kyaiqara utuaro timwa kyeqata, nkyeta nyamwantaqaa kyuqema kye ntaqikyiqi viqata variqi quata. Mwitaamaqi viqata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kyeta variqi quata. Nkye kepukyaqama kyeta variqi viqata Kotirara nraahu riemwaqita quata.

⁷ Nkye Kotirara nraahu riemwaqi viqata nkyeta hena nraakye qorara kyuqemaqita quata. Mwitaamaqi viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata.

⁸ Nkye mpoqiavata mwitaamaqi vivera, nkyi kyaiqavanto hia qumina kyaiqa vahiraitiro, nkyi kyaiqavanto kyuqe kyaiqa nraahu vahirata nkye tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira okyara ntapihi kyeta taqamwaqi vivara.

⁹ Vaisi mpovanto hia mwitaamaqiro vi variva, mwiva vu qipa vi vaisira votima kyero variqaro hiama qio Kotira qua okyara taqero. Mwi vaisiva Karaisiva mwiva haaru uaqia hi kyaiqara utu quara nruka mwatairara qumimaqama kyeqaro apima variro.

¹⁰ Ni kata pakyaa tuaavo, Kotiva nkyi nyaanrama kyero nkyi nai kyaama tairara tita, qutaa mwi quava nkyiqi mwivau vahiarive tita, nkye Kotira kyaiqa mpoqiavata varaqita quata. Nkye mwitaamaqi viqata hia api aanra vivera, ¹¹ nkye tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva ntaqikyini vihuama varivara. Tiri huvantu timwa taariva ntaqikyari mwatava, mwi mwatava ekyaa enta qatima vahihiro quanro.

¹² Mwi quara qutaa qua nkye riemwaqi viqata kepukyaqama kye vi variara nte ntapihi kyaurave. Nte mwianra rieqanama nte qati nraahu qaiqaavata qaiqaavata mwi quara nkyi timwa nyiqana mwi quara vu nraatoqi vateta riemwaqi viqata variate timwaqi virera.

¹³ Ni mamanta mwaava hia qutu viraqe nte qati variqi quani entara nte qioma qaiqaavata qaiqaavata nkyi timwa nyianriva vahiananro.

¹⁴ Ni mamantavanto haraara nraamwu votima kyeroma vahiho. Pataqia nraahu vari kyena nte ntena mamanta mwaini kyena nyaamwuni virerave. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusi Karaisiva mwatani variqaro nte qutu quaninranra ntapihi kyero tihana riaurave.

¹⁵ Nte ntena qutuariva qauma vahirara rienama nte tiqana, Nte qutu quarita nkye mwi quara riemwaqita quate tinama nte qaiqaavata qaiqaavata kyuqe aanra nrohi okyarara nkyi timwa nyinrenrave, ti varura.

Tire teta tivuqotai Karaisira peqa okyara ntuvaahe vari okyarara taqaunanrave tura

¹⁶ Tire tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira okyara nkyi timwa nyiqata hia teta riemwa kye uri qua mwaanra nraantantamwa kyeta nkyi timwa nyunanravauma. Tire variqata teta tivuqo Karaisira peqa okyara taqaavanrave.

¹⁷ Karaisira qova nritarero nyaamwuni kepukyavanto variva, Kotiva nai mwaaqu Iesusira ntuvaaahama mwatero tiqaro, Mwaa ni maaquvantoma variho. Ni mutukyavanto mwianra mpoqiavata vaihana nte mwianra qamwateqana varuqo, tura.

¹⁸ Haaru Kotiva mwitaa tuvata tire tetavanto mwi entara taaqi kyotata mwiaqaa Iesusira vatama kye variqata Kotiva nyaamwusairo tu quara riaavanrave.

¹⁹ Tire mwi inraikyara mwi inraikyara taqaunanranra tita, tire poropeti vaisinramwuvanto haaru qovarama kyo quava, mwi quava qutaa qua vaiho tunanra. Nkyevata mwi quara anoma kye riemwaqi vivera, nkye qioma varivara. Poropeti vaisinramwuvanto tu quava, mwi quava omwavanto kyokiraqi itaintema kyeroma itamwaqiro vi variro. Mwi quava omwa votima kyero itamwaqiro viharo qaatatarera iharo mwiaqaatairo itataraaravanto nrumu ntuvaaahaintema hianaro. Iesusira quavanto qaatatarenani itataraaravanto ntuvaahe varintema kyeroma nkyi mwutukyaqi ntuvaaahama nyate variananro.

²⁰ Nkye poropetivanto tu quarara rieqatama mwaa quara nraante ntapihi kye rieqata variata. Poropetivanto gara ntumwa to quara mpukuqi vahira, haunri vaisi mpovanto nai riemwa kyero tiqaro, Mwi quara okyaravanto mwitaa mwitaamama vaiho, qiankyora.

²¹ Hia poropeti mwihua nkyiari riemwa kyeta ekyaa mwi quara turavauma. Kotira mwanraquravanto poropeti mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurama.

2

Unra timwa kyeqata tire poropeti vaisima varuro tu vaisihuara tura

¹ Haaru vaisi mpo uhua qovarama vita nraakye qora utaqaa variqata unra tiqata, Tire poropetivanto variqata Kotira qua qovarama kyeqatama nkyi timwa nyi varuro, tura. Mwihua mwitaa timwa kyeqata unra qua nraahu ti varurave. Mwihua ti varuntema kyeta nraakiara vaisi mponramwuvanto qovarama vita nkyi utaqaa variqata unra qua nraahu nkyi timwa nyiqi vivarave. Mwihua qua mwakyaakyavanto unra qua vahiraro mwi quara riaariva viro uaqiamama quanantro. Tiri vunyaa vaisivanto Iesusiva mwihua huvantu kyaihata mwihua mwiaqaatai qaqira kyeta Iesusira qoririma mwate variarara tiro, mwia kyaara mwihua taiqa kyaariva qaumatoma vahiho.

² Mwihua kyaaurira kyaiqa varaqi vivata nraakye qora airivanto mwihua qua rieqata mwihua sataqita vivara. Mwihua kyaaurira kyaiqa varaqi vivata nraakye qora mpo ihua mwihua kyaiqa taqetama tiqata, Qikye, Karaisira qua qutaa qua rieqata mwia vataqi vi varia aanrava uaqia hi aanranravema tivara.

³ Unraqama kyeqata Kotira qua ti varihua qovarama vita mwihua kepukyaqama kyeqata nkyi munima ntavihi kye vararera utiqata mwihua nkyiari riemwate quara nkyi timwa nyivara. Mwi vaisihua mwitaamaqi vi varirara tiro, Kotiva haaru mwihua kyaiqa kyaara mwihuaqaa qua vataira. Mwihua taiqa kyaariva hiama vaite variro.

⁴ Haaru nyaamwunyaahua mponramwuvanto Kotira qua nteqa kyovaro Kotiva hia mwihua taqe kyaraitiro, Kotiva mwihua nkyiari uaqia hu kyaiqara utura qaara gutu quahua varianani vara kyeru tuto kyorave. Mwihua mwini rupa taihata variqata Kotiva ko qiani entara vekya variarama.

⁵ Haaru varu entara nraakye qoravanto hia Kotirara riaraitita, variqi vi varuvaro Kotiva mwia kyara hia mwihua taqe kyaraitiro, Kotiva tuvaro humwunravanto mwihua taiqa tuto kyorave. Mwi entara Noava nraahu Kotira okyara avuqavu hu okyarara nraakye qora timwa nyi varurara tiro, Kotiva mwiaavata mwia vataahua 7 nramwuvata vekyahu nyatovata qio varura.

⁶ Haaru Sotomiqi varuhuavata Komoraaqi varuhuavata uaqia hi kyaiqara uti varuvaro mwia kyaara Kotiva mwatukya mwitana qiaqotairo taiqa kyovaro qarapaa nraahu vahura. Nraakiara hia Kotirara riehua variqata Kotiva tirivata mwitaama kye taiqa kyaankyo tiqata variate tiro, Kotiva mwihua mwitaama kyora.

⁷ Kotiva mwi mwatukyatanana taiqa kyarera hiro mwiva Rotira nraahu vaitutuma kyeru kyaahaqama kyovaro qati vura. Rotiva vaisi kyuqeva Sotomiqi variqaro taqovata mwi mwatanaahua vaisivanto mpo qua mpo qua nteqa kyeqata nanrianra nanrianra nrohiqata qora kyaiqa uti varuvaro Rotira mwutukyavanto uaqia huvaro varura. ⁸ Rotiva vaisi kyuqeva variqaro mpo enta mpo enta mwi mwatanaahua kyapata variqiro viqaro mwihua uaqia hu kyaiqara uti varuvaro vuqo taqoraravata, nraatoqo rioraravata, mwia mwutukyavanto uaqia huvaro varura.

⁹ Haaru Kotiva mwitaamaqiro vurara tita, tire ntapihi kyaauraro Kotiva kyuqe hia vaisihua qati vaitutuma kyeqaro kyaihata quavaro qora hia vaisihua rukye varivama variro. Kotiva uaqia hi kyaiqara uti variahua tutero variqiro viro nraakiara ko qiani entaraqaama mwihua ko qianantro.

¹⁰ Vaisivanto hia Kotira quavata mpohua quavata riaraitita, mwihua nkyiari mwamwanta kyakya hi kyaiqara nraahu vare variavaro mwia kyaara Kotiva mwihuaqaa qua nronrama vataananro.

Unraqama kyeqata Kotira mwakyaakya ti varia vaisihua okyarara tirerave. Mwihua nkyiari qua timwa kyeqata nyaamwunyaahua nronra

vaisiara qumina vaisive tiqata mwihuaravata uaqia hi quara nraahu timwaqi vi variarave.

¹¹ Mwi vaisihua uapaa vaisivanto variqata nyaamwunyaahua nyutu vara mwataniqa hiqata ti variavata nyaamwunyaahua nronravanto variqata-vata hia mwihua nraantantamwa kyeta qua qiara. Nyaamwunyaahua Kotira vuqaa varita tiqata, Tire mpohua nyutu vara mwataniqa hiqata uaqia hi quara qiarorave, tiqata hia mpohuara uaqia hi quara qiara.

¹² Nyaamwunyaahua mwitaa ti variavata unraqama kyeqata Kotira mwakyaakya ti varia vaisihua hia ntapihia inraikyara mwi inraikyarara uaqia hi quara nraahu ti variara. Mwihua qaakyau quara vairi hia vu nraatovata vaihua votima kyeta variara. Qaakyau quara vairi mwihua hia taqeqa qati kyakya hiarave. Mwihua ru nraahu kyakya hiarave. Mwia nraantantamwa kye nraakiara mwi vaisihuavata ru kyairata vita raupirima vivarave.

¹³ Mwi vaisihua henahua uaqiama nyate variarara tiro, nraakiara nkyiarivata Kotiva uaqiama nyatairata raupirima vivarave. Nraakye qoravanto huariqaa ntuvaantuama vita omwata nre variavata mwi vaisihua airi kyaravata kepukya nramanrivata mwia nraahu nreta tiqata, Tire mwi inraikyara nraahu nramwaqi viqata qamwateqata varirerave, ti variarave. Mwihua mwitaamaqi viqata nkyivata kyara nreqata nkyiari unra kyaiqara qamwataqi viqata nkyi kyaurira inraikya vara nyi variarave.

¹⁴ Mwi vaisihua suvanto mpo enta mpo enta mpohua nyaatamwanraqaa nraahu vaihata mwihuavata nrohira uti variqata qio uaqia hi kyaiqara nraahu utuqi vi variarave. Mwi vaisihua hia kepukyaqa hia nraakye qorahua unra qua qihaakyama kyeqata timwa nyiqi quavata mwi nraakye qorahua uaqiama vi variara. Mpova hi inraikyarara mwutukya nti varia okyarava mwihuwaqi nronraqama kyero vahirave. Mwihua mwitaamaqi vi variarara tiro, Kotiva mwia kyaara mwihuara uaqiama vita variate tihata uaqiama vita variarave.

¹⁵ Mwi vaisihua kyuqe aanra avuqavuma kye nrohi varia aanranra qaqira kyeta api aanraqaa nraahu nrohi variarave. Haaru vetato varu entara vaisi mpovanto mwia nrutu Mperaamuva Mpeora mwaaquvanto uaqia hu aanranraqaa vuntema kyeta, mwi vaisihuavata kuaa aanra mwiaqaa nraahu virera uti variarave. Haaru mwi entara Mperaamuva munimanra nraahu rieqaro uaqia hu kyaiqara vararera uti varuvaro ¹⁶ mwiaqaatairo mwia ntonkivanto hia qua ti inraikyava, mwi entara vaisivanto qua tuntema kyero qua tiqaro mwia inronra huvaro Mperaamuva qaqira kyero uaqia hu kyaiqara vararera tura hia varorave.

¹⁷ Mwi vaisihua rumwu nramanrivanto ekyaa tati vira votima kyeta variara. Toqa nronraqama kyero tiqaro tonamwu raapu varero vi varintema kyeta mwi vaisihua variara. Qikye, Kotiva mwihuani veva vevani viro upi kyokikina ri mwatukyara terama tairave.

¹⁸ Mwi vaisihua quaqama vahira turo tiqata qumina qua nraahu ti variarave. Mwi vaisihua tiqata, Qioma nkye nraakye qora api qaraqita nrohivarave, qia quaraqo nraakye qora mpo hiahua qora kyaiqa qaqira kye kyuqe aanra virera uti variahua vara apiqama taavata mwi vaisihua qua rieta, mwihua qaiqaa uaqiama vita variarave.

¹⁹ Mwi vaisihua tiqata, Tiri quavanto nkyi huvantu kyairata nkye qioma variqi vivarave, tiqata mwitaa ti variavaro mwihua uaqia hi kyaiqava mwihua nkyiari rupa taihata variara. Uaqia hiari kyaiqava mpoqara mpoqara hiariva vaisi mpo nraatara kyero mwia rupa tairaro mwi vaisiva uaqia hi kyaiqara mwia kyaiqa vaisima variananro.

²⁰ Uaqia hi kyaiqava tiri rupa taihata varuraro Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaihata tire qati varunanra. Mpovanto Iesusira qua riero huvantu viro variqiro viro mwiaqaatairo qaqira kyero qaiqaa uaqia hi kyaiqara utuqi virera, uaqia hi kyaiqava mwia tuqara kye rupa tairaro mwiva qaqira kyero nrumu ntantero kyuqe aanraqaa quariva hiamahiananrove.

²¹ Vaisivanto Karaisira qua avuqavu nrohi variani okyarara riemwaqi viro mwiaqaatairo mwi vaisiva hiavata mwi quara qoririma mwataarive. Nte Kotira qua qoririma mwataani vaisirara mwitaama tina: Po, e Karaisira qua hia riaraitira, qati variraqe nte iara qiove qiataara vaihara e Karaisira qua riera mwiaqaataira qaqira kyera uaqia hi kyaiqara utuqira quarana nte iara po tuqo tirerave. (Haaru Karaisirara hia riaana entara iqaa qua pataqia vaihara mwiaqaataira e Karaisira qua riera mwianra nraahu riemwaqi quataara vaihara e mwia qua qoririma kyaararoma mwia kyaara iqaa nronraqama kyeroma qua vahiananrove qianinra.)

²² Vaisivanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyero variro qaiqaa uro uaqia hi kyaiqara vararera uti vari vaisirara haaruaa quavanto mwitaama tiro: Mwi vaisiva vairivanto mwunru vihi taira uro qaiqaa nai nraintema kyeroma variho, tura. Qaiqaavata quavanto mwitaama tiro: Quara hiqama taiva nrumu ntantero uro qaiqaa horaqi henoma ntintema kyero mwi vaisiva variho, tura. (Snd 26:11)

Vaisivanto uaqia hi aanranra qaqira kyaariva qaiqaa uro uaqia hi aanranra mwiaqaa quaninranra quavanto mwitaamama vahiro.

3

Karaisiva uro ntante tumuaninranra tura

¹ Ni nramwunaa tuaavo, nte qara mpo nkyini kyenama qaiqaa-vata mwaa qarara nkyini kyauqo. Nkyiara mwihua ni qara kyaara ntiqata mwi quara mwi quara riemwa tegata kyuqe qua nraahu su nyaatoqi vahirata variqi quate tina, qara ntumwa taura.

² Nkye poropetivanto qara ntumwa to quara riaate tina, nte qara ntumwa taurave. Tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaiva mwitaamaqi quate tiqaro tiri nai nronraqama kyai vaisihua timwa timwuvata tire mwi quara nkyi timwa nyiavananra. Nkye mwi quaravata hia taunru kyaraitita, qati nraahu riemwaqi quate tinama, nte mwaa quara qara ntumwa tena.

³ Nkye mwaa quara nraante ntapihata. Nraakiara ekyaara enta qaumato vahirata vaisi airivanto qovarama vita variqata mwihua nkyiari kyakya hi kyaiqara varaqi viqata nkyiara raima nyatevarave.

⁴ Mwihua raima nyateqata mwitaama tivara, Nraakiara nte uro ntante tuminrenrave tu vaisiva tanave variho? Tiri haivaqahua variqi vita qutu vuntama kyetama mwaa entaravata qati nraahu mwitaamaqi vi variavata varuro. Haaru mwata mwaa utu toraqaatai ekya inraikyavanto kuaa qarama kye mwitaama nraahuma vahiqiro vi variho, timwa kyeqatama nkyiara raima nyatevarave.

⁵ Mwi vaisihua mwitaa tiqatama Kotiva haaru tuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata qovarama vura mwi quara hia riarerave timwa kyeta hia mwianra nraato tuaavo. Mwi entara nramanrivanto nraahu vahuvoro Kotiva tuvaro nramanriqitairo aahara mwata qovarama viro vahura.

⁶ Mwia nraakiara Kotiva mwatani varuhua nramanriqotairo vehi utu nyatero ru taiqa kyora.

⁷ Nraakiaravata Kotiva qaiqaa tiraro qiavanto nyaamwuvata mwaa mwataravata itamwa kyairaro taiqa quanantro. Mate Kotiva nai ko tirera hiani okyarara rieqaroma nyaamwuqaavata mwataqaavata ntaqikyiqiro viraro mwi entava nri ntairaro Kotiva uaqia hia nraakye qorahuaqaa qua vatero mwiaqaatairo mwiva mwihua vehi utu nyateqaro nyaamwuvata mwatavata qiaqotairo taiqama kyaanarro.

⁸ Ni nramwunaa tuaavo, nkye mwaa quara taunru kyevorave. Nronravanto Kotiva 1,000 ihi mwianra ni puqaa kuaa ihera votima kyero vahirave timwa kyero kuaa ihera mwianra 1,000 ihi votima kyero vahirave tirama.

⁹ Haaru nronravanto Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro nte mwitaa hirerave tuvaro mwi entaraqaatairo airi ihi nritaraihata haunri nkye tiqata, Qikye Kotiva qakyoma kyero mwitaa hiananrove, tivora. Kotiva hia mpoqiavanto viro raupiri hirata ekyaa mwihua nkye uaqia hi aanranra qaqira kyaate tiro, mwiva qakyoma kyero nkyi sekyama variro.

Nyaamwuvata mwatavata taiqaaninranra tura

¹⁰ Mpuara vaisivanto nrihanrama mwatero nri ntema kyeroma nronravanto qovara hiani entava nrianarro. Mwi entaraqaa nyaamwuvanto nronraqama kyero takuma viro hia vahianarro. Takuma viraro nyaamwuqi vahi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya qiavanto itamwa kyairaro taiqa quanarro. Mwata mwaavata mwiaqaa vahiani inraikyara mwia rirantema qiavanto itamwa taiqa kyairaro taiqama quanarro.

¹¹⁻¹² Mwi inraikyava mwi inraikyava mwitaamaqiro viro taiqa quaninranra tita, nkye mate mwaa entara nataama kyetave variqi vivara? Nkye Kotiva qovara hiani entara vekya variqata nkye hia uaqia hi kyaiqara utiraitita, kyuqema kye variqi viqata Kotirara nronraqama kyeta riemwaqi viqata varivama vahi. Nkye mwitaamaqi vivaro mwi entava qamwanramama nri ntaanarro. Mwi entava nri ntairaro qiavanto nyaamwu itamwa kyairaro mwatani vahiani inraikyava kepukya inraikyavanto itero ravita viro taiqama quanarro.

¹³ Mwitaamaqiro vi variraqe tire Kotiva nai kyauqu nriqiqaa vateqaro tu quava mwivau vahianinra vekyama varianarra. Mwi entara nyaamwu qaraakyavantovata, mwata qaraakyavantovata, qovara hianinranra taqeqata qamwateqata varianarra. Mwi mwatukyarara avuqavu nrohi vari nraakye qorahua tiqata, Tiri mwaata tuananravema, tivara.

¹⁴ Ni nramwunaa tuaavo, mwi entara vekya variqatama Kotiva nkyiara hia uaqia hi kyaiqara uti variahua kyuqe nraakye qora nraahu variavo timwa kyero nkyi qihaakyama nyataarive tita, nkye mwaa entara ntuvaihaa vita ekyaa tonani uro kyuqema kye variqi quata.

¹⁵ Tiri vunyaa vaisivanto hia vaakya tuminra mwianra nkye mwataama kye rieqata variata. Mwiva hia vaakya tuminra mwia airi nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara qaqira kyaivaqe mwihua sitaankye tiroma hia vaakya tumiho, qiata. Tiri tiqata vakyaa Poruva varuvaro Kotiva mwia kyaahaqa huvaro mwivavata kuaa qua mwia nraahu kyuqema kyero qara ntumwa teqaro nkyi timwa nyunrave.

¹⁶ Poruva mwi quara okyarara tiqaroma mwiva mpo qara mpo qaraqii mwitaa timwa kyeqaro ti varura. Mwiva qara ntumwa tai quava mpohi quava nronra qua vaihatara tita, mpohia vaisihua, hia kyuqe su nyaato vataahua, mwi quara hia ntapihi kye riaraitita, apiqama kyeqata mwi quara okyara ti variarave. Mwi vaisihua hia kuaa qua rie varia vaisihua, mwihua mpo qua mpo qua rie variahuara tita, mwihua Poruva quavata,

Kotira mpukuqi mpo qua gara ntumwa toraravata, hia ntapihi kye riaraitita, mwi quara okyara apiqama kyeqata ti variarave. Mwihua mwitaa ti variarara tita, mwihua nkyiari apiqama vita raupirima vivarave.

¹⁷Qio ni nramwunaa tuaavo, nkye mwi vaisihua okyara ntapihi kyaarave. Nkye mwaa entara Karaisira qua ntapihi kye riegata qioma kepukyaqama kyeta variavo. Nraakiara hia Kotira qua rie vari vaisihua qovarama vita api qua tiqatama api aanraqaa nkyi sita vatevorave tita, rauriqata variata.

¹⁸Iesusi Karaisiva tiri vunyaa vaisivanto tiri huvantu kyaivama variro. Karaisiva nkyi kyuqemaqiro virata nkye mwia nraaqiara variqata mwia okyara mpoqiavata ntapihiqata kyuqema kye nronra tuemwaqi quata.

Nrivage mwia nrutu tuaaheraarava matevata, qakyovata vahihiro nraahu quari. Qutaave.

1 IONI

Ioniva vunyaa qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Iesusi Karaisiva qutaa vaisiqama viro mwatani variqiro vu okyarara ntapihi kyeta riaate tiro, Ioniva mwi quaravata, Kotirara mwutukya vate okyararavata, timwa nyiqanro qara ntumwa tora.

Ioniva Iesusi Karaisirara tu quara

¹ Toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira, mwi vaisirara nkyi timwa nyinrenra. Tire mwi vaisira teta tivuqotaita taqaavananrave. Mwiva qua tuvata tire mwia qua riaavananrave. Tire mwia taqeta teta kyauquqo mwia tu varaavananrave. Tire taqauraro mwiva timwa tai quaraqaatairo ekyaa inraikyavanto vahiqiro viqaro hia taiqaraitiro, qati nraahu vahiqiro vi varira.

² Mwiva qati variqiro vi variva variqaro mwiva tiri tivuqaa qovarama viro varihata taqaunanra. Tire mwia taqaunanranra tita, tire nkyiara mwitaama tita, Ekyaa enta qati variqiro vi variva mwiva nai gokyantiri variva, mwiva mwaa mwataraqaa qovarama vihata tire mwia taqaunanranrama turo.

³ Tire mwia qoravata mwia mwaaqu Iesusi Karaisiravata kyugema kye kuaaqi variqata variqi vi varunanra. Kuaa qarama kye nkyevata tirivata kyugema kye kuaaqi variqata variqi quate tita, tire mwia taqeta mwia qua riaunanranra nkyivata timwa nyi varita. ⁴ Nkyevata tirevata qamwataarava mpociavata vahiarive titama, tire mwaa quara qara nti varuro.

Omwaqaa nrohiqata variate tura

⁵ Tire mwaa quara Karaisiva tiri timwi quara nkyivata timwa nyinrenra. Kotiva varirero omwavantoma variro. Hia kyokira rivavata mwiaqi vahira.

⁶ Tire uaqia hi aanranra enta hiani aanranraqaa nrohiqata tire tiqata, Kotiravata kugema kye kuaaqi variqi vi varurahuave, qiarera, tiri quavanto unra qua vahiraro tiri kyaiqavantovata unra kyaiqama vahiananro.

⁷ Kotiva omwaqaa varintema kyeta tirevata omwaqaa variqita quarera, qutaama tire nanrianra nanrianra qamwateqatama kuaaqi variqita quanana. Tire mwitaama variqita quarera, Kotira mwaaqu Iesusira nraanrevanto tire uaqia hi kyaiqara utuana quara nruka kyero hiqama timwa taqiro quanano.

⁸ Tire tiqata, Hia tire uaqia hi kyaiqara uti varurahuave, qiarera, tire teta unra qiararo qutaa quavantovata hiana tiriqi vahiananro.

⁹ Tire teta uaqia hi kyaiqara uti variananra qoqaa timwa qovarama kyaarera, Kotiva avuqavuma timwa te variva, mwiva qutaama tiri uaqia hi kyaiqara uti varuna quara nruka timwa tero kyugema kyero tiri tivu nraato hiqama timwa taananro.

¹⁰ Kotiva ekyaa nraakye qorara uaqia hi kyaiqara uti variahuave tirara tita, tire tiqata, Tire hia uaqia hi kyaiqara uti varurahuave, qiarera, tire mwitaa tiqatama Kotirara mwiva unra qua tivavema qiananra. Tire mwitaa qiarera, Kotira quavanto hiana tiriqi vahiananro.

2

Iesusiva tiri kyaahaqama timwa taarivama variho tura

¹ Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye hia uaqia hi kyaiqara utuate tinama, nte mwaa quara qara nti varina. Tiriqitairo vaisi mpovanto uaqia hi kyaiqara utu kyairera, Iesusi Karaisiva avuqavu nrohi variva, mwiva Kotira nai qora nraaqani variqaro mwi vaisirara rieqaro nai qorara po kye tiqaro mwi vaisira kyaahaqamama mwataanro.

² Kotiva tire uaqia hi kyaiqara uti varuna quara nruka timwa taarive tiro, Iesusiva tiriara rieqaro qutu vura. Iesusiva hia tire uaqia hi kyaiqara uti varunanranra nraahu rieqaro qutu viraitiro, mwiva ekyaa mwaa mwataraqaa variahua uaqia hi kyaiqararavata rieqaro qutu vura.

³ Tire Kotiva mwitaa mwitaa hiate qiani quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tire Kotira okyara ntapihi kye taqaurahuave, qiananra.

⁴ Mpovanto Kotiva mwitaa mwitaa hiate qiani quara hia riemwaqiro viraitiro, mwiva tiqaro, Tire Kotira okyara ntapihi kye taqaurahuave, tirera, mwi vaisiva unra ti variari vaisiva variraro qutaa quavantovata hia mwi vaisiraqi vahiananro.

⁵⁻⁶ Vaisi mpovanto Kotira qua nraahu riemwaqiro vi vari vaisiva varirero mwi vaisiva qutaaqama kyero Kotirara mwutukya vahi vaisivama variro. Karaisiva nrohintema kyero nrohi variva, mwi vaisiva ntapihi kyero tiqaro, Nte Kotikyantiri kuaaqi variqina vi varuvave, ti variro. Tire Karaisiva nrohintema kyeta nrohiarera, tire qioma tiqata, Tire Kotiravata kuaaqi variqita vi varurahuave, qiananra.

Qaraakya qua vatairara tura

⁷ Ni nramwunaa tuaavo, nte mwaa quara qara ntiqana Kotiva vatai quara hia qaraakya quavauma nkyi timwa nyi varuqo. Kotiva haaru mwi quara vataihata nkye haaru vuni Iesusirara qutaave timwa kyeta variqata mwi quara riaara. (Kotiva haaru tiqaro, Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiate tu quara nkye mwi quara riaarave.)

⁸ Mate nte mwi quara qaraakya qua votima kyena nkyi timwa nyinrenrave. Karaisiva mwi quara riovaro nkyiara nronraqama kyero mwia mwutukya vahura. Nkyevata mwi quara riaavaro nanrianra nanrianra nkyi mwutukya vaihata variarama. Nkye mwitaa hiarara tita, nkye enta hiraqi nrohi varia entava taiqero vi variharo omwavantoma qovara hi variro.

⁹ Vaisi mpovanto hia nai hena vaisiara mwutukya vahiraro mwianra ua vu nraato ti variva tiqaro, Nte omwaaqaa nrohi varuvave, ti variva, mwi vaisiva kyokiraqi nraahuma nrohi variro. Mwi vaisiva nai haaru kyokiraqi nrohi varuntema kyeroma mwaa entaravata kyokiraqi nraahu nrohi variro.

¹⁰ Nai hena vaisiara mwutukya vahiraro nrohiariva, mwi vaisiva omwaaqama nrohi variananro. Mwi vaisira kyaiqaqaatairovata hiamapovanto uaqia hi kyaiqara utuananro.

¹¹ Vaisi mpovanto nai hena vaisiara qora vu nraato vate variva, mwi vaisiva kyokiraqi hia nai vi aanranra ntapihiraitiro, apiqama kyero vi variro. Enta hi inraikyava mwia vu entama kyaiharo mwia vuvanto qipa viharora tiro, mwi vaisiva nai quani aanranra hia taqaraitiro, api vi variro.

¹² Ni nraaqiaranramwu tuaavo, Kotiva Karaisira kyaiqarave tiro, mwiva nkye uaqia hi kyaiqara uti varia quara nruka nyatairara tina, nte nkyini gara ntumwa nyatauqo.

¹³ Nkye nraaqiara sohuamwanra tuaavo, tauraaqama kyero toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira nkye mwi vaisirara ntapihi kyeta riarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye qumwanraa tuaavo, nkye Saataaninra nraatara kye variarara tina, nte mwaa quara nkyinivata qara ntumwa nyatauqo.

¹⁴ Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye tiri tiqora ntapihi kyaarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye nraaqiara sohuamwanra tuaavo, tauraaqama kyero toharoraqaatairo qati variqiro vi varu vaisira, nkye mwi vaisirara ntapihi kyeta riarara tina, nte nkyinivata qara ntumwa nyatauqo. Nkye qumwanraa tuaavo, nkye kepukyaqama kyeqata variqita vi variavaro Kotira quavanto nkyi su nyaato mwutukyaqi vaihata nkye Saataaninra nraatara kye variarara tina, nte nkyini mwaa qarara ntumwa nyatauqo.

¹⁵ Hia mwata mwaaqaanaa okyararave, mwata mwaaqaanaa inraikyararave, nkyi mwutukya ntirata variata. Vaisivanto variraro mwia mwutukyavanto mwatanyaa inraikyara nraahu vahirera, hia mwi vaisira mwutukyavanto tiri tiqora Kotirara vahiananro.

¹⁶ Nraakye qoravanto nkyiari qamwaterarave, nkyiari varaataa hiani inraikyararave, vairiqahi okyararave, airi inraikya vateqata nkyiari mwahuta ti vari okyararave, ekyaa mwi okyarava mwi okyarava hia tiri tiqova hinasairo tuminraitiro, nai mwata mwaaqaanaa okyarama vahiho.

¹⁷ Mwaa mwatavavata, mwaa mwataragaanaa inraikyara mwutukya nti varihata varia inraikyavavata, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava taigama quanano. Kotira qua riemwaqiro vi variari vaisiva, mwiva nraahuma ekyaa enta ekyaa enta qati variqiro quanano.

Karaisira nramwutaara tura

¹⁸ Ni nraaqiaranramwu tuaavo, ekyaa entavanto qaumatoma vahiho. Iesusi Karaisira nramwutaavanto qovara hiananrove tu quara nkye riararave. Mwaa entara Karaisira nramwutaa airivanto qovarama vita variavata tire qio ntapihi kyauraro ekyaa entavanto qaumatoma vahiho.

¹⁹ Karaisira nramwutaahua hia tiriqinaahua titama, mwihua tiri kyeta vita. Mwihua tiriqinaahua hiatiri, tirivata variatiri. Mwihua tiri kyeta quavata mwiaqaama tire ntapihikye tiqata, Qutaama mwihuaqitairo hia mpokuvanto tiriqinaavave, tita.

²⁰ Qio nkye Kotira mwanraqura nkyiqi rauru kyaihata varaahua variqatara tita, nkye ekyaa Kotira qua qutaa qua ntapihi kyeta riarara. ²¹ Nte hia nkyiara tiqana, Nkye hia qutaa qua riararave, turave. Nkye Kotira qua qutaa qua riarara tina, nte mwaa quara nkyini qara ntumwa tauqo. Hia Kotira qua qutaa quaqaatairo unra quavanto qio qovara hiananrove. Nkye mwia ntapiharave.

²² Unra qua ti vari vaisiva varirero mwiva tavave? Iesusiva hia Kotiva hinasairo tiri kyaahaqa hirero tumivave qiariva, mwivama mwi vaisiva. Mwi vaisiva mwitaa tiqaroma Iesusira nramwutaa variqaro mwiva mwia qoravata mwia mwaaquvata qoririma mwate variro.

²³ Vaisivanto Kotira mwaaqu Iesusira qoririma mwateqaroma mwia qora Kotiravata qoririma mwatero. Vaisi mpovanto Iesusirara qutaa mwiva Kotira mwaaquve qiariva, mwi vaisiva mwia mwaaqu vatama kyero kuaaqi variqaroma mwia qora Kotira vatama kyero kuaaqi variananro.

²⁴ Tauraa vuni riemwataa quara, mwi quara nraahu tuqara kyeta tuteta riemwaqita quata. Mwi quava nkyiqi kepukyaqama kyero vahiqiro virera, nkye mwia mwaaquvata mwia qoravata mwitanahua kyapata kuaaqi

variqita vivara. ²⁵ Mwia mwaquvanto tiriara mwihua mwitaamaqita viqata ekyaa enta ekyaa enta qati variqita quate tiro, nai kyauqu nriqiaa vateqaro tura.

²⁶ Vaisi mponramwuvanto nkyi sitaqita uro uaqia hi aanranraqaa kyarerata uti variahuara rieqanama nte mwaa quara nkyini qara ntumwa tena.

²⁷ Qio Kotiva nai mwanraqura nkyi nyihata varaara. Kotira mwanraqura-vanto nkyiqi variqaro nkyi Kotira okyarara ntapihhi kyeru timwa nyinranra tiro, hia qumina mpovanto nkyi timwa nyianinra. Kotira mwanraqura-vanto mpo okyara mpo okyara ekyaa okyara nkyi nyaamwuteqaro hia unra qua nkyi timwa nyinraitiro, qutaa qua nraahuma nkyi timwa nyi varira. Kotira mwanraquravanto nkyi timwa nyiqiro vi variratarata tita, nkye mwia qua riemwaqita viqata Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqi vivara.

²⁸ Ni nraaqiaranramwu tuaavo. Karaisira vatama kyeta kuaaqi variqi viqata variata. Tire mwitaamaqita quararo nraakiara Karaisiva qovarama viro tumu ntairaqeta tire hia aatu hiqata kyauriraitita, mwia vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

²⁹ Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara utiraitiro, ntapihhi kyeru nraahu nrohi vari okyarara, nkye ntapihhi kyaahuara tita, nkye taqaivaro vaisi mpovanto Karaisira votima kyeru ntapihhi kyeru nrohi varirera, nkye qioma mwi vaisirara Kotira nraaqiarave tivara.

3

Tire Kotira nraaqiarama varuro tura

¹ Qikye, nataamave Kotiva tiriara mwutukya vahiva vahiro? Kotiva tiri tiqova mpoqama kyeru tiriara mwutukya vaiharora tiro, mwiva tiriara nkye ni nraaqiarave ti varira. Qutaqama kyeta tire mwia nraaqiaranramwuma varita. Mwatani hini hia nraakye qorahua Kotira okyara hia ntapihhi kyaahuara tita, mwihua tiri okyararavata hia ntapihhi kyaara.

² Ni nramwunaa tuaavo, mate mwaa tire Kotira nraaqiarama varita. Nraakiara tire nataamave variananra? Hiama tire mwi okyarara ntapihhi kyeta. Tire mwaa quara nraahu riaunanra: Nraakiara Karaisiva qovarama viraqeta tire mwia votima kyeta variananra. Mwi entara tire mwia vitama kyeta taqeta mwiaqaataita tire mwia votima kyeta variananra.

³ Mwi entara vekya variahuua uaqia hi kyaiqara utuaro tita, Karaisiva kyotataqama kyeru nrohintema kyeta mwihuavata kyotataqama kyeta nrohiqata mwia vekya varivara.

⁴ Vaisivantove nraakyevantove uaqia hi kyaiqara utiqaroma Kotira qua nteqa kye variro. Kotira qua nteqa kye variva, mwiva uaqia hi kyaiqara uti varirama. ⁵ Nkye ntapihhi kyaavaro Karaisiva nraakye qoravanto uaqia hi kyaiqara uti variara nruka nyatarero qovarama vira. Karaisiva hia uaqia hi kyaiqara uti varivama variro. ⁶ Mwikyantiri variqiro quariva hia uaqia hi kyaiqara utuqiro quanano. Uaqia hi kyaiqara utuqiro vi vari vaisiva hia Karaisira taqero, mwiva Karaisiva okyara hia ntapihiva varira.

⁷ Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, haunri mpovanto unra qua nkyi timwa nyiankyora. Vaisi mpovanto ntapihhi kyeru nrohi vaisiva, mwi vaisiva ntapihhi kyeru nrohi vari vaisivama variro. Mwi vaisiva Karaisiva nrohintema kyeru ntapihhi kyeru nraahu nrohi varira.

⁸ Saataaniva haaru toharama kyeru uaqia hu kyaiqara nraahu varaqiro vurara tiro, uaqia hi kyaiqara nraahu vare vari vaisiva, mwi vaisiva Saataaninra nraaqiarama variro. Kotira mwaquvanto Saataaninra kyaiqa taiqa kyarero mwaa mwataraqaa qovarama vira.

⁹ Vaisivanto Kotira nraaqiara variharo Kotira vu nraatovanto mwi vaisir-
aqi vaiharora tiro, mwi vaisiva hia qio uaqia hi kyaiqara utuqiro quanano.
Kotiva mwia qova variharora tiro, mwi vaisiva hiam qio uaqia hi kyaiqara
utuqiro quanano.

¹⁰ Tire nataama kyetave mwi vaisirara Kotira nraaqiarave variho,
Saataaninra nraaqiarave variho, qiananra? Mwataama kyeta tire mwia
ntapihi kyeta taqaananra. Vaisi mpovanto hia avuqavu hiani kyaiqara
varaarivave, hia nai hena vaisiara mwutukya vahiarivave, mwi vaisivama
hia Kotira nraaqiara variro.

Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tura

¹¹ Nkye tauraagama kyeta riemwataa quava, mwi quava tiriara
mwataama tiro: Nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate,
tura. ¹² Tire haaru varu vaisira Keninra nraantantaarora. Mwi vaisiva
Saataaninra nraaqiara variqaro nai qata ntuqutu kyora. Nanra kyaarave
Keniva nai qata ntuqutu kyero? Keninra kyaiqavanto uaqia hu kyaiqava
nraahu vahuvaro mwia qata kyaiqavanto kyuqe kyaiqa nraahu vahuvaro
mwia kyaara Keniva nai qata ntuqutu kyora.

¹³ Ni kata pakya tuaavo, Keninra nraantanteta mwata mwaaqaanaahua
nkyi uaqia nyataivera, hia mwi inraikyarara nrihanrama quata. ¹⁴ Tire
teta qata vakyaahuara mwutukya vaihata variqatara tita, tire hia ekyaara
qutu quarahua variraitita, tire ekya enta qati variqita quarahuama varita.
Nai qata vakyaahuara hia mwutukya vahiraro variari vaisiva, mwiva
ekyaara qutu quarivama variro.

¹⁵ Vaisi mpovanto nai hena vaisi uaqia mwataaninranra rie variva,
mwi vaisiva mpohua rukye vari vaisira nraantatamwa kyeroma variro.
Nkye mwia ntapihi kyaarave. Vaisivanto hena vaisi rukye variva, mwi
vaisiva hia ekya enta qati variqiro quarivama variro.

¹⁶ Iesusiva tiriara rieqaro qutu virara tiro, Iesusira mwutukyavanto
tiriara vahi okyarara tiri tinraamwutaihata taqaunanra. Iesusiva mwitaa
hirara tita, tirevata Iesusira votima kyeta teta qata vakyaahua kyaahaqa
hinerata qioma qutu quataa hiraqeta qutu quanana.

¹⁷ Vaisi mpovanto airi inraikya vataariva taqairaro mwia qata vakya
mpovanto kyarave mpo inraikyave hia vatairaro mwianra hia po tiro
kyuqema mwatairera, nataama kyerove mwi vaisiva Kotirara ni mutukya-
vanto iara vaiho qiananro?

¹⁸ Ni nraaqiaranramwu tuaavo, tire hia teta qata vakyaahua kyaahaqa
hiraitita, tire qumina nroqitaita nraahu tiqata, Ni mutukyavanto ni kata
pakya mwianra vaihana varuqo, qiarora. Tire teta qata vakyaahuani mpo
kyaiqa varaqi viqata mwiaqaataitama teta qata vakyaahuara mwutukya
vaihata varuro qiaravama qio vahiananro.

Kotira vuqaa tire hia aatu hiraitita variananranra tura

¹⁹ Tire teta qata vakyaahua kyaahaqamaqita quarera, tire qutaa okyara
nraahuma riemwaqita vuro qiananra. Tire mwitaamaqita viqata Kotira
vuqaa variqata hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

²⁰ Tire mwitaamaqi quararo tiri vu nraato mwutukyavanto tiriqaa qua
vatero tiqaro, Nkye hiam Kotira nraaqiara variavo, tirarovata Kotiva tiri
vu nraato mwutukya nraatara kyero ekya inraikya taqe variva, (mwiva
tiriara nkye ni nraaqiarama variavo qiananro).

²¹ Po, ni nramwunaa tuaavo, tire teta vu nraatoqitaita kyuqe kyaiqa
nraahu vare varuro qiarava qio vahirera, tire hia aatu hiraitita, Kotira
vuqaa variqata mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

²² Tire Kotira qua riemwaqi vita Kotira kyakya hi kyaiqara varaqi quarera, tire mpo inraikya mpo inraikyara Kotira nyaanru hiararo Kotiva mwi inraikyara tiri timwiananro.

²³ Kotiva mwaa quara vatero tiqaro, Nkye Iesusi Karaisirara qutaama mwiva Kotira mwaaquve tiqatama mwianra kepukyaqama kyetama riemwaqita quate. Iesusi Karaisiva nkyiara nkye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate ti quara, mwi quara riemwaqita quate, tiro tura.

²⁴ Vaisi mpovanto Kotira qua riemwaqiro nrohi vari vaisiva, mwi vaisiva Kotira vatama kyero kuaaqi variqiro vi variharo Kotiva mwi vaisira vatama kyero kuaaqi variqi vi varira. Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire tiqata, Kotiva tirivata kuaaqi variqiro vi varihata varunanrave, qiananra.

4

Nkye vaanavanto qiani quararavata Kotira quave tivorave tura

¹ Po, ni nramwunaa tuaavo, unra vaisi airivanto mpo mwatani mpo mwatani nrohita tiqata, Nte Kotiva qua mpo govarama kyaihana nte timwa nyi varuvave, ti variara. Vaisi mpovanto nri ntero nkyiara mwitaa tirera, mwia quara qamwanrama kyeta qutaave tivora. Nkye mwia kyaiqavata mpora kyaiqavata tukyama kyeta taqaata. Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharove mwiva tiho, vaanavanto kyaahaqa hi variharove mwiva tiho, timwa kyetama mwia kyaiqavata mpora kyaiqavata tukyama kyeta taqaata.

² Mwataama kyeta nkye Kotira mwanraquravanto qiani quara ntapihi kyeta rievvara. Nkye vaisi mpo tukyama kyeta taqaivaro mwiva tiqaro, Qutaama Iesusi Karaisiva Kotiva hinasairo tuminro vaisi tuemwa virave, tirera, nkye mwi vaisirara, Qutaama Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharo ti variho, qiata.

³ Nkye vaisi mpo tukyama kyeta taqaivaro mwiva Iesusira okyarara unra quave tirera, nkye mwi vaisirara mwitaama qiata: Hia Kotira mwanraquravanto mwia kyaahaqa hi variharo unra qua ti variho. Vaanavanto Saataaniva varinasairo mwi vaisira quavanto govora hi variho, qiata. Karaisira nramwutaaga hi variani okyarava nrianinra nkye mwianra ntapihi kyaara. Mate mwaa iherara unra vaisinramwu Karaisira nramwutaahua govarama vita Saataaninra qua ti variara.

⁴ Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye Kotiranivantoma varita. Kotira mwanraquravanto nkyi mwutukyaqi variva mwiva kepukyavanto variqaro mwatani vari vaananra nraatara kyaihatara tita, vaanavanto kyaahaqa hi varihata unra qua ti varia vaisihua nkye nraatara kyaara.

⁵ Mpo hiahua hia Kotira nraaqiara variahua, mwihua mwata mwaaqaanaa qua okyara nraahu rie variara. Mwitaama kyeta variarara tita, mwihua mwatanyaa okyarara nraahu timwa nyiavata hia Kotira qua rias nraakye qorahua mwihua nraato nyitama mwihua qua rie variara.

⁶ Tire hia mwihua votima kyeta variraitita, tire Kotiranivantoma varita. Kotirara rie variariva, mwiva tiri qua qioma riaanranro. Hia Kotirara rie variariva tiri quavata hiama qio riaanranro. Tire mwi inraikyaraqaa vitama kye taqeqata mwaa vaisiva Kotira nraaqiarave, mwaa vaisiva hia Kotira nraaqiarave, qiananra.

Kotira mwutukyavanto mpohuara vahi okyarara tura

⁷ Po, ni nramwunaa tuaavo, nrivaqenramwu nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variara. Mwi okyarava Kotiva hinasairo tuminra. Mpo-huara mwutukya vaiharo nrohi vari vaisiva, mwiva Kotira nraaqiarama variro. Mwi vaisiva qioma Kotira okyara ntapihi kyena taqauqo qiananro.

⁸ Kotira okyaravanto vahirero mpohuara mwutukya vahivama variro. Mwia okyaravanto mwitaama vahirara tiro, vaisivanto mpohuara hia mwutukya vahiariva, mwi vaisiva hia qio Kotira okyara ntapihi kyena taqauqo qiananro.

⁹ Tiriara ni maquqaataita qati variqita quate tiro, Kotiva nai mwaaqu kuaqia vataira mwatani titovaro tiriara rieqaro tuminro qutu vura. Kotiva mwitaama kyero nai mwaaqu titorara tita, tire taqauraro Kotira mwutukyavanto nronraqama kyero tiriara vahira.

¹⁰ Kotira mwutukya vahi okyarava mwataamama vahi: Tire hia Kotirara mwutukya vahuvata variavararo Kotiva mwiva nraahu tiriara mwutukya vahuvarora tiro, mwiva nai mwaaqu titovaro mwiva tire uaqia hi kyaigara utuna quara nruka timwa taarive tiro, mwiva tiriara rieqaro qutu vura.

¹¹ Po, ni nramwunaa tuaavo, Kotira mwutukyavanto tiriara mwitaama kyero vahirara tita, tirevata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variaravama vahi.

¹² Haaruvata matevata hia vaisi mpovanto Kotira taqaivama variro. Tire nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variqita quarera, Kotiva tirivata variqiro viraro tiri mwutukyavanto qutaama Kotirara vahiananro.

¹³ Kotiva nai mwanraqura tiri timwinranra tita, tire qioma tiqata, Tire Kotiravatama kyeta kuaaqi variqi vi varuraro Kotiva tirivata kuaaqi variqiro vi varirave, qiananra. ¹⁴ Tire mwia mwaaqu teta tivuqotaita taqaurahuara tita, tire nkyivata timwa nyita tiqata, Tire mwatani variarahua hia raupirima viraitita, ekyaa enta qati variqita quanranra rieqaro, mwia qova nai mwaaqu titovaro tiri huvantu timwa tarero tumunrave, tita.

¹⁵ Ta vaisivave Iesusirara qutaama mwiva Kotira mwaaquvanto variho tirera, Kotiva mwi vaisiravatama kyero variharo mwiva Kotiravatama kyero variqiro quanro.

¹⁶ Tire taqauraro qutaama Kotira mwutukyavanto tiriara vahi. Kotira okyaravanto vahirero Kotiva mpohuara mwutukya vaiharo varivama variro. Vaisivanto mpohuara mwutukya vahiraro variariva, mwi vaisiva Kotiravatama kyero variqiro vi variraro Kotiva mwiaavatama kyero variqiro quanro.

¹⁷ Tire mwitaama kyeta variqi quararo mwiaqaatairo tiri mwutukyavanto qutaqama Kotirara vahiraqe tire mwatani variqata Karaisira votima kyeta nrohiananra. Tire Karaisiva nrohintema kyeta variqi vita, nraakiara ekyaa enta Kotiva ko qiani entaraqaa tire variqata hia aatu hiraitita, mwutukya qihaakyama kyeta variananra.

¹⁸ Kotirara mwutukya vahiariva hiam Kotira nraatu aatu hiqaro variananro. Mwiva qutaqama kyero Kotirara mwutukya vaiharora tiro, mwiva hia Kotira nraatu aatu hiqaro variananro. Nai uaqia hi kyaigara kyaara Kotiva ni ntuqutuanqyo tiro Kotira nraatu aatu hiqaro variariva, mwi vaisiva hia qio qutaqama kyero Kotirara mwutukya vahiarivama variananro.

¹⁹ Kotiva nraante tiriara mwutukya vaiharo varirara tita, tirevata nanrianra nanrianra mwutukya vaihata varunanra.

²⁰ Vaisi mpovanto tiqaro, Ni mutukyavanto Kotirara vaiho, timwa kyero nai qata vakyaa mporara hia kyuqe vu nraato riemwa mwatairera, mwi

vaisiva Kotirara qiani quavavata unra qua nraahuma vahiananro. Mwiva nai vuqo taqaani vaisirara hia mwia mwutukya vahirera, nataama kyerove mwi vaisiva Kotira hia taqaaninranravata mwia mwutukya vahiananro?

²¹ Karaisiva mwaa quara vataihata tire ntapihi kyaunanra. Mwitaama tiro: Kotirara mwutukya vahiariva nai hena vaisiaravata mwutukya vahiaro variarive, tura.

5

Tire mwata mwaaqaanaa okyara nraatara kyaunanranra tura

¹ Ta nraakye qorahuave Iesusirara tiqata, Mwiva gutaama mesaiaavanto variho. Qutaama Kotiva mwia titaiharo tiri kyaahaqama timwa tarero mwatani tuminrave, tihua, mwi nraakye qorahua Kotira nraaqiarama varivaro Kotiva mwihua sovama variananro. Vaisivanto mwia qora Kotirara mwutukya vahiariva, mwi vaisiva Kotira nraaqiararavatama mwia mwutukya vahiananro.

² Tiri mwutukyavanto Kotirara vahiraqeta Kotiva vatai quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tiri mwutukyavanto Kotira nraaqiararavata vaiho, qiananra.

³ Tire Kotira qua riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Tiri mwutukyavanto Kotirara vaiho, timwa kyeta mwia quavata riemwaqita quarava hiamu muaanraqama kyero vahiananro.

⁴ Tire Kotira nraaqiara variqatara tita, qioma mwatanyaa okyara nraatara kyaunanra. Tire Iesusirara kepukyaqama kyeta riemwaqi viqata qioma mwatanyaa inraikya nraatara kyaunanra.

⁵ Ta vaisivave mwatanyaa okyara qio nraatara kyaunanro? Vaisivanto Iesusirara mwiva gutaama Kotira mwaaquvanto variho qiariva, mwi vaisiva nraahuma mwatanyaa okyara nraatara kyaunanro.

Kotiva Iesusi Karaisira okyarara ntapihi kyero tura

⁶ Iesusi Karaisiva mwatani tumu ntero nramanri varovaro mwia nraanre rauruvaro qutu viro. Iesusiva hia nramanri nraahu vararaitiro, mwiva nramanri varovaro mwiaqaatairo mwia nraanrevata rauruvaro qutu vura. Kotira mwanraquravanto qutaa qua nraahu ti variva variqarora tiro, mwivavata Iesusira okyarara ti varira.

⁷ Taarampo nramwuvanto Iesusira okyarara ti variara.
⁸ Mwinramwuhua qua tiqata kuaa qua nraahu ti variara. Kotira mwanraquravantove. Iesusiva nramanri varaivave. Iesusira nraanrevanto kyatarigaa raurivave, mwinramwuhua taarampo nramwuvanto Iesusira okyarara tiri timwa timwi variara.

⁹ Qati qumina vaisivanto mwitaama taqaunanrave ti varia quara, tire mwi quarara gutaave ti varunanra. Tire qumina vaisivanto ti vari quarara gutaave qiarera, Kotiva qiani quara nronra quaravata tire mpoqivata gutaave qiara. Kotiva Iesusirara mwiva ni maaquvanto variho tirara tita, tire qioma gutaave qiananra.

¹⁰ Vaisivanto Kotira mwaaquara qutaa mwivave tiharora tiro, mwia mwutukyaqitairovata mwi quarara qutaa quama vaiho tiro. Kotira quara hia qutaa quave ti vari vaisiva, mwi vaisiva Kotirara unra qua ti varivave tiro. Kotiva Iesusirara ni maaquve ti quara, mwi vaisiva hia qutaa quave tiqarora tiro, mwiva Kotirara unra ti varivave tiro.

¹¹ Kotiva timwa tai quava mwataamama vahiho: Tirira mwihua ekyaa enta kyugema kyeta qati variqita quate tiro, Kotiva nai mwaaqu tiri timwinra. Qati variqita vi okyarava nai mwaaquqi vahirara tiro,

¹² Kotira mwaaquntiri variqiro quariva qati variqiro quanantro. Hia Kotira mwaaquntiri variqiro quariva hiam qati variqiro quanantro.

Tire ekyaa enta qati variqita quanranra tura

¹³ Nte nkye Kotira mwaaquara qutaa mwivave qia nraakye qorahuani gara ntumwa nyatauqo. Nkye nkyeta ekyaa enta qati variqita vi okyarara ntapihiate tina, nte mwaa quara nkyini gara ntumwa nyatauqo.

¹⁴ Tire Kotira kyakya hianinranra rieqata mpo inraikya mpo inraikyara mwia ntumwahiamwa hiararo mwiva tiri qua qioma riaanantro. Mwiva tiri qua qio riariva varirara tita, tire hia aatu hiraitita, Kotirara aakyara nteqata varunanra.

¹⁵ Kotiva tiri qua qioqama kyero riariva varihatara tita, tire ntapihi kyauraro mwiva tire ntumwahiamwa hiana inraikyara tiri qio timwianrivama variro.

¹⁶⁻¹⁷ Nkye taqavaro Kotira nraaqiara nkyi sata sakyaa mpovanto hia mwia kyaara ekyara qutu quani kyaiqara qora kyaiqa utu kyairera, nkye mwi vaisirara Kotirara aakyara ntaivaro Kotiva mwia kyaahaqama mwatairaro mwi vaisiva qora kyaiqa qaqira kyero qati variqiro quari.

Hia nte anoma kyero uaqia hi aanranraqaa nrohi varirara tuqo. Ekyaa uaqia hi kyaiqara utuava Kotira qua nteqa kyaavama vahiro. Uaqia hi kyaiqava mpo vahira, vaisivanto mwia utu kyaariva, mwiva qioma Kotirara aakyara ntaanantro. Uaqia hi kyaiqava mpo vahira, vaisivanto mwia utu kyairera, mwi kyaiqara utuaninra kyaara mwiva ekyarama qutu quanantro. Nkye mwi kyaiqara utu kyaani vaisirara rieqata hia Kotirara aakyara qiata.

¹⁸ Tire ntapihi kyaunanrave. Kotira nraaqiaravanto hia qaiqaavata qaiqaavata uaqia hi kyaiqara utuqiro quanantrove. Kotira mwaaquvanto mwiaqaa ntaqikiyi varirara tiro, mwiva qio variraro Saataaniva hiam mwia qoraqama mwataanantro.

¹⁹ Tire ntapihi kyaunanrave. Tire Kotira nraaqiara varurata qati mwatani varia nraakye qorahua hia Kotira qua riaahua variavaro Saataaniva mwi-huaqaa ntaqikiyi varira.

²⁰ Tire ntapihi kyaunanrave. Kotira mwaaquvanto mwatani tuminro tiri tivu nraato kyaahaqama kyaiharo tiri tivu nraatovanto ntapihi vihata tire qutaa mwanriqa Kotiva varirara ntapihi kyaunanra. Tire mwia mwaaqu Iesusi Karaisira vatama kyeta variqi viqata tire qutaa Kotira vatama kyeta variqita vi varunanra. Kotiva qutaa mwanriqavantoma variro. Mwiva qutaaqama kyero ekyaa enta qati variqita vi varia okyarava, mwivama variro.

²¹ Po, ni nraaqiaranramwu tuaavo, nkye unra mwanriqa mwoqa nyita qatiraqaa variatema, tuqo.

2 IONI

Ioniva tavaaraqinaa gara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara gara ntumwa tora. Nraakye mpovanto nai nraaqiaranramwuanravata hia unra qua mwaanra riaraitita, kyugema kyeta Karaisira qua riemwaqita quate tiro, Ioniva mwaa quara mwinramwuhuanu gara ntumwa nyatora.

¹ Nte Kotira nraaqiaraqaa ntaqikiyi varuva i Kotiva nai kyaama tai nraakyeraravata, i nraaqiara mwihuaravatama, gara mwaa ntumwa nyatena. Ntevata ekyaa Kotira qua qutaa qua riaahuavata nkyiara mwutukya vaihata varuro.

² Kotira qua qutaa quavanto tirinramwuqi vahirara tita, tire nkyiara mwutukya vaihata varuro. Mwia quavanto tirinramwuqi ekyaraqama kyero qati nraahu vahiqiro quanantro.

³ Tire qutaa qua riemwaqita viqata nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variararo Kotiva tiri tiqovavata mwia mwaaqu Iesusi Karaisivavata tiri kyugema timwa teta tiriara po tita tiri mwutukya qihaakyama timwa taivaqeta variara. Qutaqama kye nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variate tura

⁴ Tiri tiqova tiqaro, Qutaa qua nraahu riemwaqita quate, tuvata i nraaqiara hininramwuvanto mwiva tuntema kyeta nrohi variarara tina, nte mwihuara qamwateqanama varina.

⁵ Nini nraakye kyugeva, e riaante. Nte qua mpo i timwa mwinrenrave. Hia Kotiva qaraakya qua vataira nte i timwa mwinrenranavauma. Tire haaru variqata mwaa quara riaunanra. Mwianra rieqatama po, nrivaqenramwu nanrianra nanrianra mwutukya vahiraqeta variara.

⁶ Tire Kotiva vatai quara riemwaqita quarera, tire qioma tiqata, Kotirara mwutukya vaihata varuro, qiananra. Kotiva vatai quava mwataamama vahiho: Nanrianra nanrianra mwutukya vahirata nrohiate. Nkye haaru tauraaqama kyeta mwi quara riarave.

Unra qua ti varia vaisihuara tura

⁷ Unra qia vaisihua airivanto nraakye qora unra qua timwa nyinrenrata mpo mwatani mpo mwatani nrohi variara. Mwihua Iesusi Karaisirara mwiva hia nyaamwusairo qutaa tuminro vaisi tuemwa vivave, ti variara. Mwi quara ti vari vaisiva unra qua nraahu ti vari vaisivama variro. Mwiva Karaisira nramwutaavantoma variro.

⁸ Nkye mwi quara ti vari vaisihuara rauriqata variate. Nkye mwihua quara qutaa quave tivaro nkye tauraa Iesusirani kyaiqa varataava quminavau quankyora. Nkye Karaisira kyaiqa nraahu varaqita vivita uro nkyeta kyogaa varaata.

⁹ Vaisi mpovanto hia Karaisira qua kyugema kyero tutaraitiro, qaqira kyero mpo qua riemwaqiro virera, Kotiva hiama qio mwikyantiri variananro. Vaisi mpovanto Karaisira qua kyugema kyero tutero variqi virera, Kotiva nai mwaaqu ntiri mwiavatama kyero variqi quanantro.

¹⁰ Hia Karaisira qua ntapihi kyero timwa nyinraitiro, mpo qua ti variari vaisiva nkyivata varirero nrinrenra, hia mwia qamwata mwateta nkyeta nraamwuqi vita vataata. Hia mwi vaisira qua mwantaata.

¹¹ Mwi vaisirara kyakya hiqaro mwia qua mwantaariva, mwivavata mwi vaisira kyaiqa voti hianinra uaqia hi kyaiqara nraahuma varaananro.

Ekyaara quara tura

¹² Nte airi qua nkyi timwa nyianriva vaihanavata nte hia qaraqitaina nraahu nkyi timwa nyinrenra. Nte ntenavanto uro nkyivata variqana timwa nyiankye timwa kyenama varina. Nkyivata uro variqana qua timwa nyiqanama nkyevata ntevata qamwataanra.

¹³ I nrunra Kotiva nai kyaama tai nraakyera nraaqiaranramwu mwaini variahua i qua mwantaavo.

3 IONI

Ioniva ekyaara qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara qara ntumwa tora. Vaisi mpovanto Kaiasiva varuvaro Ioniva mwianra kyuqema kyera Iesusira nraaqiaravanto nyanrasaita nrumu varihuaqa ntaqikyiqira quante timwa kyero vaisi mpo Ntiotarepirara uaqia hi kyaiqara uti variho timwa kyero Ntemitiriaasirara kyuqe kyaiqa vare variho timwa kyero qara ntumwa tora.

¹ Kaiasio, nte Ioniva Kotira nraaqiaraqaa ntaqikyivi varuvama mwaa quara ini qara ntumwa tena. Po, Kaiasio, qutaaqama kyeroma ni mutukyavanto iara vahiho. ² Ni katao, e hia nriqa quani inraikyara varairaro i mwamwamtavanto kyuqema kyero vahiarive tina, nte iara rieqanama Kotirara aak-yara nte varura. Nte ntapihiki kyauqaro i vu nraato mwutukyavanto Kotirara kyuqema kyero vaihara variananra.

³ Tiri tiqata vakyaa mponramwuvanto e hiananrasaita mwaini nri nteta iara mwiva kyuqema kyero qutaa qua tutero variqiro vi variho qiavana nte mwi quara riena qamwateqana varuqo. Qio nte i ntapihiki kyauqara e Kotira qua qutaa qua nraahu riemwaqira vi variaravama variaro.

⁴ Qikye, nte qaiqaa nanra qua mpo rienave nte qamwataaninra. Ni nraaqiarara mwihua qutaa qua nraahu riemwaqita vi variavo ti vari quara, mwi quara rieqanama nte nronraqama kyena qamwataaninra.

Ioniva Kaiasirara kyuqe kyaiqa vare variaro tura

⁵ Ni vaisio, e tiri tiqata vakyaa kyaahaqama nyateqarama hia viri taqaarahuavata kyaahaqama nyateqarama kyuqema kyera kyaiqa vare varira.

⁶ I mwutukyavanto mwihuara vahira mwihua tiri timwa timwivavata tire Iesusira nraakye qora mwaini varurahua riaunanra. Mwi vaisihua Kotira kyaiqa vare varirara tira, e mwihua kyuqema kyera kyaraqotairave, mpo inraikyaqotairave, kyaahaqama nyatairata aanraqaa quata.

⁷ Hia Iesusira qua rias nraakye qorahua variavata mwihua hia mwihuara munima timwivaqeta aanraqaa tuvare quare tiraitita, mwihua Iesusi Karaisira nrutuara rieqata mpo mwatukya mpo mwatukya nrohiqata Karaisira qua timwa nyi variara.

⁸ Mwihua mwitaamaqita vi variarara tita, tire mwihuara qamwateqata sita kyeta vateta kyaahaqama nyataaravama vahiho. Tire mwihua kyaahaqamaqita viqata mwihuavata tirevata kuaa kyaiqa mwia vare variararo qutaa quavanto qioma viro nrinro hiananro.

Ioniva Ntiotarepisiva uaqia hi kyaiqara utiho tura

⁹ Nkye Iesusira nraakye qora mwini variahua, nte nkyini qara vara kyauqaro Ntiotarepisiva kyaakueqama kyero hia tiri qua riarero uti variro. Mwi vaisiva nronra vaisiqama viro mpohuaqaa ntaqikyianinranra nraahuma mwia mwutukya vaiharo variro.

¹⁰ Nraakiara nkye hinani uro ntena nte mwia uaqia hi kyaiqara qovarama kyarera. Mwiva tiri nrutuvanto mwatani tumi quarive tiro, unra qua tiriara ti variho. Hia mwi qiara nraahuve. Mwiva varihata tiri qata vakyaahua mpo mwatukya mpo mwatukyani nrohi variahua nri-avaro mwiva kepukyaqama kyero hia nte mwihua qamwata nyatarerave timwa kyero taqaiharo mpovanto mwihuara qamwatero sita kyero nai

nraamwuqi vatarero utiharo mwiva mwiavata vu nraato nrenro tiqaro, E mwihua sita vatairera, mwia kyaara i raaquta kyaarara hia tirivata variqara Kotira qua rienanrave, tiro. Mwiva mwitaa tiqaro mpohuavata antuare varira.

Ntemitiriaasira kyuqe kyaiqara tura

¹¹ Ni vaisio, hia uaqia hi kyaiqara utihua vi aanranraqaa quante. Kyuqe kyaiqa nraahu vare aanranra mwiaqaa nraahu quante. Kyuqe kyaiqa nraahu vare variva, mwiva Kotira nraaqiarama variho. Uaqia hi kyaiqara uti vari vaisiva hia Kotira okyara taqaivama.

¹² Vaisi mpovanto Ntemitiriaasiva varihata ekyaa nraakye qora mwi vaisirara kyuqe vaisive ti variara. Mwihua taqaavaro mwi vaisiva qutaaqama kyero Kotira kyaiqa vare varira. Tirevata mwi vaisirara kyuqe vaisive turo. Tire mwitaa tunanra evata riararo qutaa qua nraahuma vahiho.

Ekyaara qua mwanteqaro tura

¹³ Nte airi qua i timwa mwianriva vaihanavata nte hia qaraqitaina i timwa mwinrenra. ¹⁴ Nte pataqia vari kyena nte uro i viri taqeqana ivata qua tirera.

¹⁵ Kotiva i kyaahaqama mwatairaro i mwutukyavanto qihaakyama vahirara variante.

I qata vakyaa mwaini variahua i qua mwantaavo. Ni kata pakyya mwini variahua nianra mwiva nkyi qua mwantaiho tira timwa nyiante.

IUTI

Iutiva qara vara kyora

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro 40 ihive 50 ihive nritarovaro Iutiva mwaa quara qara ntumwa tora. Iutiva Iesusira qatavanto variqaro nraakye qora hia unra qua mwaanra riemwaqi viraitita, kyugema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqi quate tiro, Iutiva mwaa quara qara ntumwa tora.

¹ Nte Iutiva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisima varuqo. Nte Iemisira qatavantoma varuqo.

Nte Kotiva nyaanrama tai nraakye qorahuanima mwaa quara qara ntumwa tauqo. Kotira tiri tiqora mwutukyavanto nkyiara vaihata nkye variara. Iesusi Karaisiva nkyiara aanra kyugeraqaa quate tiro, nkyiqa ntaqikyirira.

² Kotiva nkyiara po tiraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variqata nanrianra nanrianra mwutukya vahirata variata. Nkye mpoqia-vata mwitaamaqita quata.

Unra mwaanra okyara tu vaisihuara tura

³ Ni nramwunaa tuaavo, nte Kotiva nkyivata tirivata huvantu kyaani okyarara qara ntiqana nkyi timwa nyiankye tura qaqira kyena mpo qua nkyi timwa nyinrenra. Vaisi mponramwuvanto tire Karaisira qua riauna quara qaqira kyaa vaisihua nkyi qua nraatara kyevorave tina, nte nkyi timwa nyianrita nkye Karaisira qua kepukyaqama kye tuteqata variqi quata. Kotiva Karaisiva tiri kyaahaqa hiani okyarara tire qutaave tunanra kuaa nani timwinranra tita, tire mwia nraakye qoravanto variqata mpo qua hia tiraitita, avuqavuma kye mwia qua timwaqi virera.

⁴ Nkye hia taqaavata mpohia vaisihua tirema kye uro nkyi utaqi variara. Haaru Kotira mpukuqi qara ntumwa tova tiqaro, Mwitaa hi vaisihuaqaa Kotiva nronraqama kyero qua vataanarove, tura. Mwi vaisihua hia Kotirara nronraqama kye riaraitita, Kotiva tiri kyugema timwa taani quara, mwi quara api tuqasaa kye unrasi tiqata, Tire qioma naitarama kye nraata vaati varaana okyarara qaqira kyeta api nrohiana okyarara nraahu riemwaqita quare, ti variara. Mwi hua mwitaa tiqata Iesusi Karaisira qoririma mwate variara. Iesusi Karaisiva tiriqaa ntaqikyirira vari vaisiva tiri vunyaa vaisivanto varihata mwihua mwia qoririma mwate variara.

⁵ Nkye mwaa quara vaakya riaravata nte qaiqaa nkyi timwa nyinrenrave. Haaru Kotiva nai Isareri nraakye qora Isipiqitairo kyaahaqama kye sitaairo uro kyero variqiro vuvata mpo enta nai nraakye qoraqitai mpo uhua Kotira quara hia qutaa quave tuvaro mwia kyaara Kotiva hia mwihua vekiya nyataraitiro, mwihua taiqa kyorave.

⁶ Mwi quara rieta nkye nyaamwunyaahuaravata rieqata variata. Haaru nyaamwunyaahua mpo uhua Kotiva mwihua nronraqama kyero nkyiari mwatukya nyunra mwiaqaa varuvaro pupohovata qaqira kyeta mpo kyaiqa varaare tuvaro mwia kyaara Kotiva mwihua nronraqama kyero enta hurai kyero seniqo rupa tora. Mwi hua mwini variqi vita ekyaara entaqaa nronraqama kyetama qua varevara.

⁷ Nkye Sotomianravata, Komoraaravata, mwitana tataaqa vahu mwatukyuaravata, riaata. Mwi mwatukyaraqi varuhua nyaamwunyaahua ua kyaiqa varontema kyeta avuqavuma kye nai vare nai vare hi okyarara qaqira kyeta quara vairi nraantantamwa kyeta vaisivanto

nraakyevento nanrianra nanrianra api nrohi varuvaro mwia kyaara Kotiva qiaqotairo mwihua tatoqa tuto kyorave. Ekyaa nraakye qoravanto Kotira qia hia qipaani qiarara taunru kyevorave tiro, Kotiva qiaqotairo mwihua tatoqa kyora.

⁸ Mwi quarara nraato tuataara vaihata mate unra mwaanra okyara ti varia vaisihua hia mwi quarara riaraitita, mwihua api kyaiqa nraahu vare variarave. Mwi vaisihua nkyiari su nyaatoqi api nrohi okyarara nraahu rieqata uaqia hi kyaiqara utiqata mwihua nkyiari mwamwanta uaqiama kyeqata nronra vaisinramwuvanto qia quara hia riaraitita, nyaamwunyaahua kepukya inraikyaravata uaqia hi quara tiqata mwoqanyaa qua ti variarave.

⁹ Haaru nyaamwunyaava Maikeriva nyaamwunyaahua vunyaa vaisivanto variqaro mwiva Saataaninravata Mosesira mwamwanta varaaninranra inronra hi variqaro mwiva tiqaro, Ntena Saataaninranra uaqia hi quara tiqana mwoqanyaa qua qiankyorave, timwa kyero Saataaninranra tiqaro, Kyairaro niqaa ntaqikyari variva, Kotiva iara qiarive, tura. Maikeriva nronravanto mwitaa tu quava vaihata mate mwi vaisihua hia mwi quarara nronraqama kye riaraitita, nyaamwunyaahuara uaqia hi quara tiqata mwoqanyaa qua ti variarave.

¹⁰ Mwi vaisihua unra mwaanra okyarara ti varia vaisihua mwi okyara mwi okyarara hia ntapihiraitita, ekyaa mwi okyarara uaqia hi okyararave tiqata uaqia hi quara mwianra tiqata mwoqanyaa qua ti variara. Mwihua quara vairi su nyaatoqa ihata quara vairivanto rieta tage hia okyarara nraahu mwihua rie tage hiarave. Mwi vaisihua mwi okyarara utuqi vi varivaro mwi okyarava mwihua vara raupirima kyaananro.

¹¹ Nte mwihuara poma tuqo. Mwihua Keniva nrohuntema kyeta api aanraqaa nrohi variarave. Haaru Mperaamuva munimanra nraahu rieqaro nraakye qorara unra mwanriqa nrutu tuaahereqa variate tuntama kyeta mwaa entara mwi vaisihuavata munimanra nraahu uti variara. Haaru Koraava Mosesira nramwutaaga hiqaro mwia nraatara kyarera utuvaro ru kyontema kyeta mwi vaisihuavata taiqa vivara.

¹² Nkya nanrianra nanrianra mwutukya vaihata ntuvaantuama viqata kyara nre variaraqi mwi vaisihua uaqia hia vaisihua nkyi utaqaa variqata mwihua tauma rumpuara uaqia hira votima kyeta nkyi utaqaa variqata mwihua nkyiariara nraahu rieqata kyara nre variarave. Mwi vaisihua gumina tonamwu nraantantamwa kyeta variarama. Toqavanto tonamwu mwia ntupupuata kyaiharo hia vativata vaiharo aahara tonamwu vahira votima kyeta variarama. Kyatari mwanrevanto ekyaa quvaruma viharo hia tamwa riara votima kyeta variarama. Kyatari tuqavata ntaru kyaiharo aaharama vira votima kyeta variarama.

¹³ Nramanri aisaakya votima kyero mwihua uaqia hi kyaiqava qoqaa vahirama. Mwihua qovoravanto qakyaa hiro nrohiro qipa vintema kyeta variara. Mwi vaisihua anoma kyero enta hiro upi kyokikina ri mwatukyaraqia ekyaa enta variqi quate timwa kyero, Kotiva mwi mwatukyara mwihuani terama kyero vataira.

¹⁴ Ataamuva tohare varu vaisiva variro vaisi mpo mwata tovaro mwi vaisiva vara mwata tovaro mwitaamaqiro viro Inokura 6 vanto mwata tovaro mwiva 7 okyara mwiva varurama. Inokuva mwi entara variqaro Kotira qua qovarama kyero tiqaro, Taqaate, nraakiara nronravanto nyaamwunyaahua airi sita varero ¹⁵ ekyaa nraakye qora qua avuqavu hirero tumuananrove. Nraakye qora Kotira qoririma mwateta mwianra

gora qua ti varihua rirero tumuananrove tura. Inokuva haaru mwi quara turama.

¹⁶ Unra qua mwaanra ti varia vaisihua *nrtu nraunru/nrunru nraanru* tiqata mpohuaqaa qua vateta tiqata, Nkyiqaama qua okyaravanto vaiho, ti variarave. Mwihua nkyiari api varaataa hi kyaiqara nraahu vare variqata nkyiari nyutu nraahu tuaahereqa variarama. Mwihua nkyiari kyuqema kye varirara nraahu riemwaqi viqata mpohua vara mwataniqa hi quara nraahu ti variarave.

Kepukyaqama kyeqata Karaisira qua tutaate tura

¹⁷ Ni nramwunaa tuaavo, mwihua mwitaa timwaqi vi varivata nkye hia mwihua hiante hiate. Tiri vunyaa vaisivanto vaisi mponramwu nronraqama kyovata mwihua qia quara nkye qati nraahu riemwa taata.

¹⁸ Mwihua mwitaama tita:

Ekyaara enta qaumato vahiani entaraqaa

nraakye qora govarama vita

mwihua Kotira aanraqaa nrohi varihuara raima

nyateta mwihua hia Kotirara riaraitita,

mwihua nkyiari api nrohiataa hirata nrohivarave, tura.

¹⁹ Mwi vaisihua nkyi Iesusira nraakye qora ntainra kyarera uti variarave. Hia Kotira mwanraquravanto mwihua kyaahaqa ihata mwihua mwi kyaiqara utuqi vi variara. Mwihua quara vairivanto nrohiantema kye mwihua nkyiari mwutukyavanto varaataa hi kyaiqara nraahu varaqi viqata nrohi variarave.

²⁰ Ni nramwunaa tuaavo, hia nkye mwihua nrohiantema kye nrohiata. Nkye Karaisira qua riaahuama. Karaisira quavanto mpo qua mpo qua nraatara kyero kyuqe quama vahiro. Nkye kepukya nraakye qoravanto varirerata mwi quara nraahu mpoqiavata riemwaqita quata. Kotira mwanraquravanto nkyi kyaahaqa hirata Kotirara aakyara nteqata variata.

²¹ Nkye Kotira qua riemwaqita vivaro Kotira mwutukyavanto nkyiara vahirata variata. Nkye mwitaamaqi viqata tiri vunyaa vaisi Iesusi Karaisira vekya varivaro nkyi kyuqema nyatairata nkye ekyaa enta qati variqi quata.

²² Karaisira quara hia kepukyaqama kye riaraitita, taara vu nraato tihua, mwihuara nkye mpo tita, mwihua kyaahaqamaqita quata. ²³ Vaisivanto qiaqi variharo mwiqitairo pati qatinani kyaintema kyeta nkye mwi nraakye qorahua kyaahaqamaqi vivata mwihua uaqia hi aanranraqaa hia quata. Nkye po tiqata mpohua kyaahaqa hirera hita mwihua qora kyaiqavanto nkyivata apiqama taankyo tita, nkye qakyoma kye taqamwaqi viqata mwihua kyaahaqa hiata. Mwihua qora kyaiqavanto ntenra vi tuavaaqara voti hiva vahira nkye tu varevora.

Kotirara kyuqeve tura

²⁴ Kotiva qioma nkyiqa ntaqikyiqiro virata nkye Kotira aanraqaa nrohiqatama hia qora kyaiqa varaqi vivaro hia nkyiqa qua vahirata nkye mwutukyaqitai qamwate variqata vivita mwiva kepukyavanto varinani uro ntevara.

²⁵ Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto variqaro mwiva tiri nronra vaisi Iesusi Karaisira kyaiqara rieqaro tiri huvantu timwa te varira. Mwivama vunyaava variro. Mwiva ekyaa inraikyaqaa ntaqikyivi varivama. Mwiva kepukyaqama kyeqaro kyaiqa vare varivama. Haaru Kotiva mwitaamaqiro vi varurama. Mate mwaa entaravata mwiva mwitaamaqiro vi varira. Nraakiaravata mwiva mwitaamaqiro nraahu vi variananrove. Nte qutaama tuqo.

QOVARAMA KYORA

Ugetato quara Karaisiva qovarama kyero Ioninra timwa mwunra

Iesusira qati vara sivuma kyovaro nyaamwuni uro varuvaro airi ihi 60 ihive nritarovaro Ioniva mwaa quara gara ntumwa tora.

Mwi entara mpo uhua Iesusira nraakye qora uaqiamagita vi varuvaro Ioniva Iesusira nraakye qorara hia pupohairata kyugema kye Iesusi Karaisira qua riemwaqita quate tiro, mwaa quara gara ntumwa tora.

Ioniva hia vaitaraitiro, qati variqaro ruvaata voti hura taqamwaqiro viqaro mpo inraikya mpo inraikyavanto nraakiara qovara hianinra taqero mwi quara gara ntumwa nyatora.

¹ Kotira kyaiqa vaisinramwuvanto varivaro nraakiara hia mpuaahaama viraro mpo inraikya mpo inraikyavanto qovara hianinranra ntapihiate tiro, Kotiva mwaa quara Iesusi Karaisira timwa mwuvaro mwiva mwi quara qovarama kyora. Iesusi Karaisiva nyaamwunyaa vaisi mpo titovaro mwiva tumu ni timwa mpuvana nte Ioniva Iesusi Karaisira kyaiqa vaisivanto variqana ² ruvaata votima kyena tageqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarara rieqana gara ntumwa taura. Nte mwaa quarara qutaa Kotira mwakyaakya vaiharo qutaa Iesusi Karaisiva mwi inraikyara mwi inraikyarara timwa mpuvana riaavararama tuqo.

³ Mwaa quara kyaara nti variani vaisira Kotiva kyugemama mwataanaro. Mwiva kyaara nti varirata mwaa quara rie vari nraakye qorahua, mwihuavata mwaa quarara nronraqama kye riemwaqi vivera, Kotiva mwihuavata kyugemama nyataanaro. Mwaa quava qutaaqama kyero qovara hiani entava qaumatoma vahiyo.

Kotira nraakye qora mwatukya 7 nramwuqi varuhuara qua mwanteqaro tura

⁴ Kotira nraakye qora Esiaani mwatukya 7 nramwuqi variahua nte Ionivama nkyi qua mwantena. Kotiva mate qati variqiro vi varivama. Haaruvata mwiva qati variqiro vi varuvama. Nraakiaravata mwiva qati variqiro viqaro tumuanrivama variro. Kotiva nkyi kyugemaqiro viraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata. Kotiva nai taintaqaa mwatakya viro variharo mwia vuqaa mwanraqura 7 nramwu variahua, mwihuavata nkyi kyugemaqita vivaro nkyi mwutukyavanto qihaakya hi varirata variata.

⁵ Iesusi Karaisivavata nkyi kyugemaqiro viraro nkyi mwutukyaqitairo qihaakya hi varirata variata. Iesusi Karaisiva hia qoriri hiraitiro, kyugema kyero Kotira okyara tiri timwa timwi variva, mwiva nraante vuniqama kyero qutu quaraqitairo siviro qati variqi vi variro. Mwatani vunyaa vaisi airivanto variavaro mwiva ekyaa mwihua vunyaa vaisivantoma variro. Mwia mwutukyavanto tiriara vaiharoma variro.

Mwiva tiriara rieqaro qutu vurara tiro, Kotiva tiri uaqia hi quara nruka timwa taihata tire huvantu vita variqata ⁶ tiri vunyaa vaisivata variqata qioqama kye mwia qora Kotira kyaiqa varaqi quarahuama varita. Nrivage mwia nrutu tuaaheraqi quara. Mwiva kepukyavanto variqaro ekyaa enta qati variqiro quanarove. Qutaave.

⁷ Qio taqaate. Mwiva tonamwuqi variqaroma qaiqaa tumuanarove. Mwiva tumi varirata ekyaa hua mwia tage varivaroma tumuanarove.

Mwia mwamwantaqi hiqaariqo ruto vaisihua, mwihuavata mwia taqe varivaro tumuananrove.

Mwi entara mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto mwia taqeta ntate varivarave.

Mwi inraikyava qio mwitaama hiananrove. Qutaave.

⁸ Kotiva nronravanto ekyaa inraikya nraatara kyaiva tiqaro, Nte toharena vuni variavantema kyena ekyaararaqavata variarivama varuqo, tiro. Kotiva mate qati variqiro vi varivama. Haaruvata mwiva qati variqiro vi varuvama. Nraakiaravata mwiva qati variqiro viqaro tumuanrivama variro.

Ioniva nai ruvaata taqorara tura

⁹ Nte Ioniva nkyi sata sakyaaavantoma varina. Nkyevata ntevatata Iesusiravata kuaaqaq vi variqiro vi varunanra. Nte nkyi kyapata variqiro viqana nriqa vi inraikyarave, muaanrave, varaqina vi varura. Mwitaamaqaq vi varuraro Kotiva tiriqaa ntaqiky vi varihata tire mwia nraaqiara varunanranra tita, nkyevata tirevatata kepukyaqama kyeta variqiro vi varunanra. Nte mwitaamaqaq viqana Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi vina, Iesusiva qovarama kyai quara nraakye qora timwa nyiqi vi variavata mwia kyaara ni rupaqita uro kyaarera utaqaa vahi mwatara Patimosiqaa kyorama.

¹⁰ Nte mwini variqana tiri vunyaa vaisi nrtutu tuaaheraani entaraqaa variavaro Kotira mwanraquravanto nivata varuvana nte nronraqama kyena Kotirara riemwaaq viqana variavaro ni moqasairo quavanto nronraqama kyero ntoma nruqua taara tiqaro ¹¹ mwitaama tiro: E taqe varina inraikyara qara ntumwa kyera mwi qarara vara kyairaro Kotira nraakye qora mwatukya 7 nramwuqi varinani quarive. Mwi mwatukyara nrtutu vahirero Epesaasi, Simenaa, Pekamaami, Taiataira, Saatisi, Pirateripiaa, Reotisiaa, mwi mwatukyara nrtutu mwitaamama vaiho, tiro.

¹² Mwitaama ti varuvana nte mwi quara ti varu vaisira taqaankye tina, tuqasaavi taqaavaro omwa ite varu inraikyava 7 nramwu koriqo ututo inraikyava vahuvaro ¹³ mwia utana vaisi mwiva varura. Mwia viri vahirero nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo tu vaisira viri votima kyero vahura. Mwiva tuavaaqa mpuahaa utu tovaro kyuqu taaqi tumitarovaro varuvaro mwetokyaqaa mwiva koriqotairo ututo hoqukyara hutero varura.

¹⁴ Mwia qiata kyaahi vahirero turomunrave, vahi vosauve, mwia voti huva vahuvaro mwia vuvanto qia votima kyero ite varura. ¹⁵ Mwia kyuqu qaini voti hira mwia nrtutu mparaasi ravita kyero kyuqema kye utu kyero vahamwenra qutaiharo takyuqira votima kyero takyuqi varuvaro mwia quavanto vahirero aisaakya nruqua taara ti varura.

¹⁶ Mwitaama vahuvaro mwiva nai kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu tutovaro paipa hini hini mpogama kyero vaihova mwia nroqitairo qovarama vuvaro aaqu tero varura. Mwitaama vahuvaro mwia virivanto huarivanto ihera itaintema kyero iteqaro takyuqi varura.

¹⁷ Mwi vaisiva mwitaama varu vaisiva varuvana nte mwia taqena tumu ntina qutu vu vaisira votima kyena mwia kyuqutarani variavara. Nte mwitaama variavaro mwiva nai kyauqu tuananraqotairo ni mamantaqaa vatero tiqaro, Hia aatu hianta. Nte tohare vuni variavantema kyena nte ekyaararanivata variarivama varuqo.

¹⁸ Nte qati variqiro vi varuvama varuqo. Qio taqaante. Nte qutu quavavavata mate qati variqiro viqana ekyaa enta qati variqiro virerave. Nte ntaqikyiqana nte qiariroma vaisivanto qutuananrove. Nte qiariroma vaisivanto uaqia hi mwatara nronraqama kyero qia itaaninraqi quananrove.

¹⁹ E taqe varina inraikyara qara ntumwa taante. Mate mwaa entara qovara hianinravata, nraakiara qovara hiani inraikyararavata, qara ntumwa taante.

²⁰ E ni kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu taqe variananravata, omwa qupi kye vataa inraikyara koriqotairo utu kye 7 nramwu vataaravata, nte mwi quara okyara uqeta taira vutu kyena i timwa mwinrenrave.

Qovora 7 nramwu mwia okyara vahirero mwihua nyaamwunyaa vaisi 7 nramwu variarave. Nyaamwunyaa vaisi 7 nramwu vaakya tura Kotira nraakye qoravanto varia mwatukyara 7 nramwuqaa ntaqikyai variarave. Omwa qupi kye vataa inraikyara 7 nramwu taqe variananra okyara mwitaamama vahiro. Mwi inraikyava Kotira nraakye qoravanto varia mwatukyara 7 nramwuma vaiho, tiro.

2

Epesaasiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

¹ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Epesaasiqaa ntaqikyai varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte ntena kyauqu tuananrani qovora 7 nramwu tutena omwa qupi kye vataa inraikyara koriqotairo utu taara 7 nramwu vataara utaqaa nrohi varuva, ntema nkyi qua timwa nyuqo:

² Nte nkye kyaiqa vare variara taqaurave. Nte taqauqata nkye toqaamwu tu kyeta kyaiqa varaqi viqata hia pupohaihata kepukyaqama kyeta variqi quarave. Nte taqauqata nkye uaqia hia vaisihua hia qamwata nyataraitita, mwihuara quate qiarave. Uaqia hu vaisihua mponramwu qovarama vita tiqata, Tire Iesusiva nronraqama kyaihata varurahuave, tuvata nkye mwihua mwataara hiqata taqovata mwihua unra tu vaisihua varurave.

³ Nte taqauqata nkye nianra rieqata muaanra varaqi viqata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kye variarave.

⁴ Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nkye tohareta varu entara nkyi mwutukyavanto nianra mpoqiavata vahurave. Mwaa entara nkyi mwutukyavanto hia nronraqama kyero nianra vaiho.

⁵ Mate nkyi kyaiqavanto tumu ntira mwianrama riaate. Nkyeta qora kyaiqa qaqira kyeta haaru kyuqe kyaiqa varontema kyeta varaate. Nkye hia nkyeta qora kyaiqa qaqira kyaivera, nte nkye hinani uro ntena nkye omwa qupikyeqata vataa inraikyara mwia vara qatinani kyaaninrave.

⁶ Mwitaa tiqanavata nte nkyi qua mpo rieqana nkyi qamwata nyatauqo. Nte ti varuntema kyeta nkye tiqata, Nikoraasiqinaahua utua kyaiqarara tiri tiqo itaiho, ti variave. Nkye mwitaa qiarara tina, nte nkyi qamwata nyatauqo.

⁷ Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate. Vaisi mpovanto qora kyaiqa hia utiraitiro, qora kyaiqa nraatara kyeqaro variqiro viraqe nte mwi vaisirara qio Kotira aakyoyi uro variqarama kyatari mpo mwia tamwa nreta qati nraahu variqi vira hiqo kyera nrenanrave qianinrave, tiro.

Simenaaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Simenaaqaa ntaqikyai varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte toharena vuni variavantema kyena nte ekyaaranivata variarivama varuqo. Nte qutu quavava mwaa entara qati variqi vi varuvama varuqo.

⁹ Nte qianinra riaate. Nte taqauqata nkye muaanra nronraqama kye vare variarave. Hia nkyini mpo inraikyavata vaihata nkye vehiqama kye variarave. Qio nkyini airi inraikya nyaamwunima vaiho. Nte riaugata Iutaa vaisinramwuvanto tiqata, Tire Iutaavanto nraahu Kotira nraaqiara varuro, tiqata nkyiara uaqia hi quara qiavata variarave. Mwihua hia Kotira nraaqiara variraitita, mwihua Saataaninra nraaqiarama variavo.

¹⁰ Nronraqama kyero muaanravanto qovara hirata hiama aatu hiqata variate. Riaate. Saataaniva nkyi mwataara hirero nkyi mponramwu sitaairo uro karavuqi kyaananrove. Nkyi karavuqi uro kyairata nkye kyauqurutana iherara mwiqi variqi vivata nkyi qoraqama nyatevarave. Nkyi qoraqamaqita vivata nkye hia ni qoririma mataraitita, nianra nraahu nraato tuqita quate. Nkyi nronraqama kye ntuqutuqi vita uro nkyi ntuqutu kyaivera, nianra nraahu vu nraato tiqata varivaqena nte ntenavanto mwia qiata nkyi kyoqaa nyiqana qati variqi vira nkyi nyianrita kyuqema kye qati variqi quate.

¹¹ Nkyi su nyaato kyuge su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi quara riaata. Vaisivanto nraatara kyeqaro kyuge aanraqaa variqiro viro uro qutu quari vaisiva qio variraro nraakiara qutu quariva hiama mwia tu varaananrove, tiro.

Pekamaamiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

¹² Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Pekamaamiqaa ntaqikiyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte paipa hini hini mpoqama kyero vaihaira vatauvama varuqo. Nte qianinra riaate.

¹³ Nkyi mwatukya mwia nte ntapihiki kyaurave. Nkyi mwatukyaqi airi nraakye qora Saataaninra qua rieqata mwia kyaiqa vare variavata nkye mwini variqata nianra nraahu riemwaqi vi variarave. Saataaninra kyaiqa vare variahua airivanto variavaro nkyiqitairo mpovanto Antipaa-siva kyuqema kyero ni qua ti varihata mwia kyaara mwia ru kyaavata nkye mwiaqaatai hia aatu hiraitita, nkye kepukyaqama kyeta nianra nraahu riemwaqi vi variarave.

¹⁴ Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nkyi utani vaisi mponramwuvanto variqata mwihua Mperaamuva api qua timwa to quara votima kyeta nkyi timwa nyi variavata rie variarave. Haaru Mperaamuva variqaro vaisi mpo mwia nrutu Mperekira timwa mwinro tiqaro, Kumwaanri mwataama kyera timwa nyiqanrama mwihua rapatama kyairata i mwatanaa Isarerivanto i unra qua rieqatama unra mwanriqani vate kyarara nreqatama api qaraqita viqatama uaqiama quate, turave.

¹⁵ Nkyi utaqitai vaisi mponramwuvantovata api qua ti variavata nkye mwihua qua rie variarave. Mwi vaisihua Nikoraasiqinaahua api timwa taa quara nkyi timwa nyi variavata nkye mwihua qua rie variarave.

¹⁶ Nkye mwi quara mwi quara api qua qaqira kyeta tuqasaaqita kyuge qua nraahu riemwaqita quata. Nkye hia mwitaa hivera, nte nkye hinani uro ntena nkyi utaqaa api qua ti varihuavata ntena noqinaa paipaqo ntaquaninrave.

¹⁷ Nkyi su nyaato kyuge su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi quara rieqata variata. Qio kepukyaqamaqi viqaro qora kyaiqa uro nraatara kyaani vaisira, nte mpo kyara *mana* uqeta taura hini mwina mwiaqaataina ori eqarorivata mwianrinro mwiaqaa vahi nruturu mwia varaari vaisiva, mwiva nraahuma ntapihikananrove, tiro.

Taiatairaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

¹⁸ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Taiatairaqaa ntaqikyí varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte qua qianinra riaate. Nte Kotira mwaaguvanto ni puvanto qia votima kyero ite varihana varuvave. Ni kyuqu qaini voti hira mwia nrutu mparaasiqaa va-haamwenra qutaiharo takyuqira votima kyero takyuqi varihana varurave.

¹⁹ Nte variqana nkyi kyaiqa taqe varurave. Nte taqauqata nkye nanrianra nanrianra mwutukya vaihata variarave. Nkye Kotirara kepukyaqama kye rieqata variarave. Nte taqauqata nkye mpohua kyaahaqa hiqata variarave. Nkye muaanra nrihata hia qoriri hiraitita, kepukyaqama kyeta variqata varaqi vi variarave. Vuni nkye Kotira kyaiqa pataqia varaqi vita mate nkye mwi kyaiqara nronraqama kye vare variarave.

²⁰ Nkye mwitaamaqi viqata qio variavanavata nte mpo qua kyaara nkyiara tirerave. Nraakye mpovanto mwia nrutu leseveriva nai tiqaro, Nte Kotira qua qovarama kye varuvave, timwa kyero nkyi utaqi varihata nkye mwia qati taqe kyaavaro nkyivata varirave. Mwi nraakyeva api qua timwa nyi varihata ni kyaiqa vaisinramwu mwia qua rieqata api qareqata unra mwanriqani vataa kyarara nre variarave.

²¹ Mwi nraakyeva nai qora kyaiqa qaqira kyaarive tina, nte mwia vekya mpuahaama variqi vi varuqaro mwiva hia qaqira kyaraitiro, mwi kyaiqara qati nraahu utuqiro vi varirave.

²² Mwia kyaara nte mwi nraakyeera ntuqutuariro mwiva nronraqama kyero nriqa quani inraikyara varaqiro quanarove. Mwiavata api nrohi vari vaisihua, mwihuavata hia nkye po kye tita tiqata, Hia mwi nraakyeera-vata nrohiataarave, tivera, nte qamwanrama kyenama mwihuavata ruarita mwihua nronraqama kyetama nriqa vi inraikyara varaqita vi varivarave.

²³ Nte mwitaama kyena mwi nraakyeera vataqi vihua, mwihuavata ekyaa ntuqutu kyaarita qutu vivarave. Nte mwitaamaqi quarita Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi varihua ni okyara ntapihí kyeta taqavarave. Nraakye qoravanto su nyaatoqi vahi quarave, mwihua vare varia kyaiqarave, nte mwi quara mwi quara tukyama kyena ekyaa ntapihí kyaurave. Nraakye qora kuaiqia kuaiqiavanto nkyiari qora kyaiqa varera mwiaqaama nkyiari koqaa tukyama kyena nyianinrave. Ni okyara mwitaama vahirave.

²⁴ Nkye mponramwuvanto Taiatairaqi variahua hia mwi nraakyeera qua rie variarave. Mpo qua mwi quarara Saataaniva uqeta tai quarave ti varia quara, nkye mwi quaravata hia riaraitita, variqi vi variarave. Nkye mwitaa hiarara tina, nte hia mpo muaanra nkyiqi vataaninrave, tuqo.

²⁵ Nkye kyuqe inraikya tutaara mwi inraikyara tuqara kyeta tute variqi vivaqe nte tumuankye.

²⁶ Kepukyaqamaqi viqaro qora kyaiqa nraatara kyero ni mutukya vahianinra nraahu varaqiro vi variani vaisira, nte nronraqama kyaariro mwiva mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyiqiro quanarove.

²⁷ Ni kova mwitaama kyero ni nronraqama kyaihana nte ntaqikyiqi vi varuntema kyeta mwihuavata mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqaa ntaqikyiqi vivarave.

Mwihua ntaqikyiqi viqata qaini kyauru tuqi viqata mwiaqotai tave ntukuraa kyaintema kyeta mwihua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ntuqutuqi viqata mwihuaqaa ntaqikyiqi vivarave. (Sng 2:9)

²⁸ Nte mwi vaisihua nronraqama kyena qovora nrumu qaatate varira itataaaravata nyianinrave.

²⁹ Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara riegata variate, tiro.

3

Saatisiqi varu nraakye qorahua qua nyunra

¹ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Saatisiqaa ntaqikyiyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante. Nte qiani quara riaate. Nte Kotira mwanraqura 7 nramwu tutena varuvama varuqo. Nte qovora 7 nramwu tutena varuvama varuqo. Nte nkyi kyaiqa taqamwa ntapihy kyaaurave. Mpo hiahua nkyiara kyuqema kyeta mwihua qati variqy quahuave ti variavanavata nte nkyiarama nkye qutu quahuave tuqo.

² Vu ntapairi kyeqata sivi variate. Nkyeta hini vataa inraikyava hia qutu vira, mwi inraikyara kepukyaqama kyaivaro hia qutu quarive. Nte taqauqaro nkyi kyaiqavanto Kotira vuqaa hiana qioqama kyero vahiyo.

³ Nkyi kyaiqavanto mwitaama vahirara tita, nkyi timwa nyuvata rio quara, mwi quara riemwa teta mwi quara nraahu riemwaqy viqata qora kyaiqa qaqira kyaata. Nkye hia su ntapairi kye sivita varivera, nte mpuara vaisivanto nrihanrama nyatero nri ntema kyena nkyi rirera nrianinrave. Nte nrintaani entara nkye hia qio ntapihy kyevarave.

⁴ Nkye mpo hiahua Saatisiqi variahua, nkyeta tuavaaqa hia qainaa-maqama kyaavo. Nkyi kyaiqavanto qio vaihatara tita, nkye qioma eqarori tuavaaqa utu teta nivatama kye variqy vivarave.

⁵ Qio kepukyaqamaqy viqaro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira, mwi vaisira nrutu nraakye qora qati variqy vi nrutura qara ntumwa tai mpukuraqitai nte hia nruka kyaraitina, qati kyena, eqarori tuavaaqa utu mwataaninrave. Nte ni kora vuqaavata, nyaamwunyaahua suqaavata, variqana qoqaa vutu kyena tiqana, Mwi nraakye qorava ninivantoma variho, qianinrave.

⁶ Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara riegata variate, tiro.

Pirateripiaaqi varu nraakye qorahua qua nyunra

⁷ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Pirateripiaaqaa ntaqikyiyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante.

Nte qianinra riaate. Api okyarave, qora okyarave, hia niqy vaihana nte kyotataqama kyena nraahu varuvave. Qutaa okyaravanto nraahu niqy vaihana varuvave. Ntevitiva haaru tuto kiqara ntema mwi kiqara tutauqo. Nte mwi kiqaraqotai qesa qatua kyaariro hiana qio mpovanto tita taananrove. Nte mwi kiqaraqotaina qesa ru taariro hiana qio mpovanto qatua kyaananrove.

⁸ Nte nkye vare varia kyaiqara ntapihy kyaaurave. Nte nkyi suni qesa mpo qatua nyatauqaro vahira, hiana qio mpovanto titaananrove. Nte taqauqaro nkyi kepukya pataqia vaiho. Mwitaa vaihatavata nkye hia ni qoririma mataraitita, ni qua qati riemwaqy vi variarave.

⁹ Iutaa mponramwuvanto tiqata, Tire Iutaavanto nraahu Kotira nraaqiara varuro, ti variahua, mwi vaisihua Saataaninra nraaqiara, unra ti varia vaisihua variarave. Nte mwi vaisihua ntavaaqavuqina uro nkyi kyuqutarani kyaarita mwihua tumu ntita variqata nianra qutaama mwia mwutukyavanto nkyiara vaiharo variho tivarave.

¹⁰ Nte nkyiara hia qoriri hiraitita, kepukyaqamaqy quate qiavata nkye ni qua kyuqema kye riemwaqy quarara tina, nte nkyiqa ntaqikyiariro nronraqama kyero muaanra vahiari entava qovara hiariva hia nkyiqa

qovara hiarive. Mwi entara nronraqama kyero muaanravanto qovarama viro ekyaa mwatanaa mwataaramaqi virata mwihua anoma kye uaqiama variqita vivarave.

¹¹ Nte qamwanrama tumuntaaninrave. Nkyeta vataa inraikyara tuqara kyeta tutaate. Nkyeta kyaiqa ututaa kyoqaara nkyi nyianinra haunri mpovanto ntavihi kye varaankyorave.

¹² Kepukyaqamaqi viro uro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira nte mwi vaisira vara kyena ni mwanriqa Kotira nraamwuqi rataariro nraamwu kyaara kepukyavanto variananrove. Mwi vaisiva hia mwi nraamwunra kyaraitiro, mwiqi mwanriqanraqama kyero variqiro quananrove. Nte mwi vaisiraqaa ni mwanriqa Kotira nrutu qara ntumwa mwatena, Kotira mwatukya nrutuvata mwi vaisiraqaa qara ntumwa mwataaninrave.

Mwi mwatukyava Ierusalemi qaraakya mwatukyama vahiananro. Mwi mwatukyava nyaamwuni Kotiva varinasairo tumu vahiananrove. Ntena nutu qaraakya nrutuvata mwi vaisiraqaa qara ntumwa mwataaninrave. Kepukyaqamaqi viqata qora kyaiqa nraatara kye nraakye qorahuaqaa nte mwitaama kyeqana qara ntumwaqina virerave.

¹³ Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro.

Reotisiaaqi varia nraakye qorahua qua nyunra

¹⁴ Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Reotisiaaqaa ntaqikiyi varira nyaamwunyaanrani mwataama kyera qara ntumwa taante.

Nte qua qiarita riaate. Ekyaa Kotira quara nte qio qutaave ti varuvama. Nte ekyaa Kotira kyaiqa taqaurara hia uqetaraitina, vutu kyeqana ntapihikye timwa nyi varuvama. Nte ekyaa Kotiva ututai inraikyara mwia okyaravantoma varuqo.

¹⁵ Nte nkye vare varia kyaiqara taqaurave. Nte taqauqata nkye hia anoma kyero anterove, anoma kyero qia itai nramanrinra votima kye variavo. Nkye pataqia tutoqa hi nramanrinra votima kye variavo. Nkye anoma kye antai nramanrinrave, anoma kyero qia itai namanrinra votima kye varivaqe nte qiove qiataarave.

¹⁶ Nkye hia anoma kye anteta, hia anoma kye qia itaihata, pataqia tutoqa hi nramanrinra votima kye variavananra tina, nte nkyi ntena nroqitaina mwunru vihi kyarerave.

¹⁷ Nkye tiqata, Tire airi inraikya vataurahua qioma varuro. Tire hia gumina mpo inraikyara aara ntaananrave, ti variarave. Nte nkyiara po tuqo, nkye mwitaa tiqatama nkye nkyeta vehiqama kye variara hia ntapihi kye taqaavo. Po, mpohua nkyiara po kye tiva nraahu vaiho. Nkye vehi nraakye qora nraahu variavo. Nkye tuavaaqa hia vaihata tokyavanto variavo. Nkye vu qipa vihata vuara kyaara hiahua variavo.

¹⁸ Nte nkyiara mwataa hiatema tina, Nkye niqaatai kyoqaa hiata. Kori qiaqotairo hiqama kyaira kyuqera mwia niqaatai koqaama kye varaivaro nkyini kyoqaa airi vahiarive. Nkye tokya variqata kyauriqata variarara tita, niqaatai eqarori tuavaaqa vara kyeta nkyeta mwamwantaqa ntumwaqu taate. Niqaatai manrasini vara kyeta nkyeta suqaa qu taivaro nkyi suvanto ntapairi virata kyuqema kye taqaate.

¹⁹ Ni mutukya vahi nraakye qorahua kyuqema variate tina, mwihua timwa nyateqana mwihua ntugutuqina vurave. Mwianra rieqatama nkye qora kyaiqa qaqira kyeta, ni kyaiqa kyuqe kyaiqa nraahu varaqi quate.

²⁰ Qio riaate. Nte mwaatani qesaqaa variqana qesa ntukuakua hiqana varuqo. Vaisi mpovanto ni qua riero qesa qatua matairera, nte mwi vaisira

nraamwuqi verante mwi vaisiravata kyara nre variariro mwi vaisiva nivata variqaro kyara nre variananrove.

²¹ Kepukyaqamaqiro viqaro uro qora kyaiqa nraatara kyaani vaisira nte mwi vaisira nronraqama kyaariro mwiva nivatama kyero mwatakyaa viro variqaro ntaqikyiqiro quanarove. Nte qora kyaiqa nraatara kyena kepukyavanto variqananra tina, nte ntena kora mwia taintaqaa mwatakyaa vina variqana mwikyantiri ntaqikyiqi vivarurama. Kepukyaqamaqi viqata uro qora kyaiqa nraatara kyehua ni votima kyeta variqata ni kyauqu tuananrani mwatakyaa vita varivarave.

²² Nkyi su nyaato kyuge su nyaato vahirera, Kotira mwanraquravanto Kotira nraakye qora timwa nyi vari quara rieqata variate, tiro. (Mwiva mwitaa tuvana nte Ioniva ruvaata taqontema kyena mwia qua riaavarave.)

4

Nyaamwuni Kotira tainta nronra taqorara tura

¹ Nte Ioniva variqana nte ruvaata votima kyena qaiqaa mpo taqaavarave. Nte nyaamwuni taqaavaro qesavanto qatua viro vahurave. Nte mwini tage variavaro quavanto ntoma nruqua votima kyero tauraa ni timwa mpu quava qaiqaa nianra tiqaro, Mwaini nrumu varirage nraakiara mpo inraikya mpo inraikya qovara hianinra nte i nraamwutaankye, tiro.

² Quavanto mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvana nte variqana taqaavaro ni puni nyaamwuni tainta nronra, vunyaa vaisi tainta vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura.

³ Mwiva taintaqaa mwatakyaa viro varuvaro mwia virivanto takyuqiqaro nronra munima kyai orira mwia nrutu *iasipaave*, mpo ori nraanre ori mwia nrutu *konirianive*, ori mwitana takyuqi varintema kyero mwia virivanto takyuqi varura. Mwi vaisiva taintaqaa mwatakyaa viro varuvaro haunrikyavanto mwia tainta vara ututuma kyero vahuvaro haunrikyaa mwiva vuhanaa ori *emaraari* votima kyero vahura.

⁴ Tainta nronra vahura mwia vara ututu tainta 24 nramwu vahuvaro tainta mwinramwunraqaa 24 vaisi nronra vaisinramwu mwatakyaa vita varuvaro mwihua tuavaaqa eqarori tuavaaqa vahuvaro mwihua qiataqaa koriqotairo ututo tovaqara quteta varura.

⁵ Mwitaama vahuvaro tainta utaqaa vahuqaqitairo aaquakyaavanto mpo uti varuvaro nyaanruva nruqua tintema kyero qua rara ti varuvaro tainta mwia vuni omwa 7 nramwu qupi tova ite varura. Omwa mwinramwuva vahirero Kotira mwanraqura 7 nramwu vahura.

⁶ Mwitaama vahuvaro tainta vuni kyaarera, karaasi voti huva vahuvaro mwiqi vevatovata qio taqaariva vahura.

Mwitaama vahuvaro tainta nronra tataaqani qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratana tainta utaqaa vahuvaro mwi inraikyaraqaa vu airivanto vuni mwoqani vahura.

⁷ Mwi inraikyava vahirero mpovanto vairi raioni mwia viri voti huva vahuvaro, mpovanto purimakau nraati votihuva vahuvaro, mpovanto vaisi viri voti huva vahuvaro, mpovanto memonra hitero nrohi varintema kyero vahura.

⁸ Mwi inraikyava taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikyaa vahuvaro mwihua kuaiqia kuaiqiaqaa nraakya 6 nramwu vahuvata ekyaa nraakya mwia mwoqaqaavata mwemwanivata vu airinti vahuhua variqata ihi timwaqi viqata hia tekya hiraitita, iheravata entaqivata ihi timwaqi viqata mwitaama tita:

Nronravanto Kotiva kepukyavanto
ekyaa inraikyaa nraatara kyero nritarero varivave.

Mwiva kyotatavantove, mwiva kyotatavantove,
mwiva kyotatavantove.

Mwiva haaru qati variqiro vuvave.

Mwiva mate qati variqiro vi varivave.

Mwiva nraakiara qati variqiro quariva tumuananrove,
ti varura.

⁹ Qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavanto mwitaa timwaqi viqaro tainta nronraqa mwatakyaa vi varu vaisira mwia peqa okyara viriniqama kyero mwia nruṭu tuaaherero mwia qamwata mwataqi viqaro mwiva ekyaa enta qati variqiro vi variananrove timwaqi vi varura.

¹⁰ Qati variqi vi varu inraikyava mwitaa timwaqi vi varuvata 24 vaisi nronra, mwinramwuhuavata mwatasata tumu ntita variqata tainta nronraqa mwatakyaa viro varu vaisira qamwata mwateta tiqata, Mwiva ekyaa enta qati variqiro vi variananrove, tiqata nkyiari tovaqa qutora qatinani vara kyeta tainta nronra vahura mwia kyuqu vahunani tuto kye varura.

Mwitaamaqi vita mwihua tiqata,

¹¹ E mwanriqavanto Kotiva tiriqaa

ntaqikyari variaravave.

E ekyaa inraikyaa utu kyera qovarama kyaaravave.

Mwitaa hi variananranra tita,

tire i qamwata mwateqata tiqata,

I okyara kepukya okyara nraahuma vaiho.

I nrutuvanto viriniqama viho.

I kepukyavanto nritaraiho,

E qua qiananraqaatairo ekyaa inraikyavanto

qovarama viro qati variqiro vi varirave, tura.

5

Nyaamwuni vahu mpukurara tura

¹ Mwihua mwitaa timwaqi vuvana nte Ioniva variqana taqaavaro tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva variqaro nai kyauqu kyaatutani ququrama to mpukura tutero varuvaro mpuku mwia utanivata mwaaqanivata qara ntumwa tova vahuvano mpuku mwia iriqiro viqaro mwi quara taqevu tiro, qume voti huruqo taqau tovaro qume voti huva mwiva 7 nramwu vahura.

² Mpukuvanto mwitaama kyero tita viro vahuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava nronra mpovanto aakyara ntero tiqaro, Ta vaisivave vaisi kyuqeva variariva mwaa mpukura vara kyero qume ntramwa kyero taqau taira ntavahi kyero qua taqaananrove? tiro.

³ Mwiva mwitaa tuvaro qume ntramwa kyero taqau tora ntavahi kyaani vaisirara nyaamwunivata, mwatanivata, mwata mwemwanivata, puua huvaro hia mpovanto varura.

⁴ Qumina puua hi taqovaro vaisi mpovanto qume ntramwa tora ntavahi kyero utaqi taqaariva hia varuvana nte nronraqama kye ntataqi vi variavara.

⁵ Nte qati nraahu ntate variavaro vaisi nronra 24 nramwugitairo mpovanto nianra tiqaro, Hia ntataante. Mwaini taqaante. Vaisi mpovanto, mwiva vairi raioni voti hiva Iutaara okyaraqinaava, mwi vaisiva Ntevitira kuua okyaravanto nronraqama viro uaqia hi kyaiqara nraatara kyero kepukyavanto variho. Mwi vaisiva qioma 7 nramwu qumeqo ntramwa

kyero taaqau taira ntavahi kyero mwi mpukura iri kyero taqaananrove, tiro.

⁶ Mwita tuvana nte variqana taqaavaro tainta nronra utaqa sipisipi nraativanto siviro varuvaro qati variqi vi varu inraikyava taaratana taaratanavanto mwia vara ututu varuvata nronra vaisi 24 nramwuvantovata mwia ututuma teta varura. Mwitaama varuvana nte mwini variqana taqaavaro sipisipi mwia ru kyovaro qutu vu sipisipira votima kyero siviro varuvaro nriqiakyau mwia qiataqa 7 nramwu vahuvaro mwia vuvata 7 nramwu vahurama. Ekyaa 7 inraikya mwi nramwunra okyara vahirero Kotira mwanraqura 7 nramwu vahura. Mwi mwanraqurahua okyara vahirero Kotiva nai mwanraqura 7 nramwu titovata mwatani nrohita tumu ntanteta uro varu mwanraqurahua varura.

⁷ Mwitaama vahuvaro sipisipi nraati mwiva uro mwi taintaraqaa mwatakyaa viro varura kyauqu tuananraqitairo mpuku mwia varora.

⁸ Sipisipi nraati mwiva mpuku qatinani tu varovata taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikyavavata, vaisi 24 nronra vaisinramwuvantovata, sipisipi nraati mwia vuni tumu ntita varura. Mwihua tumu ntita variqata kyaanta rupa tero ntuqutira kitaa voti hura tuteta koriqotairo ututo taanunravata tuteta varura. Taanu mwiqi qia quarovaro kyuqe mwunta vu inraikyava vahura. Mwi inraikyara okyara vahirero Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte variavaro vi vari quara votima kyero vahura.

⁹ Mwitaama kyero vahuvata 24 vaisi nronra vaisinramwuvanto qaraakya ihi tinerata sipisipi nraatiara mwataama tita:

I ru kyaavaro i nraanre tumihanra e qutu vira
nraakye qora huvantu kyaarata
mwihua Kotira nraakye qoraqamavi variarara tira,
e mwi mpukura qume voti hiraqo taaqau taira
qioqama kyera ntavahi kyera taqeravama variaro.
Mwi nraakye qorahua ekyaa mpo okyara
mpo okyaraqitaitave,
ekyaa mpo qua mpo quaqitaive,
ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuaqitaive,
ekyaa mpo mwamwanta mpo mwamwanta
vahiraqitaive, ekyaa qovara hivarave.

¹⁰ E mwi nraakye qorahuaqaa ntaqikyiqira virata,
mwihua Kotirani kyaiqa varaqi viqata mwihua
mwatani mwi mwataraqaa ntaqikyiqi vivarave, tita.

¹¹ Mwi vaisinramwuhua mwita tuvana nte variqana taqaavata nyaamwunyaahua airivanto ntuvaantua huvana taqaavata nai qaiqaa nraahu kyaatavanto nrita ntuvaantua hita nai nronraqama kyeta tainta nronra mwia ututumavi varuvata taaratana taaratana qati variqi vi varu inraikyavavata, 24 vaisi nronranramwuvantovata, ututumavi variqata

¹² paa tita ihi timwaqi vita mwitaama tita:
Sipisipi ru kyovara qutu vurava i kyaiqavanto
kyuqe kyaiqa nritarero vahi kyaiqava vahirara tiro,
Kotiva i nronraqama kyairave.

Mwitaama kyaihara
e ntaqikyira vaisiva nronravanto variqara
airi inraikya vateqara variararo
i vu nraatovanto kyuqe vu nraato vaihara
kepukyavanto variqi quararo

i nrutuvanto nronraqama kyero vaiharo
i okyaravanto kepukya okyara kyuqe okyara
vaihara variaro.

I kyaiqavanto nritarero vahi kyaiqava vaiharo
Kotiva mwitaama kyero i nronraqama kyairara tita,
tire i nrotu tuaaheraqi virerave, tura.

¹³ Nyaamwunyaahua mwitaa tuvana nte variqana riaavata Kotiva ututo
inraikyava ekyaa inraikyavanto, nyaamwuni vahu inraikyavave, mwata
mwaaga vahu inraikyavave, mwata mwemwaqi vahu inraikyavave, nra-
manri nronraqi vahu inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava mwi inraikyava
ihi timwaqiro viqaro mwataama tiro:

Nronravanto taintaqa mwatakyaa viro varira mwiavata,
sipisipi nraativata, tire mwitanahua nrotu
tuaaheraqi virerave.

Mwitanahua nyutu kyuqe nyutuma vaiho.
Mwitanahua kepukyaqa hiqata ekyaa enta
qati variqi vivarave, tura.

¹⁴ Ekyaa inraikyavanto mwitaa tuvaro qati variqi vi varu inraikyava
taaratana taaratanavanto tiqata, Qutaa qiavo, tuvata vaisi nronra 24
nramwuvanto tumu ntita mwatasata variqata mwitanahuara qamwataqi
viqata mwitanahua nyutu tuaahere varura.

6

Sipisipi nraati mwiva qume voti hurago taaqau tora ntavahi kyorara tura

¹ Mwitaamaqi vi varuvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati
mwiva qume voti hurago taaqau toraqitairo kuaiqia ntavahi kyovaro
mwiaqaatairo qati variqiro vi varu inraikyara taaratana taaratanaqitairo
kuaiqiavanto qua tirero nyaanruva nruqua tintema kyero qua tiqaro,
Nriante, tura.

² Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro qosi eqara kyaahi vahuva ni
puqaa varuvaro mwia mwoqaga mpovanto huru tute varuvaro vunyaa
vaisi tovaqa mwuvaro mwiva kepukyavanto ntaquqi viqaro nramwu-
taahua nraatara kya nraatara kya hiariva viro.

³ Mwiva vuvaro sipisipi nraati mwiva qume mpo taaqau tora nampa 2
mwia ntavahi kyovana nte riaavaro qati variqi vi varu inraikyara taaratana
taaratanaqitairo nampa 2 vanto, Nriante, tuvaro ⁴ mwiaqaatairo qosi mpo,
nraanre qosivanto qovarama viro varuvaro mwia mwoqaga varu vaisira
kepukya mwunra. Mwatani varihua ntaquqi viqata nai ru kye nai ru kye
hiate tiro, kepukya mwinro paipavata mwunra.

⁵ Mwuvoro sipisipi nraati mwiva qumeqo taaqau tora nampa 3 ntavahi
kyovana nte riaavaro qati variqi vi varu inraikyaraqitairo mpovanto
nampa 3 vanto nriante tuvaro qosi mpo kyokiraqa huva qovarama viro
varuvaro mwia mwoqagaa varuva nai kyauquqi muaanra tukya hi varu
inraikyara tutero varura.

⁶ Tutero varuvana nte riaavaro qati variqi vu inraikyara taaratana
taaratanaqitairo quavanto vaisivanto tuntema kyero tiqaro, Nkye uiti
uru vararerata nkye kuaa enta kyaiqa utu kye munima varera ekyaa
mwi munimanraqo uiti kuaa kaapu nraahuma kyoqaa hivarave. Nkye
mpaari uru vararerata kuaa ihera kyaiqa utu kye vare munimanra mwiaqo
taarampo kaapu nraahuma kyoqaa hivarave. Nkye vahamwenra kyatari
oripi tamwa riaani kyatarira tutaara ntaru kyevorave. Nkye uaini tutaara
ntaru kyevorave, tiro.

⁷ Mwitaa tuvaro sipisipi nraati mwiva qumego taaqau tora nampa 4 ntavahi kyovana nte variqana riaavaro qati variqiro vi varu inraikyara taaratana taaratanaqitairo nampa 4 vanto nriante tura.

⁸ Mwitaa tuvana nte taqaavaro qosi mpo qaamiantaqatova varuvaro mwia mwoqaga mpovanto mwia nrutu *Qutu Quani Okyarava* varura. Mwiva varuvaro mwia nraakiara mpovanto mwia nrutu *Qutu Vu Mwatukyava* mwia nraaqani mwia vataqiro nri varura.

Mwitanahua varuvaro mwitanahuara mwitaama tiro: Nkyetana ekyaa nraakye qora mwatani varihua taaratana taaratanaqaa tukyama kye vateta taaramponramwugaa tukyama tehua qati varivata mpo mwikuraqa tukyama tehua ekyaa ru taiqa kyaate. Nkyetana ntaqi okyarara qovarama kyaivata mwihua ntaquqi viqata nai ru kye nai ru kye hiate. Nronraqama kye aara nte iherara qovarama kyairata airivanto qutuate. Nriqa quani inraikyara qovarama kyairata mwihua nriqa virata variqi vita uro qutu quate. Qaakyau quara vairi qovarama kyairata nraakye qora kutita uro ru taiqa kyaate. Mwitaa timwa kyero mwitanahua nronraqama kyora.

⁹ Mwitaa timwa kyero sipisipi nraati mwiva qumego taaqau to mpukura nampa 5 ntavahi kyovana nte variqana taqaavaro quara vahi aasau ru kyeqaro vato taintava vahuvaro mwi taintara mwemwaqi nraakye qora mwanraqura airintivanto varura. Mwi nraakye qorahua qati varu entara Kotira qua nraakye qora timwa nyiqi vuvata mwia kyaara ru kyovata qutu vuvaro mwihua mwanraquravanto tainta mwia mwemwaqi varura.

¹⁰ Mwihua mwanraquravanto mwiqitairo aakyara ntero tiqaro, Nronrao, kepukyavanto variaro. Uaqia hi inraikyava hiama qio iqi vahiananrove. E avuqavuma kyera variqira vi variaravave. Mwatani varia nraakye qorahua tiri ru kyaavata tire mwaaqi varuro. Nataama enta nritarairarave e ko tiqara mwihua nkyiarivata rinanrave? tita.

¹¹ Mwitaa tuvaro eqarori tuavaaga ekyaa mwi mwanraqurahua nyinro tiqaro, Pataqia varivata haaru nkyi ru kyontema kyeta nkyi henahua ni qua riaahua mponramwuvata ru kyaate. Nte mwitaa mwitaama nraakye qora ru kyaate timwa tauhua qati variavo. Mwitaama kyaivaro Kotiva nkyi nramwutaahua nkyiarivata ru vuntuananrove, tiro.

¹² Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati mwiva qumego taaqau tora nampa 6 ntavahi kyovaro mwiaqaatairo mwaturavanto nronraqama kyero tuvaro huari vuvanto aamaqama viro vakora tavuna votima kyero entama viro vahuvaro toravanto vaisi nraanre votima kyero nraanrenrusi utu vura.

¹³ Mwitaa huvaro qovora aahoquravanto nyaamwusairo mwatani tumu nti tumu nti hi varuvaro toqavanto kyatari qakyaama kyaiharo kyatari tamwa ahoravanto tumu nti tumu nti hintema kyero qovora aahoquravanto nyaamwusairo mwatani tumu nti varura.

¹⁴ Mwitaama vahuvana nte variqana taqaavaro pepaa ququra hintema kyero nyaamwuvanto ququramaqiro viro uro taiqa vura. Taiqovaro mwatani taaqivanto nai vahura mwia kyero uro mpoqi mpoqi apiqama kyero vahuvaro kyaarera utaqaa vahuva mwata mwiqianiva nai vahuraqatairo siviro uro mpoqi mpoqi vahura.

¹⁵ Mwitaa huvata mwatani varu nraakye qorahua vunyaa vaisinramwuvantove, mpohuaqaa ntaqikiyi varuhuave, ntaqu vaisihuaqaa ntaqikiyi varuhuave, airi inraikya vatohuave, nronra vaisive, mpo qara mpo qara hu nraakye qorahua karavu vaisive, qati varu vaisihuave, ekyaa mwihua nronraqama kye aatu hita ori ontamwuqive, mupiqive, ori hakaraukaqi vita nrita uqetaaqetama vurave.

¹⁶ Mwi nraakye qorahua ora tatari taaqiara aakyara nteta tiqata, Ntuviaavura hira tiriqaa ntumwaqu viraqe uqeta quare. Tainta nronraqa mwatakyaa viro variva tiri taqaakyorave. Sipisipi nraati mwivavata raraqa tairaro tiri taqaakyorave.

¹⁷ Qikye, Kotira raraqa tairaro ko qiari entava mate qovarama viho. Tavave mwate qio variananrove? tura.

7

Isareri nraakye qora 144,000 nramwuanra tura

¹ Nte Ioniva variqana taqaavata nyaamwunyaahua taaratana taaratana-vanto varura. Mpovanto mwata mwaa hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro mpovanto hini tokyasataa varuvaro. Ekyaa mwihua varuntema mwisairo hia toqavanto mwatave, nramanri nronrave, kyatarive, tiraro qakyaa hiarive tita, mwini variqata toqa antua teta varura.

² Mwinramwuhua mwini varuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpovanto huari vu nrinasairo nri ntero nai kyauquqi Kotiva qati variqiro vi variva nai nraakye qoraqaa aaraa vataani inraikyara tu varero nrinro. Mwiva nriqanro nyaamwunyaahua taaratana taaratana Kotiva nyaamwuvata mwatavata uaqiama kyaate tuhuara mwitaama tiro, ³ Nkyenramwu mwatavata, nramanri nronravata, kyatarivata, uaqiama kyarera qiahua qati varivaqena nte nraante Kotira kyaiqa vaisi tiriqaa aaraa vataqina vina uro taiqa kyaarita nkyeta vararera ti kyaiqara mwia varaate tiro.

⁴ Mwitaa tuvana nte variqana riaavaro Isareri nraakye qora 144,000 nramwu tiriqa aaraa vateqaro Kotira kyaama tovata varura. Isareri okyara 12 nramwu vahura. Nyaamwunyaava Isareriqa aaraa vatarera hiro:

⁵ Iutaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero
Ruveninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

Katira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero

⁶ Asaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero
Napataraira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

Manasaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

⁷ Simioninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

Rivaira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora mwatama tero

Isakaara okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

⁸ Sepiuraaninra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

Iosepira okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero

Mpenisamininra okyaraqitairo 12,000 nraakye qora
mwatama tero mwitaamaqiro viro nyaamwunyaava

Kotiva nai kyaama teqaro aaraa vato inraikyara 144,000 mwihua tiriqaa vatovata varura.

Nronraqama kyeta nraakye qora ntuvaantuama tohuara tura

⁹ Mwitaa tuvana nte variqana taqaavata nraakye qora airivanto varura. Mwihua airintivanto varuvarora tiro, mpovanto mwihua kyaara ntumwa kyero mwitaa mwitaamavanto variavo qiariva hia qioqa hura. wi nraakye qorahua ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaave, kyokirave, eqarave, mpo

mwata mpo mwataqinaa nraakye qorave, mpo qua mpo qua tu nraakye qorahuave, ekyaa mwihua tainta nronra mwia vuqaavata, sipisipi nraati mwia vuqaavata, sivita variqata eqarori tuavaaqa utute variqata ekyaa mwihua qatokya mwanre voti hura tuteta ¹⁰ paa tita tiqata, Tiri mwanriqavanto Kotiva nai taintaqa mwatakyaa viro varivavata sipisipi nraati mwivavata mwitanahua tiri huvantu timwa taavata tire kyuqema kyeta qioma varuro, tura.

¹¹ Mwitaa tuvata ekyaa nyaamwunyaahua tainta nronra mwiavata, 24 vaisi nronranramwuvata, mwanraqura vahu inraikyara taaratana taaratana varuhuavata, ekyaa mwihua vara ututuma kye sivita varita mwiaqaatai mwihua mwataqi tumu ntita nkyiari siri mwataqi vatateta nronra tainta vuqaa variqata Kotira qamwata mwateqata mwitaama tita:

¹² Qutaave, nrivaqe

tiri mwanriqa Kotira nrutu tuaaheraare.

Mwia okyaravanto kepukya okyarama vaiho.

Mwia vu nraatovanto kyuqe vu nraatoma vaiho.

Nrivaqe mwia nrutu nraahu tuaaheraqi viqata

mwianra nraahu qamwataqita quare.

Mwia kepukyavanto nritaraiharo

mwia kepukyavanto ekyaa enta qati nraahu

vahihiro quananrove, qutaave, tura.

¹³ Nyaamwunyaahua mwitaa tuvaro 24 vaisi nronra vaisinramwuqitairo mpovanto ni kyaparama matero tiqaro, Nraakye qora mwaahua eqarori tuavaaqa ututaahua tahua tahua, taisai taisaive nrumu variavo? tuvana ¹⁴ nte tiqana, Nronra vaisio, e mwia ntapihiananrave, qiavaro mwiva tiqaro, Mwaa nraakye qorahua varuvaro nronraqama kyero muaanravanto qovara huvata mwihua variqi vuvata mpo uhua mwihua anoma kye uaqiama nyatovata variqi vita mwaini nriahuave. Mwihua nkyiari tuavaaqa sipisipi nraati nraanreqi hiqama kyorara tiro, mwihua tuavaaqavanto takyuqu vihata variarave.

¹⁵ Mwitaa hi varia nraakye qorahua variarara tita, mwihua Kotira tainta vuqaa variqata iheravata, entaqivata, Kotira kyaiqa varaqi viqata Kotira nraamwuqi variqi vi variavaro tainta nronraqa mwatakyaa viro variva mwihuaqaa ntaqikyiqiro vihata kyuqema kye variqi vi variarave.

¹⁶ Mwihua mwitaamaqi vi varivaro hia mwihua qaiqaavata nramanrive kyarave nraataa hiananrove. Mwihua varivaro huarivantove mpo inraikyavanto mwihua mwamwanta itaari inraikyava hia vahiananrove.

¹⁷ Sipisipi nraati mwiva tainta utaqaa variva, mwiva mwihuaqaa ntaqikyiqaro sipisipi qova kyuqeva nraantantamwa kyero variqaro mwihua sitaairo uro qati variqi quani nramanriva vahianinrani kyairata nrevarave. Mwitaa hiraro Kotiva mwihua suqitairo nruqunru nruka nyatairata mwi nraakye qorahua hia qaiqaavata ntatevarave, tura.

8

Qume voti hurago taaqau tora nampa 7 ntava hi kyorara tura

¹ Mwitaa huvana nte variqana taqaavaro sipisipi nraati mwiva qume voti hurago taaqau tora nampa 7 mwia ntavahi kyovaro mwiaqaatairo nyaamwuni hia mpovanto qua tuvaro ekyaa inraikyavanto tirema kyero vahihiro vura. Pataqiara mwitaama vahuvana ² nte taqaavata nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto Kotira vuqaa sivita varuhua varuvaro ntoma 7 nramwu mwihua nyuvata varora. ³ Nyuvata varovaro nyaamwunyaava

mpovanto nai kyauquqi kori taanu tuvarero nrumu tainta mpo, kori tainta tataaqa siviro varura. Mwi taintaraqaa Kotira kyaiqa vara mwate varu taintava nronra tainta vuni vahuvaro nyaamwunyaava mwiva kori taanu varero tainta mwia nraaqani siviro varuvaro qia quara tairaro kyugema kyero mwunta quani inraikyara mpoqiavata mwinro tiqaro, Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nte variavaro vi vari quaravatama kyera e mwaa inraikyara qia quaraante, tuvaro ⁴ nyaamwunyaava taanu tutoraqitairo qia munra kyuge mwunta vuva viqaro Kotira nraakye qoravanto Kotirara aakyara nteqa tu quavavata viqaro Kotira vuqaa vi varura.

⁵ Mwitaamaqiro viro uro munra taiqa kyero mwiaqaatairo nyaamwunyaava kori taintaqaatairo qia ite varura, mwia vara kyero nai taanu piqa kyero mwi taanunra mwatani mwaamwi tuto kyora. Tuto kyovaro nyaanruva nruqua ti varuvaro nrotaara aaquakyaa ti varuvaro mwatura ti varurave.

Ntomanramwuanra tura

⁶ Mwitaamaqi vuvata mwiaqaatai nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto ntoma 7 nramwu tuteta vuatarera tera hura.

⁷ Mwinramwuhuaqitairo mpovanto nraante ntoma vuata kyovaro kaa-pura vativantovata qiavantovata nraanre vatama kyero mwatani vati ntintema kyero tumu nti tumu nti hi varura. Tumu ntiro mwata mwaa taarampotanaqaa tukyama kyero mpo mwia mwatavata kyatarivata itamwa kyero omwa ahikyave mwukyau mwia ekyaa itamwa taiqa kyora.

⁸ Mwitaa huvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 2 vanto ntoma vuata kyovaro taaqi nronra qia ite varura voti hura nramanri nronraqi tuto kyora. Nramanri nronra mwiqi tuto kyovaro ekyaa nramanri mwia tukyama kye taarampotana vahura taaratanavanto qati vahuvaro kuaa mwiva vaisi nraanre nraantantamwa kyero nraanrenrusi utu vura.

⁹ Nramanri tukyama kye taaratana qati vahuvaro mpo mwiqi vahu inraikyava ekyaa qutu taiqa vura. Nramanri mwiqi nrohuhua sipivata kuaa qarama tukyama kye taaratanaqi vahuva qati vahuvaro kuaaqi vahu sipiva taiqa vura.

¹⁰ Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 3 vanto nai ntoma vuata kyovaro mwiaqaatairo qovora nronravanto omwa qupi kyaiharo itaintema kyero iteqaro nyaamwusairo tumu ntiro tumu ora tatari taaqiqitairove rumwuqitairo vihata nrauna nramanrinra mpoqi mpoqi tumu ntiro. Qovora mwiva ekyaa nramanri tukyama kye taarampotana vatoraqitairo taaratana qati vahuvaro kuaa mwiqi tumu ntura. ¹¹ Qovora mwia nrutu *Ukaviva*. Mwiva nramanriqi tumu ntuvoro hini nramanri mwiva ekyaa uka vuvaro hini mwiva qati vahura. Nraakye qoravanto ukavu nramanrinra nrohua mwihua ekyaa qutu nraahu vurama.

¹² Mwitaa huvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 4 vanto nai ntoma vuata kyovaro huarivantove, toravantove, qovora aahoquravantove, iteqaro taaratanaqaa tukyama tora mwisataa qati ite varuvaro kuaa mwisataa ekyaa qipa viro hia itora. Qaatatoraqa huarivanto hiniqi nraahu itamwaqiro viro hiniqi hia itovaro entaqivata tora qovora aahoquravanto hiniqi nraahu itovaro hiniqi hia itora.

¹³ Mwitaa huvana nte tuaahera kyena virini taqaavaro memonra mpovanto virisata hitero nrohi variqaro aakyara ntero tiqaro, Po, po, po, nyaamwunyaahua taaramponramwuvanto hiaman nkyiari ntoma vuataavo. Po, mwinramwuhavata nkyiari ntoma vuata kyavata mwatani nai uaqiama kyeta varivarave, tiro.

9

Nampa 5 vanto nai ntoma vuata kyorara tura

¹ Memonravanto mwitaa tuvaro mwiaqaatairo nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 5 vanto nai ntoma vuata kyovana nte variqana taqaavaro qovoravanto nyaamwusairo tumu ntiro mwatani vahuvaro mpovanto kiqa mwia mwunra. Mwi kiqava mupi, nai veva veva mwutukyani vu mupira qatuaraani kiqava vahura.

² Kiqa mwuvaro qovora mwiva kiqa mwiaqotairo mupi veva veva mwutukya kyokikina rura qatua kyovaro mwiqitairo qia munravanto nronraqama kyero nrivi varura. Nronraqama kyero qia itaiharo qia munravanto nrivi varintema kyero munravanto mwiqitairo nriviqaro huarivata nyaamwuvata ntumwaqu kyovaro ³ qia munraqitairo kainyaaqavanto qovarama viro mwatani vahura.

Kainyaaqa airivanto qovarama vita vahuvaro voravanto kutintema kyero kainyaaqavanto kutuarive tiro, kepukya nyinro tiqaro, ⁴ Nkye vihua hiana uro mwukyau omwa ahikyave kyanta kyatari qupiqaaninra togeta uaqia hiraitita, nkye taqaivaro nraakye qora tiriqa Kotiva hia nai kyaama teqaro aaraa vataarihua mwihua nraahu kutuate.

⁵ Nkye mwi nraakye qorahua kyauquru torara kutuqita quate. Mwihua kutiqata hia mwihua ekyaa ru kyairaitita, qati kutuqi quate, tuvata kainyaaqavanto uro voravanto kutintema kyeta nraakye qora kutuvata nraakye qora nyamwantavanto mpoqama kyero nriqa vuvata variqi vura.

⁶ Mwi entara nraakye qoravanto nronraqama kyero nriqa virata atura ntumwaqi virara rieqata mwihua qutuataa hirata qutirera hivarovata hia qioqa hiananrove. Qutira okyaravanto nyianratoma uro vahiananrove.

⁷ Nte ruvaatakya taqaavata vaisivanto ntaqirero nai qosi nraamwuma kyero ekyaa inraikya terama kyero vataintema kyeta kainyaaqa mwihua varurama. Nkyiari qiataqaa tovaqa kori tovaqa voti hura quteta mwihua siri vahirero vaisi siri votima kye vahuvaro ⁸ mwihua qiata kyaahivanto nraakye qiata votima kyero mpuahaa vahuvaro mwihua aanraivanto raioni vairi aanrai votima kye vahuvaro ⁹ mwetokyani qaini voti hurao nraamwuma teta mwihua nraaokyavanto nronraqama kyero nruqa tiqaro qosi airivanto vaisivanto ntaqirerata variavata ntanrau vare qua inraikyava nruqa tintema kyeta harahara ti varura.

¹⁰ Mwihua vora nraantantamwa kye varuvarovata mwihua raqani aanrai vahura mwiaqo nraakye qora kyauquru torara kutuqiro quariva vahura.

¹¹ Kainyaaqavanto mwitaama vahuvaro nyaamwunyaava mpovanto mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi varura. Nyaamwunyaava mwiva nai mupi vevaveva mwutukyara vuraqi ntaqikyivi varuva mwia nruvu Hivuru quaqitairo tirero *Apantonivave* tura. Mwaa quaraqitai tirera *Vaisi Taiqakye Varivave* tita.

¹² Qio riaate, kainyaaqavanto mwatani varihua uaqiamaqiro quari entava taiqa viraro qaiqaa nraakye qora qoraqama nyataariva taara inraikya qatima vahiananro. Mwianra tirerave.

Nampa 6 vanto nai ntoma vuata kyorara tura

¹³ Nte variqana taqaavaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 6 vanto nai ntoma vuato kyovana nte mwiaqaatai raa varo kori tainta Kotira vuqaa vahu taintara hini hini vitiqitairo qua tura.

¹⁴ Mwiqitairo quavanto nyaamwunyaanra nampa 6 mwianra mwitaama tiro: Nyaamwunyaahua taaratana taaratana rupa taihata nramanri nronra Iuparetisiqi variahua huvantu kyairata qati quate, tuvaro huvantu kyora.

¹⁵ Mwinramwuhua variqata mwi ihirave mwi torarave mwi entararave tire vekyaqa hiararo tiri huvantu kyairaqe qio mwi kyaiqara nraahu varaqi quare timwa kyeta, terama teta varuvaro mwinramwuhua huvantu kyovata mwihua mwatani varu nraakye qorahua tukyama kyeta taarampotanaqaa vateta taaratana qati kyeta kuaa mwiaqaa varu nraakye qorahua ntuqutu taiqa kyarera vura.

¹⁶ Mwihua ntaqu vaisihua varirerata airivanto ntaqu vaisihua qosi mwoqaaqaa varura. Airivanto 200,000,000 vanto variavo tuvana ri-aavarama.

¹⁷ Nte ruvaata taqamwaqi viqana vaisi mwihuavata mwihua qosivata taqaavarama. Mwi vaisihua mwetokyaqaa ntumwaquto inraikyava qia auru votima kyero nraanreqahuva vahuvaro vakora vahuvaro qaami-antaqatova vahura. Mwitaama vahuvaro mwihua qosi qiata vahirero raioni vairi qiata voti huva vahuvaro qosi mwihua nyoqitairo qiavantovata qia munravantovata oriqaatairo qia itovavata mwihua nyoqitairo nritareqaro vi varura.

¹⁸⁻¹⁹ Qiavantovata qia munravantovata ori qia itovavata qosi nroqitairo nritara nritara hiqaro nraakye qora ri varura. Mwihua qosivanto nai nroqitairo nraakye qora ruqiro viqaro mwihua ru kyero nkyiari riqanaqovata nraakye qora ri varura. Qosi riqana mwiva vahirero quaiha qiata voti huva vahuvaro mwiaqotairo nraakye qora kuti varura.

²⁰ Hini qati varu nraakye qorahua, mwihua hia nkyiari qora inraikya qaqira kyaraitita, nkyiari qora kyaiqa utura mwianra nraahu qamwataqita viqata varura. Mwihua mpo inraikya koriqotai utu teta, mpo inraikya munimaqotai utu teta, mpo ori mpo oriqotai utu teta, kyatarigo utu to inraikyava, ekyaa mwi inraikyava hia taqero riero nrohiro qakyaa hu inraikyava vahuvata nraakye qoravanto mwi inraikyarara tiri mwanriqa utu taunanrave timwa kyeta, mwi inraikyara qamwata mwateqata vaananravata qamwataqita vura.

²¹ Nraakye qoravanto mwitaamaqi viqata mwihua nkyiari vaisi ru kyora hia mwianra nronraqama kye riaraitita, nkyiari vaana kyaiqa vare varura hia qaqira kyaraitita, api qaraqita nrohura hia qaqira kyaraitita, mpuara varo kyaiqara hia qaqira kyaraitita, uaqia hi kyaiqara mwia qati nraahu utuqi vi varura.

10

Ququrama to mpukura pata mpukuara tura

¹ Mwihua mwitaa hi varuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpo, kepukyavanto nyaamwusairo tumi varura. Mwia tuavaaqa vahirero tonamwu vahuvaro qiatani haunrikyavanto ututuma tero vahura. Mwia virivanto vahirero huarivanto itaintema kyero ite varuvaro mwia kyuqutanavanto qia auru nraantantamwa kyero ite varura.

² Nyaamwunyaanra mwamwantavanto mwitaama vahuvaro nai kyauquqi pata mpuku iri kyero tu varero tuminro nai kyuqu tuanana kyaarera nronraqa vatero nai kyaantaaga kyuqu mwia mwataqaa vatero.

³ Mwiaqaatairo mwiva aakyara ntamwa kyero vairi raioni qua taanaanra tuvaro nyaanruva 7 nani nronraqama kyero qua tura.

⁴ Nyaanruva mwitaa tuvana nte variqana nyaanruva qua tura mpukuqi gara ntirera hiavaro nyaamwusairo qua mpovanto tiqaro, Nyaanruva 7

nani ti quara mwini uqeta kyaante. Hia mwi quara qara ntumwa taante, tiro.

⁵ Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaava nai kyuqu hini nramanriqaa vatero hini mwataqaa vatova, mwiva nai kyauqu nyaamwuni tuaahera kyero ⁶ Kotira nrutu ntero tiqaro, Kotiva ekyaa enta qati variqi vi varivave. Mwiva nyaamwuvata ekyaa nyaamwuni vahi inraikyaravata utu kyero vatero, mwatavata ekyaa mwataqaa vahi inraikyaravata utu kyero, nramanri nronravata ekyaa inraikya nramanri mwiqi vahiravata utu taivave. Nte Kotira nrutu nteqana mwaa quara qutaa qua nraahu tirerave. Kotiva nai utirera qiani kyaiqara hia vari kyero utuananrove.

⁷ Nyaamwunyaahua ⁷ nramwuqitairo nampa ⁷ vanto ekyaaara variva, mwiva nai ntoma vuata kyairaro Kotiva nai uqeta tai quara taiqa kyaananrove. Mwiva mwi quara nai kyaiqa vaisi poropeti vaisi haaru timwa nyunrave, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvaro nyaamwusairo quavanto, vaakya riaava quava qaiqaa nianra tiqaro, Nyaamwunyaava siviro nai kyuqu mpo nramanri nronraqa ntamwa tero mpo mwataqaa ntamwa taira kyauquqitaira pata mpuku ququrama taira iri kyaira varaante, tuvana ⁹ nte nyaamwunyaanra mwia uro mpuku mwianra mpiante qiavaro mwiva nianra tiqaro, Mwaa mpukura vara kyera nraante. Mwi mpukuva i vikyokyaqi viqaro qoraqamama uka quanarove. E mwi mpukura nroqi nrainranro kyaaqavanto viti hintema kyeroma viti hiananrove, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvana nte mwia kyauquqitaina mpuku mwia vara kyena nraavarave. Nte nroqi nreqana taqaavaro mwi mpukuva kyaqa votima kyero viti huvana nte nrapitama kye taqaavaro ni pikyokyaqitairo mpogama kyero uka vurave.

¹¹ Nte mwi mpukura nramwa taiqa kyaavaro ni timwa mpiro tiqaro, E qaiqaavata Kotira mwakyaakya qiante. E ekyaa mwatanaave, eqara vaisi upi vaisi mpo mwatanaa mpo mwatanaave, mpo qua mpo qua ti vari nraakye qorahuave, mwatani vunyaa vaisi variahuave, ekyaa mwihua mwihua Kotira qua qovarama kye timwa nyiante, tiro.

11

Kotira qua timwa nyiqi vi varu vaisitanahuara tura

¹ Mwiva mwitaa timwa kyero kyairiqa mpoqia ni mpiro tiqaro, Sivira kyairiqaqotaira uro Kotira nraamwu mwatama kyera, quara vahi aasau ru kyeqata qia quara mwate varia taintara, mwiavata mwatama kyera, nraakye qora Kotira nraamwuqi variqata mwia nrutu tuaahere variahua, mwihuavata kyaara ntumwa kyaante.

² Kotira nraamwu mwateqarama hiamu nraamwu vara ututu vahiri mwatukyara mwataante. Mwi mwatukyara qati kyairata nraakiara mpo mwatanaa qumina mwatanaa, hia Kotira qua rie mwatanaahua mwi mwatukyara ntevarave. Mwihua taarampo ihi 6 tora variqi viqata Kotira mwatukya kyugera ntamwaqi vi varivaro ³ Kotiva nai qua timwa nyi vari vaisitanahua sitairata mwitanahua ua tuavaqa ututeta Kotira mwakyaakya mwi entara 1,260 enta variqi viqata timwaqi vivarave.

⁴ Kotira qua timwa nyiqi vi vari vaisitanahua oripi kyatari votima kyeta varivarave. Mwatani omwa taaratana Kotira vuqaa qupi kyero vataira, vaisi mwitanahua omwa mwitana votima kyetama varivarave. ⁵ Nraakiara mwi entaraqaa mwitanahua varivaro mpovanto mwitana uaqiama nyatarera uti varirera, mwitanahua nyoqitairo qiavanto qovara hiro mwihua

itamwa tatoqa kyaananrove. Mwitanahua mwitaama kyeqatama nkyiari nramwutaahua rivarave. Tahua tahuave mwitanahua qoraqama nyatarera utivera, mwitanahua mwitaama kyeqata mwihua taiqaqita vivarave.

⁶ Mwitanahua mwi entaraqaa Kotira qua timwa nyiqi vi varivaro mpo kepukya mwitanahua nyinrata mwitanahua qioma nyaamwu tita taivaro hia vati ntuananrove. Mwitanahua varivaro mpo kepukya nyinrata mwitanahua qioma nrumwu nramanri mpohira tuqasaa kyaivaro nraanre nramanri utuquananrove. Mwitanahua varivaro mpo kepukya nyinrata mwitanahua qiome tivera, nkyiari kyakya hianinraqaa mwatani varihua ntuqutivata mpo qara mpo qarama kyero nriqa quani inraikyara varevarave.

⁷ Mwitanahua Kotira qua timwa nyiqi vivaro mwiaqaatairo mupi veva veva mwutukya viraqitairo qaakyau vairi voti hiariva mwiqitairo qovarama viro uro mwi vaisitanavata ntaquqiro viro mwitanahua ru kyaananrove.

⁸ Qaakyau vairi voti hiva mwitanahua ru kyairaro mwitana mwamwantavanto mwatukya nronra mwiqi aanraqaama vahiananrove. Mwi mwatukyaraqi haaru mwitanahua vunyaa vaisi kyatarigaa ru kyorave. Mwi mwatukyara mpo nrutu mwiqata Sotomive, Isipive, tivarave.

⁹ Mwiva mwitana ru kyairaro mwitana mwamwantavanto aanraqaa qati vahirata ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave upivan-tove, mpo qua mpo qua tihua mwitanahua mwamwanta nrumu taqeta tiqata, Mwitanahua mwamwanta qati kyaivaro vahiarive. Hiana mwitana mwamwanta quntaate, tivaro mwihua mwamwantavanto taarampo iheravata mpo ihera hinivata qati aanraqaa vahiananrove.

¹⁰ Mwi entara mwitanahua mwamwanta aanraqaa qati vahirata mwatani varihua mwitaama tivara, Mwiva mwia ru kyaihata mwianra tirevata qamwateqatama varuro. Mwitanahua qati variqata tiri nronra muaanra timwiavata uaqiama kye variqi vi varunanrave, tivarave. Mwatani varihua mwitaa timwa kyeta qamwateqatama ihi timwaqi viqata kyarave, mpo inraikyave, nai mwi nai mwimaqi vivarave, tiro.

¹¹ (Nyaamwusairo quavanto nianra mwitaama kyero nraakiara qovara hianinranra ni timwa mpuvana nte Ioniva ruvaata votima kyena variqana taqaavaro) mwi vaisitana mwamwanta taarampo entavata mpo ihera hini entavata aanraqaa qati vahuvaro mwiaqaatairo Kotiraqaatairo nraaihovanto mwi vaisitanahuaqi vuvata mwitanahua sivita varuvata nraakye qoravanto mwitanahua taqovaro nyaatu qatovata aatu hiqata varura.

¹² Mwihua aatu hi variqata mwihua riovaro nyaamwusairo quavanto paa tiro mwitanahuara tiqaro, Mwaini nriate, tuvata mwitanahua tonamwuqi nyaamwuni vi varuvata mwitana nramwutaahua mwihua taqe varuvata nyaamwuni vura.

¹³ Mwitanahua nyaamwuni vuvaro qamwanrama kyero mwaturavanto nronraqama kyero tura. Mwatura nronraqama kyero tiqaro mwi mwatukyara kyauqurutanaqa tukyama kyero 9 qati kyero kuaa mwia taiqa tuto kyero. Mwi mwatukyara taiqa tuto kyero nraakye qora airinti 7,000 nraakye qora ru taiqa kyora. Nraakye qora airinti ru taiqa kyovata qati varu nraakye qorahua mpoqama kyero nyaatu qatovata aatu hi varita tiqata, Qikye, Kotiva nyaamwuni varira okyaravanto kepukya okyarave, tura. (Mwitaa tuvana nte ruvaata taqeqana mwi inraikyara mwi inraikyara taqaavarave. Ekyaa mwi inraikyava nraakiara qutaa qovara hiananrove.)

¹⁴ Nraakiara mwatani varihua anoma kyeta uaqiama vita vari entara taara entara qara ntumwa taurave. Rie varivaqena nronra enta nampa 3 entara timwa nyianri.

Nyaamwunyaava nampa 7 vanto ntoma vuata kyorara tura

¹⁵ Nte ruvaata taqaavaro nyaamwunyaava 7 nramwucitairo nampa 7 vanto ekyaara varuva ntoma vuata kyovaro nyaamwusairo quavanto nronraqama kyero tiqaro, Mwaa entaraqaatairo Saataaniva tumitarairaro tiri nronravantovata mwiva titai vaisivavata nritareta mwaa mwataraqaa ntaqikyiqita vivarave, tiro.

¹⁶ Quavanto mwitaa tuvata nronra vaisi 24 vaisinramwu Kotira vuqaa nkyiari taintaqaa nkyiari taintaqaa mwatakyaa vita varuhua, mwihua mwi quara rieta mwiaqaatai mwihua mwatasata tumu ntita nkyiari siri mwatani vateta Kotira qamwata mwate varita tiqata,

¹⁷ Nronravanto, e kepukyavanto variqara ekyya inraikya nraatara kyera variaravave.

E qati variqira vi variaravave.

Haaruvata e qati variqira vi varuravave.

E kepukyaqa hiqara nraakye qoraqaa ntaqikyirera uti variarata tire iara qamwateqa varuro.

¹⁸ Mpo mwatanaa mpo mwatanaahua raraqaa tovata variqi vu entava taiqama viho.

Mwaa entara i raraqaa tairara variqira vira entavama nri ntaiho.

Mwaa entara e qutu vihua ko tira entavama nri ntaiho.

I kyaiqa vaisi poropeti vaisivata,

ekyya i nraakye qoravata, nronra vaisive pata vaisive, iara nronraqama kyeta

rie vari nraakye qorahua varivara

mwaa entara e mwihua qamwata nyateqara

e mwihua nkyiari kyoqaa nyina entava nrintaiho.

Mwaa mwatara uaqiama kyaahua varivara e mwihua nkyiarivata uaqiama kyera entavama nri ntaiho, tura.

¹⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Kotira nraamwu nyaamwuni vahu nraamwunra qesavanto qatua viro vahuvana nte taqaavaro Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi variate timwa to quara vokuheqi nraamwu mwiqi vahura. Mwiqi vahuvaro mwiaqaatairo aaquakyaavanto mpo uti varuvaro nyaanruva nruqua ti varuvaro mwatura ti varuvaro kaapura vati nti varurave.

12

Nraakyeravata, evari voti hura nronra qumina inraikya qaakyau inraikyaravata, tura

¹ Mwitaamaqiro vi varuvana nte Ioniva variqana taqaavaro nyaamwuni nai nraahumwa mpo qara hu inraikyava qovarama viro vahura. Nraakye mpovanto mwini varuvaro mwia tuavaaqavanto vahirero huari vu nraahu vahuvano mwia kyuqu mwemwani toravanto vahuvano mwiva qiataqaa govora 12 nramwu tovaqa qutaantema kyero qutero varura.

² Mwi nraakyeva nraaqiara tuaqa huva nraaqiara mwatarera hiro atura ntiqaro kye kye timwaqiro vura.

³ Mwi nraakyeva nyaamwuni varuvaro nai nraahumwa mpo qara huva mpo inraikyavantovata nyaamwuni varura. Mwini qaakyau inraikya evari

voti huva qaqira qutaava mwia qiata 7 nramwu vahuvaro kyaava 10 nramwu vahuvaro ekyaa nai qiata kuaiqia kuaiqiaqaa nronra vaisi tovaqa qutero varura.

⁴ Mwi inraikyava nyaamwuni variqaro nai riqanaqotairo qovora aahogura kuaasataa vahura ntupi kyero mwatani kyero qovora aahogura taarasataa vahura qati kyora. Qaakyau inraikya, evari voti huva nronra qaqiraqutaava, mwiva uro nraakye vuni siviro variqaro mwiva nraaqiara mwata kyairaqe nraankye timwa kyero varura.

⁵ Varuvaro nraakye mwiva qoraisi nraaqiara mwata tovaro nraaqiara mwiva nronra tuemwa viro qaini kyaamwu tutero variqi viqaro ekyaa mwatanaaqaa ntaqikyiariva varuvaro qaakyau inraikya mwiva nraaqiara mwia ru kyero nranrenra huvata nraaqiara mwia ntavihi kyeta uro Kotiva nai taintaqaa varunani kyora.

⁶ Mwia nraaqiara ntavihi kyeta varaqita uro kyovaro mwi nraakyeva hiantero qumina mwatani Kotiva mwi nraakyerara riegaro terama kyero vatonani vuva uro mwini variqaro 1,260 enta variqi vuvata mwiaqaa kyuqema kyeta ntaqikyiqi vuvaro varura.

⁷ Mwi nraakyeva mwini varuvaro nyaamwuni ntaquva nronraqama kyero qovora hura. Qovarama vuvaro nyaamwunyaava nronravanto, Maikerivavata nyaamwunyaahua mponramwuvantovatama kyeta qaakyau inraikya evari voti hura mwiavatama kye mwia kyuquqaa vitinto vaanahua mponramwuvatama kye ntaqura.

⁸ Ntaquvaro Maikerivavata nyaamwunyaahua mwia kyuquqaa vitintohua kepukyaqama kye ntaquqi vita qaakyau inraikya evari voti hura mwia-vata, mwia kyuquqaa vitintohua mwihuavata, nraatara kyora. Mwi-hua nraatara kyero qaakyau inraikya mwianra tiqaro, E hiam qio mwaini nyaamwuni varinanrave, Nyaamwunyaahua i kyuquqaa vitintaahua, mwi-huavata hiam qio mwaini varivarave, tiro.

⁹ Timwa kyero qaakyau inraikya evari voti hura mwia nyaamwusairo mwata mwaini mwaamwi tuto kyorave. Qaakyau inraikya evari voti huva mwiva haaruaa qarura mwia nrutu Nramwutaavave Saataanivama variro. Saataaniva ekyaa mwata mwaqa variahua unra qua timwa nyi varivama variro. Mwiavata, nyaamwunyaahua mponramwuvanto mwia kyuquqaa vitintohuavata, nyaamwusairo mwatani vara mwaamwi tuto kyorave.

¹⁰ Tuto kyovana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto mwitaama tiro:

Mate Kotiva nraakye qora huvantu nyataani entava nri ntaiho.

Kotiva kepukyaqama kyero nraakye qoraqaa ntaqikyiqiro virerove.

Kotiva titai vaisiva, mwivavata mate nronraqama viho.

Mwitanahua Saataaninra nyaamwusaita vara mwaamwi tuto kyaarave.

Saataaniva mpo enta mpo enta Kotira vuqaa variqaro tiri qata vakyaahuaqaa qua vatarera uti varira mwitanahua mwia vara mwaamwi tuto kyaarave.

¹¹ Tiri qata vakyaahua Saataaninravata ntaquqi viqata sipisipi nraati mwia nraanrege

Saataaninra nraatara kyaarave.

Mwihua Kotira qua timwaqi viqata

Saataaninra nraatara kyaarave.

Mwihua Karaisirara riegata hia nkyiari mwataqaa kyuqema

varirara nronraqama kye riemwaqi viraitita,
hia aatu hiraitita, qioma qutu quanarave timwa kyeta,
mwihua Saataaninra nraatara kyaarave.

¹² Mwihua mwitaamaqi viqata
Saataaninra nraatara kyaarara tita,
nyaamwuvantovata, nyaamwuni variahuavata,
nkye mwihuara qamwateqata variate.
Nte mwataravata nramanri nronranravata po tuqo.
Saataaniva mwini variqaro mwiva ntapihi kyaiharo
mwiva taiqaari entava qaumaqa iharora tiro,
nai mwia mpoqama kyero raraqa te variharo variho, tiro.

¹³ Nyaamwusairo quavanto mwitaa tuvana nte taqaavaro qaakyau in-
raikya evari mwia vu nraato ntapihi vuvaro mwiva tiqaro, Qikye ni
vara mwaamwi kyaavanama mwatani varuqo, timwa kyero mwiva siviro
nraaqiara mwatato nraakyera, mwia vataqiro rirero uti varura.

¹⁴ Evari nronra uaqia huva mwia vataqiro rirera uti varuvata nraakye
mwia kyaahaqa hiqata mwianra rieqata mwata terama tonani hia vaisivata
varunani quminasata hitero uro taarampo ihivata hini ihivata variraro
evarivantove qaruravantove mwia hia ruarive tita, memonra nraaokya
taaratana mwunra.

¹⁵ Mwuvoro nraakyevento hianta vi varuvoro qaruravanto nai nroqitairo
nramanri vihi kyovoro mwi nramanriva humwunra votima kyero nteqaro
mwi nraakyera vataqiro viqaro mwia raaqu kyarera huvaro ¹⁶ mwatavanto
nraakye mwia kyaahaqa hiqaro nai nro qaqaama kyero nramanri mwia
nramwa taiqa kyero.

¹⁷ Nramanri nramwa taiqa kyovoro evarivanto nraakye mwianra raraqa
tovaro mwiva mwia nraaqiara hini uhuavata ntaquariva viro. Mwiva uro
Kotira qua riohuavata, Karaisiva timwa nyu quara riohuavata, ntaqirero
vura. ¹⁸ Ntaqirero vuva uro evari voti hiro qarura voti huva kyaarera
nronra tokyani siviro varura.

13

Qaakyau vairi voti huva kyaarera nronraqitairo qovarama vurara tura

¹ Nte variqana ruvaata taqe variavaro kyaarera nronraqitairo qaakyau
inraikyavanto qovarama viro. Mwi inraikyava vahirero kyaava 10 nramwu
mwia mwamwantaqaa vahuvaro mwia qiata 7 nramwu vahuvaro mwia
kyaava mpoqaa mpoqaa nronra vaisi tovaqa vahuvaro mwia qiata mpoqaa
mpoqaa Kotirara uaqia hi quara tu nrutuva vahura.

² Nte taqaavaro mwi inraikyava qaakyau vairi, *repaati* vairi voti huva
vahuvaro mwia kyuquvanto aasau *mpea* kyuqu voti huva vahuvaro mwia
nrovanto vairi *raioni* nro votima kyero vahura. Mwi inraikyava qaakyau
vairi votima kyero varuvoro evari nronra mwiva nai mwia votima kye
variarive tiro, mwia vara nronraqama kyero nai kepukya okyara mwia
mwinro nai ntaqikyu kyaiqara mwia mwunra.

³ Qaakyau inraikya evari mwiva nai kepukya qaakyau vairi mwia mwu-
vana nte taqaavaro mwi inraikyara qiata mpo teqa kyovoro qauma qutu
quariva vahuvarovata qaiqaa tavanta viro qio vahura. Mwia qiata mpov-
anto qutu quataara vahuvaro tavanta vuvaro qati variqiro vi varuvatara
tita, mwatani varuhua nrihanrama vita mwi inraikyarara kepukyavantove
timwa kyeta, mwia vataqi vi varura.

⁴ Evari qora inraikya mwiva nai kepukya qaakyau vairi voti hura mwia
mwunranra tita, mwatani varu nraakye qorahua qaakyau vairi mwia nrutu

tuaahera kyeta tiqata, Qaakyau vairivanto nraataraarivama variho. Hia mpovanto mwia nraatara kyaananrove, tura.

⁵ Mwi entara Kotiva qaakyau vairi mwia qati kyovaro mwiva nronraqama viro variqaro 42 tora variqiro viqaro Kotirara mwaaqu uaqia hi quara timwaqiro vi varura.

⁶ Mwiva nai nro qaqaama kyero Kotirara uaqia hi quara tiro, mwia mwatukyaravata uaqia hi quara tiro, ekyaa nyaamwuni varuhuaravata uaqia hu quara timwaqiro vi varura.

⁷ Mwitaa timwaqiro vi varuvaro Kotiva mwia qati kyovaro mwiva Kotira nraakye qoravata ntaquqi viro mwihua nraatara kyora. Mwiva mwihua nraatara kyero qaakyau vairi voti huva, mwiva nronraqama viro ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave, upive, ekyaa mwatanaa mpo qua mpo qua ti varuhuave, mwiva ekyaa mwihuaqaa ntaqikyiqiro vi varura.

⁸ Nte ruvaatakyaa mwi inraikyava nraakiara qovara hianinra taqaavarave. Nraakiara ekyaa mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaavanto qaakyau vairi mwianra qamwataqi viqata mwia nrtu tuaaherevarave. Haaru mwata mwaa hia ututo entara Kotiva nraakye qora nrtu mpukuqi qara ntumwa tohua, mwihua nraahuma vairi nrtu mwia hia tuaaherevara. Mpuku mwia qati variqi vihua nyutu vatai mpukuva vaiharo haaru sipisipi nraati ru kyova, mwivama mwi mpukuraqaa ntaqikyivi variro.

⁹ Nkyi su nyaato vahirera, nkye mwaa quara okyarara vu nraato tita ntapihata.

¹⁰ Mwia ntavaaqavu kye rupate vaisiva varirata mwihua mwia ntavaaqavu kye rupa kyevarave.

Paipaqotaita mwia rukye vaisiva varirata mwihua mwia paipaqotaita ru kyevarave.

Mwihua mwitaamaqi vivata nkye Kotira nraakye qoravanto Kotirara riemwaqita vira kepukyaqama kyeta tutaata.

Qaakyau vairi voti huva mpovanto mwataqitairo qovarama vurara tura

¹¹ Nte variqana ruvaata taqaavaro qaakyau vairi voti huva mpovanto mwataqitairo qovarama vura. Vairi mwia kyaava taaratana sipisipi nraati kyaavatana voti huva mwia mwamwantaqaa vahuvaro evari qora inraikya mwia qua votima kyero tura.

¹² Mwia quavanto mwitaama vahuvaro qaakyau vairi mwiva nronraqama viro vuni varura qaakyau vairi mwia kyaiqa nraahu vararero variqaro mwia kepukya kyaiqa okyara vareqaro ekyaa mwatani varuhuaqaa ntaqikyiqiro viqaro vuni varu vairira mwia qiata teqa kyovaro tavanta vuvaro qati varura, mwianra kepukyaqama kyero tiqaro, Nkye mwia nrtu nraahu tuaaheraqita quate, tiro.

¹³ Mwitaa timwa kyero nraakiara qovara huva qaakyau vairi mwiva variqi viqaro nronra kyaiqa nraahu vare variqaro nraakye qora suqaa variqaro mwiva tuvaro nyaamwusairo qiavanto mwatani tumuvata nraakye qora taqora.

¹⁴ Mwiva vuni varu vairira kyaahaqa hiqaro nronra kyaiqa varaqiro viqaro nraakye qora unra utu kyovatara tita, nraakye qora mwatani varuhua mwianra qamwataqi viqata vuni varu vairira, mwia qiata teqa kyovaro tavanta vura, mwia nrtuvanto viriniqa hiarive tita, mwanraquhave mwanrahave utu mwatora.

¹⁵ Nraakye qoravanto vuni varu vairira mwia mwanraqura utu tovaro nraakiara qovarama vuva qaakyau vairi mwia Kotiva qati kyovaro mwiva

nai nraaiho vuata kyovaro mwanrahavanto qakya hiro qua tiqaro varuvata nraakye qora mpo uhua mwia nrutu hia tuaaherohua varuvaro mwanraqura ututo inraikyava mwiva mwihua qio ru kyaariva varura.

¹⁶ Mwanraquravanto mwitaama vahuvaro nraakiara qaakyau vairi qovarama viro varuva variqaro ekyaa nraakye qora nronra vaisive, pata vaisive, airi inraikya vatohuave, hia airi inraikya vatohuave, karavu vaisive, qati varu vaisihuave, mwiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mwaa nampaara nkyeta kyauqu tuananranivata, nkyeta tiriqaavata, vataate, tuvata nkyiari kyauqu tuananranivata tiriqaavata nampaa vatora.

¹⁷ Qaakyau vairi mwia nampaave, mwia nrutuve, hia varo vaisira mwianra qaoqama tovaro mwi vaisiva hia qio kyoqaama kyero mpo inraikya varero hia nai vato inraikyara nyiqanro munima varorave.

¹⁸ Tiri tivu tinraato kyugema kye vahirera, tire qioma qaakyau vairi mwia nampaa okyara ntapihiananrave. Mwi nampaara okyara vahirero vaisi nrutuma vairo.

Nampaa mwia vahirero 666.

14

Taaqi Saioniqaa ntuvaantuama vita varura taqorara tura

¹ Nte variqana ruvaata taqaavaro sipisipi nraati mwiva taaqi Saioniqaa siviro varuvata mwia kyapata 144,000 nraakye qora varuvaro mwihua tiriqaa sipisipi nraati nrutuvata mwia qora nrutuvata qara ntumwa tovata varura.

² Mwihua mwini varuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto nramanri nruqua taarave, nyaanruva nruqua tintema kyerove, ti varura. Nte riaavaro vaisi airivanto kitaa ntuavaro nruqua tintema kyero qua ti varuvata ³ nraakye qora 144,000 airivanto sivita variqata Kotira tainta nronra vuqaa variqata, mwihua qati variqi vi varu inraikyara taaratana taaratana suqaa variqata, mwihua 24 vaisi nronranramwu suqaavata variqata, qaraakya ihi timwaqita vi varura. Sipisipi nraati mwiva mwihua mwatasairo huvantu nyatorara tita, 144,000 nraakye qora mwihua nraahu mwi ihira timwaqi vi varura. Mwihua nraahu mwi ihira riovata mpohua hia mwi ihira riora.

⁴ Vaisivanto hia nraakyevata nrohintema kyero mwi nraakye qorahua Kotirara nraahu riemwaqi viqata sipisipi nraati mwiva taini tainive virera hunani mwi nraakye qorahua mwia nraahu vataqita vi varura. Mwatani varu nraakye qorahuaqitairo mwihua nraante huvantu kyero sitaairo uro Kotiravata sipisipi nraativata mwitanahua nyunra.

⁵ Uro nyuvata mwi nraakye qorahua hia unra qua timwaqi vuvaro hia mpo quavata mwihuaqaa vahuvata kyuge kyaiqa nraahu vare varuhua varura.

Nyaamwunyaahua taaramponramwu taqorara tura

⁶ Nte Ioniva qati nraahu ruvaata taqe variqana taqaavaro nyaamwunyaava mpovanto nyaamwu virisata hitero vi varuvaro Kotiva mwia titero uro mwatani varihua mpo mwatanaa mpo mwatanaahua eqarave, upive, ekyaa mpo qua mpo qua ti variahuave, mwihua kyuge mwakyaakya ekyaa enta qati variqi vi quara timwa nyiante timwa kyero mwia titovaro mwiva nyaamwu virisata nrohiqaro ⁷ paa tiro aakyara ntero tiqaro, Kotiva nraakye qora ko qiari entava nri ntaihatara tita, nkye Kotirara aatu hiqata mwia nrutu tuaaheraate. Mwiva nyaamwuvata, mwatavata, nramanri nronravata, rumwu nramanrivata, utu tairave. Mwia nraahu qamwata mwateqata tiri mwanriqavanto variho, qiate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro mwia nraakiara nyaamwunyaava mpovanto mwia nraakiara viqaro mwitaama tiro, Papironi mwatukyavanto taiqama viho. Mwi mwatukyava uaqia hi kyaiqara nraahu utuqi viqaro ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua ni uaini nraate tuvata mwihua nreqata mwihuavata api qaraqita vi varurave, tiro.

⁹ Mwitaa tuvaro mwitanahua nyaakiara nyaamwunyaava mpovanto mwitanahua sataqiro viro paa tiro aakyara ntero tiqaro, Vaisi mpovanto qaakyau vairi gamwata mwateqaro ni mwanriqave timwa kyero, mwia nampaa nai tiriqaave, nai kyauqu tuananranive, vatairera, ¹⁰ Kotiva mwi vaisirara mpoqama kyero raraqa tairaro mwianra ni uaini nreqanro ni raraqa taani okyarara taqaananrovema qiananro. Kotiva hia qihaakyama kyero mwi vaisira ru mwataanarove. Kotira mpoqama kyero raraqa tairaro uaqiama kyero mwi vaisira ntuqutu mwataanarove. Kotiva mwi vaisira ntuqutu kyairaro mwiva nyaamwunyaahua kyuqehua suqaavata sipisipi nraati mwia vuqaavata variqaro nronraqama kyero qia itaaninraqi nriqintuna uka quani qiava itaaninraqi variqiro viqaro nronraqama kyero atura ntiqaro varianarove.

¹¹ Mwiqi variqiro viraro mwi qiava hia qiparaitiro, qati nraahu ekyaa enta itamwaqiro quanarove. Mwiqi varihua ekyaa enta itamwaqiro quanarove. Nraakye qora qaakyau vairivata mwia mwanraquhavata gamwata mwateqata tiri mwanriqave tiqata mwia nampaavata varehua, mwihua entaqi ihera nronraqama kye qia itaaninraqi hia tekyavata ihua ekyaa enta atura ntiqata variqi vivarave, tura.

¹² Mwi quara rieqanama nte Ioniva nkyiara tiqana, Nkye Kotira nraakye qora variqata kepukyaqama kyeqa Kotira qua riemwaqita quatemala, tuqo. Nkye Iesusirara nraahu nraato tuqi quaterama, tuqo.

¹³ Qio nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto nianra mwitaama tiro, Mwaa quara qara ntumwa taante. Mate mwaa entaraqatai nraakye qoravanto Kotira kyaiqa varaqi vita qutu vihua varivaro Kotiva mwihua kyuqema nyataanarove, tiro.

Nyaamwunyaava mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto tiqaro, Qutaama qiaro. Mwi nraakye qorahua muaanra varaqi vira qaqira kyeta uro tekyava hivarave. Mwihua vare kyaiqava kyuqe kyaiqa vahianinranra tita, mwi kyaiqaravata vare vihua uro nyaamwuni tekyava hivarave, tiro.

Mwataqaatairo kyara vanturara tura

¹⁴ Mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro tonamwu turomunra vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura. Mwia viri vahirero nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqo tu vaisira viri voti huva vahuvaro qiataqaa kori tovaqa qutero kyauquqi paipa mpoqama kyero vaihora tutero varura.

¹⁵ Varuvaro mwiaqaatairo Kotira nraamwuqitairo nyaamwunyaava mpovanto veva ntero iro tonamwuqaa mwatakyaa viro varu vaisirara aakyara ntero tiqaro, E kyara vantira entava nri ntaiho. Ena paipaqotaira kyara vantu varera nriante. Mwatani kyaravanto naitarama viho, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvaro tonamwuqaa mwatakyaa viro varu vaisiva nai paipa tuto kyero mwatani vahu kyarara teqa kyero vantura.

¹⁷ Mwiva mwitaa huvana nte variqana taqaavaro Kotira nraamwuqitairo nyaamwunyaava mpovanto veva ntero mwivavata nai kyauquqi paipa mpoqama kyero vaihora tutero varura.

¹⁸ Mwiva veva ntero varuvaro nyaamwunyaava mpovantovata qiaqaa ntaqikyari varuva, mwiva Kotira qamwata mwateqaro qia quara to tain-taraqatairo nri ntero nyaamwunyaava paipa vaihora tutorara aakyara ntero tiqaro, Ena paipaqtaira mwatani ito uaini tintera mwia tamwa ekyaa teqa vare nriante. Mwi tamwava keko timwa viho, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro nyaamwunyaava mpovanto mwatani nai paipaqtairo uaini tamwa teqa kyero varero Kotiva uaini tati kyeqaro vataani tanunraqi tuto kyero. Tuto kyovaro mwi tanuva vahirero Kotira mpoqama kyero raraqa to tanuva vahuvaro ²⁰ mwiqi tuto kyovaro uaini tamwa mwia tati varuvaro mwi tanuva nronra mwatukya mwaaqani vahuvaro mwiqitairo tatito nramanriva nraanrevanto viqaro humwunra nramanri votima kyero nai nyianra 300 kiromitaa uto taiqora. Vaisi mwamwanta ekyaa nrapitama kyero qiata nraahu qoqaa vahi nramanrinra votima kyero nraanre mwiva nteqaro humwunra nramanri votima kyero nai nyianrani uto taiqora.

15

Nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto variqata nraakye qora uaqiama nyate inraikyara tute varurara tura

¹ Nte Ioniva variqana ruvaata taqeqana nyaamwuni taqaavaro nronra inraikya nraahumwa inraikyavanto qovarama viro vahura. Mwini nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto variqata nraakye qora qoraqama nyatarera hu inraikyara 7 nramwu qora inraikya tute varura. Mwi inraikyara nraakye qora ekyara nyivaro Kotiva nraakye qorara raraqa taariva taiqa quanro.

² Mwihua mwia tute varuvana nte taqaavaro kyaarera nronravanto karaasi voti huva mwiqi mpoqi mpoqi qia ite varuva vahura. Mwitaama vahuvana nte taqaavata nraakye qora airivanto qaakyau vairi nraatara kyohua varura. Mwihua qaakyau vairivata mwia mwanraqura mwi inraikyara nampaa qara ntumwa tora nraatara kyeta uro kyaarera karaasi voti hura tokyani sivita variqata nkyiari kyauquqi kitaa voti hura Kotiva nyu kitaara tuteta varura.

³ Mwihua mwini variqata Mosesira Kotira kyaiqa vaisi ihivata, sipisipi nraati ihivata, timwaqi viqata mwitaama tita:

Nronrao, Kotio, i kepukyavanto nraatara kyero vaiho.

I kyaiqavanto nronra kyaiqa vaihatara tita, tire

mwia taqeqata kyauqu ntukikinraaqateqa varuro.

E ekyaa mpo mwatanaa

mpo mwatanaahua vunyaava variaravave.

I kyaiqa okyaravanto avuqavu okyara

qutaa okyara nraahuma vaiho.

⁴ Nronrao, tavave i nraatu hia aatu hiananrove?

Ekyama i nraatu aatu hiqata varivarave.

Tavave hia i nrutu tuaaheraanrove?

Ekyama i nrutu tuaaherevarave.

Iqi nraahuma hia qora okyaravanto vaiharo

kyuqe okyaravanto nraahuma vaiho.

E avuqavuma kyera varaara kyaiqava

qoqaa vaihara variananranra tita,

ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua

i kyaiqa taqeta uro i vuqaa variqata,

i qamwata mwateqata i nrutu tuaaherevarave, tura.

⁵ Mwihua mwitaa timwa kyeta ihi timwa taiqa kyovana nte taqaavaro nyaamwuni Kotira nraamwu qesavanto qatua viro vahuvaro Kotiva nainive tu mwatukyava qoqaa vahura.

⁶ Mwitaama vahuvata nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto nraakye qora uaqiama nyatarera hu inraikyara 7 nramwu qora inraikya tutohua, mwihua Kotira nraamwuqitai veva ntora. Mwinramwuhua veva nteta kyuqe tuavaaqa takyuqi tuavaaqa utu teta mwetokyaqaa kori naaqunta voti hura rupa teta varura.

⁷ Varuvaro qati variqi vu inraikyara taaratana taaratanaqitairo mpovanto tanu 7 nramwu nyaamwunyaahua 7 nramwu nyunra. Mwi tanunra 7 nramwu kori tanu vahuvaro mwiqima Kotiva ekyaa enta qati variqiro vira mwia raraq tova piqaro vahura.

⁸ Mwi tanunra nyaamwunyaahua nyuvaro Kotira peqa okyaravanto takyuqi varuvaro mwiaqaatairo qia munravanto viqaro Kotira nraamwuqi uro piqa vuvata mwia kyaara mpovanto hia qio mwia nraamwuqi vera ntaariva vahura. Nyaamwunyaahua 7 nramwuvanto nraakye qora uaqiama nyatarera hu inraikyara hia taiqa kyovaro qati vahurara tita, mwihua mwiqi viqeteve hia vahura.

16

Kotira raraq tova piqa vu tanunra 7 nramwuanra tura

¹ Mwitaama vahuvana nte variqana ruvaata taqeqana riaavaro Kotira nraamwuqitairo quavanto nyaamwunyaahua 7 nramwuanra paa tiro aakya ntero tiqaro, Kotira raraq taiva piqai tanunra 7 nramwu vareta uto mwatani rauru kyaate, tura.

² Mwitaa tuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo mpovanto nai tanu varero uto mwatani rauru kyora. Rauru kyovata qaakyau vairi nampaa vareta mwi mwanraqurara qamwateta tiri mwanriqave tuhua, mwihua varuvaro mwihua mwamwantaqa tauma rumpuara uaqia huva qovarama viro mwihua mwamwanta nre varuvata varura.

³ Rumpuaravanto mwihua nre varuvata varuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 2 vanto tumu nai tanu kyaarera nronraqa rauru kyovaro ekyaa kyaarera mwiva tuqasaa viro qutu vu vaisira nraanre votima vuvaro mwiqi ekyaa qati variqi vi varu inraikyava vahuva ekyaa qutu taiqa vura.

⁴ Ekyaa qutu taiqa vuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 3 vanto nramanri nronraqaavata nramwuqitai tumu nramanrinraqaavata tumu nai tanu rauru kyovaro mwi nramanrivavata vaisi nraanre tuemwa vura.

⁵ Mwitaa huvaro nte riaavaro nyaamwunyaava nramanriqaa ntaqiky varuva Kotirara tiqaro,

I kuaaraq nraahuma uaqia hi okyarava hia vaihara kyotatavanto variaro.

E qati variqira vi variaravave.

Haaruvata e qati variqira vi varuravave.

E mwitaama kyera nraakye qora ntuqutiqara avuqavuma kyera mwitaa hiqara kyuqema hira hiaro.

⁶ Mwihua i nraakye qoravata,

i qua qovarama kyaa vaisihuavata,

ru kyaavaro mwihua nraanrevanto raurirave.

Mwia kyaara e nkyiari ntuqutiqara

nraanre mwihua nyianrata nramwa kyaara

nte mwianra huviqaravema tuqo, tiro.

⁷ Nyaamwunyaava Kotirara mwitaa tuvana nte riaavaro Kotirani mpo inraikya mpo inraikya qia quara mwate varu taintaraqaatairo quavanto tiqaro,

Nronrao, Kotio, i peqavanto mpoqiavata vaiho.

E mwitaa hiqara nraakye qora ntuqutiqara avuqavuma kyera ntuqutuaro.

Nte mwianra qiovema tuqo, tiro.

⁸ Mwitaa tuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 4 vanto uro nai tanu huari vuqaa rauru kyovaro Kotiva huari mwia qati kyovaro huarivanto mpoqama kyero iteqaro mwatani varu nraakye qorahua itamwa tatoqa kye varura.

⁹ Huarivanto nraakye qora nronraqama kyero ite varuvata mwihua Kotirara qora qua tita tiqata, Mwivama nyaamwunyaahua sitaihata mwihua nkyiari tanu rauri variavaro qora inraikyavanto qovarama vi variho, tita. Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari qora kyaiqa qaqira kyeta Kotira nrutu tuaaheraataara vahuvata mwihua hia mwitaa hura.

¹⁰ Mwihua hia mwitaa huvaro nyaamwunyaahua nramwuqitairo nampa 5 vanto nai tanu uto qaakyau vairivanto mwatakyaa vi varu taintaraqaa rauru tovaro qaakyau vairivanto ntaqikyu mwataraqaa enta hu inraikyava qovarama viro entamaqiro vi varura. Entamaqiro vi varuvata nraakye qoravanto mpoqama kye nriqa vu inraikyara vareqata nkyiari mwaaqinri toqe varura.

¹¹ Mwitaamaqi viqata mwihua nkyiari nriqa vura kyaaravata, nkyiari tauma rumpuara itora kyaaravata, Kotirara qora qua tiqata hia nkyiari qora kyaiqa qaqira kyaraitita, qati nraahu mwi kyaiqara utuqi vi varura.

¹² Mwihua nkyiari qora kyaiqa qati nraahu utuqi vi varuvaro nyaamwunyaahuaqitairo nampa 6 vanto nai tanu uto nramanri nronra, Iuperetisi nramanri mwiaqa rauru kyovaro mwi nramanriva tati viro huari vu nrinanyaahua nronra vunyaahua aanra vihi nyatora.

¹³ Mwitaa huvana nte taqaavaro qaakyau inraikya evari nronra voti hura nroqitairovata, qaakyau vairo nroqitairovata, Kotira qua unra qua tu vaisira nroqitairovata, vaana taaramponramwu vihaunta voti uhua qovarama vita varura.

¹⁴ Vaana mwinramwuhua Saataaninra vaanavanto nronra kyaiqa vare varuhua varura. Mwinramwuhua qovarama vita uro ekyaa mwatani varuhua vunyaahua rapateqata nrivaqe ntuvantua hita Kotiravata ntaquare tura. (Nte Ioniva ruvaata taqeqana nraakiara qovara hianinra taqaavara.) Kotiva kepukyavanto ekyaa inraikya nraatara kyaiiva vari-raro nraakiara mwiva ko qiani entava qaumato vahirata ekyaa mwatani varihua vunyaa vaisivanto ntuvaantuama vita Kotiravata ntaqirera utivarave.

¹⁵ (Karaisiva nai uro ntantero tumuani entarara mwataama tiro): Riaate, Nte mpuara vaisi nraantantamwa kye tumuaninrave. Vaisivanto hia vaitaraitiro, vu ntapairi kyero nai tuavaaqaa kyuqema kyero ntaqikyi variariva, mwi vaisiva qamwateqaro variananrove. Mwi vaisiva mwi entaraqaa nraakye qora suqaa nrohiqaro hia tokya variariva hiana kyaurira inraikya varaananrove, tura.

¹⁶ Nte ruvaata taqe variavaro vaana taaramponramwuvanto uro tunrenrasata, Hivuru quaqitai mwata mwia nrutu *Amaketoni* mwatave tura, mwini uro mwatani varu vaisihua vunyaahua ntuvaantuama kyovata ntaqirerata uti varura.

¹⁷ Ntaqirerata Amaketoni tunrenrasata ntuvaantuama vita varuvaro nyaamwunyaahua 7 nramwuqitairo nampa 7 vanto ekyaara tokyaaqaa varuva nai tanu virira nyaamwuni rauru kyovaro Kotira nraamwuqi vahu taintaraqaatairo quavanto paa tiro tiqaro, Taiqama viho, ¹⁸ tuvaro mwiagaatairo aaquakyaa ti varuvaro nyaanruva nruqua ti varuvaro mwaturavanto nronraqama kyero ti varura. Mwaa mwatara ututo entaraqaatairo hia mwitaa hi mwaturava utuvata nraakye qoravanto taqorave. Mwi entara mwatura tiqaro nai nraahumwa mpo qarama kyero turave.

¹⁹ Mwaturavanto tiqaro mwatukya nronra mwia vara mwata mwatama kyero taarampotanaqaa tuqamu viro vahuvaro ekjaa mwatani nronra mwatukya, mpo mwatukya mpo mwatukyaqi vahu inraikyava tumantiro ntuvuraavura hiro uaqiama vura.

Mwitaamaqi vuvaro Kotiva hia Papironivata taunru kyaraitiro, mwiva mpoqama kyero raraqaa tovaro mwi mwatukyarara tiqaro, Evata ni uaini ni raraqaa tai nramanrinra nraante, timwa kyero mwi mwatukyaravata ntaqu mwatovaro ²⁰ kyaarera nronra utaqaa pata mwata airi vahuvavata raupirima viro hia vahuvaro mwataqaa ora tatari taaqi vahuvavata viviro hia vahura.

²¹ Mwitaamaqi vuvaro nyaamwusairo vati kaapura ori nronra voti huva mwia muaanra 50 kirovanto vaisiqaa ntiqaro vaisi ri varura. Vaisi ri varuvata mwihua Kotirara uaqia hi quara tita tiqata, Kotiva nronraqama kyero tiriqaa qua vatero tiri ntuquti variho, tita. Timwa kyeta mwia qorama timwa mwatora.

17

Api qaraqiro nrohi varu nraakyerara tura

¹ Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwu tanu 7 nramwu tutohuaqitairo mpovanto nte variavanani nrintero nianra tiqaro, Nrinrage nte api qaraqiro nrohi vari nraakjera ruani okyarara i nraamwutaankye. Mwi nraakjewa mwatakyaa viro variqaro ntaqikyari taintava nronra nramanri, mpo nramanri mpo nramanriqaa vahirave.

² Ekjaa mwatani variahua vunyaa vaisivanto mwi nraakjeravata mpuraqama kye api nrohi variarave. Mwi nraakjewa vaisi kyapata api qaraqiro nrohiqaro nai uaini, api nrohi vari nramanrinra, ekjaa mwatani varia nraakye qorahua nyihata mwihua nramanri mwia nreta ueraqama quavo, tiro.

³ Mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvaro nyaamwunyaava ni pitaqiro uro quminasata kyovana nte mwini variqana taqaavaro nraakye mpovanto qaakyau vairi mwia mwoqaa mwatakyaa viro varuvaro vairi mwia nraanre vairi varuvaro mwiaqa mpo nrtutu mpo nrtutu mwaaquqa hi nrtutura nraahu qara ntumwa tovaro vahura. Qaakyau vairi mwia qiata 7 nramwu vahuvaro kyaava kyauqurutana vahura.

⁴ Qaakyau vairi mwiva mwitaama varuvaro nraakye mwiva nraanre tavunavata titiqa tavunavata nronra munima kyo tavunanra rupatero variqaro nronra munima kyo orira korive, mpo ori mpo orive, mwiago nai mwamwanta mwunruqama tero variqaro nai kyauquqi kaapu tuteru varura. Mwi kaapuraqi nai api qaraqiro nrohi varuraqaatairo uaqia hu inraikyava, mpo inraikya mpo inraikyavanto nraahu piqa viro vahura.

⁵ Kaapu mwia tuteru nai tiriqa uqetato quara mpo qara ntumwa tovaro vahura. Mwi nrtuva mwataama tiro:

MWAA PAPIRONIVE.
 EKYAA API QARAQITA NROHI VARIAHUAVE,
 EKYAA QORA INRAIKYA UTI VARIAHUAVE,
 MWIHUA VARIVARO MWAA NRAHESIVA
 MWIHUA NYOVAMA VARIHO, tiro.

⁶ Mwi quara mwitaama kye qara ntumwa tovaro vahuvana nte taqaavaro mwi nraakyeve airi nraakye qora nraanre nramwa varovaro mwia vu nraato apiqa huvaro varura. Kotira nraakye qora nraanreve, Iesusira qua nraahu riemwaqi vura kyaara ru kyo nraakye qorahua nraanreve, ekyaa mwi nraanrenra mwi nraakyeve nramwa kyero ueraqama viro varura. Mwi nraakyeve varuvana nte mwia taqena mpoqama kye kyauqu ntukikinraaqate variavaro ⁷ nyaamwunyaava nianra tiqaro, Nanraqamave e mwi nraakyeve taqera kyauqu ntukikinraaqate variaro? E rie variraqe nte mwi nraakyeve okyara tuqetatairavata, mwia mwoqaga mwatakyaa viro vairira mwia qiata ⁷ nramwuvata kyaava ¹⁰ nramwuvata vahi vairira okyaravata, i timwa mwiankye.

⁸ Mwi vairira e taqaarava mwiva haaru qati variqiro vi varurave. Mate mwiva hia qati variqiro vi variho. Nraakiara mwiva mupi nronraqitairo uaqiama virero mwataqa mwaanri ntero quanarove. Mwi vairiva qaakyau vairivanto mwataqaa nrohi varirata mwatani varihua mpo ihua mwia taqeta nkyiari kyauqu kyauqu ntukikinraaqate varivarave.

Haaru hia mwaa mwatara ututo entara Kotiva hini hia nraakye qorahua ni nraakye qora variqata ekyaa enta qati variqi vivarave timwa kyero, mwihua nyutu mpukuqi qara ntumwa tora. Vairi mwianra kyauqu ntukikinraaqate vari nraakye qorahua nyutu hiama mwi mpukuraqi vaiho. Mwihua nyutu mpukuqi hia vahiarihua qaakyau vairi mwia taqeta, nkyiari kyauqu ntukikinraaqate varivarave. Mwi vairiva haaru varuvave. Mwaa entara mwiva hia variho. Nraakiara mwiva qaiqaa qovarama quaninranra tita, mwi nraakye qorahua mwianra nkyiari kyauqu ntukikinraaqate varivarave.

⁹ Kyuqe vu nraato vahiariva nraahu mwaa quara okyarara riemwaqiro quanarove. Qaakyau vairi mwia qiata ⁷ nramwuvanto mwia okyara vahirero taqi ⁷ nramwu vahira mwiaqaa mwatakyaa viro variho. Vairi mwia qiata ⁷ nramwuvanto qaiqaa mwia okyara vahirero nronra vaisi ⁷ nramwu variarave.

¹⁰ Vaisi ⁷ nramwuqitairo hini kyauquruvanto mwatani variqi vita qutu quavaro kuaiqiavanto qati ntaqikyivi variharo mpovanto nronra vaisi vunyaava variariva qatima variho. Nraakiara mwiva qovarama viro mwiva pata qiquqiarama variananro.

¹¹ Qaakyau vairi mwiva haaru qati variqiro vuvave, mate hia qati variqi viva, mwivama nraakiara vunyaa vaisi mwihua nampa ⁸ qama kyaananro. Mwiva ⁷ nramwu vunyaa vaisi mwihua kuaa okyarama variananro. Mwiva qaiqaa qovarama viro uro taiqa virero quanarove.

¹² Kyaava kyauqurutana taqaananra mwia okyara vahirero mwi inraikyava vunyaa vaisi kyauqurutana variarave. Mwaa entara mwi vaisihua hia nronraqama vita kepukya vareta mpo mwataqaa mpo mwataqaa ntaqikyiraitita, qati variarave. Nraakiara mwinramwuhua nronraqama vita qaakyau vairi kyapata ntaqikyiqi viqata huari vu kuaiqiaqaa nai qiquqiaqaa ntaqikyiqi vivarave.

¹³ Mwi vaisinramwuhua vunyaa vaisi kyauqurutanavanto variqi viqata kuaa vu nraato nraahu vateta mwihua qaakyau vairi kyaahaqa hirerata nkyiari kepukya mwia nraahu mwivarave.

¹⁴ Mwihua sipisipi nraativata ntaquqi vivaro sipisipi nraati mwiva nronravanto variqaro ekyaa inraikyaqaa ntaqikyiro ekyaa vunyaa vaisiqaa ntaqikyivara tiro, mwiva mwihua kepukya nteqa kyero nraatara kyaananrove. Mwi entara sipisipi nraati mwiva ntaquqi virata mwia kyuquqa nai nyaanrama kyero nai kyaama tai nraakye qorahua, nai mwianra nraahu riemwaqi vihua, mwihuama mwia vataqi viqata nraatara kyevarave, tiro.

¹⁵ Nyaamwunyaava mwitaa timwa kyero mwiva nianra qaiqaa tiqaro, Api qaraqiro nrohi vari nraakyeva mwatakyaa viro vari nramanrinra mwatavau nronra nramanri mpo nramanri mpo nramanri vira mwia okyarara tirerave. Ekyaa mwi nramanrinra okyaravanto vahirero ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahuama variavo. Upi mwamwanta vaihuave, eqara mwamwanta vaihuave, mpo qua mpo qua qiahua, variarave.

¹⁶ Qaakyau vairivata kyaava kyauqurutanavata taqaananra, mwihua variqata api qaraqiro nrohi vari nraakyeera mpoqama kyeta uaqiama mwatevarave. Mwihua mwia nramwutaaqa hiqata mwia vehiqama mwateta mwia kyaivaro tokyama variananrove. Mwihua mwia vehiqama mwateta mwia mwamwanta mwati toqa nrupepaama kye nramwa kyeta qiaqotai mwia mwamwanta itamwa tatoqa kyevarave.

¹⁷ Kotiva mwihuara ni mutukya vahiani kyaiqara varaqi quate qianinranra tita, mwihua kuaa vu nraato nraahu tu kyeta nkyiari kepukya mwia qaakyau vairi mwia nraahu mwivarave. Mwihua mwitaamaqi vivaro Kotira quavanto qutaa mwivauma vahiananrove.

¹⁸ Mwi nraakyeera taqaarava mwia okyaravanto vahirero mwiva nronra mwatukyavanto mwatani variahua vunyaahuaqaa ntaqikyvi varivama variro.

18

Papironi mwatukyavanto taiqa vurara tura

¹ Nte mwi inraikyara mwi inraikyara ruvaatakyaa tagena qaiqaa taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto nyaamwusairo tumu varuvaro mwia nronraqama kyero nronra kepukya mwuvaro mwia mwunruqamato inraikyava mpoqama kyero takyuqi qaro ekyaa mwata maata ntuvaa-hamaqi vi varura.

² Mwiva paa tiro aakyara ntero tiqaro, Mwi mwatukyava taiqa viho. Papironi mwatukya nronra mwatukyavanto uaqiama viho. Mate mwi mwatukyaraqi hia kyuge inraikya vaanavanto nraahu variqi vi variavo. Nyaamwa uaqia hiahua mwi mwatukyaraqi variqi vi variavo. ³ Haaru mwi mwatukyava nai uaini uaqia hura mpo mwatanaa mpo mwatanaahua nyunranra tiro, mate mwiva taiqa viho. Ekyaa mwata maata vahintema vunyaa vaisi variahua ekyaa mwihua mwiavata api qaraqita nrohi varurave. Mwi mwatukyava api qaraqita nrohu kyaiqara uti varuvatara tita, munima kyaiqa vare varuhua, mwihua kyaiqavanto nronraqa huvata munima vare varurave, tiro.

⁴ Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte variqana riaavaro nyaamwusairo quavanto mwitaama tiro:

Ni nraakye qora tuaavo,

mwi mwatukyara qaqira kyeta nritaraate.

Nkye mwiavata variqata qora kyaiqa varevorave.

Nkye mwatukya mwiqi varivaqena

haunri nte mwia riqana nkyivata ruankyorave.

⁵ Mwi mwatukyara uaqia hi kyaiqava nritarero nyaamwu mwutukyani viro piqa viho.

Kotiva mwia qora kyaiqa mwianra
qati nraahu riemwatero hia taunru kyaiho.

⁶ Mwi mwatukyava nkyi uaqiama nyataintema kyeta
nkye naivata uaqiama mwataate.

Mwiva nkyi kuaiqia nyinranra riegata
nkye mwia taaraqia mwiata.

Mwiva uaqia hi nramanrinra nkyi nyinra
nkye mwi tukyara nraatara kye
mpoqiavata mwia mwiata.

⁷ Nkye mwiva nai nrtutu tuaahera kyairara riegata
mwiva nanrianra qamwateqaro kyuqe inraikya
mwunruqa hiani inraikyara vatairara riegatama,
nkye mwia nrtutu vara mwataniqama kyeta
nriqavira inraikya mpoqiavata mwia mwiata.

Mwiva nanrianra timwaqiro viro tiqaro,
Nte vunyaa nraakyevantoma varuqo.

Nte hia tetoqa nraakye varuqo.

Hia muaanravanto niqaa vahiraqe ntataaninrave, tiho.

⁸ Mwi nraakyeva mwitaa tirara tiro, mwiva variqaro
qioma varuqo tiraro kuaa enta mwiaqaa nraahu
uaqia hiari inraikyava, mpo inraikya
mpo inraikya mwia ruananrove.

Nriqa vi inraikyarave, mwutukya uaqiahiani inraikyarave,
kyara nraataahiari inraikyavave, ekyaa mwi inraikyava
mwi inraikyava mwi nraakyeru ru kyairaro
qiavanto mwia tatoqa kyaananrove.

Nronravanto Kotiva mwiaqaa qua vataariva
kepukyavanto varirave.

⁹ Ekyaa mwatanaa vunyaa vaisivanto mwi nraakyeravata api qaraqita
nrohiqata qora kyaiqavata vare varihua, mwihua variqata taqaivaro mwi
mwatukyava qia iteqaro munra vi varirata mwihua munra mwia taqeqatama
ntatevarave.

¹⁰ Mwihua nyianrasata variqata mwi nraakyeru nronraqama kyero nriqa
quaninra taqeta aatu hiqata varivarave. Mwihua tiqata:
Qikye, uvo, Papironi mwatukya mwaavao,
e nronra mwatukya kepukya mwatukyavanto
variarava variararo mate pataqiaqa
i taiqa kyaihara raupirima quaro, tivarave.

¹¹ Mwi mwatukyava uaqiama virata munima kyaiqa vare varihua vari-
varo mpovanto mwihua hi inraikyara kyoqaa hiva hia varirata mwihua
ntatevarave.

¹² Mwihua hi inraikyava vahirero korive, munima orive, mpo ori mpo
ori kyuqe orive, kyau mwukyaarive, kyuqe tavuna mpo tavuna mpo
tavunave, nraanre tavunave, vakora tavunave, kyuqe mwunta vi vari
kyatarirave, vahi aasau aanraiqo utute inraikyarave, kyatari kyuqeraqo
utute inraikyarave, kapaave, qainive, eqarorive, mwi orira mwi oriraqotai
utute inraikyarave, ¹³ kyaravata nraivaro qiakyaahiani inraikyarave, kyuqe
mwunta quarive tiro qia quare vari inraikyarave, mwuntavi inraikyara
mpo inraikya mpo inraikyave, uainive, oripi kyatari tamwa mwia va-
hamwenrave, uitivata ulti qaupavatave, purimakauve, sipisipive, qosivata
nai mwia raqa kaari votihiravatave, qati inraikyara munima kyontema

kyeta munima kyeqata kyoqaa ututo vaisihuave, ekyaa mwi inraikyara hia mpovanto kyoqaa hiariva variananrove.

¹⁴ Munima kyaiqa varehua mwi mwatukyarara mwataama tivara: Qikye, ekyaa e hiarava mpo inraikya mpo inraikyavanto taiqama viho. E mwunruqama taara inraikyava taiqama viho. Ekyaa mwi inraikyara vataarava hiam qaiqaavata qovara hiananrove, tivarave.

¹⁵ Mwi entara mwi mwatukyaraq i variqata mpo inraikya mpo inraikya nyiqata nronra munima vare vari vaisihua, mwihua nyianrasata variqata mwi mwatukyara taiqa kyaaninra taqeta mpoqama kye aatu hita ntateqata varivarave. Mwi entara mwihua qutu vi vaisirara kyora mwata hiant hivarave.

¹⁶ Mwihua tiqata:

Qikye, po, nronra mwatukyave, kyuqe tuavaaqa nraanreve, vakora tuavaaqave, utute variqara e mwunruqama taara inraikyava korive, mpo orive, kyau mwukyaarive, takyuqi varihara variararo

¹⁷ i pataqiaqa taiqa kyaiharavira raupirima quaro, tivarave.

Sipiqa ntaqiki varihuavata, ekyaa sipiqi nrohi varihuavata, ekyaa sipiqi kyaiqa vare varihuavata, mwihua nyianrasata variqata ¹⁸ taqaivaro mwi mwatukyava qia iteqaro munra vi varirata qia munra mwia taqeta tiqata, Mwaa mwatukyava nai nronra mwatukya vahirave. Hia mpo mwatukyavanto mwaa mwatukyara nraatara kyaiharo vahivama taiqa viho, tivarave.

¹⁹ Mwitaa timwa kyeta mwihua nkyiari qiataqa qaupa quvareta ntateqata tiqata:

Tire mwi mwatukyarara po kye turo.

Mwi mwatukyava airi inraikya varaqiro vi varihata sipi qohua airivanto mwia nrumu mwitaa inraikya mwiqata nronra munima varaarave.

Mwi mwatukyava mwatukya nronra vaiharo pataqiaqa mwia ntuqutu raupirima kyaiho, tivarave, tiro.

²⁰ (Nyaamwusairo quavanto nraakiara qovara hiani inraikyara timwa mpi taiqa kyero mpo qua mwataama tiro):

Mwi mwatukyava taiqa virara rieqata

nkye nyaamwuni varihua qamwateqata variate.

Kotira nraakye qoravata, Iesusiva nronraqama kyai vaisihuavata, Kotira qua qovarama kye vaisihuavata, nkye ekyaa qamwateqata variate.

Mwi mwatukyava nkyi uaqiama nyatairara rieqaro mwia kyaara Kotiva nai kyoqaa mwinrave, tiro.

²¹ Quavanto nyaamwusairo mwitaa tuvana nte ruvaata taqaavaro nyaamwunyaava nronravanto ori nronra qumina inraikya kyavuhu kyero kyaarera nronraqi tuto kyero tiqaro:

Ori mwia tuto kyauqaro vivintema kyero

Kotiva Papironi mwatukya taiqa kyairaro

raupirima viraro mpovanto hia qaiqaavata

mwia taqaananrove.

²² Papironi mwatukyave, e ihi tiqara e kitaa ntuananrave, ntoma ntuananrave, mpo inraikya mpo inraikya ntuararo nruqua tira hia qaiqaavata iqitai rieverave.

Mpo kyaiqa mpo kyaiqa okyara taqehua

hiama qaiqaa iqi kyaiqa varevarave.
 Uiti uru oriqo ntuqutu qaupaqama kye varianinra,
 mwia nruquavata hia iqitai qaiqaa rieverave.
²³ Hiama qaiqaavata omwa qupi kyeta vataivaro
 iqitairo itaananrove.
 Nraakye qoravanto nai vare nai vare hivavata
 hiama iqi qaiqaavata vahiananrove.
 Haaru ini munima kyaiqa varo vaisihuara mwatani
 variahua, mwihuara nronra vaisive ti varurave.
 E ena quahave, qasokyave, vuhaa pahaa inraikyaqo
 mwatani varia nraakye qorahua unra utu nyateqara
 qora aanra sitera vi variananrave.
²⁴ Kotiva taqaiharo Kotira nraakye qora ru kyaahua
 nraanrevanto iqima vaiho.
 Kotiva taqaiharo Kotira qua qovarama kye varu
 vaisihua nraanrevanto iqima vaiho.
 Mwitaa hiananranra tiroma,
 Kotiva i Papironi mwatuka taiqa kyaiho, tiro.

19

Papironivanto taiqa vurara nyaamwuni varuhua nronraqama kye qamwatora

¹ Nyaamwunyaava nronravanto mwitaa tuvana nte riaavata nyaamwuni
 varu nraakye qorahua airivanto nronraqama kye tiqata:
 Nrivage Kotira nrutu tuaaheraare.
 Tire raupirima virera huraro
 Kotiva tiri huvantu timwa taihata qio varuro.
 Kotira okyaravanto kepukya okyara nraahuma vaiho.
 Mwiva kepukyavanto variqaro
 kepukyaqa hiqaro variqiro quanarove.
² Mwiva ko tiqaro avuqavuma kyeqaro qutaa ko ti varivave.
 Papironi mwatukya nronravanto api qaraqiro nrohi vari
 nraakyera votima kyero api qaraqiro nrohi varihata
 ekyaa mwatanaavanto mwiavata api nrohiqata
 uaqiama quarara tiro, mwia kyaara mwi mwatukyaraqaa
 Kotiva qua vatero mwia ntuqutu raupirima kyaiho.
 Mwi mwatukyava Kotira kyaiqa vaisi airi ru kyaiharo
 mwia kyara Kotiva mwia nai kyoqaa mwiqanro
 mwia ntuqutirave, tita.
³ Mwihua mwitaa timwa kyeta qaiqaa nronrama kyeta tiqata,
 Nrivage tire Kotira nrutu tuaaheraare.
 Mwi mwatukyava qia ite variharo mwiqitairo
 qia munravanto ekyaa enta nrivi variananrove, tura.
⁴ Mwihua mwi quara mwitaa tuvata nronra vaisi nramwuvata, qati variqi
 vi varu inraikyava taaratana taaratanavata, mwihua mwatasata tumu ntita
 varuvaro Kotiva nai taintaqa mwatakyaa viro varuvata mwihua mwia
 qamwata mwateta tiqata,
 Qutaave. Nrivage tirevata Kotira nrutu tuaaheraare, tita.
⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Kotira tainta nronra taintaqitairo qua
 mpovanto mwitaama tiro:
 Nkye Kotira kyaiqa vara mwate varia nraakye
 qorahuave, nkye Kotira nraatu aatu hiqata

nrohi varia nraakye qorahuave,
nkye nronra vaisivantove, pata vaisivantove,
nkye ekyaa Kotira nrtutu tuaaheraate, tiro.

Nyaamwuni sipisipi nraativanto nraata varovata nronraqama kye kyara nronra

⁶ Quavanto mwitaa tuvana nte variqana rie variavaro airi nraakye qoravanto qua tuntema kyero quavanto ti varura. Mwi quava aisaakya nronraqitairo hara hara tuntema kyero tiro. Mwi quava nyaanruva nruqua tintema kyero tiqaro mwitaama tiro:

Nrivaqe tire Kotira nrtutu tuaaheraare.

Tiri nronravanto Kotiva ekyaa inraikya nraatara kyairave.

Mwiva ekyaa inraikyaa ntaqikiyi varivave.

⁷ Nrivaqe tire Kotira okyarara kepukya okyarave timwaqi viqata mwianra qamwataqi viqata variare.

Sipisipi nraati mwiva nraakye varaari entava qaumato vaiho. Mwia mwitai nraakyeva terama teroma variho.

⁸ Mwi nraakyerara kyuqe tuavaaqa, eqarori tuavaaqa takyuqi varira, utute variarive tiro mwia mwinrave, tiro.

Mwia nraata mwiva varirero ekyaa Kotira nraakye qorama varita. Tuavaaqa kyugera eqarori mwia okyara vahirero Kotira nraakye qoravanto kyuqe kyaiqa varaavama vahiho.

⁹ Mwi quava mwitaa tuvaro nyaamwunyaava nianra tiqaro, Mwaa quara mwitaama kyera qara ntumwa taante. Sipisipi nraati mwiva nraakye varaani omwatara nranrenra hiro nai nraakye qora nyaanrama taarihua, mwi nraakye qorahua qamwateqatama varivarave, tiro. Mwitaa timwa kyero mwiva qua mpo tiqaro, Mwi quara Kotira qua, qutaa quama vaiho, tiro.

¹⁰ Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte mwia kyuqutarani tumu ntina mwia qamwata mwateqana mwia nrtutu tuaaherarera utuavaro mwiva tiqaro, Qaqao, hia mwitaa hianta. Nte i nraantantena Kotira kyaiqa vaisima varuqo. Nte ivata i qata vakyaahuavata nraantantena Iesusira qua timwa nyiqi vi varurahuama varuqo. E Kotirara nraahu ni mwanriqave tiqarama mwia qamwata mwataante. Kotira mwanraquravanto haaru poropeti vaisi kyaahaqama nyate varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurave. Mwia votima kyero Kotira mwanraquravanto tirivata kyaahaqama timwa te varihata tire Iesusira qua timwa nyiqi vi varunanrave, tiro.

Qosi eqarori mwoqaa mwatakyaa viro varurara tura

¹¹ Nyaamwunyaava mwitaa tuvana nte variqana taqaavaro nyaamwuvanto qatua vuvaro qosi eqarorivanto qovarama viro. Qovarama viro varuvaro mwia mwoqaa vaisi mpovanto varuvaro mwi vaisirara Kotirara nraahu rie vari vaisivave timwa kyero, qutaa vaisive tura. Mwi vaisirara mwitaa tuvaro mwi vaisiva mpohuaqua qua vatarero hirove, mpohua rirero hirove, mwiva avuqavuma kyeqaro mwitaa hura.

¹² Mwi vaisiva varirero mwia vuvanto qia votima kyero ite varuvaro mwia qiataqaa nronra vaisi tovaqa airi vahuvaro mwi vaisiraqaa nrtutu mpo qara ntumwa tova vahuvaro hia mpovanto mwi nrtutura ntapihi kyovaro nai mwi vaisiva nraahu mwi nrtutura ntapihi kyora.

¹³ Mwi vaisiva nai nraahu naiqaa qara ntumwa to nrtutura ntapihiro variqaro vaaqa ututovaro vaaqa mwiva nraanreqi ntamwa kyova vahura. Mwi vaisira nrtutu *Kotira Quavantove*, tura.

¹⁴ Mwi vaisira nrutu mwitaama vahuvaro mwiva vi varuvata nyaamwusai ntaquhua mwia kyuquqa vitinteta mwia vataqi viqata mwihuavata qosi eqaroriqaa viqata kyuqe tuavaaqa eqarori tuavaaqa takyuqi varura ututeta vi varura.

¹⁵ Vi varuvaro mwi vaisira nroqitairo paipa vaihova nrintero vahuvaro mwi paiparaqotairo ekyaa mwatanaa nraatara kyaariva varura. Mwi vaisiva ekyaa mwatanaa nraatara kyero mwiva qaini kyauru tu varero viqaro mwihuaqaa ntaqikyiqiro quanano. Mwiva mwihuaqaa ntaqikyiqiro viqaro uaini tamwa tanu nronraqi kyero tatintema kyero mwi vaisiva Kotiva ekyaa inraikya nraatara kye variva, raraqa taani nraakye qorahua ntuqutuqiro quariva varura.

¹⁶ Mwi vaisiva varuvaro mwia tuavaaqa ututoraqaavata mwia tukyaqaavata qua mpo qara ntumwa tova mwitaama tiro:

Ekyaa vunyaa vaisi variavaro
mwaa vaisiva mwihua vunyaava varirave.
Ekyaa nronra vaisi variavaro
mwiva mwihua nronra vaisi varirave, tiro.

¹⁷ Mwitaa hi varuvana nte taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto huari vuqi siviro variqaro nronraqama kyero qua tiqaro ekyaa hiteta nrohi varu nyaamwahua nyaanrenro tiqaro, Nkye ekyaa nriate. Kotiva omwata nronra nrainani nrumu nraate.

¹⁸ Nkye nrumu vunyaa vaisi mwamwanta mwati nreta ntaqua vaisihua mwihuaqaa nronraqahi vaisira mwamwanta mwati nreta, nronra vaisi mwihua mwamwanta mwati nreta, qosivata mwihuaqaa mwatakyaavi varia vaisihuavata, ekyaa mwatanaavata, rupa taa vaisihuavata, qati varia nraakye qorahuavata, nrutu vataa nraakye qoravata, hia nrutu vataa nraakye qoravata, nkye ekyaa mwihua mwihua mwamwanta mwati nrumu nraate, tiro.

¹⁹ Nyaamwunyaa vaisivanto mwitaa tuvana nte taqaavata qaakyau vairivantovata, mwatani vunyaa vaisinramwuvantovata, mwihua ntaqu vaisihuavata, mwihua kuaaqa ntuvaantuama vita qosiqaa mwatakya viro varu vaisira mwiavata, mwia kyuquqa nruhua ntaqu vaisihua mwihuavata, ntaqirerata uti varura.

²⁰ (Ntaquqi vi varuvaro qosiqaa varu vaisiva mwihua nraatara kyero) qaakyau vairi mwia rupa tero vaisi mpovanto unra tiqaro, Kotira qua qovarama kye varuqo, tu vaisiravata rupa tora. Unra vaisi mwiva vuni qaakyau vairi kyaahaqa hiqaro nraahumwa mpo kyaiqa nronra kyaiqa vare varuvata nraakye qoravanto qaakyau vairi nampaa varohua qaakyau vairi mwanraquhara tiri mwanriqave tiqata qamwata mwatohua, mwihua unra vaisi mwia kyaiqa taqeta qutaama mwiva Kotira qua ti varuvave tura. Unra vaisi mwiavata qaakyau vairi mwiavata hia ru kyaraitiro, mwitanahua qia nronraqama kyero itoraqi tuto kyovatatana mwiqi varura. Mwi qiava ite varuvaro mpoqama kyero nriqiqi viqaro munravanto ukavi varu qiava vahura.

²¹ Mwitanahua qiaqi tuto kyero qosiqaa varu vaisiva uro ntaquqi viro mwitanahua kyuquqaa vitinto vaisihua ruqiro viro nai paipa, nroqitairo nru paiparaqotairo, mwihua ru taiqa kyovaro nyaamwa ekyaa mwihua nrumu mwihua mwamwanta mwati toqa ntupepaama kyeta nkyiari nraataa huntema nramwa vura.

20

Saataaninra 1,000 ihiaara rupa tairaro varianinranra tura

¹ Mwitaa huvana nte variqana taqaavaro nyaamwunyaa vaisi mpovanto nyaamwusairo kiqa mpo, mupi nronra qesa qatuaa kiqara nai kyauquqi tu varero seni muaanrantora, mwiavata tu varero tuminro.

² Mwiva tumu evari nronra votihura qora inraikya mwia ntavaaqavu kyora. Evari qarura uaqiahuva mwiva haaru varuvave. Mwiva Saataaniva Kotira nramwutaavanto varuvaro mwia ntavaaqavu kyero mwia rupa taariro 1,000 ihiaara karavuqi variarive timwa kyero, seniqtotairo mwia rupa kyora.

³ Rupa kyero mupi nronraqi mwia mwaamwi tuto kyero mwianra 1,000 ihiaara mwiqi variqaro hia qaiqaa mwaanri ntero nraakye qora unra qiarive tiro, qesa mwia tita tero roki ruteru qumego taaqau tora. Nte ruvaatakyaa nraakiara qovara hianinra taqaavarave. Nraakiara Saataaninra rupa tairaro mwiva 1,000 ihiaara karavuqi variqiro uro taiqa kyairaro mwi entaraqaatairo Saataaninranra mwiva mpo enta pata entanramwu qatinani mwaanri ntero nrohiarive tiro, mwia huvantu kyaananrove.

⁴ Nte ruvaatakyaa taqaavaro tainta nronra mpo tainta mpo taintavanto vahuvata mwiaqaa nronraqama vu vaisihua mwatakyaa vita varura. Mwi vaisinramwuhua ko qiate tiro, nronraqama kyovata varuvana nte mwihua taqeqana nraakye qora mwanraqura airivata taqaavara. Mwi nraakye qorahua mwatani varu entara Iesusirara nraakye qora timwa nyiqata Kotira qua ti varuvata mwia kyaara mwihua nyunta teqa kyora. Mwi nraakye qorahua mwatani variqatama hia qaakyau vairivata mwia mwanraquharavata qamwateta tiri mwanriqave tiraitita, nkyiari kyauquqaavata tiriqaavata hia mwia nampaa varora. Nte taqaavata mwi nraakye qorahua qaiqaa qati sivita variqata Karaisiravatamakye mwaa mwataraqaa ntaqikyiqi viqata 1,000 ihiaara variqi vura.

⁵ Mwi nraakye qorahua qaiqaa qati sivi variqata mwitaamaqi vuvata hini nraakye qora qutu vuhua hia sivoraitita, qati nraahu variqi vuvaro 1,000 ihi nritarovata mwihuavata qaiqaa qati sivita nrohi varura. Vaakya tu nraakye qorahua nraakiara mwihua nraante qaiqaa qati sivi variqi vi vari nraakye qorahuama varivara.

⁶ Tahuave varivaro Kotiva mwihua nraante sivuma kyaarihua mwihua qamwateqata varivaro Kotiva mwihua kyugema nyatairata varivarave. Mwihua kepukyavanto qio vahiraro qaiqaa mwihua qutu viva hiama qio vahiananro. Mwihua qaiqaa qutu viva hia qioqahirata mwihua Karaisiravata 1,000 ihiaara ntaqikyiqi viqata Kotiravata Karaisiravata kyaiqa varaqi vivara.

Saataaninra ekyaa nraatara kyaaninranra tura

⁷ Nraakiara Saataaniva 1,000 ihiaara karavuqi variqi viro uro taiqa kyairaro mwia huvantu kyairaro ⁸ mwiva veva ntero pataqiaara qatinani variqaro uro ekyaa mwatanaa unra qua tirata mwihua mwia quara qutaave tivara. Nraakiara mwi entara mwatani varihua mpo mwatanaa Nkoku mwatanaahua varivata mpo mwatanaahua Menkoku mwatanaahua varivara. Mwi mwatanaahua variqata mwihua Saataaninra quara qutaa quave tivaro Saataaniva ntaqirero mwi mwatanaahuatana ntuvaantuama tairata mwihua nramanri nronra tokyasataa nruqa vahira mwia votima kyeta vaisi airintivanto ntuvaantua hivarave.

⁹ Nte ruvaatakyaa taqaavata mwi mwatanaahua Kotira nraakye qoravata ntaqirerata uti variqata ekyaa mwata maata variqi viqata uro Kotira nraakye qora ututuma kyeta Kotira mwutukya vahi mwatukyara mwiavata ututuma kye varura.

Nkoku mwatanaa mwihuavata Menkoku mwatanaa mwihuavata Kotira nraakye qora ututuma kye mwihua rirera huvaro nyaamwusairo qiavanto tumu mwihua itamwa taiqa tuto kyora.

¹⁰ Mwihua taiqa kyovaro Saataaniva mwihua unra utu nyatova varuvaro mwiavata vara kyero qia ori eqarorigaatairo ite varuraqi tuto kyora. Vuni qaakyau vairivata unra qua tiqaro, Kotira qua qovarama kye varuvave, tu vaisiravata tuto kyoraqi Saataaninravata tuto kyora. Nraakiara mwinramwuhua mwi qiava itaaninraqi variqi viqata iheravata entaqivata ekyaa enta atura ntumwaqi vivara.

Kotiva ekyaa entaqaa variqaro ko qianinranra tura

¹¹ Nte ruvaatakyaa taqaavaro tainta nronra eqarori tainta vahuvaro mwiaqaa mpovanto mwatakyaa viro varura. Mwiva tainta mwiaqaa mwatakyaa viro varuvaro nyaamwuvantovata mwatavantovata tiqaro, Hiam qio mwia vuqaa varianinrave, timwa kyero aatu ntugema kyero vivuvaro hia mpoqiavantovata mwia qaiqaa taqora.

¹² Mwitaa huvana nte taqaavata nraakye qora qutu vuhua nrutu nronra vataahuave, pata nrutu vataahuave, mwi taintara vuqaa sivita varura. Qutu vuhua tainta mwia vuqaa sivita varuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mpuku vara kyero mpo mpuku mpo mpuku iritero variqaro mpuku mpo, mwiqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua nyutu vahu mpukura, iri kyero ko timwaqiro vura. Qutu vuhua mwatani qati varu entara mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varu quara mwi mpukuraqi mwi mpukuraqi qara ntumwa tovara vahuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mpukuqi qara ntumwa to quara riegaro ko timwaqiro vura.

¹³ Mwiva ko timwaqiro vuvata kyaarera nronraqi ntaqutu vu nraakye qorahua mwiqitai qovarama vita uro tainta mwia vuqaa varuvata qutu quahua uro varia mwatukyaraqitaivata nraakye qora qovarama vita uro mwi taintara vuqaa varuvaro taintaqaa mwatakyaa viro varuva mwihua qati varu entara kyaiqa vare varurara riegaro ko timwaqiro vura.

¹⁴ Mwiva ko timwaqiro viro uro taiqa kyero mwiaqaatairo qutu vuhua vata, qutua okyararavata, qia nronra itoraqi vara mwaamwi tuto kyora. Nraakiara Kotiva qia nronra itaaninraqi tuto kyairata mwihua mwi entara tiqata, Po, mate ekyarama qutu vuro, tivara.

¹⁵ Tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva variqaro taqovaro ta nraakye qorahuave nyutu hia mpukuqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua nyutu qara ntumwa to mpukuraqi vahuvaro mwia qia nronra itoraqi vara mwaamwi tuto kyora.

21

Nyaamwu qaraakyavata mwata qaraakyavata qovarama quaninranra tura

¹ Mwitaa huvana nte taqaavaro nyaamwu qaraakyavantovata mwata qaraakyavantovata vahura. Nyaamwu haaruaavavata mwata haaruaavavata ekyaa vivuvaro kyaarera nronravantovata hia vahura.

² Mwitaa huvana nte taqaavaro Kotiva hunasairo nyaamwusairo mwatukya kyuqeva, hia mwiqi uaqia hi inraikyavavata vahu mwatukyava, qaraakya Ierusalemivanto tumi varura. Nraakyevento nai vaati vararera hiro nai mwamwanta mwunruqama taintema kyero mwi mwatukyava tumi varuvana ³ nte riaavaro tainta nronraqaatairo quavanto mwitaama tiro: Mwaa entaraqaatairo Kotiva nai nraakye qora kyapata variqiro quanarove. Mwiva mwihua kyapata variqiro virata mwihua mwia

nraakye qorama varivarave. Kotiva naivanto mwihua kyapata variqiro virata mwihua mwianra tiri mwanriqave tivarave.

⁴ Mwihua varivaro mwiva mwihua nruqunru nruka nyatairata mwihua qio variqata hia qaiqaa gutiraitita, hia ntataraitita, hia mwutukya uaqiahirata variraitita, hia nriqavira inraikya vararaitita, kyuqema kye variqi vivarave. Haaruaa okyara taiqa virara tita, mwihua mwitaamaqita vivarave, tiro.

⁵ Quavanto mwitaa tuvaro tainta nronraqa mwatakyaa viro varuva tiqaro, Nte mate ekyaa inraikya qaraakyaqama kyarerave, tiro. Timwa kyero nianra tiqaro, Mwaa quava qutaa qua vaiharo mpovanto qio mwi quara riemwaqiro quaninranra tira, e mwaa quara qara ntumwa taante, tiro.

⁶ Mwitaa timwa kyero mwiva qaiqaa tiqaro, Qio nte mwi kyaiqara taiqama kyauqo. Nte haaru vuni variavavama varuqo. Nte nraakiara ekyaarara vitinivata variarivama varuqo. Vaisi mpovanto nramanri nraataa hirera, nte nrumwuqitairo qati variqiro quani nramanrinra, mwia mwiqanama hia kyoqaara nyaanru hiraitina, qati mwianrinro nrenro mwiva qati variqiro quanarove.

⁷ Vaisivanto uaqia hi kyaiqaravata ntaquqiro viro qio nraatara kyaariva, mwivama nte hiani inraikyara qio varaananrove. Nte mwihua mwanriqavanto variarita mwihua ni maaqu naamwunra varivarave.

⁸ Mpo hia nraakye qorahua ni kyaiqa nraatu aatu hiqata ni pataqi nria aanranra qaqira kyaahuave, hia nianra riemwaqita vihuave, mwaaqu kyaiqa uti varihuave, hena vaisi ru kyehuave, api qaraqita nrohi varihuave, qumina unra inraikyara tiri mwariqave tiqata qamwata mwate varihuave, ekyaa unra qua ti varihuave, ekyaa mwi kyaiqara mwi kyaiqara uti varihua qia nronravanto ori eqaroriqaatairo itaaninraqi vivarave. Mwihua mwini uro variqata, Qikye, ekyaarama qutu vuro tivarave, tiro.

Qaraakya Ierusaremianna tura

⁹ Mwitaa huvaro nyaamwunyaahua 7 nramwu mwihua nraakye qora ekyaara uaqiama nyatarera hu inraikyara tanu 7 nramwu piqa kyeta tutoraqitairo mpovanto nte hiavanani nri ntero nianra tiqaro, Nrinraqe nte sipisipi nraati mwiva varaani nraakyera i nraamwu taarira taqaante, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvaro Kotira mwanraquravanto kepukyaqama kyero nivata varuvana nte variavaro nyaamwunyaava mwiva ni pita varero taaqi nronra mpo nritaroraqaa uro kyero ni naamutovana nte taqaavaro Ierusaremi kyuqera hia mwiqi qora inraikyavanto vahu mwatukyava tumiqanro Kotiva varura nyaamwusairo tumi varura.

¹¹ Mwi mwatukyava tumi varuvaro Kotira peqa okyaravanto mwi mwatukyaraqitairo takyuqi varuvaro tuminro. Mwi mwatukyava takyuqiqaro nronra munima kyaani orira voti hira mwia nrutu *iasipaa* ori votima kyero takyuqiqaro karaasi votima kyero itero ante anta hi varura.

¹² Mwi mwatukyara vasaamwunra vahirero nronra nritarero vahuvaro mwia qesa 12 nramwu vahuvata nyaamwunyaahua 12 nramwuvanto mwi qesara kuaa kuaaqa ntaqikiyi varuvaro qesa mwiaqaa Isareri okyara 12 nramwu nyutu qara ntumwa tovaro vahura.

¹³ Mwi mwatukyara vasaamwunra riqanani taarampo qesa vahuvaro kyaavani taarampo qesa vahuvaro vetara hini taarampo qesa vahuvaro mwaa hini taarampo qesa vahura.

¹⁴ Vasaamwunra mwia vara ututu qesa 12 nramwu mwitaama vahuvaro ori 12 nramwuqa vasaamwunra mwia ratova ori mwinramwunraqa

sipisipi nraati mwiva nronraqama kyo vaisihua 12 nramwu nyutu gara ntumwa tovaro vahura.

¹⁵ Mwitaama vahuvaro nianra qua ti varu vaisiva nyaamwunyaa vaisivanto variqaro mwataani kyaamwunra koriqotairo ututura nai kyauquqi tutero mwi mwatukyavata, mwi mwatukyara qesavata, mwi mwatukyara vasaamwunravata, mwatarero uti varura.

¹⁶ Mwi mwatukyava vahirero kyaava rigana nraantera hini hini mwinramwuva kuaaqarama vahura. Mwitaama vahuvaro nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara mwatama kyero taqovaro vasaamwunra hinisataa 2,200 kiromitaa vahuvaro mwatukya mwia virinivata mpianivata mwatama kye taqovaro 2,200 kiromitaa kuaa qarama kyero vahura.

¹⁷ Mwitaama vahuvaro nyaamwunyaa vaisivanto vasaamwunra mwia mwatama kye taqovaro mwia mpuahaa mwiva 144 mitaa vahura. Vaisivanto kyairiqa vara kyero mwataara hi varintema kyero nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara mwatama kye taqero mwi quara timwa mpuvana nte riaavarave.

¹⁸ Vasaamwunra mwia *iasipaa* origotairo ututova vahuvaro mwatukya utaqi vahu nraamwunra *kori* origotairo ututovaro karaasivanto itero ante anta hintema kyero itero ante anta hiqaro vahura.

¹⁹ Mwitaama vahuvaro vasaamwunra mwemwani vahu orira munima nronraqama kyaani orira mpo ori mpo ori mwunruqama tova *iasipaa* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 2 ori kukyanumwu votihuva *sapaia* ori

vahuvaro

mwiaqaa nampa 3 ori eqarori votihura aketi ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 4 ori vuhanaa votihuva emaraari ori

vahuvaro

²⁰ mwiaqaa nampa 5 ori nraanrevata eqarorivata vahu orira

sontonisiki ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 6 ori nraanre ori *koniriani* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 7 ori qaamiantaqatova *karisoriti* ori

vahuvaro

mwiaqaa nampa 8 ori kyatari mwanre votihura *mperiri* ori

vahuvaro

mwiaqaa nampa 9 ori *topaasi* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 10 ori korisopareri ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 11 ori qia votihura *haisini* ori vahuvaro

mwiaqaa nampa 12 ori nraanre votihura *ametisi* ori vahura.

²¹ Ori 12 nramwu vahuvaro qesa 12 nramwu kyau mwukyaari voti huvave, kinaa voti huvave, vahura. Hia kinaa pataqiani vara kyero tomaqa kyeqaro qesa mwia utiraitiro, kinaa nronra kuaikuqo qesa mwia utuqiro viro ekyaa qesa 12 mwinramwunra taiqa kyora. Qesavanto mwitaama vahuvaro mwi mwatukyaraqi vahu aanrava koriqo ututovaro karaasi nraantantoraqitai vutura hinivata qio taqe inraikyava vahura.

²² Mwi mwatukyaraqi vahu aanrava mwitama vahuvana nte taqaavaro Kotira qamwata mwate nraamwuva hia vahura. Kotiva ekyaa inraikya nraatara kye variva mwivavata, sipisipi nraati mwivavata, mwitanahua mwi nraamwuva varura.

²³ Mwi mwatukyava vahuvaro Kotira peqa okyaravanto itero takyugiqaro ntuvaahe varuvaro sipisipi nraati mwiva omwa votima kyero ite varuvarora tiro, huarivantovata toravantovata hia mwia kyaiqa vahura.

²⁴ Nraakiara mwi mwatukyava qovarama virata ekyaa mwatanaa nrohivaro mwi mwatukyava ntuvaaahairata nrohi varirave. Mwihua

mwitaama kye nrohi varivata mwatani vunyaa vaisinramwuvanto nkyiari kyuqe inraikya vatera varaqita uro mwi mwatukyaraqi kyevarave.

²⁵ Mwihua nkyiari vate inraikyara varaqita uro kyeta varivaro qaatataan-inraqa mwi mwatukyara qesavanto qati nraahu qatua viro vahiraro mwini hia enta hianinranra tiro, hia mwi qesara tita taananrove.

²⁶ Mwi mwatukyara qesa qati qatuaviro vahirata ekyaa mwatanaavanto nkyiari vatera kyuqe inraikya varaqita mwiqi qio uro kyevarave.

²⁷ Mwi inraikyara mwi inraikyara uro kyeqatama kyuqe inraikya nraahuma uro kyevara. Mpo inraikya qora inraikyavanto hiam mwi mwatukyaraqi viqetaananro. Vaisivanto kyaurira kyaiqa varaarivave, unra qua qiarivave, ekyaa mwitaa hi vaisihua hiam mwi mwatukyaraqi viqetevara. Sipisipi nraati mwia mpukuqi ekyaa enta qati variqi vi nraakye qorahua mwihua nyutu qara ntumwa tai nraakye qorahua, mwihua nraahuma mwi mwatukyaraqi qio viqetevarave.

22

Qati variqi vi nramanrinranravata qati variqi vi kyatariraravata tura

¹ Nyaamwunyaa vaisivanto mwi mwatukyara ninaamutero mwiva nramanri mpo ni naamutovana taqaavara. Mwi nramanriva, qati variqiro vi vari nramanriva, kyuqema kyero takyuqiro itero ante anta hiqaro Kotiravata sipisipi nraati mwitana taintaqitairo tumi varura.

² Mwi nramanriva mwiaqitairo viqaro mwi mwatukyara aanra utaqaqaa vi varuvaro nramanri tokya hini hini kyatari, qati variqi vi variva vahura. Mwi kyatariva kuaa ihi mwiqi kuaa tora kuaa tora tamwa rieqaro 12 nani tamwa riemwaqiro vivi hura. Mwi kyatarira mwanrevanto ekyaa mwatanaahua hemwaa votima kyero mwihua kyuqema nyataariva vahura.

³ Kotiva uaqiama quarive qiari inraikyava hiam mwi mwatukyaraqi vahiananro.

Mwi mwatukyaraqi Kotiravata sipisipi nraativata mwitanahua taintama vahiananro. Mwi taintava mwi mwatukyaraqi vahirata Kotira kyaiqa vaisi mwia nraakye qora, mwihua Kotirara tiri mwanriqave tiqatama qamwata mwatevara.

⁴ Mwihua mwianra qamwataqi viqata mwia viri taqamwaqi vi varivaro Kotira nrutu mwihua tiriqa qara ntumwa tairaro vahiananro.

⁵ Mwihua mwitaama kyeta Kotirara qamwataqita vivaro hiam mwini enta hiananro. Nronravanto Kotiva mwihua ntuvaahama nyate varian-inranra tiro, huarivantovata omwavantovata hiam mwia kyaiqa vahiananro. Kotiva mwihua ntuvaahama nyatairata mwihua vunyaa nraakye qora variqata ekyaa enta ntaqikiqita vivara.

Iesusiva uro ntantero tumuaninranra tura

⁶ Nyaamwunyaa vaisivanto qaiqaa nianra tiqaro, Mwaa quava qutaa quama vaiho. Qioma vaisi mpovanto mwi quara riemwaqiro quanarove. Nronravanto Kotiva nai mwanraqura poropeti vaisi nyuvaro mwiva mwihua kyaahaqa hi varuvata mwihua Kotira qua qovarama kye varurave. Kuaa qarama kyero Kotiva matevata nai kyaiqa vaisiara mwihua nraakiara pataqia vari kyero qovara hianinra ntapihi kyeta riaate tiro, nyaamwunyaa vaisi mpo titairave, tura.

Mwiva mwita tuvana nte Ioniva ruvaatakyaa nraakiara ekyaa mwi inraikyava qovara hianinra taqaavara.

⁷ Iesusiva mwitaama tiro: Nte nkye hinani qamwanrama uro ntantena tumuaninrave. Mwaa mpukuraqi nraakiara qovara hianinra qara ntumwa

taurave. Mwi quara riemwaqiro quariva variraro Kotiva mwia kyuqema mwatananrove, tura.

⁸ Nte Ioniva ruvaatakya mwi inraikyara riena mwi inraikyara taqaavara. Nte mwi inraikyara rie taqe hina mwiaqaatai nyaamwunyaa vaisivanto ni naamutora mwia kyuqutarani tumu ntina mwia nrutu tuaaherara uti variavaro ⁹ mwiva qaqaao tiro, Hia ni nutu tuaaheraante. Nte i voti huva Kotira kyaiqa vaisima varuqo. I qata vakyaahuave, poropeti vaisive, mwaa mpukuraqi gara ntumwa tai quara rias nraakye qorahuave, nte mwihua votima kyena Kotira kyaiqa vaisima varuqo. E Kotirara nraahu ni mwanriqave timwa kyera mwia nraahu gamwata mwataante, tiro.

¹⁰ Mwitaa timwa kyero qaiqaa tiqaro, Mwaa quara nraakiara qovara hianinra qovarama kyauqara gara ntumwa taananra hia uqeta taante. Ekyaa mwi quava qutaa qovara hiari entava qaumato vahirara tira, e hia uqetataante.

¹¹ Qora kyaiqa utuani vaisira qati kyairaro mpoqiavata qora kyaiqa utuqiro quarive. Api nrohiani vaisira qati kyairaro api nrohiani kyaiqara mpoqiavata utuqiro quarive. Kyuqe kyaiqa varaani vaisira qati kyairaro kyuqe kyaiqa nraahu mpoqiavata varaqiro quarive. Kotira kyaiqa nraahu varaani vaisira qati kyairaro Kotira kyaiqa nraahu varaqiro quarive, tura.

¹² Iesusiva mwitaama tiro: Riaate, nte qamwanrama uro ntantena tuminrenrave. Nte mwi entara nraakye qora nyianri inraikyara varena nraakye qora mwihua nkyiari kyaiqa kuaiqia kuaiqiaqa taqeqana kyoqaa nyianinrave.

¹³ Nte haaru vuni variavavama varuqo. Nte nraakiara ekyaarara vitivata variarivama varuqo. (Nte nraahuma okyaranivata mwutunivata varuvama varuqo.)

¹⁴ Nraakye qora nkyiari tuavaaqa kyuqema kye hiqama tehua, mwihua gamwateqata varivarave. Ekyaa enta qati variqi vi kyatari tamwanra mwi nraakye qorahua qio hiqum kye varevama vahiananrove. Mwi nraakye qorahua qioma Kotira mwatukya qesa qatua kye vera ntevama vahiananrove.

¹⁵ Mwihua mwi mwatukyaraqi varihua varivaro mpohua mwi mwatukyaraqi viva hiam qio vahiananrove. Mwihua mwaaqani vairi votima kyeta varivarave. Tuhive haaqa quaakyara kyaiqa vare varihuave, nraakye qora api qaraqita nrohi varihuave, vaisi ru kyehuave, unra inraikyara tiri mwanriqave tiqata gamwata mwate varihuave, unra quavata unra kyaiqavata vare varihuave, mwihua hia Kotira mwatukyaraqi viraitita, mwaaqani varivarave.

¹⁶ Nte Iesusiva Kotira nraakye qora mpoqi mpoqi variahua, mwihua mwi quara riaate tinama, nte nyaamwunyaa vaisi mpo titauqaroma mwi quara mwihua timwa nyiho. Nte Ntevitira okyara kuaa okyaravantoma varuqo. Itataaravanto qaatatarera hinani itaira nte mwia votima kyena iteqana ntuvaahe varuvama varuqo, tiro.

¹⁷ Kotira mwanraquhavantovata sipisipi nraativanto varaari nraakyevavata mwianra tumuantema, tita. Mwitanahua mwitaa ti variarara tita, nkye mwaa quara rihuavata Iesusirara tumuante qiata. Tavave nramanri nraataa iharo variho? Nrinra hia kyoqaa hiraitira, qati vara kyera nraante.

Ekyaara qua tura

¹⁸ Nte Ionivama tina. Nraakiara qovara hiani quara gara ntumwa taura nkye mwi quara rihuara tirera. Nte nkyiara kepukyaqama kyena mwitaama tina, Vaisi mpovanto nte tu quaraqa mpo qua tomaqa taakyorave. Mwiva mwitaa hirera, qora inraikya qovara hininranra mwaaqi tura, Kotiva ekyaa mwi inraikyara mwi vaisiraqaa vataananrove.

¹⁹ Nraakiara qovara hiani quara nte gara ntumwa tauraqaatairo mpovanto mpo qua vara qatinani kyaankyorave. Mwiva mwi quara vara qatinani kyairera, Kotiva mwi vaisirara hiamu mwiva ekyaa enta qati variqi vina kyatari tamwanra nrenanrave qiananrove. Mwiva hiamu ni mwatukya kyugeraqi quananrove, qiananrove. Nte kyatari mwianravata, mwatukya mwianravata, mwaa mpukuraqi gara ntumwa taurave.

²⁰ Ekyaa mwi quara mwi quara qovarama kyai vaisiva, Iesusiva, nai kyauqu nriqiqa vateqaro mwataama tiro, Nte qutaama tuqo. Nte qamwanrama kye uro ntantena tumuaninrave, turave.

Iesusiva mwitaa tihana nte tiqana, Qutaama tira hiaro. Nronrao, Iesusio, e tumuante, tuqo.

²¹ Nkye varivaro tiri vunyaa vaisi Iesusiva nkyivata variqaro nkyi kyugemaqiro quarive. Qutaave.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiu 1:1-2:12
2	Matiu 2:13-3:6
3	Matiu 3:7-4:11
4	Matiu 4:12-25
5	Matiu 5:1-26
6	Matiu 5:27-48
7	Matiu 6:1-24
8	Matiu 6:25-7:14
9	Matiu 7:15-29
10	Matiu 8:1-17
11	Matiu 8:18-34
12	Matiu 9:1-17
13	Matiu 9:18-38
14	Matiu 10:1-23
15	Matiu 10:24-11:6
16	Matiu 11:7-30
17	Matiu 12:1-21
18	Matiu 12:22-45
19	Matiu 12:46-13:23
20	Matiu 13:24-46
21	Matiu 13:47-14:12
22	Matiu 14:13-36
23	Matiu 15:1-28
24	Matiu 15:29-16:12
25	Matiu 16:13-17:9
26	Matiu 17:10-27
27	Matiu 18:1-22
28	Matiu 18:23-19:12
29	Matiu 19:13-30
30	Matiu 20:1-28
31	Matiu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Matiu 21:23-46
2	Matiu 22:1-33
3	Matiu 22:34-23:12
4	Matiu 23:13-39
5	Matiu 24:1-28
6	Matiu 24:29-51
7	Matiu 25:1-30
8	Matiu 25:31-26:13
9	Matiu 26:14-46
10	Matiu 26:47-68
11	Matiu 26:69-27:14
12	Matiu 27:15-31
13	Matiu 27:32-66
14	Matiu 28:1-20
15	Maaki 1:1-28
16	Maaki 1:29-2:12
17	Maaki 2:13-3:6
18	Maaki 3:7-30
19	Maaki 3:31-4:25
20	Maaki 4:26-5:20
21	Maaki 5:21-43
22	Maaki 6:1-29
23	Maaki 6:30-56
24	Maaki 7:1-23
25	Maaki 7:24-8:10
26	Maaki 8:11-9:1
27	Maaki 9:2-29
28	Maaki 9:30-10:12

date	Scripture
1	Maaki 10:13-31
2	Maaki 10:32-52
3	Maaki 11:1-26
4	Maaki 11:27-12:17
5	Maaki 12:18-37
6	Maaki 12:38-13:13
7	Maaki 13:14-37
8	Maaki 14:1-21
9	Maaki 14:22-52
10	Maaki 14:53-72
11	Maaki 15:1-47
12	Maaki 16:1-20
13	Ruku 1:1-25
14	Ruku 1:26-56
15	Ruku 1:57-80
16	Ruku 2:1-35
17	Ruku 2:36-52
18	Ruku 3:1-22
19	Ruku 3:23-38
20	Ruku 4:1-30
21	Ruku 4:31-5:11
22	Ruku 5:12-28
23	Ruku 5:29-6:11
24	Ruku 6:12-38
25	Ruku 6:39-7:10
26	Ruku 7:11-35
27	Ruku 7:36-8:3
28	Ruku 8:4-21
29	Ruku 8:22-39
30	Ruku 8:40-9:6
31	Ruku 9:7-27

date	Scripture
1	Ruku 9:28-50
2	Ruku 9:51-10:12
3	Ruku 10:13-37
4	Ruku 10:38-11:13
5	Ruku 11:14-36
6	Ruku 11:37-12:7
7	Ruku 12:8-34
8	Ruku 12:35-59
9	Ruku 13:1-21
10	Ruku 13:22-14:6
11	Ruku 14:7-35
12	Ruku 15:1-32
13	Ruku 16:1-18
14	Ruku 16:19-17:10
15	Ruku 17:11-37
16	Ruku 18:1-17
17	Ruku 18:18-43
18	Ruku 19:1-27
19	Ruku 19:28-48
20	Ruku 20:1-26
21	Ruku 20:27-47
22	Ruku 21:1-28
23	Ruku 21:29-22:13
24	Ruku 22:14-34
25	Ruku 22:35-53
26	Ruku 22:54-23:12
27	Ruku 23:13-43
28	Ruku 23:44-24:12
29	Ruku 24:13-53
30	Ioni 1:1-28

date	Scripture
1	Ioni 1:29-51
2	Ioni 2:1-25
3	Ioni 3:1-21
4	Ioni 3:22-4:3
5	Ioni 4:4-42
6	Ioni 4:43-54
7	Ioni 5:1-23
8	Ioni 5:24-47
9	Ioni 6:1-21
10	Ioni 6:22-40
11	Ioni 6:41-71
12	Ioni 7:1-29
13	Ioni 7:30-52
14	Ioni 7:53-8:20
15	Ioni 8:21-30
16	Ioni 8:31-59
17	Ioni 9:1-41
18	Ioni 10:1-21
19	Ioni 10:22-42
20	Ioni 11:1-53
21	Ioni 11:54-12:19
22	Ioni 12:20-50
23	Ioni 13:1-30
24	Ioni 13:31-14:14
25	Ioni 14:15-31
26	Ioni 15:1-27
27	Ioni 16:1-33
28	Ioni 17:1-26
29	Ioni 18:1-24
30	Ioni 18:25-19:22
31	Ioni 19:23-42

date	Scripture
1	Ioni 20:1-31
2	Ioni 21:1-25
3	Kyaiqa Varora 1:1-26
4	Kyaiqa Varora 2:1-47
5	Kyaiqa Varora 3:1-26
6	Kyaiqa Varora 4:1-37
7	Kyaiqa Varora 5:1-42
8	Kyaiqa Varora 6:1-15
9	Kyaiqa Varora 7:1-29
10	Kyaiqa Varora 7:30-50
11	Kyaiqa Varora 7:51-8:13
12	Kyaiqa Varora 8:14-40
13	Kyaiqa Varora 9:1-25
14	Kyaiqa Varora 9:26-43
15	Kyaiqa Varora 10:1-33
16	Kyaiqa Varora 10:34-48
17	Kyaiqa Varora 11:1-30
18	Kyaiqa Varora 12:1-23
19	Kyaiqa Varora 12:24-13:12
20	Kyaiqa Varora 13:13-41
21	Kyaiqa Varora 13:42-14:7
22	Kyaiqa Varora 14:8-28
23	Kyaiqa Varora 15:1-35
24	Kyaiqa Varora 15:36-16:15
25	Kyaiqa Varora 16:16-40
26	Kyaiqa Varora 17:1-34
27	Kyaiqa Varora 18:1-21
28	Kyaiqa Varora 18:22-19:12
29	Kyaiqa Varora 19:13-41
30	Kyaiqa Varora 20:1-38

date	Scripture
1	Kyaiqa Varora 21:1-16
2	Kyaiqa Varora 21:17-36
3	Kyaiqa Varora 21:37-22:16
4	Kyaiqa Varora 22:17-23:10
5	Kyaiqa Varora 23:11-35
6	Kyaiqa Varora 24:1-27
7	Kyaiqa Varora 25:1-27
8	Kyaiqa Varora 26:1-32
9	Kyaiqa Varora 27:1-20
10	Kyaiqa Varora 27:21-44
11	Kyaiqa Varora 28:1-31
12	Romeni 1:1-17
13	Romeni 1:18-32
14	Romeni 2:1-24
15	Romeni 2:25-3:8
16	Romeni 3:9-31
17	Romeni 4:1-12
18	Romeni 4:13-5:5
19	Romeni 5:6-21
20	Romeni 6:1-23
21	Romeni 7:1-14
22	Romeni 7:15-8:6
23	Romeni 8:7-21
24	Romeni 8:22-39
25	Romeni 9:1-21
26	Romeni 9:22-10:13
27	Romeni 10:14-11:12
28	Romeni 11:13-36
29	Romeni 12:1-21
30	Romeni 13:1-14
31	Romeni 14:1-23

date	Scripture
1	Romeni 15:1-21
2	Romeni 15:22-16:7
3	Romeni 16:8-27
4	1 Korinti 1:1-17
5	1 Korinti 1:18-2:5
6	1 Korinti 2:6-3:4
7	1 Korinti 3:5-23
8	1 Korinti 4:1-21
9	1 Korinti 5:1-13
10	1 Korinti 6:1-20
11	1 Korinti 7:1-24
12	1 Korinti 7:25-40
13	1 Korinti 8:1-13
14	1 Korinti 9:1-18
15	1 Korinti 9:19-10:13
16	1 Korinti 10:14-11:1
17	1 Korinti 11:2-16
18	1 Korinti 11:17-34
19	1 Korinti 12:1-26
20	1 Korinti 12:27-13:13
21	1 Korinti 14:1-17
22	1 Korinti 14:18-40
23	1 Korinti 15:1-28
24	1 Korinti 15:29-58
25	1 Korinti 16:1-24
26	2 Korinti 1:1-11
27	2 Korinti 1:12-2:11
28	2 Korinti 2:12-17
29	2 Korinti 3:1-18
30	2 Korinti 4:1-12
31	2 Korinti 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korinti 5:11-21
2	2 Korinti 6:1-13
3	2 Korinti 6:14-7:7
4	2 Korinti 7:8-16
5	2 Korinti 8:1-15
6	2 Korinti 8:16-24
7	2 Korinti 9:1-15
8	2 Korinti 10:1-18
9	2 Korinti 11:1-15
10	2 Korinti 11:16-33
11	2 Korinti 12:1-10
12	2 Korinti 12:11-21
13	2 Korinti 13:1-14
14	Karesia 1:1-24
15	Karesia 2:1-16
16	Karesia 2:17-3:9
17	Karesia 3:10-22
18	Karesia 3:23-4:20
19	Karesia 4:21-5:12
20	Karesia 5:13-26
21	Karesia 6:1-18
22	Epesaasi 1:1-23
23	Epesaasi 2:1-22
24	Epesaasi 3:1-21
25	Epesaasi 4:1-16
26	Epesaasi 4:17-5:2
27	Epesaasi 5:3-33
28	Epesaasi 6:1-24
29	Piripai 1:1-26
30	Piripai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Piripai 2:19-3:6
2	Piripai 3:7-4:1
3	Piripai 4:2-23
4	Korosi 1:1-20
5	Korosi 1:21-2:7
6	Korosi 2:8-23
7	Korosi 3:1-17
8	Korosi 3:18-4:18
9	1 Tesaronaika 1:1-2:9
10	1 Tesaronaika 2:10-3:13
11	1 Tesaronaika 4:1-5:3
12	1 Tesaronaika 5:4-28
13	2 Tesaronaika 1:1-12
14	2 Tesaronaika 2:1-17
15	2 Tesaronaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitaasi 1:1-16
27	Taitaasi 2:1-14
28	Taitaasi 2:15-3:15
29	Pirimoni 1:1-25
30	Hivuru 1:1-14
31	Hivuru 2:1-18

date	Scripture
1	Hivuru 3:1-19
2	Hivuru 4:1-13
3	Hivuru 4:14-5:14
4	Hivuru 6:1-20
5	Hivuru 7:1-19
6	Hivuru 7:20-28
7	Hivuru 8:1-13
8	Hivuru 9:1-10
9	Hivuru 9:11-28
10	Hivuru 10:1-18
11	Hivuru 10:19-39
12	Hivuru 11:1-16
13	Hivuru 11:17-31
14	Hivuru 11:32-12:13
15	Hivuru 12:14-29
16	Hivuru 13:1-25
17	Iemisi 1:1-18
18	Iemisi 1:19-2:17
19	Iemisi 2:18-3:18
20	Iemisi 4:1-17
21	Iemisi 5:1-20
22	1 Pitaa 1:1-12
23	1 Pitaa 1:13-2:10
24	1 Pitaa 2:11-3:7
25	1 Pitaa 3:8-4:6
26	1 Pitaa 4:7-5:14
27	2 Pitaa 1:1-21
28	2 Pitaa 2:1-22
29	2 Pitaa 3:1-18
30	1 Ioni 1:1-10

date	Scripture
1	1 Ioni 2:1-17
2	1 Ioni 2:18-3:2
3	1 Ioni 3:3-24
4	1 Ioni 4:1-21
5	1 Ioni 5:1-21
6	2 Ioni 1:1-13
7	3 Ioni 1:1-14
8	Iuti 1:1-25
9	Qovarama Kyora 1:1-20
10	Qovarama Kyora 2:1-17
11	Qovarama Kyora 2:18-3:6
12	Qovarama Kyora 3:7-22
13	Qovarama Kyora 4:1-11
14	Qovarama Kyora 5:1-14
15	Qovarama Kyora 6:1-17
16	Qovarama Kyora 7:1-17
17	Qovarama Kyora 8:1-13
18	Qovarama Kyora 9:1-21
19	Qovarama Kyora 10:1-11
20	Qovarama Kyora 11:1-19
21	Qovarama Kyora 12:1-18
22	Qovarama Kyora 13:1-18
23	Qovarama Kyora 14:1-20
24	Qovarama Kyora 15:1-8
25	Qovarama Kyora 16:1-21
26	Qovarama Kyora 17:1-18
27	Qovarama Kyora 18:1-24
28	Qovarama Kyora 19:1-21
29	Qovarama Kyora 20:1-15
30	Qovarama Kyora 21:1-27
31	Qovarama Kyora 22:1-21